

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

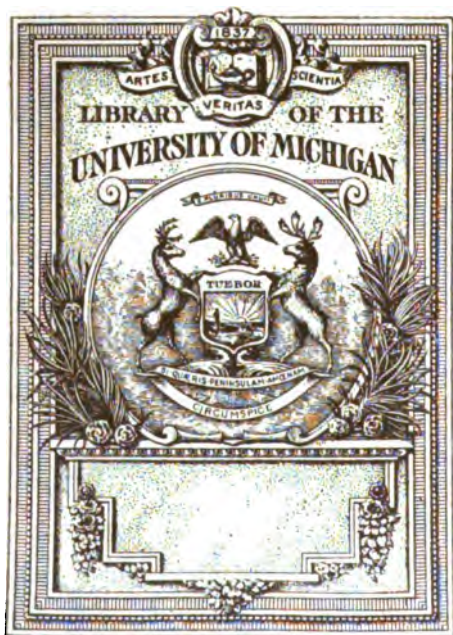
We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

4588
H4027

DS
411.
.M112
1605

Vol. I:

36 ll., 4 1/8 pp. 1 w. l.

Vol. II = 401 pp., 1 p.,
3 ll. index.

Vita Loiolae = 152 pp., 1 p.,
index

IOAN. PETRI

MAFFEI

BERGOMATIS.

f. melani
E SOCIETATE

Angi. f. mauri
I E S V;

Caralogi scriptus
HISTORIARVM

INDICARVM

LIBRI XVI.

SELECTARVM, ITEM, EX IN-
DIA EPISTOLARVM LIBRI IV.

*Accessit liber recentiorum Epistolarum, à Ioanne Hayo Dalgastienſi
Scoto ex eadem Societate nunc primum excuſus, cum
Indice accurato.*

DVOBVSTOMISDISTRIBVTI,

Omnia ab Auctore recognita & emendata.

In ſingula copioſus Index.

5. 12. 3.

ANTVERPIÆ,

Ex Officina Martini Nutij, ad inſigne dua-
rum Ciconiarum, Anno M. DC. V.

PHILIPPO REGI CATHOLICO.

Vperioribus annis, cūm ad componendas Lusitanix res Olisiponem ipse venisses, Catholice Rex, hortata me tua est Maiestas, vt inchoatā Henrici Regis nomine auunculi tui rerum indicarum historiam pari alacritate studioque persequerer. Feci quod iusseras: totumque cōtextum narrationis, à primo nauigationum exordio, ad vsque Soceri tui Ioannis eo nomine tertij Regis obitum, pro mea tenuitate perduxī. Quo lōgius ne progrededer, annalium exinde series, vt in tantis & rerum motibus & locorum interuallis, partim intercisā partim etiam neglecta, prohibuit. Neque verò mihi diutius deliberandum fuit, cuiusnam opus hoc qualecunque, recepta iam consuetudine, destinarem. Debebat hoc tuis erga se meritis nostra Societas vniuersa. Idipsum nominatim à me tua de me iudicia mea que summa in te pietas exigebant. Postremò res loquebatur ipsa, æquum esse, vt cuius in primis virtute opibusque Christianares nititur, huic potissimū, explorati piis felibusque maiorum suorum armis Oceani; aditarū, quæ auditæ non erant, gentiū; propagatæ vnā cum imperio in vltima loca rectæ in Deum fidei, si minus facunda splendidave, certè, quoad eius fieri potuit,

potuit, sincera atque accurata explicatio dicarētur.
Quæ me, Rex Optime & Maximè, perpulerunt
causæ, vti præ cæteris offerre tibi mearum lucubra-
tionum foetus auderem; eadem, opinor, Clemen-
tiam istam fastigiò tam excelso parem adducent;
vt eos in lucem sub Augusti nominis tui præsi-
dio tutelaque prodiisse patiare. Quod reliquum
est, Maiestatem tuam Deus immortalis ad sui no-
minis gloriam & Ecclesię catholicę firmamen-
tum quàm diutissimè tuea tur
incolumem.

(. : .)

C O M-

COMPENDIOSVS

INDEX,

IN QVO, SI QVIS SCIRE

VELIT, QVID IN QVAQVE

PROVINCIA ORDINE CONTI-

GIT, INVENIET.

- D** *E Abasini* 24. & *Baticala* 111. 118. 120. 343.
seq. 138. 147. & *Batochina insula* 142.
seq. 198. 241. 320. *Bengala regno* 23.
& *seq.* 21. & *Britanno insula* 133. 140. 149. 204. 246.
seq. 324. & *seq.* 249. & *seq.*
462. & *seq.* 469. *S. Blasij Aquatione* 30. 41.
Bona Spei promontorio 23. 41. 49. 52.
72. 111. 117. 189. 196. 208. 245.
Brafilia 43. & *seq.* 45. & *seq.* 47. &
seq. 425. 427. & *seq.* 430. & *seq.* 460.
& *seq.* 462.
Brauna civitate 63. 79. & *seq.*
Casribus Africa populi 23. 74.
Carro 70. 99. 178.
Calecutio 34. & *seq.* 36. & *seq.* 39. &
seq. 49. & *seq.* 58. 61. & *seq.* 68. 70.
76. 82. 84. & *seq.* 108. & *seq.* 112. &
seq. 138. 146. 235. & *seq.* 237. 238. &
seq. 259. & *seq.* 266. 269. 298. 305.
317. 433.
Camariano insula 145. 177. 179. 198.
310.
Cambaiia 98. & *seq.* 252. 264. 267.
295. 298. & *seq.* 310. 312. & *seq.*
317. 345. 366. 367. & *seq.* 387. 450.
Cananore 51. & *seq.* 53. & *seq.* 57. 73.
71. 81. & *seq.* 84. & *seq.* 234. 242.
250. 263.
Canarin insula 21. 205.
Castellani 20. & *seq.* 254. & *seq.*
271. & *seq.* 275. & *seq.*
Cattisa oppido 218. 409. & *seq.*
Ceilano insula 24. 78. & *seq.* 113. 187.
& *seq.*
- Acceno regno* 114. 192. 204. 229.
Adeno oppido 25. 62. & *seq.* 87. 128.
144. & *seq.* 146. 176. & *seq.* 180.
210. 310. & *seq.* 418.
Aegyptus 69. & *seq.* 98. & *seq.* 175. &
seq. 310. 448. 465.
Aethiopia 10. & *seq.* 23. vide *Abysssi-*
nn & *Congo*.
Ambosin insula 140. 142.
America 460. & *seq.*
Arabianum Arabia populi 415. & *seq.*
Anchedina insula 41. 49. 59. & *seq.*
72. 77. & *seq.* 105. 124.
Anglia 424.
Arabia Felice 21. 197.
Armazia 69. 87. & *seq.* 90. & *seq.* 94.
96. & *seq.* 104. & *seq.* 118. 151. &
seq. 152. & *seq.* 200. 213. 215. & *seq.*
218. & *seq.* 220. & *seq.* 223. & *seq.*
259. 262. & *seq.* 264. 319. 392. 402.
& *seq.* 404. & *seq.* 409. & *seq.* 411.
& *seq.* 416. 435. 448.
Batiano insula 225.
Babareno insula 97. 215. & *seq.* 218.
221.
Banda insula 24. 134. 140. & *seq.*

INDEX IN

- & seq. 208. & seq. 359. 446. & seq. 3 6. 391. 395. & seq. 398. et seq. 436.
Chetione jo' aurea 23. 70. 113. 205. et seq. 443. et seq. 445. et seq. 476.
 250. et seq.
Cinamparegno 24.
Cinquo 100. & seq. 102. & seq. 111. *lana maior* 24. 140. 249. et seq. 289.
 140. 220. 261. 267. & seq. 295. 299. *lana minor* 24. 140.
 459. *Laurentin insula*, vide *Madagascare*,
Cotino 50 & seq. 58. & seq. 61. 63. & *Lequin* 24. 69
 65. & seq. 68. 73. 86. 111 136. & *Lingua* regno 149. et seq. 240.
 seq. 213. 234. 250. 263. 305. 3: 7. 318. *Lusitania* 71. et seq. 147. et seq. 327. et
 360. 452. 475 & seq. seq. 463 et seq. 472. et seq.
Colano 51. et seq. 63. 73. et seq. 250. 344. *Macassar* 290. et seq. 339. et seq.
 360. *Madagascare* 23. 79. 244.
Concano 201. 228. *Magadaxo* 41 74.
Concepcionis B. Maria insula 52. *Malaca* 23. 6. 114. et seq. 115. et seq.
Concy regno 9. et seq. 11. et seq. 126. 117. 128. et seq. 149. et seq. 136. 39. et
 138. 432. et seq. seq. 148. et seq. 183 et seq. 1: 7. et seq.
Cors Promontorio 23. et seq. 78. 113. 119. 190. et seq. 204. 2. 1. et seq. 240. et
 138. 250. 253. seq. 245. et seq. 250 59. 276 284.
Coromandel regno 53. 55. vide *Melia* 300. 343. 395. 43. 439. et 19 443.
Core, *Maldive insula* 71. 132. et seq. 154 et
 159. 25. 425.
Cranganore 53. 55. 68. *Malcato* *Armutzia oppido* 89. 221.
Curia Muria insula 59. 401. 410.
Dabulo oppido 107 et seq. 118. 196. *Mam insula* 1: 8. 241. 339.
 120. 243 et seq. 318. *Meca* 53. 68. 71. 154. 175. 448. 450.
Dios 9. 108. et seq. 111. et seq. 146. 151. *Meliapore* 53. et seq. 55. et seq. 227. et
 175 et seq. 211 et seq. 211. et seq. 218. seq. 361. et seq.
 et seq. 259. 261. et seq. 297. et seq. *Melinde* 15. 24. et seq. 41. 42. et seq. 52.
 305. et seq. 306. et seq. 311. et seq. 316. 61. 79. 263. 336.
 363. et seq. 367. et seq. 380. et seq. *Memph* 25. 70.
Giada Arabia urbe 175. 178. 179. 197. *Molucc insula* 24. 78. 140. et seq. 143.
 310. et seq. 204 et seq. 208. 225. et seq. 232.
Gon 117. et seq. 120. et seq. 126. et seq. et seq. 253. et seq. 27. et seq. 289. et
 135. et seq. 144. 146. 151. et seq. 154. seq. 17. et seq. 357. 361. 433. et seq.
 181. et seq. 183 et seq. 193 200. 219. 477. et seq.
 23. 244. 251. 261. 262. 292. et seq. *Mombaza* 33. et seq. 52. 63. et seq. 73.
 294. 298. 300. 308. 326. et seq. 336. 157. et seq. 221. 263.
 et seq. 313. 345. et seq. 347. et seq. 360. *Moro* 280. et seq. 282. et seq.
 et seq. 387. et seq. 391. et seq. 402. 420. *Mojambico* 23. 41. 49. 57. 197. 225. 329.
 et seq. 424 et seq. 435 438. 444. et 401. 458. 471.
 et seq. 450. 459. et seq. 470. 476. *Narsinga* 124. 151. 269. et seq. 418.
 et seq.
Guinea 7. et seq. 33. 37. 401. *Olisipone* 3. 29. 42. et seq. 57. 63. 64 72.
Hesperidibus insula 41. 43. 72. 208. et seq. 263. 305. 316. 331. et seq. 334.
Japonia insula 24. et seq. 347. et seq. 386. 390. 400. 436. 458.
 342. et seq. 352. et seq. 354. et seq.

HISTORIA S INDICA

- Quere*, 118. & seq. 124.
Patene, 128. 148. 192. & seq. 200. 204.
 219. & seq.
Panane 38. 58. 86. & seq. 234.
Parani 78. 327. & seq. 338. 359. 391.
 & se. 417. & se. 451. & se. 224. & se.
Regu 23. 90. & seq. 223. & seq.
Perside 87. & seq. 94. & seq. 152. &
 seq. 405. & seq. 414. & seq. 449. &
 seq.
Petu 44. 206.
Querimba insula 225. & seq.
Quexome 97. 224. 449.
Quila 25. 31. & seq. 49. 53. 57. & seq.
 72. & seq. 196.
Roma 2. 147. & seq. 329. & seq. 437.
 463. & seq. 466. & seq. 476.
Sanga regno 301. & seq.
Siani regno 340. & seq.
Sani 24. 52. 69. 155. & seq. *non libro*
Sexio 231. & seq. 347. 437. & seq.
 441. & seq. 473. 475.
Sionu regno 114. & seq. 134. 144.
Socotora insula 53. 80. & seq. 87. 97.
 113. 127. 144. 336. 352.
Sofala 25. 31. 49. 74. & seq.
Somaira insula 24. 113. & seq. 122.
 136. 139. 148. 192. & seq. 200.
 203. 229. & seq. 231. & seq.
Suezio urbe 24. 70. 92. 175. 270. 310.
 319. 448.
Supano regno 339. & seq. 342. & seq.
Tanore 68. 420. & seq. 423. & seq.
Taprobana 24. 78. & seq.
Ternate 142. 226. & seq. 232. *vide*
Molaciu.
Tortiu insula 41. 117.
Tidori 142. 226. & seq. *vide Molaciu*.
Zanzibare 41. 63.
Zeila 180. 321. & seq.

*

4

IN

IN HISTORIAS

INDICAS RERVM MEMO-

RABILIVM INDEX.

AASSIA à Zeilæ tyranno vastatur; 320 in eam Patriarcha & Episcopi à summo Pontifice missi 463 & se.

in ea D. Antonii cœnobita, 199.

Abassini Alexandrino Patriarchæ parent 463 Christiani sunt 24 equis non vtuntur 322. à Romano Pontifice dissidentes, 24. 463.

Abassinorum in religione errores confutantur 470. gaudiū ob Lusitanorum aduentū 198 monachi à Lusitanis quomodo excepti 199. rex fœdus cum Lusitanis inire expetit 138. eius ad Lusitaniæ regem legatio 241. obsequium Papæ defertur ibid.

Abdala vide Antonius Fernâdus. **Abdala** Camparis dynasta Malacæ præturam ambit 149. à Linguz rege obsessus ibid. & seq. à Lusitanis obsidione exemptus 150. Malacæ prætor ibid. falsis calumniis impetratus ibid. eius iniusta cædes ib. 183. laus 150.

Abduti Brachmanorū secta 36. **Abrahamus** Acenorum tyrânus 204. Somatræ totius imperiū flectat 229. Pedirenses re-

gulū regno exigit, ibid. Aruanum regē 231. Daianū dynastam euertit 229. Pacenū urbem capit, ibid. arcem oppugnat, ibid. & seq. delicta capit 231. Lusitanis etiam formidabilis, ibid. eius bellicus apparatus 229. in parentem impietas, ibid. cum Georgio Britto pugna 204.

Abrahamus Fattaci regis nomine Socotoræ arcis Præfectus interficitur 80. & seq.

Abrahamus Patriarcha cur è patria à Deo euocatus 1.

Abrahamus Purpuratus classem ad Sueziū ædificat 310.

Abrahamus Quiloz tyrannus 31. 49. 53. 74 stipendiarius fit Lusitano 53. vectigal renuens regno pulsus 72. eius primum vectigal qua pompa in Lusitania receptum 57. & seq. ex eo pyxis in vsum S. Eucharistiæ fabricata, ibid.

Abuna Ægyptius Antistes in Abassidâ Alexandria missus 470 eius in contemnendis Catholicis superbia, ibid. & seq.

Academiz in Iapone 352.

Acenum oppidum 204. 229. 440 eius rex fœdus cum Lusitanis inicit 114. in eos iniuriosus 192. à Patieco infestatur, ibid.

Adamas

INDEX IN HIST. INDICAS.

- Adamas Abassiz rex Abassinis** qui ibid. eorum gaza qua 16.
Catholicos vexat 472. & seq. in Aethiopia Hesperia quando
Apostata & Apostolica sedis primæ Missæ celebratæ 7.
hostis, ibid. à Turcis fufus & Aethna Siciliæ mons 111.
fugatus, ibid. Africæ pars magna veteribus sig-
 nota 3
Adenum Arabiæ oppidum mu-
nissimum 25. 69. 87. 128. 144. Agacinum Goa vetus 388.
 176. 296. 320. qua fraude à Agacinū lauq̃ insuicē oppidū 140
Turcis captum & direptū 310 Agazinum Cabaia oppidum va-
 & seq. a Lusitanis oppugnatū statur 268.
 144. à Turcis 176. & seq. 270. Agelymba priscis noti orbis ter-
 eius deditio à Lusitanis im- minus 23.
 prudenter repudiata 178. & Agnes Gasparis Berzei mater
 se. descriptio 144. incolarū olim 400.
Maddena gens 25. incolarum Agrippæ colūna Romæ in om-
 ob Albuquerqueii aduentū me- ninum Deorum templo 36.
 tus 144. Rex qua conditione Aialus Boleifis Ternatis regis fi-
 Lusitano stipendiarius 270. lius 232. 288. in arcē a Britto
 fidem perfidē violat, ibid. Lu- abduclū 232. Ternatis rex
 sitanos aliquot captos inter- 272. matri restituitur 279 re-
 ficit, ibid. à Turcis captus sus- gno pulsus 280. in præliocōtra
 penditur 311. situs 25. 69. 144. Lusitanos occūbit 286. & se.
Ægidius Anni⁹ Hesperia & rhio- Aitan rei bellicæ apud Sinas
piam primus detegit 6 & seq. præpositus 165.
Ægidius Fernandus Caruallius Alcoceris portus à Lusitanis in-
Parauanis succurrit 451. eius census 320.
de Malabaribus victōria, ibi. Alexander Abassinorum rex 26.
laus 452. Alexander VI. Papa 22. 71. limi-
Ægyptii Sultani opes vnde 24. res nauigationum inter Ca-
Ægyptius Patriarcha schismati- stellanos & Lusitanos definit
cus 465. 22. ad eum Cāplonis Ægypti
Ægyptiorum literæ quales 350. Sultani minaces literæ 71.
Aerius Caciies Ternatis rex 281. Alexandria Ægypti vrbis 24 176.
 285. 317. Boleifis ex pellice fi- 465. eius Patriarchæ Abassini
 lius 281. Goam vinctus defer- parent 463.
 tur 357. à Prælore benignē sus- Alexis Ferreria Xaverii ad Si-
 ceptus, & in regnū restitutus, nas comes 440.
 ibid. eius mater præcipitatur Alexis Menesi⁹ Malacan venit
 281. eum Ternatenses regem 185. discordiam Lusitanorum
 auersantur 288. & seq. tollit ibid.
Æthiope s Eoi qui 23. Hesperii Almanfor Tidoris rex 142. 226.
 & se

& seq. 232. & seq. ad deducendos ad se Lusitanos naues mitit 142. Lusitanis arcē in suo regno ædificandi facultatem d. 226. pacē qua conditione à Lusitanis impetrat 253. veneno à Lusitanis sublatu 254. eius filia Bolesifi Ternatis regi nupta 226. in Lusitanos beneuolētia ibid. ei à Lusitanis pace violata bellum iniuste illatum 254.

Almerinum Lusitaniæ oppidum 360.

Alodinus Mamudii Malacæ regis filius 130. bellum cum Albuquerqueia suadet ibid. in Bintanum insulam fugit 133. 192. 204. Bintani rex 191. Bintanū munit 204. 245. Geinalem ad Pacenum regnum occupandum iuuat 200. ad Malacæ regnum iterum aspirat 185. Malacam infestat 190. 204. 231. 240. Malacæ arcem per fraudem occupare tentat 140. oppugnat 186. pacem à Lusitanis fraudulentē perit ibid. impetrat 1, 0. Pagum oppidū munit 191. a Pauenfi regulo opē cōtra Lusitanos implorat 246. eius castra à Lusitanis expugnata 187. clades 192. exercitus à Lusitanis fusus & fugatus 240. capto Binrano fuga 249. in Botellium insidiæ 151. mors 187. cū Lusitanis secūda prælia 231. pugna 192.

Aloysius Lusitanus 313.

Aloysius Mendius societatis Iesu presbyter Parauanis præ-

fectus 439. eius martyriū ibid. Alphōsus Albuquerqueius 184. 291. 312. 344. Adenum venit 144. oppugnat ibid. apud Almeida à nauarchis falso accusatus 97. Antonii Noroniz mortem egregie fert 124. in Arabiam iubetur proficisci 128. in eam tendens tempestate impeditur ibid. ad Armuzianum bellum se parat 117. Armuziam classe perit 153. Armuziam venit 70. & seq. obsidet 196. & seq. à suis desertus obsidionem soluere coactus 97. Armuzianorum naues incendit 92. cū iis pacem qua conditione inire 93. & seq. arcē à se conditam deserit 95. Armuziam reperit 105. Calaiatum veniens benignē suscipitur 88. capit, diripit, & incendit 104. Calecutanis iniuriam à suis factam negligit 63. Calecutanum regnū vastat 62. Calecutum incendit 112. ad Camaranum insulam venit 145. Cananorē venit 105. 124. Cocinū 61. 136. Cocini tumultū sedat 124. cū Colanis fœdus inicit 62. Curiatū diripit & incendit 88. & seq. Goā venit 137. 146. sibi deditam qua pōpa ingressus 128. & seq. Goā statū firmat 119. 126. Goā ab Idalcane obsessus 121. & seq. vrbe relicta in arcem fugit ibid. de arce deferenda consultat 121. eam deserit 122. Goam classe reperit 224. capit 125. Goā D. Mariæ Virginis templum extruxit 145.

HISTORIAS

In Indiam missus 79. Indiar
prætor 112. inuidorum ca-
lumniis petitus 154. Ismaëlis
Persarum regis legatos qua
pompa excepit 153. Magnus
dictus 62. maiestatis ostenta-
tor 128. Malacam perit 128.
venit ibid. incēdit 129. oppu-
gnat 131. & seq. expugnatam
diripit 133. & seq. Malacæ sta-
tum componit 134. Malca-
tum veniens benignè susce-
ptus 89. expugnat, diripit, &
incendit ibid. & seq. Naban-
dem oppidum caput & incen-
dit 103. naues aliquot expu-
gnat 128. Olisiponem redit
64. Orfasanū ab incolis reli-
ctum diripit 90. Persico & A-
rabico oceano præfectus 81.
87. ad Persici sinus ostia ten-
dit 28. Quexomem insulam
vastat 97. Socotoram venit 144.
arxi succurrit 97. vulnera-
tur 112. Xoarem urbem in
fidem suscipit 90.

Alphonso Albuquerqueii ætatis an-
ni 154. animi moderatio 250.
contentio de prætura cum Al-
meida 105. 111. consultatio
cum suis de bello Goensi 119.
crudelitas in Lusitanos apo-
statas 138. curæ & sollicitudi-
nes 127. acris denuntiatio
ad Armuziæ regem 90. exe-
quæ & sepultura 154. & seq.
expeditio Arabica 144. faci-
nus crudele in nautas Armu-
zienfes 96. laudabile 125. duo
facinora gloriosa dudum co-
gitata, morte impedita 154

INDICAS.

laus ibid. legatio ad Cambaiæ
regem 151. ad Ismaëlem Per-
sarum regem 155. ad Sionis
regem 154. magnanimitas
121. monita à Tristano A-
cunia neglecta 79. mors 154. mu-
nera ad Ismaëlem Persarum re-
gem 153. nauarchi & socii de
eo queruntur 94. arcem Ar-
muzianam delendam sua-
dent, & quare ibid. libellum
supplicem ei offerunt ibid. nau-
fragium 136. 14. nautæ & fa-
bri ad Armuzianos transfu-
giunt 94. oratio ad crucem
14. ad socios 95. periculum
vitæ 97. 112. 1. 2 133. 136. 137
pericula & incommoda varia
ad Goam 122. & seq. pieras
126. prælium cum Armuzianis
nauale 91. & seq. respon-
sum ad Armuziæ regis lega-
tionem 93. ad Malacæ regis
129. Persarum regis 94.

Alphonso Albuquerqueio Armuzia
dedita 153. Crucis purpureæ
signum in cælo apparet 141.
ad eum varix diuersorum re-
gum legationes 127. 134. 138.
Ismaëlis Persarum regis 152.
& seq.

Alphonso Albuquerqueii filius 154.
D. Virginis templum Goæ au-
xit ibid. eius ætatis anni ibid.
mors ibid.

Alphonso Alencastrius Lusita-
niæ ad Papam legatus 424.

Alphonso Cyprianus Castella-
nus in D. Thomæ Coloniam
missus 392. 473.

Alphonso Emmanuelis regis
filius

- filius Cardinalis** 284. & seq. **Alphonſus V. Luſitanæ rex** 6. eius Eccleſiaſtica cõſtitutio- nes, ibid.
- Alphonſus Ioannis I. Congi regis** filius 14. 432. baptizatur 14. à patre exhæredatus, 15. in gratiam redit 16. idola per totum regnum habere prohibet, ibid. Ambaſſem ingreditur 17. Rex ſalutatur 18. fratrem miraculoſè ſuperat, ibi. & ſeq. quot annos regnavit, ibid. Hæricum filium Romam mittit 138. eius in cõſeruanda & propaganda religione ardor 14. & ſeq. 16. 126. ad populum oratio 17. & ſeq. mors 4: 2.
- Alphonſus Lupius Coſta Luſitanus** 88.
- Alphonſus Lupius Societatis Ieſu** preſbyter in ignota inſula fame perit 471.
- Alphõſus Menefius Baticalæ** regulum ad fidem redigit 190.
- Alphonſus Mexias Goæ regius** quæſtor 142. magnos motus in India facit 144. & ſeq. eius de Maſcarenia prætura conſultatio 242. in Maſcareniam iniuriæ 250. & ſeq.
- Alphonſus Noronia India Prætor** 433. 459. venit 433. Socotora arcis præfectus 80.
- Alphõſus Paina ad Æthiopiam** & Indiam explorandam miſſus 25. eius mors, ibid.
- Alphonſus Perſona Malacenſis** regius quæſtor 140. eius virtute Malacëſis arx conſeruata ibid. mors ibid.
- bellis implicitus** ibid. claſſes ad quærendas terras mittit, ibid. cum Æthiopibus occiduis mercimonia inſtituit, ib. caſtella in Guinea extruxit 11 moritur, ibid. eius pater 6.
- Aluarus Acunia Dienſi** arcis ſubſidio miſſus 381. circa Diuam aliquot Arabas naues expugnat, ibid.
- Aluarus Brittus à Mahomèranis** interfectus 259.
- Aluari Camignæ** forte facinus 389.
- Aluarus Caſtrius Ioãnis Caſtri** India prætoris filius 381. Diëſi arcis cū claſſe ſubſidio miſſus 380. eius fortitudo & facinus inſigne 389. vitæ periculum 381.
- Aluarus Dominicanus Ioannis II. Luſitanæ regis** confeſſarius 20. in Ialophorum regnū mittitur, ibid.
- Aluari Gãmæ** virile facinus 389.
- Alucan Mamudii Cambaia** regis tutor 309. Dux exercitus contra Luſitanos, ibid. Luſitanos infeſtat ibid. Diëſis arcis obſidionem ſoluit 312.
- Amacanum Sinarum** emporiū 347. 473.
- Amangutium Iaponiæ** vrbs 397. 398. 436. 476. flammis euerſa 397. eius bellum ciuile 445. incolæ Xauerium exhibilāt 398. eorum primus quomodo cõuerſus 400. rex cum filiis interfectus 445. regis in Xauerium benignitas 399. ſitus 397

HISTORIAS INDICAS.

- In** ea Xauerus euangeliū prædicat ibid. & seq. 399. & seq.
- Amazones** 301.
- Ambasc Congi** vrbs regia 12. in ea Lusitanus Legat^o quomodo exceptus ibid.
- Amboinus** insula 141. & seq. 289. 361. à quo ptimū detecta 141. Lusitano stipendiaria 289.
- America** 44. & seq.
- Americus Vespucius** Brasiliā explorat, ibid.
- Amida** Iaponiorum Deus 354.
- Amirianus Abassinus** Adeni rex 144-177. à Saracenis puer captus 144. Adenum Lusitanis dedit 178. reficit 179. fidē Lusitanis fallit 180. eius ab Albuquerque postulara 144.
- Amis Armuziensis** adolescēs interficitur 97. ei⁹ in Albuquerque ingratitudo ibid.
- Ammonitæ** Arabiæ Felicis populi 415. primi à Mahomere seducti ibid. Christianam fidem experunt ibid. eorum origo antiquissima ibid.
- Amoci** Nairum secta 37. quomodo se suaq; deuouent ibid. & seq.
- Ananazes** palmæ genus in Brasilia 45.
- Anathema** non contemnēdum exemplum insigne 145. & seq.
- Anchafius** iuri dicundo apud Sinas præpositus 165.
- Anchedina** insula 41. 49. 61. 77. & se. 105. 114. pisce abūdat 41. eius situs 49. in ea arx edificata 73. ab Abdala oppugnata 77. & seq. destructa 78.
- Anconinus Mōbazæ** rex interfectus 197.
- Ancoftan Pondæ** pro Idalcane præfectus 181. Calderiā transfugam benignè suscipit, ibid. Ioannem Gomerium obruat ibid. Goam obsidet 183.
- Andreas Amaralius** Lusitanus Rhodiæ militiæ princeps 99. eius cum Mammalucis prælium nauale & victoria ib. 111.
- Andreas Fernandus** Societatis Iesu presbyter in Lusitaniam ex India remissus 439.
- Andreas Ouiedus** Castellanus Societatis Iesu presbyter 463. collegio Societatis Neapolitano præfectus ibid. Hierapolitanus Episcopus in Abassia ibid. Goam venit 471. Goa in Abassiam missus 472. à Turcis captus ibid. eius laus 463. mors 472.
- Andreas Portuensis** speculator nauis Laurentii Almeidæ 104. honore & stipendiis auctus ibid. eius forte facinus ibid.
- Andreas Vascus** Emmanuelis Soffæ nauis magister 454. 458.
- Angerus** Iaponius 391. Malacam ad Xauerium profectus ibid. Coam à Xauerio missus ibid. baptizatur ibid. Pauli nomē accipit ibid. eius patria ibid. 395. vide Paulus Iaponius.
- Annibal** Siciliam Italiæ cōiungentem credidit 113.
- Annus Christi** 1410. 5. 1420. 6. 1491. 11. 1497. 30. 1499. 41. 1500. 43. 1503. 63. 1505. 72. 1508. 98. 1509. 105. 1518. 189. 1520.

1520. 197. 1521. 208. 1522. 227.
 1526. 240. 1535. 303. 1537. 285.
 1540. 319. 1541. 320. 1542.
 336. 317. 1546. 350. 1549. 395.
 1551. 425. 1552. 442. 1553. 439.
- Anta animal in Brasilia** 45.
- Antarctica plagæ frigora** 332.
- D. Antonius S. Pauli Eremitæ tunica in celeberrimis ceremoniis vsus** 443. eius cœnobium in Abassia 199. Saxa in Arabia vicus vnde dicta 198.
- Antonius Abreus pontem Malacæ oppugnat** 132. ad Molucas insulas missus 134. Agacinum, Ainboinum, & ad Bâdam insulam venit 140. fœdus cum Bandæ incolis init, ibid. Malacam redit 141. eius mors, ibidem.
- Antonius Abuleus scriba in Baharenum missus** 218.
- Antonius Blascus Castellanus Societatis Iesv presbyter in Brasiliam** 450.
- Antonius Britus Bacianum insulam vastat** 225. Bintanum infelicitè oppugnat 226. Malacam venit 201. Molucas insulas perit, ibidem. Tidorem venit 226. Tidoris regi infensus ibidem. in Ternati insula arcem struit, ibid. arcis præfectus, ibid. Boahatè Ternatis regem cum fratribus in arcem alportat 232.
- Antonius Calderia** 455.
- Antonius Campensis** 88.
- Antonius Casalins Frânciscanus** 384. in arce Diensi sacrificat ibid. Lusitanos ad prælium animat ibid. iis in prælio crucem præfert 385. 389.
- Antonius Correa ad Baharenū oppugnandum missus** 216. oppugnat, ibid. & seq. Armuziam redit, & quo honore exceptus 218. Diensem arcem custodit 383. 385. Malacam comœatu reficit 191. Pagum oppidum expugnat 192. in regnum Pegu missus 190. fœdus cum Pegusiorum rege init, ibid. & seq. fœderis ceremoniæ, ibid. eius in fœdere faciundo fallacia 191. magnanimitas 217. cum Mocrino Arabæ pugna, ibid. & seq. de Alodino victoria 192.
- Antonius Criminalis Parmensis Societatis Iesu presbyter in Indiam venit** 357. martyr ibid. 424. Parauanis Christianis præpositus 392. 394. 417. eius laus 418. martyrium 419. sepultura, ibid.
- Antonius Emmanuelis Congi Regis patruī filius Christianus fit** 11.
- Antonius Fernandus Lusitanus exul Quilox a Caprale relictus** 77. ad Sabaium Decaniorum tyrannum se confert ibid. fidem abjurat, ibid. Abdalam se vocat, ibid. Anche diuam Lusitanorum arcem oppugnat 78. fugit, ibid.
- Antonius Fernandus** 261.
- Antonius Galuanus** 284. 319. Molucarum præfectus 284. Ma-

Malacam venit ibid. qua lēti-
tia Ternati exceptus ibid. Ti-
dorem expugnat 285. & seq.
Ternatensem arcē auget 289.
seminariū Ternati instituit,
291. librum de inuentoribus
noui orbis conscripsit 356. e-
ius laus 284. & seq. pater
ibid. res præclaræ gestæ 289.
& seq. sedulitas in propagan-
da religione 326. victoriæ 285
& seq. ei Ternatis regnum
offertur 288.

Antonius Galuanus Macazoris
incola Christianus fit 290. in-
colas suos conuertit ibid. le-
gatus ad Lusitanos, ibid.

Antonius Galuanus Siligani
rex 291.

Antonius Goan^o baptizatus 402.

Antonius Gomesius in Indiam
missus 400.

Antonius Laurerius Francisca-
nus ad Bazainū rē Christianā
egregiē administrat 436. in
Socotora insula 81. Indiā pe-
tens naufragio factō capitur
213. ob sanctitatem & fidem
seruatam dimissus Cocinum
venit 236. eius laus, ibid.

Antonius Lemius Columbanæ
arci succurrit 210.

Antonius Miranda Azenedius
ad Erythræa ostia obsidenda
missus 253. aliquot naues ca-
pit 259. Armuziā venit, ibid.
Goæ præfectus 260. Malaba-
ricæ orę 266. maritimę rei ad
Ceilanam 289. Calcutanam
nauem expugnat 266. Coci-
num venit, ibid. Pacenē arcē

serō succurrit 231. & seq. e-
ius socii aliquot a Diensibus
capti 259. victoriæ de Cale-
cutanis 266.

Antonius Mota inuentæ Iapo-
niæ clarus 35.

Antonius Noronia Albuquerqueii
sororis filius 118. successor
Albuquerque in Indiæ Prætu-
ra designatus 123. duo castel-
la ad Goam expugnat 118. e-
ius laus 123. mors ibid.

Antonius Noronia Armuziæ
subsidio missus 449. arcis præ-
fectus, ibid. Peribecum Turcā
fugientem insequitur, ibid.

Antonius Paiua ad Macazares
missus 339. Sianium & Supa-
num reges conuertit & bapti-
zat 341. eius cum Supano col-
loquia 339. & seq. cum Sia-
nio familiaritas & colloquia
340. & seq.

Antonius Passanius Alanque-
rianus ad Pegusiorum regem
legatus 190. & seq. 193. turri
in obsidione Diensi præposi-
tus 373. eam egregiē tutatus
377. ea subditis ignibus pro-
cidit 379. eius forte & egre-
gium facinus 193. & seq.

Antonius Patiecus maritimæ
rei ad Malacā præfectus 184.
à Nonnio Vazæo captus 185.
à Somatranis 192. eius cum
Nonnio de Malacensis arcis
præfectura simulas 185.

Antonius Pauli Iaponii famulus
baptizatur 391.

Antonii Personæ fortitudo.
389.

Antonius Petronius Franciscanus 295.

Antonius Pexorus Iaponiæ inuentæ celebris 357.

Antonius Pireus Societatis Iesu presbyter in Brasiliam missus 425.

Antonius Quadrius Lusitanus Societatis Iesu presbyter 473.

Antonius Saldania è Lusitania Goam venit 183. ad Cãbaiaam vastadã missus 298. Gogam oppidum euertit ibid.

Antonius Sina à Sãcta Fide Xauerii ad Sinas comes 440. in Goano seminario educatus; ibidem.

Antonius Sosa Ciauli præfectus 366.

Antonius Sylueria Agazinum oppidum capit 163. in Bombainam insulã se recipit; ibid. ad Cambaiam vastadã missus 167. Ciaulum venit ibid.

Damanum oppidum capit 268. Diensis arcis præfectus 309. & seq. 368. eam contra Turcas & Cambaianos egregiè tuetur 311. & seq. Mascareniam capit 251. & seq. 267. Rainelũ petit 267. caprum diripit 268. Surratum incendit 267. eius imaginẽ præstantiũ virorum tabulis inferendam Franciscus Galliz rex petit 315. contra obsidionẽ diligẽs cura 309. & seq. ad suos oratio 311. & seq.

Antonius Syluius Calecutanæ arcis subsidio missus 238.

Antonius Veranus Portuensis

193. eius forte & insigne facinus ibid.

Aqua lustrali miracula fiunt in Iaponia 445.

Ara Arabiæ Felicis vicus 197. Soarii ad eum naufragiũ 198. D. Antonũ Saxã appellatus, & vnde ibid.

Arabes Persas præfectos ægre ferunt 218. mercatores è Calcutano regno migrant 68. eorum naues à Lusitanis captæ & incensæ 68.

Arabia Felix 23. eius situs ibid.

Arabs quidam in Molucis è Caciziorum ordine Christianus fit 318. ex Mahometis stirpe ortus ibidem.

Arel Porci oppidi dynasta 260. à Lusitanis ad Calcutanas deficit; ibid. eius vxor & soror à Lusitanis captæ ibid.

Argenteus Brasiliæ fluuius 44. 461

Argenti Sinæ auidissimi 156. auro præferunt ibid. vide Sinæ.

Argo nauis celebris 305.

Arius Correa Antonii frater 217. eius cum Mocrino Arabæ pugna ibid. mors ibid.

Armenius Patriarcha Nestorianus 55.

Armuzia insulæ Geru vrba 69. 871. & seq. 118. 151. 178. 200. 215. 224. 319. 392. 401. & seq. 435. 448. à Lusitanis obfessa 96. & seq. per octo dies quassata ibid. iis dedita 155. iis stipendiaria 156. à Mocrino Arabæ infestata 215. à Toro rege incensa 225. à Turcis diropta 449.

Armuzia

Armuzia arx ab Albuquerque
cōstructa 93. a Toro rege ob-
secta 211. & seq. 223. & seq.
oppugnata ibid. arcis mania
& replū a quo instaurata 263.
luxus 404. motus & seditio 98.
13. 220. & seq. 224. obsidio
soluta 97. opulencia 448. rex
in Christianam fidem propē-
sus 411. & seq. Gasparem Ber-
teum quo honore prosecu-
tus ibid. reges : o exēcati
Goam missi 133. situs 69.

Armuzienses pacem a Lusita-
nis petunt 92. in patriam pa-
ce facta redeunt 224. & seq.
eorum fames 97. cum Lusita-
nis navale prælium 222. & se.
de iis querelę 2. o. in eos cō-
spiratio 91. 220. detecta 96.
metus ob Turcarum aduentū
442. ad regem iratę preces
96. apud Armuzienses igno-
minia nostra quę 222.

Aroezius Ternatis regis tutor
271. Boahatem regem vene-
no tollit 273. ad Brittum de-
ducendū Tidorem venit 226.
a Lusitanis abalienatus 273.
& seq. ab iisdem captus & se-
cure percussus 276. ad Ma-
quienium insulā missus 257.
Mariacum Tidoris insulę ca-
pit captū incendit 212. Me-
helio inferus 273. reginę &
procerib⁹ odiosus 232. eius a-
pud Lusitanos auctoritas 256.
in Lusitanos & Castellanos cū
Catabruno coniuratio 279. ei
Tidorensis regis filia in ma-
trimonium offertur 253.

Armata promontorium 23. 59.
197. 270. nunc Guardafu 23.
Arquicum Abassia oppidum
198. & seq. 489. eius Præfecti
ad Soariū legatio 198. ei a So-
rio vexillus cruce insignitum
missum ibid.

Artianus quidā res Indicas grę-
cē scripsit 38.

Aminarium promontorium 19.
a quo detectum 6. Viride ca-
pit appellatur ibid.

Atuanus regulus ab Abrahamo
Acenorum tyrāno regno pul-
sus 231. Georgio Albuquer-
cio in expellēdo ē Paceno Ge-
nale præstō est 204. Lusita-
nis in Pacenensi arce obsessis
serb succurrit. 232.

Arx ad Anchedinā 73. 78. ad Ar-
muziam 24. 105. 151. 223. ad
Calecurum 138. 146. 233. &
seq. 240. ad Cananorem 73.
82. & seq. ad Ceilantum 187.
& seq. 208. ad Cialeam 198. ad
Ciaulum 219. 261. 26 Cocinū
61. 69. ad Colanum 144. ad
Dium 303. ad Goam 118. 121.
ad Malacam 134. 140. 187. ad
Maldiwas 195. ad Pacenū 209
230. ad Quiloā 71. ad Socot-
oram 80. 97. ad Sofalam 74.
ad Ternatem 226.

Asnafasagar Abassinus rex 320.
auxilium cōtra Turcas a Lu-
sitanis petit ibid.

Aspis Arabicę vrbs a Lusitanis in-
censa ibid.

Astrolabium ad rei maritimę v-
sum a quibus translatum 8.

Atar Eunuchus Zeisfadini 11. 27.

Muziæ regis tutor 88. pacem cum Albuquerque init 93. & seq. eius ad Albuquerquei denunciationem responsum 91. aduersus eundem bellicus apparatus 90. cum eodem prælium nauale 91. & seq. pugna pro æquatione 97. ad eū pro pace legatio 92. in eum & Lusitanos infidiæ detectæ 95. exercitus 90. superbia & tyrannidis 88. mors ibid. & seq.
Athanasius Frerius Goanus ciuis à Mamudio Cambaie regē jugulatus 386.
Atiua Amboini insule oppidum 289. Christiana sacra suscipit ibidem.
Atlantis radices navigationis terminus olim Hispanis 4. 5.
Aualites Africæ emporium 180. à Lusitaniis delerum, ibid. hodie Zeila, ibidem.
Auaritiæ malum 288.
Autololæ Guineæ populi, 22.
Azedecan vide Zofolarinus.

B.

Babylon vrbs nunc Cairum 71. eius situs, ibidem.
Bacanoris fluminis ostia à Lusitanis expugnata 242. & seq.
Bacianum Moluca insula 225. ab Antonio Britto vastata, ibi. eius rex à Galuano ad singulare certamen prouocatur 288. Lusitanis fauet 271. cum his bellum gerit 288. pacem init, ibid. ab ea Lusitani arcetur 254.

Bactianus regulus, ibid. Christianus fit 477.
Badagæ Narsingæ populi 418. Remanacarem Parauanę vicum inuadunt, ibi. & seq. Antonium Criminalem è Societate Iesu interficiunt 419.
Baduini Arabiæ populi 178.
Badurius Sultanus Cambaie rex 298. 363. bellis implicitus 298. & seq. Citorem urbem obsidet 302. expugnat 303. à Lusitanis interfectus 306. & seq. pacem petit 301. iis Bazainū donat, ibid. arcem ad Diuum construendi qua conditione facultatem dedit 303. in eos Calcuti regem incitat 306. ad Mádum bis profligatus Diuum fugit 303. Nonnium prætorem inuist 306. à Solimano Turca opem petit 303. eius in Lusitanos infidiæ 306. mors suis grata 307. contra Sangæ reginam exercitus bellicusque apparatus 301. ad Solimanum legatio & munera 303. tyrannidis 308. vita feda, moresque profligati, ibid. vxor ad Ottomanum profuga, 310.
Betis Hispaniæ fluiuius 205.
Baharenum Persici sinus insula & vrbs 97. 215. 263. Armuziæ regi subiecta 215. 218. Ichara olim dicta 215. à Lusitanis oppugnata 216. & seq. iis dedita 218. eius arx ab iisdem frustra oppugnata 264. & sequen. fertilitas 215. situs ibidem. in eo Lusitani inter-

empti 227.

Balaluanus Somatzen mons flamasenomens 114.

Balochii Perse prados 220.

Balthasar Gagus in Iaponiam missus 439.

Bancones apud Sinas naues 162.

Banda insula 24. 255. 271. 289. à quo primum detecta 141. eius amoenitas, ibid. descriptio ibid. fertilitas 134. incolę 141. & seq. longitudo & latitudo, ibid. religio, ibid. situs, ibidem.

Bandonius Malacę regis ad Albuquerqueium legatus 129.

Bandora Cambaie oppidum à Lusitanis dirutum 298.

Barbarę Lusitanę feminę constantia & pietas 313. & seq. filii duo eodem tempore intercepti, ibidem.

Bardodin⁹ Bahareni insule dynasta 218. tributarius Armuzię regis, ibid. ab eo deficit 263. à Lusitanis frustra oppugnatus 264.

Bardehana portoria Lusitanis ab Idalcane attributa 346. à Zufolarino 291. ab Idalcane bello repetita 387. ex iis idolorum cultus iubetur à Lusitanicę rege euelli 360.

Bardehum ad Goam castellum à Lusitanis expugnatum 119. 124. 125. ab iisdem desertum 184.

Bardor feminarum Diis consecratarum domicilium 292.

Barnagazi⁹ Ethiopię regis præ-

fectus maximus 198. 321. & seq. Arquicum venit 199. sedus regis sui nomine cum Lusitanis init, ibidem. opem eorum contra Turcas implo- rat 320. Gammę in auxilium venit 323. eius cum Sequeria colloquium 200. pietas ibid.

Baroa Abassie vrbs 321. & seq. eius opulencia ibid. situs ib. Lusitani in ea quomodo excepti ibid.

Barocum Cambaie vrbs 387. D. Barprolemę templum Cocini à Lusitanis constructum 61.

Barprolemęus Diazius Bonę Spei promontorium primus flectit 22. insulam S. Crucis ad Bonę Spei inuenit, ibid. eius mors 48.

Baticala oppidū 118. 444. à Lusitanis captum & incensum 343. eius agri vastati 343. regulus stipendiarius fit Lusitano 111. stipendium negans ad fidem à Lusitanis redactus 190. sic & regina domita 343. & seq. situs 111.

Batochina insula Maurica dicta 143. caryophylli seu clauiferacissima ibid. eius fertilitas ibidem.

Bazainum Căbaie oppidū 262. 366. 380. 389. 425. 436. 439. à Diensi dynasta munitum 299. à Lusitanis oppugnatum ibid. & seq. captum 266. 300. incensum 266. dirutum 300. Lusitanis à Cambaie rege attributum 301. ad id recuperan-

- perandum suos mittit 317.
in eo apparatus bellicus in-
uentus 300. templum D. Io-
sepho Lusitaniz rex extrui
iubet 338.
- Bazora** Persici sinus vrbs 430.
de Beatitudine celesti quid
sentiant Mahometani 414.
- Bezi** Macazarum sacrificuli 342.
inter se nubant, ibid. Sioniū
regem à fide deterrent ibid.
eorum mores & superstitio,
ibid. iis feminam attingisse ca-
pitale est, ibid.
- Bemoius** Ialophorum rex 19.
ad fidem suscipiendam à Ioā-
ne Lusitaniz rege inuitatur,
ibidem. à suis regno pulsus in
Lusitaniā fugit ibid. bap-
tizatus Ioannis nomen assumit
ibid. Papæ obedientiam de-
fert, ibid. in regnum à Lusita-
nis reducitur 20. à Lusitanicę
classis præfecto interficitur,
ibidem.
- S. Benedictus** Abbas 146.
- Benestarium** castellum prope
Goam 144. 345. à quibus con-
ditum 135. à Lusitanis oppu-
gnatum 137. qua conditione
iis deditum, ibid.
- Bengala** regnum 308. eius situs
23.
- Bengalanus** quidam 210. annos
natus 308. eius filius nonage-
narius, ibid.
- Beniensium** regulus Æthiops
Christiana sacra expetit 19.
- Benius** Socotorę insulę por-
tus 80. à Fartacum rege oc-
cupatus, ibid. in eo arx con-
- structa, ibid. à Lusitanis 82.
pta 81.
- Bernardinus** Sosa Geilblili arc
capit 435.
- Bernardus** Iaponius Rotinam
missus 437. 439. in Societatē
à Lbiola receptus 437. Co-
nimbricę in reditum moritur,
ibidem.
- Betele** insula 293. & seq. 298. à
Cambaiz Rege munita 293.
eius situs, ibi. arx in ea à Tur-
cis constructa, ibid. à Lusita-
nis expugnata 296. incensa &
destructa 294. in ea Turcæ
forte facinus 296.
- Bethlehem** templum in Olysi-
ponensi portu 42. 58. à quo
primū constructum 30. 42.
à quo auctum, ibid. eius præ-
fides Hieronymiani mona-
chi, ibid. eius ministerio Sa-
racenorum pueri capti à Gā-
ma dicati 53. ei pyxis aurea in
vsum S. Eucharistiz ex Qui-
loz vestigale donata 58.
- Bilganum** Cambaiz vrbs 345.
ab Idalcane capta & direpta
346.
- Bintanum** insula & oppidum
133. 204. 245. ab Alodino mu-
nium 204. à Lusitanis oppu-
gnatum 205. 245. & seq. ca-
ptum & direptum 249. & seq.
eius dynasta ab Alodino pul-
sus 249. restitutus stipendia-
rius Lusitano, ibid. situs 204.
248.
- Bisnagensē** regnum 418.
- S. Blasii** Aquatio 30. 41.
- Blasi** Sodre naufragio perit 59

- Boahares Boelcius Ternatis Regis** filius 126. Ternatis Rex 232. in arcem à Britto abductus, ibid. moritur 172.
- Bœrica Americæ inuentionem** sibi vindicat 2.
- Boius Ternatensis dynasta** à Lusitanis captus 176 eius in Lusitanos conjuratio, ibid.
- Boleifes Ternatis rex** 171. 181. Lusitanos ad se classe deducit 142. eos summo in honore habet, ibid. eius filius 126 ad Indiar prætorem legatio, ibi. in Lusitanos amor, ibi. de retinenda Lusitanorum societate morientis ad suos monita, ibid. mors, ibid. vxor, ibid.
- Bombainum insula** 168.
- Bombaius sinus** 161. in eo Lusitanorum cū Diensibus prelium, ibid. & seq.
- Bombardæ descriptio** 32.
- Bonæ pacis Aquarij** 31. Regū flumen dicitur, 32.
- Bonæ Spei promontorium** 41. 48 52. 71. 114. 117. 189. 196. 208. 245. 305. 312. 401. 412. 458. à quo detectum 22. cur sic appellatum 23. eius descriptio, 22. & seq.
- Bonæ signa Africæ flumen** 31.
- Bononia Italiæ ciuitas** 241 in ea Carolus V. Cæsar coronatus, ibidem.
- Bōzii Iaponiorum sacrifici** 352. 354 355. 396. 398. & seq. Xauerio initio fauent 396. Cangoxime Regem in eum incitat 397. eorum doctrina 354. 397. 398. & seq.
- Borba Lusitaniz oppidum** 32.
- Borneum insula & vrbs** 24. 255. 276. 284. eius incolæ, opulentia & situs 276.
- Borellius** vide Iacobus.
- Bones ab Indis religiosè coluntur** 36. in eas defunctorum animas immigrare volūt, ibi.
- Brachmanæ Indorum sacerdotes** 35. & seq. 329. 337. 357. 402. 418. 420. quanto apud suos in honore 35. in varias sectas diuisi, ibid. terna fila è collo gerunt, & quare 35. eorum Dii, ibid. libri de suis superstitionib. ibid. & seq. placita & superstitiones à Brachmanade recta in Lusitaniam linguam conuersa 34.
- Brachmanæ primarius Gon quæ lætitia baptizatus** 402.
- Brasilia** 205. cur sic dicta 42. à quo primum inuenta 44. Crucis regio primum appellata, ibid. à Bonæ spei promontorio quâsum distat 48. saccari ferax 44. eius descriptio ibid. animalia, feræ, arbores, plantæ, fertilitas, fructus ibid. motus cõpositi 460 in ea Franciscani fratres 425. Iesu societatis presbyteri, ibi. 460. eorū labores 425. & seq. 424. Lusitanorū coloniæ 426. Missæ sacrificium primum 43. Prætor Lusitanus primus quis 425. Saluatoris oppidum conditum 426.
- Brasilienses auguriis dediti** 47. raros quomodo excipiunt, ibi. Christiani sūt 430. & seq.

centum baptizati, ibid. faciē
 quomodo exornant 47. Fran-
 ciscanos monachos interfici-
 ciunt 426. humanas carnes
 edunt 47. 428. literas ignorāt
 47. literis tribus ex alphabe-
 to carent 48. diuinitus id fa-
 ctum, & quare, ibid. in Lusi-
 tanos quomodo irritati 429.
 natandi arte præcellunt 48,
 nudi incendunt 47. in oppida
 & vicos contributi 432.
 Brasiliensium arma 47.ellige-
 randi ratio, ibid. feminae sine
 dolore pariūt 47. liberi à So-
 cietatis Iesū patribus institu-
 untur 431. lingua facilis & vna
 47. mores 46. & seq. 425. 427.
 peregrinationes 47. sepeliēdi
 ritus 47. simplicitas, ibid. vi-
 ctus, ibidem.
 Braua libera ciuitas stipendia-
 ria fit Lusitano 63. stipendiū
 renuens à Tristano Acunia
 capta & direpta 79.
 Britannia 424.
 Bucarus Arabs Catifæ oppido
 præfectus 218.
 Bungi regnum in Iapone 347.
 400. 436. eius Rex Chri-
 stianus. fit, ibidem. Regis
 in Lusitanos beneuolentia
 & humanitas, ibidem. in
 Melchiorē Nonnium 476.
 in Xauerium 436. litteræ
 & dona ad Indiæ prætorem,
 ibidem.
 Butuanus Rex Christianus fit
 291.
 Byzantium Thraciæ vrbs 100.
 363.

Cabis Sionii animalis ossa
 sanguini sistendo 128.
 Catiles Rades Tidorensis Regis
 frater 287. pacem cum Lusi-
 tanis suadet, ibidem.
 Cacizii Mahometanorum anti-
 stites 415. Armuziæ supplica-
 tiones obeunt 412. ab Armu-
 ziæ rege aliquot in exilium
 eiekti 411. Molucenses in Lu-
 sitanos incitant 317. & seq.
 Cacizius quidam Arabs Terna-
 ti Christianus fit 317.
 Cærulei fratres in Congū missi
 126.
 Castes Africæ populi 23. 74. 452
 454.
 Caimales Malabarici regni sa-
 trapæ 35. ex iis quidam Chri-
 stianus fit 420.
 Cairum vrbs Egypti 71. 99. 178.
 olim Babylon 71. eius situs,
 ibidem.
 Cairum in vsum anchoralium
 expalma 194.
 Caiusia Brasiliæ pira 45.
 Calacinum Christophorus So-
 la inuadēs malè acceptus 196.
 & seq.
 Calaiatum Armuziæ vrbs 88.
 200. ab Albuquerque capta,
 direpta, & incensa 105. eius
 incolæ eundem benignè sus-
 ciipiunt 88.
 Calaluzium Indici nauigii ge-
 nus 246.
 Calamata à Lusitanis capta 34
 Calamina vrbs 55.
 Calapore S. Crucis ardes 360.
 Cal-

Calderia Albuquerqueii alumnus 181. ad Ancoftan Ponde præfectum fugit, ibid. à Gometio interfectus, ibidem, eius cum Goæ præfecto fimultas, ibid.
Calecares Parauanz vicus 451.
Calecurum Malabarici regni caput 23. 39. 49. 76. 234. 269. 298. 344. emporium olim celebre 23. incensum ab Albuquerqueio 112. à Iacobo Sylueria 269. à Caprali tormentis quaffatur 50.
Calecuri arx à Lusitanis cõstructa 146. destructa 240. à Zamorino obfessa & oppugnata 236. 238. & seq. arcis obfidio soluta 239. firus 236. in eâ cõmeatus importatur 239. bellum cum Ceilaniis 315. cū Cocinensibus 242. cū Lusitanis 234. & seq. classis fusa & fugata 305. 317. regnum à Lusitanis vastatur 433. rex classem reparat 242. de Lusitanorum inter se factione gaudet ibid. pacē cū iis quibus cõditionibus init 62. vide Zamor.
Calecurientes in Coginum irrumpere conâtes repressi 305. eorū clades 77. 235. 266. 317.
Callaica Hispaniæ pars 357.
Callaica Lusitana nauis 316.
Callēsis regulus societatem cū Lusitanis inijt 187.
Calles Ceilani insulæ portus 79.
Caluarius mōs in Brasilia 427.
Camalcan Idolecanis exercitus dux 119. Goam exercitu petit 120. oppugnat, ibid. & seq.

Camaranum Rubri maris insula 145. 179. 198. 284. 310. olim celebris 145. eius amantitas ibid. arx à Solimano extrui cœpta 177. à Lusitanis diruta 180. & seq. incolæ Lusitanorum aduentu diffugiunt 145. Lusitanorum ad eā naufragium 179.
Cambaia Indiæ regnū 28. 29. 300. 304. 308. & seq. 312. 345. 364. 366. 448. eius agri à Lusitanis vastati 264. 267. 292. & seq. 301. 383. 388. à Miramundo Mogorum rege 301. incolæ mercaturæ dediti 98. rex Berelem insulam munit 295. regis in Lusitanos captos sententia 259. vexillum à Lusitanis captum 386.
Cambalanus vicus incēditur 62.
Camboia regnum 24.
Camiguinus rex Christianus sive 291.
Camis Dii minores Iaponiorū 354.
Campson Sultanus Ægypti, Arabiæ, ac Syriæ rex 70. classem in Ciliciam ad materiam nouæ classis destinat 98. in Indiam ad expellendos Lusitanos mittit 99. 176. ad Suezium reparat, ibid. contra Lusitanos bellū rumoribus dissipat 70. Mahometici dogmatis assertor 70. Mecanz domus tutor ibid. à Selyma victus occūbit 177. eius ad Papam minaces literæ 71. vexilla tria capta in Lusitaniā missa 110. ei Lusitanos ex India pellerē

- pellere cogitanti quæ obsit 70.
 ad eû Calecutana legatio 70.
 Canacapoli in ora Piscatiz hy-
 podidascali 338.
 Cananor Malabarica vrbs 23. 51.
 52. & seq. 57. 73. 234. 230. 200.
 eius ædificia 52. animalia 51.
 & seq. arx à Lusitanis cõstitu-
 ta 75. à Cananorenlibus &
 Calecutanis oppugnata, à Lu-
 sitanis defensa 82. & seq. 85.
 arcis mœnia refecta 263. arcis
 templum D. Marię Victrici
 consecratum 77. 84. ex arce
 Lusitanorû eruptiones ibid.
 in ea eorundẽ fames ibi, mo-
 res 51. opulencia ibid. rex pacẽ
 cum Calecutanis regit fert, &
 quare 146. regis ad Capratem
 legatio 51. ad regem Lusita-
 nia ibid. situs ibid.
 Cananoresces à Lusitanis exacer-
 bantur 82. & seq.
 Canariæ insulæ 21. 205.
 Canarij à Lusitanis cæsi 195. in
 Lusitano exercitu 295. 388.
 Cangozima Iaponiæ vrbs 391.
 395. & seq. eius incolę aliquot
 Christiani fiunt 396. & seq.
 rex Christi & D. Virginis ima-
 ginẽ veneratus ibid. in ea E-
 uangelium prædicatur ibid.
 Canton Sinarum prouincia
 173.
 Canton Sinarum vrbs 437. 442.
 Capocare Calecutanus portus
 39.
 Capra h, vide Petrus Almarus.
 Caput Non. 4.
 Caracora natis genus 255.
 Caranensis regulus Ethiops 8.

- Carauela nauis 96.
 Carigii Americę populi 461.
 Brasiliam baptisimi gratia pe-
 tunt ibid. in Christianam re-
 ligionem quam propensũ 21. 2.
 duos Patres societatis Iesu in-
 terficiunt 462. a Tupinaquin-
 nis aliquot interfecti 461. co-
 rum ad interfectores oratio
 ibid.
 Carmania regio 309.
 Carnabaçus Turca Asiaticus
 294. ad recuperanda Salseta-
 na portoria ab Azedecano
 missus ibid. in prælio cû Lusita-
 nis occisus ibid. eius clades
 ibid.
 Carnis humane efus 428. & seq.
 Carolus V Cæsar 351. Castellæ
 rex 205. quinque naues ad
 Molucas insulas lustrandas
 mittit 206. Bononię corona-
 tur 241. eius Tunetana cape-
 ditio 390.
 Carolus VIII. Gallię rex 22. eius
 cum Fernando Castellæ rege
 fœdus ibid.
 Caryophylli seu clauj descriptio
 143. eius in Molucis copia ib.
 Casia aromatis genus 113.
 Castaperianus comes 332. & seq.
 eius de Francisco Xaverio iu-
 dicium 333.
 Castellani aliquot in America
 a Tupinaquinis interfecti 462
 ad Molucas insulas ab occi-
 dente perueniunt 208. 254. cû
 Tidoris rege societate meut
 208. Tidorem rescindunt, ibid.
 è Tidori discedunt 210. eorû
 de Molucis insulis cum Lusit-
 ania

tanis simulas 155.

Castellani cuiusdam in Brasilia in patres Societatis Iesv ingratitudo 262.

Catabrunus Geilolii regni procurator 71. & seq. Castellanis & Tidorensibus fauer, ib. Geilolii regem venenotollit, regnumq; inuadit 282. Mauricas insulas vastat 272. 282. Momodiamos neophitos à fide deducit, ibid. ad singulare certamen a Galvano provocatur, 288. pacē cū Lusitanis init, ibid. eius in Lusitanos & Castellanos cum Aroëzio cōjuratio 275 in eum Lusitanorum expeditio 287.

Catharina Ioan. III. Lusitanie regis vxor 398. 424. eius laus 398.

Catharina Persæ Cacizii filia christiana fit 454. baptizatur 415. Lusitano nubit, ibidem.

D. Catharinæ promontorium detegitur 6.

D. Catharinæ reliquie vbi 71, Cacisa Babareni insulæ oppidū Lusitanis deditum 318 ab iisdem captū & diripitū 310. 435

Carua orę Malabaricę flumen 259. & seq. ad eius ostia Lusitanorum naufragium, ibid.

Carua vicus a Lusitanis restatur 260.

Caucasus 23.

Caucincina ora, ibidem.

Cazican Persarum regis exercitus prefectus 519. nauale subsidium a Lusitanis petit, ibid. Reizelum obsidet, ibid. Lusitanorum opera capit, ibid.

Ceilanus, regius adolescens Goā ad baptismum se confert 39. & seq. ad Lusitanie regē scribit, ibid. laurē iubetur à rege tractari, ibidem.

Ceilanum insula 24. 78. 113. 187. 208 & seq. 139. 235. 433. 446. à quo primū detecta 78. primorum pareum sedes fuisse perhibetur, ibi. in quorū satrapias diuiditur 79. Taprobana quibusdam 24. 78. eius descriptio, fertilitas, montes 78. & seq. rex a Calecutano bello pressus 317. regis in Christianos seuitia 300. in ea Eunuchus Candaces Æthiopum regine colitur 79.

Cilicis Arabie vicus 180.

Ceitauaca vrbs Ceilani à Madunio munita 447. à Lusitanis capta & diruta, ibidem.

Celbateras Turca interfectus 380.

Celebes populi 240. 290. ad Christum adiunguntur, ibid. & seq. 317.

Cerdonis hæresis 414.

Cerigo bellua Brasiliica 46. & seq.

Ceriganum Celebiorum insula 290. incolę Christiani sunt, ibid. & seq.

Cetus ingentis magnitudinis Rhoterici Valsi nauem inuadit 202. & seq. exorcismis delinquit discedit 203.

Chalcedonensis synodus 466.

Chaunaxi extreme promontorium a caput Non a naribus appellatū, & quare, ib. lyrris infame

infame ibid.

Chersonesus aurea 23. 78. 211.
203. 250.

Chia portionis genus in oriente
136. 349.

Chinacutiales Calecutanę clas-
sis præfectus à Lusitanis ca-
ptus, magno precio redēptus
259.

Chirinaipinus vicus à Lusitanis
incenditur 62.

Christiana doctrina 338. 341.

Christiana mysteria barbaris nō
statim impertienda exemplū
107.

Christiani in India à D. Thoma
Apostolo conuersi 55. 338. ab
Armenio Patriarcha Episco-
pos accipere soliti 55. Domi-
nicā in Albis præcipuē cele-
brāt, & quare 56. à Mahome-
ranis & ethnicis vexati in fide
stabiles ibid. eorum ceremo-
niz, mores, & ritus 55. & seq.

Christianismi vestigia Goæ re-
perta 125.

Christianorum praua vita euā-
gelio apud gentes quantum
obest 193. 427.

Christi ordo in Lusitania 3. & se.
sepulchrum se euersurum mi-
natur Campson Aegypti Sul-
tanus 71. de Christo quid
sentiant Mahometani 414.

Christophorus Columbus Li-
gur ad quærēdas in occiden-
te certas operam suam Lusi-
tano offert 21. ab eo reiectas
Castellæ regi idem suadet i-
bidem. Principes in insulas inuo-
nit ibid.

Christophorus Gamma Stepha-
ni frater 320. Aethiopiæ regi
contra Turcas subsidio mis-
sus ibid. ab Abassinis quomo-
do exceptus 321. Abassię regi-
nam qua pompa excepit 322.
vulneratus fugit 324. è fuga
retractus virgis cælus 324. ob-
truncatur ibid. eius caput So-
limano Ottomano promi-
nere missum ibid. ad Abassię
reginam literæ 322. cum eadē
colloquiū ibid. & seq. de bel-
lo gerendo consultatio 321.
pietas ibid. pugna cum Zei-
lano 323. & seq. victoria 323.
clades 324. & seq.

Christophorus Iusartes Calecu-
tanæ arcis subsidio missus 237
eius audax facinus ibid.

Christophorus Lusitanus in ar-
ce Diēsi interfectus 313. & se.
eius cum matre triste collo-
quium 314. pietas ibid.

Christophorus Mellus Calecu-
tanam nauem expugnat 266.
& seq.

Christophorus Riberus societa-
tis Iesu presbyter in Congo-
rem Christianam egregiē ad-
ministrat 432.

Christophorus Sosa Calacinum
inuadit 196. Canarini maris
præfectus ibid. Cialum ren-
dit ibid. Querimbā expugnat
225. eius clades & virę pericu-
lum 199.

Ciales flumen & oppidum 266.
298. 420. eius arx à Lusitanis
constructa 298. regulus in so-
cietatē à Lusitanis recepti ibi.
cuius

- eius situs ibid. Cialensibus Christianis quæ à Ioan. Lusitaniz rege donata 358. Cialensis reguli præfectus Christianus sit. 420.
 Ciamaus lacus 473.
 Ciampo regnum 24.
 Ciaulum Indiæ fluminis 106. ea. pax omnis generis nauium ibi.
 Ciaulum vrbs 100. 111. 146. 196. 220. & l. 259. 261. 267. 268. 295. 299. 303. 366. 368. 374. 459. eius agri vastatur 268. arx 459. à Lusitanis constructa 210. à Vazro munita 263. arcis periculum 261. situs 101.
 Cides Mercar Saracenus Goam à Narsingano rege missus 201. ab Idalcane interficitur ibid.
 Ciembe insula 433. Malabarum latronum receptaculum 447. à Lusitanis capta. ibid.
 Cilicia minoris Asiz regio 99.
 Cincens portus 437.
 Cindiscanis Cambaiz regulus 450.
 Cingalæ Ceilani insulæ populi 209. & seq. arcem Columbanam Lusitanorum obsident 210. oppugnat 211. eorum inballistis vtēdis dexteritas 210. de Lusitanis querelæ. 209. & seq.
 Ciorannum insula 326. 360.
 Ciribiges Raia Alodini Bintani regis classis præfectus 185. Macensis litus infestat ibid.
 Citor vrbs 301. & seq. à Badurio capta 303. eius incolæ seipso incēdio prædūt ibid. situs 302.
 Claudius Abassiz rex 469. 469. schismaticus 472. & sc. eius inconstantia 469. & seq. legatio ad Stephanū Gammam 320. mors 472. pietas 325. de Gradaamete victoria ibid. ad eū Loiola litteræ 464.
 Clemens VII. Papa Carolum V. Cæsarem Bononiæ coronat 241. eius Abassiz regis obsequium deferretur ibid.
 Cocinum Indiæ vrba 23. 50. 53. 58. 75. 113. 250. 284. 294. 305. 327. 334. 337. 341. 358. 393. 395. 415. 433. 438. 447. à Calcutanis incensum 61.
 Cocini arx à Lusitanis constructa 62. à Patieco instaurata 63. quot vno tempore Christiani facti 137. Iudæorum atrox facinus 475. & seq. Lusitana ciuitas quando condita 137. mania ad mare à quo constructa 262. motus ab Albuquerque sedatus 124. opulentia 50. rex pacem inter Lusitanos & Calcutanos agrefert 146. situs 50. supplicatio prima solēnis 62. templū paraciale imbribus peruiū à Lusitaniz rege iubetur refici 360.
 Cocinensium cum Calcutanis bellum 305. ob eorū aduentū terror & fuga 58. & seq. in piperis venditione ritus 358. us subsidium à Lusitanis missū 305.
 Cocus seu nux Indica 194. & seq.
 Coiesalles Mahometanus machinarum bellicarum peritus 66. eius ad Lusitanos oppugnandos machinæ ibid.

- Colanū vrbs & regnum** 31. 63. 73. 250. 344. eius arx à Lusitanis condita ibid. Christiani Thomistæ 63. nis in fœdere à Lusitanis maximè cautum ibid. fanum à Lusitanis spoliarum 344. rex fœdus & societatem cum Lusitanis iniit 63. regis ad Albuquerque legatio ibidem. ad Capralē 51. situs 63. templum imbris periculum iubetur à Lusitaniæ regē refici 360.
- Colanus Sabia Ternatensis regis consiliarius baptizatur** 317.
- Colonia Agrippina** 409.
- Columbum Ceilani insulæ oppidum** 209. 446. & seq. à Lusitanis captū 209. eius arx Lusitanorum ab incolis obfessa ibi. & seq. oppugnata 310. rex 187. Lusitanos è regno arce-re constat 188. pacem petit 211. Lusitano stipendiarius 189. à cognatis interfectus 446. eius cum Soario fœdes 189. successorī puero à Lusitanis subuentum 447.
- Columnæ lapideæ cum Regum Lusitaniæ insignibus diuersis in locis erectæ** 9. & seq.
- Cometes** 48.
- Commagene Syriæ pars** 24.
- Comorini promontorium vide Cori.**
- Compostellæ D. Iacobi templum in Callaica** 126. ei quæ ab Albuquerque pietatis causa consecrata ibid.
- Complutū Hispaniæ vrbs** 2. 8.
- Concani regni Decani præfectus Rhoterici Melli opem contra Ginos implorat** 200. eiusdem in regem fraus ibid. & seq.
- Concanum Lusitanī fraudulenter occupant** 202. ex eo ab Idalcane rursum pulsi 228.
- Conceptionis B. Mariæ insula à quo inuenta** 52.
- Cœcilia quid de principatu Romanæ Ecclesiæ statuent** 466.
- Confirmationis sacramentum Indis primum quando collatum** 91. Tanoris regi 423. & seq.
- Congi regnum** 126. 432. à quo primum inuentum 9. & seq. eius fines à Mundequetis vastantur 13. incolæ quales 9. fidem summo opere expectant 10. & seq. in eo patres Societatis 1357 432. templum constituitur 12.
- Conimbriga Lusitaniæ vrbs** 329. 400. 432. 437. 473. eius Academia 329. situs ibid.
- Consalius Cœlius sex nauibus in Brasiliam profectus** 53. eius naufragium ibid.
- Consalius Nonnius in prima Indica navigatione nauarchus** 29.
- Consalius Pereria Ternatensis arcis præfectus** 276. cum Bornēi regulo pacem init ibidē. Ternatem venit ibidem. Mensesum victum in Indiā remittit ibi. odium suorum incurrit 277. à suis apud Ternatis reginam accusatur ibi. inter-

versificatur 279.
Consalvus Sosa Lusitanie regis
 ad Congi regem legatus u.
 eius mors ibid.

Consalvus Sylveria societatis
 125 v. Goz concionatur 475.
 eius laus ibid. martyrium ibi.
Consalvus Velosus Momoe
 dynastam convertit 280.

Constantiensis concilium 466.
Constantinus Briganie ducis
 frater lo. III. Lusitanie regis
 cubiculi prefectus 478. Indie
 princeps 228. 478. Goz D. Tho-
 mae templum construxit 228.
 eius laus 478.

Constantinus Mag. Imp. 79.
Copaibae plantae Brasiliae hu-
 morem balsamo similem stil-
 lantes 44.

Coranum Mahometis templum
 Armuziae 410. eius ianua a re-
 ge obstricta 412. in eo Ma-
 hometanorum supplicatio-
 nes ibid. Cruces a Bertho po-
 sitae ibid.

Cori promontorium hodie Co-
 morini caput 23. 98. 113. 119.
 138. 250. 253. 270. 327. 338. &
 seq. 392 450.

Coromandelis Indiae regnum
 53. D. Thomae Apost. marty-
 rio clarum 55. eius precipua
 civitas quae 53. litrus impor-
 tuosum 344.

Cornis quomodo Sinae piscan-
 tur 163.

Cosmus Annius regius Scriba
 Goz 326. 426.

Cosmi emporium in Pegusiano
 regno 473. 474.

Cosmus Pavia interfectus 385.
Cosmus Turrianus. Hispanus
 Xaverii in Iaponiam socius
 391. 397. 444. Amaguti Chri-
 stianis praepositus 436. 439.
 Bungi 476. Firandi 397.

Goria animal Brasiliense 46.
Gotta urbs Ceilani a Madunio
 obfessa 447.

Conlectum Calecuti temporum
 234. 30. a Mahometanis mu-
 nitum 234. a Lusitanis expu-
 gnatum 235. incensum 433.

Cranganor Indiae urbs 53. a Lu-
 sitanis incensa 68. ad eam Za-
 morinus delectum habet ibi.

Cranganorenses Christiani Tho-
 mistae Emmanueli Lusitanie
 regi se submiserunt 56. Gam-
 ma sceptrum argenteum si-
 gnum deditiois offerunt i-
 bid. eorum ad Gammam le-
 gatio 57. 56.

Cremencia Sanga regio 301.
 bellicosa ibid. vestigal Badu-
 rio pendere rennit ibid. a Ba-
 durio in Citore obfessa fugit
 302.

Crisnaeus Narunga rex 283. I-
 dalcanem praelio superat 201.
 Raciolum urbem obsidet ibi-
 dem. capit ibid. iterum bello
 victus amittit 202.

Crudelitatis infame exemplum
 275.

S. Crux Goz in ruinis reperta
 125. solenni pompa in templum
 illata ibid. in Lusitania mis-
 sa ibidem. Meliapore a D.
 Thoma Apostolo defixa 54.
 alia sanguineis guttis cospersa
 inuenta

inuenta 362. sanguinē quotānis
exsodat. ibi. & seq. eius veræ
fragmentū ab rege Abassiz in
Lusitaniam 138. 148. quæ so-
lemnitate ab Emmanuele ac-
ceptum ibid. signum purpu-
reum Lusitanis in celo appa-
ret 143. signo Piratinigæ
Brasilienſes populi muniti,
hostes superant 460. vexil-
lum à Papa consecratum in
Congum missum 13.

S. Crucis insula ad fauces Ara-
bici sinus 146. Mehum olim
dicta ibid.

S. Crucis insula ad Bonæ spei
promontorium à quo primū
inuenta 22.

Guama Africæ fluvius 13.

Cubus Iaponiæ dynasta. 356

Guria Muria insula 39.

Guriatam Armuziæ oppidum
88. ab Albuquerque direptum
& incensum ibid. incolarum
ferocia ibid. in eo Lusitani in-
terfecti 221.

Cutiales Calecutanæ classis
præfectus 260. eius cum Lusi-
tanis prælium navale ibid.
elades ibid.

D

DABULUM regni Decani
oppidum 107. 118. 196.
229. 243. 305. munitum 107.
expugnatum ibid. incensum
108. 388. Lusitano tributariū
120. eius opulencia 107. situs
ibid. 220.

Dæmones apud Sinas coluntur
170.

Daranus in Somatra dynasta ab

Accenorum rege dominio pos-
seditur 229. ad Aruanum regem
fugit 131. in Pacenam arcem
ad Lusitanos 229.

Dairi summæ dignitatis nomen
apud Iaponios 356.

Dalaca insula Lusitano stipen-
diaria 241.

Damanum Cambaiæ oppidum
ab incolis desertum 295. 300.
vastatur 268. eius arx à Lusi-
tanis capta & diruta 301. situs
300. in eo solemne Missæ sa-
crificium 295.

Damianus Goësius Lusitaniæ re-
gis chronographus 64. 174.

Dauid Abassinorum Aethiopū
rex 138. 198. 463. 467. Crucis
Christi fragmentum Emma-
nueli Lusitaniæ regi donio
mittit 138. Papæ obedientiam
desert 463. 467. eius ad Lusi-
taniæ regem legatio 138. lite-
ræ 148. munera ibid.

Decimæ D. Thomæ Apostolo
ab Sagamo rege decretæ 228.

Declinationum tabulæ à quibus
inuentæ 8. earum usus & utili-
tas ibid.

Deus adorandus, non investigā-
dus 1. quæ ordinē in suis opē-
ribus conseruat ibid. & seq.

Didacus Iacobus Societatis I. E-
s. v. presbyter in Brasilia 425.
in Vincentianam coloniam
missus 427.

Didacus Lupius Sequeria Ar-
muziam venit 200. 215. Clau-
lū petit 219. arcem eius con-
struit ibi. Cocinum venit 113.
189. 212. Dā benigne ab Iazio
dynasta

- dynasta exceptus 212. Dium Dionysius Lusitanæ rex Olis-
 repetit ibid. 219. Giddam pe- pone gymnasiū instituit 328.
 tit 198. Goam venit 213. Goz Diolcon heredis in Aethiop. 463
 D. Francisci templum & ca- Diuar insula 326.
 nobium exstruxit 219. & seq. Dinicias malè quæsitæ citò pe-
 Indiæ prætor 189. 194. in Lu- rire exempla 202.
 sitaniam redit 117. Malacam Dium Cambaie oppidum 99.
 venit 114. ludens per insidias 146. 175. 211. 365. deditum Alu-
 pæne interfectus 216. & seq. cani 309. Lusitanis 308. incen-
 Mazuam insulam lustrat 198. sum à Turcis 315. instauratum
 Somatram insulam primus 100. munitum 213. 296. frustra
 derexit 113. eius Arabica ex- à Lusitanis oppugnatum 197.
 peditio 197. & seq. colloquiū Saracenorum receptaculum
 cum Barnagazio Aethiopie 211. eius arx à Lusitanis con-
 præfecto 200. ad Diense bel- structa 303. defensa 375. & se-
 lum apparatus 213. & sequ. de munita 309. 311. 368 oppugna-
 Dio oppugnando consulta- ta & oblecta à Mamudio Cam-
 tio 214. & seq. fœdus cū Bar- baiæ rege 372. & se. à Rumecca-
 nagazio initum 199. cum Pe- ne 375. & se. 377. à Sofare 309.
 direnâ & Accenorum regulis 375. 371. & seq. à Turcis 312. &
 114. naufragium 198. ad nauar- seq. 214. & seq. arcis præditiū
 chos oratio 214.
 Didaci Mesquitæ in fide cōstan- ea periculū 379. ex ea eruptio
 tia 239.
 Didacus Noronia Perfici sinus 395. portus ab Almeida oppu-
 fauces custodit 449.
 Didacus Paenensis. Beianus ad gnatur 108. & seq. situs 100. et
 Dium à Prætorē relictus 215. subsidium contra Lusitanos
 eius naues à Diensibus oppu- aduenit 196.
 natæ 219.
 Didacus Peresia 437. 477. à Sinis
 Malacā petit 437 & se. legatus
 ad Sinarū regē 439. in Malacæ
 portu iniuste detentus 440.
 Xacrii corpus honorificè se-
 pelit 443.
 Didacus Soueralius societatis
 Iesu in Congū missus 432. lu-
 dum literarium aperit ibid.
 Didacus Sylueria orz Malaba-
 ricæ præfectus 267.
 Dobriga Gallorum nauis 301.
 Doceres vrbs 303.
 Dodra Sionis vrbs 357.
 Dofar Arabiae vrbs à Lusitanis
 direpta 241.
 Dominica in albis à Christia-
 nis

- his Indis præcipue colitur, & Eduardus Galuanus ad Aethio-
quare 36. pia regem legatus 198. eius
Dominicani in Congo 11. Gode filius 184. mors 198. 284.
119. 391. 394. 476. in Lalophorū Eduardus Ioannis 4. filius Lusi-
regno 20. Mosambici 401. tania rex 4. 6. eius filius 6.
eorum templum Gode 190. Eduardus Melius Pagum oppi-
Dorotheus Tyri episcopus 79. dum expugnat 192.
quo tempore floruit ibid. de Eduardus Menesius India præ-
Eunucho Candaces Aethio- tor 210. 214. 227. 233.
pum reginae quæ scripsit ibi. Eduardus Patiecus 309. Coci-
Driacæ Mamudii Cambaie re- nensibus subsidio ab Albu-
gis tutor 309. quercis relicto 54. Repelini
Dulciuda Indiae regnum 98. vada monit 69. Cocineusent
E. arcem instantat ibid. à Tri-
Ebra Hispaniaë Bæticæ op- mumpara rege qua letitia vi-
pidum 27. eius academia ctor exceptus 67. in Lusitania
390. redit 68. quo honore à rege
Ecclesiæ Catholicæ auctoritas exceptus ibid. eius fortitudo
468. unitas 436. 67. machinæ bellicæ Calecu-
Edessa Mesopotamiae vrbs reli- tanis opposita 68. prælium
quiiis D. Thomæ Apostoli cla- nauale ibi. & seq. stupenda vi-
ra 39. ctoria 67. Deo adscribenda
Eduardus Acofta Brasiliæ præ- 67. ei invidia à Calcutano
tor 460. structa 65.
Eduardus Barbutus signifer in Eduardus Syluæ in Japonem
Dienfi præho 385. missus 439.
Eduardus Britanniaë rex VI. 4. Etach vrbs Adeni regni caput
Eduardus Cœlius 250. Bintanū 177.
insulam speculatur 246. Hu- Blana vrbs hodie Torus, transi-
diam venit, & fœdus cum re- tu Hebræorum celebris 25.
ge renouat 185. & seq. Panen- 320. à Lusitanis incensa 320.
sis regali classem Alodino Eleonora Garzia Dalæ Prætoris
succurrentem dissipat 246. & filia 454. Emmanueli Sose
seq. à Panensi regulo benignè nupta 452. eius animi ma-
exceptus 186. Serrano fete- gnitudo 454. 457. mors mise-
oppresso succurrit 247. ad- randa 457. & seq.
Sionis regē legatus 185. eius Eleonora Ioannis I. Congi re-
naufragium 186. gis vxor baptizatur 15.
Eduardus Fonseca Calcutanae Eleonora Ioannis II. Lusitaniae
arci subsidio missus 437. Co- regis vxor 10.
cinum redit 238. Elephantes religiosè ab Indis
colum-

colantur 36.
 Elephas rutilatus Papæ ab Em-
 manuele Lusitanæ rege do-
 no missus 145.

Elisabetha Æthiopiæ regina
 320. 321. à Gâma qua pompa
 excepta 322. eius cum Gâma
 colloquiû 323. fuga 324. pie-
 tas, ibidem.

Elisabetha Brachmanæ vxor
 Goæ baptizatur 402

Emmanuelis Cernicii fortitu-
 do 237.

Emmanuel Fernandus sacerdos
 in Abassiâ missus 472. à Tur-
 cis caprus, ibidem.

Emmanuel Frias Coromande-
 licæ oræ præfectus 2. 7. & se.
 D. Thomæ Apostoli reliquias
 quærit, ibidem inuenit 128.
 arca argentea includit, ibid.

Emmanuel Galuanus Ternatē-
 sis regis consiliarius Christiani-
 nus fit 318.

Emmanuel Ioannis I. Cōgi re-
 gis patrurus Lusitanos beni-
 gnè suscipit 11. primus in Cō-
 go baptizatus, ibidem. idola
 vndique conquesta publicè
 comburit, ibid. eius pietas,
 ibidem. & seq.

Emmanuel Lusitanæ rex 27. A-
 bassini regis legatos qua pō-
 pa excepit 143. de Aegyptia
 classe fit certior 178. Cābaix
 regis amicitiam expetit 111.
 de Indica nauigatione cum
 suis cōsultat 27. & seq. in In-
 diam naues mittit 9. & seq.
 42 & seq. 52. 53. 68. Ioannis
 II. mortem iniquè tulit 27. ei

ex testamento succedit, ibid.
 maritimos quæstus ab Ægy-
 pto & Syria in Lusitaniâ trās-
 ferre cogitat 69. regnum quo
 ætatis anno inuit 27. suppli-
 cationes per regnum indicit
 42. 117. eius ætatis anni 227.
 regni ibid. iusta funebria ibi.
 ad Papam legatio & munera
 147 ad eundem literæ de re-
 bus gestis Patieci 68. mors
 227. eā reges lugēt, ibi. muni-
 ficentia in Gāmam & socios
 42. pater 27. responsum ad
 minacia Campsonis Sultani
 postulata 71. soror 27.

Emmanuel Nobrega Societatis
 Iesu in Brasilia 425. 430.

Emmanuel Passanius Anchedi-
 uæ arcis præfectus 78. eam
 egregiè tutatur, ibi. eius mo-
 nita à Cotinio spreta 113. pa-
 tria 78.

Emmanuel Patiecus Somattæ
 littora infestat 193.

Emmanuel Sosa ad Armuziam
 mari præfectus 220. eius
 cum Armusiensibus nauale
 prælium 223. & sequ. mors
 306.

Emmanuel Sosa Sepulueda
 Diensis arcis præfectus 365.
 452. arcis fossam ampliauit
 368. Lusitaniam repetit 452.
 suos consolatur 454. & seq.
 eius naufragium 452. & seq.
 peregrinatio & vitæ pericula
 454. & seq. vxor 452. mors mi-
 seranda 458.

Emmanuel Vasconcellius Coci-
 num tuctur 68. Google

Episcopus Indiæ primus 291.

Equitū facer ordo in Lusitania
contra barbaros à quo insti-
tutus 4.

Erythræ fauces 59. 145. 241.
253.

Eugenius IV. Papa 466.

Eunuchus Candaces Aethiopū
reginæ in Ceilano insula à
barbaris collitur 79. in quibus
locis Evangelium prædicavit
ibidem.

Eutichetis hæresis in Aethiopia
463.

Excommunicationem non cō-
temnendam exemplum insi-
gnē 145. & seq.

Exorcismum efficacē esse exem-
plum 203

F.

FAMES in Albuquerqueii clas-
se ad Goam 122. Armuziæ
97. in Cananorensi arce
84. Goæ 135. 183. in Soarii clas-
se 179.

Fartaces in Badurii exercitu 301
è Socotora insula pulsi 81.

Socotorenses in Lusitanos
incitant 97.

Faxiba tyrannus in Iapone 356.

Fernandi Aluari Capralis nau-
fragium 458. & seq.

Fernandus Caruallius marino
castello in arce Diensi præfe-
ctus 369. 371.

Fernandus Castellæ rex 21. 72.
nouas terras per suos quærit
21. eius de insulis nouis inuē-
tis cum Lusitaniæ rege simul-
tas, ibid. & seq. per Papā sub-

lata 22. fœdus cū Carolo Gal-
liæ rege, ibid. legatio ad Lusi-
tanum ibid. ab eo Saracenos
è Bærica pulsos Cāpson Ae-
gypti Sultanus ægre fert 71.

Fernandus Castrius Diensi arci
subsidio missus 371. S. Ioannis
castello in ea præfectus 378.
eius mors 379. 382.

Fernandus Corinius in Indiam
mittitur 111. simultatem in-
ter Albuquerqueium & Almei-
dam tollit, ibid. Calecurum
captum diripiens interfectus
113 eius ambitio, ibid. & seq.

Fernandus Deza Bazainum op-
pugnat 299. & seq.

Fernandus Emmanuelis Lusita-
niæ Regis pater 26.

Fernandus Franciscanus prim⁹
Indiæ Episcopus 291. eius
mors 316.

Fernandus Lemius ad Persarum
regem legatus 153.

Fernandus Lupius Historicus
262.

Fernādus Lupius proëpiscopus
Terminatensis 277.

Fernandus Magalianes Lusita-
nus ad Caroli V. Castellæ re-
gis aulam se confert 205. ad
Molucas insulas ab occiden-
te quærendas ab eo missus,
ibid. & seq. S. Iuliani flumen
dereguit, ibid. Magellanicum
frerū inuenit 206. insulas ali-
quot desertas Italiz opposi-
tas, ibid. Subū insulā, ibid. be-
nignē à Subi regulo exceptus
ibid. eius cum Mathani rege
pugna 207. mors ibidem. So-
cū

HISTÓRIAS INDICAS.

Æli ad Molucas perveniunt
208. cū Tidoris rege Societate
incedunt, ibid. aliquot orbem
torū navigatione circueunt,
ibid. ad Hesperidas insulas in
vincula à Lusitanis cōiecti ib.

Fernandus Martinus Vasce Gā-
mæ interpres 31.

Fernandus Monroius Pondam
inuadit 181. & scius stolidū fa-
cinus ib. vitæ periculum 182.

Fernandus Petreius Andradius
Sincapurano mari præfectus
136. 184. in Sinas missus 154.
178. Cantonē venit 174. Ma-
lacam redit 185. eius æquitas
à Sinis laudata 174.

Fernandus Rhoterigius Goæ
quæstor 326.

Fernandus Sosa ad Abassie re-
gem legatus 469. eius mors
471. & seq.

Fernandus Turrianus Castella-
norum dux in Molucis 255.
Lusitanis bellum infert, ibid.

Fernandus Vinagri^s sacerdos re
Christianam in Mauricis in-
sulis amplificat 289. & sc. eius
in archipiraram quēdam ex-
pediit, ibid. victoria, ibid.

Figenoiama Iaponiæ montis 347.

Figense Iaponiæ regnum 396.

Firandum Iaponiæ oppidum,
ibidem.

Florentinum Concilium 466.
eius de Romani Pōtificis pri-
matu decretum, ibid.

Fluenta Africæ promontorium
31. & seq.

Formosus mons 265.

Fotoques primæ notæ numi-

na apud Iaponios 354.

Franciscani in Brasilia 425. & se.
Goæ 219. 394. 476. in India 43
72. 326. in Pegussano regno
473.

D. Francisci templum & ceno-
biū Goæ à quo conditū 219.
novo regulo opertum 26.

Franciscus Albuquerque Tru-
mumparam Cocini regem in
regnum restituit 61. rebellium
agros vastat, ibid. oppida ex-
pugnat & incendit, ibid. arcē
ad Cocinum construit, ibid.
& seq. eius mors 64.

Franciscus Almeida 118. cum Al-
buquerque in gratiam redit
111. ad Anchediuā arcē struit
73. Anchediuam classe petie
105. Cananore arcem ædifi-
cat 73. Cocinum venit 73. 87.
111. Cocini regem Naubea-
doram in regno cōfirmat 73.
Dabulum oppidum expugnat
& incēdit 107. & seq. Dii por-
tum oppugnat 109. filii mor-
tem sapiēter fert 104. ad eam
vltiscendam se parat, ibi. præ-
clatē vltus 110 & seq. in Indiā
mittitur 72. in Lusitaniam re-
uocatur 111. Mombazā capit
& incendit 73. Pananem por-
tum oppugnat 86. & sequ.
Quiloæ regem regno pellic
72. arcem struit 73. eius cum
Albuquerque simulas 105. &
sequ. 111. classis quā magna
72. ad milites concio 105. &
seq. prælium nauale 109. & se.
de Turcis victoria 110. mors
& cædes miserranda 111.

- Francisci Almeida Scalabitani** facinus militare 343.
- Franciscus Aluarus sacerdos cū** Lima ad Æthiopiz regem missus 200. Aethiopicam peregrinationem Lusitanicè scripsit ibid. in Lusitaniam redit 241. Abassiní regis obsequium Papæ defert. ibid.
- Franciscus Aluarus sacerdos Christianus** re Momoiæ amplificat 281. Ternatem fugit 282. eius vitæ periculum. ibid.
- Franciscus Aluarus Prætor** Indiæ à secretis 423.
- Franciscus Barretus Indiæ prætor** 459. eius audax facinus. 460.
- Franciscus Barrius Pajua** 261.
- Franciscus Bungi rex Christianus** fit 436. eius in Patres societatis Iesu humanitas ibid. ad Papam legatio 437.
- Franciscus Camiguinus regulus Christianus** fit 290.
- Franciscus Castrius** 258. ad Macazares Ternate missus 290. Cetegani regulū cōuertit ib. Siligani 291. Ternatē redit ib.
- Franciscus Cetigani regulus** baptizatur ibid.
- Franciscus Correa Cocinensi** apothecæ præfectus 63. Calcutanam nauē perfidē capit ibid. & seq.
- Franciscus Galliz rex** l. 304. 315.
- Franciscus Gasparis Berzei** pater 401.
- Franciscus Goueani** forte facinus 312.
- Francisci Gramaxii** memorabile facinus 193. & seq.
- Franciscus Henricus sacerdos Cocini Christianis** præfectus 439.
- Franciscus Lima Goæ** præfectus 422. qua pompa Tanbris regem excepit ibid.
- Franciscus Maldiuarum princeps** Olisipone perimitur 225.
- Franciscus Mansilia Lusitanus** Xauerii comes in Indiam 334. Mosambici in Nosocomio relictus 336. Goam venit ibid. Piscariam petit 337.
- Francisci Melli prælium nauale** 151. victoria ibid.
- Franciscus Menesius Diensi** arci subsidio missus 380. eius mors 381.
- Franciscus monachus** demortuum excommunicatum expiat 146.
- Franciscus Patiecus Rumæo** castello præfectus 309. castellū Turcis dedit 314. ei⁹ mors ibi.
- Franciscus Pereria Ciaulí** præfectus 261. præfectura à Præto re cur deiectus 268. & seq.
- Franciscus Sala Sundæ** dynastæ subsidio missus 250. re infecta Malacam redit ibid.
- Franciscus Serranus Antonii Abrei** socius 141 à Rucutellanis benignè susceptus 146. Ternatē adductus summo in honore habitus ibi. eius de Molucis insulis literæ 205. mors 226. naufragium 141.
- Franciscus Serranus Eborensis** Bintani oppugnat 246 & seq. vulneratur 247. ei⁹ nauis ferè à Bin-

HISTORIAS INDICAS.

- à Bintaniis expugnata ibi. ni
 Petrus Mascarenias succur-
 rit. ibid. & seq.
- Francisci Syluii fortitudo 389.
- Franciscus Xaverius Aspilco-
 ra Nanarrus societatis Iesu
 presbyter 329 357. 359. Amā-
 gorium venit 399. a Goano E-
 piscopo quomodo exceptus 336.
 à Lusitaniæ rege 331. Firā-
 dū venit 397. 399. Goā. 361. 392
 Molucas insulas petit 361.
 Nuntius Apostolicus Indiæ
 331 336. Olisiponē venit 32.
 paupertatis singularis ama-
 tor ibid. & seq.
- Francisci Xaverii acta Amangu-
 tii 397. & seq. 399 & seq. Bū-
 gi 436. Cangoximæ 395. & se.
 Firandi 397. Goæ 336. & seq.
 392. & seq. in Macao 338. Ma-
 lacæ 391. & seq. Meaci 398.
 Mosambici 335. Olisipone 332
 & seq. in Paraua 337. & seq.
 charitas in duos Mahometa-
 nos nauras 438. & seq. cōcio-
 nes 3. 6. 396. corpus defunctū
 viualcalce opertum integrum
 miraculosē manet 442. & se.
 Malacam defertur. 443. Goæ
 qua festiuitate exceptū 444.
 & seq. in D. Pauli sacello ibid.
 conseruatur ibid. laudes 445.
 literæ ad Lusitaniæ reginam
 338. miracula 438. 439. 444.
 ea Ioannes Lusitaniæ Rex ju-
 bet indagari 478. mores 330.
 & seq. mors 442. oratio pia
 392. & seq. peregrinatio in Ia-
 ponia 395. in Indiā 333. & seq.
 335. & seq. in Lusitaniā 3. 0.
- & sequ. ad Malacam 437. &
 seq. Meacū 397. ad Sinas 437.
 441. & seq. responsum Casta-
 neriano comiti datum 333. ei
 in Iaponem iter dissuadetur.
 392. ad Sinas 441.
- Franciscus Zeimorus inuentæ
 Iaponiæ clarus 357.
- Fratris flumen in Brasilia 425.
- Fullorum rex Aethiops 20.
- 6.
- S** Gabriel primæ Indiæ navi-
 gationis prætoria nauis 29.
 Galli aliquot in Indiā 301.
 Galuanus vide Antonius.
- S. Gamaliel occultus Christi dis-
 cipulus 411.
- Gambæa fluius 19. Stachirim
 prisca vocarunt ibid.
- Ganaria promontorium à quo
 primū detectum 5.
- Gangaridum gens 308.
- Ganges Indiæ fluius 23.
- Garzias Castrius Goæ præfectus.
 345.
- Garzias Henricus Ternatensis
 arcis præfectus 253. pacē Ti-
 dorensi, regulo datam iniuste
 violat 254. Tidorem diri-
 pit & incendit 255. contra
 Menzū à suis incitatur 257.
 & sequ. eum in carcerē conji-
 cit 258. perduellionis ab eo
 cōdenatus 258. & seq. cū eo in
 gratiā redit 257. fugit 259. ei
 cū eodē simulas 255. & seq.
 iurgium 256.
- Garzias Noxonia Indiæ prætor
 315. 319. 390. in Indiā venit
 316. pacē cū Cabaia rege init
 ibid.

- ibid. eius mors 318.
 Garzias Sala Indiarum prætor 388.
 Malacæ præfectus 191. eius
 mors 425. res præclaræ gestæ
 ibid.
 Gaspar Barzeus Societatis Iesv
 presbyter Armuziam missus
 391. 401. ab Armuziæ rege
 qualis habitus 411. & seq. à
 Mahometanis Ioânes Bapti-
 sta dictus ibid. Iogues Armu-
 ziæ conuerit 416. & seq. eius
 acta Armuziæ 402. & seq. 404.
 & seq. 406. & seq. 409. & sequ.
 412. & seq. Goæ 402. in Indico
 itinere 401. & seq. Mascati
 402. Mosambici 401. & seq.
 colloquia cum Armuziæ re-
 ge 411. & seq. conciones 403.
 disputatio de fide cum Perla
 414. & sequ. miracula 405. &
 sequ. 407. & sequ. 412. obitus
 445. & seq. parentes 401. pa-
 tria 392. 401. peregrinatio Ar-
 muziam 402. Goam 435. &
 sequ. in Indiam 401. & se. pro-
 phetiarum 405. 409. studia 401.
 zelus 412. & seq. 415. & seq.
 Gaspar Lemius de Brasilia in-
 uentâ in Lusitaniâ remissus 43.
 Gaspar Nonnius interpres Ti-
 doris regis 413.
 Gatis iugâ 35. à Gimi gente vasta-
 ta 201. circa ea mira cæli va-
 rietas 35.
 Gedrosij Indiarum populi 98.
 Geiloli⁹ Rex 272. 282. 287. 288.
 318. 434. veneno sublati 282.
 435.
 Geinal tyrannus Pacenum re-
 gnum inuadit 200. à Georgio
 Albuquerque interfectus 203.
 Genne Aethiopiarum Hesperiarum ci-
 uitas celebris 6.
 Genua Italiciæ urbs 78.
 Georgiani schismatici 409.
 S. Georgii insula 31. 33.
 Georgius Albuquerque 225.
 Bantanum infeliciter oppugnat
 204. 231. ad Geinalê à Paceno
 regno pellendum mittitur 197.
 Geinalê interficit 206. Goam
 venit 197. in Indiâ Olisipone
 tendit 196. Malacâ venit 204.
 Malacæ præfectus 148. & seq.
 183. Pacenorum regi cōtrarebel-
 les succurrit 148. eū in regnū
 restituit 141. ad Somatrâ venit
 148. 203. eius in nauigando
 infortunium 196.
 Georgius Bassetus Castrius pu-
 teus Armuziensem opplet 26.
 Georgius Brittus Indiam perit
 202. Molucas insulas 204. in-
 terficitur ibidem. 229.
 Georgius Brittus Malacæ præ-
 fectus 183. eius in Malacenses
 tyrannis ibid. & seq. mors 184.
 Georgius Botellius ad Abdalam
 Cāparis dynastam aduehēdū
 Malacā missus 149. ad recon-
 ciliandas circa Malacā pa-
 tiones 151. Malacā redit ibid.
 eius cum Linguz rege præliū
 nauale 150. & se. victoria ibi.
 vitæ periculū 151. in eū Alodi-
 ni Bintani regis ipsidiæ ibi-
 dem.
 Georgius Capralius Bazaini op-
 pidi præfectus 425. Malacæ
 245. Indiarum prætor 425. Ciem-
 bem insulam circūsedet 413.
 447. eius

447. eius res præclaræ gestæ
433.
Georgius Castrius ad Bandam
missus 271. Ternatis arcis præ-
fectus 318.

Georgius Menestus Ternatis
præfectus 255. a Garzia in vin-
cula coniectus 258. Garziam
perduellionis cõdemnat 258.
Tidorem diripit & incendit
272. victus in Indiã remissus
276 eius cum Garzia iurgiũ
2. 6. cum Aroezio & Terna-
tensibus simulates 273. & se.
cum Garzia 255. & sequ. cum
sociis 274. & seq. in Tabonæ
præsidem crudele supplicium
275. ei Tidoris Castellano-
rum arx quo pacto dedita
271.

Georgius Valsus societatis Is-
s in Congũ missus 432. Chri-
stianam rem egregiè admini-
strat 432. quot templa in Cõ-
go construxit ibid. in Lusita-
niam redit ibid.

Geru insula 69. Ogyrim olim
fuisse quidam volunt ibid.

Gicum castellum à Lusitanis ca-
ptum 284.

Gidda Arabiæ vrbs 175. 178. 279.
197. 310. à Campsone Sulrano
deficit 175. ab Hoceno Persa
munira 176. ab incolis metu
Turcarum relicta 210. à Soa-
rio tentata 179. & seq. eius si-
tus 179. ad eam Turcarũ clas-
sis reparata 197.

Gini Decani regni gens ab Idal-
cane deficit 201.

Goa vrbs 22. 72. 111. 117. 144.

146. 181. 292. 305. 336. 343. 361.
387. 389. 392. Albuquerque do-
dita 118. ab eodem capta 125.
Indici imperii sedes destinata
119 obsidione liberata 138. ab
Idalcane obfessa 120. & seq.
135. & seq. 183. & seq. à Lusi-
tanis deserta 121. & seq.

Goæ Archiepiscopus successio-
nes Prætorum conseruat 234
bellicus apparatus repertus
119. Christianæ religionis in-
crementum 477. cœnobium
Dominicanorum conditum
390. D. Francisci à quo 219.
nouo regulo opertum 263.
incolæ 120. eorum motus &
seditio, ibid. & seq. in Lusita-
nos perfidia, ibid. principes
capri & supplicio affecti 120.
mœnia versus mare à quo cõ-
structa 263. opulentiã 117. D.
Pauli collegium 444. sacellũ
477. in ea Xauerii corpus cõ-
seruatur 444. summum peric-
ulum 183. Quæstor Præto-
rum successiones conseruare
solitus 233. ætus 117. 120. sup-
plicatio ob pulsos hostes de-
creta 138. templum D. Do-
minici 390. D. Francisci à quo
conditum 219. D. Mariæ vir-
ginis Vada Luiana à quo 149.
471. maximum à quo absolu-
tum 262. D. Thomæ 228. Ti-
doris rex qua pōpa exceptus
442. & seq. valetudinarium
publicum institutum 138.

Goam D. Thomæ reliquiæ Me-
liapore transata 228.

Goga Cambaiæ oppidum de-

Aructum 298.
Gogalia prope **Dium** oppidum
à quo conditum 100. **Rume-**
polis dictum, ibid.

Gometius **Sequeria** ignoti no-
minis insulam inuenit 45.

Gomezius **Arius** **Ternatensis** ar-
ci praefectus 272. ad conqui-
renda cibaria missus 274. &
seq. male acceptus in arcem
redit 275.

Goterrius **Montoius** **Goz** pra-
fectus 181. **Goz** statum per-
turbat ibi. & se. eius cū **Cal-**
deria simulas, ibid.

Gorum **Iaponia** insula 347.

Gradaametes **Adelis** ac **Zeila**
tyrannus 320. **Abassiam** va-
stat, ibid. **Gāmam** obruntat
324. **Solimani** **Turcae** stipen-
diarius 320. eius cum **Lusita-**
nis praelium 322. & seq. cla-
des 324. fuga 323. victoria de
Lusitanis 324. mors, ibid.

Græci in **Florentino** concilio
Primatum **Romani** **Pontifi-**
cis agnouere 466.

Gregorius **Serranus** è **Societate**
I s v in **Brasiliam** 460.

Gregorius **XIII.** **Papa** 436. ei à
Iaponia regibus obsequium
desertur, ibidem.

Guadalaiara **Castellani** ex arce
Cananorensi felix eruptio 83.

Guardafu olim **Aromata** pro-
montorium 23. **Africi** litto-
ris in **Orientem** limes, ibid.

Guetaria **Vardulorum** oppi-
dum. 209.

Guinea **Æthiopie** **Hesperie** re-
gio 401. quando inuenta 6.

& seq. vnde nomen habet, ib.
eius incolæ ibid. eorum pri-
ma cum **Lusitanis** commer-
cia ibi. victus ibid. situs ibid.
eam cur prisce desertam puta-
rent ibid.

Guzarates **Cābaie** populi 98. 316
368. 324. eorum mores 98.

Gymnosophistæ **Græcorum** 35,
H.

Hales **Armuzia** dynasta 152.
Hali **Bazaini** oppidi pra-
fectus 165. & seq. **Diēsis** clas-
sis 161 cum **Lusitanis** praeliū
ibid & seq. 265. fuga 262.

Hamedes **Armuzia** dynasta in-
teremptus 153. eius dominan-
di libido 152.

Hametes **Mocrini** dynastæ co-
gnatus **Bahareno** insula exce-
dit 218.

Hector **Sylueria** 261. **Aderum**
venit 270. cu **Adeni** rege qua-
le fœdus iniit ibid. ad **Arabicū**
mare custodiendum mittitur
267. **Bazainum** oppidum ca-
pit & incendit 265. & seq. **Cā-**
baianos agros vastat 264. **Do-**
farem diripit 241. **Erythrae**
faucibus praest ibid. **Mazua**
& **Dalecam** insulas **Lusitand**
regi subijcit ibid.

Helena **Davidis** **Abassinorum**
regis auia 138. eius ad **Lusita-**
nia regem literæ 148.

S. Helenę insula 305. à quo in-
uenta 52. eius situs ibi.

Henricus **Pacena** arcis praefe-
ctus arcem fœdè deserit 230.
& seq.

Henricus **Alphonfi** **Congi** re-
gis

HISTORIA S INDICAS.

- gis filius 138. Romam missus Hieronymiani monachi Olysi-
ibid. pone 42. ad Aquas Lipas
Henricus Cardinalis Lusitaniæ 137. ab Emmanuele rege præ-
Eborensem academiam con- cepit cultu 42.
didit 390. Hieronymus Menesius Bazaini
Henricus Franciscus in Indiã præfectus 366.
cum Caprale missus 43. Septæ Hieronymus Oforius Lusitaniæ
urbis episcopus ibid. eius vitæ regis chronographus 64. 174.
periculum 50. 202.
Henricus Henricius è societate Hieronymus Texeria ad Mala-
185 v Parauanis præfectus cæ regem legatus 114. foedus
451. a Malabaribus captus i- cum eodem init ibid..
bid. è vinculis ereptus ibid. Hierosolyma: captæ à Turciq
Henricus Ioannis Lusitaniæ re- effigies in vexillo depicta in
gis filius 4. equitum ordini Lusitania conseruatur 110.
præest ibid. extimos Africæ Hocenus Perla Mir Amurascæ
tractus lustrat 5. & seq. D. Vir- dictus 176. primæ Aegyptiæ
ginis templum in Ohsiponē- classis in Indiã præfectus 99.
h portu construxit 29. eius secundæ legatus 176. in Ca-
castitas & pietas. 4. marano arcem extruere ten-
Henricus Menesius Arabum a- tat 177. Diom venit 99. Gid-
liquor naues capit 234. Cale- dam munit 176. Laurentium
cutanz arcis subsidia mittit Almeida inopinatò oppri-
237. arcis obsidionem soluit mit 101. a Solimano interfic-
239. arcē destruit 240. in Ca- citur 178. eius ad Campsonē
secuti portu naues incendit literæ 176. ad milites oratio
234. Cocinum venit ibid. 235. 177. & seq. cum Francisco Al-
240. Coulerum Calecuti op- meida pugna naualis 109. &
pidum expugnat 234. & seq. & seq. cum Laurentio 102. cla-
Goz præfectus 233. Indiæ des 110. ad Cambaiæ regē fu-
prætor ibid. & seq. 241. Pana- ga 109. 175.
nem incendit 234. eius de Hoxiones Sinarum sacerdotes.
Calecutanis victoria 239. 169. 171.
mors 240. Hudia vrbs Sionis regni caput
Heroum vrbs Suezium 24. 185. & seq.
Hesperides insulæ 41. 71. 196. & Hyems in India Maio mense in-
seq. cipit 121.
apud Hesperios nauigandi in- I.
scitia ante hoc seculum 3. Acaparinus fluuius 193.
Hetruriæ disciplina auguralis Iacobitarum hæresis in Ae-
36. thiopia 80.

- D. Iacobus Apostolus Hispanię** præses 126. 340. à Lusitanis in prælio infuocatur 131. 340. 376 & seq. 389. iis opitulatur 126. & seq. 340.
- D. Iacobi arx ad Quiloã à quo** constructa 73. Composcellano templo quę ab Albuquerque consecrata 126. insignia, ibid. propugnaculum in arce Diensi 372. tormentario pulvere disiectum 379.
- Iacobus Almeida** 387. eius forte facinus 389.
- Iacobus Bermudius Castellanus** Dominicanus in Indiam venit 391.
- Iacobus Borbanus Ioannis Albuquerqueii** Goę Episcopi comes 316. 326.
- Iacobus Botellius** exul in India 304. & seq. parua biremi Lusitaniam petit 305.
- Iacobus Canus Africę littora** lustrat 9. Congi regnum primus detegit, ibid. & sequ. in Lusitaniam redit, ibid. iterũ in Congum delatus vltiora lustrat, ib. & f. Cõgi regē adit, eiq; fidē suscipiendā suadet. 10.
- Iacobus Congi Rex** 432. & seq.
- Iacobus Diazus** in Abassiam missus 469.
- Iacobus Diazus** è Societate Iesu in Congum missus 432. & seq.
- Iacobus Fernandus Pacensis** Beianus 127. & seq. Socotorę arcem diruit, ibid.
- Iacobus Gnaia** 372.
- Iacobus Lacteus Cambaicam** Iaponii armis dediti 349. Europais oram ad Diũ tueretur 369. eius forte facinus 370. & seq.
- Iacobus Lupinus Azenedius** Moluccensi mari præfectus 289. eius res præclarę gestę, ibid.
- Iacobus Lupius Sola Diensis** arcis præfectus 316.
- Iacobus Ortizius Visensis** Episcopus Patieci res gestas pro concione laudat 68.
- Iacobus Sylueria Bandoram** diruit 298. Bazainum capit 300. Calcutum incēdit 269. Cambaiz orę præfectus 298. 299. eam vastat 298. 300. Mangalorem expugnat 269. incēdit 270. delet 298. Patem & Patanem oppida diripit, ibid. Tanosheplem dynastam pel- lit, ibid. eius cum Cambaianis prælium 300. victoria, ibidem.
- Iasanapatani Ceilaniz tyrānus** in Manarensē Ecclesiam sæuit 339.
- Ialophi Ethiopiz occidentis** populi 19. & seq. desultoria arte & agitandi peritia insignes, ibidem.
- Iaponia insula** 24. 347. & seq. à quibus inuenta 356. eius aer salubris 347. animalia 345. arbores, ibid. descriptio 347. & seq. ad fidem conversio prima 391. & seq. longitudo & latitudo 340. & sequ. montes 347. palatini seu præfecti 351. & seq. sacerdotes 352. 353. satrapiz 347. situs, ibid. & seq. sterilitas 347.

topæis in moribus planè cō-
trarii 350. & seq. eorum ædi-
ficia 349. arma 350. Chia po-
tus 349. cœnobîa, ib. cōiui-
tū ratio 348. Dii 354. forensis
res 356. hospitalitas, ibid. Im-
perator 356. literæ, ibid. mo-
res 148 & seq. 352. & se. reges
sædus cū Lusit. experūt 445.
regibus demortuis diuini ho-
nores tribuūt 354. rei quo-
modo plectuntur 355. religio
353. & seq. sermo 350. templa
355. tyrannis 354. vestitus 356.
& seq. virtutes 352. & seq. vi-
tia 353. & seq. iis quæ pretio-
sa 349-399.

Iana major insula 24. 139. eius
fertilitas 139. incolarum in-
genia, ibidem.

Iana minor insula 24. 139.

Iazius Sarmata Diensis dynasta
99. 211. à Turcis infans in ser-
uitutem abductus 99. Albu-
querciu benignè excipit 146.

ab Almeida pacem petit 110.

ad Cambaiz regem fugit 213.

Dium insulam & urbē à Cā-

baiz Rege iure beneficiario

accipit 100. impunit, ibid. 212.

Hocenū Egyptiæ classis præ-

fectū benignè excipit 100. cū

eo cōtra Lusitanos se cōjun-

git 102. Melicus diæsus 99. Ru-

mepolim cōdit 100. eius cōtra

Lusitanos bellicus appa-
rus 212. in eps fraudulenta

beneuolentia 212. odium 151.

212. navis inexpugnabilis

109. prælium cum Lusitanis

109. & sequent. 108. & se-

quent. sagittandi peritia;
99.

Ibiragiari Americę populi Chri-
stiana sacra experunt 461. &
sequent.

Ichra in Persico sinu insula &
vrbs 215. & seq. nunc Bahare-
num, ibid.

Ichyophagi Africę populi 23.

Idalcan Decanii rex 77. 118. 151.

ab Albuquerque aquis cōdi-

tionibus pacem impetrat 138.

Bardesiana & Sallerana por-

toria repetit 386. & seq. Cia-

lanos agros vastat 268. Con-

canum recuperat 228. Goam

exercitū petit 119. recuperare

tentat 135. obsidet 221. 283. &

seq. cum Lusitanis pacem init

183. ad Taracolum tuendam

profectus 124. eius bellum cū

Narsinga rege 135. 200. & se.

cum Nizamaluco 268. clades

201. inducit cū Narsingano

201. pater 77.

Ignatius Loiola Cantaber 439.

463. Societatē Iesu instituit

329. eius ad Abassiz regem e-

pistola 464. & seq. obitus 476

Illeos Brasiliæ colonia 426.

Illyrici duo Christiani deserta

fide ad Calcutanos transfu-

giunt 58. tormentariam fa-

bricam illos docent, ibid. pœ-

nas perfidiæ morte luūt, ibid.

Imaginum vsus quàm antiquus

in ecclesia 125.

India 23. equis caret 119.

Indorum promiscua conjugia

38. hæreditariæ successione,
ibid. & seq.

Indus fluuius 23. 98.

Innocentius VIII. Papa 13. crucis vexillum consecratum Lusitaniz regi mittit, ibid.

Insubres duo transfugæ Calcutanis tormentariam fabricam produunt 58.

Insulæ aliquot desertæ Italiæ oppositæ à Magaliane inuentæ 206.

D. Ioannis propugnaculum in arce Diensi 396. & seq. tormentario puluere disiectum 378. & seq.

Ioannes Albuquerque Franciscanus Goæ Episcopus 316. 336 Xauerium benignè excipit 356. eius mors 472.

Ioannis Almeida Quintelani facinus audax 193. & seq.

Ioannis Ataidii facinus egregiū 389.

Ioannes Azpilcueta Nauarrus è Societate Iesu in Brasiliam missus 425. rem Christianam egregiè administrat 428. eius mors 461.

D. Ioannis Baptiste festum celeberrimum 227. templum in Congo à quo conditum 433.

Ioannes Barrius historicus 24. 59. 74. 78. 164. 202. 208.

Ioannes Beira è Societate Iesu in Indiam missus 357. in Molucas 391. Christianam rem in Mauritici egregiè administrat 435. eius patria 357.

Ioannes Butuanus rex baptizatur 291.

Ioannes Castrus Indiæ prætor 357. Acrium Ternatis regem

benignè excipit, ibid. Cambaiam vastat 387. & seq. Dabulum incendit 388. Diens arcis subsidium mittit 371. 380. succurrit 383. & sequ. Goam triumphans ingreditur 389. Patanem & Patem vrbes incendit 388. Pondam euertit 387. Prorex Indiæ fit 389. Rumeanis castra expugnat 385. eius laus 389. libri & opera, ibid. & s. magnanimitas 382. mors 389. pietas 390. prælium cum Idalcanis exercitum 388. & sequ. victoria 387. 389. vitæ descriptio 389. & seq. ad eum Ioannis Lusitaniz regis literæ 357. & seq.

Ioannes Carrius Goanus cuius interficitur 389.

Ioannes Colonienfis pro confessione fidei Catholicæ occisus 409. & sequ. eius caput Armuziam delatum honorificè sepultum 410. ad Gasparè Berzeum literæ 509. & seq.

Ioannes Congi rex 1. baptizatur 13. Lusitaniz regis legatos benignè excipit 10. 12. in vitia relapsus Christianam religionem pessundat 15. & seq. eius ad Lusitaniz regem legatio & munera 10. & seq. liberi 13. vxor, ibid. mors 17.

Ioannes Conimbricensis nauclerus S. Raphaëlis 29.

Ioannes Consalvus Materiam insulam inuenit 6.

Ioannes Consalvus Societatis Iesu in Brasiliam missus 460.

Ioannes Cruceus Parauas conuerit

HISTORIAS INDICAS.

veritū 327 & seq.

Ioannes Deza Malabaricæ oræ præfectus 193. eius de Calcutanis victoriæ 159.

Ioannes Fernandez Correa Romanaceris præfectus 418.

Ioannes Fernandez Xaverii in Iaponiâ comes 395. 397. & seq. 399. Amagutii Christianis præest 436. 439. concionatur 399. eius patientia, ibid.

Ioannes Focaria ad Papuas insulas missus 190.

Ioannes Gometius Calderiam per insidias interficit 181. ab Ancoftane obtruncatur, ibid.

Ioannes Gometius ad Maldiuæ regem legatus 195. pacem & fœdus cum rege init, ibid. arcem extruit, ibi. ob tyrannidem interficitur 196.

Ioan. Homo Lusitanus vitæ periculū miraculose euadit 73.

Ioannes Lima Calcutanæ arcis præfectus 236. arcem contra Calcutanos fortiter defendit, ibid. 237. & seq. ex arce erumpit 236. Malacæ regiam oppugnat 131. & seq. eius audacia & periculum, ibi. 236.

Ioannes Lupius à Societate Iesu ad S. Thomæ coloniâ missus 439.

Ioannes Lupus ad Tanoris regē Goam deducendum missus 421.

Ioannes Lusitanicæ rex I. 4. Septā urbem capit, ibid. & seq. vxor & liberi, ibidem.

Ioannes Lusitanicæ rex II. 7. cum Aethiopiz Hesperiz regulis

Societatem init, ibid. Bemoinum Ialophorum regem in regnum restituit 20. ad Indiā & Aethiopiam explorandam varios mittit 25. eius in Fernandi regis legatos locus 22. legatio ad Congi regem 10. mors 16. vxor 10. 16. inter eū & Fernandum Castellæ regē de insulis nouis inuentis simulas 21. & seq. per Papam quomodo sublata 22.

Ioannes Lusitanicæ rex III. 227. 288. 292. 301. 316. 327. 331. 344. 387. 389. 424. 432. 439. 462. 469. 477. in cultum diuinum propensus 227. regnum quo anno init, ibid. eius ætatis anni 478. edictum de caryophylli emptione à Lusitanis contemptum 255. de Indiæ præcura 253. legatio ad Abassia regem 469. literæ ad Goæ quæstorem magnos motus faciunt 244. ad Indiæ prætorum 570. & seq. mors 478. vxor 338. ei corona aurea ex Adeni vestigali Armuziæ fabricatur 270. obsequium à stipendiariis regibus offertur 227.

Ioannes Machiadus Lusitanus exul 121. ad Albuquerqueium à Camalcane legatus, ibidem. Goam deserendam suadet, ibid. ad Lusitanos Goæ obseffos transit 160. & seq. maritimæ ad Goam oræ præfectus 144. eius apud barbaros auctoritas 135. consiliū prudens spreum 181. fortitudo 182. in liberos

INDEX IN

- liberos miserandum facinus Ioannes Pauli Iaponii famulus
135. ad Lusitanos apostatas exhortatio ibid. & seq. ad Ferdinandum Monroiu oratio 182
mors ibid. pius zelus 139.
- Ioannes Marius** in Congum missus 126.
- Ioannes Mascarenias** Diensis arcis prefectus 364. arcem munivit 366. 368. & seq. egregie rueretur 370. & seq. 372. & seq. Indiae praetor nominatus 390
eius ex arce eruptio 381. 384. & se. in Cambaianos seditio 386. ad suos oratio 368. & se. 391. ad Sofarem literae 366. ad eiusdem postulata responsum 367. & seq. ad eum Sofaris litterae 365. & seq.
- Ioannes Mendoza** Indiam petiit 400. eius liberalitas 401.
- Ioannes Melquita** Goam venit 471. & seq.
- Ioannes Momtoix** dynasta Christianus fit 281. uxorem & liberos interficit 282. eius in fide constantia 283.
- Ioannes Nonnius Barretus** societatis Iesu presbyter 463. patriarcha Aethiopie ibi. Goam venit 471. & seq. Goae episcopatum oblatum respuit 472.
- Ioannes Noua Callecus** Indiam petit 52. Conceptionis B. Mariae insulam inuenit ibid. S. Helenae insulam ibid. eius cum Calecuranis nauale praeliu ib.
- Ioannes Olisiponensis** Mascati prefectus 448. Mascatu Turcis dedit ibid. in vincula coniectus ibid.
- Baptizatur 192.
- Ioannes peretia** Goae praefectus 292. Racioli arcis succurrit ib. ad milites oratio ibid. & seq. praelium cum Cambaianis 293. victoria ibid. & seq.
- Ioannes Petreii** in cruce extollenda praclarum facinus 314. mors ibid.
- Ioannes Pimiliaranus** rex baptizatur 291.
- Ioannes Sebastianus** Canus totum orbem circumnavigat 208. eius patria ibid.
- Ioannes Serranus** Magalianis socius 149. & seq. a sociis insula Subo insula destitutus 107. & seq.
- Ioannes Sianius** rex Christianus fit 340. & seq. baptizatur 342.
- Ioannes Sylueria** Quiloea Goam venit 183. Columbanae arcis praefectus 189. 209. societatem cum Maldinano rege init 195
- Ioannes Tanoris** rex Christianus fit 410. Goae quomodo exceptus 412. & seq. confirmatur 424. in patriam redit ibid.
- Iogues** Brachmanae in India 35. & se. 78. Armuziae ad fidem conuersi 416. & se. eorum mores & instituta 35. & seq. 416. & seq.
- Iordanus Freita** Lusitanus 293.
- Iordanus Ternatis** praefectus Aërium regem victum Goam mittit 357.
- Iosephus Anchieta** Cataber è societate Iesu in Brasiliam missus 460
- Iosephus mathematicus** Io. 116. Lusitaniae regis medicus 82.

Ismael Sophus Persarum rex 87. eius ad Albuquerqueium legatio 152. & seq. ad Armuziæ regem 94. ei tormenta bellica ab Albuquerque missa 153.

Musas Sotaiæ prætor Lusitanos benigne suscipit 74. eius mors 75. & seq.

Itamaraca Lusitanorum in Brasilia colonia 426.

Juliani fluuius in America 105 & seq. à quo inuentus ibid. eius situs ibid. incolæ circa eum gigantes & feri ibid.

Iulii II. Papæ mors 147.

Iulius III. Papa 463.

Iucus quale naui genus 117. 162. Iufarcanis Abassinz legioni ad Dium præfectus 372.

Lafuradæ etiam ethnicis seruandum 191.

L.

Lacerti in Cananoris regno ad crocodili effigiem 31.

Lacsmama Mamudianæ Malaccensis classis præfectus 139. 185.

Lacus interioris Ethiopiæ triū Africæ amnium fons 13.

Lamæsis regulæ Lusitano stipendiarius 79.

Lanciara naui genus 146.

Lantæa apud Sinas naui 162.

Laqueximena Bintani præfectus

Serrani naui oppugnat 247.

Lara Carmaniz vrbs 97.

Larecii Regis exercitus ab Albuquerque fusus ibid.

Laudinus Baciani insulæ dynasta 215.

Laurentians Philippi Catholici regis bibliotheca 161.

Laurentius Almeida Frâncisci filius Ægyptios Arabasque negotiatores intercipit 76. Cananoris portû victor introit 77. Ceilanum insulam detegit 78. societatem cum eiusdè regulo init 78. & seq. 187. ad Ciaulum ab Ægyptia classe oppressus 101. rumoribus de classe cur non credit 100. Cocinum venit 77. 79. Colanum cum classe mittitur 73. Malabaricû mare custodit 98. ad Maldinas missus 78. Mariæ virgini tēplum vouet 76. Pananē oppugnat 86. eius corpus ad sepulturam à Mahometanis quæsitû dignosci nequit 104. fortitudo 86. & seq. magnanimitas 102. & seq. mors 104. naui in saxa impingit 102. à Diensibus & Ægyptiis expugnata 204. præliû nauale 76. vitæ periculum 86 & seq.

Laurentius Britus Canorensis arcis præfectus 82. arcē egregiè cōtra Calecutanos & Cananorēses tutatur ibid. & seq. ex ea erūpens hostes fugat 83.

Laurentii Frerii Cari facinus insigne 104. mors ibid.

Laurentius Marchesius 455.

Laurenpius Morenus Lusitanus Repelintvada cōtra Calecutanos custodit 60.

Laurentius Syluius Castellanus Turumbacum Armuziōsum aquationem custodit 96.

Læna Africa mons à quo primum detegitur 5.

Leo X. Pápa 147. ad eum Emma-
nuelis Lusitanię regis legatio
& munera ibid.

Lequi populi 24. 69.

Leuca quale mensurę genus 5.

Li Sinarum mensura 161.

Lingę rex Abdalam Camparis
dynastam bello premit 149.

Longum oppidum à Lusitanis
inocensum 259.

Loytię Sinarum iuris periti 164.
167.

Lucopinę insulę 141. ad eas Fę-
culci Serrani naufragium ibi.

Ludouicus Menchius Armuziam
missus 224.

Ludonicus Piręus nauarchus ir-
rita Indica navigatione Oli-
siponem redit 43.

Ludonicus Romanus Patricius
in India 76.

Luianus finis 145 in eo Albu-
queręi naufragium ibidem.

Luitianus rei bellicę apud Sinas
pręfectus 165.

Lupus Azeuedius Pacenenfiar-
ci suocurrete tentat 231.

Lupus Brittas in Ceilanum mis-
sus 208. ascem Columbanam
munit 209. Colambum oppi-
dum inuadit ibid. in arce ob-
fessus 200. & seq. ex ea erum-
pit ibid. eius prudens factum
209. cum Cingalis pugna 211
& seq. victoria 211.

Lupus Soarius Aluarenga Ade-
num venit 178. 180. eius dedi-
tionę repudiatur 179. eius por-
tu exclusus 180. Arabū naues
capit & diripit 68. Calecuta-
nos fundit. fugatq; 68. ad Ca-

maranum venit 179. & seq. 22.
cem ab Aegyptiis inceptam
demolitur 180. Ceilanum in-
sulam classe petit 187. Colū-
banum regem stipendiarium
facit 189. in eius regno arcem
exstruit 188. Cranganorem
incendit 68. Cocinum venit
154. 189. Giddam petit 179. &
seq. Indię prętor 154. 178. 185
Zeilam Africę emporium de-
let 180. eius classis 178. cum
Columbano rege fędus 189.

Lupus Vasęus à S. Pelagio Baca-
noris fluminis ostium expu-
gnat 242. & seq. Calecutanū
littus vastat 260. classem in-
struit 262. Cocini pręfectus
242. ad Dabuli excidium ten-
dēs à pręfecto mitigatur 243.
imperii cupidus. 255. Indię
prętor cum cōditione 242.
iterum ex diplomatibus 245.
Mahometanas naues diripit
& incendit 243. Mascareniam
in vincula conjicit 251. Por-
cam oppidum capit & diripit
260. Sampaius dictus 242.
Termapatanū Calecuti por-
tum petit 260. eius per Indiā
ędificia 262. de prętura cum
Mascarenia disceptatio 251.
& seq. pręliū nauale 260. 261.
victoria 261. & seq.

Lusitani cuiusdam captiui egre-
gium fidei specimen & mors.
139.

Lusitani cuiusdam peditis faci-
nus forte 255. & seq.

Lusitani 11. ab Aegyptiis capti.
Selymo. Turcarū imperatori
donati

donati 44. 180. Apostatę 135. in Lusitaniā remissi 137. in eos scera Albuquerquei animadversio ibi: cum Castellans in quarendo novās tērtās cettāt 22. à Dienſibus capti Cambiano regi donati 259. in duas factiones in India divisi 252. interempti ad Armuziam 221. ad Colanum 73. & se: à nauigandi pericia per Europā celebres 21.

Lusitanorum de Albuquerque querelę 94. & se: 120. ardor in Dienſis portus oppugnatione 109. cades 260. 271. clades ad Aconum 204. ad Armuziam 220. ad Bincanum 204. ad Bonę spei promontorium 112. ad Calacinum 196. & sequ. ad Calcutū 113. ad Caiulū 104. ad Malacam 116. ad Matuā 197. ad Pondam victum 182. ad Quiloam 197. à Sinis 232. in Columbatia arce periculum 210. apud Malacenses invidia 150. & sequ. modetnorum latus 110. naves quatuor submersę 49. naufragium ad Catuę flumē 259. nauigationis limites quę 23. & sequ. nomen in oriente celebre 150. pugnadī mos qualis 216. & sequ. quinque fortitudo & stupendā victoria 193. rapacitas & crudelitas ad Bravā urbem diuinitus vltā 79. in Sinas iniurię 174. in Ternate inter se dissidia 255.

Lutherianę hęresis quiddam simile apud Iaponios 354.

Macazar insula 289. & f. 339. eius incolę fidem expectunt 339.

Macię aromatū genus in Banda insula 141.

Madaba regni Cambaie vrbs regia 212.

Madagascar nunc S. Laurentii insula 23. 79. 244. & seq. à Tristano Acunia exploratur 79. fertilitas ibid. incolę ibid.

Madetta gens 23.

Madrasaba Cambaie portus ab Iazio Dienſi dynasta munictus 219.

Madrasaxatus Cambaie rex 99. Mamudij pater ibid. auguriis deditus ibid.

Madremalucus Mamudii Cambaie regis tutor 309.

Magadaxus Saracenorum vrbs 41. 74. à Gamma quassata 42.

S. Magi tres à S. Thoma Apostolo conuersi 55.

Magallanici freti inventio 206.

Mahometanorum in Christianos odium 31. & seq. 40. 70.

Mahometes Anconinus Quiloę rex 72. & seq.

Mahometis templum in vrbe Mascato destructum 90.

Maimames Mahometanus Calcutani regis ad Campsonem Ægypti legatus 70. 99. classem Campsonis Diū adducit 99. orans globo discerptus 102. inter Diuos à suis relatus 104. eius ad Campsonem oratio 70.

Mainum flumen 261. & seq.

****

Mala-

- Malabarici regni ædificia** 25.
cæli mita variatio 38. **Dii** 38.
incolæ in quatuor ordines dis-
tributi 35. & seq. **littus quan-**
tum à Melinde distat 35. **situs**
ibid. suburbia qualia 38.
Malaca Indiæ vrbs 23. 69. 113.
 & seq. 127. ab **Albuquerque**
oppugnata 131. & sequ. 113. &
 seq. **expugnata & direpta** 113.
incensa 129. **eius arx à Lusita-**
nis constructa 134. ab **Alodi-**
no oppugnata 186. per frau-
 dem **pæne capta** 140. **descri-**
ptio 131. **incolæ bellicosi ibi,**
motus 139. 184. **opulètia** 134.
situs 132. 131. **templum Salu-**
tationis Anglicæ 134.
Maldiviæ insulæ 78. 194. seq. 253.
earum fertilitas 194. & sequ.
incolæ 195. **rex stipendiarius**
sit Lusitano 138. & sequ. **situs**
 194. in iis **palma fructifera ar-**
bor ibid. & seq.
Maldiva insula 195. in ea **arx à**
Lusitanis constructa ib. à rege,
Lusitanis interfectis capta 196.
Mammaluci milites Aegypti ro-
bora 99. in **Indiam ad expel-**
lendos Lusitanos missi 99. **co-**
rum ad Diu cædes 110.
Mamudius Armuziæ rex Zeifa-
dini filius 224. **pacem cū Lu-**
sitanis init ibid.
Mamudius Cambaiæ rex 98. 113.
 175. 213. 215. a **Calecutano in**
Lusitanos incitatur 98. ab **Æ-**
gyptio Campsone auxilia per
legatos petit 98. **Mahometa-**
nus est ibi. ad Giddā muniendā
pecuniā contribuit 176. **eius**
pater 99. **ad eum Albuquerque**
legatio & munera 151.
Mamudius alter Cambaiæ rex
 308. 371. & seq.
Mamudius Malacæ rex Arabæ
 114. 128. a **Sionis rege deficit**
 114. **foedus cum Lusitanis init,**
 & **perfidè violat ibid. & L. Lu-**
sitanos captos Albuquerque
restituit 129. **eius bellicus ap-**
paratus 128 & sc. **de bello cō-**
sultatio 130. **fraudes** 128. & sc.
fuga 133. **insidiæ in Lusitanos**
 115. & seq. 132. **mors** 133. **præ-**
lium cum Albuquerque 131. &
 seq. **vitzæ periculum ibid.**
Manar insula 327. **incolæ ob si-**
dem vexantur 339.
Mandarinum Sinarum præcipua
lingua 161.
Mandingæ rex 20.
Mandioea farina Brasiliæ 47.
Mandoa Indiæ regnum 98.
Mandous dynasta 301.
Mangalor Cambaiæ oppidū de-
lerum 198.
Mangalor Narlingæ emporium
à Lusitanis expugnatum 169.
direptū & incensum 169. **eius**
dynasta interficitur ibid. dy-
nastæ fraus 270.
Mangatis fluvius 50.
Mantelum Amboini oppidum
Christiana sacra suscipit 289.
Maquienum insula 232. 238.
 & sequ. 272.
Mariacum oppidum Tidoris in-
sulæ caput à Ternatēsis cap-
itum & incensum 232.
D. Mariæ virginis imago apud
Sinas colitur 169. **templum ad**
Aquas

- Aquas Lupias** in Lusitania
 137. **Cananore** 140. **Goz** 138.
 145. 154. **Malacæ** 134. in **Mazua**
 insula 134. in **Socorora** 81.
Marrabanum Pegusiorum em-
porium 190.
Martinius Alphonsus Carualia-
lius Persam in bello adiuvat
 379.
Martinus Alphonsus Mellus à
 Sinis oppressus malè multa-
 tus elapsus 232. eius in socios
 Sinarum servituti ibid.
Martinus Alphonsus Sosa Indię
 prætor nominatus 319. Indici
 maris præfectus 300. eius laus
 319.
Martinus Bohemus mathema-
ticus Ioannis Monte-regii a-
lumnus 8.
Martinus Correa Longum op-
pidum capit & incendit 259.
Martinus Ignatius Carquicia-
nus Cantaber ad Molucas p̃u
Castellanis venit 254. **Tidorē**
 insulam munit ibi. eius mors
 256.
Martinus Villanovanus comes
 147.
Martinus V. Papa 6.
Martius mēsis Lusitanis ad iter
Indicum aptus 43.
Martyrium Antonii Criminalis
 419. **Carigiorum** 461. **Christo-**
phori Gammæ 314. **Consalvi**
Sylueriæ 475. **Ioannis Colo-**
nienſis 410. **Ioannis Perreii**
 314. **Ioannis Sosa** 462. **Man-**
renſiū 339. **Petri Corree** 462.
Rotherici Boti 221. **D. Tho-**
mæ Apostoli 34.
Mascatum Armuziæ oppidum
 89. à Lusitanis direptum & im-
 census 90. eius præfectus Lu-
 sitanos benignè excipit 89. in
 fide permanet 335.
Massagetæ Africi populū 55.
Materia insula à quibus inuen-
 ta 5. & seq.
Mathani rex Magalianē ex inſi-
 diis interficit 207. eius cū Subi
 insulæ regulo bellum 206.
 pax qua conditione inita
 227.
Mathæus Armenius Abassini
 regis legatus ad Lusitanum
 138. qua p̃opa Goz exceptus
 ibidem. ab Emmanuele in Lu-
 sitania 148. à nauarchis Lusi-
 tanis diuexatus 147. 198. 88
 seq. in patriam redit ibid. ob
 eius reditum Abassinorū gau-
 dium ib.
Matua Mōbazzæ vicus 197. eius
 incolæ aliquot Lusitanos in-
 terficiunt ibid.
Mauricæ insulæ in Molucis 272.
 earum fertilitas ibi. de iis Mo-
 lucæ reges inter se contendūt
 ibid.
Mauritania Africæ pars 23. eius
 fertilitas 27.
Maurus monachus Hispanus Si-
nai montis antistes 71. à Cæ-
 pſone Aegypti Sultrano ad
 pontificem maximum missus
 ibid.
Mazelizius Bengalenſis arcem
 malaçensem per fraudem ca-
 pere tentat. 140.
Mazua Arabiæ insula 198. Lusi-
 tanis subiecta 241. prolemais
 oliuæ

- blm 198. eius descriptio ibid.
 Meacū Iaponiæ vrbs 398. & seq.
 Mealis exulis conatus irriti 345.
 & seq. 439. eius filia conuer-
 tur 477.
 Mea Arabiæ ciuitas Mahomé-
 tis sepulchro nobilis 53. 88. 71
 154. 175. 266. 269.
 Mehumi insula 146. 9. Crucis à
 Lusitanis dicta ibid. eius situs
 ibid.
 Melchior Cartetius & sodietate
 Iesu Nicenus Episcopus 463.
 & seq. 473. rem Christianam
 apud Sinas administrat 473.
 & seq.
 Melchior Caruallius ad Pegu-
 siorum regem legatus 190. &
 seq.
 Melchior Nonnius societatis
 Iesu presbyter in Bazainum
 missus 439. linteo; in quo Xa-
 neris corpus inuolutum fue-
 rat; in ceremoniis solemnibus
 vitur 443. & seq. in Iaponiam
 tendit 445.
 Meliapor Coromandelis regni
 caput 53. 227. nunc S. Thomæ
 colonia 53. vetustate bellif.
 quæ diruta à Lusitanis restau-
 rata ibid. in ea à D. Thoma
 Apostolo templum constru-
 ctum 53. & seq. 227. à Lusita-
 nis renouatum 227. ei decime
 attributæ ibid. D. Thomæ re-
 liquiæ in eo inuentæ 228.
 Melinde oppidum 25. 34. 41. 49.
 52. eius lictus importuosum
 263. regis in Lusitanos beni-
 gnitas 34. legatus ad Lusita-
 niæ Regem 41. in patriam re-
 dit 42. ei à Mombarre regi
 oppressa à Lusitanis succutit-
 tur 63. & seq.
 Memphis Aegypti vrbs 43. & seq.
 701.
 Mendacium quid 341. vnoq.
 Mendius Albysius & societas
 Iesu; Patruanis præpositus
 439. eius martyrium ibi-
 dem.
 Mengds Musafus Iusu Sosalz
 prætoris gener 74. Sosalz
 præturam ambit 78.
 Mens male conscia suspicax
 406.
 Mergantum vicus 388.
 Melquitz Perestrellii naufragiū
 459.
 Mete Africæ vicus 197.
 Michaël Ferreria Ceilanti regi
 in auxilium missus 517. omne
 de Calecutanis victoria ibi-
 dem.
 Michaël Indus è loque Christianus
 51. legatus à Caprali ad
 Cocini regem ibid.
 Michaël Macazaris insule esco-
 la baptizatur 290. optimè &
 Christiana re meritis ibid.
 Michaël Valæus Indiæ vicarius
 generalis 326. de Christianis
 re bene meritis 358.
 Minicimbds è Papuis insulis re-
 gulus 282.
 Mindanaum insula 281. 290.
 Miracens Goæ princeps 320.
 ab Albuquerque captus; &
 supplicio affectus ibid.
 Miraculum 17. 54. 67. 73. 80. 90.
 93. 110. 125. & seq. 145. 189. &
 seq. 361. & seq. 386. 393. 417.

445.
Miramodius Mogorum Rex
Cambaiz regnum vastat
301.

Misericordiz sodalitiū Goræ

444.
Missa sacrificium sanat egrotos
408.

Mocondes Cafer dynasta ar-
cem Lusitanorum ad Sosa-
lam oppugnat 75. & seq. Sosa-
la direpta in patriam redit
ibid.

Mocrius Arabs Bahareni insu-
læ dynasta 215. ab Armuziæ
Rege deficit, Armuziamq; in-
festat ibidem eius cum Cor-
rea pugna 216. & sequ. mors
217. cadaver interceptum
218.

Mogastane Armuziæ oppidum
444.

Mogores Scythica gēs Camba-
iz regnum vastat 204.

Molana Mahometicus Paceni
Califa 200. opem Soarii im-
plorat ibid. Paceni reguli tu-
tor 203.

Molucæ insulæ 24. 78. 142. 204.
233. 233. an ad Castellæ regnū
pertineant disceptatio 205.
208. ab occidente à quo pri-
mum quæsitæ 205. inuentæ
208. veteribus ignoræ 143. ea-
rum amœnitas, fertilitas 141.
incolarum ingenia, mores,
& victus 143. in fide progres-
sus 317. 477. regum inter se
discordia 296. situs 140. in his
caryophylli copia 143. Lusita-
noru tyrannis 442. & seq. dif-

ficultates 279. & seq.

Mombaza vrbs & insula 73. 196.
à Lusitanis direpta 263. in-
censa 73. eius rex Querim-
bam à iusto domino auertit
225. tormenta bellica à Lusita-
nis submersa expiscatur 524
Regis in Gammam insidiæ
33. quomodo detectæ ibidem,
cum Melindis rege bellum
63. & seq.

Momqia vrbs in Mora 280.
Christianam religionem sus-
cipit 281. à Lusitanis munita
ibid. eius dynasta baptizatur
ibid. dynastæ in fide constan-
tia 283.

Monaianum Armuziæ castel-
lum à Persis caprum 405.
ab Armuzianis recuperatum
406.

Monda flumen 329.

Monomotapæ rex 74.

Mons maior Lusitaniz oppidū
29.

Monzaida Tunecensis merca-
tor insidias à Saracenis in
Gammam structas detegit 41
& seq.

Mortuorum insula 383.

Morum insula 240. 282. in ea
Simon Vassus interficitur
ibid.

Mosambicum insulæ Prasæ op-
pidum 23. 31. 41. 49. 57. 197.
225. Quiloz regi parat 31. e-
ius incolæ Capralem benignè
suscipiunt 49. bombardis à
Gammā terrentur 31. & seq.
situs 31.

Moscū odoramēti genus 156.

INDEX IN

- Moses Africae populi 20. Christianos ritus in multis sectatur, ibid. nomina ab Apostolis mutuuntur, ibidem.
- Motiones Indiae quid, & unde dicta 79. 117.
- Moaris fluvius 139. 185. 191.
- Mudofar Armuziae dynasta, 152.
- Mulieris cuiusdam egregia fortitudo 313. & seq.
- Mundequeti Aethiopiae populi Congi regnum astant 13. & seq. fusi fugatique 14.
- Mures & putria animalia in v. sum cibi 122.
- Mures à Christianorum praediis in agros Ethnicorum mirabiliter fugati 435.
- Mustafa mammaluco Zebitum oppidum à Solimano Peloponneso donatum 310.
- Mustafa Solimanum Aegypti praefectum interfecit 269. & seq. Adenū obsidet, ibid. Diū venit 296. ad Cambaia Regē profectus 299. Turcarum in Badurii expeditione praefectus 301.
- superbia 38.
- Naitae Mahometani 267.
- Neodabegucae Malacensis in Sequeriam conspiratio 128.
- Naramūnus Trimumpare Cocini Regis sororis filius regni haeres 60. Repelini vada contra Calcutanos egregie tutatur, ibidem. occiditur, ibidem.
- Narsingae rex Taracolum Idalcanis urbem oppugnat 124. eius cum Lusitanis foedus, 151.
- Natale littus 458.
- Nauarrae gentium in India conversionem praecipue sibi vendicant 428.
- Nanbeadarinus Zamorini sororis filius Calcutanum regnum init 146. Cocinensibus bellum inferendum dissuadet 58. Lusitanorum studiosus 146. iis stipendiarius, ibidem. eius exercitus fusus & fugatus 68.
- Naubeadora Trimumpare sororis minor filius Cocini rex 74. 124. 137.
- Naufragia horrenda 452. & seq. 458. & seq.
- Nauigationis laponice difficultas 392. Indiae 333.
- Nauraci Indiae populi 98.
- Naxae Pegusianorum infernus 474. & seq.
- Nestorianus pseudo-episcopus in D. Thomae colonia 473.
- Niba animarum receptaculum Pegusianis 474. quid significat, ibidem.

N.

- N**Abandes Armuziae oppidum, ab Albuquerque carum & incensum 105.
- Nagotan fluvius 262. 264.
- Nahu Abassiae rex 26. 138.
- Naires Indorum nobiles 37. rei belliae praesunt, ibid. in armis quomodo exercentur, ibid. eorum in armis dexteritas, ibi.

HISTORIAS INDICAS.

Nicens Episcopus in Abassia Nomades pabuli ratione sedes missus 463. 473.

Nicodemus Phariseus occultus Christi discipulus 421.

Nicolaus Coelius nauarchus in prima Indica navigatione 29.

Nicolaus Cosaluus Rumeanis castra oppugnat 38. & seq.

Nicolaus Lancilotus Italus Societatis Iesu presbyter in India missus 357. eius patria, ib.

Nicolaus Nonnius Societatis Iesu presbyter in molucas missus 391.

Nilus Africae fluvius 13. 70. 99. 134. eius ortus veteribus ignotus 13. eum in Arabicum sinum deducere Albuquerque statuisse 154.

Ninacherus Malacæ prætor 144. 148. & seq. Lusitanorum studiosus 149. prætura spoliatus 150. eius ad Malacenses de suis in Lusitanos beneficiis oratio, ibid. voluntaria mors, ib.

Nimacunanapuanus maritimæ rei ad Somatram præfectus, 203.

Ninaraus Diensis urbis præfectus 305.

Nizamalucus Ciauli dynasta 100. 146. 219. 268. Lusitanus tributarius ui. eos benigne excipit 100. eius in regem Decani perfidia 101. 107. cum Idalcane bellum 219. 268.

Nocoda Hamedius Turca Zebiri urbis dynasta 310. à Soli mano Peloponnesio capite plectitur, ibid.

Nonnius Acunia India prætor

267. 267. Armuziâ venit 263. Melindê ibid. Mōbarâ diripit ibid. Betelê capit 295. & l. Bazainû expugnat 299. & se. eius Diësis expeditio 294. & se. in Baduriûm Sultânûm insidias 306. & seq. mors 316.

Nonnius Barretus Ethiopiae patriarcha 443. vide Ioannet.

Nonnius Vascus Pereria nauarchus prætoriam Hoceni nauem inuadit 109. & seq. eius gurgur sagitta cõfixum, ibid. mors, ibid. nauis perculsa miraculosè aquas non admittit 110.

Nonnius Vascus Pereria Malacæ urbis præfectus 214. 221. eius eiusdem præfectus sit, ibi. eius cū Patieco simultas de arcis præfectura, ib. & seq.

Nonni Vasci fortitudo 27. vitæ periculum 77.

Nordinus Armuziæ urbis præfectus 151. Zeifadinum regem veneno tollit, ibid.

Noroa vicus 360. in eo templum D. Thomæ extrui iubet Lusitanæ Rex, ibidem.

Nubunanga Iaponiæ tyrannus Meaci rex 356. Bonziorum cœnobita euertit 349. & seq. eius mors 356.

Nucinele Amboini oppidum Christiana sacra suscipit 289. Numidæ agilitate corporis insignes 19.

Nûnus Riberius Societatis Iesu presby-

præstat in Molucas missus Olorius Lusitaniz Regis chronographus 64. 174. 202.

untius Apostolicus Indie 332. Ouiedus Castellanus Hierapolitanus Episcopus 463.

336.
Nux myristica in Molucis 141.

P.

O.

O Bii Africæ populi 23.
Oia vrbs 79. eius dynasta
Melindis Regi infestus,

à Lusitanis occisus, ibidem,

Olisipo vrbs 57. 63. 72. Lusitaniz regum sedes 3. eius situs, ibidem.

Olla aurea è Colani fano à Lusitanis sublata Ioanni Regi dono missa 344. ab Rege remissa, in eodem fano reposita, ibidem.

Ollæ incendiariæ descriptio 238.

Onor. emporium 118. 124.

Onoris regnum 118.

Onuzius Saracenus Ianæ maioris dynasta 139. eius cum Lusitanis nauale prælium, ibid. clades, ibidem.

Opificum & agricolarum in India misera conditio 38.

Orbis diuisio 3. maxima pars veteribus ignota, ibidem.

S. Ordinis Sacramentum in India administrari cœptum 291.

Orfazanum Armuziæ oppidum 90. ab incolis desertum, à Lusitanis direptum, ibid.

Ortizius Visensis Episcopus 68.
Oryza semitosta Iaponiis aucla 398.

P Aca animal Brasiliicum 45.
Pacensis Beanus ad Dium cum classe relictus 215.

Pacenum vrbs ab Abrahamo Accenorum tyranno capta 229. eius arx à Lusitanis constructa 204. ab Abrahamo obsessa 229. oppugnata, & fœdè à Lusitanis deserta, ibid. & seq. regulus cum Lusitanis fœdus init 128. à Patieco infestatus pacem petit. 193. interfectus 200. reguli in Lusitanos injuriæ 192. filius Soarii opem implorat 200. in regnū restitutus tributarius Lusitano 203. Malacæ exulat 231. regulo contra rebelles Georgius Albuquerque opem fert 148.
Pani ad Capuam effeminati, 110.

Pagelungi Africæ populi æquatori subiecti 28.

Pagus seu Pagodes ad Malacam oppidum 186. 204. ab Alodèno munitum, à Lusitanis expugnatum & incensum 192. & seq. eius situs, ibid.

Paiua Sianium & Supanum Reges conuertit 342. vide Antonius.

Paleacases Sinarum emporium 228.

Palmæ Indicæ descriptio 194. & seq.

& seq. utilitas, ibid.
 Palmulanum Iacobae militie
 contubernium 126. ei quæ ab
 Albuquerque donata, ibid.
 Panane Calecuranum oppidum
 ibid. 38. 38. à Zamorino mu-
 nitum 86. à Lusitanis captum
 & incensum, ibid. & seq. 234.
 ad id Zamorinus exercitum
 cogit 58.
 Pandarape oppidum 68. in eius
 portu Arabum naues Lusita-
 ni expugnant, ibid.
 Panenium regulus 129. 186. bel-
 lum cum Albuquerque Mala-
 censibus suadet 130. in patriâ
 Malaca fugit 138. Lusitanos
 paufragos benigne excipit
 186. Lusitano tributarius, i-
 bidem. eius classis Alodipo in
 Biptano obfesso succurrit
 246. à Coslio dissipata, ibid.
 & sequ. ei Mamudji Malaccæ
 Regis filia desponsata 128.
 Panginum ad Goam castellum
 119. à Lusitanis expugnatum,
 ibidem, 123. 125. desertum
 123.
 Pansus Aquitimus Ioannis Co-
 gi regis filius 14. fidei resistit
 15. ad regnum aspirat, ibid. &
 seq. à fratre prælio miraculo-
 se superatus, capitur 17. & se-
 moritur 18. eius exercitus dux
 miraculose convertitur, ibi-
 dem.
 Pantaleon Sala ad Monaiapum
 recuperandum missus 405. e-
 ius clades, ibid.
 Pantaleon Sala ex India Lufi-
 saniam petit. 452. eius na-

fragium, ibid. & sequent. pe-
 regrinatio 454. & seq. mors
 458.
 Paphera è Perside Leoni X. Pa-
 pæ ab Emmanuele Lusitanie
 Rege dono missa 142. pris-
 cis Romanorum ludis expe-
 rita, ibidem.
 Papuz insulæ 282. earum Reges
 in Lusitanos conspirant, ibid.
 Societatem cum iisdem ineunt
 290.
 Parabramma Indorum Deus
 36.
 Paracætes Mecanæ ædis præ-
 sul 278. similitudinem inter So-
 limanum & Hocenum tollit,
 ibidem.
 Paragius Brasiliæ fluvius 461.
 Parauæ populi ad fidem conuer-
 si 327. & seq. eorum mores &
 instituta, ibid. iis Euangelium
 Xaverius prædicat 337. sub-
 sidio contra Mahometanos
 Lusitani veniunt 327. eos in-
 iuria afficiunt Lusitani 359.
 Pardaus nummus aureus 219.
 Parisi Galliarum regis sedes 329. in
 eius Academia Lusitani, ibi-
 dem.
 Paschalius & duo alii è Socie-
 tate Iesu fame pereunt 471.
 Passanius Alanquerianus ad Po-
 gusius legatus 190. & seq. vi-
 de Antonius.
 Passanii nobiles ab Genua vrbe
 oriendi 78.
 Pataleua regio 99.
 Patangatini Parauanorum de-
 curiones 327.
 Patanius Rex 366.

Pate & Patane emporia capta
& direpta 298.

Patemargar Calcutanz classis
præfectus 317. eius caput ab-
scissū Ceilanio Regi pro mu-
nere missum, ibid. clades, ibi.
Pariacus Vrimutis Malacæ prin-
cipis filius 115. eius cum Lu-
sitaniis amicitia, ibid. in Se-
queriam insidiæ 116. & sequ.
mors 135.

Patieci de Calcutanis stupēda
victoria 66. vide Eduardus.

Patiecus Rumēi castelli præpo-
situs 314. castellum Turcis de-
dit, ibid. eius mors 314.

Patriarcha Æthiopiz 463. vide
Ioannes Nonnius Barrerus.

Paulus Camertes à Societate
Iesu in Lusitaniā missus 329.
332. Mosābici in nosocomio
à Xaverio relictus 336. D.
Pauli collegio Goæ præposi-
tus 337.

D. Paulus Eremita S. Antonii
tunica in solemnibus cere-
moniis vsus 443.

Paulus Gamma Vasci frater 29.
39. Raphaēli naui in prima
Indica nauigatione præfectus
ibid. eius pater, ibid. mors
42.

D. Pauli Goæ collegium 337. e-
ius reditus 360. & seq.

Paulus Iaponius Goæ baptiza-
tur 392. in Iaponiā redit 393
Christianā rē egregiē admi-
nistrat 396. Cangoximē Chri-
stianis præest 397. vxorem &
filiam conuerit 396.

Paulus Iouius historicus 120.

de rebus Æthiopicis scriptæ
200.

Paulus Papa III. 329. 336.

Pax cum Abassinis inita 199. cū
Armuzianis 93. & seq. 224. cū
Calcutienfibus 62. cum Ca-
nanorenfibus 85.

Pedirensis in Somatra regulus
114. fœdus cum Lusitanis init,
ibi. 128. regno ab Abrahamo
Accnotum rege pulsus 229.
in Pacenam arcem ad Lusita-
nos fugit 229. ad Aruanum
Regem supplex se contulit
231.

Pegu regnum & vrbs 190. & seq.
olim Ophir ac Tharsis 23. e-
ius regulus fœdus cū Lusita-
nis init 190. & seq. fœderis ce-
remoniæ, ibid. situs 190. & l.
473. & se. in eo euāgeliū præ-
dicatur 473. & seq.

Pegusianorum Dii 474. mores
& instituta, ibidem. origo
473. superstitiones & errores
474.

Pelagius Sosa trierarchus 103.

Pelusium Aegypti oppidum 99.

Pembæ regulus Lusitano stipē-
diarius 225.

Pereria Lusitaniz regis ad Sinas
legatus 437. & se. vide Didac.

Peribecus Turcicæ classis præ-
fectus 448. Armuziam ab in-
colis desertā diripit 448. & se.
Mascartū oppidum deditione
capit 448. Mecam redit 449.
450. capite à Solimano ple-
ctitur 450.

Pernabucū Brasiliæ colonis 426

Porte cuiusdam cum Gaspare
Berzæ

HISTORIA SINDICAS.

Berzzo de religione disputa-
tio 4. & se. vxor & filia Chri-
stianæ sunt 414.

Perfarum regis ad Albuquerque
legatio 153 ad Armuziæ regē
ad vestigal exigendum 94. & i-
tormenta bellica ab Albu-
querque missa 153. subsidio
contra hostes Lusitani veniūt
319. & seq.

Peruana regna 44. 205.

Petreus ad Sinæ regem legatus
captus 175. Vide Thomas.

Petreus Andradias ad Sinas mis-
sus 154. 178. vide Fernandus.

Petrus Alanquerius prætoris
nanis in prima Indica nau-
igatione præfectus 19.

Petrus Alcaccua societatis Iesu
presbyter in Iaponiam mis-
sus 439. è Iapone Malacā de-
latus, corpus Xauerii Goam
asportat 444.

Petrus Aluarus Capralis secun-
dæ Indicæ classis præfectus
42. Brasiliam inuenit 43. &
sequ. ad Primas insulas venit
49. Mosambicum, Quiloam,
Melindem ibidem. ad Anche-
diuam, ibidem. Calecutum, i-
bidem. fœdus cum Calecuta-
no init ibi. fœdere violato cū
eodem bellum gerit 50. & seq.
Cocini benigne à rege susce-
ptus 51. Cananorem adit ibi.
& sequ. Olisiponē redit 51. &
se. eius classis rēpestare disie-
cta 42. naves quatuor sub-
mersæ 48. ei quæ à rege mā-
data 42.

Petrus Amma Gallus in Indiā

missus 245. ad S. Laurentii in-
sulam naufragio perit ibid.

Petrus Ataidius nauarchus 59. 61
Petrus Castrinus in Indiā mis-
sus 225. Querimbam insulam
& oppidum expugnatum in-
cendit ibid. & seq.

Petrus Correa societatis Iesu
presbyter in Brasilia 461. ad
Tupinaquinos missus ibid.
duos Castellanos è vinculis
eximit ibid. Carigios copuer-
it ibid. eius martyrium 462.

Petrus Couillanius ad Indiā
& Aethiopiam explorandam
mittitur 25. Africa orienta-
lis littora lustrat ibid. in A-
ethiopiam tendit 26. à rege
benigne suscipitur ibid. in ea
detentus pro mortuo habe-
tur ibid. Bonæ spei promon-
torium circumnavigari posse
certo comperit 27. Indiæ fœdū
& commercia describit 24. ad
Lusitaniæ regem de sua pere-
grinatione scribit 26. Mem-
phim redit ibid.

Petrus Dia nauarchus in Lusitaniā inuitus rodit 49.

Petrus Faria Lusitanus Mealem
reducendum Prætori dissua-
det 345.

Petrus Gnaia Castellanus Sofas-
lam venit 74. benigne susce-
ptus arcem construit 74. præ-
torem Iusum interficit 75.
eius arx ab incolis & vicinis
oppugnatur 74. & sequ. socii
grauitate aëris febribus veni-
tur ibid.

Petrus Mascarenis Britannos
exciudere

- excindens parat 245. classe pe- Lusitania regis 758r. 4.
- tit. ibid. oppugnat, ibi. Anseq. Philippus. rex Catholicus 162.
- capit. 249. Cananorem venit 436. Iaponicum ad Papam
- 251. Corinū 240. Colani præ- ulteriores benigne excipit 437.
- tor saluatur, ibidem: Goer- Philoxera portus Arabici maris
- bis præfectus 244. Goa exolu- quæ die Alcoceris 320. & Lusita-
- sus 251. gratiosus apud omnes nis incenditur, ibid.
- 241. India prætor e codicillis Pigritia animal Brasiliæ 46.
- declaratur, ibid. Indiam: Ma- cur sic dicta, ibid. eius victus,
- laca perit: 243. & 30. pænè sub- ibidem.
- merius Malacam redire coa- Pimilapans. Mindanai insula
- ctus 244. in Lusitaniā remis- regulus baptizatur 291. Fran-
- sus. 252. Malacæ præfectus ciscus dictus, ibid.
- 241. Serrano pænè oppresso Pinda Congani regni exponit
- succurrit 240. Simoni Mene- 431.
- fio in vinetula coniectus ad- Piper oblongum 233.
- servandus traditur 252. & seq. Piratininga Brasiliæ pagus 460.
- eius summa animi modera- in eo patres Societatis I. & S.
- tio 253. laus 241. de præcura ibidem.
- cum Lupo Vafzo simulas Piratinogani Brasiliæ populi
- 242. & 44. & seq. 250. & seq. ei crucis signo muniti hostes in-
- iniurie factæ 250. & 53. in perant 460.
- Petrus Maltacensis Lusitaniæ Pirimal Ceilani rex vafza ex tri-
- Regis ad Papam legatus 329. bus Magis 355.
- Franciscum Xaverium in Lusitania piscandi genus apud Sinas 163.
- sitaniam dicit 330. 459. In- Piscarium litus 28. 327. eius fi-
- dia prætor rei Christianæ stu- rus 327. & seq. incolæ Chri-
- diolus 439. eius in prætura stiani sunt, ibid. vide Parauz.
- res gesta 459. mors, ibidem. Planz insula 30.
- Petrus Nôma insignis mathe- Pompelonis fines 331.
- maticus 390. Pôchasius filii regni apud Sinas
- Petrus Vafzus Bisacutus Lusitania præfectus 165. eius munia 165.
- 241. r. klassis præfectus, 20. Ponda vicus & portus prope
- regem Lalophorum in regnū Goam 182. & seq. & Lusitani-
- reductum interficit, ibid. vastatur, ibid.
- Petrus Vafzus in ita sedens cum Porca oppidum captum & dire-
- Abassina nuntius in Lusita- ptum 260.
- niam missus 200. Portus Securus in Brasilia 44.
- Petrus Vafzus Igadiranus Epi- Possessiones male quæstas citi-
- scopus 147. perire exempla 203. & seq.
- Philippa Alencastria Ioannis I. Pradum manu 211. & seq. 277. & seq.

& seq. 101. & seq. 108. & seq. Propertius 291.
 120. 130. 199. 211. 234. 237. 243. Prophetia Abassia monachoru
 246. 260. 287. & seq. 194. Francisci Xaueii 438.
 Prætoris terrestris 131. & seq. 191. Gasparis Berzei 406. 409. D.
 & seq. 210. & seq. 215. & seq. Thomæ Apostoli 341.
 225. 287. & seq. 268. Ptolemais ferarum in insula, nunc
 Prætores Brasiæ I. Thomas So- Mazua 198. eius descriptio &
 Ia 425. II. Eduardus Acosta situs, ibid. Vide Mazua:
 460. Ptolemeus in multis hallucina-
 Prætores Indiæ I. Franciscus Al- tus 3.
 meida 74. II. Alphonsus Al- Pudicitie exemplum 457.
 buquercius 111. III. Lupus Pueri Malabares inter supplicia
 Soarius 154. IV. Didacus Lu- Christum prostentur 451.
 pius Sequeria 189. V. Ednae Pulopuaria insula 244. Masc
 dus Menesius 219. VI. Vaseus renæ ad eam naufragium,
 Gamma 233. VII. Henricus ibidem.
 Menesius 233. VIII. Lupus Parmensuræ genus apud Sinas
 Vaseus à Sancto Pelagio 242. 161.
 IX. Nonnius Acunia 263. X. Paniceale Parauorum oppi-
 Garzia Noronia 315. XI. dum à Malabaribus & Tur-
 Stephanus Gamma 319. XII. cis captum 451. à Lusitanis
 Martinus Alphosus Sosa 374. receptum, ibidem.
 XIII. Ioannes Castius 357. Pateolana vel potius porocla-
 pro- rex 389. XIII. Garzia na vasa 156. & seq.
 Sala 390. XV. Georgius Ca- Pyrenzi montes 331.
 pralius 425. XVI. Alphonsus Pythagore de transmigracione
 Noronia 437. XVII. Petrus animorū placita apud Sinas
 Mascarenias 459. XVIII. Fræ- seruantur 169.
 ciscus Barretus 459. XIX. Constanctius Brigantius,
 478.

Prætoris in India substituenti-
 ratio 235.
 Prælia insula 31.
 Præsum promontorium 3. 235.
 24. nupò Mosambicum 23.
 Preceiannes Abassinorum Rex
 10.
 Primæ insula 49.
 Principes insulæ à quo inuenta.
 21. in iis aurifodina, ibid.

Q Verimba insula & oppi-
 dum à Lusitanis captū
 & incensum 225. eius a-
 monitas & opulentia, ibid.
 Quexomes insula 97. 224. ab
 Albuquerque vastata 97. à
 Turcis 449.
 Quibibus in Papiis insulis re-
 galus 282.
 Quiloa 725. 23. 21. & seq. 49. 53.

73. 196. olim Rapra 25. sti- Regum flumen 107.

pendiaria Lusitano 53. eius Reixelum oppidum a Perlis ca-
arx a Lusitanis constructa ptum 319. & seq.

73. Reliquiae Sanctorum sedant te-
Quitirius Malacensis Vtimutis pestatem 439.

Raia, filiam, ducit 139. bel- Repelinensis ager a Lusitanis va-
lum cum Lusitanis gerit ibid. statur 62.

& seq. Repelini vada 69. a Coçinen-
bus contra Calcutanos cu-
stodita ibid. 83. a Patieco mu-
nita ibid.

R.

Raciolū arx a Lusitanis con- Resbuti populi 300.
structa 292. Rhabarbarum apud Sinas 136.

Raciolū regni Decani vrbs 200. Rhinoceros ab Emmanuele Lu-
a Narungano rege obfessa sitanic rege Leoni X. papę do-
201. ei dedita ibid. no missus 147. in cinere nau-
fragio perit ibid.

Rades Caules Tidoria regis tu- Rhinocerotis cum dephāte ini-
tor 271. micitiæ ibid.

Rafus Zeifodini Armuzia re- Rhoterius Bæus in Baharenū
gis tyror. in vincula conjici- missus 212. eius martyriū 221.

Raia Nara Alodini Bincani regis Rhoterius Fernandus ad Cam-
gener 240. eius exercitus Lim- baiz regem legatus 215. 219.
guam obsidens a Lusitanis fu- Rhoterius Dominicanus Co-
sus ibid. lani rem Christianam admi-
nistrat 63.

Raia Sudamicinus Pacenorum Rhoterius Iusartes Concani
præfectus 293. eius cum Lusi- præfectus 202.

Rainelum Cambaiz oppidum Rhoterius Lima ad Æthiopiz
captum & incesum 267. & seq. regem legatus 198. 200. ex Æ-
eius fertilitas, opulentia, in- thiopia redit 241.

R. Raphaël primæ Indicz classis Rhoterius Mathematicus Ioā-
navis 29. nis II. Lusitaniz regis medi-
cus 8.

S. Raphaëlis columna ad flumē Rhoterius mellus Goz præfe-
Bona signa posita 32. ctus 200. Concanū per frau-
dam occupat 202.

Raphaël Petreirellius Goz la- Rhoterius Patalinus Malacens
boranti succurrit 183. præfectus 134. 190. 184.

Raptus flumen addie Scngus 25. Rhoterius Pereria Benestarino
Raulinus Pegusiorum regis ad castello præfectus 24.

Correant legatus 190. & seq. Rho-

Rhoteritus Soarius duas turre-
mes Hoceni capit 109.

Rhotericus Sosa ad Congi regē
legatus n. quomodo exceptus
ibid. & seq. in Lusitaniam re-
dit 14.

Rhotericus Valsus Pereria In-
diam petit 202. eius nauem
terris inuadit ibid.

Roma orbis caput 2.

Rosalgases promontoriū olim
Siagrum 88.

Roztomacanes Benefatini ca-
stelli præfectus 137. Lusitanis
castellum dedit ibid.

Rubrum mare 99.

Rucutellum Amboini insulæ
emporium 142. eius cum Ve-
ranola ciuitate inimicitie i-
bid. in eo Lusitani quomodo
excepti ibid.

Rumecan Sofaris filius Dium
obsidet 375. & seq. eius mors
386.

Rumepolis prope Dium oppi-
dum à quo conditū 100. Tur-
cis deditum 314.

Rumes Turcæ qui 100.

Rupes inexpugnabilis 321. &
seq.

S.

SAbaius Decaniorum tyran-
nus 77. 106. 118. 120. Idal-
canis pater 77. Lusitanos ex
Anchedina pellens tentat ibi.
& seq. 107. eius bellicus appa-
ratus 118. in Decanium regem
perfidia 107. in Lusitanos odiū
118. eius mors ibid.

Saca lazii Dicusis dynastæ filius

214. Didaci Pacēsis naves op-
pugnat 219. eius ad Sequeriaz
postulata responsum 214. &
seq.

Saccarum Brasiliæ 44.

Sactum promontorium 9.

Sadradinus Armuzianus Moeri-
ni Bahareni dynastæ corpus
intercipit 218.

Sagamus Coromandelis rex 53.
à S. Thoma Apostolo conuer-
titur 54. eius reliquie Melia-
pore à Lusitanis inuētæ 228.
arta argentea incluse ibid.
dem.

Sagum cibi & potus gemmæ
Molucis 143.

Salsetanæ insulæ ad Bazainum
301.

Salsetani agri Lusitanis attribua-
ti 292.

Samibeleghanus Pegufiorum re-
gis ad Corream legatus 190.

Sannia Malacensium præfectus
248.

Sanctianum Sinarum insula
437.

Sandalum album 119.

Sanga Indiæ regnum 98.

Saraceni in suis occultandis, in
alienis explorandis consiliis
lagaces 69. se non nisi victo-
res prælio excessuros diris de-
nouent 396. Gammæ infidiam
struunt 40. Mamudio Mala-
cæ regi fœdus cum Lusitanis
initum dissuadent 124.

Securus Brasiliæ portus 14.

Selymus Ottomanus Tutarum

Imperator 177. 178. 180.

Campsonis Ægyptii Sultani
impe-

Insuperum delet 177.
 Senex: trecentos triginta quin-
 que annos natus 308.
 Sengus fluvius olim Rappus
 25.
 Septa Africa: verba 4. a Epistolis
 capta: ibid.
 Sequens: vide. Didacus Eupus
 Sericum vel Eaura mare 155.
 Serpentes in Cananotis regno
 afflicti homines necant 51.
 Serfadeneghil Abassinorum rex
 26.
 Sicanus dynasta Alodini Ben-
 tani regis stipendiarius 151.
 eius in Botellum insula: i-
 bidem.
 Siagrum promontorium hodie
 Rosalgatum 88.
 Siatur rex in Macazaribus bapti-
 zatur 117.
 Siatus architectus perfuga a-
 pud Calcutanos 155. eius
 bestiarum Machina: ibid. 199.
 mors ibid.
 Siligatum oppidum 190.
 Simia pro Deo apud Indos coli-
 tur 36. eius templum in re-
 gno Malabarico insigne ibi.
 Simon Acunia Bardadinum Bac-
 hareni insula: dynastam fru-
 strum oppugnat 264. & seq. eius
 mors: ibid.
 Simon Andradius Cissulane ar-
 tis prefectus 220. Dabulim
 oppidum tributarium facis i-
 bid. duas Turcarum triones
 capta: ibid.
 Simon Gofa 225. eius focia:
 liquet ad Bacianum interem-
 ptum ibid.

Simon Mellus 260. ad Maldivas
 insulas missus 253. Mascare-
 niam capta: 251.
 Simon Menesius Cananotis ar-
 tis prefectus: ibid. Coulerum
 Calcuti emporium expugnat
 234. & seq.
 Simon Vascus sacerdos Mono-
 ia Christianam rem ampli-
 cat 281.
 Sina Arabia: mons D. Cathari
 reliquiis nobilis 71.
 Sina India: regnum 23. Cinarul-
 go dictum: 155. eius aedificia
 & domus: 157. fertilitas, opo-
 lentia 155. & seq. murus in-
 sanae magnitudinis 167. la-
 trapia quot 158. situs ibi, sub-
 urbia 158. templa ibid. ur-
 bes quot. 158. quam munitur
 157. urbium antonitas, situs,
 & descriptio 156. & seq.
 Sina India: populi 52. 69. 195.
 argenti auidissimi 156. Deos
 contemnunt 198. 169. & seq.
 171. gentes reliquas despectui
 habent 172. D. Mariae virgi-
 nis imaginem venerantur. 169.
 pigritia publicis legibus ple-
 ctunt 156. 161. religionem ne-
 gligunt 170. sagis vtuntur
 158.
 Sinarum adalcenti pene 159. 2.
 grotanum ratio 161. senten-
 tia: 160. astutum copia
 162. & seq. belligerandi ratio
 167. & seq. ad calores aestate
 leniendos unum iuvenum
 159. capillamenti ratio 158.
 carcer 168. color 158. come-
 dia: 159. conuicia ibid. & seq.
 corpo-

corporis constitutio 152. Dii
169. & seq. Doctores quomo-
do creantur 16. & se. exequi
mortuorum 171. fœneratorū
pœna 152. gymnasia 164. infi-
gnia 165. iura & leges 163. &
sequen. 172. Kalendarium
159. libandi mos 171. libido
172. linguarum varietas 161. literarū
ibidem 164. luctus 171. & se-
quent. in Lusitanos sœuitia
232. mechanica artes 160. ma-
gistratus 164. & sequen. man-
darium præcipua lingua 161.
mensurarum & itinerum ra-
tio ibid. mercatura ibid. & se.
moneta ibid. mulierum orna-
tus 159. de mundi & hominū
creatione opinio 169. & seq.
nantes 161. & seq. nuptiæ 160.
piscandi ratio 163. rei quomo-
do pœniuntur 166. & seq. 172.
religio 169. & se. Rex 167. & se.
legatos aliorū regū quomo-
do excipit 172. & seq. tributa
& vectigalia solus imperat
169. regis diplomata 168. filii
quomodo custodiuntur ibid.
nomen tabula inscriptum ad-
oratur à præfectis ibid. tituli
172. vectigalia annua quam
magna 169. vxores 166. regū
saccesio ibid. saluandi ritus
160. satrapæ quæ pœna in pu-
blicam prodeunt 166. scribendi
ratio 167. sortes ridiculæ 171.
superstitiones & errores 169.
& Cryptographia 161. vestes 159.
Sinis Euangelium prædicare
quæ difficile 173. mundus ex
aqua conditus 170. & se. suis

regnis excedere interdictum
155.
Sinus olim latius imperasse ibi.
Sincapuranum fretū 69. 128. 136.
Sionis seu Sabanni rex 114. fœ-
dus cū Albuquerque init 134.
185. ad eum Lusitaniarum regis
legatus 185. & sequ.
Siriagum insula 281.
ad Soarem Armuziarum oppidum
Lusitani interfecti 221.
Soarius vide Lupus.
Societatis Iesu labores 472. &
Sorigo 329. progressus in Ae-
thiopiā 469. Armuziam 192.
in Brasiliam 41. 425. in Cōgū
432. & sequ. in Iaponem 437.
Malacam 361. in Molucas, i-
bid. in Sinas 437.
Socotora Arabici maris insula
53. 80. 87. 113. 127. 144.
Socotoræ arx à Fartacis condi-
ta, à Lusitanis expugnata 80.
& sequ. ab incolis obsessa
97. a Lusitanis diruta 127. in-
colæ Thomistæ Christiani
53. à Fartacis Mahometanis
diuexati 81. eorum mores vi-
tæ genus 53. & sequen. iis ab
Albuquerque ob rebellionem
gravius vectigal impositum
97.
Sofala 25. 31. 49. 74. aurifodinis
nobilis 25. 31. eius incolæ Sa-
raceni 74. Quiloz regi subie-
cti ibid. ab eo deficiunt ibid.
prætoris in Lusitanos fraus
74. & sequen. in ea arx à Lu-
sitanis constructa 75.
Sofar Chius Ægypti quæstor
Solimanus interficit 171. Ado-
num

num oppugnat ibid. Diu 368.
 & seq. interficitur 373.
 Sol apud Sinas colitur 170.
 Solimanus Isufi Sofalæ prætoris
 filius ad Lusitanos fugit. 76.
 rex Sofalæ ab iis declarat^r ib.
 Solimanus Mitylenæus Ægypticæ
 classis præfectus 177. 179. Ade-
 num oppugnat 177. in Cama-
 rano arcem extruere tentat
 ibid. Zebitum capit ibid. Gid-
 dam ab Hoceno desertus re-
 dit 178. Hocenum interficit
 ibid. cum Selymo Turcarum
 Imper. in gratiam redit ibid.
 Cauri præfectus ibid. eius mors
 207.

Solimanus Peloponensis Ægy-
 pticæ classis præfectus 310. Ade-
 num fraudulenter capit 310.
 Diu obsidet 311. & seq.

Solimanus Selymi filius Turca-
 rum Imp. 178. Rhodum expugna-
 uit 235. classes in Indiam mit-
 tit 301. 448.

Soloris rex baptizatur 477.

Somatra insula 124. 128. 139. 148.
 229. à quo primum detecta 113.
 auri ferax ibi. peninsula olim
 credita, & quare ibid. eius si-
 tus ibid. incolarum mores, re-
 ligio, victus 114. ex ea Lusita-
 ni exacti 231.

Sonum Congi regni maritima
 pars II. eius princeps cum filiis
 baptizatur ibid.

Spiritus fluuius 455.

Stachiris fluuius 19.

Stephanus Gamma Vasci pater
 29.

Stephanus Gamma Vasci filius

Malacæ præfectus 300. Indis
 prætor 312. eius Arabica expe-
 ditio 320. & seq.

Strabo de coco seu uuce Indica
 quæ 195.

Suaquenum vrbs à Lusitanis in-
 censâ 320.

Subum intula à quo detecta 206.
 eius regulus Christianus fit ib.
 Apostata Magalianis aliquot
 socios trucidat 207.

Successionum in Prætura Indis
 ratio 133.

Suilla caro Sinis valde expetita
 160.

Suezium Heroû vrbs 14. 70. 99.
 175. & seq.

Sunda laux maioris oppidum
 249. caprum & munitum 108.
 eius opulentia ibid. præfectus
 opem Mascarenæ contra ho-
 stes implorat ibid. ei serd au-
 xilium missum ibid. & seq.

Supa rex baptizatur 342.

Surratum Cambaiz oppidum
 113. incensum 267. & seq.

T.

Tabatia Boleifis Ternaris re-
 gis filius in arcem à Britto
 abductus. 232. Ternaris rex
 280. in Indiam ad prætorem
 victus missus 281. Christia-
 nus fit ibid. eius mors ibid.

Tabona Ternaris insulæ vicus
 275. eius præsidis horrendum
 supplicium ibid. Lusitani eam
 populates. malè ab incolis
 excepri 274. & seq.

Tagus Lusitanæ fluuius 28.

Tamaranus Ternatensis rei ma-
 ritime

- titimæ præfectus a Lusitanis captus 276.
- Tamendoa animal in Brasilia 46.
- Tampoi factitii vini genus in Borneo insula 276.
- Tamum Sinarû insula 174. Lusitanorum in eius incolas iniuriæ ibid in ea castellum ab iisdem extructum ibid.
- Tanaha oppidum 262. eius dynasta stipendiarius Lusitano 266. 268.
- Tanoris rex auxilium à Lusitanis petit & impetrat 68. stipendiarius Lusitano ibid. baptizatur 420 Goæ quomodo exceptus 422. & seq.
- Taptobana 24. 78. & sequen. in ea tempore Apostolorum Evangelium promulgatum 79.
- Taracolum urbs 121. à Narsingæ rege oppugnata ibid.
- Tarusia Brasiliæ animal 45.
- Tempestas sæda 43. 48.
- Templum Armuzianæ arcis à quo instauratum 262. & seq. D. Barprolemæ Cocini 62. Christi ad Nabantiam in Lusitania 110 S. Virginis Mariæ Cananore 84. Goæ 138. 145. Malacæ 134. in Mazua insula 198. in Socotora 81. D. Thomæ Apost. Goæ 228. Meliapore 228.
- Tensa Iaponiæ pars 356.
- Termapatanus Calecuri portus 250.
- Ternatæ Moluccæ insula 142. 226. 254. eius incolarum mores 143. victus ibidem. in ea arx à Lusitanis edificata 227. pænæ à Ternatenlibus capta 279. in ea morus 232. 255. 274.
- Ternatenses a Lusitanis abalienati 275. & seq. 276. cum Tidorensibus bellum gerunt 232. & seq.
- Tertiæ insulæ 41. 117.
- Terzanabalis oppidum à quo & ubi conditum 5.
- Themistoclis dictum 239.
- S. Thomas Apostolus Indiæ Evangelizavit 51. in Lusitanorum præliis quando primum inuocatus 389. tres Magos conuerit 55. Meliapore templum construxit 228. & seq. puerum resuscitat 54. & seq. Sinis prædicauit 169. eius martyrium 55. miracula 54. & seq. peregrinationes per Indiam 54. prophetia 54. reliquæ Meliapore inuentæ 228. in arca argentea inclusæ ibid. Goam translatae ibid. Edessam Mesopotomiæ translatae quidam volunt 55. 227. sepulchrum Meliapore 227. ei Goæ à Constantino Brigantio Prorege templum constructum 228.
- Thomas Fernandus Lusitanus architectus 82.
- Thomas Nonnius Antonium Patiecum in arcem Malacensem rapit 185.
- Thomas Persarum rex 411.
- Thomas Petreius ad Sinarum regem legatus 154. 231. Cantonem venit 174. à Sinis captus ibi. eius miseranda mors ibid.

- Thomas** Sosa primus Brasiliae
praetor 425.
- Ticuatinum** insula 117.
- Tidoris** Moluca insula & vrbs
142. 226. & seq. 353. à Lusita-
nis direpta & incensa 254. 272.
à Castellanis refecta & mu-
nita 254. 271. eius rex pace à
Lusitanis qua conditione im-
petrat 253. 273. tributari⁹ Lu-
sitano 273. ex ea Castellani
quo pacto discesserunt ibid.
- Tidorensium** cum Ternarensi-
bus praelia 232. 254
- Tigres** Brasiliae famelicæ velo-
ces, pastæ ignauæ 45.
- Timaia** pirata 118. 124. Goanis
infensus, Lusitanorum studio-
sus 118. Goense bellum Albu-
querque suadet ibid. duo ad
Goam castella expugnat 119.
ad cõscribendos milites mi-
titur ibid 124. Goam in auxi-
lium Lusitanis serbõ venit 225.
- Tolocum** ad Ternatem vicus
258. 275.
- Tolum** oppidum 433.
- Tormentariæ** fabricæ artificium
32 barbaris proditur 58.
- Torum** vrbs 25.
- Torus** Armuziæ rex 151 213. 215
264. ab Albuquerque e serui-
tute domesticorum liberatus
152. Armuziensem arcem op-
pugnat 214. Armuzia incensa
fugit ibid. Lusitanorum iu-
gum excutere conatur 220. &
seq. Sequeriæ opem contra
rebelles implorat 215. Zeifa-
dini frater 151. eius de Lusita-
norum internecone decre-
- cum 220. mors 224. vestigia
à quæstoribus suis interuer-
tuntur 225.
- Transtaganum** Lusitania oppi-
dum 29. Mons maior appella-
tur ibid.
- Trauancoris** regnum 358.
- Tremelanum** delubrum 143.
- Trichinamalius** princeps ba-
ptizatur 424. & seq.
- Triglypton** regni Peguensis quõ-
dam caput 190.
- Trimumpara** Cocini rex 50. Ca-
legutano regi eut infensus ib.
ab eo ad Lusitanos proden-
dos sollicitatur 57. ab eodem
victus fugit 61. contra eun-
dem ab Albuquerque auxiliũ
petit 64. Capralem benignè
excipit 61. à Lusitanis in regnũ
restituitur 61. in solitudinem
deposito gubernaculo se re-
cipit 73. eius bellum cum Ca-
legutanis 60. 190. & sequ. fi-
des & constantia 57. 58. 61.
litteræ de Parieci rebus gestis
ad Lusitanicũ regem 68. ad Lu-
sitanos consolatoria oratio
60. in eos amor ibid. liberali-
tas 68.
- Tristanus** Acunia Brauam vr-
bem capit & diripit 79. & seq.
Cananore Lusitanis obsecris
succurrit 86. Cocinum venit
ibid. in Indiam tendit 79. 81.
ad Leonem X. Papam legatus
147. & seq. in Lusitaniam re-
dit 87. Madagascarẽ insulam
explorat 79. Melindem venit
ibid. Oiensẽ dynastiã interficit
ibid. Pananem portum oppu-
gnat

HISTORIAS INDICAS.

- gnat 86. & seq. Socotoram arcem expugnat 80. eius incolae Christianos in fidē suscipit 81.
- Tristanus Araidius Ternatensis arcis praefectus 280. & seq.
- Tristanus Castrius 216.
- Tristanus Vascus Materiam insulam inuenit 6.
- Tristanus Vascus Vega Armuziensi arcis succurrit 221. eius praeclarum facinus 222. & seq.
- Tuaca Molucis potus genus 143
- Tungubuti rex -o.
- Tupinaquini gens in Brasilia interiori 461.
- Turcz duplicis generis apud Indos 100.
- Turoto ad Ternatem vicus 276. in eum Ternatis regina cum proceribus secēdit ibid.
- Turumbacum Armuziensium aquatio à Lusitanis oppleta 96. & seq.
- Tutan Sinarum prorex 165. eius munia ibid.
- liberatus in voluntarium exilium abijt ibid. Ternatenses in Lusitanos incitat 275.
- Vaigamanum insula 282.
- Vaigcum insula ibid.
- Vaipinum insula 61 eius dynastē in Trimumparam Cocini regem fidelitas ibi. in eam Trimumpara victus fugit ibid.
- Valerudinarium Goz 138. Mosambici 335. 401.
- Variuēnes. Cambaiz pagus & arx à Lusitanis capta 304. Badurio restituta ibid.
- Vascus Fernandus interficitur 365.
- Vascus Deza Cocinensis arcis praefectus 244. eius pro Mascarenia de India praetura oratio ibid & seq.
- Vascus Gamma 114. 204. primae Indicæ classis praefectus 29. 233. qua pompa è Lusitania discessit 30. ad S. Blasii Aquationem venit ibid. 42. ad Planas insulas 30. ad Zanguebaris oram ibid. ad regum flumen ibid. ad Bona signa flumen 31. ad Mosambicum ibi. Mombazam 33. & seq. Melindem 34. 42. Calecutum 34. 39. ad Anchediuam 41. in Lusitaniam redit 42. iterum in Indiam profectus Quiloam venit 53. Cananorem ibid. Cocinum, ibidem. in Lusitaniam redit 56. tertio in Indiam Cocinum venit 237. à Calecuti Rege quomodo exceptus 39. & sequent. ab Emmanuele in Lusitaniam

V

- Vada Luiana B. Mariae virginis templum Goz à quo conditū 145. 154. Albuquerque in eo sepultus 154.
- Vaiacus Caciles Ternatensis Lusitanis carus 273. seipsum praecipitat ibid. eius mortem Lusitani indignè ferunt ibid.
- Vaidua Caciles Mahumeranorum antistes 174. in vincula à Lusitanis coniectus ibidem.

- redies quomodo 42. 57. à Melindis rege quā benignè 34. fēd' cū Cananoris rege renouat 53. Indię prętor 233. naues Calcutanas capit 57 Saracenorū 32. 53. Quiloę regē stipendiarium facit 53. eius classis terrę motu tremefacta 233. iuramentum fidelitatis regi pręstitum 33. mors 233. vitę periculum 33. ad eum Cranganorensium Christianorum legatio 53. 56. in eum Arabum & Saracenorū insidię 40. Mozābiquensis nauarchę 32. & sc. Vascus Laurentius ad explorandam Borneum insulam missus 255.
- Vascus Petreius à S. Pelagio Varuēnem capit 304.
- Varicanum Romę sacrarium 147. eius insigne ornamentū ab Emmanuelē Lusitanıę rege donatum ibi. in eo Sinarū liber 161.
- Venefici apud Brasilios 430.
- Venerę conchę in Maldiu insulis 195.
- Veranula Batochinę Muaris insulę ciuitas 142. eius cum Rucutellanis inimicitıę ibid.
- Verberati insulę 12.
- Verissimus Patiecus Antonii frater Goam venit 185. eius mors 188.
- Vespasianus Imperator pecunię diligentissimus 269.
- Vespertiliones in Cananoris regno quales 11.
- Verus villa in Brasilia locus 426. 428.
- Vexilla tria à Turcis capta in Lusitaniam missa 110.
- Vgentana vrbs & regnum 100.
- Vicetinus quidam Magalianis socius octo toto navigatione circumactō in Italiam redit 208.
- Victoria Castellana nauis totū orbem circumnauigat ibid.
- Victorię Lusitanorum insignes de Alodino Binrani rege 151. 192. 104. 246. 92 223. Armuzianis 75. Castribus 50. Calcutanis 53. 57. 62. 65. & sc. 67. 76. 85. 234. 239. 243. 259 266. 267. 268. Cabaianis 293. 298. Cananorensibus 85. Colanis 73. Dabulensibus 108. Diensibus 262. Farracis 80. Goanis 125. Iauis 139. Linguz rege 110. & sequent. Mammalucis 99. 110. Molucensibus 289. Nasringanis 269. Pacenis 193. & sequent. Panensibus 240. & seq. Turcis 109.
- Villa infantis oppidum à quo & vbi conditum 5.
- S. Vincentii Brasilıę colonia 426. 427. in eam societatis Iesu patres missi 427.
- Vincentius Franciscanus Ioannis Albuquerquei Goę episcopi comes 316. 420. & sequent.
- Vincentius Fonseca seditiosus 277. in vincula coniectus ibi. Ternatis pręfectus 279. Aialum regem regno pellit 280. odium suorum incurrit ibi. apud Indię prętorem accusatus 280.

HISTORIAS INDICAS.

Vincentius Rhoterigius Lusitanus e Societate Iesu in Brasiliam missus 428.

Vincentius Sodreus Indico mari a Gamma praefectus 56. Cocinum venit 58. Trimuparæ auxilium denegat 59. ad Erythraeas fauces obsidendas tendit ibid. ad Curiam Muriâ naufragio perit ibi.

Vincentius Viega sacerdos Malacensi ecclesiæ praepositus 392.

Viride caput inuentum 6.

Visapor Cambaia: vrbs 346.

Visionis monasterium in Abassia 199.

Vosquis Iaponia: vrbs 347.

Vitumtis Raia Malacensis princeps 115. pacem ab Albuquerque clam petit 131. Malacæ turri dicundo inter Mahometanos praepositus 134. ob perfidiam securi percussus 134. eius vxor mortem vlcisci parat 139.

X

Xarafus Armuziana: classis praefectus 215. ad Baharenum oppugnandum missus ibid. Torum Armuzia: regem in Lusitanos incitat 220. interficit 224. eius apud Armuzianos auctoritas 220. in Coream perfidia 216. & sequ.

Xauerius vide Franciscus.

Xebandara Armuziana: classis praefectus erirem Lusitanâ capit 220.

Xeques Arabibus praetor 31.

Xicocum Iaponia: insula 347.

Ximurum Iaponia: insula ibid.

Xiphias piscis 189.

Xoar Armuziana: ditionis Albuquerque dedita 90.

Y

YChan mensuræ genus apud Sinas 161.

Z

ZAbucalcs Brasilia: arbores 5.

Zacuta Gongi regis ad Lusitania: regem legatus 10. & sequ. baptizatus Ioannes appellatus ibid in Congum ritè in fide instructus remittitur ibi.

Zagazabus Abassini regis ad Lusitania: regem legatus 241.

Zaires fluvius 813. a quo primû inuentus 8. columna in eius ostio posita ibid.

Zala in caelestibus relatus Mahometanis 104.

Zamafum Maurica: oppidum 272.

Zamorinus Malabarici regni imperator 35. 73. & scab Albuquerque pacem petit 138. cum eo iniuriam sibi à Lusitanis factam exposulat 63. a Campsone Aegyptio auxilia petit 98. Cananoris rege ad se sollicitat 82. Caprale benignè excipit 49. frustra classe insculturus 52. Cocinum incendit 61. ad Deos placandos secedit 67. Gamma: insidias struit 56 & sequ. cum qua pompa excipit 39. & sequ. insequitur 56. & sequ. cum Lusitanis pacem

INDEX IN HISTOR. INDICAS.

- Inir** 49. 61. Patieci naues oppugnat 66. reges vicinos ad arma contra Lusitanos instigat 98. Repelini vada inuadit 60. 65. & seq. tormēta bellica conflat 62. Trimumparam in Lusitanos sollicitat 56. 61. eius bellicæ machinæ 65. bellum cum Lusitanis 64. & seq. 68. 81. clades 50. 53. 65. & seq. 77. clausis 76. consultatio de bello Trimumparæ inferēdo 58. exercitus 64. legatio ad Aegypti Campsonem 70. ad Lusitanos 62. literæ ad Lusitanicū Regem 41. mors 147. prælium nauale cum Almeida 77. responsum ad Lusitanicæ legationem 39. & seq.
- Zanaga** fluius 6. 19. Daratum priscis 19.
- Zanguebaris** ora littus natale cur dictum 30.
- Zantibar** insula 41. eius amēnitas, ibid. Rex stipendiarius Lusitano 63.
- Zebitum** felicis Arabiæ oppidum 323. Mustafæ Mamaldæ co donatum 310. à Solimano Mitylenæo captum 177. eius amœnitas & opulētia, ibid. præfectus auxilium Gradaamēti in Aethiopiam contra Lusitanos mittit 323.
- Zeifadinus** II. Armuziæ rex 87. Ismaëlis Sophi Persarum regis stipendiarius 87. 263. Lusitanicæ regis 93. uenit sublatum 151.
- Zeila** Africæ emporium 320. à Lusitanis delerum 180.
- Zēzibaris** regulus Lusitano stipendiarius 225.
- Zufolarinus** Idalcanis exercitus dux 121. 183. Azedecan dictus 291. Goam obsider 183. & seq. 291. Lusitanos in Idalcanem incitat 345. cum iis occultum fœdus init 292. iis Bardefiana & Salsetana portoria cedit, ibid. armis repetit 294. Pō. lam muro cingit 291. 387. eius cū Idalcane simulas 285. 344. eius mors 346.

F I N I S.

IOANNIS PETRI

melanici M A F F E I I *Rhedonensis*

HISTORIARVM

Corrig. J. marini. Catalogus Inscriptus.
INDICARVM

LIBER PRIMVS. *5. p. 3.*

ETERNÆ mentis numen atque consilium;
quo ab ipsis mundi primordiis vniuersa pa-
riter & singula gubernantur; fide potius &
silētio venerandum, quàm argumentis ac dis-
putationibus indagandum, iure præcipiunt
sapientes viri. Nihil est enim, cœlesti rerum
omnium dispensatione, vel propter ipsius vim
atque constantiam illustrius; vel propter hu-

mani luminis imbecillitatem obscurius. Veruntamen, quoad ho-
mini speculari fas est, quantumque valet mortalis tarditas ex ipsis
duntaxat rerum euentis existimare: Diuinæ providentiæ ratio
videtur eiusmodi, vt ingentium operum, quæ molitur, multo an-
tè fundamenta jaciāt; eaque per occultas causas, & incrementa
latentia, sensim ad tectum fastigiumque perducāt. Id adeò, si quis
animū aduertat, iam inde ex vltima veterum annalium memoria
facile intelliget. Post diram illam totius orbis terrarum eluionē,
cū denuo genus humanum in omne scelus atque flagitiū rueret;
vniusque veri Dei cultum cum dæmonum seruitute commutaret;
ne paulatim vniuersa interiret pietas, peculiarem sibi populum
diuinæ legis custodem, religionis administrum, oraculorum inter-
preterem Deus immortalis tempore definito condendum esse decre-
uerat. Quot antè seculis, eam vnā in rem, eximia fide ac sanctita-
te virum, Abrahamum, ex hominum sæce seuocauit, & propria in-
iustum nota ipsum, & prolem eius, tanquam generosi armenti so-

bolem, & quidem præclara cum testificatione, seposuit! Rursus hoc ipso populo per summam impietatem atque perfidiam rebel-
lante, lucem veritatis, procurationē sacrorum, & ipsamet adoptionis iura Deus aliō transferre statuerat. Quā multīs antē annis urbem Romam exsurgere, & à paruis initiis ad summum in terris imperium euehi passus est! Nimirum, ut Ecclesiæ principatum ac religionis domicilium ibi aliquando locaret; atque ut, vnde omnes populi & nationes tum iura ciuilia, tum nefarios ritus ac superstitiones paulo antē petiissent; inde in omnia regna, prouinciasque, sine vllō erroris metu, sacrosancta Pontificum scita, & castissimæ ceremoniæ, & bene beateque viuendi verissima præcepta manarēt. Denique, superiore memoria, cū ex eadem Vrbe salutarem Christi doctrinam in remotissimas nationes propagare vellent; quæ lumen Euangelij vel antea nunquam acceperant, vel acceptum, incuria seu loginquitate restinxerant; quā pridem sortium & experientium virorum excitauit ingenia, ut ignotas ad id tempus terras, ignotiora maria, tum ad ortum solis, tum ad occasum, per summam animi contentionem, perque summa pericula & difficultates, pertinaci studio exquirerent! Videlicet, quo per mutua commercia, dum peregrini cum incolis vel terra nata, vel manu facta, vel alia quælibet in vsum vitæ, pro locorum & regionum varietate, permutant; interea occasionem nacti sacerdotes, & vitæ innocentia & Christianæ facundiæ laude præstantes, ex auctoritate Romani Pontificis, verbum Dei longè latèque disseminarent; errantēque mortalium greges, ab infelicibus veprebris ac saltibus, ad læta Domini pascua caulāsque traduerent. Cuius tam gloriosi facinoris, tamque longinquæ nauigationis (ad quam neque fabulosi illi Argonautæ, neque in cœlestium numerum falsō relati Bacchi Herculéſve vnquam adspirarunt) quoniam decus ac titulos partim Lusitanie, partim Lusitanie finitima Bœtica sibi iure quidem optimo vindicat; quæ à Bœticis ad solem occidentem præclare gesta sunt, scriptores alij persequuntur. Nos, quoniam cuncta complecti pænè infinitum esset, Lusitanicæ tantū conquisitionis, præsertim verò promulgati ad meridiem & Orientem Euangelij initia progressusque (quando ita iubemur ab iis, quorum à nunc discedere est nefas) in vnius Dei gloriam & solatium Ecclesiæ Christi vniuersæ, latinis maximè litteris consignare decreuimus. Quæ cognitio priorum animos variè, ni fallor, afficiet: lætabūtur haud dubiè, tanta iam ex parte vāsanis gentium ritibus, ac detestabili Deorum inanum cultu sublata: punget eos rursus atque ad eò terreat, improborum scelere & prauis dogmatibus agitata, ex orbe nostro ad in-

insulas longè, vt inquit Esaias, atque ad vltimas terras tanquam indignabunda propalâ migrâs Christiana religio: vt vel Deo vindice regnum à nobis item auferri; vel, collustrato lucis Euangelicæ radiis toto propemodum orbe terrarum, ex diuinis oraculis, effortæ iam ac senescenti naturæ finis propediem adesse videatur. Verùm hæc summus ipse rerum arbiter, pro sua infinita bonitate ac sapientia moderabitur. Nobis, rem tantam, parendi magis alacritate, quam perficiendi facultate suscipientibus, illud in primis veniebat in mentem vereri: ne, quoniam permulta, cùm sacris tum prophanis in rebus supra naturæ vim atque ordinem facta subinde exponerentur, narratio nostra plus fortasse admirationis apud quosdam sit habitura, quàm fidei. Quæcirca denuntio profiteorquæ iam nunc, me nihil in medium esse allaturum, nisi quod è publicis et vtilibus, aut probatis auctoribus, quive interfuere ipsimet rebus gerendis, acceperò. Quæ mihi copia quo promptior & expeditior esset, non subterfugi, quominus Olisiponem vsque commorandi causa contenderem: qua ex vrbe, quòd in Oceani velut imperium peropportuno imminet loco, atque ob id ipsum antiqua regum Lusitanix sedes est; omnia ferme Indicarum expeditionum consilia atque acta manarunt. Neque nobis veritate quicquam omnino antiquius vel fuit, vel esse debuit. Nam alioqui, neque Deus immortalis, cui nostra omnis vni desudat industria, commentis ac mendaciis delectatur; & me ipsum mortalibus rebus iam pridem valere iussis, fingendi vel adulandi causas omnes procul habere par est. Sed iam ad institutum aggredior.

ORBEM terræ vniuersum trës in partes diuisit antiquitas: inuenti demum hi noui tractus quartam adjecere; si quarta appellanda est, quæ vna reliquis omnibus magnitudine ferme par est. Neque tamen hæc recentiora tantummodo, sed veterum quoque finium haud exigua spatia prisca homines ignorarunt. Siquidem & in multis regionibus describendis Ptolemæus, vir cæteroqui summus, & alij geographi insignes hallucinati sunt; & Africæ terræ quicquid à Prælo Promontorio, & interiore Æthiopia, & Lunæ montibus in Austrum extenditur, multatq; & ingentes tum Africæ tum Indici littori obiacentes insulæ, quamuis accuratam eorum diligentiam notitiamque subterfugere. Nauigandi verò, ante centesimum annum, vel apud Hesperios populos tanta fuit incertitia, maritimo videlicet vsu astrolabij nondum excogitato, vt ab ora discedere, & alto Oceano se committere, nequaquam auderent: sed littora caute legentes, vbi ad æstus maris aut breuia periculosa peruenerant, quasi repagulis quibusdam à natura seu numine objectis, recipe-

rent illico sese, & longius tendere quodammodo nefas arbitrantur. Itaque promontorium ad Atlantis radices, & aquarum impetu & Syrtibus vicinis infame, cui nomen olim fuit extremæ Chaunariæ, rudi sanè vocabulo, caput, Non, ea tempestate vulgus nautarum appellare solitum est, propterea quòd si quis id promontorium superare malè sano conatu esset ausus, eum ad suos ultra esse rediturum negarent. Hæc igitur loca gentesque lingua, moribus, superstitionibus adeò dissonæ, vti Lusitanorum armis tandem apertæ, & Christi Euangelio collustratæ sint, quo clariùs pateat, paulo mihi altiùs ordiendæ tota res est. In iis Lusitaniæ Regibus, qui prospero euentu rem & suam & Christianam auxere, præcipua celebritate est Ioannes eo nomine primus, qui, transmissio in Africam exercitu, Septam urbem (quam Procopius Græcè Σεπτὸν, alij septem fratrum ciuitatem appellat) de Mauris cœpit insigni victoria: Huic è Philippa Alencastria, Eduardi sexti Britannia Regis neptis, filij fuere quinque: è quibus, tertio, vel, vt alij affirmant, quarto loco natum Henricum, scriptores meritò in cœlum vsque laudibus ferunt, quando præter bellicam virtutem, quam in eius urbis expugnatione cunctis admirantibus explicauit, ea fuit sanctimoniam vitæ, eaque in Deum & superos omnes ac beatam præcipuè Dei matrem obseruantia; vt in summa corporis firmitate summaque licentia illibatum virginitatis florem ad extremum vsque spiritum rerinuisse credatur. Is, Ioanne patre, post fractam Maurorum audaciam, vita functo, licet perfidum & consccleratum genus hominum porrò insectari, nec tantùm è Mauritania, sed ex Africa tota exterminare percuperet; tamè, quòd ad hæredem regni Eduardum fratrem natu maximum eiusmodi expeditio pertineret, ipse interim ad alia non minùs præclara sese conuertit, quæ suis & auspiciis aggredi, & sumptibus tolerare se posse consideret. præerat quippe nobilissimorum equitum ordini, quem Dionysius tritaui Christi nomine contra barbaros instituerat: ex eoque magistratu non exiguos annuos redditus & vectigalia capiebat. Hæc illi dies noctesque apud animum suum agitati, nihil omnino vel ad nominis Lusitani famam illustrius, vel immortalis Deo gratius visum est, quàm incognita scrutari maria, nouas in Oceanum classes mittere, & rectam religionem in omnes partes, quoad eius fieri posset, extendere. Cuius rei perficiendæ eo maiorem veniebat in spem, quo se acrioribus quotidie stimulis in hanc mentem sentiebat impelli: & per eos fortè dies allatum erat, quosdam è Britannia & Gallia mercatores vi tempestatum ad noua loca delatos, quæ à feris & barbaris dæmonum cultoribus tenerentur. Hæc igitur maximè

sententia Henrici animo insedit, quare confestim adhibitis mathematicis, multa de situ orbis deque cœli plagis exquirere, multa etiam, ut erat acri & solerti ingenio, partim legere, partim commentari ipse per se; multa præterea de captiuis Tingitanis & accolis interioris Libyæ sciscitari. Denique, dum cuncta circumspicit, reliquæ magnitudinem ac difficultatem apud se diligenter expendit, intentus interim oppido nouo ad Sacrum promontorium condendo Terzanabali, (quam deinde Villâ infantis dixere) fama est, per quietem cœlesti monito clementer increpitum, quod cogitata conquisitione tam diu supersederet, remque adeò piam & laudabilem vltra differret. Itaque manè ut primùm euigilauit, sine ulla dubitatione duas in præsentia naues omnibus rebus ornari celeriter imperat: precatûsque cœli Reginam, uti volēs ac propitia cœptis adesset, cursumque dirigeret, lectissimos è copia Turdetana magistros utriusque præponit, & ingentibus oneratos promissis, quam longissimè prouehi, & extimos Africæ tractus ac gentes accuratè explorare iubet. Ii, licet laboris & periculi magnitudinem animo cernerent; tamen principis auctoritate & infinita Lusitanis gloriæ cupiditate permoti (agebatur autem tum annus à Christo nato supra millesimum quadringentesimus decimus) rem alacres fidentesque suscipiunt. Itaque populo faustis ominibus & acclamationibus prosequente, cum in Austrum vela dedissent, vltra Atlantidis radices, quem terminum nauigationis ad eam diem fuisse diximus, leucas circiter sexaginta (recentioris mensuræ nomen, id est, quatuor ferè millia passuum singulæ continent) ad Ganariam promontorium deuenire: quo ne longiùs tenderent, partim nouis aquarum æstibus vadisque, partim etiam procurrentis promontorii longitudine deterriti sunt. Eadem causa decennium ferme totum alios deinceps aliosque prohibuit, quo minus è sententia nauigarent. Sed nequaquam idcirco Henricus à suscepto consilio destitit: quippe, tum ex Afrorum sermone, tum ex mathematica ratione certissimis compererat argumētis, ab ora Mauritanix, continentes ac perpetuas regiones vltra æquatorem extendi: quæ si pedibus peragrari ardores aut solitudines vetuissent; mari certè, modò perseverantia non deesset, adiri cognoscique posse confideret. Nec eum spes fefellit. Siquidem anno demum à partu Virginis millesimo quadringentesimo vigesimo, cum sese intrepidè nauarchi alto mandassent, multis & periculosis jactati procellis, varias primùm insulas, ac deinde remōtiora in singulos annos Africæ littora, ad vsque Lænam (id monti nomē est, leucis à Ganaria trecentis & sexaginta) singulari Dei beneficio cognouere. Quorum è

rent illico sese, & longius tendere quodammodo nefas arbitrarèntur Itaque promontorium ad Atlantis radices, & aquarum impetu & Syrtibus vicinis infame, cui nomen olim fuit extremæ Chaunariæ, rudi sanè vocabulo, caput, Non, ea tempestate vulgus nautarū appellare solitum est, propterea quòd si quis id promontorium superare malè sano conatu esset ausus, eum ad suos ultra esse reditum negarent. Hæc igitur loca gentesque lingua, moribus, superstitionibus adeò dissonæ, vti Lusitanorum armis tandem apertæ, & Christi Euangelio collustratæ sint, quo clariùs pateat, paulo mihi altiùs ordiendâ tota res est. In iis Lusitaniæ Regibus, qui prospero euentu rem & suam & Christianam auxere, præcipua celebritate est Ioannes eo nomine primus, qui, transmissio in Africam exercitu, Septam urbem (quam Procopius Græcè Σεπτόν, alij septem fratrum ciuitatem appellant) de Mauris cœpit insigni victoriâ: Huic è Philippa Alencastria, Eduardi sexti Britannia Regis neptis, filij fuere quinque: è quibus, tertio, vel, vt alij affirmant, quarto loco natum Henricum, scriptores meritò in cœlum vsque laudibus ferunt, quando præter bellicam virtutem, quam in eius urbis expugnatione cunctis admirantibus explicauit, ea fuit sanctimonia vitæ, eaque in Deum & superos omnes ac beatam præcipuè Dei matrem obseruantia; vt in summa corporis firmitate summaque licentia illibatum virginittatis florem ad extremum vsque spiritum retinuisse credatur. Is, Ioanne patre, post fractam Maurorum audaciam, vita functo, licet perfidum & consccleratum genus hominum porrò insectari, nec tantùm è Mauritania, sed ex Africa totâ exterminare percuperet; tamè, quòd ad hæredem regni Eduardum fratrem natum maximum eiusmodi expeditio pertineret, ipse interim ad alia non minùs præclara sese conuertit, quæ suis & auspiciis aggredi, & sumptibus tolerare se posse consideret. præerat quippe nobilissimorum equitum ordini, quem Dionysius tritauius Christi nomine contra barbaros instituerat: ex eoque magistratu non exiguos annuos redditus & vectigalia capiebat. Hæc illi dies noctesque apud animum suum agitanti, nihil omnino vel ad nominis Lusitani famam illustrius, vel immortalî Deo gratius visum est, quàm incognita scrutari maria, nouas in Oceanum classes mittere, & rectam religionem in omnes partes, quoad eius fieri posset, extendere. Cuius rei perficiendæ eo maiorem veniebat in spem, quo se acrioribus quotidie stimulis in hanc mentem sentiebat impelli: & per eos fortè dies allatum erat, quosdam è Britania & Gallia mercatores vi tempestatum ad noua loca delatos, quæ à feris & barbaris dæmonum cultoribus tenerentur. Hæc igitur maximè

sententia Henrici animo insedit, quare confestim adhibitis mathematicis, multa de situ orbis deque cœli plagis exquirere, multa etiam, ut erat acri & solerti ingenio, partim legere, partim commentari ipse per se; multa præterea de captiuis Tingitanis & accolis interioris Libyæ sciscitari. Denique, dum cuncta circumspicit, reliquæ magnitudinem ac difficultatem apud se diligenter expendit, intentus interim oppido nouo ad Sacrum promontorium condendo Terzanabali, (quam deinde Villâ infantis dixere) fama est, per quietem cœlesti monito clementer increpitum, quod cogitata conquisitione tam diu supersederet, remque adeo piâ & laudabilem ultra differret. Itaque manè ut primùm euigilauit, sine ulla dubitatione duas in præsentia naues omnibus rebus ornari celeriter imperat: precatûsque cœli Reginam, uti volens ac propitia cœptis adesset, cursumque dirigeret, lectissimos è copia Turdetana magistros utriusque præponit, & ingentibus oneratos promissis, quam longissimè prouehi, & extimos Africæ tractus ac gentes accuratè explorare iubet. Ii, licet laboris & periculi magnitudinem animo cernerent; tamen principis auctoritate & inrita Lusitanis gloriæ cupiditate permoti (agebatur autem tum annus à Christo nato supra millesimum quadringentesimus decimus) rem alacres fidenterque suscipiunt. Itaque populo faustis omnibus & acclamationibus prosequente, cum in Austrum vela dedissent, ultra Atlantidis radices, quem terminum nauigationis ad eam diem fuisse diximus, leucas circiter sexaginta (recentioris mensuræ nomen, id est, quatuor ferè millia passuum singulæ continent) ad Ganariam promontorium deuenire: quo ne longiùs tenderent, partim nouis aquarum æstibus vadisque, partim etiam procurrentis promontorii longitudine deterriti sunt. Eadem causa decennium ferè totum alios deinceps aliosque prohibuit, quo minus è sententia nauigarent. Sed nequaquam idcirco Henricus à suscepto consilio destitit: quippe, tum ex Astorum sermone, tum ex mathematica ratione certissimis competerat argumētis, ab ora Mauritaniæ, continentes ac perpetuas regiones ultra æquatorem extendi: quæ si pedibus peragrari ardores aut solitudines vetuissent; mari certè, modò perseuerantia non deesset, adiri cognoscique posse confideret. Nec eum spes fefellit. Siquidem anno demum à partu Virginis millesimo quadringentesimo vigesimo, cum sese intrepidè nauarchi altò mandassent, multis & periculosis jactati procellis, varias primùm insulas, ac deinde remotiora in singulos annos Africæ littora, ad usque Lænam (id monti nomē est, leucis à Ganaria trecentis & sexaginta) singulari Dei beneficio cognouere. Quorum è

numero viri tres præcipuè meriti felicitate virtutèque sunt, vt eorū nomina litteræ omnes ab interitu vindicarent. Fuere autem Ioannes Consalvus & Trifianus Vafæus, qui omnium primi longè à continenti recedere, & vasto ac furenti Oceano sese credere minime dubitarunt: ac partim vêtis ablati, partim animi robore consilioque prouecti; insulas aliquot, in iis vnā hodie nobilissimā ditissimāque, cui à materia nomen est, ad Lusitanicum imperium adjunxerunt: itēque Ægidius Annius, qui Syrtibus euitatis, & accuratè obseruato maris æstu recessūque, Ganariam promōtorium eximia nauigandi arte ac scientia denique flexit; & Christianæ fidei ad Hesperios Æthiopas aliāsque inaccessas antea nationes aditum aperuit. Hos autem Henricus, & qui deinceps eorum industriam subsequuti sunt, pro cuiusque meritis ac laboribus amplè remuneratus est: ac, ne conquirendi ardor in posteris refrigesceret, à Martino V. Pontifice Maximo impetrauit, (quod ipsum ab aliis deinde Pontificibus confirmatum est) vti quicquid à Ganaria ad vltimam vsque Indiam patefieret, id quā optimo iure & conditione Lusitanicæ ditionis esset. Quinquaginta circiter annos prima illa nauigatio tenuit: quibus demum exactis, Henricus cū aliquot locis templa construxisset, ac varias in regiones muniisset viam Euangelio, plenus gloria & rectè factis migravit in cælum. Huius animi magnitudinem imitatus Alphonsus quintus, vt primum regni potens fuit, (nam Eduardus pater ei maturè decesserat, fuitque sub tutoribus ad septimum vsque decimum ætatis annum) quamquam finitimis ac domesticis implicitus bellis, in eandem tamen laudem acerrimè incubuit; pèrque strenuos duces & gubernatores ab Læna monte ad Arsinarium (quod recentiores Viride caput vocarunt) atque inde ad vsque Diuæ Catharinæ promontorium (is locus est vltra æquatorem gradus partēve duas & semis, hoc est leucas circiter duas & quadraginta) Crucis trophæum & arma Lusitanica protulit. Multæ etiam insulæ per idem tempus inuentæ, quas commemorare hoc loco non est operæ pretium; & commercia variis cum nationibus instituta; sed cum Æthiopibus præcipuè occidis, quam regionē hodie Guineam vulgus appellat, ducto nomine ab vrbe celeberrima Genne, ad quam ingenti fluuio Zanagæ impositam, loci opportunitate illecti olim negotiatores vndique cōfluebant. Patet autem Guinea latissimè: & quamquam zonæ mediæ ferme subiecta flagrantissimo sole torretur; non tamē idcirco (vt falsè prisca putarunt) ab incolis est deserta: quinimmo plurimos numerat populos: è quibus maritimi pisces; mediterranei partim lacertis & immūdis animalibus, partim, vbi cælum fauit, nonnullis

nonnullis frugibus & lacte vescuntur: mutantque subinde loca, non per vicos aut oppida, sed per familias plerunque dispersi: cæque familiæ sæpe inter se propter inopiam de aquisitione ac pastione decertant: infelix genus hominum, ac seruitutis natum, & cum aliis nominibus, tum vnius veri Dei præsertim ignoratione miserandum. Cum his igitur per captiuos interpretes agi cœptum à Lusitanis, & quamquam initio propter suspiciones mutuas, ut in re tam subita ac noua, turbatum est; atque etiam ex insidiis Christiani aliquot interempti; tamen cognita mox Lusitaniæ Regum iustitia, & nostrorum comitate ac beneficiis deliniri barbari metum posuere: & commeandi contrahendique libera potestate facta, cum veste varij generis, & variis domestici vsus instrumentis, ebur & aurum & mancipia permutabant, nullius aut eementium aut vendentiũ æquæ bona conditione, atque ipsorum qui venum dabantur. quippe ex Æthiopiarum fabuletis in opima Lusitani regni arua, & ex tuguriis & mapalibus Olisiponem classe translati, vel ipsa vrbs frequentia rerumque omnium copia paulatim ad mansuetudinem & humanitatem erudiebantur: & quod longè præstantius est, mysteriis Christianæ religionis postmodum imbuti, & cœlesti lauacro expiati, è peregrinis, demonum seruis, hominumque mancipiis, Angelorum ciues & domestici Dei repente euadebant. Hisce rebus ita institutis, admodum expedire visum, ad mercimonia tuenda, atque ad retinendam cum barbaris amicitiam, opportunis aliquot locis castralla excitare. Quæ dum summa Æthiopum voluntate exstruuntur, interea morbo laboribusque confectus Alphosus emoritur. Dein regni gubernacula suscepit Ioannes eo nomine secundus, lætis admodum auspiciis: quando per idem tempus in Æthiopia Christiano primum ritu litatum est; barbaris ad noua sacra cæremoniaque stupore defixis: Lusitanis verò inter ipsam diuinam rem gaudio lacrymantibus, quod sua potissimum opera verus Dei cultus in longinquas adeò mundi partes gradum fecisset: nempe ut impuris fœdata victimis loca purgaret; breuique ingentem animorum vim à possessoribus iniquis in Christi libertatè assereret. Quo nuntio magnam in spem erectus Ioannes, ut erat generosi maxime spiritus animique Rex, non modò parta retinere, sed etiam omni ratione amplificare constituit. atque illud præsertim summo conatu peruestigare; num quis ab Atlantico in Eoum Oceanum vel mari vel terra transitus foret. quippe, iam tum, præter acerrimum propagandæ Christianæ fidei studium, ad beatas etiam Arabiæ gazas, & Indici litoris opulenta commercia mentem & cogitationem adiecerat. Quam ad rem in primis idoneum ratus, cogniti iam

littoris dynastas amicitia comprehendere, haud ita difficili negotio id est consequutus; pacemque & societatem certis legibus fecit cū Bezeguico, & Caramansa, Baio Samano, aliisque regulis: dein, ad vltiora exquirenda, probata virtutis fideique homines familiares suos dimisit. atque id quo libentiùs facerent; ac minore cum erroris periculo sese vastum in Oceanum darent; peritissimis ea tēpestate mathematicis Rhoterico & Iosepho medicis suis, itemque Martino Bohemo, qui se Ioannis Monteregij alumnum ferebat, negotium dedit, aliquid communi consilio excogitarēt, ad cursum nauium in pelago, quāvis ignoto, regendum: vt vel abductus à conspectu familiarium sibi syderum nauta, quam tamen cœli plagam, quā remora ab orbe nostro loca teneret, aliqua posset ratione conijcere. ij, quā acerrimo studio re diu multumque agitata, astrolabium denique instrumentum, quod antea ad colligendos stellarum motus duntaxat astronومي adhibere consueuerant, præclaro sanè inuento ad vsum rei maritimæ transtulerunt: ac pari solertia declinationum tabulas confecere, quibus hodie naucleri ad explorandā locorum (quemadmodum cosmographi appellant) latitudinem vtuntur: vt non parum, hoc etiam nomine, tota Europa Lusitanix debeat. Quod si vt latitudinis, ita etiam longitudinis facili negotio rimandæ regulam prodidissent; nullo propemodum errore perpetuum maris ac terræ cingulum continuo circumactu viatores periri conficerent. Sed quia abortu in occasum, vel contrā, ab occasu in ortum, nihil est in perpetua cœli conuersione certum ac stabile, quò dirigere cursum, accessusve aut recessus emetiri possumus, (namque illa exerrantium syderum oppositu subtilis ac perobscura collectio nequaquam est ad hanc quotidiani vsus rationē accommodata) idcirco nullū dum longitudinis gradus notari, neque planè perspecta potuit esse ratio itineris. in quo nauium rectores periculosissimè sæpe falluntur. credo equidem, in hoc, vt plerisque aliis humanis in rebus, ad mortalium vel acuendam industriam, vel coercendas cupiditates, hac tanta difficultate diuinitus interposita. Veruntamen eius instrumenti beneficio mirum quanta nauticæ rei accessio facta sit, quin etiam ex eo tempore Christi disciplina manare longiùs cœpit: plures quippe iam viri, & prudentiæ & pietatis laude præstantes, certatim ad huiusmodi expeditiones vltro semet regi offerebant: è quibus Iacobi Cani constancia & virtus in primis enituit. Is, acceptis ab rege nauibus, vltra metas Alphonſi processit ad ostium ingentis fluij, qui ex ipsīs Nili fontibus originem trahens, Zaires ab incolis dicitur: ac tanta aquarum vi, præsertim hyeme, sese in Oceanum infert, vt prodatur in octo-

ginta millia passuum ab eo vinci mare; quod ex dulci nimirū hau-
 stu præternavigantes intelligunt. Columnas aliquot, Ioannis sus-
 su, è Lusitania secum aduexerat Canus: quibus præter Crucis figu-
 ram, & regij stemmatis insignia, Latinis & Lusitanicis verbis erat
 inscriptum, quo quæque terrarum spatia rege, quo duce, quo tem-
 pore aperta forent. Ex iis ergo columnis vnam, ditionis Lusitanicæ
 testem, in ostio collocat: dein aduerso flumine subuectus, errantes
 passim Æthiopum greges videt, atro colore vibratoque capillo, vt
 ceteros; veruntamen, vt vberiore solo, sic etiam ingenio moribus-
 que longè miriores. quippe leuibibus duntaxat munusculis & beni-
 gno vultu inuitari, sese aduenis tanta securitate credebāt, vt eorum
 quoque nauigia, sine vllō metu vel suspitione, inuisendi gratia con-
 scenderent. Veteres amicos vel consanguineos diceres, si commu-
 nio intercederet linguæ. sed è multis ac variis interpretibus inuen-
 tus est nemo, qui sermonem gentis teneret, nutibus ergo ageba-
 tur. quibus haud agrè cognitum est, præpotentem regem, cui cun-
 cti pareant, plurium dierum itinere introrsum abesse. Quo audito
 Canus aliquot è suorum numero ad singula propiùs explorāda in-
 colis ducibus mittit in regiam: iisquæ obsidum loco relictis, præ-
 cipuè indolis quattuor ipse vicissim Æthiopus in Lusitaniam as-
 portat, persanctè pollicitus, quintadecima luna (quæ temporum
 ibi momenta obseruantur) sese illos incolumes patrio redditurum
 solorij porrò, inter nauigandum, & Cani cura, & sua ipsi docili-
 tate, Lusitanici sermonis consuetudinem nacti, de Congi regno
 (sic enim appellari denique patuit) dequæ eius opibus, ritibus, insti-
 tutis cuncta postmodum ex fide atque ordine retulerunt. Eorum
 aduentu Ioannes mirè lætatus: &, collaudata Cani prudentia, no-
 nos iubet hospites in primis benignè & copiosè tractari: cumquæ
 ex iis multa per otium quæsiisset; veritus ne lōgior mora Lusitanis
 obsidibus aliquid afferret incommodi; mandat Cano, Æthiopus
 quam optimè rursus acceptos quamprimum in patriam reportet,
 suosque recipiat: tum, vbi vltiora lustrarit, in reditu, ad Congi
 regem adeat ipsemet; eumquæ omni ratione ad Christum allice-
 re studeat. Nec mora: tempestatem idoneam nactus Canus, pere-
 grinos, Congum relatos, cum obsidibus bona fide permutat: ac,
 ne temporibus excluderetur, continuato in præsentia cursu, leu-
 cas vltra id regnum ducentas prouehitur: & cuius dixi formæ co-
 lumnas duas duobus ponit locis: quarum alteri à S. Augustino (cu-
 ius in diem natalem appulsus incidērat) alteri ab ipsomet lapide
 nomen inditum est. Inde Cōgum reuectus, mira gentis gratulatio-
 ne ad Regem ipse cum amplis muneribus & egregio comitatu cō-
 tendit.

rendit. Rex, quoddam mira quædam de Ioannis munificentia & comitate à suis audierat, summa cū honoris & mutua beneuolentiæ significatione Canum aduenientem accepit. Exinde pedetentim Canus, quemadmodum in mandatis habebat, ex occasione sermonem de rebus diuinis inferre, ac Regem adhortari, ut, ipretis inanibus Diis, vnum Deum cæli terræque conditorem agnosceret. Atque hoc loco vel maximè patuit ad conuertendos animos, quanto plus in perspecta caritate, quàm in verborum apparatu momenti fit. Militaris homo erat Canus, & ferro potius quam litteris innutritus: ac nihilominus rudi eius oratione Rex, videlicet officiis nostrorum antè captus, ad studium veræ pietatis aded exarsit, ut aures ad Canum semper sitientes afferret, ac multa ipsemet vltro de religione quotidie quæreretur. Quinimo in eundem animi sensum familiares quoque suos, & regni procures, apertè monendo hortandòq; pertrahere nitebatur. Accedebat ad hæc, internus auræ celestis afflatus, qui mentes Æthiopum cæcas ad rectum salutis iter occultis motibus prouehabat. Iamque agro ad Euangelij semen accipiendum subactò, Cani reuersionis tempus instabat, Quem Rex tamen si aduocatū sibi in Lusitania videbat fore; tamen pro instituta consuetudine perinuitus dimisit: deditque proficiscenti comites pueros nobiles, præfecto Zacuta, vno ex iis, qui nuper in Lusitania fuerant. huic etiam atque etiam mandat primum vti suo nomine Ioanni, pro immortalibus eius in se promeritis, gratias agat ingentes; deinde ut ab eodem suppliciter petat, ipsum oratorem & pueros cælesti lauacro expiatis, & Christianis præceptionibus probè institutos, cum piis aliquot summi Dei sacerdotibus Cōgū remittere ne grauetur: vehemèter optare se, eū liberis & propinquis, & regno si fieri possit vniuerso, Christiana sacra suscipere. Addit legationi munera, magnum eboris vim, vestemque permultam (hæc Æthiopum gaza est) è palmarum foliis admodum scitè atque artificiosè contextam. Ea verò legatione Ioannes, ut erat egregiè pius, maximo gaudio cumulatus est, cum tantam pædi portam Euangelio cerneret. Ergo, simul atque maturum est visum, festo ornatu & solenni pompa Ioannes & Eleonora vxor Zacutæ; pueros alios alij principes viri vetere Ecclesiæ instituto lustralibus aquis gratulabundi admoûere: & Zacutæ quidem, Ioanis; cæteris verò, spòsbris cuique sui nomen impositum. Baptismo peractò, confestim idoneis traditi præceptoribus, totum biennium summa cum diligentia Christianis moribus & mysterijs imbuuntur. Ac tum denique perhonorifica legatio in Congum decreta cū regalibus donis, & sacrorum apparatu magnifico inque neophytarum modò

modò ad suos remissi, verùm etiam è sanctissima Dominicana familiaviri tres probatæ virtutis atque doctrinæ delecti, qui apud eosdem Æthiopas & docendi & initiandi munere fungerentur. accessere ad hos, etiam architecti cum fabris ad templa vero Deo in illis regionibus extruenda. Princeps legationis fuit è præcipua nobilitate vir, Consalius Bosæ. Huic inter nauigandum pestilentia absumpto, Rhotericus fratris filius omnium voluntate sufficitur. Magna interim apud Æthiopas erat expectatio nouæ religionis, & cū cæteri ferme summi atque infimi Christianorum aduentum valde expetebant: tum verò audissimè Regis patruus, qui maritimis Congi populis imperabat: quam Congi partem Sonum incolæ nominant. Is vt primùm naues ad littus applicitas audiuit, ingenti stipatus frequētia, magnoque cymbalorum ac tubarum strepitu, descendētibz nostris obuiam prodit, vix præ gaudio sui cōpos. Et quoniam exacta iā ætate erat, ne oblatam sibi diuinitus occasionem frustra elabi sineret, baptizari se statim voluit vnà cum altero è filiis paruulo, quippe qui per ætatem sibi consulere nondum posset: alterum iam adultum, quanquam eodem studio vehementer incensum, & obsecrantem etiā atque etiam, ne se cœlestis illius beneficij expertem vellet; honoris tamen & obseruantia causa, Regi, Regisque liberis in tanto mysterio anteuertere non est passus. Temporario igitur templo è frōdibus ac ramalibus raptim excitato, aræ tres Christiano more adornantur, ac sacris ritè perfectis, primus ex omni memoria baptismus ille in iis terris incredibili omnium lætitia celebratus est anno post Christum natum millesimo quadringentesimo nonagesimo primo. Patrem nouo nomine Emanuelem, filium vocari Antonium placuit. Nec modò vultu ac veneratione conceptam religionem ac fidem præ se tulit senex: sed etiam aduocata concione ipsemet è superiore loco in simulacra, & nefarios ritus, quibus ad eam diem dediti fuerant, adedò acerbè inuectus, & præteriti temporis errata & flagitia tam grauitè ac dolenter est detestatus, vt animo planè immutatum, ac Deo plenum haud dubiè cerneret. Is rebus cognitis, maiorem in modum lætatus est Congi Rex: perque eam gratulationem ad patrui ditionem ac fines munificè adiecit agri, quod leucas in longum triginta in latum decem pateret. Quo tanto de se Regis iudicio magis magisque animatus Emmanuel, ad superiora Christiani animi documenta non minus præclarum adiunxit aliud siquidem graui edicto cōquisita vndique idola, quamquā multis id ægre festentibus, & in cumulum congesta, publicè concremauit. Præterea, Christi sacerdotes, quandiu ibi substituere, tanquā è cœlo delapso, omni

omni officio prosequi, & caritate complecti: de fidei mysteriis, de-
 que variis virtutum generibus assiduè percunctari: Deū verò sup-
 pliciter obsecrare, vt quando multo maximam vitæ partem in ca-
 codæmonis famulatu posuisset miser, quantulumcunque supererat
 tēporis, totum id in Christi Domini cultu & in vera pietate con-
 sumere sibi liceret. Iam, rei diuinæ quanto cum silentio vel tremore
 potius interesset, ex eo patuit, quòd iuueniliter interea strepitū
 cientes ad ianuam templi honorarios ephæbos, principum filios,
 illico mactari imperauit: indignum facinus ratus, augustissimum
 illud sacrificium, in quo pro salute hominum Deus ipse immola-
 tur, ab hominibus negligi. Itaque dubio procul adolescentes, leuis
 & quotidianæ apud nos (quod pudeat) noxæ, pœnas capite ipso luis-
 sent; ni ætatem ac genus miserati, ac diuinæ insuper clementiæ me-
 mores Lusitani vehementius obstitrissent, Iamque ab Congi Rege
 nuntij aderant, legatum orantes, ne adueniunt ultra differret: Re-
 gem in vrbe, cui Ambasse nomen, patruī baptismo & conuersione
 lætissimum, festos agitare dies: nihilque illi esse longius, quàm, vt e-
 lutis toto animo sordibus, ad filiorum Dei cœtum vnà cum cæteris
 aggregetur. Hoc nuntio accepto, moræ nihil interponendum est
 visum. nauibus modico relicto præsidio, Sosa comitesque sese in
 viam dedere. Quibus, in digressu, præter cæteram benignitatem,
 ducentos etiam stipatores Emmanuel tribuit: itémque ad onera
 subeunda, vim hominum ingentem, quis potissimum sacram su-
 pellectilem bajularet, admirabili quadam alacritate certantium.
 Vbi ad medium ferme iter ventum est; Præfectus Regius vnus, ac
 postmodum alter, officij causa nostris occurrit. Ad urbem verò ap-
 propinquantibus oppidani tripartito agmine obuiam prodire de
 more gentis armati, Lusitaniæ laudes & præclara in se beneficia
 carmine cōcinētes: ita structis ordinib⁹, & eiusmodi gradu, ac sym-
 phoniæ genere, vt supplicatiū apud nos pōpæ speciem quādā exhi-
 berēt. Modos inibant pauci, tum cæteri sequebantur: ac subinde
 vniuersi plenissimo sonitu elatis in spatia. certa vocibus æthera fe-
 riebant. Hi nostros ingenti gaudio in medium acceptos, eodem
 ordine ad regiam vsque perducunt, tanto populi concursu ac turba
 ita conferta, vt nostris aditus ad regem vix atque ægre paruerit. is,
 in edito suggestu, vt ex omni parte conspici posset, eburneæ sellæ
 insidebat, mitratus infula è palmæ foliis opere subtili & eleganti
 perfectæ: à capite ad pubem nudus; cætera ad pedes vsque vestis
 bombycina contegebat; læuum brachium armilla ex orichalco ad-
 ornabat; equina cauda pendeat ex humero, id solis regibus da-
 tum. Denique introductus legatus, quàm honorificētissimè exci-
 pitur,

bitur. salutatione peracta, expositisque sui regis mandatis, illico per sacerdotes adstantes; dona, vestem pretiosam, tabulas pictas, aurea vasa & argentea, & omne Christiani ritus instrumentum in cōspectu populi totius, petente id ipsum rege, proferri iubet: tum rex per attentè singula contemplari: quem quæque in vsum, quidve significet, curiosius quærere. In iis præfulgidum erat Crucis vexillum, quod solenni precatione consecratum Innocentius VIII. Pontifex maximus Lusitano regi ex vrbe Roma transmiserat. Eo explicando confestim rex & concio tota venerabunda procubuit: namque inter illam factorum expositionem Æthiopes ad eò intentis oculis gestus motusque sacerdotum obseruabant, vt eodem pæne quo Lusitani momento capita submitterent, jungerent palmas, genua flecterent. Ab eo spectaculo nostri in hospitia benignè diuinitum de regis & reginæ baptismate sedulò agi cœptum. Id quo maiore apparatu ac cæremonia fieret, templum Christiano more prius ædificari placuit. opus erat sanè difficile tum alias ob causas, tum quòd lapides & cæmenta longè admodum petenda forent. sed tantus fuit ardor, vt breui cōportatis vndique necessariis, vrgente atque instante rege, multis structoribus agi res cœpta sit. Cruci dicanda erat ædes: quare primus lapis est positus V. Nonas Maias: quo die Ecclesia salutaris ligni inuentionem anniuersaria gratulatione concelebrat. Dum hæc maximè fiunt, ecce tibi à regni finibus trepidi nuntij; vastari agros, recta inflammari, hominum ac pecudum prædas abigi. Lacus in interiore Æthiopia est ingens, ad instar pelagi, prorsus vt leucas centum in longitudinem patère dicatur: ex quo tres nobilissimi totius Africæ amnes, Nilus (culus ortum tanto studio frustra peruestigauit antiquitas) in mare internū, Cuama, & is, de quo suprà dixi, Zaires in externum effluunt. In eo lacu aliquot visuntur insulæ; & ex iis quædam tantæ magnitudinis atque frequentię, vt triginta hominum millia in bellum cogant. Sed præcipua celebritate populi Mundequeti sunt, qui per eos fortè dies ad arma consternati ab Congi rege defecerant, magnæque manu incursiones in regni extrema faciebant. Aduersus id malum, quoniā & celeritate & ipsiusmet regis præsentia opus erat; ne quid sibi interim aduersi eueniret, occupat rex baptismi sacramento æternæ saluti consulere. Nec regina rem longiùs distulit, atque ad indicandum in Lusitaniæ reges grati animi obsequium, ille Ioannis, hæc Eleonoræ sibi nomen desumpsit. Ingens Æthiopum multitudo ad spectaculum vndique affluerant. Ex iis, procures aliquot, regis exemplo & prædicatorum adhortationibus incitati, se per idem tempus ad Christum adiungere. nam è duobus regis filiis alter

ad omnem virtutem ac pietatem propensus, natu major, ad regnâ fines tutandos festinè præceſerat: junior alter, Pansus Aquitimus nomine, nimirum vt eſſet qui pios poſtmodum exerceret, à nefaria ſuperſtitione, & auitis moribus nullo pacto abduci ſe paſſus eſt. Sub hæc, raptim coacto exercitu rex, admittis Luſitanis aliquot, in hoſtes tendit. Abeunti, Soſa Crucis vexillum de manu porrexit; hortatus pergeret in dimicationem alacere, ſigni eius beneficio (tantû fiducia ne deeſſet) hoſtibus vtrique ſuperiorem futurum. Nec vana fuere promiſſa: prælata Cruce ſuſis fugatiſque rebellibus, paulo poſt victor Ioannes in patriam rediit. Quantem natu major filius eſt ſecutus: qui cûm Chriſtianæ doctrinæ diligenter in primis operam dediſſet, perducto iam ad faſtigium templo, ſumma populi celebritate baptiſmo luſtratus eſt, Alphonſumque appellari ſe voluit; quo nomine Ioannis Luſitaniæ Regis filium vocari didicerat. Ac ne quid ad lætitiâ deeſſet, baptizati cum eodem inſignes viri permulti. Inde profeſtus in Iſundos, quibus populis iam tûm ex parentis auctoritate imperabat, Apoſtolico apud eos munere ipſemet ſungi cœpit: ac veritatis lucem admirabili ſtudio promiſcûe omnibus impertire. Quo tanto Chriſtianæ rei incremento admodum lætus in Luſitaniam reuertit Soſa, relictis in Congo ſacerdotibus ad cæpta promouenda. Verûm ij partim inſolitis caloribus & cœli grauitate conſumpti; partim etiam (quæ viciffitudo eſt rerum) ab incolis aſpera atque acerba multa, abſente præſertim Alphonſo, perpeſſi ſunt. Etenim quamdiu de eccleſiaſticis cæremoniis, & de myſteriis rectæ in Deum fidei eſt actum, ea tametiſi hominis captum infinitis partibus ſuperant: tamen quia ob id ipſum Deo digna, & rationi conſentanea videbantur; haud ita repugnabatur ab Ethnicis. Aſt vbi de iuſtitia, temperantia, ſubmiſſione ſeriè præcipi eſt cœptum, & è Chriſtianæ diſciplinæ inſtitutis, abjicienda auguria, malè parta reddenda, condonandæ injuriæ, aſpernandæ libidines, frangendę cupiditates erant; enimvero tum quaſi ventilabro ad ſtrituram adhibito, boni viri illico ſecerni ab improbis: alteri, vel amore virtutis capti, vel pœnæ metu perterriti, æquitate delectari, ſectari pacem, voluptates repudiare, duces & rectores animorum ſuorum honore & beneuolentia proſequi: alteri denao dæmonum laqueis irretiti, ad ritus nefarios, atque ad auaritiâ ac ſuperbiâ, & priſtinas turpitudines miſerandum in modum reuolui & odiſſe lucem, magiſtros auerſari, & à piorum conſuetudine lōgè refugere. Nec vulgo târû ſerpebat vitiû: notiſſimus ac diſtiſſimus quiſque arduum ac difficile virtutis iter eo magis horrebat, quo maiora ſibi malorum irritamenta & deliciarû ille-

tebra suppetebant. Rex demum ipse, qui tantum initio ardorem ac firmitatem animi præ se tulisset; vbi à lactis dulcedine ad solidos cibos traduci est cœptus, desiderio pristinæ vitæ paulatim adeo elanguit, vix ut in eo roboris Christiani quicquam agnosceres. Occursabant scilicet eius animo pristina oblectamenta, ludi, computationes, quæque ebrietatē sequuntur: offerebant sese identidem auspicia & sortes, quibus ad amentiam omnis ferme barbaria dedita est; titillabat sensum, effundendæ iracundiæ, & doloris puniendi suauitas: quibus quasi machinis, vrgente præsertim dæmone, sensum de statu suo dejecta mens ita obduruit, ut cum internas religionis & officii recordationes obstinatè repudiaret; tū salutaria sacerdotum hortamenta ac monita; nō modò ad animū, sed iā ne ad aures quidē admitteret. Accedebat, ad res profligandas, acerrimum dæmonis telum; muliebri conjuratio. Quippe, ut cæteræ ferme gentes, ita etiam Æthiopes, præter eam, quam justæ vxoris habent loco, singuli pellices alere consueuerant plures paucioresve pro opibus. Eæ cū ex inuectis nuper sanctionibus pelli aut ablegari se à viris quotidie cernerent, ut est impotēs iracundiæ sexus, damnum & ignominiam non tulere: cœtibus habitis consensu per se perque communes amicos cum rege vehementer agere insistant; aduentitias religiones, durumque & horridum vitæ genus abjiciat; præsentibus bonis & copia rerum quoad licet fruatur: neu incertam spem futuræ felicitatis, tanto pretio tantæque commodorum & voluptatum iactura sibi emendam existimet. Hæc & alia eiusmodi blandimenta cum neque Rex inuitus acciperet, & eadem tabe infecti permulti, ac præsertim Regis filius Pansus Aquitimus adiuuaret; breui maximum in discrimen adducta Christiana tota res est. Obstabant sceleratis conatibus fideles ac boni, ut numero inferiores, ita diuino præsidio & causa longè superiores. Egregium verò se pietatis vindicem & assertorem præbebat Alphonsus: patrisque miseratus insaniam; dictis factisque neophytos in fide atque in officio continebat. Ad eum tollendum obicem, procures aliquot Pansum incensum iam regnandi cupiditate omni ratione fouere; Alphonsum absentem variis criminationibus patri suspectiorem indies reddere instituunt. degenerasse illum planè in externos mores, nihil iam patriæ vel auitæ consuetudinis pati: Regem verò ipsum ita vel contemnere, vel odisse, ut in eius contumeliam artibus magicis, quas à Christianis nuper acceperit, amnes exsiccet, vitiet fruges, atque adeo regias pellices vltro ad se ipse pelliciat. Eiusmodi calumniis atque portentis cum iuuenis innoxij famam ex composito quotidie lacerarent: zelotypum senem, & in affecto iā corpore animi quo-

que viribus defectum, facile perpulere, ut Alphonsum omni dignitate, honoribus, vectigalibus per summam injuriam exueret. jacuissetque porro in solitudine & squalore circumuentus & proditus Dei seruus; ni diuino instinctu coorti quidam ex optimatibus, regem aperte increpuissent, quod heredem regni destinatum, stirpis maximum, eximia virtute ac pietate filium indicta causa damnasset. Reputaret secum illius in arcendis hostibus præclata facinora; in tuenda popularium concordia studium; in ipso Rege colendo pietatem & fidem: dein videret, num tantæ indoli tantisque laudibus consentanea essent, quæ ab inimicis ad inuidiam conficta, nimium patulis auribus in animum demississet. Quin per idoneos viros in filij vitam & actiones inquireret: ac perspecta demum & cognita veritate, quod æquum videretur, & in reum & in accusatores, pro merito cuiusque statueret? Hisce monitis quasi è veterno excitatus Rex, ac se ipsum leuitatis incusans, per summam dissimulationem quæsitis iis, quæ Alphonso objecta erant, cum prorsus vana & commentitia comperisset; maxima bonorum gratulatione insonem filium in pristinum dignitatis & honoris ac gratiæ locum extemplo restituit; cōsceleratos calumniatores, ne quid tale postea quisquam auderet, perpetua notatos infamia securi percussit. Cuius tanti tamque insperati beneficii magnitudinem Deo acceptam referens, ut debebat, Alphonso, multo etiam ardentius ac liberius ad Christianam fidem tuendam atque amplificandam incubuit: ac præter cæteras artes exterminandis gentium ritibus ad eam diem adhibitas; regno toto palam capite sanxit, ne quis inani Deorum effigiem ullam vel priuatim vel publicè coleret haberetve. Quo edicto in rabiem efferati aduersarij, frequentes in regiam coeunt; ac tumultu per operas excitato, credulum ac timidum Regem in eam sententiam adducunt, ut, nisi reuocetur illico edictum, ingentem seditionem adesse non dubitet. Hoc ille timore correptus, continuo per celeres nuntios admonet filium, videat etiam atque etiam quid agat, quò progrediatur: ne peregrina ac noua religione mordicus retinenda, se suosque omnes in apertum capitis ac fortunarum discrimen objiciat. Cum ille nihilominus in incepto perstaret, Deumque multo magis quam homines metuendos duceret; ira percitus Rex iubet Alphonsum ad se quamprimum venire. At ille, cum nascentis eius Ecclesiæ salutem in suo capite verti probè intelligeret; pericula belli excusando, variasque nectendo moras, tamdiu rem distulit, quoad letali morbo implicitus parens, cum ægrum spiritum per multas curationes in dies aliquot extraxisset; tandem superante medicamēta vi morbi, demortuus est. Interea

Pansus, & sua ipse cupiditate, & improborū suasu, nō dubia spe regnandi concepta, sollicitare ptomissis Æthiopas; blandē singulos appellare; vinendi licentiam & libertatem ostenderet dēhi que ad excludendum apertavi statum arma & copias comparare. Quibus de rebus, & de patris obitu, à Regina matre; quē ab eiusmodi consilijs abhorrebat, certior factus Alphonfus, quā maximis itineribus quā occultissimē noctū Ambassem vrbem ingreditur: atque vť primū diluxit, populū magna rerū nouarū expectatione suspensum ad cōcionem vocat. Ibi orsus à primis Lusitanorum in eas regiones aduentu; commemoratisque eorum in se parentemque ac totam nationem promeritis; quōd tales viros, tamque salutarem sibi traditam ab ijs doctrinā, grātō pioque animo coleret, foueretque; idcirco se à fratre sectatoribusque ipsius tories insidijs appetrum, & per falsas eliminationes fama fortunisque spoliatum fuisse conquestus est. Pansum, viro & spirante etiam tum patre, alienam hereditatem spe & cupiditate impia deuorasse eodem vřtā functo, iustum heredem, quando per fas nequeat, per vim ac nefas à patrimonio arcere: si quid apud eos genti rūs, si quid vetustus regni mos, si quid etiam æternæ salutis ratio valeat; ne se maiorem natū, Regem legitimē designatū, paciæ ac beatitudinis omnium cupidissimum; iuniori fratri consilijs impiorum deprauato posthabedum existimēt: Cautēat verō etiā atq; etiam; ne à vetitatis oblata sibi diuinitis lucē ad tæcas iterum tenebras delabantur: neū Pansi minas paratasque ab eodem copias perimescāt: Deum immortalem, cuius in eo negotio agatur causa, pro sua summa iustitiā & bonitate, rectē sententibus assuturū. Hæc, & alia ad tempus accommodata, cum ingenti spiritu perorasset; tantus repente motus animorum est factus, vť incredibili consensu Alphonsum protinus Regem æqui pariter & iniqui cōsalutarent. Quibus rebus confestim ad Pansum in suburbana castra perlatis; vť quā minimum spatij Alphonso ad comparandum relinquere, cum ijs copijs, quas habebat duplici instructa acie, cōtinuū infestus ad vrbē aduolat. Neq; perterritus ea re Alphēsus: rū armatos, quos circa se habebat, pauciores quā credi possit, (non plus sex & triginta fuisse Rex ipse per litteras publicas admodū religiosē testatur) cum ceteram in bellē turbam, quæ ad regiā pericula metu confluerat bono ac præsentī animo iubet esse. Deum verū, quē spretis falsis dijs venerari instituerint, pro ipsis haud dubiè pugnaturū. Nec vana cecinit. vbi ad teli iactū est vřtum, Christiani armati inermesque, sublato pariter clamore, Iesum Deū, & s. Iacobum, ex disciplina Lusitanica ingeminant. mirum dictu: ad

sas voces, tanquam caelesti fulmine afflata prior acies, cum aliquandiu attonitæ similis fluctuasset, terga postmodum vertit: cumque eandem trepidationem pauoremque subsidij intulisset, turbatis eo impetu ordinibus, conuertitque illico signis, effusa omnes fuga saltus animos & memora petiere. Hanc tam incredibilem victoriam, ac planè diuinam, alia non minus admiranda subsecuta est. Cippus erat in syluis, captandæ cuiusdam fere paratus à venatoribus, in eum cippum cursu præcipiti cum se Panlus per imprudentiam induisset, corpore toto grauius conlauciato sic hæsit, ut explicare se inde nulla, vquam ratione valuerit. Comprehen-
 sus, & in custodiam traditus, frustra nitente Alphonso confectus germanum fratrem, & ad Christum adiungere, in pertinaci mentis duritie, & voluntaria cæcitate miser animam efflauit. Longè melius & saluti & existimationi suæ cōsuluit is, qui Panli ductabat exercitū, siquidē è fuga retractus, cum sibi necē instare minimè ambigeret, misit qui Regi demissè nuntiaret: nō deprecari se mortem, quam suæ temeritati debita, precorare nōset, id verò omnibus votis expetere obtestarique, ne se absque fidei Christianæ mysterijs ex hac vita, excedere pateretur, ipso congestus initio, circa Alphonsum apparuisse viros humana speccie augustiores: ipsius, quam Lusitanæ adorarent, Crucis notā distinctos, clarissima circumfusus luce, ydæu acerrimo præstantes: eo nimirum viso Panli milites ingenti horrore perfosos, exēplo se in fugam dedisse. Itaque sibi non esse iam dubium, quin, præter Christianosum Deum, nemo vel in terris vel in cælo colendus adorandusque sit. Neque aspernatus est resipiscentem Alphonsus: quin potius clementer accepto, & per baptismum in Christianos relato, vitam & incolamitatem eaq̃ lege concessit, vi purgando in posterum vestrendoque Sanctæ Crucis templo cum suis operam daret, & in mystici lauacri vsum, puros latices religiose conueheret. Ea victoria magnum rei Christianæ momentum attulit. regni possessione adita, & barbaris quorquor postea semet Euangelio opponere sunt ausi, perpetuo felicitatis tenore superatis, Alphonsus quinquaginta ipsos annos (tot enim deinde regnavit) hominibus verbo & exemplo ad omnem virtutē ac pietatem erudiendis, egregium & pastorem populorum, & vineæ Domini cultorem, ad extremum usque se præstitit. Per idem tempus, quo Christiana sacra in Congu petlata sunt, eadem Regulus quoque Beniensium, Congo vicinus, ab Ioanne per legatum experijt, Lusitanicæ magis amicitia ac præsidij spe, ut euerus docuit, ad opes imperiumq; firmadum, quā quo de suscipienda Christiana religione serio cogitaret. Quocirca sacer-

sacerdotes ad eum summa Ioannis voluntate profecti, & ab auitis erroribus ritibusque sacrilegis perditum hominem diu mutumque reuocare conati, cum nihil omnino proficerent, Ioannis demum accitū in Lusitaniam irriti rediēre. Latioribus initijs, exitu etiam tristiore fuit alia per eodē ferme dies Lusitanorū expeditio. In ijs annibus, qui Aethiopiam occidentalem influunt, in primis nobiles duo censentur, Gambea & Zanaga, cuius paulo ante meminimus. Stachirim Daratumque prisci dixere. Intra duos hęc flumina quicquid spatij longo procurfu in Arsinarium usque promontorium desinit, populi tenet ij, quos vulgus salophōs appellat. Horum Rex, nomine Bemoinus, contracta cum Lusitanis amicitiam, & crebris a Ioanne muneribus nuntijsque ad stipendia Christi sollicitatus, cum nihil tale agitarer animo; Lusitani tamen Regis optima studia & spem varijs promissis ac frustrationibus elidobattitūque Christianos aduenas in primis amicē liberaliterque tractabat; quod eorū cōmercijs ac societate suas opes non mediocriter augeri quotidie cerneret. Sed quod vitæ genus ut sequeretur, nullis unquā rationibus adduci potuit, id ipsam ut ultro exoptaret, denique malo miserijsque coactus est. Siquidē regno pulsus propria eorū infidijs, eū illud frustra sæpe recuperare cōtasset, victus aliquoties fugatusque, ad extremū in Lusitanā exsul cū paucis per fugit ad expertę virtutis & beneficentię Regē; ab eoque supplex intimis precibus auxilliū petijt. atque id quo facilius impetraret; baptizati cū suis (ij erant viri nobiles ad quicunque & virgini) & Ioannem de Regis nomine dici se voluit. Celebratū est mysterium tertio Nonas Novembris, anno post Christum natum millesimoquadringentesimo nonagesimo primo, missa Pontificis & procerum gratulatione & frequentia: exhibitique per eos dies publicē ludi, conuiuia, venationes, & spectacula equestria: in quibus salophi desultoria arte & agitandi peritia, ita se admirabiles præbuere; uti Numidis ipsis (quorum in celeritate motuque corporis præcipua laus est) agilitatis palmam omnium iudicio consensuque eripuerint. siquidem tanta erant membrorum vel dexterritate vel robore, ut equi incitatissimi ephippijs nulla omnino cursus intermissione recti insisterent; corpusque circumagerent; tum repente insiderent, dispositosque humi lapillos ad unum inde colligerent; tum etiam momento desilirent resiliētesque. sub ea Rex neophytus Romano Pontifici per supplices litteras ritē obedientiam detulit: idemque in Lusitanæ Regis ditionem iute beneficiario ac voluntaria deditioe concessit, ac se, modò amissa reciperet, Lusitanis ad interiores Libyæ Reges, & pretiosæ

metalla ducem fore professus est. Iamque exulis & nota probitas, & afflictâ fortuna, Lusitanum Regem & regni principes ad misericordiam allexerat. quare idoneo subsidio adiuuandum hospitem ratus Ioanne, & insuper haud negligenda quæ ab eodem ad gloriâ diuitiasque proponebantur, viginti validas naues deduci, & omnibus rebus ornari quàm primùm imperat. In eam classem, præter nautas & propugnatores, Euangelici quoque præcones impositi, Alvaro Dominicano præfecto, eximie virtutis ac sapientiæ viro, quo rex ipse ad sacras confessiones uti consueuerat. additi præterea non in modò, ut in superiorem classem, fabri, sed etiam, ne materiam inopia laborandum foret, cæmenta cum reliquo ædificationis instrumento. iam enim Ialophi consensu Lusitanus arcem ædemque sacram in Zanagæ ripis, opportuno ad merces exponendas imponendaque loco, excitare decreuerat. Verùm tantus hic apparatus, ac spes non sine causa conceptæ, paulo post in irritum cecidère. Si quidem delata iam ad Zanagam classe, & castello inchoato (cuius etiamnum exstant vestigia) Petrus Vasæus, cognomento Bisacutus, qui classi cum imperio præerat, sine metu versantem in prætoriana Regem Ialophum pugione confodit, vel fraudis ac perfidiæ suspicionibus, incitatus, vel pertæsus cæli solique: quod ibi paucis diebus complures Lusitani perierant. Regis mortem cum à barbaris tum à nostris valde tumultuatam: ac ne quod grauius acciperetur incommodum, naues non paruo Ioannis dolore in Lusitaniam reductæ. Ita, maximi cõpendij rem, quæ & plurimos homines Christo conciliatura, & Lusitanis ad interiora commercia & inelytas Libyæ aurifodinas aditum præbitura videbatur, vnius hominis iracundia momento corrumpit. Veruntamen eius classis fama, bellicusque apparatus, & profugi Regis causa benignè suscepta, non parùm ad Lusitanici nominis dignitatem & commendationem in ijs regionibus profuere. quocirca & Christianis deinde negotiatoribus maior honos fidesque haberi cæpta, & à multis dynastis ad Ioannem oratores cum muneribus missi, fœderis & amicitie causa. Item, quæ ipse litteras & nuntios destinauit cum ad alios prænobiles Africæ principes, tum verò ad reges Tungubutu, Mandingæ, Fullo- rum, & earum gentium, quas vulgo Moles appellant, multis in rebus Christiana instituta sectantium, ac præsertim in nominum impositione, quæ ferme à sanctis Apostolis mutuantur. Nā ad Christianorum Aethiopum sub Aegypto, seu Abassinorum Regem, quæ Pretejannes dicitur, tenui fama & auditione dūtata iam sibi notum, propter pestilentes terrarum tractus, & noxia animalia, & vastas solitudines interjacentes, cum id vel maxime cuperet, ex ea parte

parte adspirare non potuit. Caterum hisce tam latis rerum tractatibus breui tota pæne Europa vulgatis, Lusitanum nomen magna ubique in admiratione esse celebrari omnium linguis: nauigandi scientia & gloria Græcis, Phœnicibus, Carthaginensibus amiserunt. cuius laudis æmulatione incensus Christophorus Columbus Ligur, ingentis animi vir, & rei nauticæ in primis peritus; ex astronomica disciplina, & nonnullis veterum monumentis, eodem serè tempore statuit, trans noti orbis terminos magna terrarum spatia etiam in occidentem patere: dein, experiundi & cognoscendi studio, quòd sine magno apparatu ea res tentari non posset, Lusitano ante omnes Regi eam expeditionem suaserit; suam in id operam & industriam enixè detulit. A quo reiectus tamquam inania & fabulosa afferret, ad finitimum Castellæ Regem Fernandum eodem consilio sese cõtulit. Ibi cum nihilo magis audiretur; inuicta quadam animi pertinacia, totum ferme septennium, vorando repulsas, urgendo, instandoque per se, & per amicos; tandem aliquando peruenit; vt in eam inquisitionem tria sibi regio sumptu adornata nauigia ad Hispalim oræ Beticæ præberentur. Cum ijs in Atlanticum Oceanum egressus, Canarias primùm insulas petijt. Inde cõtinaua dierum aliquot velificatione in occasum prouectus; insulas aperuit nouas, quas ab re, quòd primæ occurrissent, Principes nominauit: & exposito milite nactus aurifodinas, loco idoneo castra communiit: relictoque ibi præsidio, incolas ferme duodecim, & alia inuentæ eius regionis argumenta secum in Hispaniam reuexit. Ea res, quo minùs erat in ipse, eo maiorem Fernando Regi & aula vniuersæ attulit voluptatem. Ioannes contra, dolorem haud modicum ex eo percepit; vel quòd efflorescenti tum maximè ad maritimæ rei gloriam nomini Lusitano, partum ab aliis in eodem genere decus officeret; vel quòd relicto sibi à maioribus inclyto nauigationis iure spoliari, & vasti Oceani possessione pelli quodam modo videretur. Ergo ad exigendos è Principibus insulis Beticos; easque in Lusitanam ditionem asserendas, de procerum sententia, classem instruere quàm primùm aggressus est. ea re cognita Fernandus mirari magnopere, cur ab Rege socio & amico, ignoti maris inuestigatione, præsertim quam oblatam ille rei ecerit, ardeatur. cumque super ea re nuntij & iuris interpretes vtro citroque frustra cum litteris commeassent, postremò Fernandus ad reuocandum ab ea mente Ioannem legatos viros primarios misit duos; & qua erat solertia, si minùs ab incepto abducere illum possent, certè per varias causas rem consultò iussit extrahere, dum Columbus, qui in eadem loca maiore cum apparatu renauigauerat, de

concepta spe auri argentique & opum aliarum, certiora & exploratiora perferret. Non fecellit Ioannem æstus: & dum legari sedulo tempus terunt (vt erat egregiè facetus) legationem eam neque caput neque pedes habere dixit: cauillarus oratores ipsos; quorum alter è crure claudicaret; alter, ab insito fastu leuior & elatior haberetur. Interea Fernandus magno suo compendio fœdus cum Carolo Galliarum Rege pepigerat: secundisque eius rebus commotus Ioannes, omisso belli consilio, non recusauit quominus disceptatore totius controuersiarum vterentur Pontifice Romano, qui eum erat Alexander VI. eo nomine. Is, cognita rerum causa; ne quando lis ad arma deduceretur; ultra Hesperidum insulas ad trecentiesimam ferè leucam & quadragesimam ducto à Septentrionibus ad Australem polum circulo; totum terrarum orbem ex æquo bifariam secuit. Quæ pars vergebat in orientem, hanc Ioannes, facta sibi ob iuris antiquitatem optione, desumpsit: occidua Fernando relicta. Ex eo tempore in peruestigandis ignotis regionibus ab Lusitano & Castellano mira vtrique virtute certatum est, & Fernandi Carolique Cæsaris auspiciis idem Columbus; aliique deinceps immortalitate dignissimi viri, ad occasum meridiemque immensia terrarum spatia, cum incredibili prouentu auri & argenti, subinde patefecere: quæ maximè subsidio Castella postmodum tantos tamque assiduos terra marique sumptus propè infinita pecuniarum erogatione sustinuit. At ex Lusitana parte; superiorum ducum laudem non adæquasse modò, verum etiam superasse visus, à Ioannis familiaribus egregia fortitudine & constantia vir, Bartholomæus Diazius. huic, non modò cum ventis & mari, sed etiam cum sociis naualibus diu luctandum fuit, navigationis longissimæ tædio fessis, & reuersionem quotidiano conuitio efflagitantibus. quorum ille cum ferociam & expostulationes prudentia ac lenitate sedasset, Cani columnas longo intervallo transgressus, insanum terræ projectum denique patefecit: qui ab interiori Æthiopia per directam longitudinem leucas amplius sexcentas in meridiem excurrit. neque tam portentosa magnitudine tot terrarumque insuper tempestatibus deterritus est, quo minus promontorium flecterèt; æquetur terrarum orbem magnanimis & experientibus viris peruium demonstraret. Hoc tam felici ausu peruentum ad Insulam, quàm sanctæ Crucis à columna ibidem posita nominarunt; leucas ultra Cani limites omnino trecentas & quinquaginta. cum; deficiente iam comitatu; sexdecim ferè mensibus nauigando consumptis, in Lusitaniam reditum est, cumque in explicando apud regem itineris totius progressus Diazius

ad descriptionem ingentis illius promontorii deuenisset, (frontem, Africæ nonnulli dixere) idque ob atrocissimas circa ipsum exortas tempestates, procellosum caput iure appellandum affirmaret; quoniam, Bonæ spei caput esto, inquit Rex, (quod illi deinde nomē stabile firmumque permansit) quippe cum tanta ab occasu distantia, ac tam enormi in Austrum procursu, ad optatas Orientis opes & Asiatica emporia Lusitanis digitum parvè videretur intendere. Sed quoniam commercij orientalis iterum iam incidit mentio, quod Africi maximè & Asiatici littoris navigatione constat; locus postulare videtur, ut de utroque littore breuiter, quoad instituti operis ratio patitur, explicemus. Ab Olisipone præter Gaditanum fretum in meridiem nauigantibus, ad læuam est Mauritania, inde magno ambitu curuantur littora per Autololas, & Ichthyophagos populos, (ea regio Guinea est) trans Cancrī tropicum, ad vsque Pagelungos Aequatori subiectos, & Agelymbam, qui antiquis notis orbis est terminus, hosce vno omnes vocabulo Hesperios, Ethiopas, sicuti Eoos, qui oppositam Africæ partem tenent, prisca cognominant. Dein, per longissima spatia, obliquo trans Aequatorem & Capricornum excursu, ora vastam in prominentiam cuneatur; id Bonæ spei (quod diximus) caput seu promontorium est. hinc rursus in Septentriones longissimo tractu per immanes & obscuri nominis populos Obios, & Cafres, & Madagascarem olim, nunc Diu Laurentij insulam, reflectitur litus ad nota iam antiquis promontoria Prasum & Aromata: quorum alterum hodie Mosambicum; alterum à Prasō quingentis leucis & quinquaginta disiunctum, Guardafu vulgus appellat. is Africi littoris extremus in Orientem est limex, inde præter duos inelytos sinus, Arabicum & Persicum, quibus in modum peninsulae felix Arabia cingitur, rectus in eam regionem traiectus est, quæ, Indo & Gange duobus clarissimis inclusis fluminibus, India nominatur. In hac montes à Caucaso ad Cori promontorium, quod Comorini caput incolæ vocant, leucas circiter quadringentas perpetuo in Austrum iugo potrecti, circumfuso Oceano ingentes oras efficiunt duas: quarum altera in Occidentē obuersa, prænobiles vrbes continet, Calcutum Malabarici regni caput, emporiumque nuper omnium frequentissimum; itémque Cociaum, Cananorem, Goam, aliasque complures; altera in ortum spectans, à Comurino tractu per Bengalæ fines, quæ Ganges in Oceanum insluit, perque Pegusia, & eius tractus alia dirissima regna (quam terram Ophir ac Tharsis quidam haud sanè absurdè coniecturis existimant) desinit in Aurcam Chersonesum, quæ in regione prænobile emporium Malaca visitur hodie. A Cori promon-

torio; ad Siculi freti similitudinem, exiguo admodum spatio auul-
 sa cernitur insula Ceilanum: quam grauis auctor Ioannes Barrius.
 Lusitanis multis rationibus Taprobanam olim fuisse contendit.
 ab ea obliquus in Auream Cherionelum, & Cherionelo vicinam
 ingentem insulam Somatram cursus est; quam Geographorū val-
 gus Taprobanam putat. à Somatta porro ad nobilissimas insulas
 plurimasque, laudās maiorem & minorem, Borneum, Bandam, &
 Molucas, & Lequios, & Iaponios tenditur. itemque ad continētem
 oram Camboiæ, Clampe, Caucincinæ, ac Sinarum. ultra, Lusitanis
 incomperta navigatio est. Harum autem regionum pleraque, lon-
 ge alio atque Africa terra situ ac feracitate, plurimis riguis, & sole
 æterisq; syderibus mirè fauentibus; in omnes mortalium vsus
 deliciarūque pro sua quæque natura varias fruges, metalla, odora-
 mēta, plantas, lapillos, medicamina propè ad certamē effundunt.
 quæ paulo ante hanc memoriā, cæcis emporiis admodum vili
 cōempta, Mahometani ferme Iudaïæ institores, vel sinu Persico in
 Commagenem & Syriam, vel Arabico ad urbē Heronū Sæcizum,
 atque inde camēlis Alexandriam conuehebant; Ægyptio Sultano,
 qui tam iis regionibus imperabat, pluribus locis per solito porro-
 rio: quæ res Memphiticum ararium magnis quotannis pecuniæ
 accessibus augebat. Hanc adeo quæstuosam negotiationem Ioan-
 nēs, ducum suorum peritia & felicitate inuitatus, omni spe sibi eni-
 tendum existimauit; vt, si qua posset continuato per Oceanum cur-
 su, ab Ægypto Syriæque in Lusitaniam auerteret, non solum vt, in-
 genti Lusitanica rei incremento, Christiani nominis hostium ve-
 stigalia quāmaximè afficeret detrimentis; sed multo etiam ma-
 gis; vt eadem opera pluribus locis Apostolicam disciplinam vel ve-
 rustate iam obsoletam renouaret, vel ad id tempus incognitā, Deo
 adiuuante, per administratos idoneos institueret: constanti quippe
 didicerat fama, non paucos in Oriente superesse populos, partim
 qui simulacra ex vetere gentium errore adorarent; partim etiam,
 qui a ceptum à Christi nuntiis Euangelium, & sanctissima bene vi-
 uendi instituta, sed tempore præcedente multis deformata vitis,
 vtrūque retinereht. In iis, Æthiopum Orientalium, seu Abassinorū,
 cuius modò meminimus, Regem, Christi cultorem quidem il-
 lum, verum tamen à Romani Pontificis auctoritate disiunctum, cum
 Ecclesia Catholica in gratiam reducere vehemēter oprabat: simul
 etiam ratus, quod longè lateque imperaret, fore vt eiusdem opibus
 auxilioque aditus sibi ad Regum Indorum amiciziam & expetita
 commercia pateret. Hoc ille consilio verborū homines per mare
 nostrum ad explorandas Indias & Æthiopicæ res destinauit, qui,
 ob ser-

ob sermonis incertiam, rei difficultate deterriti, cum Hierosolymis infecto negotio redissent; suos denique Arabicæ linguæ bene peritos, Petrum Couillanium & Alphonsum Paiuam, ejusdem rei causa dimisit, cum eiusmodi mandatis ac litteris, ut alter alterius proniciam, si res ita ferret, posset accipere. ij, Alexandriam delati, Memphim inde mercatorum habitu petiisse, atque ex eo loco per sermonis Arabici symbola cum se Mahometicis viatorum turmis facile miscuissent; ad Arabici littoris urbem Elanam, hodie Torum, transiit Hebræi quondam populi insignem ac denique Adenum (id oppidum sub ipsas Arabici maris fauces est munitissimum, Madde-
na gens olim dicta) incolumes peruenere. Ibi, cum ad leuam esset India, ad dexteram Æthiopia; sic inter se munera partiuntur, ut alter Abassinum adeat Regem, alter Indica perlustret emporia; ac rebus demum peractis, Memphim rursus ambo conueniant. hæc inter eos neutro discerpente condita. verum à digressu longè dispar fuit, utriusque exitus. Paiua in Abassinos profectus, antè quàm Regiam attingeret, incertum quo genere leti defunctus est. at Couillanius felici navigatione ad Indos delatus, totam illius commercij rationem probe compertam in commentarios retulit: ipsa verò Indica emporia, Goam, Calcutum, Cocinum, & cætera suis quæque locis in hydrographica membrana ex fide adnotauit, quâ à Ioanne Rege in id ipsum acceperat. inde, cum per Arabicum Oceanum in Africam trajecisset; ab Aromata ad Prasum promontorium, & Rapti, hodie Sengi fluminis ostia, & Melindem, & Quiloam, (cui Raptæ olim nomen) & Sofalam littoribus peragratis, partim ex consuetudine nautarum testimonio, partim ex incolarum capillatura & colore, Hesperiorum Æthiopum haud absimili, in eam sententiam est adductus, ut oram ad Bonæ spei promontorium pertinere, & circumnavigari posse proculdubio crederet. quibus rebus mirum in modum alacer, & reuiscendi socij cupidissimus, cum ad præfinitum tempus Memphim se contulisset; repente ab inimicis sit certior, Paiuam ipso profectionis initio diem obiisse, percussus tam inopinato nuntio Couillanius, licet in patriam redire vehementer optaret; tamè, quod præclare meminerat, quanto Ioannes rerum Æthiopicarum studio teneretur, suas vel rationes vel desiderium regis voluntati, posthabere constituit, in præsentia ad eum de Paiuæ obitu, deque sua peregrinatione perscribitur India explorata, littus etiâ, Æthiopicum ad Sofalam usque, aurifodinis prænobilem terram cum cura, intrasse: nec sibi esse dubium, quin ad bonæ spei promontorium ora continens protendatur. id adeo, cum ex fama sermoneque hominum; tum è cosmographica & nautica ratione constare sibi esse, in ani-

in animo, quandoquidem Painam in ipso rerum aditu mors oppresserit, eius vice in Æthiopiam reuerſi, vti, Deo bene iuvante, inſita cum Abaffino ſocietate, cognitoque illius imperio & inſtitutis, cuncta poſtmodum certa ipſemet in Luſitaniam referat. interea ne deſiſſeret Ioannes caſpta, ſidenter ac ſtrenue proſequi. nauarchos circumuectos iam extremum illud Africæ promontoriũ haudiva difficili negotio (paululum modò admittantur) ipſiſmet Quilois vel Melindijs ducibus in Indiam vtrique peruenturos. rem eſſe gloriæ pecuniæque pleniffimam. Haſce litteras & commentarios nauticamque membranam cum Hebræis notis è Luſitania mercatoribus, qui Memphi negotiabantur, ad Regem perferendas de-diſſet; ipſe confirmato ad rem cõficiendam animo, retro in Æthiopiam iter intēdit. Imperabat Abaffinis cum Alexander, quintus ab Serſadeneghil, qui acciſis à Turca iam opibus, regium nomen ac maieltatem vix atque ægre tuetur hoc tempore. is venientem ad ſe Couillanium, quanquam haudiva planè certus vera ne afferret, magis tamen propenſo ad credendum animo benignè accepit, non mediocriter lætus à tam longinquo ac tam Chriſtiano Rege ſocietatem & amicitiam ſuam per nuntios & per epiſtolas experi, cumque de Ioanne, deque alijs Europæ Regibus multa didiciſſet, remiſſurus iam cum litteris Couillanium, repente demonitur. ſuccēſſit ei longè alius ingenio moribusque frater Nahu. is non modò Luſitanum Regem dignatus reſpoſo nō eſt, ſed ne ipſum quidē nuntium ad ſuos redire permiſit. ita Couillanius, cum neq; ex Æthiopia euadendi facultas, neque in Luſitaniam ſcribendi occaſio præberetur; ob diuturnam abſentiam videlicet pro mortuo eſt habitus, quoad aliis demū è Luſitania miſſis eodē legatis (vtr in loco dicemus) apparuit. Inter hæc Ioannes occultis virtutum facibus agitari, noctes inquietas exigere, oblatam ſibi laudis æternæ materiē in dies attentius intueri, omnes vias rei perſiciendæ cõquirere. aſt ubi eorum ſermone, qui ex Ægypto venerant, & Couillanijs litteris ac rationibus animari ſe vidit; tum verò inchoatam navigationē quantovis periculo ſumptuque ad exitum perducere ſine vlla dubitatione decrevit. Iamq; in talē ac rãtã expeditionē, ex ea, quæ tum erat copia, clariffimos deſtinaverat magiſtros ac duces; & cõtra ſævientis Oceani ferociam & impetum naues inſſerat ædificari vel materiæ firmitate vel ſtructuræ genere validiſſimas; cum tantis interuenit conatibus mors, bonis omnibus, atque ipſi præſertim Emmanueli, quem, Alphonſo filio dudum extincto; Ioannes heredem inſtituerat, admodū luſtuofa. duplici quippe cogitationis vincolo Ioannem attingebat Emmanus, quod & Fernando.

Joannis patruo natus erat, & sororem ipsius Eleonoram lectissi-
 mam feminam Ioannes habebat in matrimonio. sed præter hanc
 tantam necessitudinem, quod in regia propinquitate petrarū est,
 ipsum, à quo regni hæreditatem sine controversia expectabat, ob
 singulares eam virtutes Emmanuel diligebat vnicè, & annos eī
 quæ plurimos ac læta pariter omnia precabatur. quo etiā aerbide
 tulit, multique & veris lacrymis prosecutus est patruelis obitum.
 ac iustis demum sanebribus illi ex maiestate regia persolutis, ad
 omnem regni administrationem, sed ad res præsertim Indicas, a-
 critter animum intendit. nam & in ipso ætatis robore, septimum &
 vigesimum agens annum, alacer in primis erat & vegetus, &
 in studio laudis ac famæ nulli antecedentium Regum secundus;
 & eo maiore studio institutæ cōquisitionis ardebat, quod se ad tā-
 totum periculorū tamque diuturni laboris ac diligentie fructus
 decerpandos ab omni æternitate diminitus destinatum esse prope-
 modum cerneret. Ac nihilominus, ne sibi præsertim initio regni
 animū præsidere videretur, in consiliis super tali tantāq; re proce-
 res ac seniores adhibuit. In eo conuentu sententijs valde certatū.
 Erant qui navigationes longinquas in vniuersum improbarēt. si re
 nauticam experiri placeat; sat ampla & nota in propinquo maria
 patere: sin (quod fortè magis è cōmuni re sit) victui & frumentatio-
 ni cōsultare; ex alienis regnis, atq; aded ex ipsa Germania, colonos
 in Lusitaniam in id ipsum accitos. Quin Curucensis & Lautanus
 ager, ac tota illa inter Eboram Tagumque spatiosa planicies vel
 vrbibus cōserenda, vel vbi liceat aratro proscindēda plebi desidio-
 sa atq; inopi diuidatur? sin belli gloria sollicitet animos; hære-
 præ in visceribus Mauritanā pestem, ex qua nouæ in singulas ho-
 ras insidiæ, latrocinia; cædes, calamitates immineant. lōgè profe-
 ctō vtilius tutiusq; in proximos Christi hostes, quàm in remotos &
 innoxios populos, certo cum damno ac periculo, incerto vel exi-
 guo cum cōsolumento Lusitanica arma posse conuerri. octogesi-
 mū iam annū per assidua naufragia immanesq; sumptus tot clas-
 ses in Austrum navigare. quid inde nisi vilissimos Æthiops, Lusit-
 ania onera varijs quàm ministeria, & ebur inutile, & frivola pal-
 me folia reportari? Nā quod de aurisodinis fama increbuerit, ver-
 ba profectō regulos dare: quibus importari nouas opes, & solitu-
 dines exustas, ac totius illius tractus pestilentia frequentari velle-
 mēter expediat. Proinde ad Lusitanie decus & re tuendam augē-
 damq; dispersas regni vires contrahat; finitima remotis anteferat
 bella; vel, si ad agriculturam domesticæ pœniteat soli; propinquos
 potius Mauritanie glebas, & frumentarios cōpos, quàm auc. A. s. i.
 inaccessa

inaccessa commercia, aut sterilem interioris Libyę arenam & squallentia deserta respiciat. Alij contra: neque susceptos ad eam diem labores ac sumptus, qua dignitatis, qua compendij nomine, irritos fuisse, (quod ipsum frequentes ab ignotis etiam Regibus legationes & vectigalium incrementa quotidiana testantur) & nouam hęc Indię conciliaudę diuinitus oblatam occasionem, eiusmodi esse, vt non modo sine magno detrimento, verum etiam sine summo dedecore omitti non possit. scilicet diuini spiritus virum Henricum illum, tanta animi magnitudine, pręclarum hoc iter ingressum, ac tanta perseuerantia spreto iniquorum obtreptionibus, tantam glorię segetem posteris reliquisse; ac deinde Alphonsum, & nouissimę Ioannem ipsum, qua virtute, quo consilio Reges toto impetu eisdem instituisse vestigijs; vt in ipso demum Indię pōne vestibulo, Emmanuel successor, viris, opibus, ætate florentissimus repente deficeret. in magnis arduisque negotiis non esse res illico ad calculos reuocandas: vbi conatus ipse, vt votis minimę respondeat euentus, apud æquos tamen rerum æstimatores loco successus ac præmij sit. Pergeret porro felix quod numen tantis tamque apertis significationibus duceret; neque a tam laudabili cępro abduci se cuiusquam ignavia seu cunctatione pateretur. Media fuit multorum sententia: quibus non tam dimitti contracta iam & instituta commercia, quā nouis quærendis instituendisque modum tandem aliquando imponi placebat. Quid enim a tanti Regis tum prudentia, tum dignitate magis alienum esse, quā partis iam ita multis, vt conseruari vix possint, incertas captantem spes, nouis quotidie ventis, tempestatibus, vadis, æstibus atque recessibus bellum indicere? & inexplorabili curiositate alias atque alias oras nullo propemodum fructu vel operę pretio perscrutātem, cum rerum natura pugnare, & ipsa denique mundi claustra velle perrumpere? Frequentes procellas, crebra naufragia, imminutam Lusitanicę sobolem, voraces classium impensas, &, super hęc, infinitam itineris longitudinem reputaret animo. quę ipsa vt maximę Deo fauente vincantur; & statibus vndisque obsecundantibus, perueniatur in Indiam; ocquid tandem spei sit; occupata iam ab antiquis ac proximis negotiatoribus mercimonia, ad ignotos & alienigenas traducendū? Quis porro præster, potentissimos Indię, Syrię, Ægyptique (vt de reliquis taceatur) dynastas ac reges, vbi per aduentitios com meatus portoria sua redditusque imminui senserint, quietem acturos? quibus, si damno vel dolore irritati ad arma consurgant; vix Europa tota conjunctis viribus, nodum Lusitania sola possit obistere. Nam quod nonnulli maiorum in hoc genere studium & cōtentionem opponant; neque

Mentium ad Indiarum regiones adspirasse vnquam, & Ioannem adularum blandimentis potius, quàm snopte ingenio, in hac vigilantium somnia verius quàm consilia inductum. quæ quoniam intempesta morte oppresserit Deus immortalis; videat Emmanuel ipso, integris etiam cum viribus, quid agat: seu per inanem fiduciam ea suscipiat, à quibus cum lenitate ac damno postmodum cogatur abstinere. Hæc & alia id genus cum & ii, qui in consilio adstant, & ceteri, vt sit, pro suo quisque sensu loquerentur; plus tamen apud regem & decoris auidum, & fidei propagandæ studio incensum, honestas & pietas, quàm merus aut dissidentia valuerat. Casa & connecta iam antè materias, naues in præsentia duntaxat quattuor ad explorandum agiles, ad tolerandum firmas, delecto milite, nauta, commecatibus, tormentis instruit & quantum humane consilio prouideri possit, contra omnes casus quàm diligentissimè optimèque adornari iubet. Prætoriarum inditum est nomē à sancto Gabriele, non sine causa: vt quæ ex orbe nostro ad antipodas viam euangelio monebat, sub tutela præsidioque lateret Archangelipotissimum eius, qui primus à cælo terris olim attulit Euangelista. huiusce nauis cursum regebat Petrus Alaquetius, qui aperiendo Bonæ spei promontorio paulo antè interfuerat. Secundam Archangelo Raphaëli, viatorum duci ac tutori, dicarant. Paulus Gamma præerat, nauticærum habebat Ioannem Conimbricensem. Tertiam Nicolao Corlio nauarcho; Petro scholastico gubernatore, incertū vnde, Berrium appellabant. Quarta, sine milite ac sine nomine, vehendis duntaxat in supplementum cibariis, à Consaluo Nonnio Gamæ domestico ducebatur. Propugnatores in vniuersum & nautæ centum & sexaginta non amplius explebant numerum: iis omnibus ab Emanuele præficitur summa cum potestate Vascus Gamma Pauli frater, singulari prudentia ac fide, &, quod capuerat, inuicto animi robore vir: cuius patrem Stephanum, super vita functum, Ioannes Rex ad munus id ipsum iam antè delegerat. Hinc, præter mandata & litteras ad Indiarum reges, Couillau quoque membrana & commentarius attributus. Agebat eo re-pote Emmanuel in oppido Transagano, quem Montem maiorem vocant huc euocatum Gammam & socios, in magna procerum corona, magnificis promissis, & pia in primis & graui oratione, ad talem & tantam expeditionem est adhortatus. deinde vexillo Crucis per intimum scribam publicè expanso, nixis genibus Gamma solenni ritu in Regis verba iurauit, eodemque accepto vexillo, plenus bona spe & miro nauandæ Regi operæ studio incensus, Olisiponem vnâ cum comitibus petiit. ibi in MARIA Virginiae de, quâ ad fau-

ad fauces portus olim Henricus in idipsum extruxerat, sacris omnibus ad propiciandū cœleste numē ritē procuratis, præcunte cum hymnis & canticis agmine sacerdotū, nauarchi, & cætera turba cum ardentibus cereis, eodem ordine supplicantes, nudis pedibus ad scaphas vsque deducti. Mœsta cū fletu sequebatur ciuitas, quasi tā lecta ciuium manus ad manifestum exitum ræret. Ac quādiu laus de more vocibus, ac vario tympanorum tubarumq; cōgenti anchoras moliantur, rudētes expediunt, & reliqua munera cœlestis obcūt nauæ; mirā hilaritatē vultu præ se tulit Gamma sociique; ast vbi solutis anchoris, ac sublatis iam antennis, vltimum signum profectionis insonuit, tum verò mutuo cōspēctū partim integrate, partim coortæ omnibus lacrymæ: nec modus fuit quoad vehēntior Boreas naues in altum propectas ex oculis abtulit. Id accidit anno post Christum natū millesimo quadringentesimo nonagesimo septimo, ad vij. Idus Iulias, anni tempore (ve postea cōpartum est) minimē idoneo. Veruntamen regente cursum Oceanus paucis mōtibz ipsum Bonæ spei promontorium præternocit, ad aquationem, quæ dicitur Sancti Blasii, peruenēre. Auctorem hæc pericula id promontoriū atrocissima rēpente iactatos nauas rodissimū patridon ex postulasse: cū nihil suadendo rogandove proficerent, de eodem cœdo per vim præfecto agitare cōsilia. Ea re cogitata, magistris vinctula injecta; Gammam ipsū gubernatoris officio egregiē functūq; Alii minimē spernendi scriptorts, neq; iza periculosa cū nauigationē fuisse referunt; nec vllius in Gammam cōspirationis meminerē. Vtūque res habeat, ad eum, quem dixi, locum appulsi, vagantes in littore Æthiopus, elipellatis insidentes bobus opimis, & festiuo tripudio & fistularū cantu se oblectantes vident. Adhibiti cōfestim interpretes, cū nullum sermonis cōmmerciū reperirent, partim auribus, partim æreis crepitaculis, vitreis globulis, aliisque id genus crepundiis, quibus mirū in modum capitur gens; ad pecora bouesque inuicem permutandos alliciunt. Quo in negotio cū se admodum difficiles præberent barbari, rixa (vt fit) excitata, ne gentem planē abalienaret Gamma vela fieri statim imperat. Sæua inde procella iactati, vltra Diazii terminosq; leucas circiter quinque, ad Planas quas vocant insulas proccesserunt. Ex eo loco, aduersis æstibus admodum retardantibus, lentē rursus ad oram Zanguebaris appulere ipso Christi die natali: ex quo littus id Natale appellatum. Ex eo littore flumen ingens in Oceanum euomit se: quod aquādi causa ingressi festo Epiphaniæ solēnt; Regum flumen ex eo dixere: & quod ab incolis admodum amice benigneque tractati sunt, ei Aquationi à Bona pace inditū nomenq;

Quintum diem Gamma ibi moratus, mira cum barbaris familiaritate contracta, discessit, ac propter concitatiorem estu veritus, ne qua in vada ferretur, adeo longe à continenti cursum tenuit, ut & Sofalam regionem & Fluenta promontorium noctu per imprudentiam præterierit. Inde reflexo iterum ad continentem itinere, conspicatus nauigia palmeis velis vasti amnis ostium inuehi, subsequens, accolae reperit minis iam atro colore, & cultiore vestitu, & Arabici sermonis nonnihil peritos: à quibus, Fernando Martinio interprete, accepit, haud procul, ejusdem ferè magnitudinis naues, albosque homines commeare solitos, quæ res, quod Indiam significare haud dubiè videbantur, ob id loco ac flumini, Bona signa, nomen impositum: & amicitia cum barbaris inita, subductæ naues, & multis locis refectæ. Ibidem columna cum titulo Raphaëlis Archangeli de more fixa. Cæterum, ne nimis læto successu Gamma effrægeretur, multos ibidem ex eius comitatu, gingiuis horrendum in ruorem ac putredinem escrescentibus, scæda corripuit læs, quosdam etiam absumpsit. cuius causam tum in oculi gravitatem, (quod & crebris æstuariis terra valde palustris & vliginosa est) tum in corrupta salamenta, quibus iamdiu propter inopiam victitauerant, contulere. Mense iam ibi per multa pericula exacto, solutis anchoris lectus legentes, quia so die ad Mosambicum accedunt. Id oppidum insula Prasæ cum tutissimo portu quamquam exiguo, situm in ipso flectentis se oræ cubito, à dextra Sofalæ aurifodinas, à læva Quiloa urbem habet insignem, & quamquam ob circumfusum æstuarium, sterili & insalubri est admodum cælo, tamen in satis magnâ frequentia loci opportunitate deductum est. Mahomerani sermo jam inhabitabant, Abrahamo Quiloæ tyranno subiecti: perque prætoxem, (æquem Arabes vocant) ab eo regebantur. Aduersus id oppidum, ad quatuor passuum millia, sunt insule, quæ à columna ibidem à Vasco posita, sancti Georgij nominantur, ad eas insulas cum Lusitani steterunt, ab iis, qui à Mosambico explorandi causa prodierant, initio pro Turcis vel Saracenis habiti, faciliè cum reque per murex, & viam, & scitissima saccari condimenta, quorum amississima gens est, pacem & amicitiam inière. atque etiam duo in Indiam usque nauum magistri mercede ab eodem impetrati, & omnis generis cibaria abundè suppeditabantur. ast ubi per Abassinos quosdam Æthiopas, qui pictas Angelorum imagines in Gâmæ nani conspexerant, & cum eo de rebus Abassinis deque religione fuerant collocti, Europæos & Christianos esse vulgatum est, confectum hospitalitas omnis in odium versa, & nostri telis ac sagittis equatione prohiberi cepti. simul, accepta iam pecunia, perfidi

magistri clam aufugere. Nondum apparuerant gentibus iis, non
 subtilitatis & operis admirandi ballistæ; oblongam in tubum &
 æqualiter teretem ex ære fusili figuratæ: quæ non funibus aut ner-
 uis intentæ singula mittunt spicula; sed inexcogitata priscis ratio-
 ne, ad applicitos renui ab tergo foramine igniculos cum incremen-
 to multiplici rapiendos, certo primum nitrari ac sulphurei pulueris
 modulo temperatæ, insertos dein ore patente ferreos ex arte glo-
 bos catenâsq; & alia obturamēta, fulminū instar flammis eluctantibus,
 cū horrēdo fragore cōtorquēt. Ejusmodi tormēta cōplura Lusitan^o
 de more disposita & collibrata ad nauis fenestellas habebat: sed ab
 iis exercēdis, ne perterritos metu incolæ abalienaret ab se; cōsiliū
 abstīnuerat. Verūm vbi fraudem ac vim & suos pēnē circumueni-
 tos animaduertit; indignatione commotus, exemplo disploderēt,
 magistris edixit. Illi hæc mora exsequuntur impetium, ac primo vi-
 delicet fumus ater, & fumo intermicania fulgura & crebra toni-
 trua cœlo sereno; attonitos desirosq; rei nouitate barbaros ter-
 ruere. Ast vbi ante pedes prætoris ipsius, momento laceti & euanti-
 mes quatuor simul viri cōspecti sunt; enīvero tum, quasi haud
 dubiē infenso infestoq; numine, correptis vndiq; ac pēnē de-
 pressis turba nauigiis, lymphæ amētiq; in proximam conti-
 nentem ex insula sese cuncti proripiunt. Inde prætor, animo vix-
 dem è summa trepidatione collecto, supplices ad Gammam orato-
 res placandæ iræ & sui purgandi gratia transmisit: si quid minus a-
 micè in hospites consultum sit, id suo cōsilio nequaquam esse fa-
 ctum, magistrōs, qui mercedem fraudulenter abstulorint, iam non
 esse in sua potestate; quod alter in anis & interiora sese abdiderit,
 alter subitis machinarum ictibus fœda laceratione discerptus, per-
 fidia pœnas luerit. Sed & integram mercedem se Gammæ reddidit
 rum, & alium ipsorum loco magistrum suffecturum, navigationis
 Indicæ peritissimam. Gamma, quod pluribus disceptandi tempus
 non erat, remissa mercede, magistrum accepit, multo etiam pri-
 oribus nequiores: quippe, ut à Mosambico profecti sunt, ita instituit
 iter, ut nauigia in periculosas quasdam ac desertas impulerit insu-
 las, facile confusus, ob natandi peritiam, se noctis silentio; ut alii
 duo fecerant, euasurum. sed intentius custoditus, fraude cōspēcta,
 vapulauit egregiè. ob id insulæ Verberari appellatæ. Quo ille sup-
 plicio magis etiam efferatus, Lusitanos perditum ire omnino cō-
 stituit, ac per summam dissimulationem, quasi planè resipuisset,
 composito ad omnem æquitatem ac summisionem sermone vultu-
 que, urbem Quiloam ait esse in propinquo, rerum omnium co-
 pia refertissimam, & Christianis Abalsinis atque Indis frequētem
 quando

quando ad Mosambicum res non conuenerit; ibi Lusitanis, omnium generum cibaria mercésque Indicis haud inferiores, summa populi voluntate assatim suppeditatum iri: præterea, cursum ex eo loco in Indiam esse certissimum. Hoc ille artificio mēdaciisque Gammam in ultimum exitium pænè impulit. Iam enim de strage ad Mosambicum edita Quiloam peruenerat rumor. nec dubium erat quin, si eo ventum esset, ciuitas armis virisque potens, ac Mahometica: superstitioni addicta, & insuper damno ad Mosambicum accepto irritata, communis doloris graues pœnas a Lusitanis exactura esset. auxilio fuit vehemētiôr aquarū impetus, quo præter Quiloam abreptis nanibus portum occupare nō licuit. Ea spe dejectus Æthiops, tamen à malitia non discedit. Cūm nostrōs omnium rerum inopia valde laborare intelligeret, quoniam Quiloæ accessu prohibiti sint, Mombazam urbem docet non longè abesse, in qua multi etiam Christiani versentur, & omnia ad victum cultumque necessaria abundè suppetant. Si Vasco placeat; propediem se duce naues in optima statione futuras. Nec recusauit Gamma, partim rectoris suasu, partim etiam vltima pænè iam necessitate compulsus, ad urbem appropinquant, ut nuper ad Mosambicum, sic ibidē obuiam proditum à Regis exploratoribus. qui ab insidioso cursu rectorē clam in nostros incitati, simulata beneuolentia, ad Regem redeunt; ingentis prædæ occasionem oblatam demonstrant, modò intra portum advenæ perducantur. Haud surdis auribus dicta. omnibus blandimentis, muneribus etiam, iubet Christianos ad commercium & hospitium benignè inuitari. Paschalia tum aderamē festa: & paulo antè ad insulam sancti Georgii ara excitata Lusitani, expiatis confessione criminibus, cœlesti pane sese munierant, quo etiam maiorem in tempore diuinam clementiam opemque sensere. quippe ipsas iam portus fauces intrantibus, ex vrbe permulti cum ficta gratulatione & concentu obuiam prodierant; ac sine armis in naues accepti, ouantes lætique certo ac præsentī iam lucro, nostros perfida simulatione ad omnē hilaritatē inuitabant; sūm nouum subito periculum, parato iam exitio, nihil tale suspicantes Lusitanos eripuit. Dum enim ad auram excipiendam Gammæ nauis tardius circumagitur; veritus, ne illam in proxima vadæ æstus abriperet, magno repentē clamore jaci anchoras iubet. quam ad vocem cūm naualis turba huc illuc præceleri festinatione discurreret; rati proditores detectas insidias, ut est omnis malitia suspicax & meticulosa, illico è nauibus in subjectas līntres certatim cuncti cū ipso prodicionis magistro desiliunt, & fugā capeſſunt. ac tum demum Lusitanis fraus ac perniciēs paruit. Gratia ingēres pro

tam insigni beneficio superis actæ. & quoniam reliquum littor
 sat frequens vicis & oppidis esse dicebatur, Gamma cursu in Sep
 trentriones directo, postridie Mombazam aduentatâ nauigia duô
 Saraçenorum intercipit. è quibus duntaxat tredecim (cùm cæteri
 se in pelaguseieciissent) in potestâtē venērē. ij, ne locus iterum dolo
 daretur, separatim singuli interrogati, sihe vlla variatione respon
 dent, in eadem ora celebre oppidu esse Melindem, rege in adue
 nas omnes mirè beneficio, in primisque hospitali. ibi nec instrum
 enta nautica, neque cōmeatum optimum, neq; duces in Indiam
 defuturos, His rebus auditis, captiui benignè habit; iisdemq; re
 gentibus, cùm ad Melindis conspectum ventum esset; quidam ex
 ijs, vt videbatur, auctoritate præcellens, munus adeûdi regis, & cō
 ciliandæ amicitia, sibi deposcit: & Gamma permissu in urbem de
 latus, Lusitanorum probitate moribusq; extollendis, & alijs ad tē
 pus accommodatis rationibus, regem, satis per se ad officium hu
 manitatēque propensum, facile in aduenarum cupiditatem &
 amorē impellit. Dein, biduo nuntiis & xenijs vltro citrôque mit
 tendis insumpto, Gamma, ne regi diffidere videretur, in portū la
 to nauium ornatu concinentibus tubis inuehitur. Huic obuiam
 regis filius nati maximus (nam pater morbo senioque implicitus
 decumbebat) cum honestissimo comitatu profectus, in scapham,
 quo Gamma excipendi eius causa descenderat, hilari vultu trās
 filiens, peregrinum arctissimè familiarissimeque complectitur.
 inde cùm alter ab altero multa per interpretes amicè admodum
 quæsiissent; petere atq; orare institit, vt ad parentem iacentem in
 lectulo adire ne grauaretur. id fore senigratissimū, se interea apud
 naues cum paruo filio pro obside remansurum. Ad ea cū respōdis
 set Gamma, sui regis mandato prohiberi se quominus exscende
 ret; nobiles duos è comitatu pro se in urbē misit: quibus rex cum
 cæteris valde se comē & honorificum præbuit. Præterea, de perito
 itineris duce magna regis voluntate impetratum: atque illi vicis
 sim Gamma tredecim, quos dixi, captiuos benignè donauit. quib;
 officijs, & mutuę benevolentię significationibus, hospitij noui
 iure magis magisque firmato, ea denique lege Gamma discessit, vt
 in reditu polliceretur se illac iter esse facturum, quò regis Legatos
 ad Emmanuelē honoris & amicitia causa transueheret. A Melinde
 ad Malabaricum India littus leucarum ferme septingentarū tra
 iectus est; id spatium altero & vigesimo die feliciter emensi, tanta
 gratulatione ad Calecuti orā accessere, quasi transactis iā rebus
 incolumes ad patrios lares & incunabula rediissent. Iulio ineunte
 Olisipone soluerāt: mensibus ferme vndecim in itinere insumptis

circa Maij exitum in Indiam deferuntur, perincommodo sanè tempore. etenim in ijs regionibus cum alia multa admiranda, tum illud in primis omnium physicorum ingenia superat; quod in eadem czli plaga, pari solis accessu recessuq; ijsdem anni mensibus, ab ortu trans Gatis iuga, quæ recto ad Cori promotoriũ excursu, quæadmodum supra demonstratum est, totam Malabaris longitudinem intersecant, æstas ac siccitas; ab occasu cis Gatem hyems & assiduæ pluuiæ sunt. ut in tanta locorum propinquitate, quod ad rationem tempestatum attinet, ijsdem penè populi sibi mutuò antipodes videantur esse. Quam diuersitatem, quæque de æquinoctiali circulo ac torrida zona antiqui falso opinati sunt, & alia eiusmodi per multa, si quis apud se diligentius reputet, profectò intelliget, omnia quæ in cælo quæque in terris sunt, non ad necessitatẽ fieri, vel ad fortunæ temeritatẽ, verum ad vnius omnipotentis Dei liberã voluntatem ac prouidentiam esse referenda. Quo tempore Gamma ad Calcutanain oram est appulsus, in ea Malabaris parte, hyemis erat initium: cum altera, quæ ad ortum est, maximis iam tum caloribus æstuarer. itaque licet periculosam admodum in salo stationem esse intelligeret; subeundos tamen portus, nisi ex Malabarici Regis auctoritate, nequaquam existimauit. Is Rex in primis Indiæ clarus perhibetur ac potens: quippe quem cæteri eius tractus Reges principem ac superiorem agnoscunt, & patrio sermone Zamonnun, id est Imperatorem; appellant. is quattuor ordinum homines habet in suo regno. dynastas ac satrapas, quos vulgo Caimales vocant. sacrorum antistites & procuratores: ij vetustissimæ originis & nominis Brachmanæ sunt. rei bellicæ studiosos è nobilitate dantat, qui Naires dicuntur. quartum obtinent locum opifices & agricolæ. reliquum vulgus institutorum est, magna ex parte Arabum, Persarumque, & Ægyptiorum ex hæresi Mahometana & Iudaica: qui, pretiosis mercibus admirabili solertia & peritia permutandis, ad amplas ferme opes pecuniasque perueniunt. Cæterum apud omnes præcipuo in honore Brachmanæ sunt, patetque ea secta latissimè. horum scitis omnia publica & priuata sacra subiecta sunt. hi cæremonias & iusta funebria suo arbitratu præscribunt: ijsdemque magno suo quæstu prodigia, sortes, auguria, & omina interpretantur. horum disciplina institutisque Reges ipsi imbuuntur, omnibus magnis paruisque in rebus mirandum in modum illis obnoxij. Sed non vnum est Brachmanarum genus. quippe alij liberis operam dant, viuuntque in hominum frequentia. alij cælibem agunt vitam, quos hodie proprio vocabulo logues appellant: Gymnosophistas olim Græci dixere: ijque partim longissimè

peregrinantur, stipem emendicantes: & victus vestitusque aspectu
 tate nacti existimationem ac fidem, credulas hominū mentes por-
 tentosis mendacijs varijsque superstitionibus in fraudem impel-
 lunt: partim in solitudinibus auis & subterraneis specubus duris-
 simo vitæ genere, inedia, vigilia, nuditate, frigoris æstusque patiē-
 tia semet ipsi discruciant, abstinentque ab omni corporis volup-
 tate ad certum annorum spatium: quo exacto, in Abduos (id no-
 men ordini) magna cum gloria referuntur. ii, tamquam humano
 fastigio celsiores, & omnium rerum licentiā accepti, nullis iā tenē-
 tur legibus, & in omni scelerū & flagitiorū genere impunē volutā-
 tur. est etiā suus loquibus rector maximus, qui vectigalia per ampla
 dispensat; vocatosque ad se certis temporibus impostores, varijs
 in regiones ad prædicanda impia: vanitatis deliramenta dimittit.
 Hosce omnes, mirū quā densa in caligine, & quanta in veritatis
 ignorance, demersos diabolus teneat. Parabrammam nescio
 quem Deorum antiquissimum colunt, & ex eo filios tres: quorū in
 gratiam terna fila gerunt è collo suspensa. Multis præterea nō ho-
 minibus modò, sed brutis etiā animantibus cælestes habēt hono-
 res, & rēpla ædificāt, quibus in prisca illa Romanę Urbis magnifi-
 cētia vix quicquā simile extiterit. sanè sanum est simio dicatum:
 cuius duntaxat pecori in victimarum vsum custodiendo porticus
 miram in longitudinem excurrit, columnarum septingentarum &
 marmore, tantæ magnitudinis, vt Agrippæ columnas, quæ in cele-
 berrimo quondam omnium Deorum templo Romæ visuntur, sine
 dubio adæquent. Elephantis etiam religionem numinis tribuunt:
 bobus autē eo maiorem, quòd hominum vita functorū animos in
 eam maximè belluā immigrare opinantur. Multos habent suarum
 superstitionū libros, magno labore studioque conscriptos, quæ nō
 nihil ad veteris Græciæ fabulas & auguralem Hetruriæ discipli-
 nā videntur accedere. Hi libri ne in vulgus prodeant cauent quam
 diligentissimè; sed ex ijs arbitrato suo depromunt, quæ ad popu-
 lum decipiendum in consensionibus, vel in priuatis colloquijs, con-
 tracto supercilio & magna pompa verborum edisserant. Quam-
 qua haud pauca superioribus annis à Brachmane quodam appri-
 me docto, cū se ad Christum aggregasset, nostris hominibus prodi-
 ta sunt; inque Lusitanum sermonem accuratè conuersa, tandem ad
 me peruenerūt; metē nūq̃, & anilia planè deliramēta, quæ hoc lo-
 co ne leuiter quidē attigisse operæ pretium duxerim, ex quo faciliè
 apparet, quantū immortalī Deo populi debeāt ij, quibus in tanta
 aliorū cœcitate Christianā lucem aspiciere datū est. Iam, de sacri-
 ficijs, libationibus, cæterisque nefarijs ritibus, quibus vel ad ple-
 candos

eandem commentitios Deos, vel ad expiandos mortuorum
 vultus, singillatim exponere, vt superuacaneum, ita pa-
 nitum sit. Atque hæc in præsentia de Brachmanibus.
 autem, penes quos totius rei militaris est cura, vt septin-
 ceter ætatis annum attingere, teneri corpusculi neruis diu
 que dissentis, laxatisque compagibus, adhibita frequen-
 tiæ sesamini olei, per antras peritissimos ad agilitatem pen-
 dibilem perducuntur. itaque velut exosses artus omnem
 rem arbitratu suo torquere ac flectere; saltus retrorsum a-
 que in aduersum longissimos edere; & in lucta varios ne-
 ter implicare atque explicare condiscunt. Armis verò, a pu-
 lcherrimisque gratæ, summa cura exercentur singuli ferme
 haud absurda ratione: quod ita persuasum habeant, nemi-
 simul pluribus posse rebus excellere: arma erant olim, hasta,
 gladius, clypeus: verum, post inuictas illuc recentiores hæc
 ingenij fraudes machinasque, totam consistendi, temper-
 brandi rationem ita percalluere, vt omnibus maioribus
 busque tormentis, igneisque missilibus admodum scienter
 iamque Indici sclopi, seu ferreæ fistulæ, & sulphureus pulu-
 interuallo Lusitanicis antecellant. Nudi, pube tantum vel-
 limum ineant: neque loricarum aut galearum onera patiun-
 nostro militi pugna longè stabilior, suoque & armorum
 vehementios in hostem incumbit. contra, illis maior in di-
 velocitas & concursatio. quinimmo plurimum in ipsa fu-
 dij est. obuerlantes offerentesque ultro sese, vbi te iam
 turum existimas, momento euanescent. rursus, cum proc-
 credideris, ab tergo se ostendunt: pari celeritate & sequi
 abeunt: & (quod vel in primis capitale est) haud incertior
 peris quam aduersi iacula dirigunt. Quod si ad cominus e-
 dum vel necessitas cogat, vel inuitet occasio; cæsum pleru-
 riunt: bracteolis plurimis ad gladij manubrium annexis,
 singulis numero ad Martem pugnamque incitantur: seq-
 vel profursu in hostem inserrunt; vel recursu, cum opus est
 subducunt; factaque testudine ita sub scuto se totos condu-
 cus ad plagam nullus omnino pateat. & cum omnis multitu-
 rum viger in studio rei bellicæ; tum præcipua laus tribui
 militum ordini, quos Amocos vocant. ij diuini execrationibus
 familiam, stirpemque deuouent, ni illatas commilitonibus
 inuicem pupiant. Regis verò necem tam obstinato animo
 vlciscuntur, vt per media tela flammæque, nullo plani
 spectu, ad eandem hostium ruant lymphati amentis

que ob id ipsum vel maximè formidandi. Itaque Indiæ militiæ id robur est: & pro Amocorum numero magis minùsve potentes Reges existimantur. longè miserrima conditio est agricolarum & opificum: siquidem præter quotidianas operas, quibus ægre sese familiâsque sustentant: quod initio quisque sortitus est vitæ genus, in eo ad mortem vsque persistere cogitur: nec modò ad altiores vnquam gradus euadendi; sed ne ad alias quidem artes quæstusve se transferendi spes vlla relinquitur. atque id verus esse institutum, patet ex Arriano, qui res item Indicas Græco sermone cõscripsit. quare adedò contempti abiectique sunt, vt supericrum ordinum homines ne rectis quidem oculis audeant intueri. quod si in turba, vt fit, ad aliquem fortè Nairè propius accesserint, male mulctantur: idque ne accidit, per aptecedentes famulos turbamulæ mouent Naires: & cum alibi, tum præsertim ad viarum flexus, se adesse clara voce denuntiant: tanta Indiæ nobilitati superbia, tam barbarus inest fastus: atque id est causâ, cur Christianam disciplinam pessimè oderint, cuius præcipua laus in hominum caritate animique moderatione consistit. Quæ indorum cõtumacia eo minus videtur ferenda, quo sibi nobilitatis nomen impudentius arrogat: nam præter alia dedecora quantauis claritati obscurandæ, promiscua etiam inter singulos ordines coniugia sunt, vagique ferarum more concubitus. Incerto omnes patre nascuntur, & ad sororum filios, vt minimè dubiæ cognationis, hæreditas peruenit. Ædificia, templis Deorum exceptis, & Regijs ædibus, & quibusdam pretiosarum mercium apothecis, lignea, & modicè ab humo exstantia, palmarum folijs conteguntur: nec vlti omnino, præter dynastas, sumptuosius habitare concessum. Suburbana vitantur plurima cū hortis apprime cultis, quæ ferine incolût optimates, ne vrbana plebis consuetudine polluantur. ea partim vallû & agger vndique muniunt: partim inflexi enatarum ibidem arborum rami: passim interiectis implexisque mira densitate viridibus rubis ac lentibus, ad introitum aspectumque & ignè arcendû: tantis præterea recurrentium in se viarum anfractibus, vt, instat labyrinthi, cæcos errores & ambages imperitis locorum obijciant; quæ res vel in primis difficilem bellandi rationem hostibus reddit. Zamosinus ipse, quo tempore Lusitani ad Calecutum appulêre, ad Puanem (id maritimo vico nomen) haud ita longè ab vrbe, se continebat. Ad eum Gamm: cùm in anchoris staret, nuncios de suo aduentu præmisit: se, cùm Regis Lusitaniæ mandatis ac litteris, ex alto penè terrarum orbe aduenisse: neque tamen iniussu è naui egressurû. Lætus ea re Calecutanus, magnificèq; se ipse circûspiciēs, quod

quoddam nominis gloria excitam ex ultimis sedibus gentem cerneret; Gammam è periculosa statione in proximum portum, cui Capocare nomen est, dato in id duce, iuber inuehi. dein post biduum mittit, qui Gammam honorificè ad se deducant. Ille tametsi ignoz fidei, & vanæ superstitionis homini vitam suam credere, comitum amicorumque monitis ac precibus verabatur: tamen legationem peragere, & cuncta coram explorare ipse constituit. Paulo fratri vicario suo mandat, scaphas quotidie ad littus paratas habeat: ac si quid accidat, quo minus ad naues redire possit: ipse nulla eius rei habita ratione Lusitaniam Æpetat, & Emmanueli Regi inuenturiam Indiæ ac totius itineris rationem diligenter exponat. Tam duodecim socijs ex vniuerso comitatu delectis, quam ornatissimo vestitu, cum scaphas versicoloribus vexillis atque tapetibus & omni tormentorum apparatu adornasset, ingenti omnium gratulatione strepituque festo ad littus accessit. Descendenti presto fuit Carnales vnus ex ijs, qui iuri peregrinis dicundo præsunt, cū vario cantu, & magna manu militum, baiulisque ad sarcinas conuehendas: nam apud Indos equi & cætera iumenta per id tempus in vsu non erant. Dein Gammam tetraphoro impositum, ad urbem Calecutum primum, inde Pananem deportauit tanto populi concursu, ut præ turba quidam elisi, nonnulli etiam è spectandi certamine coortata rixa perempti sint. Ut ad regiam est ventum, à Caimalibus aliquot Gamma cum socijs honorificè primum excipitur, dein Brachmanarum antistes linteatus obuiam prodijt, ac manu leniter apprehensum, longo cubiculorum ordine, denis aulicis ad ostia singula statione agentibus, in amplum conclaue perduxit. stratum erat pauperculum lenico eteromallo viridi: parietes verò bōbycina peristromata intertexto auro magnificè vestiebant: ligneis gradibus affabre factis in theatri formam circūquaque eminentibus: ea procerum subsellia sūt. Rex in ornatissimo lectulo decumbebat, gossipina candoris niuei tunica indutus, aureis conspersa rosas, gemmeis fibulis admirabili splendore connexa. Caput cum pretiosis inauribus pileus aureus contegebatur in tiaram exsurgens, vario gemmarum vnionumque contextu. brachia cruraque de more gentis nuda, armillæ ex auro decorabant, baccis distinctæ clarissimis. pari fulgore lapilli annulis inserti complures è pedum æquè ac manuum digitis emicabant. Adstabat ex apparitoribus quidam ætate prouectus, in aureo disco tenens Malabaricum betel, seu Tambul Arabicum: quæ folia principes Indi assidue ferè mandunt, commendandi halitus, lenandæ sitis, & educandæ pituitæ gratia. Zomorinus ipse, quamquam colore subnigro, tamen & proceritate membrorum, & toto

corporis habitu gestibusque dignitatem regiam haud dubiè præferebat. Gamma, salutatione peracta, considerare vna cum comitibus iussus, per interpretem exponit: Emmanuelẽ Lusitaniz Regem, Calecutani Regis fama commotum, fœdus & amicitiam ipsius iam pridem expetere, quando coram congregari & jungere dexteras locorum intervalla prohibeant; legatum pro se misisse. Nihil rem aspernetur; confidere se eam societatem utrique non parum ornamentum commodique allaturam. Deinde prolata munera, & litteræ cum Arabico tum Lusitano sermone conscriptæ. Ad ea Zamorinus breuiter; Emmanuelis fratris voluntatem ac propensionem erga se vel ex eo elucere, quod se tam honorifica legatione, per tot discrimina laborumque, vltro compellendum & salutandum existimarit. quod ad fœdus & commercium attineat, rem sine controuersia conueniunt. simul edisserit, quas è suo regno merces auri, quas ad se importari vicissim expediat. Ad hæc, nulla de navigatione deque itinere sciscitatus, Gammam & socios in lauta hospitia benignè distribuit. His rebus, ut sit, ex tempore vulgatis, cum ceteri mercatores, tum Saraceni præcipuè atque Arabes magnopere commouentur. ac præter capitale in Christianos odium, rati etiam, quod res erat, quantum ad Lusitanorum commercia accideret, tantum de suis lucris imminui; & si præualidus manceps in eam negotiationem se interponeret, nihil sibi ad quæstum & navigationem loci relictum iri; insuper tam & coalescentem nouam societatem omni conatu dirimere instituunt. Ac primùm, variis criminationibus ac maledictis Gammam apud Regem consensu prosciunt; specie legationis explorandum piratam aduenisse; ac, nulla prouocatum injuria, quancunque iter habuerit, mare infestum reddidisse latrocinii; emporia caudibus rapinisque vastasse. Quod si maximè Lusitaniz Regis missu aduenerit; considerandum tamen Zamorino esse, utrum fidelissimæ & plurimæ nationes, quæ iam in eius regno sedes & domicilia hærent; & præsentem pecunia certissimisque compendiis Malabariæ in dies augeant rem; peregrinæ genti & toto cælo disjunctæ, ac præferendi per fas ac nefas imperii cupidissimæ, nullo præferantur, post habenda sint. Ad hæc, venales aulicorum animos, & cornu præcipuè, qui magistratus gerebant, cum cæteris artibus, tum etiam, cillimis omnium scelerum & flagitiorum administris, utique, autemque aggressi, haud ita difficili negotio in suam sententiam perduxere. In his, Catuali ipsi, cui hospitum erat cura commissa, facile persuasum, ut Gammam, per summam officii simulationem, exitum perniciem strueret. Ad quæ facinora, cum Rex & militum barbaris leuitate ac perfidia coniuiceret; de omnibus consiliis & immi-

& imminente exitio, per Tuncetanum quendam Monzaidem, Hispanicę linguę peritum, cui cum Lusitanis in Africa olim consuendo intercellerat, Gamma repenti cęrtior fit; eiusdemque suasu quā occultissimis itineribus ad naues festinē se proripit, eo maiore enadendi spe, quōd ab Regia classe per hyemem subducta nullum in pręsentia periculum immineret. Igitur ē portu in altum euectus, Indo cuidam litteras ad Zamorinum dat; quibus pręter acerbas querimonias de hospitio violato, paratęque sibi nulla sua culpa insidiis, hominem hortatus est, vt repudiatis improbis sualoribus, in pristino consilio permaneret: ac multo plus ex vnius Lusitanę Regis amicitia, quam ex vniuersa Mahometana colluue, fructus & emolumentum sibi promitteret. Ad eas querimonias, etiam atq; etiam purgare se Zamoripus, & omnem culpam in administratos, vetusto regum more, conferre. Quęsiturū se de insidiis, quas Gamma sibi factas dicat: ac, si quem noxium deprehenderit, in eum ita animaduersurum, vt legationis & hospitii sacrosancta iura esse omnes intelligant. Pręterea, ad Emmanuelis litteras breue responsum dat; ipsius amicitiam & gentis Lusitanę cōmercium fore sibi pergratum; cum eo tamen, ne quid ob id in suo regno turbatum existat: nequa veteribus amicis ac sociis fiat injuria. Cum eo respōso Gamma Anchediuam insulam petiit, leucas à Calecutō circiter quinquaginta, frequentem nemoribus, & pisce omnis generis apprime abundantem. Ibi relictis ē longa jactatione sociis nauibūque, Deum precatus, vt propitius iterum adesset, reducemque se optimo Regi, propinquis, ac patrię sisteret; in Europam cursum intendit. atque Indicum & Arabicum Oceanum, propter ventorum inconstantiam, lentissima nauigatione remens, ad Ethiopię primū deuenit littora. Hinc Magadaxo vrbe Saracenorum ex itinere diuerberata, Melindem, vt promiserat, appulit: assumptōque Regis legato, Zanzibarē inde petiit insulam cū cętera amœnitate insignem, tum felicibus syluis medica omnium generum mala ferentibus. Inde ab regulo perbenignę tractatus, Mosambicum trajecit; fixaque ibi columna, ad Auationem sancti Blasii processit. Ac Bonę spei promontorium denique circumuectus, Hesperidas primū, dein Tertiās quas appellant, postremō Olisiponem summo Dei beneficio tenuit Septembri mense anni millesimi quadringentesimi nonagesimi noni, plus biennio postquam indidem abierat, sociis ferme centum, in iis Paulo fratre, morbo & labore consumptis, reliquos in terram egressos circumfusa illico turba, concionis instar, tanquam reuocatos ab inferis certatim intueri: de itinere toto deęque Indicis rebus sine fine perquirere: incolumem

41 HISTORIARVM INDICARVM
aduentum partamque gloriam gratulari: denique eiusdem peregrinationis & laudis cuncti studio & æmulatione paulatim accendi. Emmanuel, aduenienti Gammæ viros ex vniuersa nobilitate primarios obuiam misit honoris causa: & quamuis incertam atque infidam ex India pacem afferret; tamen ob singularem viri constantiam & animi magnitudinē ab omni posteritate celebrandam, & exhausta cum fide mandata, Gammam nouis honorum titulis & vectigalibus auxit: cæteris nauarchis ac sociis præmia tantis laboribus ac tanto Rege digna perfoluit.

LIBRI PRIMI FINIS.

HISTORIARVM INDICARVM LIBER SECVNDVS.

PERTRACTATA iam India, & incognita ad eam diem nauigationis ratione vtcunque comperta; primum omnium Emmanuel toto regno supplicationes indixit. Populi circa præcipua templa frequentes iere. Dein, MARIA Virgini eius nauigationis præfidi exstructam olim ab Henrico principe ædiculam in ipso aditu portus Olisiponenſis, miram in amplitudinem extulit auxitque, ac loco in primis illustri, vt ab omnibus conspici posset, ipsius Hentici militarem statuam collocauit. Ad eius templi custodiam & cæremonias, & naualis præsertim turbæ ducumque animos ritè expiandos, eximia sanctitate monachi acciti è Hieronymiana familia: quam Rex præcipua beneuolentia ac veneratione proſequabatur. Locus, desumpto à Christi incunabulis. nomine, Bethleem dictus: in primis totius Hispaniæ tum structura tum religione visendus. Et quoniam Gammæ comitumque fama celebrataque, & multiplex Indicarum opum relatum in Lusitaniam specimen, omnium animos in rerum ingentium spem & eiusdem itineris cupiditatem erexerat; tanti consensus ardorisque bono vtendum ratus Emmanuel; nequaquã vltra exploratoriis nauigiis, verũ iustis iã classibus ea maria sibi sulcanda constituit. Nauibus tredecim, quæ aluci magnitudine, & hominum frequentia, & onerum æstima-

affirmatione, haud exiguas Lusitani regni opes & copias indicaret, Petrus Aluarus Capralis, claro æque genere ac virtute vir, summa cū potestate præficitur, Gāmæ interim requie ex lōga defatigatione cōcessa Huic ab Rege mandatum in primis, vt Christianam fidē religionemq; in iis regionibus tum serere, tū amplificare omni studio inſtiteret. dein, vt Calecutanū regē quanta maxima lenitate ac diligentia posset, ad firmam pacem & stabile fœdus alliceret: ille si durū & illiberalē & infidum sese præbere perseverasset; tū verò barbarū scelūs, & illatas Vasco Gāmæ injurias vindicaret; cūque nefarijs Christi hostibus justū piūmque susciperet bellum. Idcirco, partim ad prædicādum ethnicis Euāgelium, partim ad Christianorum animos procurandos, egregiè pius doctūsq; Theologus Hēritus Frāciscanus, qui postea Septæ vr̄bis fuit Episcopus, cū sacerdotibus aliquot in eādē expeditionē est destinatus: & præter vectores naualemq; turbā, ex Lusitana iuuentute, delecti mille & quingēti propugnatores in classē impositi. Capralis litato profectus, anno millesimo quingētesimo à partu Virginis, Martio mense (quem ad iter Indicū maximè idoneū deinde mōstrauit vsus) ad Hesperidas tertio-decimo die processit. circum eas insulas fœda tēpestas coorta classē latē disiecit. è præfectis vnus Ludonicus Piræus, cū ventis ac mari aliquādiu luctatus, incertum quonam proprio incōmodo non tenuit cursū. conuersis ad extremū velis, Olisiponē inuitus irrita nauigatione reperiit. Cæteri postmodum ex errore ac trepidatione collecti, ad vitandam Guineæ malaciam, & superandum Bonæ spei promōtorium, lōgiore ambitu capto, cū se in altū dedissent, post mensem circiter in telluris cōspectum vētis feruntur: quā insulam initio rati, continuata dies aliquot secundū littus nauigatione, continētem sine dubio esse cōperiunt. Ibi ex longa iactatione classem portus excepit, cui, ab egregio situ ac tuta statione, Securo nomen impositum. Inde ad cognoscenda loca, gentēque, descensum in terram; & Christiano ritu in ara subductili sacrificatum, & cōcio de rebus diuinis ab Henrico est habita: barbaris, cū nihil planè perciperēt, tamen occulto numinis impulsu cœlestes cœremonias & sacram concionem admirabili studio ac veneratione celebrantibus. Ex iis vnus cum Gaspare Lemio in Lusitaniam extemplo missus, Regem ac cæteros omnes ingenti lætitia atque animi voluptate perfudit. In eo littore Capralis præalta Crucis vexilla, solenni ritu & precationibus cōsecrata, defixit; à quibus regio sanctæ Crucis in aliquot annos dicta: sed à Brasilo rubro ligno, quod tingendis vestibus inde petitur, superinditum deinde Brasiliæ cognomen, repudiata sanctiore appellatione, tacitus prophani vulgi consensus

consensus & pertinax consuetudo retinuit. Est autem Brasilia noui orbis pars, quam, paulo post Capralis accessum, Americus Vesputius Florentinus eiusdem Emmanuelis auspicijs accuratius explorauit. atque à duobus ab Aequatore gradibus partibùsue, ad gradus quinque & quadraginta in Austrum excurrens, trigoni oblongi speciem refert. cuius basis, in Aequatorem ac Septentriones obuersa, ab Oriente in Occidentem recta protenditur. Angulus extremus ignotas ad meridiem regiones attingit. Latus in Orientem spectans, interposito mari, Hesperijs Æthiopibus obiaçet. alterum latus à prouincia Peruana disternant iuga montium ad eò celsa, ut ipsos auium volatus fatigare dicantur, vno duntaxat, quod adhuc exploratum sit, eoque difficillimo transitu Regio ferme tota in primis amœna est, cœli admodum iucunda salubrisque temperies: lenium quippe à mari ventorum commodissimi flatus maturumq; vapores ac nebulas tempestiuè dissipant, solesque purissimos ac nitidissimos reddunt. Scater ea tota ferme plaga fontibus, ac syluis, & amnibus inclytis: è quibus (ut reliquos taceam) in quem Argenteum vocant, leucarum quadraginta ostio in mare fertur adeò violentus, ut inde nauis duces hauriant latices, priusquam tellurem ex alto conspiciant. Terra partim in planitiem expansa, partim in colles clementer assurgens, felix præpinguibus glebis, & riguo solo semperque vernante, credita semina multiplici reddit foenore: ac saccari præsertim est ferax; quod cœleste est donum. Attico mellis multis partibus præferendum, proceris arundinibus condidit natura: è quibus aquaria mola dulcissimus humor expressus, in ahenis ad purum excoquitur, tum formis in panes cogitur ad metæ figuram: dein rursus, ubi libuerit, eliquatur, artifice manu pigmentis ad instar ceræ varias in effigies indiscreta pæne veri similitudine trahitur. Cuius generis officinæ, priscis ignotæ, hodie, quæ præsertim incolunt Lusitani, passim exstructæ visuntur: atque ex ea merce negotiatores vel maximum capiunt emolumentum: siquidem nauibus quotannis in Europam euecta, certissimo compendio longè lateque diuenditur. Certis etiam è plantis, quas vulgò Copaibas vocant, inciso per æstatem cortice, in modum balsami liquor suauissimi odoris emanat: cui, cum ad alios mortalium vsus, tum ad curanda vulnera, & cicatrices tollendas, mirificam esse perhibent vim. eæ plantæ cernuntur affricu animalium attritæ, quæ, à serpētibus venenatis aut à feris ictæ, ad remedium illud ipso naturæ instinctu se conferunt. At Zabucales, quæ dicuntur, admodum excelsæ, magnos ferunt summa duritie calices, ore in terram obuerso, & quidem admirabili naturæ

Scleria pyxidatim operto. ijs calicibus nuces castaneæ saporis egregij continentur: quæ ubi maturuerint, excusso confestim operculo, paulatim ipsæ per se in alimenta incolarum ad vnam è calice desiliunt. Sylvestria etiam sunt *Caiusia pyra*, apprimè succosa & innoxia; itaque mediis caloribus auidè mādūcātur: cæterum in imo pyro faba quædā extuberat. cortice amarissimo, prædulci medulla si torreatur. pyro præterea refrigerandi vis, faba calefacit. Verum, ex omni genere, palma tribuitur ijs, quos vulgus *Ananabes* appellat. Planta est humilis, cuius è ramis veluti pinea nucamenta dependent præmollia: hæc suo tempore in frusta defecta, gratissimo simul odore ac sapore, non recenti duntaxat edulio sunt; verum etiam in longum tempus adseruantur è saccharo. Iam verò, illati in eas regiones ex orbe nostro melopepones, cucumeres, malogranata, ficus, vitesque bifetæ ac trifetæ, necnon multiformia mala medica suppetunt. Ad hæc, est videre complures alias pomiferas arbores, quas percensere nimis longum sit; piscifque, & aues coloris eximij & quadrupedia plurima, sed ferme sylvestria, partim nota nobis, partim ignota, in quibus utique apparet, quam miris modis ac varijs, diuina sapientia laudat in orbe terrarum. Ex eo numero, ut pauca perstringam, apri sunt amphibij, carnibus optimis ac saluberrimis. ij, quod priores pedes perbreues habent, posteriores autem prælongos; tardiore sunt cursu: itaque deprehensi à venatoribus, quæ proximum est, sese aquis immergunt. Antæ sunt etiam, gentis vocabulo, ad mulæ similitudinem; sed minores, & rostro tenuiore, inferiore autem labro tubæ instar oblongo, rotundis auribus, breui cauda, reliquum cinereæ corpus. eadem lucifugæ sunt, non nisi noctu ad pabulum prodeunt: ubi diluxit, in sua sese condunt latibula. Huius bellæ canes gustatu planè bubulas referunt. Corias verò nominant, magnitudine, & forma, & sapore léporum: rufo colore, paruis auribus, cauda ferè nulla. Maiores sunt eiusdem ferè speciei; quas *Pacas* vocant: rostro tereti ad faciem felis, fusco colore, candidis maculis intermixto: neque carne tantum, sed & corio ipso prætenoro, atque ob id ipsum in delicates epulas expetuntur. Cæterum insolito spectaculo *Tatusiæ* sunt, ad porcelli magnitudinem: corio squamatim loricato, sic, ut equi cataphracti speciem reddant: ex eo caput duntaxat ceu testudines exerunt; pedibus contractis, & specubus ferme uti cuniculi sese continent: hæc quoque carnes palato gratissimæ. Magna præterea vis tigriū est: quæ famelicæ horribili velocitate sunt, viribusque tremendis: eadem pastap (quod mirère) tanta ignauia dicuntur esse, ut à gregarijs etiam canibus

canibus confestim in fugam agantur: adeò cibi potuque satietas, non homines tantùm, sed etiam feras hebetes reddit. Illud verò mirum in Cerigonibus, (id animanti nomen, buxæ colore, vulpeculæ magnitudine) ex eius aluo duæ dependent veluti manticae: in ijs catulos circumfert, & quidem adeò pertinaciter suo quemque vberi affixos, vt à perpetuo succu non auellantur, antequam ad pastum ipsi per se progredi valeant. Valde etiam inusitata & effigie & natura est animal, quod ab re ipsa Lusitani Pigritiam appellant, Cerigonum ferè magnitudine, sed rostro scædiorè ad aspectum, & vnguibus ad digitorum similitudinem prominentibus. Huic, ex occipitio existens coma ceruicem velat, lentòque ipsa ventris adipe verrit humum; neque vnquam in pedes exsurgit: denique tam tardè mouetur, vt quindecim ipsis diebus ad lapidis iectum continuo tractu vix prodeat. Vicitat arborum folijs, & in earum cacuminibus degit plerunque: quarum in ascensu biduum circiter, tantundem in descensu ponit. neque verò adhortationibus tantùm aut minis, sed ne plagis quidem fustibusve bestiam vel tantillum de insita ignauiâ ac tarditate dimoueas. Mirandum est etiam genus earum, quas Tamendoas vocant; veruecis altitudine, colore fusco, prælongo ac tenui rictu; neque eo ad malas diducto, sed modicè ad imum inciso. Vnguibus instructa est quadrupes mirè longis latisque, nimirum ad victum faciliùs comparandum: namque formicis alitur, quarum latebras vbi crebro vnguium iactu ac fossione detexerit, illico exertam trium ferme dodrantium linguam immittit exilem, opertamque formicis repente contrahit, glutitque deceptas. Huic, vti sciuro, valde promissa & setosa cauda pro tegumento est: sub ea quippe ita se condit, vt nihil ex reliquo corpore prorsus appareat. Neque hæc tantùm, & alia indidem syluestria, vt dixi, verùm etiam nuper à Lusitanis inuecta pecorum & equorum armenta planè admirabili prouentu scætificat. quo magis mirum, vberissimo agro, mitissimo cœlo, tam fera & acerba esse incolarum ingenia. Nullos omnino colunt Deos; omini- bus tantum & augurijs ad insaniâ dediti, & ariolis impostoribusque miserandum in modum quæstui sunt. nudi æquè viri ac feminae prorsus incedunt, robustis lacertis, fluxo à vertice duntaxat capillo; nam cæteras corporis partes identidem expilant: simis, vti Sinarum populi, naribus: æneaque ipsi cute, atro insuper succo pomi Genipapi totum subinde corpus inficiunt. præterea insertos habent iam inde à prima ætate deliciarum causa quidam inferiore duntaxat labro, quidam etiam facie tota prælongos nullius pretij lapillos, tetro sanè spectaculo. Gregatim peregrinatur ordine simplici,

pliti, silentio miro; virum vxor auteit. Carorum aduentum, circumdatis collo brachijs, appresso ad pectus capite, cum effusa comporatione altisque suspirijs primùm excipiunt, vix laborem & incommoda miserantes: momento dein siccant oculos, habentque lacrymas in potestate. Grauidis haud ita multus in partu dolor, à puerperio facta confestim exsurgit, ac domestica obit impigre ministeria. eius loco (quod vix credat quisquam) in aliquot dies velut ager decumbit maritus. hic officij causa ab amicis ac propinquis inuisitur. huic sorbitiunculæ dantur ad resouendas vires. huic, de gentis more, bellaria & delicata munuscula deferuntur. Numerandi rationem ac litteras ignorant omnes, tantùm tenui quadam traditione, nonnulla de Noe deque diluuiò à patribus accepisse dicuntur: vt valde probabile sit, post dissipatos quondam diuino iussu mortales, nullum huic genti cum nostri orbis hominibus fuisse commercium. Vino ac frumento in hæc vsque tempora caruere, satiuà radice victitantes, in farinam redacta, quam mandiocam appellant. sub eodem tecto, ad inuersæ modum carinæ prælògo, multæ simul familiæ degunt, noctu ad noxia vitanda animalia cubantes in retibus à terra suspensis: viuuntque in diem; & quicquid habent, in commune facillimè conferunt, nihil in posterum solliciti. Natandi arte ad miraculum vsque præcellunt. Sub aqua totas interdum horas, vbi quippiam in imo quaerendum est, patentibus oculis vrinantur. itémque laboris & indiciæ patientissimi sunt. triduum ipsum, vbi penuria ciborum ingruerit, ieiuni traducunt: ijdem, si copia suppetat, à primis tenebris ad lucem vsque in conuiujs & compotatione persistunt. Rectè aut perperam factis, nihil post mortem præmij supplicijve superesse arbitrantur. Qui diem suum obiére, eos perinde ac decesserint, vel integro corpore, vel mancos, aut debiles, vulneribusque confossos, descendere ad orcum putant. ergo incremata condunt humi cadauera, addito rete, cubandi causa, necnon edulij per aliquot dies appositis: quod ita persuasum habent, & somnũ interim capere & cibo vesci manes mortuorũ. captos in prælio hostes, (crebra autem inter eos bella excitantur, ac sagittis præsertim vtuntur egregiè) multorum dierũ cura saginatos, ingenti cũ tripudio maciāt, voratq; tosta verubus mēbra. ex optatissimæ Brasiliæ epulæ sunt. neq; si cui hoc leri genere perire contigerit, malè secũ actũ existimat: quinimmo ad mortẽ pergit alacer ac securus: editisque cõtra ipsosmet percussores facinoribus, magnificè in ipso necis articulo gloriatur. Sparsis domicilijs habitant, nullo magistratu legibusve cõstricti. lingua nec difficilis cognita, & vna ferme est omniũ, quæ

quot adhuc probè noti sunt, exceptis certarum rerum vocabulis,
 quæ aliter à viris aliter a feminis vsurpantur. Trium ex alphabeto
 elementorum F.L.R. nullus apud eam gentem est vsus: minimè ab-
 surda quorundam animaduersione factum id esse diuinitus, eo quòd
 Fide, Lege Rege, sicuti dictum est, cateant: beneficiorum accepto-
 rum immemores, æquè iræ ac libidinis impotentes, ad pugnas &
 certamina temerarii præcipitesque, vltionis & humani sanguinis
 auidissimi: ad summam, belluis quàm hominibus propiores, qui
 quidem mores patrios retinent, ac mediterranea incolunt loca.
 nam post illatum ab Societate Iasv Euangelium, & liberalium ar-
 tium disciplinas, in vicos & oppida contributi, præsertim qui ma-
 re accolunt, ad humanitatem ac pietatem magnis laboribus exco-
 luntur. Verùm hæc suo locò fusiùs. Capite damnatos viginti homi-
 nes Capralis è Lusitania secum auexerat, pœna mortis in exilium
 commutata. Ex eo numero duobus ad gentis mores linguamq; dis-
 cendam ibi relictis, (quorum vnus deinde ad illa cõmercia magno
 vsui Lusitanis fuit) ipse, ne frustra tempus insumeret, ventis in Ori-
 entem vela permisit. A Brasilia ad Bonæ spei promontorium immani
 trajectu leueas numerant ferè mille ducentas. Oceani sæuientis
 ventorumque furentium ea præcipuè regna sunt. In id spatium au-
 daciùs quàm feliciùs ingressis Maio mense Lusitanis, flammeas Co-
 metes horribili specie in decimum vsque diem continenter appa-
 ruit. Iamque variatè sæpius cœlo pelagòque, atræ ac sordidæ nubes,
 ad Septentrionem conglobatæ, omnem in se flatum quasi recipro-
 cando collegerant: mare languidum erat, insidiosa tranquillitas;
 nauæ locorum ac tempestatum ignari, ad antram vndique captadā,
 totos velorū expanderant sinus; cum ex iis, quas dixi, nubibus, vni-
 uerso repente impetu sese effundēs Aquilo, transversas: quatuor na-
 ues, quarum ad contrahendum minùs apte fuerant armamenta dis-
 posita, inspectantibus cæteris, momento ita euertit obruitque, vt è
 tanto hominum numero nemo prorsus euaserit. In iis Barptol-
 meus Diazinus, cuius supra meminimus, rei nauticæ gloria in pri-
 mis illustis, cum è tot iam râtisque periculis antea fuisset ereptus,
 miserandum in modum interiit. Saluti reliquis fuere vel demissa
 raptim antennæ, vel, vbi id non licuit, vela ipsa vento disrupta. Eo-
 ram horrendo spectaculo exanimati qui super fuerant, consanguin-
 eos alij, alij caros amicòsque oculis frustra requirere, ad lacrymas
 & complorationem proni, vtique, ni mœrorem ex interitu alieno
 sui cuiusque periculi metus obstupesceret. quippe Borea pertinaci-
 ter flante, pelagus identidem intumescere; fluctus modò ad astra
 ferri, modò ad tartara pœnè ima subidere, naues cum extremo sa-
 lutis

Iuris discrimine propemodum inter se collidi. Ad hæc, æta caligo, & rudærum stridor, & diffonæ voces variâ & incerta iubentiun, non oculorum modò, sed etiam aurium vsum abstulerant. Quin, & salam ipsam interdum picco, noctu igneo colore terrebat. Vigiâti ipsius dies tempestas atrocissima tenuit. Lusitani milles quotidie morientes; & cœlestem assidue implorantes opem, quâ matris tulit impetus, hac illacque dispersi. Prætoria cum duabus nauibus Bonæ spei promontorium per imprudentiam præteruēta, Primas, quas hodie vocant, iniulas tenuit. ad eam tres deinceps citca Solaroram adjunctæ. Vna, Petró Dia præfecto, per summa pericula & ingentes ætumnas in Lusitaniam rediit: Ita Capralis è tredecim nauium numero cum sex dumtaxat; iisque laceris ac debilitatis, ad Mosambicum accessit. Incolæ, prioris anni clade perterriti; armamenta, comæatus, ac duces itineris benignè admodum præbuere. Classe resecta; ad Quiloam urbem, atque inde, nè quicquam tentata superstitione. Abrahæmi & amicicia, Melindem est ventum: & magna regis voluntate tenorato fœdere, hospitioque & brato: re, quæ Gœmra in Lusitaniam auxerat, in terram exposito; in Athediam insulam; cuius adhuc meminimus, Concanio seu Canatino Indiæ litoris obiectam, secunda navigatione trajiciunt. Ibi ritè expiata Lusitanorum crimina; & pane cœlesti omnes resecti. Barbaris Euangelium, quauis, ut videbantur; ad virtutem ac pietatem propensis, tamen ob sermonis infœciam promulgati non potuit. Ad Calecurum deinde naues applicitæ. quæ re, contra quam plerique putarant, Zamorinus haud mediocrem læticiam præ se tulit; ac petenti Caprali haud grauari se in colloquium dedit: in eo colloquio tum pax & amicicia certis legibus conuēdisset; ades in vrbe Lusitanis ad diuersandum ac negotiandū benignè attributæ lāq. Insuper gaza exposita: & curatoribus ad commutationem rerum à Capitale institutis; admirabili securitate sacerdotes Euangelio, reliqui mercimoniis dabant operam; cum ab illis Aegyptiis & Saracenis institutibus; qui crebram sibi & quæstus materiam & locum apud Regem gratiæ non ferebant; urbana plebs variis artibus & criminationibus novos in aduenas inestari cœpta. Neque ita multo post, assiduis Mahometanorum stimulis & Nasrum aliquot ac principum auctoritate compulsa; &, quod caput est, præsentis prædæ illecta dulcedine, vel inscio, vel consentiente, certe non prohibente Rege; subito atreptis armis, Lusitanorum diuersorium aggreditur. ibi ingenti clamore ac tumultu excitato, claustra conuellere, fores effringere, per vim conatur irrumpe-
re. Nostri, quamquam improviso malo perterriti, à fenestris ramed

rectisque fortiter primos barbarorum impetus repulere: sed
 perfollo demum, dirutoque pariete, vis ac numerus ultra sus-
 tineri non potuit. hostium ad quattuor millia telis ac sagit-
 tis instructa conuenerant. Lusitani septuaginta non amplius
 in hospitio versabantur. ex iis ad quinquaginta partim ca-
 pti, partim interfecti, reliqui male multati, in iis Henricus
 antistes cum sodalibus quattuor, multis acceptis vulneribus,
 ad classem vix euasere. Fuitque adeo repentina clades, ut an-
 tequam e nauibus afferri subsidium laborantibus posset, caelo
 praesidio, expugnata domus, ac momento direpta sit. Capra-
 lis, quamuis tam atroci ac nefario scelere, ut æquum erat,
 valde commotus; animum tamen præclare vixit, ac sapienter
 dolori moderatus est, dum aliqua ratione cognosceret, vtrum
 ad Calecuti Regem aliqua pars facinoris eiusmodi pertineret.
 Ast vbi super tali tantaque re nihil sibi neque purgatio-
 nis neque satisfactionis afferri vidit; procul dubio affinem eius
 culpæ Zamorinum interpretatus, onerarias decem in ipso
 portu, mercibus & annona refertas, injectis flammis prorsus
 incendit; nautis partim igne absumptis, partim captis, & ad
 classis ministeria distributis. cui tanto malo ne subuenirent
 oppidani, horrida pilarum procella deterriti sunt. Dein, ob-
 uersis in urbem maioribus tormentis, ædificia complura discie-
 sta, mortales multi sæda laceratione discerpti. ex iis Naires
 vnus Regi acceptissimus, cum ad pedes eius repente cecidisset;
 plenus pauoris in præsens, irarum ac minarum in po-
 sterum. Zamorinus illico ex vrbe secessit. Capralis verò egre-
 gie vltus suorum cædem, barbaris amplius sexcentis terra mari-
 que peremptis, nauibus hostium captis, & in ciuitatis conspe-
 ctu combustis, quod profectionis tempus instabat, mense De-
 cembri ad Trimumparam Cocini Regem inde se contulit. Co-
 cini regnum à Calecuro leucas ferme triginta in meridiem di-
 stat. eiusdem nominis regia vrbs ad ostium Mangatis fluminis,
 mari introrsum æstuante, ad formam peninsulæ cingitur. Ædifi-
 cia, mores, instituta ferme eadem quæ Calecutanis. Indicarum
 verò frugum, & aromatum, ac piperis præsertim, ager longè fer-
 tilior. Rex tum aliis de causis Zamorino clàm erat insensus, tum
 quod Monopolio Calecuti instituto, mercaturam ab suo cæteris-
 que regnis panè per vim auerteret. Accedebat metus è nimia
 Zamorini potentia ac propinquitate; cui se & reliquos Mala-
 baricos Reges multis nominib⁹ videbat obnoxios. Atque vt ma-
 ius amicitia fideique custos est timor, ex ea seruitute ac periculis
 eripi

et ipse vehementer oprabat. Capralis, cum è regione Cocini jactis anchoris constitisset, quodd omnis Malabarici nominis fidem inte suspectam habebat; neque se neque suorum quemquam incolis credendum existimauit. Michaël erat quidam Christianus è loque, paucis illis diebus Henrici & sociorum opera ad Ecclesiam adscriptus; Indiæ rei bene peritus, & magna apud omnes existimatione. Hunc, tentandi fœderis, & amicitiz causa, Capralis ad Trimumparâ legat. Rex, qui de Lusitanæ gentis opibus, & rei bellicæ gloria, deque rebus cum alibi tum ad Calecutum gestis multa inaudisset; iam antè in eius nationis admiratione ac beneuolentiam excitatus; quasi inopinatam aliquam hæreditatem, sic oblatam eius amicitiz facultatem auidè arripuit. Datis vltro obfidibus nobilissimis, mira liberalitate de commercij legibus cum Caprali deiecit, & singulari diligentia ac sedulitate, per impigros ministros, æquo admodum pretio, mercibus Indicis aduenarum naues quâ primùm onerandas curat: eorūque procuratoribus propriâ in suo regno sedè ac domicilium dat. Dū hæc ad Cocinum gereretur, legati à duobus finitimis Regibus, Colani & Cananoris (regionū & oppidorū ea nomina sunt) Caprali, si ad eorū portus commeare veller, commercium & amicitiam longè optimis conditionibus derulere. Quas ille conditiones, quodd cum Trimumpara iam bona fide transegerat, in præsentia repudiavit: animum & voluntatem accipere se, & libenter vtriusque propensione & officio testimonium in Lusitania daturum esse pollicitus est. Cananoris tamen Regem, quodd multo anxius egerat, constitutis Cocini ædibus, in reditu sibi adeundum putauit. Ea vrbs abest à Cocino leucas in Septentrionem quadraginta; portu in primis capaci tutoque; oryza importata vtuntur incolæ: carne, pisce, pomis abundant: ac præterea pipere, cardamomo, gingibere, tamarindis, cinnamo, & myrobalanis: ad easque digerendas merces, non exiguo diuinæ bonitatis argumento, tellus plurimis concisa æstuariis fluminibusque, nauigia vsquequaq; facile aditu admittit. stagna quoque passim occurrunt ingentia, grandibus plena lacertis ad Crocodili effigiem: ij tergoris duritie, cōchiliorū instar, impenetrabili, enormi capite, duplici dentium serie, horrendo prorsus hiatu in hominem fœrenter inuadunt. Eorum halitus oris est suauissimus; at contrâ in eadem regione serpentium & anguium aded ceter ac noxius, vt afflatu ipso necare perhibeantur. Veipertiliones quoque sunt multi, dentibus & rostro vulpinis, miluij magnitudine: præcipuo in honore mensarum. Edificia moresque cuiusmodi ceteris Malabaribus. Rex, inanium Deorum simulacra colit: Brachmanica disciplina,

& sacris initiatus, vt reliqui. Ab eo Capralis oratorem ad Emthi-
 nuelem accepit, & vsurpandi magis commercij & amicitiae causa,
 quàm quòd nouis oneribus multum loci superesset, complura fru-
 gum Indicarum pondo ibi coemittit; Occidentè Ianuario mensis
 cursum instituit. Plenis velis euntem, viginti maioris formae naues,
 multis refertae millibus armatorum, Zamorini iussu frustra insequen-
 tes. Indico transmissio Oceano, è sex onerariis vna vadis circa Me-
 lindem inhaesit: eius armamentis ac spoliis ne Saraceni potirentur,
 concrematus alueus, instrumenta machinaeque bellicae consules do-
 mersae: quas tamè Rex Mombazae deinde expiscatus, in Christiano-
 rum damnum perniciemque conuertit. Inde Capralis itinere solito
 circumuectus Africam, Iulio denique mense exente misti ingenti
 dolore gaudium in patriam retulit: quando tot vel carorum vel
 fortium virosorum interitus quantavis pecunia diuitiisque compen-
 sari minimè posse videretur. Eodem anno, incertus quo loco res es-
 set Indica, Emmanuel Ioannem Nouam Callaecum, nota fortitu-
 dinis & prudentiae virum, cum nauibus quattuor Caprali subsidio
 miserat. is, paulo infra Aequatorem primus insulam inuenit,
 quae à saluati MARIÆ Virginis Conceptione denominata est.
 inde nusquam occurrente Caprali, Melindem delatus; deque
 ipsius in Lusitaniam reditu, & Calcutana eade & infidiis, mul-
 torum sermone certior factus; Cananorem petiit, regemque ho-
 norificis verbis Emmanuelis nomine salutauit. Inde præter Ca-
 lecutanam oram Cocinum proficiscenti classis ingens nauum
 plus octoginta apparuit: quam Zamorinus haud dubia victoris
 spe, ad Lusitanos in ipso Cananoris porta opprimendos, celeriter
 miserat. Neque deterritus tanta multitudo Ioannes, nauibus,
 ad faciliorem circumactum usumque tormentorum, in altum
 euectis; assidua iaculatione proelium ad solis occasum præclare sus-
 tinuit: neque virquam hostibus, tanto superioribus numero, locum
 ad conferendas manus, seque circumueniendum reliquit. Pa-
 ronibus nouem, onerariis decem depressis, epibatis amplius
 quadringentis desideratis, Calcutum postridie morsti Malabar-
 res, vniuersa lugente ciuitate, rediere. Ioannes, egregia parua victo-
 ria, gratulantibus regulis, Cocinum adiit, naues per otium onera-
 ranit, felicique successu ouans in Lusitaniam iter intendit. Trans-
 uectus inde Bonae spei promotorium, aliam insulam patefecit, quae
 sanctae Helenae, cuius tum dies natalis agebatur, est appellata: mi-
 sero quidem illa circuitu, sed saluberrimo caelo, aquis optimis, &
 egregia frugum & carniū copia: loco præterea ita opportuno, vt
 ad recreandas è longo itinere Lusitanorum classes, diuino consilio
 ibidem

ibidem enata videatur esse. Minus è sententia per idem tempus nauiganit Consalius Cœlius: qui cum sex nauibus in Brasiliam destinatus, amissis locorum ac tempestatum iniuria quattuor, nil nisi rubrum lignum & simias pùttacòlque in Lusitaniam retulit. Interea Emmanuel, cognitis rebus in India gestis, classem parauit nauium viginti, rebus omnibus instructissimā: quæ vel amicis præsidio, vel hostibus terrore esse posset. huic iterum Vascus Gamma cum summo totius Arabici, Persici, & Indici maris imperio præfectus, cum Olisipone maturè soluisset, ex itinere Abrahamum Quiloz tyrannum, tanto apparatu perterritum, Emmanueli stipendiarium fecit, imposito annuo tributo, quod duum millium miticalium, vt ipsi appellant, vel aureorum summam haud excederet. Inde cum in Malabares trajecisset, ingentem Saracenorum nauem & milicibus & omni telorum genere paratissimam, Calecuti redeuntem expugnat: in ea Mahometani permulti interempti, Mecam ad pseudopropheta sepulchrum superstitionis causa peregrinantes at pueri ex eadem secta complures Christianis præceptis imbuti baptizatiq; sunt: quos Gamma Olisipone postea templi Bethleemici ministerio dedicauit. Ab ea victoria Cananorem adiit, Regique & oratorem suum, & ab Emmanuele perampla dona cum litteris reddidit. ac renouato fœdere Cocinū tetendit. Ibi dū sui Regis agoria conficit, repensè legati affuere a Christi cultoribus iis, qui non longè à Cocino Cranganorem habent urbem, è vetustissima illorum stirpe, quos beatus quondam Apostolus Thomas ad suam religionem ac fidem, à Brachmanarum fabulis & impura superstitione traduxit. Is Indiam prouinciam in orbis terrarum distributione sortitus, Socotoram insulam Arabici maris fertur aduisse primū: dein, multis ibi factis Christianis, trajecisse Cranganorem. in ea ciuitate cum multos item Christi filios peperisset; Colanum petiit; neque ibi frustra disseminato Euangelio, trans juga montiū ad oram orientalem ingenti labore contendit: multisq; locis, ac præsertim in Coromandelis regno Christiana re bene gesta, perrexit in Sinas, quorum ea tempestate celeberrimum erat nomen; ac diuini verbi sementem in eo quoque nouali facere instituit. Atque haud pœnitenda collecta fruge, templisq; ad Christi cultum edificatis, in Coromandelem ad reuiscendos & confirmandos in fide scophytos rediit. Coromandelis caput ac regia tum erat urbs Meliapor: quam vetustate bellisq; dirutam nuper Lusitani, deducta à militem emeritorum colonia, frequentarunt, ac mutata appellatione, honoris Apostoli causa ab sancto Thoma denominarunt. In urbe sacrâ eadem exstruere aggressus Apostolus, cum à demonum

sacrificulis & ab Sagamo rege prohiberetur; res interim insignis
 accidisse perhibetur, ad Christi virtutē & fidē Euangeliij cōprobā-
 dā. Inusitata magnitudinis truncū, vt sit, in litus eiecerat mare,
 quod eo tēpore leucas ferē decē ab vrbe distabat. Eam Rex mate-
 riā cū in vsum ædificij cuiusdā vehemēter expetere, robusti pri-
 mū homines incassum funibus ergatisque amouere conati; dein
 adhibiti complures elephanti, cū toto connixi impetu nihil om-
 nino proficerent; Apostolus Regi conditionē tulisse fertur, si trū-
 cum illum sibi ad templum vero Deo ædificandū daret, nullis ma-
 chinis, nullo mortalium adiutore, sese protinus eū ad urbem at-
 tracturum. Cū rex, insanire videlicet hominē ratus, per ludibriū
 annuisset; tū diuus Thomas zona, qua erat præcinctus, ad pro-
 minentem ē caudice ramusculum annexa, signo tantū facto Cru-
 cis, immanem stipitem facili ductu sequentem, vniuersa ad specta-
 culum effusa ciuitate, in ipso pomærio statuit; ibidēque defixa
 lapidea Cruce, vaticinatus est, cū ad eum lapidem vsque pertin-
 geret pelagus, rū Diuino iussu ē remotissimis terris candidos ho-
 mines ad eadem, quæ ipse intulisset, sacra instauranda venturos.
 Neq; fefellit prædictio. Siquidem sub Lusitanorum appulsum, oēs
 cultis tot annorum accessibus locus Oceano demum allui capessens.
 Verū ab eo signo cæterisque virtutibus, cū Thomæ verbiū
 maior in dies accresceret fides, Brachmanas autem, fūco & fallacijs
 parta iam auctoritas, iam sagina deficeret; accensus rabie quis-
 dam ex ijs, scdum ac ferum facinus mali dæmonis instinctu con-
 sciuit. Filio admodū puero ipsemet necem intulit, vt haberet vnde
 peregrino & inuiso capiti crimen exitiumq; constaret. Citatus ad
 Regē Thomas, cū accusator ab eo per summā indignationem &
 querimoniam pœnas filij extincti repeteret, contrā, Thomę discipu-
 li, affinem aut omnino consciū eius culpæ magistrum negarent;
 nihil opus esse coniecturis & certaminibus ait Apostolus, ab ipse-
 met, qui occisus dicatur, omnium optimē cognosci rē posse. petit
 vt eius publicē interrogandi potestas fiat. nihil recusatū ab aduer-
 sario; & cunctis tā inauditæ rei expectatione suspensis, cadauer in
 mediū affertur. Tum ad exanimē puerū Thomas placido & sereno
 vultu cōuersus: Agedū, inquit, per Christū, quē ego Deū prædico,
 palā & sine ābagibus puer prome; quisnā huiusce tāti sceleris autor
 extiteris. Mirū dictū: ad Christi nomē, frigidus & exsanguis corpuscu-
 lo vi tales cōsestis rediēre spiritus; & clara voce, vt ōnes exaudirēt,
 Thomā certū summi Dei legatū: & ipsius odio, ad struendā illi ca-
 lumniam, nefarias à parēte sibi manus illatas esse cōfirmat. Hac tā il-
 lustri tāq; admiranda reificatione fractus calumniator obmutuit.

Sagamus propēso iā atē ad credēdū animo, Christianā deinde fidē ac religionē sine vlla dubitatione cōplexus est. Regem ex amicis & popularib⁹ imitati cōplures. Brachmanis, quamquā detecta diuinitus fraude, & pulso in exilium parricida, pertinax tamē & cæca mansit improbitas. cū lātōs Christianæ rei progressus, & neglecta Deorū simulacra ferre nō possēt, facta cōspiratione præconē Euāgelij ē medio tollere omnino cōstituūt. Tumulus erat nō procul ab vrbe: quō Thomas idētidē, ē Christi disciplina, secedere, propitiādi æterni Regis & sui recolligēdi gratia, cōsueuerat. in eū locū, tēpore caprato, Brachmanæ armati cū sui similibus impetū dant. ibi Apostolus dū ad Crucē, alienato ab sensib⁹ animo, Deū pro salute hominū & eius præsertim populi deprecatur; telis primū ac lapidibus appetitus, dein ab vno ē Brachmanis lācea trāsfolius occubuit. venerandū corpus inde sublatū à discipulis, & in tēplo nuper ædificato cōditum est. Accessit martyrij nomine, & memoriæ causa, fragmentum hastæ, quæ inhæserat costis: & baculus præferratus, quo ille ad peregrinationes utebatur: & vrna fictilis cespitem inserto, nempe qui manantem ē sacris vulperibus cruorem ebiberat. exinde locus multis miraculis clauit, ac magnus eodē ex omni parte concursus, voti & religionis ergō, fieri caprus. Hæc ferme Indi sciscitantibus Lusitanis, non ē fama solū, sed etiam ē veterum annalibus edidēre. quin egregias Thomæ laudes, ac mortem pro Christi nomine fortiter obitam, pueris Malabariis patrio carmine decantare mos est. Sunt qui cū tribus Magis, qui ad Christi liberatoris incunabula cum muneribus adoranda, Sybillæ Indicæ (vt ferunt) monitu, stēlla duce tetenderant (quo in numero Pirimal Ceilani rex ponitur) Thomam in Oriente cōgressum: dēque immani trunco miraculum non Meliapore, sed Cranganore perpetrassē dicant, ac postremō in Calamina vrbe mactatū regis imperio, (qui Sagamo defuncto successerat) ac sacrum deinde corpus Edeßam Mesopotamiæ translātum à Christianis fuisse cōtendant. Vt cūque res habeat, (nam ego meam interponere sententiam in tali re tantoq; locorum & temporum interuallo non ausim) satis constar, Apostolum in Coromandelio tractu, Gāgetici finis, palmam tulisse martyrij. nec dubium est, quin ex diuini viri præceptis atque institutis ingens hominū multitudo, varijs Indiæ dispersa regionibus, in hæc vsque tempora, Christi nomē fidemque tenuerit: quamquam ex Armenij Patriarchæ Nestoriani placitis, à quo Episcopos paulo antē hanc memoriā accipere consueuerant, multis vitijs & erroribus inquinatā. alioquin, Apostolicas cæremonias magna ex parte obeunt. altaris mysteria religiosē

venerantur; eoque viatico, decedentes à vita, se muniant. Aduentus Domini & quadraginta dierum solenne ieiunium diligenter obseruant; quotidianam psalmodiam & sacris insistant; & cum alia Christi Domini Sanctorumque festarum concelebrant, tum verò præcipue paschali feriarum octauam, quam Dominicam in albis vocamus; quod eo demum die incredulus antea sanctus Thomas, indito in Christi latus ac vulnera digito, Dominum suum ac Deum suum præclara testificatione confessus est. alia præterea multa ex maiorum traditione diligenter obseruant, eo maiore fidei & constantiæ laude, quod ob id ipsum non modò à Mahometanis hominibus acerbè vexantur, sed etiam ab regulis Ethnicis in seruitutem redacti, cum alias indignitates & contumelias perferunt, tum verò sedem ac domicilia iniquis pensionibus redimere subinde coganur. ijs, aduentu Lusitanorum, noua diuinitus affuisse lux visa. Consilio inter se habito qui Cranganoris incolunt fines, ad Gammam in propinquo versantem legatos (vt orsus eram dicere) destinarunt. quorum summa orationis fuit; se & vetustissimos Christi famulos esse; & hoc ipso Lusitanici nominis cupidissimos; multa se à barbaris indigna quotidie pati: petere & orare, vt Emmanuelis Regis nomine se suaque omnia in patrocinium fidei recipiat. Sub hæc, deditiois inligne, sceptrum argento decoratum Gammarum supplices derulere. Quos ille benigno vultu, comiter & amice complexus, bono animo esse iubet: vel in primis mandatum sibi ab Rege Lusitaniæ affirmans, vt Christi fideles, quotquot in ea regione supersint, omni ope atque auxilio subleuet: nondum id libi per Calicutanorum insidias & quotidiana vitæ discrimina licuisse: ac ne tum quidem ob angustias temporis, reditu iam iamque imminente, posse illis quam vel maxime cupiat operam studiumque præstare. Cæterum, quæ prima se occasio det, enixe curaturum, vt non sine causa Christiani omnes in regum Lusitaniæ pietate opibusque, certissimum suæ salutis commodisque præsidium esse constitutum intelligant. Interea, si qua necessitas incidat grauior, ad Lusitanum confugiant præfectum, quem firmo cum præsidio sit in India relicturus. Is erat Vincentius Sodreus, cuius, Emmanuelis iussu, Gamma sex ornatissimas naues ad maritimam oram tendendam reliquit, vt Saracenos & Arabas ab Indici littoris accessu & commercij prohiberet. Interea Zamorinus varijs artibus atque fallacijs Gammam ad se pericere & circumuenire conatus, et in nihil ei procederet, Trimumparæ per litteras ac nuntios alteris rogando minandoque suadere etiam atque etiam institit, Gammam & comites vel sibi proderet, vel certe suis finibus in per-

in perpetuum exterminaret. Cui tam impudenti postulato, fortius ac liberius quam a barbaro expectari posset, semel iterumque respondit ille: se nullis neque promissis neque terroribus adduci posse, tantum ut in se facinus admittat, iusque naturæ simul ac gē-
 rium violer. Si quid ab se petat, quod salvo officio præstare possit, id vero se libenter ipsius causa vel cum damno facturum. Qua vi-
 ri constantia vehementius irritatus Zamorinus, in Lusitanos pri-
 mum, deinde in Trisuparam ipsū apertè grassari constituit. Re-
 bus iam transactis, Gamma reditum in patriam maturabat. cer-
 tiore de re ab exploratoribus factus Zamorinus, ad Calecutanā
 oram appropinquanti classē opposuit nantium undetriginta, eo
 certiore victoriæ spe, quæ d Lusitanicas naues ipsis, oneribus impe-
 dias, prorsus inhabiles ad pugnam putabat fore. Sed cum longè
 sefellit opinio. Siquidem in barbaras duas, reliquum agmen ali-
 quanto ipatio antegressas, Christianę tres eximia celeritate velis
 inuectæ, tantum primo congressu terrorem intulere, ut nautæ mi-
 litēsque contata vix pugna illico se in mare deiecerint. quorum
 ferme recentj ē schapis inter enatandū occisi: cetera navigia eodē
 metu perculsa, quæ cuique proximum fuit, turpi fuga litus peti-
 re. nec fugientibus insitit Gamma, propter gravitatem onerum;
 veritus ne qua in brevia per imprudentiam incurreret. in captivis
 duabus haud spernendæ merces inuentæ, in ijs pretiosa fœtalia de
 argentea vasa permulta, itemque simulacrum aureū librarum ad
 sexaginta, horribili admodum speciei: huius, luminū erant vice, duo
 primæ notæ smaragdi: ē pectore autem claritatis eximiæ pyropus,
 castaneæque pæne magnitudine, radiabat. amiculum aureum pluri-
 ma & varia de more gemma distinxerat. rebus hisce raptim flama
 subductis, aluci cum armamentis in conspectu omnium inec-
 si. Gamma, rebus terra marique ex animi sententia confectis, eū-
 dem exitum Casanoris Regem denuo salutasset; Mosambicum ad
 naues reficiendas, atque in Olisiponem læto cum reboatu cantu-
 que incolumis appulit. Egre dientem in terram excepere, Emma-
 nuelis iussu, principes nobilesque viri quàm plurimi: qua ille celo-
 britate ac frequentia, cunctis ordinibus maiorem in modum gra-
 tulantibus, regiā petijt. Auxere illius diei lætitiā, cum naues
 permultæ varijs ē regionibus eodem tempore in portum inue-
 ctæ, cum in pompa faustis ominibus & magno populi applausu
 prælatū aureū in argenteo disco vestigal, quod Abrahamus Qui-
 lox tyrannus, eo primum anno pependerat. Ex ea pecunia Emma-
 nuel auream pyxidē in Sacrosanctæ Eucharistiæ vsum facien-
 dam locavit: ac miro artificio perfectam, prouersique ornatam
 lapil-

lapillis, in æde Bethleemtica posuit. At Zamorinus interim aduersis rerum suarum euentibus quotidie magis in rabiem accendi; & quoddam Calcutanas opes in dies imminui, Cocinenses maiorem in modum augeri conspiceret, assiduus inuidiæ stimulis agitari: Trimumparæ verò libertatem in respondendo, pertinaciam in Lusitanis omni ope tuendis, ferre nullo modo posse. Quibus rebus per se iam satis ægrum & exulceratum animum, egregij scelerum omnium artifices Mahometani facile perpulere, ut ipsi Trimumparæ bellum inferret: ac quoniam preces ac minæ parum prodesse, vi armisque ad Lusitanos tradendos hominem cogeret. Quæ de re consilio principum indicto, plerique, ut sit, quò inclinatum Regis animum sentiebant; eò præcipitem sua sententia impellere nitebantur. vnus Naubeadarinus Zamorini sororis filius, & successor designatus, omne consilium belli suscipiendi gerendiq; discurrere frustra conatus est: quandoquidem Zamorinus nonnihil eius oratione & auctoritate commotus, reliquis tamen instigantibus, dolori potius & iracundiæ, quàm rectæ rationi ac salutariibus parere consiliis, ut plerique mortales, animum induxit. Igitur, ut Lusitanicæ classi præsidio Trimumparam exueret, qua illum vna re potissimum niti præclare nosset; bellum terra maximè sibi gerendum existimauit. Eoque consilio exercitum omnem ad Pananem, cuius antè meminimus, vicum, sexdecim à Cocino leucas, coëgit. Ea fuere armatorum ad quinquaginta millia. Cuius tantæ molis tantique apparatus nuntio Cocinum allato; fremere plebs, aduenarum gratia se in capitis ac fortunarum discrimen impelli; nomen Lusitanum diris ominibus execrari ipsos ad eandem inquirere, ac sustulisset proculdubio, ni Rex eorum vitam firmissimo Naïrum præsidio munisset. Principes verò ac dynastæ eodem perterriti metu, Trimumparam supplices etiam atque etiam precari hortarique, tempori cederet, Zamorinum placaret; denique ignotæ amicitiae & incertæ dispendio, regni salutisque aleam sine cunctatione redimeret. Quibus cum Trimumpara obfirmata resisteret mente, nihilque sibi tanti esse vel vnquam fore affirmaret; ut legationis & hospitij violaret ius, fidemque datam Regi Lusitaniæ falleret; dynastæ plerique, desperata Concinenſi re, ad Zamorinum vnà cum amicis & clientibus transfugere. Quos imitati postmodum Europæi duo, Christiano indigni nomine, quos alij Illyricos alij Insubres fuisse perhibent; deserta fide ac religione, tormentariam fabricam, & aris conflandi scientiam, cuius erant peritissimi, sanè graui Christianæ rei damno, barbaris prodidere. neque impune cessit eis perfidia. siquidem post annos aliquot,

quor, agnoscentes errorem ac scelus, cū ad Lusitanos reditum pararent, à Malabaribus illico deprehensi, & concursu populi crudeliter interempti sunt. Dum hæc à Zamorino parantur, Sodreus, ora Calecutana vastata, Cocinum peropportunè cum sociis appulit. Eius aduentu Rex & Lusitani paululum respirarunt. Sed, ille simul edoctus quanto in periculo res esset, simul infimis precibus rogatus vt milites in terram exponeret, seque cum Trimumparæ copijs maturè coniungeret; contra omnium expectationem animo prorsus obdurato respondisse traditur: Sibi maris custodiam ab Emmanuele commissam. Si maritimum instaret bellum, se officio præclare functurum: quandoquidem terræ gerenda res foret, Rex cum suis ipse sibi consulere. Ab hoc responso, gementibus Lusitanis, perculso Rege, ad fauces Erythræas obsidendas rectâ contendit: Arabumque sex nauibus in itinere captis, præda ditatus ingenti, ad Curiam muriam insulam, haud longè ab Aromata promontorio, quâ in Septentriones obuersa est, in anchoris constitit. ibi dum in Mahomeranos porro imminet excubatque; Maio mense ineunte atrocior Boreas vehementi procella naues allisas ad saxa comminuit; ipseque Sodreus vnâ cum Blasio germano fratre, tum spreti Lusitanici sanguinis, tum destituti Regis amicissimi ac fidelissimi, pœnas horribili naufragio & & repentina morte persoluit. Fertur, antequam id accideret, ab incolis identidem admonitus, vt statam & anniuersariam eam tempestatem caueret; quamquam obtemperantibus aliis nauarchis, & in tuta secedentibus loca; ipse tamen cōtumaci vultu, verbisque insuper contumeliosis optima consilia respuisse. Hæc ferme de Sodreis fratribus aduerso rumore vulgata; quamquam eos admodum locuples auctor Ioannes Barrinus liberare culpa videtur, affirmans non ab Sodreis desertum Regem, sed enixè operam deferentibus, instante iam hyeme remissum ab Rege. De vtriusque tamen exitu Barrinus idem haud sanè discrepat. Cæteri, qui mutata paulo antè statione periculum euitarant, ad placandas cælestes iras Cocinum repetere, & laborantibus suis opem ferre finè mora constituunt: sed incensæ officio voluntati haud ita respondit euentus. Petro quippe Ataidio duce, cū Indicum pelagus traiecissent, aduersis tempestatibus ad Anchediuam insulam hyemare coacti. Interea Lusitani, qui Cocini versabantur, tum de suorum de Regis optimi salute solliciti, ac singularem viri constantiâ atque animi magnitudinem valde admirantes, ab eo magnopere petière, vti se ad Cananoris Regem nauigare permitteret. ibi si ne cuiusquam periculo tutos ad nouæ classis aduentum futuros.

turos. Quibus ille respondit, bono essent animo, ac diuinæ providentiæ fiderent; quæ bonas causas, cum in extremum discrimen venissent; tum maximè subleuare consuesset; de protectione verò minimè cogitarent. neque enim se permissurum; ut quos semel in tutelam atque amicitiam recepisset, ij, se viuo & consentiente, ad alienam opem supplices ac vagi confugerent. Simul ceteros, ne despondeant animum, hilari vultu & accommodata ad tempus oratione adhortatur. ac quanta maxima potuit celeritate, copiis ex vniuerso regno contractis, opportuna loca præsidii firmat, solas repurgat, nouas circa urbem munitiones vallumque perducit in primis verò, quoniã Repelini vada (is locus abest à Cocino leucas non amplius quattuor) ad exercitum traducendum hosti erant petenda; Naramuinum sororis filium, eximia spe summæ virtutis adolescentem, hæredem regni destinatum, ibi cum Nairum quinque millibus & quingentis opponit. ad eum Laurentius Moronius & aliquot Lusitani spectatæ fortitudinis viri ultro se adiungunt. Zamorinus per vates & sacrificulos ad proficiscendum omnibus diu captatis, signa denique ad Repelinum promouit. ac priusquam trajicere conaretur, noua ferri flammarumque denuntiatione Trimumparam aggreditur, ni Lusitanos relinquat. cum ille minas omnes terroremque præ officio ac fide contemneret: copias traduci à Zamorino, quacunque vada patebant, illico cœptæ. Sed resistentibus acriter Nairibus, non sine magna suorum cæde, semel iterumque repulsus, ab innata mobilitate animi reditum cogitare apud se cœpit; atque, ut iniuria sese dabant, rei difficultatē deterritus, procul dubio signa retro vertisset; ni pertinax Brachmanarum & Mahometanorum in Trimumparam & Christianos odium acriter obstitisset. Eorum adhortationibus animatus ad cœpta prosequenda, per occultos internuntios quæstorem Trimumparæ ingentibus præmiis promissisque corrumpit, ut per occasionem stipendij numerandi, quamplurimos à Naramuini præsidio ab ignis abducat. eam sibi ad transitum occasionem fore. ille per speciem aduersæ valetudinis in castra venire se posse dissimulans, quâquã egro ferente Naramuino, dimidiã ferme Nairum partē in urbē euocauit. quos cum sub vespere Naramuinus ea lege misisset, ut ante lucē castra omnino repeterent: Quæstor extracto in multam diem negotio, tota de re Zamorinum per eisdem nuntios admonebat, ille, ne tantam opportunitatem frustra elabi pateretur, omnibus connixus viribus, non sustinente iã impetum Naramuino, exercitum, sagittas, atque tormenta partim actuatijs, partim vado traduxit: ac Naires vigilijs fessos & infrequentes, facta impressione, in palmet

ta Cocino proxima cōpulit. ibi Naramuinus, multis acceptis vulneribus, magna vicissim edita strage, fortiter dimicans, vnā cum duobus alijs regijs iuuenibus cadit. reliqui fuga dissipati, varijs itineribus in regiam conuenēre. Calecutanus, iam se intendentibus tenebris, vltra cedenti hosti non institit. Postridie, tam insigni parata victoria, Trimumparę fidem iterum per cōmunes amicos, missasque precibus ac terrore litteras, tentat. ille, quamuis ē tanta clade, ac pręsertim ex amissa regia sobole, insigni dolore acceptos tamen (quod vix credibile videatur) sterit animo, condiciones pacis reiecit, collectis reliquijs Nairum, & omnis generis vndiq; coacta multitudine, aduentanti Zamorino se rursus obiecit. Ea quoque pugna victus ac profligatus, accepto insuper vulnere, nihil habuit prius antiquiusve, quā vti Lusitanos, eorumque res omnes, a cedis & direptionis periculo eriperet. Vaipinum est insula Cocino proxima, sacri & inuiolati apud barbaros soli, ac pręterea firmis & operibus munitissima. in eam insulam aduenas cum eorum gaza raptim transferendos curat. dein cum egregia manu armatorū subsequutus ipse celetiter: vt si minus loci religione certē munimentis armisque hostem arceret. Omnes ferē procures, vt supradictum est, ad hostes turpi defectione transierant. Vnus Vaipinensis dynasta Trimum parę sese fidum comitem amicūque ad finē usque fortiter prębuit. At Zamorinus, haud segniter vñs victoria, Cocinum penetrat; urbem flammis iniectis vniuersam incendit. Vaipinum contempta religione haud semel aggreditur; sed cum ignominia semper ac damno prohibitus, aduentante iam hyemē; in proximum ver distulit bellum. interea, ne Trimumpara Cocinū repereret, castella in vrbis ruinis nōnulla excitauit, & cohortes aliquot in eō pręsidio statuit. ipse tã secundis rebus elatus ac tumidus, Mahometanis ac Brachmanis effusē letantibus, ad gratias inanibus diis agendas Calecutū reuertit. ibi, cęraria officina instituta per duos, quos diximus, fidei desertores, & alios quorum industriā magnis pręmijs fouebat incitabatque, omnis generis tormenta machinasque ad vrbium excidia cōparabat: cū ē Lusitania subitō nostris admodum laborātibus affuit Franciscus Albuquerqueius, omnibus belli adiumentis instructus. is, Petro Ataidio cum cęteris, qui ad Anchediuam hyemauerant, ad suas naues adiuncto, Vaipinum rectā contendit, ac Trimūparam Emmanuelis nomine tum verbis amicissimis erectum animatumque, tum ad regiam tuendam personam pręsenti pecunia subleuatum, cælo & fugæ Calecutano pręsidio, in Regnum Cocini summa omnium gratulatione nōstituit. Inde, populando vrēdoq; perduellum cęterā satāq; nō

vno loco hostes vel inuitos in certamen extraxit, multisque militibus
 suis praeliis exiguo admodum suo detrimento cecidit. postremo op-
 pida quoque aggressus, primo Chiriuai pinum, dein Cambalanum,
 tum alios ignobiles vicos, dynastis, qui ad Zamorinum defecerant,
 vel interfectis, vel in fugam actis, ingenti ardore militum expugna-
 uit, in conditque. Ab ea expeditione, maximo gaudio & infinita
 cum actione gratiarum, à Trimumpara exceptus, pro amicitia
 petiit, vt quoniam inter eas nationes aded infesta ad eam diem
 vita Lusitanorum fuisset, castellum ad eorum corpora & res tuen-
 das edificare sibi Cocini liceret: quod Rex aded prolixè liberali-
 terque concessit; vs è suis etiam palmetis, quoniam camenta non
 suppetere, præcipua firmitate materiem in eam ædificationem
 excidi quamprimùm iusserit; dein loco in primis idoneo area dimensa
 & inchoato iam opere; dudum expectatus è Lusitanis cum iuuentutis
 robore superuenit Frãncisci patruelis Alphonsus. Albuquerque, is
 qui rerum deinde gestarum gloria Magni cognomè est consecutus. eius
 accessu, Lusitanis Indisque certarim insudantibus, breuiter consum-
 matum castellum, & in eo templum Divo Bartholomæo dicatum est
 vt magno vtrūq; consilio ac pietate, sic modico sumptu elegantiq;
 Sacrarum ædiū & arcium; quæ variis Indiæ locis per alios aliosque
 præfectos deinde per otium absoluta sunt, lignea illa prima ædificia
 quasi typos ac proplasmata iure quispiam dixerit. Eo munimeto
 perfecto, supplicatio à Lusitanis habitata signum pederis è Cruce Do-
 mini sub umbella pretiosa per multas instaurata iam vrhis partes,
 præcinentibus tubis cum religioso tripudio ac festâ saltatione præ-
 latum, pōpa ad arcem vsque perducta, & cum arx ipsa, tum in ea tē-
 plum precatione solēni à sacerdotibus cōsecratū eo maiore letitia
 q̃ illo primū die Romana Ecclesia diuinis in rebus, Lusitana gens
 in humanis, Indiæ possessionem adire quodāmodo videretur. Post
 hæc, Albuquerque vterque ad perdomandam Zamorini ferociam
 nouas excursions fecere. vastatus in primis Repelimenfis ager,
 pagi ac villæ complures inflammatae ac dirutæ, nauigia capta ac di-
 repta permulta, deniq; bello passim circumferendo, tantum terro-
 re omnibus circa populis intulere; vt Zamorinus ipse, præsertim
 suadente Naubeadarino eodem, qui bellum antea dissuaserat, ora-
 tores pacis & commercij petendi ad Lusitanos miserit. cui conditio-
 nibus iis datum est fœdus, vt & cædem Calecuti factam, & direpta
 mercimonia aquis æstimationibus compensaret: itemque ab la-
 cessendo armis Trimumpara in posterum abstineret. In hac ferme
 leges pax cōuenit, ac rursus cum Zamorini popularibus amicè agi &
 contrahi caprum. Eadem fama permoti iadudum tutores Colani
 Regis,

Regis, (nam ipse per etatem potens regni nondum erat) per legatos item foedus & amicitiam petiere. Quibuscum eo libentius iunctæ dexteræ, quo majores in omnem partem opportunitates habere visa res est. Etenim Colanum vrbs, quattuor & viginti leucas à Cocino in meridiem sita, in primis totius Indiæ antiqua & opulenta censetur. ex ea Calecutum & aliæ Malabarici soli olim ductæ coloniz. abundat mercibus; portum facili præbet accessu. ac præterea, multis familiis veterum Christianorum incolitur: quæ res longè etiam vehementius Lusitanos ad societatem gentis allexit. Igitur illis præcipuè cædum in foedere: multis & grauib. iniuriis liberati, eorumque fortunis ac dignitati consultum. Instituta communi consensu amicitia, tabulisque commercij ritè confectis, domicilium proprium Lusitanis in vrbe Colano attributum. eò cõfestim negotiatores cum scribis & custodibus immigrarunt. Accessit rei diuinę procurandæ causa Rhotericus Dominicanus; is, & morum integritate & doctrinę præstantia, paucis diebus multos mortales partim in recta fide confirmauit, excoluitque: partim ab stipendiis dæmonum ad Christi signa traduxit. Eodem anno, quo hæc in India gerebantur, (is fuit à millesimo quingentesimo tertius) nauarchi aliquot ad commeatus Arabicos prohibendos Olisipone profecti, Zanzibaris Regem, malis coactum, stipendiarium Emmanuelis fecere. itemque Brauz libere ciuitati, leucas cis Melindem centū, annum vectigal impositum. ipsi verò Melindensi Regi, cum à Mõbazæ tyranno valde premeretur, sanè opportuno tempore latæ suppetiæ. tyrannus ab armis discedere, & propè iā victo Melindensi pacem dare coactus est. Cum terra marique negotia Lusitanica prospero admodum procederent cursu, & simul in varias regiones aditus Euangelio patefieret; tranquillam iam à Calecutano res, vnus hominis cupiditas & amentia perturbauit. is, Cocinensi apothecę præpositus, cum nauē Malabaricam pipere onustam præteruehi cognouisset; repenti, vel auditate prædæ, vel priuato in Malabares odio incitatus, mittit qui captam sine mora Cocinum pertrahant: nautæ cum se Zamorini amicos & populares clamarent; Deumque & hominum fidē testarentur, se ipsius missu Cranganorem petere; nihilominus Lusitani in incepto persistunt. coorta pugna, sex Malabres interfecti, complures vulnerati: nec Lusitanis incruentum certamen fuit. Expugnato nauigio, in Cocinensem apothecā piper omne cõuectū. Ea re cognita Zamorinus cõfestim ad Franciscum Albuquerqueium mittit, qui tantam iniuriā exposculent. ille cum rē negligeret, nec modò ablata reddere, sed ne factum quidem vlla ratione purgare dignaretur, enimvero

Zamorinus continuò exarsit itacundia, coalitamque recens amicitiam indignabundus abruptit. Hanc ego dirèptæ pacis ac societatis causam, Damianum Gossium & Hieronymum Osorium sequutus, in medium attuli, haud sane ignarus, in hoc etiam ab his distindere Barrium, culpamque omnem in Zamorini nobissem animum utcunque transferre. Sed regiis chronographis à me, præsertim in re tali tantaque, temere fides abroganda non fuit. Cæteram Zamorinus, ut dicere institueram, acsi dolore subeensus, primum edicta omnia decretaque in rem Lusitanorum facta exemplo reuocat, dein armatos parones ad intercipiendâ onera circumtinquæ dimittit; postremò ad euertendâ Trimumparâ, Lusitanosque ex India pellendos, maiore quàm vnquam antea conatu copiisque se comparat. Et quamquam inexpiabili in utrosque odio ferebatur; bellum tamen distulit consultò, quod ad Albuquercij fratres, onustis iam non vno loco nauibus, ex India abscederent. Quibus de consiliis Trimumparâ litteris amicorum ac vniuersis maturè certior factus, cum Francisco (nam is præerat summæ rerum) egit etiam atque etiam, ut adedò difficili ac periculoso tempore quam firmissimum sibi suisque præsidium in discessu relinqueret. Sed neque proximæ calamitatis memoria, neque imminens Lusitanicæ rei discrimen, neque optimi & constantissimi Regis obtestationes precèisque flectere Francisco arduum valuere, ut naues plus tres cum ceterum & quinquaginta dumtaxat propugnatoribus daret, præfecto Eduardo Paredo viro fortissimo: nimirum, ut in tanta deinde paucitate cum militum virtus, tum verò diuinæ opis præsentia clarius appareret. Post hæc, Albuquercij fratres uterque simul, verum exitu dispari, in Lusitaniam vela dedere. Franciscus, incertum qua elado quove infortunio vnâ cum sociis in itinere perit. Alphonsus, quamuis magnis jactatus procellis, tamen circa finem Iulij mensis, non minore quaestu quàm gloria, sospes in urbem Olisiponem introiit. Post eorum profectionem, solutus metu Zamorinus, palam terra marique bellum ciebat. ducenta amplius nauigia, magnam tormentorum copiam, elefantos complures, armatorum millia circiter sexaginta contraxerat. Eo terrore Cocinum allato, multi confestim in Malabaribus interiora dilapsi: ac vix capitis pœna proposita cohiberi populus potuit. Ex reliquis copiis aggre milites ad millia tringenta conscripti; quorum tamen paulatim numerus, partim transitionibus partim effugiis, vix ad decem millia rediit; nec ea quidem admodum forti animo, vel integra in Trimumparâ fide. Ergo tota pænè bellumholes in Lusitanos incubuit. Solennes tum forte agebantur feræ; quibus cœlestes iras, et omne genus humanum intentas; olim fore potissi-

potissimum capite Christus excepit. Ea recordatione ad omne decus ac pietatem incensu Lusitani, vicissim vitam pro Christi nomine effundere gestiebant. Itaque tanto inferioribus copiis, nullum periculum reculare, caput libenter in discrimen offerre, & periculosissimas expeditiones certatim sibi quisque deposcere. Eduardus quoniam multis partibus uno tempore dimicandum fore non dubia conjectura prospexerat, primum ad Repelini vada novas munitiones obiecit: dein Cocinensi arce multis locis instaurata, novum insuper propugnaculum ad portus introitum excitavit. ad hæc, naues & scaphas majores, ut ad subita occurrerent, omni genere telorum ac tormentorum instruxit. At Zamorinus, uti proximo bello fecerat, Repelini transitum & vado, & actuariis longo ordine confertis tentavit primum; dein magna suorum cæde bis ter repulsus, cum in angusto loco se multitudo impediret, & a nostris in confertam turbam irrita nulla jacula inciderent; Repeliniensis dynastæ monitu ad loca minus vadosa, verum patentiora descendit. ea re cognita, Patiecus cum expeditis celeriter anrevertit: ratusque paucitatem consilio adjuvandam, noctu sudes præcuras toto palium vado figendas curavit: postridie hostes magno impetu transire conati, partim se præustis cuspidibus induerunt, partim accedente æstu obruti, partim assiduis missilium nimbis vulnerati occisique pars etiâ, quæ vel nandi peritia vel beneficio linterium in vteriorê euaserat ripam, acriter dimicantibus Lusitanis, aut cæsi, aut in flumen detrusi. Zamorinus, ubi aperta vi parum proficere se intelligit; ad insidias de more cõuersus, percussiores, transfugarum specie, in Eduardum occultè summittit: hosce ille diuinitus deprehensos conuictosque Trimuparæ tradidit, in quos arbitrato suo consuleret. pretio dein conducti, qui veneno inficerent aquas: eo item scelere per indices patefacto, excubiæ ad fontes intentæ cura dispositæ. Rumor ad hæc de industria dissipatus, Concinense præsidium cassum, naves captas & incensas: ac sollicitati circa populi, ut in nostrorum stationes & apothecas impetum facerent, nomēque Lusitanum omne delerent. ea quoque fraus Dei beneficio patuit. Quo tam infelici rerum euentu cum valde angeretur Zamorinus; tū ad infringendos eius conatus, dira morbi lues accessit: qua multi ex ipsius exercitu scelerè absumpti; multi etiam & contagionis metu & belli difficultate perterriti, diffugere. Iamque susceptæ expeditionis auctores execrantem, ac desperatis panē rebus, de pace ac de reditu cogitantem, injecta repente spes confirmavit expugnandi Lusitanicas in ipso Cocinensi portu naues; quo uno subsidio, ut supra diximus, Trimuparam vel maximè niti non ignorabat. Mahome-

tanus quidam erat, Coiesalles nomine, machinarum peritus. is ad Christianorum nauigia superanda, Malabaricis multo celsiora, eiusmodi artificium ingenti omnium approbatione commētus est: Binis paronibus, valido & à puppi & a prora tigno inter se cōmissis, turres erigebat; è quibus deni amplius homines in subjectas onerarias turò ejaculari possent. Huinſce generis machinas octo cū adornasset; Zamorino ignaro talium rerum, & adulatorum turba circumfluēti, tanta victoriæ fiducia subito accessit, vt Eduardum ad se vinctum perducere sine mora imperauerit. Verū ille per exploratores tota de re præmonit⁹, nouas vicissim in onerariis machinas excitat. ac quo die commissum est prælium, (is erat in cœlum ascendenti Christo Domino sacer) nauium puppes, ne à tergo circuii possent, ad littus applicuit; præterea, ad arcendum congressum, prominentes à prora malos obiecit: precatusque immortalē Deum, vt in ea quoque sibi pugna, sicut in cæteris, propitius adesset; inuicto animo, per exigua manu, ducentorum ferme nauigiorum impetum excepit. Ardētes primū pyre ad Christianas naues inflammandas immisit: quibus accessu prohibitis, & in cōspectu omnium frustra consumptis; tū demū turrita nauigia nequitquā admoueri cæpta. Siquidem præter ipsam machinæ formā duplici præsertim clauo, ad regendum inhabilē, æstus quoq; maris tum fortē rapido accedens tractu, gubernādi arbitrium nautis ademerat: ergo, & magistri gubernacula huc illuc frustra torquere, & remiges irritò conatu in aduersum maris impetum tēdere; & infesto rostro in nostros directā nauigia repētē modò in obliquum, modò in cōtrarium sisti: nihil iam loci consilio vel arti esse: neque moderatores inter se constare; nec remigum clauo, neque clauus magistris parēre: aliud naualis turba, aliud duces & propugnatores vocare, aliud cuncta simul æstus abripere in eo tumultu, cū sagittarum multitudo cælū pænē inumbraret; & crebris hinc inde fulgetris, horribili cum strepitu radiantibus, omnium generū vsquequaque tela volitarent; è turribus octo vix duæ ad onerarias agrè tādē appulsæ. in quas destinato ictu maiores globi à nostris subinde contorti: laxatisque cōpagibus, partim auulsa è suis sedibus tabulata, cum ipsis epibatis in aquam magno sonitu decidē; partim dissilientibus vndique fragmentis, confauciati permulti, ingentem pauorem ac trepidationem cæteris intulēre. Ad eum casum clamor à nostris terra marique sublatus; & integrata pugna tanto militū ardore; vt Calecutani, multis passim occubentibus, attoniti pauentesque certatim terga conuerterint. neque vllis ducū Regiue ipsius aut minis aut hortamentis sisti fuga potuit, contentos

rursu remotas Malabaribus insulas, & intima pœnitentia æstuaria petiere; quinque circiter ab initio belli menses effluxerant. eo toto tempore Zamorini copias valde imminutas esse constabat. pestilentia, mortalium ad tredecim millia absumpserat; totidem ferme huc illucque distulerat metus. variis præterea certaminibus, magna parte navium ac tormentorum amissa, ex ipso militum robore millia plus quinque ceciderant. Zamorinus infeliciter iam toties in arma coortus, cum & hyems immineret, & nova insuper à Lusitania classis adesse diceretur; abjectis belli consiliis, ipso diu Iohannis Baptistæ natali die vasa collegit, ac retro ad Pananem tristissimus abiit. Brachmanæ auguresque, quod belli suasores & impulsores semper fuissent, veriti ne in ipsorum caput calamitas verteret; culpam tantæ acceptæ cladis in malè observata auspicia, neglectas religiones, & vota minus fideliter persoluta, cuncti ex composito rejecere. Hisce artibus mendacisque sacrilegi impostores existimationem suam egregia simulatione tutati, Zamorino, vanis superstitionibus misere obnoxio, ingens dirarum injecta formido, regni administratione vicariis tradita, ipse interim æger animi, ac mœrore panè confectus, in auiam solitudinem cum exiguo comitatu, ad placandos commentitios Deos & expianda peccata secessit. At Lusitanorum, eo toto bello, cum omnium, tum verò Eduardi præcipue Patrieci virtus enituit. Is & ante prima signa fortiter dimicando, & insidiis maturè præcauendis; & disponendo milite, & muniendo ubi res postularer; & quævis militaria munera impigre obeundo, acerrimi simul bellatoris & ducis eximij laudem omnium testimonio est consecutus. Quamquam attentius belli progressum & euentum æstimantibus, divina potius quam humana tota res visa. quando tam multis Malabaribus ex utraque parte cadentibus, Lusitanus tot præliis desideratus est nemo, ac navium insuper aluci non semel trajecti ac perforati sine vilius dâno feruntur; & fulmineo excussæ rotatu ferrez pilæ, irrita plaga (quis credat?) obuiis quorundâ excepte pectoribus. Quas ob res Christo, salutis humanæ pareri, supplicationes habitæ, & solenni ritu, pro ea quæ tum suppetebat copia, sacrificatû est. Redeuntê è prælio Patriecum Trimumparâ per quam arcè comiterque cõplexus, immortales eius virtuti ac fortitudini gratias egit: nec modò regnum, sed vitam salutemque Lusitanis haud vno iam nomine acceptam ingenuè tulit. Interea multo litteris & nuntiis certior factus Emmanuel, quanto in periculo res Indica versaretur; Lupum Soarium Alyarengam cum navibus duodecim subsidio suis laborantibus miserat. is, quæquam ab Eduardo paratam

iam antè victoria, magnum tamen ad Cocinense regnũ & Lusitanica negotia stabilienda, momentum attulit. Siquidem Zamorinus & quotidiano matris conuitio, & assiduis populariũ precibus in patriam reuocatus, bellum, eadem qua deposuerat leuitate, reparare terra mariq; instituerat. Iãq; ad Cranganorem oppidũ terrestres naualesque copias intentiore delectu habito contrahebat. Eius rei fama Cocinum allata, Lusitani circiter mille, Naires ad duo millia confestim eò profecti, recens ædificata ab hoste nauigia primũ expugnauit, præfecto rei maritimæ cũ duobus filiis interempto: dein exscensione facta, eodem impetu Naubedarini pediatum fundũ fugatque. tum Cranganori oppido injectæ flammæ; Christianorũ tamen relictis, ac præcipuè sacris MARIÆ Virginis & Apostolorum ædibus, tempestatum est. Per idẽ tẽpus Rex Tanoris; (cui quoque Malabarica est regio) tũ finitimis bellis admodũ premeretur; Lusitanis auxilium petit; sequenti aspernarentur, Emmanuelis vœtigalem fore professus est. missi extemplo aliquot Lusitani manipuli: quo ille subsidio, cũ breui superior hostibus euassisset; ceteris, vti receperat, legibus in Regis Lusitanicæ societatem ditionemq; concessit. Inter hæc, Indico mari ab Lusitanis vehementer infesto, Calecutana commercia magis in dies imminui. negotiatores & inquilini partim ad suos lares, partim in aliena regna migrare. In iis mercatores Arabes, omnium ditissimi, cũ ad Melicam reditum pararent, pecuniam & pretiosissima quæq; in nauibus imposuerant, sub Lusitanicæ classis discessum illico vela facturi. Nō fessellit ea res Aluarẽgam. Continuo Pandaranæ portũ scaphis audacter inuectus, onerarias Arabum septendecim instar muri inter se colligatas, omni telorũ genere ornatissimas, & propugnatoribus refertas, vi cepit, ac direptas incendit. Pertinacibus animis vtrinque certatum est. è Mahometanis duo millia; è nostris viginti quinque, non amplius, interfecti: vulnerati ad centum & triginta. Inde, relicto cum tribus nauibus ad Cocinum tuendum Emmanuelẽ Vasconcellio, opimis spoliis onustus Aluarenga Lusitaniam petiit, comitẽ itineris Eduardo Patieco: cuius egregiæ virtuti, immortalibusq; erga se promeritis, Trimumpara debitum testimoniũ scriptis ad regem litteris tribuit. Ei testimonio cũ aliorum etiã litteræ sermonesque astruerent fidem; Emmanuel talem ac rãtam indolem in obscuro latere nequaquã est passus. ac præter ceteros honores, aduenienti Eduardo publicè priuatimque habitos, præclara quoque viri facinora pro concione diligenter exposuit, ornavitque Regis iussu Iacobus Ortizius Viscensis Episcopus: idemq; ceteris in oppidis Lusitanicæ facilitatum. dein, vt in communi causâ

commune gaudium esset; ad Christianos omnes Reges principesque, ac Romanum præcipue Pontificem, Emmanuel in eandem sententiam accuratè perscripsit. diu celebrati sermone omnium nationum tam noui tamq; admirandi rerum euentus; gratiæ ubique ingentes auctæ Deo; nec parum inde Lusitanico generi ac nomini dignitatis accessit.

LIBRI SECVNDI FINIS.

HISTORIARVM

INDICARVM

LIBER TERTIVS.

Oc tam secundo successu rerum, Emmanuel Orientis opes imperiūque animo & spe in dies maiore complexus, percunctādo à regionum peritis & nauigationis tabulas, quæ ex India depictæ subinde referebantur, attentius cōtemplando, ita comperiebat: Indicę negotiationis præsidia & quasi claustra præcipua esse tria: Adenum Arabiæ, & Armuziam insulæ Geru (Ogyxim olim fuisse quidam haud absurdè cōjiciunt) prænobiles vrbes, quarum altera Arabici altera Persici sinus ostium obsideret; itēq; Malacā, Sincapura no impositam freto; quò, propter loci opportunitatē, Sinarum, & Lequiorum, & insularū pænè innumerabilium mercimonia commearent: ergo, ad ea loca vel sedere sibi adjungenda; vel armis, ubi res exigeret, occupanda; studiū omne cogitationēq; conuerterat; ratus, id quod res erat, eam vnam expeditissimā rationem esse totius maritimi quæstus ac mercaturæ ab Ægypto Syriæque in Lusitaniam transferendæ. Non sefellere ejusmodi cōsilia Saracenos & Arabas viros, & in suis occultandis voluntatibus, & in alienis odorandis explorandisque admirandæ sagacitatis. Itaq; Zamorino per sulicos & Brachmanas persuadēt, vt quoniā Indicas classes Lusitanicis & robore nauium & armorum apparatu inferiores, tot iam euentus ostenderint; ab Ægypti & Arabiæ ac Syriæ Rege Cāpsone,

quem Sultanum appellabant, aduersus communem hostem auxilia accersat. Missus in eam legationem cū amplis muneribus Maimames, Mahometanæ superstitionis cultu notissimus, miscendo consilium precibus, modò Campsonem obsecrabat, vt religionis auisæ causam susceperet, ac prophetæ sepulchrum, & populares, amicosque & consanguineos à quotidianis Lusitanorum iniurijs ac latrocinijs vindicaret: modò suadebat, vt sibi quoque vestigalibusque suis maturè consuleret. Gentem ab vltimis orbis terræ terminis in partem Indici commercij vix ante quinquennium precario admissam, tantos iam sibi sumpsisse spiritus, vt leges Orientis dare, iura publica inuadere, Africanas opes per summam audaciam interuertere, quibus denique visum sit, navigatione ipsa interdicere minimè dubitet. Qui tam longinquis ac periculosis expeditionibus talia moliantur; quid tandem, si domicilium ac sedè in Asia fixerint; non aufusi orientem flammam vel exiguo latice, adultam iam & grassantem, non nisi ruina opprimi & extinguere. Proinde nascenti malo pro sua pietate ac prudètia quàm primùm occurreret. Ad extremum petebat, vt classem aduersus Lusitanos quantam posset maximam, remige ac milite instructam, ad Indiæ littora mitteret. Calcutanum comitatus, pecuniam, portus, ac cætera necessaria affatim præbiturum. In eandem sententiam orator etiam ab Adeni regulo, vir clarus è pseudopropheta stirpe, disseruit. Haud vana afferebant. etenim Campson & Mahometici dogmatis se præcipuum assertorem, ac Mecanæ domus, quæ in eius erat imperio, præsidem ac tutorem ferebat: vt imminutum eius cultum negligere salua dignitate non posset: & post Lusitanorum in Indiam aduentum, ac merces in Occidentem auersas, maiora in singulos annos rei pecuniariæ damna sentiebat. Igitur & regum sociorum suatu, & sua ipse voluntate ad pellendos ex India Lusitanos vehementer incubuit. In præsentia, legatos quàm optimè sperare iussos, & promissis ingentibus regio more oneratos, dimisit. Cæterùm mox de apparatu bellico, deque ratione perficiendæ rei, deliberanti multa occurrebāt, quæ quamuis incitatos hominis imperus admodum retardarent, primum communis Mars & incerti bellorum euentus; dein periculū ne, Lusitano oppugnando, totius Europæ arma in se conciret; postremò ædificandæ instruendæq; clāssis difficultas: quod & materia cædua, cū in Ægypto non suppetat, longissimè petenda: & informes triremiū aluci mēbratim à Cairo seu Babilone, quo interfluo Nilò Mēpheos obiacet antiquæ ruinis, Sueziū vsquē, rebus maris emporium, per solitudines arenosas & auias transuehendi forent,

forent, atque ibi demum compactis carinis ornandi deducendi-
 q; Quocirca, antequam ancipitem belli subiret aleam, sibi tēran-
 dum existimavit, num quid denuntiatione magni alicuius pericu-
 li ac minis apud Christianos proficere posset. Primum igitur, per
 idoneos homines rumoribus dissipatis, omniū aures bellicis ter-
 roribus cōplet. dein artificiose submittit, qui Maurum monachū
 Hispanum, antistitem templi eius, quod in Arabiæ monte Sina
 reliquias diuæ Catharinæ virginis martyrisque conseruat, me-
 tu, ne quid in sacram ædem grauius consulatur, supplicem ad se
 compellant. Hunc ergo, simplicitatis antiquæ virum, qui regum
 ignoraret artes, pauentem ac trementem, Campson cum minaci-
 bus litteris ad Alexandrum eo nomine sextum Romanum Ponti-
 ficem mittit. in quibus erat; se à duobus Christianis Regibus Fer-
 nando & Emmanuele iamdudū intolerandis iniurijs affici. ab al-
 tero Mahometanos omnes Bæticæ sinibus, nulla ipsorū culpa, per
 summā indignitatem exterminatos. alterum, Africæ, & Arabiæ, &
 Indiæ prā annuis classibus infestam habere; nautas & mercatores
 in seruitutem abducere; aditu religiosissimæ ædis, quæ ad Mecam
 sit, plurimos omnium nationum mortales arcere. quod hæc Rex
 vterque, focer ac gener, nulla prouocati iniuria, contra ius naturæ
 ac gentium audeant; se quoque vicissim Christianos, quotquot in
 suo imperio sint, ad Mahometica sacra metu proscriptionis & exi-
 lij cōpulsurum; ac præterea antiquissimarū religionum Christia-
 nas ædes ac monumenta; quæque in Ægypto & Arabia, quæque
 in Iudæa ac Syria videntur, cum ipso Christi sepulchro euerfurum
 & cōcrematurū esse. Quæ si Pontifex salua cupiat, ac suorum in-
 columitatis curam gerat; Regē vtrumque pro sua potestate quàm
 primum ab ea mente consilioque deducat. Has ergo querimonia
 minasque Campson ad Pōtificem maximum detulit, haud dubius,
 eas magni vtrique apud Hispaniæ Reges fore momenti, quib⁹ pro-
 pè hæreditario iure nihil Christiana religione prius aut potius es-
 se didicerat. Alexander, Senatu super tali tantaque re habito, mo-
 nachum ipsum ad Emmanuelem, ex quo coram fustis cuncta co-
 gnosceret, mittit. Hunc demissè precantem, vt ab laceſſendo Æ-
 gypti Rege desisteret, ac tot Christianis mercatoribus; tot religio-
 sis hominibus, tā venerandis Christi Sanctōrūq; reliquijs pro sua
 pietate cōsultum veller; bono animo esse iubet Emmanuel. neque
 enim Cāpsonē studio Mahometicæ superstitionis, aut ab³ minan-
 di monumēti cura, sed imminutis portorijs redditibusque totque-
 ri. quæ detrimenta quando ita vehementer hominem extruicent;
 atquaquam cōmissurum, vt Christianis negotiatoribus è suo re-

gno pellendis, & celeberrimis templis, ad quæ ingens quotannis
 hominum vis, religionis causa, magno cum ipsius emolumento
 confluat, euerendis; nouam insuper iacturam certissimè quærit
 & vectigalium faciat. Nam quòd Fernandi socii iniurias, de
 quibus ad eam diem questus non sit, quartodecimo demum an-
 no (tòt enim ferme à pulsus è Batica Mauris effluxerant) aded à-
 cerbè, tam dolenter expostulet; cui non apparere, causas quæ
 accusationum & criminum; & sordidissimæ cupiditati auaritia quæ
 inanem speciem caritatis religionisque prætendi? Proinde Chri-
 sti famulus poneret metum, nec barbari fremitus irasve tanto-
 pere perhorresceret. Hisce verbis confirmatum antistitem, pe-
 cunijsque ad exornanda Orientis templa, ac pauperes alendos,
 copiose instructum, Rex Lusitanus Romam remittit; ac simul ip-
 sum Pontificem Maximum per litteras omni sollicitudine liberat.
 Ipse verò, qua erat prudentia & animi magnitudine, tam dira Sub-
 tani comminatione aded non exterritus est, vt magnam etiam
 voluptatè inde perceperit. præclarū quippe sibi Emmanuel duce-
 bat, immanem belluā, quæ ad eam diem Lusitanica arma superbè
 contèpserat, quasi adactis ad vitalia telis, deniq; cōmoueri. Quo-
 circa ad cœpta prosequenda, duplo penè maiorem, quàm superio-
 ribus annis, classem instruxit. eique præfecit Franciscum Almeida,
 virum cum cætera illustrem, tum quòd fortem ac fidelem operam
 in Bética expeditione Fernando nauarat. Huic magnopere in dis-
 cesso præcepit, vt quoniam ad ea, quæ iamdudum agitabat animo,
 & assiduitate copiarum ac ducum, & spatio temporis opus esset;
 arces aliquot opportunis Africæ Asiæq; locis exstrueret, quæ Lus-
 itanis & facilem in remotas regiones excursum; & tutum, quonies-
 cunque res postularèt, receptum darent. Præfectus, cum ad VIII.
 Kalend. Aprilis, qui dies cœlesti ad Virginē nūtio est sacer, nauibus
 duabus & viginti faustis ominibus Olisipone soluisset anno mille-
 simo quingentesimo quinto, Franciscanis aliquot fratribus & cle-
 ricis alijs rei Christianæ causa in eam peregrinationem assumpsit;
 octauo Idus Aprilis ad Hesperidas processit. inde cum ad superan-
 dum Bonæ spei promontorium nauarchi in meridiem cursum ex-
 tendissent, vehementi Aquilone vique adeo in remotas ab Sole
 regiones protecti sunt; vt classiarijs præ nimio frigore manus pro-
 pemodum obriguerint. Inde ad Orientalem Africæ oram extem-
 plo deiecit, & secunda navigatione paucis diebus Quiloam est vē-
 tum. ibi Abrahamum tyrannum callidè tergiversantem, & annum
 stipendium Emmanueli recusantem pendere; Almeida cum arma-
 tis detegunt, & facta, ex vrbe per vim exegit: eiusque loco, Maho-
 metem

metem Anconinum, acceptum incolis virum; & expertæ in Lusitanos fidei, Regem, solenni cum apparatu imposita capiri aurea corona, constituit. Dein sicu ad maritimos aditus æque ac terrestres in primis commodo, arx ædificari cœpta ingenti alacritate nauticorum & militum. cumque labor in orbem ireret, ipsæque Almeida & cæteri principes, ad exemplum, suam obirent vicem; non die non nocte intermissum opus, vigesimo die absolutum est: arcique ab Diuo Iacobo inditum nomen, quodd eius Apostoli die ipso natali urbem expugnassent, ac tyrannum inde expulissent. Constitutis Quiloxæ rebus, & firmo præsidio arcis imposito, itæque nauigijs ad oram tutandam relictis, Mombazam petijt classis. Ea vrbs in parua eiusdem nominis insula, quam æstuarium efficit, excelso ad conspectum tumulo posita, portum habebat duobus propugnaculis munitum: in quibus tormæta è Lusitanico naufragio nuper extracta, ut supra diximus, barbari collocarant. ijs cum aduentantem classē aditu prohibere conarentur; nostrorum ictibus breui disiectum utrumque castellum, ac liber introitus Almeidae paruit. missis deinde ad tentandi reguli animum nuntijs, cum nihil pacati responderetur; Almeida trifariam adortus urbem, Assumptæ in cœlum MARIE Virginis die festo vi cepit, ac direptam incendit. multi ex hostibus interempti, multi in scruitutem abducti. Regulum, inter ipsam dimicationem desperata victoria, fugientem sylvæ texere. Transmisso inde sexdecim diebus Oceano, Anchediuam insulam tenuit classis: ea insula, quodd in littus imminet Indicum, ac turam stationem nauibus præbet, ibi quoque ex Emmanuelis præscripto castellum excitatum. Hinc Almeida Cananorem traiecit; ac summa Regis voluntate ad tuenda mercimonia optimo loco arcē exstruxit, præsidioq; communi. Per idem tempus Lusitani qui ad Colanum agebant, contracta temere cum incolis & Arabibus rixa, ad unum omnes interempti sunt. Eius rei cognoscendæ ac sedandæ tumultus causa, Laurentius Almeida Francisci filius classe profectus, cum superba responsa tulisset, commisso prælio, Arabum operarias ad viginti magno ardore militum captas incendit. quo itæ in prælio illud in primis accidit memorabile; pila è maiore tormento in scutum Ioannis Homini Lusitani cōtorta, ad ipsius pedes sine vlla prorsus læsione defluxit. Interea grauis iam ætate Rex Cocini Trimumpara, de gentis more deposito gubernaculo, se in solitudinē ad colendas Brachmanarum superstitiones receperat, ac sororis filium Naubeadoram natu minorem hæredem reliquerat regni, maiore præterito, q̃ nuper in bello Calecutano ad Zamorinū vna cū alijs principibus descisisset: is dolore incensus a-

missi patrimonij, cum nouum deinde Regē vexaret exerceretque, ac popularium sollicitate animos non desisteret; profectus Cocinum Almeida, Trimumparæ iudicium ac voluntatem ratam voluit esse: donatum pretiosis muneribus Naubeadoram in fidem recepit, ipsiusque patrimonium ac regnum, Emmanuelis auctoritate opibusque constituit. dein impositis mercibus naues duodecim anno insequente in Lusitaniā remisit: ipse ad res Indicas administrandas, regesque socios tuendos, (quod ita in mandatis habebat ab Emmanuele) Cocini permansit. Plures tum è Lusitania classes, nondum exploratis ad plenum tempestatibus, eodem anno deinceps, ut quæque parata erat, in varia cogniti nuper Oceani littora mittebantur. Itaque paulo post Almeida profectio, vir egregie fortis, Castellano patre natus; Petrus Gnaia, nauibus sex ad Sofalā venerat, ut arcem in eo tractu, si quæ posset, ædificaret; ac simul in auri pretiosa commercia Lusitanos induceret. Tenebant ea loca tum Saraceni, ab vrbe Magadaxo primū, dein à Quiloa profecti; & ingenti lucro cum finitimis Castris, qui in Monomotapæ Regis imperio variis locis aurum effodiūt, Indicas vestes & alia mercimonia commutabant. Sed inter Quiloanos tumultus Prætor cōmissus Izufus, vir astutus & audax, defecerat nuper ab tyrāno Abrahamo; perque fraudem in eius terræ possessionem inuaserat. Ad hunc, iā ætate confectum, & luminibus captum, Gnaia cum adiisset; primū ostendit, quantum ex Lusitanorum societate & commercio-vtilitatis capere posset; dein petiit, ob eam ipsam rem, uti ad merces custodiendas castellum in iis finibus ædificare sibi liceret; id non magis aduenis, quā incolis præsidio contra finitimorū incursiones futurum. ac simul de Regis Emmanuelis benignitate opibusque multa disseruit. Ille, non tam ratione societatis adductus, (quippe qui nec Lusitanorum mercibus indigeret, & graues accolas fore procul dubio cerneret) quā fama perterritus eorum, quæ ad Quiloam ac Mombazam erant gesta, per honorificè accepit virum, ac postulatis in speciem libenter annuit: quamquam acriter obsistente Mengo, Musaso genero, viro acri & bellicoso: quem senex ea potissimum ratione leniit, fore ut Lusitanos insolita cæli intemperies, & loci grauitas, ac palustres humores paulatim absumerent, vel certè sic afficerent, ut à paucis armatis deleri sine periculo possent. Gnaia dynastam spe liberaliorem nactus; locum quæ flumen in mare effunditur, ædificationi designat. & quod camenta non suppeterent, casas è robusta materia raptim exstructas, duplici vallo, & propugnaculis, & fossa circumdat. Neque ita multo post, uti prædixerat Izufus, aduersa valetudine tentari

tentari aduenæ capti; paucisque diebus adedò peruagata vis febrili
 est, ut ex vniuerso præsidio vix quadraginta superessent, ad arma
 ferenda, & vigilias obeundas idonei. Quam occasionem ratus
 Arabs de medio tollendæ inuisæ nationis, exstimulante præser-
 tim assiduè Musaso genero; tamen suis duntaxat opibus rem ag-
 gredi non est ausus. Mocondes erat Cafer, vicinis locis pro Mo-
 nomotapæ Rege præpositus. Hunc per nuntios Izufus admonet,
 Europæos piratas, qui maritimam oram dudum infestam habue-
 rint, denique ad se delatos, intra lignea septa, quæ sibi ipsimet cir-
 cundederint, fame & squalore panè confectos teneri. Si in par-
 tem prædæ venire animum inducat, se rem in eius aduentum in-
 tegram seruaturnm. Haud frustra missa legatio. Mocondes,
 omnis humani expertus iuris, aduentitij lucri nec opinata spe ille-
 ctus, ingentem trahens popularium turbam, celeriter affuit:
 neque tamen Lusitanos fefellit, ab exsulibus Saratenis tota de re
 festinè præmonitos. itaque & ænea tormenta, ignotum Castribus
 ad id tempus machinæ genus, idoneis locis occultè disposita fue-
 rant; & cùm à valentibus intentiore cura excubiæ agitabantur;
 tum ipsimet ægri, quippe quibus periculum & indignatio præter
 spem adderēt vires, sese ad defensionem forti animo comparaue-
 rant. Mocondes, artis bellicæ profus ignarus, ac numero maxi-
 mè frater, (hominum autem ad sex millia secum adduxerat) Ara-
 bum ductu monituque fascibus sarmentorum ex agro collatis,
 ad castellum copias incomposito agmine admonuit: completis-
 que fossis, nostrorum paucitate contempta, Cafres alij vallum
 scandere, alij conuellere nitebantur; cùm in confertam multitudi-
 nem, ac nihil tale timentem emissa repente ferrea procella, tãtam
 edidit stragem, ut relictâ oppugnatione attoniti paudentesque bar-
 bari se in proxima nemora confestim abdiderint. ac ne ibi quidem
 turdè esse sicut. siquidem continuatis bombardæ ictibus, magno
 impetu dissultantia arborum fragmenta semiermes incautosque
 misere lacerabat. cui tanto malo cùm nullum, præter fugam, reme-
 dium occurreret; rabie ab Lusitanis in Arabas versa, vulgo fremere
 quòd se fallacibus promissis ad bellum cum ipsis Diis gerendum
 euocassent. atque, ut est rapacissima gens, ne prorsus inanes absce-
 derent, Izufi agro vastato, & oppido ipso magna ex parte direpto;
 in patriam reuertère. Ac ne Lusitani quidem inultam passi persi-
 diam. Post Castrum profectionem, cognito Izufum eiusque satel-
 lites, nihil minus quam nostrorum eruptionem timentes, negli-
 gentius agere; noctis intempestæ silentio, Gnaia, strenuis cum ali-
 quot viris aduerso flumine in regiam subuectus, Izufum ipsum
 & paucos

& paucos familiares occidit. dein, priusquam populi concursus in regiam fieret, insigni facinore perpetrato, ad suos eadem nocte incolumis rediit. Postridie, cum res emanasset, ira odiiq; incēsi barbari quàm maxima coacta manu, denuo castellum adorti; & eodē quo nuper euentu, plures & integri à multo paucioribus & imbecillis, cum cæde & ignominia repulsi. Post hæc, inter eos certari de successione cæprum. Cùmque Musafus, præpollens viribus & popularium gratia, Izusi liberos patrimonio exurbare niteretur, & satis apparet, ius in armis fore; alter ex iis, nomine Solimanus, ad Gnaiam confugit salubri vtriusque consilio: siquidem Lusitanorum opē Rex declaratus, fidelem se vicissim illis amicum ac socium ex eo tempore præbuit. Interea Zamorinus, tametsi cum lætis admodum promissis ab Sultano redierant oratores; tamen, imminente Lusitano veritus ne sera essent Ægyptiaca auxilia, contracto ingenti fabrum naualium numero, maiorem quàm antea classem omni studio ædificabat, dispositis circa omnes portus custodiis, ne quid rumoris de tanto apparatu ad hostes efflueret. Namque Laurentium, dispersis nauibus Malabarica tenentem littora, & Ægyptios Arabasque negotiatores magno interceptum rei Calecutanæ damno, quàm maximè incautum & imparatum placuerat adoriri. Verùm ex vrbe Calecuta clām elapsus Ludouicus Patritius Romanus (qui cognoscendi studio, ut fit, mercatoris habitu in Indiam penetrauerat, idemque hæc ipsa deinde litteris consignauit) Almeida vtrique, & filio & patri cuncta ex fide retulit. Neque ita multo post, è variis oræ Malabaricæ portibus in vnum coacta Zamorini classis ad Laurentium rectā contēdit. ea fuisse dicitur cellarum nauium amplius sexaginta, lemborum ac paronum biremiumque ad centum & triginta, omni telorum genere & numero militum instructissima. Ad eius famam Laurentius, patris iussu naues non plus vndecim admittis triremibus paucis raptim adornauerat, Lusitanis, præter nautas, impositis octingentis. Ut ad ictum bombardæ ventum est, conspicatus Laurentius tantam hostium multitudinē, expiatis de morte noxis, primum omnium ædem MARIAE Virginis Victrici vouit, si ea pugna barbari fusi ac fugati essent. dein, paucitati subueniendum ratus arte, ne à Malabaribus circumueniri posset, tormentis, qua parte viriū longè præstabat, eminus rem gerere instituit. atque ob id ipsum ex alto directis in proelium nauibus, leni Austro flate, simul & venti beneficium & congregiendi arbitriū hosti præcipuit. Ac primo statim certamine, cum in syluam adeo densam irrita nulla propemodum ab Lusitanis incideret plaga, neque ex tanto intervallo

vel tormenta ferrea, quibus tum utebantur hostes, vel sulphurei pulueris ollæ, vel sagittarum imber nostros admodum laderent, multæ passim omnis generis naues hostium aut depressæ aut in litus ejectæ. Ac, dissipatis demum ordinibus, quod antea consulto vitarat Almeida, pugnam è propinquo cōseruit. Prætoria naus erat hostium, tum alvei magnitudine, tum armatorum frequentia insignis. In hanc harpagonibus ferreis cōprehensam Almeida cum fortissimis aliquot bellatoribus incredibili pænè ausu transfiliit: tantòque ardore animi & corporis dimicatum est, vt è sexcentis propemodum armatis, quot eam ruebantur, superfuerit nemo, exceptis iis, qui nandi pericia freri, se in pelagus præcipites dederant. Pari conatu, verùm successu dissimili, Nonnius Vascus, modica naui, & exigua militum manu, multo maiorem, & propugnatoribus instructam fermè quingentis, inuaserat. cūque pauci à pluribus circumuenti premerentur, extremo iam in discrimine laborantibus victor Almeida subuenit, nec modò suos è periculo eripuit, sed etiam naui hostium, trucidato vel depulso præsidio, poritus est. Inde iam certa victoriæ inclinatio ad Christianos facta, & Lauretius haud cunctanter insequutus trepidam ac pauentem hostium classem, aliquot insuper naues partim expugnauit, partim tormentorum ictibus perforatas demersit: palatæ aliæ contento cursu Callectum maximè repentes, cū longinqua fuga, tum quodd eas terror ipse longè latèque distulerat, ex imminente clade euaserunt. Almeida, tribus circiter hostium millibus cæsis, sex tantum è suorum numero desideratis, (quæ res diuinum auxilium sine vlla dubitatione monstrauit) captiuas trahens onerarias nouem, ingenti parta præda simul & gloria, Cananoris portum, cuius vrbs in conspectu res erat gesta, magna cum totius populi ac Regis ipsius gratulatione, sospes introiit: ac primùm omnium, MARIA Virgini Victrici, quam initio prælij vouerat ædem, faciendam locauit. deinde Cocinum ad Franciscum patrem cum aliis nauarchis iter intendit. Per eos dies Sabaius, qui Idalcanem genuit, præcipuus Decaniorum tyrannus, qua in regione Goa vrbs est, opportunitatem nactus, dum ad Cananorè distinetur Almeida, sexaginta actuarias naues ad Lusitanos ex Anchediua insula pellendos misit, præfecto classis & auctore totius consilij Antonio Fernando Lusitano, exsule ex iis, quos ad cognoscenda loca gentèsque Petrus Aluarus Capralis, vt supra dictum est, Quiloz reliquerat. Is, ad spem vberioris stipendij transmissio Oceano, cū se ad Sabaium contulisset, ejurata per summum nefas Christiana religione, Abdalæ nomē assumpserat: & quod rei maritimæ & naualis fabricæ

fabrica peritus esset; apud Goanos, talium rerum adhuc rudes, ma-
 gno in honore habebatur. Igitur ad Anchediuam exscensu facto,
 nuper edificatam à Lusitanis arcē omni conatu oppugnare institit.
 Præerat arcis præsidio Emmanuel Passianus, spectata fide ac virtute
 vir, ex vrbe Italiæ Genua claro genere oriundus. Hūc, in subita re,
 quāquam ab aliis rebus imparatū, non defecit animus; ac dierum
 aliquot oppugnationē, cum vrgeretur vndique, præclare sustinuit.
 ac demū Abdala, victricis classis iā iamq; aduentantis perterritus
 fama, quā celerrimē sese irritō incepto ex Anchediua proripuit.
 Sed ea postmodum arx, quod valido præsidio propter hostium
 propinquitatem indigeret, ne Lusitanicæ res in tanta paucitate dis-
 traherentur, ab ipsismet Lusitanis est diruta. Inde, ad Franciscum
 affertur, Saracenos mercatores, à Molucis & ab aurea Chersoneso
 redeuntes, ne in Lusitanica præsidia inciderent, longiore ambitu
 capto, per Maldiuas insulas in Arabiam tendere. Quocirca Laurē-
 tium filium ad eos insectādos proficisci iubet. Is cū incognita sul-
 caret maria, æstus impetu primus omnium Lusitanorum ad insulæ
 Ceilani littora abripitur, quam insulam, vti suprà dictum est, ve-
 terem esse Taprobanam Ioannes Barrius multis argumentis affir-
 mat. hæc, ouali maximē figura ducentarum circiter & quadraginta
 leucarum ambitu, leucas in longitudinem septuaginta octo patet,
 in latitudinem quattuor & quadraginta, atque à Cori. promōto-
 rio, vt suprà diximus, auulsa freto vadoso, Piscariæ, quam appel-
 lant, oræ prætenditur; ea cœli clementia, soli vbertate, & copia
 fluminum aquarumq; perennium, vt primorum parentum sedes
 olim perhibeatur fuisse. varia pecorum armenta, nec non elephā-
 tos gignit egregiē bellicosos ac dociles: ceteris metallis caret, fer-
 rū incolæ effodiunt, plurimas fert gemmas, verū præcipua clari-
 tate sapphyros, chrysolithos, pseudopalos, ac pyropos; itemq; aro-
 mata pretiosa, cinnama, cardamomū, piper, ac palmas eximie bo-
 nitatis. Ad hæc, vel in primis iucundo spectaculo syluosi montes
 ad effigiem theatralem inflexi, vastam planitiem oblongo circuitu
 in cauæ formam includunt: quorum vnus in arduam & subrectam
 altitudinem panē septem leucarum exsurgit; habetq; in summo
 æquatam agri planitiem, ex cuius medio bicubitale saxum eminēs
 ad instar mensæ, vestigium demonstrat impressum inclyti sancti-
 tate viri, quem ex Indiæ regno Deli quondam in ea loca venisse
 tradunt, vt gentem superstitionibus deditam fabulosis, ad vnus
 Dei cultum religionēque traduceret. ergo tantæ venerationis
 est locus, vt à leucis amplius mille, omnium ordinum peregrini, ac
 præsertim logues, illuc pietatis causa contendant ingenti labore;

liquidem, præter cæteras itineris difficultates atque pericu-
 eius etiam montis cacumen non nisi per adactos clauos fe-
 que catenas ascensus est. Haud absimile vero videtur quod
 quidam, in eo, quod dixi, vestigio, quamquam extincta iam
 minis antiqui & peregrini memoria, soli Eunuchum Can-
 Æthiopum Regiæ, quæ cum alijs scriptores, tum verò Doro-
 Tyri Episcopus (qui, Constantino Magno imperante, & san-
 tis & doctrinæ laude præcelluit) in Arabia Felice, totaq; Ery-
 & in Taprobana, Christi Euangelium promulgasse testatur. In
 insula vniuersa nouem in Satrapias vel regna diuiditur: estq;
 omne commercium, vel frequentia portuum, vel ipsa loci reg-
 ia primis accommodata. Laurentius in Calles portum inue-
 cum regulo per legatos inira societate, columnam, cum in-
 pitione, testem sui aduentus, in littore posuit: dein omissa
 præter incommodum anni tempus Maldiuana profectio, cu-
 tis admodum nuntijs ad parentem reuertit. Inter hæc, Tristi-
 Acunia, Alphonso Albuquerque comite, cum valida classe in-
 destinatur: quæ ex itinere inuasit cupido Madagascaris insula-
 taram ac religionem explorandi. itaque vel contra sententiam
 buquercij, (qui, ne temporibus excluderetur, maturandum ai-
 appulsis ad insulam nauibus, cognitum est, maritima ferme a-
 racenis, interiora à Castris incolis: terram esse gingiberis, c-
 phylli, & argenti feracem. quæ dum Tristanus curiosè perq-
 aduersisque subinde rēpestatibus nec opinato subsistere cog-
 interea (quod Albuquerque præclare monuerat) idonea tran-
 sionis Indicæ tempestas effluxit. certis enim & anniuersarijs f-
 statibus orientalis nauigatur Oceanus, quos hodie vulgus, v-
 quidem interpretor, ab ipso ventorum impulsu, motiones a-
 lat. Ex si quo casu præterlabantur, dum denuo recurrant, m-
 rum mensium sæpe mora cæptis interuenit. Igitur, ne frustra-
 rim tempus absumeretur, à Madagascare Melindem est ventu-
 Oienfis dynasta Melindio Regi ob Lusitanicam societatem ad-
 dum, vt ferebatur, infestus; eiusdem Regis rogatu ab Lusitanis
 lio victus, & Oia vrbe pulsus occiditur. quo terrore perculso
 mensis finitimus regulus, in Tristani fidem ultro concessit,
 pendarius Emmanuelis Regis est factus. Ex eo loco ad Braua-
 nitatem classis accessit; ea cum, pactum superioribus annis t-
 tum pēdere abnueret, capta est à nostris certamine haud leu-
 armatorum millia barbaris animos fecerant. Verum vbi de-
 sum à Lusitanis & collato pede res geri. capta est, ferociâ po-
 Magna edita cæde fusi & fugati pleriq;. Decurionibus tamē

in patriam ad extremum vsque spiritum egregiè constitit. acriter dimicantes in vestigio cuncti mortem oppetere, quàm occidenti reipub. superstites esse maluerunt. Vrbs deinde, congestis dudum diuitiis opulenta, à militibus sædè crudelitèrque diripitur. Quam re vindex rapacitatis atque sæuitiæ euidenter apparuit numen, auiditate prædæ gregarij milites aliquot, mulierum manus ad armillas annulosque extrahendos inscio duce præciderant; ij, dum spoliis onusti scapha onerarias repetunt, ad vnum omnes in portu ipso demersi, repentina morte crudelitatis & auaritiæ poenas dedere. scapha, cum sub aquis aliquamdiu latuisset, quasi perfuncta debiti supplicij ministerio, rursus emerfit. Tristanus & cognitum scelus valde improbavit, & cæteros graui edicto ab eiusmodi immanitate compescuit. A Braua post hæc ad Socotoram insulã maris Erythræi transmissum est. Christiani iam inde ab Apostoli Thomæ aduentu incolebant: sed ipsa locorum asperitate & diuturno pastorum desiderio panè efferati. Subterraneos inhabitant specus: in bello fundis eminus certat, cominus gladiis è mero ferro, quod mortuum vulgus appellat, victitant milio, careotis, & lacte. cum mercatoribus poma permutant; itémq; cinnabarim, & aloem omnium laudatissimam. Quod ad cultum diuinum attinet, ex Iacobarum hæresi, propter vicinitatem Aethiopiæ, vitia multa traxere: nam & à Romani Pontificis auctoritate seiuncti sunt, & circumcisionem aliosque ritus Iudaicæ superstitionis vsurpant. neque tamen nulla retinent vestigia sanæ religionis: nam & ieiuniis anniuersariis placant Deum, & precandi statuta quotidie tēpora obseruant, & sanctam Crucem eximie venerantur; huius imagines cuncti gerunt è ceruice suspensas, huic pro ipsorum tenuitate sacras ædiculas exstruunt: quò vbi conueniēre frequentes, Hebraicè concepta precationis verba præit vnus, cum instar chori cætera turba subsequitur. Quo tempore Tristanus ad eos venit, annis iam sex & viginti Rex Fartacum, ex Arabia missis eò militibus mille, Beninum portum per vim occuparat: validaque arce imposita, Christianos admodum sæuo premebat imperio. Ad eos liberandos, atque ad Catholicam Ecclesiam adiungendos, ab Emmanuele Rege missus Tristanus, cum Beninum attigisset; Fartacas, qui in eo præsidio erant centum circiter & triginta, comiter ad colloquium euocauit; ij, cum ab infita genti ferocia, omnem cum Lusitano pacis conditionem aspernarentur; scapha circumuectus, & contemplatus loci naturam Lusitanus Imperator, duobus locis armatos exposuit, neque præfecto Abrahamo cum suis ad erumpendum defuit animus. Verùm vbi mox inter primores fortiter ciens pugna

ipse dux cecidit, extemplo fusa reliqua acies. Ac nonnulli ad incol-
 las, è quorum stirpe vxores liberòsque susceperant, confugerè: cæ-
 teri ad octoginta pernici velocitate arcem adepti, portas occlu-
 dunt. tum à Lusitanis admotè certatim scalæ: transgressisque mœnia
 ex interiore parte claustra perfringunt; inde patentibus portis ad-
 missam agmè, & inclusi intra turrium penetralia Fartaces, nequic-
 quam ad spem veniæ salutisquæ inuitati, cum pertinacissimè se de-
 fenderant, omnes, præter vnum, occisi. è Lusitanis dumtaxat vnus
 in ipso certamine occubuit; sex postmodum è vulneribus perièrè.
 Arce capta, nuntij ad incolas missi, qui nouæ classis metu in auios
 montes vnà cum conjugibus liberisquæ perfrugerant. ij, cognito
 aduenas Christianos esse, ad arcem accurrunt, & Fartacum inju-
 stias grauitè questi, ad pedes Tristani cum lacrymis acciderunt,
 per Christum Iesus obsecrantes, vt è tam acerba seruitute, ill-
 dem factis deditam, eiùdemquæ consortem spei nationem eripe-
 ret. Quibus ille, se vel ob id ipsum ab Emmanuele Rege, salutis eo-
 rum cupidissimo, in ea loca destinatum esse respondit; quamobrè
 & prædium ad Mahometanos arcendos, & sacrorum antistitem
 curandis incolarum animis libentissimè relicturum. itaque fano
 Arabum expiato, & in cultum Virginis MARIÆ conuerso; arcis
 custodia cum idonea manu Alphonso Noronia Lusitano concre-
 dita est: rei verò Christianæ præpositus eximia sanctitate vir, Anto-
 nius Laurentius Franciscanus: qui tollèdis vitiis, quæ in hominum
 mores ac religionem irreperant, incolisque ad veram pietatem ac
 virtutem erudiendis, aliquot annos planè Apostolico munere est
 functus. Inter hæc, elapsi è prælio Fartaces, criminando Lusitanos,
 & imperitum vulgus instigando, varios motus ciebant. ad eos com-
 primendos motus, Arabicumquæ & Persicum Oceanum pro Em-
 manuele obtinendum, Tristanus, quod ita in mandatis habebat,
 Albuquerque cum nauibus dumtaxat septem, propugnatoribus
 fermè quadringentis & sepruaginta, reliquit: ipse circiter Idus Au-
 gusti, nactus tempestatem idoneam, cum reliqua classe in Indiam
 cursum intendit. Inter hæc vertente iam anno, cum non optata
 modò classis, sed nullum prorsus nauigiū è Lusitania adesset; ma-
 gnus Christianos omnes, qui in India versabantur, metus incessit
 mororq;. Acuebāt curas, pænè in religionē versa prodigia, quod
 per eos dies & sol tanta ex parte defecerat, vt circa meridiem stellæ
 apparerent; & ingenti motu ex interuallis cōcussa terræ tremuerat.
 Iam Zamorinus, tempus aduenisse ratus, nominis Lusitani eadem
 aliquando extringēdi; haud segniter instaurabat bellum, sollicita-
 batq; legationibus & promissis cū aliis, cum præsertim Cananoris

Regem, sibi priuatim obnoxium; quòd mortuo Rege qui cum Lusitanis pepigerat fœdus, ipsius præcipuè studio & opibus in regno successerat. Et per eos fortè dies, odium Indorum in nostros, temerarium cuiusdam Lusitani factum vehemèter accendit. Æthiopici Arabicque & Indici maris possessionem Lusitani adèd pertinacibus animis occupant, vt nemini prorsus nisi ex eorum auctoritate, & quidem patentibus consignata litteris, ea nauigare liceret maria; ducésque in idipsum dispositi, totam eam oram nauium præsiidiis tuebantur. Ex iis vnus, Malabaricum mare pererrâs, cum in Cananorensem onerariam incidisset; Calecutanos esse homines, & prolatum à nautis Lusitanicum diploma, nonnullis indicibus falsum & surreptitium suspicatus, censestis aggressus nauem expugnat; nautas vectoresque, in iis vnum è prima nobilitate in velum insutos, haud longè à portu Cananoris in mare demergit. verùm disrupto mox linteo, cum nota ciuibus corpora ad ipsam urbem pelagus eiecisset; tanta ciuitatem repentè comploratio luctusque compleuit; tantæ in eius facinoris auctores, quos haud leuibus argumentis Lusitanos fuisse coniecèrant, excitatæ sunt iræ; vt cuncti consensu ad Regem adierint; iamque per se inclinarum eius animum perfacili momento ad oppugnationem arcis impulerint. Nec pro tam atroci injuria satisfactionem accipere, quod nauarchum Almeida multis rationibus factum excusantem ac deprecantem ignominiam, grauibz verbis increpitum, ac præfectura priuatum, in ordinem redegisset. At Laurétius Britus arci præpositus, ex propinquo in omnes barbarorum conatus excubans animo, vbi de eorum consiliis per exploratores cognouit; illico ab Almeida subsidiis & comiteatu accersito, arcem firmat, intendit vigilias, stationesque disponit, ac præsertim spectantia in urbem propugnacula, nouis insuper additis munimentis, diligenter inſtaurat. Rex item, fossa vallóque à portu ad apertum mare perducto, oppidum ab arce intersepit, exiguo transitu ad procurſationes relicto. Cumque multos iam dies, suspecti inter se, vitandis inuicem ac ſtruendis inſidiis exegissent; tandem exspectata ab Calecuto auxilia Cananorem adueniunt, hominum ad viginti millia. Inde nulla oppugnandi mora est facta. Puteus inter oppidum arcemque medio ferè spatio intererat: vnica Lusitanorum aquatio. circa eum puteum minuta prælia, prohibentibus aquatores hostibus, fieri cœpta. Cumque è Lusitanis aliquot ferme quotidie aut caderèt, aut vulnerati discederèt, & aqua modica sanguine multo constaret; Laurentius, Thomæ Fernandi architecti monitu, specū opere subterraneo ad ima putei occultè perduxit;

perduxit; fistulâque ac statumine appposito, locum ita concameravit, ut ne quid supernè latices vlla ratione posset inficere: dein per speciem aquandi, eruptione facta, nostri glebas certatim injiciunt; ac pntem, ne hostibus vsui esse possit, obturant. Cuius rei miraculo attoniti barbari, nouæ scaturiginis aliquid intra arcem existisse videlicet rati, munitiones aliò transtulere: dein quies vtrinque fuit, dum orbiculari forma ingentes gossipio saccos inferciunt, quibus contra tormetorum ictus ante se prouolutis, virgultorum fascibus opplerent fossas, vallumque rescindèrent. ea machinatio extremam panem perniciem obsessis attulit. quippe contortos è bombardâ globos gossipinum tomentum excipiebat adedè lentè, ut eorum imperus ipsa mollitie frangeretur. hinc, ponè latitantes armari, magno sublato clamore propè iam ad fossas læti peruenerant; cum in obliquum agmen, ex arce, diuino prorsus instinctu, directâ maiora tormenta, conceptis momèto saccis, & gossipium ipsum & gossipio fretos Malabares fœda cum laceratione dissipant. Simul etiam Britus eum delecta manu portis erumpens, dissipato ac territo hosti acriter institit, magnâque edita strage ceteros in præcipitem fugam auertit. Ex eo barbari segniôres facti, cum neque aperta proficeret vis, & in eiusmodi congressibus promptissimum quemque, ut sit, è suis amitteret; ommissa oppugnatione, operibus & munitionibus claudere nostros insistent, eo majore fiducia, quod non terra, non mari, noui commeatus in arcem subuehi possent, clausis itineribus, & hyeme per eos dies admodum sauiente. interim crebte à nostris eruptiones haud exiguo cum hostium detrimento fiebant. Quo in genere præcipuum decus tulit omnium consensu Guadalaiara, natione Castellanus. is turbidam ac perfrigidam tempestatem nactus, cum eximiis centum & quinquaginta viris nocte concubia in hostium stationes impetu facto, partim sopitos imbre cadente vigiles, partim algore nocturno torpentes oppressit: cæsi in eo tumultu Malabares ferme trecenti; & ferrea aliquot tormenta capta, & commeatus aliquantum. Intentiores inde custodiæ haberi ab hostibus captæ. boues etiam interdum ad obsessos in insidias illiciendos propulsæ, quas felici conatu cæsis insidiatoribus, cum in arcem nostri semel iterumque abstaxissent; ea spe frustrati delusi que Malabares artem delere, ne duplici pecorum hominumque iactura hostes insuper alerent. Iisdem ferme diebus, per famuli negligentiam accensa noctu lucerna, casus aliquot Lusitanorum ex arida materia, foliis paleisque, momento combustis. eo incendio multo maxima pars commeatus absumpta. quæ res tam aspero ac difficili tempore

Brittum grauius admodum perculit. ac ne cæteri desponderent animos, omni arte damnum celare conatus est: sed & longè ætior solito in diuidendis cibariis parcimonia, & ob id ipsum crebra seruitiorum transfugia rem & Lusitanis & hostibus prodidit. Itaque omnibus pænè consumptis, ad extremam ventum erat inopiam; neque iam muribus fœdisque aliis animalibus abstinebatur; cum diuinitus (vt sæpe alias) oblatum nec opinanti Lusitano remedium est. Templum in extrema arce erat Virgini Victrici, vt supra diximus, ab Laurentio Almeida exstructum. Ad id templum, desperato pænè omni humano subsidio, Lusitani quotidie cõfuebant, opem cum à Deo cælitibusque, tum præsertim ab ipsa Virgine Dei matre enixè pètentes. Ne se, in alieno ac barbaro solo, tot undique cinctos angustiis, tot pressos malis, fame ipsa denique enectos, Christianos ipsos, & à Christo filio sibi commendatos clementissima & Regina cœli despiceret: suis peccatis noxisque, quas ipsi innumerabiles faterentur, ab irato Deo veniam & pacem expoleret: neq; ià de corporis modò, sed etiam de animorum salute periclitantibus, in tempore subueniret. Haud incassum missæ preces. Ipsomet festo Assumptionis die, ne quid miraculo rem posset eximere, soliro vehementius intumescens pelagus, ingentem locustæ numerum ad ipsas templi radices eiecit. quæ à Lusitanis gratulabundis auidè collecta, in multos dies abundè suffecit: nec validos tantùm sæpe fame, verùm etiam (vt salubris est cibus) ægros diuturno morbo leuauit. Iaque appetebat ver; nec dubium erat, quia suis laborantibus primo quoque tempore suppetias laturus esset Almeida. Quocirca ratus anteuertendum Cananorius, omni conatu rursus, oppugnationem simul terra marique experiri constituit. & Zamorinus vrgebat assiduè, segnitiam incusans, & noua auxilia subinde submittens, prorsus, vt Cananore iam sub signis numerarentur militum ad quinquaginta millia. Actuaria etiam facili apulsu coacta ad ducenta. in quibus erant rurrita nonnulla, cuiusmodi nuper aduersus Patiecum Calecutanus ornauerat: itemque alia inter se iuncta & constrata ratibus; quo plures simul armatos in terram exponerent. Hæc omnia, vt Lusitanos fallerent, quam occultissimè comparata. & stationes interim quietæ erant, quo facilius ad socordiam obsessos adducerent. Sed è regiis propinquis vnus, æquè acerbo in Zamorinum odio incensus, ac propensa in Lusitanos voluntate, quod eorum opibus ac studio crescere se posse consideret; non solum comitatus furtim ex occasione summittebat interdum, verùm etiam per idoneos internuntios circumsessis arcana cuncta nudabat. Ab hoc igitur Brittus cognitis opportundè

opportune consiliis hostium, pro ea copia, quam habebat, aditus omnes maritimos terrestresque sepsit quam firmissimo præsidio militum, & propugnacula tormentis & omni genere eorum instruxit; nec vigilias custodiâque remitti per negligentiam vel defatigationem unquam est passus. Ergo ubi destinata oppugnationi affuit dies; prima luce Cananorius terrestribus copiis magno sublato clamore quam tumultuosissimè vallum aggreditur, haud dubius fore, ut ad eam partem tuendam ex omnibus locis Lusitani concurrerent; ita ex altera parte libero navium accessu expositis repente militibus, nullo propè certamine arcem in potestatem esse venturam. Sed cum longè sefellit opinio. Siquidem unde victoriæ principium putabat futurum; inde fugæ turpis initium exstitit. quippe classarij primò audacter ad terram appulsi, ubi secus ac promissum fuerat, frequentes in portis vallôque armatos videre; subito pauore perterriti, & missilium variaz magnitudinis nimbo disiecti dissipatique, multis paronibus ac lembis momento dilaceratis aut depressis, vix tentata descensione terga verterunt, ac tum denique à Lusitanis ad terrestres aditus tuendos omni ex parte concursus est. Ibi atrox prælium fuit: scandentisque iam vallum pluribus locis audacissimi quique Malabares cominus trucidati: tormentis verdè eminus longè atrocior edita cædes est. inde turbati hostes: & nequicquam increpante ignaviam Rege ducibusque, acies uniuersa fugam arripuit. caesorum ea pugna hostium numerus relatus non est; magnum procul dubio fuisse constat. è Christianis (quod vix credibile videatur) planè desideratus est nemo. Atque is dies ultimus oppugnationis fuit. tentata dein utrinque per mutua colloquia voluntates, & de pacis conditionibus agi cæptum: quas Laurentius ipse sibi suisque perhonorificas tulit: neque Cananorius rejicere est ausus, partim diuturni belli tædio fessus, partim etiam Tristani Acuniaz metu perterritus, qui per eos ipsos dies, Oceano secunda navigatione transmissa, Cananorem incolumi classe tenuerat. Eius maximè aduentu soluta obsidio est: cuius ad quattuor menses forti animo tolerata, decus eximium Laurentius & commilitones tulere: quamvis aded lætos & insperatos euentus periti rerum æstimatores Divinæ Bonitati sine vlla dubitatione tribuerent; cuius beneficio & ultimæ inopiaz subsidium præter expectationem fuisset oblatum, & Cananorius princeps tanto suo periculo, Regis affinitate posthabita, contra consuetudinem gentis, in Christianorum causam ac partes planè diuinitus inclinasset. Renouato fœdere, obliuio præteritorum indicta, iunctæque iterum dextræ, &

Malabares in suas quisq; domos fremente Zamorino dilapsi. Inde ad Cocinum processit Acunia. eius aduentu Lusitanorum animi confirmati recreatique, & vario aromate ex conuēcta iam copia in naues imposito, infestis classibus duplicato nauium numero, ab utroque simul imperatore Pananem est ventum. In ea tum statione complures onerariæ pretiosis refertæ mercibus hyemabāt; institores erant Saraceni, furtiuo cursu per intermissa custodijs Lusitanorum loca in portum illapsi. & Zamorinus præparatis iam antè copijs, si quid ab Cocino moueretur, locum præclarè muniērat vallo circumdato, & duobus ad introitum castellis magno cum tormentorum apparatu excitatis. cohortes præterea quattuor in eo præsidio collocarat. Nostri sub vesperam in Pananis conspectu cum in anchoris cōstitissent, insolita classis magnitudine permoti barbari, totam eam noctem in renouandis augendisque munitionibus posuere. Delecta verò Saracenorum manus, Mahometis fanum ingressi, de gentis more cōiurant, se nō nisi victores è prælio redituros. Si secus faxint, se se caputque suum diris omnibus deuouent. Vt primū illuxit, communicatō iam antè cōsilio Lusitanus Imperator vterque adolescentes filios, Laurentiū & Nonniū, cum scaphis & actuarijs iubent præcedere, quod ea nauigia, propter humilitatem, minūs ad obliquos bōbardæ ictus paterēt. ipsi mediam aciem cum triremibus aliquot sibi deposcunt. agmen clausere onerariæ. Ac iuuenēs quidē, obseruato maris accessu, per media tela globosque inter vtrumque castellum audacter inuecti; eo minore detrimento, quod ex præscripto milites interim strati iacebant; & librata in excelsas maximè naues Malabarica tormēta irritis ictibus aëra feriebant. Vt nostros iam intra portum illatos videre, deuota præcipuè capita Saraceni, alienatis ab omni periculi sensu animis, certatim in prælium ruunt, seq; ultro in aquas immittunt, ac nauigia maximè ducum cōferti circumuenire nituntur. Paululū moræ fuit, dum lymphata cohors, gladijs cōtisque, & incitato remorum pulsu petrupitur. tum raptim in terrā descensum iamque sub ipso vallo varijs locis eo sauius pugnabatur, quod vsum oculorum intermicantibus fulgetris densus è sulphureo puluere fumus abstulerat. dissoni tantū clamores, & morientium gemitus passim exaudiebantur. Simulatq; euanescente atra nebula redijt lux; Lusitanus signifer cum strenuis aliquot viris in vallo conspectus, reliquorum animos ad æmulationem decoris & gloriæ vehemēter accendit. & imperatores ambo, testes cuiusque virtutis, & hortatores aderant. cū deuotis maximè Saracenis atrox erat pugna. Ex ijs, vnus, notæ fortitudinis Cēturio, Laurentium

tum conspicatus, & è procerâ statura, totòque corporis habitu, rursus, id quod res erat, principem virum esse; condito subter clypeû corpore curuus ad eius genua succidenda profiliit. ille, pedibus leui momento reductis (vt erat in primis exercitatus & agilis) elatâ vtraque manu machæram in hostem demisit iis viribus, vt barbari caput ad ipsum vsquè pectus horrendo prorsus hiatu diffuderit. Inde non dictis magis quàm factis prælium ciens, obuios aliquos sternit. Nec segniùs ab Nonnio cæterûque res geritur, Cùm aliquandiu barbari præter solitum restitissent; victa demum ardore Lusitanico Indorum pertinacia est, nec impressionem nostrorum ultra sustinuerè. A Malabaribus maximè fuga capta, cæteros traxit. Denotantur Arabes, cùm pauci iam & vulneribus fessî trucidarentur, obnixi corporibus (tanta vis est nefariæ superstitionis, ad vnum omnes addictas æternis ignibus animas profudère. Interim, pari ex alia parte conatu hostium naues oppugnabantur. nautæ propugnatorèsque, quandiu ad castella æqualibus viribus certatum est, egregie dimicauerunt. vbi inclinatam terrestrem aciem & incolas fugatos vidère, ipsi quoque certatim in mare defiliunt. complures inter enatandum occisi. Ac tum denique ambo castella imperatorum iussu disturbata & euersa. nec modò naues cum ipsis oneribus inflammatae, sed oppido quoque diuitiis indyto subditæ faces, demirantibus barbaris, tantam tamque paratam opum vim ab hoste contemni: militibus verò, tot periculorum præmia eripi sibi, perquam indignè ferentibus. Vtùm Almeida consultò exercitum à præda continuit, ne in occupatos rapinis palatòsque repentinus aliquis, vt sæpe contingit, è vicinis locis imperus fieret. Magnus vtrinque eo prælii sauciorum fuit numerus. desiderati ex hostibus ad quingentos; è nostris duodeviginti non amplius. Eius cladis nuntium Zamorinus ægerrimè tulit, Duces Lusitani conjunctis classibus Cannanorem petièrè. atque ibi demum ingenti cum amoris ac beneuolentiæ significatione degressi, Acunia vela fecit in Lusitaniam, Almeida retro vnde venerat Cocinum tetendit. Dum hæc apud Indos geruntur, interim Alphonsus Albuquerque, pacata Socotora, Arabicum & Persicum Oceanum exigua, vt dictum est, obtingebat classè. Is ab oppido Adeno & Arabicis faucibus (nam ea quoque littora explorare placuerat) aduersa tempestate repulsus, ad Armuzianas res, diuina magis ope quàm humanis viribus fretus, animum adjecit. Armuziæ regnabat eo tempore Zeisadinus hoc nomine secundus, admodum puer, stipendiarius Ismaelis, cognomento Sophi, Persarum Regis: eratque in tutela paterni

mancipij Araris Eunuchi, eximia sagacitate viri: cuius omnia com-
 filia eò spectare videbantur, vt, quoad viueret, penes pupillum di-
 dema & regium nomen; penes vnum se arbitrium ac potestas re-
 omnium esset. iamq; per eam tutelam, cunctis inuisus, ad intole-
 randam superbiam opesque peruenerat. Hoc tam impotenti do-
 minatu Albuquerqueius Regē & populum liberare, & emmanudi vel
 in primis id cupienti omni ratione conciliare decreuit. Igitur Lu-
 sitanorum animis in rerum ingentium spem & cogitatione erectis,
 ad ostia Persici sinus iter capellit; ac prospere circumuectus Siagru
 promontorium, quod Rosalgatum hodie vocant; ad Calaiatū no-
 bilem urbem Armuzianæ ditioris applicat naues: missosq; nuntio,
 ciues ad colloquium euocat. illi repentino metu cōpulsī (iam enim
 inclytum erat apud eas nationes Lusitanorum nomen) ne quid a-
 cerbius paterentur, non modo aduenientem Alphonsum benignē
 excepere; verū etiam conscriptis pacis & amicitiae cōditionibus
 abeuntem largo cōmeatu & omni officij genere prosequuti sunt.
 Longē dissimiles animorum habitus ad Curiatum Lusitanus of-
 fendit. incolæ, dum hostis in vicino moratur, & copijs & operibus
 ita se munierant, vt omnem pacis mentionem superbē respuerent;
 ac propius nihil est factum, quam vt interpretem ab Albuquerque
 de fœdere ac societate missum, iaculis ac sagittis obruerent. Ad eā
 ferociam reprimendam Albuquerqueius illico bombardis ignem ad-
 moueri, & omnia circum magnis cōcūti fragoribus iubet. Cū nihil
 ne eo quidem terrore oppidani cōmouerentur; postridie urbem iu-
 sta oppugnatione adoriri constituit. Tumulus erat ad insulæ mo-
 dum ex aqua paululum eminens; qui æstu recedente adiri ex vrbe
 pedibus poterat. In eo tumultu barbari tormenta aliquot cum fir-
 mo præsidio collocarant, vt in auersos intentosque in vrbe oppu-
 gnationem nostros impune iacularentur. Eo periculo animadu-
 so Albuquerqueius Alphonsū Lupium Costam & Antonium Cam-
 pensē cum expeditis militibus ad exturbandos inde barbaros ce-
 leriter mittit. Neq; illi desugere periculum. ingenti conatu statio-
 nes aggressi; aliquot Mahometanis occisis, cæteris in oppidum a-
 ctis, haud tamē sine suorum cæde vulneribusque, locum occupa-
 vere. Tum verò Albuquerqueius nequicquam prohibētibz oppida-
 nis, ad litus cum robore copiarum exscendit. ac valida impressione
 facta, prorupto vallo, euulsisq; cancellis, intra ipsam urbem præliū
 intulit. Ac primò, quamquam iniquo iam loco positam rem oppi-
 dani animo atque audacia sustinebant. dein, cū acrius vndique
 Lusitanus instaret; non tulere diutius impetum. effusa omnes fuga,
 per auertam vrbeis portam, de gentis more sylvas ac nemora
 pe-

perire. Albuquerqueius, ad aliorum terrorem vrbe directa & incensata, Mascaram octo leucas inde processit. Is locus, quo iam ab Armuzia propius aberat; eo tum operibus firmior, tum viris armisque erat instructior. itaque Albuquerqueius, magnam videlicet ratus dimicatione instare, se suosque parabat ad prælium. Cæterum misso ad tentandos animos internuncio, præfectum vrbis vel in primis mitem ac liberalem, contra quàm putarat, expertus est. Igitur instituta certis legibus amicitia, præfectus magnam pecoris, & oryxæ, & carcoræ numerum, tributum quodam modo nomine, in classe exhibuit, is commeatus dum in naues imponitur, & securi Lusitani ad litus aquantur; ecce tibi repentinus armorum strepitus & dissone voces. Fride sub noctem Arabes ad duo millia oppidum ingressi, præfecto non sine contumelijs ac probris increpito, quod locum adeo propinquum regie, & opere præsidijque munitum, per ingratiam ac metum vagis latronibus prodidisset; frustra nitente eo factum excusare, populum ad arma conciuerant; atque vbi illuxit, infesti mari petebant; quo Lusitanos, operibus & auatione occupatos, in ipso littore opprimerent. Præfectus, Arabas ab ea mente renouare conatus, cum nihil omnino proficeret; Deos hominesque contestans violari ius gentium, vrbiq; exitium imminere; vt fidem pro virili parte præstaret, ad litus accurrit, nostrosque præmouit, vt sese in naues extemplo reciperent. Vix inde tumultuario consensu abduxerant scaphas; cum infensi adfuerant Arabes, ac missilibus primum è littore nostros abeuntes læcessant; dein è propugnaculo classem ipsam tormentis maioribus impetunt. Ad ea vel capienda vel occæcanda tormenta, missi aliquot è classe, cum malè multati rediissent; postridie Albuquerqueius copias omnes ad urbem exposuit. Ibi verò, accensi ira Lusitani, quod interposita pactione per fraudem oppugnati fuissent, ingenti ardore prælium ineunt; perfidos Arabas ruptores fœderum appellant; magnam vbique edunt cædem; factisque simul ac dictis impiuriam puniunt. Cum obfirmatus hostis aliquandurestitisset; ad extremum renouato impetu Lusitani acriter inferunt pedem, ac nouas munitiones ea ipsa nocte perductas magno casu transliunt: cumq; intra mœnia confugeret hostis, hærentes in terga prius quam portas occluderet, velut vno agmine irrumpunt; turbantq; ac paudentem Arabum aciem toto oppido expellunt. Fusis fugatisq; hostibus, ad prædam permissu ducis discurret miles, dein subditis ignibus, non oppidi recta modò, sed naues etiã in portu ardere complures. In eo tumultu cum alijs ipse quoque vrbs præfectus per imprudentiam occisus. quam rem Albuquer-

cius ægerrimè tulit: & quando viũ pro meritis tueri & ornare ne-
 quiuerat, defuncti ædibus cum cura conquisitis, ne diriperentur,
 custodes apposuit. Cæterum vr̃bis excidium comprobati diuini-
 tus quodammodo visum est. Excelsa Mahometis conspiciebatur
 ædes, egregio in primis opere perfecta. Ad eam disturbandam in-
 flammadamque immissi fabri dum columnas demoliantur, totum
 repente ædificium corruit. Cùm elisos ruina & pondere nemo nõ
 crederet, intacti præter spem & incolumes cuncti enasere. Inde
 ad Xoarem vr̃bem eiusdem or̃e progressus, incolas alieno doctos
 malo sine certamine in fidem ac deditionem accepit. Biduum
 ibi moratus, cùm ad Orfazanum adisset, oppidum incolarum
 fuga desertum reperit. Exhausta inde præda per triduum, ab in-
 cendijs, quod regiz propinquus admodum erat locus, honoris
 causa temperatum est. Ex eo loco, classe instaurata & resecta, ad
 caput belli Armuziam est ventum. Ad famã Lusitanicæ classis Atar
 Eunuchus præter vr̃banas copias, magna insuper auxilia è Perside
 Arabiaq; cõtraxerat, & noua expectabat in singulos dies. Ingẽrem
 præterea nauũ numerũ habebat in portu minoris forme actuarias
 aplius ducẽtas, maiores onerarias ad sexaginta. in ijs duas inusitatę
 magnitudinis; quarum alteram Principem, alteram nomine Me-
 rim vocabant. octingentas amphoras capiebant singulæ. Hasce
 duas, præter naualem turbam armati mille, cæteram classẽ duo
 circiter millia tuebantur. Albuquerqueius tormetorũ genere & vir-
 tute militum haud dubiẽ præstabat: cæteris rebus longẽ erat infe-
 rior. verũ ad ostendendã animi fiduciã, fulgentibus vndeque
 vexillis, cum horrifico bombardæ reboatu (ea maritima salutatio
 est) portũ inuectus, sub ipsas quas dixi maximas naues iaci anchor-
 as imperat. Ibi cùm aliquãdiu frustra expectasset, præter insirũ in
 Mahometanos odiũ insuper irritatus, quod nemo ad se, vt sit, resal-
 utandum accederet; Zeisadino puero tutoribusque palãm nun-
 tiari iuber: Emmanueli Regi Lusitaniz cõtra nominis Christiani
 hostes, ac Mahometanos præsertim, funestũ ac perpetuum bellum
 hæreditario pænẽ iurẽ susceptum. id non nisi alterius partis dedi-
 tione posse finire. Si in fidem eius ac potestatẽ venire animum in-
 ducant, & vectigal annuum pẽdere, multorum Africæ Asiæq; Ro-
 gũ exemplo: se inde cum bona pace abituram, sin iugum recusent:
 pro certo habeant, secum ad internecionem vsque certandum. ter-
 tiam conditionem esse nullam. Atar, tam acri denuntiatione sus-
 pensus, tametsi terrestribus naualibusque copijs abundabat, vt di-
 ctum est: tamen quo magis ex tuto rem gereret: blandis verbis &
 callida tergiversatione se extraxit, dũ expectata, in singulas horas

nouæ sociorum cohortes adessent. ijs proxima nocte in urbē ad-
 missis: tantum spei & audaciæ barbaro accessit: vt quasi explorata
 iā victoria, Lusitanos mox captiuos futuros, ad supplementū nau-
 tarum & remigum in suam ipse classem præpropera gratulatione
 describeret, itaque ob id iptum suis accuratè præcepit, darent o-
 perā, vt quamplurimi ex hostibus viui in potestatem venirent. Dein
 omisissis ambagibus Albuquerque respondit: Armuzianos Reges nō
 pēdere aduenis vectigal: sed ab ijs exigere consuesse. Si pari cum
 ceteris negotiatoribus iure Lusitani esse velint: fors illis agendū
 contrahendique in eo portu potestatem & copiam: sin vim & in-
 iuriam moliantur: sensuros quantum armati Arabes Persæque se-
 minudis Castris & inconditis Æthiopibus antecellant. Plus vi-
 ginti hominum millia sub signis habebat Eunuchus. iamque mi-
 nimè dubius adesse certamen, & multo milite instruxerat classem;
 & curulia tormēta ac mercenarias cohortes ad terrorē littore to-
 to prætenderat. oppidani ad spectaculum intenti, non mœnia mo-
 dō turrēsq; in mare versas, verū etiam recta & fenestras opple-
 rant. Albuquerque, vbi & ex apparatu hostium, & ex Eunuchi nū-
 tio præceptam animo dimicationem instare perspexit: naues pri-
 mū suas mediocribus interuallis ita disposuit, vt neque circum-
 ueniri à pluribus facillè possent: & leni circūactu singula deinceps
 tormenta in hostes obuerterent. Dein precatus immortalem Deū,
 vt sibi pro nominis Christiani gloria præliante propitius adesset:
 nauarchis iam sua sponte sat incensus cupiditate victoriæ præci-
 pit; eminus iniū bombardam rem gerāt; congressu abstineant, quo-
 ad ab se primū confertum ex propinquo prælium sit. vbi tormē-
 tis disiectam & dissipatam barbaram classem, ac se cominus iam
 dimicantem viderint: tum demum in proximas quisque hostium
 naues fidenter inuadant. Sub hæc, iugenti clamore, concrepanti-
 bus buccinis tympanisq;, pugna signū vtrinq; propositū: ac simul
 tormētis passim ignes admoti. eodēq; pænè momēto & aciē oculo-
 rū coruscantes vndiq; flammæ perstringūt; & aures exsurdāt horrēda
 tonitrua: & meridianæ luci cæcas tenebras noctēq; atra nubes ob-
 ducit. Necdū caligo euāuerat; cū speculatoriæ hostiū naves desti-
 nato procursu in nostros imbrē sagittarū effundere: dein, cū propter
 agilitatem momento refugerent: ac rursus incitato remigio inte-
 riores relis hostium fierent: haud exigua improuiso malo clades
 Lusitanis illata, cōfixique nō pauci. At barbaris læto successu mu-
 tuisque adhortationibus in tantum creuit audacia, vt iam cōferre
 pedē & naues Christianas cerratim scandere niterentur. Tum ve-
 rō ex omni parte cōtis mucronibusq; repetiti, audacissimi quique
 præ-

præcipitantur in mare, dein minoribus machinis ad libellam aquæ
 dispositis, nauigia cōplura mergūtur. Hunc maximè in modū ea pe-
 stis auersa. Atar, multitudine maximè fretus, & oculis vtrāq; me-
 tiens classem, primò contemptim prælium inierat: & egregiè in-
 structo parone ordines interuectus, militem ad prædam verius quā
 ad pugnam hortabatur. Sed mox volitantium pilarum stridore
 perterritus, tuto loco sese ad littus post onerarias abdidit, quò simul
 suis & fugientibus in terram obstaret, & noua identidem subsidia
 laborantibus opportunè submitteret. Inter hæc, fumo iam absce-
 dente, onerariæ remulco propter inopiam venti attractæ concur-
 serant, injectisque ferreis manibus, quam quisque indeptus erat
 nauem, in ea transilire, ac nudare propugnatoribus conabatur.
 Ante alios Albuquerqueius, Prinoipe nauis, itemque alia crebris icti-
 bus perforata ac depressa, ingentibus animis Merin inuaseras.
 Non vigore animorum aut corporum, nec naualis belli sciētia par
 Lusitano erat Persa. tantū abundante multitudine cū anceps
 aliquandiu steteret pugna, tādē a nostris in hostilem nauem in-
 gonti ardore transensum est: obtinebatque iam cædes omnia, cū
 desperatis denique rebus barbari in aquas ex omni parte defiliūt.
 Hinc reliquis terror injectus, vt eximiam armamentis & aluci ma-
 gnitudine ac militum numero nauem expugnatam vidēre. fugien-
 tesque passim, scque in mare mittētes, partim ē scaphis occisi, par-
 tim fluctibus hausti, multi etiam increpate nequiquā Eunucho in
 terrā euasere. Albuquerqueius victoria vsus, complures naues in po-
 testatē redegit, multis ignes iniecit: quas præcisis anchoralibus ve-
 hementior venti coorta vis, toto pelago collucētes Carmanicū ad
 litus abripuit. Eodem impetu naualibus etiā facies illatæ, magna
 periculo, ne suburbana, & ipsam denique urbem, ædēque regiae
 flamma peruaderet. Hisce tot malis fracta demum Ataris contu-
 macia est, ac metu perculsus ancipiti, ne simul externam vim & do-
 mesticam inuidiam sustinere non posset, oratores pacis veniæque
 petendæ confestim ad Albuquerqueium misit. Parceret itæ, cædibū-
 que & incendiis temperaret: sat iam magnas temeritatis & perui-
 caciæ poenas exactas. quicquid præterea damni Armuziang rei in-
 tulisset, id Lusitanæ illaturum, quandoquidem Zeisadinus se sua-
 que omnia in Emmanuelis fidem permittere paratus esset. Respi-
 randi tantū daret spatiū, dum sedatur militaris tumultus, dū mu-
 liebris ploratus & pauida concursatio vulgi reprimitur. postridie
 Albuquerqueium ipsum victis quas vellet pacis leges omnium con-
 sensu dicturum. Hæc trepidus orator & supplex, per interpretem
 exposuit. Albuquerqueius, qui nec in perniciem urbis pugnaret; &

milites diuturno labore fessos quierè reficere cuperet, (certamen à meridiano ferme diei tempore in vesperam extenderant) partem iam victoria, receptui canit. Eunuchus per eosdè interpretes renūnari iubet: se, quāvis captā penè urbē sine cōtrouersia posset euertere; tamen Zeisadini gratia, cuius ætatem à culpa abesse intelligeret, incitatos Lusitanorum impetus de industria reuocasse: insequenti luce A tar ad conditiones pacis adesset, fidemque promissā præstaret. in præsentia licere illi subditos nanalibus ignes extinguere: veruntamen cauere etiam atque etiam, ne fallendo postmodum, longè sæuius in Lusitanorum pectoribus excitaret incendium; nihil eos æquè ac perfidiam & fraudem ac dolos odisse. Cum hoc responso oratores dimissi, & in stationes è prælio reditum est. Inter paucas, præcipuè memorabilis hæc fuit victoria. Desiderari ex hostibus mille sexcenti, è nostris non amplius decem. ac præsentis è cœlo subsidij haud dubiam fidem cū alia multa fecere; cum verò fluitantia mox Mahometana cadauer, sagittis (cū eo teli genere Christiani carerent) pectore aduerso transfixa: ut ab illis missæ, in ipsosmet terrore diuinitus viderentur fuisse. Albuquerque, ducibus militibusque pro merito cuiusque collaudatis, ne quid ea nocte repentinè ab urbe motus existeret, acriter intendi vigilias iussit. Postero die, uti conditum erat, de conditionibus agi cœptum. Pax ita conuenit, uti Zeisadinus, alter eo nomine Armuziz Rex, in Emmanuelis Lusitaniz Regis clientelam ac ditionem quàm optimo iure cōcederet: eidemque Emmanueli Seraphinum (is nūmus aureus est) millia quindecim tributū nomine pēderet in singulos annos. Præterea, locum Albuquerque ad arcem ædificandam, ipsius Albuquerquei arbitrato assignaret; ædificationemque adiuuaret præsentī pecunia, cæmentis & operis. denique, dum exstruitur arx, ædes interim in urbe Lusitanis ad negociandum ac diuersandum idoneas commodaret. Emmanuel vicissim Zeisadinum in fidem ac patrocinium benignè susciperet; & ubi necesse foret, ab hostium incursum omnī ope tueretur. In hæc, solēni ritu data fide acceptaque, primū omnium locus ex ædificandæ arci deligitur, ex altera parte in mare versus, ex altera ad ipsam regiam pertinens; quod simul ad maritima subsidia libero esset aditu, & ipsa propinquitate Regem regisque in officio contineret. Ceterū, quæ res Lusitanici imperij firmamentum fore videbatur, ea vel in primis omnia labefactauit ac perdidit. Ædificatio quippe inchoato, succedentibus inuicem classiariis, cū Albuquerque parceret nemini, quin etiam ipse ad cæteros animandos, operum magis interdum admoneret; nostrorum paucitas, quamquam artificiosè

artificiosè obtegente Albuquerque, facile patuit. Duò millia bellatorum, vt minimum, esse barbari putarant, cum vix ad quingentos vt suprà dictum est, summa pertingeret : dein, Atare magnis præmiis clam sollicitante, transfugia maximè fabrum ac nautarum fieri cœpta. quos cum Albuquerque minaciter ab Eunuchò repeteret; ille subinde variis mendaciis & frustrationibus eludebat. Per idem tempus è Perside Legati duo ad Armuziā appulsi, vt ab Zeifadino vectigal annuum Ismaëlis nomine exigent. Ea seu vera fuit, seu ad metum Lusitanis incutiendum, ab Atare in tempus ficta legatio; confestim ad Albuquerque à Zeifadino defertur. ille, præsentī animo, & hilari vultu, Regem sine cura esse iubet : sese cū legatis illico transacturum. dein globis aliquot è ferro liquato, hastarumque cuspidibus & missilibus variis in ferculum impositis, cū eo ferculo mittit, qui suo nomine Persis apertè denuntiant; ab iis qui in Emmanuelis fide & imperio sint, alienis Regibus, si lacessant, tributum ex ea moneta persolui; qua ludificatione vehementer offensi legati, re infecta, pleni minarum irarumque in Persidem rediēre. Interea cum arx, quamquam acriter instante Albuquerque, tamen tardius cupiditate omnium cresceret; Lusitana ipsa pubes atque nobilitas indignati ac fremere; se tot iam dies in seruili opere derineri; cum interim Ægyptiæ naues contra Emmanuelis edictum impunè toto ferantur Oceano, quarum opibus ditari omnes nullo negotio possint. Nam quod ad ipsam arcem attineat, cui non apparere ludi operam, vel porius prodi sanguinem Lusitanum? quippe, simul atque ab Armuzia soluerit classis, metu omni sublato, & arcem & præsidium ipsum Persis & Arabibus illico prædæ futurum. Ergo, per tot miseras & ærumnas id agi; vt, Lusitanorum humeris & sudore, castellum aduersum ipsosmet Lusitanos in barbaro solo exstruatur. Hæc, & alia id genus, quæ in tali re segnitie & auaritia suggerit, occultis primùm inter paucos agitata sermonibus, paulatim in vniuersam classē manarunt. Nauarchi, qui alienæ leuitati & licentiæ moderari debuerant, vltro se tumultuanti militis, duces & auctores præbent. Denique, ipsorum nomine, libellus singulorum chirographo subscriptus, ad Albuquerque à publico scriba defertur: in quo erat; nautas & milites omnes iamdiu profectionem ex eo loco postulare. frustra ibi teri tēpus, finitimæque nationes, quibus nulla ope resisti possit, atque Ismaelem in primis Persam, eo facto irritari; cui ad eam diem Armuziani Reges tributa persoluerint. Qui vt maximè sileat, & impositam suis ceruicibus arcē incolæ æquo animo patiantur; minimè tamē expedire, omīssa Indica nauigatione, marisque custodias,

tenues aded copias in tot ac tam longè disjuncta præsidia dissipari catpique. Proinde classem vel ad Arabicam oram tuendam reduceret, vel in Indiam trajiceret ad Prætorem Almeidam adjuuandum. Id, ni faceret, minimè ex Emmanuelis re & boni ducis officio facturū videri. Hæc à minoribus præfectis Imperatori proposita. Verū ea denuntiatione Albuquerqueius, & natura minimè blandus aut in milites ambitiosus, & regere nō regi, à suis præsertim, assuetus; aded deterritus ab incepto nō est, vt lectū mox libellum in ipsas muri cōpages per cōtemptrum includi à structore imperauerit. Id verò perquam indignè passi Nauarchi: non modò nihil se tā benemeritos impetrasse, verū etiā ludibrio fuisse consentientem omnium voluntatem atque iudicium. itaque ipsismet sine intermissione instigantibus, nautici, rerum nouarū cupiditate, plerique, & in Imperatorē odio magis ac magis accendi; paucos ingenua probitas aut metus, aut verecundia continebat. cæteri desidra, negligētia, prauitate cerrare: si ad tesseras & accipiēda imperia vocarētur, vix ad nomina respondere: si maturandum quippiā esset, operam consultò remittere: sin cautè & cōsideratè agēdū; vniuersa præcipitare, miscere, cōfundere: præsentē Albuquerqueium cōtracto vultu intueri; absentē execrari & proscindere maledictis: denique, ad apertā pænē seditionē res haud dubia animorum inclinatione spectare. Nihil horū Eunuchus interea nesciebat: quippe, & ab infensis omnia vulgabantur, & ipse discordiæ serendæ alendæque artifex mirus, præfectorum plerosque donis ac promissis priuatim sibi habebat obnoxios, itaque nostrorum dissensione fretus, iugum excutere ac bellum reparare sine mora constituit: grauitè semetipsum accusans, quodd Christianis hominibus aded & numero paucis, & voluntate dissentientibus, regnum Regemque præceleri desperatione prodidisset. Igitur officinis in proximo per transfugas institutis, ænea clām tormenta conflare; noctu armatos in urbem admittere, naues in tutam ab incendio stationem occultè subducere; conjunctos arcu parietes perfodere pluribus locis, vt in nostros munientes repentè impetum faciat. iis rebus per Abrahamū quendam Ataris inimicum ad se delatis, Albuquerqueius intestinæ prius fraudi, tum externæ obuiam eundem ratis, Nauarchos alloquitur. docet quanto in periculo ipsorum culpa res sit. Atarē, Christianorum maximè certaminibus odiisque subnixum, extremam cunctis moliri perniciem; discordiæ mala, sacramenti religionem, Emmanuelis Regis præcepta commemorat. caueant, ne gloriosam aded victoriam, ac pænē diuinam, cuius fama iam lōgè latēque manauerit, perfidis coitionibus ac detestabili animo-

rum obstinatione corrumpant. Hisce castigationibus minisq[ue] insuper exterriti præfecti, cum sese purgaret, & in officio fore promitterent; Lusitanos, quique in vrbe quique in arce versarentur, illico in naues cum omni instrumētō Albuquerqueius reuocat. Inde patefacta sua consilia sensit Eunuchus, neque vltra iam distulit bellum. Naui actuariz carina erat ab Albuquerqueio in littore posita: in eam primū inijcit flāmas, deinde in classem nostram ex vrbe varij generis tela contorquet. Albuquerqueius, nequicquam Rege, regisq[ue] præmonitis, vt foederis & iurifurandi memores pacta fidēq[ue] seruarent, applicitis ad terram nauibus, vrbe continuis octo diebus pergit quatere. Ea diuerbatione quamquam cluibus luctuosa; tamen cum haud ita multum ad summam vniuersi proficeret belli, ab oppugnanda ad circumsedendam Armuziam vires & consilia transtulit. Neque admodum difficilis fore videbatur obsidio vrbis in arido ac sitienti solo, p[er]dē cunctis non modō ad cibum, sed etiam ad porum importatis vtentis: & vna sitis opportunitate, vt suprà dictum est, in admirabilem celebritatem frequentiamq[ue] perductæ. Siquidem, paucis exceptis oleis, nihil ferme tota insula sentitur. Cisternæ aliquot intra ipsa mœnia cadentem è cælo excipiunt imbrem, idq[ue] perrarō. Ad Turumbacum (quattuor ab vrbe millia passuū is abest locus) aliquot numerantur putei; cætera mirum in modum squalent arēntq[ue]. Albuquerqueius Nauarchis ad opportuna loca dispositis, scaphas etiam remige ac milite instructas, insulam dies noctēsq[ue] circuire iubet. multa paucis diebus nauigia cum ipsis com meatibus intercepta, nauæ militēsque ad terrorem decilis naribus, auribus, manib[us]q[ue] in littore expositi. Præterea Turumbacū Georgius Barretus Castris cum expeditis octoginta viris noctu profectus, circa quartam ferē vigiliam, quod tempus altissimo somno mersos homines tenet, nec opinato aduentu sopitos palatosq[ue] custodes oppressit. sagittarij ducenti, equites quinque & viginti in eo præsidio erant. cæsi cum ipso præfecto plerique, & cæsorū corporibus, pedum equorūq[ue], & alia materia oppleri putei. ac, ne aperiri deno possent, cum delectis non amplius viginti viris in ea statione relictis Laurentius Syluius Castellanus, egregia virtute Centurio. Aduersus eum manipulum cohortes aliquot ex vrbe cum erupissent: circumuentos Lusitanos, & in orbem pugnantes, ad vltimum iam discrimen adduxerant, ac superfuisset nemo, ni Albuquerqueius in omnes hostium motus intentus, cum centum & quinquaginta armatis celeriter affuisset. eius aduentu integrata pugna, & ex altera parte Atar & Rex ipse hortatores aderant: ex altera, inter pri-

inest ordines Albuquerqueius præliū ciebat acerrimè, ad extremū, superante hostiū multitudine, plurib⁹ iaculis frustra petitus, cū ictus omnes impenetrabile scutum & egregia lorica respueret: haud tamen exiguo cām vitæ discrimine, plerisq; suorum laucijs, vno tantūm desilato, sese ad scaphas in proximo stantes recepit. Ex hostibus cecidere cōplures. in ijs princeps iuuetutis Amis (qui honoris vocabulo xa dicebatur) manu prōptissimus, cui nuper ob cōiurationis crimen exsulanti, reditum in patriam Albuquerqueius ipse impetrauerat: ac tum ex cataphracto equo in liberatorē suū impia tela torquenti, missus in incertum è tormento globus femur alterum abstulit. Acriorq; inde custodia cū omnes vndique contineatus ab vrbe arcerentur, inopia primū, dein fame sitique vrgeri ciuitas capta: quæ mala cū diuicijs ferri natura ipsa nō finiret: concursus quotidie plebis in regiū fiebat detestatiū bellu, sibiq; & vxoribus, ac paruis liberis alimēta precibus iratis efflagitatum. Atar interea per idoneos viros tumultum sedare vix poterat: & incassum propinqua Persarum auxilia & explorata victoriz spes iactabatur: ingens quippe rerū desperatio populū ceperat: iamq; in eo res erat, vt Albuquerqueius vrbe malo subacta rursus in potestatem acciperet, legesq; denuo imposeret victis: cū nihil tale merentem, in ipso articulo rei ad exitum perducendæ, Nauarchi fere omnes repenti destituunt: & passis velis in Indiam cōsensu transmittunt. neque id modò, verū etiam ad suā ipsi leuandam infamiam, vt sit, infontem Albuquerqueium fictis criminibus vltro apud Almeidam Prætorem insimulant. Ab ijs tali tempore desertus Albuquerqueius, Quexomen tamen insulam subita ineurSIONE vastauit, ac subsidio venientes Armuzianis duos Larecij Regis propinquos cū sagittarijs quingentis cæcidit: & in cōspectum vrbis cadauera vtriusque proiecit. Sub idem tempus, è captiuis est cognitū, ab Lara Carmanix vrbe, & Bahareno insula Persici finis, classe aduētare nauū septuaginta, rebus omnibus ad dimicandū paratā. ac simul ab Socotora nuntij tristes venēre; arcē Lusitanā præsidiumq; in summo versari periculo. Fartaces, post Christianæ classis profectiōē cōcitatū denuo ad arma incolis, acriter Lusitanos premebant. Harum rerū fama permorus Albuquerqueius, nouis cōmeatib⁹ ex hostico duas, quæ solæ supererāt, naues instruxit ac dolore tātq; ad irritū cadētis victoriæ fremēs gemēsq;, Socotorā Ianuario mēse reperijt. Eius aduētū soluta statim obliuio est; fugati denuo Fartaces: & Socotoranis quòd iterū defecissēt, multæ nomine, grauius vestigal impostam.

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER QVARTVS.

SEQVITVR annus octauus à sesquimillesimo, insignis graui clade Lusitanorum, & acerbo Laurentij Almeidae eximij bellatoris interitu. Is, cum ad Cocinum è Ceilano insula reuertisset, ad custodiam inde Malabarici maris nauibus octo prodierat. Interea Calecutanus & Arabs, suæ vterque gentis ac sectæ populos Regesque ad arma instigare, accusantes ignauiam, quod abditi intra mœnia & porcus, alienigenas homines, natura, sermone, legibus, institutis multo magis quàm maris atque terrarum intervallo disunctos, tam diu vagari toto pœnè Oriente populabundos, neque classes modò, sed iam, si Diis placeret, colonias quoque in Asiam arbitrato suo mittere pateretur. Huiusmodi castigationibus monitisque cum alios principes ac dynastas, tum vero Mamudium Cambaie Regem, præpollentem ea tempestate opibus armisque, in causam traxerant. Est autem Cambaie regnum, quàm bicornis Indus in mare fertur, soli vberitate, finium amplitudine, fluminum, vicorum, urbiumque frequentia inclytum in primis. Ab Oriente Mandoam terram, ab Occidente Nauracos seu Gedrosios attingit: à Septentrione Sangæ ac Dulcindæ regnis, à Meridie mari & limine Decanio terminatur. Ipsa regio, Cambaia: populi, incertum vnde, Guzarates appellantur: superstitionibus & mercaturæ apprimè dedita gens, bello admodum inutilis. itaque externo serè milite Reges vtuntur. Ac Mamudius, quod erat ex hæresi Mahometana, Ægyptium Campsonem eiusdem superstitionis præsidem per litteras ac legatos vrgeri non desistebat, vt promissa Zamorino auxilia tandem aliquando summitteret. Id ipsum Zamorinus & Ægyptij negotiatores assidue flagitabant. Hicce tot stimulis actus Campson, quamquam suo pre ingenio pacis quàm belli cupidior, tamè cognita ex Mauro monacho ferocia Regis Emmanuelis, Christianæ quidè rei in suo regno pepereit, quod ita futurum Emmanuel sagaci conjectura prospexerat, cæterum ad exturbandos armis ex India Lusitanos, quâdo nie

hæc prorsus minz valuerant, animum & curas intēdit. Igitur ad materiam nouæ classi petendā, onerariæ quinque & viginti cū val do præsidio Māmalucorum (ea erant Ægypti robor) in Ciliciam destinatz. In eas cum oneribus redeuntes diuinitus factum est, aduenerit deinde omen euentus, vt Andreas Amaralius Lusitanus, qui tū erat in principibus Rhodię militię, cum nauibus egregiē instructis decem, incideret. is audacter commissō prælio, Mammalucis ferre trecentis occisis, onerarias sex depressit, quinque captiuas abduxit, cæteras in fugam actas fœda coorta postmodum tēpestas lacerauit ac distulit: decem tantū quassatz fluctibus Pelusium tenuere. inde aduerso Nilo Cairum subuecta materia, & a naualibus fabris particulatim elaborata, tridui itinere camelis Suezium maris rubri deuehebatur. ibi demum intextæ & compactæ catinæ cum necessariis armamētis deductæ sunt. Eę fuere in præsentia triremes tantummodo sex, celsiores onerariæ quinque; ad quas Calcutanus orator Maimames, de quo supra diximus, Mahometicæ prauitatis antistes, cum vpa lōga naui se adiunxit. In eā classem, præter nauatas remigēsque, Māmaluci mille & quingenti propugnatores impositi. Expeditioni præerat Hocenus Persa, qui patria lingua Mir, hoc est dux siue præfectus, honoris causa fuerat appellatus, re natalis gloria per id tempus admodum illustris. Hunc Maimames, regionum peritus, præter littus Arabicum, superato Persico sinu, ad insulā & oppidum orz Cambaicę seu Patalenæ Dium adduxit: quam regionem priscis Carmaniam fuisse nonnulli recentiores falsō putarunt. Huic insulæ imperitabat eo tēpore Iazius, natione Sarmata, quem olim finitimi Turcæ, prædā è Christianorum agris agentes, à nutricis vbere auulsum vnā cum aliis infantibus puerisq; in seruitutem abduxerant. Mahometanis inde sacris initiatus, vt erat lacertoso corpore ac viuido in primis ingenio, ad summam sagittandi scientiam quotidiana exercitatione peruenit: ac per manus, vt sit, aliis aliisque diuenditus dominis, in regnum denique Cambaicę deferretur, & Regi Madrafaxao Mamudij parēti pro amicitia dono datur a mercatoribus. Apud quē, auguriis mirē deditū, cū sagittariæ artis egregium specimen præbuisset, immunda inter volandum aue destinato confixa; ab ea primū laude commendatus, dein aliis quoque muneribus prudenter ac dexterē obeundis non vulgarem gratiæ locum breui tempore nactus est. Cū in dies familiaritas cresceret, libertate donatum, Rex in prætoriorum ordines cum largo stipendio adscribit. dein, virtutis ergō, Melicum vocabulo gentis appellat. postremō vicum ei maritimum & insulam, de qua dicebamus, Dium, iure beneficiario attribuit.

La n insulam, vestigiis tantum diruta quondam urbis nobilem, ceterum eo tempore rectis & incolis infrequentem, lazius, tum loci opportunitate (quod medio veluti è spacio facilis inde vel in Arabica litora vel in Decania regna decursus est) tum vigilantia solertiâque pelliciendis vndique mercatoribus, ad insignem celebritatem breui perduxit: sepsitque insuper mœnibus & propugnaculis. Ad hæc, trans euripum seu fretum, quod insulam facit, in orientali continentis plaga oppidum condidit; receptaculum aduenis militibus, maximè Turcis; vt ab Diēsibus freto diuisi, rixâdi cū iis ac tumultuâdi causas procul haberent. id oppidum primò Gogala, dein Rumepolis vocitatū ab ipsa re. Duplicis quippe generis Turcæ versantur apud Indos, militia causa mercede conducti: Asiatici & Europæi: illos æquè Indus ac Lusitanus proprio nomine Turcas; hosce, quod a Byzantio ferme euocantur, quo translatum ab vrbe Roma quondam imperium est; corrupta Græca voce Rumes, quasi Romæos appellant. huic ergo nationi lazius, vt dicebam, separatim ab incolis locum ad commorandum attribuit. Tum etiam pecuniis in dies auctus, prædatoriam classem haud contemnendam instruxit. Hic aduenientem cum expectatis iam pridem auxiliis Hocenum gratulabundus accepit. ac sese, quod ita Cambaia regi cordi esse intelligeret, adiutorem illi & socium ad omnia fore professus est. Communicatis inter se consiliis, dum de ratione gerendi belli deliberant; à speculatoribus affertur, Laurentium Almeidam cum paucis nauibus ad Ciaulum stare, expositis in terram copiis, nihil minus quàm de aduentu classis Ægyptiæ cogitantem. Ultra Diu leucas circiter quinquaginta id emporium est; duas recedit introrsus à mari. Præterlabitur eiusdem nominis fluius, quem, vt cæteros ferme Orientis amnes, longo tractu æstuarium influens, capacem ac patientem omnis generis nauium reddit. Ei tum oppido imperitabat Nizamalucus, vnus è Decani regni præfectis, qui Rege in custodiam incluso, totum eius imperium sibi nefaria conspiratione diuiserant. Quæ portio Nizamaluco obuenit, in eius ora maritima Ciaulum est. ipse mediterraneis maximè se regionibus continebat. ac licèt ob diuersitatem religionis ac generis, Christianos odisset; quæstus tamen & commercij causa, mandauerat præsidibus loci, vt cum aduenis Lusitanis amicè ac liberaliter agerent. Ergo, dum ibi securus moram ducit Almeida, vt Cocinensibus onerariis, quæ ad Ciaulum stabant, præsidio redeuntibus esset; incerto auctore affluxit rumor, Ægyptias naues cōplures cum egregio militum armorumque apparatu in Indiam penetrasse. Primò nihil eiusmodi sermonibus commouetur Almeida.

increbesciente dein fama, concilium aduocat. omnibus incredibilis visa res. quibus enim machinis naues, maioris formæ præsertim, ab interno in externum mare, tanto continentis terræ spatio trāuehi, aut quomodo nouam in Arabico intimo sinu classem ædificari ornariue poruisse, locis circa siticulosis arentibusque, nulla ferme cædua sylua, nulla ferramentorum, nulla fabrum, ac nautarum, aut remigum copia? Scilicet anniuersarias à Meca naues maiore fortasse quam soleant præsidio, Diu appulsas. id vulgo cuncta in maius attollenti classis inusitatę speciem præbuisse. Ad hæc, inanes sæpè iam antè rumores ad Lusitanos terrendos consultò dissipari, & vana ac fallacia incolarum ingenia memorantur. Hisce aliisque id genus argumentis eleuata nuntij fides: & Laurētius, de more, certaminibus ludicris militariter tempus terebat; cū ab iis, qui carchesia speculandi causa tenebant, aduentans repentē conspicitur classis, incerto, propter distantiam, numero & genere nauium. Hocenus is erat, dum suam lazium quoque classem expedit, ad opprimendum, vel certē distinendum Almeidam celeriter antegressus. Initio, Albuquerque, quod ex Arabia dudum exspectaretur, adesse creditus a nostris. Mox, vbi propinquitas ipsa Mahometanas naues peritis talium rerum aperuit, repentē nuntiis aliis super alios missis, Almeida vagos in littore præfectos & milites raptim naues conscendere, arma capere & aptare ad prælium iubet. Vix dum iussa peregerant, cū Ægyptij demissis antennis ad pugnam instructi portum inuehebantur. Trepidatos inopinata re Lusitanos, metuque percussos, in potestatem haud ita magno negotio venturos putauerat barbarus. ast vbi præsentiore quam cedi posset animo frequentes armatos ad margines nauium, & protabulatis & castellis aspexit, ex tuto rem aggredi, & lazium omnino opperiri constituit. in agminetantum eo die leuiter dimicatum est, neutris vniuersi certaminis aleam subire ausis. Hocenus, ad vitandum congressum ordine simplici præteruectus, paulo supra nostrorum stationem, ad ripam fluminis loco vadoso naues applicuit; quod ex plano alueo de industria fabricatæ, multo minorem quam Lusitanæ aquarum altitudinem postularent. Proxima nox animando vtrinque milite & corporibus curandis insumpta. Postridie, ignarus Hoceni consiliorum Almeida, venturique mox ab Dio subsidij, vltro sublatis anchoris ad hostem subit infestus. Maxima Lusitano spes victoriæ in dextris erat, si naues Ægyptias injectis harpagonibus comprehendere, ac pugnam ex propinquo conferere poruisset. Vbi eos ab exoptato congressu natura loci prohibuit; tormentis admoti confestim ignes & missilibus vni- que

certari caprum. Inde laniari subito corpora; & nauium latera atque armamenta perfringi; & horrendo fragore, variisque clamoribus, ac misto vulneratorum & morietium gemitu, cuncta perstrepere. Barbari, & multitudine defensorum, & omni telorum genere ex preparata in idipsum copia; & numero ac forma ipsa nauium superabant; quippe, præter quàm quòd erant testæ picatis funibus; à puppi ad proram usque reticulato opere pertinentibus; tanta erat insuper earum celsitudo, ut in nostras apertas, librationa supernè iacula, & certiore ictu pleraque inciderent. Verùm iniquitates omnes vincebat audacia Lusitanorum, & inexplibilis quædam gloriæ laudisque cupiditas. Multi eo die ex utraque parte interfecti, plures vario telorum genere sauciati. Laurentius ipsè, conspicuo loco prælium ciens, duabus deinceps sagittis haud sine acri doloris sensu configitur. Sacrificulus quoque Maimames, cum infra puppim abditò loco Mahometem adorat, missò temere globo disceptus, obitæ cum tanto labore legationis, & concitati aduersum Christianos belli præmium egregium tulit. Hoc maximè modo pugna propemodum a quo Marte in vesperam extracta, lazius cum actuariis circiter quadraginta superuenit. Ad eius aduentum index lætitiæ clamor ab hoste sublatus; & incerta victoriæ prælium lassitudo & appetentes iam tenebræ diremerunt. Iazius Lusitanam classem percurrere nequaquam ausus, ad ostium fluminis anchoras jactit. dein silenti nocte diuersam abradens ripam quam longissimè a nostris potuit, sese cum Hoceno conjunxit. Ea re animaduersa, extemplo ad Almeidam duces Lusitani conueniunt. Satis iam decoris ac laudis ex utriusque diei certamine partum demonstrant. nunc tanto incremento auctis hostium copiis, cedendum aiunt temporì; & nulla interposita mora naues ex arcto & in pedito loco in altum explicandas. Hæc pro sua quisque parte suadere præfetti. Almeida, ut erat ex estimationis ac dignitatis nimio plus retinens, nocturnæ fugæ ignominiam veritus, cedendum utique, sed sensim, & oborta demum luce, respondit, neque ullis cuiusquam obrestationibus demoueri se de sententia passus est. Vbi diluxit, accersitas iam à Ciapulo sociorum onerarias Lusitanicis intermissas, retrorsum astu secundo iubet ad mare tenderi; ipse, quod periculosissimum erat, antecedentium tuenda terga sibi desumpsit. Barbari nostros conspicati abeuntes, illico subsequuntur; telisque ac tormentis morari ac retinere contendunt. In eo tumultu sortè ita accidit, ut insciis omnibus, majoris scilicet ferrea pila sub ipsum clauum adacta per incommòdo loco nauem Almeida perforaret. inde accepta clam aqua paulatim al-

vetum degrauiabat: ac tanto denique pondere in piscatorios cancellos, transuerso amne prætentos, impexit; vt iniectis Pelagio Sosa trierarcho loris, quamquam acerrimè concitato remigio, nulla inde vi vnquam auelli potuerit. Cùm vndique instaret hostis, & iam progressi nauarchi, animaduerso periculo frustra in aduersum æstum (& est ibi ad instar euripi rapidissimus) ad opem Almeida ferendam toto impetu, niterentur; egregia velocitate lēbus à nautis imperatori ad fugam offertur Hartari omnes & orare, vt confestim illuc è naui desiliat, seque Francisco parenti, cibusque, & Emmanueli Regi seruet incolumem. At ille, fortibus oculis, Dens, inquit, ac superi omnes; tale flagitium auertant, vt carissimos commilitones meos, adeò de me, deq; parente meo, ac de communi patria bene meritos, in extremo discrimine derelinquam. Dein, reiecto nauigio, propugnatoribus ad loca idonea distributis, qua maximè parte laborari animaduertit, eò celeriter aduolat. Tam insigni virtutis & caritatis exemplo reliqui mirum in modum animati. Nulla, quamquam in tantis angustiis, mentio deditiois aut pacis. Cuncti sese ad vitam præclaro exitu decorandam intrepidè cōparant. At ex altera parte barbari, in eo verti victoriam rati, si duce hostium aut viuo aut mortuo potirentur; omissis cæteris nauibus, vnā prætoriam circumstunt. neq; tamen adinuadendum, vel ad rem propiùs gladio & cuspide gerendam est animus: tantum ex intervallo incendiarias ollas, & sagittarum examina, & plumbeam procellam in nostros effundunt. Cum l iremibus maximè iniquum certamen erat. Ex, ne respirandi spatium hosti daretur, propè ad Numidarum equitum speciem in turmas diuisæ, cùm in orbem pugna succederent, agilitate incredibili procurrentes inuicem ac refugientes, immobilem & hærentem vno loco prætoriam, haud tamen impunè eludebant. quippe non pauci, & promptissimus serè quisque, dum incautiùs subeunt, destinatis è superiore loco iaculis sigebantur. Inter hæc, Laurentio, propter magnitudinem & animi & corporis in primis ad ictum opportuno, excussa è tormento pila dimidiatum femur abripuit. hoc vulnere debilitatus, cùm sese ad sellam malo appositam reclinasset, suos ex eo ipso loco ad gloriam ac decus intermortuis vocibus adhortanti, ac proposita morientibus pro Christi nomine referenti præmia, globus alter, auulsis à pectore costis, foedo & horribili aspectu præcordia patefecit. Corpus lacerum, quo minui conspici posset, raptim à stipatoribus è superiore loco detractum in tabulata projicitur. & nostros iam sanguis iam tcla defecant: reliquis ex omni numero duntaxat viginti, & ijs quidē ipsis

perpetuo labore ac defatigatione confectis. Tum demum hostes ad Prætoriam succedere, in eamque nudatam propugnatoribus transilire auli. Duorum hinc Lusitanorum perditis in rebus facinora memorantur egregia. Verpæculus erat alter Almeida, Laurentium Frerium Catum vocabant. Is inter pugnam lumine carquo ictu sagittæ, cum ab heri cadauere auelli non posset, terrore cupo, em altio lacrymas oculo sine fine profundens, ab irrudentibus repente Mahometanis opprimitur. neque se tamen circumuentus abiicit, sed præfenti strinxit animo ferrum: ingentique edita strage, & hostium corporibus domino tumulato, super eam denique stragem, præclare seque & Imperatorem ultus, occubuit. Speculator & carchesij custos erat alter, Andreas nomine Portuensis. hic plumbea glande saucius humerum, & insuper vsu laua manus amissio, nihilominus dextra plus biduum ex ipso carchesio dimicans, barbaris in tantæ virtutis admirationem adductis, accepta demum incolumitatis fide se dedit: ac suis postea restitutus, & honore (vtri erat æquum) & stipendijs auctus est. Cæterum potiri Prætoriam Mahometani, traditis in custodiâ ijs, quos in potestatem viuos acceperant; parca tanto sudore & sanguine victoriam inter se gratulantur: per eos quippe dies è suis omnino sexcentos amiserant, cum è Christianis cecidissent haud amplius centum & quadraginta. ergo ad humandos comilitones de more conuerſi; & Mahometano antistiti Maimami, quod inter adorationem obiectat; quam ipsi vulgo Zalam appellant, utpote sine controuersia in cœlestes relato, fanum cum perpetuis luminibus posuere. aded vel adumbrata virtus & hæta religio in admiratione & honore etiam apud barbaros est. Almeida corpus, quæsitum ad sculpturâ, quatauis adhibita cura dignosci non potuit. Lusitanicæ naues, quæ maturè discrimen effugerant, cum in oculis pænè ducem amiserant; opitulandi facultate præcisa; inde ad Cocinum plepæ luctu ac mœsticia reuertuntur. Cladis eius nuntium Prætor Almeida, ut cignum erat illa persona, sapienter tulit: præclare, ut in malis, cum Laurentio filio ædum affirmans, quod nulla accepta ignominia, contra nominis Christiani hostes egregiè dimicans, extremum obiisset diem. Simul, cum insolita victoria elatos barbaros intelligeret, ad eam terociam reprimendam, contractis undique nauib; militibusque, sese impigre comparabat. Inter hæc, Albuquerqueius compositis ad doctorum rebus, nauibus tribus è Lusitania nuper eò delatis, & epibatis ferme trecentis, Armuziani repetit, inspiciendi magis causa, quam quoddam tæculi copijs urbem recipere se posse confideret. Calaiatum exire

bere primum, cuius antè meminimus, Armuzianæ ditionis tempo-
 rum, quod ab Emmanuele Rege deieciſſet, improvifo aduentu
 cœpit, ac præda exhausta, ignem tectis iniecit. Inde prouectus in
 Armuziæ vrbis conſpectum, haud modico auctam incremento ar-
 cem offendit, ac turres ad alteram vique contignationem Ataris
 cura perductas. præterea, nonnū aggere & vallum vrbi circumdatū,
 æneis tormentis ad opportuna loca diſpoſitis. ingentem denique
 comearus & aquæ vim, per eos mentes inuectam, Rege regiſque
 de infeſto Luſitanorum reditu haud ſine cauſa ſolicitis. Albuquerque-
 cius, nauigijs tantū aliquot interceptis, ne tentata quidem op-
 pugnacione, ad Nabadem continentis oppidum è regione Armu-
 ziz repentiſſe deſcendit. Validum erat ibi Zeiſadini præſidium: &
 locus tortuoſis ad obliquum ictum munitionibus Indico more
 cinctus, omnia ramen Luſitanus felici conatu perrupit, caſoque
 præſidio, oppidum direptum incendit. Vaſtatis dein circa agris, cū
 litteras ab Emmanuele accepiſſet, quibus iubebatur Almeide Præ-
 tori in adminiſtratione luſcedere, Oceano trāſmiſſio Cananorē ve-
 nit, quod prætor item paulo antè ſeſe ab Cocino contulerat. Ab eo
 cū Albuquerquecius prouinciam ex Emmanuelis decreto repeteret,
 nondum, ait Almeida, maturum eius rei tempus adueniſſe. Pulſis
 ex India Mammalucis, & pacatis prouincia, ſeſe tum denique ma-
 giſtratu abiturum. Ardebat cupiditate Prætor filij necis, antequā
 è prouincia diſcederet, vlcifcendæ: præterea, exulcerato fugitiuo-
 rum calumnijs & criminationibus animo, malè iam pridem de
 Albuquerquecio ſentiebat. itaque, vt ſunt nimium acuta ad ſuas cōfir-
 mandas & fouendas opiniōnes hominū ingenia; interpretatus, ne-
 que è Luſitana re neque ex Emmanuelis maiestate eſſe, tantū im-
 perium temerario & impotenti, & dubiæ ſanitatis viro committi;
 nequicquā expoſtulatē Albuquerquecium; perſpectæ capiendæ quie-
 tis, & relaxandi à tot laboribus animi Cocinum ablegat. ipſe nau-
 bus vnde viginti, & milite & inſtrumēto bellico præclare ornatis,
 Cananorē proſectus circa initium anni inſequentis (qui fuit ſecu-
 li huiusce nonus) ad Anchediūam inſulam tenuit. ibi dum nautici
 aquantur, alloquendos præfectos ac milites ratus, concione aduo-
 cata, ita diſſeruit: Quando peccatis factum eſt meis, vt mihi vo-
 biſque Laurentiū & comites ex vniuerſa nobilitate delectos, in me-
 dio curſu ætatis, honorūque caſus magis aduerſus (quod ſcitis ipſi)
 quam hoſtiū virtus eriperet; non ignoro, fortiffimi viri, quiddam
 inſuper à me piaculi contractum eſſe, quod inſolita victoria tan-
 diu exultare Mahometanum, & nefaria paſſim vexilla gratulabū-
 dū explicare ſim paſſus; ac nō protinus ab triſti nuntio, quauis par-

,, una & subitanea manu, ad experendas ab ijs pœnas, vna fretus im-
 ,, mortalis Dei præsentia duxerim. quid enim, tali præside ac duce,
 ,, non audendum nobis fuit? Ille, gentem nostram ex remotissimis
 ,, regionibus, ad Liberi, & Herculis, & Alexandri vestigia melioribus
 ,, multo auspiciis & fructu longè solidiore calcanda, subditis ærer-
 ,, næ gloriæ facibus incitauit. ille, nobis, aduersus impuros nominis
 ,, Christiani aduersarios, & pia toties arma induit, & de tot tamque
 ,, opulentis nationibus clarissimas terra marique victorias peperit.
 ,, ille, paucitati nostræ vires atque animos dedit, hostium multitu-
 ,, dini formidinem ac terrorem iniecit. ille, nobis, in alio præuè terra-
 ,, rum orbe rerum omnium pressis inopia, diuinitus opem ac subsi-
 ,, dium tulit: A frorum, Arabum, Persarum, Indorumq; tam sæpe cõ-
 ,, spirationes, machinas, apparatus momento discussit. vt optimo
 ,, iure, nunc etiam, vel exiguis copijs ad retundendam insolētis bar-
 ,, bari audaciam proficiscens, vnica numinis diuini fiducia secundos
 ,, mihi rerum euentus non sine causa polliceri potuerim. Quid ergo
 ,, tam laudabiles impetus & digna viro consilia retardauit? Fatebor
 ,, ingenuè id quod res est, Lusitani. humano quodam timore sũ veri-
 ,, tus, ne si ad hostes ita multos, & recēti victoria feroces, nō prouisis
 ,, antè cōmeatibus, non euocatis Regū sociorum auxilijs, non iusta
 ,, classe, & instructa hoc militum robore, extrẽplo retendissem; in ali-
 ,, quam fortasse reprehensionem incurrerem, quòd iracundia præ-
 ,, ceptis, domestici doloris causa, cōmunem rem in apertum discrimē
 ,, obijcere minimè dubitassẽ. ita, dum summam rationum mearum
 ,, tacitus apud me subduco, nimium fortasse cautus, quàm parum
 ,, prudens aut amans reipub. videri hominibus malui. Nunc, quãdo
 ,, & Deum ipsum, cuius agitur causa, propitium, vt spero, & classem
 ,, ita ornatam habemus, vt nihil meritò desiderari à quopiam possit
 ,, est sanè, cur celsò & erecto animo ad vlçiscendam Laurētij & po-
 ,, pularium necem sine mora pergamus. veruntamen, antequam in-
 ,, iuriam hanc bello persequimur, delenda nobis est macula, magno
 ,, meo cum dolore iam antè suscepta: quod Sabaium hunc, Decaniũ
 ,, tyrannum, tot menses impunitum esse permittimus. Hic, qua im-
 ,, pudētia atq; audacia cū Nizamaluco, & cæteris Decani regni præ-
 ,, sectis, commissum sibi ab Rege suo imperium, per scelus fraudem-
 ,, q; possedit; eadem & cum hostibus Lusitanici nominis consociauit
 ,, arma, & distentis ad Cananorem nostris, ædificatam hoc ipso loca
 ,, à nobis arcem, nequissimo transfuga duce, non dubitauit inuade-
 ,, re. Quas ob res, equidem cupit ipsius regni Goam aggredi cogita-
 ,, bam. sed quòd ab alto retractior, (vt audio) & ab hisce nouis ho-
 ,, stibus nimium remotus est locus, rem in tempus aliud differemus.

Dabulum æquè nobile eiusdem ditionis emporium, atque à mari, & Ægyptij stationibus haud ita seiunctum, in præsentia petere, est animus, id ubi propè in conspectu vrbis Dij ceperimus; tum, percussis recenti pauore barbaris, in Cambaianum & Ægyptium, signa infesta vertemus; & gloriosum, Christo fauente, de vtrisque, ægemus triumphum. Quod ut ita futurum esse pro certo habeam, cum alia multa, ut dixi; tum vestra in primis, Lusitani, egregia virtus & alacritas facit. cui, quoriam ita de me deq; sanguine meo, meremini, ego quoque (sic me Deus bene iuuet) pro mea parte non deero. Magno silentio, maiore cum assensu, auditus est Imperator; atq; ad nō dubiam victoriæ spem incredibilis ex omnium frōte oculisq; animorum ardor emicuit. Inde magistri Dabulum dirigere naues iussi. Id oppidum oræ Decanæ, eodē ferme quo Ciaulū situ, magnifico impositum flumini, duas ferme leucas recedit a mari; at tum, assiduo cōcursu negotiatorum, & cumulatis longa pace diuitijs, erat infigne. Quocirca Sabaitus, præclare conscius cuiusmodi se in Lusitanos præbuisset, castello ad portus aditum exstructo, urbē insuper aggere & vallo muniatur, præsidioque firmarat militū varij generis sex circiter millium, in quibus erant mercenarij Turcz quingenti. Itaque ex tanto apparatu Saracenus loci præfectus adeo erat animo soluto & securo, ut ad Lusitanicæ classis rumorem, non modò quicquam ex vrbani apothecis, ut sit, in remota loca asportari vetuerit; sed etiam, oblectationis causa, uxorem è villa feminasque alias nobiles ad spectaculum euocarit. Erant in Almeida classe Lusitani bellatores mille & trecenti: & è socijs vrbibus quadringenti Malabares, quorum singuli de more seruos in armis exercitatos plures paucioresve pro censu in expeditionem eduxerant. Ut in conspectum Dabuli ventum est, nocte in explorandis vadis insumpra, postridie Almeida triremes ad oppugnandum castellum præmisit; ibi dum tormentis & iaculis vtrinque certatur, ipse interim cum cæteris copijs absque vlla trepidatione in terram egreditur. Ad aggerem subeunti, patentibus portis vndique, se hostes effundunt. Quandiu missilibus agebatur, æquis viribus dimicatum. dein cum sese Lusitani acrius intuissent, & collato pede aduersa corpora gladijs hastisque confoderent; commota primū hostilis acies; deinde, vincente pudorem metu, in fugam auersa. Et Lusitanos, præter insitam virtutem & audaciam, illud etiam non mediocriter iuuat, quod conferta iam pugna, oppidani è turribus ac propugnaculis tela necessariò sustinebāt; ne ambiguo ictu in suos nostris permistos inciderent. ita, dum intra urbē sese effuso cursu barbarus recipit,

recipit; eodem impetu tergis insistens Lusitanus irrumpit. Ibi verè quantam vim ad efferandos homines habeat ira, perspicì potuit. Siquidem externi, qui praelio superfuerant, cum se per auersam oppidi partem eiecissent, in oppidanos, nullo sexus vel ætatis discrimine, ab Lusitano sauitum est. dein tectis publicis priuatisque subditæ faces, ad prædæ magna pars raptim ad mare uecta; multo plus tamen voracissimus ignis absumpsit. & mortales plurimi, cum se metu mortis varias in latebras abdidiissent, aut ruina oppressi, aut enecti fumo, aut ignibus hausti sunt. Neque vrbe tantum sese flamma continuit: naues quoque in portu aliquot eodem incendio, conflagrarunt. Ab hoc tam claræ urbis excidio, cuius fama confestim longè latèque manauit, Diem victrici classe prouectus Almeida, ante ipsas portus fauces, parato ad pugnam agmine constitit. Hocenus, cum de hostium progressu per exploratores in singula penè momenta certior fieret, obuiam ire nostris, & in alto collatis viribus dimicare decreuerat. Sed lazij, suasu deinde mutato consilio, intra portum sese continuit, ut vno tempore maritimis atque terrestribus auxiliis contra Lusitanum, vteretur. Nam præter Ægyptias & Dionses naues, & patrones ferme octoginta, qui ab Calécuto per eos dies accesserant; in muris etiam ac littore toto, varij generis tormenta erant locis idoneis collocata: & lazij cohibendi a fuga militis, & nouas identidem copias è terra submittendi prouinciam sibi desumpserat. Almeida, ubi præter opinionem inclusos intra munimenta vidit hostes; id ipsum victoriæ omen interpretatus, reliquum diem contemplanda natura loci & consultando consumpsit. Hoceni prætoriam sibi inuadendam ipse delegerat. Sed prohibitus consensu ducum, quod in eius capite salus omnium verteretur, gloriosum facinus nauarcho egregiè forti Nonnio Vastro Pereriz delegauit. Nocturnum dein tempus, partim stationibus ad pugnam diuidendis, partim curandis corporibus, &, quod caput erat, animis ritè expiandis est datum. Postridie, ut maris accessus apparuit, & meridianus ventus ex alto vela percussit; æstu simul & flatu secundo, classis instructa, portum audacter inuehitur. Agmen præbat Nonnius cum ducentis ferme propugnatoribus, aut vincere paratis aut mori. tum cæteri singulatim propter angustias & vadi pericula sequebatur. Postremo loco substitit Prætor ad hostium actuaria distinenda, ne in nostros, certamine occupatos, repentinis de more incursionibus ab ærgo impetum facerent. Dein, edito pugnae signo, sublatus utrinque clamor & buccinarum cantus ac tympanorum sonitus ex omni parte perstrepuerunt; mox tormentorum fragor, ædificiis intremementibus, pelagoque

goque vibrante, omnium aures longo remugitu complent. Tum,
 intrepidè procedenti Nonnio, globus ab hoste contortus, nautas
 ipsos decem, demixtendis antennis intentos, vno impetu laceravit
 ac perdidit. ac nihilo segniùs ille in medios barbarorum ordines
 inferre sese, quoad comprehensa ferreis vncis Hoceni Prætoris,
 prælium atrox vtrinque commissum est. nec prohiberi Lusitana vis
 potuit, quominus in hostilem nauem ingenti transcenderent sal-
 tu; disiectisq; aut ruptis retium tegumentis, cominus hasta gla-
 dioque rem gererent. ibi acerrimè dimicanti Nõnio guttur sagi-
 ta confixum, quo ex vulnere post triduum periit. Neque ad casum
 ducis, vt sit, perculsi cæteri: quin irritati potiùs, ardentibus animis
 integrant pugnam. Pari fortitudine ab cæteris nauarchis vbique
 certatur. Neque barbarus, missilibus quàm gladio melior, flagran-
 tes Lusitanorum vultus, collatumq; pedem, & micantes vndique
 mucrones ferre diutius valuit. Hocenus ipse, vt inclinaram haud
 dubiè pugnam animaduertit, quàm occultissimè sese in lembum,
 tales ad vsus paratum, demisit; atque vt ventralis & fluxa est barbaris
 fides, veritus, ne Christianis ab Iazio postmodum proderetur, in
 terram egressus, equos arripuit; ac, ne salutato quidem hospite, cõ-
 festim ad ipsum Gambaiz Regem plenus cladis & ignominia per-
 uolauit. Calecutani quoque, cùm depressas iam aut expugnatas à
 liquos sociorū vidissent naues, multis etiam ipsi paronibus amissis
 aut laceris; insulam circumuecti, ex altero euripi ostio, humilibus
 tantum nauigiis propter vada & scopulos peruio, Calecutum tre-
 pida fuga repetiuerunt. Triremes Hoceni duas, in fugā versas, Rhō-
 tericus Soarius infecutus, epibatis exiit, ac puppi religatas ad Al-
 meidam victor attraxit. iamq; desperatis omnino rebus, cùm se-
 se hostes passim in mare præcipientes darēt, instāte vndique è scaphis
 ac triremibus Lusitano, cætuleos fluctus atro sanguine infecerant.
 ac ne quicquam Iazius litore toto discurrens, fugam stricto mu-
 etone sistere nitebatur. Vna restabat eiusdem Iazij nauis, & robo-
 re & celsitudine & numero defensorum instar egregiè muniti ca-
 stelli: tecta insuper crudo boum corio, ad repellenda iacula duro,
 ad fallenda vestigia lubrico, ad prohibenda incendia madofacto. Ea
 nauis, cùm ausos non semel inuadere Lusitanos magno semper eo-
 rum damno ac vulneribus repulisset, ad extremum crebris tormē-
 torum ictibus repetita, pluribusq; perfracta locis, tandem aliquā-
 do subsidit. Illud verò non sine miraculo à peritis animaduersum.
 Nonnij nauis, dudum vetustate fatiscens, trahensq; sentinam a-
 ded, vt anthias binas pænè sine intermissione requireret; ea tota di-
 micatione, quæ à meridie in vesperum vsque protracta est, haud

vno loco pertusa; nihil tamen aquæ prorsus admisit. eadè, flante
 mox prælio, multis partibus plures vno tempore vndas accepit.
 Cæsa eo die feruntur hostium ad tria millia; & Mammaluci ferè
 omnes aut capti aut interfecti. è nostris duo & triginta cecidèrè:
 vulnerati, missilibus maximè, plus trecenti. Quæ in re durities &
 frugalitas eius ætatis Lusitanorum euidenter apparuit. Siquidem
 ad obligandum Nonnij vulnus, adèd linamenta defuèrè; vt in i di-
 ipsum, è suis tunicis vnam (leuis dictu res, cæterùm haud quaquam
 negligenda) Prætor ipse protulerit. Vt iam pænè portentum simile
 videatur, adèd masculum nuper asperumque in armis genus, ad cæ-
 sos tam breui deflexisse vestium apparatus, conuiuiorum elegantiæ
 & exquisitæ ac lautæ supellectilis instrumenta. Sed nimirum, quæ
 soli vbertas, & affluens copia rerum omnium, ad Capuam Pænos,
 in Græcia Syriæque Romanos emolliit; eadè in Oriente, per Indo-
 rum Sinarumque commercia, variis captos voluptatum illecebris
 Lusitanos infregit ac primò paupertatis contemptus in mores eo-
 rum inuectus: inde luxur oriumque, succisis industriæ ac parcimo-
 niæ neruis, priscam seueritatem & disciplinam, ingenti bonorū do-
 lore, labefactauit ac soluit. Verùm eo quod expositum est prælio,
 hostiles naues, vt dixi, variæ magnitudinis demersæ complures. ro-
 stratæ majores quattuor, onerariæ toridem in potestatem venèræ.
 in iis, præter machinas & bellicum instrumentum, auri argenti que
 vis ingens, & multum pretiosæ vestis inuentum: è quibus Almeida
 nihil omnino attigit. militibus ea cuncta largitus est. regia tãtùm
 Sultani vexilla tria in Lusitaniam missa, & in tẽplo Christi ad Na-
 bantiam, seu Tomarium, ab Emmanuele Rege suspensæ: quorum
 in vno, ad contumeliam nominis Christiani, capræ & occupatæ
 Hierosolymę argumento, in modum trophæi depicta, sacrosancta
 altaris mysteria videbantur. Ita, Christo superisque fauètibz, præ-
 clarè demptum cladis proximæ, si quod erat, dedecus; & Ægyptiis
 cum fœnore multo repensæ Laurentij cedes est. neque id optimum
 eius pugnæ fuit; sed quod vna expeditione territis latè nationibus,
 Regibusque, Indici maris imperium in multos deinde annos Lusi-
 tano firmatum. Quo magis demiror, insignem adèd testatamque
 victoriam silentio prætermisam a Paulo Iouio æquali eorum tem-
 porum scriptore: præsertim cùm disertè ipsemet belli huius initia
 causasque tradiderit. Ex eo die Almeida, luctu & squalore deposito,
 cùm Deo immortalis gratias, vtj debebat, egisset; lazio quoque, er-
 roris veniam suppliciter petenti, spondenti que se enixè daturum
 operam, vt omnes Indiæ satrapas Regesque fide in Emmanuelem
 & obsequio superaret, pacem dedit us legibus, vt naues Ægy-
 ptia,

pias, quæ prælio superfuerant, traderet cum vniuerso apparatu, itemque Lusitanos ad Ciaulum captos illico restitueret: postremo, vt multiplici commeatu Christianam instrueret classem. omnia sedulo & obedienter facta. neque illi quicquam in præsentia grauius imperatum est, & ab oppugnanda vrbe Dio, quamuis præclara sese daret occasio, temperatum a Lusitanis, non tam in lazijs gratiam honorémve, quam ne Cambaiz Regem, cuius vel in primis Emmanuel amicitiam expetebat, eo facto lacerarent. Inde quans Prætor ingenti cum gratulatione Cocinum reuertit: & ex itinere, Nizamalucum ipsum tantæ victoriæ perterritum fama, ad persoluendum Lusitano Regi annum vectigal, quod antea semper abnuerat, negotio nullo perduxit. Eandem fœderis conditionem, eodem percussus terrore, subiit regulus Bazical: quod oppidum oræ Canariæ, vltra Goam est leucas quinque circiter & viginti. Interea Emmanuel ab Andrea Amaralio (cuius virtute redeuntem è Cilicia Sultani classem in Rhodio mari fusam antè docuimus) de hostium apparatu consiliisque præmonitus, nondum tamen cognita Laurentij nece, Fernandum Cotinium è prima nobilitate virum, cū nauibus quindecim, & tribus armatorum millibus, in Indiam destinarat, vt pulsus inde Sultani copiis, & remisso in Lusitaniam Almeida, sese cum Albuquerque Prætorē conjungeret, ipsamque rotius belli originem fomitemque Calecutum urbem inuaderet deleretque. Cocini tum inter Almeidam & Albuquerque, instigantibus vtrinque peruersis hominibus, de successionē fœdē admodum certabatur. Cotinij aduentu ea controuersia statim sedata est; & Almeida, quippe cui nihil esset obseruantia & fide in suum Regem antiquius, deposito sine mora magistratu, repudiatisque improbis suasoribus, cum Albuquerque in gratiam rediit. Ducis huiusce oppidō miserandum scriptores exitium tradunt. Cū circiter quadriennium Indiæ præfuisset, Lusitaniam repetens, circa Bonæ spei promontorium, ad reficiendos è diuturna iactatione comites, & simul aquandi & perēdi cōmeatus causa, in terram exscendit. mox, dilapsis ad proxima tuguria Lusitanis, inter emēdum, vt fit, rixa cum incolis quorūdam temeritate cooritur. Ad eum sedādum tumultum, suosque tuendos, Almeida, raptis quæ fors obtulerat armis, cū aduolasset; cōcursu repente ex vicinis pagis facto, priusquam ad naues receptū haberet, præstula sude trāsfigitur: nixusq; illico genibus, manus oculosq; in cœlū atrollēs, ingēti omnium dolore excessit è vita. Circa eū veterani complures, in iis egregij bello duces duodecim, dum instabili vestigio in arena luctantur, ab hostibus mira corporum agilitate,

petui

periti cernis iaculis, eodem lethi genere perire. Ita, clarissimus Imperator, & vir integerrimus, cum Europam Asiamque victoris peragrasset, in Africæ demum ignoto littore, ad ludibrium rerum humanarum, ab nudis ac teterrimis Æthiopibus interfectus & spoliatus, non modò paratis ab Rege præmiis, verum etiam sepulcræ honore & supremis exsequiis caruit. Per idem tempus, haud absimilis casus ad Calecutum Lusitanos afflxit. Profectus ad excidium eius vrbs triginta navium classe Corinius, Prætor Albuquercio eiusdem expeditionis adiutore socioque, quâquam acti-
 ger obsistentibus oppidanis, copias tamen omnes ad littus exposuit. Inde expugnato castello, quoddam portus faucibus imminebat; Albuquercius ad vrbs incendium, Cotinius ad regiam ipsam occupandam ac diripiendam præmatura festinatione contendit. Et Albuquercius quidem, incolis metu perterritis, haud ita difficili negotio tectis ignes iniecit: quorum pars magna (quippe ligno foliisque constabant) illicò flammis absumpta. Cotinius regiam, absente per eos dies Zamorino, audacter aggressus, magna ex parte caelo præsidio, claustrisque refractis, per vim irrupit hostes ex composito simulata desperatione fugaque, sese per posticum in silvas ejiciunt. Corinius, positus iam ædibus, quasi nil ultra periculi superesset, ex longa defatigatione æstuque vehementi, & noctis proximæ peruvigilio, quietis aliquantulum capiebat; cum subita conversione rerum sors belli immutata est. Multa erant in regis ædibus diuturna cura studioque congesta; quæ, subjecta præsertim oculis, cupiditatem incenderent. Ad ea certatim rapienda, suisque ipsimet humeris auhenda Lusitani, dum avidè huc illuc, ab re bene gesta soluti palatique, discurrunt; interea spatium datum Nairibus ad auxilia conuocanda, quæ ex vetere gentis disciplina, ad certas significationes, momento cõveniunt. dein conglobati hortati que se mutuo ad sui Regis injurias fortiter vindicandas, repertè in regiam impetum faciunt; nostrosque oneribus impeditos, & deprehensos errore viarum, sub sarcinis passim obruncant, jacillique conuulnerant. Cotinius ipse, dum ferò suos à præda reuocaret, ab hostibus intra septum regium oppressus ac trucidatus, occubuit. Et Albuquercius, ad opem laboranti ferendam trepidò nuntio excitus, cum refugientem & confertam in angustiis tutè frustra perumpere niteretur, vulneribus duobus acceptis, ad hæc, graui saxo in eum supernè dejecto, semianimis cadit: ægrèque ad naues relatus, ancipiti aliquot dierum curatione conualuit. Perire eo die Lusitani, partim hostium telis petiti, partim in fugâ suis obruti, amplius octoginta. sauciorum numerus relatus circiter

trecentorum. Eius cladis culpam scriptores in vnum Cotinium cōserunt. quod is palmam euersi Calecyti cū intemperantiū adāmasset; non espectralis Albuquerqueij subsidii, quo gloriam rei gestæ præcerperet, ignoto itinere, caloribus maximis, ad regiam antecedens, temere sese in apertum capitis discrimen objecerit; neq; Emanuele Passanum audierit, spectata æquē prudentia ac fortitudine virum, in ipso rei gerendæ articulo sapienter monentem cæteret insidias, militemq; a præda & discursu quā diligentissimè contineret. Neque tamen incruenta fuit hostibus victoria. Plus mille vel igne consumpti, vel in pugna desiderati. Eadem ætate, qua hæc ad Calecutum gerebantur, Antonius Laurerius, Frāscanus, cuius antè meminimus, è Socotora Indiam petens, ad Surratū orā Gābaicæ factō naufragio, cū aliquot Lusitanis ad Mamudium Regem captiuus abducitur. Et Didacus Lupius Sequeria ad incundam cum Malacensibus amicitiam, è Lusitania missus, cū ad Cocinium appulisset supplemento in naues accepto, in Orientem porro cursum extendit: ac superato Cori promontorio, præter Gangeticum sinum alto vectus Oceano, ad Somatram primus (quod quidem exister) omnium Lusitanorum accessit. Ea insula, pari ferine ac Ceilanum genere loci, à Septentrione in Austrum obliquè porrecta, ab continente, in qua Malaca vrbs est, angusto & periculoso diuiditur mari, atque ob id ipsum peninsula quondam credita est, quod ob frequentia vada syrtēsq; nōdum interiōre patefacta navigatione, istomō quodam annexa continēti procul intuentibus videretur: cuiusmodi errore ad Siciliam captus olim est Annibal. Sed nostrorum temporum audaciæ, vt nihil imperuium; sic multo plura iam cognita & explorata sunt. Longitudo insulæ, ducentas leucas & viginti; latitudo, qua maximè patet, septuaginta non amplius colligit. Auri est apprime ferax (ex quo Chersonesum auream præsci appellarunt) nec non stanno, ferro, vitro, sulphure abūdat, in ignis insuper fonte perenni, ex quo naphtha instar olei manat: & excelso cōspecta monte; (Balaluanum incolæ vocant) qui, ad similitudinem Siciliensis Ætnæ, fumum & flammās horribiles euomit. Regio est, ob frequentiam fluminum ac paludum, nemorumq; densissimorum, graui admodum cœlo, ac præsertim aduenis vehementer infesto. È syluis, inter alia, primæ notæ sandalum album, agallochum, & exsudans in modum resinæ caphura legitur, quam ignari Arabica linguæ camphoram vocāt: itemq; vulgare piper, & piper oblongum, zingiber, casia. super hæc, magnam bombycis quoque, ad vestes delicatioris, copiam mittit. Incolæ, milio ferme, & oryza, & syluestribus viciant pomis. Frumentum, & cæte-

ram orbis nostri sementem, terra non paritur. Interiora, indigenæ tenent dediti simulacris: littora, Mahometani: quæ petitis ante ducentessimum circiter annum inuecta, per vim compulsi ad montana incolis, maritimam planitiem, & loca maxime opportuna commerciis, occupauit. Ditibus tota, complura in regna tribuitur, quæ recensere hoc loco non est operæpretium. Sequeretur igitur in ea loca delatus, cum Pedirensi primum, dein cum Acenorum Rege pacē & societatem æquis legibus iniit: & eius rei monumento columnam in utroque littore statuit. Ab Somatra cū breui trajectu Malacam venisset, tentata prius per interpretē Mamudij alterius tyranni voluntate (is erat ex Arabia oriundus, & sensim collectis viribus, a Sionis seu Sabanni Rege, qui trans Gangem latissime dominatur, per summam fraudem iniuriamque destituerat) Hieronymum Texeriam ab Emmanuele Rege legatum quàm ornatissimo comitatu in terram exposuit. Ei frequenter ab aulicis obuiam itum; & magnifice instrato impositus elephanto, ad regiam ingenti celebritate deducitur. Dein prolata munera, & litteræ Emmanuelis, Arabica lingua conscriptæ. Societatem & commercium postulabat Emmanuel, & sibi magnificum Malacensis ducebat, secum ab Rege tam inclyto, ex ultimis terrarum finibus, expectædus. itaque peractō primæ salutationis officio, pax & amicitia magna partis utriusque voluntate conuenit. Sed hæc tam læta initia eundem videlicet exitum habuere, quem Calcutana subuentum Vasce Gammæ decem antè annis habuerant. Saraceni & Arabes Malacæ negoriabantur: Lusitanis præter causam religionis, ob accepta insuper ab eis incommoda, & ademptam maris possessionem, infestissimi. ij, quemadmodum antea Zamorinum, sic rē Mamudiam hunc, infigni perfidia ac leuitate virum ex nefaria pseudoprophetæ disciplina, per coemptos pecunia calumniatores, ac præcipue præfectum urbis, quem vocant Bendaram, fictis criminibus in Lusitanos quàm acerrimè concitant. Gētem ab extremo Occidente, omnium quæ sub cœlo sint, sauitia & rapacitate maximè detestabilem, exitio natam Orientis; quocunque sese specie societatis insinuent, ibi arce confestim ædificata, incolis acerbissimæ seruitutis jugum imponere. Testes eius rei Cocinum, Cannanorē, Armuziā, Sotalam citant. proinde, quod optimum est, alienis doctus euentis Rex pacem caueat insidiosam ac funestam, rebusque suis maturè prospiciat. non plus quinque latronum naues, valde imminuto & nautarū & militū numero, intra ipsius prædicia & portum inclusas teneri: si paululum modo in id, quod est opus, animum & cogitationem intenderit, nullo prope certamine cunctos

cunctos ita opprimi ac deleri posse, vt ne nuntius quidem cladis
 vllas omnino superfit. Hisce igitur, & alijs id genus argumentis,
 licet ius gentium & fœderis religio non parum obstatet, tamen
 improvidum viri fallacis animum, & suapte natura Christianis in-
 sensum, Arabes in suam sententiam facile pertrahunt. Infandi sce-
 leris in præsentia talis ratio inicitur: Per summam officij simulatio-
 nem tyrannus Sequeriam & præcipuos ex eius comitatu ad con-
 uivium inuitat; suggestu præcelso ad cænaculi amplitudinem ex-
 tructo, & pretiosis tapetibus ac peristromatis adornato regium in-
 morem, & quidem in ipso littore, scilicet honoris causa, ne Lusita-
 nus dux, in tanta peregrinorum colluvione, longius ab suis abscen-
 dere cogeretur. ibi inter epulas incautum hospitem comitesque
 propalam trucidare, eodemque momento naves adoriri placue-
 rat. Sequeria, quamvis ad eam diem consultò pedem è naui non
 extulisset; tamen multis precibus inuitatus, ne fidem hospitij su-
 spectâ habere videretur, se ad festas dapes venturum promittit. dein,
 coniurationis indicio ad eum delato, (neque enim in vrbe deerant
 qui facinus improbarent) sociorum hortatu, sub ipso convuij diē
 per internuntios morbum excusat. Ea spe delusus Mamudius, aliâ
 fraudem. ijsdem architectis & suatoribus, machinatur. Mors erat
 Malacæ, qui & in alijs emporiis, vt primus quisque emptor ad vr-
 bē accessisset; ita eum ante alios cum oneribus missum facere. Ea
 lex quoniam si observaretur, Lusitanis, qui recētes aderāt, diutius
 erat in portu commorandum; ostendit tyrannus, se, cum Emma-
 nuelis, quem plurimi faceret; tum ipsius etiam Sequeriæ causa, qui
 ex tam lōginqua regione venisset; extra ordinem aromata & mer-
 ces exhibere Lusitanis decreuisse: (veruntamen, quoniam id peri-
 niquo passuri sint animò cæteri negotiatores; qui iā dudum onera
 præstolentur; curandum esse vt quamprimum & quantâ maxi-
 ma diligentia res transigatur. Ad certum diem quattuor seorsum
 locis quamplurimos Lusitanos cum scaphis præstò iubeat esse.
 mandaturum se, vt quæ maximè cupiāt, ab apothecæ curatoribus
 nulla mora interposita proferātur. Lætus ea conditione Sequeria,
 & gerendi negotij causa dissimulatis his quæ de conspiratione co-
 gnorat; Mamudio, pro tam propensa in Emanuelem voluntate,
 gratias agit ingentes. Inter hæc, à tyranno classis lemborum ali-
 quot silentio cōparatur; & impositis sagittarijs, in occulta statio-
 ne post suburbanū promontorium collocatur. Vt mutis erat ex
 insula Iana, quem honoris vocabulo Kaiam appellabant; secundū
 Regem opibus & clientelis longè princeps Malacentis emporij.
 Huius filius, Pasiacus nomine, cui paucis illis diebus cu Lusitanis

contracta familiaritas erat, conscendendi ad præfinitum diem pro amicitia nauem Sequeræ cum aliquot armatis, & iugulandi repẽtẽ ducis negotium suscipit. stationes præterea asmatorum locis idoneis disponuntur, vt in Lusitanos, quiq̃ue in vrbe versarentur, quiq̃ue emendi causa scaphas ad litrus appulissent; ex omnibus locis imperus fieret. simul etiam subornati, qui eo die, per speciem vendendi comearus, ad Lusitanicas naues accederent; nauiumq̃ custodes, ignaros imminentis exitij, distinerent. Edictum omnibus vt nihil mouerent, antequam è loco excelso editum fumo signum aspicerent. Ad eam verò significationem, & classis parata, subitò ex insidiis in semiplenas inuadeter Christianorũ naues; & cæteri pro sua quisque parte rem terra mariq̃ue impigre gererent. Vbi dicta facinori dies affuit, Sequeria, cui nihil erat longius, quàm vt ad Emmanuelem nuntios aperti Malacensis commercij perferret; scaphas aliquot cũ mercaturæ administris ad loca destinata dimittit. Ipse interim oblectandi animi causa, vt sit, latrunculorum lusu tẽpus terebat: cũ Vtimuris Raix filius cum aliquot armatis per causam salutandi superuenit. Aduenienti cũ omisso ludo Sequeriam prodiret obuiam officij causa; Quin tu, inquit ille, cæpta prosequeris? nam & apud nos quiddam haud ab simile genus oblectamenti est; &, quibus potissimũ rebus ab isto vestro discrepet, discernere vehementer auco. Cũ Sequeria ad certamen ludicrum, moris amico gerendi causa, reuertisset; interea Patiacus expectans quàm mox fumus attolleretur: varia sciscitando animum tegere: ac licet ab insita genti fallacia simulationem vultu egregiè sustineret, tamen sensibus intimis è concepto scelere æstuabundus, modò residere, modò consurgere, tum sicæ manubrium identidem stringere. & is quidem, quamquam ad eadem paratus, præclarè sibi temperauit, quo minùs præproperè consilia patefaceret. Non eadẽ cæteris patientia in præstolando fuit. Nam & qui venalem annonam ad naues admoerāt, & qui in scaphas ex vrbe imminebant, per tumultum ac trepidationem, furiis instigantibus, non expectato signo coorti ante tempus in Lusitanos irruunt: iamq̃ue pluribus locis, inscio Sequeria, cædes fiebat; cũ nauta è summo carchesio & gestus eorum, qui cum gladiis aderant, speculatus, & rixa eminus animaduersa, cõfestim ducẽ inclamar, Desi hominesq̃ue cõtestans paratam fraudem, mucrones in caput eius instare, Lusitanos ad urbem circumuentos occidi. Ad eas voces quasi è profundo veterno excitus Sequeria, abjecto alucolo ferrum capit, idem comites & nautæ faciunt. Sicarij, conscientia exanimati, in subiecta nauigla momento defiliunt. Ille, missis properè ad litrus armatis, qui suos

suos laborantes protegerent, & ad naues festinè reciperent; ad omnia providenda, quæ in tali re opus essent, extemplo discurrit. Et iam edito signo, lembi hostium ex alto aderant. id ubi Sequeriz nuntiarum est; ne loco arcto & impedito repentè oppressus, tormentorum usum, quibus in tanta militum paucitate maximè nitebatur, amitteret, præcis raptim anchoralibus, & portu se proripit; & obuiam hosti procedit. dein è tormentis æneis ferrea missilia horribili fragore cōtorquēs, barbaros ita conterruit, ut ne tentato quidem certamine, velis remisque sese in fugā præcipites dederint. iis dissipatis, ad suorum reliquias colligendas in pristinam stationem reuertit. neque ausus deinde quisquam ei negotium facessere. In eo tumultu cæsi Lusitani ferme triginta; paulo plures in vincula abrepti. in quos ne grauius à tyranno consuleretur; ab urbe quatienda, & ab incendiis nauium Sequeria sese continuit. Cæterum temperare non potuit, quominus Mamudio renuntiari juberet, Lusitanos tam insignem tamque atrocem injuriam, fauente Deo sœderum teste, propediem esse vindicatu-
 rum in præsentia, quod stata reuersionis tempestas adesset, quæ motio in iis locis non nisi tertio quoque redit mense, ne apud consceleratos & perfidos homines diutius ageret; velis in Occidèrem datis, obuios aliquot barbarorum juncos (onerariæ naus id genus est) pretiosis mercibus refertos expugnat; tum nauibus duabus Cocinū missis, quæ de statu rerum Malacensium Prætorem Lusitanum docerent; ipse India & Arabia ad dexteram relicta, Bonæ spei promontoriū præteruectus, ingenti labore ad Terrias insulas, atque inde in Lusitaniā rectā cōtendit. Et Sequeriz quidē navigatio hunc habuit exitum. Albuquerqueius interim valetudine recuperata, & re-
 sectis è Calcutana clade suorum animis; in id maximè operam dabat; ut, quæ cōtra ipsius existimationem ab iniquis ad Emmanuelem Regem delata essent; re ipsa magis & factis, quàm litteris aut oratione refelleret. In primis, ad Armuzianum bellum, quod ille iam diu coquebat; nauales copias, & omnia machinarum genera, quam acerrimo studio comparabat; ac breui, non die, non nocte intermissa cura, nauium vnius & viginti classem omnibus rebus instruxit. in eas Lusitanorum duo circiter millia, præter auxiliares, imposita. Dein oratoribus principum & regulatorū auditis, qui ad eum initio præturæ officij causa confluxerant, eum iis, quas dixi, copiis in conspectum ora Decanæ prouehitur. parantiq; porro in Arabiam tendere; nec opinata spes commodi propioris affulset. Goa est vrbe (cuius haud semel iam est mentio facta) in Ti-
 quarino insula, quam, & ignobiles alias complures, angusto in-

terfusum euripo, efficit mare: illa quidem, & soli vbertate, & egregij portus amplitudine, & ædificiorum incolarumque frequentia in primis Indiæ totius visenda. Ab ea non longè distat Onoris regnum: cuius regni paruum insulam, haud contemnenda tum classe obtinebat egregius virtute nauali dux, nomine Timoia. Is, tyranno Sabaio, cuius antè meminimus, & Mahometanis Goæ inquilinis cum alijs decaulis erat infensus; tum ob auocatam illuc ab Opore & Baticala, lacytis quondam emporijs, mercaturam. itaque & Saracenis Ægyptijsque negotiatoribus Goam petentibus plurima dâna inerebat: & coniuncta cum Lusitanis causa, mixto quodam ardebat studio de Emman. Rege benemerendi. quocirca iadudum Frâncisco Almeida suâ operâ eamzè detulerat; & tû ab Albuquerque ad colloquium euocatus, confestim accurrit, atque inter cætera nuntiat, ab euerso Dabulo Sabaium prorsus implacabili in Lusitanos ira concepta, naues ædificantem, magnis præmijs veteranos undique milites contrahentem, ingenti machinarum omnis generis comparato iam numero, cum bellum primo quoque tempore Christianis inferre cogitaret, in ipso conatu rei aggrediedæ letali morbo consumptum. Eius morte & multos è subiectis populis rebellasse, & finitimos Reges ad veteres vlciscendas iniurias repente coortos. hinc, Idalcaneum filium, exiguo rerum usu, vixdum locutum in solio, cum domesticis tum externis bellis vehementer implicatum atque districtum teneri: Goam ciuitatem, magna ex parte dilapso tyrânî exercitu, intestinis præterea discordijs laborare. Pro certo se habere, si Albuquerqueius, ommissa interim Armuzia, ad Goam recta contendat; fore, vt opportunam ad omnia insulam, & urbem in primis opulentam, aut metu aut armis in potestatem accipiat. Ac ne verbis duntaxat captare gratiam videatur: sentet, m Lusitani rejiciant, cum suis omnibus copijs in partem laboris periculi que venturum. Albuquerqueius, collaudata Timoia fide atque constantia, concilium vocat. Nemini spernenda res visa. qui ipse, Armuzianam expeditionem in alia tempora differri posse: Goæ potiundæ, si tam comoda præteruolet opportunitas; reuocari non posse. Cum hæc sententia magno cum assensu plerique infudisset; Timoia, per speciem Armuziani belli, ad conscribendos in vicino milites dimissus, paulo post cum peditatu & longis nauibus quattuordecim ornatissimis affuit. Sub eius aduentum, Albuquerqueius, mutata repente nauigatione, Goam peterent, magistris edixit. Cum in ipso ore portus in anchoris constitisset, Antonium Noroniam sororis filium, & Timoiam cum actuarijs, præmittit, ad oppugnanâ castella duo, ex vtraque parte aditus posita. quorum

alterum in ipsa insula Pāginum, alterum in continenti Bardesum appellabant. ijs felici euentu captis, cæsoque aut fugato præsidio, mittit qui oppidanis denuntient, si voluntate urbem tradere, & Christianam clementiam, quam vim experiri malint; se & legibus ipsorum passurum eos viuere; & tertiam partem tributi, quod tyranno pēdere soleant, remissurum: sin minus, obsidionis mala & omnem belli cladem expectent. Goani, dissipatis fuga militibus, & absente Idalcane ad fines regni tuendos, iam antea trepidabant. Tum verò, non modò expugnatis arcibus territi, sed etiam benignitate promissorum illecti, pulsus aduersæ factionis hominibus, Albuquerqueium & Lusitanos ingenti gratulatione patentibus portis admittunt: eique, deditiois insigne, clauēs oppidi & arcis, in qua erant ædes regis, porrigūt. Albuquerqueius, cataphrasto equo summa omnium ordinum frequentia urbem inuestus, Crucis vexillum pietatis causa præfērente quodam ex Dominicana familia, primū omniū, Deo immortali, partem sine cruore victoriam gratulatus, promissi fidem ciuibz egregiè præstitit: urbem & arcem diligēter inspexit, grauique ante omnia edicto milites à præda iniurijsque continuit. In naualibus, partim inchoatæ, partim absolutæ varij generis naues inuentæ non paucæ, armamentariū, telis, tormentis æneis, sulphureo puluere, & omni apparatu bellico refertissimum. & in stabulo regio militares equi permulti, quos & Perside aduectos (nam India eiusmodi armentis caret) Malabarici, & Canarini, & Naslingæ Reges impenso parant pretio. Ad hæc, locandis publicis vectigalibus, tollendis ex insula latrocinij, & componendo eiuisatis statu, reliquum ætatis insumptum, iam enim urbem illam Albuquerqueius, propter eximiam (vt diximus) agri bonitatem, & opportunitatem loci, (quod quasi cardo inter Cori promontorium & Cambaiæ litus interiacet) ad contempnas in officio cunctas eas nationes, caput ac sedem Indici imperij destinarat. Dum igitur componendis insistit rebus, ac potissimum conciliandis incolarum animis, haud ignarus vim ac metum, exclusa beneuolentia, malos diuturnitatis esse custodes; interea Idalcane, amissæ Goæ perculsus nauigio, pacem vel iniquis conditionibus cum hoste interno pariter & externo componit. dein, auctis maiorem in modum copijs, ad Goam exemplo contendit. Ducē habebat in castris, eximia rei militaris peritia, Camalcanem nomine. Hunc, ad tentandum æstuarii, transitum, quo insula cingitur, cum expeditis octo millibus peditum, equitibus mille & quingētis præmittit. ipse cum cætero exercitu (ea erant equitum quinque, peditū plus quadraginta milia) tardi⁹ propter machinas & impedimē-

ea subsequitur. Camalcan, celeritate vsus, ad ipsum littus applicuit castra. Eius aduentu, præsertim quod Idalcan cum reliqua copiarum mole propediem assuturus nuntiabatur, magnus tota insula motus animorum est factus. Duo incolarum genera Goam habebat. inquilini alteri è secta Mahometana, qui dudum ex Arabia profecti, vt supra dictum est, magnam Africi & Asiatici littoris partem insederant; alteri indigenæ, deorum inanum cultores. Illi, ab infesto in Christianos odio, eiusdem superstitionis hominem, Sabaii filium, Regem experebant: hi, merne deditæ sine sanguine urbis poenas postmodum luerent; eius flagitij turpitudinem & culpam redimere insigni aliquo promerito nitebantur. Ergo inter sese etiam officijs in Camalcanem utrique certare: omnia Albuquerquei consilia (quoad possent) per occultos internuntios patefacere: ad transitum hostes non hortari modò, sed etiam in idipsum naues ex occasione summittere: denique nulli rei deesse, quæ ad Idalcanis aut placandam iram aut gratiam ineundam facere videretur. Neque ad barbaros modò pertinebat hoc malum, ipsos etiam Lusitanos quadam ex parte furor inuaserat: atque, vt ad Armuziam super, sic tum dementiæ & imperitiæ Prætorem accusabant, quod Idalcanis maximè absentia fretus, urbem tot tamque potentibus vndique nationibus cinctam, adeò parua manu invadere esset ausus; & inanis gloriæ cupiditate, relictis non minùs questuosis, quàm honoratæ mercaturæ compedijs, Lusitanicas opes, & parca ad eam diem decora, in apertum periculum temere coniecisset. Albuquerque, in tantis rerum angustiis, tamque multiplici discrimine, tamen neque animus neque consilium ad omnia defuit. Ac Lusitanos quidem, quando animaduertendi non erat locus, admirabili quadam lenitate ac patientia sustentabat. Ex incolis, capita cõpurationis, perspeciem consulendi in arcem euocatos, (si fuere amplius centum) repete vinciri iussit. Miracenum è principibus civitatis, quem ille demerendi causa quadringenariæ cohorti præferebat; interceptis eius ad Camalcanem litteris, continuò stipatoribus sui corporis tradidit sparis, haud inusitato mortis genere, foediendum. Inaqueo insuper aliquot è turba suspensi; cæteri ad inceptos rerum euentus in vinculis adseruati. Iam verd, ad arcendum insula Camalcanem, idoneis locis tormenta cum prædijs collocata, propter Lusitanorum paucitatem, incolis necessario admissus, quos quidem Albuquerque minimè infidos aut ab se alienos existimauerat. Subductis præterea in tutum leuioribus nauigijs, ne hosti ad transitum vsui forent; nobilibus trierarchis circumcundæ line intermissione insulæ negotium est datum. Camalcan varijs

varijs locis haud semel conatus trajicere, cum tormentis vndique
 pelleretur, ad extremum silentio noctis tempestatem nactus tur-
 bulentam ac pluviam, cuiusmodi multæ per autumnum existunt;
 ratibus pediatum; vitilibus nauigijs, corio circumfusus, equita-
 tum trajicere instituit. neque ita difficilis transmissio fuit, tene-
 brarum & imbrum iniuria, prospectus & ignium beneficio Lusi-
 tanis adempto. Ac nihilominus inter tumultum aliquot abrepta-
 rates, cæsiq; ex hostibus aut demersi non pauci. Sed ingruenti
 omni ex parte multitudini ultra obisti non potuit. Primi agminis
 ductor erat Zufolarinus, notæ audaciæ vir. is, cum duobus ferme
 partim equitum partim pedum millibus primum in sicco statuit
 signa: dein, cum iam dilucesceret, Camalcan illico subsequutus.
 iamque passim armati in terram exponebantur: & è stationibus
 incolæ, mutata repente fide, cum sese ad hostem adiungerent; Lu-
 sitani ab suis deserti effusa fuga urbem vndique repetebant. cæte-
 rum ne ibi quidem tuto consistere licuit, oppidani conspectis in-
 tra insulam Idalcanis insignibus, in Lusitanos tota urbe dispersos
 adeò vehementer se intulere; vix ut illis in arcem confugiendi
 spatium fuerit. eodem ij etiam qui mare tenebant, salvis navibus
 tormentisque, receperunt sese. Interea Camalcan cum cæteris copijs
 per ortum transgressus, ad duas arbores (ita locum appellant) haud
 longè ab urbe cõsedit. Atque ut receperat Goæ decus Idalcani præ-
 tiperet; per Lusitanum exulem Ioannem Machiadum, qui specie
 desertoris apud Idalcanem stipendia faciebat, Albuquerque pacis
 conditiones obtulit; magnopere suadens, ut appropinquante
 iam hyeme, tam arctis commatibus, tanto inferioribus copijs,
 ante Idalcanis aduentum urbe excedere, quàm belli fortunam re-
 merario ausu periclitari mallet. Haud inania proponebantur: &
 cum aliæ multæ Albuquerquei difficultates angebant, tum nihil
 magis, quàm hyemis imminantis incommodum: quod à Maio mense,
 qui tum agebatur, ad usque Septembrẽ, in Oceano Indico seuissi-
 mi turbines ac fœdissimæ existunt procellæ: quarum impetu fau-
 ces Goani portus, aggestis arenæ cumulis, per eos dies ita obstru-
 tur, vix ut minoribus nauigijs & magno cum labore transitus pa-
 teat. Ac nihilominus, Albuquerquei, cum tanta rerum ac tempo-
 rum iniquitate premeretur, existimationis ac dignitatis ratio-
 nem antiquissimam duxit. Idalcanem expectare; oppugnationem,
 quoad posset, sustinere; & ubi demum cedere necessitas cõegisset,
 in ipso portu inuitis hostibus hyemare cõstituit. Camalcan, Albu-
 quercii pettinaciam demiratus, experiendi magis vires causa, quàm
 certe victoriæ spe, machinis nondum aduersis, multifariam Lusi-

vanos aggreditur. à quibus cum egregiè propugnantibus hand se
 me detrimento recederet; interea cum vniuerso exercitu bellico-
 que instrumento Idalcan affuit, omnemque latè regionem ta-
 bernaculis occupauit. Desertis propter paucitatem nostrorum
 Pangino & Bardesio castellis, præsidia cum tormentis imposuit.
 Dein, cognita Lusitanorum peruitacia, vt rem quàm minimo suo
 damno conficeret; intercluso vndique exitu, veluti indagine cin-
 ctos, fame ac desperatione compellere ad deditionem decreuit. id
 quo facilius adsequeretur; misso caduceatore simulatam pacem
 offerebat obsessis. ipse, dum de conditionibus agitur, paulo in-
 fra urbem, qua in angustias cogitur æstuarium; multa saburra
 grauata onerariam ad instar molis demergit. dein, cum ad alte-
 ram eodem modo suppressere maturasset, animaduerso periculo
 trepidi nautæ rem ad Albuquerqueium deferunt. consilium habe-
 tur extemplo. neque vlli dubium fuit, quin proxima nocte,
 priusquam planè interseptus euripus esset, sese ex letalibus iis
 cancellis eriperent. Igitur, luminibus crebris in speciem relictis,
 quarta vigilia ex arcesensum excedunt. neque tamen licuit falle-
 re intentos ad cuncta oppidanos. fugam ignis maximè prodi-
 dit, armamentario injectus. Ergo confestim in abeuntes ex
 urbe fit impetus; & Albuquerqueius cum agmen cogeret, equo
 suffosso vix tutum ad naues receptum habuit: inde sublati per
 magnam trepidationem anchoris, cum vndique tela volita-
 rent, præmissi qui transitum diligenter inspicere: ac vix iam
 singulas angustias capiebant naues. itaque ægre admodum tradu-
 cta classis, remotiorem ab vrbe locum hybernis cepit. Hoc
 defunctos discrimine tam graui, alia deinceps atque alia incom-
 moda Lusitanos excipiunt. primum ipsa loci natura, multiplo
 & anguloso littorum flexu; vt inter nauigandum, quotiescun-
 que res id exigeret, aperta jaculatoribus identidem præberent la-
 tæra: dein adempta facultas aquandi, omnibus circa ab hoste in-
 sessis, vt ex ipso æstuario, hyemalibus pluuiis non nihil temperata
 fællugine, amarus latices & lutulentos haurire sitis intoleranda
 compelleret. omnis denique cumeatus tanta paulatim inopia pre-
 mni expti, regiis equis, quos in frustra disiectos fæle condierant, quâ-
 uis accurata dispensatione consumptis; vt vulgò mures, & putria
 animalia, pro cibo nautis ac militibus essent: quidam etiam, de-
 tracta scriniis coria, cacabis utcuque mollita commanducare ni-
 terentur. Inde vagari passim morbi, & squalletia tæbe ac macie cor-
 pora miserandum in modum absumi. Sed cum tot vndique insta-
 rent mala, nihil tamen æquè Lusitanos urgebat, ac disposita in
 vtroque

utroque castello, de quibus antea demonstrauimus, maiora tormē-
ta: ea cū à fronte, à latere, à tergo parē assiduē nostros impete-
rent; maximo incommodo captam relinquere stationem, & late-
bras mutare subinde cogebant. Aduersus eam perniciem Albu-
quercius aliquid ex Lusitana consuetudine audendum ratus; con-
siliū cepit prima specie temerarium & anceps; cæterū exitu
patuit, extremis in rebus fortissimos quosque conatus esse tutissi-
mos. Valido præsidio Idalcæ ambo castella tenebaptur, sed tā-
ta barbarorum ab secundis rebus erat negligentia, quod a Lusita-
nis, fame ac lue dira parē confectis, deditionem in singula momē-
ta expectarent; ut non vigiliarum ordo, non stationum locus aut
numerus teneretur. Soluti ac securi milites, quasi nihil omnino ti-
mendum esset, somno & perpotationibus tempus terebant. Ea co-
cordia satis comperta, Albuquerque, acerrimos viros ex vniuersa
classe trecentos deligit. hos, & sua sponte incensos cupiditate vin-
dictæ, & magnis inluper pollicitationibus incitatos, bifariam di-
uidit, cumq; egregiis ducibus noctu diuersos ad vtrumq; castellum
dimittit. Profecti silenti agmine, cuncta neglecta & soluta, custo-
des ante vallum inermes ac sospitos inueniunt. Cum hinc tam im-
paratis, ac nihil tale opinantibus, ab Lusitano ex vltima despera-
tione feroci, multis simul partibus prælium initum. Indi repentino
tumultu attoniti, & ignari quid esset, velut alienata mente passim
cæduntur: pauci captis armis resistunt. Sed iis quoque momento
dissipatis, intra vallum & portas prælium infertur. neq; vltra susti-
neri Lusitana vis potuit. in fugā auerſi hostes: & memorabili ausu
ab obsessis ac circumuentis vna nocte duo castella expugnata. ma-
chinæque ac tormenta (quam vnam Lusitani adamarant prædam)
raptim ad naues aucta. Quo tam insigni facinore ictus Idalcæ, ve-
ritusq; ne tale quidpiam in suum ipsius caput Lusitani consciscer-
et; tabernaculum ab vrbe digitur longius transulisse. Post hæc, ab
hoste, malleoli & aridi virgultorum fauces oleo resinaque perſusi,
ratibus imponuntur, quos igne cōcepto in Christianā classem æstu
secundo repente dmitterent. Ea re per exploratores cognita, Al-
buquerque anteuertit; utroque ipse ad eam inflammandam mate-
riam idoneos viros ad urbem occultē summisit. subiēre quā ma-
ximē furdo remigio: veruntamen intentioribus iam vigiliis sensit
aduentum barbarus: & cum aliquot ætuariis confestim occurrir.
ibi seruisſimo contracto certamine, cū hostis multitudine supe-
raret; Antonio Noronigæ crus læuū sagitta transfigitur, quo ex
vulnere paucis diebus expirauit. Is casus Albuquerque gra-
uissimē perculit; non domestici tantū incommodi causa,
verū

verùm publici quoque damni, quòd eximia spe summæ virtutis adolescentem, ac singularibus animi & corporis præditum ornamentis, Emmanuele approbante, successorem sibi in eo imperio designauerat. Neque tamen incruentum fuit hostibus prælium: multo plures ex iis, quàm è nostris desiderati, & nisi mors Noronia interuenisset, Lusitani egregiè vicerant. Inde, vitædis utrinque insidiis, aliquot dies per summas Lusitanorum ærumnas exacti. iâque magno eorum gaudio ver'appetebat: marique nondum planè aperto, sæua necessitas, & extrema rerum omnium inopia, nostros ad profectionem adegit. aliquot nauigia in transitu amissa, reliqua classis cum denique in altum euasisset; ægri, quorum erat ingens multitudo, in Anchedinam insulam deportati; ut ibi desiderato cibo potuque, & insuper amœnitate loci, & cœli clemētia sese reficerent. Albuquerque Cananorem delatus, instaurandæ institit classis: dein Calcutanz opis fiducia, & adempri Cocinensis regni dolore tumultuantem denuo Naubadoræ propinquum; celeriter eò profectus, cæsis aut fugatis Zamorini auxiliis, maturè compescuit, Regemque socium sollicitudine liberauit. Per eodē dies Narsingæ Rex ingenti exercitu comparato, præcipuam Sabaij ditionis urbem Taracolum aggreditur. Ad eam tuendam Idalcan sine mora profectus; armatorum nouem millia Goæ reliquerat; nouis munitionibus, quòd mœnium infirmitati dissideret, circa urbem intenta cura perductis. Et Albuquerque, de Goa repēda assidue cogitanti, quòd in ea re dignitas & existimatio Lusitanici nominis ageretur; noua classis è Lusitania decem nauium cum eximio flore nobilitatis ac iuuentutis in tempore superuenit. His auctus copiis, purgato exercitu missione turbulentorum, navibus triginta quattuor, in quibus erant bellatores egregij Lusitani mille quingenti, & Malabares auxiliares trecenti, magno & erecto animo ad Onorem rediit. ibi cognito rei Goanæ statu ab Timoia, quem propter loci vicinitatem nihil sermo latebat; tunc ab illo naues insuper accipit; eumque denuo ad conducendos mercede milites proficisci iubet. ipse cum iis quas habebat copiis interea rem aggredi statuit. omnino ingenie erat audacis, non expectatis auxiliis, tam exili apparatu urbem & operibus & præfidiis adeò munitam inuadere. Sed si vnquam aliàs, tum utique fortibus capsis affuit Deus. quando quidem tantus è prioris belli memoria terror non oppidanos modò, verùm etiam externos inuasit; ut licet ab omnibus rebus essent paratissimi, tamen præ metu vix mente animoque constarent. Duo primùm castella, sub ipsum classis introitum, à custodibus, Lusitanicum horrentibus ferrum, extēpla

deserta.

deserta. Inde Albuquerque, directis in frontem ex vrbe tormentis nequaquam exterritus, descensione facta, multis simul partibus oppidum oppugnat. neque ita magno certamine superatis munitionibus, cum intra mœnia sese Mahometani reciperent; permisti refugientibus Lusitani pariter irruunt: & omnibus viis armatos iuxta & inermes cædunt. Atrox maximè prælium ad arcem fuit, dum fideles aliquot ex Idalcanis familia, regias ædes pertinaciter tuerentur pugna. sed iis demum in vestigio trucidatis, turpem in fugam cæteri omnes effusi: alij ex muris pauidi sese præcipitant: alij ad aquas compulsi vel obruncantur in littore, vel degrauantibus loriceis vulneribusque merguntur. maxima pars per agros insula tota dispersi. ita Albuquerque incredibili felicitate, rursus vrbe potitur VII. Kal. Decembris, quo die Diuæ Catharinæ sacra natalitia celebrantur. Finito iam prælio, cum tribus peditum millibus Timoia superuenit; seriùs omnino, si rem confectam spectes; ceterùm ipsius victoriæ celeritas (non plus sex horis pugnatum est) socium ab omni vel negligentia vel perfidia crimine vindicauit. quod equidem diuinitus crediderim factum, ne scilicet è Christiana victoria, & singulari Dei beneficio parita, quicquam ethnicus homo sibi decerneret. Dimissi dein circum insulam equites, ad Mahometanos è latebris eruendos, magnam de nouo stragem dedere. Ita, variis cladibus absumpta septem circiter hostium millia. è Lusitanis; quod credi vix possit, desiderati non amplius quadraginta. Post hæc, Albuquerque ad firmandum Emmanuelis nomine imperium toto pectore incubuit. ac primùm, defectionis auctoribus, exilio & bonorum proscriptione damnatis, perfidæ ciuitati ex ipsamet Idalcanis formula uestigal indixit. dein, ad sobolem in usum militariæ propagandam, sacro fonte expiatis Indicas puellas cum Lusitanis in matrimonio collocabat, fouebatque omni genere caritatis: tum aduersus imminētis belli pericula resecti celeriter muri turesque, & arx ipsa novis propugnaculis aucta. In id opus dum idolorum fana, & sepulchra Ethnicorum, & alia ædificia diruuntur; in domus cuiusdam parietinis æneum Crucis, pendere Christo, simulacrum apparuit: euidenti planè argumento, in iis olim regionibus non modo Christianam fidem, sed cum ea salutarem quoque usum imaginum (quem recentēs isti scilicet pietatis antiquæ assertores ac diuinæ voluntatis interpretes funditus extirpare conantur) ex Apostolica traditione viguisse. magnum verò Albuquerque & boni omnes inde gaudium percepere, præsagientibus animis, eam urbem ecclesiamque principem Indicę religionis aliquando futuram. itaque signum illico purgatum, nec sine lacrymis & cum

& cum solenni pompa & apparatu, pro ea quæ tum suppetebat tōpia, exstructo nuper Christianorum tēplo illatum a sacerdotibus; atque ad Emmanuelem deinde, talium rerum plus multo, quàm auri gemmarumque sitientem, muneris amplissimi loco transmissum est. Neque huic tantum signo acceptam eam victoriam Lusitani ferebant; quod eius ope quodammodo introducti in urbem fuisse viderentur, sed etiam Diui Iacobi Apostoli Hispaniarum præsidis euidenti auxilio: quod amissa iterum Goa barbari sine fine requirerent, quisnam esset egregius ille dux, punicea cruce & fulgentibus armis insignis, qui tantam edidisset stragem, ac Mahometanas phalanges Christianorum paucitati cedere coëgisset: Neque Albuquerqueius, cœlestis promeriti sese immemorem ostendit. siquidem, pietatis causa, inclusum vermiculati operis auro scipionem cum capulo ex pyropis & margaritis, & bombycinum petalum addito aureo gemmaroque conchilio; itemque pertusos in linea globos aureos (ea peregrinantis olim Apostoli insignia sunt) in Palmulano Iacobeæ militiæ contubernio (qui locus Olisiponensis agri notissimus est) poni iussit: ac deinde moriens, Compostellano eiusdem Apostoli templo terræ Callaicæ, pensilem ingentis formæ lychnuchum argenteum cum perpetui luminis alimento legauit. Circa id tēpus, quo hæc in India gesta sunt, Emmanuel duodecim fratres Cæruleos (vt appellant) è Lusitania in Congum vnà cum architectis & fabris, & splendido sacrorum apparatu, & liberali viatico destinauit: vt nouum templum vero Deo exstruerent ornarētq; & etudiendis porro ad pietatem incolis, & augendæ per baptismū Ecclesiæ sedulò insisterent. Princeps eius legationis ex eadem familia fuit Ioannes Marianus, insigni virtute ac pietatē vir. Omnes ab Alphonso Rege sanctissimo perquam benignè & honorificè accepti. Eodemque Rege vel in primis adiuuante, per aliquot deinceps annos in catholica religione promouenda egregiè operam posuere. Cumque ex facta diuini verbi semente aliæ subinde atque aliæ segetes ad messē inalbescerent; supplementum in easdem regiones ab Emmanuele sæpius deinde submissum est.

LIBRI QVARTI FINIS.

HISTORIARVM

INDICARVM

LIBER QVINTVS.

RECAPTA vrbe Goa, prouisiſque iis, quæ ad inſulam retibendam maximè neceſſaria videbantur; Albuquerque, quippe qui ſpe & magnitudinæ animi plura in dies & maiora conciperet, variæ ſimul torquebant curæ. Cauendum erat in primis, ne tot vndique circumfulſæ nationes, nimium lætis Chriſtianorum ſucceſſibus, ac tantæ creſcentis in medio molis metu compulſæ, poſitis inteſtinis inimicitiiſ, contra communem hoſtem arma viresque conjungerent. Occurrendum Zamorini & Saracenorum conſiliis artibusque, intento ſemper animo in perniciem Chriſtiani nominis excubantium. Conſulendum præterea Luſitanis ad Socotoram, in agro malè pacato, inter infida ſemper & eſſera incolarum ingenia deſtitutis. Pugebat inſuper animum, iniuriæ Malacēſis atrocitas, & popularium ſalus è Sequeriz comitatu, qui à Mahometanis admodum ſæua cuſtodia tenebantur, erantque nonnulli ex iis de Albuquerque priuatim optimè meriti. Iam, de Arabico freto obſidendo, ac Mecana & Ægyptia tollenda nauigatione, haud leuis erat ſolicitudo. ſed ante omnia, ingentis ſpiritus virum Armuziani belli cotrupta victoria, & amiſſæ tam opportunitæ ac munitæ arcis dolor angebat. Cùm hæc igitur & alia multa vndique inſtarent, in præſentia, contra Calecutanâ fraudem inſidiasque, Malabaricum littus intètiore cuſtodia & majoribus copiis placuit obtineri. Porro ad aliarum gentium viſa & conſilia præcauenda, ac partim conciliandos, partim exterrendos multitudinis animos, Albuquerque, orientalium Regum, aut populorum legatis; qui Goæ bis captæ fama vndique exciti, ad Prætozem, vt ſit, ſeu ſiſtè ſeu ex animo gratulandi cauſa conuenerant: ea grauitate ſimul & moderatione cùm aures tum reſponſa dedit, haud inepto artificio magnificæ cuiuſdam oſtentionis adhibito, vt incertum in omnium exiſtimatione relinqueret, plus ne Luſitanæ iuſtiæ fideique, an opibus ac maieltati iure tribuendum putarent. Adhæc, Iacobus Fernando Pacenſis, quem vulgi ſermone

Beianum vocabant, cum nauibus tribus in Socotoram missis, decem ab Acunia conditam, quando ea tanti non esset, deducto praesidio diruendam & solo equandam curauit. Reliqua erat deliberatio: è Malacensi, Armuziaha & Arabica expeditionibus, qua capesseret potissimum ac primum. Ea quoque dubitatio exempta receptibus è Lusitania litteris: quibus apertè inebatur Albuquerqueius classe in Arabiam proficisci; & Adeni regulum aut voluntate aut armis ad Emmanuelè adungere: id si minùs processisset; tum idoneo quopiam loco arcem edificare; quæ Mahometanis classibus omnino transitum intercluderet. Igitur nauibus viginti tribus celeriter instructis, & imposito milite, (ij fuere Lusitani octingenti, sexcenti Malabares) mare rubrum, sicut imperatum erat ab Rege, petere intendit. Neque ita multum processerat, cum ab Occidente & à Septentrionibus aduersi præter expectationem obstitere venti. quibuscum aliquandiu frustra luctatus Albuquerqueius, ad extremum, ne cum aperto salutis discrimine tempus & operam perderet: de minorum ducum sententia, quod iidem flatus in Orientem ac Meridiem erant secundi, ad vlciscendum Mamudij scelus atque perfidiam, & eripiendos è seruitute Lusitanos, retro ad Malacam vela fieri iussit, & eodem ferme quo Sequeria cursu ad Somatram appulit primum. Inde renouata cum Pedirensi & Paceno regulis amicitia, dum ad Sincapuram prouehitur fructum, aliquot barbarorum naues haud leui certamine expugnat. Quia in re illud vel in primis accidit memorabile. Vehabatur quidam è nauibus iis Naodabegua Malacensis, vnus è x eorum numero, qui nuper in Sequeria exitium conspirauerant, is in itinere oppressus ab Lusitanis, cum egregiè dimicans aliquandiu resistisset; multis demum confossus ictibus ita corruit, vt è parulis vulneribus nihil omnino cruoris manaret. Mox, inter spoliandum corpus, vt primum detracta eius brachio est aurea armilla, (mirum dictu) tamquam vase fracto, ita sese cum anima vnus erus repente sanguis effudit: cuius rei stupore defixi Lusitani, cum de captiuis causam quaesissent, cognouere inclusum esse in aruilla os animalis cuiusdam Sionij (Cubim incolæ appellant) cuius, in sistendo sanguine virtus efficacissima fuit. id ipsum os deinde cum in Lusitaniam deuehendum esset; vna cum pretiosis aliis rebus naufragio periit. Atque in hunc modum barbarus ille concepti in Sequeriam facinoris poenas acerbæ persoluit morte. quo quasi quodam totius belli prologo latus Albuquerqueius, Malacam rectè contendit. Ad eum rumorem Mamudius armatorum copias, & maximam tormentorum vim, vulgata iam arte, summo studio comparauerat, mediocris ferè magnitudinis: vnum

etiā ingentis habebat formæ, ab Zamorino per eos dies dono sibi transmissum. Versabatur eodem tempore Malacæ Panensium regulus, cui Mamudius filiam paulo antè desponderat: ædificata in usum nupriarum ambulatoria domo per ampla, rotis triginta subditis, vt in ea elephantis iuncta, & aulæis ac peristromatis adornata, cum solenni tripudio cantibusque comessabundi principestora vrbe veherentur. Albuquerqueius ad Malacam anchoris iactis; primùm omnium institoribus & nauarchis varrarum nationū insolitæ classis metu perterritis, & parantibus fugam, circummissonauigio metum omnem ademit: sese nullius in damnum iniuriæve, sed ad suorum salutem, qui Malacæ victi per fraudem tenerentur, ed aduenisse. ij ni bona fide sibi à Mamudio restituantur, tum suum ius persecuturum armis: neque sibi esse in animo quenquam eodē illigare bello. Spectatores dūtaxat otiosos alieni periculi sese præberet; at peracta demū re, virtuti Lusitanicæ testimoniū apud suos quisque Reges ex fide tribuerent. Hoc officio ac denuntiatione conciliati Lusitanis ferè omnium animi eo facilius, quod præter insignem inuidiam facinoris in Sequeriam admissi, priuatis etiam de causis erant infensi tyranno plerique. Postridie Mamudius, ab innata fallacia, per speciem amicitie ad Albuquerqueium mittit Bandonium quendam è proceribus, salutandi causa, & simul quærendi quas potissimum merces ex eo emporio caperet: enixè curaturum Mamudium, vt Lusitani Regis, & procuratorum eius præcipuam ab se rationem habitam esse appareret. Ad ea Albuquerqueius, nullas in præsentia merces nominatim expectere sese: captiuos tantum, quæque per fraudem ablata Sequeriaz sint, à Malacensi reposcere. vbi ea sine dolo malo receperit, tum de commercij conditionibus, si ita videatur, acturos. Hoc accepto responso tyrannus, quod eo tempore aberat classis, in eius aduentum varijs artibus rem differre decreuit, quo simul ab tergo & à fronte, nihil tale suspicantes Lusitanos opprimeret. ita, præteriti sceleris culpam in alios transferendo; captiuos è custodia elapsos causando, alijsque super alia mendacijs de more eludebat. inter hæc, Albuquerqueium, fraudis haud ignarum, anceps cura agitare. nolle impunitam tyranni perfidiam: nolle exacerbata rursus amentiam: ne, aut ex dilatione ac lenitate hosti fiducia cresceret: aut ex damno ac dolore, barbara immanitas in captiuos innoxios, carissima sibi capita, desæuaret; stat sententia, præsertim id ipsum captiuis elam per codicillos hortantibus; quoniam expostulando nihil proficeretur, malitiam ac peruicaciam ferro ignique subigere. Nec mora, ducentos ferè mittit armatos, qui diuersis vrbis locis

incendium excitet. Eo incendio, nam & ventus & materia ipsa adiunabat, tecta oppidi & negotiatorum apothecæ aliquot momento consumptæ. cumque porrò vagaretur flamma, consternati ciues, Mamudij opē frequentes implorant. ille metu maloq; coactus, ex templo captiuos ad prætoriam sistit incolumes: tarditate putgans; oransq; Albuquerqueium ignes patiaturs extinguī; & secum haud iniquis legibus pacem ac societatem instituit. Albuquerqueius ingenti lætitia suos recepit, ex quotidiano mortis metu ac miserrima seruitute, in præstinam dignitatē ac libertatem assertos: & in eorum gratiam, seruientes flamas ab incolis cohiberi permisit. dein, quod ad commercium & amicitiam attineret, ita respondit: Locum in vrbe censestis sibi Mamudius attribueret, ad ædes ac diuersorium firmo opere aduersus tempestatum & incolarum iniurias extruendum; cuiusmodi aliquot iam Rex Emmanuel haberet in India. Ablatas per tumultum Sequeretur res (ni ex comparerent) æqua æstimatoris rependeret. æquum præterea censebat, impensas ab eo præstari, classem in vtramque factas à Lusitanis, quandoquidem illius damni & incommodi penes Mamudium ac suos culpa resideret. Hæ pacis leges ab Albuquerqueio dictæ: ac, si minus placerent, legati ultra petiti ad naues redire. Mamudius, tam acri denuntiatione percussus, concilium cogit. ibi, simul ira metuque sententias variante, diu multumque certatum est. magna pars, & prudentissimus ferè quisque, fauere otio: & palam hortari, ac periculosi belli aleam quamuis magno auti pondere redimendam. Alij contrà, & Regis Mamudij dignitate, & Malacensis nominis gloria indignum affirmare: si ad vnus ignoti aduenæ fremitum, ac tantuli exercitus terrorem, quantus ea classe vehi possit; per speciem societatis atque commercij, teterrimæ seruitutis iugum scientes ac volentes accipiant. Huius sententiæ principes atque auctores erant, præfuerido ingenio adolescentes regij duo, Panensis gener, & filius Alodinus. atque horum vel auctoritate vel gratia res penè innito Mamudio ad bellum inclinauit: intentioreque inde cura ad arcendam vim omnia apparari à barbaris cepta: & Albuquerqueius, cognita re, in diem tertium, qui patrono Hispaniarum Iacobo Apostolo erat sacer, oppugnationem suis edixit. Malaca vrbs, ad maritimas commoditates, littore plano, in longitudinem vnus ferme leuæ porrigitur. Hanc secut amnis ex interiore Asia defluens, in quem plus minusve, pro varijs Lunæ momentis, exstruat mare. idemque ponte iunctus egregio, vtramque partem oppidi peruiam facit. Tecta, Indico more lignea, folijs & frondibus arcent pluuias. neque tum urbem vlli aut muri aut

fossæ cingebant. populus ipse bellica laude, vt apud eas gen-
 tes, insignis; (& erat eo tempore ingens multitudo) sua late-
 ra, more Spartano, pro mœnibus ac propugnaculis gloriabatur
 esse. Tantùm Mamudius ad loca maximè periculosa tumul-
 tuarias munitiones raptim obiecerat. & cùm alias vrbes partes a-
 ditæque, tum verò pontem ipsum magno tormentorum appa-
 ratu præditiisque firmarat. Hisce ita proquis, filio ac genero, vt ô-
 nia circûspicientes ad subita occurrerêt, expedita armatorum ali-
 quot millia sub signis attribuit. ipse sibi cum turritis elephantis,
 ad hostium terrorem, subsidiarias cohortes, & reliquum robur
 iuuentutis deposcit. Vimutis Raia, licet in speciem tyranno suam
 operam & copias enixè deferret; tamen partim occulto in eum
 incensus odio, partim in omnes rerum euentus incolumitati suæ
 prospiciens, per fideles internuntios clam sibi suisque pacem ac
 veniam à Lusitano impetrauit. Albuquerque, non sine causa læ-
 tus tanto auxilio in tempore hostibus dempro, ad contemplan-
 dam loci naturam, & exploranda tyranni consilia totus incubuit.
 breuique comperit maximum vrbes, firmamentum in ipso ponte
 constare; quòd arcis instar, in omnes partes aditum & prospectû
 haberet: eoque si potitus foret, non modò opportunam ad omnia
 stationem ibi collari posse; verùm etiam dirimi barbaris auxilii
 mutui societatem, qua, vt quisque locus maximè premeretur; ex
 composito inter se vti decreuerant. Vt igitur Apostoli natalis il-
 luxit dies; Lusitani clamore sublato Sanctum Iacobum ingemi-
 nant; ac volitantibus vndique globis, cùm pauè obruerentur; ta-
 men talium periculorum assuetudine intrepidi bipartito in ter-
 ram exscendunt. Quæ pars vrbes, regiã & Mahometanû habebat
 delubrà, ea cû robustis cohortibus Ioanni Limæ expugnâda tri-
 buitur: Albuquerque, frequentiorè alteram vrbes partem ipse cum
 suis iouasset; condictu prius, vt hostibus vtrinque summotis, illico
 ad pontem omnes accurrerent. eodem scaphas aduerso flumine
 cum tormentis militibusque submisit, vt simul omnia circa hosti
 infesta redderent: & ad nostros, vbi res id exigeret, recipiendos præ-
 stò essent. Lima descensione facta, dum ad pontem festinat, in A-
 lodini copias incidit. vixdum cum iis initum erat certamen, cùm
 à tergo repentè Mamudius instat. is turrito ac phalerato cum
 propugnatoribus aliquot elephanto in prima acie vehabatur; alij
 duo eodem ornatu præbant: rum reliquum sequebatur agmen.
 Nostri, ancipiti circumuenti malo, fortem ac præsentem nihilo-
 minus animum in re subita præstitère. Lima, iussis interim cæteris
 Alodino resistere, ipse Mamudio cum manu fortissimorû iuuenû

pleno gradu obuiam vadit; & arte contra vim vsus, patefacta repente acie, aduersos elephantos in medium accipit: ac pilis certatim in eorum latera ac terga coniectis, cum ex propinquo cuncta inhiessissent; consternatus ante omnes regius elephas rectorem ex cussum proculcat. inde conuersi ceteri cursu precipiti in suos ruunt; editaque late strage, non modò turbant ordines, verum etiam in fugam auertunt. Mamudius, periculis animaduerso, confestim è turte defiliit; acceptoque iam vulnere, suorum concursu, receptus in tutum est. neque alterius agminis impressionem Alodinus ultra sustinuit; & ex diuerso iam Albuquerque ingenti certamine pontem occuparat. quò cum ex composito cuncti aduolassent; partem alteram pontis, materia, dolijsque, & aggere muniunt: alteram eum peraque firmare nitentur, venenatis è proximo sagittis, & assiduo barbarorum incurfu prohibiti sunt. iamque longa inedia & lassitudine simul æstuque fatigari, cum à prima luce in pomeridianum tempus acerrimè depugnassent; vix arma sustinebant. Itaque Albuquerque sat eo die periclitatus hostium vires, neque parum se profecisse ratus ad vniuersæ victoriæ spem; consilio statim habito, receptui canit. ac simul peractas magnò labore munitiones, ne hostibus forent vsui, succendi iubet. quo incendio coniuncta quoque ponti ædificia, & mercatorum aliquot apothecæ: & ornatiissimæ, de quibus antea demonstrauimus, nuptiales Regum ædes arserunt. Magnus Malaccensium numerus eo die defileratus, & è nostris interfecti aliquot, complures vulnerati sunt. Regulus Panis, Lusitanica fetocia exterritus; & rei Malaccensi diffidens; per causam adducendi noua auxilia, relicto soceto & sponsa, in patriam discessit, neque postea rediit. Mamudius, quamquam aduersa ictus pugna, tamen omissa pacis mentione, vallum & stationes ad loca idonea duplicat, pontemque præsertim valido præsidio firmat. viam insuper laram, quæ in urbem intinam; ædesque regias, Mahometis sanum, Lusitano patebat introitus; veneno infectis tribalis occultè conspergit; ætòque sub tertam cuticulos, certam in hostium perniciem, sulphureo còplet puluere. At Albuquerque, ex eo prælio ingenti fiducia concepta, dies paucos reficiendo milite & laucijs curandis inspicit. interea cellioris formæ iuncum, obiectis extrinsecus calcitrantibus, ad hostiles ictus molliter extipiendos, omni telorum armorumque genere diligenter instruebat. id opus ubi absolutum est. eximie fortitudinis dux Antonius Abretuseum promptissimè Lusitanis impositus. & obseruato nouilunio, cum plenissimus maris æstus accedit, nequequam prohibere conantibus barbaris, iuncos

inacus ad pontem applicitus est. & Albuquerqueius per media hostium iacula cum cæteris copijs in terram egressus, viâq; latâ, de qua diximus, petens, ad manifestum utiq; ruebat exitium. siquidem ad viæ caput Mamudius cum exercitu multiplicatis in arcto ordinibus stabat; ut cùm primùm spatia viæ nostri occupassent, cuniculis iniiceret ignem; ac dissiliente solo, & erumpentibus undique flammis, gratissimum è sœdo Christianorum interitum spectaculum mente oculisque perciperet. Sed planè singulari Dei benignitate fraudis indicio per conscios ad Albuquerqueiũ delato, non modica declinatione in hostium latusex transuerso impetum faciunt. Anceps aliquãdiu fuit certamen, dũ in angustijs cõferti sese barbari opponunt; proque aris ac focus & ipsi acerrimè dimicant; & è fenestris ac tectis pro sua parte adiuvat imbellis multitudo, sed ad extremũ, redintegrato clamore cùm Lusitani gradũ acrius intulissent, cessere primũ loco barbari, dein prorsus tergo vertere. & eodem impetu sanum, cæsis pulsive custodibus, ab Lusitano occupatum est. Inde, relictis ad sani tutelam armatis, Albuquerqueius ab insequendis hostibus metu insidiarum abstinuit. cæterũ in primis de põte sollicitus, ne transitum subsidijs Malacensiũ dare: cõceleriter aduolat, & deiecto iam præsidio, expugnatum ab Abreo magna omnium læticia reperit; expositaque ferramenta, & cæterum muniendi apparatus, quẽ è superiore prælio explorata loci natura per eos dies accuratè prouiderat. itaque collocatis ad utrumque cornu stationibus, velisque navium supra caput obductis, quæ simul læuora hostium iacula, sagittasque, simul radios flagrantissimi solis atcerent; totum eum diem in ponte muniendo consumpsit & ex utraque parte vallum, & cupas inter se reuinctas constituit ingesta gleba, tutoq; aditu ad flumen relicto, ac dispositis circa scaphis, quæ valli utriusque frontes ac latera telis ac tormentis abraderent. sic ille transactus est dies. postera luce ad hostium delendas reliquias & regiam ipsam oppugnandam Lusitani audacter progressi, ædes, præter spem, vacuas & inanes offendunt. Mamudius quippe, desperatis rebus, noctu collegerat vasa, & in salus vicinos ac nemora sese cum paucis abdiderat. ibi Alodinum & cæteros belli auctores nequicquam exsecratus, paucis diebus mœrore amissa vrbe extrahuit. Alodinus, diuerso itinere, cùm haud longè ab vrbe, munitionibus excitatis, profugos præpugna colligeret, bellũq; renouare tentaret; missis ab Albuquerque celeriter cohortibus, iterum fusus, in Biatanum denique insulam, & eiusdẽ nominis oppidũ è regione Sincapura cõfugit: perq; eum ac fraudem exacto dynasta, locum naturæ aurum operibus

insuper egregiè muniit. Interim vrbs Malaca, pulsus vndique armatis, militi diripienda permittitur. Ibi quanta vis opum fuerit, vel ex eo conjici potest; quodd, præter ea quæ vel à mercatoribus inter tumultum auecta, vel à militibus per fraudem suppressa sunt, ex quinta dūtaxat eius quæ apparuit prædæ parte (hæc ad Emmanuelem pertinebat) aureorum nummum ducenta millia in regium fiscum redacta dicantur. Inde ad constituendam ac firmadam eius vrbs possessionem sese Albuquerqueius contulit. negotiatores primū, qui aut varias in partes metu diffugerant, aut commeare in id emporium verebantur, benignis promissis inuirati, & cum fide clementiaque tractati sunt. ita, veterem frequentiam ac celebritatem id emporium breui recepit. Simul etiam, è vetustis Regum sepulcris ac monumentis eruo lapide, templum Salutationi Angelicæ sacrum ex manubiis positum; cuius mysterij Albuquerqueius præcipua quadam religione tenebatur: & loco opportuno arx ædificata, impositumque vrbi pariter & arci fidele prælidium, Rhoterico Patolino præfecto. Portoria insuper & vectigalia, & scripturæ magistri certis legibus instituti; simul iuri inter Mahometanos dicundo præpositus Vtimutis: inter cæteros autem inquitinos ciuesque, Ninnachetus indigena, vir & antea de captiuis Lusitanis, & tum in vrbs expugnatione de Albuquerque ipso in primis optimè meritis. Ad hæc, Albuquerqueius de re gesta, victorūque Mamudio, Sionis Regē per litteras & interpretes docuit; ille, & factum probauit; & victoriam gratulatus, amicitiam cum Lusitanis instituit, & ex eo tempore vltro citroque legari cum pretiosis muneribus commearunt. atque aliis item ex regnis Lusitanorum fama commoti, oratores ad Albuquerqueium, ineundæ societatis & officii causa conuenere. Præterea quod de Banda Molucisq̃ue insulis, & earum mira fertilitate, opibusque ad Albuquerqueij aures dudum fama peruenerat, ad eas insulas cognoscendas, iungendamque cum iacolis amicitiam, egregia fortitudine, ac maritimæ rei scientia vir, cuius modo meminimus, Antonius Abreus, cum nauibus tribus, Albuquerqueij missu discessit. Inter hæc Vtimutis, quodd spreta nostrorum paucitate, consilia de tyrannide occupanda cum hostibus agigaret, litteris eius ad Alodinum deprehensis, quæ manifestè viri perfidiam coarguerent, in ipso illo pegmate, quod nuper, ad ferale cōniuium, Sequerie comitibusque in littore exstructum fuerat, recidente in capita auctorum pœna scelerati consilii, vnà cum Patriaco filio, octogenarius ipse propalā securi percussus est, frustra nitēte vxore supplicibus verbis, & ingēti auri pondere, quod aureorum centum millium excederet summam, suorum capitū salutemque redimere.

redimere. Per eosdem ferè menses, quibus hæc ad Malacam agebantur, Idalcæ absentiam Albuquerqueii suam occasionem ratus, ad Goam recuperandam, Narasingano bello distentus ipse, strenuos duces minime contemnendo cum exercitu miserat. ij transmissis pluribus locis, ut olim, æstuario, insulam & agros haud ita magno labore occuparant: cæterum urbis ipsius oppugnatio non eundem exitum habuit. cum clade & ignominia repulsi non semel, ad obsidionem consilia verterat. iamque omnes ferme circa aditus barbarorum custodia tenebantur: & cu alibi fossas & aggeres duxerant; tum verò ad Australia vada, loco in primis idoneo, munitissimum castellum excitaret, quod à vici nomine ibidem positi Benefarim hodieque appellatur. Quibus operibus cincta ciuitas, breui cum aliis incommodis miserisq; tum verò fame vrgeri usq; adeò capta est, ut Lusitani complures (de numero nominatim affirmare nil aui- sum, cum alij septuaginta ipsos, alij non plus vnde viginti tradant) in hostilia castra fædè transfugerint; perque summam impletatem curato Christi nomine, Mahometicam superstitionem induerint. Atque hoc ipso tempore Ioannes Machiadus memorabile facinus edidisse fertur. is exsul è Lusitania, ut supra dictum est, cum apud Idalcæ Turcæ habitu mereret, variis contra finitimos Reges expeditionibus, magnam sibi & fortitudinis & prudentiæ pepererat laudem: & splendidum militiæ gradum adeptus, in consilium de rebus maximis adhibebatur. Idem, in bellis quæ cum Christianis fierent, egregiam nostris operam occultè nauabat; quod eo erat illi facilius, quo major apud barbaros eidem auctoritas erat ac fides. Hunc ergo, perfugarum misericordia cum cepisset, quoddam vesano consilio exiguam huiusce lucis vsuram æternitati anteferrent; non verbis modò, sed etiam exemplo factisque, si quo modo posset, eos ad sanitatem reuocare constituit. Duos ipse paruulos habebat filios, lustralibus aquis ab semer Christiano ritu expiatis. hosce primùm, ne destituri Mahometanis postmodum sacris inquinarentur, diuini iuris ignarus, clam intempesta nocte præfocat. mox, ubi diluxit, captiuos Lusitanos & transfugas, per speciem relaxandi animi, longius ab hostium castris, prope urbem Goam, secretum in locum, sensim, ut sit, sermocinando perducit. Ibi sese Christianum apertè professus, ornatuque Turcico abjecto; de contemptu rerum humanarum, de breuitate huius vitæ, de sempiternis illius alterius æquæ præmiis atque suppliciis, incredibili quodam animi ardore disseruit: hortatusque est omnes; ut secum in urbem intrarent, cum Ecclesia & Christianis in gratiam redirent, ac diuina steti elementia, corporis incommoda

præ animarum salute contemperent. Ac scelerari quidem deserto-
res, tam salutari oratione vix ad aures admissa, retro vnde venerat
obstinata mente rediére. Machiadus, neque famis, neque atrocis-
simorum suppliciorum, si Goa caperetur, metu deterritus, accepta
à nostris fide, vix cum captiuis in urbem introiit. Ea transitio in-
gentem non modò lætitiā, sed fiduciam quoque attulit obsessis;
vulgoque iraue interpretabantur, non sine causa, tam asperis tē-
poribus, tali viro mentem eam diuinitus datam, vt, stipendiis opi-
mis relictis, ex honorata libertate & commodorum affluentia se-
se in arctam aded custodiam penuriamque sponte conijceret. Ne-
que eos frustrata spes est. quippe mitescere iam hyeme, variis ē
regionibus, atq; aded ex ipsa Lusitania naues cū comitatibus &
milibus aduenire. quarum accessu non leuata solū inopia; verū
etiam ira nostrorum auctæ vires, vt quotidianis eruptionibus vltro
fatigarent hostē: propioresque iam obsessis, quam obsidentibus es-
sent barbari. Et Albuquerque, circumactō iam anno, compositis
Malacæ rebus, ad Sincapurani maris custodiam Fernandū Petreū
Andradium, insigni virtute ac prudentia virum, cum nauibus decē
reliquit. ipse de citerioris Indiæ statu anxius, quamquam inuitis
Malacensis, & propter externos metus omni studio tantū apud
se ducē retinere conantibus, cum cætera classe in Malabares cur-
sum intendit. Vt in conspectum Paceni Somatræ littoris ventum
est, noctu sœda tempestas oborta, & Albuquerque nauem saxa al-
lissam infregit; & cæteras pænē cum omni turba demersit. multi
mortales hausti fluctibus, multi varias in terras eiecti. pretiosissi-
ma quæque ē spoliis Malacensis & Regum donis amissa. Al-
buquerque per tenebras à nautis magno labore in scapham ac-
ceptus, cum ipse periclitantem puerum inter manus propere sus-
tulisset; collectis reliquiis naufragij Cocinum deuenit. ibique ma-
gna sui comamini voluptate præter spem incolumes reperit eos,
qui, vt supra dictum est, ab Socotora redeuntes, in Cambaicum
littus eiecti, atque ad Cambaiz Regem pro captiuis abducti fue-
rant. ij, secundum Deum vni maxime Antonio Laurerio Francisca-
po salutem ac libertatem debebant. cum enim iamdiu in eo serui-
tio degerent, atque ad eos eximendos accederet nemo; Laurerius
omnium consensu delectus est, qui Goam de redemptione contē-
deret, ea lege, vt, si nihil transegisset, intra certum diem bona fide
rediret. atque eius reuersiopis quasi obsidem & pignus ille sacrum
cingulum reliquit Regi: testatus, profelsionis suæ ritibus atque
iustitias, haud minimam sanctimoniz partem horrido in illo su-
pe consistere. Vt Goam peruenit, absente per id tempus Prætorē,
nihil

nihil decidi super tanta re potuit. ita, infecto negotio, prorinus, vi receperat, in Cambaiam reuertit. Quæ res tanta admiratione Regem affecit purpuratibque, vt confectum sine vilo pretio, quin etiam ornatos lautosque Lusitanos benignè dimiserint. neque id modò Laurerij virtus & sanctitas consecuta est; ærùm etiam apud illas nationes non parua cum utilitate egregiam probitatis existimationem & famam nomini Lusitanico peperit: sanè quam egregio documepro, non solùm ad conscientie fructum, & officij religionem, sed etiam ad opes & gloriam, constantia proqurissorum & hinc nihil in rebus humanis esse præstantius. Magna Cocini tum erat, nondum condita, quæ nunc est, Lusitana ciuitate, rerum hominumque colluuiæ. Quippe sub eodem tecto misti Christianis Mahometani ethnicique nullo discrimine debebant viri ac mulieres: multaque passim flagitia & fraudes admittebantur. Huic malo occurrendum ratus Albuquerqueius, cum Rege Naueadora transiit, vt certo limite Malabaricam ab Lusitana commoratione dimeret. id vbi factum, capitali pena proposita, omnes sexus vtriusque mortales, qui a Christiana religione abhorreret, e finibus Lusitanis demigrare iussit. quæ res non ad purgandas modò nostrorum ædes ac domicilia, sed etiam ad augendum numerum fidelium valuit: quandoquidem eo edicto permoti circiter quadringenti, abjecto idolorum cultu, se se ad Christianam Ecclesiam sponte aggregarunt. Ab horum complexu Albuquerqueius Goam summo omnium gaudio, quod pro mortuo putaretur, processit incolumis. Eius aduentu, multo vehementius urgeri hostes coepta, & a Lusitanis castra ad Benestarinum admoxta. ibi dum miscilibus ac telis vtrinque certatur, missus ab hoste globus agentem cum Albuquerqueio quendam ex turba ita discepsit, ut Albuquerqueium ipsum fædo cruore consperferet. Quo ille tanto ex periculo diuinitus ereptus, globum deinde ipsum argenteis bracteis coopectum, vna cum affabre facto monili ex gemmis & margaritis, in celeberrimo templo MARIA Virginis, ad Aquas Lupias veteris Lusitanie, ponendum curauit; reditu insuper annuo in vsum perpetui luminis Hieronymianis eiusdem templi custodibus attributo. Atque eo casu, nihilo segnior factus Prætor, nouis operibus & oppugnationibus crebris cum inclusum mœnibus hostem in dies magis ac magis promeret; variis cladibus denique fæsi Rozromacan præfectus & Turcæ, qui in eo præsidio erant, serere ad deditionem animos: pactique vt naues, tormenta, ac perfugas traderent; cum ceteris rebus incolumes Benestarino excessisset. Albuquerqueius, recepto castello, impositisque militibus, quassata & strata ruinis accu-

ratè refecit: impios desertores, amicorum precibus exoratus, vivere quidem passus est, sed grauiore multo circumcissione decurratos, quamquam sese nuper ipsi ex inirijs Mahometicę superstitionis affecerant, siquidem auribus, naribusque, ac dextris abscissis, & sinistrę in super cuiusq; pollice, per totam urbem ad puercum ac plebis ludibrium ignominiosè traduxit: dein, vt apud Indos, quoad eius fieri posset, omnem sceleris tanti memoriam obtueret; in Lusitaniam eo ipso anno remisit. Tum in gratiarum actionem, ob hostes ex insula pulsos, Christiano ritu supplicatio decreta: composito ad pietatem agmine, venerabundi Lusitani cum sacerdotibus insulisque ad templum Bearę Virginis adiere, valeudinarium quoque publicum curandis ægrotis & saucijs institutum. Hisce tam secundis Lusitanorum rebus valde commotus Zamorinus, vltro per viros principes ab Albuquerque pacem petere induxit animum: locumq; arcis ad Calcutum ædificandę tandē aliquando assignauit. Et Rex Maldiuarum aliquot insularum (eę frequentia planè mira non longè ab Cori promontorio in Meridiem distant) ob id ipsum in Emmanuelis ditionem ac fidem iure stipendiario sua sponte se cõtulit. Tū ab aliis quoque Regibus legati cum donis ad Albuquerque gratulandi causa conuenere. Quin etiam Idalcas ipse, missis oratoribus, pacem & amicitiam æquis conditionibus impetrauit. Earundem rerum constanti fama compulsus Abassinorum quoque Æthiopum Rex, cū Emmanuele denique societatem ac fœdus vehementer expetiit is tū erat, patre Nahu defuncto, David admodum adolescens, atque ob id sub tutela degens Helenę auis, virili animo & consilio feminę. legati in eā rem fuere, insigni probitate ac prudentia vir, Matthæus Armenius, & alius ex Abassina nobilitate primarius. ij, quo arctius iungerent amicitiam, fidei pignus ad Emmanuelem ferebant sacrosancti ligni fragmentum eius, in quo salus humani generis olim ingemiscente rerum natura pependit. Hunc ergo Matthæum ad se rectā cum socio venientem, vt in Lusitaniam ex India transsterneretur, Albuquerque, cū cætera benignitate, tum verò, propter sacras quas afferebat reliquias, exquisitis cęremoniis & sacerdotum occurssu gratulabundus accepit; & accuratè commendatorem nauarchis, in Europam à Corinā transmisit. Per idem ferè tempus, Emmanuelis hortatu Alphonsus Congi Rex Henricū filium, ac præcipuos ex eo regno, in Lusitaniā, vbi forme alti educatique fuerant, atque inde cum honestissimo comitatu Romam vsque religionis ergo proficisci iussit. vbi magno totius Ecclesię Romanę gaudio excepti (augebat lætitiā ipsa longinquitas)

summum

summum in terris Dei Vicarium Christiano ritu supplices adorant. Sub idem tempus, Malacæ magni & periculosi motus repêre existere. Quitirius inquilinus erat pollès diuitiis, & rerû nouarû apprimo cupidus. huic, Vtimutis Ratiæ vxor, quod maritû filiumq; nec prece nec pretio seruare valuisset, ex dolore in rabiem versa, permagna cum dote filiam ea conditione desponderat, vt suorum vlciscere tur necem; ac perpetuum bellum cum nomine Lusitano capesseret. Ille, contracto clam milite, clientum mancipiorumque circumfluens turba, paucis diebus ad urbem castra communiit. inde furtim in præsidia Lusitanorû incursando, cædes edere, captiuos abducere, ciuitatem vniuersam trepidatione ac tumultu complere. Cæterùm, haud ita diu impunita illi fuit audacia. Coorti repentè Lusitani castra multis simul partibus inuadunt; conuulsoque vallo, & superatis munimentis, trepidantem barbarum in lucos magna edita strage compellunt; dispositisque vigilijs, referta omnibus diuitiis castra diripiunt. Eo die captiuus quidam, ignoto nomine, Lusitanus, egregium qua roboris animi, qua fidei Christianæ specimen præbuit. is, librandi peritus, cum in nostros obuerso tormento eiaculari extremi supplicij metu proposito iuberetur; intrepidus abnuir: ac fortiter datis cervicibus, ex hostium simul manibus & corporis custodia in cælum euolauit. At Quitirius, nequaquam ea clade fractus, bellum omni conatu renouabat: & statim alibi positis, urbem, & omnia circa, latrocinijs & excursionibus habebat infecta. Lusitani ad eum inde quoque exturbandum, navibus profecti, dum facta descensione progrediuntur incautiùs, in insidias præcipitauere, & fortissimi aliquot viri loco iniquo à barbaris interfecti. Sed ad extremum nouis ab Gæa copiis Malacam adnectis, iterata oppugnatio; & Quitirius non exurus modò castris, verùm etiam è Malacensium finibus cum ignominia & damno est eiectus. & Lacamana Mamudianæ classis præfectus, cum Quitirium maritimis copiis adiuuaret, ab Andradio fusus, & intra Muaris fluminis ostia sordè coniectus est. Ea depulsa molestia, multo grauius discrimen aliunde Lusitanis instabat: quod item ipsum Dei benignitate in perniciem hostium verit. Iauæ sunt insulæ duæ (maiorē vnā, alterā minorē appellant) ultra Somatram in Meridiem sitæ, eadem ferme qua Somatra soli vbertate; sed longè ferocioribus incolarum ingenijs. Maioris maritimam oram obtinebat Onuzius Saracenus, viris; armisque, & omni bellico apparatu præpossens. is, ingenti classe adornata, quàm dudum aduersus Mamudum admirabili sententia ac dissimulatione inchoarat; vt exactum illum è regno cog-
nouit;

nouit ipso facti qui exegerat, ex improviso adoriri constituit. Nauigia leuiora ducebat plurima: maioris uero formæ iuncos circiter sexaginta, rebus omnibus ad bellum instructos. Non latuit Malacæles, Onuzij aduentus, & à Lusitanis, nauium non plus sexdecim numero, Christi maximè fiducia, obuiam Saraceno est izū; contractoque certamine, quod, propter incredibilem pertinaciam gentis utriusque, biduum tenuit; multo maxima parte nauium amissa, denique Onuzius laua turpi fuga repetijt. supra octo milia hostium, ea pugna, aut ferro aut igni absumpta dicuntur: cum è Lusitanis plurimi quidem vulnerati sint, uerum haud amplius triginta ceciderint. Ita multiplici paucis mensibus parata victoria, non exiguum militaris gloriæ decus Lusitani tulere. Cæterum, contra vim externam feliciter defensa res, domestico scelere propemodum periit. Maxelizius erat quidam, è Bengala oriundus, is, cum Lusitanæ arcis custodibus ad Malacam & Alphonso Persona præcipuè regio Quæstore, per summam simulationem armoris & obseruantie, magnam familiaritatem breui contraxerat. Hunc, Bintani, regulus Alodinus, ad occupandam fraude arcem Lusitanam ingentibus promissis induxit, militibus habitu mercatorum occultè summissis, qui in tanta hominum colluione haud ægre larebāt. Hisce clā ad loca idonea distributis, Maxelizius, per speciem salutandi Quæstoris, uti solebat, in arcem admittitur. A prima salutatione, & mutui sermonis officijs, Persona, tum fortè meridiandi causa cubanti, cum se in alterum auertisset latus; repente Maxelizius ab tergo letale vulnus in caput imposuit. inde ad distinendas fores aduocandosque suos accurrenti, quamquam in extremo spiritu Persona profiliens, ut erat maximis & corporis & animi viribus, anteuertit: clausoque per vim ostio, cum custodes ad arma excitasset, in ipso munere tuendæ arcis efflauit animam. Illi barbaros ad murum subeuntes cum cæde magna repellunt; & Maxelizius intra arcem deprehensus, cum sese acriter aliquandiu defēdisset; multis ad extremum ictibus repetitus occubuit. Ita, summo Dei beneficio, & eximia Quæstoris uirtute, atq; & uerba repenta; & quod ita res postularet, Bintani regulo pax, petenti, postmodū data. Et ex alia parte, Antonius Abreus, & socij, ad Molucas paulo, antè ab Albuquerque destinati, inter varios casus atq; pericula regente Deo, haud exiguū operæ, pretiū fecere. Ad oppidum Agacium lauz insulæ uentū est primum. Inde leucas, ad sexaginta in Amboinum insulam delati, quæ ad Molucarū ditionē pertinet, positis utrobique columnis, ad Bandam eiusdem ditionis processere: ex qua, quod principem teneat, locum, vicinæ aliquot insulæ de nomi-

dominantur. Hæ, totius orbis terrarum solæ (quod constet) sponte, lautiores in epulas, & medicamēta mortalium, ex vna eademque arbore, macim, & nucem myristicam fundunt. Arbor, ad pyti similitudinem accedit. fructus, mala persica quadamtenus imitatur. floret quo tempore ibidem aliæ quoque plantæ & herbæ varij generis: è quibus vniuersis mirificus odor incomparabilis cuiusdam suauitatis existit. Vbi defloruit, maturescens pomum, paulatim è viridi, tum ceruleas luteasque, tum purpureas & igneas transit in maculas, quales in arcu cœlesti cum voluptate miramur: atque eo ipso tempore pfitraci & aliæ nobis ignotæ auēs eximie pulchritudinis, ad gratissimum sibi pastum aduolantes, augent oblectationem; cùm folia, & fructus, & alites ipsæ varijs colorum picturis in certamen vsque luxurient. Hac amœnitate cùm reliquas insulas, tum in primis Bādam conspici affirmant: quippe, & maritimum habet tractum syluæ felicissima viridantem; & ex insula media mons accliuus attollitur: cuius in ipso vertice lucus eodem & frondium vestitu & frugum copia satis amplè patescit in campum: atque inde splendidi aquarum riuī ad subiectam planitiem irrigandam leni murmure defluunt. Insula tota, ad equinæ solæ speciem, à septentrione in Austrum excurrent, tres non amplius leucas in longitudinem, vnā in latitudinem obtinet. qua situs introrsum recedit, ibi emporium est Gens quenepolore, fuso capillo robur in membris, in animis feritatem ostentat. viri mercaturam, feminæ agriculturam exercent. Nullum habent Regem. suis institutis ac ritibus viuunt: & vbi consulto opus est, ad seniorum cæsus refertur. In cultu Diuino, illata non ita pridem fabulosa Mahometis dogmata vulgò sectantur. Locus ad inueniendas & euehendas merces admodum est opportūnus. Igitur Abrens eò delatus, vti è Malacensi victoria omnes eas nationes Lusitanici nominis fama peruaferat; haud ita difficili negotio fœdus amicitie hospitijque cum incolis fecit: ac lapideum eius rei monumentum in litore posuit. dein, magna vi frugis pretiosæ cœmpta, Molucis omissis Malacam reuertit: atque inde cū Andradio Lusitaniam reperēs, vr apertæ Bandæ nuntium ad Emmanuelē ipse perferret: inani spe delusus, in itinere periit. Longè diuersum habuit exitum nauigatio Francisci Serrani ex eiusdē Abrei comitatu. Is, post Bādam relictam, ipso profectionis initio ab socijs fœda tempestate distractus, ad infames & scopulis & latrocinij Lucopinas insulas vltra Bādam, alisa oneraria, saluis corporibus amissis in terram euasit, fame sitique, ob solitudinem ac siccitatem loci, vna cum socijs utique moriturus; ni, quæ res exito ceteris

teris consueuerat esse, præsentem eis opem diuinitus attolisset. Prædonum erant in proximo stationes, in eiusmodi casus incerta cura exubantium, vt eiectos in littus aduenas improviso aduentu caperent. ii, conspecto Serrani infortunio, ad prædam alacres piratico nauigio vehabantur, quã vulgo caracoram appellât. Non latuit scelus magistros & nauras Malacenses, è Serrani turba. quocirca præmonitus ab ijs, vt sibi consuleret; insidias prope littus occulto loco disponit. prædones in terram egressi, dum naufragos venantur, interim exorti ab tergo Lusitani caracoram inuadunt. qua re animaduersa barbari, metu, ne abducto nauigio, in deserta insula destituti perirent; confestim ab latrocinio versi ad obestationes, culpæ veniam suppliciter petere: ac se, polliceri, si in caracoram accipiantur, duces nostris ad commodum hospitium haud procul inde futuros. Neque absuit dictis fides. ijs moderantibus cursum, ad Amboinum rursus delati Lusitani, ab incolis Rucutelli emporij admodum benignè tractantur. Erant Rucutellani veteres inimici: cum finitima ciuitate Veranula insulæ Batochinæ Muaris: ac tum, inter vtrûq; populû exorto certamine, Rucutellani aduenarum maximè ope superiores fuere. cuius rei cum rumor longè lateq; manasset, ad Molucarû etiã insularû Tidoris atque Ternatis regulos fama peruenit, quorum alteri Almanfori, alteri Boleifi erat nomen. A patrijs ritibus paulo antè ad Mahometanicam superstitionem ambo transierant. ac de finibus inter se contendere soliti; cognito Lusitanorum ad Amboinû ap-pulsu, tam inclytæ gentis auxilio contra hostem augeri cupidus vterq; certatim naues æ præsidium ad inuitandos ac deducendos ad se peregrinos dimittunt. Diligentior in eo officio fuit Boleifes, celeriter instructis in id ipsû nauibus decem, & custodia mille ferme armatorû imposita, à quibus abducto iam ad Ternatem Serrano, Tidorenses ab Rucutello irriti rediére. At Serranus cum socijs magno apud Boleifem in honore habitus: multa de Molucensiu natura, commercijs, moribusque per otium cognouit: neque Emanuele modò de rebus ijs accuratè per litteras docuit; verùm etiam, commeantibus deinceps eodem Lusitanis, non mediocri vel solatio vel adiumento fuit. Sunt autem, quæ communiter Molucæ vocantur, complures numero, subiectæ Equatori, & à Borea in Austrum vicenis ferme leucis inter se disiunctæ: quarum nulla plus leucas sex ambitu colligit. Hisce plurimæ circumfusæ aliæ sunt: verùm ad Occidentem in sexaginta leucas tota fronte prætenditur altera Batochina, Mauricam appellant: ita naturæ muneribus Diuina prouidentia distributis, (nempe ad conciliandâ

per mutuos vsus humanam societatem) vt Moluccæ, cùm ingentis
 p. etij frugem caryophyllon vnæ omnium ferant; reliqua p.æne cū-
 cta ad victum & cultum aliunde mutuari cogantur, quarum ma-
 gnâ partem ea, quam dixi, Bathocina suppeditat. Arbor autem
 caryophylli & stipite & foliis laurô similis est, flore in primis odo-
 rato, qui è viridi in rufum immutatus, vbi obduruerit, caryophyl-
 lon Arabibus, at Hispanis, quodd capitatus est, clauus appellatur.
 arbor. è decidentibus caryophyllis citra culturam enascitur: an-
 nuas fert fruges: quæ tamen, propter flagellorum & acrioris decus-
 sus injuriam, non nisi altero quoque leguntur anno. solum infra
 purum est, arbore in semet omnem attrahente succum: ipse verò
 fructus, potentiorû præcipuè mensis ac dapibus expetitus, ab insti-
 toribus ingenti lucto & in Asia & in Europa diuenditur. Tellus
 arida est, & in modum pumicis fistulosa, itaq; non modò cadentes
 è cœlo imbres momento combibit; sed etiâ è montibus manantes
 absorbet aquas, antequam directo alueo ad mare perueniant. Ea-
 dè aliquot locis cum insano reboatu ignes eructat. Sed præcipua
 camino Ternatensi nobilitas. Mons in nubes assurgit excelsus &
 arduus, cuius inferiora densis nemoribus vestiuntur; superiora ex
 incendiis glabra & horrida sunt. in vertice crater, hiatu vasto, in
 plures circulos circumductos majores minoribus, ad speciem am-
 phitheatrî discedit. inde, per æquinoctia maximè, certis flantibus
 ventis, cùm horrifono fremitu flammæ atro mistæ fumo & fauillis
 erumpunt, & omnia latè loca cineribus complent. Visendi annuæ
 sunt vices: nec nisi per funes aut ferramenta, quibusdam locis as-
 scensus est. Incolæ etiâ sulphur alicubi optimum legunt. fusco ipsi
 colore, fluxo capillo, ad bellica studia strenui, cetera mirum in mo-
 dum inertes & pigri. Medulla quarundam arborum victitant: sagû
 vocatur. ea lentè purgata, &, testaceis incocta formis, non solum
 in quotidiana alimenta, verû etiâ in vsum nautici panis egregiè
 sufficit. Et ex eiusdem plantæ ramis, artificii manu cōcisis, leuandæ
 fiti, mirifico sapore simul & salubritate cādīdus liquor exsudat, quæ
 vulgo tuacam appellant. Ipsas insulas olim desertas, &, qua plani-
 ties est, mari mersas fuisse, testantur conchilia & arenæ, quæ fodiē-
 tibus passim occurrunt: atque ob id ipsum ab indigenis incoli ne-
 gant. Conueniunt è Sinis, lauis, & aurea Chersoneso, & aliis re-
 gionibus: origine dispares, & sono linguæ; cæterû contumacia, sce-
 lere, perfidiâque similimi: quippe, nec nisi malo coacti rectè facere
 norunt; & non ferro solum & aperta vi, sed calumniis fraudibûsq;
 & veneno grassantur. Neque Molucensium tantum id ingenium
 est, cæteræ quoque eius tractus insulæ eadem infamia fer-
 melæ.

mè laborant. Ex ergo, ad quem dixi modum, cum antea Græcis ad Latinis prorsus ignotæ fuissent, nostris hominibus denique patuere. Dum explorantur, Albuquerqueius interim, firmato maris imperio, ad interruptam toties Arabicam expeditionem rursus animum adjecit. eoque consilio ad Goæ custodiam, præter Malabarica auxilia, Lusitanos pedites quadringentos, equites octoginta Petro Mascarenia præfecto reliquit. Benestarini præsidio Rhetoricum Pereriam, oræ maritimæ cū sex biremibus Ioānem Machiadum præposuit. ipse, viginti nauibus, epibatis Lusitanis mille septingentis, ludis verò circiter mille ab Goā profectus, malacia diu remorante, ad Socotoram aquandi causa primum, dein Adenum incolumi classe trajecit. Vrbs est præclara ad aspectum, ædificiisq; & incolis admodum frequē, non soli natura, (quippe inuectis omnibus vititur) sed loci opportunitate, ut supra dictum est, in eam celebritatem adducta. omni ferè ex parte ad pæniinsulæ modum alluitur mari. qua continenti annectitur, præruptus imminet mōs: mœnibus præterea & propugnaculis egregiè cincta est. attamen Albuquerqueius, repente jactis in portu anchoris, magnam trepidationem ciuibūs pariter ac peregrinis incussit nautæ & insitiores ex onerariis in urbem extemplo confugere Amirianus oppido præerat, Abasinus genere, puer olim captus à Saracenis, & à religione Christiana per fraudem abductus. Is, tentatus ab Albuquerqueio, non vulgari solertia vir, blandis verbis muneribusque spem dedicationis faciēdo, tē distulit, dum è propinquo milites euocaret. ij cum celeriter conuenissent, ignarus eius rei Albuquerqueius, experiundi causa in oppidum ad nauicularios mittit, qui eos metu deposito ad naues redire jubeat. illi verò negare se redituros, aur capita sua toties iam expertæ Lusitanorum crudelitati & auariæ permissuros. Simul Amirianus per internuntios cum Albuquerqueio expostulat, quòd imperium vsurpet in aliena terra: & super tali re cum inquilinis & aduenis potius quam cum legitimo magistratu, penes quem summa sit rerum, suo iure sibi agendum existimet. ad extremum addit, eum non pro amicitia facere, qui tali tempore defensoribus urbem nudare conetur. Eo nuntio sat patefacta Amiriani consilia, & Albuquerqueius vim adhibendam ratus, vbi postera dies illuxit, ut hostem ancipiti distineret prælio, partem copiarum in ipso littore exposuit, partim ad Isthmum, quæ à tergo inuaderet, circummisit. Vtrobique à Saracenis acerrimè repugnatum est. & cum scalis diffractis pauci Lusitani, qui iam in muros euaserant, caderentur, & frequentes apparerent in oppido armati pedites equitesque, Albuquerqueius jactis ad pinnas funibus, per quos

noſtri ſeſe demitterent; receprui cani iuſſit: omiſſaq; oppugnatio-
 ne vſbis, & natura, & opere, & valido præſidio munitiſſimæ, Maho-
 metanas naues in portu ferme triginta ſuccendit. inde ſublatis
 anchoris, dum Luianum inuehitur ſinû, cum extremo ſalutis diſ-
 crimine in ſyrtes impactus eſt. Saluti fuit, imploratû Beatæ Vir-
 ginis auxilium: cui deinde, ad perpetuam beneficij tâti memoriâ,
 in vrbe Goa templum exſtruxit: & inde, Sanctæ M A R IÆ Vada,
 Luianæ ſyrti nomen impoſitum. Ex eo periculo ereptus, ad Cama-
 ranum inſulam intra fauces Erythræas cû vniuerſa claſſe prouehi-
 tur. Ad eius famam, incolæ in proxima continentis, metu diffu-
 gerant. Locus hand inamœnus eſt, perennibus aquis & pecorum
 armentis abundat. ad hæc, ingentes ædificiorum ruinz, celebrem
 olim tectis & opibus fuiſſe teſtantur. Albuquerqueius in explorandis
 circa regionibus & maris eius natura noſcenda hyemem poſuit.
 quo tempore duo in primis admiranda euenêre. Ad ſolem occidē-
 tem, qua Regis Abaſſinorum imperiû eſt, purpureæ Crucis in cæ-
 lo ſignum præfulgens aliquandiu apparuit. quoviſo Luſitani om-
 nes venerabundi procubuerunt: & Albuquerqueius, vt erat eximia pie-
 tate, ſublatis ad eam manibus, clara voce ſuſus in preces: O Crux,
 inquit, noſtræ redemptionis argumentum, ô ſignum Chriſtianæ
 victoriæ, ô decorata prætiſſimo ſanguine Domini I E S V, ô Di-
 uina arbor, cuius virali fructu, letalis quondam plantæ repenſus
 eſt fructus: in te, te inquam, ſpes noſtras omnes habemus repoſi-
 tas: te profitemur, agnoſcimus, adoramus; ac ſuppliciter petimus,
 nobis inter tot pericula, reſta marique præſidio ſis. Ab ea preca-
 tione abortæ omnibus lacrymæ: & index fidei ac religionis, cla-
 mor ad æſtra ſublatus tum cōſono clangore hinc inde tuba cōcre-
 pit, & omnia tormenta diſploſa: dein cadida nubes conditâ Cru-
 cem ſine fine deſixis in cœlum oculis Luſitanorum eripuit. Neque
 Albuquerqueius prætermiſit; quominus rem ſicuti acciderat, reſtato
 conſcriptam, ad Emmanuelem Regem primo quoque tempore
 mitteret. Per eoſdem dies, vel ex intemperie cœli vel ex inſalubri-
 um ciborum ſucco, atrox morbus naualem turbam intraſit. vulgò
 inter luſum aut quotidiana miniſteria repente exſpirabant. In ijs,
 miles vnus in mare proleſtus, ingentem terrorem omnibus ætulit.
 noctu quippe infra ſentinam pulſus frequentes exaudiri cœpti,
 quem ad ſtrepitum cû arrepta ſcapha vigiles deſcendiſſent, im-
 pletum carinæ ſub ipſo gubernaculo deſuncti militis corpus of-
 fendunt. ſcilicet pilus cunctis inhorruit, vbi ex pauore collegere
 ſeſe, res ad nauarchum delata: nec dubium fuit, quia cadet trā-
 latum in liſtus humo conſegerent: quo facto, poſtridie ſuper ipſū
 K ſepul.

sepulcrum tursus inhumatus apparuit. Ea re attoniti cuncti cum apud se causam exquirerent; Franciscus denique, incertum & qua familia, monachus, qui concionatoris munere fungebatur, sagaci coniectura suspicatus est, hominem aliquo interdicti vel anathematis vinculo constrictum, & vita excessisse itaque in terram egressus, sanctissimi viri Benedicti Abbatis exemplo, & Pontificia formula conceptis verbis, animum demortui rite expiauit, ei que veniam à Deo precatus est. Mirum dictu, ab eo mysterio reddita mortuo pax, & vaga ossa tandem in suo tumulo quiescere. Inde, transacta iam hyeme, Albuquerque retro ad insulam Melium reuertit. in ipsis faucibus sita est: locusque exstruendæ arci commodissimus visus: sed quod maiore apparatu indigeret, differri opus placuit. Præcessit tãtùm Crucis trophæa ibi delixa, quæ à quattuor passuum millibus conspici possent: & ab eadẽ sacrosancta Cruce nouũ insulæ nomen impositum: Ex eo loco profecta classis, cum iam tempus reuersionis instaret, aduersa tempestate rursus in Aden portum infertur. ibi dies aliquot muræ iaculatione consumpti: & quæ primâ se sededit occasio, in Orientem Albuquerque iter intendit. ab Aden Diu atcescit primùm: ibi ab Iazio perhonorificè acceptus; commercij procuratorem consensu reliquit. Ab Dio Ciaulum verum est; & exactum à Nizamaluco tributum. Ac nulla admodum memorabili re gesta, Mahometanis tantùm sex nauibus apprime opulentis exitinere captis, Albuquerque ad Goam denique saluis rebus applicuit. Eodẽ tempore Zamorinus, post factam cum Lusitano pacem, emoritur. Regnum excepit sororis filius Naubeadarinus, qui suoptè ingenio nostris enixè fanerat semper: auctorque auunculo fuerat. Lusitanos omni officio deicendi. itaque ipso statim initio imperij non modò pacem firmauit, sed etiam stipendiarium se fieri voluit Lusitani Regis, certo vectigali sponte instituto, quod in singulos annos Emmanueli persolueret. ac firmu, arci ad Galecutum exstruendæ magna eiusdem voluntate admoti cum machinis fabri, & opus, adhibita diligentia, breui surrexit; inposituque prætilio commercium cum Lusitanis fremente Saracenis renouatum est. Aegrè id passi veteres quoque socij, Cocinensis & Cananoris; veriti ne per eam societatem negotiatio Galecutum vniuersa transiret. quos tamen Albuquerque adiit, & multis rationibus lenitum verumque, operam dedit. ut ab studio rerum novarum anectret: Hoc tam felici statu rerum Orientis Emmanuel, decretis Lusitania tota supplicationibus, gratias Diana Bonitati agendas diligenter curabat. ac per id ipsum fore tempus Julio I. Pont. Max. vix functo, Leo X. magna

omnium approbatione successit. huic Pontificatum incun-
 Emmanuel per legatos non obsequium modò, more maiorum
 ritè deferendum, sed etiam Indicas opes religionis causa liban-
 das existimauit. Princeps legationis fuit Tristanus Acunſa, qui,
 vt supra demonstratum est, res præclaras in India gesserat. Mu-
 nera fuere, complures ingentis pretij gemmæ, & Pontificalia
 vestimenta cum aræ bene magno frontali, tuncta in varias Chri-
 sti & Sanctorum effigies ex auro primo, & vnionibus, atque
 lapillis admirabili splendore contexta: quorum, qui in eius-
 modi rebus intelligunt, simile nihil in Vaticano sacrario visum
 affirmant. Accessit è Perside animal, priscis Romanorum ludis
 ac venationibus mirabiliter expetitur, panthera tremendæ per-
 nicitatis, magnificè instrati equi clunibus insidens, ad equitis
 nutum in syluestres feras inuolare iam pridem assueta. Conspicie-
 batur etiam, cum Indo rectorè militibusque, turritus elephas,
 aureo strato, cum alia egregiè doctus, tum verò ad certa symbo-
 la principem flexo poplite venerari, & inconditos edere ad tibiam
 motus; & haustam proboscide ingentem aquæ vim, repentè in spe-
 ctatores effundere. Neque ira multo post, rhinoceros quoque, non
 visum in Italia multis iam seculis animal, Romam deuehebatur;
 vt cum elephanto commissus (quicum implacabiles gerit inimi-
 citias) veteris magnificentiæ spectaculum populo Romano re-
 præsentaret. Sed qui ab vltimis terrarum terminis in Europam in-
 columis venerat; ad Ligusticæ demum oræ scopulos facto naufra-
 gio, cum impeditus catenis enare nequisset, exoptata plebem vr-
 banam oblectatione priuauit. Ea munera, cum ipsa per se tum verò
 propter illustrem eximie cuiusdâ pietatis & obseruantie signifi-
 cationem, summo Pontifici & patribus mirè grata accidere. Inter
 hæc annus iâ se circumegerat: cumque in omniû ore ac sermone
 Lusitanica religio & egregia belli facinora versarentur; Abassini
 quoque legati ex India in Lusitaniâ deuehûntur. ij, quod cõtra Albu-
 quercij præscriptum malè accepti à nauarchis in itinere fuerant;
 nauarchos illico Emmanuel in vincla coniecit; nec nisi Matthæi
 precibus fatigatus absoluit. ipsis verò legatis, magni honores ab
 Rege habiti. aduenientibus primùm frequenter obuiam itum est;
 ædesque magnificæ ad diuersandum attributæ. dein Petro. Vazæ
 Igaditano episcopo, & Martino Villanouano Comiti negotium
 datum, vt eos quàm honestissimo comitatu in regiam vsque dedu-
 cerent. intromissis, Emmanuel è folio comiter in amplexum oc-
 currit. post salutationem, à legatis extractæ ex arundine aurea lit-
 teræ & dona prolata. Ea dona fuere primùm aurea quinque nu-

mismata Abassinis inscripta notis, quæ octonos ferme scuratos pederent singula. dein pyxis auro solida, fidelibus claustris adseruans Crucis adorandæ fragmentum, de quo supradocuimus, Abassinis Regibus è Hierosolyma ipsa transmissum. Eam verò pyxidē Emmanuel nixus genibus, & præ gaudio lacrymabundus accepit, immortales Deo gratias agens, quòd eâ remotis ab Europâ regionibus, ab Rege tã inclyto, per legatos compellari se bearique insuper tam salutari ac pretioso munere voluisset. Post hæc, Helenę, ac Davidis recitatę per idoneos interpretes litterę, tum Arabico tum Persico sermone conscriptę, quarum erat summa: si vrgeret bello maritimo Saracenos & cęteros nominis Christiani hostes Emmanuel pergeret, terrestres Abassinorũ copias, quandoquidē re nauali parum admodum valerent, & cōmeatus quantævis classis non defuturos: ac Lusitanum hortabantur, gloriosis adeò cęptis fidenter insisteret: postremò, si ad hospitij vinculũ, affinitatis quoque iura vellet adiungere; filiorũ nuptias ac filiarum cum regiis dotibus offerebant. Ad ea, pari benignitate ab Emmanuele responsum est: ac multa deinde ex legatis de Abassinorũ ingenio, institutis, ac ritibus quęsita per otium, quæ à pluribus postea fusè ac disertè perscripta, inculcari à nobis hoc loco necesse non est. Dum in Europa Emmanuel Rex legatis mittendis accipiendisque dat operã; interim in vltiore India ab Lusitanis non Malacensē modò stabilitum imperium; sed sociis quoque Regibus latum opportunè subsidium est. Rhotericus Patalinus (vti suprà docuimus) præfectus erat Malacæ. in eius locum è Cocino cum nauibus aliquot missus Georgius Albuquerque, cum ad Somatram deuenisset; domesticum implicitum bello Regē Pacenum offendit. Factiosus quidã è popularibus coacta manu erat in armis: atque is quo maiore ciebat tumultũ, eo latior fuit Regi nostrorum aduentus; eiq; dubiis in rebus non inanē fiduciam præbuit. siquidē post minuta aliquot prælia cum ad summam vniuersi certaminis ventum esset, Georgius cum suis primam sibi depoposcit aciem. Neq; cōmissa pugna subsidiis opus fuit. studio laudis incensi Lusitani tanto ardore sese in hostem insulere, vt primo impetu pulsos loco rebelles, magna cæde, maiore cum trepidatione in fugam auerterint. Quo factò, Georgius, & amicum Regē præsentī periculo creptũ, arctius Emmanueli deuinxit, & ipse nouo decore genti Lusitanæ paruo, victor Malacæam processit. in ea vrbe, Prætorio munere aduersa fama fugebatur is, de quo demonstratum est, Ninachus indigena: multis magnisque in Lusitanos officijs eum gradum ab Albuquerque Imperatore promeritus. Eundem fortè honorem,

acceptum

acceptus nuper in fidem Abdala quoque dynasta Căparis adamarat: præclarum sibi ad celebritatem nominis ratus, in Malacensi emporio tot tamque varijs nationibus è superiore loco ius dicere. huic Albuquerque gratificare cūm admodum cuperet; eam tamen distulerat rem, verecundia prohibitus corā super tali negotio Ninachetum alloqui; tamque vereri amico (quamquam aliquin improbo viro, perque veneficia ac scelera præturam exercenti)repētē magistratum abrogare. Sed quod præsens non erat ausus, absens postmodū non omisit. Prosciscienti Malacam Georgio, in cæteris mandatis illud etiam dedit, Prætori Ninacheto Abdalam sine mora sufficeret, perductumque Malacam, in eo tribunali quā honestissimè collocaret. Ille, quā difficili ac periculoso loco Campana res esset, ignarus, Georgiū Botellium cum nauibus non amplius tribus, incio Ninacheto, ad Abdalam aduehēdum proficisci iubet. Cæterū Linguæ Rex, qui Regis Bintani filium habebat in matrimonio, tū maximè terra marique circūfessum Abdalam premebat. id vbi Lusitanis nauarchis in itinere cognitū est, confestim a Malaca subsidiū per litteras & nuntios euocat. Missi à præfecto Lusitani bellatores egregij centū, Malacenses ferme septingēti. Cum iis copijs Botellius initio, Căparani estuarij fauces audacter inuectus; mox retro. flexit iter, propterea quod æstuarium ad instar fluminis longum & angustum, depresso aluco, marginatis vtrinq; ripis, non sine causā merū afferebat, ne prætereuntes nostros barbari ex tuto supernè iaculis ac telis obruerēt. igitur eo periculo animaduerso, portus aditū custodire, & mare commeatibus infestū reddere statuit: vt hostem vel extra munitiones eliceret ad pugnam, vel victoria pænè iam parta inuitū ex obsidione dētraheret. Neque inanis fuit coniectura. Linguanus, cognito nostrorū consilio, quod multitudine militum abundaret; in apertū prouehi ac sese ad prælium offerre decreuit. ergo relictis ad opera stationibus, ipse cum sex armatorum millibus, æstuarijs octoginta, quas vocant Lanciaras, in Lusitanos mouit æstu secundo. Classē præibat ipse cum naui maioris formæ, crassioribus munita pluteis, & machinis varij generis: ac præter naualem turbā, propugnatoribus ferme ducentis. in eam conspectam Botellius hortatus ad pugnam suos, extemplo vim iaculorum tormentis emisit, aded peritè libratīs, vt remiges ad transtra complures vno ictu discerperint: quo meru perterriti, qui in eo latere curabant, nautæ; partim in mare sese precipitāt, partim infra salmos occulto loco se cōdunt. ita, ministerio destituta nauis, in obliquum intorta vorticibus, aded tenaciter ad vtrāq; fluminis ripam inhaeret, vt

neque ipsa moueri posset loco, & ponè sequentibus reliquis trans-
 itum intercluderet. Tum, ex propinquo initum certamen; & Bo-
 tellius cum suis in regiam nauem egregio conatu transcendit. Æ-
 quis viribus aliquandiu dimicatum est, dum Regem satellites ob-
 nixè tuètur. Sed vbi cæteri Lusitani ipso tormentorū strepitu exci-
 ti superuenère; tum demum percussu nouo terrore barbari; & Rex
 metu, ne opprimeretur, è naui defiliit; perque auiæ & lutulenta cū
 paucis diu errabundus denique in tutum enasit. At Lusitani regia
 naue expugnata, in cæteras gradum illico faciunt. ea cū obstru-
 èto, vt diximus, exitu clausæ tenerentur, & in angustijs confertæ
 atque implexæ remis, atque armamentis, neque explicare se pos-
 sent, & contra vim æstus reciproantis frustra niterentur; naualis
 turba, tentato vix prælio, sequuta Regis exemplum, qua cuique
 licuit, se in terram eiecit: ita, multis primo inperu cælis, vacua
 pænè classe Lusitanus poritur, Et Abdala, præter spem obsidione
 exemptus, Malacam quantibus Lusitanis ingenti pompa defer-
 tur. Ibi iussus Ninacherus magistratu se abdicare, non tulit igno-
 miniam, veri honoris & solidæ virtutis ignarus. confestim ex
 aloë & sandalis odoratis exstructo rogo, quadratum iuxta sugge-
 stum nobilibus aulæis & alia pretiosa veste constrauit. ex eo sug-
 gesto, aurea ipse toga gemmisque præfulgens, ad circumfusam
 concionem de rebus ab se gestis totoque vitæ suæ cursu disse-
 ruit: expositisque beneficijs, quæ in captiuos primùm Lusita-
 nos, tum in Albuquerqueium ipsum difficillimo tempore contulisset,
 nullo suo delicto spoliari se dignitate, dolenter admodum
 & acerbè conquerebatur. Tum Lusitana ingenia deestatus, (ad-
 dedò funestas humano pectori subdit faces ambitio) è pulpito se-
 se in ardentem pyram furibundus iniecit: mortemque paulo post
 sponte affuturam deuexa iam ætate virantè capere, quam vel
 ad exiguum tempus minùs inter suos honoratus conspici ma-
 luit. Verùm ne Abdalæ quidem diuturna felicitas fuit. Ini-
 quorum criminationibus in suspicionem vocatus, quasi de vrbe
 Alodino prodenda clam ageret, per speciem consultandi, in ar-
 cem, Georgij præfecti iussu, deducitur. ibi, nihil minus meruen-
 ti, diuinamque & humanam imploranti fidem, catenæ subito in-
 jectæ. ac ne ex iplis quidē vinculis facta dicendæ causæ potestate,
 paulo post in foro palā iugulat^r est: quæ res propter spectatā viri æ-
 quitatem, & amabiles mores, magnam apud eas nationes Lusita-
 nico nomini confluxit inuidiam. Inde minùs iam multi Malacā
 institores adire: nec regia modò vectigalia in dies minui; sed etiam
 ciuitas annonæ caritate primùm, tum etiā inopia laborare. Ob id
 a præ-

à præfecto ad reconciliandas circa nationes missus Botellius, notæ probitatis ac prudentiæ vir, ciuitates ac regulos ad eûdo, virtute ac lenitate paucis diebus Malacam intermissa commercia reuocauit. In ea legatione cû ad Siacanum dynastam Alodini vectigalem venisset, vltimum pænæ salutis periculum adiit. Siquidem Alodinus, pacis immemor post Maxelizij cædem factæ, Siacano cû alia tum filix nuptias offerebat; modo Botellium sibi vinum aut mortuum traderet; processissetque haud dubiè fraus; ni Botellius, incolæ monitu, quæ captû libertate donarat, maturè insidias præcauisset. Ea exspectatione delusus Alodinus, lanciaras ferme sex & triginta ad eum insequendum protinus misit. Ex in Lusitanicos lembos nouem cû incidissent, quibus Frâiscus Mellus præerat, atrox diu prælium & incerta victoria fuit, dum hostes multitudinè maximè freti nostros circumuenire nituntur. Sed ad extremum, acrius instantè, atque ad omnes occurrente impetus Lusitano, im pares viribus ac dimicandi peritia barbari, magno suorum amisso numero, terga vertere. Neque nostris incruenta victoria fuit: è socijs mulci, è Lusitanis triginta quinque desiderati. Huius pugnx fama tràquilliores in vltiore India fecit res: & Botellius, annona leuata, rebusque ex animi sententia confectis, auro pretiosisq; alijs onustus mercibus, Malacam reuertit. Neque segniùs interim ad Goã Lusitana res ab Albuquerque Prætore administrabatur. Intentus omni cura cõstituendo & propagando Emmanuelis imperio, nullam eius rei occasionè elabi sinebat è manibus. Ante omnia, captus opportunitate Diensis emporij, legatos ad Mamudium Cambaix Regem cum donis misit, vt munitum de more diuersorium Lusitanis, negotiandi causa, in eadem insula certis legibus exstruere sibi liceret. Neque abhorrebat à conditionibus Rex, commercij spe illectus adeò fructuosi. Cæterùm Iazij, qui nihil minùs quam Lusitanos accolat cuperet, opibus artibusque disculsa tota res est. Cum Idalcane præterea & Narsingano Rege confirmata per mutuos nuntios amicitia, actumque de communibus commodis. Verùm nihil tenacius in Albuquerque mente, quàm Armuzianæ rei cura insidebat; cuius tum regni status erat eiusmodi: Post Albuquerqueij discessum, & atrem scelere nauarchorum amissam, ingens rerum perturbatio erat Armuziæ consecuta. Primùm, Atar eunuchus grandi iam ætate decesserat. Dein, Zeifadinum, susceptis iam liberis regni potentem, Nordinus vrbs præfectus per Abassina mancipia veneno sustulerat: inque eius locum, præteritis filiis, succederat Zeifadini fratrem, nomine Torum. hunc, multis antè officiis, ac tum recenti

beneficio sibi deuinctum, quo insuper magis haberet in potestate, fides priuatim sibi ministris ac satellitibus cinxerat. Et iis, tres germani fratres, Mudofar, Hales, Hamedes, quod Nordinum arcto affinitatis gradu contingerent, præcipuum dignitatis & gratiæ locum obtinebant, sed ante omnes longè eminebat is, quem è fratribus tertium posui, Hamedes: vir & manu promptus, & libidine dominandi, & solertia in rebus gerendis, Atarî eunucho persimilis. Is callidè conciliando sibi militum animos, & obnoxios sibi sensim in urbem introducendo, & grauissima quæque in se vnum trahendo munia, paulatim eo potentia viriumque peruenerat, regnum vtroumque suo arbitratu ageret versaretque. Quocirca & Nordinus facere, & præ illo parè ciuilis ac modestus videri; & gemebundus Torus nusquam eodem inuito commouere sese, nedum maioris momenti quippiam aggredi. Iam verò, quod ad Emmanuelem Regem pertinebat, Lusitanis quidem ducibus illac iter habentibus patebat hospitium; & Emmanueli annum stipendium ex Albuquerqueij formula pendebatur: veruntamen ea erat conditio rerum, vt Hamedes nullo frænatus præsidio, vbi vellet, ab Lusitano Regem regnumque posset abducere: & Emmanuel per fraudem arce dejectus, precariam quodammodo eius insulæ ditionem habere videretur. Hisce rebus probè compertis, Albuquerqueius, Torum reterrimo seruitio domesticorum eximere, & in fide ac patrocinio Emmanuelis omnino stabilire decreuit. Ea res quod in primis egebat silentio, ne se Hamedes ad obsistendum instrueret; per speciem Adeni repetendi, magnis nauibus duabus & viginti, & minorum nauigiorum ingenti numero comparato, circa initium insequentis anni Goa profectus, in medio itinere cursum ab Arabia repente in Persicum sinum auertit. Armuziam vt est ventum, nauigiis cōfestim circumdat insulam, ne quid aliunde subsidij vel com meatus eo subuehi posset. dein missis vltro citròque nuntiis, de nouis amicitia legibus agi cœptum. Summa postulatorum Albuquerqueij erat; præter stipendium Emmanueli bona fide soluendum, vt arx ac diuersorium Lusitanis ad urbem daretur negotiandi causa. Neque Torus abnebat; cessit quin etiam arce propinqua: ceterum, quo minus reliqua expharètur, maximè obstabat Hamedes, continuandæ scilicet dominationis auidus; &, si alteri cedendum foret, in Ismaelem Persam, quàm in Lusitanum Regem longè propensior. Ea incensum cupiditate, cum ad saniora consilia reuocandi nulla esset spes; molientem insuper insidias, Albuquerqueius immisus per occasionem percussoribus, anteuertit è medio tollere. Hamede interempto, cætera expedita fuere; ac faciliè deinceps omnibus

nibus de rebus communi consensu transactum est: & in arcem absolvendam cum Albuquerque diligenter incubuit, tum ipse quoque Torus materiam & alia necessaria largè suoministruit. Dein tormenta omnia, quæ ad rebellandum animos facere possent, Armuzianis adempta, & Lusitani regni stemmata & vexilla in turribus cum ingenti clamore & plausu publicè posita. Viri ferme triginta è stirpe regia, ob regni æmulationem, à tyrannis candenti ferro occæcati, regio sumptu in vrbe alebantur. Hos quoque Albuquerque, ne quid eorum causa tumultus existeret, Goam amandauit, dato Quæstoribus & præfectis negotio, vt cuncta eis ad vñctum cultumque liberaliter Emmanuelis impensa præberentur. Inter hæc, Ismael, non modò sibi de Armuziano stipendio bellum cum Emmanuele suscipiendum non existimauit; sed etiam admiratione captus rerum, quas a Lusitanis perexigna manu gestas, cõsentiens fama toto panè terrarum orbe vulgauerat, legatum iungendi fœderis ac societatis ad Albuquerque destinauit. is verò in gratiam tanti Regis ingenti apparatu ab Albuquerque exceptus. Missi ad eum deducendum è Lusitana inuenture præcipui. Pomptæ autem ratio fuit eiusmodi: Præibant in equis cū venaticis pantheris, Persæ rectores duo: tum equi cataphracti sex nullo scellore sequebantur; dein equites, in argenteis ferculis regalia dona, vestis magnificam varij generis, itemque nativas & factitias primæ notæ gemmas cum tibiærum ac tympanorum hilari pulsu gestabāt. Postremò legatus ipse cum suo comitatu Lusitanisque incedebat. is in ornatissimum solium, adstante procerum corona, ab Albuquerque perhonorificè acceptus; cum muneribus litteras ad Emmanuelem & ad Albuquerque reddidit: expositisque mandatis, omni genere comitatis honorisque tractatus est. Ac demum redeunti, vicissim legatus ad Ismaelem adjunctus Fernandus Lemius: & missa pariter dona: affabrefactæ lorice duæ cum galea inaurata ac thorace quam optimo, armillæ aureæ quattuor, & nobiles pyropi complures: itemque alia pretiosa ex auro gemmisque monilia: necnon è singulis Indicorum aromatum generibus aliquantum. Accessere, optatissimum Ismaeli munus, aliquot variaz magnitudinis ænea tormenta cum Lusitanis ballistis, æreque Cyprio & stanno, ac postea magistri quoque eius fabricæ cum peritis libratoribus missi; vt quoniam ab Turca nouz illius terrote procellæ nuper acie victus fuisset, ea quoque virium parte communi hosti esset par. Dimissa legatione, & rebus ad Armuziam ordinatis, Albuquerque Torum hortatus est, vt Emmanuelis amicitiam cum fide coleret; certissimumq; in eius maiestate præsidium

suis fortunis reposuim existimaret. Inde Goam classe renauigans, cum iam sexagesimum tertium annum ætatis ageret, fluente sensim aluo consumptus, ægre ad Goani portus fauces animam traxit. ibi, cum sese è lectulo mouere non posset, in ipsa naui per confessionem elutis animi sordibus, & sacro ad supremam luctam oleo inunctus, Christam, cuius Cruci affixi in sinu fovebat effigiem, suauiter alloquens, inter carorum manus & lacrymas expirauit, prorsus inuicti ad laborem ac patientiam æquè corporis animique viri; & cum quolibet suæ ætatis ducum, vel naualis rei scientia, vel expediti consilij magnitudine comparandus. Facinoræ duo apprime gloriosa vasto dudum agitabat animo: alterum, vt Nili fluenta, nouo & spatij longè breuioris aluco, Abassinis adjuuantibus, in Arabicum sinum auerteret, ac totam Ægyptum Turcis redderet prorsus infructuosam; alterum, vt ab Armuzia vectos hippaginibus equites velocissimos ad trecentos in intimum repentè lictus eiusdem Arabici sinus exponeret: qui, antè quàm è vicinis regionibus concursus fieri posset, Mecam non amplius septendecim leucarum interuallo aduolarent; & ex inclyto apud eas gentes fano abominanda Mahometis ossa raptim aucherent, scilicet in perpetuam teterrimi impostoris & heresiarchæ ignominiam Christiano ritu publicè concremanda. Talia meditati, iniquorum obrectatio primam, dein mors interuenit, vt seni matura, sic rei Christianæ atque omnibus bonis acerba. Elatus est quàm amplissimo supere, & comploratione tanta; vt sacerdotum Christiano ritu psallentiū voces nequaquam exaudirentur. Conditus est in ædícula MARIA Virginis, quam Goa capta, vt supra dictum est, ipse construxerat: ac deinde Alphonsus filius (qui Olisipone hæc ibidem scribentibus nobis octogenarius agebat animam) suis impensis auxit ornavitque. Oræ Indicæ imperium, quæque illo imperio continentur, Albuquerque decedens pacata Emmanueli reliquit, & bellicam rem (vt iis locis ac moribus) egregiè constitutam. Paulo ante ipsius obitum, è Lusitania cum nauibus decem Cocinum appulerat Lupus Soarius prætor ab Emmanuele designatus. is cum iniisset magistratum; anno qui Albuquerquei mortem est insequutus, renouata cum finitimis Regibus amicitia, Fernandum Petreium Andradium cum nauibus octo misit in Sinas, ad instituendum cum ea natione commercium, & regiones è proximo cognoscendas. Vnà profectus etiam Thomas Petreius, Emmanuelis nomine, cum donis ac litteris legatus ad Regem Sinarum: quorum nobis mentio, quando inec semel facta est, iam & sæpius, vt videtur, in posterum incidet; aliqua hoc loco de gentia

de gentis natura, moribus, opibusque posuisse, non incommo-
dum fuerit.

LIBRI QVINTI FINIS.

HISTORIARVM

INDICARVM

LIBER SEXTVS.

IN ARVM regio, quam hodie Cinam vulgus
appellat, vltima terrarum Asiæ, ab Oriente
& à Meridie alluitur Oceano, quem Seric-
um vel Eoum prisci dixere; ab Occidente
Indiam vltiorem attingit, à Septentrione
cingitur Massagetarum Scytharumque limi-
tibus. Multo latius quondã imperasse gẽtem,
annales ipsorum, ac litteræ, & veterum ædi-
ficiorum illustria monumenta, & complures, in India præsertim,
ab iis denominatæ nationes, hæud obscurè testantur. Sed cum
sua ipsi mole viribusque fatigarentur, (quod à Carthaginiensibus
in re simili factum legimus) sponte missio veluti sanguine,
& castigata luxuria, intra hosce fines recepere sese; graui propo-
sito edicto, ne quis iniussu magistratuum eccederet. Regna, seu pro-
uincias vastæ magnitudinis, numerant quindecim cum sua cuius-
que metropoli: ad mare sex, mediterranea reliqua. Tellus, quod
maxima ex parte intra temperatæ plagæ terminos continetur, ra-
diis Solis, suapte naturæ vitales, puro ac parenti excipit sinu;
sic fit, vt saluberrimo cœlo & purioris auræ dulcedine per-
fruaturs; ac simul inclytæ fertilitatis gleba, frugum omnis gene-
ris fundat copiam bisfero trisferoque prouentu. Accedit ad eximiã
soli fecunditatem, summa cultorum industria. Et insipita est mul-
titudine, quippe subolescente in dies prole, & in alienas regiones
migrationibus interdictis. Neque in tanta mortalium turba cessa-
re cuiquam licet: non priuato dedecore tantum, & proximi cuius-
que probis ac jurgiis; verum etiam publicis moribus legibus-
que desidia plectitur. Itaque rustici homines nullam agri par-
tem

rem incuria squalere patiuntur. Saltus & colles pinu vitibusque, cæpi & planities oryza, hordeo, frumento, cæterisque segetibus nitent. quamquam è vitibus more nostro non exprimunt merum, vvas quodam condimenti genere in hyemem adseruare mos est. cæterum ex herba quadam expressus liquor admodum salutaris, nomine Chia, calidus hauritur, vt apud Iaponios: cuius maximè beneficio pituitam, grauedinem, lippitudinem nesciunt; vitamque bene longam sine villo ferme languore traducunt. oleis alicubi carent: sed earum vice non desunt plantæ, quæ humorem vinctui præbeant. Pascua sunt etiam gregibus alendis vberissima; & in hortis egregiè cultis cum alia nostri orbis poma, tum sapidissimos melopepones, suauissima & estimâ pruna ficusq; , & medica citreaq; variaz formæ ac saporis, apprime generosa mala conspicias. Ad hæc, perspicui fontes, & miro colorum decore odorumque fragrantia flores ac rosæ perennant. flumina verò, quæ magnas quoq; pariantur naues, piscosa & amæna, viridissimo riparum vestitu, pingui- bus aruis interfluunt. Quin, & ora maritima pluribus introrsum æstuariis ad omnium rerum copiâ inuehendâ euehendâque, facili patet accessu. Ingentem præterea volucrum & ferarum vim, ad aucupium ac venatum, paludes, luci, saltusque suppeditant. Mètalla auri & argenti & ferri probatissimi, & alia, incolæ effodiunt. Margaritas, & præcipuè nobilitatis vasa fictilia, quæ vulgò porcellana dicuntur; pretiosas pelles ad frigus arcendum; itemq; gossipij, lini, lanæ, bombycisq; , & serici fila, vestemq; omnis generis mittunt innumerabilè, Saccari & mellis, rhabarbari, casuræ, minij, glassique tingendis vestibus expetiti, prouetus ingens: odoramentis cū aliis abundat; tum præcipuè mosco (cuius nullam apud latinos Græcòs- ve scriptores mentionem inuenio) è feris quibusdam vulpecularum effigie, crebro verberare enectis, dein putrefactis. Denique nihil aliunde, non ad victum modò cultumque, sed ne ad delicias quidem ac voluptates requirunt. ac proinde nulla sub Sole gēs est, apud quam aliarum gentium opes æquè consistant. quippe vendē- tibus cuncta Sinis, nihil inuicem redimentibus, nisi fortè in vsum rectorij cuiusdam odorati, piper ex India. Neque erat externo cō- mercio locus; ni Sinam infinita quædam teneret argenti cupidi- tas. id præferunt auro; & cum indidem effossum, tum è remotis re- gionibus illatum, auidissimè accumulunt. Iam de ædificiis priua- risque ac publicis operibus explicare, infinitum sit. Vrbes præcipuè magnitudinis celebrant ferme ducentas, inferioris autem ordinis longè plurimas: porro castella & pagi, quorum nonnulli tribus familiarum millibus incoluntur, vicique passim ita multi sese offe- runt,

tant, vt summa iis vix possit. sunt autem egregio situ plerique; sciant aquis, procera circumdati, silua; ex qua turritæ prædiuitum aratorum eminent domus. Porro, dispersæ in æstiuos maximè secessus nobilium villæ, opere in primis eleganti; vel ad opacas am-
~~nium ripas~~ garrulos auium concentus, & fugientis aque lene murmur excipiunt; vel è montium iugis verticibusque, subjectos vallium anfractus, & vasta maris ac terrarum spatia, longè latè-
 que despectant. Sed ipsarum præcipuè urbium pulchritudo mira. Nanigabilibus impositæ sinuibus, admodum profunda & lata fossa, mœnibusque cinguntur quadrati ab imo lapidis, lateritiæ ad summum structuræ. lateres autem, ex eodem argillæ genere quo porcellana vasa cōfecti, & calce optima interliti, in eam duritiem ac firmitatem breui tempore coalescunt, vt ferramenti postmo-
 dum labefactari vix possint. crassitudo mœnium, quatuor & alicubi sex capit homines: additis ad prospectum pergulis ac mœ-
 nianis, & occultis ambulationibus, qua præfecti oblectationis causa pererrent: pomœrium, intra extræque, libero ad circuitū spa-
 tio, senis in ordinem equitibus pater. Ad obliquos autem ictus, modico intervallo, turres & propugnacula prominent, artificio-
 sis cōnecta fastigiis, & podium elegantibus adornata. Ex iis mœni-
 bus cum quædam ante bis mille annos constet extructa; nullam tamen in eis rimam aut sinum aut labem aspicias, aded seuerè a-
 critèrque facta recta ab regiis curatoribus exiguntur. Urbis verò totius ea ferme dimensio est: Latissimæ viæ duæ se interfecantes, perpetuo tractu, qui lustrari oculis possit, præcipuas quætuor portas aperiunt, præferratas, ornatu magnifico aditūque ad aspe-
 ctum præclaro. Ab hisce rectis viis, aliæ dein aliæque transuersæ, priuata & publica ædificia vicōsque distinguunt. Et ab utroque late-
 re viarum excurrunt porticus, quæ commeantem plebem & fabrū atque institorum apothecas ac tabernas à tempestatum injuria vindicent. iam verò, è lapide trifores vt plurimum, & quidem sum-
 mo artificio perfecti cum inscriptionibus, fornices passim visun-
 tur. quæ monumenta, magistratu abeuntes, regij præfecti relin-
 quunt. magistratibus autem ipsis, celeberrimo loco stant ampla &
 operosa prætoria, cultissimis hortis, capacibus piscinis fontibusq;
 pellucidis, & variis aquarum deriuationibus ad omnem animi re-
 missionem instructa. Nec desunt auitaria & ferarum septa, & ope-
 ris topiarii consiles syluæ luci que densissimi, & distincta floribus
 præta: vt singulæ præfectorum domus oppidi propemodum instar
 obtrineant. Priuatorum ædes, circa maritimam oram humiles; me-
 diterraneis verò locis, multiplici contignatione tolluntur, vel pi-
 ctura

stura decoratæ vel opere albario candoris cinnij. A primo ingressu panditur atrium, armariis circumquaque dispositis: in quibus inanium Deorum statuæ collocantur. accedunt lacus pleni piscium ac pensiles horti. materia in ædificationes vtuntur mirè læuigata, & certo lenocinij genere in auri colorem ac splendorem adducta. Pari læuore regulum est, calce spissatum atque cõmissum ad pluuias arcendas: durantq; seculis tecta talia, extremis imbricibus è marmorato pereleganter elaboratis. ad singulas verò ianuas viridi opacitare arbores ad lineam directæ consurgunt: quarum gratissimo aspectu, quasi pabulo quodam, oculorum acies quamlibet fatigata reficitur. Porro vrbes, præterquam quòd magnis, vt dixi, fluminibus pleræq; alluuntur, sunt etiam quæ, ad subuectionis euectionisque commoditatem, canales nauium capaces introrsum admittant. quales multis locis apud Belgas & alicubi etiam in Italia cernimus; marginatis vtrinque semitis ad terrestre iter adstructis. lapidei quoque pontes egregiè facti, non ad oppida solum, sed etiã in agris plurimi. quæ flumina propter altitudinem pilas arcusque rejiciunt; ea consertis & contabulatis nauibus pro ponte junguntur: sin ex imbrì vehementius intumuerint; solutis interim ordinibus, viatorem, gratuitæ cymbæ, Regis impensâ transmittunt. lam, voraginibus & hiatibus terræ, & stagnantibus aquis, quæque alia ad iter impedimento sunt, publicè occurritur. quin etiã, asperissimis locis ad montium latera excisis cautibus, viæ patescunt, ea molitione sumptuque, vt Romanam in eo genete magnificentiã non requiras. Tempia etiam cum turribus culminibusque spectantur (licet alioqui Deos contemnant Sina) pulcherrima & maxima. Trans pomerium dein, præsertim ad mare, suburbia, eodem ornatu & laxitate viatum, aduenas ferme ac negotiatores frequentissimis diuerforiis & cauponis accipiunt; in quibus, præter delicatas de gentis more portiones, omnium etiam generum cocti crudi que prostant cibi, & exquisita cupedia. Sunt autem Sinarum populi, (quemadmodum eiusdem plagæ alij) prout ad Septentrionem vel ad Meridiem vergunt, magis aut minus æneo colore vel candido; simis naribus, exiguis admodum ocellis, rara barba, longis crinibus, quos accuratè comptos, & in verticem coactos illaqueant, & oblongum ex argento clauum in laqueum inserunt. neque tamen vna est omnibus capillamenti ratio. quippe cælibes comã a frõte discriminant, mariti confundunt; atque hæc præcipuè nota ordinè vtrumque distinguit. Primarij ac diuites, quique militiam exercet, verficolore serico: plebeij ac pauperes lino seu gossipio tegunt corpora. nam apud Sinas lana, cum maximè suppetat, minimè texitur.

Sagis ad veterem Hispaniæ consuetudinem vtūtur, media sui parte crispis ac rugosis; cæterum fuſa & explicata lacinia, & laxis manicis: ipsum verò ſagum ab læua parte conſibulant. Accedit talaris tunica, quam qui è regia ſunt ſtirpe, vel ſuperiore aliquo magiſtratu funguntur, circa baltheam maximè; cæteri limbo tenuis acupingunt. Caput operiunt præcelſo ac rotundo pileo, è tenuiſſimis virgulis atro filo prætextis. Caligas induunt affabre factas, & elegantes cothurnos aut calceos bombycino obſtragulo perpolitos. Veſtimenta per hyemem pretioſis murium Scythicorum pellibus, quas vulgo martas vel ſabellinas vocamus, calore admodum ſuauis, & ventis impenetrabili denſitate ſuffulciunt; iſdemque ſeparatim pellibus circumſouent colla. Moleſtias ſtatuum, munitis egregiè ſenſtris ac ſpecularibus, prohibent. Per æſtatem verò, ad reliqua remedia caloribus leniendæ, illud etiam accedit: Subterraneos idoneo loco effodiunt ſpecus, inde conceptam auram, intenſiorem aut remiſſiorem prout libuerit, per omnes ædium partes admirabili machinatione diſpenſant. Mulieres circa curam capitis multæ ſunt, crines diu pexos concinnatòſque in ſummo circumligant vitra gemmis auroque diſtincta; reliqui corporis ornatus minimè laſciuus. Præcipuam decoris ac formæ laudem in pedum breuitate & exilitate conſtituunt, atque ob id ipſum tenellos ab infantia faſciis perquam arctè conſtringunt. Magnus apud nobiles matronas honos pudicitix, rarò viſuntur, nec in publicum prodeunt, niſi geſtatoria ſella, prærentis ex omni parte velis, & occultæ ſpeculationis cauſa, reticulatis ex ebore ſenſtellis ad latera appoſitis, ſuccollant ſerui, magna vndique ſtipante familia. Depreheſum adulterium, æquè viri ac feminæ, capite luitur. Ad nuptias dotem non viro femina, ſed vir feminæ deſert. Singulæ vxores in matris familias numerantur loco: pellices procul à conſpectu variis locis aluntur. Proſtitutis ac meretricibus (æſerè mancipia ſunt) proprium ac ſeparatū in ſuburbiiſ domiciliū eſt. Annum è lunaribus periodis duodecim ita conſciunt, vt tertio quoque anno ad duodecim vnā addant. Principium à Martij menſis nouilunio auſpicatur. Eum diem, publica hilaritate, natalem quiſque ſuum priuata gratulatione concelebrant. munera ſibi & ſportulas inuicem mittunt. apparatiſſimis dein epulis, noctu præſertim, exquiſitiſſimi interponuntur ludi. Comœdias ac tragœdias exhibent ſumptuoſas, vel fabulis in præſens à poëta conſectis, vel actionibus è veterè hiſtoria repetitis, petoriſtæ, aretalogi, præſtigiatores, mimi non deſunt. parietes forniceſque viridi fronde, micantibus roſis, & pretioſo perſtromaticè veſtiuntur.

untur. fragrant odoramentis ac floribus viæ; accensis funalibus ad laternis; arbores, pergulae, fenestra collucunt: neruorum pulsu, tibiarum vocatione concentu omnia personant. Conuiuiorum autem ratio est talis: Inuitantur multi, propria singulis mensa, aut summum binis, apponitur ex ligno ad instar eburni splendidissimo, varijs syluestrium maximè rerum figuris, ac certis linearum ductibus (quo in genere Sinæ admodum excellunt) capteolatim ex argento vel auro discurrentibus. Ea pictura nitorque pro mappa est. serica frontalia dein ad humum vsque dependent. Conuiuæ fucatis confident cathedris, præmolli, vt apud nos, culcitra ad gratiorem quietem obductis. Inde elegantissimi primùm canistri fertis redimitti, onusti baccis pomisve, toto marginè disponuntur. Intra id veluti septum, admirabili structura, ceteræ exsurgunt dapes. cūque sagina omnis generis, ferinaeque ac domestica, & piscibus, ostreisque, & cunctis ferme illecebris, & condimentis abundent; suilla tamen præcipuè caro summorum pariter & infimorum expetitur mēsis: neque ex alio vlllo animali copiosior ganea. Cibos digitis attricare (vt sunt vulgo mūditiarum diligentissimi) rusticitatis putant: bracteatis paxillis, vel argenteis aureisve fascinulis, concisa minutim frustra in os inferunt. Exiguus poculis crebro haustu sedant sitim: & magno cum honore verborum mutuo sibi propinant. Miro interim silentio atque ordine lances ab atriensibus inferuntur: & in singula fercula mensæ instrumentum omne mutatur. Hæc separatim viri, ac matronæ item seorsum (quæ maritorum zelotypia est) eodem apparatu in penetralibus conuiuantur. Salutandi ritus, inter plebeios, eiusmodi: læuā in pugnum compressam obtegunt dextra. ambas dein pectori sæpius admovent; & simul, accommodato ad gestum sermone demonstrant, amicum sibi conditum hærere in medullis. At primores, brachijs arcuatim extensis, ac degitis vtriusque manus implexis. identidē sese ad terram vsque summittunt: certantque verborum officijs inter se, vter posterior, alterius honoris causa, quiescat. Opificum ac sellulariorum ingens vbique numerus; & certus ordini cuique vicus est, sculpendi ac pingendi artem, itemque plasticen, toreuticen, encausticen, nec non fabricas, ærariam, ferrariam, cæterasque metallicas ac materiarias egregiè callent. neque ad conflandos ignes (quod vel in primis mirere) cuiusquam egent opera. quippe, certa ratione ita libratistubulis quibusdam, atque ad caminum aptatis, vt acceptam è cauernis auram perpetuò reddant. mechanica quælibet, vel ibidem excogitata, vel ex alijs terris inuenta, celerrimè arripiunt. Hæc tormenta consilare, litteras imagines.

gineſque ſubiectis prælo typis excudere (quibus commentis Europa recentibus aded gloriatur) vetuſtiſſimo in uſu apud Sinas eſſe, compertum eſt. Accedit ad artificioſum tormentorum, quod ex ijs quædam ſolutilia faciunt, perque partes impoſita baiulis aut iumentis, quocunque opus eſt, ſine vexatione circumferunt. Ad ſcribendum autem, arctas & oblongas adhibent è leui admodum ac tenui papyro pagellas. neque verſus ab læua ad dextram, vt Græci, neque ab dextra ad læuam, vt Hebræi, ſed ad imum ab ſummo perducunt. cuius generis impreſſum volumẽ, atque inde tranſmiſſum, Romæ in Vaticano, iteinque in Laurêtiana Philippi Regis bibliotheca videre me memini. Litteris vtuntur velut Aegyptiis, quas hieroglyphicas Græci dixere. Ex ſingulæ ſingulis nominibus ſeruiunt, atque etiam integris interdum ſenſibus. Ita ſit, vt cum Sinæ varia lingua, quippe tam multis regionibus tamque diſiunctis, vtantur; tamen, quæ litteris conſignata ſunt, peræquẽ omnes intelligant. Præter ſuum cuiuſque nationis atque prouinciz, certus inſuper & communis eruditorum eſt ſermo. Latinæ apud nos linguæ reſpondet. vulgo Mandarinum appellant. hoc aulici, ſcribæ, iuriſconſulti, iudices, magiſtratus vtuntur: huic impenſa cura dant operam. Qui per plateas erret otioſus, vt ſuprà docuimus, vel manum ſupplex ad ſtipem porrigat, ferme eſt nemo. Mancii, vel aliqua parte corporis debiles, vel morbo impliciti grauiore, quàm vt ſibi parare victum villo modo poſſint; cognatis affinibꝫ ſve alendi attribuuntur à magiſtrato. ſi propinqui deſint, vel propter inopiam alendo non ſint, cauſa probẽ cognita, ne quid ſubſit fraudis, in regia valetudinaria deportantur. Luminibus capti, ſi premat egeſtas, piſtrino ac molæ; manci, aut quoquo modo mutili, dum ſupperunt vires, aliis alij miniſteriis aſſiguntur. Denique nullus inertiæ vel ignauiæ locus eſt. Itinerum ſpatia hoc pacto diſtinguunt: Minimam omnium menſuram patrio nomine vocant Li, hæc, interualli continet quantum æqua planitiẽ, die puro ac ſereno, vox humana percurrit Li decem, vnum explẽt Pu, quod Hiſpanienſi ferme leuæ reſponder; ſiquidem Pu dena, diei vnus iter efficiunt, quod vulgo ychan appellant. Peregrinationibus autem non iumenta modò, ſed etiam varij generis ciſia, leſticæ. pilenta deſeruiunt: accedunt rhedæ ac vehicula, partim equis iuncta, partim etiam, vbi camporum æquora patiuntur, velis euntia. Nec verò minꝫ peritẽ ac ſcienter aurigæ, quàm nauæ & gubernacula moderantur, & varia velorum inflexione, proſtrato vel reducto, prout opus eſt, pede, ventos excipiunt. Præſidia rerum (vt quondam in Latio) non moneta nummiſve, ſed, ne locus

adulterio pateat, concisi maximè argenti pondere metiuntur: atque in id ipsum forfices, & habilem trutinam ligneolæ inclusam thecæ, in sinu circumferunt. ad maiora verò pondera cum lancibus libram, publicè probatam ob signatamque, habet domiteruncios duntaxat ex ære publica forma percutiunt, gestantque pertusos in linea, supplendis argenti pretiis. vel etià ad quiesquilias cõmendas. Nihil, quod vlli vsui possit esse, perire per incuriam sinu, excrementa sordèsque ad stercorandù agrum, vilissima scruta in chartarias officinas, ipsa denique canum ossa in cælaturam & sculptilia conferunt. Fœneratores, vtpote reipub. noxij, cum alijs pœnis, tum pecunia mulctantur in scœnore deprehensa. debilibus tantùm aut cæcis ex infima plebe, ad sustentandam inopiam, aliquid vsuræ nomine exegisse impune est. Suarum quilibet mercium institor descriptum indicem; pharmacopolæ etiam lingulorum simplicium, quæ appellant, specimen ipsum coguntur pro tabernæ foribus habere propositum. Ea sæpe ab ædilibus inspiciuntur: neque componendi miscendive, nisi præsens necessitas vrgeat; neque composita diutius adseruandi, cuiquam omnino ius est. Vocales & gesticulatorias aues enutriunt impensa cura, venduntque, præter naturales colores, variè etiam vestitu ornatuque distinctas. Iam, naualium copia, ac totius rei maritimæ apparatus, pænè incredibilis: adèdè largè, materiam & omne instrumentum, cædunt siluæ, & ferri optimi venæ, & lini gossippiique frequentissima texturæ suppeditant. Maximas naues, vento duntaxat mobiles, (quarum supra meminimus) vulgò juncos appellant. ex iis partim ad bellum parantur, eminentibus ad proram puppimque castellis: partim depressiores, ad mercaturam & onera. Sunt quas Lanteas, quas Bancones vocant: illæ sex rentis ingentibus; hæ tribus tantùm, quaterno vel seno in scalam remige ad vtrumque latus instructæ. Longis etiam, trirenium instar, vruntur; sed sine rostro, & ad amnes ac vada sulcanda plano aluco fabricatis. Aliæ conspiciuntur, maximè peragrandis animi causa littoribus, auro & argento cælata puppi, cubiculis, reticulatis fenestris, porticibus, pèsilibus hortis pænè in maris contumeliam exornatæ. Ad summâ, variæ magnitudinis ac formę nauium. n. rãta copia est; vt præfecti orę maritimæ, si quid vrgeat subitæ rei, militares juncos à quingentis ad mille contrahere momento dicantur. Neque vlllo tempore anni defunt classes, ad tuenda & purganda piratis maria, pluribus locis paratæ. Hæ, magno totius regni bono, mercatoribus & nauiculariis omnium nationũ præstare conãtur non modò tuta, sed etià secura cõmercia. Carinas oblinunt certo bituminis genere mirè fide-

delicta ad explendas rimas, tū ad teredinem & noxia lignis animalia prohibenda. Purgandæ verò naui, pluribus cōsertam vasculis antiā, ad latera introrsum applicant eo artificio, vt vnus quilibet sedens, alterno pedū ac perleui motu, paucis horis quantalibet sentinam exhauriat. Nāgiorum fluuiialium incredibilis copia. quippe in iis. magna pars hominum cum conjugibus & liberis degit: cū quibus alij vecturam exercēt; alij pro cauponibus & institoribus in perpetua statione sunt: nec solū in cibos, verū etiam in cultu ac vestitum, ipsasq; delicias habent cūcta venalia; vt in ipso itinere ac fluuiis urbana comoda & copiam non requiras. Sunt qui intras naues, altitium, atque anatum præsertim, ingentes alat turmas, & facillima est soboles; propterea quod ex ouis, nō matris incubitu, sed leni repore ex ignibus tēperatis adhibito, quotquot visum est pullos excludunt. Noctu, animātes eas intra septa nauium cohibēt; manē vt diluxit, in cāpos orizæ feraces emittunt. ibi, non paruo agricolarū cōpendio, noxias frugibus herbas, mira quadā auiditate depastē, sub noctem, ad cymbali seu tympani pulsum, in suas quæq; cohortes ac recepracula redeunt. Minutz verò cymbæ, non fluuiatilem modò, sed ne marinum quidē saporis egregij piscem interioribus incolis deesse patiuntur. Verno rēpore anni, tumescētibz imbrē ac niue fluminibus, cū ad ipsas maximē fauces fortificādi causa æquorei greges ex alto succedunt; confestim ē vicinis regionibus haud ignara prouētus magna hominū multitudo cū retibus & vericulis aduolat. ingēs captura nullo negotio fit: inde amnici nautæ à maritimis quā optimos pisces vili coēptos pretio, & vimineis cōditos corbibz, peruncta chartæ ad continendum liquorē in tectis; mutata subinde aqua, & pabulo injecto, quamuis intima in loca incolumes vehunt. ibi ex angustiis in ampla trāsflussuaria, & latas vrbiū fossas, ad lautiora conuiuia popinasq; toto anno sufficiunt. Capiendi autē cū aliæ sunt artes, tum illa vel in primis iucunda: Prægrandes ac domesticos habent coruos, eiusmodi prædæ assuetos. horum colla nodo ita laxo constringunt; vt nequaquam interclusa respiratione, cibos tamen transmittere ac deglutire non valeant. ita ē caueis dimissi, admirabili solertia se se in aquas immergunt: pisciculos minutos ore conceptos, maiores autem rostro apprehensos, domum, vnde abiēre, identidem referunt; quoad solutis omnino faucibus, ad satietatem ipsi quoque pascantur. Ea magistratuum oblectamenta præcipua. Rei literariæ magna pars hominum vacat. Medicas artes & physica & astronomica attingunt pauci; iura legēsque habent ante annos bis mille scripta, neque vnquam (vt ferunt) exinde mutata. his

115 P O R T A R V M   I N D I C A R V M
d ferme ad honores ac magistratus aditum patefaciant,
certatim insudant : de quæ politicis rebus , regnorum-
inistratone, & quærunt ipsi inter se, & , vbi licet, è pere-
dè sciscitantur. Gymnasia cū egregijs doctõribus ferme
n amplè & copiosè sustentat Rex. in ea gymnasia è ludo
primisque rudimentis pueri & adolescentes leguntur,
a præfecti, quos cessatores vel tardos animaduerterint,
t primùm, dein plagis afficiunt, ad extremum ignominia
xpellunt. cæteros, pro cuiusque profectu ac diligentia,
udibus. Ad hæc regij censores tertio quoque anno gym-
licè recognoscūt. ab ijs ingenij & doctriinæ hoc ferè mo-
ien sumitur: celeberrimis in regni cuiusque gymnasijs, ad
m rem , mensis & subsellijs instructa visuntur ampla &
onclauia. In ea ex alijs provincijs (ne quid gratiæ detur)
dolescentes, prætentato sinu ne quæ secum inferât librū,
n pugillaribus includuntur. ibi à censoribus theses de re-
gno, itémque de priuatorum controuersijs, ponuntur ex
in eam sententiam, clausis ostijs, adhibitisque custodi-
sua quisque copia & facultate scribunt eo intentiore stu-
l in eiusmodi certamine non dignitas modò, sed etiam
uiusque disceprat. sub noctē, apertis foribus, pensa ex-
idscriptis auctorum nomine, origine, & patria. deinde
enture: censores per otium ea scripta perpendunt : & ex
numero tria primùm millia ; rursus ex hisce, trecenta;
ex trecentis, nonaginta quàm optima seligunt. atque is
abetur sapientiæ flos; neque vltra subcernitur. quippe, to-
is peritos, ad supplementum, in singula regna describi
st. Post hæc, edicitur dies, quo die victorum nomina voce
pronuntianda sunt. Fit denuo ex omni parte concursus.
â tulère, ij cum exquisito verborum honore magistri ap-
atq; is dies magna conuiuiorum ac ludorum pompa &
te peragitur. Noui magistri, phaleratis in equis, ingenti
ordinum studio & comitatu, per urbem incedunt. dein
regiã, referri Rex iubet in Loyrias ; quo maximè titulo
vniuersa censetur : & annum singulis honorarium ad
am tuendam attribuit, ac tum denique inter se ample-
iusque collegij necessitudinē persanctam existimât. Por-
ytiarum corpore iudices, & consiliarios, & magistratus
is est. neque per ambitionem, aut corruptelas, nullo sui
nis documento, raptim ad summa transiliunt : sed in in-
s probati spectatiqûe, gradatim ad superiora conscendūt.

Magistratum minorum ingens vbiq̃ue numerus; maiores in vna-
 quaque metropoli cum amplissima potestate quinque: neque ii
 indigenæ, quo magis inter ignotos, odio & amore vacui, rectam
 in administrando rationem sequantur. Inter hosce, omnium cōsen-
 su, primum dignitatis & imperij locum obtinet Tutan. is, quasi
 vicario Regis munere, vniuersæ prouinciæ præpositus est; ac dig-
 nitatis causa, proprio ac separato à reliquis præfectis habitat loco.
 ad hunc grauissima quæque & maxima referuntur: pleraq; decidit
 ipse, ac de toto rerum statu subinde Regē per litteras edocet. Pro-
 ximus huic honore habetur Pōnchasius, penes quem vectigalium
 & fisci regij est cura. is cum ingenti scribarum & custodum copia
 tuetur ararium; rationes & codices recognoscit; annua stipendia,
 salaria, mercedesq̃ue distribuit. Sequitur Anchasis, qui cum con-
 silio delectorum virorum, non de ciuilibus modò controuersijs ac
 libris iudicat; sed etiam rei capitalis quæstiones exercet: atque
 ad hoc tribunal toto eo regno in causis grauioribus prouocatio
 est. Porro Aitan rem bellicam administrat, cōscribit exercitus, cō-
 parat classes; ac præcipuè in id excubat, ne peregrini in vrbes ac me-
 diterranea sensim irrepant. Aitani subest postremus omnium Luiti-
 sius, vir, militaris itē rei peritus, qui ad Aitanis arbitrium, prout
 opus est, varias in expeditiones cum exercitu proficiscitur. Sunt
 qui præfectorum alia quædam tradant nomina, & plura: sed utiq;
 magna omniū species; mira maiestas. ac singulis, excepto Luitisio,
 à consilio sunt viri decē lectissimi, verū impari dignitate. superio-
 ris ordinis quini ab dextra sedent, quod apud Sinas honori duci-
 tur: aureo baltheo, & (qui regius est color) croceo galero: inferioris
 classis ab læua totidem, cingulo argenteo & cæruleo galero di-
 stincti. Si præsidem in prouincia mori contigerit, antiquissimus è
 consiliarijs in locum defuncti succedit. Ex eodem numero, ad ob-
 eundam ac lustrandam Regis iussu prouinciam, legati mittuntur.
 Cæterum cuncti peræquè præsides & conciliarij regium insigne
 gestant ad pectus humerosq̃ue, serpentem ex auro textili. Neque
 minoribus præfectis, alijsve, magistro custodiarum excepto, quem-
 quam è superioribus hisce nisi de genu alloqui aut compellare fas
 est. Euntes in prouinciā, præter vestimenta & famulos aliquot,
 nihil omnino vel ad iter, vel ad hospitium, vel ad cæteros vitæ vsus
 parandū; in singulis oppidis regij sunt parochi, ab iis cuiq; pro di-
 gnitate cuncta benignè præbentur. quodd si priuatis amicorum ho-
 spitij vti malint, pro cibarijs numerantur pecuniæ. Ineuntibus
 magistratū obuiam primum sub signis peditum cohortes & equi-
 tum, tumæ tum reliqui ordines cum insigni pompa; & vario sym-
 pho-

phonix cantu procedunt: ea frequentia per vicos vrbis, magnifico peristromiete ornatos, non sine honore florum odorumque, nouus præfectus in prætorium vsque deducitur. Præstò sunt regij famuli & curatores, qui sine vlla ipsius molestia cibos, instrumentum, & supellectilem ex maiestate suppeditent. intra easdem ædes proprijs conclauibus ac cœnationibus asseclæ, scribæ, accensi, lictores, & forense ministerium omne alitur vnus Regis impensa: quo plures omnium actionum & vitæ quotidianæ arbitros ac testes habere se magistratus intelligat. Iura autem hoc ferè pacto redduntur à primo manè ad vespertam, paucis horis ad meridiandum intermissis, præcelso in tribunali cõsider prætor. cingunt latera iudices. cohors ad imperium parata circumstat. qui ad ius petendũ accedunt, intromissi abjanitoribus, procubunt illico, & vel minus ipsi, quid velint, elata voce pronuntiat, vel supplicè libellũ recitadũ propalã offerũt scribis. Prætor, agitata re, de cõsiliij sententia respõdet; ipsũq; responsum litteris cõsignatũ à scriba, ipse dein rubricato pigmento sua manu cõfirmat. Ex aperto administrantur omnia. solitudo, & secreta colloquia, & arcani fursurri vetantur, quo minor flagitijs & fraudibus, quæ oderunt lucem, aditus sit. Capitalis noxæ reos identidem comperèdinant: nec nisi lentè quaesita, & ad liquidum cognita causa, condènant. itaq; oppidò pauci in tanta hominũ multitudine carnificis manu finiunt vitam. Cæterum interea, vincti quam diligentissimè adseruantur loco ampio, instar oppidi, celsis admodum parietibus circumsepto; eodemque rerum venalium copia, tabernis, & opificijs, ne quid extra petendũ sit, ad omnes vitæ vsus instructo. carceri, cum magno vigilum numero præest non leui auctoritate vir. is per se, perque suos, custodiarum seriem quotidie recognoscit: & quam intentissima excubat cura, ne cui, delinitis pretio ministris, vel perfosso pariete, suspensissive alicunde funibus, aut alia quapiam ratione effugium pateat. Fori verd ipsius, & prætorix turbæ seuera admodum disciplina. graui malo, erratum, atque aded murmur omne compescitur, qui deliquere; ijs, quo conspectior ignominia sit, vexillum quoddam in manus datur. cum eo vexillo, ad conuentum vsque dimissum, genibus nixi persistunt: ac demum ad Prætoris arbitrium verberibus acerbè mulctantur. ac multos passim videas (neque id propter aduetudinem probro est) vrbieibus liuida, & medicamentis oblita facie. Porro præfectis, cùm in publicum prodeunt, multo cum satellitio, gregibusque clientum & amicorum, sella, vt dicebamus, magnifica gestari mos est: & quidem defixis in vno obtutu oculis, (quo in genere à prima etate exercetur) ac toto vultu ad se-

veritatem tristitiamque composito. Frenati sequuntur equi; variaz
ymbellæ circumstant: liſſorum anteit manus: quorum, hi regia ve-
xilla, arundines illi toſtas ad verbera, alij clauas argenteas ferunt;
alij, pendente ex humeris tabella gypſata cum ſericis floccis, in-
ſcripſum magiſtratus imperium ac poteſtatē oſtentant. Hi omnes,
in ordinem bini, magnis clamoribus ſubmouent plebem, quæ vel
in domos feſtina ſe proripit, vel etiam honoris cauſa vias euerrit.
in tranſitu verò mirum ſilentium, non modò interpellare præfe-
ctum, ſed ne contra quidem inſpici ſas eſt. Rem militarem non
tam audacia vel firmitate, quam numero, & machinis, & egregia
in primis diſciplina ſuſtinent. Præter extraordinarias copias, quæ
varijs locis, vbi res poſtulat, comparantur; in ſingulis urbibus fir-
ma ac certa præſidia ſunt. pro muris aguntur excubiæ, quas iden-
tidem obit circitor: itemque valida ſtationes ad portas. earum fo-
res, præter alia repagula ſerasque, impreſſo chartæ, & commiſſuris
agglutinato ſigno, quotidie muniunt: nec niſi eodem à miniſtris in-
ſpecto ac probè agnito, aperire conſeſſum eſt. Ad limites regni
crebræ & minutæ viſuntur arces. qua verè Scythæ contigui ſunt,
inſanæ ſubſtructionis murus in ducentas amplius excurrit leucas,
quantum inter duos admirandæ altitudinis montes interuallū eſt.
Ea regionis clauſtra firmiſſima. Vbi ex illa parte increbuit belli ru-
mor, conſeſtim à cuſtodibus dato ſigno, è vicinis caſtellis & oppi-
dis concurſus ad munimenta fit; quoad ab Rege duces iuſto cū ex-
ercitu ſuperueniant. Equites, elegantiffimo ornatu armatuq; præ-
lium incunt, quaternis ex ephippio pendentibus gladijs, quorum
ſimul duobus perquam ſciēter vtuntur. pedites item egregiè arma-
ti pugnam capeſſunt, largum vnicuique ſtipendium optima fide
perſoluitur: ſpectatæ virtuti certus ab imperatore honos; contra,
ignauiz perſidizque ſupplicium. Qui ad militiā adſcripti nō ſunt,
ijs arma priuatim nulla; quæ maximè res ab inſeſtinis tumultibus
otium præſtat. Atque vt cæteri magiſtratus, quo magis caſtè rem-
pub. adminiſtrent, ſeruantque incorruptam in iudicando ſenten-
tiam; è longinquis peruntur locis: ita, ordinum ductores, ac mili-
tares præfecti, ea de cauſa leguntur indidem, vt eos ipſamet cari-
tas liberorum & coniugum, ad ſubeunda belli pericula, & acrius
pro aris ac locis dimicandum, accendat. Porro hiſce tot præfectis,
iudicibus, populisque, cum regio nomine ac poteſtate vnus præeſt
vir, necis ac vitæ omnium dominus. huius, vel è ſtipatorum & appa-
ritorum frequentia, vel ex ædium admirabili ornatu & laxitate,
vel ex ipſo genere domesticæ diſciplinæ, veneranda maietas. Oſto
habet à conſilijs è toto Loytiarū ordine lectos viros: is ab Rege ſe-
cundus

cundus dignitatis est gradus, summumque totius gentis oraculū. sexaginta circiter alit vxores, feminæ tantum vel eunuchi ministrant. ipse, nisi mutandę sedis causa, vel cū ad bella procedit, ferē nunquam excedere solet ē regia. De omni statu prouinciarum & præfectorum actis certior assidue sit; veredarijs seu cursoribus ita distributis, vt in singulos menses ex qualibet prouincia litteræ in regiam perferantur. ij, per equos paribus ferme intervallis in via dispositos, celerrimē peruolant; tuumque in singulas positiones aduentum, quo recentes equi, seu ad flumina trajicienda naves illico expediantur; vel tintinnabulis perargutis ē belluæ ceru. ce pēdentibus; vel etiam, vt apud nos, cornu sapius inflatō præntiāt. Super hæc, stas ipse tēporibus idoneos viros, ad cuncta coram inspicienda, per omnes regni partes cum ampla potestate dimittit. quin etiam, extra ordinem certos ē suorum fidelium numero in eā ipsam rem destinare consuevit, sacramento priuatim ad actos muneris cum cura & cum fide fungendi; id vt quā occultissimē fiat; multa Rex habet apud se diplomata, suo notata chirographo & signo; nominibus tātum speculatoris, & locorum, & personarū, ne quid emanet, consultō suppressis. Inde, vbi tempus est, clā accepto diplomate inspector idem & censor, quam Rex iusserit verbo prouinciam, tanquam vnus de populo circuit; præfectisque ac prætoribus, inter publicæ rei administrationē, ac præsertim inter dicendum ius, dissimulanter assistit. Vbi quæ voluit, probē cognouit; tum demum adit consilium; & prolato repentē diplomate; mira omniū veneratione summus totius consilij iudex & arbiter in solio collocatur. Inde, prout exigit res, alios ornat laudibus, atque ad altiores extollit gradus; alios, nulla cuiusquam tergiuersatione, vel in ordinem cogit, vel etiam supplicijs grauioribus afficit. Atque eo præcipuē metu magistratus ac iudices in officio continentur. In singulis prouincijs aurea tabula velata inscripto Regis nomine custoditur. Eam tabulam singulis nouilunijs velo reducto, Loytiæ & præfecti omnes honoris causa inuisunt, & æquē ac Regem ipsum adorant. De mortuo Regi, ē filiis maximus natus, si desint liberi, (quod in tanta vxorum turba perrarum est) proximus ē regia stirpe succedit. ceteri, ne quid eorum causa tumultus existat, remotis inde palatijs ad instar oppidorum incredibili magnificentia, regio cultu apparatuque, in libera custodia detinentur, proposita capitis pœna, si extra eos fines iniussu pedem extulerint. Legatos Regum, qui vel amicitiam experunt, vel æquo iam antē facere iuncti sunt, missa obuiam nobilitate Rex comiter accipit: ac legatione peracta, Loytijs appellatos honoris causa,

cum

cum amplis muneribus domum remittit. Iam de thesauris, & coaceruatis auri & argenti laminis, admiranda narrantur. nec desunt qui ad nostræ monetæ supputationem, aureorum annua millies ferme ac ducenties centena millia Regem capere pro certo perhibeant: quantum vix moriens Imperator Vespasianus, & quidem pecuniæ diligentissimus, in ærario Romano reliquit. Ingens omnino summa: & in cuius contèplatione haud immeritò laboret fides. veruntamē satis constat, in vno Cantonis emporio, quod aliis eius plagæ multis & celebritate & diuitiis inferius est; ex annonæ salariæ vectigali, centum circiter & octoginta millia coronatorū; & in medioeri quodam oppido eiusdem oræ Cantonis, è decimis oryzae duntaxat, amplius centum millia percipi. vt minimè dubitandum sit, quin ad fiscum perueniant immanes pecuniarum acerui quotannis: imperij magnitudinem, frequentiam populorum, exactiones capitum & ostiorum, portoria mercium, frugum omnium decimas, fructus metallorum, & cætera vectigalia reputantibus. Accedit non mediocris ad summam opulentiam momenti res: quòd more Turcico & sectæ Mahometanæ totius, in ditio- ne sinibusq; Sinarum, tributa & stipèdia, præter vnum Regem, nemo prorsus omniū imperat. nulli, vt apud nos, Comites, nulli Duces, Marchiones, Barones, vel dynastæ censentur. Magistratus ac præfecturas, non tã in beneficij aut præmij, quã in laboris ac muneris loco tribuit Rex: neque splendida honorum vocabula, & optimi redditus, hæredem sæpe degenerem sequuntur. suas sibi quisque diuitias ac dignitatē studio ac diligētia parat: nec virorū fortium & vigilātium loca, per nobilitatis fucum, ignauia & segnities occupat. Hæc ferme Sinarum bona laudēsq;: quas tamen easdem grauioribus malis vitiisq; superari non dubium est. Religionis, quæ iustitiæ prima & præcipua pars est, cura genti postrema. Sacrificulis (quos patrio sermone vocant Hoxiones) exiguus admodum honos. rēpla vulgo adeunt consuetudine magis & instituto quodam, quã quòd mortalia curari ab Diis, vel humanis dictis, factis, cogitatis interesse cœleste numē existiment. Sanè Euangelium accepisse olim ab Apostolo Thoma creduntur, vt suprà dictum est: & imago testatur id ipsum procerē mulieris, puerulum in sinu fouētis, cui ardētes hodiēque lychnuchos more nostro suspēdunt. Sed nec Apostoli vlla iã ibi mētio, & cuiusnam ea sit effigies, prorsus ignorant. aded, vel ipsa regionū lōginitate, vel diuturno cultorum desiderio, in ea terra semē omne Christianæ pietatis interiit. Qui sapientiores habentur, ij arcanis & quæ non temere vulgent decretis, Pythagoræ ferme somnia de transmigratione animorum sequuntur:

& pro meritis actæ vitæ, sua cuique præmia & supplicia, ex cōmuni omniū gentium opinione, constituunt; sedesque fingunt refferas cunctis ijs, quæ vulgò vel ad felicitatem prima, vel ad miseriam extrema ducuntur. Capillum ram diligenter idcirco nutriunt, quod credant ea se tamquam ansa in cælum aliquando sublatum iri; sacrificuli contra (qui quidem cœnobiticam agunt vitam) abradunt capita, quod sine tali adiumento sydera se conscensuros esse confidant. Mundū vniuersum ex aqua initio conditum affirmant, quæ vehementius agitata, è spumis ampullisque, cælo; ex imis partibus & crassioribus, materiam terræ præbuerit: reliqua reseruarit sibi. Interrogati, quisnam initio aqua agitarit: sponte ciendi vim ijs inditam fuisse respondent. Rursus, vbi quæritur, à quo eam ipsam vim ac virtutem acceperint; subrident, quasi planè ibi sistendum, neque sit vltrà procedere. Primos homines, vnà cum cæteris animantibus ac plantis, aiunt è terra exstirxisse: ac sine legibus aut vllò iure, vagos ac feros, arborum baccis & crudis carnibus initio vesci, & sanguinem potare assuetos; ipsa dein ratione duce ac magistra, frugibus ali, tecta moliri, vrbes condero didicisse; adhibitoque studio, paulatim à barbara & agresti vitæ, ad cultum & mansuetudinem fuisse traductos. Non pauci, muta simulacra, vel etiam informes adorant lapides: namque ij ferme Dij gentium sunt. Adhæc, artis cuiuslibet inuentores, aliòsque priuatim aut publicè benemeritos, quidam etiam parentes, caròsque, in numina referunt. ijsque & statuas ac templa ponunt, & vota faciunt, & adolent thura, non mortuis modò, sed interdum etiam (quod magis detestère) viuentibus. Alij Solem, & Lunam, ac stellas, cælumque præcipuè ipsum, vnde cuncta in terras bona promanent, omni studio colendum existimant. Sunt etiam, qui inferna venerentur monstra succincta colubris, & igneo vomitu, cuiusmodi caecodemones in Europa depingimus. neq; id rã impetrandi cuiuspiã cōmodi, quàm depellèdi maleficij causa. quippe obuersantia interdū eiusmodi visa, maiorem in modum extimescūt. Sed qui simulacris diuinos habent honores; ij inter cætera illo vel in primis ridiculo genere superstitionis vtuntur: Ad captanda itinera, vel grauiores quaslibet auspicandas res, adhibita ad statuam precatione, sortes obseruāt: quatum est ritus eiusmodi: Dimidiatos globulos è ligno duos, ad iuglandis ferè magnitudinem, filo traiectos: coram simulacro ipso temere ac fortuito jaciunt. Si ambo supini, vel etiam alterno confederint situ (quod vulgò infaustum putatur) idolum verbis ac iurgiis malè admodum accipiunt: dein, quasi contumelia pœniteat: rursum delinimentis, votisque, ac supplicationibus propi-

propitiare contendunt. Si nihilominus aduersæ appareant sortēs, idolum videlicet acerbius plectitur, ad verba accedunt verbera: in aquas projicitur, amburitur igni, dein blanditijs denuo ac promissis placatur, atque in hac vicissitudine tandiu persistunt, quoad facta in sortēs ambo missilia prona consistant. Tum verò, modulato carmine grates laudesque agunt inani Deo. mox etiam, egregiè conditas coctasque galinas, anates, anseres, oryzam, & quod præcipuo est in honore mensarum, offerunt suillum caput, & cantharū vini. Ex iis vbi singulis aliquid in disco: porcini capitis imas aurículas, reliquarum altitium vngues, vini guttas aliquot in ara simulacro opposuerint, (qui verus est libandi mos) cæteras ipsi dapēs magno cum tripudio & effusa lætitia comedunt. Mortuorum exequiæ celebrantur in hunc serè modum: Patrem familias, ut exspirauit, quàm optimis vestimentis indutum, in cathedra collocat. huic ad genua procumbēs vxor primùm, dein filij, tum reliqui deinceps propinqui & amici cum lamentis & lacrymis vltimum dicunt Vale. Postea corpus in arcam includunt, ex odorata & minimè putri materia: commissuris cum alio spissamento, ne fator emanet: tum lamina ferrea diligenter obstructis. eam arcam in amplo conclau, vestitis lino parietibus à terra suspendunt, ac linteo tegunt, in quo picta imago defuncti conspicitur. Ante id cōclauē, aut in ipso edium vestibulo, stant mensæ opiparis onustæ dapibus. quindecim ipsos dies arca domi adseruatur: cognati & noti locū officij causa frequentant: sacerdotes verò, noctū præsertim, piacularia sacra Dijs manibus faciunt: ac pictilem chartam vel super demortui cadauer cum cereis carminum præfationibus cremant: vel præsentis toto conclau funibus appensam agitant; vociferantes, eo motu animum defuncti ocyùs ad astra tolli. post quintumdecimum diem, arca in campum sepulturæ dictum solenni pompa deuehitur. ibi cadauer inclusum, paulatim absomit dies. interea sese identidem Hoxiones ingurgitant cibo: eaque illecti sagina, locupletum, præcipuè funeribus inhiant. Mortuos, proximi biennium, vel etiam triennium lugent. quo temporis spatio crassiores tunicas apprimunt carnibus, & horrida sese recte præcingunt. filij, si personam gerant publicam, illico se abdicant magistratu. Hęc de sepulcris. Ac ne maritimę quidē res suis carēt superstitionibus Quæ naves primùm deducendæ sunt, hasce Lunæ vel cuipiā fabuloso dicatas Deo, varijs expiamenti & supplicationibus lustrare mos est. Ac cæteris item in rebus alias alij cæremonias ac ritus obseruant. Sunt qui omnem de Dijs ac spiritibus opinio- nem planè & impunè derideant: vnum esse interitum hominum ac ju-

ac jumentorum; neque post mortem restare quicquam omnino, arbitrentur. Huic de superis persuasioni consentanea hominum ipsorum inter ipsos est fides: quam eatenus colunt, quatenus commercij necessitas & fructuosa existimationis ratio postulat; ea remota, nequaquam ij sunt, quibuscum in tenebris mices. quin etiā, totius humanitatis multis in rebus videntur expertes. alienigenam ferme auersantur, & interiore (vt dictum est) vsu & hospicio prohibent. Ære alieno pressi, liberos vel mancipio & nexui dant; vel etiā, (quod multo flagitiosius est) adhibita omni lenociniorum arte, prostituunt. Vngues enormem in longitudinem excrecere patiuntur: quasi verò id (quemadmodum apud Græcos olim & crepidis vti & comam alere) ingenui hominis, & sordidis operibus nequaquam occupati, indicium sit. Cognitores capitalium rerum, amplianda toties causa, per speciem lenitatis, diram crudelitatem exercent. quippe rei, quorum magna semper est multitudo, interim onusti catenis, noctu præsertim, arctissimèque inter se constipari & constricti, ad eò saxa ac terra custodia detinentur; vt dilatam à iudicibus mortem haud pauci quotannis accersant, sibi que ipsi afferant vim. Interea, in conspectu comessantis ac ludibundi sæpe iudicis, serix quæstiones per tormenta exercentur: quorum cum alia sunt genera, tum illud quotidianum: Pro virgarum fastibus cubitali arundine vruntur, cuius antè meminimus, lata digitos quattuor, crassa vnum; & quidem igne tosta, quæ graniorem faciat plagam. hoc seruitutis instrumento, humi stratorum ac sæpe insontium artus ac plantæ adeò acriter & acerbè cæduntur, vt qui non robustissimo sunt corpore, vel fracti ac debilitati discedant, vel etiam inter ipsa verbera nonnunquam expirent. Cum hac gentis immanitate, profusa libido conjuncta est. abdomini cæterisque indignis homine voluptatibus intemperanter indulgent. Leges & edicta magis ad seruitutem & abjectionem, quàm ad virtutem & animi magnitudinem, informant populos: atque ob id ipsum, etiam in bellica re, nationibus aliis inferiores haud immeritò existimantur. Externum ad grauiores expeditiones conducunt militem. Id firmamentum est belli. Rex, barbara & stulta quadam arrogantia, sese dominum mundi, cœli filium appellat. Priuatorum fortunas, & partam sudore & vigilantia re, per publicanos & exactores durissimos atterit: ex ipsis etiam capturis impudicarum, quod à Caligula olim factum legimus, scèdissimo vèctigali instituto. Externorum Regum oratores, quos quidem iure beneficiario sibi habet obnoxios, (sunt autem plures variis impositi nationibus, quarum olim imperium deposuit Sina) per summum fastum & superbiam tractat.

Non nisi humili equo insidentes, qui pro habenis vili regatur fune; in regiam urbem despiciatissimi introeunt. dein pedites intra palatij aditum accepti; ad partem eam in qua latere audierint Regem (nam ipsius quidem aspectu prorsus arcantur) cum quina ex intervallis adoratione procedunt. tum élata voce legationem nixi genibus peragunt. adest regius apparitor, qui cuncta per scribam excipiat; idemque, veluti numinis internuntius, ferat ab Rege responsum. Eo accepto responso, celsim orator, & subinde flectens genua, planè inhonoratus abscedit. Inter hæc, & alia longè turpiora, quorum vel mentionem bene morata horreat mens; nihilominus elato supercilio Sinæ reliquas omnes gentes præ se cōtēnunt: rudes, inertes, barbaras putant. de suis tantum ipsi rebus magnificè & gloriosè non sentiunt modò, sed prædicant. Nostris tamen hominibus tribuere non nihil videntur. quippe Sinas utroque oculo præditos aiunt, Europæos altero, cæteros neutro. In hosce mores, & instituta, Christi disciplinam inferere, quantæ sit molis, quilibet non imperitus rerum existimator faciliè iudicauerit. Obstant regia edicta, & difficultas introitus. Obstant conspirationes antistitum, qui peregrina in eas terras inferri sacra, & extorqueri sibi nefarios quæstus, & coargui mendacia minimè patiuntur. obstat regionis feracitas, & libidinum illecebræ, & cætera malorum irritamēta; & quo nihil cœlesti philosophiæ inimicius est, fastus & superbia, & suarum omnium rerum amor quidam infinitus. accedit educatio puerilis, & fabulæ, & opinionum hausta cum ipso lacte perueritas. Verùm nihil planè majori est impedimento, quàm nostratium Christianorum (quos Ethnicis præluere ad omnem iustitiam & castitatem oportuerat) tanto nomini ac professioni minimè consentanea quotidianæ vitæ documenta. neque enim tantam spectata paucorum innocentia & virtus adstruit Euangelio fidem; quantum insignis multorum, & notissimi ferè cuiusque, avaritia & improbitas adimit. Hactenus de Sinarum moribus: quo in genere varia, tamen nōdum ad plenum explorata, subinde in Lusitaniam perferuntur: quæ ego si persequi velim, immemor propositi mei sum, quo mihi præcipuè nostrorum hominum acta, non aliarum gentium ritus vel instituta, litteris mandare decretum est. Nunc ad institutum reuertor. E Sinarum provinciis maximè occidua est Cantonia. Eò priusquam peruenias, multæ occurrunt insulæ; quæ præfecti regij præsidibus & classibus tenent: neque ipsorum ingressu progredi aduenas Cantonem est fas. Fernandus Andradius, ut exponere cœperam, cùm ad Tamum insulam peruenisset; post diuturnam moram, transitu ægre tandem impetrato, cum duobus

duobus expeditis & egregiè ornatis nauigijs, cætera classe ad Tamum relicta, Cætonis portum inuehitur: ac magistratuum permisso Thomæ legatū exponit; cui ædes & lautia de more attributa: ibi Fernandus, mira lenitate ac iustitia contrahendo cum incolis, haud ita difficili negotio aditum ad ea commercia nostris aperuit: auxit probitatis existimationem, quod sub tempus reuersionis de suo discessu per præconem tota vrbe denūtiari iussit; vt si quis quid vel ab se, vel ab suorum quopiam, vel crediti, vel commodati, vel quouis alio nomine repetere veller, maturè profiteretur. Ea res videlicet magni & innocentis animi visa, & ex vnus viri moribus, de totius nationis virtute nimirum existimabant: apparetque maximo cum rei Lusitanæ incremento. societatem hanc institutam nisi post Fernandi professionem, aliorum deinde nauarchorum cupiditas ac licentia, qui Malaca ad spem ingentis lucri in eadem loca venere, opinionem Lusitanicæ iustitiæ fideique propemodum sustulisset omnem. Siquidem ex iis quidam ad Tamum in terram egressi primò, ne appellatis quidem magistratibus, castellum excitarent. ibi tormentis vigiliisque dispositis, imperium vsurpare, negotiationem communem interuvertere, ac sibi propriè vindicare, externos æquè atque incolas injurijs & contumelijs intolerandè afficere, virginibus vim inferre, à plagiarijs ingenuos ingenuasque coëmere, nō popularibus modò suis, & optimo Regi, verum etiam, quo nihil atrocius est, Christianæ disciplinæ, sanctissimisque parentum institutis, dedecori ac probro esse. itaque paucis diebus, instigante malo dæmone, meriti sunt; vt non pro socijs amicis sed pro immanibus piratis atque hostibus haberentur. neque verum nescius, hæc ipsa minuire Barrium & eleuare dicendo. cuius ego auctoritate fretus, multa reticuissem; nisi eadem illa Goesium primū, dein Osorius planè disertis verbis arguerent. Igitur Lusitani, à præfectis regijs valida classe circumfessi, cum in etiam esset vt caperentur, sæua tempestas repentè coorta Sinarum naues dissipauit ac distulit. Per eam occasionem elapsi, pecunia quam gloria conspectiores Malacam rediëre. Tristior multo fuit Thomæ Petreii legationis exitus. is magno labore quadrimestri amplius iter emensus, cum ad regiam denique peruenisset, præocupatas, cū aliorum tum verò Cantoniorum magistratuum litteri & criminationibus, Regis & Satraparum offendit aures. ita, non modò Regis conueniendi potestas legato facta non est, sed etiam de consilij sententia pro exploratore comprehensus, & Cantonem remissus, in carcerem cōditur: vbi omnibus incommodis paulatim absumptus, inter maleficos furesque nocturnos vitam miserabil

ine conclusit. Hunc maximè in modum, paucorum scelere alienati Sinarum animi, & famæ fideique inæstimabile damnum est factum. at deinceps, quotquot ex orbe nostro in ea loca vel suis vel alienis nauibus deuenêre, pessimè accepti mulctatique sunt: & complures in annos nomini Christiano, ac Lusitano præsertim, ora nulla fuit infestior.

LIBRI SEXTI FINIS.

HISTORIARVM

INDICARVM

LIBER SEPTIMVS.

IN TERRA Sultanus Campson, ad abolendam acceptæ ad Dium cladis maculam, & arcendos Arabia Lusitanos, classem omni conatu ad Suecium reparabat, auctore maximè Hoceno Persa, de quo supra docuimus. Is, cū ex Diensi prælio, Campsonis iram non sine causa pertimescens, ad Mamudium perfugisset Cambaia Regem; placandi Campsonis, & recuperandæ pristinae dignitatis & gratiæ, tale consilium iniit: Gidda est emporium in Arabico sinu, diei ferme itinere à Meca, idemque portus peregrinis, qui praua inducti religione, ad falsi prophetæ sepulchrum vndique confluunt. Ea vrbs, quodd nullis claustris mœnibus, nullo præsidio vel arce teneretur; & aliquoties iam à Campsone defecerat, & Arabum campestrium, quos vocant Baduias, incursionibus repentinis erat vehementer infesta. Porro Lusitani si frequenti nauigatione iis regionibus adsuescerent; metuendum erat, ne Gidda nullo negotio occupata, eodem impetu Mecanam euerterent ædem, ac Mahometis reliquias, ad solatium interceptæ ab Saraçenis Hierosolimæ, dissiparent. Eo animaduerso periculo Hocenus, totam rem cum Cambaiano Rege primùm, dein cum satrapis & principibus contulit. publicæque iactando causam, & religionem ac pietatem (vt sæpe fit) priuationibus prætexendo, facile obtinuit, vt contra vim Lusitanâ, cingendæ

cingendæ muris Giddæ magna sibi cum à Rege, tum à priuatis, pecuniarum subsidia præberentur. Cum iis subsidiis Giddam delatus, ingenti oppidanorum lætitia excipitur. Inde primum ausus Capsonem compellare per litteras, culpa cladis auper acceptæ, neglectas in religiones, & iustam numinis iram artificiosè collata; docet, sibi esse in animo, ad sacrarium Mahometis ab omni tuendum injuria, & Lusitanos Arabico littore prohibendos, Giddam vndique apertam firmare munimentis: id ubi summa ciuium voluntate perfecerit; tum etiam, in Campsonis gratiam, nec opinantibus iis, arcem imponere; ne, quod antea fecerint, in posterum ab eius imperio atque auctoritate desciscant. In eam rem affarim sibi pecuniarum aliunde suppetere: tantum à Campsone sibi peritis munituribus opus esse. postremò hortabatur, vt aduersum conatus nostrum, classem sine mora reficeret: accensisque ad Mahometanarum tuendam rem, Christianosque pellendos, Indorum principum studiis, ne deesset. Ea satisfactione, tamque enixo studio religionis, delinitus Campson, non iras modò posuit, sed etiam structores & architectos Giddam exemplo deportandos curauit: quorum assidue opera, & Hoceni sedulitate, breui murus cum propugnaculis vrbi circumdatus est. arcis exstruendæ, quòd maturum eius rei tempus nondum esset, cura in posterum dilata. Simul etiam, comprehensis in Alexandrino portu naualibus fabris Italici maximè generis, & cum noua materia transmissis, vt antè, Suezium; classis ædificata maiorum nauium, quæ partim remis partim velis agerentur, septem circiter & viginti. In eas epibatae impositi ad tria milia, misti Mammaluci, Arabesque, & ex aliis nationibus Christianæ ferme fidei desertores. Omnibus iis præpositus cum summò imperio nobilis archipirata Solimanus Mitylenæus, qui tum propter latrocinia Turcicis finibus exsulabat, adjuncto legato eodem Hoceno; quem pro Mir Hoceno, Amirasen, vocabuli similitudine decepti, dixere nonnulli. Erant tum Arabicæ fauces, quasi victoriæ præmium, Ægyptiis ac Lusitanis in medio positæ: neque erat dubium, quin vtri priores ea claustra custodiis occupassent, Arabicum pelagus, totamque eam nauigationem essent in potestate habituri. itaque iisdem vtrinque artibus & consiliis certabatur, vtrisque propositum erat Adeno potiri: sin id minus è sententia cederet; vicinum aliquem locum permunire, atque obtinere præsidii. Quod cum Albuquerqueius iam antè frustra tentasset; tum Solimanus quoque aggressus, cum vniuersa classe primum omnium Adenum accessit. & initio conatus oppidanos ad voluntariam deditionem allicere, cum ferocia responsa tulisset, urbem summa

Oppugnare constituit, ignarus, præter muros turreſque præali-
 das, quam illa firmo ac fideli præſidio teneretur. Si quidem ad pri-
 mos Ægyptiæ claſſis nuntios, Amitiani præfecti accitu, non è vi-
 cinis modò locis magna auxilia cõueuerant; ſed ipſe quoque Rex,
 ab Elach vrbe, quæ caput eſt regni, cum haud contemnenda mili-
 tum manu raptim eò ſeſe contulerat. Igitur ad moris ab Solimano
 tremibus, vario genere ſormentorum vrbs acriter quati cæpta.
 itaque crebris ictibus labefacta non exigua muri pars cum ingenti
 fragore prociderat: & Solimanus Mâmalucos ad incundâ forti a-
 nimo pugnam hortatus, veteremque militiæ gloriâ nouo deco-
 re augendam; copias ad littus exponit. perque patefactû ruinâ iter
 uolus in vrbeſſe irumpere, præter opinioneſſe acerrimè reſiſten-
 tibus oppidanis, cum magna ſuorum cæde vulneribûſque repel-
 litur. Ergo, tum ex propugnatorum frequentia, tum ex vnus teme-
 re tentati prælii euentu coniectans, quam non ſuarum virium ea
 oppugnatio eſſet; conſcenſis trepidè nauiſbus, retro ad Camaranû
 incertè iter. Ibi, expoſito omni fabrilî inſtrumẽto, idoneus arci ex-
 ſtutendæ locus eligitur. ac poſitis fundamentis, in tenta cura & la-
 bore murus ducebatur laſus pedes duodeciginta. Cæterum, ſupe-
 rant in id multitudine, Solimanus, ne otioſa interitû haberet ſta-
 tina, Hocenû cum nauali maximè turba ad opus ptomouendû ro-
 liquit. ipſe cum expedito milite in continentè egreſſus; oppidum
 Arabiæ Felicis, Zebitum, duodecim ferme leucas a mari, in prouin-
 ſo aduentu cepit. Locus erat cum refertus opibûſ, tum etiam elo-
 gâtiâ & cultu viſendus. ibi dum Solimanus, partim amicitia re-
 gionis, partim dulcedine prædæ retentus, moram trahit: interea ad
 Cameranium triſtes nuntij incerto auctore aſſeruntur, Campſonè
 cum omnibus copiis ab Selymo Ottomanico deletum. Hocenus,
 qui & ab ianato Perſis in Græcos odio, Solimanum auerſaretur;
 & antelatû cum ſibi in maris præfectura periniquo pateretur ani-
 mo; oblatam occaſionè auide arripuit, ab eius auctoritate claſſia-
 tios abducendi. concione aduocata, cunctos hortatur, vt quoniam
 Ægyptia res in extremum ſit adducta diſcrimen; operoſa & inutilli
 abiecta munitione, ſecum ad vrbeſſe Giddam è veſtigio redeant;
 oppidumque in primis opportunum ac recenti firmatum opere,
 itemque claſſem tanto impendio & labore paratam, Ægyptiæ im-
 petio ſeruare nitantur. Neque in id conſulto imperatore opus eſ-
 ſe; qui & incertâ fide viſ, & natura Ottomanico addictus nomini;
 quæ prima ſe dederit facultas placandi ac demerendi Selymi, nulla
 niſurandi religione rem Ægyptiam ſi hoſti terribiſſo produ-
 ctus. Ea oratione gratus nihil ad aurpſ Ægyptiorum accidere
 M poruit.

potuit. nam præterquam quod cœli & aquarum gravitate val-
tulo maximæ partis tentari erat cœpta; fremebant insuper, se-
sordido ac laborioso & nullius emolumentum ministerio relictos
cùm interim cæteri partim vrbis opulentæ spoliis ditaretur, par-
tim etiam ad satietatem sese in somnum ac cibum aliasque volu-
ptates immergerent. Inde, ommissa ædificatioe, vnanimis Giddam
ex templo trajiciunt; nauigijs aliquot ad Arabicum litus, nō tam
in Solimani gratiam, quàm ad Mammalucos deportandos, relictis
Id ubi rescivit imperator, ictus atrocitate facinoris, perfidum ac
seditiosum Hocenum increpitans, cum ea quam habebat manu
sine mora subsequitur. Ad urbem Giddam appropinquantem porra
ab Hoceno clausæ. tum verò accensus rabie ac furore Solimanus
palam se ad oppugnationem accingere, cruentaque inter ipsos
Mahometanos haud dubiè pugna imminabat; ni Paracates, Me-
oanæ præsul ædis, cognito periculo, confestim aduolasset. Eius ad-
uentu sedata certamina; paruit quæ Solimano introitus, ea lege, vt
dum de Campsonis voluntate vel obitu certiora afferrentur, iis
quas tum habebat copiis dux vterque separatim præfesset. Cæterum
intromissus Mitylenæus, fide nimirum egit Ægyptia. Comprehē-
sum fraude Hocenum, vti opibus imperioque plus poterat, in vin-
cula conjicit: dein silentio noctis prouectum tritemi in altum flu-
tibus mergi iubet. Ita, ad vnum Solimanum, rerum omnium po-
testas & arbitrium rediit. Ac paulo post, explorato & cognito exi-
tiali Campsonis exitu; vt in gratiam cum Selymō rediret, trahēdis
in Ottomanicam ditionem omnibus circà nationibus populisq;
operam deinde nauauit egregiam, ac demum ab Solimano Sely-
mi filio Cairi præfecturam adeptus est. At Emmanuel, de Sultani
comparatione rursus ab Rhodiis ceterior factus, ad Prætorem Lu-
pum Soarium de rebus iis maturè perferipserat; mandaueratq; vt
contra eum apparatus summa ope instrueret sese: ac quanta ma-
xima posset classe vltro ad Arabiam tenderet; neu Ægyptios cum
Indis conjungi (nam id erat iis initio constitutum) vlla ratione pa-
reretur. Soarius, ab dimisso in Sinas Andradio, statim ad eam ex-
peditionem omnes curas & cogitationes intenderat: adhibitaque
diligentia, naues, quot antea nunquam, septem & triginta cunctis
rebus ornat. Cum iis profectus ab Goa, præter Cambaiam Ar-
muziamque, repente ad Adenum applicuit. Percussus inopinato
aduentu & claslis magnitudine Amirianus, qui magnam muri
partem è recenti Ægyptiorum oppugnatione stratam adhuc rui-
nis haberet; excidium metuens, temporis paruit, & clauis vrbis cō-
festim ad Lusitanum suppliciter misit: & cur sibi minus cum Al-
buquercio

buquercio conuenisset, caufatus præfractum & asperum ingenium
 vixi, sese ad urbem dedendam; accipiendum intro præsidium, &
 impetrata facienda paratum ostendit. Omnino præclara erat occa-
 sio tã opportunæ potiundæ vrbis, & maximo rei Lusitanæ cõpen-
 dio, Saracenis & Ægyptiis Indicum mare in omne tempus inter-
 cludendi. Verùm Soarius, antiqui moris homo, qui nimirum alie-
 nam è sua æstimaret fide, ne quid copiarum in ea custodia relin-
 quere cogeretur, atque vt quã integerrimas ad hostem afferret vi-
 zes, prauo, quin potius nullo consilio, rem in posterum distulit: in
 præsentia, cõmeatu multiplici in classem exacto, ad Camaranum
 processit. At Amitianus & incolæ, ingenti leuati metu, nulla mora
 interposita reficere muros, alimenta conuehere, custodias augere,
 atque certatim, vt tam eximiaz tamque insperatæ superum in se-
 se indulgentiæ pro sua quisque parte respondeant. Interim ad
 Camaranum fœda tempestate naues Lusitanæ amissæ quatuor;
 quibus, præter validam iuuentutem, omnis etiam vehebatur & di-
 scandi apparatus. dein, cum nusquam appareret hostis; dimissæ,
 ad explorandos maris recessus aliquot actuariz. In eas cum inci-
 disse ex cullum ex Ægyptia classe nauigium, in quo erant Italicæ
 fœpi feræ triginta, cognitum ex eis est, Solimanum Gidda se cõ-
 tinere, subductis in tutum nauibus. magnam ibi sollicitudinem,
 magnam esse terrorem, quodd Lusitani ad dimicandum parati om-
 nium virium mole aduentare dicantur. proinde, si perculsis quàm
 primum insens, urbem haud dubiè vel armis vel conditionibus
 in potestatem esse venturam. Hoc nuntio erectus Prætor, ex tẽplo
 Giddam iter edixit. Vt in conspectu fuit classis, primò in vrbe vi-
 que adeo irrididatæ est, vt desperata defensione oppidani vulgo
 pararent fugam; Prætoris, dein mora, & Solimani adhortatio resti-
 mir animos. Et copiz ab eodem extra mœnia productæ, ad osten-
 tandam hosti fiduciam, instructo agmine decurrere. Addebat au-
 daciam ipsa loci regio; quodd vrbs a mari, admodum insidioso ae-
 cessu, cœcis & humilibus circa vadis, vno tantum, & eo sinuoso ae-
 peragusto, aditur eutipo, cuius cum in ipso flexu castellum excita-
 rant, tum etiam aliis locis tormẽta in hostes opportunè direxerāt.
 Quæ omnia non tam ad reficiendos ex timore oppidanos, quàm
 ad absterrendũ a congressu Prætorem valere. Ergo, ne Lusitanam
 rem in discrimen objiceret, ne quicquam exposcente pugnam mi-
 lite, & minoribus præfectis tantam ignauiz notam inuri nomini
 Lusitano querẽtibus, Prætor oppido abstinuit, paucas tantũ naues
 in portu succendit: ac tanto apparatu nulla re gesta, explodẽtibus
 & exiliatibus de more barbaris, ineunte iã hyeme ad Camaranum

reuerit. Ibi, quod nulla ad ædificandum cæmenta suppetere, inchoatum ab Ægyptijs opus institit demoliri. Quo in opere dum dies noctesque naualis turba versatur, ex aeris intemperie grassari morbus in classarios cæpit, ac paucis mensibus tetra lue absumpti permulti. accedebat ad grauitatem cœli, magna annonæ difficultas, ut in deserto loco, & hostili circâ regione. Tantum è Ceiliffo proximo vico Arabes venalia cibaria ad litus comportare cœperunt, sed carè Lusitanis id subsidium stetit. Lembus vnus è classe ad commercium quotidie commeabat. I., cum nihil tale nostri timerent, ab duobus speculatorijs Ægyptiorum nauigijs, indicio & fraude Ceilifanorum, excipitur. Lusitani septendecim in eo lembo nauigabant. Comprehensi omnes, & minimè tum vulgari munere, ad Selymum ab Solimano transmissi sunt. Inter hæc clades & ærumas hyberna transacta: & aperiente se iam vere, Prætor, ne nihil omnino egisse videretur, ex Arabico sinu ad Africum litus trajecit. Aualites ibi est emporium olim nobilissimum: nunc, ut humanæ sunt vites, negotiatoribus infrequens, ac vulgò Zeila appellatur; nullis vallatû mœnibus aut propugnaculis: ac tum, propter finitima cum Abassino. bella, magna ex parte desertum, modico, tantum in speciem, reguli præsidio tenebatur. Id oppidû, quod Solimano Adenum petenti enixè fauerat, omniâque necessaria benignè suppeditarat, Lusitanus Prætor oppugnare ac delere constituit. Expositis cohortibus aliquot, per minores duces haud ita magno certamine confecta res est: cæsi que custodibus, in ipsa relictis facibus & incendijs adedò acerbè sæuitum, ut ne alimentis quidem, quibus, vel maximè egebant, Lusitani pepercerint: nimirum Adenica freti copia, quo Prætor tanquam ad certam possessionem tota spe & cupiditate ferebatur: sed cum improuida longè sefellis opinio: siquidem ab Zeilana clade transuectus Adenum, cum ab Amiriano fidem promissi repeteret; magno suo dolore denique sensit, quam fugacia sint occasionum momenta, & quam irrevocabilis rerum bene gerendarum præteruolet opportunitas. Amirianus quippe, dum rubro mari Lusitani vagantur, non modò nouis operibus militibusque firmarat urbem; sed etiam per exploratores de naufragijs interitûque nostrorum ac turpi ab Gidda recessu didicerat. Itaque rediens quassata classe & imminutis copijs Prætor, adedò non mouit oppidanos, ut ijs etiam ludibrio & contemptui suprit. In summa rerum inopia, portu exclusus, modicæ viæ aquatione impetrata, plenus damni ac mœroris, Indiam iri expeditione repetiit. Quierat dein ab Ægypto res per aliquot annos fuere, dum Quomahus, extincto Sulthano, & sublaris ab radice Man

te Mammalucis, Alexandrinum imperium & Africæ noua regna
 sibi constituit. Per eodem ferme dies, quibus circa Arabiam na-
 ualis afflicta res est; te Goa quidem vrbs multum ab extremo pé-
 riculo absuit vnus hominis temeritate, quem arcta sibi affinitate
 deuinctum discedens Prætor, Goæ Præfectum per ampla cum pote-
 estate reliquerat. Hule simulas vetus cum Calderia quodam inter-
 cedebat, Albuquerquei alumno, viro egregie strenuo, qui post Pra-
 toris profectionem, vbi summam rerum omnium penes aduersa-
 riū vidit; verit^o, ne is pro magistratu exerceret inimicitias; ex insu-
 la in continentem profugit Pōdam, quo nomine portus vicusque
 abest ab Goa passuum circiter octo milia: Pro Idalcane Ancostan
 is finibus præerat. Ab eo, propter fortitudinis famam, Calderia
 comiter acceptus, in honore habebatur. Id ubi Goanus rescitui,
 per internuntios inimicum exulem ab Ancostanē vehementer
 expetiji. Ancostan, qui ad rem ac dignitatem Idalcanis pertinere
 arbitrabatur, tutum ad se culibet esse per fugium, præsertim cum
 in sedere nihil eiusmodi nominatim cautum fuisset; adduci se nō
 est passus, vi receptum in fidem Lusitanum exposcenci proderet
 inimico. Ea re accensus Goanus, per interpretem conditicia pri-
 mū & minas in Ancostanē iacit: dein, specie transfugæ, percuss-
 sorem Calderiæ submitte Ioannem Gometium, virum audacem,
 & ad eiusmodi promptum facinora. Is à Calderia in hospitium be-
 nigne acceptus, & in Ancostanis amicitiam ac familiaritatem
 breui perductus; cum innitatu Ancostanis, oblectandi animi cau-
 sa, in campam vna cum cæteris primoribus prodiiisset; per causam
 secretioris colloquij seductum paulisper à comitatu Calderiæ,
 pene in Ancostanis conspectu, nihil minus opinantem interfecit,
 ac subditis equo palatibus inde se proripit. Enimuero indigna res
 omnibus visa: & dimissis continud equitibus, & fugā retractum in-
 diatorem suā ipse manu Ancostan iratus obtuncat. Tum vero
 amens furore Goanus, omnibus modis amicū vlcisci, ac privati
 odij causa, publicā rem in discrimen vocare non dubitat. Palcha-
 les tum forte agebantur feræ; & instabat quinquagesimæ diei ci-
 lebritas, quam Græco nomine Pentecosten appellat. In eum diem
 Præfectus, per simulationem ludorum atque certaminum coacto
 milite, Fernandum fratrem, & Ioannem Marchiadum, de quo su-
 præ commemorauimus, Pondam quam occultissime iubet inua-
 dere, & Ancostanē ipso intrerempto; vicum præda exhausta delere.
 Octoginta non amplius equites in eam rem virrique attributi, &
 pedes Lusitani septuaginta, & Indorum maior aliquanto nume-
 rus. Li, noctu vado granimisso, cum, finitatem foret, hoste alto

sopore merfos in tenebris opprimere potuissent, atque id ipsum
 enixe Machiades hortaretur; Fernandus, penes quem erat impe-
 rium, lucem opperiri atque stolido ac pertinaci consilio maluit.
 atque hæc ducis ipsius, illa militum fuit culpa. Campum, in quo
 Ponda iacet, ab Goa petentibus, arctior & impedior saltus intrā-
 dus est: cuius fauces vel pauci homines facile tueantur. Ad eas
 obrinendas angustias, quo tutum, si res posceret, copiarum receptum
 haberent: prouido Machiadi monitu pedites relictis complures.
 ii, ut agmen præcessit, ne prædæ postmodum expertes forent, sta-
 tione per summum scelus deserta, prorsus antecedentium vestigia
 subsequuntur. Vbi Pondam appropinquatum est, obscura nox &
 quies vtrinque texit inceptum. Aduentante dein luce, fremitus e-
 quorum & armorum fulgor insidias prodidit. Conclamatum er-
 go confestim ab incolis ad arma est: & frimè ignari quanta Lusi-
 tanorum esset manus, Ancostane duce, fluuium qui Pondam præ-
 terfluit, rapim transgressi, in tutum sese recipiunt. mox paucitate
 nostrorum animaduersa, collectisque è repentino pauore animis,
 denuo, trajiciunt flumen; & in hostes palatos, atque ad rapinā po-
 tius quam ad pugnam intentos, conferri ipsi & conglobari dant
 impetum. Vix primam impressionem sustinuit Lusitanus; & paucis
 exceptis, cæteri cursu angustias repetunt, loci difficultate, si mi-
 nus virium præstantia, sese defensuri. verum eas quoque quidas co-
 stodibus barbari iam infederant. ita, in medio deprehensi, Lusitani
 passim cæduntur. Machiades, egregia corporis & animi fortitu-
 dine cum aliquandiu resistisset, neque villam cerneret spem salu-
 tis; ad Fernandum conuersus, erumpe tu, inquit, quia potes, dum
 hostem ego vtrunque summoeco: & Goam ubi peruenis, tuam
 tuo reuocato; dū iracundia dolorique incensantes indigeret,
 quam expetenda ad præmia opimamque prædam præcipuos e Lu-
 sitano præsidio miserit. His dictis, miris animi ardore se rursus in
 hostem concitat: & egregie dumicans, multis confusus vulneribus
 ipse & circa eum quinquaginta ferme Lusitani pedites aut equites
 cadunt. è reliquo numero capti septem & viginti, in ijs nobiles &
 honorati viri aliquot ex Emmanuelis familia. E sociis Indis, am-
 plius centum aut occisi aut in seruitutē abducti. cæteri notis calli-
 bus trepida fuga latebras ac nemora petiere. Fernandus, inter ho-
 stiū tela strageq; suorum, pernicis equi beneficio præter spem euasit.
 Ad eius cladis nuntiu, ingens luctus & mœror in vrbe fuit, ac vul-
 go liberis aut cognatis orbari, atque viri ac mulieres, præfecti re-
 meritate & furore execrabantur. Idalcan verò nō tā eo successu
 quam violata ab Lusitanis pace lætari: oblataq; sibi occasione, qua
 dudum

dudum expetiisset, Goæ bello recuperâdæ. quippe cū prælio custo-
 dibus imminutis, tum etiâ ineunte per eos dies hyeme, quæ in ali-
 quot menses clausū externæ opi mare esset habitura. Addebat fidu-
 ciam, deletæ in Arabico mari Lusitanæ classis quamquam incer-
 tus rumor: & quod induciis nuper cum Nasringano Rege Crisna-
 rao pactis, vniuerso apparatu ac totis viribus in bellum Goanum
 sibi liceret incubere. Hisce adductus rationibus Idalcam, primariâ
 è suis ducibus, Ancofape adiuncto, Zuzolarinum, cum sex & vigin-
 ti peditum, quattuor equitum millibus ad Goam proficisci iubet.
 Eo terrore in urbem allato; Præfectus, quotquot per ætatem ferre-
 arma possint, custodire muros, & locis opportunis stationes agere
 iubet. Ad Benefarinum præcipuè intendit vigilias: & quoniam in
 eo publica salus vèri videbatur, ne hosti pateret introitus, quic-
 quid naualiū copiarum fuit, partim vada obsidere, partim circum-
 ire interdū noctuq; insulâ imperat. ad hæc, paganos & agricolas,
 ac, vt olim, iter barbaris aperiret, intra vrbs, euacasos, vel in opera
 vel in præsidia maturè distribuit. Zuzolarinus, ad motis ad litt^{us} cor-
 piis, cū aliquoties trāsire frustra cōtasset, ad externū operibus insu-
 lam cingere: & quoniam à mari (vt dictum est) nihil eo anni tem-
 pore subleui possit; terrestribus quoque comitatibus omnino
 institit prohibere. Ita, præciso omni vniūque aditu, penuria præ-
 mium, dein fame laborari tota insula cepit. venumq; ad vltima
 foret; nisi, vixdum hyeme exacta, singulari Dei beneficio primū
 à Quiloa Ioannes Sylueria cum vario comœatu, & quadringentis
 armatis, tum ex viteriore India Raphael Parellitellius cum fortis-
 sibus viris, ac demum ex ipsa Lusitania cum nanibus sex Antonius
 Saldania subuenissent. Huius noui subsidii fama non absterge
 modò obsidione Zuzolarinum cōguit, sed etiâ Idalcæis nomine
 pacē ab Lusitano petere: quæ ex vetere formula Idalcæi est data;
 cum eo, si nuper ad Pondam capti restituerentur; & eius pacis Præ-
 tor adueniens auctor fieret. sequutum vtrumque, & captiui cum fi-
 de redditi, & Prætor Goam delatus, ratâ habuit pacem. Hoc ma-
 ximè modo Goa tertium ab Idalcæa obsessa, & in summum addu-
 ctâ discrimen, ex hostium faucibus præter opinionē eripitur. Eo-
 dem ferè tempore, scordioribus etiâ de causis, dum nihil minùs
 Lusitani præfecti, quàm de officio cogitant, amissa Malaca prop-
 modum est. Georgio Albuquerque, qui Abdalam summa populi
 inuidia damnarat indicta causa, Georgius Britus in vrbs præfe-
 ctura successerat. Is, vixdum sanatis iis, quæ exulcerata per alios e-
 rant, Malacensibus æquè incolis ac peregrinis admodum grauis
 esse, & infinitâ ingenio violentiam in omne genus hominum capis

expromere. Manuducantque familiae seruitilive, quæ portoriis vel munitionibus, Alphonsi Albuquerquei decreto, operam dabant; mercedes quotidianas & alimenta subtrahere; alios a calumniatoribus circumuentos; in ergastula condere; creptas iustis possessoribus villas & prædia, quasi ad filium deuoluta; amicis aut affinibus pessimo exemplo donare; iunctorum magistris, qui antea nostrorum mores quocumque bonæ fide velle consueverant, non modò custodes apponere Lusitanos; verum etiam, nullo eorum delicto, ipsas nauum præfecturas adimere; denique, crudelitatis & avaritiæ nefaria passim edere documenta. His rebus territi qui nupèr ad urbem redierant, cum denub distagissent; ac nihil ferme illa ex parte subucherant, tantum rursus Malacæ solitudo & rerum omnium cæritas conseruata; vix ut magnis propositis immunitatibus præmiisq; & præconio circumspiciq; timido; turbata hominum metes sedari, atque ad modicam celebritatem frequētissimum nupèr emporium redire poruerit. Cum in pectus quod illæ cuncta inclinarent; iaceo sit; ad res propemodum ex toto euertendas, intestina discordia. Primum eodem tempore & maximè liberat Malacæ murus, arcis præfectura; quod in militum tam recentis dominatû tantq; infestis circa natiuitas Regisq; Lusitanorum salus in eius arcis tutela consistere præsepe, omni contempto periculo, reliqui dum ea armagistratus; eum aliquo ris gradu citatim exspectabâ. Georgius Britus per eos fortè dies dolore corporis animique cōfectus, ubi supremâ sibi horam adesse intelligeret, Præfectû urbis Nonnium Valsam Pereritani, uxoris fratrem, sibi substituit; Regis decreto; quod ita manderat Emmanuel, ut si arcis præfecto die obire contingeret, in eius locum urbis præfectus exemplo succederet. Britto igitur defuncto; arcem Nonnius occupauit; enim vero id nullo modo ferre Antonius; Paricetus mari timere rei præpositus; quod eam præfecturam ad se pertinere affirmaret; præiudicata iam antè re Alphonsi ipsius Albuquerquei sententia; qui Rhoerico Patalino ea lege tradidisset; ut si ipse non digne relinqueret; Fernando Petreio Antidiæ opem; quæ eo tempore natalis itein rei ei a summa; itaq; nulli esse dubiû, quin Georgio demoreuo, protinus ea sibi vigilia deberetur. Hoc certamine accensis animis, cum suos uterque sectatores habens; ad illam publicæ rei curam; deas in partes discessit nomen Lusitanorum ac veritas Patieus; ne quid ex ea concitatione tumultus oriretur; classem eandem, & quicquid naualis erat turba; paruum ad insulam recepit e regione Malacæ. Cum dies aliquot obstinatio ambo, suspectique inuicem, in prano consilio persistissent; neque demoueri se dolententia vilius precibus vel auctoritate patere-

manifesto die quodam Patiecus in continentem exscendit sacrificii causa. ac præter ipsam arcem cum honesto comitatu ad templum cuncti Nonnius (edicto prius suis quid fieri veller) in ipso limine apparuit, hominemque blanda compellans voce; Quia, ait, Patiece, nostrarum litium ac diffensionum cognitoribus utimur, communibus amicis ac populatibus nostris, eorumque arbitrato redimus in gratiam? cum ad ea audienda Patiecus protius ad portam appropinquasset; è latebris repente prosiliens præualidis lacertis Thomas Nonnius elatum inter manus Patiecum in arcem rapit. Patieci comites, nouitate rei primùm attoniti, parumper hæserunt dein stupore in iram verso; cum ductis caritate vim pararent; partim præfidii metu, partim regis minis ac denuntiationibus territi, defluerunt. Ea res momento vulgata, non modò nouam furoris & amentia labem Lusitanis adpersit, quòd omisso concordia bono, inter undique cincti petitis; inter se se contenderent; verum etiam locum Alodino, dies hostesque in id ipsum intento, ad regnũ omnium conuictum repetendum, aperuit. Ciribiges erat apud eum Rara, inter suos clarus belligera laude, is; valida longarum nauium classe ab Alodino accepta, Muasis fluminis ostia petiit, leucas à Malaca non amplius quinque; aduerso que amne subuectus, in terra egreditur; ac loco peropportuno, è robusta maretia densatòque aggere, permutat castra: inde, vti nuper Laciamana, repentinis excursionibus inde prorsus infectum habere, & in conspectum vrbis Malacæ idē tēdem, prouehi, & mox recipere sese; vt, si qua posset, irritatos certamine Lusitanos, ad paratas intra flumē insidias de more perliceret. Harum rerum nuntiis Goam per Verissimum Patiecum Antonij fratrem allatis, Prætor Soarius, qui ex Arabia paulo antè redierat, Alexium Menesium cum nauibus tribus, in quibus erant bellatores trecenti, Malacam celeriter misit. ac sub idem ferè tempus: Iluc è Sinis etiam Fernandus Andradius, non exiguo cum apparatu & copiis, appulit. Horum aduentu atque auctoritate, gliscēs denuò Lusitanorum inestina discordia, quamuis ægre sublata: & simul, à Menesio ad Sionis Regem, quicquid ab ipso iā Albuquerque instituta erat amicitia, legatus Emmanuelis nomine, Eduardus Coelius mittitur, partim eius amicitia firmada causa, partim etiā vt eadē opera colonos ab Rege peteret frequentanda Malacæ, & quæstuosissimo eius ore commercio Mahometanis eripiendo. Coelius ad urbem Hudiam, quod regni caput est, Sionia nauī delatus, Emmanuelis litteras ac dona reddidit Regi. dein iurejurando vtrinque renouatum est fœdus, cuius fœderis testem Coelius celebratissimo vrbis loco præcellam ligneam Crucem summa Regis voluntate

tate defixit. Ita Coelius, rebus admodum ex voluntate transactis, ac duarum insuper panium præsidio adiutus ab Rege, lætus Hudia soluit; & Camboianam oram pæne præteruictus, quod à Patania accessu tempestate prohiberetur, dum ad Sincapuram necessario cursum intendit, transuerso repente Euro in litus Panis ejicitur. Potiebarur eius terræ, ut supra demonstratum est, regulus is qui Alodini sororem habuerat in matrimonio: ac tum forte ab Alodino ipso, incertum quibus de causis, grauius diffidebat. naufragos, igitur Lusitanos haud immerito sibi dissidentes metuentesque, non modò non pro accepta olim ad Malacam ignominia damnoque tractauit; sed etiam contra gentis morem benignè & comiter excepit hospitio. Quin, proposito Lusitanæ societatis commodo, simul & ornamento, ac Malacensis præcipuè commercij vberissimo, quæstu, facillè sibi persuaderi à Coelio est passus, ut multorum exemplo dynastarum & Regum, sese cum honorario vectigali ad Emma-nuelem adungeret. ita, vas aureum librarum circiter sex in annu tributum est pactus. quam tamen deinde fidem, ab ingenij mobilitate, non diu coluit. Inter hæc, Alodinus de Menesii Andradi-que aduentu per exploratores certior factus, tot in vnum coactis Lusitanis utique apetta vi sese imparem ratus, ad solitas artes dolosque confugit: simulato belli radio, pacem eo consilio petiit, ut nuntiis vltro citroque mittendis rem in discessum vtriusque ducis extraheret: quippe quos & reuersiouis auidos, & secum vnà florem Lusitanæ iuventutis deportaturos esse non ignorabat. Neque sagacem astutiam viri, frustratus euectus est. Deceptos iam aliquoties Lusitanos, improba negotiandi cupiditas, & nimius reuiscendæ patriæ amor, nouam in fraudem impulit. Iactatis vtrinque conditionibus, atque ita approbatis, ut nihil ad firmum stabileque concordiam, præter Soarii Prætoris auctoritatem, deesse videretur, eius auctoritatis impetrandæ suscepto munere, quæ prima nauigandi facultas data est, Menesius & Andradius cum egregio comitatu Goam petière. At Alodinus à Bintano progressus ad Pagum, (id vi-co nomen, alii Pagodè appellant) occultè paratâ interea classem ad eas quas habebat naues adiunxit: auditoque ducum Lusitanorū discessu, ad arcem oppugnandam ex templo copias omnes æquè maritimas ac terrestres admouit. Nihil tam inopinatum nostris accide-re tali tempore potuit. oppressi, vix ad arma capienda spatium habuere, itaque eo die defensa ægre moenia sunt. Inde, cum sapius vgerentur, nec vigiliis tantum, sed etiam omni vndique comœatu prohibito, fame laborarent; longè pejore, quàm antea, loco res Lu-sitana esse cœperat: actumque de ea procul dubio foret; ni planè insperatum

Insuperatum subsidium Deus rebus iam perditis attulisset. Iuuentus
 quidam erat in hostium castris vir cum pecuniosus & clarus, tum
 etiam consilio manuque promptissimus. Is, grauibus ab Alodino
 acceptis iniuriis, quas salua dignitate ferre non posset; accensus
 vlciscendi cupiditate, ad Lusitanos capta occasione transfugit. eo
 duce atque adiutore, vt erat locorum ac temporum bene peritus,
 Lusitani fidis aliquot Malacensibus in expeditionem assumptis,
 agmine silenti profecti, subito vicissim impetu castra hostium cum
 magna cæde expugnarunt. prædæ haud ita multum in iis inuentum.
 tormenta, pluraque ex ære, aucta ad trecenta. Quominus l'agum
 victrici classe porro contenderent, ipsumque Alodinum oppu-
 gnarent; objectis transuerso flumine munitionibus, custodiisque
 passim in ripa dispositis, in præsentia prohibiti sunt. cæterum eo
 facto repressa interim tyranni ferocia, atque ad leuandam an-
 nonam, in aliquot menses laxamenti nonnihil nostris est datum.
 Dum in hac rerum vicissitudine Malaca vrbs fluctuat. Soarius Præ-
 tor ducibus alijs alio missis ad maria tutanda; ipse cum septingen-
 tis armatis ad Ceylanum, siue Taprobanam, nauim vndeugin-
 ti classe contendit. Cum Callensi regulo ante multos annos, (vt
 supra memorauimus) Laurelius Almeida pacem ac societatem inierat;
 Soarius, Columbani præcipue reguli amicitiam & commercium
 expecebat, quod in eius potestate laudatissimi cinnamomi syluas
 esse non dubie comperisset. cuius item rei fama commotus Emma-
 nuel, id ipsum per litteras accuratè mandauerat. Igitur delato in
 conspectum Ceylani Soario, & Columbanam præcipue oram oculo-
 bus perlustranti, locus occurrit ad nauim appulsam & arcis ædifi-
 cationem idoneus. nam figura littus in mare procurrit; curuoque
 anfractu, capacem efficit portum, in quem ex insula nauigabile flu-
 men illabitur. huc applicita classe, nuntii confestim ad regulum
 missi, foederis & amicitie causa, postularumque de more, vt in
 vsum diuersorū merciumque custodiam, contra insidias maxime
 Saracenorum, castellum ibi liceret extruere, non tam Lusi-
 tanis, quam incolis & regulo ipsi, præsidio ac munimento fu-
 turum. E Brachmanum disciplina, vt cæteri ferme Indi, erat
 regulus, atque adeo Brachmanes ipsemet. neque ita pollens
 habebatur ea tempestate viris armisque. quocirca, & patriis
 institutis peregrinas religiones auerfabatur; & in tam tenera
 insula haud immerito Lusitanam extimescebat vim. Attramen,
 reputans apud animum suum, quam ex tenui fortuna vicinus Co-
 cini Rex, post iniram cum Lusitano amicitiam, ad quantas opes
 breui tempore peruenisset; eiusdem successus & emolumenti
 cupiditate

cupiditate ac spe captus; & de fœdere & de castello, nō tamen sine aliqua sollicitudine, assensus est. Cæterū haud ita diu in sententia perstitit. Saraceni ex continente profugi, vel in primis vtilem in ea insula negotiationem paulo antè instituerant. ij, morre tristius rati, inde quoque ab Lusitanis pelli se; toto connixi imperu; regios consiliarios pecunia muneribusque; regulum ipsum adhuc fluctuantem, cum aliis stationibus; tum proposito miserissime fetuitutis metu, facile ab ea mente deducunt: neque id modò, sed etiam ad arcendos aditu Lusitanos, vltro suam ipsi nauant operam: iisque præsertim instantibus operi, hortantibusque insulanos, munitiones sæptim excitantur. ibi fetrea nonnulla tormenta disposita, & simul, ad nouam societatem planè dirimendam, Lusitani pauci, qui, vt in pacatam regionem securi descenderant, inuēcepti. Soarius ad opus inchoandum in terram egredienti, obiecta munitione præter expectationem apparuit. missi protinus ad rem cognoscendam aliquot expediti, remuntiant, mistos insulanis Saracenos in statione versari. ita Mahometanum scelus haud dubiè patuit. & Soarius, ommissa interim ædificatione, copias ad pugnam exponit: magnòque vsus militum ardore, quamquam assidue jaculanteibus contra barbaris, ad ipsa tormenta succedit. A si quantum laboris ac periculi fuit, dum telis eminus dimicatur: at ubi ad manus ventum est, momento disiectis munitionibus, hostes in fugam auersi: tum fugientibus acrius instare Lusitanus; neque aut ignotis callibus, aut occurrentibus fluuiis ab insequendo desistere, quoad Prætor, signo ruba dato, palatos iam ac disperfos ab effuso impetu reuocauit. Magnus hostium numerus cæsus eo prælio, nec Lusitanis gratis victoria stetit, vulnerati jaculis ferme sagittisque còplures: nonnulli etiam desiderati, in iis Verissimus Patiecus, qui Malaca paulo antè redierat. Ab eà pugna Soarius, vnius diei quiete militibus data, postridie prima luce rursus cum omni fabrili apparatu descendit; ac fossam a porru vastum ad mare duxit prohibente nemine. intra eam fossam vallum erigitur, tormentis in hostem obuersis: dein modico intervallo additur murus; barbarorum terrori magis, quam operis firmitati, propter calæis inopiam interlicis agillâ cæmentis. Hæc ingenti classiariorum certamine confecta peracta: & regulus, cum aduersa ictus pugna; tum surgentis operis nec opsnata molitione perterritus, missio confestim legato, veniam petiit eorum, quæ alieno fursu inconsultè ac temerè egisset: atque ad jungendam ex integro societatem hospitiumque sese paratum ostendit. At Soarius grauiter questus non operam tantum sibi cum armatis opposita, sed etiam comprehensos interposita pactione

Lusitanos; præcisè negauit, se pro tam atrocibus iniuriis aliter satisfactionem accepturum, quam si regulus ipse in Emmanuelis fidem ac ditionem cum annuo vestigali concederet. Neque abnuic Columbanus, Lusitana horrens arma. cumque super ea re præfectus regius aliquoties non sine interprete comuicasset; ad extremū ita conuenit: uti Regulus Emmanueli quorannis persolueret, stipendii nomine, cinnamomi pondo centum & viginti millia, annulosque duodecim, sapphyris aut pyropis ex eadem insula inclusis & elephantos præterea sex. Emmanuel autem, receptum in fidem Columbanum, ab hostium vi conatibusque, ipse & successores ipsius, terra marique defenderent. His maximè legibus data pax: & nulla interposita mora, Soarius destinato loco arcem condere aggressus est opus, adiuuantibus etiam regiis, breuī absolutum. in eius arcis custodia Prætor Ioānem Sylueram valido cum præsidio collocauit. oram maritimam nauibus quattuor tuendam Antonio Mirandæ Azeuedio tradidit. ipse, rebus ex animi sententiā cōfectis, & Arabicæ nauigationis magna ex parte compensatō damno, circa initium Decembris ouans Cocinum est reuectus. Hac ferme in utraque India cis Gangem & ultra, Soario Prætor, per triennium gesta Prouinciā dein ab Soario accepit Didacus Lupius Sequeria, qui primus Emmanuelis missu Malacā adierat. Huic, magna Indici exercitus parte variis casibus absumpta, naues nouem cum bellatoribus mille quingentis Emmanuel in supplementum attribuit, cum quibus anno seculi huius decimo octauo profectus Olisipone, Cocinum secunda nauigatione deuenit. in eo cursu, circa promontorium Bonæ Spei, contigit res minimè prætereunda silentio: Magnitudinis vastæ piscis est in Africæ Oceano, quem piscem, à figura videlicet, acum appellant, (Xiphiam ego fuisse crediderim) prælongo rostro, & in mucronem desinente; eodemque ita duro atque hispido, ut ferrum deterat in modum limæ. Ex his beluis vna, dum subterfugientem prædam furibunda persequitur, in aduersam onerariam, plenis euntem velis, toto imperu elata, in imas compages, pertulit alueo, acutissimum caput infixit. Ex eo latro dum sese per vim conatur excutere, quamuis libratam suis ponderibus nauem aded quatefecit, ut se in Syrtim impactos nauis non sine horrore putauerint. Quo dein ex foramine, cū, ignaro quidnam esset rei magistro, sentinam traheret nauis; Cocini demum subducta, insertum in carinam, ut dixi, planè cubitale rostrū ostendit: quod illico extractum, & in Lusitaniam, argumenti & miraculi causa, deinde transmissum est. At Sequeria, inito magistratu, primum circa omnes, arces præsidia, noua disposuit, dein Regulū

lum Baticalæ , detrectantem iugum , pactumque nuper Emanueli stipendium persolvere (vt sunt leuia barbarorum ingenia) recusantem , misso ad eius portus fauces obsidendas cū navibus aliquot Alphonso Menesio , sublecuturus ipse mox , ad fidē officiumque aut minis aut malo redegit. Simul etiam , cognito Malacam rursus ab Alodino graviter premi , Antonium Corream cum onerariis ad com meatus petendos , eoque importandos , proficisci iubet in regnum Pegu. cuius regni , ultra Gangem positi non longē à Malaca , Triglypton olim urbem caput fuisse quidā existimant. Correa , proliquo cursu ad Martabanum emporium Pegusiorum delatus , ne in terra adhuc ignota longius ab suis navibus ipse discederet , Antonium Passanum & Melchiorem Caruallium cum honesto comitatu muneribusque misit ad regem in vrbe Pegu , (ex qua tota regio denominatur) inde aliquot dierum itinere commorantem. Magna tūm erat , (vt sæpe diximus) toto pæne Oriente , gloria nominis Lusitani : magna tūm bellicæ virtutis , tum opam ac diuitiarum existimatio. neque minor , si per Lusitanos licitum esset , omnes citra nationes tenebat in Malacensū emporio negotiandi cupiditas. Itaque Pegusianus Rex , quamquam in primis tum potens ac nobilis : tamen haudquaquam indignatus , Antonium Corream nuntios pro se misisse , comiter iis acceptis , duos vicissim ad eum ipse cum donis remisit stabiliendę societatis & amicitie gratia : sacrapam unum , alterum pontificem : hunc Raulinum , illum Samibelganum , Pegusiorū vulgus appellat. Vt Martabanum est ventum , post muræ salutationis officia , conscriptæ communi consensu , pacis & fœderis leges , tum , ad eas solenni iurjurando firmandas , in celeberrimum vrbis fanū Antonius Correa regijque summa populi frequentia conveniēre , totius autem caeremoniæ ordo fuit eiusmodi : Samibelganus prior , in aurea plaga diligenter inscripras eius amicitie leges , tum Pegusia tum Lusitana lingua , vt & populares & hospites intelligerent , elata voce recitari iussit. idem à nostris vicissim est factum. lectis & subscriptis conditionibus , Raulinus , seu sacrificulus , quædam extrualibus Pegusiorum libris de more pronunciat , papyracea dein segmenta crocei coloris , (qui colos apud eam gentem cui diuino dicatus est) & aliquot simul arboris odoratæ folia certis notata litteris , igne subiecto comburit. Tum , suis insertam manibus , manum utramque Samibelgani cineribus iis imponit , pauca ex eo percunctans , quibus ille ita respondebat , vt sui Regis nomine ratam & fixam eam societatem fore , iurjurando promitteret. Hæc omnia , summa attentione miroque

fectio perfecta. Dissimiles animorū habitus Antonius Correa comitesq; in eā cæremoniā attulerāt;quippe qui vano errore ducti, Christianā fidē ethnicis iureiurādo obligari fas esse vix ducerent. itaq; Antonij accitu, linctus antistes, qui nauticis præerat sacris diuini humanique iuris haud multo quā cæteri Lusitani peritior, in mediū prodit; sacræ paginæ, Christiano ritu, erāt ab Antonio cū solenni imprecatione tangēdæ; atqui sacerdos, pro Euāgeliiis bibliisve, librū ex cōposito protulit, elegāter & artificiosē cōpactū; in quo varij generis lusus & cātica Lusitanico sermone scripta cōtinebātur; nōnullis tamē immistis, vt sit, sentētiis moralibus, atque diuerbiis. Huic ergo libro dum Antonius fallacem admo-
 uet manum; diuinitus factum est, vt in ea verba ex Ecclesiaste incideret: VANITAS VANITATVM, ET OMNIA VANITAS: quod ille vbi præter omnem expectationem animaduertit, subita percussus religione cohorruit, ac præclare sensit, quā integram & inuiolatam fœderum fidem, vel cum ipsis barbaris ethnicisque, esse cœleste iubeat numen. ergo apud se perinde iustum atque legitimum id iusiurandum Antonius habuit, ac si pro vulgari eo libro sacrosancta vtriusque testamenti volumina contigisset. Sancito in hunc modum fœdere, impositisque in-
 onerariis mercibus, & omni genere comæatus, Correa per opportunē Malacā defertur. Eius aduentus, non modō ex diuturna fame & squalore obsessos refecit: sed etiam animos iis addidit ad Alodinum ipsum vltro laceſſendum, & si qua fieri posset, ex tam vicinis sedibus tandem aliquando exturbandum. Quod ille quasi præſagiens, ad omnes eiusmodi casus multo antē seſe parauerat. transuersis primū cancellis non vno loco interseperat flumen; angusto dumtaxat singulis paronibus lembisve transitu relicto dein, sub aquas passim fistuca stipites præcutos adegerat. adhuc densissimas vastæ magnitudinis arbores, quæ ripas fluminis dextra læuāq; prætexunt, ad radicē ita incidi preceperat; vt per leui momēto impulsæ, nauigātes obruerēt. Deniq; nō lōgē à Pago, quæ sinuoso fluminis ambitu longiorē in cubitū prominet ripa, cōsibularis ē valida materia trabibus, & cespite ingesto, nouū castellum excitarat: idque non modico præſidio, nec paucis ex ære tormentis ad hostem ex obliquo feriendum instruxerat. His rebus cognitis (neque enim deerant qui cuncta renunciarent) Correa & Eduardus Mellus, contracta minorū nauīū classe, quarū pleræq; remis agerētur, & bellatoribus circiter quingentis impositis: Muaris fluminis ostia petiere. inde præmissi cū securibus dolabrisque, & firmo præſidio militū fabri ad hostiles munitiones amolien-

amoliendas; ij quo validiores ac petitiore. talium erant artium, eo celerius confecta res est. discisci cancelli, euulsi ex imo stipites, insidiosæ arbores in diuersum proiectæ, ita sequenti agmini tutus ad castellum vsque fuit accessus. neque ita magno negotio, admotis nauibus machinisque, deiectum inde præsidium. Hinc, magna concepta fiducia, Lusitani ad Pagum victrici, succedunt classe. Ut in conspectu oppidi vetum est; dispositæ extra vallum Alodini capite cum elephantis, & sublati de more ingens clamor, & emissa tormenta, nonnullam cruenti prælii speciem præbuere. sed ubi egressus è nauibus Lusitanus in sicco signa constituit, & cominus gladiis contisque dimicari coeptum est; tanta plane diuinitus formido (veterum Hebræorum victoriâ diceret), tantus terror hostes inuasit, ut oppido ad prædâ relicto, sese in proximos lucos & nuda latibula fædo cursu coniecerint. nec pauci ex ijs in fuga veriùs quàm in pugna cecidere; cum è Lusitanis (quod præsentì diuinæ opi acceptum sine controversia referas) ne vnus quidem desideratus sit. Fusis fugatisque hostibus, ad spolianda recta raptim discurret milites; exhausto quicquid erat prælii, oppidum concrematum. dein Alodini parones & varij generis nauigia in vnum coacta ferè centum. quorum erant aliquot, puppi proraque regium in morem cæclatis inauratisque: ex eo genere nonnulla in triumphì speciem reseruatæ, ceteris ignes injecti. Hac tam insigni victoriâ parta Lusitani cum summa gratulatione redeuntes in urbem accepti, Alodinus, fracta, sed nõdum perdomita, ingenti ferocia, ad recolligendas è tanta clade vires, Britanum insulam fremens gemens que reperiât. Interea vicini Malacæ barbari, alienas angustias & incommoda suam rari occasione, multis & grauibz injuriis nostros affecerant: ac Pacenorum præsertim tyrannus, qui nuper in id regnû inuaserat, delatosq; in Pacenû portum negotiatores aliquot Lusitanos partim exuerat mercibus, partim etiam per summum occiderat icelus. Ac ne Acenus quidem, quamquâ societate ac fœdere iam pridè nostris obstrictus, in ea rerum difficultate sat se pro amicitia gesserat. Ad eas vindicandas injurias, regulosque ab instituto latrocinio deterrendos, Garzias Sala Malacæ Præfectus Emmaiquelem Patiecum, vnica, verum egregiè instructa nauì, dimisit. is, præcipuq; in Somatranos odio influctus, quod Antonium fratrem paulo antè in vincla coniecerât, cum alia Somatrag littora, tû verò Pacenum Acenumq; breui adeò fecit infestâ, ut non peregrini modò institores, multi ab ea navigatione desisterent: sed etiam incolæ, piscatu, quo maximè alimèto victitat ea gens, intolerabili cum dolore damnoque abstinere. Neque præcelsam Patieci nauem,

atque

atque à machinis ac milite paratissimam, semiermes ipsi minoribus nauigiis aggredi satis audebant: tantum ad opportuna insidiis loca excubare instituerant, si quos, ut sit, in terram egredios, per occasionem excipere possent. Fortè ita accidit, ut Patiecus, a quandi causa, Malacenfi quàm exercitatissimo remige instructam scapham intra lacapariini fluminis ora mitteret abest ea aquatio à Paceno portu millia passuum ferme quattuor. neque ad remigum præsidium propugnatores plus quinque attributi, Antonius Veranus Portuenfis, Antonius Passanius Alanquerianus, Franciscus Gramaxius, Ioannes Almeida Quintelanus; postremi nomen intercudit Aquatione per otium facta, priusquam ad suos Lusitani sese recipiant, à barbaris agniti. Et Pacenorum Præfetus, Raia Sudamicinus, rei subita nuntio excirus, lanciaras tres confestim expediri iubet, correptisque quæ fors obrulit velis, in singulas, aptas instructasque remigio, centum & quinquaginta armatos imponit. Ea dum parantur, coorti repente ab utraque fluminis ripa barbari, sagittis & iaculis abeuntès nostros derinere non desinunt. & ea quidem mora non admodum Lusitanos retardat. quippe hostium tela densatis utrinque scutis excipiunt. grauius aliunde malum instabat; quòd vno eodemque tempore contrarius ventus & æstus accedens, exitum intercluderet: neque ab sociâ naui, procul in salo iactis anchoris, erat in re trepida cur opis quicquam expectarent. iamque raptim instructæ lanciaræ haud dubiam ad prædam cum ingenti clamore festinant. longè tamen reliquas atrecedit ea, qua Sudamicinus ipse cum iuuenturis flore vehebatur. Ea re animaduersa Lusitani, tot vndique pressa difficultatibus, consilium ab ipsa desperatione capiunt, vltro in aduersum hostem eundi; ut, quemadmodum sit nomine Lusitano dignum, fortiter dimicantes occumbant prius, quàm per metum mortis in teterissimam seruitutem abducantur. Hoc ergo consilio scapham repente circumagunt: validoque remorum impulsu vix dum concurrerant proræ, cum Lusitani salutari *LESV* nomine pariter invocato, strictis gladiis aut hastis, priores in nauigium hostile magno ausu transiliunt: ac ferro primum summovent barbaros: dein conglobatos in vnum, ipsaque audacia obstupèfactos, haud tamen incruenti ipsi ad satietatem trucidant. Nec in longum extracta est pugna. Paceni, cum ad vehementes gladiatorum & cuspidum ictus nuda præbuisent aliquandiu corpora, & emicantem à Lusitanorum oculis ardorem ferre vltà non possent, quàm cuique commodum est, certatim sese in flumen eiiciunt. Sudamicinus, perterritos nequicquam precibus minisque cohibere conatus,

denique se ipse quoque de naui præcipitat; doloreque ac rabie accensus, ut quemque suorum nando adeptus est, elato pugione cõfodit. Cæteri duâbus lanciaris ex intervallo sequentes, cum, si acrids institissent, nostros vulneribus affectos ac propemodum exsanguies nullo negotio conficere potuissent; nec opinata suorum clade perculsi, terga verterunt. Ita, IESV adiuuante, è rebus peccatis repētē Lusitanus victor euadit: ac nullo è suis amisso, capti- quā ipsius Præfecti lanciam in altum abducit: eo maiore omnium gratulatione ac lætitia, quo propior exitio fuerat res. Eius tã præclari facinoris fama cū cæteris circa populis, rû præcipuè regulo ipsi Paceno magnū terrorē incussit. Missis extéplo ad Patieciū, mox ad Garziã Salã legatis, demissè petiit pacem; eaque cõditione impetravit; ut cuncta per scelus ac fraudē ablata Lusitanis cum fide redderet. Hoc rerum Malaçensium statu, Sequeria nouus Prætor enixè operã dabat, ut pedem, si posset, in Maldiuis insulis figeret. Ex, ut supra docuimus, Canarino & Malabarico littori obiectæ, numero plus mille censentur. Multitudinē hanc intercuttantes euripi faciūt, aded angustii, ut alibi nauium antennæ iubas arborū deterant; alibi etiã, qui valentiores sunt viribus, ramo quopiã manibus apprehenso, ex vna in alteram insulam saltu transmittant. Multis rebus ad victum necessariis carent incolæ: sed pro iis omnibus vna est palma, (sic enim appellant) Iudaicis & Africanis, carco- tas ferentibus, longè præstantior. quippe, non proceritate solum & pulchritudine excellit; verum etiam tota prorsus in vsu est ita multiplici, ut vulgo, si quem frugi & industrium laudibus efferre volunt, palma vtiliorem appellent. Prima dos, in fructu ipso. Ten- gam Narlémve Indi; cocum, seu nucem Indicam Lusitani dixere: humani ferme capitis magnitudine, duplici operimento: quorum exterius, in summo læue, stupea intus desitrate, (cairum vocant) ne- tur ac texitur, cannabis & sparti modo, cum alios in vsus, tum præcipuè in vitiliū nexus, & anchoralia: neq; materia vlla ad nauticos funes & maris imperus obsequentior. namque, ut falsuginem amat ea planta; cairum quoque ex ea progenitum, & marinis aquis im- mersum, identidem reuirescit: & anchoris illigatum, fluitantes in- salo naues egregiè continet, nō tã ab innata duritie, vel operis fir- mitate, quàm viriditate ipsa, & lentitia quadam ad instar corii: ut se se vel in altum elato nauigio, miram in tenuitatem extēdat; vel residente, rursus in crassitudinem contrahat. quod secus in no- stris euenit rudentibus, quæ nimirum ipsa vi ac pertinacia sæpe iumpuntur. interior autem calix, rufo colore & globosa rotun- ditate præditus, addito auro vel argento, in pocula figuratur; ip- sa verò

ſa verò p̄m̄i caro, amygdalæ in modum, pinguedine quadam
 & grato ſapote lacteſcens, non per ſe tantum in cibo grata eſt
 ac ſalubris; verum etiam, vbi viſum fuerit, exhausto lacte,
 paulatim in oleum eliquatur. totus autem racemus, dum ex eo
 tener adhuc emicat fructus, nodo conſtrictus, ac leuiter inciſus,
 in obdita oris anguſti vaſcula opimum inſtillat ſuccum; ex quo va-
 riis artibus coctionibusque, veteri, vt Strabo ipſe teſtatur, inuen-
 to, mel ſeu ſaccarum, vinum, acetumque perficitur. iam folia, cum
 & librarijs pro papyro ſint, & loco regularum impoſita domibus,
 arceant imbres; tum etiã in veſtes formã facili ſimul ac ſpiſſo con-
 textu neſtuntur. Denique, vna eademque arbor, omnia proſus ad
 rem nauticam inſtrumenta ac materiem præbet. quippe truncum
 & ramos in malum, affamenta, clauosque: comam in vela; cari-
 rum in funes (vt dictum eſt) omnium optimos, filaque ad laterum
 ſuturas: poſtremo coccum ipſum, quæque ex eo conficiuntur, in o-
 nera. ita, nõ ſine miraculo quodam, omnibus planè rebus ex ſemet
 apta & inſtructa nauigat palma: eademque diſciſſa p̄r hyemem,
 viuaces ad prunas, lenta ignium alimenta ſuppeditat. Incolæ im-
 portato lino ſericoque talares tunicas eleganti opere texunt: qui-
 bus honeſtiùs multo, quàm cæteri Indi, velant corpora. Piſcantur
 etiã palmeis verriculis minuta conchylia (ſunt qui Venereæ cœchæ
 genus putent) miro ſplendore, & colorum varietate. hæc, ſaburra
 loco in onerarias indita, ac diuerſas in regiones euecta, apud Gã-
 garidas & Sionios, villioris monetæ explent vicem ad res parui pro-
 prii cõmendas: apud Heſperios autem Æthiopas cum rebus etiã
 carioribus permutantur. Inſularum omnium caput eſt. Maldiu;
 ex ea cæteris cognomentum; ibi frequenti emporio domicilium
 eſt Regis; quicum inita iam à Soario per Ioannem Sylueriam,
 vt ſuprà demõſtratum eſt, amicitia; ad eam ſtabiliendam, locum-
 que munitæ apotheçæ de more petendum, Sequeria deinceps
 Ioannẽ Gometium deſtinauit. Neque magnæ cõtentionis fuit res.
 Ab homine donis ac promiſſis illecto, & cum Luſitanæ felicitatis
 opumque haud ignaro, tum vectigalibus nouis rem augendi per-
 cupido, facilè non de ſocietate modò, ſed etiam de caſtello impe-
 tratũ. id caſtellũ ad mare Gometius, quoddã lapidibus & calce care-
 ret, è lignea materia glebiſque raptim extruxit ac munit. Eius
 deinde operis, & quadam nominis Luſitani fiducia, vix quindecim
 armatorum cuſtodia ſeptus, cum iam non pro inquilino vel
 hõſpite, ſed pro tyranno ac domino ſeſe gereret, & comeantes
 in id emporium peregrinos variis vexaret iniuriis, repentina con-
 ſpiratione Saracenorum oppreſſus, vnã cum ſuis occiditur. arce,

& iis quæ intra arcem asseruabantur, Mahometanus potitur. ita Lusitani, quàm facili aditu in eas irreperant sedes, tam leui negotio mox deinde sua culpa dejecti sunt. Nec leuiores alibi plagæ per eos dies acceptæ. Goana oneraria commercii causa Ciaulum petēs, in Saracenorum, qui Dabulum incolunt, biremes illata, prælio commissio deprimitur. In easdem biremes Lusitana carauela postmodum incidit, (totūdæ naus genus, cūm ad onera, tum ad militiam utile; dromonem Græco vocabulo haud incommodè fortasse quis dixerit) contracto mox certamine, dū tormenta exercentur, ignea scintilla in sulphurei pulueris cadum illabitur, inde sæuū repente eportū incendium, nautas vectoresque omnes, vna muliere excepta, protinus hausit. Ad earum rerum nuntius, ira percitus Christophorus Sosa, qui cum nauibus aliquot Cabarini maris custodia præerat, nocte sublustris Calacinum (is locus est agri Dabulensis) inuasit. Sosæ aduētū præcognito, incolæ paulo ante diffugerant. Lusitanus ad prædam versus, quamquam erat barbarica vilisq; supellex, tamen ab ea dulcedine auelli non potuit, quoad, illucescere demum die, Saraceni circiter quadringenti, sagittariæ artis peritissimi, superueniunt. Aduersus eam multitudinem Sosa cum ceterum & quinquaginta armatis egreditur, quorū erant sclopetarij seu fistulatores non pauci. Acceptis utrinque animis, atrox pugna coorta. Saraceni, arcubus tantūm instructi, primam hostilium glandium procellam submissis corporibus excepere: tum ad sagittandum ipsi consurgunt. tamque densus ac perpetuus fuit spiculorum imber, ut Lusitano ad fistulas replendas nihil vnquam temporis aut loci reliquerint. Inde cūm, sensim cedendo, ad mare sese reciperet Sosa, minimè fecellit hostem. circummissus illico iuuenum globus reditum interclusit. itaque Lusitani vndique urgeri capti, nec sine multo sanguine, vix tandem ad naues effugium paruit. Soluentibus dein oram simul, & jaculantibus, adeo pertinaciter insistere Saraceni, alienato ab sensu periculorum animo, ut semet aquis vmbilico tenus immergerent, nauigijque remoradi causa propemodū iniecerent manus. Ex eo discrimine Sosa denique elapsus, Ciaulū ad laucios curandos, minimè secūda fama, se contulit. Eodem ferè tempore quattuordecim nauium classis, cui Georgius Albuquerque præerat, Olisipone profecta, malè admodum nauigauit. quattuor tantūm eo anno in Indiam peruenere. & reliquis vna è medio cursu in Lusitaniam vento reiecta, aliā in ipso itinere Castellanus quidam nauarchus ab Indicis cōmercijs ad latrocinia piraticamque conuertit. tertia, superato iam promontorio Bonæ spei, circa Quiloz & Mōbazz littora, magis etiam

etiam miserabili genere cladis interiit. Mahometani eas incolunt regiones: hi, Anconino Rege interfecto, iam pridem ab Lusitana societate defecerant. Cum dira necessitas cogeret, aquandi gratia, ad Matuam, eius oræ vicum, quadraginta viri ex naui Lusitana apulerant scapham; in quibus erant primarii duo, præfectus & gubernator. Dum egressi ad fontes doliola complent, interim scapha, remigibus vacuum, recedens æstus in sicco destituit. Ad eam deducendam aptandosque remos, semiplenis vasibus illico Lusitanus accurrit. nec segnius barbari, animaduersa re, duo circiter hominum millia infensis animis aduolant: nautasque, partim sub oneribus, partim à terra molientes, ad vnum omnes occidunt: nequicquam ceteris Lusitanis, cum ad bombardæ ictum accedere propter vada non possent, indignam suorum cædem ex alto spectantibus. Ac ne ipsi quidem latiore exitum deinde sortiti. quippe, urgente fiti, dum alias aquationes in vicino conquirunt, rectore vacua nauis haud longè ab Quiloa in syrtis impingitur. Ad conspectam enim prædam, ingens repente affuit hostium vis. momento spoliata oneraria: & quotquot ea vehebatur cæsi, vno duntaxat relicto adolescèrè, quem tyranno Mombaza muneri mitteret. Albuquerque, dissipata classe, ignarus, ex iis quæ non comparebāt, quæ quæque delata esset, cum ceteris nauibus ad Mosambicum exegit hyemem: atque inde, transmissio mari, Goam insequenti demum æstate peruenit. Circa idem ferè tempus, Prætor Sequeria, toties iam ab aliis infelici successu tentatam Arabicam expeditionem aggredi statuit. Contractis ex omni ora nauibus maioris formæ: quatuor & viginti, bellatorum tria millia imposuit; quorum erant Lusitani mille & octingenti: cetera summam è Malabaribus & Canarinis explèuerat. Cum iis coplis Goa profectus Februario mense, anno seculi huiusce vigesimo, ad Aromata promontorium Africæ secunda nauigatione transmisse. Ibi cognito ad Giddam stare sex Turcarum triremes, manusque armatorum cogi ad fauces Adeni occupandas; intra ipsas fauces inuehi, & longitudine sinus emensa, circa Giddam laceffere bello Turcas decreuit; vt si se occasio dedisset, signis collatis, de rubri maris possessione decerneret. Illos animi proposito legens oram, ad Meten vicum, aquandi causa, applicuit, metu desertum ab incolis. vna tantùm vetula inuenta, cuius indicio in summa siccitate aqua patuit: amnis erat alueo glareoso; sub eam glaream, æstate, cursu tacito sese ita latices condunt, vt nihil humoris in summo prorsus appareat. Anum indicem remuneratus, & in eius gratiam flammis ab eo prohibitis vico, Sequeria in Arabiâ non longè ab Adeno trajecit. Ibi dum ad Aram

(i' loco nomen) anchoras jact; in scopulum sub aqua latentem illata Prætoria, solutis incussu compagibus extemplo diuellitur. quæ in summis tabulatis erant, cum parte machinarum ægre seruata. cætera demerso alueo perire. naualis turba (quadringenti numerabantur) in cæteram classẽ distributi. à sancto Antonio nomen erat Prætoriae; ex eo, Diui Antonii saxa, locus appellatus. Ab hac statione cum ad Giddã rectã contenderet Prætor, adeo pertinet complurium dierum Aquilone prohibitus est, ut interim aduentante hyeme, idoneum rei gerendæ tempus efflueret. Itaque omisso bello, ad pacem cum Dauide Abassino Rege firmandum animus adjecit. cuius Regis imperium, cætera mediterraneum, modica tantum ex parte ad tubri maris littora pertinet. Eam oram Davidis nomine tenebat Præfectus maximus, quem honoris titulo Barnagazium vocant; oppidis ac vicis Præfecti minores præerant. Cum hisce Præfectis de societate agendum erat Sequeræ, & legati duo in terram exponendi. alter, Matthæus Armenius, is, qui ab ipso Dauide Helenaque ad Emmanuelem cum donis ante decennium venerat: atque ob suspectam eius legationis fidem; ab Lusitanis nullo suo merito indigna & acerba pertulerat. alter, Emmanuelis ad Abassinum erat legatus, Rhotericus Lima, successus in locum Eduardi Galuani, qui superioribus annis in ipso itinere, nondum peracta legatione, decesserat. Simul etiam erat ei Mazua insula (quæ Ptolemais ferarum olim fuit) haud procul a Camarano visenda, si fortè locus arci ad eius regionis custodiam ædificandæ idoneus foret. ea insula, Arquico oppido maritimo Abassini littoris objecta, per angusto freto ab continente dirimitur & lunato sinu in idem litus obuersa, in primis tutam ac placidam stationem navibus præbet. ad hæc, cisternis armentisque varii generis, in usum classium & præsidiorum, abundat. Prætor, totam insulam per otium contemplatus, tametsi Mahometani incolebant; tamen, vitandæ inuidiæ gratia, suos ab incendiis ac præda continuit: Mahometis verò sanum ritè expiatum, intemeratę Conceptioni Deiparę Virginis dedicauit: ibi per eos dies Christiana sacra peracta non semel. Interea ab Arquici Præfecto oratores affuere cum donis & cōmeatu: quibus, utpote Christi cultoribus, sericum vexillum Crucis insignitum, amicitie causa, datum est. illi, cognito Christianos & Lusitanos aduenas esse, cuius gentis fama iam pridem eo tractu increbuerat, mirum in modum gratulati; primum omnium de Matthæo Armenio cum cura perquirunt. hunc ipsum ubi adesse præter excessu stationem audire; & mox in conspectum est productus veneranda cunctis senex; chortæ cunctis præ gaudio lacrymæ. &, vulgata

eius rei fama, certatim ad optatos viri amplexus & manuum oscula confluxebant. Ea demum celebritas & Matthæum omni suspitione liberavit, & Lusitanis, quod infontem ad eum asperere & inhumanè tractassent, dolorem simul ac pudorē iniecit: eo magis, quod etiam aliquot è sacra Visionis æde monachi, (multa autem cœnobia, ex Diui Antonii ferme institutis, eo toto regno visuntur) salutandi eiusdem Matthæi causa, ad classem accesserant: qui ab Lusitanis sacerdotibus linteatis cum symphonia & psalmis accepti, magnam animi voluptatem præ se ferebant, non è Matthæi solùm, sed etiam ex ipso Lusitanorum aduentu: quod verus oraculum sibi à maioribus traditum ferrent; ex occiduis aliquando regionibus, Christianæ religionis homines in ea loca venturos. Eius varicationis promissa, tantæ classis appulsu, tandem esse confecta, & in illo sacratorum hominum cœtu, Hesperiam cum Eoa Ecclesia, tanto locorum intervallo, dextras quodammodo miscuisse, magnopere latabantur. in sermonem dein cum Arquicano Præfesto vētū est, & paulo pōst, ad stabiliēdam societatem, (quod ita Dauidem velle non ignoraret) Barnagazius cum peramplo comitatu Arquicum processit. Paululum ibi altercationis fuit, dum dies locusque colloquio constituitur: litus ipsum aduena, Arquicum oppidum Barnagazius præoptabat, nonnulla fraudis ac periculi suspitione ab Saracenis injecta. Ad eam suspicionem tollendam (quando per obfides transigi, indignum Christiana amicitia & hospitio videbatur) cum synceri animi pignus Crucem nudari & porrigi ab Sacerdote iuberet Antonius Saldania, Lusitani Prætoris internuntius, seucro vultu Barnagazius confestim exsurgens obstitit; negans, tam leui de re, tam angusta atrectanda m; steria. Quin ego potius, inquit, de iure meo decedam, meque vltro in omne discrimen obijciam. ita, medix regionis campus, inter oppidum & mare, consensu deligitur. Barnagazius cum equitibus ducentis, peditum duobus millibus ab Arquico; Sequeria cum sexcentis non amplius armatis è classe descendit. iis copiis in statione vtrinque conspecta relictis; cum senis ambo comitibus in medium prodire. Primus congressus fuit, mutuò blandè & amicè consalutantium, & Regis vtriusque in alterum, beneuolentiam studiumque accurata oratione testificatum: dein societas ac fœdus hoc maximè modo sancita. Classarius sacerdos argēteam Crucem in medium attulit: ea Barnagazius prior apprehensa, nixus genibus: Quam, inquit, pacē Iesus Christus, generis humani Redēptor, discipulis reliquit suis; eadem esto inter nos, qui eiusdem Christi cultum profiteamur ac fidem. Hanc ego pacem (quantum in me fuerit) Regis mei nomine

spondeo; atque ita iuro per hanc sacrosanctam nostræ salutis effigiem. In eandem ferme sententiam conceptis verbis iurauit Prætor. dimisso dein colloquio, per triduum ex vtraque parte donis officijque certatum. & ingens omnium fuit lætitia, quod opulenti duo Reges terra marique contra Christianæ rei aduersarios arma iunxissent. Post hæc, Sequeria Rhotericum Liræ legatum Barnagala commendauit, ac tradidit, ad regiam vsque tutò mittendum; cuius in comitatu cum alij honesti viri complures fuere; tum vero Franciscus Aluarus sacerdos; qui dein reuectus in Lusitaniam, eius peregrinationis seriem patria lingua descriptam edidit: eodèque postea auctore, Paulus Louius gentis ritus morèsq; latino sermone diligenter est persecutus. Per eodẽ ferè dies, quibus in Arabico sinu Lusitanus agebat Prætor, è Paceno Somatræ insulæ regno, summus Mahometicæ superstitionis Califa seu antistes, nomine Molana, supplex illuc vsque contendit. puerum adducebat duodecim ferme natum annos, Paceni Regis filium: cuius patre occiso, Geinal tyrannus, ab Alodino socero adiutus, regnum inuaserat. huic si contra communem hostem suppetias Lusitani tulissent; restitutum in patrias fortunâs puerum, in Emmanuelis auctoritate cum annuo tributo Molana spondebat futurum. Et pupilli orbitas & Califæ obtestatio apud Sequeriâ valuit. Ad Geinalem ex ea possessione petendum, sex naues cum valida manu armatorum, Georgio Albuquerque attributa. Cuius rei, & iunctæ cum Davide amicitia nuntios qui ad Emmanuelem afferret, Petrus Vasaus in Lusitaniam a Prætore missus, magna toto regno omnium ordinum gratulatio fuit, & in singulis oppidis miro populi studio supplicatum est. Prætor, cum egressus freto Calaiatum petiisset, Armuziam inde processit. ibi, clauis iam mari, cum magna nauium parte hyemare coactus est. Dum hæc ad Arabiam & Persidem fiunt, Goæ Præfectus interea Rhotericus Mellus Lusitanam rem, haud contemnenda, si crimine abesset, vestigalium accessione ditauit. Idalcanem inter & Crisnaraum, Narlingæ Regem, atrox ac funestum per eos dies exarserat bellum; dum reconciliatæ nuper amicitia leges ambo parum sincera fide custodinnt. Idalcan perfugas & noxios è Narlingæ regno contra ius & fas clam admittere, grassari occultis latrocinij, ac repetentem res Narlinganum dolis fallaciisque frustrari. Crisnaraus vicissim, otij impatiens, bellum denuo optare; & in Raciolum urbem, Decani regni munitissimam, spe atque auditate immitti: quam sibi maioribusque ad mptam, Idalcanis accessisse regno ægre ferebat. Eius ergo repetendæ urbis, & Idalcani arma rursus titulo specioso inferendi, tale

consiliū iniit: Saracenus erat in ipsius aula, Cides Mercar, Mahometano cultu ingeniosque, industrius vir & experiens. Hunc, ad Arabicos equos in usum belli coemendos, magno cum auri pondere Crisnaraus Goam misit: & quo testatior esset res, ad Goæ Præfectum super tali negotio separatim litteras dedit, haud dubius, quin per Decanios fines necessariò iter habenti bene nummato viro Idalcan, prædas eiusmodi sagaciter odorari assuetus, de more structurus esset insidias. Quod putarat, euenit. Ingressum Decanios limites Cidem, vtpote eiusdem sectæ hominem; quin etiam è Mahometis, vt ferebatur, stirpe genitum; Idalcan benignis admodum promissis ad se per litteras inuitauit. Cides, vel societate superstitionis, vel vberioris stipendii ostentatione adductus, vel etiam interuertendæ regiæ pecuniæ spe, haud grauare ad Idalcane se contulit. ille, comiter acceptum, per speciem honoratæ præfecturæ, Dabulum exemplo amandauit. ibi, ne quid rumoris emanaret, pecunia spoliatum, per idoneos talium facinorum administratos, è medio sustulit. Crisnaraus interea, speculatoribus clam appositis, cum rei gestæ seriem haud magno negotio comperisset, lætus oblata belli occasione, missis quoquo versum ad Reges ac dynastas epistolis, manifestam Idalcanis perfidiam & violatas pacis leges minaciter & acerbè conquestus est: dein, maximè equitum peditumque contractis copijs, Raciolum urbem obsidione cinxit. Ad eam soluendam obsidionem Idalcan profectus, commisso prælio, magna parte suorum amissa, cum paucis elabitur. Crisnaraus victor, non castris modò Idalcanis est positus: sed etiam Raciolum urbem valido instructam præsidio, crebris iam oppugnationibus frustra petitam, metu denique in ditionem accepit. Idalcan interea, remotis oppidis, quo propter siccitatem Crisnaraus cum exercitu peruenire non posset, amissa in præfens renouandi belli fiducia, sese inglorius continebat. Ad eius cladis famam, cum alij ab Idalcane defecèrunt Gini, gens in Decano regno prænobilis. Eius gentis principes, germani duo fratres, Comus & Appa, contractis octo ferme armatorum millibus, in subiectos Gateis iugis agros impetum fecerant: inde sine dubio in oram maritimam transgressi, crebris portubus & vestigalibus quætuosam, (Concanum vocant è regione Goæ) quam Ginorum olim familiæ Mahometani peripuerant. Eius oræ Præfectus, Idalcani hero avaritia & fraude non absimilis, magna pecuniæ summa è vestigalibus portoriisque collecta, id vnum laborabat, quo pacto, inter eos tumultus, dominum ad suum pecuniam adringeret. Omnia circumspectanti

commodissima ad fugam Goa Lusitanorum vrbs visa id quo tutius faceret, Lusitanum sibi præfectum antè conciliandū ratus; ad specimen probitatis ac fidei petiit ab eo per nuntios, primū ut Idalcani contra Ginōs tumultuantes opem pro amicitia ferret. id si facere grauarietur, (quod ita fore haud erat nescius) tum libero mendacio suadebat, ut ipse potius in eos portus & vicos, Emmanuelis nomine, inuaderet. æquiore animo Idalcane in afflicta fortuna laturum, suas opes & uestigalia in Lusitanorum, quàm in perduellium potestatem venisse. Hoc nuntio accepto Mellus Præfectus, rem ad consilium detulit. ac tali tempore nemini dubium erat. quid ius, quid æquitas, quid amicitia postularet. verū apud homines lucra pensantes, utilitas valuit. Mellus cum octingentis ferme Canarinis peditibus, Lusitanis equitibus ducentis & quinquaginta, euripo traiecto, Concanum sine certamine vllō occupauit, non ausis Ginis aduersus Lusitanos arma ferre: & Rhotericum Lusarrem cum modico præsidio ei regioni præfecit. At Idalcaneis procurator, domino prodito voti compos, Goam plenos argento auroque loculos tulit: & quo res occultior esset, amico Lusitano cuidam æquè fallaci custodiendos initio tradidit. Dein, cum hic depositum ex occasione repereret; ille alter se quicquam accepisse impudentissimè pernegaret, neque chirographum exstaret vllius ex dolore ac desperatione Mahomeranus in furorem & insaniam versus, mentem simul cum pecunia perdidit. Fraudator verò, dum thesauris malè partis incubat securus, inopinata morte postmodum, ab eo quod carissimum habebat in terris, auellitur. Quin etiam ipse Crisnaraus deinde malis artibus receptam urbem Racio-lum, bello vicissim superatus, amisit. quæ bella, & numero peditum equitumque, & vniuerso apparatu, (alioquin fides Barrium, & Osorium, & alios rerum Indicarum auctores appeller) orbis nostri expeditionibus longo interuallo præferenda, enarrare nostri instituti non est. Postremò, ne Lusitanis quidem ipsis, ut in loco exponemus, diuturna stetit minùs honestè quæsitæ possessio. Ita, per omnes eorum scelerum affines peruagata cælestis ira, breui tempore pœnas à singulis improbæ cupiditatis exegit. Per eosdem ferè menses nouū & multiplex aliud in mari miraculum exstitit. Classis nauium nouem ducē Georgio Britto dum ex Lusitania Indiam petit; rostrata celsior Rhoterici Vassæ Pereriz, in medio cursu, repente, veluti fræno equus adducto, ita substitit. magno cum aque sonitu ac motu, qualis, vbi in vada & syrtes incurritur, edi consuevit. Eo ipso terrore perculsi nautæ, demissa vtrinque bolide, profundum sine dubio mare comperiunt. Cum inflatis vento velis hæreret

hæretet nauigium nihilominus; dispiciendi causa (quod esset nox) ad mortis ad marginem luminibus, implexam alueo ingentem belluam vident. Carinæ, centum & quinque dodrantium longitudine, applicuerat corpus; cauda gubernaculum illigarat; alis immanibus latera ad summum vsque cingebat: quas iam in alas per imprudentiam nonnulli manus iniecerant. Ad spectaculum addeò terrorem, ingenti videlicet horrore nautæ militesque perfusi; vi verò, dolij magnitudine, vasto hiaru nouissimè caput extulit; metu examinati pænè omnes, infernum profectò monstrum diuinitus immissum credere, ad viua tor noxiorum corpora glutienda. Pauci, quibus in tanto discrimine mens animusque constiterat, consultandi gratia in vnâ partem secedunt. erant qui contis, & iaculis, ballistisque depellendum suaderent cetum: alij contra, nihil magis tali tempore vitandum aiebant; ne tantæ molis animal, vulneribus irritatum, concussu ipso & agitatione violenta nauem euerteret. in summa inopia consilij, cum nihil explicaretur, & maior in singula momenta terror instaret, suppliciter ac demissè veniam pacemque Dei & cœlestium exposcere, atque ad vota precesque confugere placitum est. Neque ea irrita fuere. Sacerdos cum linteo, & stola, & signo Crucis in medium prodiit. ab eo facris carminibus & exorcismis delinita bellua, (mirum dictu) nulla cuiusquam hoxa relicto nauigio, cum è portentosis narium fistulis ingentem reflasset aquæ vim, sese admodum placido lapsu in mare demisit. Lusitani, tamquam ex orco præter spem erepti, debitas diuinæ clementiæ laudes & grates agebant. Circa idem ferè tempus, in Somatram Georgius Albuquerque cum orbo extorrique delatus est puero. Ante eius aduentum, tyrannus Geinal, Pacenorum erga se voluntati diffusus, non longè ab vrbe munierat castra, seque intra id munimentum cum tribus millibus armatorum tenebat. Albuquerque, missis qui tyrannum iuberent iniusta possessione decedere, cum denuntiatione minisque nil nisi verba & frustrationes eliceret, fauente Aruano finitimo regulo, castra cum trecentis dumtaxat Lusitanis aggressus, non sine sanguine suorum expugnat. ac Geinale interfecto, & prædæ parte Aruano concessa, qui inter oppugnationem auersas castrorum portas obfederat, pupillum magno populi assensu plausuque Rege acclamatum, & cum annuo tributo in verba Emmanuelis adactum exscedere, in patria sede ac domicilio collocat. Eius pueritiei regendæ, Molana præpositus is, qui pupilli susceperat causam, & rei maritimæ cura, Lusitanorû amico Ninacunapani cõcredita: d. in ad Mahometanos in officio continendos, castellum ipso in aditu portus exstati

exstrui cœptum. Quæ ne res, ad eò secundæ, nimium Lusitanos efferrêt; quo die Geinalis capta sunt castra, ipso die ad Acenum oppidum, leucas à Paceno ferè viginti, dein ad Bintanum longè dispari successu pugnatum est. Georgius Brittus, nauibus quinque ab Cocino Molucas petens, cùm ex itinere Acena littora tenuisset, auri occæcatus auiditate, cuius vim ingentem in proximo delubro esse audierat, cum cœtum & viginti armatis in terram egreditur. Huic Abrahamus tyrannus obuiam cum sex elephantis, peditibus mille progressus, pugna commissa, Lusitanos complures temere inuectos, & in iis Georgium ipsum interficit; cæteros grauius saucios retro ad mare compellit. Inde in Georgii locum Antonio fratre suffecto, Lusitani Malacam trajiciunt. quocùm item Albuquerque paulo pòst à Paceno superuenisset, duodecim amplius coactis in vnum nauibus, & propugnatoribus ferme sexcentis, Alodino, infestum de more Malacense litus habenti, arma inferre denuo placuit. Is nuper ad Pagum victus, vt suprà demonstratum est, in Bintanum haud longè à Pago receperat sese. Ea insula, Sincapuræ obdita faucibus, nobili secatur amne, qui pontè iunctus, dein se in mare euomens, portum nauigatibus præbet. Huic impositam anni urbem, insulæ cognominem, Alodinus, pulso, vti suprà docuimus, veteredomino, præclarè munierat; ad pontis caput propugnaculum excitarat; à cæteris partibus, serratæ structuræ, ad latera ferienda, vallum & aggerem objecerat. Portum ipsum, & fallacia vada, & adacti fistuca flexuosi de more stipitum ordines, & in assidua statione paratæ lanciaræ seu lembi egregiè tuebantur. Lusitani, propè certa victoriæ spe profecti, nondum probè explorata regione, descendunt; duabusque simul partibus ad mœnia subire conati, cùm neque scalas attulissent, & stagnantibus circum aquis ac voraginibus impliciti tenerentur; destinatis vndique hostium telis ac tormentis, promptissimi quique sternuntur. Nec felicius mari tentata oppugnatio est. cùm & incognita obstarent vada, & hostilium nauigiorum agilitas onerarias Lusitanas, magnitudine ipsa inhabiles, crebris detrimentis afficeret. Ita, omisso incepto, & præcipua è suorum numero desideratis, diuersi duces; Albuquerque Malacã rediit: Brittus ad Molucas, quò intenderat, nauigare perrexit.

LIBRI SEPTIMI FINIS.

HISTORIARVM

INDICARVM

LIBER OCTAVVS.

DVM hæc apud Indos alterna succedunt vice; interim ex alia quoque parte, atque adeò planè diuersa, perquam insigne ab homine Lusitano facinus editum est. Fernandus Magalianes agebat Olisipone, ingenti animo vir, & rei naualis apprime callès. Is, quodd in India sub Albuquerque dyce stipendia multa fecisset, nequaquam pro spe præmiorum (ut in suis plerunque meritis æstimandis nimium sibi fauet humana cupiditas) ab Emmanuele tractari se questus, ad opulentiorē Caroli Cæsaris Castellæ Regis aulam transiit. ibi, cum astronomis aliquot communicato consilio, & implacabili odio in Emmanuelem accensus; Cæsarem & consiliarios docet, Molucas insulas, quarum celeberrimis toto iam terrarum orbe diuitiis Lusitani fruantur, intra Castellanae cōquisitionis limites haud dubiè contineri. idque non pluribus tantum argumentis è mathematica supputatione contendit; sed etià acceptis inde litteris à Francisco Serrano; de quo supra cōmemorauimus; in quibus de admirabili quadam eius regionis cum opulentia, tum ab aurea Chersoneso longinquitate differeret. Profectò, si à fortibus & peritis hominibus teneretur ex Occidente iter, haud ita magnò negotio è Peruana terra in easdem insulas penetrari posse. opem dein addit monitis, ac se, modò in eam expeditionem necessaria præbeantur, in omne discrimen, experiundi causa, paratum ostendit. Mout Cæsarem & magnitudo promissi, & Fernandi auctoritas cum testimonio Serrani conjuncta. Quinque compactis egregiè nauibus, eximio & nauta & milite ad Hispalim instructis, (quo in numero exsules erant Lusitani complures) vnus Magalianes cum summo imperio ac potestate præficitur. Cum iis nauibus, Bæti fluuii in altu Oceanum euectus, Canarias primùm insulas, tum Brasiliam certo iam pridem itinere petiit. inde, velis in Austrum datis, cum ignota littora diu legisset, ad magni fluminis ostia ventu est; quod Sancti Iuliani vulgus appellat. is locus quinquaginta gradibus ab æquinoctiali abest circulo. neque inde longè, infesto rigore, &

æterno pressa gelu, niuosa montium sæcuminā in cælum exsurgunt, terram incolunt homines immani duodecim amplius quadrantium staturā, efferis moribus, crudis in cibum carnibus adfueri, quibus duo ad classē attracti, blandimentisq; ac muneribus a Magaliane delinīti, intra paucos dies ex insolita victus consuetudine periere. Ad eam oram explorandā missa naus vna, cui præerat Ioānes Serranus, in scopulos illata, saluis tamen hominibus, frangitur. Hisce rebus contreriti classarii, & præter alia maris incommoda, seuissimo frigore cnecti, incerta vitæ & perueniendi quod intenderant spe, reuerſionem plerique suadere, quidam etiam conuitio efflagitare institerunt. Hosce Magalianes, obfirmato ad omnē patientiam animo, benignis adhortationibus aliquādiu sustentare conatus: cōperta demū cōiuratione, partim capite, partim exsilio punit. qua supplicii ac minarum acerbitate, obstupescitis interim ab omni rerū nouarū conatu reliquorum animis, ultra eū locū tres ferme gradus, hoc est leucas circiter quinquaginta, processit; atque ibi demum sese ostendit euripus, sinuoso meatu Oceanum vtrunque coniungens. Ea re tum ex incitatissimo aquarū æstu animaduersa, tum ex ætotum ossibus in littus eiectis, quasi peractō iam itinere, gratulatio ingens à Magaliane facta, & euripo ipsi, ab inuentore, perpetuum ac nobile nomen inditū est. ibi, cōmeantibus valde imminutis, cum denuo fremitum vel querimonias quorūdā inaudisset, capitis pœna proposita, veruit ea de re sermones inferri. Tū alia nāvis ad inquirendū exitū præmissa; ducē frustrata per tenebras retro vnde venerat, Hispalim, reuertit octauo mēse: quā ex eo portu discesserat. Eam naue missis qui quærerēt, incassum dies aliquot præstolatus, cū reliquis tribus audacter ipse progreditur: perque varios mæandros, & cæcas ambages, crebro velorum flexu tandem ex altera parte vastissimum rursus in æquor euasit & quoniam sub æquatore ipso positas Molucas esse didicerat, in eam partem proas dirigere magistros iubet. Leucas mille quingentas procul ab omni terræ conspectu prouecti, in desertas aliquot insulas incidere: quas ex aduerso Italiæ oppositas nonnulli arbitrantur. inde continuato in Septentriones itinere, ad Subū insulam leucarum ferme duodecim ambitu, auri feracem, frequētē incolis veniū est. Ibi Magalianis labores exitu nec opinato conclusi. quippe insulæ regulus, quodd armis eo tempore cum finitimo Rege Mathani contenderet, oblata recentis auxilii spe, aduenas nō solū in hospitio libenter excepit: sed etiam in eorū gratiā sese cū vxore, liberisq;, & popularibus circiter octingentis, Christianum fieri voluit; & honoris causā in sacro baptismo Fernandi no-

men assumptis. Hisce necessitudinum vinculis magis magisque Lusitanus obstrictus, petenti opem & Christiano & hospiti negare non potuit. Descensione cum praestantibus aliquot facta, Magalianes, cum semel iterumque fudisset hostes; tertio denique ex insidiis ipse circumventus occiditur. Caeteri, partim circa eum interfecti, partim elapsi, vix ad naues cum tristi nuntio peruenire. Neque hic finis miseriarum fuit. ex quo facile existimari potest, quam non temere, nec sine diligenti praeparatione, barbaris Christiana sint imperitanda mysteria. Regulus, qui vix adhibito catechismo, vel antea vitae sceleribus cum salutaris detestatione donatus, amicitiae & reipublicae causa, peregrina sacra suscepisset; qua mobilitate Christum induerat, eadem paulo post & Christum ipsum, & vna cum Christo ius foederum, fas, humanitatem, fidem penitus exiit. Oblatam ab hoste pacem, cum eo si aduenas ex medio sustulisset, recentiae merita & iunctas nuper dextras oblitus, minimè recusauit. Tam scelerati dein facinoris perpetradi cum in aperta vi nulla esset spes, primarios ex classe ad viginti, per officii ac benevolentiae speciem ad ferale conuiuium inuitatos, repente inter ipsas dapes & pocula contrucidat; vno Ioanne Serrano vel ad ludibrium vel ad lucrispem reseruato: quod ex redemptione se partem aliquam sulphurei pulueris, & aliquot aenea tormenta (cuius machinae in iis locis nihil unquam simile visum fuisset) capturum esse consideret. Atque vna haec spes salutis afflicto quoque Serrano restabat. Verum utrumque postmodum euertus fefellit. namque productus in vinculis ad mare Serranus, noua clade exponenda primò socios ad misericordiam lacrymasque commouit: eodemque interprete, per consuetos iam nutus ac symbola, cum incolis agi de pretio coeptum. Paciscebantur utrinque pecuniae loco, duas minoris formae bombardas, & pulueris aliquantum. Ea cum lintribus ad terram nauis admouissent; subito pretium augete insulani, & recedere a conditionibus, ac redemptorem variis artibus detinere. Inde altercatione cum iurgiis orta, cum maior maiorque hominum frequentia ad littus afflueret, veriti fraudem & insidias classarii, sese ad naues re infecta subducunt: anchorisque sublatis, miserum Serranum, frustra fas religionis, amicitiae, patriae, lamentabili vociferatione obtestantem, in barbara & crudeli terra destituunt. ad insulam decem leucas inde prouecti, variis casibus imminutas recensent copias. fuis ac laceris magna ex parte armamentis, centum & octoginta non amplius homines in vniuersum inueniunt. Cum in tres ipsas naues, neque nauis, neque funes, neque vela sufficerent; alio vno, qui praeter ceteris quassatus erat, incenso, turbam cum instrumento omni in alteram transferunt ita,

ita, duabus tantum reliquis nauibus ex eo loco discedunt: ac propriis in occidentem Solem obuersis, diu errabundi, ad Molucas insulas tandem aliquando perueniunt. ibi cum Tidoris regulo haud ægre societas iuncta. Lusitana tum aberat classis: eo facilius contrahis vndiq; frugibus, regulo enixè adiuuante, per tot ærumnas & pericula petitem ex insula specimen euehunt, ac trito inde itinere vtraque primum institit nauis. dein Lusitanarum classium iniectione metu: altera fluctibus quassata, cum omnibus compagibus aquam acciperet, ad Molucas recurrit: ibique egressis in terram hominibus, ad scopulos allisa diffringitur. altera Indis ad dextram relictis: immania ausu protinus altum præcidere, & recta Bonæ Spei promontorium petere intendit. eo superato, cum ad Hesperidas usque insulas processisset: inaudito post omnium seculorum memoriâ cursu totum orbem emensa, & æmulis classibus illuc usque feliciter unitatis, ab Lusitano demum Limenarcha in eo portu detenta est; & pauci qui superfuerant semianimes in custodiam traditi: è quibus tamen aliqui, nauis deinde recuperata, in Hispaniam, vnde etiam, patria Vicesinus, obstupescens cunctis miraculi nouitate, in Italiam rediit. Huic nauis non sine causa Victoriæ inditum fuerat nomen. Naucerus erat Ioannes Sebastianus Canus, ex oppido Guetaria Vardulorum, ad Pyreneum; vir animi fortitudine, peritia gubernandi, & inaudita felicitate sanè promeritus, ut ipse ac patriæ nomen, nullus vnquam castus, nulla temporum longinquitas obruat. Neque me fugit, hæc aliter ab Ionio æquali corâ temporum tradi. Sed nos rē totā ex fide retulimus: haud mediocriter locupletem huiusce narrationis auctorem sequenti Ioannem Barrium Lusitanum ad quem, præter ceteram notitiā, & habitaculum superstitionibus ex ea classe colloquia, conscripsi insuper ab ipsis gubernatoribus eius peregrinationis commentarii peruenire. Ex eo deinde tempore sæpius in Molucas è Bætica primum, ac postmodum è noua Hispania nauigari ceptum. quæ res ingērem discordiarum molē inter Lusitanos ac Bæticos peperit; nec sine magno motu, cum in Europa legibus, tum in Asia ferro, de illius maris & commercij possessione certatum est. Magalianes è Bætica Septembris mense anni vndeagesimi soluerat, biennium circiter in ea nauigatione consumptum. Inter hæc, de rebus in Ceilano gestis nuntii ac litteræ in Lusitaniam venerant. Ad ea tam opportuna & fructuosa ruenda commercia, & fluxa fide Regem in officio continendum, arcem instaurari, & aucto præsidio diligenter custodiri Emmanuel iussit. Eius rei causa Lupus Briticus cum supplemento fabricum ac militem in Ceilanum profectus, accepto à Ioanne Sylueria castello, primum

primum omnium concharum vim ingentem è proximo petiit; è quibus Indico more calce confecta; novos muros prioribus iam collabētibus ex arte perduxit; ac fossā probè purgatā statumine muniit. Ea re offensi vehemētius insulani, quos cōmuni vocabulō Cingalas vocant: quod contra ipsorum salutem ac libertatem cūcta parari haud absurdè suspicārētur. Et Saraceni inquilini de more suspicionem ac metum agebant, in conciliabulis dīctitando, veros videlicet vates inītiō se fuisse, cū exitialem Colūbanæ terræ Lusitanorum aduentum fore prædicerent. Per speciem societatis illos inaudita avaritia & crudelitate homines, paucis diebus malè mūctato hospiti Regi stipendium imposuisse. post hæc, aliarum gētium homines, nullo iure aut exēplo, ab iis littoribus arcere cepisse: nō quieturos, quoad inīecto ad arbitriū fræno, populis perinde ac itementis abutātur, nec eōrum fortunas modò, sed etiā succū & sanguinē hauriant. Habere Columbanū digna factis & moribus præmia; qui, spretis fidelīū sociorum cōsiliis, novā & incognitā veteri & expertæ amicitia prætulisset. Huiusmodi fatibus ad execrabile odiū nominis Lusitani accensa plebs, venalia primū alimenta cibosque castello subtrahere: dein eo aulaciæ ventum, ut Lusitanos longiūs ab arcē vagantes, vel iaculis eminus peterēt, vel iniquo loco circumuētos occiderent. ad hæc tam atroces iniurias, principiū, pacis & concordia causa, lenitè agere & contuere Præfectus. Sed conuitia militum, segnitiam & ignauiam increpantium, diutius ferre non potuit. meridianis horis, quod æstiuæ maximè quietis est tempus, cum centum & quinquaginta armatis Columbū oppidū, arcī pænè coniunctum, quam tumultuosissimè inuadit. Barbari, qui ut in summo otio, nullis cincti mænibus, neque itationis neque vigilias agerent, metu perculsi repētè capeflant fugā, re familiari, pauidis coniugibus, paruisq; liberis in tāto periculo destitutis. Brittus sine certamine oppidum ingressus militē à direptione cædibusq; cōtinuit: tātū feminas puerosq; ad fores aediū alligari iussit, ut cū in sua potestate omnia fuisset redeuntēs Cingalæ cernerent, ex eo ipso, quam non hostiles in Regem populūq; animus gereret, existimare faciliè possent. Simul etiam ad retardandam eorum ferociam, si ab tergo instarent, patientioris viæ, quæ ad castellum fert, rectis ignes iniecit, saluari sanè consilio. quippe barbari, non celerius, attoniti metu, sese ex oppido eiecerant, quā nīcti desiderio, & solitudine pignorum, conglobari furentesque in prælium rediere: instantesque Lusitanis iā se recipientibus, eodem impetu in arcem irrumpere potuissent, nisi eos cū demendi vincula suis, tum restinguendi incendii detinuisse

nuisset mora. Inde nostris ad arcem maturè adipiscendâ oçclu-
 daq; portas spatium est datû, cû extremi tamè agminis ferme tri-
 ginta faucii rediissent. Neque is terror (vti putarat Brittus), ad pà-
 candâ valuit gentem, quin, exasperati potius animi, signoque dato
 per agros, armati ad viginti millia conuenere. ea multitudine fre-
 ti, cum temere ad arcis moenia subiissent, magna cum cæde vulne-
 ribusque repulsi, castra cõmuniunt. in exitu iam æstas erat: eo ma-
 jorem in spem venerat regulus, si minus oppugnatio procederet;
 interclusis propter anni tempus maritimis com meatibus auxiliis-
 que, obcussos ad vltimam inopiam redigendi. Neque tamè inperç-
 quies ab armis & ab operibus erat, aggerem assiduo labore ad mœ-
 nia Cingalæ proferebant, missilibus dies noctesque fatigabant ho-
 stes: inferiores vtique Lusitanis tormentorum magnitudine & arti-
 ficio; sed molem supplebat numerus. ferreas contraxerant ballistas
 ferme sexcentas. eæ vel brachiis collibratæ vel innixæ canteriis, in-
 dita in fistulam plura simul veruta decem palmorum longitudine,
 a prugno aduersus ignem pennata corio, ita excussè emittebant, vt
 ad passus ferme ducentos obuia quæque perfringerent. hisce veru-
 tis interdum imperebant inclusos: noctu ignitis jaculis militares in-
 tra arcem casas & diuersoria, ramis & frondibus raptim exstructa,
 incendere conabantur. Lusitano, in magnis rerum angustiis, nihil
 erat æque difficilè atque aquandi ratio, quod puteus extra arcem
 non sine cruore adeundus esset, neque eò per cuniculos, vt olim
 Cananore, penetrari loci natura permetteret. Accedebat, aduersus
 tantâ hostium multitudinē, mira defensorum paucitas; vt sine vlla
 interdum vicissitudine iidem perstare in stationibus & excubiis co-
 gerentur. Vna tantùm fiducia restabat venturi ab continente sub-
 sidii, si rem vsque in æstatis initium extrahere potuissent. Verùm
 ea quoque spe exidēre, postquam exacta iam per ingentes labores
 hieme, Antonius denique Lemius ab Cocino cum vno tantùm tri-
 reme, neq; plus quinquaginta propugnatoribus affuit, & iis quidē
 ægre coactis, quod & Sequeria eo tempore cum maxima parte co-
 piarum abesset, neq; è præsidiis, in tanta infensarum circa gentiũ
 propinquitate, deduci milites expediret. Interea barbari diurnis
 nocturnisq; operibus promoti vallo, turres in super è palmea ma-
 teria, cespite ingesto, duas erexerant: vt è superiore loco, dum fossæ
 complentur, sagittis & jaculis hostem in muro consistere prohibe-
 rent. Eo periculo animaduerso Brittus, antequâ allati subsidii te-
 nuitas emanaret, vltro in hostē erumpere statuit. Concilio conuo-
 cato, Lemium trierarchum postera luce circa meridiem repentē à
 mari oppugnationem ostendere, & maioribus tormentis quatere
 turres

turtes jubet. ipse intendo in eam partem hoste, cum recentis & quinquaginta Lusitanis ex alia parte, semiplenas & incautas stationes aggreditur; turbatosque ipsa audacia barbaros vultu deturbat. inde transgressus munitiones eodem impetu simul utraq; turrim intadit; auersosque hostes à propugnaculis dejecit. Furribus ab Lusitano captis, clamor extemplo circa vicos & palmeta perferretur; palati in vnum coeunt barbari, ut omni conatu Lusitanum expellant. iamque instructa acies tota Cingalarum, Saracenis immissis, admovebatur. centum & quinquaginta erant equites, haud spernenda in iis regionibus ala, peditum ingens numerus, elephanti quinque; & viginti præbât. ex iis erant primi ordinis quattuor, non turres modò cum sagittariis dorso vectare assueri, sed etià in decussim alligatas ad proboscide falces, tanta vi ac dexteritate vibrare, ut quicquid ab latere vel à fronte se objecisset, ancipiti ferro proscinderet. Is terror Lusitanis offusus, primò referre pedem coegit: mox quod saepe fit, in ipsosmet recidit hostes; cum densis istarum glandibus bellum, spreto rectorum imperio; terga vertissent. Vrente dein magis magisque introrsus plubea peste, doloris impatiētes, quacūq; ruerēt, late stragge edere, ac simul cuspidibus iaculisque ab tergo Lusitanus instare. Ita suismet auxiliis, cum ingenti clade barbari dissipati fusi que. Britus fugientem hostem aliquandiu persecutus, ubi ad lucos & nemora vetum est, contentus eius diei victoria substitit; & priusquam se barbari ex pauore ac trepidatione colligerent, non sine multo suorum sanguine, se in arcem recepit. Atque is dies obsidioni attulit finem. Amissis ex amicorum numero præcipuis, regulus Mahometana hortamenta stimulosque execratus, una cum arcis potiundæ spe, consilia belli deposuit: missisque ad Britum oratoribus, veniam erroris & pacem denuo petiit: atque ab Lusitanis, vel quietem ex longa defatigatione desiderantibus, vel absente Prætoris Sequeria nullam expectantibus opem, haud grauata concessa. Ceilani res in pristinum redire. At Prætor incunte iam æstate ab Armuzia profectus, Cambaia legens oram, ad Diu applicuit. ea vrbs, quod magnas (vbi diximus) habet opportunitates, & furtiuis Ægyptiorum & Saracenorum navigationibus tutum ab Calecuti receptum dabat; Lusitano præsidio locum aliquem ibi obtineri ad hostes arcendos magnopere cupiebat Emmanuel. itaque inter cætera Sequeria mandarat in primis, ut Cambaiani Regis & Iazii dynastæ voluntate, si fieri posset, fin minus, vi atque armis arcem arcis ad Diu ædificandam occuparet. Et Cabaianus quidem Rex haud multum ab ea societatis conditione abhorrebat. Iazius verò summa vi, cum apud Regem tum apud Sarrapas, nitebatur, ne Lusitanis

sitanisia eiusmodi possessionem pateret introitus: & simul quantum exturo & occulto poterat damni præternauigantibus inferre: miro inter hæc artificio eximiam quandam in Prætores ipsūque Emmanuelē obseruantiam ac beneuolentiam simulans. Neque tamen eos planè fallebat. ergo pari vtrinque fūco ac fallaciis agebatur. Sequeria cū ab Armuzia rediens Diū applicuisset, vt dicere instituerat, bona cum pace in speciem acceptus est. nec modò com meatus in classem benignè præbiti, verū etiam ipse & nauarchi donis egregiè culti. Verū appellatus de potestate ædificandi Iazius, ita se ad id propensum ostendit; vt rem interea totā sūlarbitrii negaret esse. legatos necessariò mittendos in regiam, (vrbs erat Madaba, sexdecim ferè leucas à mari) magnopere cōfidere se, cū Emmanuelis honori, tum etiam suis ipsius precibus ac uasionibus; id facile ab Rege datum iri. ita, blandis promissis ac singulari commitate extrahebat rē. At Lusitanus fraudē sentiens, vt verbis transigi nihil vidit: ad vim atque arma adiecit animum: neque ita difficilis videbatur futura oppugnatio: quòd cum a militibus imparata eo tēpore vrbs erat, tum in eo ipso luctore stationē habenti Sequeriæ noua ab Emmanuele auxilia superuenerant. Sed tanta fuit Iazii in agendo lenitas, tanta in ostentandis viribus & omniū rerū apparatu solertia, vt Prætor, mitigata in præsens ira, neque ausus tali tempore summam rem in discrimen adducere, sine vlla morā recesserit: maioribus videlicet copiis anno proximo rediturus. Sequeriæ profectio duplici voluptate Iazium & amicos affecit: quòd non modò præsentem arcis apparatus consiliumque sine cruore discusserat, sed etiam ad urbem nouis operibus muniendam, & externo, quo maximè nitebatur, firmandam milite, spatium erat nactus. itaque in neutro cessauit: idoneis locis propugnacula exstruxit, instaurauit mœnia, & in iis tormenta vigilasque disposuit. Castellum est in medio ferme introitu atque ore portus. ab eo castello catenam ingentem, ex ea parte quæ latius patet, ad oppidum vsque perduxit. ab altera, tres onerarias collocauit ponderibus addèd degrauiatas: vt perforato, cū opus foret, alueo, repentè subderent. à fronte autē, ne subire triremes ad murum possent, prægradi saxa & cautes in mare deiecit, tortuosos præterea cancellos, & variis ad errorem flexibus in se recurrentes, obliquo amne defixit. ita omni aditu terra marique intercluso, lembos biremesque centū & octoginta, & aliquot insuper negotiatorū naues, in portu cohibuit. Arabas denique, ac Turcas, Persasque, & ex aliis nationibus, Christianæ maximè fidei desertores, mercede conduxit: ac, ne quid interea de ædificatione per legatos Prætor Lusitanus ab

Rege impetraret, omnē per se perque suos conarum adhibuit. Neque; segnius eodem tempore, diffusus legationi, Sequeria parabat bellum. Ab Dio Goam, atque inde Cocinum delatus, veteres naues & quaslatas refecit, novas deduxit, complures nauarchos, quibus in beneficii loco Emmanuel quatuor ad Malacā, vel in Molucas; aut in Sinas, aliō vō dederat commeatus, pro imperio ac potestate; Cocini detinuit. ira, summo studio adhibito, duodequingenta maiorum nantium classem varii generis, cum cetero instrumento machinisque, tum validis militum centuriis adornauit. e Lusitana sobole tria millia, ex Indica impositi Canarini ac Malabares octingenti. Cum iis copiis Sequeria, prætextu Armuziæ repetendæ, quod Rex Torus tributum Emmanuchi soluere distulisset, rursus ex itinere Diūm accessit. sub eius aduentum Iazius, per exploratores iam antè de Lusitanorum apparatu certior factus, nē coram agere cum Sequeria cogere, tanquam euocatus ab Rege magnis itineribus eō contenderat, Saca filio cum idoneis rectoribus eius adolescentiæ tribus, firmoque militum præsidio ad urbem relicto. Is, de arca blandè per internuntios ab Lusitano appellatus, & seniorum sententia benignè respondit: Si commeatu, vel te quavis alia in classem opus sit, se assatim pro amicitia & pro consuetudine præbiturum: neque id, in tanta rerum omnium copia, quanta vrbi tū suppetat, in magni obsequii loco numeraturum esse. quod verò ad arcem designandā attineat, se in potestate parētis esse: nec super tali tantaque re sibi licere quicquā eo absente decernere. mirari, cur ad eam diē Sequeria nullos ad Mamudium procuratores aut nuntios miserit. integram etiamnum esse rem: & Iazium patrem, ab Rege accitum, eō etiam aduolasse libentiùs, ut præsens, auctoritate, studio, gratia, postularis Lusitanorum adesset. simul, quoniam Sequeria per interpretē ambigūe intulerat, Lusitanos in eo genere iamdudum exercitatos, modò sese in id ipsam intenderent, arcem nullo negotio excitaturos, ipse vicissim obscure iecit, nō vnam omnium locorum esse naturā, haud æquē facilem in eo emporio structuram fore, atque in alijs Indiæ vel Africæ littoribus existisset. Sequeria, vbi Mahometanos nō minùs artibus ad eludendum, quàm munimentis ad propugnandum instructos videt, de summa rei præfectos in concilium aduocat. ibi, sententiis in diuersa tendentibus, aliquandiu certatum. Erant qui non diutius ferendam ludificationem, atque ad motis vndique machinis mœnia protinus quatrendā censerent. in iis, tormentorū magister, circumuectum speculatoria naucula se, ad dextram oppidi partē, quæ in mare imminet, animaduertisse haud ita firmi operis muros.

si placbat; se celeri strage illac transitum in urbem esse daturum ostendit; alii contra, & ii præcipue, quos Prætoris iussu ad Cocinum subitisse docuimus, nunc oppidi vires & armatorum frequentia, nunc ipsius Regis opes, quem bello prouocari non expediret, nunc naturæ gentiumque memorabant ius: quod utique magno piaculo violatum iri, si non ante explorata Mamudii voluntate, inter ipsa beneuolentiæ & caritatis officia, oppidanis repente vim attulissent. quin Prætor, vti Saca & Iazius ipse horrerentur, legatū & litteras ad Regem protinus mitteret, à quo si nihil æqui impetratum foret, tum denique armis decerni posse: neque unquam Iazii oppugnandi honestas Lusitano causas defuturas. Hæc à nauarchis propalam iactabantur; illa tacita suberat cura, ne, si dimicari coëptū esset, crescente in dies mole belli, interim ad optatos cuique portus & cōmercia nauigandi facultas effugeret. Eo vrgebāt acrius, & aliis aliquot in eandem sententiam adductis, facile tenuere, ut ab armis abstinere, quoad legationibus tentata res esset. Id ubi manauit, classarios, victoriæ simul ac prædæ incensos cupidine, & pugnae signum in singula momenta expectantes, magnus repente dolor incessit: vulgo, se deceptos delusosque fremebant: nec modò querelæ, sed etiam probra & maledicta in Prætorem exaudiebantur. atque etiam præfecti, se bellum suasisse per summam impudentiam mentiendo, assentandoque militibus, in Sequeriam ducem (cui vel in primis parci oportuerat) omnem decreti eius inuidiam transferebant. Ea re Prætor cognita, rursus eosdem in consilio vocat: & Quandoquidem viri nobiles, inquit, è vobis audio esse complures, qui sese militibus venditent, totamque dilati huiusce belli causam in me cōferant vnum; & aliter in cōsilio, aliter in circulis ac certibus disputet; denuo perrogare sententias placeat; nec verbo solum, sed etiam tabulis publicis cōsignare, ut quid quisque senserit, dixerit, suaserit, palam exister: ne quis post hac, ex mea alteriusve infamia vel inuidia, splendorem ad vulgus & gloriam quærat. Sub hæc dicta, rogati præfecti, eadem illa de belli difficultatibus, de Cambaiana potentia, de spe legationis, de quæ amicitia legibus iterarunt, cunctas deinceps in codicem scriba publico referente sententias. Hisce ita peractis, communi decreto missi à Prætore qui Sacæ nuntiarent: Quando nulla super tali negotio habet à patre mandata, nihil, ipso inconsulto, nedum inuito, Lusitanos de arce copiaturos, pacem eius, & Mamudii Regis, & sibi, & iis qui ante se pro Emmanuele Indiam rexerint, antiquissimam semper fuisse: & quoniam ita omnibus visum fuerit, seductos è classe primarios

nos ibi relicturum: Rhotericum Fernandum, qui ad Mamudium ea ipsa dēre contendat; & Didacum Pacensem Beianumve cum nauibus paucis, & fabrilī instrumento; vt simul atque cum Rege conuenerit, sine vlla cuiusquam injuria, in optatam & vtilem vtriusque ædificationem incumbat. interea se Armuziam, vti instituerat, perrecturum: petere ab Saca, & rogare, vt procuratores Emmanuelis pro consueta humanitate & hospitii necessitudine tractet. Ad ea cum Saca, non exiguo leuatus metu, liberaliter admodum respondisset; ex condīcto Rhotericus legatus in terram expositus, Beianus cum nauibus tribus responsum ab Rege ibidem expectare iussus. aduentitii nauarchi ad viginti, mercaturæ causa, alii aliō dilapsi. Prætor cum cætera classe Carmaniæ oram legens, Armuziam venit. ibi cum Rege Toro & Lusitano præsidio collocutus, dilata ab Toro pensionis causam reperiebat eiusmodi: Baharenum est, cuius antè meminimus, insula & vrbs in Persico sinu (sunt qui olim Icharam dictam putent) cum fertilis agro, tum verò margaritarum piscatu prænobilis. Hanc insulam iure beneficiario possidebat Mocerinus Arabs, vectigalis Regum Armuziæ. Is, cum viribus & ingenio contumax, tum etiam Mecani antistitis affinitate subnixus, cuius filiam habebat in matrimonio; indignari cæpit, seruire se Armuziano Regi, qui a paucis Mahometanæ sectæ aduersariis, ex vltimo occidente profectis, regnum defendere paulo antè nequisset. Non esse verum, aliis imperare, qui suā seque ipsū tueri non valeat. Ergo, non modò jugum apertè detrectare instituit Arabs; verum etiam prædatoriis nauibus omnes circā regiones infestas habere, & comœpantes Armuziam vndique negotiatores auertere. è quibus incursionibus tantum paucis mensibus Armuziæ rei damnum illatum est, portoriis magna ex parte imminutis, vt Regi ad tuendam vix personam, nedum ad vectigal Emmanueli soluendum, nummi suppetere. Hæc querimonias Torus cum ad Sequeriam antè per litteras detulisset; tum verò coram vrgeret acrius instat, vt sibi aduersus rebelles auxilium ex fœdere præberetur. Neque abnuī Prætor. Virum eximie fortem ac bellicæ rei peritum, Antonium Corream, expeditioni præposuit cum septem egregiè instructis nauibus, & Lusitanis militibus quadringentis. quorum è prima nobilitate centum numerabantur. iuuenes ad omnia prompti, laudisque ac decoris apprime cupidi. Ad eas copias Torus lombos, quos vulgo terradas vocant, ducentos adiunxit, Xaraso ex amicis præfecto, cum tribus circiter Persarum aut Arabum

millibus. ex altera parte Mocrinus, ipsa meritorum conscientia monitus, haud dubiè tali apparatu peti vnum se; tamquam indicto iam bello, sic omnia ad oppugnationem arcendam summo conatu parauerat. ac primum, ex insula vicinisque locis, armatorum coëgerat millia ferme duodecim: in quibus erant equites trecenti Arabes, è Perside sagittarii quadringenti; fistulatores præterea Turcæ, & ex ipsius Mocrini ditione perpauci. reliqui, de gentis more, gladio & jaculis utebantur. Ad hæc, quæ in Baharenum oppidum est descensus, vallum aggeremque perduxerat; passim obuersis in mare tormentis, & suis cuique præfecto stationibus ordine distributis. Correa, mense Iunio profectus Armuzia, aduersa tempestate diu retentus est; ac demum in Bahareni conspectum delata classe; & extra ictum bombardæ anchoris in salo jactis, habitoque consilio, placuit duabus simul partibus aggredi urbem: & hinc Armuzianos inde Lusitanos in terram exponere, non modò ad hostem ancipiti prælio distinendum, sed etiam, quoddam Correa, in tam exiguo Lusitanorum numero, diffusus Arabum ac Mahometanorum ingeniis, separatim & ex diuerso rem gerere tutius putabat; præsertim cum contra Baharenios, eiusdem & sectæ & sanguinis gentem, inuitos arma ferre non dubiis indiciis comperisset. Neque eum prouida sefellit opinio. Xarafus, infra hostiles munitiones facta descensione, copias proximum in collem subducit, & explicandis per tumultum ordinibus, & imperia turbando imperiis, data opera tempus terit, spectator interea futurus alieni certaminis, & consilium ex partis alterius euentu capturus. Correa, ne ipse quidem ausus in aduersum vallum rectà subire, & militem in mari fluctuantem destinatis hostium jaculis ac tormentis objicere; paulo supra urbem per incommode loco descendit: cum, exspatiantibus latè vndis, alibi femore, alibi genu tenus aqua pertingeret. expositis tandem sine vllò certamine armatis, Correa, ut nusquam usi in virtute spes esset, Tristanum Castrum, nauali turbæ præpositum, scaphas procul à terra iubet abducere. Nihil inde temporis acie instruenda consumptum, quippe Lusitani vel à præseruido ingenio impatientes moræ, vel è nauibz ferme viritim depugnare assueri; si quando terrestri Marte certandum est, in iis utique regionibus, ad signa atque ad ordines egerimè continentur; sed vagantibus manipulis, palati ac dispersi qua tulit impetus, in prælium ruunt: & cum denis interdum singulos concurrisse, egregiam laudem ac decus existimant. quæ audacia, vti aduersus tumultuarium & còcursantem valet hostem, cuiusmodi Numidæ & Arabes Indique censentur; ita, vbi cum ordinatis equitum, turmis, ac pedite veterano

res est, circumuentis plerumque, vel in medium acceptis, perniciem extremam afferre consuevit. Igitur ab Lusitano tum quoque de veteri consuetudine immutatum est nihil. Arius erat Antonii Correx frater, ætate ferox, & celebritatis ac nominis præter modum appetens. hic prior in hostem cum nobilibus tendit. raptim Antonius cum reliqua manu subsequitur, ac tantus fuit ardor, ut barbaros cum cæde primùm vulneribusque intra munimenta cōpulerint: dein, eodem impetu illati, longè summonerint. Ita, panē iam concessum ab iis de victoria videbatur, cum effuso repente omni equitatu, Mocrinus elatum successu hostem repressit; & sensim cedentem, vallo & munitionibus pepulit. Ibi, patientiore campo, affluente rursus ex oppido multitudine, recruduit pugna. cuius, non ex numero tantum, sed etiam ex ipso genere armorum, prorsus erat iniqua conditio: cum Arabes è superiore loco prælongis triginta dodrantium hastis aduersa hostium ora crebris ictibus foderent, priusquam ii venabulo gladiōve succedere ad vulnus inferendum possent. ac nihilo secius obnixi animis Lusitani perstare, ballistisq; præsertim ac fistulis equitem sese audaciùs inferentē arcere. in eo tumultu dum Arius remere in hostium catervas inuehitur, duabus primū ictus sagittis, dein aliquot acceptis vulneribus concidit. eius cladis nuntii mœrore pleni, cum ad Antonium aduolassent: Vos verò pergitte, inquit ille, ut cepistis: nā frater quidem meus præclarè vitam in suo munere posuit. His dictis, accensi rursus ad prælium animi, sed lassitudo & vulnera degrauebant. Medium ferme erat diei, & feruentissimo desuper Sole, arenaque infra æstuante, cum intoleranda siti mistus cruore manabat ex artubus sudor. Quæ cum defatigatio simul hostem cepisset; quasi tacitis induciis, paululum vtrinque fuit quietis & spatii ad saucios è prælio subtrahendos. Inde, renouato impetu Lusitani priores in pugnam redeunt, ac sublato pariter clamore, Sanctum Iacobum appellant. Audiit Apostolus voces, ac suis de more propitiis, repentinum hosti metum ac trepidationem incussit. Mocrinus, inter prima signa, duobus iam equis insidenti suffossis, dum tertio arrepto restituere pugnam conatur; acerrimè dimicanti femur plumbea glande trajicitur. ex eo demum ictu, cum sanguinis copiam funderet, fracta viri ferocia est: & elatus ex acie, præcipuis ex amicorum numero prosequentibus, cum sese desperatis rebus in latebras abdidiisset, intra tertium diem emoritur. Barbari, ut seminecem Regē prælio excessisse vulgatum est; armis passim projectis momento diffugiunt. ac tum denique Xarafus, deducto in campos exercitu, ad Lusitanos, victoriam gratulaturus ac tarditatem purgaturus, accessit.

cessit. Correa, tametsi perfidiam præclare senferat, tamen, ne res, alieno tēpore, in iurgia; dein, ut sit, in certam excederet; in præsentia dolori & iracundiæ moderatus, fugienti saltem perduelli Xarafum instare, & parca iubet uti victoria. Mox ipse quoque, refectis parumper ex lassitudine & calore militibus, aderat. Cum nusquam apparerēt hostes, ad prædam victores illico versi, quæ non contemnenda ex ædibus præsertim regis exstitit. Simul etiam centum & quadraginta nauigiis ignes iniecti, & Xaraso ad custodiam vrbs relicto, Correa se ad curandos maximè agrotos ac saucios, quorum magnus erat numerus, in classem recepit. At Mocrini cadauer, dum ex insula in Arabiam sepultura causa trajicitur, ab Sadradino Xarasi propinquo interceptum, summo cum gaudio in urbem asportatur; ibi abscissæ ab trunco cernices, & coriū è caluaria per quā artificiosè detractum, Arabes gossipio inferciunt. id certum victoriæ signum, Toro missum munere, & cū ingenti gratulatione, in medio Armuziæ foro conditam est, addito titulo, qui Arabica & Lusitanica lingua rei gestæ seriem contineret. Ab ea clade, cognatus Mocrini Hameres, pactus uti omnis generis mercenarii, relictis armis equisque, in continentem sine fraude transportarentur; quod reliquum erat insulæ, cum Catifa oppido, in potestatem Regis Lusitanicæ tradidit. Mercenarii cum fide trāsmissi, & proposita venia, in suas domos incolæ reuocati: iurique inter eos dicundo præpositus norē probitatis senex, nomine Bucatus, natione Arabs, quæ res ad pacandos gentis animos haud mediocriter valuit, siquidem Persas præfectos populi Arabes egerimè patiuntur. Insula dein à Lusitanis Regi Armuziæ restituta, & ab ipso mox Rege tradita est Bardadino cuidam, Xarasi propinquo; cum eo, ut scilicet quadragena milia quotannis tributum nomine pēderet. At Correa, insigni parca victoria, & compositis ad Baharenum rebus, Armuziam reuertit. Adueniēti, ut æquum erat, magni cū a Toro, & omnibus ordinibus, tū a Sequeria Prætorē habiti honores. Inde Rhotericus Botus, cū Antonio Abulzo scriba, & Lusitanis præterea septem, Baharenum petere, & ibi Emmanuelis negotia procurare iussi. Et Sequeria, cū Torum externo malo ac metu leuasset, intestinis præterea suorum fraudibus eripere aggressus est; quod certis auctoribus iam antè audisset, regia vectigalia & rationes à ministris & Quæstoribus interuerti. Ergo, prætor Mahometana mancipia, Lusitanos quoq; iudices & scripturæ magistros, magno Arabū dolore, in portu constituit. dein, cōfirmato Regis animo, & arcis præsidio inspecto, classem ab Armuzia soluit, ac Diū rectā perenti Peianus cū tristi occurrit nuntio, Rhotericum

Fernandum à Mamudio irrium rediisse: & Sacam, haud dubiè patris imperio, infida cum Lusitanis amicitia tandem abrupta, magno leborum ac biremium numero in suas naues fecisse. impetù circumuēto & oppresso panē sibi vix ad fugam exitum patuisse, bellum atrox ab Iazio aliisque piratis instare. Hisce rebus cognitis Prætor, amissis nuper bene gerendæ rei occasionibus nequicquā ingemuit, suam ipsius leuitatem accusans, quòd omnibus rebus ad dimicandum instructus, semet ab imparato Iazio blandimentis infringi, rursus mercatorum consiliis auferri se passus fuisset. Cū simul ira pudorq̃ versarent animum, in præsentia ab Dio tētando copiis ad eò imminutis abstinuit, vltra Diu est locus millia passuum circiter quinque & viginti, sat capaci portu, & ad mercaturam exercendam idoneo, Madrasabam appellant; ibi Sequeria, Dientibus inuitis, repentè castellum excitare decreuerat. Sed Iazius, de nuper captis Lusitanis cognito maturè consilio, eā ipsam regionem firmis præfidiis occuparat. Igitur, ea quoque spe dejectus Prætor, Ciaulum inde se contulit, & ab Nizamaluco tyranno potestatem potiù arcis ibidem exstruendæ. In societate cum Lusitanis dudum erat Nizamalucus, vt supra docuimus. ac tum fortè aduersus Idalcane gerens bellum, equis præcipuè militaribus indigebat, quos neque India fert, & ab Armuzia capta venales ad vnum Goanū emporium Albuquerquei decreto deuehebantur. Quocirca Nizamalucus, de potestate arcis ædificandæ à Prætoze appellatus, ea in primis lege annuit, vt trecētos quotannis equos è Perside vel Arabia Ciaulum importari liceret; atque vt ab institoribus, quātum in Goano portu, quadragenos in capita pardaos (nūmus aureus est, denariū circiter octo æstimatione) Lusitani procuratores exigent. Conscriptis conditionibus, expositi à Sequeria in terrā fabri, atque ad ipsas fluminis fauces dimenso ædificio, confestim opus fieri cæptum. Ea re vulgata, Iazii quidā præfectus ab Dio celeriter quinquaginta biremes ad opus impediendum adduxit. cum ea classe ab Lusitanis vario euentu certatum: ac nihilominus intētea dies noctesq̃ continuato labore, ad iustam altitudinem muri & propugnacula excreuerant. Ad ea diruenda, pellēdosq̃ Lusitanos, cum longè maiore apparatu opus esset, Mahometana classis, in periculosa statione multis acceptis incōmodis, tandem irritò conatu discessit. Et Sequeria ad custodiā loci præsidio terra marique relicto, Cocinum reuectus, Eduardo Menesio successorī provinciam tradidit: vna re maximè memorandus; quòd ab insita pietate primus in vrbe Goa Diuo Francisco templum, & coniunctas templo ædes cenobiūve, sodalibus Franciscanis exstru-

extruxit. At Eduardus inito magistratu, quoddam contra piraticas classes leuioribus nanigijs opus esse intelligeret, biremes duodecim ædificari iubet. cum iis ad oram arcemque Ciaulanam Simon Andradius obtinendam profectus, in itinere audit, duas Turcarum triremes ab Dio Dabulum delatas (Mahometanum id emporium est dextra Ciaulum à Goa petentibus) intra eius porius fauces metu nostrarum nauium delitescere. haud quaquam negligenda res visa. Confestim ad vim ac pugnam paratus, Dabulum accessit, oppidanisque primò tergiversantibus, dein terrore commotis, non modò triremem extorsit vtraque; sed annum insuper vectigal imposuit. iisdem ferè diebus, graues & periculosi ad Armuziam motus fuere, initio à scribis & Quæstoribus orto, qui Lusitanos custodes ac præfides, ad scripturam appositos, instant mortis ducebant. Xarafus eo tempore plurimum Armuzia poterat. Hoc maxime patrono ac fautore Mahometani, qua veris qua falsis criminibus, Torum in Lusitanos accendere, superbum & immodicum peregrinæ gentis, & cuncta paulatim in se trahentis, imperium conqueri; furto surreptos ingenuos ingenuasque; & per vim ad Christiana sacra còpulsos; & super omnia, destinatos ab Toro legatos ad Emmanuelem, fraude Præfecti retentos, indignari. Hæc & alia id genus identidem deplorando, Regem ingenio mobili adolefcentem, ac libertatis audum, adduxere tandem, vt acerbissimæ seruitutis jugum excutere, & regnum Armuzianum in pristinam dignitatem omni ratione vindicare decerneret. Iam tum in exitu erat autumnus anni seculi huiusce vigesimi primi: & còmodum Sequeria Prætor omnem ferè classem ab Armuzia abduxerat, Emmanuele Sofa cum paucis admodum nauibus ad oram tutandam relicto. Ergo, secretis inter se colloquijs habitis Perse, sècto primùm rumore disseminant, Arabicam oram, quæditionis Armuzianæ sit, à Balochiis prædonibus è Perfide maritima deuastari. hoc mendacio consequuti, quod vel in primis optabant, vt Sofa, ad eos piratas fugandos, ab vrbe discederet; certam & inter se, & cum cæteris oppidorum magistratibus, noctem occultè còdicunt, qua ad Lusitanos vbique delendos vno tēporis momento consurgāt. Vbi ea nox aduenit, regiæ classi Præpositus, quem Xebandaram vocant, cum tertradis octo, duas in portu reliquas Lusitanorum naues, triremem ac dromonem, agmine silenti circumuenit, ac trireme quidem à custodibus pænè vacua extemplo potitur: & flammæ illico tabulatis, arida palmarum fronde conspersis, injicit; qui tamen ignis, paulo post ab latitante puero extinctus est. dromonem verò, quoddam iusto nantarum numero tenebatur, ne aggredi quidam est ausus.

Cæterum,

Cæteram; ut ex triremi splendor emicuit, (id conuenerat signum) confestim è turribus, dein ex omni vrbis parte, cum ingenti aris crepita, cuiusmodi Saturnalibus à plebe cieri solet, ad arma necè- que Lusitanorum conclamari cæptum. multi ex iis, ad maiorem laxitatem adium, & liberiorem negotiandi facultatem, extra mu- ros arcis, domicilia comparauerant, ergo, in semisopitos vndique impetus ab hoste factus, quibusdam etiam circumdati ignes: & si- mul exitus itinerum stationibus occupati. exinde cùm clamor & discursus, & nocturna trepidatio, nec audire nec providere quic- quam facerent; Lusitani partim intra domos oppressi, partim cur- su prorius arcem perentes, aut flammis hausti, aut insidiis arma- torū excepti sunt. nonnullæ tamen familiæ conglobatæ, cùm per media tela ferro sibi viam fecissent; inra arcis portas cū tristi nun- tio penetrarunt. Pari audacia eodemque tempore, ne mutui subsidii vlla esset facultas, ad Curiatum, Soarē, Baharenum, quotquot agebant Lusitani vel trucidati, vel in vincla coniecti. vnus etiam fuit memorabilis exitus, Rhoterici Bori: variis quippe tormentis discruciatas, ut ab auita religione deficeret; constanti ad extremū usque spiritum animo, Christum vnum Deum Dominumque; conte- stas, gloriosi martyrii palmam adeptus est. Desiderati in eo tumul- tu, præter seruos serualque, Lusitani centum & viginti; numerus in tanta præsidii tenuitate nō modicus: & apothecæ omnes ac diuer- soria momento direpta. Hisce noctu ferme patratas, ut primū il- luxit, emissi raptim ex arce qui residuos è cæde conquirerent; na- uesque frustra tentatas, intra iactum teli reducerent: simul etiam, o- neraria Lusitana, cū iam esset in cursu referta caticis, peropportu- nē retenta; & onera in cibum, & solutis de industria compagibus, asseres trabesque in munimenta suffecit. aliquot etiam hostilibus nauigiis in ipso portu ignes injecti. hæc omnia ingenti cum ardore nec sine sanguine multo peracta: & prius quàm arx ab hoste cinge- retur, Ioannes Meria dromonem expedire, & Goam petere iussus, ad opem à nouo Prætoris implorandam. At Sosa, per Mascati Præ- fectum (qui vnus Tori mandata aspernatus in fide manserat) de hostium fraude certior factus, ad Armuziam extemplo iter inten- dit. Verū ab eius cursu fœda tempestate diuulsus Tristanus Vascus Vega prior ad urbem decurrit, ac noctu per medias hostium statio- nes, deceptis ipsa audacia classiariis, cū quempiam è suorum nu- mero putarent esse; felici conatu ad areem ipsam applicuit. Solen- nia Dei natalitia tum fortē agebantur; & sacrificio nocturno da- bant operā Lusitani, eo attentiore obsecratione, quo vehementius tū de communi salute solliciti, itaque inter ipsas preces Tristanus

Vega repentè superueniens, cunctos ingenti spe lætitiæque perfudit, quod vel ex eo miraculo, sua vota salutemque Deo cordi esse haud dubiè cernerent. Sosæ dein expectatione suspensis, & è specula identidem, vt fit, omnes circa regiones oculorum acie collustrantibus, tertio die, qui D. Ioanni Apostolo est sacer, duas procul ab arce leucas, anchoris in salo jactis apparuit. Rostratam onerariam ex iis quos galeones vocant, & vnā duntaxat biremem ducebat, easque propugnatoribus valde infrequentes; compluribus, conjuratorum scelere, ad Calaiatum nuper amissis. ceterū aquæ, cuius maximè inopia laborabatur, & varii commæatus, petram è proximo vim attulerat. Eius rei nō ignarus Vega, suadere Præfecto arcis Garziæ Cotinio iussit vehementer, vt Sosæ, priusquā opprimeretur, opē ex arce sine mora submitteret. Res erat periculi plena in tam exiguo bellatorum numero, & Armuzianis in proxima statione ad omnes eiusmodi casus intentis. Attamen id sibi periculū is ipse qui suaserat Vega magno animo depoposcit: neque fortius obtulit, quā præstitit operam. Spectato milite crebrisque tormētis in paronem impositis egregiè velocem; præter hostium & Regis ipsius ora oculosque incitatō remigio ad Sosam terendit. Interea, qui remanserant, supplices ad cælum manus pro felici euentu, cum precibus tollere. hostes audaciæ magnitudine attoniti, propemodum hære. Regis dein imperio, terradis octoginta raptim insequuti, cum aliquandiu ab tergo allatrasent, duce & triginta viris amissis, & sauciis aliis, malè mulctati rediēre. Vega, è summo discrimine elapsus, ingenti suorum gaudiq se ad Sosam adjunxit. Ad id spectaculum percitus ira & furore Torus, domo se proripit, pauoremque & molliem teritis ac mœrentibus exprobrans, reueri cunctos in prælium iubet. atque vt pro meritis quisque sibi aut præmium aut ignominiam paratam esse non dubitarent, mensas in littore collocat duas, quarum in altera fulgentes conspiciebantur aurei nummi, in altera muliebres mitellæ ac delicata velamina, quo notæ genere apud eas gentes acerbius nullum esse consuevit. Equum dein conscendit properè, fusteq arrepto, promiscuā insuper multitudinem cogit in naues, postremò cum stipatoribus in editum subit collem, vnde, singulorum virtutis aut ignauix testis conspiciere simul & conspici posset. Ac Lusitani pariter custodes è pinnis fenestrisque prospectant, cōmilitonum vicem anxii, quippe quorum in virtute dextrisque nō modò imperium, sed vita omnium verteretur. Aucta classe nouis copiis, terræ omnino centum & triginta infestis in Sosam rostris citatè cursu feruntur. Sosæ, in summa rerū iniquitate, illud etiam accedebat incōmodis quòd

quòd omnis tum fortè ceciderat ventus, vnicum onerariis nauibus, quæque velis dumtaxat aguntur, aduersum frequentes actuaras agilesque, remedium. Deprehensus, cum nulla nisi in cælesti auxilio & vltima necessitate esset spes, Deum enixè præcatus, vti extremis in rebus, quemadmodum antea sæpe, sui numinis præsentiam ostèderet, sociosque ad honestum & Christianis dignum exitum paucis adhortatus, exiguas copias magno animo ad pugnam instruxit. Ac primùm, ne impunè circumiri ab hostium multitudine posset; neu quis casus, inter pugnandum, suos ab se diuelleret, paronem ac biremem, epibatis ac libratonibus ad idonea loca dispositis, demissisque armamentis, ad onerariam ita reuinxit; vt cum ad opem, vbi res postularet, ferendam facilis ex alia in aliam nauim transitus daretur; tum, ad arcendos vndique hostes, libera in omnem partem esset eiaculatio. dein ad auram, siquid afflaret, excipiendam, antennas tantùm onerariæ sustulit; quòd eæ, propter celsitudinem, nihil ad expeditum certamen obessent. Vbi propiùs ventum est, missilium nubes atro mista fumo tantam caliginem exiuit, vti mutuum hostibus conspectum prorsus adimeret. Certiùs tamen Lusitani è superiore loco figebant, cum in adeò densa nauigia vanum propè nullum incideret telum. Ausi dein Mahometani aliquot, ostentandæ fortitudinis, & Regis demerendi gratia, è propinquo certare, adhortati inter se, magno impetu in Lusitanam biremem è terrada transiliunt. Eo successu elati, cum onerariam porro scandere niterentur, concursu ad periculum facto, partim contis ac ferro detrusi, partim etiam abscissis brachiis interempti; quæ res cæteros ab eiusmodi temeritate deterruit. Inter hæc, tum ipse maris æstus accedens, tum etiam lenis ex alto flatus vela vtrunque percutiens, onerariam per medios Armuzianorum ordines paulatim ad arcem admouerat. inde maioribus tormentis ex destinato summo hostes: ac demum octoginta desideratis, vulneratis plurimis, cum ingenti luctu ac dedecore se in portum, vnde prodierant, recepère. è Lusitanis triginta saucii, occisus puer vnus dumtaxat è nauali turba: spiculorū verò tãta vis intra onerariâ & actuaras alligatas apparuit, nauiumque fragmenta collecta ita multa, vt còplures dies materiam igni præbuerint. Sola & Vega, cæteri; victores, insigni parta gloria, gratulantibus ouantibusque, cum effusa lætitia sociis, in arcem accepti. Ea re maiorem in modum exterritus Torus, concessio Lusitanis mari, arcè à terra oppugnare constituit. Tormentis librâdis, regia & valetudinariæ Lusitanorū ædes electæ. inde còtinuis aliquot diebus arcis mœnia quatiebantur. inclusi, nouas ita pro dirutis objiciebant moles, vt spei multo

multo plus in virtute quàm in muro fossivè reponerèt. Ergo, post editam locis aliquot stragem ausos ad mœnia succedere Mahometanos, & scalis appositis in summum eniti, cum alio armorum genere, tum supernè vibraris ponderibus ac trabibus vndique deiecere. Multi in eo congressu & fortissimus quisque exanimati. Neque ad iterandà vltra oppugnationem Toro affuit animus. Et, circumagente se hyeme, ictus conscientia admissi facinoris, & Lusitanæ classis aduentum extimescens; consilium formidine ac desperatione plenissimum cepit. Queixome insula distat leucas tres ab Armuzia. eò, cum vniuersa civitate, congestis raptim in terradas sis, quæ rolli poterant, ingenti popularium dolore migrans: relictis vrbs, quorū erant complura egregio opere & picturis ornata, vltro subdidit faces: hinc, toto quadriduo peruagatum incendium, cuncta propemodū hausit. Lusitani, rei nouitate defixi; primò ignium contagia, dein hostium insidias timuere. postremò, vt flammæ quiescerant; satis comperta vrbs solitudine, ad reliquias fumantis Armuziæ diripiendas egressi, patris tantum exceptis com meatibus, omnia ferme in cineres & fauillam redacta comperiunt. Inter hæc, Eduardus Prætor de suorum cæde & arcis periculo certior factus, Ludovicum fratrem cum nauibus decem & firmo præsidio Armuziam proficisci iusserat. Eius rei timore perterritus Xarafus, ne vulgata postmodum consilia rebellionis in suum reciderent caput; incautum & obnoxium sibi Regem, opibus ipse & auctoritate præpollens, per satellites, ad scelus omne paratos, è medio sustulit; eiusque loco substituit è Zeifadini liberis Mamudium, tredecim circiter annos natum. Ludovicus, tetro spectaculo Armuziæ iacentis commotus, & cognitis iis, quæ nouo Xarafi scelere ad Queixomen accidissent; fluctuauit animo, vtrum com meatibus interceptis, (quod erat perfacile) deprehensos intra desertam insulam hostes, omnium rerum inopia & fame subigeret. dein, ex iis quæ ab exploratoribus deferebantur, non sine causa veritus, ne si afflictos vrgeret acrius institisset; malis coactus Xarafus cum regia gaza Regeque ipso secederet in Persidis interiora; leniter agere, & ostentada veniæ spe, rebelles ad pacem & concordiam allicere statuit. Neque difficilem habuit exitum res. quippe, Lusitanis, emporii quæstiosi; Armuzianis, patrii soli desiderio laborantibus. Pax ergo in has ferme conuenit leges: vti Mamudius cum suis Armuziam inhabitandi causa rediret. debita ad eam diem stipendia, & ex ea die in singulos annos vicena seraphinum millia Emmanueli persolueret. Ciues, ablatas inter tumultum Lusitano res captiuosque omnes cum fide redderent. Lusitani autem, neque iuri inter oppidanos dicundo;

neque administrandis vectigalibus, exigendisve portoriis, vlla ex parte sese immiscerent. vtrique amicitiam & societatem rectè & ex animo colerent. Per hunc modum compositis rebus, læti Armuziani in patriam redièrè, instauratisque ædificiis, & restituto commercio, propter eximiam loci opportunitatem, Armuzia breui in veterem celebritatem est restituta. Dum hæc ad Persicum geruntur sinum, in Africo item Oceano rei & existimationi Lusitanæ præclarè consultum est. Reguli duo, Zenzibaris & Pembæ, aliarumque circa insularum, vectigal annuum pacti, sese in Emmanuelis amicitiam fidemque iam antè contulerant. Id ægre passus Mombazæ tyrānus, magnum earum insularum numerū, & in iis prænobilem vnam, Querimbam nomine, ab regulorum imperio variis artibus ac promissis auertit. reguli, cum à tot simul populis destituti, vectigali soluèdo non essent, à Lusitanis ducibus, qui ab Mosambicum aduersa tempestate hyemē exigere coacti erant, per nuntios opem rebus afflictis implorant. Digna Lusitanis institutis & consuetudine visa res est. Et Petrus Castrius, ne otiosa hyberna traderet, paucis nauibus ad Querimbam appulsis, bellatores non amplius centum in terrā exposuit. oppidū erat littore peramæno, & cū diuitiis celebre, tum etiam incolis, & inuecto nuper à Mombaza præsidio frequens. Castrius multitudine haud quaquam exterritus, bifariam suos diuisit: Cum vna parte Christophorum Sosam occultè circumire, seque ab tergo ostendere iubet: ac simul ipse cum cætera manu à fronte hostem aggreditur. Cerraminis aliquantum ac periculi fuit, dum eminus barbari iaculis de more pugnant. vbi cominus geri cæpta res est, micantes Lusitanorum gladios & præpilata hastilia non tulère. Ac paucis nequicquam resistentibus, cū proximum quemque hostis caderet; omnes, quā pauor tulit, perstragem corporum in agros effusi. Lusitanus, haud contemnendis egestis opibus, oppido flammam iniecit. Eius rei fama rebellium fregit animos, & confestim legari dederunt insulas, & in regulorum ditionem redeuntium, affuère. Castrius, minimè vulgari (si paucitatē militum spectes) relata victoria; & regulis nouo beneficio obstrictis, ineunte iam æstate Indiam petere intendit. Interea Antonius Britus, vti narrare institueram, ab Georgio Albuquerque digressus, ad Molucas longa ac difficili navigatione peruenerat. Baccianum inter cæteras illius regionis insulas est, ea tum Laudino dynastæ parebat. Ibi, quod è Simonis Corree iūco Lusitani aliquot paulo antè per occasionem interempti fuissent, eam fraudem necèque protinus vlcisci placuit, & exposito milite Britus, insulæ agro ferro ignique vastauit, abegit prædas, ac documento non leuitan-

xit, ne quis Lusitanos homines, vel tempestate vel quouis alio casu in ea loca delatos, quamuis paucos & inermes, opportunos ad eedem & iniuriam duceret. Inde Tidorem progressus, ab incolis comperit, Boleisem Ternatis Regem, Almanforis filia in matrimoniū ducta, ac deinde Franciscum Serranum, è vita migrasse Boleis maximè accitu Brittus ab Cocino fabros & edificandi instrumentū aduererat; cū ultro nō Boleises modò, sed Almanfor etiā, in sua vterq; ditione, Lusitanis, quo potissimū vellent loco, arcis extruendæ optionem deferret: & auaritia cæci ambo, dum peregrina commercia & noua lucra sectantur, certatim in multas indignitates & in ipsum penè seruitium ruerent. Verumtamen in Boleise præcipua quædam nominis Lusitani caritas eminebat. Is, vti supra docuimus, & Lusitanis, cū primū in eas regiones delati sunt, hospitio inuitandis, Almanforē præuerterat; & Franciscum dein Serranum, aliosq; diu apud se detentos, mira comitate officioque tractarat: & cū se suaq; omnia Emmanueli per litteras amicissimè detulisset; tum etiā nuper ab Indiæ Prætorē classem & structores castello apud se Lusitanis ædificando per legatos admodum enixè petierat. Deniq; morbo confectus, cū heredem regni tenera etiamnum ætate relinqueret filium, nomine Boahatem; vxori, tutoribusque, & cognatis præcepit moriens, vt Lusitanam societatem summo studio retinerent; neque alias quærerent amicitias; sed in vnius Emmanuelis fide opibusq; sat firmum sibi fortunisq; suis præsidium constitutum arbitrarentur. Hæc præcepta, defuncto iā Rege, infixæ in reginæ & propinquorum animis, ad continendam aliquot annos in fide gentem, haud mediocriter valuerunt. Ac proinde vbi nouam diuq; expectatam ex India classem, Britto duce, Tidorem aduenisse cognitum est; Aroezius illico, Regis tutor, cum nauibus festoq; apparatu, ad eum sociosque in hospitium deducendos occurrit. Nec leuem interea voluntatem Almanfor detinendi apud se Lusitani & renouandæ societatis ostendit. Verū Brittus insulam vtramq; per otium contemplatus, Ternatem Tidori ad edificationem & domicilium antetulit; non modò loci natura adductus; quòd aliquanto cōmodiorē Ternates habeat portum; sed etiā haud obscure insensus Almanfori; quòd post iunctas cum Serrano dextras; nouis Bæticorum sese foederibus illigasset. Ergo Ternatem ab Aroezio perductus in hospitium Brittus, ingenti reginæ, regulique, & oppidanorum gaudio excipitur. dein locus ad ædificium contiguus vrbi delectus, materiæque & cæmētis eò conuectis; Brittus, lætitiæ causa, caput perinde ac ceteri, sertis ac floribus rediñctus, primus omnium & castello fodit humum, & lapidem in funda-

fundamenta coniecit viij. Kal. Quintileis, anno sæculi huius altero & vicesimo: qui dies eo etiam maiore cum iucunditate transactus est, quod in eum ipsum diē D. Ioannis Baptistæ solennia inciderent: cuius felicē lētumq; humano generi exortum, è cœlestis oraculi promisso, totus pænè orbis terrarū exquisitis ludis & anniuersaria gratulatione concelebrat. In hunc ferè modū, perpetua (vti rebātur,) ac propria Lusitano cum iis gēribus cōmercia constituta. Eadē tēpestate funestus in Indiā nuntius allatus de Emmanuelis regis obitu. Circa finē prioris anni decesserat, duos & quinquaginta natus annos, cū sex & viginti regnasset. Huic, vt maiestas ipsius ac merita postulabāt, plurimis Europæ, Africæq;, atq; Asiæ locis cum sumptuoso apparatu iusta funebria persoluta. Neq; Christiani modò Reges luxere defunctū, verū etia ethnici, Cocinensis, Cananorius, Armuzianus, iidēq; posito luctu, postmodū Ioanni successor per nuntios litterasq; obsequium & operā officij causa detulere. Ioānes, anno ætatis vigesimo acceptis regni gubernaculis, ad propitiandū cœleste numē, ac populos in officio cōtinēdos, illud curabat in primis, vti studium Chrstianæ religionis antiquissimum sibi esse cuncti perspicerēt. Idcirco & in Lusitania salutariter in eo genere multa decreuit, & per litteras Eduardo Indiar Prætori mandauit, cultui diuino & sacerdotum cōmodis enixè prospiceret; ac nominatim, diuini Apostoli Thomæ sepulcrū in Coromādelio littore peruestigandum curaret: darētq; operam, vti sacrosanctæ illæ reliquię (quanquā easdē, vti suprā dictum est, vel earum certè partē Mesopotamia sibi vindicat) cū dignitate custodirētur. Eduardus Emmanueli Friar, præposito Coromandelicæ orę, cum sacerdotibus aliquot & architecto id negotium dat. Profecti Meliaporem (nam ibi situm Apostoli corpus audierāt) equatam solo ingentis amplitudinis urbē offendunt Paucę tantū pyramides, turreſque, & columnę, miserabili è strage supererant. nec non varij coloris lapides, ac veluti porphyretica peregre regiē sculpta fragmēta, quæ antiquum vrbis ornatum & elegantia satis arguerent. In iis visebantur operosa magnifici cuiusdam templi vestigia, vno tantū superstite ad orientalem plagam sacello, crebris iatus forisque lapideis Crucibus è vetere disciplina consperso. Sub eo tecto latere Apostoli ossa cū accolæ pro certo affirmarent; primū omnium sarcire ipsum ædificiū placuit, quodd testudinis pondere pressi parietes, aliquot locis vitium fecissent. Ad eos ergo fulciēdos, ac renouanda fundamenta, cōductis è vicino operis, dum effoditur humus, ad quintum ferme dodrantem apparuit locus lapidea tabula tectus: in quam ab interiore parte incisæ

prisca gentis lingua (vri à peritis cognitum est) litteræ testabantur; templum id ab sancto Dei Apostolo Thomæ quoddam exstructum: ei templo tuendo colendoque, mercium, quæ in urbem importaretur, decimam ab Sagamo Rege attributam. accesserat obtestatio ad posteros, ne quid ex eo vectigali ac donatione imminutum vellet. paulo infra eam tabulam, ipsius Regis (vri ex priscorum traditione Indi asseuerabant) cadauer inuentum. Alius dein molientibus terram, quadratum, primò lateritiæ, postremò lapideæ structure, septum apparuit, multiplici operimento, pedum circiter novem altitudine. ibi, quodd sepultum haud dubiè corpus Apostoli dicebatur esse, adhibiti ad amouendum operculum Lusitani duo, (nam Indis rem eiusmodi committere non est visum) non nisi noxis per sacram confessionem expiatis, & reconciliato per Eucharistiam Deo, aggredi rem ausi, locum aperiunt. Immista calci & arenæ, candidissima specie ossa, & apposita lanceæ cuspis & viatorii baculi frustum, itemque vas fictile, fidem inuenti demum sacri thesauri Lusitanis fecere. Sub hæc repertum aliud cuiusdam è Thomæ discipulis cadauer, cæterum tetra ac terreo aspectu, quemadmodum & Sagami Regis. vt, si alia argumenta defuissent, ex ipso propemodum colore dignosci Apostoli ossa potuerint. Eo maior gratulatio fuit Christianorum: & affabrefactas, arte Sinarum, arculas duas, è proximo emporio Paleacate confestim afferri placuit: quarum in altera eximii operis argento cælata, ipsius Apostoli; in altera, discipulorum eius reliquiæ inclusæ: & commune gaudium solenni supplicatione pompaque, & priuatis omnium qui aderant studiis celebratum est. Propositis deinde in ipso altari arculis, adhibitoque custode, claues vtriusque Emmanuel Frias Cocinum Prætori Menelio detulit. Hoc maximè modo, per eos dies, & sacello & religioni consultum. Biennio deinde post, eadem ossa intra ipsam aram occulto loco, duobus tantum consociis Lusitanis, abdita, ac postremò Goan, Constantino Brigantio Prorege, (qui Diui Thomæ templum in ea vrbe exstruebat) a fratre quodam Franciscano translata fuisse conperio. Circa idem tempus, quo nuntii de Emmanuели Regis obitu in Indiam allati sunt, Idalcan utrum à Narsingano bello nactus, recuperando Concano littori animum adiecit: quod ei Rhotericus Mellus, per occasionem, paucis antè annis ademerat. Exiguus admodum copiis ea loca rum Lusitani tenebant, cæteris, vel ad Persicum & Arabicum finem vel ad Molucas obrinendas, paulò antè profectus: Eius rei non ignarus Idalcan, misso præfecto cum quadringentis equitibus, & quinque millibus pedum; Lusitanos custodes, haud tamen sine cruore ac

certamine, pepulit; portusque & agros optimæ fertilitatis recepit. Et in Somatra insula, tyrannus Acenorū Abrahamus, ab eadē Georgii Britti & comitum ferocior factus, oræ totius maritimæ iam haud dubiè affectabat imperium: nec ferro solùm, sed etiam (quo nullum acrius telum est) auro muneribusque pugnabat. Ad hæc, mistæ blanditiis accedebant minæ, &, vbi commodum esset, fraudes ac doli. Nullus amicitiaæ sœderumve respectus, nulla affinium caritas, nulla fidei vel iurisiurandi religio. Exacta iam ætate patrē, à nefariis moribus & consiliis abhorrentem, oneratum catenis in caueam incluserat: ibidemque, veluti nouum & inusitatum animal, illuvie & squalore confecerat. Pedirensē Regē, opibus & auctoritate præcellentē, cui & cognationis vinculo & iure beneficiario erat obstrictus, pellectis ad se popularibus, exegerat regno. Simili scelere Daianum dynastam, cuius sororem habebat in matrimonio, per summum scelus, omnibus fortunis euerterat. Inde magna eius oræ parte in potestatem redacta, infestis signis ad Pacenū urbē, quo pulsī cōfugerāt Reges, pergit ducere. Peditū milia quindecim habebat in armis, & complures elephantos. ii pro equestribus copiis genti sunt, nam equos non alit insula. Cum hoc exercitu castris duo millia passuū ab vrbe positis, primū omniū, ad tentandos oppidanorum animos, per præconem edixit, qui ciuis Pacenus intra sextum diem ad se transisset, huic nihil, ipsi, familiarēque, & bonis ipsius damni illatum iri: cæteris non eandē veniā & clementiam fore victis, quæ ante dimicationē pateret. Hoc edicto vulgato, magna pars ciuium transiit. alii clam elapsi, in saltus auos refugere. ita, infrequentem defensoribus urbē tertio adortus Abrahamus expugnat, Restabat arx, in quam Pacenus regulus, & exules duo Pedirensis, Daianusque confugerant: lignea quidem illa, & multis iam locis præ nimio Solis ardore fatiscens: verumtamen haud leui præsidio Lusitanorum ferme trecentorum & quinquaginta, & maioribus minoribusque tormētis instructa. Abrahamo nullæ dū eius generis machinæ suppetebant; tantū ingentem vim sagittarū, quas letali inficiūt succo, & sarmetorū faces, oblitos naphtha, ad excitandū, vbi res ferret, incendium, scalasque plurimas ex arundine crassiore, leues gestatu, ascensu stabiles, nec non ferramenta operibus faciendis aduxerat. Ergo, vt sine certamine, si fieri posset, rē conficeret, Lusitanis per interpretem iusserat nunciari: arcē eam ad suum imperium pertinere: proinde cū bona pace abirent, sacumque suas res, dum liceret, auferrent. Ad ea cū ferocius responsum inclusi dedissent, appareretque armis rem gerendam, summa vi, priusquam auxilium iis alicunde ferretur (n a-

re autem liberum, vicinamque Malacam, & amicos Reges nonnullos habebant) arcem aggredi statuit. Arque ad vitanda hostium iacula, qua maximè virium parte erat inferior, cuniculos agere ad arcem cepit. nocturnum præterea tempus ac pluuium ad oppugnationes captabat; vt neque per tenebras nostri collineare possent; & madefactus imbre sulphureus puluis planè inutilis fieret. ad hæc, arietis loco, elephantos ipsos ad arcem admovebat: qui, rectorum instinctu valida impressione facta, munitiones euerterent. sublatoque interdum ingenti clamore, interdum summo silentio arcem corona circundabat, scallisque erectis, ex omni parte simul transcendere nitebatur. & obsessi quidem, hostium opera nequaquam extimescebant. excepti obstructique ex aduerso cuniculi, nonnunquam etiam felici eruptione certatum est. Sed crebras ac repentinas oppugnationes diutius ferre vix poterant: cùm Abrahamus, in magna copia militum, identidè alios aliisque summittere; ipsi, propter paucitatem, assiduis pænè stationibus circummunimenta dispositi, dies noctesque in armis traducere cogerentur. Accedebat vulgata graui cælo vis morbi, & extremæ inopiæ metus, quòd per intestina de more dissidia, dum suæ quisque intentus rei, publicam negligit, ad tolerandam obsidionem cibaria segniter ac malignè conuexerant. Præsidio præerat Henricus quidam. Hoc demum autore, quod relatas nuper è captiua naui pretiosas merces in Indiam venum asportare gestiret, non expectato subsidio, fœdum consilium incunt arcis deferendæ. cuius flagitii, post patefactam armis Indiam, Lusitani ad eam diem nihil simile admiserant. Id vt quàm occultissimè fieret, minora primùm tormenta inuolucris objecta, ne ab hoste dignoscerentur, in naues imponunt maiora, quòd amoliendi in tanta hostium propinquitare non erat spes, ita ad plenum inferciunt, vt, si flammæ conciperent, ipsa (vt fit) boli magnitudine rumperentur. Sulphurei dein pulueris tales humi tanias quoquo versum, ac præsertim ad ipsius pulueris cellam, atque ad muralia tormenta perducunt: iussis agmen claudere magistris; & cùm iam omnes extra arcem essent, ignes injicere. Vix dum euaserant, sarcinis quisque suis dissimulanter clatis; cùm, exorta repentè flamma cum ingenti fragore, fugâ hostibus prodidit. Pars ad incendium extinguendum audacter accurrunt (& incertum qua de causa, nondum ad sulphureos eados ac muralia tormenta peruaserat) pars ad littus effusi, turbatos auersosque Lusitanos cum cæde insequuntur: ac denique appulsæ ad terram naves, perculsis ac trepidantibus, magna ex parte impedimentorum amissa, vix atque ægre effugium præbuere, dum in magno tumultu, nō

tu, ne simul hostis irrumpat, alii cōfestim anchoras orasque præcū-
dunt, alii ad naues adipiscendas, collo tenus sese in aquas immit-
tunt. Abeuntibus cum oneraria vna, nauigiis tribus, per ludibriū
barbari tum inter fugam ereptas, tum superstitēs ex incendio res
machinasq; præsertim ostentant, plenumq; cladis & ignominia
agmē cum probris & cachinnis exhibant. Anxī pudorem, in ipso
pæne porrus exitu, sociā classis occurſus. naues triginta cum omni
copia rerum ab Aruano Rege aderant, ipsumq; Regem terrestri
itinere cum quattuor millibus peditum auxilio venire nuntiabāt.
Ex naues, cognita præpropera desperatione abeuntium, retro,
vade venerant, in patriam reuertēre. & Lusitani Malacā delati,
Antonium insuper Mirandā, & Lupum Azeuedium, cum recentī
milite & bellico instrumento iā in cursu ad opem ferendam para-
tos inueniunt. Eo magis & suum factum ipsi dānarunt, & omnium
conuictis & maledictis excepti sunt. E regulis tribus, qui comites
fuerant fugæ, Pacenus cum rectore matreque Malacæ remansit,
reliqui duo sese institutorum nauibus ad Aruanū Regem supplices
contulēre. Lusitani è Somatra insula in perpetuum exacti. Et A-
brahemus, pulso mox etiā Aruano, regnis quattuor auctus, æneis-
que tormentis, (qui vel maximē terror gentem premebat) omni-
bus circa nationibus, atque ipsis adēd Lusitanis, formidandus e-
uasit. Alodinus item, elatus nouo successu rerum, & à Bintano
relictis Georgii Albuquerque copiis, classes denuo ad vexandā
Malaccensem oram institit mittere, & cum Lusitanis obuiam ex vr-
be progressis, aliquot secunda prælia fecit. Iam apud Sinas, in Lu-
sitānum nomen, acerbiorē etiā odio & immanitate sēuizum est.
Martinus Alphonsus Mellus cum sex nauibus eō contenderat, cō-
firmandæ amicitia & statuendi commercii causa, nondum probē
gatus, quid Thomæ Petreio legato, de quo supra diximus, acci-
disset. Lusitanos adesse vbi Cantonem allatum est, extemplo præ-
fectis oræ maritimæ a magistratibus imperatum, nefarios prædo-
nes vel comprehenderent, vel ad internecionem delerent. Nihil
tale metuebat eo tempore Mellus, quamquam à peritis rerum se-
mel iterumque præmonitus. eo facilius repentino Sinarum aduē-
tu cum suis opprimitur. & initio quidem, vt sese concordia &
societatis cupidos probarent Lusitani, vel pluribus iaculis ap-
petiti, cerrare superfederunt; dein, cū vndique instaret hostis,
ac nullam pacis mentionem admitteret, iniquissimo loco & con-
ditione committitur pugna. Multitudine tormentorum ac nauū,
vt in suo regno, longē superabant Sinæ. itaq; circūuētos aduenas
partim bābardis è turo discerpunt, partim fessos ac sese dedentes,

in potestatem accipiunt. Mellus, cum aliquamdiu egregie sese defendisset, ad extremum, singulari Dei beneficio, per mediam hostium classem male mulctatus elabitur. In captos, magistratuum iussu, grauitur acerbeque consultum. in carcerem conditi omnes, & pro latronibus piratisque damnati, aut pedore ac tabe in vinculis expirant, aut ad supplicium producti summo plebis concursu vel sagittis confixi, vel in frustra dissecti sunt, præconibus vetera gentis piacula & recentem insuper audaciam referentibus; quod in regios portus ac fines armata manu non dubitassent redire, in quibus omnium flagitiorum, ac scelerum paulo antè vestigia reliquissent. Hæc, & alia id genus, elata voce de scripto subinde recitabantur, ad tollendam è vulgi animis opinionem, quam de Lusitani olim generis virtute ac probitate conceperant. Dum hac tam repentina rerum inclinatione tot simul regionibus Lusitani exercebantur; nè ad Molucas quidem insulas orium fuit. Rerum ibi summa pèntes Arœzium erat. Hunc, Lusitana amicitia opibusque subnixum, & immodicos gerentem spiritus, regina cæteri que primores minime concoquebant. Arx insuper, eodem in primis adnitere; non parum excreuerat; dispositaque in muris tormèta, longè latequætorè infererant. Id sibi suisque ingum, per causam hospitij ac societatis impositum, regina serò ingemiscens, clamò communicis cum Almanfore parente consilijs, fugà vna cum liberis ac præcipulis amicorum parabat: vt per eam occasionem popularibus paulatim abductis, vrbe desertam ac nudam Lusitano relinqueret. Ea re perindices cõperta, Britus arcis præfectus, adiutore Arœzio; regis ades militibus repente circumdat, elatumque inter manus Boahatem regulum; & paruulos fratres Aialum & Tabariam, in eodem asportat. Regina per occultos exitus inter tumultu elapsa. Inde conslernatus Regis desiderio populus, cū frequens ad arcem accessisset, Arœzj auctoritate & Britti accommodata ad tempus oratione sedatus est; cū inter cætera persanctè ambo affirmarent, consiliū id publicæ salutis causâ necessariò susceptū fuisse, fidemque obligarent suam, Boahati Regi diadema regnumq; mansurum inestitum. Tum pluribus in æmulum diuitiarum ac dignitatis Almanfore inuecti, barbaros natura cupidos belli cædisque, ad inferendum ei bellum haud magno negotio perpulere. Inde, inter vtramque gentem paruis, nec dignis relatu præliis vario successu certatum est. Superior tamen ad extremum Ternatensis fuit res. Mariacuti oppidū in summo editi mōtis vertice, quod insulæ Tinoris olim caput fuerat, Lusitanorū ope ab Arœzio cū multa cæde captu inconsumq; & Maquienū insula, quā reguli ambo æ-

quis portionibus obtinebant, metu coacta, in Ternatensem dictionem vniuersa concessit. Hæc serme Eduardo Menesio Prætor per triennium gesta. Successit Menesio Vascus Gamma, dux cum aliis laudibus, tum aperta præsertim India clarus ac memorabilis. Huic, pro trienni trimestre imperiū fuit. ornatissimas naues è Lusitania sexdecim, in iis tria millia delectæ iuuentutis ac nobilitatis, abduxerat. Vt in Cambaiana littora ventum est, (nam eā in primis regionem explorare placuerat) in summa repente malacia, silentibus ventis, ab imo fluctus intumuit; inde naues inter se nutare, crepitare compages, tabulata concuti cæpta. Nautæ, subito pauore iæsti, cum in Syrtis illatam haud dubiè classem crederent, in summa perturbatione rerum omnium, alij bolidè demittere, alij ad exhauriendam sentinam, vel ad clauū tenendum accurrere. Sapientiores alij, circumspectare fugam, atque doliola ac tabulas ad enatandum arripere. ipse imperator initio nequaquam expers timoris ac sollicitudinis fuit: sed mox comperito eū esse terremotum, (quem nauigantes quoque sentire non dubium est) ad socios hilari fronte conuersus, Adeste animis, inquit, viri; aduentu nostro perterritus Cambaianus Oceanus intremittit. Atque hoc periculo defuncti Lusitani, Cocinū incolumes deuenère. Vascus, accepta provincia, dum à Cocino varios huc illuc præfectos dimittit: nomēque Lusitanum in pristinā dignitatē conatur asserere; graui morbo implicitus, in ipso impetu mouendarum rerum excessit è vita. Vrbi Goætum Henricus Menesius præerat, eximiā virtute & integritate vir. is, continuò in Gamma locum suffectus è successione, vt appellant; quarum est ratio eiusmodi; Transmissos è Lusitania regios codicillos, minimum tres, olim apud Quæstorē aut scribam, nunc apud Goanum Archiepiscopum, diligenter complicatos obsignatosque, custodiri mos est. quibus in singulis, quasi per gradus, ad rem cautiùs celandam, adnotatum regio ipso chirographo later nomen illius, qui, si Prætorem in prouincia diem obire contigerit, è Regis auctoritate substituendus est. iis autem codicillis ordine superscribitur, prima, secunda, tertia, vel quarta successio: ita, vt, si eius qui primo loco nominatur, copia fuerit: secundū codicillum resignare vel aperire sit nefas. Ergo, vbi Prætor morbo aliòve quopiā casu decessit, consiliū cogitur, ibi, corā Archiepiscopo & magistratibus, qua diximus obseruatione, vt nullus aut fraudi aut errori sit locus, codicilli & signa solvuntur: cuius primū exierit nomē, huic deferitur imperium; reliqua nomina rursus: occulta ad Regis nutū arbitriumq; adseruantur. Id, ne per summi magistratus obitū prouincia diutius orba periclitaretur, neu ob id

ipsum inter præfectos certamina existerent, sapienter in tanto locorum interuallo prouisum est. Per hunc modum renuntiatus Prætor Hêricus, ad regia negotia conficienda, Cocinum petiit: & ex itinere multos Arabum parones, Malabarica onustos fruge, vel cū ipsis oneribus cepit, vel dissipatos in litus eiecit. Tumultuantes præterea ad Cananorē piratas, socii Regis rogatu compescuit, & vicos aliquot eorum exussit. Inter quæ, ad Calecutū, ab Lusitanis ac Malabaribus denuo turbata pax est. Odiosa primū controuersia inter negotiandum exorta; & partis vtriusque animi suspicionibus irritati: dein vltro citroque factæ injuriæ: postremo, instigantibus & consuetudine Saracenis, bellum exarsit. Hisce rebus cognitis Henricus Prætor, quinquaginta varix formæ nauibus, in quibus erant duo armatorum millia, Cocino Pananem oræ Calecutanæ contēdit. ibi, cū ablatas res nequicquam repetiisset, munitum denuo locum & celebrē terra marique simul adortus, pulso aut cæso Mahometano præsidio cepit, ac direptum incendit. Multa inde relata tormenta: quorum aliquot antea Lusitanorū apparebat fuisse. Lusitanus desertor ac transfuga præfuerat vniuersis. huius projectum humi cadauer, densis concisa vulneribus facie, vix vt agnosceretur, inuentum est. A Panane in conspectum vrbs Calecuti prouectus Prætor, haud mediocrē hostibus terrorem incussit. Naues erant ibi cōplures. in eas flāma confestim injectæ; & simul, qui arcem tenebant, suorum aduentu animati; eruptione facta, variis locis ignem suburbiis intulere. Inde Prætor, confirmato arcis præsidio, perculsisque hostibus, leucas in Septentrionem ferē sex ad Couletum emporium eiusdem oræ processit. curuo in theatri modum & acclini littore is portus est, ac mirē facto ad jacula certis in omnem partem ictibus dirigenda. eo cliuo aggerem ac munitiones Mahometani perduxerant; infrā, stationem habebant parones ferē centum & quinquaginta, prorsis longo ordine in altum obuersis, vt duplici vallo tormentisque aptè dispositis, & ingenti armatorum numero (viginti hominum millia conuenisse dicebantur) contra omnes incursiones oppidum & regiē turum videri posset. Henricus, comperita hostium multitudine, sub ipsum portum aneboras jactit, inde cōtemplatus naturam loci, & genus operum ac lintribus ad vada exploranda præmissis; tribus ē partibus vno tempore, distinendi hostis causa, oppidum aggredi statuit. Simonem Menesium cum bellatoribus trecentis in terram egredi jubet; ac leuum cornu munitionum inuadere, ipse cum centum & quinquaginta, non amplius, descensu facto, ad leuam ducit, classiariis imperat ad hostium naues rectā succedant. ita, clamore sublato, simul à fronte ac lateribus

ribus pugna committitur. Non exigua tum hosti, officinis iam pridem institutis, tormentorum copia suppetebat. eo majori tenebantur spe, Lusitanum congressu arceri, & jaculis eminus obrui posse. quippe seminudi ipsi, patente ad plagas corpore, Hispanienses gladios & ingentia pila galeasque ac thoraces horrebant. Verum eos longè fefellit opinio. Siquidem inter jaculandum coortus è tormentario fomite fumus, ad instar nebulæ, subeuntem audacter Lusitanum egregiè texit. & flammæ intermicantis indicio, hinc parones injectis ferreis manibus nostri apprehenderant; inde in vallum crepserant, & intra munitiones coniecerant signa, prius pænè quàm eos appropinquare sensisset barbarus. Lusitanis, tum Saracenorum aspectus, tum pax à Calcutano toties per fraudem violata, acuebat iras. Nec diutius tulere dimicationem hostes. Pauci tantum conjurati ad extremum vsque spiritum acriter obstiterè. cæteri, quibus patrio more nihil erat pudoris ad fugam, strage suorum exterriti, terga verterunt. Henricus, in magna hostium cæde, non plus quindecim è suorum numero amissis, vulneratis duodequingenta, & oppido & classe hostili potitur. Inter cæteram prædam, tormenta variæ magnitudinis aucta trecenta & sexaginta, & minorum fistularum ingens numerus. parones abducti quinquaginta tres, Indico aromate onusti plerique; reliqui flammis absumpti: ac postremò totum oppidum, subjectis per iram ignibus, cōflagrauit. Lusitanus, gemina intra paucos dies victoria lætus ouansque, Cananorem inde Cocinum reuertit. Et Zamorinus, confecto quod per id tempus cum mediterraneis populis gesserat bello, omnibus dein viribus ad Lusitanam arcem expugnandâ incubuit. Arx ea Calcutano erat imposita littori, quod, ut initio diximus, insidiosum asperumque, vix in summa malacia paruis nauigiis accessum præbet. Iamque hyems aderat, eo acrius Zamorinus, ne id anni tempus elaberetur, militares copias & omnem oppugnandi apparatus vndique contrahebat; ut interim vel operibus ac vi arcem caperet, vel necessitate ac fame Lusitanos in deditionem acciperet. itaque extemplo, præfectus cum duodecim ferè millibus peditum, ad urbem præmissus. quo in numero Sículus quidam erat perfuga, non ignobilis architectus; qui Rhodiz expugnationi cum Solimano Turca interfuerat. hoc maxime artifice ac præceptore, barbari vallo & fossa lata pedes ferè quadecim, ad dimidiatæ lunæ figuram, amplecti arcem instituunt, & ex utraque parte, qua vallum in mare desinebat, arcendo nauali subsidio castella erigebantur duo, quæ obliquis ictibus totum litus abraderent. dein, per ambitum fossæ, modicis internitiis,

propugnacula quinque excitabant; vnde maioribus tormentis ad idonea loca dispositis arcis mœnia quaterentur. Hæc opera, licet in munitores crebri ex arce impetus fierent; tamen abundante multitudine, adhibitis pluteis vineisq; , & instatibus præfectis, breui ad exitum peruenire. Arcem, Lusitani haud amplius treceti obtinebant. præerat Ioannes Lima, vir & militiæ callens, & gloriæ in primis auidus. is, cum nulla superesset nisi ab Oceano spes; duplici doliorum ordine, ingesta arena, & lorica extrinsecus addita, brachium ad mare protenderat; alternis inter dolia tormentis, ad arandum ab latere hostem, aprè locatis; & per expedita nauigia Prætozem Henricum de statu rei Calecutanæ fecerat certiozem. Sub hæc, ineunte Iunio mense, cum hyems in ea regione sæuieret, Zamorinus ipse cum reliquo belli apparatu & nonaginta millibus hominum affuit. Arcu & sagittis pleriq; , alii gladio & parma, alii etiã ferreis fistulis instructi conuenerant. in speciem despicabiles, cæterum vsu armorum & corporum agilitate metuendi. Vt eæ copiæ confedere; Siculus architectus Zamorino perfecta opera diligenter ostendit, rudique ad eiusmodi commenta barbaro certam cum admiratione fiduciam iniecit, arcis breui tempore potiũdæ, atque id ipsum vti quàm minimo Iudorum damno fieret. Siculus, petito colloquio, Lusitanos, cum aliis rationibus, tum hostilis exercitus magnitudine proponenda, instat ad deditionem hortari. Verum eiusmodi oratione tantum absuit vt Limæ constancia moueretur; vti etiã ad laceßendum hostem vltero cum paucis eruperit; sed magna fuit merces audaciæ. Concursum ab hostibus factum, pænè circumuenti Lusitani, multis acceptis illatisque vulneribus, ægre ad suos receptum habuere. Inde exasperatis vehementius animis, magno conatu & oppugnari & defendi arcepta. Tormentis vtrinque certabatur: è quibus erant Calecutano, quæ dodratali diametro emitterent globos. Sed jaculandi erat dispar admodum ratio. Ab Indis libratoribus, quippe nõdum sat in eo genere exercitatis, ictus languidi, infrequentes, incerti, & si qui muris inciderat, egregia laterum & structuræ firmitate respuebantur. Ab Lusitanis, crebri, destinati, vehementes, & vbi hostis arci succederet, conferræ ac seminudæ multitudini certam stragem perniciemque afferebāt. Multos etiã squamis arborum & fragmentis (sunt autem ibi palmeta frequentia) repente carpi vel exanimari conspiceres. Verum ea damna hostes, vt in tanta militum copia, faciliè sarciebant: cum deserta stationum loca alii subinde alii que supplerent, sauciis ad fessis integros recentesque submitterent. Longè iniquiore conditione erant Lusitani: quos, præter cæteras belli difficultates, ipsa, qua

qua laborare semper solent, paucitas fatigabat. Præfectus, idoneis ad propugnandum locis, notæ fortitudinis viros cum suo quemque manipulo collocauerat. ipse reliquos è præsidio circa se habebat: cum quibus circumspicere & obire ad repentina pericula posset. Verùm & militem conficiebant, præter certaminis laborem & plagas, diurnæ pariter ac nocturnæ vigiliæ: & præfecto, ad subitos ac diuersos clamores, prout res exigeret, occurrendi vix erat facultas. Interea Henricus Prætor, cognita obsidione, duas naues cum propugnatoribus centum & quadraginta subsidio miserat. quarum alteram Christophorus Iusartes, alteram Eduardus Fõseca ducebat. Iusartes feliciore cursu paulum antegressus, propiùs ab Calecutano littore constitit. Fõseca, quòd tardiùs aliquanto nauigasset, ventis repentè cadentibus, ab lōgiore spatio anchoras jecit. Ad eas cõspectas naues, erecti partis vtriusq; animi; inclusorum, optati auxilii spe; obsidentium metu, ne tot iam exhausti labores in irritum cederent: & locus ipse suspectus iādudum mentes Indorum curasq; conuerterat, ne quid falleret tale. Lima, cùm ad littus accurrisset, animaduersa paucitate eorum qui aduenerant, (non plus octoginta milites eo nauigio vehebantur) ne descensionem cum euidēti periculo tentarent, nutu & significationibus admonebat; & ex ipso auxilio plerique, cõspectis Indorum castris & frequētia, subeundam eiusmodi aleam pernegabant. Verùm Iusartes cupiditate gloriæ omne discrimen impauido vultu contemneas, cum triginta quinque voluntariis in paronem desiliit, cæteris custodire nauem, & vbi primùm terram attigisset, missilibus procul hostem arcere iussis. Inde contento remigio ad ipsum lorice os, actuarii prora dirigitur, quo subeuntes faciliùs protegeret statio Lusitana. sed illuc nauis dum pari conatu enituntur, interea (vt fit) paronem paulo infra eum locum vehemētior æstus abripuit. Eo ferociùs progressi extra vallum barbari complures instare: atque, vt erant nudi, se se ad prohibendum accessu hostem aquis immergere. Nec Lusitani segniùs è parone se certatim ejicere. ibi conserta in vadis manu, quam acerrimè dimicatur. Cæteri ad spectaculum intenti, propter ancipites ictus, ne suos imperant hosti permistos, jacula cohibere coguntur. Cùm aliquādiu dubia steterisset pugna, Lusitani ad extremum deprimentibus vestimentis ingenti labore eluctati, quatuor è suorum numero desideratis, pluribus sauciis, cum magna vicissim hostium cæde, intra lorice fauces audacissimè penetrarunt: ac nihil propiùs factum est, quam vt instantes ab tergo Indi simul irumperent. In eo tumultu eximia Emmanuelis Cernici constitit fortitudo. is, cùm iam introisset munitiones, & fatigatus & saucius,

faucius, circumuentum respiciens præcipuum è commilitonibus
 quendam;recurrat protinus:ac laborantem, summotis acriter In-
 dis, recepit in tutum, magna vel mercede vel gloria; quippe, om-
 nium cōsensu cinicam promeritus coronam; ipse post dies aliquot
 è vulneribus exspirauit. Sed interim dum ad mare Lusitani præ-
 fidarii suis adjuuandis atque intromittendis insistant; ex altera
 parte frequētes barbari, desertas rati stationes, arcem Icalis inua-
 serant. Eo nuntio excitus ab littore Lima, cum promptissimis ad-
 uolat: & pluribus locis conantem scandere Malabarem, contris,
 gladiis, telis, igne deturbat. Erant Lusitano varia nouæ artis jacu-
 la, ad hostem cominus eminusque impetendum. Sed è propinquo
 nihil Indos æquè terrebat, atque incendiariæ bolides; quod est
 inuentum eiusmodi: Ollam ex argilla semicocta, quo facilius dein-
 de rumpatur, circumdatis ansulis tribus quatuorve, sulphureo com-
 plent puluere, & osculum diligenter obturant. tum ad eas ansulas
 igniti funiculi è gossipio vel stupa alligantur. vbi ad conjectū eius
 teli ventum est, contorta brachiis olla repentè diffringitur, & si-
 mul arreptis è fomite adalligato fauillis, ingenti circumstantium
 damno, flammæ edit inuitabiles; quod missilium genus in præliis
 duntaxat naualibus primò vsitatum, ad terrestria quoque certa-
 mina exitiabili commento deinde trāslatum est. Hac maximè per-
 nicie repulsi à mœnibus Indi vsulati cum insana trepidatione sese
 intra munimenta recepēre. Interea præfectus naui alterius Fon-
 seca, quàmquam probè animaduerso discrimine eorum, qui in lit-
 tus exscenderant, paratus tamen eandem aleam, si res ita postula-
 ret, subire, per litteras ad sagittā reuinctas quæsiuit ab Lima, quid
 sibi tali tempore faciendum censeret. Ille vero, eadem vsus arte sa-
 gittæ, de consilii sententia respondit: Nequaquā se Fonseca suosq;
 in apertum adeò periculum objiceret, tutum in arcem introitum
 haud minùs quingentorum Lusitanorum præsidio posse obtineri.
 Proinde rediret Cocinum properè, ageretque cum Prætorè dilige-
 ter, (ad quem simul ipse in eandem sententiam scriptas litteras da-
 bat) vti militum quingentorum spectata virtute subsidium, & sul-
 phurei pulueris vim, & ad obsidionem tolerandam alimenta sub-
 mitteret. Cum hoc responso Fonseca per insensos infestosque flu-
 ctus hyeme summa Cocinum reuertit. & Prætor, cognito suorum
 periculo, Antonium Syluium ad opem obsessis ferendam cum ali-
 quot nauibus, & viris quot Lima petierat, exemplo proficisci ju-
 bet. ipse interea classi ornandæ operam dabat; vt cum primū se
 aperuisset mare, cum maioribus copiis eò contenderet. Hæc vbi
 per exploratores Calecutū allata, cōfestim Zamorinus, antequam
 inclusis

Inclusis accederent vires, omni conatu rursus oppugnare arcē aggre-
ditur. Neque Sculus architectus, egregiè se se barbaro vendi-
tans, incitatissimè deerat ipsius cupiditati. aggerè ex Turcica dis-
ciplina promouèdo, mœnibus adèquarat. Cuniculos præterea sub
terras agebat; locis etiā quibusdam statuebat oris vasti mortaria, è
quibus in sublime acta ingenia pondera cum horribili strage in
artis testa deciderent. Sed operum eiusmodi, quæ Zamorinū ina-
ni fiducia inflarant, vbi ad pugnam ventum est, haudquaquam ex-
spectationi respondit euētus. Indi telis ac missilibus ex aggere de-
rubarī, cuniculi excepti cuniculis, & mortaria, quemadmodum,
vbi à perito magistro locantur, magnum hosti detrimentum im-
portant; ita, si artificiū absit, in eandē panē regionē recidente glo-
bo, machinatoribus interdū ipsis exitio sunt. Quocirca Zamori-
nus, haud mediocri suo malo peregrinas artes expertus, reliquum
spei in sœuitia hyemis & fame reposuit, neq; ea spes fefellisset ho-
minē, si ad arcēdos cōmeatus vel modicā classē instructā in pro-
ximo tenuisset. Ex quo verum apparuit Themistocleum illud: Qui
mare possideat, omnia possidere. Lusitani, Syluio duce ab Cocino
præmissi, quāquā atroci répestare disiectis nauibus; tamē vt sese ex
jactatione refecerāt, alii subinde atque alii Calecutū accedebant.
Lima, fatigatis iā & ab oppugnatione deterritis hostibus, vnā
inopiam metuens, modica militum auxilia recusabat, affuturum
mox cum iustis copiis Henricum expectans. Tantum sulphurei
pulueris & cōmeatus præsentem experebat copiā. Vtraque, noctis
intempestæ silentio, scaphis paulatim in arcem inuecta. & vulgo iā
è muris, Lusitani, suadenti deditionem hosti, recentes carnes, alia-
que cibaria, & ipsum denique in delicias betelę ostentabant. Ea
res Zamorini contudit animos. & circumacta iam hyeme, cum
nauibus viginti, bellatoribus mille quingentis aderat Prætoris, tū
à mari tum ab arce tormentis hoste summo, cum ingenti cla-
more pluribus locis armatos in terrā exposuit: immisissiq; intra
hostiles fossas audacissimis è suorum numero, cum ex aliis quoq;
partibus alij ad vallū intrepidè subiissent: ad tria Indorum millia
partim ferro partim igne deleuit: in quibus ipse quoque archite-
ctus, prodiit ac desertę Christianę fidei noxam luit incēdio. è Lu-
sitanis eo die paulo plus triginta cecidēre saucij relati amplius du-
centi: & Henricus, proruto Indorum vallo, fossisq; oppletis, ido-
neo prope arcem loco castra communiit. Inde Zamorinus & suo-
rum territus strage, & simul veritus, ne in proxima palmeta Lusita-
ni sœuirent, (quo detrimento, vt suprā diximus, nihil genti gra-
uius aut acerbius est) misso caduceatore inducias petiit. in
qua-

quatrimum datæ. interea de pacis conditionibus actum : neque conuenit, eo maximè, quòd Zamorinus insignem quendam è Cocinensi ditione perfugam tradere abnueret. Ac demum Henricus pertæsus Indicę leuitatis, & Mahometanę perfidię, præsidium abducere ab Calecutis, & arcem à fundamentis excindere statuit: præsertim quòd ita velle Ioannem Regem è commentariis Vasçi Gámę didicerat. ergo, muris & propugnaculis, opere subterraneo, sulphurei pulueris de more copiam subdi iussit. dein militibus, & machinis, omniq; instrumento raptim in naues imposito, (cuius rei facultatem & natura loci & nautica turba præstabat) ignes cauernis injecti; & barbaris illico, si quid forrè prædæ relictum esset, stolidi temeritate in arcem ingressis, (tanta inest hominibus rapiendi libido) interim è specubus cæcis erumpentes momento flammæ plerosq; hausere, & cum horribili strepitu mœnium structura dissiliit. Atque is finis & arcis & obsidionis fuit. Henricus, incolumi classe & exercitu Cotinum reuectus, alios aliò præfectos dimisit. ipse inde septendecim nauibus Cananorem petiit. ibi, dum expeditionem in Cambaiam Diuinq; meditatur, cum nõ toto biennio rem Indicam administrasset, graui oppressus in orbo paucis diebus è vita migravit año post Christú natū M. D. XXVI. Hoc Prætoris famâ nòminis Lusitani reflorescere visa quodãmodo, req: ipsa comprobatum est, tanti militem quanti ducẽ esse. Atque in ciuilibus etiam rebus non vulgari prudentia fuisse dicitur: & quod perrarum in eiusmodi prouincia est, ab avaritia & à sordibus alienus. Sub idem tempus ad Malacam pariter bene gesta res est. Alodini copiar, cum urbem terræ mariq; vehementer vrgeret, per paucis egressis obuiam Lusitanis, cum ignominia fusæ & fugatæ. Et ex acri obsidione, Linguanus regulus, parua manu Lusitanorũ exemptus est. Raia Nara, gener Alodini, Linguam obsederat. ex eius exercitu cæsi sexcenti, & plurimi vulnerati feruntur, vno tantum è nostris desiderato. Et è Molucis aliquot Lusitani ad Celebes populos auri causa profecti, cum littoribus arcerentur, fœda rēpestare ad insulam trecētas inde leucas abrepti sunt. incolæ, moris antiqui homines, mira simplicitate ac securitate sese perñurus, & nonnulla Molucensis linguæ commercia, in consuetudinem extemplo dedere. Egregio in primis habitu, & amabili vultus hilaritate sexus vterque est, promissa barba & capillo sunt viri. præmollihus storeis tegunt corpora. Ad fabriles vsus spinis piscium pro ferramentis vruntur. Ignoti ad eam diem & nominis & regionis erat insula. tum primũ, à nauclero Lusitano, dimensis cæli plagis, nauticam in membranam ex art: relatà est; deq; ipsius naucleri

naviclerum nomine Gometii Sequerie insula exinde appellata. Non eadem erga Lusitanos comitas eo tempore in Arabici maris accolis existit. Hector Sylueria cum aliquot nauibus Erythras angustias tuebatur. Hunc, in Arabia, qui Dofarem urbem incolunt, accessu prohibere conati, audaciæ pœnas dedere: profligati qui cum armis ad mare prodierant, oppidum captum & directum est. & insulæ duæ, Mazua & Dalaca, quod sese ii populi infestos prætereuntibus Lusitanis præberent, ab eodem Sylueria domitæ, & annuo stipendio imposito, in ditionem redactæ. Simul, Æthiopica legatione perfunctus, anno sexto quam ad Arqicum exscenderat Rhotericus Lima, in classem acceptus. Accessit ab Æthiopico seu Abassino Rege legatus ad Lusitanum Regem nomine Zagazabus: itemque cum donis ac litteris ad Romanum Pontificem Frânciscus Aluarus, cuius supra meminimus, Rhoterici comes. Is in Lusitaniam reuectus, Italiam deinde petiit, ac Bononiæ, in celeberrimo conuentu, cum Cæsar coronatus adesset, Clementi VII, vti Ecclesiæ vniuersæ Pastori, & summo in terris Dei Vicario, paratam ad omne obsequium voluntatem Abassini Regis ac studium solenni cum adoratione & pedum osculo detulit.

LIBRI OCTAVI FINIS.

HISTORIARVM

INDICARVM

LIBER NONVS.

ENRICO Menesio vita functo, à primoribus Lusitanis ventum in curiam est: ibi apertus alter codicillus, inscriptum ostendit nomen Petri Mascarenias, qui Malacæ urbi tum præerat, vir bello fortis, & natura munificus, atque ob id ipsum apud omnes ordines gratior. Verùm illud erat in ea successione incommodi, quòd, nisi verrente anno, Mascarenias a Malaca, propter tempestatum rationem, abesse non poterat: cum integre simul à Calcutano & Cambaiano Regibus, & quod magis erat formidandum, ab ipso Turcæ bellum,

bellum immineret: minimeque expediret, eiusmodi rerum statu, parente ac præsidente tandem carere provinciam. Ob eam maximè causam Alphonsus Mexias regius Quæstor, cuius tum erat summa in Senatu auctoritas, censebat, nulla mora interposita, tertium deinceps codicillum aperiendum: neque expectandum à tam longinqua regione Mascareniam: quem, quo melior esset civis, & Regis rei que publicæ amantior, eo æquiore animo ferre oporteret, in tanto talique discrimine, salutis communi potius, quam proprio ipsius honori consultum. Aduersus hæc amici Mascarenie tendere, tam insignem iniuriam deprecari, ac postremo denuntiare, haud leuiori quàm quod in præsentia proponatur malo, geminam successionem intestinis odiis ac certaminibus materiam utriusque præbituram. nec verò dubitandum, quia ipsa dulcedo imperii, & ratio dignitatis, è duobus Prætoribus alterum ad retinendam, alterum ad repetendam omni conatu provinciam, postmodum esset incitatura. Cum hisce aliisque difficultatibus non inueniretur exitus, multis altercationibus diu agitata, eò denique deducta res est, ut tertium codicillum inspicerent, provinciamque nouo successoris mandarent ea lege, ut ipsam, quisquis ille esset, aduenienti Mascarenie confestim redditurum se iurejurando promitteret. In hanc sententiam conueniēte omnes: & resignato palam Codicillo, Lupi Vassæ à Sancto Pelagio (contracta ut assolet voce Sampaum appellabant) nomen apparuit, qui per id tempus Cocini præfecturam gerebat. Is, cum solenni adiuratione pollicitus, sese Mascarenie, ut primum adesset, honore cessurum; Præturam interim inire: cognitoque prouinciæ statu, alios atque alios duces, ad obtinenda præsidia maria, destinauit. ipse cum nauibus aliquot, in quibus erant Lusitani circiter mille, Malabaricam oram sibi tuendam desumpsit. Profectus Cocino, circa initium Februarii mensis anni millesimi quingentesimi vigesimi sexti, Cananorè petiit. ibi, dum comieatus in classem imponit, subito cerrior fit, Mahometanos è Calcutano emporio ad duodecim hominum millia intra Bacanoris fluminis ostium cum nauibus onustis latere, paratos ad exitum, quæ prima se se occasio nanigandi obtulisset. Ea re cognita, non dubitauit Prætor, quominus in angustiis deprehensos quamprimum innaderet. Ergo sublaris anchoris eò contendit infestus. Res erat difficultatis ac periculi plena, non modò in tam dispari numero copiarum, sed etiam quòd contra omnem eiusmodi casum egregiè se se Mahometani muuerant. Fluminis alueum de more fixis utrinque sudibus atque cancellis in arcum ita coegerant, ut singulis tantum nauigiis aditus pateret: ceteros præterea sub aqua, veluti

veluti laqueos, idoneis abdiderant locis, in quos illata ex alto nauigia sese induerēt; & munitionibus in vtraque ripa excitatis, crebra tormenta locauerant. Ad hæc, ex oppido fluminis cognomine, qui locus erat Narfinganæ ditionis, omnia illis ad victum necessaria suppetebāt: Hæc Prætor cum partim ab exploratoribus accepisset, partim speculatoriis nauigiis obeundo per se nocte sublustrā notasset, submissis primū vrinatoribus, laqueos funesq; præritos ab imo præcidi iussit: dein, sublato ingenti clamore, concinētibz vndique tubis, aduerso flumine subiit; præbant oblectæ centonibus & maioribus tormentis instructæ aliquot scaphæ, tum cætera nauigia simplici propter angustias ordine sequebantur. In ea cōspecta, illico barbari vim omnis generis telorum emisere: quibus propter assuetudinem haudquaquam exterriti Lusitani, contento remigio ad ipsa munimenta succedunt. Ibi atrox & ambiguū aliquandiu certamen fuit, dum conferti & obnixa corporibus Mahometani hostē descensu prohibere nituntur. Sed postquam imperu ex omni parte capro sese Lusitanus in mediam aciem saltu mittebat, & dextris gladiisq; res geri cæpta est; tum verò iniecta formidine pulsivndiq; barbari, & magna cum cæde præcipitē in fugā auersi: ac Prætor veritus, ne ab ira & cupiditate miles oppidum diriperet; & Narfinganum Regem, cuius tum in ditione Lusitani cōplures negotiabantur, alieno tempore prouocaret; vallo potius receptui cani iussit, suosq; a præda & ab insequendō vltra hoste cohibuit. Apotheca & diuersorium erat Mahometanorum in ipso portu, frugibus & merce pretiosa refertum. Eam apothecam Prætor & hostiles vnā lembos incendi iussit, octoginta ferè tormētis, quorum erant quæda pleraque, ex incendio ad classem abreptis. Neque, in magna hostiū strage, Lusitani desiderati plus quattuor. quotristerior acerbiorq; Calecutanæ ciuitati, atque ipsi præsertim Zamorino cladis nuntius accidit: vt, non retentæ quacunque conditione cum Lusitano pacis & amicitie, magis in dies hominem pœniteret. Ab ea victoria Prætor ad excidium Dabuli perrexit: quem in portum Mecanis negotiatoribus receptū dari contra fœdus cū Idalcane ictum, & præterea, armatas inde triremes ad oram instandam egredi pro certo compererat. Appropinquāt, nouus præses loci, quem Indi Tanadarem appellant, vnico nauigio prodire obuiam supplex: & culpas omnes in eum, cui successerat, transferrēdo, scq; affirmādo, vti oporteret, in fide officioq; mensurū, haud magno negotio Lusitani Prætoris mitigauit animum: & renouata pax, ita, si Dabulanæ biremes cum tormentis à præside traderentur, Eductæ extēplo omnes, ac traditæ. Et Prætor ex animi sentētia

gestis rebus, Goam victrici classe contendit. Inter hæc, Ioannes Rex, Henrici Menesii morte nondum audita, quatuor miserat in Indiâ naues, & cum iis noua successorum nomina, ac separatim ad Mexiam Quæstorem litteras, quibus erat in extremis, vt superioris temporis codicillos irritos duceret, & clausos obsignatosque, vt erant, in reditu ad se perferret, recentibus hisce vteretur, si forte Menesium è vita discedere contigisset. Eâ clausulam Mexias, quod Mascareniam sibi minus propitium fore suspicaretur, ad res nouandas arripuit. E regis litteris ad consilium refert, quandoquidem vetera inania fecerit Rex, de nouis diplomatibus aperiendis: quemcunque illa iusserint, hunc denique iustum ac legitimum Indiarum Prætorem fore. Hæc, præter omnium expectationem, a Quæstore dicta, magnos animorum motus fecerunt: ac ferme aduersis auribus (vti par erat) accepta relatio. Inter cæteros, Vascus Deza, Cocinensi arci præpositus, apertè dissertit, non modò superuacaneam, sed etiam perniciosam eam inspectionem futuram. Nuper declarato Prætore Mascarenia, per causam absentiae, dignitatem optimi & clarissimi viri haud obscurè impugnata, superinducto contra omne ius fasque nouo successore. Cum inde certamen ac periculum ingens non sine causa timeretur, iurejurando ac promisso reddendæ aduenienti à Malaca prouinciæ, id periculum Dei benignitate discussum. Quid opus esse, certis & constitutis iam rebus denuo solui codicillos? & pessimo publico labefactari concordiam & pacè, cum tantû belli pendè in manibus sit, cum tot vndiq; terrores immineant? Nam quod huic actioni regia prætexantur mandata, profectò si in tanta regionû distantia, cum Ioannis ipsius consulendi facultas desit, ad interpretationem regie voluntatis atque iudicii referenda sint omnia, nulli dubium esse debere, quin Mascarenia delatum è prioribus codicillis honorem, non quietis modò, sed etiam hominis causa ratum, inuolatum ac proprium esse Rex iubeat. Id, vel ex eo apertè intelligi, quod veteres codicillos ad se clausos atque obsignatos referri mandauerit. quos ille si vel apertos irritos omnino esse voluisset, id ipsum vtrique disertis verbis adscripturum fuisse. Proinde supersedendû hoc successionis malè auspicatæ periculo, noua Regis expectanda responsa, atque interim coniunctionem animorum atque consensum, quo vno maximè iacet hostilia circa omnia Lusitanæ stent res, omni studio & cura fouendum. Maiori & meliori parti eorum qui aderant, admodum grata fuit oratio Deza: quinimmo ex oratulo missa videri quodammodo potuit. Siquidem paulo antè, Ioannes Rex à nauarchis, qui ex India illo ipso anno redierant, audita morte

morte Menesii, & Mascarenia successione, veritus, è missis ad Mexiam quas dicebamus litteris, ne quid controuersiarum existeret, Petrum Annium Gallum cum nauigio expedito submiserat ad ea reuocanda mandata, & Mascarenia nominationem sua auctoritate firmandam. Sed Annius, nondum tempestiuo ad nauigandum mari profectus, superato iam Bonæ spei promontorio, circa sancti Laurentii insulari naufragio periit. Inde, non ad liquidum explorata Regis voluntate, cum plerique ex æquo & bono agendum, & cauendas omnes discordiæ causas prudenter monerent; Mexias tamen, paucis assentientibus, omne id periculum in se recipiendo, premendoque verbis iis quæ retulimus ex epistola Regis, peruicacia & obstinatione tenuit, vt nouissimi codicilli consulerentur. si primo loco Prætorem declarabant Lupum Vasum ipsum, qui secundum in priore nominatione tenuerat. itaque elatus hoc de se iudicio Regis, pro fiduciaria legitimam ac propriam sibi vindicare Præturam, & ad arcendum honoris aditu Mascareniam, si promissa repetere instaret, omnia præmoliri constituit. Ea re multorum animi grauer offendit, nonnulli etiam Vasi imperium detrectare palam ausi. Interea de interregno, & Mascarenia successione, deque vicaria Vasi munere, Malacæ litteræ nuntiiq; peruenierant. Et satis comperta re, vtriusque India Prætorem Mascareniam ritè consalutauerant socii coloni que. proinde, ne quid se absente respublica incommodi acciperet, maturadum ratus Mascarenias, Malacæ Georgium Capralium præfecit: ipse, non expectata motione quam vocant, reclamantibus naucleris citiorem Indiam petere intendit. neque impune cessit illi temeritas. ad Pullo puarem insulam tenuit primum. ibi dum stat in anchoris, subita procellæ vi, malo diffracto, lacerisque armamentis, pænè submersus, Malacæ retro, vnde abierat, redire coactus est. Natus ad res gerendas, & gloriæ in primis appetès erat Mascarenias. Ergo, dū annuarius recurrit Euris. ne frustra interim tempus absumeret, quod parum feliciter Georgius Albuquerque anrè tentarat, hæretem lateri tyrannum Alodinum oppugnare, & receptaculum piratarum insulam oppidumque Bintanum omnibus moris parat excindere. Fortè tum Malacæ subisterant præfecti aliqui Lusitani, Borneum insulam alii, alii Molucas, alii Somatram ipsam Regis iussu petentes. Hisce non approbantibus modò expeditionem, sed etiam operam suam in id ipsum enixè offerentibus, Mascarenias variæ formæ naues vnde viginti cōtraxit: & Lusitanis trecentis, Malacensibus ferme sexcentis impositis, ad Bintanum vela fexi iussit. Alodinus ad eius classis famam portem urbemq; nouo

præsidio & munitionibus auxerat, venenatis tribulis circumquaque dispersis, plurimisq; tormentis ad idonea loca dispositis. præterea, quæ acerrimè deficijs in imo longurijs, tignisque in lapides molares impactis, ut pòdere ipso detinerentur, obstruxerat portus & super hæc, opem à propinquo regulo Panensi petierat, Lusitanæ classis, ob naturam vadosi maris & frequentes insulas, cum tardè admodum nauigasset, ante ipsam Bintanum denique in anchoris constitit. Inde præmissus ad omnia contèplanda cum speculatorio nauigio Eduardus Coelius, retulit, fauces portus, nisi euulsis cæcellis, omnino esse impenetrabiles. portò descensum ad urbem planè exitiabilem fore: adèò locum & præaltis munitionibus, & crebris tormentis, & omni apparatu bellico tutum videri. Hisce rebus permotus Mascarenias, vallum omittere, pontem ipsum, (uti Albuquerque olim in expugnatione Malacæ) admota celsiori naui, & repagulis per vim extractis, adoriri decreuit. Ad eam rem, eximie fortitudinis nauarchus deligitur, Franciscus Serranus, Eborensis, Lusitani propugnatores cum magno tormentorum numero additi quinquaginta: & naus, partim validis asseribus pluteisq;, partim etià culcitris & gossipio, quæq; alia sunt missilibus eludèdis, egregiè recta. Hisce mandatum, ut ostio repurgato, & faucibus utcunque patefactis, pontem inuaderent: laborantibus in tempore subsidiū affuturum, Tum, ad breuia vitanda, catures duo, biremiū instar, prætentatis canalibus, nauem remulco trahere iussi. Primus labor aperiendi aditus fuit: adacta ad inum tigna, immisissis ductariis funibus, ergata conuellere nitebantur, eo quidem impetu, ut nonnulli præ nimia contentione sanguinem euomerent: atque ut iniçia sese dabant, multorum dierum id opus proculdubio fore apparebat. Dum huic vni rei, in orbem succedentes alii alius, dies noctesue dant operam, noua repentè ab alto conspicitur classis. tres & triginta erant lanciaræ à Panensi regulo missæ: quibus, præter varios commeatus, duo circiter hominum millia vehebantur. Ea re animaduersa Mascarenias, ne si propius accessisset, elatus recēti subsidio Bintanius confestim erumperet, ancipitiq; prælio Lusitani postmodum vrgerentur, anteuertere, & cum parte copiarum ipsemet quàm longissimè obuiam ire Panensi decreuerat: sed præfectorum dein precibus victus, ne se temere in discrimen obiceret, Eduardo Coelio cum lâciaris quatuor, calaluziis quinque (eiusdem ferè magnitudinis vtræque actuaria sunt) id negotij dat. ipse ad exitum portus tuendum cum cætera classe subsistit. Barbari, quàmquam multitudine superiores, tamen & oneribus impediti, & à tormentis imparati aduentabant, seminudo corpore, sagittis ma-

rimè freti. Ergo, ut propius ventum est; primum bombardæ fragorem & radiantia fulgetra non tulere. Perterriti, aliquot suorum amissis, turpem in fugam exemplo auertuntur; & hærentibus tergo Lusitanis, lanciatæ viginti tres, ad proximam insulam directis proris, in litus eiectæ, & certatim exsiliences barbari; nullo nisi vitæ respectu, omnibus ferme relictis rebus, hac illacque dispersi; reliqui, cum insulam tenere nequissent, contento cursu prælati, nocte iam imminente, per tenebras euaserunt. Coelins, haud parua sine vlllo suorum sanguine parta victoria, relictas ab hoste lanciaras cum ipsis oneribus ad Malsareniam cum ingenti gratulatione perduxit. Inter hæc, quod ad transitum satis esset ostio patefacto, Serranus, attracta remulco naui, ad frontem valli processerat. hic verò longè acrius desudandum Lusitanis fuit, dum ingruentem ab latere missilium vim excipiunt, atque alii recentia foramina raptim obturant, alii conceptas exhauriunt aquas, alii pauentem ad præteruolantium globorum sibilos, abdentemque se remigem, adhortantur. Magnus in primis vsus centonum & gossipij fuit; nec dubium, quin alioqui nauem, quamvis firmis compagibus tabulatisque munitam, creberrima pilarum grando pessumdatura fuerit. E tanto periculo elapsi diuinitus, quinto decimo instituti operis die ad pontem appropinquant: iactisque idoneo loco anchoris, in modum propugnaculi nauem ex omni parte stabiliunt. Tum verò indignatione atque ira percitus Alodinus furere, & suos incusare, quod in omniū conspectu claustris effractis, hostem ad interiora penetrare sint passi. Con festim è gentis consuetudine submissi, qui nando clam oras præciderent, ut in ipso fluminis impetu naus in vada ferretur, Sed Lusitani, fraudè, iniectis ad anchoras ferreis cateuis eluserant, Ea quoque spe destitutus Alodinus, euocatum è statione Laqueximenà præfectū, lanciaras vndecim raptim deducere, & cum quingentis armatis interclusam à cætera classe nauem inuadere iubet. Simul, ne quid interim Serrano auxilij superueniat, custodibus edicit, quàm intèrissimas pro vallo excubias agât, & vbi postulet res, tormèta sine vlla intermissione in prætereuntes exerceât, Vti imperauerat, factū. Laqueximena læciaris momèto deductis instructisq; nauē petit infestus; ac nequicquā arcere conàre Lusitano, circumuentā barbari à pro ra maximè ascēdunt; cumq; abundante multitudine integri succederēt fessis, & paucitate, & labore, & vulneribus fatigatos Lusitanos, capta iā prora, ad malū vsq; summouerāt. Ibi Serranus graui ter faucius, egregiè dimicās cadit, & pro mortuo habitus, collectis dein rēcūq; viribus, acrior in pugna resurgit. Verū libero introitu,

irruentibus altis super alios Mahometanis, nulla ope obfisti iā poterat. Cum in eo statu res esset, conspicuus Mascarenias ē prætoriam discutsum hostium, & circumfusās naui lanciaras, atque ex ipso numero & vociferatione haud absurdè coniectans, præsidium in extremo versari discrimine, confestim Eduardo Coelio, & strenuis aliquot assumpris, in balancum, quod leuioris nauigii genus est, ad fallēda missilia, desilit, ac nulla deterritus vi, pertinaci remorū pulsa, præter ipsas munitiones, nequicquam ejaculantibus barbaris, ad locum certaminis appropinquat: disiectisque ignifera bolide lanciaris, qua proximum est, conscendit nauem, atque ut propè serum auxilium suis iā iamq; captis, ita vniuersum gaudium & requiē attulit; neque ascendentes ad eō certamine occupati erant introitus dimicantium animi, sensit quisquam. recentes dein, respirantibus cæteris pugnā capessunt: neque ea diuturna vel ambigua fuit. Extorriti nec opinato aduentu hostes cessere primū, dein, cum doloꝝ caderitis ad irritum rei ad rabiem atque ad iterandum certamen accenderet, cæssad vnum quotquot nauem intrauerant; & ē Lusitanis; (quod patē fidem excēdat) in tanto fauciorum numero, ne virū quidē amissus. Mascarenias, per summam fortitudinem præsidio seruato, magnam sibi ad omnes laudē & gloriam peperit. dein festinandum ratus, ne derecto barbari nauem adorirentur, vel rates, ut solent, secundo flumine ac vento cum ignibus ad incendium immitterent: adiuuandi ratione vires, & rei sine mora perficiendæ, tale consilium expedit: Dux, præter amnem, ferebant ad pontem viæ: alterā, qua vrbs condita est, munimentis & custodiis obtinebat hostis: altera, propter vligines & paludes, inaccessa & clausa pretebatur: hoc ipso itinere, quo minū erat suspectum, Mascarenias noctu pontem aggredi statuit: atque ut ab eius rei sensu quā maximè Mahometanos auerteret; quasi à vallo urbē inualurus, ab ea parte pluteos erigi, vineas agi, & tormenta aliqua collocari iubet: inque hac statione primis tenebris Sanaia præfectum Malacensium, cum quadraginta Lusitanis, & cum auxiliariis collocat. iis mandat, ut cum primū à ponte micantes viderint flammās, confestim clamore sublato, continentibus tubis, tormenta displodant, & quam tumultuosissimè ex eo loco oppugnationem ostendent; hostemq; inde omni ratione distineāt. ipse cum cæteris Lusitanis, obseruato maris recessu, primæ vigiliæ silentio, tria milia passuum à ponte, diuersum in littus egreditur. inde per tenacem limum atque voragines ingenti labore eluctari, cum alibi vmbilico, alibi humeris tantū exstarent; integras tamen ac reuerentes haud sine miraculo vires ad pontem attulerūt. Quarta ferme

erat vigilia, quæ gratissimæ quietis hora est: & per uigil in naui Sar-
 ranus ad incendium ollas è composito paratas habebat. ijs Ma-
 scarenis iussu in castella coniectis, simul ex arida materia splendor
 eluxit, & in id ipsum intectus è cõdicto Sanaia, clamorẽ tolli, canere
 tubas, & cum horrendo fragore, globorum vim in munitiones
 etniti iubet. Dum simulato prælio Malacenses Laqueximenã egre-
 giè cohibent, & in eum vnum locum ex omni vrbis parte concur-
 sus sit; interea Mascarenias cum suis castelli portas & claustra per-
 fregerat. Inde prælio in urbẽ illato, cum cedes multis in locis ne-
 ret; trepidi ad Kegẽ conuolant ciues: hostem intra moenia gastrari
 cum sterufenuntibantille, inania videlicet ex inconsulto metus ra-
 tus afferri; pauidos ac tumultuantes cum iurgiis increpat. Neque
 fuit fides, donec ipsa lux vniuersam aperuit ciadem. Tum verò A-
 lodinus, conscenso properè elephantò, fugã arripuit; & mox in se-
 quentem à tergo hostem extimescens (namque Lusitani, omiſsa in
 præsens præda, vnũ tyrannum petebant) ad pedes, ne dignoscere-
 stis, degressus, densas primùm petiit siluas: dein, parum tutam ra-
 tus insulam, occultis itineribus ad mare se contulit, atque ad Vgẽ-
 ranam cõtinentis orã transiit, ibi, diuturna ægritudine & mor-
 bo, vti Memudius olim pater, absumptus est. Lusitani interea, di-
 missis per omnes insule partes, qui tyranno indagando, & comiti-
 bus ipsius excipiendis insisterent; Bintanũ oppidũ, cæso aut dilapso
 præsidio, diripuerant iure bellique contemnendam, cum è reli-
 quis tectis; cum verò è regiis ædibus prædam exhauserant. totimon-
 ta insuper, & quidem ænea pleraq; reuecta omnino trecenta, quo-
 rum non pauca Lusitanis Alodinus ademerat. Propugnaculis dein
 ac munitionibus ignes iniecti, triduoque omnia prorsus absum-
 pra. Sub hæc, pulsus quondam ab Alodino dynasta Mascareniam
 victorem aduersus: ac tyranni questus iniurias, non modò pa-
 cem impetravit: sed etiam in solium restitutus est legibus ijs; vt
 Ioanni Regi annum persolueret vectigal; arcemque aut propu-
 gnacula non nisi ex auctoritate Lusitani Prætoris exstrueret. Per
 eosdem ferè dies, haud contemnendæ rei spes; cæterum mani suc-
 cessu, Lusitanis affulſit. Sunda est oppidum tanx maioris, ad Bo-
 rgaalem plagam, Somatranis fittoribus obiacens. id oppidum,
 præter maritimas opportunitates, agro est etiam cum aliarum
 frugum feraci, tum verò egregii piperis. ei tum oppido Mahome-
 tanus dynasta imperabat: is, finitimo bello cum valde premeretur,
 coactus inops ad potentiores confugere, oratores opis implean-
 dæ ad Mascareniam destinarat; ac simul idoneum Lusitanis apud
 se locum & exercendo mercimonio & arci ædificandæ promitte-
 rat,

rat. Mascarenias, legatis comiter acceptis & confirmatis, peractum demum Bintanensem bello, Frânciscum Salam cum aliquot nauibus, &, præter aliam turbam, Lusitanis trecentis misit, nimis lentumque perditis iam rebus auxilium. quippe hostes interea Sundam expugnant, locumque operibus nouis & valida militum custodia sepeserant. At Lusitanos, à Bintano profectos, in conspectu pæne Sundæ atrox tempestas oborta dispersit. Lembo etiam vno ad terram alliso, circumuenti à barbaris & cæsi triginta, nequicquam inspectante ac miserante procul Eduardo Coëlio trierarcho; inde hostilia esse omnia patuit. Et Sala, collectis in alio nauibus, cum ad Sundanum littus tandem appulisset, vi armisque descensione prohibitus, Malacam re infecta redire coactus est. Cæterum capti Bintani fama in primis læta cum vniuerso nomini Lusitano ac locis accedit; tum iis præsertim, qui Malacensem oram incolabant, magno quippe eorum detrimento, Bintanii prædones, non mare solum infestum, sed omnes circa agros iam diu fecerant. Et Mascarenias, insignis gloria militari, Malacam reuectus, maturo iam ad eam navigationem Oceano, citeriorem Indiam petere intendit; ignarus quid, post priorem successionem, è regis litteris accidisset; ac minimè dubius, quin aduenienti sibi Vazus, vti receperat, illico prouinciam traditurus esset. Ergo, Malacensi re constituta, & iuncto vel renouato cum vicinis Regibus fœdere, Mascarenias à Chersoneso cum aliquot rostratis maioribus profectus, præter Gangeticum sinum, Coripromontorium superat; flexoque in Septentriones cursu, Colanum applicat primum. Ibi à Lusitanis negotiatoribus Prætor honorificè salutat, acta Mexicæ, & occupatam à Vazæ prouinciam graui cum dolore cognoscit, Neque tamen idcirco despondet animum. Experiundi causa Cocinum prouectus, qua tū in vrbe Mexias agebat, cum egressum è nani & introitū in urbem peruicaciùs tentasset, concitante populum Mexia, vi & armis ad naues, haud sine damno vulneribusque, repellitur. Perculit grauius ea res insolentem injuriæ virum, nec decræt suosores, qui ad contrahendas vndique copias, & vlciscendam injuriam accendere niterentur, At ille, de communi salutē sollicitus, ac memor moderationis eius, quam Alphonsus Albuquerqueius in re simili præstitisset, iracundiæ temperare, & jure potius quàm ferro cum inimicis disceptare constituit. Ac primum reposcenti Regis nomine classē cum nauali instrumento Mexicæ tradit, vno dromone contentus; inde ad Cananoris arcem delatus, cum à Simone Menesio præfecto non nisi priuatus admitteretur, omni non modò vi, sed etiam minis ac verborum atrocitate sapienter abstinuit: ipso

quoniam etiam dromone sociisque relictis, cum cature vnico, amicis duobus, totidem pueris, Goam ad Vaszæ colloquium recta contendit. Vixdum eò perlatum erat, aduentare Mascareniam, cum ab amicis & necessariis ipsius, magna & inter ipsos & cum aliis gratulatio facta: facileque apparebat, simulatque præsentis Mascareniaz copia foret, consensu maxime ciuium partis, coactum iri Vaszum vel magistratu sese abdicare, vel certe rem totam bonorum cognitioni arbitrioque permittere. Id ipsum veritus Vaszus, Antonium Sylueriam & Simonem Mellum, propinquos suos, cum magno numero nauium ad custodiendas fauces Goani portus celeriter mittit: iubetque, appropinquanti Mascareniaz denuntiare, in Cananoris arcem extemplo sese recipiat, ibique se ad Vaszæ nungum in libera custodia fore cum iurejurando promittat: atque inde Goam sua postulata litteris consignata transmittat: id si voluntate abnuat facere, constrictum vinculis Cananorem asportent. Nil recusatum à Vaszæ cognatis. Perinde ac si hosti occurrendum foret, ita quàm maximis coactis copiis, maritimos aditus occupant. vbi Mascareniam adesse nuntiatum à speculatoribus est; præmissi confestim qui missilibus vela submittere cogeret: dein Vaszæ exposita mandata cum minis. Et Mascarenias quidem, quominus antennas honoris causa demitteret, non recusauit: vt verò Cananorem se rediturum, atque ibi in custodia sponderet futurum, adduci non potuit. Vnum illud enixè petebat, vt inermi sibi urbem intrare, & cum Vaszæ coram disceptare permitterent. Hæc identidem expostulanti, Regisque imploranti fidem, clarissimo viro, per summam indignitatem injecti compedes: atque ad Cananoris arcem asportatus, Simoni Menesio præfecto adseruandus cum iurejurando committitur. duo item comites Mascareniaz, ab eius complexu Goam abstracti, & pariter in vincla catenasque coniecti. Hisce actionibus, quod magnam partem ciuitatis admodum, offenderent; Vaszus publicæ salutis & otii causam prætexebat; videlicet, ne per Mascareniaz introitum, ab rerum nouarum cupidis & factionis hominibus; tam alieno tempore, tumultus excitaretur. Sed frequentes hominum cætus & voces cohiberi nequibant commemorantium Mascareniaz cum egregia merita virtutesque, tum verò causæ bonitatem, qua factus nihil nisi jus posceret: cum Vaszus interea, nimis ex conscientia sibi diffidens, grassaretur armis, omni que ope iudicium subterfugeret. Eiusmodi sermonibus (neque enim erant obscuri) permotus Vaszus, insignes aliquot è Mascareniaz fautoribus in carcerem trudit. Nihil tam aut infirmum aut fallax, quàm humana consilia. Quod vnicum remedium opprimendæ seditioni

tionem putaret fore, hoc ipso vel maximum excitauit incendium. Namque ut eius rei fama peruasit Indiam, (adeò lenibùs medicamentis gaudent homines; tristitia & acrimonia & aspera detestantur) extemplo alienati à Vazæ multorum animi: & Mascarenias occasione capta, per litteras & coràm deplorando calamitatem suam, memorando æquitatem postulatorum, querendo injuriam, & vim, & scuitiam inimici; non Simonem modò custodem, sed alios quoque complures in causam traxit. Ita, paucis diebus, non sine extremo discrimine rerum, duas in partes Lusitanum nomen omne discescerat; ultimamque dimicationem dubio procul adesse apparebat. Hic è spectantibus, amici sociique, miserari gentis vicem, quòd in tanta paucitate, quas vires ad imperium vel tuendum vel proferendum conferre oporteret, eas per intestina dissidia in suam ipsi cladem perniciemque conuerterent. iniqui verò atque inuidi ridere amentiam, quòd remotissimis in regionibus, cum tot undique pericula circumstarent, adeò certamen prauum imbibissent animis; ut neque patrii soli recordatione, (quæ populares homines peregre deprehensos, admirabili quadam suauitate coniungit) neque communi metu, quod firmissimum amicitiae vinculum est, ab letali peruicacia flecti ad æquitatem & concordiam villo modo possent. Hostes verò, tam præclaræ occasione defendi funditus Lusitani sanguinis, haud quaquam indormiebant. Inter alios Calecutanus, tum veteribus odiis, tum recentì incitatus damno; nouam classem habebat paratam, ut ubi sese vnius corporis duæ acies civili bello attriuissent, ad reliquias ipse conficiendas accurreret. Neque fefellissent hominem cogitata; nisi propitiatus piorum prece Deus, Vazæ mentem ad saniora consilia reuocasset. Quippe cognito præter cæteros, Simonem quoque Menesim, & Solam Caiuli præfectum, sese ad Mascaroniam aggregasse; tandem extimuit, secumque agere iudicio est passus. prima conditio disceptationis fuit, ut ad causam usque cognitam, uterque pro priuato se gereret. dein, comitantibus vltro citroque internuntiis, (nâque ipsi congressum inter se, ne mutuo conspectu recrudescerent iræ, consultò vitabant) arbitri electi tredecim. qua item in re Mascarenias haud parum de suo jure decessit. siquidem cunctos è Cocinensi colonia creari est passus, quàm sibi vel in primis aduersariam senserat; eo confessu, neminem fefellit quorsum euasura esset res, arbitri, tum consocii sibi quid de Mascarenia meriti essent, tum etiam Mexiæ priuatis de causis obnoxii, intra paucos dies adjudicata Vazæ Præturæ, Mascaroniam primo quoque tempore in Lusitaniam redire iusserunt. In igni infamia in iudicium fuit, neque ex altera factione moderatius

deratiùs pænè quisquam eam rem tulisse fertur, quàm ipse cui facta erat injuria. Sed non diuturna Vaseo lætitia mansit. Namq; Ioannes Rex, coràm audito Mascarenia, Cocinensium acta rescidit; liteq; insuper æstimata, Vaseum Mascareniaë auctorū millibus ferè viginti damnavit, quantum ex honorario Præturæ per bienniu ceperat. Simul, ne quid in posterum simili de re controuersia oriretur, ab Rege decretū, vt in codicillis, vbi res postularet; aperiedis; cuius nomē exisset, hunc, si per id tempus vltra Cori promotorium, vel cis Diu, (qui vltioris Indiae ferme sunt limites) vel publicæ vel priuatæ rei causa abesse contingeret; eius, in eiusmodi successione, ratio nulla haberetur. Hunc exitum habuit lis, quæ Lusitanam rem in extremum pænè discrimen adduxerat. Interea Vaseus, vir, si commune malum, imperii cupiditatem, demas, haud quaquam improbandus, amoto æmulo, ad componendas res, armandamque aduersus imminetia bella prouinciam, intendit curas: ac primū, omnibus qui Mascareniam secuti erant, veniam & obliuionem præteritorum indulgit. Dein Antonium Mirandā cum sex rostratis maioribus, vna longa naui, & biremibus aliquot, & armatorum mille præsidio, ad Erythræa ostia; Simonem Mellam cum modica manu ad Maldiuas insulas; Ioannem Dezam cum vna trirēmi, lembis sexdecim, ad Malabaricam oram obtinendam, & alios, prout exigebat res, in alia loca dimisit. Dum apud Indos quas dixi turbæ sedantur, ad Molucas interim haud minùs atrox ac dereftanda incidit res. In eius emporii præfectura Garzias Henricus Antonio Britto successerat. Is, & belli tædio fessus, & paucitate suorum adductus, Tidorensi regulo experenti pacem dederat in has leges, vt intra sex menses, tormenta, & alias res omnes per bellum Lusitanis ablatas, nec non fugitiua mancipia redderet. Lætus optata pace Tidorensis, id laborabat vnum, quomodo perpetuam eandem ac stabilem faceret. In hac deliberatione versanti optimū visum est, Cæcilē Aroeziū Ternatensem, cuius suprà meminimus, quàm artiffimo necessitudinis vinculo sibi conjungere; quòd is cū apud populares opibus, tum apud Lusitanos gratia & auctoritate plurimum valeret. Ergo per fideles internuntios, cum egregiæ cuiusdam voluntatis testificatione, Aroezio filiam in matrimonium offert. Id Garzias interpretatus ad labefactandam ipsius potentiam haud dubiè pertinere; omni conatū dirimere atque impedire nouam affinitatem instituit. Ad eam rem aprius occurrit nihil, quàm arrepta qualibet occasione recentia fœdera solmere, & eodem Aroezio adiutore, quē naturā lenissimū & quietis inimicū nosset: Tidorensibus arma quāprimū inferre. Cū hæc

sententia placuisset; exemplo per legatos ab Almanfore ex conditionibus efflagitare institit cum cæteras res, tum verò tormenta; quippe quorum partem ex insula abesse, atque haud ita facile restitui posse intelligeret. Ad hæc regulus benignè respondit; necdum exiisse diem in fœdere præstitutum, & sibi nihil maiori esse curæ, quàm vt omnia sua Lusitani recipiant. Et cæteris quidem in rebus, non magnam fore cunctationem. tormenta se aliquot Bactiano regulo commodasse: ad ea exigenda reuchêdaque spatio esse opus. veruntamen daturum se operam, vt ad conditum tempus Ternate cuncta sistantur. interim se, præter cætera incommoda, morbo etiam implicitum teneri: petere ab Garzia, & rogare pro reconciliata gratia, moram eam boni consulat, ac simul, vt medicum aliquem ad se mittere ne grauetur. At ille, minimè patriis artibus, cū se excusationē accipere simulasset; medicamentariū, nescio quē, à suo comitatu submisit. is, è condito videlicet, nihil minùs muenti ægroto venenum pro pharmaco miscuit: ex quo paucis diebus, per speciem ægrotationis fraude vtunque celata, decessit. Defuncto regulo magnus in vrbe luctus fuit, magna perturbatio rerū omnium. Eo acrius Garzias mœrentibus ac perculsis instare, & nisi tormenta exemplo restituant, denuntiare bellum. Ad ea Tidorē coactō egre concilio respondent: orbam ciuitatem in summa tristitia & mœre versari. Almanforis insepultum adhuc jacere corpus; id vbi terræ mandarint, ac iuxta suo Regi persoluerint; nihil habituros antiquius, quàm vt Lusitanis omni ratione satisfiat. Hæc demissè ac suppliciter agebant ciues: & status erat rerum, qui vel ferrea pectora lenire ad clementiam posset. At verò Garzias, vno tantum interposito die, nauibus ad Tidorē accedit, paratas ad eadē & rapinā copias cōfestim exponit. oppressi oppidani extēplo diffugiunt. Ille desertam inuadit urbem, cōtra omne fas diripit, direptam incendit. Nihil eo factō grauius ad vicinorum aures accidere potuit. Ex eo tempore cum à cæteris littoribus, tum à Bactiano præsertim, Lusitani minis armisque procul haberi cœpti. Sub idem tempus, ab Hispali naues quinque ad Molucas intenderant iter, ducibus iis, qui Magalianis è comitatu supererant. Eæ, nōdum probè explorato cursu, variis casibus dissipatæ sunt. optatos portus vna tantummodo oneraria tenuit. Martinus Ignatius Carquicianus præerat, homo Cantaber, cum propugnatoribus ferme trecētis. Is, cognita Tidorensium clade, destitutam insulam summa accolarū voluntate occupauit ac muniit. Inde inter Ignatium & Garziam, cum cōtestationibus minisq; nuntii commere. Molucense emporiū ambo sibi iuræ finium asserabant, & alterum vterque excedere exiis

ex his locis, ac nihil eius negotiationis jubeat attingere. Ex hoc, iurgiis primū, tū etiam praelio leui certatū est. Postremò induciæ factæ, quoad ea de cōtrouersiasum vterque cōsuleret Regē. Vix dum externi quieuerant motus, cū inter ipsos Lusitanos terra visā, sēda relatu, exorta diffidia. Georgius Menesius, successor Garzię, Ternatem aduectus; inter cætera illud habebat ab Indiæ Præ-tore mandatum, vt Garziam in reditu per Borneum insulam cur-sum tenere, iterque illud explorare juberet; quod multo compen-diosius Molucas à Malaca petentibus esse diceretur. At Garzias, qui ad Bandam insulam (qua vetus erat nauigatio) vnā cum aliis instituta mercimonia dudū haberet; percussus nec opinato Geor-gii præcepto, varias excusationes asserre, tergiversari, denique omnia malle, quàm negotia priuata relinquere. Et Georgius, ne contra virum pertinacem cum suæ dignitatis iactura diutius ten-deret; Garziæ loco Vascum Laurentium, virum egregiè for-tem ac fidelem, cum vna caracora, quod nauigii Molucensis est genus, ad ea compendia perquirenda proficisci iussit. Hoc inter Garziam & Menesium simultatis initium extitit. Per eosdem dies, Ioannis Regis nomine edictum est, quoniam in stipendia militum & arcis munitionem magni sumptus fierent; ne cui omnino, præ-ter apothecæ regiæ curatores, aut cōmēndi ab incolis caryophyl-li aut externis vendendandi esset jus. Inter ipsos autem curatores, & magistratus vrbis, conuenerat pretium, quo ne pluris vel optimæ fruges Regi constarent. Id monopolium ægre admodum passi Lu-sitani, quippe qui mercaturæ impensūs multo, quàm militiæ insi-sterent. Ergo per summam impudentiam contemptis edictis, vnus-quisque venditores ad se priuatim allicere, vberiorē offerre mer-cedem, nullam regii questus aut publicæ vtilitatis rationem ducere. Aduersus eā Menesius, monitis, precibus, minis, aliquandiu niti: sed posteaquam se frustra conari, & cupiditatem imperio po-terentiorē animaduertit; suo periculo sapiens esse diutius noluit: remissa paulatim seueritate, cæterorum exemplo suam ipse quo-que rem agere aggressus est. Inter hæc, Martinus Ignatius Castella-norum dux è vita migravit. In eius locum suffragio militari suffe-ctus Fernandus Turrianus indignari cepit, suę cohorti leges di-ctas à Lusitano; virosque fortissimos, emenso per tot pericula tan-to pelagi spatio, in aliena terra sedere otiosos. Cū eadem alii fre-merent, & apertè vociferarentur, vi atque armis hostem inde pel-lendum, Turrianus de communi sentētia rupit inducias; exstructa-que & ornata biremi hostiliter insectari Lusitanos instituit. Con-tra hoc malum Menesius vti pari magnitudine actuariū sine mora pararet,

pararet, cū aliunde, tum ex iachato Garziæ (necdum enim ex eā regione discesserat) iunco, fabros pro imperio accersit. Id Garzias non necessitate, sed odio ac maleuolentia factum ratus, exemplo ad amicos refert. In iis erat mysta quidam, consors eiusdem negotiationis, (adeo factatas quoque mentes amor pecuniæ de recto sensu detorquet) cui, modò ne sordidū lucellum amitteret, nihil erat pēsi quid faceret dicerēte. Huius maxime instinctu Garzias, indignum facinus clamitans, profectiōē suā sine causā impediri; naualia, vbi tum præfectus agebat, petit insensus: abductas operas reposcit; iniuriam acerbè ac vehementer expostulat. Menesius contrā; & iure factum tueri, & ipsas temporum difficultates obtendere. Eam excusationem cū alter haudquaquam acciperet, magis magisque accensi ambo: & inter altercationem prouectus intemperantia linguæ, Menesius Garziam insanum appellat. Ad eam verò vocem Garzias adeo exarsit; vtrictō gladii capulo audaciùs quàm priuarum hominem decet, præfecto cum maledictis intenderet minas. Cōcursu dein hominū facto, sedata rixa. tum verò Garziæ sectatores laudare constantiā viri, suadere vt incepto persistat, suorum laterum, si periculū immineat, oppositus polliceri. Contra Menesiani, Garziæ facinus & impudentiam exaggerare verbis, pessimi exempli rem nulla mora interposita vindicandam, & seditiosi vnus capite sancendum imperium dicere. Hisce rationibus adductus Menesius, misso viatore Garziam citat. quo ille spreto cū insuper vim pararet, iusto dolore commotus Menesius, tormenta ex arce ad ædes Garziæ diruendas obuerti iubet. Minuit nonnihil ea res ferociam viri. & abiectis in præsentia pugnx consiliis, (sic tamen vt in voce vultuque contumaciā carneres) contemptum obit vadimonium, atque inde semet in custodiā dat. Hic amici & fautores Garziæ, licet factum ægerimè ferrent, tamen quicquid aliquādiu, rati fore, vt ea satisfactione lenitus Menesius iras ponderet, solutoque Garziæ tandem aliquando cū suis proficiscendi faceret potestatem. Sed longè eos fallebat opinio. Vim sibi propemodū illatam, & imminutam in sua persona maiestate regiam frenēs præfectus, apertè iactabat, sibi certū esse, primo quoque tēpore vinctū Garziam ad Prætorē Indiæ mittere. Ab ea sententia cū a familiaribus deduci non posset, deprecator adhibitus Atoeius ipse, ex quo vel maxime tum Lusitani pēdebant, nihil omnino impetrauit. Tum Garziani, præcipientes iracundia, cōspiratione facta, consilium capiunt amentia plenius, vt hostes vltro ad urbem aduocent, nisque vrantur adiutoribus ad opem vincto ferendam. Eo ictore percussus Menesius, ne per domesticas dissen-

diffensiones portam externo aperiret hosti, occupat eam ipsam re
 sui beneficii facere. Garziam per communes amicos leni castiga-
 tione monitum ne pertinaciam adderet culpæ, hortatur ut cōdo-
 natis Regi optimo inimicitiiis, bona fide secum in gratiam redeat:
 quo in summa rerum difficultate, communi animo viribusque, re-
 pub. à Castellano defendant. Haud incassum hortatio adhibita.
 Victus nec opinata elementia & comitate Garzias agit gratias
 præfecto: si quid vel aliorum impulsu vel animi perturbatione de-
 liquerit, ignoscere postulat sibi: & in posterum non Regis modò, sed
 etiam ipsius Menesii causa in eius potestate se se futurum esse con-
 firmat. Iunctæ dein dextræ, & demptis compedibus, extemplo Gar-
 zias in pristinum splendorem est restiturus. Læta ea res coniuratis
 accidit, atque ob id ipsum à prodicionis incepto nefario destite-
 runt. Pungere mox cepit eosdem arctior in dies Garziæ cum præ-
 fecto concordia, nam ut ad Garziam tegendum adiuvandumque,
 ubi discrimen ingrueret, parati erant omnes; ita familiarem eius
 cum Menesio consuetudinem oderant, & consensum in bello cæ-
 terisque rebus administrandis: quippe quibus, militiæ deferendæ,
 atque ad suas cuique nundinas abeundi, spes erat vna, turbidæ res,
 & obstinata ducis utriusque dissensio. Ergo communicatis iterum
 consiliis, reconciliatam nuper amicitiam denuo labefactare & cō-
 uellere omni ratione conantur. Varias primùm causas offensionū
 ferere aggressi, & ad alterum alterius conflictas vel querimonias
 vel maledicta deferre. Vbi artibus hisce parum proficiunt, ad no-
 tum scelus adiiciunt animum. Æthiops erat quidam, prævalens
 viribus, è Menesii domo: hunc ingentibus promissis adducunt, ut
 se ab hero ad Garziæ cædem sollicitatum esse mentiatur; ipsi dein
 rem per arcanos susurros, quasi mysterium tradentes alii aliis, ad
 Garziam denique detulere. Qua ille criminatione tametsi cōpo-
 rus est; tamen adduci nequibat, ut inter mutua quotidiani conui-
 ctus officia, tam recenti præsertim ac tam illustri gratiæ reconcilia-
 tione, tantum nefas a Menesio conceptum existimaret. Ast, ubi
 testis idem & index mādati maleficii accessit Æthiops; enimvero,
 quasi cætra iā re, Garzias & vultu & animo penitus crimen accep-
 pit. ac ratus in eo rem verti, vter facinus antecaperet; primò coacta
 manu interficere Menesium cogitabat: dein veritus ne cædis eius
 invidiā sustinere non posset, comprehendere hominem, & vicissim
 in carcerem condere statuit, hortatibus id ipsum amicis; & assue-
 rantibus haudquaquam defutura postmodum crimina ac vestes,
 quibus premi reus, ac detineri, atq; ad extremum obrui posset: in-
 terea Garziæ, pro ipsius auctoritate, compositis ad arbitriū rebus,

quæ primum nauigandi facultas daretur, ex residua copia non defuturum, quem ad nouum vsque Regis decretum arci præponeret. Hisce ita constitutis, in omnem occasionem rei bene gerendæ cuncti excubabant. Ac demum Garzias nactus opportunitatem, quod Menesius partem suorum ad Maquienum insulam cum Aroezio miserat, ut Castellatum ab eo commercio prohiberent, alios insuper ipse ad conuiuium in diem certum inuitandos curauit à Francisco Castrio quodam ex suis intimis, ad Tolocum, qui vicus à Ternate distat ferme quatuor millia passuum. Vbi ea dies aduenit, circa pomeridianas horas, quod remissionis & otii ferme tempus est satis, comperta custodum infrequetia, certos è suorum numero in arcem præmittit, qui præfectum lusu facetiisque detineant, dein cū audacissimis aliquot ipse paruo ipteruallo subsequitur. Nulla in introitu difficultas fuit, quippe, assueto quotidie admitti; & tū desertis planè stationibus, & ex patete ianua clauibus incredibili solcordia & securitate suspens. Eas coniurati detractas immittunt serg, foresq; silēter occludūt. Inde ad penetralia familiariter inromissi, accepta & reddita salutatione confidunt. Neque ita multo post Garzias Menesium alæ intentum repente medium corripit: reliqui, pars duobus, qui fortè ibi aderant, præfecti administris, ne vociferando tumultum excitent, ora manibus abstruunt, pars hærentem in tergo Menesii Garziam adiuuant. Erat Menesius insigni corporis firmitate, ac tū vires addebat dolor. itaq; per summā indignationem exclamanti, lacertisque, & morsu, & calcibus diu multumq; eluctanti, ægerrimè tandem vincula iniecta; &, quotutiùs adseruaretur, detractus in imā arcis turrem includitur. Garzias denuo præfecturam vsurpat. Ceterum neque eius rei sat probabilem in vulgus causam asserere poterat; & reputas apud se atrocitatem facinoris, iudicia nimirum & offensionem Regis extimecebat. Augebat sollicitudinem, quod Menesiani ad Maquienum, cognita præfecti iniuria, fremere, atque ad eā vindicandam propediem affuturi nūtiabantur. His anxius curis Garzias, haud inepto consilio venundandum ratus quod mox amissurus erat, Menesium alloquitur, iacentique & afflicto quas vult condiciones imponit, in iis, ut sibi ad profectionem (quando iuncus nondum esset absolutus) Petri Borellii nauem attribuat, liceatq; sibi quos velit à Molucis abducere. Ita Menesius è carcere missus, cū libertate gubernaculum recipit. Cōcio dein ab eodē vocatur. In ea concione questus Garziæ perfidiam & latrocinium, condiciones omnes quippe coactō expressas rescidit: Garziam ipsum comprehendere, & eius bona publicare cupiūt. Verum ille tormentis in arce confixis, ne

in abeuntem exerceri possent, arreptaque navi, iam vela fecerant. Absentem ergo Menesius (quod reliquum erat vnum) perduellionis crimine condemnauit, totamque causam testato descriptam, ad Prætores vrbis Malacæ transmissit; ac simul, fessis rebus auxiliū ab eodem petiit. Dum ad Molucas, in tam variis ac peruersis hominum voluntatibus, alterno tanquam accessu recessuque æstuāt negotia Lusitana; interim ab aliis in alia regione præfectis multo commodius acta res est. Ad Longum oppidum non longè à Malacā, Mahometani incolæ paucos primò Lusitanos, dein misū à Malacæ præfecto ad eā rem cognoscendam Aluarum Britum, triremis, quam ducebat, exutum, vna cum sociis occiderant. Ad eas vlciscendas infurias denique præfectus Martinus Correa, triremē recepit, ac magna cum hostium cæde captum oppidum concremauit. Et Ioānes Deza præpositus oræ Malabaricæ, secunda aliquot prælia fecit. Zabucis aut paronibus quadraginta octo cū magna Mahometanorum cæde potitus est. Idem, aliquot locis descensione facta prædas abegit: vicos & villas exussit. atque exeunte demum æstate Chinacuriales Calecutanæ classis præfectus, quæ sexaginta paronibus & magna armatorum copia constabat, ab eodem Deza memorabili pugna victus, cū sese in mare eiecisset, inter enatādum è fuga retractus, haud parua dein mercede in libertatem est restitutus. Eadem æstate præter spem fuit otium ab Turca. Et Antonius Miranda custos Arabici maris, classe in stationes idoneas trifariam distributa, alias atque alias Mahometanorum naues cum oneribus pretiosis excepit; Armuziamque præfectus, prædam in eo emporio vendidit. ex eadem classe Mirandæ, scapha vna Cialum petens, in manus latronum Diensium incidit, Lusitanæ septendecim ea scapha rehebantur. Comprehensi omnes, gratum in primis donum Cambaiano Regi sistuntur. Ille Didacum Mesquitam ex eo numero, apprime generosum ac strenuum, à Christo ad Mahometem allicere blanda oratione conatus est. Id verò Didacus cū fortiter ac præcisè negaret, quinetiam vltro in pseudoprophetam probra & maledicta ingereret, horribile dictu, in os hiantis bombardæ totus inseritur, cum grauib. minis, nī extemplo pareat, ignis ab tergo applicandi. Cū ne hoc quidem terrore de fide constantiaque decederet, variis tormentis excruciatu, in asperum denique ergastulum vnā cum cætero comitatu coniectus est. Circa idem tempus ab Cocino præfecta classis nauium ad quatuordecim, repentina procella, circa ostium Caruz fluminis oræ Malabaricæ, ad terram alliditur. Laceris nauibus Lusitani cum ægre in litus euassent, à barbaris aut capri aut hostiliter trucidati

sunt. Eo successu inflatus Zamorinus, ad pellendum maris possessione Lusitanum, nouam classem ornavit navium varii generis centum & triginta. hisce prepositus Cutiales, vir & militiæ peritus, & magna insuper sanctitatis existimatione, quod paulo antè à Mecca redierat. is intra portum Termapatanum copias continebat; ut in prætereuntem cum exigua manu Simorem Mellum, è ducibus Lusitanis unum, ex occulto impetum faceret. Ea re cognita Valsus Prætor, quàm interestissima cura intra sextum diem rostratas maiores sex, lembos tredecim instruxit. Et Antonio Miranda, qui ex Arabia venerat, ad custodiam insulæ Goæ relicto, ad Termapatanum ducit infestus. Tū Cutiales, pro certo putās adesse Mellum, è portu raptim egreditur. Cōcursus acriter initio est, procedente dein pugna, Calcutanis (ut sæpe aliàs) mira diuinitus incussa formido, tantoq; superiores numero navium militumque, nulla parte certaminis pares Lusitano fuere. Interfecti aut capti duo circiter milia; parones triginta quinque abducti aut depressi, tormenta relata quinquaginta circiter: è Lusitanis, diuina scilicet protegēte clementia, planè desideratus est nemo. Inde magno suę gēti decore parato, (in cōspectu enim Cananoris vrbis hæc gerebantur, omni ad spectaculū effusa multitudine) Prætor ad populandū Malabaricū litus victrici classe cōtēdit. multis ibi nauigiis repētino aduētu subdite faces, palmetā succisa, mortales variis locis aut cæsi aut aucti. Sed in Catuā præcipuè vicum, impositū eiusdē nominis fluminis, ab ira malè acceptæ nuper naufragæ turbe, struitum est, ferro flammisq; cuncta deleta. Ab ea strage classis ad Porcam eiusdē oræ processit. Locus erat opportunus, & æstuatilis à mari præclarè munitus. Et dynasta, qui patrio nomine Arel vocatur, prædatoriis nauibus haud exiguas opes eò congeserat. Huius avaritia simul & inconstantia, quod ab Lusitanis paulo antè ad Zamorinum defecisset, Prætor incensus exposito milite prædā edixit. Eā verò mercede proposita, nullæ paludes, nullæ voragines militari cupiditati obstiterūt, per vias & inuia cuncti enituntur. Et quod per eos fortè dies Arel cū iuuenute in expeditionē abierat, sine villo certamine, quod vix optare essent ausi, potiuntur oppido, atq; ad prædā securi discurrunt. In ades Arelis præcipuè impetus est factus, magna inde signati vis auri, & argenti, gemmarumque, & pretiosæ ac peregrinæ vestis exhausta. ac prænobiles feminae duæ, Arelis vxor & soror, monilibus & margaritis regium in morem exultæ, detractis ornamentois, in seruitutem abreptæ, quibus Arel postmodum ingenti summa redemptis, ad Lusitanorum societatem & amicitiam precario rediit. Ab ea populatione nauibus Goam redu-

Etis, à Francisco Pereria Ciauli præfecto nuntii trepidi cum litteris affuere, Dientem classem bene magnam in eo tractu vagantem, Ciaulanam arcem per exiguo tecti præsidio, ni propere subueniatur, ingens ab hoste periculum imminere. Aduersus, cum certorem extemplo Prætor naues variaz magnitudinis, quinquaginta duas, & in iisdue millia bellatorum eduxit. Vbi Ciaulum est ventum, per exploratores cognoscit, hostem ad quatuor inde leucas abesse. biremes erant quatuor & sexaginta, milite, remige, tormentis instructæ, Mahometanus Hali præerat. Contra eas copias Prætor, intentus ultimæ dimicationi, ab Ciaulo sub vesperam prodiit. Hectorem Sylueriam æquariis præpositum, oram quam proximè legere iubet, ipso cum maioribus nauibus altum tenuit, classe diuisa, quo minus hosti præterit effugium. Atque illo die, tenebris iam imminens, nihil est æquum pugnantium in diem insequentem edicta. & quoniam præcipua in dextris erat spes, mandatum nauarchis, ne tormenta in hostem emitterent, priusquam à propinquo manus conferere se, posse diffiderent. Præmium pronuntiatum, qui primus nauem hostilem inuaderet, aurei centum. Simul, quo magis, propitium haberent Deum, peccata Lusitani per confessionem expiunt. Vbi postera illuxit dies, ad Bombainum sinum, applicita promontorio, Mahometana classis apparuit, cognito iam Prætoris aduentu, ad certamen parata. Triplex erat agmen, primum & medium minores præfecti, postremum Hali ducebat. Inde mouit conspectu irritatis animis, uti ad bombardæ ictum est ventum, tormentis, quibus iam tum abundabant Mahometani, extemplo remigere. Lustratus, quemadmodum imperatum erat, super sedere iaculis, perque volitantes globos ac fumi nebulas omni conatu ad hostem appropinquare. Inter hæc, ne barbaro, si de more fugam arripere, abtergo receptus daretur, cumque silentio nauarchi octo Maini fluminis ostium occupant. & ex altera parte commissæ prælio, primus Antonii Fernandi lembus in hostilem biremem incitato remigio illatus, durioris materiaz repereussu longè, resiliit. ex eo leuobovus Franciscus Barrius Patua in ipsam biremen transiit, primo statim intursus destitutus, cum telis undique perceretur, tumultuosa pugnae procellam, ad suorum usque reditum, summa cum omnium admiratione sustinuit. Cestatim dein transiens, ab aliis est. ac Barria seruato, dum instant percussis, inter ipsam foretæ dimicationem sulphurei pulueris olla ex ipso carchæso decidit, conceptisque repente flammis, tabularum omnia incho ad puppim cum superstitionibus in mare proiecit inde sine labore, semiusta

birem! Lusitanus poritur. Neque minus acriter interim à Sylueria
 cæterisque cõferta manu res geritur. Multi è barbaris aut intra
 naues aut in ipsis fluctibus cæsi. Cæteri, vt inclinatam rem videre,
 passim in fugam effunduntur. neque multum in ea præsidii fuit.
 Maxima pars, intento ad Mainum amnem cursu, in stationem ho-
 stium incidunt: ira, ex vniuerso numero biremes in medio de-
 prehensæ quadraginta sex, cum omnibus tormentis in potesta-
 tem venèrunt, summis absumptæ res; quatuor a Maino exclusæ, cum
 Nageramen oræ Ciulanz subiissent, ab accolis Indis oppressæ.
 Hali dux ipso pugne initio, posteaquam collato pede certandum
 animaduertit, diuisus suorum virtuti, præceperat fugam: ac primò
 flectere promontorium institit; dein segni vento æstuque recipro-
 cante detentus, leuiore arrepto nauigio Tanaham, atque inde Ba-
 zainum oppidum petiit, fugientem biremes alix sex inter tumultum
 adeperæ. E Lusitania classe, iterato miraculo, non modò naui,
 sed ne vit quidem vitus amissus. Quod si cui fortè incredibile vi-
 deatur, Parandum Lupium historicum interroget, (nam alij au-
 ctiores nondum exstant) quippe is non solùm æqualis eorum tem-
 porum fuit, sed etiam ad hæc ipsa commetanda Indiam sese con-
 sultò peragrisse testatur. Equidem, & ex aliis id genus euentis,
 quæ multa iam antè retulimus, faciliè adducor vt rem ita se habe-
 re concedam; & quæ in diuinam haud dubiè potentiam referun-
 tur, non est cum humanis laudibus affecta videri cuiquam debeat.
 Ceterùm Diensibus audita clades, mistum pauore luctum ingentò
 ferit; constansque opinio est, si protinus ab Hali fuso Prætor Diū
 processisset; primò aduentu capi oppidum potuisse. Neque in eam
 rem Vazro consiliū aut animus defuit; sed partim successoria
 aduentantis fælia perardatus, partim intercessione minorum de-
 oim, atque obrectatione deterritus, ommissa re, naues cum ingenti
 præda Goam reduxit incolumes. & quando foris aliorum culpa
 non poterat, domi certè, Lusitanam rem omni conatu promouero
 perrexit. Atque è portorio & scriptura multis iam antè frau-
 dibus ac rapinis; magno commoantium bono, sublatis, deinceps
 in administrationem rei navalis toto pectore incubuit; vt para-
 tas haberet successor maritimas copias, si, vt pro certo putabatur,
 ad expeditionem Diensem animum adiecisset. Ergo, exhibita di-
 ligentia, paucis mensibus classem ornauit, quantam rarò alijs ha-
 buit Lusitanus, nauium centum & triginta sex, in quibus erant ro-
 stratæ celerræ quatuordecim, biremes, quas vocant regias, sex
 coelestes octo, dræmones sex; biremes aut lembi, duo supra centum.
 Inde ad Aduiciæ & Satta recta conuersus, in Armuzapæarce, ad
 uum

num & regione portæ propugnaculum exstruxit, muros ac templū instaurauit. Ciazli, inuicem curram, ubi præcipua quæque adueniunt, maiorem in altitudinem exaltit. portum, qua descensus in oppidum est, quadrato lapide munit, & duo armamentaria faciendæ curauit. Goe partem mœnium ad mare versam expleuit, & ad urbem maximam dudum inchoatam absoluit, & Franciscanum cœnobium nouo tegulo operuit. Cananore puteum, de quo inter obsidionem acriter dimicatum fuisse docuimus, perducta fossa, castelloque ad labrum fossæ excitato, intra munimenta cōplexus est. nec non arcis mœnia labefacta refici, & præfecti domum & apothecam amplificare iussit. Itemque Cocini quæ pars ad mare vergit, armavit mœnibus turribusque, & alia nō pauca peropportune ad eas munitiones adiunxit. ac demum, debitis militi trecentorum millium anteorum stipendiis cum fide & cum gratia persolutis, provinciam optime constitutam explicatamque successori Nonnio Acuniz tradidit. Is, anno priore, magnis nauibus undecim, & Lusitanis epibatis sex mille Olisipone profectus, magna parte nauium, infortuniis amissa, circa Melindem aduersis tempestatibus hyemare coactus erat, asperum litus & importuosum habet Melinde. tunc longe ad Mombazam statio. Ea statione prohibitus ab tyrāno, (ad quem ob id ipsum oratores præmiserat) exposito milite, sese ad oppugnationem parabat. Neque ausi certaminis aleam subire Mahometani, raptim defosso quod pretiosum erat, vñ cum tyranno profugiunt. Lusitani sine sanguine oppidum ingressi, quod reliquum erat è supellectili cibariisque, diripiunt, atque exacta demum hyeme, ac refecto milite nauibusque, Nonnius Armuziam venit. Ibi, ex Ioannis auctoritate Rarus rector olim Zeisadipi pueri, vir facinorosus ac subdolos, in vincla conjicitur. Eius commotus Bardadinus Rari cognatus, is qui Baharenū insulam beneficiario nomine obtrinebat, ab Armuziano Rege desciiuit, probabilem causam nactus, quod Rarus intra ædes regias, fuerat comprehensus. quæ res tametsi plane inscio acciderat Regi, tamen id ipsius iniustu Lusitanos aulos persuadere sibi non poterat. Ergo iracundia in Torro accensus, intra arcem egregie munitam sese cum conjugibus, liberis, pecuniisque receperat: ac suppedium Armuziano palam obponebat. Ad eum opprimendum missus ex fœdere Simon Acunia, cum nauibus sex, & militibus haud plus trecentis, aduerso vento diu detentus, ad portum denique Bahareni deferretur. Sub eius aduentum Bardadinus non tam præsentis classiculæ metu, quā n. ñe in posterum aduersus se Lusitanica arma consisteret, candidum vexillum petendæ pacis in tuto statuit: ac

simul per interpretem Acuniaz nuntiati jubet, se ab Armuziano ju-
ris ac piis de causis dissidere: cum Lusitanis vero nullas exercere
inimicitias; quinimmo, quoniam ab Toro stent, pararum solum Ioan-
nis Regis gratiam cum suis rebus abire, arcemque in vacua trade-
re. Haud aspernabatur conditionem Acuniaz; sed militum clamo-
ribus, qui praeda spe illecti, coarctandum vique rebellem, & saltem
pecunia mulcandum fremebant, ab salutari sententia abductus,
vnam pacis rationem esse respondit; ut Bardadinus & ceteri cum
singulis dumtaxat vestimentis excederent. Tum ille candido vexil-
lo apposuit rubrum: ut se aequè ad bellum atque ad pacem (quando
ita vellent) animatum Lusitani sentirent. Erat Acubia, præter pau-
citatem copiarum, à bellico etiam instrumento flagitiose imparata.
Ergo suorum conuiuiis coactus exscendere, cum admota bër-
barda muros quatere instituisset, vix toto vertere mense tormen-
tariis eum pulvis defecit. & Arabes, cum promissis dimicando
& obstruendo, obmoliendoque ubi quid perforatum erat diru-
tum erat, acriter obsticissent; tum verbis insuper Lusitanorum
semeritatem & conatus irritos eludebant. Bardadinus qui-
dem ad eò se metu omni vacuum præbuit; ut Lusitanis perquam
amico suaderet animo; integris rebus abirent; quippe & oppugna-
tionem infelicitè experti; & si obsidione interclusos vigere perstite-
rent, ab ipsa regionis & col. intemperie, grauioribus etiam quam
ipse vel pertinaciæ poenâs daturum. Neque vana fuere prædicta; & lo-
co graui & caloribus maximis, cum athena vehementissimo solis
ardore æstuarè; ad hæc, odore tetro, ingruere morbi in multos co-
perunt. brenique ad eò grassata pestilentia vis, ut ex omni turba
vix triginta ad arma sustinenda sufficerent. Neque hæc Bardadinus
fallebant: qui, si ut occasione voluisset, statos passim opprimere
ac delere facili negotio potuit. Sed partim Ioannis demerendi gra-
tia, ab eruptione continuit suos; partim etiam ne Lusitanorum
clades, propinquis suis non capite luctetur. At Simon Acuniaz, in
summa rerum desperatione, cum aliquandiu hæsisset; ad extre-
mum omisso incepto profectus constituit. Non longè à mari po-
suerat castra. ac nihilominus tanta cautes, ut cum bajulis & ju-
menta decissent, agros, insecta pedibus tectè; veluti cadavera ad
naues pertrahere valentiores pauci cogentur: ac Simon ipse, in-
positis admodum egre tormentis, cum vela fecisset, ab dolore ma-
le gesta rei patris altibus exta buit. Et circa idem tempus Hector
Sylueria, dum Cambalinos agros circa Negotium flumen effuse
vastat; ac viros incendiis ab Regis præfecto, qui cum sexcentis equi-
tib; & duobus milibus peditum propinquè oppido mœbatur,
retro

retro ad naues compulsus est. Ceterum nihil turpitudinis in receptu fuit, Tenorem pugnae seruantes Lusitani, cū agmen Sylueria clauderet, ad litus peruenēre. Vnius etiam (cuius immeritō intercidit nomen) in eo tumultu insigne facinus exstiterat. is, parma ha, staque extra ordinem pugnans, insectum conspicatus equitem iū se venientem, mansit intrepidus; tollenti que ad vulnus brachium, vltro ipse ferrum in axillam adegit, ac fuso ex ephippiis hoste, victor equo potitus est. Nec mora, nouus repētō eques ē pedite, cum alio itē, haud ab simili euentu, concurrit. per medium pectus, ne quicquā obstāte lorica, trāsfixum, humi pręcipitat. apprehēsum huius equum ad Sylueriā pręter omnium ora sine vlla trepidatione perducit. Neq; ad incitamentum aliorum tā strenuo bellatore, premiū defuit. equestribus insignibus ab duce, virtutis ergō, donatus, atq; à Prætoribus Indiæ præcipuo deinde in honore semper est habitus. Ab ea populatione Sylueria legens oram, ad Bazainum oppidum aduerso flumine subiit, is locus tria circiter millia passuū distans à aperto mari, ac tum sine arce aut mœnibus erat vltis, tam tūm ad sinum, quā ē nāuib; in terram exsecnsus est, lignea munimenta & aggerem quā propugnaculis tribus, tormentis sexaginta, barbari obsecrante. Præsidebat ē petrolio nauali nuper clausus Hali cum tribus peditem millibus, & equitibus grauis armaturæ quingentis, atque ad eas tuendas munitiones parte cōpiarum relictā, cum reliquis ipse intra oppidum occultē cōcederat, vsq; vālo superato Lusitani ad frequentia cœcis loca prouherentur, in arcto deprehensos, vbi etiam ad prædam palatos opprimeret, Sylueria, admotis ad litus manibus, cū ex omnibus locis pugna posceret miles, Cananinos ducentos ad primum hostium impetum frangendum præmissis. subsequenti mox Lusitani cum ingenti ardore, obtusis in aduersa, tormentis pectoribus; ad ipsas munitiones, celeriter euasere. ibi acrox fuit pēgium; dum satis partim a se, partim etiam contris & gladiis barbari obstinate resistunt. Sed ad extremum vndeq; pulsī, ad costa refugunt, & iūctis vālo potius cū regis fugientium instaret, eodem impetu ad urbem deferretur. Tum Hali dux ceteriq; ex insidiis præpropera festinatione cōsurgunt. neque Sylueriæ in re subita defuit animus. dato repente signo, milites ex vrbe in campum eduxit, ibi cōsatis ordinibus impauidi hostem excipiunt. Et Hali ratus fugere Lusitanū, cataphratos primū immisit; quæ res barbaris fuit exitio. Siquidem Lusitani fistulatores plumbeo nimbo in equitatum effuso (quo tum nullis barbaris carebat, maiora tantū tormenta constare didicerant) equi & ad fistularum bombos pauore cōsternati, & vrēibus

introrsum globis in rabiem acti, domitis frenis in suos aueruntur, atque in perturbata peditum acie tanto maiorem stragem doderunt, quanto magis in orbem sine intermissione fistulas exercens ab tergo Lusitanus instabat. inde haud magno certamine cuncti fugam arripiunt: neque pugnam instaurare deinde quisquam est ausus. Tum Lusitani direpto oppido flammam injiciunt, ac deinceps omnem circa regionem ferro atque igne peruastant. eo metu, maris accolæ ad interiora compulsi: Tanabensis verò dynasta finitimus, annuo stipendio imposito, in fidem acceptus. Per eosdem ferè dies, intra ostium Ciales amnis oræ Malabotica, Calocutana ingens nauis latebat, opimis onusta mercibus, eusum ad Mucam exposita, hanc parones duodecim, triplici ordine, validis retinaculis inter se conferti, & crebris à fronte & utroque latere tormentis instructi, pro muro atque aggere tuebantur. Ea se cognita Antonius Miranda, qui eam regionem classe obtinebat, adjuncto Christophoro Mello, qui cum vna triremi & sex lembis ab Goa nupet accesserat, duplici agmine ab utraque parte fluminis ad hostem subijt. Tormentis primùm eminus utrinque certatum, dein cum primo paronum ordine congressi cominus Lusitani, tanto ardore prælium iniere, ut non ferentes impetum barbari, sese partim immare præcipites darent, partim in secundum ordinem haud magno intervallo sese recipèrent. Sed ne ibi quidem torritis consistere licuit. Circumuenti ex templo omnes, vel incendio exusti, vel ferro tacti, vel in feruorem abducti sunt. è paronibus autem arsere quatuor, reliqui simul cum oneraria mercibusque in potestatem venire. Inde Miranda populatus agros, nomine obuiam armato, onustum spoliis mille in naues recepit. Fama dein repente accidit, Calocutanos aduenire parones circiter quinquaginta: Cum iis haud procul à monte Formoso, quem appellant, prospere dimicatum est. Paronibus quatuordecim non sine magna hostium caede capis, fugatis reliquis cum ingenti æquæ terrestri ac nauali præda, Christophorus Mellus Goam, Antonius Miranda Cocinum in hyberna concessit.

LIBRI NONI FINIS.

HISTO-

HISTORIARVM

INDICARVM

LIBER DECIMVS.

T. Nonnius Acunia cum solennibus ceremoniis & supplicationibus, inito magistratu, (is fuit annus aperte Indię trigessimus secundus) nouos de more præfectos, ad obtinenda præditiis maria, destinauit. In iis Anronium Sylueriam cum nauibus longis quinquaginta tribus, & Lusitanis epibatis nongentis, è quibus erant fistulatores quadringenti, Cabauiam bello vrere, atque omni clade vastare iussit. Hectori Sylueriæ, ad Arabici freti custodiam, rostratas celsiores quatuor, dromones duos, quatuor lembos attribuit. Oræ Malabaricę, Didacum Sylueriam cum duabus biremibus, dromone vno, sex lembis præfecit, itemque alijs alia munera ex regijs commentariis delegauit. Ab iis vario euentu gesta res. Antonij Sylueriæ præcipuum decus inter omnes fuit. Is, cum ea quã dixi manu profectus ab vrbe Goa, Ciaulum tenuit, inde Rainei. Cum Cambaiæ petit infestus. Mahometani oppidum habent ex eorum genere, quos Naiteas appellant. Campestris est locus, quatuor circiter a mari leucas, amni adjacens tortuoso, qui, propter tenuitatem, leuiora duntaxat nauigia patitur. Ager circa frumenti & orizę ferax, multa insuper in lautiores dapes abundat alire, & incolę, accipitrum genere, quos vulgo falcones vocamus, ancupium scienter exercent. Oppidum, ædificiis è polito lapide & multiplici contignatione frequens, non modò propter soli vbertatem, sed etiã propter opulenta Sinarum cõmercia, scatebat ea tempestate omnibus diuitijs, & egregiam bello iuuentutem iuxta in terrestres ac navales expeditiones præbebat Regi. Præcipuum tamẽ (vt in plana ac fertili regione) robur in equitatu, quo ferme cataphracto, more Persarum, vtuntur. & cum nulla pars corporis ad vulnus patet; tum ad feriendum hostem pugione, præincti equites, bina vel terna spicula gestant manu; & præter hæc, ex ephippijs arcus & pharetra suspenditur. Sylueria ad fauces fluminis classè delatus, maiores naues cum ducentis armatis in salvo reliquit. Ipse caturibus cum cætera manu subuectus, Surratum oppidum,

oppidum; motu incolarum desertum, ex itinere incendit, ac Ruinulani, tum agrestium fuga, tum fumantibus tectis admoniti, quod incensibus carerent, ad amnistipam atque ad omnes viarum aditus munitionibus raptim excitatis, maiora tormenta & militum stationes opponunt. Inde in Lusitanos eum ingenti clamore ac tubarum sonitu appropinquantes horrida vis telorum emissa: ceterum propter ipsam nauigiorum humilitatem nocuit nemini. Simul, ad prohibendum descensione hostem, equites prodierat circiter quadringenti, hos, praemissa fistulatum cohortem, Sylueria terribiles facili negotio in ista oppidum repulit. Tum egressi in terram ceteri, submissis identidem ex arte corporibus vitabundi, nemine proptius, amisso, ad ipsa tormenta succedunt; ac pede collato, ardentibus animis incunt pugnam: quam aliquandiu anceps tamen oppidum fegit, dum in arcto conglobati, pro tectis ac foetis egregre dimicant. Sed ad extremum valida impressione facta, Lusitanus intra munitiones irrupit, neque sustineri ultra impetum potuit, pulsi & statione barbari, & decumanæ viæ faulibus capitis, ex omni dein parte fugam capessunt. Sylueria victor, hoste prostrigato, suos ignaros locorum ab insequendo cohibuit: custodisque contra subitos incursus ab adituente dispositis, diripiendi oppidi signum dedit. In omnes partes exemplo discutitur. nitidissima suppellex; &, praeter pecunias, multum eboris nobillumque vasorum, & rari generis pretiose mercis egestum est. Expleri quamuis avidus praedae miles potuit; si cautes oneri ferendo fuissent. sed verius Sylueria, ne immodico pondere mergerentur, ceteris opibus & tectis injici flammam, & hostilia tormenta, ex ære omnia, in medium fluminis alueum projici iussit. Ad hæc, naues incensæ viginti, & coactæ, quas vocant, multæ mercibus & commearu, cæsaque materia in adificationem onusta. Neque minus atrociter in villas hortosque & fata saevitum est. Pleraque, ut ne vestigium quidem exstaret, ignis absumpsit. Ea clades omnem latè regionem terrore completit. & Lusitanus, victoria usus, impetueodem oppida vicina, Daniarum & Agazinum, vicisque ignobiles complures quasi procella peruasit. Inde cum ingenti præda & magno captivorum numero, in Bombainum insulam recepit sese: atque ibi, dum a Tanahensi dynastia aliisque exigentibus, aliquandiu subsistit. Hæc ea æstate ab Antonio Sylueria gesta. Eodem tempore Cambalæ Rex cum Nizamalco per praefectos gerebat bellum, cum à Cibolanis maxime finibus agerent prædas, adversus eam pestem, oppidani, à Pereria Ciaulancensis praefecto, exfodere opem efflagitant. Ille cum paucis equitibus pedibusque in consulem proventus, multo majores ac paratiora in hostium

cupias incidit: & plerisque suorum amissis, dissipatis aliis, ipse tro-
 pida fuga vix in arcem euasit. ob eam rem a Prætoris Nonnio præ-
 fectura dejectus, inque ordinem, haud leui apud Lusitanos ani-
 maduersione, reductus est. Interca Malabaricæ regioni præpositus
 Iacobus Sylueria Calecutum perierat iussu Prætoris, vti coram
 cōmodiùs ageret de conditionibus pacis; cuius haud mediocriter
 cupidum sese dentuo Zamorinus ostenderat. Vbi eò peruentum est,
 immutato repente animo barbarum, nonis aliorum fœderibus il-
 ligatum, & à societate Lusitana prorsus alienū offendit. Ea ne im-
 punita esset leuitas, ignem Sylueria rectis immitti, & oppidanos,
 qui ad extinguendum accurrerent, missilibus è classe imperi iussit.
 vtrumque impigresfactum, & incendiariæ ollæ in proxima con-
 iectæ ædificia, & è nauibus tela in concursantem ignis opprimen-
 di causa multitudinem mitterebaturatq; vti aridam simul & valen-
 tē materiam flammæ occupauerant, deleri pænè tota vrbis potuit,
 si modò paulum adspirassent vtri. Cæterum per æris tranquillita-
 tem præcipuè stetit, quo ne plus ducentæ ædes arderent. Inde Syl-
 ueria populabundus, ad omnia majorum fluminum ostia navium
 stationibus collocatis, quod è Lusitana re imprimis erat, egregiè
 obtinuit, ne quid eo anno Malabaricæ frugis Mecam transuchi
 posset; & Mahometani mercatores, exclusi temporibus, imposita
 iam dudū in naues onera magno cum detrimento ibidem exponere,
 nauesq; propter hyemē subducere sunt coacti. Hisce rebus pera-
 ctis, Sylueria, nonis ab Goa copiis auctus, Mangalorē, oræ Narsin-
 ganq; opulētum emporium arcq; emporio conjunctā, vi arque ar-
 mis adortus, expugnat. Prædiues negotiator eum locum habebat
 in potestate. is, cum iam dudum lateret sub vmbra Lusitanæ amicit-
 iæ, occultum cum Zamorino percuſſerat fœdus, ac mutua collu-
 sione Calecutanas merces, cum ius ab Lusitanis nauigandi imper-
 trasset, suo nomine in Arabiam transmittere consuuerat. Ea frau-
 de comperta Lusitani caprum oppidum arcemque diripiunt, ad
 sexaginta maiora tormenta, & æris Cyprii, coralii, argēti vini, pur-
 pureæ & bombycinæ vestis, itemque tormentarii pulueris, & varii
 generis com meatuum, quantum nauigia pati poterant, auctum:
 cæteræ gazæ, vnā cū ipsis rectis murisque, subditæ faces: quod flammis
 absumi nequiuerat, ferramētis excisum. naues tredecim cōcre-
 matæ: nihil in agris frugiferum, nulla felix arbor in hortis relicta,
 multi mortales aut capti aut occisi. Dynasta ipse, desperatis rebus,
 cum inter tumultum elaberetur, plumbea glande trāiectus occu-
 buit. Per eodē ferè menses, quibus hæc in India gerebātur, in Ara-
 bico littore noui motus exorti. Turcicæ mancipia duo, Mustafa
 quidam

quidam peritus rei bellicæ, & Sofar Chius natione, sed oriundus ab Italia, Quæstor Aegypti, Solimano præfecto per fraudem interempto, & grandi interuersa pecunia, cū militibus ferme sexcentis Suezium petunt; comprehensisque in eo portu nauibus, in Arabiam, expugnandi & obtinendi Adeni causa, trājiciunt. Castris loco idoneo positis, maior in dies multitudo ad famā bellī, ac prædæ spem, è vicinis regionibus affuebant. Inde, cū quintum iam mensem tormentis Adeni mœnia quaterent, & inuenta custodia commearus atcerent; Lusitanæ demum classis aduentu deterriti, quā Hæctor Sylueria ducebat, irritō incepto ab obsidione discedunt. & Sylueria, circa Aromata promontorium, oneratis aliquot haud incruento certamine captis, postremò Adenum accessit: liberoque mēdacio abusus, Regi nunciari iussit, sese cognito vrbis discrimine, sine mora, ne Turcæ pedem in Arabia figerent, instructis egregio milite nauibus, aduenisse, paratum prælio dimicare, Turcasq; inde per vim expellere, ni sponte ipsi mer, eo percussi metu, abscedere maturassent. Dein pluribus exsequēdo, post occupatā à Turcis Aegyptū, & finitimas Adeno terras, quantū ab immani & inexplēbili gēte periculū vniuersæ instaret Arabiæ, ac simul in posterū Lusitanas opes & auxilia pollicendo, Regē & recenti obsidione fatigatum, & suis in præsentia dissidentem rebus, haud magno negotio perpulit, vt aliorum exemplo in Ioannis Tertij fidem solenni cum iurciurando veniret. Fœderis condiciones fuēre, vt Adenicis nauiculariis institoribusque, omnes in partes, vna Meca excepta, commeari liberum esset, Regemq; ac regnum Lusitanī, quoties tempora exigere, ab hostibus tuerentur. Rex Adeni vicissim, Lusitanæ Regem patrū ac defensorem agnosceret, eiq; tributū nomine in singulos annos dena serafinum millia Armuzianæ monetæ persolueret. In has maximè leges iuncta societas, & serafini mille quingenti exemptis ab Rege curati ad coronam auzerant Ioanni in Armuzia vrbe fabricandam, quæ stipendij primitiæ in Lusitaniam primo quoque tēpore mitterentur. Cæterū profecto inde Sylueria, barbarus metu solutus, ad ingenium rediit. & coalitā nuper amicitia, ac fœderum ius, inexplēbili facinore violauit. onustam pipere nauē Lusitanam, quæ in Adeni portum secunda decurrerat, cæcus avaricia, & vetere in Christianos odio, circūuentam repentē diripi, & Lusitanos omnes, quique ea vehabantur. nauī, quique in Adeni emporio relictī ab Sylueria fuerant, per summum nefas spoliari & interfici iussit, magnamque sibi pecuniæ summā eo scelere peperit. Cū hæc cis Cori promontoriū fieret, in Molucis insulis hoc pacto se habebant res: Euerfam ab Garzia

tribem Tidorēſes, adiuvante Caſtellano, haud magna mole, quippe è ligaca materia ſoliſque, reſecerant; & in deſuncti Almanſoris locum ſuffecerant adoleſcentulum, (quo nomine, quibſve parentibus, nihil traditur) is dum ad puberem perueniret ætatem, tutela regni penes Radem erat. Caſilem. in eadem inſula caſtellani exſtructū iam ante ab Ignatio ad portus fauces propugnaculum, arcis inſtar, vallo & ſoſſa munierant. Cæterum è trecentis bellatoribus ad centum ferme variis redacti cladibus, cū aliis, vt in tam longinqua regione, difficultatibus, tum paucitate maximè laborabant. Eadem Luſitanos quoque premebant incommoda, verum eo meliore conditione, quòd & ab ſuis ipſi coloniis emporiis que aberat propius; & Boſeſis demortui. Regis liberos omnes, (vti ſupra demonſtratum eſt) obſides inſulanorum fidei, incluſos intra arcem habebant. Sed huic locorum opportunitati, hominum induſtria & publicæ rei ſtudio deerat. ſiquidem neq; à Malaca iamdudum, neque ex India, quaſi nullæ iā eſſent inſulæ Molucæ, quicquam vel in ſupplementum, vel in alimenta, vel in ſtipēdia militum aduehebatur; ipſo vel in primis eam negligentiam demerante Arócziō: & Georgius Caſtrius à præfecto Menefio ad Badam inſula miſſus, vt in eo emporio, quod Molucēſi diœceſi erat contributum, pecunias mutuas ab Luſitanis, qui ibidem negotiabantur, & militares viros aliquot Regis nomine ſumeret: ſpernētibus iuſſa mercatoribus, nihil omnino impetravit; ac per id ipſum tēpus Tidoreſes pauci admiſtis Caſtellanis eadē loca petierāt ad ſolicitandos populos, atque ab commercio Luſitano auertendos. ii, in circulis cætibſque magnitudinem Caſtellani imperii viresque iactando; Luſitanæ verò diſionis fines & copias eleuādo verbis, & vtraque regna cōparando inter ſe, haud paruos ad præopradam potentiorum amicitiam in ea gente motus animorum fecēre. Caſtrius æmulos ac ſeditioſos comprehendere caſſo labore conatus, Ternatem, vacuus nummis & cōmeatibus, deſertiſſimo comitatu reuertit. Ita Menefio quoque, in magna rerum inopia, fluxaque gentium fide, ex omni numero paulo plus centum & triginta Luſitani ſupererant. Deleri à barbaris vtraque natio potuit, ſi cōmuni conſilio ad facinus conſpiraffent. Sed ſordida lucri cupiditas & ciuile odium, ad mutuam perniciem præceps, ad tutelam publicæ libertatis incautum, adeò diſtrahebat animos, vt diſcordes inſenſique inter ſe, domeſticis certaminibus externa fouerent arma. Ab Luſitano Ternatenſis, ab Caſtellano Tidoreſis iam diu ſtabat: porrò ad Ternatēſem Bacionius, incertum quas ob cauſas, immutata in ſucceſſorē Almanſoris volūtate, ad Tidoreſem Gatabrunus

Geilolii regni procurator, puero admodum eo quoque Rege, adianxerant. inter utranque partem ducibus Europæis minuta prælia seriebantur. Sed ex omnibus maximè bellum ciebat Geilolius, spe concepta inter eos tumultus imperii proferendi, cuius rei facilitatem quicquid rebus cernebat nullam. Mauricæ sunt aliquot insulæ, de quibus antè dictū est. Morum vulgo omnem cum tractū appellant. Harum partem cum singuli obtinerent Reges, quod in primis opulenta est terra, mutuo sese inde pellerè conabantur. Eares, ad euertendum Tidotem, ne receptum ultra æmulis daretis locus, aditum de nouo Lusitanis aperuit. Quippe in eam ipsam expeditionem, ut fines Ternatensium inuaderent, Rades & Geilolius cum suis uterque classe in Mauricas profecti, Castellanis adsumptis circiter quinquaginta, Tidotensem urbem arcemque cum imbelli plebe & præsidio Castellanos haud amplius quadraginta reliquerant. Eate comperta Menesius, confestim arce Gomezio Arrio concredita, centum & viginti Lusitanos eduxit: adiunctisque Arbezii & Baiciani auxiliis, per speciem occurrendi hostium nauibus, cum à Ternate soluisset, repente ad Tidorē flexit iter. & copias bipartito in terrā expositis, urbē & malè munitā, & defensoribus pænè vacuā, primo impetu cepit. Oppidani cum regulo dilapsi, urbs iterū direpta & incensa. Inde ad Castellanos, qui se se in arcē urbē capta receperāt, missi à Menesio codicilli, cum clementi adhortatione, uti rerum suarum statum agnoscerent, captiuos & cætera per bellum ablata redderent, & incolumes ipsi cum suis rebus abirent, neu barbaricum solum respergi ultra Christiano sanguine pateretur. Quod si Cæsarem respicerent, gratiore illi haud dubiè lenitatem in disceptando, & animi æquitatem in cōplectenda cōcordia, quàm in perditis iam rebus, improba partium studia, & pertinaciam in bello extrahēdo, futuram. Ad ea ferocius primò responsum à Castellanis; dein, ubi admoueri tormēta scalasque vidēre, Fernandus præfectus, accepta fide, ad colloquium prodiit. In eo colloquio, post multam altercationem, denique pax ita conuenit: Castellani, captiuos & cætera ablata Lusitanis cum fide redderēt, inde ad Zamafū oppidū oræ Mauricæ cum suis rebus abirent, nullas præterea plagæ illius adirent insulas, neu quā eius mercaturæ aut negotiationis partē attingerent. Ternatensi Regi ereptam paulo antè Maquienum insulam restituerent, neu illi Baiciano aut aliis Lusitanorum fociis arma inferrent, nec Tidorēsem, aut Geilolium, ceterosve illorum hostes, vlla iuuant ope: sed ibidē quieti responsum ex Europa super cōmercii controuersis, uti cum Ignatio antè conuenerat, expectarent. Menesius naues iis præsidioque

que Zamafumysque præberet, neu Castellanos Tidorisve aut Gelioli Reges deinde laceraret bello. In hæc leges iurandum utrinque exactum, & datis qui prosequerentur, Castellani Zamafum sine mora transiisti. Sub hæc, Tidorensi quoque Regi data par, & instaurandæ rursum urbis potestas facta, cum eo ut Ioanni ceruicem quotannis tributum pederet, neque Castellanis in posterum aliisve nationibus contra Lusitanos adesset. Additum etiam, ut Lusitanos aliquot haberet apud se, ad gentem Europæis institutis & moribus imbuendam. Per hunc ferè modum compositis in præsentia rebus, adulta iam græte Boahates intra arcem emoxitur. Neque absui votum suspicio, in Aroezium vulgò collata, quod videretur (ut est sollicita omnis ambitio) ne maturo ad imperium adulescente, dominari postmodum ipse desineret. Suffectus in Boahatis locum germanus frater, natu minor, Aialus. Is vero ut sibi tandem aliquando restitueretur, summa ope orare infelix institit mater, sed apud surdas aures nihil ea deprecatique valuit. Aroezius, continuandi imperii cupidus, obstabat in primis: sentiebatque in ea re cum Menesio, quâquam alioquin grauius eidem infensus, cum alias ob causas, tum verò, quod Caeilem Vaiacum, è primoribus vniuersi, plus in quo fouere sibi que palam anteferre videretur. quæ res non Aroezium modò prorsus alienauit à Lusitanis, sed etiam ipsi Vaiacò exitiù attulit, quippe, non ferens amulum Aroezius, fictis primùm criminibus hominem insectari cepit; dein etiam, cum parum criminatio procederet, necem inuiso capiti aperte moliri. Vaiacus, cum se imparem opibus aduersario cerneret, vndique insidiis appetitus, (quod vnicum erat præsidium) in arcem ad Menesium confugit supplex. Verùm ne ibi quidem tutò esse licuit. inclusum Aroezius, quasi maleficum & facinorosum, exemplo ad supplicium à Menesio expetiit. Menesius, cum neque Aroezium exacerbatum, & amico inopi afflictoque consultum vellet, suos in consilium vocat. Ibi dum sententiis certatur, Vaiacus interea, metuens, ne postmodum noxæ dedetetur inimico; sese præceleri desperatione è turri precipitat. Huius viri interitum, Menesium hæc mediocritas intuslit moeror. Accessit ad iras acuendas, parua dictu res, sed quæ in iis gentibus magnos animorum motus exciuerit. Petita è Sinis paulò antè saculam (ut sic) Menesius habebat in pretio; hanc, extra muros foris pascentem, oppidani aliquot ex insidiis occidere. Causa occidendi fuit, parum ipsa religio, quod Mahometicis & Iudaicis addictis superstitionibus, eam pecudem vulgò execrantur; parum etiam eundem Menesii ipsius, quem id peracribè laqueum non ignorabant, & sancti majoris quàm pro adulor hominè, pupugit, ac proinde quàm inten-

intentiſſima habita quaſtione, aſſinem eius culpe comperit Caciſſe Vaiduam, qui & princeps tum erat ſacrorum, & Aroezium Regemque ipſum arcta aſſinitate attingebat. Hunc, nulla vel perſonæ, vel aſſinium, vel publicæ quietis habita ratione, in arcem arripit iuſſum, Menefius in carcerem condidit. Vulgata dein re, concurſus ad Menefium factus ab Atoezio & Primoribus ciuitatis; quorum vel auctoritate vel precibus utcumque placatus, acceptis vadibus Vaiduam è custodia emitte imperauit. id miniſterium Petro cuidam Fernando mandatum, inſimæ ſortis homini; qui, ut eſt procar hominum ingenium in alienis miſeriis, inter ſoluendum Vaiduam, os eius ac faciem fruſtra quirantis, ac diuinam humanamque implorantis fidem, petafone pingui perunxit; qua ille contumelia adeo accenſus eſt, ut lacrymas non teneret. Producto dein ad arcis portam, præſtò fuit honoris cauſa Aroezius cum magiſtratribus, & magno ciuium numero. quos Vaidua, ſuam ſortem miſerans eiulanſque, cum appellaret, arma ſuccolenta madentibus genis; Luſitani quidem adſtantes, ingenti ſublato cachilino, urbani Fernandi factum efferre laudibus: at verò Ternatenſibus, ad eam deformitatem lacrymæ pariter obortæ; atque ira ſuperbum & indignum id ludibrium viſum eſt; ut niſi arx atque tormenta ceruicibus imminerent, arma exemplo capturi, iniuriamque ſummi apud eos antiſtitis ulturi hauè debèſſent fuerint. Sed præſenti metu ac dura neceſſitate coërciti quieſcere. Vaidua, ignominie ac doloris impatiens, voluntarium ſibi in aliquot annos conſciuit exilium: ac vicinas interim inſulas cum quaerimoniis & obteſtationibus obeundo, gentem vniuerſam contra Mahomedis cõtemptores omni arte ſolicitare non deſtitit. At verò Ternate, in eodis iam ſat ſuperque irritatis, longè etiam atrocior ad exulcerandos omnium animos conſecuta res eſt. Intra arcem, ut ſuprà demonſtrauiſmus, & pecunie & commeatus penuria erat ingens. Inde milites cum è tabernis, atque è macello alia atque alia, ut ſit, nò præſentibus nummis, interpoſita fide coëmerent, ac poſtea ſoluenſdo non eſſent, concurſus à plebe cū expoſtulationibus ad Aroezium fieri captus. ille, quando Luſitanos neque in ius vocare poterat, neque ad ſatis faciendum creditoribus cogere, quod reliquum erat vnum, annonam in vrbe comprimi iuſſit. Ex eo Menefius milites increpare, quòd ipſorum improbitate atque auaricia, nihil iam venale proſtaret. illi contra, in Menefium Prætoſemque ſedis conferre culpā, at ſimul ferociter ſtipendium expoſcere. Cum nihil eius modi alteratione proficeretur, & inopia creſceret in ſingulos dies, Gomezium Arzum ad conquirenda cibaria cum apratis aliquot inſulam

insulam peragrate placuit. Haud longè ab vrbe Ternate vicus est, Tabonam appellant. Eò progressi pauci ex Atri comitatu, quasi ad populandum, non ad precandum venissent; ita in ædes irrumpere, cibos efflagitare; si mora fieret, per vim egerere. Cùm maior quàm pro numero & loco audaciâ esset; non tulere diutius insolentiâ incolæ: arreptis quæ fors obtulerat telis, Lusitanos minis deterrere à rapina instituerunt. inde rixa cū iurgiis orta: & Atius procul clamore suorum audito, ad opem ferendam & sedandum tumultum accurrit. Neque segnius ac maiore cum manu affuit præses loci, vit egregiè fortis; accensisque ad iracundiam animis, cùm nihilominus in temerario incepto Lusitani peristerent; pauci à multo pluribus circumuenti, multis acceptis plagis, quidam etiam armis exuti, in arcem ad Menesium reuertuntur. Horum conspectu & vociferatione ostentantium vibices, & sese fustibus indignum in modum acceptos ab agresti plebe querentium; commotus haud satis cognita causa Menesius, per iram, auctores eiusmodi facinoris ab Aroezio postulat. graues additæ minæ, ni extemplo dedantur. Aroezius, licet malum id sibi met Lusitanos contraxisse non ignoraret; tamen vrgente metu inuirus obtemperat. Tabona citati præses & duo è primariis, Menesio sine mora sistuntur. è quibus ille duos præcis manibus domum remissus. Præsidem verò brachiis post tergum reuinctis, in littore destitutum, ferocissimis duobus molossis obiectit. quorum imperum ac dentes, varia corporis declinatione, aliquandiu frustra cuitare conatus; horrente supplicii fœditatem effusa ex oppido multitudine, circumspectare primò cepit fugâ: dein, cùm terrestres omnes exitus milite obsessos cerneret, in mare se (quod supererat vnū) ad incertam spem salutis immisit. neque canes, quippe iam inescati, ab insequendo abstinere. pedibus tantum nanti, ponè cùm adhærent, dolore ac desperatione in rabiem actus, repente se se conuertit, dentibusque, horribile dictu, certare cum belluis institit: atque ad extremum, vnus aure mordicus apprehensa, cùm iam sanguis viresque deficerent, moribundus, molossū vnū secū ad ima detraxit. Atrox & inhumanum id pœnæ genus haud immeritò visum. eo magis quòd Lusitano ex patriis institutis ac legibus gloriari licet, nullam gentium in homines damnatos minora exercere supplicia. Et Aroezius eo facto, ad implacabile Menesii aduenarūque odium efferatus, de tollendis è medio Lusitanis pariter & Castellanis agitare cepit. Ac per fideles primū internuntios placarū sibi Catabrunū facilè adduxit; vt simulatq; eos ad Ternatē Lusitanos audiret, Castellanos ipse rursus ab Toloco ad Gerolā allectos

ad vnum interficeret. Additum magno vtriusque consensu, vt sublatis peregrinis, regulum vterque suum necaret, ac regnum inuaderet. Hisce de rebus dum occulta cōsilia ineuntur, atque ad fraudē, quando in aperta vispes non erat, tempus & ratio exquiritur; indicium interim conspirationis ad Menchum defertur. ille, per summam dissimulationem Aroëzium in arcem (vti solebat) accersit, itemq; ex Aroësi amicis, quos ille in sceleris cōmunionem asciuerat, præcipuos duos, Tamaranum & Boium: quorum hic iudiciis capitalibus, illē rei maritimæ præerat. Hi separatim interrogati de conjuratione, primò satis constanter negabant: dein tormentorū admoto terrore, seriem totius rei sine cūctatione prospere. Hoc tanto periculo Menesius ictus, damnatum de cōsiliū sententia Aroëzium, in elato suggesto (vti principes viros moris est) toto spectante populo securi percussit. Reliqui duo quo genere leti perierint, incertum est. Eo casu perterriti primores vrbs, ad locum natura munitum, cui Turoto nomen, simul cum Regina liberisq; & conjugibus effugerunt. Inde Regina denuo per legatos Aialū filiū à Menesio summa ope repetere aliquādiu perseverauit. Postremò, ubi clausas aures frustra tentari perspexit, Aroëzii exemplo venale quicquā ex agris ad urbem deferri vetuit, adcò vt pæpē obfessū non modò penuriam, sed etiam famem Lusitani sentirent. Interea Cōsaluus Pereria successor Menesio destinatus, cum dies aliquot Malaccæ ex itinere substitisset, idoneam nactus tempestatē, in Borneū trajecit, pacemq; & hospitium cum Rege libentissimo instituit. Ea insula est per ampla, ducentas circiter & quinquaginta leucas ambitu colligit. Mahometem colunt populi: carnibus, oryza, & variis alimentis abundant; & super hæc, laudatissimam caphuram, & primæ notæ adamantes, agallochum, itemq; apprime expetitur vicinis gentibus factitiū vini genus, quod patrio vocabulo rampoi dicitur, cum veste Cambaica, ære, argento vino, rubrica miniõve permutant. Portus & oppida numerant multa: sed præcipua nobilitate Borneū regia est vrbs. hæc nomen fecit insulæ, latebris manibus & sumptuosis ædificiis mirum in modum exulta. Inde Pereria Ternatē delatus, perturbata omnia, Lusitanos macie ac fame luridos ac deformatos offendit. Accepta dein præfectura, Menesius, ab Regina oratoribus pro atrocitate facinorum dolens, & grauius accusatum, in custodiam dat. habitaque ritè questione, sicut à Prætorē Nonnio in mandatis habebat, testata omnia crimina, & litteris consignata, ipsūq; Menesium victum semit in Indiā. Tum, iustè ac leniter agendo eum incolis, Regemq; puerū laxiō & liberalius habendo, Regina & ceteros portugos cōmiserunt.

eopſa ad urbem reduxit. Simul etiam arcem (quippe alieni aggre-
 rantum exſtructo, muris & propugnacula decrant) abſolvere ag-
 greſſus eſt: quam rem quo enixius ipſimet oppidani adjuuarent;
 cum ſolenni jurejurando palam Reginz ptomiſit, ædificatione ab-
 ſoluta, ſeſe conſeſſum ei ſilipum incolumem fide optima redditurū.
 Poſt hæc, ad Luſitani Regis negotia procuranda, & prohibendum
 mercaturā militem, totū peſtore incubuit. Neque ſolū edictō
 graui, vti Menſius antea, cavit, ne cui præter miniſtros regioſ cō-
 trahere cum incolis liſeret; ſed etiam circummiſſo conquiſitore,
 menſuras omnes atque ſtateras ē priuatorum ædibus ablatas aut
 concremauit aut fregit; certam præterea caryophylli partem eius,
 quod ſibi quiſque iam emerat, pretio dominis perſoluto, in regiam
 apothecam conuehendū curauit. Id verò acerbiffimū accidit Lu-
 ſitanis; militiæ quippe munia perſi; verito commercio dudum aſ-
 ſueuerant, eōſemprisque frugibus, tanquā ſerpentes theſauris, incu-
 babant. Antē alios Fernandus Lupius pro Epifcopo, (vicarios tum;
 ſacerdotes eiufmodi vulgo appellabāt) qui cæteris exemplum om-
 nis diſciplinæ ac ſanctitatis deberet eſſe; interdīctam ſibi negotia-
 tionem, & ereptum ē faucibus nefarium quæſtum, pari nullo mo-
 do poterat. Proximus huic Vincenſius erat Fonſeca; vir ſeditioſus
 ac turbulentus. Atque hunc quidem Præfeſtus, arrepta occasione,
 quoddam exigenti vigilas circitori ferocius & contumaciſ reſpondiſ-
 ſet, in vincla coniecit. Verū cæteros ex eadem factione cōſecen-
 di, haud æquē expedita erat ratio: quippe complures & paratos ad
 facinus, & incōlarum, quibūſ tolli edictū pariter expediret, op-
 ſibus ac fauore ſubnitos. Hiſce rebus elati plerique milites, primò
 arcem præfeſtūque deſerere; ac partim ad Caſtellanos, partim e-
 tiam ad Mahometanos trāſfugere cogitarūt. dein, veriti ne, ſi adeò
 apertè nudaſſent animos; periculum aſſinibus ac liberis in Luſita-
 nia relictis crearent; ſibi que receptus à tam præcipiti conſilio non
 ſtaretur; tutius ac ſatius fore ſtatuunt; per ipſoſmet Ternatenſes
 exitium neceſque præfeſtō moliri. Nec inora; muris adhortatio-
 nibus inflammati; non modò plebem, ſed etiam magiſtratus, atque
 adeò Reginā ipſam in præfeſtū accendere. Veniſſe nouum ex
 India non hoſpitem aut amicum; ſed dominum ac tyrannum: qui,
 dum a Prætorē Indiæ & regiis Quæſtoribus gratiam ineat, gradū-
 que ſibi ad opes & imperiū ſtruat, aliorum omnium rationes &
 cōmoda negligat; & iniquiſſimis edictis, contra naturæ & gētiū
 jura, totū commercium interuerſat. Neque verò blanditiis & ſuca-
 ta eius comitare decipi ſe patiantur. Simul atque arcē abſoluerit,
 certum eſſe illi, non Regē modò ē cōſtodia nullo pacto dimittere;

sed etiā Reginam ipsam vnā cum proceribus repēte cōprehensam, in eundem carcerem includere, quo pluribus obsidibus obnoxios ad omnia sibi habeat insulanos; nec tantum alimenta subtrahere, vt antea, sed ne hiscere quidem in posterū audeat quisquam. Ni talia maculāntem occupent ē medio tollere; non modō grauiā fortunarū damna; sed etiā terribilē haud dubiē seruitutē omnibus imminere. Hæc, & alia eiusmodi, quæ in tali re praua cupiditas & malitia suggererat, secundis auribus cū a populo tum a Regina in primis accepta. ac læta mulier, quicquid irarū ac simultatū cum aliis fuerit, totum id in ipsos vertisse Lusitanos; tam præclaram occasionē vltiscendi acceptas iniurias, delendiq; gentem infociabile, ē manibus elabi passā non est. Vocatis ad conciliū affinibus amicisque, demonstrat, agitato partim conscientia scelerum, partim intercepti lucri dolore Lusitanos, capitali inter semet odio dissidere, atque ipsius maxime præfecti nec omnibus votis expectere. Collata in eos a Bolesie coniuge beneficia, dextrasque iunctas, & hospitij sanctissima iura in memoriā reuocat. Pro his quam male telata sit gratia, reputare apud se quēque iuber. Vixdum virga supēto Bolesie, paruulos liberos fraude in arcē abreptos, se se ægre ex impiorum manibus elapsam, relicto folio, vagam inopem, quæ tamdiu tolerasse vitam; maiorem natū filium, vt primum ad sapessenda regni gubernacula pubescere inceperit, veneno sublatum, hunc, qui sibi afflicte superstit vnus, per quotidianos dolos & callidam frustrationem in custodia detineri; ad hæc, intolerandas contumelias, & inaudita post hominum memoriā, insontium supplicia cruciatuque commemorat. Hortatur, quandoquidem ipsimet Lusitani ad facinus aded gloriolum inuicent, ac dextras quodammodo porrigan; sese ad tyrannum interficiendum ingenti animo parent. Vbi eam belluam, adiuuantibus vel certe approbantibus inimicis, in ipso cutili mactarint; tum subito aucti subsidii, quæ in tempore sint assutura, occætos incestua rabie lupos ad vnum omnes occidant, arceque occupata, & excusso impotentissimi dominatus iugo, innoxium Regem orba parenti, ciuibus, vrbi tandem aliquando restituant. Haud magni negotij fuit cunctos in sententiam adducere; quippe Lusitanis & parua cultuque dissimiles, & publicē dudum intentos, & propriis insuper damnis atque offensionibus irritatos. Cū certatim in id opus suam deferrent, dies rei peragendæ condicitur. Interea Regina, ad omnia suspiciōnem auertendā, officia in præfectum intendere, operas in arcis ædificationem vltro suppeditare, hortari vt munitis perficiendis insistat, scilicet quod sibi optatis vnici filii amplexibus

plexibus quamprimum perfrui liceat. Vbi destinata assuit dies, delecti viri, tum in Mahometis sano sub arcem, tum etiam in proximo loco, coque densissimo, clam in insidiis collocantur: qui ubi è turri signum editum sit, exemplo per inchoata vel intermissa opera in arcem irrumpant; dein cõiurati cū gladiis, iidem ferme qui familiariter ad Regem itare consueuerant, circa meridiem de more intromissi, ad intimam turrem sine vlla interpellatione perueniant. ibi cū Rege collocati, simul expediunt ferrum, & colligunt animos. Maxime opportunum erat diei tempus; custodibus ac ministris, uti solebant, meridiandi causa dilapsis; & præfecto per summam securitatem intra cubiculum quiescente. Vnus Vincentius Fonseca victus vigilabat in proximo. Is, è corporum moribus vultuque confuso, rem haud obscure cõiectans, cūctantes hærentesq; nutu ac verbis instigando perpulit. tandem, ut in cubiculum præfecti impetum facerēt. Ergo strictis gladiis hortati inter se, alij fores effringunt, alij gyparos arundine intertexta parietes calcibus prouult. Pereria, arreptis armis cū se se acriter defendisset ac diu, transfixo denique duobus ictibus pectore, moribundus occumbit. Interea qui sub arcem in delubro latebant, gesticantes cupiditate cordis & sanguinis, non expectato signo teneri non potuerunt, quominus in prætereuntem fortè Lusitanum irruerent. Eo argumento, nec non clamore ex præfecti ædibus vociferantis ancillæ, paruit fraus. Tum excitati Pereriæ famuli aduolant; ad arma vocatur; atque, ut in communi metu, ab vtriusque factionis hominibus ad turrem exemplo concurritur. ibi, mira celeritate, antequam signum edere perculsores oppressi partim caduntur, partim è muris fenestrisque sese præcipites dant. Ab Lusitanis, ut in trepida, occlusæ portæ: & pro moribus & propugnaculis vigilæ stationesque præseferò disposiæ. Ac per hunc modum eo die seruata non arx modò; sed, vno Pereriæ excepto, vita omnium ac salus, euidenti profectò Dei benignitate, credo propterea quòd futuræ postmodum in iis locis Christianæ messi consulere. Sub hæc, inter Lusitanos de successore, uti consueuerant, ingenti contentione certatum est. Atque ad extremum, adiuuante Vicario, per seditionem ac tumultum, præteritis iis quorum habenda erat ratio more atque instituto maiorum, è vinculis ereptus Fonseca in locum defuncti pessimo exemplo sufficitur. Ab hoc, tametsi non ita voluntate, quam vi, quòd alioquin ex omni circa regione compati-bus arceretur, commodius factum est nihil, quam quòd expostulanti Regiñe Ajalum filium reddidit. Cæterum, militari neglecta disciplina, & contempto Ioannis edicto, liberam negociandi

potestatem atque licentiam Lusitanis indulxit. Et ipse postmodum apud Indię Proctorem accusatus (incertum quibus artibus) omnium criminũ & flagitiorũ impunitatẽ adeptus est. Aialũ regnante, nihil quietiores, quàm antea, res fuere, Quippe dum seuerius exercebat impetium, & a magistratibus cæterisque, quos ad eam diẽ publici peculatus paucrant, acius rationes reposcit, principum sibi odium, simultatẽque irritauit. Et probabilem nasci materiam criminandi, quod per eos fortẽ diẽs vagi ad rapinam aliquot ex arce ab aggressibus interfecti fuerant, eius cædis culpam in regem conferendo, aliisque comminiscendo calumnias, Fonsecam adduxerunt, ut insonentem Aialũ vi atque armis pelleret regno, eiusque loco Tabariam spurium substitueret, e stirpe regia minimum natu. Earum multitudinis animos vehemẽter offendit: ac vulgo Fonscæ diẽs omnes imprecabantur. atque etiã e Lusitanis nauarchis minimẽ deerant, qui cum eo palam exercerent inimicitias, & indignam Consalui Pereriz necem, amissamque propemodum arcẽ, & lunam iniuria accipatam ab eo præfecturam exprobrarent. Ita, domestico simul & externo sollicitus metu, peræque omnibus adeo diffidebat, ut non diẽ non nocte arma deponeret, nihil ab ullo portectum; nisi sinistra acciperet manu, quo alteram ad stringendum gladium expeditam haberet; &, quod in conscientia magnũ scelerum accidit, umbras horreret. Interdum etiam, congressus hominum vitabat, ac lucem; & in solitudinem abditus, statum rerum suarum tacitus apud se descebat. Eo libentius de successoris aduentu nuntium accepit; (is erat Trifantus Ataidius) ei que sine ulla tergiversatione clauẽ arcis & gubernacula tradidit. Hoc præfecturam gerente, haud contemnenda occasio amplificandæ in eo tractu Christianæ religionis affulsit. Momoia est vrbs in Moro. Simplicia colebat gens, atque inde Mahomerani quotannis prædas agebant. eam iniuriam & calamitatem querenti Momoiano dynastæ, Consalius Velocius, qui tum ibi negotiabatur, spem fecit, si Christiana suscipere sacra in animum induceret, auxilium contra eas incurfiones a Lusitanis impetrandi. Haud aspernatus conditionem barbarus, auctore Consaluo legatos ad Ataidium mittit. is, diẽs aliquot a præfecto comiter habitũ, sacro suppe abluuntur: dein muneribus culti ac Lusitano vestitu ornatuque in patriam reuerti, plenam promissis legationem dynastæ renuntiant. Ille, tam læto successu, magnam in fiduciam erectus, Ternatem extemplo contendit. Ibi iuncta cum Lusitanis amicitia, magnifico pro copia loci apparatu, ipse comitesque barbari iussu iussu, atque aliis quidem alia de more imposita nominat

dynasta, in Lusitani Regis videlicet gratiam, Ioannes est appellatus. Momoiam redeunti comes additus Simon Vascus sacerdos. Huius opera, præsertim Ioanne adnitere, multi paucis diebus ad Ecclesiã adscripti. Cumque in dies cresceret numerus, laboranti Vascio Franciscus Ahuarus ite sacerdos paulo post ab Ternate succurrit. Tū verò summi infimique, credo magis imitandi principis causa, (ut euētus postea docuit) quam quo necessaria Christianæ fidei capita probè tenerent, relictis in speciem simulacris, vni Deo nomina profiteri instituerunt. Simul, delubra nō pauca, statuis demonum comminutis atque sublatiis, ritè expiata, & cultui digno dicata sunt. & ab Ataidio, uti receperat, Lusitani milites aliquot Momoiam transmissi, qui urbē munirent, ac nouellos Christianos à Mahometanorum incurſu rapinisq; defenderent. Dum hæc ad Momoiam fiunt, Ternate ab improbis, cupidisque rerum novarū, Tabariæ nomē ad Ataidium defertur, quasi de occupanda per dolum arce cōsiliū iniret, ipsiusque præfecti vitæ in primis moliretur insidias. Ea criminatio, innoxio adolēcenti, ut insitib calamitosa, ita exitu salutaris fuit. Quippe ab Lusitanis fraude in arcem illeſtus, repente in vincla conſpicitur. dein crimina diſtuerē, atque itas lenire præfecti frustra equatus, cum valida custodia in Indiam ad Prætorē est missus. atque ibi demum causa cognita, verbis honorificis absolutus, repudiato Mahomete Christianus efficitur. Inde patriam repetēs, cum ad Malacam ex itinere subſiſſet, extinctus est morbo. Cæterū Ataidius, præiudicata re, neque Nonnii expectata ſententia, Cacilem Aerium eius loco fecerat Regē, Boſſei pariter ex pellice natū laua: quæ, illi ſaluti non ſiſſe cauſa meruens, cum acrius tenderet, ne tā infaustæ ſucceſſionis aleam subiret, ſatellites puerum à cōplexu parentis auulſerant, ipsamq; muliebriter vociferantem, velatio percitū furore, ex ædium fenestræ præcipitem dederant. Hoc tam atrox facinus non Ternatensium modò; sed omnium eius plagæ Regum & populorum iræ deūq; in Lusitanos accendit. ac vulgo in catibus conciliſſque, præter cæteras querimonias & maledicta, fremebant, indignam atque intolerabilem eſſe ſem, ab iis qui penē precariū nuper in eas regiones irrepſerint, Reges incotis ex libidine dari adimiq; Id verò in primis pro ſuo quiſque ſenſu & ingenio deplorare. Ac per eos ipſos dies, ad cumuſadā inuidiam, fœdum Pinti cuiusdam factum acceſſit. Is ad explorandum Mindanaum, & alias circa Inſuſas, ab Ataidio miſſus, à Mindanao ad Siriagum deuenit. ibi clementer acceptus, cū Rege hoſpitiū ac ſocietate mutuo ſanguinis hauſtu ſanxit. is gēti ſolēnnis fœderum ritus inde, cum ſecuri inſulati, quaſi ad ami-

cum & socium, vel contrahendi vel etiam visendi causa, familiariter in ipsam nauē adirent; Pintus, aliquot ex iis repente correptos, abdito loco infra tabulata coniecit, asportandi causa. Non lauit ea fraus incolas. quippe, dum se ad iter expediunt nautæ, sensim vnus è captiuis in mare desiliit, nandoque cū ad suos peruenisset, rei gestæ seriem exposuit Regi. ille accensus ira, extemplo celoces deduci, & in eas armatos imponi iubet. ab iis Lusitanus propè inter molendum oppressus, sæua postmodū coorta procella pænè submergitur. Inde ad leuandam onere nauē jactis in mare tormentis, magna cum formidine ac trepidatione Ternatem applicuit. Hæce ob res, omnium animis maiorem in modum exasperatis, Moluccenses Reges ad extinguendum nomen Lusitanum, missis vltro citroque nuntiis, cum Ternatensi populo conjurauerant, in eandem societatem regulis quoque Papuarum insularum assumptis, Vaigamano, Vaigeo, Quibibio, & Mincimbo. Consiliuerat, sparsos variis locis Lusitanos, ad interpeccionem delere: Ternatensis arcis præsidium, quādo muralia tormenta decerant, subtractis yndiq; alimētis fame cōficere: si id minùs è sententia cecidisset, felices omnes arbores vltro succidere, & cum familiis lōgè inde migrare; vt quoniam noxia & inuisa natio armis ex ea terra pelli nō posset, certè solitudine ipsa & inopia rerū omniū excedere cogeretur. Hisce rebus ita cōstitutis, initiū belli factū à Ternatensibus: ii, quam occultissimè suis rebus in tutum egestis, ne quid hosti ad prædā reliquū esset; postremo, ante lucē omnes ex vrbe profecti sunt, frustra; Araidins, vt primū id rescivit, abeuntes omni ope reuocare, eorumque iras pollicitationibus & blāditijs permulcere tentauit. Maritima primū loca procul ab arce petiēte; dein cū à Lusitanis nauibus vexarentur, in abditos saltus ac præaltas rupes recepēre sese. inde furtiuis expeditionibus, in aquatores, maximè & lignatores Lusitanos fiebat imperus, quinciam, vt nullam secum pacis conditionem esse Araidius intelligeret, partiam ipsam Ternatē, vbi erant aliquot domicilia Lusitanorum, subito aduentu injectis ignibus cōcremarūt. Eodē fere tempore cæteræ quoque gentes in arma coortæ; & Lusitani, qui aliis aliisque in regionibus vt apud amicos agebant, repētè circumuenti cæsiq; . Et in Moro, præter alios, Simō quoq; Valæus sacerdos occubuit. Frāscus Aluarus, multis vulneribus acceptis, egre nauticula Ternatem euasit. Pessimum verò ex ea conjuratione illud accidit, quòd Carabrunus veneno adolescentulum Geloli Regē sustulit, regnumq; per scelus inuasit: dein ad occupandas in eo tumultu Mauricas insulas magna classe profectus, neophytos Momoianos, vt pote Christianis præceptis leuiter admodū insti-

instructos, ab recta in Deum fide metu minisque deduxit, vno incassum reclamante dynasta Ioāne: quippe qui Christianæ disciplinæ præcepta, & Euangelii veritatem, in pectus altè domiseratis, vbi obstinatos ad deditiōē, atque ab suscepta religione per summam lenitatem atque perfidiam auersos populares animaduertit, locum extra urbem tumultuario opere muniit, frustra que hortatus Lusitanos aliquot, quos circa se habebat, ne asperis in rebus desponderent animum; ipse cum paucis familiaribus oppugnationem hostilem à matutino tempore ad vespertinam præclare sustinuit. Noctē dein, desperata corporum salute, ad animos præsertim domesticorum quacunq; ratione seruandos incubuit. Vxorem habebat Christianis nuper sacris iniciatam; hanc vnā cum paruulis liberis, ne propter infirmitatem naturæ vel gratis de baptismi præmiis periclitarentur, in opinione errore optimo vrens animo, sua ipse manu peremit. inde cum sibi quoque manus pararet afferre, domesticorum interuentu prohibitus, & non sine magno animi dolore Casabruno traditus est. Ab eo cum interrogaretur, cur tam triste consilium cepisset, immeritam conjugem cum innoxia prole occidendi per summum nefas; vxori quidem ac filiis egregiè ab se consilium esse respondit, quorum senes ætateque ab salutari Christi confessione abduci facile potuisset; at sese, vti virum deceret, nec tyranni minas horreere, neque extrema supplicia cruciatuue Christi causa defugere. Hac orationis libertate Mahometani seuitiam acrius concitauit: cumque in eo iam esset, vt carnifici traderetur, amicorum ac procerum deprecatione seruatus est. Dignus profectò qui nō in vltima barbarie, sed in Europa media nascereetur. quippe, tam generosum ingenium, cultoribus periculis adhibitis, ad eximiam virtutum omnium frugem hand dubiè peruenerisset. Et Ioannes quidem, quam dixi, cōstantiam ac fortitudinem præstitit. De cætera neophytorum turba verūm vel vnus in fide manserit, nihil comperti est; adeo (vt est in sacris litteris) malè fundata ædificia, ingruentibus ventis atque procellis, facili momento soluantur. Hæc & alia eiusmodi audienti Ataidio peracerba erant; sed acrior & præsentior erat sensus, quotidianæ penuriæ, omnibus circa populis insensis insectisque. itaque ingrauescente in singulos dies annonæ, oryæ precium in modios à tertiis binis ad quadragenos ferme peruenerat: iamque fames urgebat; atque de summa rerū procul dubio foret, ni per idiplum tēpus cum commeatibus & modico militum supplemento Simō Sodreus à Malaca, & à Mindanao Pintus, cuius paulo antè meminimus, affuissent. Hoc auxilii subsidio Lusitanis, variis eruptionibus

Tururum castellum egregiè munitum, itèque Palatium, & Calamaram, & Gicù haud sine certamine capiūt. quibus victoriis laxata duntaxat in præsens angustia sunt. deficiento dein rursus commeatu, imminutoq; variis cladibus præsidio, premi de quo lōge vehementiùs capti, vtrique postquam commisso nauali certamine cum Tidorensibus, præter consuetudinem, semel iterumque malè pugnatum est. Ex eo tempore, de maris possessione deiectione, egredi ex arce nusquam audebant, & diuina magis benignitate, quam viribus humanis, in aduentum Antonii Galuani extracta oblidio est. Eduardi, cuius supra mētio est facta, filius erat Antonius, in Abassina legatione ad Camarantum insulam missus: vir excellenti cū in Deum superosq; pietate ac religione, tum erga homines aequitate, & incorrupta in Regem suum fide; & super hæc, admirabili quadam nauticæ rei scientia: quippe gubernatorum, in syrtibus euitandis & dirigendo cursu errata corrigere, desporantes, vt sepe sit, de salute vectores nauasque confirmare, & morbo laborantes curare sollicito suis etiam, ubi res ferret, impensis curare iamdiu solitus, is, cū in India priuatam rem ageret, ex regis repente litteris Moluzarum præfectus ab Nōis declaratur. ad tamorū nūq̄ ignorabat: quā affecta atque adeo exacerata Moluccensis efficeret, tamen obsequio in Regem & studio rei communis adductus, plenam laboris ac periculi præfecturam haud grauatè suscepit. cūq; ei, de filio regio, in stipendium & sumptus necessarios hūmilitatē admodum ac malignè præberentur, sua ipse pecunia (habebat autem rem in numerato non exiguam, quæ negotiari si cum industria posset, ad opes ingentes peruenire breui tempore potuisset) & militē conducto, & varios commeatu; & molas, & plumbum, & omnis generis ferramenta, quibus rebus carent Moluccæ, contulit. itèque ad propagandam Ternate sobolem, hostesque de spe dejectione eius coloniarū vel præfecturæ extinguendæ, Christianas mulieres aliquot secum auexit, quas ibi cum Lusitanis in matrimonio collocaret. Cum hoc apparatu a Cocina profectus, Malacā venit inde per Borneum insulam ad Ternatem incolumis appulit. Descendenti, nō præfectus modò, & vulgus militum; sed etiam sacerdotes cum hymnis & sacris carminibus obuiam prodire, quasi ad cetram eius præsidii salutem ac libertatem de cælo descenderet. Neque eos fessellit spes: quippe, expositis a Galuano commatibus, annona primū leuari cepta, edilēsque macello præpositi, & in singulas res pretium statutum, quo ne plaris quæque veniret. Præter hæc, ad clericorum disciplinam regendam, curandōsque popularium animos, recentia Alphonsi Cardinalis Lusitanæ decreta, seu

constitutiones ecclesiasticas Vicario tradidit. dein ad militiæ munera, & arcem ubi opus esset instaurandam, curas intendit. iustitiaque in suos, fortitudine & vigilantia in hostes, cum arma nunquam exueret, & pro vallo excubaret, & ad subita ac periculosa primus accurreret, enixè operam dabat, ut omnes in salutari concordia atque in officio contineret. Ad Tidorem eo tempore cōstiterat moles belli, quo coniurati Reges, Aialo exsule assumpto, armatorum millia plus quinquaginta cōtraxerant: neq; urbē tarū cinxerāt muro fossaq; , sed etiā, in præalta supra urbē rupe, castellū, arcis instar, extruxerāt. Inde cū Ternatēse infestū haberēt littus, & prodeūtes ad piscationē & quotidiani victus ministeria Lusitanos exciperēt; veritus Galuanus ne per belli moram in pristinas recideret rerum omnium difficultates, missis primò Tidorem legatis, Reges ad superioris temporis offensiones voluntaria obliuione delendas, atq; ad renouandum cum ingenti quæstu commercium, eblandiri conatus est. dein, cū inflati nouo successu barbari omnem pacis mentionē aspernarētur, atq; aded in Lusitanū nomen conuitia & probra iactarent; Galuanus, suis ad Omnipotentē Deū precibus, & cælestiū vniuersorum ope suppliciter implorata, nem est ausus portenti similē, & meritis carituram fidem; alia cōplura id genus euenta, hoc etiā ipsum, omni suspitione mēdaciū apud æquos rerū æstimatores eximerent. Nautes habebat in portu maiores, nō amplius quatuor: & præter eas, aliquot leuiora nauigia. in classiculū hanc impositis circiter quadringentis armatis, quorū erāt Lusitani centū & septuaginta, reliqui, Aërio & paucis exceptis, infimæ sortis homines, ac Lusitanorū ferè mancipia; Tristano Ataidio cū eius familiaribus amicisque ad custodiā arcis relicto, Tidore petiit ultro; & nullis (incertum quare) hostium nauibus obuiam egressis, idonea statione extra iōtum reli anchoras iacit. inde obsidentem littora multitudinem, & situm urbem, ac totius circa regionis naturam attensè perlustrat. Aduocato dein concilio, optimum visum, imminentem vrbi rupem arcemque, ut in tali nullo metu ab hoste neglectam, iauadere. Ad eam rem Lusitani delecti centum & viginti, hisce additi ē reliqua turba, qui recentorum summam explerēt. ceteri, classem tueri, & ad hostem distinendum, huc illuc circumagere naves, & variis locis descensionem ostentare iussi. Galuanus interea, die qui fuit Indorum præfidi & Apostolo Thomæ sacer, anno a partu Virginis supra sesquimillesimum trigesimo septimo, quendam ē captiuū nactus peritum itineris ducem, remotiore ab vrbe loco, circa quartam noctis vigiliā cum ea quā dixi manu descendit, silentq; agmine & expedito per syluestres maxime semitas ad

tas ad mōtis verticē occultē succedit. Iam itineris magnā partē; lēto gradu, lassitudinis vitandæ causa, confecerat; cū orta lux, & micantes procul galeæ, rem hosti prōdidere. extēplo ad arma con- clamarum horrēda cū vociferatione: quam, repercussū multiplici, nemorum dēfitas, ac sinuosi cōvallium anfractus augebāt: & omni ex parte, quasi ad prādā haud dubiam, cōcussus illicō fieri captus. Ante alios Aialus, quem ex amisso regno præcipuus vrebatur dolor, ad præoccupādos transitus cum parte copiarum accurrit, & modica in planitie Lusitano ē siluis egredienti sit obuiam. ibi cōtracta repentē pugna Aialus casside armatus, & maculis ferreis, prælongam vibrans utraq; manu rōphæam, in hostes furibundus inuehitur: ac dū hastatis & fistularioribus incautiū obijcit sese, cū undique peteretur, vulneribus aliquot acceptis, in arma procumbit, & simul, ut erat egregiis viribus, momento resurgit, ac dissimulato aliquandiu dolore, ne suis trepidationē injiceret, ante prima signa prælium ciere perrexit: dein, cū latius manaret sanguis, quippe nullo medicamento suppressus, linquente iam artus animo, & oculis offusa caligine, rursus occubuit; tantū ad stipatores effatus, ut inde se quā ocyssimē tollerent, ne canes (sic enim Lusitanos vocabatur) optato ad ludibrium corpore pōtrentur. Vbi iusserat, nō sine periculo factū, & ipse quidē elatus ex acie, paulo post efflauit animā, reliqui attoniti casu Regis (ut est fugacissimū genus) exemplo terga verterunt, ac per inuis cautesque præruptas passim arma jactantes, pars nota nemorū latibula, pars urbem trepidi repetunt, ac venientem subsidio alteram aciem, per angustos calles vnā secū auertunt; pars montis cacumen contento cursu occupare nituntur: horum maximē tergis insistit Lusitanus, cæsisque compluribus, vno tantū amisso mancipio, immixtus fugiētium turbæ in arcem irrupit. Ibi Galuanus tam insignem victoriam, ac planē diuinam, Christo domino superisque gratulatus, ignes arci confestim injecte prudenti consilio. quippe oppidani pariter & externi, vbi supra caput grassantes flammās vidēre, subito pauore perculsi, cum imbelli plebe sese certatim ē portis ac propugnaculis in apertam effundunt: Lusitanus interea, collectis utcunque viribus, cum incitato clamore ac tubarum cantu, ex arce decurrit; ac sine certamine vacuam defensoribus, refertam diuitiis urbem ingreditur. ad quas cum extremo periculo diripiendas, ne cæca præcops auditate discurreret miles, ædificiis omnibus jussu Galuani subditæ facer: magnoque omnium dolore, quique ut in tutum suas opes edcom-gesserant; quique subjectam oculis adamauerant prædā; cuncta, exceptis comæatibus, intra paucas horas arere, & ex ea quæ tardior

dior ad fugam fuerat, vrbana multitudine, capti plurimi, iuncus-
 que in portu vnus, & actuaria nauigia permulta. Minutis dein
 præliis terra marique fatigari hostis caprus: quem ad huius-
 modi machinas rudem adhuc, nihil æquè ac tormenta Lusitana
 terrebant. simul etiam, prægrauante multitudine, in tam par-
 ua insula cibariorum difficultas vrgebat: Super hæc, aduenis Re-
 gibus non sine causa injectus timor; ne Lusitana classis, aucta
 nauium numero, in eorum fines impetum faceret. ac proinde
 (vbi omnis ferme conjuratio, vbi proprii periculi incessit metus,
 quamlibet leui de causa dissoluitur) Tidorensi valere iusso, fœde-
 rati Reges domum quisque suam repente dilapsi. Eam occasionem
 Galuanus denuo tentandæ cum Tidorensi pacis idoneam ratus, si
 fortè rebus aduersis ferociam exurisset, legatos ad eum & litteras
 misit: neque ita difficile fuit, desertum à tot auxiliis, & recenti cla-
 de perterritum, ad æquitatem & concordiam reuocare, adnitente
 præsertim Cacile Rade, Regis fratre germano, qui inter cæteras
 causas, vulgata Galuani virtutum fama commotus, amicitiam &
 societatem cum eo vehementer optabat, Pacis condiciones fuere;
 vt Tidorensis ablata Lusitanis arma & machinas omnes redderet,
 caryophyllum insulæ totum Lusitani duntaxat Regis procurato-
 ribus à Ternatensi formula venderet, neminem contra Lusita-
 nos aut armis aut vlla iuuaret ope: Lusitani pretium sine do-
 lo persoluerent, & vrbi reficiendæ vnâ cum insulanis instaret. Hæc
 in leges renouata societas est: eaque magis in dies mutuis de-
 inde congressibus donisque, & egregia in primis Galuani fide ac
 liberalitate coaluit. Inde aduersus Geilolium, minitantem adhuc,
 & de Christiana religione in primis pessimè meritū, Galuanus clas-
 se profectus, Ternatem sua tempestate rejicitur. Ibi, quodd statim
 navigationis Indicæ aderant dies, nefaria militum seditio rursum
 exorta, & missionem & frugis priuatim auerendæ potestatem fe-
 rociter postulabant. eos, Galuanus, quando per vim coercere non
 poterat; tum verbis tum exemplo ad officium reuocare conatus
 est. quippe, nō solum ipse, contra aliorum cōsuetudinem, ab omni
 negotiatione prorsus abstinuit, sed etiam vltro sibi collatam à Ti-
 dorensi Rege proceribusque magnum caryophylli numerum in
 Regis Lusitani apothecas a scribis & custodibus iussit inferri. Sed
 videlicet nullum in rebus humanis remedium efficac est, vbi men-
 tem, de cœlestium bonorum contēplatione dejectam, fœdus auari-
 tiæ morbus inuascrit. Facta cōspiratione permulti collectas fruges
 furtim in naues imponunt: cum intentantes arma palam, si quis
 eos retinere aggressus esset, non modò contra leges amicitiae,
 sed

sed etiam contra jurisjurandi fidem, inter infestas gentes ducem repentē destituunt, & impia vellificatione in Indiam intendunt iter. neque tamen de facinore tam atroci vlla dein quæstio ab Indiæ Prætoribus habita. At Galuanus, quamquam asperis in rebus à magna suorum parte desertus, consilio tamen atque animo stetit. Ac primum, quodd omnes in partes magnopere interesse cernebat, profugos & ipsa desperatione in furorem versos Ternateenses mitigare, & in patriam reuocare adhortationibus, monitis, ad præsertim illustribus justitiæ & sanctimonix documentis instituit. quam ad rem, Tidorensium quoque, suasiones haud mediocri momenti fuerunt. paulatim ergo positis odiis, relictas dudum sedes & incunabula repecebant. Quominus frequentes redirent, Tabariæ desiderium, (quippe nondum defunctum audierant) Aialo præsertim extincto, erat in causa, Aeriū, inter cætera, quodd & ætate minor, & è peregrina pellice natus esset, auersabantur. Galuanum orabant, vt innoxium Tabariam ab Indiæ Prætoris depolceret atque ipse interim arbitratu suo regnum administraret. Neque conditio erat spernenda, quãdoquidem ex huiusmodi procuratore, præter cæteras vtilitates, nullo prope negotio Galuanus ditari assatim poterat. Sed partim, credo, incertus vtrum ea res Ioanni Regi grata esset futura; partim haud ita decorum ratus, Christianum hominem in parentis pastorisque loco Mahometanis præesse; oblatum sibi honorem opesque magno animo & exopto repudiavit: omnique arte ac studio, muneribus etiam è sua pecunia consecutus est, vt in patriam cum cunctis remigrarent, & communis concordix salutisque gratia, Tabaria interim, amisso, Aeriū Regem volentes agnoscerent. Hac maxime ratione, Galuanus rem Ternateensem diu multumque jactatā, haud suo magno labore ac difficultate restituit. Cæterum ab Geilolio & Bactanio adhuc restabat bellum. Nec dubitauit Galuanus Regem vtrumque ad singulare certamen protinere; vt vnus aut alterius capere potius, quàm multitudinis damno & vexatione, certamine finiretur: & in arenam haud dubiè ventum esset, ni Rades, cuius modò meminimus, pro amicitia intercessisset. Hoc vel in primis adiutore & sequestro non provocatio tantum oppressa, verum etiam inter Lusitanum & Regem ambos reconciliata pax, & longo intervallo renouata commercia. Post hæc, ad reficiendas vrbes per bellum dirutas, curæ conuersæ, qua in re fidem Tidorensi Galuanus egregiè præstitit. dein, calcariis institutis, Ternateensem ipse arcem augere edificiis & propugnaculis aggressus est: portusque aditum, antea insidiosum & perangustum, scopulo, què modicum occupabat, surgentis caueso, reddidit amplius. Ad hæc,

hæc, Lusitanos colonos, contractis ad sobolem nuptiis, horrando perpulit, priuatas ædes pro arundineis cœmentitias facerent, puteos foderent, hortosque & allatas ex India vites & poma sererēt; quam ipsam ad rem, & ad cætera vitæ ministeria, largas aquas à duodecim ferme passuum millibus ad arcem vsque perduxit. Insuper Aerio Regi, ducta iam ad propagandam stirpem vxore, consulenti popularibus suis, & ædificandi æmulatione vehementer incenso, rectas vias atque transuersas, & cæteram vrbs dimensionem summa eius voluntate descripsit. neque ipsum modò Regem, sed omnes peræquè incolas, omni officio & humanitate demerèbatur. Ex quo apud barbaros tantum huic viro beneuolentiæ & venerationis accessit, vt eum æquè ac parentem cuncti obseruarent: ipse quoque Rex, & magistratus, nihil ferè grauioris negotii, nisi ex eius auctoritate susciperent. Per idem tempus, in Mauricis insulis archipirata quidam, haud contemnenda classe non modò gentem importunè vexabat; sed etiam Ternatensibus atque adedò Lusitanis apertè minabatur. Aduersus id malū Galuanns caracoras aliquot, ab Tidorensi Rege commodatas, cum paucis Lusitanis & auxiliariis aliis misit Fernando Vinagrio sacerdote, viro impigro, expeditioni præposito; is, Christo duce ac præside, insignem ex hoste victoriam tulit. Archipirata, & ipsius frater, aliiq̃ue multi occisione occisi, cæteri turpem in fugam auersi. Inde Vinagrius ad Mauricasres componendas adhibito studio: cum plerosque ex iis qui per metum a Christo paulo antè descuerant, in gratiam cum Ecclesia reduxit; tum alios quoque non paucos ad fidelium numerum aggregauit. Hanc lætam adedò victoriam, alia mox neque magnitudine neque fructu inferior subsequuta. Iunci complures ab Iaua, Banda, Macazate, & Amboino insulis ad cœmendum caryophyllum Molucas petebāt; Ea re cognita Galuanus, ne per huiusce classis aduentum Lusitana commercia turbarentur, caracoris viginti quinque, Lusitanos haud amplius quadraginta, & auxiliares circiter quadringentos imposuit. Cum ea manu profectus Iacobus Lupius Azeuedius, Molucensi mari præpositus, ad Amboinum occurrit hosti; neque vlla pugnandi mora est facta. fusi fugatiq̃ue magna cum cæde barbari; & ex ipsis iuncis, aliquot in potestatem veniēre. in iis tormenta complura, telorum vis ingens, & pecuniæ nō parum inuentum est. Inde territis latè nationibus, victor Azeuedius Amboini oram legens, accolæ maris vniuersos aut voluntate aut vi ad nomen Lusitanum adiunxit: iis qui Atiuam, Mâtelum, & Nuciualem præcipua eius littoris habent oppida enixè petētibz, Christmasa sacra per sacerdotes impertit. ac demum rebus è ser-

tentia gestis, magna cum præda Ternatem reuertit. iisdem ferè
 diebus, Galuani missu, Ioannes Focatia ad Papuas insulas delatus,
 consilio ac lenitate magis, quàm viribus, regulos omnes ad socie-
 tatem atque amicitiam perduxit Regis Lusitani: præbitamque ab
 iis magnam commearus copiam, incolumi classe Ternatem adue-
 xit. Hoc tam secundo rerù progressu, ne quid ad gloriâ Galuani
 præfecturæ decisset, ex alia quoque parte ostiū repentè ingēs Euā-
 gelio patuit. Macazar est insula, cuius modò meminimus, leucas
 à Molucis in Orientem quinque circiter & quadraginta. Eadem
 ab Aquilone in Africum perpetuo tractu leucas ferme ducentas
 excurrit; atque, vt aliæ ferme vicinæ, plura in regna diuiditur. A-
 bundat in alimenta mortalium oryza, sale, carnibus, pisce: in re-
 liquos verò vsus atque delicias, candida veste, sandalo, ebore, au-
 ro, margaritis: & quæ corporum firmitas & studium est gentis, va-
 lentissimo in primis & exercitatissimo remige. Super hæc, amni-
 bus ad enectionē subuectionemq; scinditur multis, qui è mōrana
 intorsus regione decurrunt. Ex hac insula germani duo fratres
 Ternate nuper baptismi sacramentū, sponse eodē & hortatore
 Galuano, susceperant, nouisq; de more nominibus Antonius Gal-
 uanus alter, alter Michaël vocabātur: ambo deinde cū in patriā re-
 uertissent, Euāgelio utcūq; prædicando, magnam populariū partē
 ad cōtemptum ficitilium Deorum, ac miram in cupiditatē nouæ
 ipsi quidem ac peregrinæ religionis impulerant. Ea re permoti,
 legationis munus iidem ad Galuanum gentis nomine haud ita
 grauatè recipiunt; atque ad conciliandam facilius societatem, va-
 rio genere mercium, quas terra fert, in naues imposito, nobiles in-
 super aliquot adolescentes baptismi causā Ternatem adducunt.
 Periucūda Lusitanis ea legatio fuit. Macazares cōfestim sacro fon-
 te lustrari, & Franciscus Castrius notæ probitatis & industriæ vir,
 ad firmandam cum ea gente & ineundam cum vicinis Regibus a-
 micitiā, haud sine muneribus à Galuano missus, ex itinere primū
 ad insulā Celebiorū appulit Geriganum. ibi clementer acceptus,
 Regem vnā cum fratribus, coniuge, ac filio, itemq; è nobilitate ad
 centum & triginta, & è plebe non paucos ab idolorum seruitute,
 ad vnus Dei cultum, ingenti omnium animi voluptate conuertit:
 & elutis baptismate maculis, neophytos alios aliter, ipsum Regē
 nouo nomine Franciscum appellauit. duo & viginti dies in tam
 salutari negotio positi. dein, magno sui desiderio relicto, Castrius
 ad Mindanaum insulam accessit; ac legens oram, denique ad insi-
 gne oppidum Siliganum haud frustra delatus est. quippe Regem
 (quem Antonium exinde Galuanum vocarunt) Regināque, & filias
 duas,

duas, & è populo centum circiter & quinquaginta ad Euangelicam veritatem ab impia superstitione traduxit. In eadem insula baptizari cum vxoribus, fratribus, liberisque, & magna populi turba Reges alii tres, Butuanus, Pimilanus, & Camiguinus: illorum utriusque Ioannes, huic Franciscus inditum nomen. His rebus peractis, à Mindanao Castrius cum ad Macazares vela fecisset, aduersis repente ventis ac sua tempestate pæne submersus, Ternatem necessariò rediit. Macazarense expeditione in aliud tempus dilata. Interea Galuanus magnopere lætus relatis in horreum Domini, quamquam oppidò paucis ex infinita messe, manipulis; ad nouas operas comparandas diuino prorsus instinctu seminarium puerorum instituit. quod vnicum labenti Christianæ disciplinæ remedium, tanto deinde post Tridentina Synodus approbavit. In id Seminarium adlectos è variis nationibus adolescentulos indolis bonæ, qui matura dein ætate, in sua quisque patria Euangelio insisterent; summa cura ac diligentia, quoad permetterent occupationes, per se, perque suos, Christianis & litteris imbuebat & moribus. quin etiam, parentes barbaros, quo facilius desiderium ferrent; & verbis, &, vbi res posceret, etiam donis, admirabili quadâ benignitate ac mansuetudine leniebat. Hic Molucensis rei cursus Nonnio Indiam regente per nouennium fuit. Eodè Prætore Nonnio primus ex Episcoporum numero, ad ecclesiasticam rem inspicendam ordinandâque, Fernandus è Franciscana familia in Indiam venit: ibi cum cæteris functionibus, tum sacramentis præsertim Confirmationis & Ordinis ritè ministrandis, nec non per sacras conciones & priuata colloquia Lusitanis ad disciplinam atque ad officium reuocâdis, ethnicis ad Christianâ alliciendis fidē, Episcopale munus egregiè præstitit. nec dubium, quin multa & ab hoc viro & ab aliis in eo genere digna relatu & præconio gestasint. Sed admodū raræ tum quidem in iis locis fuerunt litteræ: & si qui exstant scriptores; ii ferme institutorum peregrinationes atque commercia, & ducum res bello gestas, ac domesticas plerunque dissensiones per otium explicant; Christianæ rei (quod caput erat) progressum, & in erudienda barbarie piorum labores & fortia facta, quasi ab instituto aliena vel omnino prætereunt, vel mira breuitate perstringunt. Inter cæteros multa est mentio Zufolarini, quem ad Goam obsidendam, Albuquerque Prætore, venisse docuimus. Is deinde, honoris & gratiæ causa Azedecan ab hero Idalcane appellatus, & aliquot insuper auctus vicis atque castellis, ad amplas breui peruenit opes: ac Pondam vicum, de quo supra diximus, ad multa opportunum, & vbi Goæ imminentem latâ, fossâ

& egregii operis muro circumdedit. Veritus deinde propter interpositas offensiones, (qui Mahometanis Regibus ac tyrannis est mos) ne ab Idalcane per calumniam omnibus bonis ac fortunis euerteretur, occultum fœdus cum Nonnio Prætorè percussit, atque ad Lusitanorum animos demerendos, Batdesiana & Salsitana portoria, opimi & propinqui redditus, Ioanni Regi sponte assignauit. Missi confestim ab Goa exactores & scribæ, fixo in iis locis domicilio, aduentitiæ & insperatæ pecuniæ non exiguas colligebant summas. Haud ita multum dein effluxit temporis, cum Azedecan, vel putgatis, vt fit, suspicionibus; vel deprecatoribus apud Idalcane adhibitis, pristinum gratiæ locum recepit: demptoque metu, pœnitere cepit hominem, proiectæ sine causa tantæ partis fructuum; & præualidæ gētis in eas terras inductæ. Multa visuntur apud Indos fanis dæmonum adiuncta domicilia, non modò virorum, sed feminarum etiam, præsertim quæ defuncto marito sese cremandas eundem in rogi inferre non auctæ, (quam vetustissimam esse consuetudinem, & Propertius & Strabo demonstrant) metu deinde ignominia, lucem & celebritatem hominum fugiunt; & remotis ab vrbe locis intra septa quædam inclusæ, quod reliquum est vitæ, in execrabili Satanae famulatu consumunt. Ex hisce vnum commodo situ, Lusitani Quæstores inuasérant. locus, de nomine cacodæmonis, cui dicatus erat, Bardor appellabatur. Eos inde, facta manu, duce Solimano barbarus pellerè, & vetustigalia sibi vindicare frustra conatus, occasionem insuper Lusitanis præbuit, arcis egregiæ, quam Raciolū appellāt, in iisdē finibus extruendæ. Tum verò Azedecan, auctis externo milite copiis, nouē circiter milliū summam expleuit: in quibus cataphracti erant equites quinquaginta, leuioris armaturæ ducēti. Cum hisce copiis idem Solimanus Raciolum accessit primò. dein ad eliciendum in insidias Lusitanum reducto exercitu, duas inde leucas, circa mōtis cuiusdā flexum, occultè cōsedit. Interea excitus a Raciolanis Ioānes Pereria Goæ præfectus, absente per eos dies Nonnio Prætorè, cum Indis mille, & Lusitanis quadringentis, quorū erant equites non amplius centū, extemplo Raciolum accurrit. inde, cupiditate certaminis ad hostem parū explorato, prouecti Lusitani, iniqua repente cernunt omnia, numerum peditū equitumque, naturam loci, corporum habitus. quippe, longè ab arce subsidioque, non modò cum multiplici, sed cum recenti aduersario, fessis ac paucis prælium instabat. Solimanus interim, ad circumeundos Lusitanos extenuata maiorem in sinū acie, pedites ab lateribus, cataphractos in medio, expeditos equites centenos in utroque cornu locauerat.

iamque

iamque promotis agminibus, ad iactum missilium, quæ ignea erant
 pleraque, ventum erat; cum ex imminente periculo turbaret Lusit-
 anorum, præsertim auxiliarium, mentes; & insolitus quidam ocu-
 lis animisque terror offusus. Ea re animaduersa Ioannes confestim
 aciem interequitans; Quæ vos (inquit) noua formido, commilito-
 nes, quis præter consuetudinem horror inuasit? scilicet ex longa
 defatigatione, incommodo loco deprehensi, nec opinatam ho-
 stium multitudinem extimescitis. quasi verò nunquam adhuc, ex
 eiusmodi periculis ac difficultatibus, Dei benignitate, cum inco-
 lumes, tum victores etiam euaserimus. Nōne, qui rebus in asperis
 ad hanc usque diem nobis maioribusque nostris affuit Christus, nūc quo-
 que præsens ac propitius fore putandus est? aut non idem hic est
 hostis, quem antea sæpe fudistis? cuius toties in terga pugnaſtis? cui
 per hosce dies inuito ac renitenti munitissimam arcem imposui-
 stis? Proinde, state animis viri, & omnem salutis spem, secundum
 immortalem Deum, in dextris ac virtute reponite. Nam de rece-
 ptu, ne deliberatio quidem reliqua est vlla. Cæderetur patenti capō
 fugacissimus quisque, prius quam fractis metu viribus ad moenia
 Raciolana tanto intervallo perueniat. Inter hæc dicta, conspicia-
 tus intentos ad orbem claudendam hostes, Iordanem Freitam eū
 delectis equitibus triginta in cataphractus immittit. ipse cū pug-
 nacissimis noxem, (nam reliquos tardabat metus) antequam ho-
 stium cornua inter se coirent, in alterum ardētibus animis impe-
 tū dat. Et quamcunque in partem sese ferox iuuenum cōcitāt glo-
 bus, perturbant hostiū signa, & maiorem quam pro numero edunt
 stragem; atque instantibus nuper, ultro ipsi pauorem ac trepida-
 tionē inouunt. Eo spectaculo Solimanus accensus, ex alterā par-
 te cum suis in auersos incurrit. ita abruptū ab æliqua acie cornu,
 & solutis ordinibus, promiscuè geri cæpta res est. Et Lusitani so-
 ciique, cū inter pugnae fugæque consiliū aliquandiu trepidas-
 sent; pudore demum per ignauiam deserendi ducis, & mutuis inter
 se adhortationibus incitari, densata acie, & pariter clamore subla-
 to, medios in hostes inferunt signa: & corrigendæ tarditatis ac de-
 mendæ ignominia studio, valida facta impressione, hostes impellunt
 primò: dein redintegrato impetu proflus auertunt. Fusos inde pas-
 sim Peroria cum equitibus, ad proximum usque flumen acriter in-
 sequutus, latè cæcidit; cū quidem Canarini & Decanſi, ne in fu-
 ga dignoscerentur, vitætes ramos, quod sociorum Lusitani nomi-
 nis erat insigne, capitum tegamentis infererēt: ex hostibus, eo præ-
 tio præter captiuorum turbam, mille & septingenti desiderari, &
 Lusitanis & auxiliariis icti, sagittis ferme complures, de vno
 quidem

quidem (quod portentosi simile videatur) occisus. Tum castra, plena omnis opulentiz, momento direpta. & Pereria, euidenter planè Dei superumque auxilio, cuius maximè fideia inierat pugnam, memorabili parva victoria, spoliis diues & barbarica suppellectili, Goam reuertit; omniq; obuiam effusa ciuitate, cum laudibus & cum solenni supplicatione ouans urbem introiit. At Azedecan, quamquam tristi nuntio perculsus, non tamen idcirco abiecit belli consilia: quin, Solimano dimisso, cuius ductu iam toties malè pugnatum erat, Carnabecum Turcam Asiaticum, virum & corporis robore & armorum arte præstantem, & sub eo præfectos octodecim ex eadem natione conduxit. ii cum ostingentis equitibus, & peditum quatuor millibus ad eadem vectigalia recuperanda profecti, rursus ab Lusitano vincuntur: Carnabecus ipse inter alios, ac Turcæ præfecti, eo prælio ad vnum omnes occisi. Neque tamen incruenta Lusitanis victoria fuit. promptissimi aliquot, partim profundis foueis hausti, quas consultò occæcauerant hostes; partim etiam ipsius Carnabeci manu perempti sunt. Ea pugna fractus tandem Azedecan, ab armis abscessit: & pacata in aliquot annos regione, Lusitanus traditam sibi vectigalium possessionem, haud sine magno prouentu, retinuit,

LIBRI DECIMI FINIS.

HISTORIARVM

INDICARVM

LIBER VNDECIMVS.

VM hæc à minoribus præfectis geruntur, ne ipsi quidem Nonnio Prætori fuit otiosa prouincia. Is ingentem nactus naualem apparatus, quem decedens Lupus Valsus partim Goæ partim Cocini reliquerat, ad expeditionem Diensem, quam Lusiani dudum coquebant, animum adiecit. ac primum idoneos homines, magnis præmiis inuitatos, mercatorum specie Diam ex vrbe Goa præmisit; qui cuncta probe cognoscerent;

rent; ac Lusitanas vires augendo verbis, Tocanem dynastam, Sacæ demortui fratrem, ad vitanda certamina, & componendam quavis conditione pacem impellerent; ac demum appropinquanti sibi omnia explorata clam ex vrbe renuntiarent. In horum opera & fide, quam multis rebus perspectam habebat, magnam rei perficiendæ spem collocauerat Nonnius. Dein, satis prouisis omnibus, quæ ad rem pertinebant, diem ad conueniendum nauticis omnibus Ciaulum edixit. Ab Ciaulo profectus cum ornatissimis nauibus variæ formæ trecentis, in quibus erant Lusitanorum tria millia, Malabarium totidem, & Canarini bis mille; Damanam oppidum oræ Cambaicæ processit, metu desertum ab incolis. ibi, solenni peracto sacrificio, Antonius Petronius Franciscanus, pro concione cunctos ad obeunda fortiter militiæ munera, pellendosque ex vrbe Dio nefarios Christiani nominis hostes, Mahometanæ sectæ cultores, hortatus est. Ab Damano classis, præciso Cambaico sinu, Betelem tenuit. Hoc nomine insula est, per exiguo circuitu leucæ ferme vnus, angusto admodum freto à continenti disjuncta, difficili accessu, pæne vndique septa præruptis haud modicæ altitudinis rupibus. Ea, quod leucarum octo non amplius trajectu peropportune imminet in urbem Dium, & circumdato muro inexpugnabilis reddi facile poterat; ad eum locum muniendum paulo antè Cambaia Rex quædam è suis præfectis, Turcam natione, cum duobus millibus armatorum & structoribus operisque circiter mille transmiserat. Sed nondum eò peruenerat opus, ut arceri munimento externa vis posset: ac proinde repentino tantæ classis aduentu perterriti milites, & præter cæteras difficultates etiam nauigiis ad transmittendum, vel accersenda è propinquo auxilia destituti, consilio habito, de arce honestis conditionibus tradenda cōsentiunt. Dux ipse, quo plus auctoritatis inesset legationi, accepta fide, ad colloquium prodiit. Petebat uti sibi cæterisque insula excedere, suæque secum exportare rurò liceret. Cui Prætor, insolito ferox apparatu, & audus rei gerendæ, ipsi quidem id parenti dare se dixit: cum reliquis, nisi permittentibus omnia, negauit ullam pacis conditionem esse. Hoc tam triste responsum in arcem relatum, mistam desperatione iram in militum pectoribus accendit. Extemplo regius Quæstor, ex obuiis strabibus raptim conferta rate, per tenebras pecuniam regiam in continetem auxit. hunc, nâdo subsequuti ex imbelli turba qui poterant. cæteri, fero & infando consilio, vxores, & liberos, & quæ habebant carissima, in vnum congesta cumulum, ea ipsa nocte succedunt. & ex vniuerso præsidio septingenti ferme, certo deuotionis

genere, monachorum instar vertice capitis ad coronæ seu diadematis figuram abraſo, (adeò is ritus apud barbaras quoque nationes defunctum humanis curis animum, & ipsius prodigum vitæ significat) ad mortem fortiter oppetendam obſtipata mente conjurant. Inde cæci furore & amentia, non ſine probris conuitiisq̃ue, Luſitanum vario telorum genere ſupernè laceſſunt. Ea commotus audacia Prætor, non expectato, vti decreuerat, Solis ortu, (& fortè nox erat Lunę radiis admodum illuſtris) expoſito milite, à quatuor ſimul partibus adortus inchoatam arcem expugnat. Variis inde locis, vti ſeſe paſſim conglobauerant hoſtes, atrociter dimicatum eſt. Dux ipſe cum egregiis aliquot, eques primò cum prædes, ingenti animo prælium ciens, haud inultus occubuit. Caſo duce, fuga in omnes partes illico fieri capta. cumq̃ue hinc infeſtæ cuspides; inde vaſtæ crepidines, & obleſſum nauibus mare ad ſalutem obſtarent; vrgente metu alii per ſaxa cauteſq̃ue ſeſe deuoluunt, alii ſpecus & latibula circumſpiciunt: multi eminus trajecti miſſilibus, multi cominus gladio haſtæve conſoſſi, pauci admodum in ſeruitutem abducti. Cæterum vnus memorabile in primis exitium fuit. is, in anguſtiis deprehenſus, cùm adhærentem lateri comitem interfectum, & in ſe deinceps intrepam Luſitani lanceam cernebat, nulla cunctatione in vulnus ac ferrum vltro ſemet impellens, ad corpus aduerſarii per ipſum haſtile furibundus affluxit, & ſtriſta ſica, nec opinantis abſcidit femur. ita, mutuis ictibus, alterius vterque ſanguine expleti, in eodem panè veſtigio corruerunt. E Luſitanis deſiderati nobiles viri ſeptendecim. vulnerati centum & viginti, quòrum nonnulli poſtmodum expirarunt. Poſt hæc, euerſis aut incenſis Cambæorum operibus, eorumq̃ue tormentis in claſſem acceptis, Prætor circa eandem inſulam octo ferme dies in anchoris ſtetit. nuntium ab exploratoribus de ſtatu rei Diensis ibidem expectans. Ea mora ſaluti Diensibus fuit. Siquidem per eos ipſos dies Muſtafa, & Soſar, qui nuper ab Adeni obſidione recellerant, fugitiua. vti ſupra demonſtratum eſt, Turcarum tyranni mancipia, nouam & conditionem & ſedem quærentes, Diem claſſe deuenère, locumq̃ue ſexcentos Turcas, Arabas mille & trecentos, & præter minora tormenta, baſiliſcos ænecos egregiæ formæ tres in urbem inuexere. Hoc tam inſperato ſubſidio magnopere confirmatus eſt Tocan, cùm paulo antè, Luſitanæ claſſis fama conterritus, ad deditionem haud dubie inclinaret. Exinde, Muſtafæ ipſaſu, emiſſa extra oppidum cum pretioſis rebus puerorum ac mulierum turba, reliquos oppidanos recensuit. inuenti qui arma ferro poſſent, prætor nouos auxiliares, vndecim ſerè milia, & omnes gra-

pes grani edicto veriti egredi ex vrbe. Tum, eodem hortante atque adiuuante Mustafa, stationes ad portas, in muris tormenta vigiliaeque dispositæ: & sub præcipuas vrbis vias acti, & sulphureo puluere completi cuniculi; quibus, si in urbem irrupissent hostes, in extremam eorum perniciem ignis applicaretur: & intra ostium portus, quod ferrea catena claudi solitum esse docuimus, tres & septuaginta biremes instructæ: denique nihil omissum, quod ad urbem, præsertim à mari, firmandam tali tempore pertineret. Nonnius, uti dicebamus, consultò ad Betelem interea trahebat moram. dein, cum ii quos ob id ipsum ab Goa præmiserat, neq; ipsi venirēt, neq; nuntium aut litteras mitterent; quippe custodibus ad exitus omnes appositis; ignarus omnium quæ apud hostes fierent, ad incertum euentum à Betele Dium ire perrexit; haud dubiè ratus, ad conspectum tantæ classis, motum aliquē in vrbe futurū. Vbi ed peruentum est, vixdū in sælo jecerat anchoras, paratus per colloquia tētare animos incolarum; cū ex omnibus repētè propugnaculis in classem vis ingens pilarum emissa. è quibus, inspectante Nonnio, in ipsam pænè Prætoriam tres illatæ, magnam cōsternationem fecēre. Inde subducta extra ictum classe, & omni spe nō voluntariæ deditiois modò, sed etiā pacis abscissa; cum speculatoriis nauigiis missi, qui è proximo, quoad liceret lustrata oculis vrbe, certi quippiam referrent. ii, abraso ad jacula vitanda littore, sensim progressi, ingentē aspiciunt pro muris hominum frequētiā, & nauium multitudinem in portu paratam, & omnia telis atq; tormentis, micantibusq; cum ingēti sono flammis horrētia. Simul apimadvertunt, non equē ab terra atq; à mari difficilē oppugnationē esse: & sicubi descēsiō facta sit, à Septentrionibus maximē succedi ad mœnia posse. Hisce rebus cognitis Prætor, quòd in vnam rem naualem intentus, terrestres pugne machinas & instrumēta nequaquā aduxerat, portus claustra perfringere, classemque adoriri, & simul è nauibus mœnia diuerberare decreuit. In eam rem postridie cum tormentis maioribus promotæ, centonibus & pluteis tectæ, scaphæ complures, triremibus ab tergo & ab latere adjunctis: quæ simulatque per stragē aliquis aditus daretur, ad irrumpendum inter volitantia tela militem audacter exponerent. Hæc, turbatis inexpectata hostium vi plerisque, aduerso insuper æstu, per metum ac trepidationem ægre fiebant: & simul periniqua erat verberandi conditio: quippe cū oppidani, è fixo & immobili, ad ictus destinatos tormenta librarent; Lusitani, è fluxo & instabili, propè in incertum mitterēt tela. Ergo, ut in huiusmodi cōditione, alteris nihil ferme illatū damni; ex alteris, propugnatores & auro non pauci

pænè momento discerpti sunt: & quod vel in primis oppugnantibꝫ
fregit animos, omnia ferme tormenta, majoribus quam quos pa-
cerentur bolis, & nimia defatigatione disrupta. Hoc tam infelici
successu percussus Nonniꝫs; ne simul ad procellas ac tempestates
expositam in salvo classem haberet, simul milites remigesque tanto
cum detrimento densissimis hostium globis objiceret; sublatis an-
choris, frendens gemenſque irritò conatu ad Betelem rediit. Inde,
Antonio Saldania ad persuastandam Cambaicam oram cum parte
copiarum relicto, ceteras ipse Goam reduxit incolumes. Eòdem
paulo pòst Saldania quoque rediit, inter ceteras clades euerſa Go-
ga, (id oppidi nomen) & onustis Indica fruge quinque & viginti pa-
ronibus vno incendio absumptis, Cambaici sinus custodia viro e-
gregiè forti Iacobo Sylueriæ tradita. Goahyems iure dicundo &
nauibꝫ reficiendis exacta; deinde vbi sese æstas aperuit, Cialem
Prætor classe contendit. is locus vltra Calecutum duas leucas ap-
prime nauigabili æstuario impositus, mirè factus erat ad Arabum
infestanda commercia, & Zamorini consilia exploranda, conatus-
que opprimendos. Ibi ergo Prætor, quieto Calecutano, neque ad
impediendam ædificationem auso inire certamen, arcem egregiã
opere militari paucis diebus exstruxit. In eam rem agri pars cū pal-
metis ab Cialensi regulo præsentibus nummis coëmpta: & regulus
ipse, ne Zamorini vim extimesceret, in fidem ac societatem acce-
ptus est. Eadem æstate, Iacobus Sylueria, Tanahensem dynastam
Diæſis auxilii fiducia tributum pèndere recusantem aggressus, op-
pido exegit; ipsumque oppidum egesta præda cremavit. In eodem
tractu Bandoram, qui locus erat in Tocanis ditione, & opere ma-
gno & valido præsidio munitus, vi cepit ac diruit. Multos præterea
Cambaix oræ vicos euerit; naues partim subductas exussit, partim
cum oneribus Diu petentes excepit aut depressit. ad hæc, in re-
migum supplementum, quatuor millia captiuorum abducta; &
clausis vndique maritimis com meatibus, Diens portorio & anno-
næ ingens eo anno detrimentum illatum est. eadem pænè vastitas,
eodem Sylueria duce, anno inſequenti propioribus etiam vrbi Dio
littoribus atque agris inuecta. villæ, vici, nauigia passim incensa.
multi mortales abducti. opulenta emporia duo. Pate & Patane, haud
sine certamine capta & direpta. Mangalor oppidum insigne (quo
itè nomine emporiũ est in ora Malabarica) dilapsis metu Mahome-
tanis, deletũ: ditati præda milites: nec parũ pecuniæ in regiones quo-
que fiscos redactũ: impunè cuncta: cū & nouo Cābaix Regi Badu-
rio, interioribus implicito bellis, haudquaquã vacaret opem ferre,
quamuis adẽ laboranti oræ maritimæ; & Melicus Tocan, circun-
ferenti

ferenti bellum Lusitano occurrere nec posset, nec satis audere absente Mustafa, qui post repulso ab Dio Lusitanos, in regiam cum læto nuptio ad præmia petenda, & venditandam in posterum operam suam Regi, haud sanè magna Tocanis voluntate, contendebat. Eo adiumento ac præsidio destitutus Toca, omnibus circa populis ob recentia dâna terrore nominis Lusitani perculsis, quicquid habebat copiarum ac virium, partim ad vrbis Dii custodiâ, partim ad muniendum Bazainum summo studio cōferebat. Et Nōnius, ardens dolore susceptæ ad Diuum labis, ad cā eluendam, excidium Bazaini tacitus dudum apud se voluebat. Ac maturandū ratus antequam ab terrore populationum rescicerentur hostium animi; cum nauibus amplius octoginta; & bellatorum quatuor millibus, quorum dimidia pars Lusitani, cæteri Malabares aut Canarini erant, Ciaulum accessit. inde præmisso cum expeditis nauigiis Emmanuele Albuquerque ad porrus introitū occupandū, ipse Iacobo Sylueria trans Diuum accito, cum cætera classe subsequitur. Bazaini tum agebat Toca, magno equitum peditumque numero ad famam classis Lusitanæ contracto. Munitionis autē ratio erat huiusmodi, arcem idoneo loco ædificatā habebant. præterea, ad euripi fauces, qua descensuros putabant hostes, propugnaculum excitabant. inde perpetuam fossam immisso mari, itēque aggerem cum crebris turribus, magna tormentorum imposita vi, ad oppidum vsque perduxerant. neque oppugnari, nisi eo munimento superato, arx poterat; & frequētia tectis loca protinus petenti hosti, nullis circa siluis aut collibus, turres ab latere minabantur. Nonius, duce trās fuga locorū perito, paulo supra id quod dixi propugnaculum, tripartitè exposuit copias. Primo agmini Iacobus Sylueria, secundo Fernandus Deza, & nauarchi aliquot præerant; postremū ducebat ipse. Vbi propius ad munitiones ventum est; Lusitani, tentata, dein omīssa propter altitudinem fossa, præter hostiū oculos ad oppidum rectā contendunt. Scilicet in prætereuntes cōfestim ex aggere sæuus imber telorum, perpetua iaculatione coniectus, quacunque audax incedit agmen, ignifera bolides, plumbei ac ferrei globi spicula dēsa circumuolant. Mirū profectò, & quod, nisi in potentiam Dei referatur, planè fidem excesserit. Puro & patienti littore, cū ē turribus ac fenestellis vndique peterentur, nemo prorsus omnium ictus est. quo miraculo commoti auxiliares multi, sponte dein Christianam fidem amplexi, cū ita affirmarent: angustis in rebus nullum omnino æquē atque Lusitanorum Deum suis cultoribus esse præsentē atque propitium. Ad extremas munitiones cum decem amplius millibus armatorum sese Toca

ostendit. Ibi acrior concursu primo, quam perseverantior pugna fuit. Inuehentem se magno impetu Lusitanum, gladiisque & hastis aduersa ora & pectora fodientem, diutius non ferentes Mahometani, transmissio per pontem euripo, ad proximos montes celeri fuga succedunt, eodemque loco castra cōmuniunt. Nec maior inclusis intra arcem, ad sustinendam oppugnationem, animus fuit. Eminus conspicati suos abeuntes, & hostium aduentans agmen, extemplo sese per auersam arcis partem omnes ejiciunt: trajectoque pariter euripo, Tōcanis vestigia subsequuntur. Per hunc modum arx oppidumque minore quàm timebatur certamine in potestatem venit. ē Mahometanis, tum in prælio tū in fuga, cēsi quingenti & quinquaginta; ē Lusitanis, desiderati nō amplius sex. Mortuum ibi sulphurei pulueris & globorum inuentum, & maiora tormenta circiter quadringenta. Prætor, collaudato præcipue Sylueria, & iis qui in primo agmine dimicant, (nam ad secundam aciem & subsidia prælium non peruenerat) donisque militaribus de more distributis, in ipso littore castra posuit: inde quicquid erat fertile in agris, ferro ignique corruptum; oppletæ hostium fossæ; prorum vallum, & arx ipsa, quod ad eam tuendam copiarum non suppetent, à fundamentis excisa: & Nonnius, per se perque suos egregie repenso barbaris quod ad Diū acceperat damno, incolumi classe Goam hyemandi causa repetiit. Circa idem tempus, Vgentanæ Rex Malacensem oram crebris excursionibus habebat infestam. Aduersus eum cum quadringentis Lusitanis à Malaca profectus Stephanus Gamma, qui tum vrbi præerat, aduerso flumine ad hostem subiit: ac munitiones primum in itinere obiectas, exposito milite per vim cepit: dein, fugato Rege, desertam arcem & urbem Vgentanam incendit; tormenta complura navesque captivas cum insigni laude victor Malacam reduxit. Sub hæc, ē Lusitania cum onerariis quinque Martinus Alphonsus Sosa, præfectus maris Indici designatus, Goā defertur. Is, accepta à Nōnio classe, navibus quinque & triginta, in quibus erant Lusitani sexcenti, ad Damanū duxit oppugnandum. Cambaici littoris id quoque oppidum est, supra Bazainum leucas ferme quattuordecim. Carebat inœnibus, atque ob id ipsum oppidani cognito classis aduentu diffugerant. Sed armis operis arcem Turcæ admisti Resburis, quæ gens atrocissimis dedita Carmanix fines attingit, quingenti numero tuebatur. iidem, urbis aditum à portu, tumultuariis munitionibus crebrisque tormentis obsepserant. Sosa in conspectum hostium delatus, leui primum nauigio ad contemplandam loci naturam & opera circumuectus est; dein vitato portu, nocte intempesta in asperum littus non

sine periculo repente descendit; ac partim scalis ad muros appositis; partim, dum pauidi quidam elabuntur, porris raptim occupatis, in arcem irrupit. Intra mœnia, cum Turcis præsertim, intercluso exitu, atrociter dimicatum est: ac, paucis exceptis qui inter primum, ut dixi, tumultum euaserant, cæteri ad vnum omnes occisi: è Lusitanis, decem desiderati non amplius: grauitèr icti complures. Arx triduo diruta, & solo, vix ut vestigium exstaret, æquata est. Inde victor Sosa totam Cambaicam oram, nõ sine magno terrore, Diu vsque percurrit. Capti & euerſi Damani fama Baduriũ valde commouit; præsertim quòd eo ipso tempore grauià ex aliis partibus bella imminerent. in quæ dum totis incumbit viribus, ne interim acrior ab tergo Lusitanus instaret; oratorem petendę pacis ad Nonnium misit; scriptisq; & obſignatis conditionibus, Ioanni Regi Bazainum, vicinasque insulas, quo in numero Salsetanæ sunt. & partem insuper continentis attribuit. Pace cum Lusitanis facta, sese ad cæteras expeditiones accinxit. Duo tum à Sepprentione hostes in primis vrgebant: Crementina vidua, Sangæ Regina, eximia specie, cæterũ præferoci & plus quàm virili ingenio mulier; à prima ætate militiæ rudimentis imbuta, pugnamque inire, Amazonum instar, intrepidè solita. itemq; Mogores, Scythica gens, præpollēs viribus; & cum finitimis Persis bello certare assueta. horum Rex Miramudius, à magno Tamberlane originem trahens, Mandoo dynasta sollicitante, (cuius auunculum Badurius pepulerat regno) paulò antè in Gàbaiz fines valido cū exercitu irruerat. Inde sublati animis Crementina, filij gerens tutelam, statutum olim vestigal Badurio abnuebat pēdere; coactisq; duobus equitum, triginta peditum millibus, in regia se se continebat vrbe, cui nomen Citor. Hæ duz maximè Badurium eo tempore distinebant curæ. Super ijs cū aliquandiu apud se deliberasset (nam alienis consiliis admodum raro utebatur) Sangam edomare quamprimum, dein Mogoribus omni conatu obuiam ire constituit. Apparatus autem huiusce expeditionis erat eiusmodi, quemadmodum à Christianis cognitum est, qui in eo ipso bello Badurij stipendia meruere: Equitum sub signis habebat centum & quinquaginta millia, è quibus erant grauis armaturæ triginta; peditatus quingentorum millium explebat summam: in ijs, externi variarum nationum ad quindecim millia. id erat exercitus robur. Ferracas & Abassinos, alij præfecti; Turcas trecentos Mustafa ducebat. accesserāt Christiani captiui, depris ad militiã vinculis, non plus octoginta; quorum erāt quinquaginta Lusitani, Galli reliqui; incertum quo casu, Dobriga quam vocabant nauis, ad Cambaicæ regiones

regiones appulsi. Armorum telorumque omnis generis vim ingentem, curulia tormenta mille admodum ex ære cuncta parauerat: iis, vastę magnitudinis quatuor basiliscos, intrementē solo, centena singulos bouum juga trahēbant. Hisce addita sulphurei pulueris pilarumque claustra quingenta, & libratores ac fusorię artis magistri complures, cum omni jaculandi & conlandi instrumento. ad hęc, turriti elephanti amplius ducenti; quaternas alii minores fistulas, majusculas alii binas, toridemque milites dorso vestabant. Signato in stipendium auro argentoque, vehes onustę quingentę, & super hęc omnia, Satrapę ac dynastę permulti cum suis quisque thesauris & magno comitatu sequebantur. iam verò mercatorum, opificum, lixarumque, & calorum summa iniri vix poterat. Cum hisce copiis ē Mandoo regno, quod nuper inuaserat, profectus in Sangę fines Badurius ad Citorem castra posuit. Ea vrbs edito loco duodecim milia passuum obtinet ambitu, sumptuosis admodum ædificiis publicē ac priuatim ornata, mœnibusque ac propugnaculis egregiē cincta. itaque propter maiestatem ac pulchritudinem, quamquam arroganti vocabulo, Mundi vmbella (id enim Citor gentis lingua significat) appellatur. & quoniam, si vel ad muros ex inferiore loco succedere Cambæus vel fame subigere inclusos instaret; cum anceps oppugnatio, tum lenta fore videbatur obsidio; consilium cepit hosti planē exitiale, magnis operibus machinisque ex tuto urbem adoriundi. neque difficilis erat ei molitio quantauis, nimirum exsuperante ad omnia multitudine. Ergo ad vrbs radices, densum ordinem trabium, qui munientes ab tergo protegeret, pluteorum vice defixit. post hosce pluteos breui tēpore duas turres, quę fastigio altitudinem æquarent mœnium, latas pedes quinquaginta, ē lapide & argillā excitauit; gradusque ad ascensum adstruxit. in iis turribus delecti bellatores & muralia tormenta disposita, cum neque in aduersis propugnaculis quemquam consistere paterentur, & tectis ac delubris vltimum haud dubiē minarentur excidium; Regina, alioquin ad defensionem parata, admoto hoc tanto terrore despondit animum: perque notos calles, cum liberis & paucis familiaribus clam ex vrbe profugit. oppidani frustra hostem aliquādiu arcere conati, ad extremū perditis rebus, in auri argentique & pretiosę vestis aceruos, (quos in idipsum ex publico priuatoque collegerant) ad Berelanam conuersi rabiem, subditis ignibus iniecēre se. tres ipsos dies incendium tenuit, ad septuaginta millia sexus vtriusque mortalium per eam desperationem absumpta. Sultanus urbem ingressus ingenti lætitiā, purpuratos amicosque nouis beneficiis ac vestigalibus auget; militi stipendia duplicat;

duplicat; se ipse adeò magnificè & clarè circumspect, vt omnium
 Regū vni sibi, qui Citorem expugnasset, vmbellæ honorè deberi
 haud absurda quidē allusione iactaret. Verū, quæ sunt humanæ vi-
 cissitudines, nō diuturnū Sultano eius victoriæ gaudiū fuit. aduen-
 tanti copiis auctis Mogori obuiā progressus, ad Docerē urbē semel
 ad Mandoum iterum profligatur, & castris exiit. inde cū ab a-
 liis tum ab ipso Mustafa desertus, barba, ne dignosceretur, abra-
 sa, gregali cultu, per paucis comitibus Diū vsq; contendit. Ibi, à con-
 cepto pauore, de asportandis Mecam thesauris, qui supererant, &
 regno relinquendo agitalle dicitur. Sed suorum hortatu retentus,
 dum hostes populando agro, & egerenda ē desertis urbibus præda
 morantur, & ditati spoliis, vt sit, patriā cogitāt; interim ad opem
 à Solimano Turcarum tyranno petendam oratores militiis dona
 ad ipsum Turca data, quorum æstimatio ad sexcentorum millium
 aureorum summam ascenderet, ad milites verò quā exercitatis-
 simos (nā id vñm ab Turca implorabat auxilium) mercede cōdu-
 cendos, magna pecuniæ vis. Hoc in præsentia reparandi belli con-
 silium Badurius cepit. Veritus deinde, ne serū afflictis rebus id re-
 mediū esset; fracta demū superbia, Solam ab Ciaulo, (nā in ea tum
 statione classem habebat) dein ab Goa Prætorem ipsum Nonnium
 ad se per legatos ac litteras inuitauit: iisque, modò partem capes-
 serent belli, potestatem arcis ad Diū ædificandæ (quod frustra iā
 toties omni arte quæsierant) vltro detulit. Hisce nunciis allatis, ab
 neutro in tam præclara occasione cessatum est. Sola prior tū Nō-
 nius Diū instructa classe contendunt. Ibi nouis vtrinque fœderis
 & amicitie legibus in publicas tabulas testato relatis; designati cō-
 muni consensu fines arcis, in extremo insulæ promontorio, qui lo-
 cus imminet in ipsum introitū portus; vt claustra maris haud du-
 biè Lusitani tenerent. Annus tum agebatur seculi huiusce trigesi-
 mus quintus. Area dimensa, confestim ad structuram admo-
 re manus, non fabris tantū & nauali turba, sed ipsis etiam
 militibus & præfectis enixè rem adiuuantibus. Triquetra, vt-
 pote in promontorium desinens, loci est figura. iactis fun-
 damentis, ab aperto mari ad interiorem tumulum, ē regio-
 ne oppidi, murus est ductus pedum septendecim crassitudi-
 ne, altus ad coronam vsque viginti. in eo tumulo, rotun-
 da, vti mos tum erat, celsipite ingesto, erigitur ante omnia
 turris dodrantium nonaginta diametro. Thomæa appellata,
 quòd eius Apostoli festo die exordium sumpserat: inde rursus
 ad alterū insulæ marginē cōtinuata mœnia sunt; qua rupes abscis-
 sæ portū attingunt. Ibi turris altera exstructa diametro dodrantii

sexaginta. Huic ab Diuo Iacobo Hispaniarum præfide inditū nomen. Muris fossa circumdata quoad cautes & præcipitia culere. Inter duas turres, medio ferme spatio, portam cum lorica in urbem aperiunt. intra mænia sacellum; & præfecto præsidii militibusque testâ militariter excitant. Per hunc modum in præsentia duntaxat arx ab urbe intersepta est; laterū munitio; quod ea mari alluuntur; in aliud tempus reiecta: Cæterum opus vndequinquagesimo die, non sine Sultani admiratione, perfectum. Simul; ad recuperandū in Cambaiz sinibus Variuenem pagum; arcemque appositam Iudo flumini, missus rogatu Sultani Vascus petreius a Sancto Pelagio cum Lusitanis ducentis & quinquaginta. Sofare adiuncto cum Turcis trecentis. Mogores centum & quinquaginta, incenso pago, arcem obtinebant. ii. quædā leuioribus missilibus dimicatam est, hostibus egregiè resistere. Ast ubi prouectis è classe maioribus tormentis mœnia quati cæpta, diffisi viribus arcem deseruere. Ita Variuenes denuo in Sultani potestatem redigitur. Præterea in maritima Cambaiz oppida præcipua Lusitanorum manipuli aliquot præsidii causa profecti. cuius auxilii fama è longinquo, ut sit, in majus aucta, retardatus Mogor; spoliis Cambaianis grauem exercitum trahens, instantē iam hyemē, domum reuertit. Is Mogorici belli finis Badurrio fuit. Inde Sultanus ad resouenda quæ recentibus cladibus afflicta & prostrata jacebant; itemque ad continendos in fide populares intendit animum. quippe, non pauci ea tempestate, Sultani tyrannidis jugum excutere conabantur. Per eodē ferē dies, ad naualem nominis Lusitani gloriam, vnius viri virtute ac felicitate, haud mediocris accessio facta est. Iacobus Botellius erat nanarchus egregiè strenuus, idemque maritimæ scientiæ laude præcellens. is, cum aliquot annos in India & Emmanueli & Ioanni Regibus operam fortem ac fidelem nauasset, in Lusitaniam deinde rediit ad præmia de more perenda. ibi dum suam agit causam, resque, ut sit, ab se gestas exponit; ab inuidis in crimen repente vocatur, quod fretus nauigandi peritia, Magalianis exemplo, res nouas cum regni periculo moliretur, atque ad Regem Galliæ, qui tum erat Franciscus eo nomine primus; transfugere cogitaret. Per eam criminationem oppressus, relegatur in Indiā. in eo exilio, non tam de patria quam de existimatione sollicitus, id maximè laborabat, quo pacto iniquorum calumnias refelleret factis, ac suam in Regem obseruantiam & fidem, insigni aliquo documento, probaret. Iuncta per id tempus inter Lusitanos & Sultanum amicitia, locoque ad arcē Diensem dato, quod Ioannes dudum ardēter optabat; pergratum se Regi facturum existimauit, si omnes tam lætæ rei nū-

rios celeritate preuenteret. Modicam biremem pedes minus octo-
 decim longam, sex latam habebat, ære suo in bellicos usus extru-
 ctam. In eam egregiis aliquot nautis, ignavis consilij, assumptis,
 (quos in itinere deinde tumultuantes partim donis mitigauit, par-
 tim metu minisque coercuit) tam paruo nauigio protinus Lusita-
 niam petere intendit. Dabulum ab Cocino prouectus, præciso In-
 dico mari, ad Arabiæ litora vehitur; & aquatione facta, cum ex
 eo loco ad Bonæ spei promontorium incredibili audacia processis-
 set, inter fluctandum aliquoties penèmerso actuario, caligine tum
 obiectam insulam Sanctæ Helenæ præteruectus, contento cursu
 Tercias, ac demum Olisiponem per summos labores atque pericu-
 lula tenuit: resque ad Diem gestas ab Lusitanis, libentissimo nar-
 rauit Regi: quam narrationem ab Noatio Prætoris mox nuntij &
 literæ, deflorata iam eius nouitatis gratia, comprobarunt. ita; nō
 modò purgatus Ioanni, sed etiam præmiis donatus, patriæ reddi-
 tur. Per multos dies in ore omnium ea nauigatio fuit. Quod si paria
 tam fortibus ausis vir sortitus esset scriptorum ingenia, scilicet. Ar-
 go illa, tot poetarum carminibus inclyta, præ Borelliana biremi
 haud immerito rideretur. Compositis utrunque ad Diem rebus;
 (nam inde diuertit oratio) Prætor ad arcis tutelam relicto cum o-
 ctingentis militibus, & idoneo tormetorum apparatu, Emmanue-
 le Sosa, Goam hybernandi causa reuertit. Eode tempore bellum a-
 trox inter Zamorinum & Cocinensem exarserat. Cocinensi; pro
 amicitia missus confestim auxilio, cum virtutis expertæ militibus,
 Martinus Alphōsus Sosa, is, conantem ingenti exercitu in Cocinē-
 sem agrum irrumpere Zamorinum, ad Repelini vada, Eduardi Pa-
 rici quōdam nobilitata victoriis, parua item manu, magna cum
 laude repressit. Repelini regulum, Zamorini socium, ex oppido per
 vim exegit: dein ad naues reuersus, Calecuranam classem ad Cou-
 letam oræ Malabaricæ fudit fugauitque. ac rebus terra marique
 præclare gestis, Lusitani nominis gloriam apud eas gentes nō pa-
 rum auxit. Inter hæc, Sultanum Badurium, vel ab ingenij leuitate,
 vel quod Prætor non pro spe copias ad persequendum bello Mo-
 gorem misisset, pœnitere cepit indomitæ gentis in suum regnum
 admissæ. Ninarao Dieni præfecto mandat, uti exemplo per specie
 cingendi ex omni parte oppidi, & includēdi quod in extremo pa-
 rebat regij stabuli, modico intervallo murum arcis Lusitanæ præ-
 tendæ. Id cum se Lusitani passuros negarent, quod ex eo munimē-
 to periculum ingens immineret arcis; elatus iracundia Sultanus,
 conuitia in eos & minas intemperanter effudit: dein, simulata rur-
 sus amicitia, incautos adoriri, atq; adeò Prætorum ipsum, ut ferunt,

simulatque rediret, ad epulas inuitatam opprimere statuit. Super
 haec, ad distinquendas quam maximè Lusitanos vires, missis etiam li-
 teris nuntiisque, Zamorinum ceterosque eius orae dynastas in Lu-
 sitanum instigabat nomen. Praetor, pluribus ac minimè obscuris
 indicijs fraude comperta, incunte seculi huius, anno trigésimo se-
 ptimo, nauibus triginta in quibus erant Lusitani quingenti, Diuum
 iter edixit. Eodè cum sua classe Martinum Alphonsum ex ora Ma-
 labarica subsequi iubet; paratus, ubi res facultatem daret, Sultani
 insidias anteuertere. Ea facultas opinione celerius oblata. Cum
 enim in Dieuſi portu, sub arcem iactis anchoris Praetor morbum
 egregiè simulans; Regi salutē nuntiari iussisset, ac se, quo minus ad
 eum adiret, valetudine prohiberi. Sultanus, nuntiu ad sua regēda cō-
 silia, ultro ipse parua bircam ad inuiscendū in praetoria Nonniū ac-
 cessit, yenantorio amictu viridi, auro capitis diademate, gladio in-
 aurato succinctus. Vebabantur eodè nauigio, praeter Emmanuelē
 Sofam, (quē ipse, pro amicitiā ex arce euocarat). Satrapa vel amicus
 nō amplius tregem praeterea pueri duo, regium pugionem alter;
 pharetram alter & arripa de more gestabant. Lembi quatuor cum
 cetera familia sequebantur. Vbi ad praetoriam applicuit, conscē-
 denti Nonnius, apertis capite obuiā ad scalas magna cū obsequij
 significatione progreditur, ac ceptumq; perhonorificè, in puppim,
 iussit, cubiculū, regio apparatus exornatā induxit. Innomissū cū eo
 praetor, interpretem & puerū vnum, praecipui Satrapae tres in pra-
 toria Lusitani milites graui ducenti. Scilicet ingrediens Rex, a cō-
 scijs arcanorum illico morti destinatus; intentique ad imperia ex-
 sequenda, suspensū omnes exspectabant animo, quam mox Praetor
 ad occisionem vocaret. Sed apud Nonniū, tantisper dum in nauis
 moratur Sultanus, hospitij valuit fas. Tamen ambo, & alter con-
 cepti facinoris, alter aditu periculi magnitudinis confusi, aliquandiu
 perstitisse dicuntur, ad extremum Sultanus, cū a suis Persico ser-
 mone quassisset, num in pergula, quē ad gubernaculum est, armati
 laterent; responsū quē esset, nihil videri tale; tandem, prosequen-
 te officij causa Nonnius, ad scalas rediit, suamq; in biremem, saltu-
 sa, misit, defunctum periculo, vana opinione confidens. At Nonnius,
 uti abeuntem vidit, quasi omni religione solutus, confestim suos
 aspera voce vultuque cellatores increpauit. Illi, dudum ad eadē in-
 structi, in expedita nauigia, ex templo delituerat, contentoque remi-
 gio Sultannū intra Lusitana praesidia, classemque deprehensum in-
 uadunt. Emmanuel Sosa cum promptissimis in regiam ē sua navi-
 transcendit. Alij ab lateribus circūstant. Atrox circa Regē pugna
 cooritur, multi utrinq; vulneratur, aut cadit. In ijs Sosa, ab Sosaſis
 genero,

Veneto; quem Tigrem mundi à virtute appellabant, gladio con-
 fectus, in mare projecit; & puer is, qui phatram & arcum Sultani
 ferebat, armis sagittarum peritissimus, octodecim spiculis toride
 Eustachios, nullo profus in litum misso, cecidit: atque ipse ad ex-
 tremum glande traiectus occubuit. In eo tumultu, armatae cohortes
 regiae tres à Mangalore superueniunt; in quibus erant mercenarii
 Turcae complures, ut Regem in extremo discrimine circumuen-
 tum videre, haudquaquam exterriti, ad eum eripiendum perniciosa
 hostium tela hauesque perumpunt. neque à praelio abstinere, quoad
 affluerent in singula momenta maiore Lustrandorum numero; ad va-
 luntatem omnes interfecti sunt. Inter ea regis praecentum promissum
 des vacuum epibatis fecerat. Rex ipse, valente accepto, nautis ac
 remigibus omni opè adhortandis instabat. iam prope litus erat
 habitus, cum è remigibus duo resse vno cernenti ceteri discrepi sunt;
 inde hircinis, praefectum astu recedente, transuersa repente vadis
 subactis. neque segniter Sultanus ad vicinam salustem in mare des-
 cendit. Sed hinc in hunc, hinc ad extremum aduersat; inter ea
 tandum; affecto corpore, cum in aduersos ductus aliquandiu
 tendisset, deuique ad Lustrandorum actum, compaetatur. Tristissimus
 Painsa Sebastianus, ipso aequam impetu accipitur. Ibi, spem in-
 ter ac metum, cum in gemitibus promissis ac precibus uterque periret;
 quaregent qua Sultani se et amirano maret, dum illi remanere
 eludendum porrigit Painsa; praeter expectationem, à quodam
 nauis infimae sortis homine comotus, seu hasta conficitur. Examine
 corpus cum durius flussisset, subdidit deinde; neque vngam spo-
 paruit. Ita, opulentus in primis Indiae Regum; cum nuper varia
 terraque sui nominis terrore complexset; ab iis demum quos ma-
 gna mercede conduxerat, reuertimur genere feci; fortum in conspe-
 ctu peremptus, tacitatus. Namque consilij, & valentia, quae
 vulgo solida ac praeterea praestant; citu comprobauit. Ex iis qui
 pugna superfluerant, semineces aliquot in classem accepti; quos
 numero Sultani Nonnis cerneret habereunt, curatis valueribus,
 misit ad comprimendos in vobis multus. namque omnis multitudo
 de, & erat eo tempore Thequestima) ut in eiusmodi perturbatione
 ne ferum, incendij ac direptionis metu percussus, ad portus ac mu-
 ros suos causa ruebant eo impetu; ut, praeterferta in angustis
 turba; elisi aut obruti sint aliquibus. Is pauor ac repulatio, Sotaris
 demum aduersu atque auctoritate sedatus. Badyll mors, non ta in-
 terfectioribus gloriosa; quam in iura iis gemitibus salter feda quippe in
 populates tyrannide exercebat. Illis omnibus à putrefacta deditas
 numquam contemptor; atque sui prodigus, & rapax alieni, poten-

tiz viriumque per libidinem & scitiam ostentator dirus: multos
 per calumniam omnibus fortunis euerterat; multis beneficia
 dederat idem, ademeratque, multos etiam ex amicis, in iis duos
 Iazii filios, ut Diuum inde reciperet, omnibus tormentis excrucia-
 tos necarat. Ergo, tot scelorum sibi conscius, ad eò omnes homi-
 nes, omnia loca temporaque suspecta habebat; ut cibum suis ipse
 sibi pararet manibus, perq; summā indignitatē, principis simul &
 coqui munere fungeretur. Quo magis mirandum est, ad inuiscendū
 Prætozem venisse tam exiguo comitatu. Sed illum videlicet vici-
 ces furiz in eam auerentiam impulerunt; ut quibus perniciem ex-
 tremam haud obscurē machinabatur, eorum potestati semet vel
 nimis callida simulatione vel stolidi temeritate permitteret. Sub-
 lato Sultano, tota insula in Lusitanam ditionē extemplo cōcessit.
 Custodes ad castella tuenda, itemque vestigalibus in portu exigē-
 dis, ad Diuum atque ad Rumanopolim (nam eò quoque facili appul-
 su commeabant naves) scripturæ magistræ à Prætoze dispositæ. In
 regis thesauris haud ita multum pecunie inventum; in horreis ve-
 ro & armamentariis, commeatuum & instrumenti bellici omnis
 generis ingens copia, in navalibus, etiam haud exiguus navium
 variz formæ numerus, omnium ratio in codices à Quaestoribus re-
 lata. Neque multo post, contra omnes belli casus arx ab utraque
 parte, qua in mare vergit, muro circumdari cæpta; & è vasto specu,
 in quem medio ferme spatii tellus recesserat, admodum capax ef-
 fecta cisterna; & eversa Rumanopoli, quod ad eius præsidium copiz
 non supplerent, eius loco nunc propugnaculum excitatum est.
 Dum hæc parantur, quidam è Gangaxidum gente, quam hodie
 Bengaliam vocant, ad Prætozē adiit, varus, vñ ferebatur, annos tre-
 centos triginta quinque, neque mendacii suspicio suberat; nam &
 seniores qui tum erant, se de hoc eodem grandæuo aiebant à ma-
 ioribus accepisse; & ipse filium habebat nonagenariū, & eam litte-
 ram nosset nullam, quæ referebantur ab eo de veterum gestis re-
 bus, ad fidem annalium optime cōgruebant. Huic aliquoties iam
 decidierant dentes, aliis cōtinuò subnascentibus; & barba ubi pro-
 fus incanuisset, in atram denique plozē, idque paulatim, semet ip-
 sa vertebat ante cæptissimum annū idola coluerat; inde æque mile-
 rabili errorē ad nefariā Mahometis trāsierat sectā. is propter mi-
 raculi novitatem Sultani stipēdiis ali. consuetus, idē vitæ subsidium
 ab Nonnio petiit: Nonnius haud gravatē assignavit, dein arcis
 custodia cum sexcentis ferē militibus Antonio Sylueriæ commis-
 sa, Goam, uti solebat, in hybernā se consulit. Vulgato Sultani casu,
 Cambaiz præceres Mamudium puerum, eius sorore genitum,

creant Regem. rectores pueritiæ, iidemque tutores regni, tres, Driacan, Madremalucus, Alucan adiuncti. Ad hosce, post Nonniū profectiōē, Sofar, vel ob nouas offensiones, vel Christianæ religionis odio, in Lusitanos accensus, omnibus suis rebus miro silentio in tutum auctis, (& erat totius ciuitatis lōgē dirissimus) triginta ferme leucarum itinere ad urbē Madabam ab Dio cōtendit. iāq; ad bellum spōre inclinator, facili negotio perpulit, vt omni conatu ad pellendos ex arce Lusitanos incumberent. Confestim habito delectu, cōscripra decem peditum, quinque equitū millia, Alucan dux iis copiis datur. Præterea Sofar, egregiæ virtutis peditet mille, equites mille suo ære conduxit. Pari ferme imperio uterque ex vrbe Madaba Iunio mense profecti, nō longē ab Rumæpoli castra locant. Ex recentibus eius locis ruinis, cōtinuō Lusitani in nouum necdum omnino absolutum, de quo dixi, castellū sese recipiunt. Id castellum Sofar, Alucane interim operibus occupato, cū suis magno impetu adortus, dum muros incautiū subit, altera manu plumbeo globo transfixa, prælio excessit. Eo vulnere spatiū Lusitanis datum: perficiendo castello, itemque cisternæ intra arcem, conuectis è vicino aquis, ad iustam altitudinem implendæ. ac primò consilium Antonii Sylueriæ fuit, totam insulam tueri, atque ob id ipsum nauarchos aliquot, cum suo quemque manipulo, ad loca idonea toto freto disposuit, qui transitum hostium ex cōtinentē impedirent. Simul, quoniam Diensem populum aliena ab se voluntate, multosque institorum habitu peregrinos milites in vrbe versari didicerat; eorum cœtus aliquoties vi minisque discussit, arma plerisque adēmit; & mercatores quatuor, in primis pecuniosos, qui obsidum loco essent, repenti in arcem arripuit. Dein, cū promotis munitionibus Alucan frerum omne tormentis infestum faceret; nec possent sine pernīcie Lusitani diutius in ea statione perstare, nauibus insuper aliquot tormentisque, alieno sanè tempore, subitæ procellæ impetu amissis; Antonius, de suorū sententia denique relicta insula, nauarchos in arcem recepit. Rumæo castello Franciscum Paciecum, adiunctis ex vniuerso præsidio militibus ad septuaginta, præposuit. in marino propugnaculo, quod in ipso aditu portus olim lazius extruxerat, Franciscum Goueam cum delectis locauit. itemque in arce, prout res postulabat, aliis alias partes custodiendas attribuit. Relicta ab Lusitanis insula, confestim hostes libero transitu summa ciuium gratulatione in urbem admissi. Alucan regiis in ædibes procul ab hōste cōsedit; neque in altam pugnæ, grandi iam ætate vir, sese facili committebat. Sofar prope arcis mœnia locum cepit, atque cōmunit.

Inde per occasionem leuia certamina feri capta, quibus ferme superior Lusitana reserat: duce plerunque Lupo Sola Cotinio, qui cum praesidio lignatoribus aderat, idemque postea totam hanc obsidionem duobus libris diligenter est persecutus. Dum hæc in Cambaia geruntur: Ortomanus interea alijs aliisque Badurii nuntijs precipisusque fatigatus, ac demum de eiusdem corde ab vxore vidua & profuga coram edoctus, non tam ad lacescendum bello Mogorẽ, quam ad pellendos ex India Lusitanos, & Orientis regna ad suum imperium adiungenda, conatus omnes adhibuit. Classẽ ad Suezum, cura Abrahami purpurati ædificatam & instructam, habebat maiorum nauium (quarum pleraque remis agebantur) ad sexaginta quatuor: ad quas accessere deinde Cambaica septem, Malabarica tres. Ei classi cum summa potestate præposuit Solimanum Peloponnesium, præsidem Ægypti, virum enormi non minus adipe, quam auaritia & crudelitate notissimum huic, remigum ad septem millia, bellatorum sex attributa: in quibus erant Ianizari seu prætoriani mille quingenti: Turcæ bis mille, aliarum gentium ceteri, maritimæ ferme rei callentes; qui & militum, ubi opus esset, & nautarum partes obirent. Solimanus, iustratis ad Suezum copiis, cum remigum pars imperium detrectaret; ducentos vno imperio iussit occidi. eo metu seditione compressa, profectus, ad Giddam appulit urbem ab incolis metu relictam. dynasta, cui Solimani rapacitas & immanitas haud erat ignota, cum popularibus in auia loca secesserat. Ab Gidda ad Camaranum, inde ad Zebitum traiecit classis. Nocoda Hamedius Turca oppido imperabat. is, largè & munificè accepto Solimano, eiusdem iussu repente secum percutitur, oppidum Mustafa Mammaluco donatum. Ab Zebito Aadenum superatis faucibus ventum est: præmissis iam antè legatis, qui ab Rege com meatum vacuasque in vrbe ædes curandas a procijs pro amicitia peterent. vtrumque cum cura præstitit Rex. Solimanta in classẽ, & hospitium laborantibus datum. in illi hospitium, simulato morbo, singuli milites a quatuor valentibus à mari transuehebantur, armis in lectulo sub veste contectis. per eam fallaciam, nihil eiusmodi suspicante populo, quingenti paulatim intromissi. Tum Solimanus ex composito per satellites Regem ad naues accersit. ille cum, suæ dignitatis haudquaquam oblitus, indignabundus abnueret; confestim insidiatoribus, quod iam antè conuenerat, de classe proponitur signum. il cum armis exemplo coorri, stupente ad inopinatam rem ciuitate, regiam circumstant, comprehensumque Regem ad Solimanum vi pertrahunt. Ibi superbè interrogatus ab eo, cur tertium iam diu ad se officij causa

resaire distulisset; cum liberius responderet, quam prædonis aures
ferre consueissent, arreptus propalam ex ipsius prætoris navis an-
tenna suspenditur. Vrbe dein crudelem in modum direpta, præfi-
dioque imposito, Solimanus ex eo porru soluit, ac tametsi ex Ot-
tomani mandatis Goam primò intenderat cursum, tamen muta-
to postmodum consilio, Diu flexit, haud dubius quin facili nego-
tio Lusitanam esset expugnaturus arcem, ac simul positurus insulam
magni ad vniuersam Indiam obtinendam momenti. qua tota de re
cum litteras ab Sofare iam dudum acceperat, Sofarem deinde ip-
sum in itinere ad leucas ab Dio circiter quindecim obuium ha-
buit. Interea de Turcarum aduentu & ante rumor, & ipsi postre-
mò speculatores ad Antonium Sylueriam arrulerant. Ille tã multis
variusque terroribus minimè fractus; pro ea quam habebat copia
vigilias intendit, custodias auget, munitiones instaurat: simul, ad
petendum à Prætoris subsidium nuntios Goã cum epistolis mittit.
iam Turcæ appropinquabant, in hunc ferè modum instructi: dex-
trum cornu è quatuordecim triremibus, quas regias vocant, in al-
tum Solimanus extenderat; sinistrum, è triremibus non amplius
septem, propius ad terram admonerat; medium locum tenebant o-
nerariæ, totum agmen reliquæ triremes & rostratæ claudebant. Vt
in conspectu fuit classis; ad nobiles, qui ad spectaculum ex arce e-
uenerant, Sylueria perquam læsena fronte conuersus; En, inquit; „
viri, tempus, acceptam à maioribus bellicam gloriam debitamque „
cum Deo tum Regi nostro fidem nobis ob oculos proponendi. ho- „
rum vtrumque si attētis animis inuebimur, profectò labores om- „
nes atque pericula, quæ ex hostili tanto tamque multiplici appa- „
ratu nobis impēdēt, præ officii ac pietatis fructu lenia ducemus. E- „
quidem, & ex ipsa quam agimus causa, & ex vestra virtute commi „
liones, magna in spem sum, fore vt de immanibus hisce barbaris il „
lustrem intra paucos dies victoriam reportemus. qua vos eadem fi- „
ducia quoniam teneri certo scio, superuacaneum reor hoc loco „
trophæa recensere, quæ toties iam ex cōmunibus & Christianæ re- „
ligionis & Lusitani sanguinis hostibus, Deo bene iulātē, reuolūm⁹. „
Ab hisce dictis ad stationes disponēdas animum intendit. Fessis in-
ritum receptis, alios de more substituit, Celsipitis & materis ad re-
nouādos aggeres, itemque lanæ & centonum ad protegenda mœ-
nia, vim sedulò compottari iubet. ad hæc seruitiis, ac quid eorum
perfidia oculis fraudis erumpat, custodes apponit. in primis verò
annonæ diligēs habita est curauit salubri temperamento ac dimēsi-
one per idoneos ministros erogaretur. Super omnia, propitiā-
do immortalī Deo diuina pariter ac nocturna supplicationes adhi-

adhibita. At Solimanus, in salo ancoris jactis, ad tentandam arcis oppugnationem septingentos praetorianos in proximum litus exponit. ii, missi sagittariis egregio ornatu fistulatores, cum ad moenia subiissent, repentina missilium vis, sex è Lusitanis occidunt, viginti consauciant. Neque segniter ab inclusis reddita jaculatio est. Ianizari quinquaginta interfecti, vulnerati complures. Ceteri, minoribus quam venerant animis, ad Sofaris munimenta se recepere. Per eosdem dies, transuerso cum sordidis nubibus Austro, classis propemodum ad terram alliditur. Eo metu Solimanus, & quod telis ex arce peteretur, ad Madrafabæ portum, lentas ultra Diu quinque, processit. Descendenti paratus iterum ad omne obsequium praesto fuit Sofar. Cum eo Solimanus consilia de totius belli ratione, atque adedè de ipsius Cambaia occupando regno communicat. Exposito dein milite, muralibusque tormentis, Diu terrestri itinere accedunt. Eodem ferè tempore Alucan, haud lenibus argumentis suspectum habens Turcicum scelus, ac dominandi libidinem, cum parte copiarum, (nam reliquas promissis & auctoritate Sofar apud se retinuit) ommissa obsidione, in mediterranea loca secedit; Regemque Mamudium & rectores de suo consilio per litteras edocet. Rex & factum probauit; & missis circum populos & dynastas edictis, nequicquam exostulante Solimano, commeatu in castra subuehi vetuit: quæ res non paruo Turcis impedimento ad victoriam fuit. Inter hæc, operibus, ad statuenda maximè tormenta, instabant barbari. Illud etiam incendiarie machinæ genus ab iisdem excogitatum. Vastæ magnitudinis, ad onera trāsuehenda, navis erat in portu. Huic naui præcellam ex arida materia pyram, pice, sulphurè, nitro, aliisque ad fœtorem simul ac fumum excitandum rebus, imponunt. Consilium erat, ardentem struem in martium propugnaculam æstu reciprocanter demittere, ut vel præditiis flamma retroque vapore spiritum ineluderet; vel certe, dum extinguendis ignibus occupantur, inter eam trepidationem atque caliginem, Turcæ trajecto celeriter eunipos, scalis in muros euaderent. Verùm ad eam molitionem, quo tanti ponderis machina innare fluctibus, & muris applicari posset, nimirum expectanda erant summa per plenilunium incrementa maris, quas vulgò nautici aquas viuas appellant. Ea re animaduersa, Lusitani, ultro navem incenderè, Albuquerqueii ad Goam exemplo, & illud utcumque seu exitiale commentum, seu inane ludibrium amouere constituent. Ad eam rem Franciscus ipse Goueanus eligitur, qui maritimæ rei & propugnaculo præerat, insigni constantia vir. Is proxima nocte duobus egregiè armatis catribus eò sensim accedens, non fefellit excubias,

creubias. continuò è stationibus densæ pilæ in præte-
 se. at ille nihilo secius in incepto perſiſtit, perque me-
 te Deo, ad locum sine damno prouectus; in pyram-
 partibus ignes conjicit; custodes ad viginti confestim
 hūnt: ii è caturibus plerique confossi. Vbi materia
 naciùs occuparunt, quàm vt opprimi facilè posset; p-
 felicitate Goueant, volitātibus vndiq; globis, retro-
 sum suis incolumis abiit. Ea spe delusi Turæ, haud e-
 arcis Diensis obſidione, sese cum magna parte exerci-
 castelli mœnia quassanda conuertunt. Inde cùm vti
 vi pugnaretur, & multi quotidie occumberent; in Lu-
 re (Barbaram nomine appellabant) inuictum animi
 ni robur enituit. Huic, amisso conjugē, duo superera-
 viribusq; florentes, Aloisius & Christophorus. ille
 him, hic in eadem arce Diensi agitabat excubias. Fo-
 vt Christophoro, cùm pro muri corona staret armat-
 ab hostibus, è transuerso-pila partem ventris vnà cum
 riperet. extemplo semianimis domum relatus, vti
 salute sollicitus, parentem optimam interrupta com-
 Peto, ait, abs te, quæsoque mater, vti mihi priùs ad ex-
 na sacerdotem, quàm, ad prosequendum obitum, la-
 piria præbeas. Vereor enim, si te ingemiscentem audi-
 tuus ac mœror meam ad supremum hoc iter nece-
 temporis præparationem impediat. Cui parens, int-
 singultus & complorationem vna siccis oculis &
 Ego verò quod doleam, inquit, fili habeo nihil, nisi
 culi quippiam tibi superesse, quòd eluas. Nam alioq-
 ligo, iis qui istud obierint leri genus, præclaram effe-
 ratam in cælo. Tu modò clementis Dei pacem ac vt
 implorasteque in hoc transitu virum præbe. Id vnus
 tate maximo mihi solatio fuerit. Inter hæc adhorte-
 tia moribundi viscera manu suffulciens, fugientis ar-
 tandi fuit, quoad accito in id sacerdoti peccata cu-
 restatione confessus & absolutus, in sinu parentis an-
 Vix dum demortui corpus vidua terrę mandauerat, c-
 filii nece nuntius affertur. in propugnatione Rumi-
 lo aptè ceciderat, scilicet nemo fuit, quā geminatio
 horas vulnere, confectum iri feminam pro certo pu-
 in tam acerbo casu, tantum absuit vt quicquam Cf-
 grauitate indignum admitteret, vt etiam veniente
 leniendi causa notos & familiares vltro consolaretur

marrozar sensus, & in liberos caritas, laudabilior haud paulo visa,
 quam eius quæ ad primū de morte filij nuntium exanimata est,
 aut illius, quæ lætitia conspecti repete nati, quem mortuum cre-
 diderat, exspirauit. Cæterum Pariecus Rumzo castello præpositus,
 magna parte muri diruta, cum hostium multitudini ultra obfisti
 non posset, saluis, præter arma, rebus atque corporibus, deditionē
 fecit. Vix ea facta deditione, hostes ex omni parte in castellum ir-
 rumpunt, Syluerianis, qui freto diuulsi re ex arce ipsa cernebant,
 ad spectaculum adeo triste collacrymantibus, inter eam irruptionem
 planè memoranda contigit res. Vexillū erat Christi Domini
 in summis mœnibus de mœre defixum. id vexillum Turca signifer
 contemptim raptum abiecit, & Mahometanum eius loco substi-
 tuit. Non longè inde aberat Ioannes Petreius, exacta iam ætate
 vir, cæterū egregie pius, idem ac strenuus, is, ubi strata humi diui-
 na trophæa contempsit, generoso quodam ardore succensus, eos qui
 circa se erant, ad illam vnā secum vindicandam, contumeliā in-
 uitat. Sex ferme sequuti. Cum is ad locum intrepidus vadit, euul-
 sisque pseudoprophetæ, Christiana reponit insignia: id conspicati
 exemplo victores accurrunt, Lusitanis interminantur, Mahome-
 tana restituant, nil valuerunt minæ. Turcis vixdum digressis, pari
 cōstantia Petreius & socij ad locum aduolant, Mahometis afflicta
 rursus imagine, Crucē extollunt. hoc ipsum tercio vel quarto, Lusi-
 tanorū incredibili perseuerantia, factum est; neque certamini mo-
 dus fuit, quoad exasperati & perciti rabie barbari, obtruncatos
 Christianæ dignitatis assertores in mare deiecerent. Hinc mira vi-
 su dictūq; res. Militū Christi cadauera, diuino scilicet nutu, ne ho-
 noris sepulcri carerent, obliquo euripo, contra vim æstus rapidis-
 simi, sponte ad ipsam arcis Lusitanæ portam euasere; haud obscu-
 ro sanè documento, cum tanta sit corporū diuinitus habitatio
 in terris, quā gloriosa fuerint eorum animis in cælo præmia per-
 soluta. reliqui dedititij, cum honestæ morti anteculissent exi-
 guæ lucis vsurā, initio comiter accepti ab Solimano, atque adeo
 donis culti, sed ipsdē postea, in reditu, ab ira malè gestæ rei, capita
 ad Zebitū præcisa, dicuntur. Capto Rumzo castello, in vnā Dien-
 sem arcē tota belli moles, incubuit, ac simul terra marique oppu-
 gnatio capta. Maioribus primū tormentis per dies aliquot sine
 intermissione muri quætebantur, Lusitanis, ubi quid procidisset,
 impigre obmolientibus. Aspēra dein prælia, promoti ab hostibus
 aggere vincisq; cōmissa. acti vtrinq; cuniculi: sepe eruptionibus;
 sæpe in ipsa mœniū strage pugnatū est. Verū atrocissima omnium
 postrema dimicatio fuit. Triplici acie deinceps ad mœnia success-
 serant

ferantur Turcæ. quatuor ipsas horas mira contentione certarum. ac
 tantus fuit ardor animorum, ut Lusitanus fistulator, assidua neque
 irrita iaculatione iam loculis pilarum exhaustis, dentem excusse-
 rit sibi met, raptumque in fistulam inditum plumbi loco in hostes
 emiseric. E Turcis quingenti eo die desiderati, vulnerati circiter
 mille. è Lusitanis fortissimi viri cecidere quatuordecim; è reliquo
 numero partim ambusti, partim graviter vulnegrati adeò multi, ut
 non plus quadraginta idonei ad sustinenda arma superessent. Jamq;
 ad extrema ventu erat. una cum viribus annona quoque, & torren-
 tarius pulvis, & pleraque instrumenta belli defecerant. Vicit ni-
 hilominus perfracta Lusitanus, quod nulla vi, nullis cladibus,
 nõ. modò ad arcis deditiõem, sed ne ad pacis quidem mentionem ad-
 duci potuit: ipsis quoque feminis puerisque, supra sexum & ætatem,
 omni ppe adiuvantibus viros; eosque ad certamen, ac deus, &
 oppetendam in Christiana causa mortem adhortantibus. Inter
 hæc, ab Nonnio, dum ad subsidium inclusis ferendum reliquam or-
 nat classem, celeriter præmissæ liburnicæ sexdecim, ad Madrasabam
 accesserant noctu, quaternis in singulas puppes luminibus ad spo-
 ciam augendam haud frustra sublati. eo quippe terrore Turcæ
 percussi, tribus iam millibus suorum amissis, & super alia damna;
 arctioris etiam in dies commectus & imminētis hyemis pauore
 perterriti, Soffarem execrantes, urbem incendunt; & noctis intem-
 pestæ silentio conscendunt naues, duobus circiter mensibus in ob-
 sidione consumptis: ac vela dant in Arabiam rãta cum trepidatio-
 ne, ut sanctios quingentos & magnam tormentorum partem fãdẽ
 reliquerint. Is dies fuit festus Sanctorum omnium: quo etiam pul-
 chrior lætiorque Lusitanis, exitu metu præter spem liberatis, illu-
 xit. Turcico amoto auxilio, Soffar quoque cum suis in loca remo-
 tiora discessit. Insulam dein totam Lusitani sine certamine recepẽ-
 re. Incluta per gentes pa fuit victoria; bonamque Asiæ atq; Africæ
 partem Europaq; pene totam nova cum nominis Lusitani laude
 peruasit. quippe, non cum incondito ac semiermi Æthiope, vel cũ
 fugacibus Indis, sed cum paratissimo & exercitissimo milite &
 imperatore, in summa propugnatorum inopia, fuerat res. Ergo
 Franciscus ipse Rex Galliarum, magnus virtutũ æstimator, captus ad-
 miratione Syluæriæ, piquam eius imaginem è Lusitania postmo-
 dum exepit, præstantium virorum ac ducum tabulis inferendam.
 Dum Lusitani obsideantur, paranti Nonnio quàm primũ inclu-
 sis, auxilium ferres præter opinionem successor è Lusitania venit
 Garcia Noronha. Huic, ob Turcici belli famam, naues vnde-
 cim, armatorum septem millia subuecit Rex. Qua in expeditione ædque
 appa-

apparatu minimè stenda res accidisse fertur. Ad maiorem delectus copiam, ut in tanto periculo, Ioannes, insuper natura misericors, facinorosos ac noxios & rei capitalis damnatos, qui ad militiam idonei viderentur, conscribi & centuriari imperauerat. ii, quo notior eorum esset opera, separatim vnā in nauim impositi: Callaicam appellabant. Hæc Regis clementia diuino iudicio haud satis comprobari visa. Cæteræ quippe naues, Olisipone profectæ, cursum tenuere omnes: vna duntaxat, qua cœnum illud atque colluuius vehebatur, incertum quo infortunio quoye loco, prorsus in itinere periit. Ac ne reliquarum quidem magnus in publicum usus fuit; quippe soluta, vti dictum est, obsidione Diensi, profectisq; iam hostibus. Præter militares autem copias, episcopo Fernando iam vita functo, virum egregium, qui eo munere fungeretur, secum Garzias adduxerat Ioannem Albuquerqueum è Franciscana familia, Castellanum, eiusque comites atque adiutores, Vincenrium ex eadem familia, catechistam eximium; & clericum quendam, nomine Iacobum, ex oppido Lusitaniz Borba, notæ facundiz concionatorem. Horum verò, cum in episcopatu administrando, tum in extolendis atque ad Christum alliciendis hominibus, fructus pietatis & industriae constitit. Vincentio etiam memorabile quiddam contigisse perhibetur. Cum enim Episcopi iussu in Malabarica regione iuuentutem Christianæ doctrinæ rudimentis imbueret, pueris aliquot vel tardioribus vel aliud forsitan agentibus colaphos infregit, quæ res apud eas quoque nationes probro vel maximo ducitur. Inde ira parentibus mota, cumque furore perciti, ad eam, ut ipsi rebantur, ignominiam demendam, arreptis armis in Dei famulum irerent; quamuis læsa puerilis ætas, tantum abfuit ut patrum, facinus adiuuarent; ut etiam facta manu lapidibus eos arcere non dubitauerint. Cuius rei miraculo stupentes barbari, gradum illico retrulere, & suam quisque domum, re infecta, dilapsi sunt. At Nonnius tradita successori prouincia, cum circiter decennium Indiz præfuisset, in patriam deinde renaugans, gravi correptus morbo, circa frontem Africæ moritur. Defuncti corpus, nequaquam tanto viro dignis exsequiis, in mare piscibus esca projectum est. Noronia, ut primum iniit magistratum, ad componendas maximè res Dienses injuria belli profligatas ac perditas adjecit animum. Id quia non nisi pacatis Guzaratibus fieri poterat; tentatis antè procerum voluntatibus, legatos de pace ad Mumudium misit. Egred impetratæ nam etsi rectoris iam tum propensi ad quietem & otium erat; dum tamen facies Regem adolescentem assidue ad vlciscendam auunculi ordem omni arte incede bant; Barbari inter & Sefar: quam-

quam is quidem occultè ac dissimulanter, vt spatium ad reparandas interim vires ab Lusitanis haberet. Pax in has maximè conuenit leges: Vti portum arcemque Lusitanus, reliquam insulam & oppidum Cambæus haberet, dimidiumque portorii caperet. Eisdem quodocunque libuisset, murû è regione arcis liceret ducere, veruntamen remoto ab arce, & nequaquam suspecto prædiali loco, ii fines cõmuni consensu præscripti. Iacobus Lupius Salsaloco Syluetiæ, cum nõgētis militibus arci præpositus: & omnium, quod ita utrique patri expediret, in multos annos fore videbatur. Ceterum inquietus adolescens, aui præferri stimulis agitur, ad recuperandû ab Lusitanis Bazainum, vicinasque insuper insulas, quod nihil in nouo foderet cautû de iis diceret, præfectos, cû modico exercitu misit. Cum iis ab Rhoterico Laurentio Tauora, qui Bazaino præerat, minutis aliquot præliis prospero ferè semper eventu pugnatum est. Guzarates ad extremum fessis bellicis inoõmodis, vitro pacem ab Laurentio petiére. Neque ea concessa, per vim omnes haud sine magna, cæde, ex iis locis exacti. Circa idem tempus, Ceilani Regem Zamorinus acri bello premebat. Missus à Prætorè ad auxilium, socii Regis, & amici cum haud magna classe Michael, Ferretis, Calcutanos, commisso prælio superati, cæsi ex hostibus ferme notissimi, in iis, Pacem accepisse classis præfectus: pleræque naves cum magno, tormentorum numero in potestatē tenere. Michael, defuncti ducis caput abscissum, munus gratissimû Ceilaniõ misit. Regi, ob eam rem cûm grandi pecunia donatus, pecunia reiecta, contentus victoriæ, domum ouans reuertit. Eadem clade, Zamorini maritimæ vires accitæ: pactumque dein à Prætorè haud æquis conditionibus impetrauit. Dum hi duces in India Lusitanas opes agnomē armis amplificant, in Molucis interim Christianam rem pietate ac iustitia Galuanus augebat. Celebios dynastas ac Reges ad veri Dei cultum adducit, magnus in Molucensibus quoque populis, ac Ternatensibus præsertim, ad eadem sacra morus animorum existerat. Ea re animaduersa, Mahometani Caciuzii, quippe quorum priuata res ageretur, omnes insulas circumite, præces ac Reges obiectis religionibus, admonere, orare, obtestari, vt origan: quamprimum occurrerent malo, neu tam insignem summo propheta: contumeliam imponi permitterent. Horum precibus ac denuntiationibus fatigati Reges, minaci edicto, si quis Mahometanos ritus atque instituta desereret, exilium & omnium fortunarum proscriptionem intentant. Eo edicto aliorû studia Christianæ disciplinæ restincta, aliorum, vti sæpe fit, multo magis accensam iis Colanus Sabia, ex intimis Aërii Regis amicis

& consiliariis, nullo terrore de sententia demeruisse passus; in
 tem Lusitanam repente confugit; ac mox ipse cum suis baptismo
 expiatus, Emmanuelis Galvani sibi nomen desumpsit. Post hunc,
 Geilolli quoque Regis consobrinus; Mahometica superstitione
 contempta, Christianam religionem amplexus. Accessit quinetiam
 & Cacizorum ordine primarius quidam, ratione Arabs, ex ipsa Ma-
 hometis progenie, quod summum apud eas gentes nobilitatis est
 decus. Huius verò conuersione, nequicquam incontentibus colle-
 gis atque fementibus; maiorem in modum plebs vniuersa com-
 muni atque aduersus Aërius ipse Rex parum absuit, quin patris ritibus
 relictis, illico se se ad Christum adiungeret. Alii certe coplures au-
 storitatem Arabis aperte sequuntur. quos omnes Maluanus in fidem
 ac patrieiniū benignè receptos; opera, consilio, pecunia thebatam.
 Neque tamen idcirco quicquam apud alios ipse vel de existimatio-
 ne vel de gratia perdidit. Mira quaedam erat castitas & venerationis
 viri; nihil magis æque summi atque infimi, quàm hæc sibi Galvanus
 eriperetur, timebant. Ergo, de sapientia assata; permixta denique
 magis quàm voluere Galvani; legationem committunt ad Ro-
 mam. Fecitque decemviri comitibus; in quibus exposita priorum
 praefectorum avaritia, crudelitate, superbia; neque remembrata
 ex altero parte Galvani beneficentia, integritate, prudentia; enixe pe-
 debant; salutis & pacis omnium causa; ut proprium ac perpetuum, quod
 ad viveret, Galvanum Ternacis praefectum esse paleretur. Addita;
 hoc precantibus daret; promissa; quæ ad Lusitan Regis dignitatem
 & commodam magnopere petissent. Hæc & Regibus proce-
 lant; committunt omnia nomina; missa legatio. Ceterum tato so-
 corum intervallo satismature peragi ac venientiam non potuit.
 Georgius Castrus erat in eam; designatus Galvano successor.
 Hæc Ternacem appulso, vulgè; expectanti provincia, Galvanus
 nodum spatio sui magistratus exacto; minime perulicax vel ambis-
 ciosus; ex templo concessit. Quam tam acerbum aut calamitosum
 sis nationibus euenire tali tempore potuit. Virum abierat præ-
 stura Galvanus, cum tota Molucensis res; illius vili lenitate atque
 consilio quàm optime constituta; fidem ferme quibus olim de caus-
 sis; in pristinos fluctus ac perturbationes eū inestimabili detrimen-
 to Christianæ fidei recidit. Quæ quoniam vulnera sint acerbis dolo-
 re tractari non possunt, consulo faciam ut ea posthac vel attingā
 leuiter; vel etiam silentio proflus indoleam. Dabit; opinor; hand
 graue pius mihi lector hanc veniam; contentus videlicet usque
 superioribus libris, ad genus indicandum; inuiti retulimus. Hoc
 rerum Molucensium statu; Gervasius Indiarum Prætor; letali correptus
 morbo,

morbo, sesquiannum circiter administrata provincia, anno seculi
 huius quadragesimo è vita migravit. Garzia statim è regio chiro-
 grapho substitutus est Stephanus Gamma, qui Malacæ vrbi paulo
 ante præfuerat. Martinum Alphonsum Sosa, multis rebus præ-
 clare gestis insignè, primo loco nominauerat Rex: sed cum is nuper
 in Lusitaniâ redisset; ad Stephanû, quod proximû ab Sosa gradum
 in ea nominatione obtrinebat, omnium cõsensu delata res est. Per
 id ferè tẽpus, nouo Lusitanorum beneficio, cum Thoma (quẽ aliĩ
 Tamasum vocant) Persarum Rege firmata societas. Reixelanus ty-
 rannus, de quo suprà demonstratum est, ab Iismaele defecerat. idẽ
 è Persicis finibus magna tum incolarum trepidatione ingentes ex-
 gebat prædas. Ad eum cõtrahendum plectendumq; missus ab Tho-
 ma Gazican præfectus cum duodecim millibus equitum, & magno
 pediatu, ad Reixelum locauerat castra. sed oppidi præclare muni-
 ti neque facilis erat expugnatio, & in obsidione spes erat nulla;
 quoad mare liberũ tyrannus haberet. idcirco, ad com meatus vndi-
 que prohibendos, nauale subsidium Persa iure amicitia ab Lustra-
 no, arcis Armuziana præfecto; per legatum ac litteras petiit. In eã
 expeditionẽ profectus ab Armuzia cum velocibus aliquot Marti-
 nus Alphonsus Garualialius, adhibita omni vigiliisq; dispositis,
 breui maritimos omnes ad oppidum aditus intersepsit. Tyrannus,
 inopinato ictus malo, cum in singulos dies inopia cresceret, ma-
 gno primũ auri pondere Lusitanum aggreditur, vt oneratis
 quibus alimenta vehenribus transitum dissimulauerat ad se permitti-
 rat. dein, vt inuictum ab auaritia sensisset animum viri, desperatis
 iam rebus, in eius maxime fidem concedere voluit: sed Cazicio-
 rum verbis ab ea mente deductus est: cum ita differerent, nuptes
 satius, vt in malis, esse, Persarum quàm Lusitanorum arbitrio se
 se committere. quippe, si in potestatem Mahometanorum veniret;
 corpori duntaxat imminere discrimen: sed impiis magni prophetæ
 aduersariis vltro se dederet, non corporis modò, sed animi quoque
 dampnum dubio procul esse facturum. Ea superstitione obiecta,
 miser, ad cruciatus ac necem sese Cazicani permisit. Capti latro-
 nis nuntio valde lætatus est Thomas, eamque victoriam Lusitanis
 præcipuè tulit acceptam. At Garualialius, hoc facto Persis maiore
 in modum nomini Lusitano deuinctis, non minus integritatis eo
 fidei, quàm rei natalis ac bellicæ decus Armuziam retulit. Dũ hæc
 in sinu Persico fiũt, Stephanus Gamma interim & viribus feror, &
 paterna gloria stimulante, haud levis momẽti rẽ, cum à Vasco pa-
 trẽ olim, tum nuper à Garzia Prætore cogitatam suscepit; vt sub-
 ductas ad Suezium Mahometanas triremes, iungẽt cum Turcicæ rei
 detri-

detrimeto combureret. In id classe instructa ornataque, per speciem Diensis reuiscendæ arcis, vel Adeni mox oppugnandi, ad Arabicum fretum rectâ contendit: & successissent vota; si protinus ab sinu introitu Suezium petiisset. Sed visendi studio applicita ad dextrum littus classe, dum agros vicosque maritimos & veteris Arabiæ monumenta perlustrat; interim de ipsius aduentu, & malè recto consilio, ad regionis præfectum citatis equis nuntii perferuntur. Neque ille cunctandum ratus in tali re, validas equitum ac peditum copias ad loci custodiam exemplo submisit. Ea re segnes Lusitanorum conatus elusi. Appropinquanti Suezium Stephano à præcursoribus nuntiatum, Turcica naualia magnis firmisque militum præsidiis obtrineri. Non plus triduo (tantum in celeritate momenti est) Suezium Turcæ præoccupauerant. Lusitanus Prætor, magna spe dejectus, & grauitèr semetipsum incusans, in Arabem ac Saracenum effudit iras, totamque oram nullo obuio latè vastauit; Philoteræ, hodie Alcoceris portum, itemque Elanam seu Torum, & Suaquennum olim Aspidem, vrbes, nauesque permultas incendit: inde abiturus, cum ad Mazuam applicuisset insulam, Lusitanæ classis fama excitus Barnagazius, & vnà orator Asnafasagaris Abassini Regis, (quem alio nomine Claudium appellabant) cum ipsius Regis & Elisabethæ matris litteris affuit: Fessis rebus auxilium contra communem aduersarium ex fœdore postulabâc. Gradaametes Adelis, ac Zeilæ tyrannus, Solimani Turcæ stipendiarius, infestissimus nominis Christiani hostis, in Abassiam dudum cum exercitû irruerat: multisque cladibus Regem penitus in intima Æthiopiz compulsum, magna parte finium exuerat; religiosissima templa, cum sacris monachorum cœnobiis euerterat; prædas pecorum hominumque identidem agebat. Hæc Abassini cum miserabiliter exposuissent, indigna, vti par erat, visa Prætori Lusitano res, confestim aduocato consilio, suppetiæ Christianis contra Mahometanos communi consensu decreta. Reliqua erat consultatio, quem potissimum expeditioni præficerent. in magna competitorum turba, cum id pietatis & officij munus certatim sibi quisque deposceret, Christophorus Gamma Prætoris frater, acri ac præferuido ingenio adolescens, cæteris antefertur. Huic, ex vniuersis copiis, Lusitani cum armis duplicibus quadringenti, & magnus tormentorum numerus attributus. Cum hac manu Gamma profectus Iunio mense anno seculi huius quadragesimo primo, ad puteos quosdam salfos prima nocte confedit. Inde caloribus maximis, per loca partim à feris infesta, partim etiam confragosa & arëtia, summo labore fieri ceptum iter pedibus; tormenta commearumque

que cameli ac mulæ vehebât, Barnagazii cura cōtractæ. vbi angustia occurrerât, qua trāsitus onusto iumēto nō esset, detracta beluis onera Lusitani, atq; ipse ante alios Gāma, subibant humeris. ita, septimis demum castris peruentum ad præalti montis iugum, ex quo in vberes & irriguos Abassix campos longè ac latè prospectus est. Ab iugo degressi, aliquot amnibus facilè superatis, tertio die Baroam procedunt. Vrbs est in ditioe Barnagazii ampla, & exornata ædificiis, piscosus præterlabitur fluuius, circa ripam vtramque frequens victis pagisque; sed per id tēpus Mahometanorum iniuria desertis. Appropinquāti Lusitano sacerdotes & monachi obuiam prodire cum infulis, Dei primū, tum Gāmæ & cōmilitonum implorantes opem, quartumdecimum annum premi sese dura atque intoleranda Zeilani tarānide, oppida euerſa, incolas miserrimam in seruitutem abductos, antiquissimæ religionis ædes atque cēobia nefariè spoliata ac diruta: iam sibi ne aras quidem, quod supplicandi aut sacrificandi causa confugiant, superesse. Pergerent porro alacres, ad salutem eius gentis è cælo demissi: ac violatæ religionis, contemptique Christi Domini pœnas, ab impio & sacrilego tyranno repeterent, Hæc monachi, & alia quæ in tali re iustus prorsusque subijcit dolor, cum flebili vociferatione conquesti, ad eò confudère audientium animos; vt in tanta rerum indignitate lacrymas nemo teneat. Gamma, seruis Dei bene sperare iussis, ad proximi templi parietinas adorandi causa concessit. nobiles erant columnæ, & lapidis elaborati fragmenta: neque aucti Christiani ædificium instaurare, temporarium sacellum rei diuinæ faciendæ, vili desuper regete paleisq; operuerant. A precatione, Gāma cum suis in statura extra urbem locata se contulit. ad noui auxilii famā, Abassini subinde aliquot in castra affuebāt. Mox, duobus eorum præfectis & Barnagazio in consilium ab Gāma vocatis, de ratione gerendi belli deliberari ceptum. Victoriæ spē in eo verti censebant omnes, si cum reliquiis copiarum Abassini Regis maturè se se conjungerent. Sed quòd is bimestri ferme itinere ab eo loco distabat, nemini erat dubium, quin sapius interea cum Zeilano certandū foret. in præsentia, eam ad Lusitanorum existimationē, tum ad cōmeatus facultatem & copiam expedire visum in primis, vti Elisabethā. Regis matrem in castra perducerent. Eā si apud se haberent, & maiore hominū cōcursum ad signa futurū, & audaciùs multo ac libentiùs alimenta ab agrestibus vndequaq; subuectū iri. Elisabetha nō longè inde sese munitissimo tenebat loco, quo Regū filii natiui mores, ne quid eorum gratia seditionis existeret, Sinarū more includuntur. excelsa & vndiq; abscissa est rupes, quæ ab

facis lato fundo paulatim fastigiatur ad summū. inde, ad fundi maximè speciē, circūquaq; prominet labrum, mille ferè passuum ambitu, ex quo subiecta quæq; ita lustratur oculis, vt nullus circā latebris insidisse sit locus. Intra eius proiecturæ planitiē regia recta, cum capacissimis duabus cisternis, & ornatissimo tēplo cornubiōq; visuntur: accedit agri, quod probè cultum, in annua quingentorum ferè hominum alimēta sufficiat. Vno duntaxat, eoq; perangusto ac tortuoso, anfractu ad certum vsque spatiū ascensus est. ab eo spatio ita arrecta sunt saxa, vt funibus corbibusq; extollātur demittanturve homines, quæq; alia vel importāda vel auhēda sunt. ac demū ea natura est loci, vt prorsus neque vi neque fame sit expugnabilis. Gamma latus propinquitate Reginæ, litteras primū ac nūrios ad eā officii causa, tū ad ipsam deducēdā armatos præmisit centum. Elisabertha, ne publicæ rei pro sua parte deessēt, ex diuturno veluti carcere haud grauātē descendit, liberis & arce parētī, quæ ibidē agebat exacta iam ætate, cōcreditīs. Instratæ mulæ (nā equis minimè vtuntur Abassini) ad saxi radices opera Barnagazii præsto erant. Regina, præter Lusitanā cēturiam famulis quinquaginta, ancillis non amplius triginta sequētib; in viā se dedit hoc ferme ornatu: Vestes erant ex Indica tela niuez, tenuissimo textu; hæc bombycina penula contegebat cinerea, ramis floribusq; subtiliter ex auro conspersa. Caput Hispanico more velatum, faciē etiam, nisi quæ cerneret, linteo obductam habebat, phaleratæ & serico ad pedes vsque vestitæ insidens mulæ, quam Barnagazius ipse obsequii causa, nudo exerto brachio, tygridis exnuis humeros tectus, loro ducebat: cingebant latera, linteati dynastæ pedites duo. Pro vmbella, pellucidum conopæum ingens ita omnia contegebat, vt nisi reducto linteo nequaquam introspecti posset. Aduenientem, Gamma festo vestitu, ac densis tormentorum bombis, quibusque aliis rebus lēticia significari solet, venerabūdus accepit: idēque quoddā antè per litteras corā per interpretē docuit, se à Stephano fratre Indiæ Prætore, quoddā ita velle Ioannē Lusitanicū Regem intelligerent, cum ea manu missū ad ipsam filiūque adiuuandos. proximo anno maiores, Deo volente, copias affuturas. interea paratum se cæterosq; qui aderant, pro Christiani nominis dignitate & Abassini regni salute morrem oppetere. Ad hæc Regina paucis ita rēspōdit; vt magnas Lusitano primū Regi, tū Gāmē cæterisque gratias ageret. sperare se tā firmo præsidio collapsas Abassiarū res in pristinū breui esse redituras. inde, transacta iā ad Baroā hyeme, castra mota, certusq; & in castris & in agmine locus Regine assignari cæptus, eidēque custodes corporis, Lusitani sistulatores

latotes ceterū attributi, Michaële Castanosio præfecto, qui hæc ipsa in cōmentarios retulit. Aduentu Reginæ vulgato, Abassini frequentiores adesse, & è sua inopia, quippe finibus ab hoste vastatis, certatim cibos in castra cōchere. Per hunc modū Gama, dierum aliquot iā iter emēsus, munita loco excelsō castella duo haud incruento certamine cepit. cōplures populos, qui ad Zeilanum metu defecerant, ad Abassini fidē imperiamq; reuocauit. Marūranti dein cū Rege sese cōiungere, a quo binas iam in itinere acceperat litteras, compendiis viarum antegressus Zeilanus occurrit, multitudine copiarum longè superior, ceterū armorum ac telorum genere minimè par. ducentos non amplius ferreis instructos fistulis Turcas auxiliares habebat. ceteri, leui armatura, sagittis, hastisque, & gladiis utebantur. Vbi propius ventum est, neque iam vitari congressus poterat, in aciem dux vterque copias educit. ac primū Lusitanorum paucitas contemptui Mahometanis esse. dein, ubi tormentis geri cæpta res est, equi stramæa & fragore consternati, domitis plerique franis; in fugam seque & scissores auertunt; tum sagittarii destinatis ictibus toto passim campo sternuntur. Denique Gradaameti, in primis ordinibus restitueri pugnam, femur rana cum equo plumbea pila transfigitur. inde super moribundum equum ad terram corruens, cōcursu suorum ex acie in tutum effertur. Ad casum tyrannī, fuga Mahometanorum ex omni parte fieri cæpta. instant Lusitani, & quoad vires tulere, ferociter hostem insequuti, magna edita strage, nō plus vnde decim suorum amissis, victores in castra reuertuntur. Idē iterati paulo post prælii euentus fuit: hoc etiam lætior, quod nuda præsidio castræ Mahometana direpta sunt. deleri eo die hostis potuit, si ad persequendum equi Lusitani fuissent. grauis adhuc ex vulnere Gradaametes lectica in acie exierat. non nisi transmissō vicino flumine, ab effusa constitit fuga. Lusitani, gemina intra paucos dies victoria gratulabundi, onustis manubiis, in statua rediere. ibi dū sanctis curâdis operâ dant, Barnagazius cum popularibus quingētis & paucis insuper Lusitanis: è maritima ora superuenit. Inde terribus barbarus, magnâ suorum parte dilapsa, retro ad Mangadasum prætelsum montem, qui fauces in Arabicas imminet, hyeme iā aduentante concessit. nec Lusitani à vestigiis absistere. cumq; sese Gradaametes vñ loci natura, tū anni tēpore tueretur, Gamma itē vicinum montē, Ofalā nomine, ad hyemandum elegit. ibi dum Lusitani partim intercipiendis, com meatibus, partim finitimis pagis vicisq; in Abassini ditionem, aut vi, aut voluntate redigendis, insistant; Gradaametes interea, quàm occultissimè per legatos ac munera, trās fretū ab Zebitano præfecto

præfecto aduersum Christianos opem implorat. Missi Turcæ fistulatores admodum mille, quo maximè genere militum opus erat, cum tormentis curulibus decem: quos ille per auersam mōtis partem insciō Lusitano, vere iam appetente, lætus accepit. neque interposita deinde mora, quo minùs ultro vallum & castra Lusitanorum inuaderet. Sensit illico Gamma nō mediocriter auctas hostiū vires, ac primò, distributis manipulis, in subita re stationes ad idonea loca disposuit: dein, vbi curules admoueantur ballistæ, munito diffusus, vti per vias in hostem erumperent suis edixit. dictis obtemperatum: & in summa rerum omnium iniquitate Lusitani pugnam acriter initio sustinebant: dein perpetua ferri ac plumbi procella stratis plerisque, cæteri, priusquam ab hoste circumuenerentur, fugam in saltus, auios rupesque præripiunt. De Barnagazio nihil traditur. Elisabetha cum sauciis curandis aliquamdiu piam, vti solebat, ac sedulam nauasset operam; perditis ad extremum rebus pauida perexiguo comitatu profugit. Castanosius præfectus & è stipatoribus triginta sequuti in Regina tentorio vulnerati complures incerta spe vitæ relictī: in eos parua victoria Mahometani eum foddè fenirent; quidam è Lusitanis atrox ac triste facinus ab ultima desperatione commisit. accenso fœmineulo, tormenta rii pulueris cadis (nam ibidem adseruabantur) sensum adrepens, applicuit ignem, flammisque momento diffusis, seque & quotquot intra id tabernaculum agebant, eodem absumpsit incendio. Gamma, cum egregiè aliquandiu dimicasset, ad extremum graviter sauius, horratu iuorum intendentibus iam se tenebris, præter ipsa castra cum paucis effugit. dumque egerenda è castris præda hostes distinguētur; tota nocte per summam vexationem itinere facto, orta demum luce, ne conspici posset, in proximam conualem & densas circa siluas è via deflexit. ibi, dum ad abditum fœnec è longa defatigatione colligit vires, ab equitibus insequutis, indicio vetulæ emissæ, oberrantis, inter curandum vulnus opprimitur. Ad tabernaculū deinde regium cum ingenti plausu raptatus, congestis in eum ab Gradaa mete probris minisque, detracta primū veste, virgis acerrimè caditur: nam ad ludibrium & contumeliam totis castris per milicem & talibum ora traducitur. postremò, cū omnes injurias & cruciatus inuictò propter Deum animo pertulisset; ad se retrahijussim, ab impotentis quaque iracundia, tulimet ipse manibus tyrannus obruncat. Sunt qui, ex ipso mortis & causæ genere, Gammam in caelestium numerum pro certo referendum existiment. Sanè Abasfinus Rex in ea quam ad Iudicem Prætozem de his rebus misit, epistola, Christi martyrem non dubitauer appellat. Caput Gamme præcisum

cisum, & cum eo primarii Lusitani duodecim ad Solimanum Otomanum ab Turcis dono transmissi. Ea victoria intemperanter elatus Gradaametes, conuiuiis ludisque aliquot deinceps dies indulfit. Cæterum insolenti barbaro lætitia primò in mœrorè, mox etiam in perniciem vertit. Dimissis cum congiatio Zebitanis, quasi nil iam superesset periculi, cum vxore liberisque, & cætera multitudine, ad Nili fluentia, valetudinis & animi causa cõcesserat. Ibi nihil tale metuentem Claudius cum Lusitanorum reliquiis è fuga collectis, & Abassinorũ peditum octo millibus, & equitibus quingentis inuasit. Contracto certamine, Gradaametes, ab Lusitano cuius nomen ignoratur, cum vnum tyrannum simul omnes impeterent, plumbea grande trajectus occubuit. Magna dein edita Mahometanorum fugientium strages, & castra cum tormentis & cætero belli apparatu direpta. & quod omne superauit gaudiũ, haud exigua Christianorum omnis ætatis & sexus vtriusque multitudo è miserrima seruitute ac vinclis erepta. Gradaametis vxor, cū trecentis equitibus, quos circa se præsidii causa habebat, & cum thesauris effugit. Certa dein pax Abassino Regi aliquandiu mansit; iis qui per bellum ab eo descuerant, cum lacrymis & infima deprecatione ad fidem atque ad officium redeuntibus. Tam insigni parta victoria, Claudius, in iisdẽ locis, anniuersarias hebdomadæ sacrosanctę serias admirabili pietate celebrauit. quandiu corpus Domini clausum in sepulchro adseruatum est, atratus & squalidus veteri gentis more, nihil omnino gustauit, nec pedem è templi sinibus extulit. idem à Regina matre & proceribus factum. Nec minore cæremonia studioque paschalia dein peracta mysteria. elutis per confessionem sordibus animorum, salutari cælestis agni cibo refecti, summi atque infimi, ad extremum agmine composito collucētibus vndique cereis, cum solenni pompa supplicationem obiēre. Neque ita multo pōst, Lusitanis qui in bello ceciderant, iusta funebria, & regalis apparatus exsequiæ, cum insigni erga pauperes benignitate, & piacularibus sacrificiis; & summa omnium ordinũ frequentia persolutæ. Lusitani superstites, virtutis ergò donis ab Rege donati, & liberaliter habiti, quod reliquum erat vitæ, fere omnes in Æthiopia transgēre.

HISTORIARVM

INDICARVM

LIBER DVODECIMVS.

PLVRA iam hinc & vberiora de progressu Euangelii, deque rectæ in Deum fidei propagatione, dicuntur. Quippe, ad hæc vsquetempora, constituendis emporiis, arcibus extruendis, tuendo mari, & propulsandis finitimorum armis distenti Lusitani duces ac proceres, in magna illustrandi nominis Christiani voluntate, humanæ tamen magis quam diuinæ rei operam dederant. Et è Franciscana familia fratres, cum domicilium in India pridem constitutum haberent, essentque amplificandæ religionis Christianæ percupidi, tamē quotidiana psalmodia, funeribusque, & cæteris diurnis pariter ac nocturnis cæremoniis impediti, satis otii nequaquam suppeditare poterant peregrinationi, catechismo aliisque muneribus, quæ ad conversionem gentium, & curationem & cultum haud dubiè requiruntur. De cæteris, neminem illorum temporum, ego quidem cum Antonio Galuano, vel prudentiæ laude vel caritatis ardore contulerim. Proximi Galuano habebantur, Michael Vascus, totius Indiæ pro Episcopo: (Vicarium generalem appellabant) & Iacobus, de quo supra dixi, Borbanus, Episcopi comes: itemque Cosmus Annius, regius scriba. ii, communi consensu, Stephano Gamma prætor & Fernando Rhoterigio Quæstore approbantibus, cuiusmodi Ternate Galuanus, collegium seu Seminarium in vrbe Goa instituerant puerorum è varijs nationibus, ad fidem Christianam (si fieri posset) vsquequaque disseminandam atque ob id ipsum, ei collegio ab Sancta fide nomen indiderant. Sed mox, in stadio equestri (ita enim vocatur is vicus) attributa huic operi noua diui Pauli conversionis ædícula, priore appellatione antiquata, cognomen collegio se cit. eidemque alendo, prædia & redditus, qui paulo antè in Ticuarino, Diuare, & Ciorano insulis, demonum cultui deseruierant, fanis eorum ac delubris Vasci cura disturbatis eversisque, ex Regis auctoritate assignati. Per eisdem serèdies, haud cōtēnendum, etiam aliunde incrementum Christiana res ceperat.

Parauç,

Parauz sunt populi ad Comorini seu Cori promontorium, imbelles ac mites, piscatui margaritarum præcipue dediti. Inde Piscariū, quinquaginta ferme leucarum spatio, littus appellant. idq; ab ipso promontorio initium ducens, meridiem spectat primò, tū in septentriones reflexum, ad vsque Remanacoris vada, & Manarè insulam, fronte in orientem solem obuersa protenditur, tanta in tā breui locorum intervallo cœli varietate, quemadmodum supra demonstratum est, vt iisdem anni mensibus, cis promontoriū, æstas & calor; trans idem illud, hyems & frigora læuiant. pagis vel oppidis quinque circiter & viginti ora ea tota censetur. ij ergo populi ab inquilinis Mahometanis adempto piscandi arbitrio, cum grauioribus in dies afficerentur injuriis, coacto concilio, de re communi consultant. Fortè in ijs tum locis negotiabatur & Christianis Malabaribus quidam Ioannes Cruceius; qui nuper in Lusitania fuerat, eumque Ioannes Rex comiter acceptum, honoribus ac beneficiis auxerat. Hoc maximè auctore, Parauz, in summa consilij inopia, rerumq; difficultate, legatos opis petendę Cocinum mittunt magistratus ac decuriones, (Patāgatini patrio sermone dicunt) hisce imperatum, spondeant, si rebus afflictis auxilium larum sit; paratos Parauas omnes, publico gētis decreto, Lusitana sacra suscipere. Ei promisso quo maior esset fides, Cocinum delati Patangatini, mandatis suorum expositis, confestim salutaribus abluuntur aquis, & Christo dant nomina. Hoc veluti pignore cæterorum voluntatis accepto; non dubitauere Lusitani supplicias laborantibus ferre. Classis ab Cocino ad Piscarium littus missa, non modò Mahometanorum audaciam repressit, sed etiam Parauis erepta piscationis iura magno cum ipsorum emolumēto restituit: & sacerdotes aliquot eadem classe delati, lustrandis baptismo Parauis æquè summis atque infimis, nemine repugnante, insistere. Ac per hunc modum, paucis diebus, voluntaria conuersione, in Christi fidem gens pænè vniuersa cōcessit. Ad huiusmodi veluti subitarios fidelium greges, aliqua subinde mancipia vel socij & auxiliares Indi temere adiungebant sese, (certorum hominum testatam & illustrem vocationem excipio) magis quo dominis aut Lusitano Prætori gratificarentur, quàm quod suis ponderibus religionum discrimen ac momenta perpenderent. Ergo, multo maxima neophytorum pars, præter intincti lymphæ corporis, & nominis immutati memoriam; Christianæ disciplinæ retinebant nihil. Id autem, partim socordia gentis fiebat, partim etiam cultorum inopia; quippe qui, propter paucitatem, nec probè subactō sererēt solo, neque satis deinceps, ab initio vsque ad extre-

mum, æquali cura prosequerentur. Ita, labores in semine destitu-
 ti, optatam segetem virtutis ac pietatis ferre non poterant. Inter
 hæc, è quotidiano commercio nationū quæ ignorāt Deū, multa &
 grauiā in hominum nostratium mores irreplebant vitia: propiusq;
 aberat, vt Europæi aduenē aliquid in singulos dies ex Asiatico tra-
 herēt luxu, quā vt indigenis ipsi Christianæ sanctimonie & scue-
 ritatis, quicquam impertirent. Ad hanc morum contagionem ac-
 cedeat ingenium soli cœlique, mirè factum ad corrumpendam
 vel generosam indolem; quodque, ni summa cautio adhibita sit,
 quamlibet Martium vigorem animorum, otii dulcedine, & variis
 voluptatum delinimentis, extinguat. Hæc Ioannes Rex cū &
 litteris multorum & sermone didicisset, angebatur intimis sensi-
 bus, quippe cui salus hominum, ac præcipuè popularium suorum,
 carissima semper fuisset. præterea, stimulabat animum illa quoque
 religio, quod ex decretis Pontificijs, & iure communi, nō nisi tuē-
 di augendique diuini cultus, & promulgandi Euangelii nomine,
 si promulgationem eam impedirent, bellum ignotis inferre genti-
 bus, & Indicarum frugum opumque decimas & vestigalia capere
 sibi liceret. In tanto autem reliquarum artium studio, tantisque
 diuitijs, & copia rerum, languere Christianam industriā, & adeo
 paucos existere, qui mortalibus, inani spe & praua cupiditate de-
 ceptis, rectum viuendi monstrarent iter, haud immerito nefas ar-
 bitrabatur. Ac proinde, quo pacto hisce occurreret malis, dies
 noctesque agitabat animo. Sed in summa rei expediendæ volun-
 tate nihilominus hærebant consilia Regis: quippe, ad tantam ho-
 minum vim in arctam & angustam ab lata & spatiosa via traducen-
 dam, tot peragrandas terra marique regiones, tractanda tam va-
 riarum nationum ingenia, multorum inimicitias atque odia sub-
 eunda, refellenda iam inueterata, & penitus infixā captis errore
 mentibus, Brachmanicæ vanitatis aliorumque mendacia; & nu-
 mero magistrorum, & spectata innocentia viræ morumque, & e-
 gregia corporis animique firmitate, & sana multiplicique doctrina,
 & super hæc, non vulgari prudentia, magnoque rerum usu o-
 pus esse non ignorabat. Huius autem generis magna per id tem-
 pus erat in Lusitanie regno penuria, Sacri concionatores è finiti-
 mis regionibus accersebantur. Liberalium artium studiosi Com-
 plutum ferme aut Salmanticam adibant. nonnulli etiam Regis
 impensa Parisiis alebatur. Vnicū erat regni totius Olisipone Gym-
 nasium infrequens, ab Dionysio rege inchoatum. ibi, pars iuuen-
 turis iuri maximè ciuili operam dabat. atque id sanè gymnasium
 nuper ipse Ioannes, in posterum longè prospiciens, ex Olisipo-
 nensi

nens tumultu Conimbrigam transtulerat, in urbem antiquam, & Musarum otii iam ante dicatam; ac tum quidem, castigato præterlabentis Mundæ fluminis alueo, salubris pariter & amæni secessus. Eò clarissimos dicendi magistros, ac mathematicæ rei ac medicæ professores, & humani diuinique iuris, & sacrarum litterarum interpretes, nō ex Hispania tantum, sed etiā ex Gallia, Germania, Italia, magnis præmiis euocabat: scholisque ex Parisiensi formula & disciplina institutis, aliquot insuper adolescentiū collegia in eadem vrbe fundauerat. Sed necdum ad maturitatem ea petuenerat soboles; & Indicæ necessitates præsentem efflagitabant opem; & domesticis hisce præfidiis, ad excolendam Lusitaniam ipsam, & supplendos magistratus, & sacerdotia tuenda, egibat Rex. Neque porrò verum erat, quo remotæ fouerentur partes, intestina ac vitalia membra destitui. His anxio curis, atque ad Indicam subleuandam rem, externa circumspectanti auxilia, tale remedium haud obscura Dei prouidentia oblatum est. Ignatius Loiola Cantaber agebat Romæ, qui paulo antè, cum eximiis aliquot eiusdem propositi viris, afflatu diuino sese ad vineæ Christi culturam, atque ad Euangelii prædicationem, sine vlla prorsus aut temporum aut locorum exceptione, deuouerat. Ea societas I E S V ab ipso Pontifice Maximo, qui tum erat Paulus hoc nomine Tertius, postmodum appellata. Iamque variis Europæ locis haud obscurum egregiæ cuiusdam pietatis ac doctrinæ specimen dederant. Id Ioannes certis auctoribus vbi cognouit, Petro Mascarenia, suo apud Pontificem oratori, mandat, etiam atque etiam agat cum Ignatio, vti alumnos disciplinæ suæ minimum sex mittat ad se. quando generis humani salutem & Christi Domini gloriam vsque adeò sitiant, non defuturas in Asia atque Africa scaturigines, quibus eam aliqua saltē ex parte releuent sitim: præterea, nullam in eas terras nauigandi moram fore, simulatq; commoda tempestas affuerit, quæque ad nauigationem necessaria sint, ea ab suis procuratoribus largè & copiosè præbitū iri. Hoc accepto mandato Mascarenias Ignatium appellat. Ignatius ex auctoritate summi Pontificis, quoddam aliis quoque regionibus pro sua parte consultum vellet, expetenti sex oratori duos tantum assignauit, Simonē Rhoterigium Lusitanum, quem Ioannes ipse Lutetiæ in studio litterarū aluerat, & Franciscum Aspilcoram Nauarrum, claro inter suos genere natū, cognomento Xaueriū. Ac Simon quidē, maturè præmonitus, quoddam quartana tum laborabat febris, in Lusitaniā naui trāsmisit comire Paulo Camerte, egregia probitate fidēque viro, qui sese cum aliis ad Ignatiū per eos dies adiūxerat. Xauerio autē, quo

maiores videlicet in re subita ferret obsequii laudem, non nisi pridie quam illi cum Mascarenia itinere terrestri abeundum fuit, denuntiata res est. Ac tamen, confirmata nondum societate, nihil in ceteros iuris erat Ignatio; Xaverius tamen ad imperium usque adeo durum ac repentinum, non modo xerxigueratus vlla ex parte non est, sed etiam incessit omnibus laceratis: acceptoque spatio vix quod salutandis amicis, & refarciendæ attritæ ac laceræ tunicæ satis foret, postera luce cum oratore discessit. Huius mihi profectio- nem viri (nam Rhoterigius, Regis ac procerum deinde rogatu, in Lusitania substitit) paulo fusiùs persequi est animus: ut promulgâ- di Evangelii studiosis hominibus recens propositum sit Apostoli- cæ peregrinationis exemplar. Quamquam huiusmodi narratione exsequenti mihi subit illa suspicio, fore ut quæ de piorum homi- num in ægros ac pauperes, & infimam plebem officiis, vel pro- dita sunt, vel in posterum prodentur à nobis; aut friuola aut etiam sordida videantur iis, quorum videlicet aures, magnificis de repu- blica, de moribus, de natura disputationibus, vel sumptuosis bel- lorum apparatus, terrestribusque ac navalibus præliis, & incly- tarum urbium expugnationibus adsuevere. Sed habet hoc utique philosophia Christi. nihil primo aspectu contemptius, nihil in recessu diuinius. quippe, animos, non ad firim cædis ac sanguinis, vel ad inanem gloriæ cupiditatem; sed ad humanitatem ac man- suetudinem, atque ad amorem solidæ ac veræ virtutis inflam- mat: quæque ab aliis de officio vel ostentationis vel etiam animi sæpe causa quærentur, ea rebus ipsis ac vita quàm verbis multo libentiùs explicat. Ergo Christianæ documenta virtutis, tanto & ad bene viuendum aptiora, & ad narrandum grauiora censenda sunt, quanto facta dictis, & pacis munera bellicis artibus ante- cellunt. Xaverius igitur, ubi profectio affuit dies, (annus tum agebatur huius seculi quadragesimus) ita ex vrbe decessit, nihil ut secum præter simplicem corpori regendo vestitum, & in quotidia- nas preces Romanum breuiarium extulerit. Ut fieri captum est iter, illud ante omnia mordicus tenuit, ut intimam sui custodiam, & certa precandi commentandique spatia non omitteret. inde ve- getior in dies atque robustior, ad opem aliis ferendam semet ac- titer incitabat. Hi quo libentiùs curationem ubi opus esset accipe- rent, cunctis interim officiosè demerendis, atque omni ratione si- bi conciliandis insistere: deposita seueriore persona, comiter allo- qui singulos, hilari ac sereno respondere vultu, faciles ad se cui- libet præbere accessus, cõtemnere omnino neminem, gloriam æquè fugere atque alii captant: nihil in victu cultuque sibi præcipuum

sumere; minimis vilissimisque cōtentus esse: vti quisque pessimè se acceptum à prodromo quereretur, ita huic libentissimè suo lectulo testoque cedere: vbi quis per niuosa, ac lutulenta, & prærupta itinera laboretur, ad eum subleuandum raptim ad pedes vel cum periculo desilire: alio quouis casu periclitantibus, vbi non posset manu, præce votisque succurrere. Inter cæteros, primarius quidam, contra omnium sententiam ausus tumentis fluuiis ad transitum sese committere, cum aquarum impetu vorticibusque ad exitum raperetur, pia (vt affirmant) Xauerii supplicatione seruatus est. ad hæc lassos & imbecilles omni obsequio ac sedulitate refouere: postremus cubitum ire, primus exsurgere. denique, famuli dum quiescunt, ipsis operam dare iumentis. Hac ille summissione, officio, suauitate, clemētia, cæterisque artibus, quas ei spiritus cœlestis haud dubiè suggerebat, breui omnium animos ita sibi deuinxit, vti deinde nihil ad cuiusquam reprehensionem ab eo profectum; aut acerbum vlli videretur, aut nimium. Neque ipsos dumtaxat qui in comitatu erant legati, meliores quotidie reddere conabatur, sed etiam in cauponis ac diuersoriis, cum se occasio daret, promiscuè cunctos docendo, monendo, iuuando, excellētis cuiusdam virtutis & caritatis relinquebat impressa vestigia. Per hūc modum superatis iam alpebus & Pyrenæo saltu, in Pompelonis veniunt fines. cumque inde Xauerius ad suos facillimo negotio posset excurrere, nunquam adduci se est passus, vt quicquam omnino carni aut sanguini daret, atque ad patriæ saltem incunabula reuiscenda, quamuis modico diuerticulo de via deflēcet. Inter hæc, sagaci viro Mascarenæ, cognoscendi noui comitis, atque introspectiendi penitus eius animi sensus, maxima dabatur facultas: nihil enim vitia virtutesque hominum ita explorare consuevit, vt bene longi itineris diurna pariter & nocturna consuetudo; quippe quæ simulationem quamlibet callidam & artificiosam diu sustineri non patitur, eo liquidius Mascarenæ de Xauerio ferre sententiam licuit, cumque in dies notitia pariter & admiratio cresceret viri, præmisso ex itinere tabellario, de ipsius laudibus ad Ioannem ita multa perscripsit, vt Rex miram in eius videndi orandique cupiditatem incumberet. Olisiponem denique tertio mense peruentum. ibidem agebat Simon. huius quartana verus, cuius accessum eo ipso die exspectabat, Xauerii demum læto ac salutari amplexu discussa. Post triduum Xauerius euocatur in regiā. accedenti sese Rex perhonorificū præbuit, ac verbis amplissimis, quid de illius meritis ac sanctitate sentiret, in amicorum ac procerum corona testatus est. At ille, peracto salutationis officio,

cum

cùm ei lauta ad diuersandum hospitia non deessent; ab regia protinus ad publicum valetudinarium, quòd Misericordiæ sodales procurant, vnà cum Simone & Paulo Camerte se confert. ibi, dum naues ad cursum parantur, de more tempus ita distribuunt patres, vti nocturnas horas, breui duntaxat excepto somno, sacris carminibus, & rerum diuinarum contemplationi: diurnas, ægris omni ope refocillandis, confessionibus quamplurimorum excipiendis, & quotquot ad se venirent, aut consilio aut re iuuandis insumerent. Hisce ferme occupationibus, quod reliquum erat hyemis, summa populi Olisiponensis approbatione transactum. Iamque Indicæ navigationis appetebat tempus, eum regii æconomi, & Castanerianus in primis dynasta, iussu Regis instare Xauerio, vti, consultis hominibus peritis, indicem ederet eorum, quæ vel ad iter tam longum, vel ad provinciam ad eò remoram necessaria duceret. ita sibi etiam atque etiam ab Rege mādātum, vti prorsus nihil, ipsi vel sociis, neque ad valetudinem neque ad cōmodum cultūve deesse pateretur. seorsum dein illi Ioannes totam Indicam rem accuratè commendat: conuerrendis ad Christum ethnicis, neophytis in fide firmandis insistat, Lusitanæ ditionis arces atque præsidia lustret, deprauatos corrigit mores; de quæ omnibus rebus quàm diligentissimè ad se perscribat. Postremò, quo sibi aptiorem & expeditiorem fore provinciam intelligat, transmissum ad se ex vrbe Roma diploma litterasque Xauerio reddit; quibus eum Summus Pontifex Nuntium Apostolicum in regionibus Indicis ampla cum potestate creauerat. Et Xauerius Regi quidem paucis ita respondit, vt cūm eximie illius benignitati gratias ageret immortales; tum verò, quòd ad procurationem Indicæ rei pertineret, sese, quantum liceret ac posset, serui fidelis officio functurum esse reciperet. Regiis verò curatoribus, & Castaneriano præsertim, complura in vsum navigationis identidem offerenti, aliquandiu obfirmato restitit animo: dein, ne per contumaciam superbiāmve cuncta respuere videretur, perpelli se tandem est passus, vt sibi comitibusque duobus (nam ad Pādum Italum, paucis illis diebus, studio pietatis incensus accesserat Franciscus Mansilia Lusitanus) singulas crassiore textu lacernas ad arcenda circa Bonæ spei promontorium Antarticæ plagæ frigora, itemque sacros aliquot libros, cuius generis inopia laborare India dicebatur, in nauim imponi permitteret. reliqui verò commeatus atque viatici genus omne reiecit; cūm ita diceret: suscepto paupertatis voto, & vnus Dei causam agenti sibi nequaquam esse de crassino laborandum. Hortāte dein dynasta, vti puerum saltem vnum adsu-

adsumeret, victus quotidiani administrum; Mihi verò, inquit Xa-
 uerius, dum pedibus manibusque vti licet meis, opus ministro non
 est. Cùm ille nihilominus vrgeret ac premeret; indignum ea fore
 persona quam gerebat, affirmans, si in tanta vectorum ac nautarū
 turba palam conspiceretur, aut vestem ad nauis marginem abluēs,
 aut cum cæteris ollam foco in quotidianos cibos imponens: At qui
 clarissime vir, Xauerius inquit, dignitatis tuendæ, artes istæ & præ-
 cepta quæ narras, quò vides loci Christianam rempublicam addu-
 xerunt. itaque mihi & ollas, vbi res postulauerit, inspectante po-
 pulo, non attrectare solum, sed etiam tergere & lauare pannos, &
 infima quæque, modò peccatum absit, obire ministeria certum est.
 Cuius veritate responsi & in præsentia œconomus vocem inclusit,
 & magnam apud eum de se in perpetuum præclaræ cuiusdam ac
 diuinæ sapientiæ opinionem reliquit: quàm Castanerianus postea
 prædicare libenter solebat; illudque crebris vsurpare sermonibus,
 in classis discessu, non minùs cum Xauerio sibi certaminis fuisse,
 vt plus acciperet; quàm cum aliis hominibus, vt ne plus
 exigerent. Ab eo colloquio, & Simonis deinde amicorum-
 que complexu, Prætoriam nauim Xauerius Regis iussu conscendit.
 ibi verò, quàm in omnes partes fructuosa eius caritas & industria
 fuerit, quo faciliùs possit existimari, pauca de vniuerso genere classi-
 ficiū Indicarum hoc loco præfari est necesse. Præter nauigia per-
 multa, quæ variis anni temporibus ex Olisiponensi portu ad alia
 atque alia comitant noui orbis emporia; quatuor ferme vel quin-
 que in Indiam onerariæ destinantur, magnitudinis adèò vastæ, vt
 cùm inflatis aura secunda feruntur velis, oppidi propemodum in-
 star obtrineant. Harum singulis, præter commeatus, instrumenta
 mercesque, complures hominum ordines vectari mos est. Primus
 ordo, nauticæ multitudinis, ii cæcis inter se legibus ac disciplina
 constricti, cursum ex arte moderantur. Secundus est præfectorum
 ac magistratuum, qui vel ad obtinendas arces ac maria; vel ad ius
 dicendum, & curanda publica negotia, in orientem ab Rege
 mittuntur. Tertius militum, quiq; ad naues tuendas, quiq; ad
 Indica præsidia supplenda, conscripti sunt. Quartus est mercato-
 rum, qui cum vxoribus interdum ac liberis in colonias Indicas mi-
 grant. Accedit famulorum ac mancipiorum ingens numerus. Nec
 desunt medici, seu quos vulgo physicos seu quos chirurgos appel-
 lant. Populus vniuersæ in vniuersum capitibus modò sex-
 centis, modò octingentis, interdum etiam plus mille censetur;
 & obuersante plurima leti specie, culcum è sparto & linteum
 quisque secum in nauim infert, quibus insutus, si diem obire
 conti-

contigerit, dejiciatur in mare. Porro, cunctorum expiandis animis & rei diuinæ procurandæ, mercenarius plerumque præst: qui morientium ubi confessiones audierit, & mittendos in pelagus lustralibus aquis & piaculari precatione fuerit profecutus, nimirum sat suo muneri, sat legi factum existimat. Ab Olisipone Goam, inde Cocinum, cõmendi maximè piperis causa, nauarchi petunt. is cursus, vt nullus grauior interueniat casus, quinto haud citius mense conficitur. interea, pro locorum ac temporum varietate, modò cadentibus ventis, malaciæ lentissima tædia; modò seuiuentibus procellis, iactatio vehemens, sæpe sine exitu nausea; fastidium cibi, terror assiduus, diuturna insomnia toleranda; adde malignè diuisa & sæpenumero viciatâ cibaria, vicissitudines immoderati caloris & frigoris; grauitatem cœli sub æquinoctiali maximè plaga, quæ superando Bonæ spei promontorio, semel iterumque trajicitur. Ad hæc, non leue incommodum in ipsa quoque habitatione consistit. ab ima carina ad summam nautis oram contignationes quatuor vel quinque attolluntur. in infima, nautici saburræ ad æquilibrium sternunt; in cæteris tormenta constituunt, vasa disponunt, mercimonia capsasque constipant. vectoribus admodum exigua sub iis tectis agendi spatia relinquunt. à prora pappique gemina in pugnam surgunt castella: in horum utroque, & simul ad gubernaculū, ligneas casulas ac ruguriola fabri concinnant. hæc, qui sunt pecuniosi, magno in breue tempus conducunt pretio, cætera turba, ni sæuiant venti, prout ouique datur, sub dio in angustis cubat. In atrocior tēpestas discursum nautarū ad repētina imperia postulet, pauidi cōfertique sub tabulata coguntur. ibi, concluso halitu æstuque, teterrimus odor sentinæ pædorque & illuies afficit corpora. Inde cum graues alii morbi, tum verò lethargi, apostemata, febres variæ, foeda oris vlcera, & purulenti gingiuarum tumores existunt: & ipsos etiā haud rarò sacerdotes medicosque corripunt. Iam, in tanta plebis colluione, militumque licentia, quot quantæque sint labe animorum ac vitia, enumerare superuacaneum est. tacitus ea sibi quisque subijciat. Omnem hanc benemerendi siluam, & sempiternæ gloriæ segetem, in sua nauigatione Xauerius habuit. Martinus Alphonsus Sosa cum summo imperio præerat classi, Prætor Indiæ designatus, qui in eius maris præfectura paulo antè præclaras gesserat res. Huic primū Xauerius & alleclis eius apparitoribusque, ad iustitiam colendam ac fidem, plena prudentiæ, plena salutis monita per occasionem dabat: tum ad aliorum animos pariter sanandos & corpora, omnes conferebat vires, exetate afflictos, con-

solari morientes, adsidere ægrotantibus, interdum etiam iisdem sua manu condire & coquere cibos, præbere sorbiriunculas, atque vitale instillare succum, sternere lectos, ac sordes euerrere: quibus esset spes vitæ, hiscè, auertendi cœlestes iras, & mores in posterum corrigendi præcepta inculcare: quorum deplorata esset in terris salus, iis æternæ vitæ facere spem, & simul ad supremâ pugnâ arma contra dæmonum incursum ac petitiones inducere. valentes, ad officia pietatis & humanitatis hortari; detrahentes de aliorum fama, ferentes iurgia discordiasque, vel impia in superos verba jactantes, vel rem alea dissipantes, leni simul & graui oratione compescere; plurimam diuinæ tum iustitiæ tum clementiæ mentionem & recordationem inferre; controuersias rixasque dirimere, lenire odia, religionis ignaros ac rudes Christiana doctrina instituere, omnibꝰ omni ratione prodesse. inter hæc, se ipse inuictum ab omni perturbatione præstare, cibo potuq; vti parcissimo; nec dies modò totos exerceri, sed etiam noctes: & fatigatos vigilia cadentesque oculos tamdiu in opere continere, quoad somno & lassitudine oppressus, vbi vbi fors ferrer, tandem aliquando succumberet. Atq; ex hoc tã abjecto, tam in speciem seruili genere vitæ, tantum abest vt quicquam vel de auctoritate vel de existimatione deperderet; vt eum summi infimique, tamquam salutis omnium præsidem, & è supernis demissum sedibus, intuerentur. Inde primùm & patris & sancti cognomentum inuenit: sic enim in oriente postea semper & vocitatus & habitus est. Cæterùm in hoc itinere, Xauerii virtus eo majorem habuit campum; quæ tardiùs illo quidem anno ab Lusitanis nauigatum est, non nisi Augusto mense exeunte ad Mosambicum deuenère: ibi ad Aprilem vsque hyemare coacti sunt. & ægris, qui permulti erant, in regium nosocomium è classe deportatis; in eorum famulatu pater tanta denuo cum assiduitate vigiliisque versatus est, vt præ sui corporis negligentia grauem & periculosum in morbum inciderit; in eo morbo cum maximè arderet febris, teneri non poterat, quin, vacillante corpusculo, periclitantibus tamen æ moribundis adesset. in iis, nauticum infimæ sortis adolescentē, cui exitiale exitum haud sine causa metuebat, è faucibus tartari, si qua posset, eripere statuit: jacebat miser humi, destitutus ab omnibus; ei que per extremam phrenesim (quod erat in primis dolendum) ad detestanda & confitenda crimina tali tempore neque mens neque sermo constabat. Hunc tolli à valentioribus iussum, in suomet cubili Xauerius collocat; ad eum contactum (mira dictu res) confestim ad se iuuenis rediit, & peccata Xauerio ritè confessus, magna cum salutis æternæ spe sub vesperam excessit è vita. Inter hosce

hosce labores exhaustam hyeme; Prætor Sosa, quod certis de causis præuenire cuperet, quæ prima facultas nauigandi fuit, rostrata maiore celeriter antecessit; neque Xauerium, viribus utcumque receptis, ab se diuelli permisit. Paulus & Mansilia in nosocomii procuratione, quodam classis abiret, iussi persistere. Xauerius interim de instituta vitæ consuetudine remisit nihil: certam ei nauis particulam ibi quoque Sosa in hospitium assignauerat. hanc item pater aliis egentibus vltro concessit. ipsi, pro culcitra funis anchorarius in spiram conuolutus, pro cervicali fuit ipsamet anchora. Ex itinere primum ad Melindem, tum ad Socotoram nauis appulsa. verobique, in erudiendis ac subleuandis hominibus, pro temporis breuitate, Xauerii nauitas ac diligentia constitit. Quæ denique anno sæculi huius quadragesimo secundo peruentum est, pridie nonas Maias, quo die Romæ quondam sanctus Ioannes Apostolus ex olei feruentis doliq̃ illæsus emerfit. Descensione facta, Pater ad Regis valetudinarium, vti solebat, extemplo se confert. Eodem paulo post cum classiariis ægrotis Paulus & Mansilia comites magnæ omnium gratulatione succedunt. Ioannes tū Ecclesiæ præerat Ioānes Albuquerqueus, (de quo supra commemoratum est) præstanti sapientia Pontifex. Ad hunc Xauerius, antequam vllam æi publicæ attingeret partē, adiit honoris & obsequii causa; eique sine ambagibus id quod erat exposuit: se Pauli Pontif. Max. & Ioannis Regis Lusitanæ missu, ad impertiendum ethnicis euangelium, stabiliendos in fide neophytos, Christianos aduocatos & inquilinos pro viribus adiuuandos, in ea loca venisse, attamen, ita sibi certum esse fixumque: communis rei nihil omnino, nisi ex ipsius Episcopi auctoritate ac sententia gerere. Simul, Pōrificias litteras, quibus Nuntius Apostolicus fuerat declaratus; eidē offert venerabundus: ac protestetur, se se iure illo ac potestate nequaquam vsurum, nisi quatenus episcopus ipse permiserit. Hac seu altitudine animi seu modestia captus Albuquerqueus, illico ruit in amplexus viri: perlectum probatumque diploma restituit: postremò, etiam atque etiam Dei seruū adhortatur, vti animo soluto ac libero Christianam rē ē præscripto summi Pōrificis administret, valde confidere se se, illius aduentum, ad Indicæ ecclesiæ vel tutelam vel amplificationem, magnopere profuturum. neq; in præsentia modò Xauerium comiter ac libenter accepit; sed etiam in posterum præcipuo semper tum in honore tum in amore cunctis approbantibus habuit. Ab ea salutatione regressus in domicilium hospitale Xauerius, consueta pietatis & caritatis munia cū suis obire petrexit. Præter hæc, salutarem publici catechismi ritū in regio-

In regionibus ijs vtrique primus instituit. Quotidie fœtē prodibat ipse cum tintinnabulo, & ingentem promiscuæ turbæ numerum in templa cogebat. ibi rectæ fidei capita, & Christianæ vitæ præcepta, vulgi sermone breuiter ac dilucidè comprehensa, (quæ ipse met postea certioribus ad modulandum adstrinxit numeris) decantabantur hoc ferè pacto: Verba præibat pater, inflexis ad aures populi demulcendas leniter vocibus. easdem voces reliqui exemplo reddebant. id cum pro populi captu bis terve ac sapius fieret, sequebatur, vt sonus ille, ad aures blandè ac suauiter accidens, integra paulatim sensa totasque periochas penitus in pectora demitteret vulgi. Ad extremum, vt silentio indicto symphonia conuiuierat; certos ex eadem institutione locos, Dei famulus fuscè ac populariter explicabat. Ita puerum, feminaque, ac tarda plerumque mancipia, paucis horis ac panè ludibundi, multo plura percipiebant de rebus altissimis atque diuinis, quam illa noua ac verus Academia, lyceumque illud inclytum, & omnes antiquæ philosophorum scholæ, tot seculis, tanta cōtentione, tantis lucubrationibus extundere valuerunt. Hæc tū in vrbe. Goxa p̄t hyemem à Xaserio gesta: & simul, optimarum rogatu, Paulus Camers, diuini Pauli seminario collegiōve, quod iam puerorum numero haud paruo constabat, admistrando regendoque præpositus. At Xauerius, quodd per eos dies de recenti Parauarum & Piscatiæ gentis conuersione cognorat, Mansilia comite ad eos educendos & confirmandos vere inuenite profectus est. ij populi, vtrique supra docuimus, magna Michaëlis Vastri & sociorum alacritate, salutaribus illi quidem abluti fuerant aquis; cæterum eius mysterij vim, & reliqua ecclesiæ sacramenta, itemque ptecandi formulās, & Christianæ fidei articulos, & legis diuinæ præcepta penitus ignorabāt. Neque sacerdotibus Europæis, quæve Goxæ quæve Ebocini degeret, vlla ostendebatur facultas barbaræ illius eruditæ: quippe in magna distantia locorum, & nullo propemodum lingue commercio. ex quo nimirum facile conijci potest, dum peregrinus homo Xaserius ignorum sermonem addiscit, cæcāque ignorantie noctem ex ijs mentibus conatur expellere; quā graues illi miserie, quātus molestiarū cumulus fuerit perferendus. Cum Brachmanis præcipue magna seruo Dei fuere certamina. Abdūi à se populum, fraudesque suas ac mendacia detegi, mortis instar ducebant. cumque vtrique cordibusque eos barbararum absterreret metus, frustra Euangelici præconis linguam donis ac mercede alligare sæpe conati sunt. Interea, vicino quodā in oppido, quod tyranni metu in patriā superstitione perstabat; femina, quantū iam diem ex partus diffi-

cultate grauissimè laboranti agentique animam, Xauerius accitus interuenit. fidei summam exponit: certum ad salutem iter ostendit. assensa est mulier, baptismum expetiit, illico peperit. ea re adducti propinqui, dein populares vniuersi, tyranno mitigato, repudiatis idolis, Euangelio credidere: quos omnes probè institutos pater sacro itè baptisinate proliuit. Hæc & alia plurima Xauerium mirè districtū habebant: atq; vbi quod in præsentia satis esset, eodè substituterat loco; delectos ex omni Christianorum numero hypodidascalos (ii patrio sermone canacapoli vocantur) & probitatis & ingenii laude præstantes, in ea locabat specula, qui cæteros in officio continerent, sacras tuerentur ædes, baptisinate fungerentur; & si quid accidisset grauius aut difficilius, consignatum inter ea litteris memoriæ causa, postmodum ad se referrent. Hisce vicariis commendato grege, ad aliud ipse aliudque deinceps oppidum aut pagum pedes, & quidè sine sacculo semper ac pera, transibat. Vbi ora omnem, iis quæ dixi caritatis officiis, & prædicatione Euangelii peragrauerat, orsus iterū a capite eandè pari diligentia prouinciam obibat, pensum cūm à cæteris Christianis, tum verò a canacapolis exigens. Atque huic hominum ordini, quo commodius tam pax ac necessariæ functioni vacarent, certum auri pondus impetrauit quotannis in Lusitanæ Reginæ socculos ab Indis cõferri solitum; cūm quidem ad Catharinam scribens, Ioannis vxorem, insigni virtute ac pudicitia feminā, haud ineptè lussisset, nullis eā soccis æquè facilè scansuram in cælum, ac precibus neophytorum, in quos Christi causa id opis ac beneficentiæ contulisset. Amplius annū Dei famulus in Paraua regione traduxit, eūque Domini agrū aded reliquit probè cultū & cõlitum, vt hodie in primis totius Indiarum felix ac fertilis habeatur. Harum rerū fama cõmota Macoar finitimi populi è Trauancoris regho ad Comorini latus occidentum, Parauis multitudine ferme pares, Xaueriū ad se baptismi causa per supplices nuntios ac litteras euocant. ille profectus, eodè & institutionis & peregrinationis ordine, plus decē hominū millia vertète mense ad Christū adiunxit. noui dein ad eum cõcursus quotidie fieri, atque vbi patrio sermone proposita principia Christianæ doctrinæ didicerant, cūm alia suspicere, & laudibus in cælum ferre; tum verò ipsa præcipuè decē diuinæ legis præcepta mirari, quàm illa equitatis plena essent, quàm vera, quàm rectè rationi consentanea. oblatam sibi è cœlo haud dubiè lucē gratulari inter se, deplorare suam & maiorum suorum amentiam, qui ad eam diē in tam densis errorum tenebris ac tanta vitiorum fœditate iacuiscent. inde se impetuò ad Christianam religionem adhortari: mox cateruatim ad

fontem eternæ salutis accurrere. Hisce ablucendis cum maximè instaret Xauerus, noui è Manare legati superueniunt, id ipsum orantes: hoc nomine insula est, extremæ Ceilano ad septentriones appositæ. eam quoque gentem, ne ipse ab inchoato opere abduceretur, missis interea pro se idoneis vtcunque viris, iniit. Is verò ager, nō fidelium modò, sed etiam martyrum vberem segetem paucis diebus effudit. Si quidem Iasanapatani Ceilanix terræ tyrānus, cuius in ditione erant Manarense, idolis ad insaniam deditus, audita re, insitam ingeniò feritazē nouellos in Christianos exercuit. Immissosq; satellite, partim eorum occidit, partim variis suppliciis per summam indignitatem affecit. pauci ex insula in continentem elapsi, (in iis regiis quidam adolescens) terrestri leucarum amplius ducentarum itinere Gōā vsque se cōtulere. ibi ritè instituti omnes, & mystico partu renati sunt. Neque hac tantum regione sese tenebat animorum ardor. Macazares quoq; leucas in ortum quingentas ab Cocino disiuncti, Christianos doctores maiorem in modum expetebant. il legatos primū ea de re ad Antonium Galuanum (vti suprā commemoratum est) miserant. Galuani iussu cum ad eos tenderet, Franciscus Castrius, aduersa tempestate prohibitus, Ternatem redierat infecta re. Felicius deinde nauigauit, cum Sosa Indiam regeret, Antonius Paiua, coëmēdi sandali causa, missus in easdem insulas ab Rhoterico Valæo Pereria, Malacæ Præfetto. Iam antè in illis emporiis negotia gesserat Paiua, ac proinde multos ibi notos habebat, neque erat Macazarici sermonis ignarus. Vt in Supanos deuenit, (hoc nomine gēs est) Rex ipse, iam septuagenarius, in primis totius Macazaris potens & bellicosus, vltro (quæ facilitas Regū illorum est) ad inuisendum aduenam accessit. Filium ducebat secum, annos quindecim natū, itemq; adolescentulas, aureis armillis ornatas, triginta. Eo comitatu cum ad portum venisset, accepta salutatione redditaq; variis de rebus, vt fit, cum peregrino mercatore sermonem instituit. inter cætera quasiuit ex eo, quid ita Lusitani Mauris (sic vulgò Mahometanos appellant) infensi infestique potissimū essent. Ea occasione arrepta, Lusitanus, in hæresis Mahometanæ vicia, & ipsius auctoris ambitionem, fraudes, auaritiāq; pro ea quam habebat fandi copia inuectus, iis dein vitiis fraudibusq; veritatem, ius, fasq; Christianæ religionis opposuit, deque ipso Christo Dei filio, generis humani liberatore, nonnulla subiunxit. Inde affirmavit nomini Christiano cum sceleratissima & corruptrice animorum secta proprium ac perpetuum bellum esse susceptum. Omnia Regi probabilia admodum visa: & quod iam aduersperaceret,

domum regressus, Paiua xenia misit ad natem. Postero die, ac sæpe deinceps, multa ex eodem sciscitari petrexit: in iis illud etiam, quisnam esset Iacobus quidam, quem in præliis inuocari ab Lusitanis, ad se Mauri derulissent. Ad hæc Paiua, de Christi discipulis ad Euangelium prædicandum a magistro dimissis, pauca perstrinxit. in iis, præcipua sanctitate meritisque fuisse Iacobum, qui primus latissimum Hispaniæ, patefacti hominibus cæli, nuntium attulisset: atque ideo in eius præcipue Apostoli tutela ac patrocinio Hispanos latere vniuersos. ac proinde, inter dimicationem ab iis inuocatum contra Christianæ fidei hostes adesse fulgentibus armis horrificum, igneo equo insidentem. eius rei vel Mauros optimos esse testes, qui cõsæta cum Lusitanis pugna, plures ipsi ac paratiores tali viso non semel cæcã in formidinem fugamque præcipitem acti sint. Sub hæc Paiua è Christianis institutis, de inuocatione præsidioque cœlestium, pauca disseruit. Cum hæc, & alia id genus compluta, mira quãdam approbatione per eos dies audisset Rex, neque tamen de capeßenda peregrina religione statueret quicquam; Paiua, quod in eo emptio tempus ultra negotiandi non esse, ad Siani regnum leucas inde quinquaginta processit. Cum Siani Rege familiaritas intercedebat Paiua, quippe, apud quem egrotus olim in hospitio fuerat, multaque cum eo de Christianis initiis egerat. Hunc ubi adesse cognouit Rex, confestim ad eum, iactis procul a portu anchoris in salo stantem, prior visendi gratia transmisit. & mirifica quãdam ex eius aspectu voluptate perfrusus, post mutuam salutationem: Arguor, inquit, faustum ac felicem mihi meisque tuium esse aduentum, ô Paiua: quãdoquidem, ex quo te aspicio, tanto ac tam noua me gaudia pertentant. multo dein ac suauius cum peregrinis habito. tunc digreditur. Insequenti luce, cum ad eum salutandum honoris causa vicissim in urbem Sianum Lusitani venissent, conuersus ad Paluã Rex, Caue, inquit, putes excidisse mihi, quæ hic apud nos cum esses, de vestra nationis in vnum Deum fide ac pietate narraßi, hærent ea mihi penitus insim; neque vnquam ex eo tempore voluntas mihi eiusdem amplectendæ ac profitendæ fidei defuit. Sed hætenus me popularium metus, si a tantis institutis abscederem, nec non existimationis ratio, si gratiam natu, repente inmutatus viderer, ab hoc tam hominũ consilio retardarunt. easdem ob causas adhuc assidui pendeo, neque pro amicitia consulto, quid mihi faciendum putes, ac simul quæso vel coram hisce p.oceribus (adsstant autem plures) aliqua de fidel vestre mysteriis, deque hominis Christiani officio disseras. Tum Paiua, se indoctum præfatus, ac mitissime dignum qui

tam sublimia tamque diuina tractaret, ac nihilominus incenso pii Regis studio pro sua parte non defuturum, orsus à primo decalogi præcepto, cætera singillatim deinceps quam planissimè potuit explicauit: eaque cuncta summarim ad illa duo capita redigi ostendit, amoris erga Deum & proximū. Magno assensu, Regis præsertim, ea oratio audita. sic ille abiit dies. Postero, eadem scholæ pari auiditate repetuntur. Pataua, ad ea quæ tradiderat, sermonē adiunxit de officiis operibusve misericordiæ, quæque ad corporis quæque ad animi auxilium pertinent, insque operibus præcipuas Christiani muneris partes docuit contineri. Ab ea peroratione dimissus Pataua, proximo die reuocatur in regiam. ille, Deum enixè precatus, ut mortalibus cæcis lumen aliquot æternæ veritatis offerret; ad urbem properauit, in rerum diuinarum cogitatione ita defixus, ut viz laborem ac tempus omnino sefellerit. Vbi ad Regem peruenit, adstante nobilium corona, rursus de Christianis præceptionibus verba fecit. exinde quæsiuit ab eo Rex, num quid de mundi creatione cognosset: ille, totam eius creationis seriem à sanctis hominibus & prophetis conscriptam esse respondit. Cum, Sanctus quidnā sibi vellent, rursus interrogasset Rex, si id enim verbum Pataua reddere Macazaricè nequierat, propterea quod ii populi, ut sanctitatis ipsa re, sic etiam vocabulo careret) sanctos esse, inquit, eos, qui proposita nuper ab se præcepta seruarent, ac se quam maximè a corporis contagione sejungerent. huiusmodi fuisse rector religionis interpretes, Dei plenos; ac proinde nullum in eorū scriptis inesse mendacium. Tum Rex, quid est, ait, mendacium? Argui, ut ad hoc respondeam, (inquit Pataua) liberali venia est mihi abs te opus, ô Rex. quod si nihilominus acerba & aspera mea tibi visa erit oratio; peto, quælibetque, uti omnem in me vnum iram exerceas. Lusitanos meos cum suis rebus incolumes abire permittas. Cum ille continuò quidlibet expromedi potestatem fecisset, Scire aues, inquit, mendacium quid significet. Ego verò, nulla comparatione huiusce tibi vocabuli vim facilius aut clarius demonstrauerim, quam ista ipsa, quam vos agitis, vita. Cum enim IESVM Christum, Dei filium, totius veritatis auctorem, penitus ignoretis; sic fit, ut erroribus infinitis impliciti, à veritate semoti, in ipso mendacio volutemini. Cum hæc & eiusmodi, maximè dicerentur, subito coactæ nubes, magno cum coeli fragore, tonitribusque, & procellis, ingentem vim imbrium effudere. quæ res eo & mirabiliore visa est, & gratior accidit, quo maiore eam detrimento frugū, diuturna siccitate laboratum in iis regionibus fuerat. Cum dein Regē vigeret Pataua, ut in Christi verba sine dubitatione iuraret; ille

nouem insuper dies ad deliberandum sumpsit. Obstabant egregia ipsius voluntati maximè sacrificii, quos vocant Becos, terribilissimum genus, ii, quemadmodum Satanæ ministros decet, ipso amictu ornatuque corporis, muliebrem sexum certatim ementiri non dubitant, expilant faciem, crines alunt comuntque: dætes artificio quodam inaurant: denique fractis motibus gestibusque luxum atque mollietatem produnt. iisdem feminam attigisse capitale est: ardens viuis crematur pice qui tale quippiam admiserit. ac verò ipsi, (quod vix auditu fas sit) certis inter se legibus nubunt; & praua insuper vulgo serentes dogmata, miseram gentem nefariæ turpitudinis ac superstitionis implent. igitur hi præcipuè ab noua religione absterrebant Regem; quippe qui omnibus aduersi flagitiis, Christianæ severitatis & castimonie nomen horrerent. Accedebant ad labefactandum, si qua possent, Regis propositum Mahometani quoque complures, qui mercaturæ causa in eius regnum ex Vgetana, Pane, Patane conuenerant. Horum scelere & conatiibus dum obuiam itur, Supanus interim Rex, bene comitatus, ornatissima classe, nec opinato superuenit. ac primum omnium interrogat Lusitanos, num Sianius Christo se addiderit. Cum ab eis responsum esset, Sianium cunctari deliberandum adhuc; Supanus, in re adeò salutari, tam longa deliberatione, quid opus est; inquit. ego quidem, nulla interposita mora, Christianum me volo fieri. Tum Paiua, quod sacerdotibus careret, ipse per se perque suos raptim ara excitata, quam maximè festo apparatu, Regem sacro baptismo ritè instruendum curauit à quodam ex comitibus, cum cætero corporis habitu, tum ipsa capicie venerando. post Regem, alii quoque complures amici & propinqui eodem sacramento expiati. Regi Ludouici nomen impositum. cætera cohors, alii aliter appellati. Summa dein cum lætitia & gratulatione bombardæ perstrepuerunt; rei que gestæ fama longè ac latè manauit. eo exemplo incitatus tandem aliquando Sianius, omni contempto petreulo rupit moras, à Paiua ipso cum primoribus aliquot baptizatus, Iohannem appellari se voluit. Bonorum ingenti gaudio celebratus hic item dies: & Reges ambo, præter veterem amicitiam ac vicinitatem, nouo insuper sacræ necessitudinis ac societatis vinculo magis magisque constricti. Abeunte dein Paiua cum suis, veriti, ne duce ac magistro destituta gens, breui pristinos in errores ingeniamque recideret; oratores ad Malacæ præfectum implorandi tam necessarij subsidij causa misere. Hic admodum Euangelii cursus, (quod quidem existet) gerente Præturam Sosa, per triennium fuit. Inter, ea Prætor ipse, tuendæ atque administrandæ provincie diligenter operam

operam dederat. Is, vt primum Goam est delatus, in toto hyemem totam ferme iure dicundo consumpsit. atque in primis laudabiliter institutum, vt sexta quaque feria publicum ad consolandos aegros inuiseret: ibi diuinæ palam interesset. custodias prætesca singulis adibat: victorum cognoscebat causas, curabatq; vt, si re ac fide, quamplurimi soluerentur. idque toto prætor solenne seruauit. Exacta hyems, præfecturas de more disce ad Baticalam Reginae ferociam edomanda arma commuliet, stipendiaria Lusitani Regis, non modò vectigabatur penderet; sed etiam piratis & hostibus nominatim in suos portus dabat receptum. Sosa, quadra bus, in quibus præter auxilia Lusitani erant mille quæ Baticalam profectus, in ipso portus aditu consistit. ibi Reginam, qui debitas pensiones, & præterea piraticas vnum exigent. illa, metu repentino icta, quatuor immittit parones. inde, cum varias ad frustrandum excuseret, descensione facta Prætor instruit aciem. Mahometo è palmetis in hostem, intrepidè subeuntem, variè conijciunt. deip, vbi ea sperni sensere, ad urbem citatim gradu ibi rursus conglobati in conspectu liberorum & (nam Regina tum aberat) prælium instaurant. anceps dimicatio fuit, sed inferente se acrius Lusitano, fusi peritiq; omnes, oppidum nullo defensore captum & incensum sitanis desiderati duodecim, vulnerati complures. è battum multo numerus cecidit. Cæterum in ea pugna insignem Francis Almeidæ Scalabitani, is, conspicatus com in extremo discrimine, hostiles manipulos impetu capite circumuentum Lusitanum egregiè protegit: & in eodem strigio, intentos in se mucrones ac tela tandiu sustinuit, ad opem vtrique ferendam spatium datum est. ita, corosque civicam, populari seruato, præcipuam victoriæ lauro Mahometano promeruit. exinde Prætor, succedentem centuriis, Baticalanos fines, non intermissa die clade, vastauit, ac metu malisque demum, Reginam & ad piraticas tradendas naues, pernumeranda stipendia renouandam adegit. postremo victor in eolumi classis petiit ab Cocino dimissis varia in loca nauib, in urbe mus portorium & scripturæ magistratos instituit: ex quo vectigalis non mediocris accessio facta est. Inde Goam reuertitur, cupido incescit Tremolani delubri exspoliis

quod occultu ac donariis indignum idolum duceret. in Coromā-
 ceto tractu delubrum id est; cum cetera superstitione. tum auro
 & diuitiis inclutum, in eam rem Sola, permultis iisque aptis remi-
 gio nauibus, quo facilius esset ad terram appullus, & tribus fere ar-
 matorum millibus, inuenitque vere cum ab Goa soluisset, vixtam in
 altum euectam. classem atrox tempestas oborta pene demersit.
 maximo in periculo praetoria ipsa timentis fuit. disperdit cetera,
 Cocinum denique tenuit. Inde ad insulam processere, quam a
 vaccis appellant. ibi ab exploratoribus cognitum, Coromandeliū
 litus omne, contra quam Praetor ab aliis audierat, asperum & im-
 postuosum esse: nullam ibi tutam stationem fore. Hoc nuntio re-
 uocatus, ne nihil omnino tali apparatu egisse videretur, ad Cola-
 num repente flexit. ibi arcem, vti docuimus, Lusitani habebant.
 Rex erat socius: ac tum ab urbe cum exercitu aberat, bellis finiti-
 mis occupatus. ab arce leucas circiter quatuor, à mari non plus
 vna, distabat sanum, in quo magnam item pecuniae vim asseruasi-
 ferebat fama. Praetor in terram egressus, per speciem amicitiae
 paulatim ad locum progredi. populus mirari quid in pacata regio-
 ne sibi vellent armatae Lusitanorum cohortes, vbi templum intrā-
 tem vident Solam; tum demum sensere quid preteret. ex templo
 reliquias militum ex agris euocant: atque ad naues redeuntem Lu-
 sitanum, angusta ac depressa via (quod ad Calcutum olim Albu-
 quercio euenerat) è superiore loco, siluisque ac sepibus, Naires mi-
 nus centum adorti, sagittis ac fistulis magno detrimento affecere.
 Sola, cum agmen clauderet, ex equo degressus, quo minus ad iectus
 pateret, ferre triginta supram amissis, vulneratis compluribus, æ-
 gre ad mare peruenit, haudquaquam satis magno operæ pretio: si-
 quidem effossis templi penetralibus, auream ollam extraxerant
 numulis argenteis plenam, quos Indi fanones vocant; neque fester-
 tium plus. vnum continent singuli. Eam ollam Ioanni Regi dono
 missam, consulti Pontifices reddendam Colanio censuerunt. reue-
 cta quamprimum in Indiam, & eodem loco Regis iussu reposita
 est. Per idem tempus, crescendi, ex aliorum malis, præclara se Lusi-
 tanis dedit occasio. Inter Azedecanem & Idalcanem (vri sunt ea-
 gentes ad omnem statum spei vel timoris, mobiles & infide) noua
 odia & similitates existerant. Idalcan Azedecanem, beneficium
 & vectigalem suum, in regiam pro possessione euocabat. ille capiti
 metuens, pariterque thesauris, quos diuturna parcimonia rapinifi-
 que congefferat, passim imperium detrebabat. Inde motus sibi
 struere iniurias, innoxiam bellum aperte moliri, ac demum in eius
 belli societatem pro se utique numeris ac promissis Lusitanos
 allicere.

allicere. Inter cætera, Azedecan, cõtrahendi è male patto imperio. Idalcasis, consilium cepit eiusmodi: E. stirpe Decanii Regis, quem. à sarrapis ducibusque circumuenimus & captum fuisse memorauimus, Meales erat quidam: is, ad quum magis quam ad arma natus, & seruitiam Idaloapis haud sine ebula pertimescens; veniam ab eodẽ impetrauerat, religionis ergo sededendi Mealem ibi cum uxore liberisque aliquandiu commoratum; Solimanus archipirata, dei quosuprà diximus, Indiam petitorus, auexerat, injecta quidem spe recuperandi regni: sed, quod multo similis veri est, quo periculum; si res ira ferret, seditiones ac turbas in iis regionibus exorituris: Hic ergo promissis inflatus Meales, & comiter in classem acceptus, in Cambaiam deuenerat fines: Cæterum à Lusitanis paulos post victo & fugato Solimano, haudquaquam sine viribus fidens, ibidem in exilio sponte substitit. ea re cognita Azedecan, ex urbe Bilgano, leuatis ab Goa quatuordecim, per occultos intra præcepit litteras instare Garzæ Castris Goz præfecto, (nam Solorum aberat) vi Mealem è Cambaiâ quamprimum accersat. is ubi Lusitano præsidio septus in terrâ Decania pedem posuerit, conuersus summa agris vicisque; ab importuni tyranni odio, ad iustum ædem gignum Regem ex templo futurum: loquoque in id ipsum paratas habiturum copias: & Lusitanos; Mealem inopi gentique quibus velint impositis legibus, si eum in patria locauerint: sed; pro indidioso & rapaci accola, vicinum Regem ad omnia fidum acque opopotentum habuit. Hic atque alis rationibus facile persuasum præfecto, ut magnis pollicitationibus Mealem cum uxore liberisque Goam euocaret. Ed ubi peruenit, confestim admonens Prætor, qui tum erat Cocini, Goam repetit. ibi in consilio dies aliquot anceps deliberatio tenuit: nam & pacem cum Idaloanefactam, repente violare, nefas; & Mealem viro ædèritum repente desorere, turpe non sine causa videbatur. Variantibus inde sententiis, cum aliquandiu hæssisset Prætor, tandem è dignitate fidoque nominis Lusitani statuit esse, Mealem afflictas fortunas omni opore excitare, & cum Azedecane, iamdiu id exoptare, vires atque arma conjungere. Habito delectu, clam dies ad reducendum Mealem præfectis edicitur. iam ad primos Decanii regni fines præstè erat popularium manus, Mealem excipiendo submissa: Vbi dies affuit, Prætor ipse cum armatorum copiis Mealem sine fine gratias agentem ad litus honoris causa deducebat. vix ad arqum Benestorini peruenierant, vade in continentem ex insula trajectus est; citha-
uocatum Prætorum Petrus Faria Lusitanus, vir bello egregitus, & magno rerum Indicarum usu, monere etiam atque etiam instigare.

integris rebus videret quid ageret; perfida barbarorum ingenia, inconstantiam rerum humanarum apud se reputaret: neu florentes tum Lusitanas opes cum perditis misceret exsulum rebus, neu Idalcanem tanta potentia Regem, amicum ac socium, sine causa laceggeret. mittendi Mealis, quodcumque sit opus, arbitrium penes Prætozem fore; sedandi belli, si temere moueatur, non quoties libeat, facultatem fore. Hac oratione, & simul auctoritate viri, permotus Prætor, qui adhuc fluctuaret animo, repente, quasi noua res aliqua maioris incidisset momenti, redire vna cum Meale cunctos in urbem iubet. id cum initio sermonem æquè ciuibz atque aduenis præbuisset, sapienter dein factum apparuit. siquidem quintodecimo ferme post die nuntius venit, ab Idalcane debellarum esse. Profectus magno cum exercitu ab urbe Vissapore, (ea distat ab Goa leucas circiter sexaginta). Bilganum acri obsidione cinxerat. Azedecan inclusus, urgente animi ægitudine senioque, extenuatus obierat diem. ex demortuo, Idalcane urbem facili negotio captam diripuerat. magnas ibi opes, ingentem rei bellicæ apparatus inuentum aiebant. Hæc ubi Goani allata sunt, Prætor necessitatem in consilium vertit: celato quid nuper egisset, legatum victoriæ gratulandæ ad Idalcanem mittit. Mirè opportuna ea fuit legatio. Idalcane, inter ipsam rei tantæ lætitiâ, vel Prætoris officio vel ipsius legati dexteritate captus, Bandefios & Sallitanos vicos agrosque, & extra suâ ditionem quicquid Azedecanis fuisset, Lusitanis attribuit; cum eo tamen, uti Mealem cum conjugè & filiis Malacam amandarent, ibique custodiendum curarent, ne ad novos tumultus ciendos redire posset in patriam. Prætor, ea donatione gaudens, misit extemplo qui possessionem locorum adirent, & vetustigia nomine Lusitani Regis, ut olim, exigerent. De Meale incertis implicans responsis, callidè rem extraxit, neque ab Goa dimisit hospitem; verbo, uti in oculis populi Goani tutius adseruaretur: res vera, ut in tanta locorum vicinitate, hoc metu Idalcanem in officio contineret. ex eo tempore Meales nequicquam è proximo auita intuens regna, & Lusitani præfecti fidem implorans, Goæ in libera custodia dissimulante est habitus. Hæc ferme ab Sosa Prætoze gesta; quem deinde virum, in Lusitaniam secundo cursu reuersum, & auctoritate florentem & opibus, præcipuo in honore semper habuit Rex. Cæterum eius præturam vna res maximè fecit insignem; aperta per id tempus, & primum cognita nostris hominibus, terra Iaponia. cuius de terræ & cultorum ingeniis ritibusque, tametsi non pauca dudum à nobis alibi tradita sunt, tamè hîc etiam exponi quædam præter ex eo tẽpore allata, aut etiam liquidius com-
perta,

perta, locus haud dubiè postulat. Quem igitur valgo Iaponem vocant, ex præcipuæ tres insulæ sunt, circumfusus aliis minoribus interfluo euripo disjunctæ. Prima & maxima, in satrapias aut regna tria & quinquaginta diuiditur: eius caput est vrbs Meacum; inde insula tota denominatur. alteram Ximum appellant. hæc satrapiis regniscæ censetur pponem. nobilissimas habet vrbes, Volsuquim & Funaium regni Bungenfis. Tertia dicitur Xicocum: satrapias aut regna continet nō plus quatuor; insignis maximè Tosa vrbe regni cognominis: ita Iaponis vel regna vel satrapiæ (sunt enim complures in quas vocabulum regni minimè conuenit) in vnũuersum numerantur sexaginta sex. Totius terræ longitudo ferme in ducetas, vti ferunt, leucas excurrit. huic nequaquam respondet latitudo: decem tantum alicubi patet; summum triginta non amplius. de ambitu nil dum certi proditum est. Iacet ab Æquatore in arcum à trigesimo gradu ad trigessimum ferè octauum. Ab Oriente obuersa est nouæ Hispaniæ, centum & quinquaginta leucarum intervallo. A Septentrione, Scythas vel Tartaros, & alios ignotæ feritatis populos, ab Occidente adspicit Sinas, varia pro litorum flexu excursiue distantia: siquidem ab vrbe Liampo, qui Sinarum regnis in ortum est limes, ad Iaponis insulam Gorum, quæ prima inde nauigantibus occurrit, leucas numerant sexaginta: ab Amacano autem, occiduo Sinarum emporio, vbi Lusitanæ ferme negotiantur, ad eandem Gorum, leucarum ducentarum nonaginta septem trajectus est. A meridie, vasto mari interfuso, inexploratas habet terras, è quibus casu nautas olim quosdam in Iaponem delatos fama est, neque inde soluissè. Tellus, maxima ex parte, piualis ac frigida, neque admodum ferax. Septembri mense oryzam (is cibus est communis omnium) quibusdam etiam locis Maio triticum metunt: neque ex eo panes more nostro, sed genus quoddam poffæ seu polentæ conficiunt. Salubris cœli temperies: aquæ bonæ: calidas etiam alicubi, medicos in vsus emicare cognitum est. Ediri præruptique montes cum alii passim, tum duo præcipua nobilitate visuntur, quorum alter, incertæ appellationis, assiduè flammæ enomir; inque eius cacumine, certis hominibus, postquam voti causa diu se macerauerint, splendida circumfusus nube sese cæcædæmon ostendit; alter Figenoïama nomine, leucarum aliquot ascensu trans pubes attollitur. E terræ visceribus incoctæ varia effodiunt metalla: & longinquas nationes ea merce pellit. Arbores vel ad amariçatam vel ad fructu ferunt haud absimiles nostris. vnius tamē, quæ palmā imitatur, ignoto nomine, admitabili prorsus ingenium, siquidem, vti perhibeat, humorem quolibet reformidat:

si forte maduerit, contrahit illico sese, ac veluti pestifero contactu
 marcescit. Remedio est, aulsam radicibus, in sole siccare, & in vacuū
 scrobem scoriam ferri contusam vel sitientem arenam infundere:
 ibi, postquam aruerit, rursus depacta reuilescit, ac pristinum nitore
 decorēque recipit, rami quoque decidui seu defracti, si clauo
 ad truncum affigantur, velut insiti coalescunt. Plurima verò va-
 riis locis exsurgit cedrus, tantæ proceritatis & crassitudinis, ut
 inde fabri, basilicarum columnas, & cuiuslibet quamuis capacis o-
 nerariæ malos efficiant. Ex animantium genere, oues, porcum, gal-
 linam, anserem, fœdasque alias domi haudquaquam alunt Iaponii:
 sic caro gustanda sit, ferina vascuntur. Campos, bouum & equorum
 militarium armenta: saltus atque dumeta, lupi, cuniculi, apri, cerui
 pererant. è volatilibus, phasian, anates amplas, palubes, furtures,
 coturnices, ac siluestres gallinæ cernuntur. Piscē cū alio abundant
 incolæ, tum yesso fluuiatili trutta, scyphifera, & marina tamquam a-
 losa, huic honos plurimus. Buryrū nesciunt, olivo caret, fastidio v-
 tuntur, è cœcis ad litus eiectionis: pincas radas ac faeces, alicubi etiam
 paleas, ad lumen adhibet vulgus. Procera statura, si cui conrigerit,
 & decoro corporum habitu gloriantur: lenta plerisque viuacitas;
 firmæ vires: in sexagesimum vsque annum militatis ætas extendi-
 tur. Barbam alunt modicam, in capillo varius est mos: volcella de-
 pilat, pueri sinciput, plebei ac rustici dimittunt caput, viri nobiles
 totum ferme, paucis ad occipitum relictis capillis, quos attrigisse
 quempiam, contrumelios loco vel maximæ ducitur. Mortalitatē in-
 commoda, sument, sitim, æstum, algorem, vigiliās, laboresque ad-
 mirabili patientia tolerant. in lucem editi, vel hyeme summa, pro-
 xinus lauandi ad flumina deferuntur. ab vberē aulsi, venatu exer-
 centur, & procul a matre ac nutrice locis habentur asperis, quod
 ita sentiant, nulla re magis infringi animos, quam molli ac blanda
 educatione. Strepent, culcitæ in modum tumentibus nixidisque,
 pauimenta consternunt. in iis & somnum, subjecto ceruicibus la-
 pide vel tigillo, & cibum capiant genibus nixi, druribus insidentes.
 Mundiciarum apud eos haud minor quàm apud Sinas cura. parillu-
 lis item ipsi duobus inter edendum ita scienter vruntur, ut neque
 excidat quicquid, nec digitorum tersu opus sit. cœnationem intrant
 exalceati, ne catastromata calcando coinquinent. tenuiores, ad
 mare præsertim, visitant herbis, oryza, pisce: diuites, ad cōsuetudi-
 nem Sinarum, ornant splendide atque apparatē conuiuium. in
 singula fercula, sine linteis aut mappis, mutatur sua cuique cōiui-
 mensa è cedro pinūve, palmi ferè altitudine, binum dōdrantium
 quadro, nixidissima, lectissimisque distincta coloribus, cibi cōfecti

In pyramidem extruuntur, auro conspersi, cupressinis ramulis ad gratiam prominentibus. nonnunquam etiam, rostro pedibusque inauratis aues integræ nobilibus patinis inferuntur. Hospitem & conuiuiam hilare ac libenter accipiunt. conuiuandi ac propinandi multas habent leges cum ritibus exquisitis: hasce cuncti diligenter obseruant. Vsum vltis ignorant. oryza expriment vinum: sed ipsi quoque ante omnia delectantur haustibus aquæ panè feruentis, insperso quem supra diximus puluere Chia. circa eam potionem diligentiissimi sunt, ac principes interdum viri suis ipsi manibus eidem temperandæ ac miscendæ, amicorū honoris causa, dāt operam: ceterasque habent ædium partes, huic ministerio dicatas: in his foculus assidue stat, cortina è ferro liquato superimposita: inde vellentibus & abestinentibus amicis pocula porrigunt: hospitibus verò, si indigessu, contemplantam etiam offerunt gazam, quæ apud eos maximi sit. eā ferme sunt illius quam dixi portionis instrumenta, focus & olla cum tripode, infundibulū, siglini calices, cochlearia, & vascula, totæ herba ipsi tum pulueri, qui ex ea conficitur, asservando. Hæc, utique certæ genētis, quod non nisi petitus eiusmodi rerum inspector intelligat, haud inferiore apud Iaponios habetur loco, (quandoquidem hæc opinione gentium constant) quàm apud Europæos anuli gemmati & dactylata monilia: Mira etiam dignitas, omni ornatu remoto, nudis gladiatorum laminis cerrorū opusculum. prorsus, uti nonnullæ aureorum quinque circiter millibus æstimentur. Magnū insuper honos papyri plagulis quibusdā laurois eximii, in quibus, atro monochromate singulæ tantum aues arboræve, nobilissimū artificum penicillo pictæ, retinent oculos. Hæc igitur, ut dixi, Iaponii, dynastæ præsertim, & auidè sibi edpārāt, & aliis ambitiosè proponunt. Eignis pleriq; ob crebros teterrimosus, quidam tamen ad imo lapideis vtuntur ædibus, elegantia atque arte visendis. magnifica item extruunt templa, & sacædorum vtriusque sexus ampla & sumptuosa cœnobîa: quamquam ingentem eorū sumptum, hæc scribentibus nobis, præpollens tyrannus Nubunaga, non tam Christianæ rei studio, quàm exstetabili quodam omnium religionum ac superstitionum odio, nupet euerisse nuntiabatur. Sermo Iaponiorum vnus & communis est omnium; sed ita varius idem & multiplex, uti plures haud immerito videntur esse. quippe vniuscuiusque notionis ac rei multa vocabula sunt, quorū alia contemptus, alia honoris causa; alia apud principes, alia apud plebem, alia denique viri, alia feminae vtiplurimū, ad hæc, aliter loquuntur ac scribunt, & in ipsa scriptione aliter epistolæ, aliter volumina librosque conficiunt: habet autem

rimos, tum soluta oratione tū elegantissimo versu con-
torrō notis vtuntur eiusmodi, quarum singula singulas
plures dictiones, Ægyptio ac Sinensi more, contineant.
um, à nostris haud imperitis rerum æstimatoribus, Iapo-
ia Latinæ, vel genere ipso vel vbertate, præferunt. Itaque
endum & magni laboris & longi temporis indiget. Ar-
pprime dedita gens est. ea sunt, præter ferream fistulam,
& sagittas, gladius incuruus & pugio, (queis ab duode-
is anno se se præcingunt) tam egregia chalybis tempe-
i ferrum nostrum acie propemodum illæsa diffindat. æ-
m auro argentove bracteatum, falcæ præfixum, nangu-
pellant. hastis item egregiè vtuntur, quæ nostras & le-
longitudine superant. Amictus ab infantia ad iuuentu-
nt varios, idque cum caeremoniis & solemni apparatu,
qui adulti iam sunt, talarem gestant versicolore muni-
domi demittunt prodituri autem, in caligas infundunt,
equaliter laxas; easque circa renes leui subligant nodo.
miculum superinduunt breviorē, (quimonem vocant)
on vltra cubitos eminentibus. hæc vestes per æstatem
aplices, ac subtilissimo textu: per hyemem scilicet den-
duplices, inserto item serico tomento, easque, ne in-
tumeant, perquam artificiosè perpungunt. Calceis cre-
e obstragulo, sandaliorum instar, vtuntur, corneis ad ex-
stante hemicyclo, quem firmitatis causa, primum inter
um inserunt digitos. Fabella gerunt, tum ad velandam
um ad auram colligendam, auro sericoque intertexta.
la ferme procures, alioquin aperto capite, in sole pari-
tia, yterque sexus incedit. è coloribus festum habent ni-
e puniceum, albus in luctu est. Ac plurimis quoque a-
is credi vix potest, quantopere à nostro victus eorum
bhorreat. In olfactu suffitus nostros minimè ferunt,
adam odoramenta succendunt. In gustu nostras illi
s vicissim illorum condimenta aspernamur. Aquam
n, illi calefactam æstate pariter & hyeme potant. In
phoniam eorum nostræ aures omnino refugiunt. No-
i in candore, illis, quod mirère, in ipsa nigritle decet
ro quodam eos pigmento identidem inficiunt. femi-
co viri & cognati præcedunt, famuli subsequuntur. e-
b læua, illi ab dextra, conscendunt. Inter salutandum,
li, perleui crepidarum vel sandaliorum excussu, pedes
luenienti amico nos adsurgimus, illi subsidunt, no-

his gemmae, illis ferrea vel sicilia vasa in honore sunt. Iam, in curationibus, nos dulcia & bene cocta, illi salta, & acris, & cruda aegrotis apponunt: nos pullos & altilia, illi pisces atque conchyliis. pharmacis nos ferme olidis & amaris, illi perquam suauibus & odoratis vtuntur. nos crebro sanguinem, illi nunquam eliciunt. Atque aliis item in generibus ita multa obseruant eiusmodi, vt si minus plantis, (neque enim id probe dum exploratum est) moribus certe orbi nostro plane oppositi videantur esse. Neque verò, cur ita faciant, probabilem plerumque rationem asserre non possunt. vt illa: fidere quam attolli, maioris venerationis indicium cuiuslibet vsus vasa, quam nullius commodi lapillos, quantavis mercede, sapientius emittigida comprimi fibras, irritari tussim & pectoris vicia, restingui nativos ignes: feruida foueri calorem insutum, laxari meatus, coque facili s leuari sitim. aegro, quas appetat natura portiones, non quas horreat, propinari: sanguini, quippe vehiculo vitae, parci oportere defendunt. & alioqui, non minus illis Europaei, quam Europaeis illi ridiculi sunt. ac, si quando per munditiarum aut elegantiae contentionem, vt sit, caullis agatur, par pari nobis egregie referunt. Sed cum in eiusmodi rebus tam vehementer à nostra consuetudine discrepent, iidem tamen in constituendis hominum classibus ordinibusve haud absimile nostro discrimen ac rationem sequuntur. ordines ii, quinque praecipui. Primus eorum, qui cum imperio sunt, rerumque potantur: hosce communis cunctos nomine Tonos appellant, quamquam inter ipsos Tonos alii dein existant dignitatis gradus, vt apud nos Regum, Ducum, Marchionum, & Comitum, si omnes non tam auro pecuniave, quam ceteris opibus & clientelis abundant. quippe ad regnum euecti, militibus amicisque agros (iure fundi sibi retento, ac nullo imposito vectigali) diuidunt, ea lege fruendos, vt & in pace, descriptis ordine ministeriis, appareant Regi; & in bello, suis ipsi cibariis ac reliquo sumptu militiam obeant. sic fit, vt dynastae, quamquam in magna numorum inopia, tamen & multitudine bellatorum, & aulae frequentia, ceteroque apparatu, vim imperii ac speciem regiae maiestatis obtineant. Illud verò praeclearum, quod animo, excelsio, non morte demum aut vltima necessitate cogente excedunt gubernaculo; sed vbi vrgeret cepit senium, certis ad victum cultumve sibi praediis reservatis, filium, aut si quem alium successorem destinant, artibus regnandi ac praecipis imbutum, plerumque ipsimet in solio collocant; ac iuuenilem eius aetatem exinde prudentia, rerum vsu, consiliis iuuant: quod ipsum apud nos ab Carolo Quinto Caesare, quo latius ac felicius imperabat:

eo maiorem moderationis ac sapientiae laudem factum animaduertimus. Altera Iaponiorum effusio eorum est; qui nefaria gentis illius procurant sacra, capite ac mento prorsus abscisso, inter quotidiana & occulta flagitia & stupra, coelibem nihilominus ac sobriam professi vitam, atque ad mortales decipiendo, conciliandae pecuniae causa, in omne argumentum sanctitatisque compositi. iidem nobilium ac diuitem exsequias ducunt; & alteri a nobilibus in odore choris, carmina suo more decantant; & dicendi copia & facultate praestantes contionibus populum arbitrato suo circumagunt. Variarum ac multarum numerantur eorum sectae: nec desunt qui ad quandam Rhodiorum equitum speciem (Christianos quippe creas hinc etiam ex parte malus effugit daemon) bellicas una cum religione res tractent: sed communis omnes appellatione Bonzii vocitantur, honesto loco nati plerique istam proceres, multitudine liberorum, & angustia rei familiaris urgente, ex his aliquos ad Bonziorum instituta ac familias aggregant. Multa insuper variis habent locis gymnasia, quas Academiae dicimus, copiosis instructa vestigalibus; atque ob eas res praecipuum, ante hanc hominum aetatem, toto Iapone obtinebant honoris ac dignitatis locum; sed post illarum in ea loca faces Euangelii, fraudesque vulgo nudari & coargui ceptas, multum videlicet vniuerso generi de auctoritate atque existimatione decessit. Terminus ordo citium ac reliquae nobilitatis est; de quibus in cultura regum plurimi, ac simul in militaris gloria studio consenscunt; nec pauci artibus iis, quas ipsi liberales existimant, atque inter caetera pangendis carminibus, delectantur. Sequuntur institores, ac scholarii, & variarum opiferae rerum, egregia ferme solertia. Multas artium habent fabricas, atque ipsi etiam typis ad impressionem vtuntur. Postremus est agricolarum locus, & eorum qui, propter inopiam, in desertorum famulatu ac ministerio versantur, quorum longe maior quam apud nos multitudo censetur. In vniuersum acuta, sagax, ac bene a natura informata gens est: iudicio, docilitate, memoria, non Poris imodo, sed etiam Hesperiae nationibus antecellit: quae res in rusticis ac pueris liquidè cerulatur. Atque, vrbanos praeter mores, vegetum ingenium, ac virum agrestem indolem praese ferunt. In celeritate multo, quam Europa nostri, latinas & litteras & artes fastipiunt. Pauperas dolores aut probro nulli: vix etiam in multis agnoscitur; addo acquirere familiarem dispensant rem, & pro sua tenuitate concinnas ac nitentes incedunt. Maleficia, furta, impiam temere iurandi consuetudinem, nec gens omne auersantur. Famae gloriaeque cupidissimi, dignitatem vero supra quam credi possit relinquentes

equè

æque summi atque infimi sunt, nullam nō modò contumeliæ speciem, sed ne dictum quidem paulo asperius ferunt. ergo reuerentur inter se, præcipuè nobiles, certantque officiis & honore verborum. quā ipsi rerum vilissimarum artifices, quique se in diem locant, comiter appellandi, si eorum vtrivels industria. nam alioquin irritantur, ac spreto lucello, cæptum opus abiiciunt. Cōstantiam ac decorum ita custodiunt vulgo, vt vel ab imminente ruina sensim ac sine trepidatione vlla recedant. cauentque diligenter, ne quid abiectum, aut timidum, vel in dictis vel in factis appareat. atque ob id ipsum, animi perturbationes, ægritudines, impetus, in speciem cohibere, atque itæ præsertim notas omnes obruere, vel potius in contrarium flectere didicerunt. tum enim & gradus lentior, & frons hilarior est. intemperantiam verò linguæ, maximo animo minimè dignam putant. ac proinde, vociferationes ac iurgia, neque inter populares in publico, neque domi inter maritum uxoremque, patentes ac liberos, herum ac famulos audiuntur. Sedatè grauitèque quod agendum est, agitur. si quid odiosius accidit, internuntii committunt: quin etiam, inter ipsas noxiorum penas, conuitia remouentur, & verborum acerbitas. prouocationes autem ac fixæ, contrà quàm apud nos, admodum raræ. ferocitiam illi minasque in tēpore belli referuant. iam verò (quæ haud postrema amicitia lex est) mutuis in congressibus, domestica incommoda, necessitates, ærumnas, amicis haud temere impertiunt; tristitiam & cūras egtegè condunt: neque alienam pacem & iucunditatem inepris querimoniis & superuacaneo mœrore sollicitant: ab aliis interrogati, rem totam vel renidentes eleuant, vel certè modica significatione perstringunt. denique asperis atque aduersis in rebus planè incredibilem animi æquitatem ostendunt, ac velut in gradu perstant, & quicquid euenit, sine gemitu excipiunt: credo, ipsa varietate casuum edocti, & inconstantia rerum humanarum, quæ in iis regionibus vel maximè viger. Infimæ sortis homines ad regiam celsitudinem euehi repente, alios è summo fastigio ad ima præcipitari, pænè quotidianum est. hac illi vicissitudine scilicet eruditi, latissima quæque sic optant, vt interim difficillima cogitent. Firmus autem est animus ad quæ diu meditatus ac præparatus accedit. Neque prouectæ solùm ætatis ex laudes: in puerorum consuetudine, atque adeò in ipsis lusibus & remissione animorū, senilis propè maturitas & moderatio quædā elucet. Hæc ferme saponiorum bona, quæ tamen eadem ingenti malorum cumulo cōpēsari nil ambigas. Ac primū, in Dei cultu, quod potissimum iustitiæ munus est; & in finibus bonorum ac malorum, vnā

cum cæteris quæ Christum ignorant gentibus miserandum in modum errant. Magistris religionum ac sapientiæ vtuntur iis, quos dixi, Bonziis. hi, vario alioquin dogmate mendacisque, omnes tamen (quod facili negotio deprehendas) in tollenda pariter Dei prouidentia & animorum immortalitate consentiunt. Inter docendum interest, quod impietatem hanc pauci palam & promiscue cunctis hominibus, alii non nisi nobilibus ac dynastis ex arcano tradunt: vulgus ac multitudinem tartari metu in officio continendam affirmant. Duobus hisce generibus interiecti scelere & amentia sunt, qui veteres quosdā impostores, Amidā & Xacā, suppliciter adorandos inculcant plebi, verbisque cōceptis deprecandos identidē, neque id per hætitationē angorēve, sed animo plane securo, certaquē, si tantum hi ritē inuocantur, salutis æternæ fiducia; quippe quorū vtriusque, dū in terris agerēt, tāta durities & asperitas vitæ fuerit ad generis humani luenda peccata, vti vltā sollicitū esse de superū pace veniaque, aut hoc nomine corpus diuexare quemquā, vel quoquomodo penas delictorū ab semet exigere, non modò stultum & superuacaneum, sed in ipsos beatæ vitæ parentes contumeliosum ac nefarium sit. hoc Bonzii multi & primarij & publicè suadere non desinunt, nequitia Lutherianæ per simili, vt vntum vtriusque auctorem facili agnoscas. Porro, quos dixi, Amidam, & Xacam, & si qua sunt alia primæ notæ numina, à quibus futura vitæ bona expectantur, patris cognomine Fotoques vocant. alios dein habent veluti minorum gentium Deos, bonæ valetudinis, libetorum, pecuniæ, & eorum quæ ad corpus attinēt, largitores; hosce Camis appellant, Reges olim ipsos, Regūve filios, aut inuento quopiam, insigniue alio facinore, falsæ diuinitatis gloriam consequutos. horum de vita rebuſque gestis, vt de Ione, Sasyrno, Libero, cæterisque inanibus Diis Græci poetæ absurda quædam, & ridenda, & turpia fabulantur. Inde Iaponii paulatim, extinctis quæ Deus indiderat, veritatis igniculis, conscientie magisterium exuunt, effractisque pudicitie claustris, in choreas, ludos, comperationes, ac venerem intemperanter effusi, cæci cum cæcis ducibus viatores ad sempiternum interitum præcipiti celeritate festinant. iidem, per causam retinendæ grauitatis atque constantiæ, dum animorum sensa motusque à primis annis obtegere ac celare adfuescunt, facili deslexu, à prudentia ad astutiam, calliditatem, perfidiamque degenerant. inde prauum simulandi studium, & fallendi certamen. vti quemque pessimè oderunt, ita familiarissimis oculis intuentur: bona fides, & aperta simplicitas, & candor illuditur. Accedit scruia morum & immutabilitas diti, leuissimis

illis de catifis, & quidem nec opinantes & auerfos, inuadunt
 homines, vnoque aut altero acuri ac ponderosi acinacis ictu con-
 ficiunt; dein, composito ac securo vultu, quasi facinus ad se nulla
 ratione pertineat, ferrum vaginæ reddunt; in super, nocti occasio-
 nem ex tuto, gladii acumen in capite humerisve insontis cuiuspiâ
 interdum experiri non dubitant. In bello, captis per vim oppidis
 aut pagis, certum exitium, cuncta ferro flammisque vastantur: non
 ætati, non sexui parcitur, in prælio victi, si palantes effugiant, nul-
 lo discrimine ciues hostesne sunt, spoliis causa plerumque ab a-
 gressibus opprimuntur. aliena, vt diximus, furto subducere dedig-
 nantur, cædibus rapinisque grassari non item. terra latronibus,
 mare piratis vehementer infestum. prægnantes feminae, partum
 haud raro medicamentis abigunt, idque Bonziis auctoribus ac ma-
 gistris, vel etiam editos in lucem infantes, alendi tædio inopiæve,
 crudeliter iniecto præfoant pede. egentibus ægrotis aut peregrin-
 is publica & gratuita diuersoria nulla. sub dio pernoctant, mise-
 ramque trahentes animam, deserti ab hominibus, vel ipsa die sa-
 nantur, vel extincti morbo, abijciunt in sterquilinum. Eo maiore
 cum approbatione Japonii Christianam caritatem erga destitutos
 & calamitosos, itemque sepulturæ ac funerum instituta mirantur.
 Sontibus, quolibet nomine, haud leuiora quam exilii, aut pro-
 scriptionis, aut capitis supplicia constituta sunt. gladio ferme tru-
 cidantur inprovidi, nam alioqui se haud inultos cadere patiun-
 tur. quibusdam tamen locis comprehensos latrones, certoque ad
 ignominiam vehiculi genere per ciuium ora transuectos, extra vr-
 bem cruci, ab ignaris quanta signo illi veneratio debeat, affigi
 mos est. In seditiosos etiam, qui quidem potentes ac principes viri
 sunt, ex antecodicto interdum animaduerti solet in hunc ferè mo-
 dum: Ædes noxii Rex, vbi visum est, milite armato circûdat, eidem-
 que facit liberum aut pugnae aut mortis arbitrium. Si pugnam op-
 tarit, commisso protinus certamine, cum familia plane tota dele-
 tur, ac perpetua in omnem posteritatem notatur infamia, sin vo-
 luntariam elegerit necem, vltro sibi met vêtrem alta plaga in obli-
 quû, nonnulli etiam animosiores duplici in decussim incidunt. vbi
 effluere intestina capere, parato in idipsam famulo ceruices ampu-
 tandas præbent, & ex amicis præcipui, illatis pariter sibi manibus,
 supra mortuum corrûere sibi gloriosum putant. Atque idem faci-
 nus, in alijs quoque periculis, præsertim vbi agitur existimatio & fa-
 ma, valde vsitatû est, & obductis dæsa caliginem tibus honestissimû
 ducitur, quin, ipsi interdum pueri vel à parçibus exacerbati, vehe-
 mentius, vel grauiore aliqua indignatione concepta, genus id

leti palam sibi mer ipsi consciscunt. Forenses res, nulla propemodum non iuris ciuillis formulæ, non responsa prudentum, non vadinonia, non carcer, non iudicum testiumve reiectio, non citatio rerum, aut causæ dicendæ potestas. ius totum in armis, aut principum placitis: horum in proceres ducesque; dæcum in ciues, ciuium in suam cuique familiam formidabile vitæ pariter ac necis arbitrium: neque ab inferioribus acta pro potestate, à superioribus in cognitionem reuocari aut rescindi consueuere ipsi autem dynastæ Regesve, quamquam ab externo ac mercinario milite pænè imparati, atque ob id ipsum indigenis vehementer obnoxii, tamen barbaro quodam fastu, vti de Sina retulimus, adorati eoque se volunt: stipari armatorum euerua, difficiles aditus, delicatas præbent aures: adductoque vultu, nutibus ferme vel scriptis agunt: sermonem grauati consociant: nil opis habent in populi caritate repositum: regit omnia metus: huic adiunctum est odium: inde crebræ & occultæ conspirationes ac seditiones erumpunt, excussoque rectore, sceptrum ad alios aliosque; in summa rerum omnium perurbatione, transfertur. vetusta imperia & principum longa serie deductas imagines oppidò pauca reperias. Sane Iaponium omne nomen vni quondam parebat Imperatori, cui titulus Vo seu Daii: quoad is diuturna pace in delicias atque socordiam resolutus, præfectis, & sarrapis, ac præcipuè Cubis (sic enim duo primarii vocabantur, quorum alter deinde extinxit alterum) contemptui caput esse. Viri ergo militares, talem aliquandiu perpessi, mox indignati dominum, tandem abruptè frenos, & suam inuàsere quisque prouinciã: ita momento unita illa, & maximi contextus impetii, multas in partes ac veluti fragmenta dissiliit; ius tantum Daii mansit in hunc vsque diem, honorum vocabula proteribus diuidendi, quæ pro graduum varietate mutantur identidem, certisque characteribus designantur. inde haud spernendas cogit pecunias: alioqui pænè precariam obtrinet dignitatem. Summus verò & potentissimus Iaponiorum omnium habetur ille, quisquis Meacum & Meaco finitima nobilissima regna (quem tractum cõmuni nomine Tensam appellat) armis atque arcibus occuparit. Ea loca nuper obtinebat Nubunanga, quem dixi, tyrannus. huius in solium, à coniuratis ante hoc biennium interempti, liberis eiusdem aut patris aut occisis, per factionem ac vim præcipuus è dæcum numero Faxiba successit. Hactenus de moribus institutisque Iaponiorum, quod adhuc in tanta locorum longinquitate enquire potuit. Cæterum aditæ primum eius terræ titulum, decusve, & alii vidè Lusitanj ad se trahunt, sed ego Antonio Galuano crediderim,

in eo libro quē de inuentoribus orbis noui conscripfit, apertē narranti, Anthonium Motam, Franciscum Zeimotum, & Antoniū Pexotum; cū ex vrbe Sionis Dodra peterēt Sinas, pertinaci vento ad insulas Iaponiorum abreptos anno seculi huius quadragesimo secundo, cū Sosa (vti dicebamus) Indicā prouinciā regendam accepisset. Is, eo perfunctus munere, Ioanni Castrio successorī gubernacula tradidit, qui felicissima vltus nauigatione, præter militū supplementa, egregios tres viros ē Societate IESV ad Xauerii labores adiuvandos aduexerat: Hispanum vnum, Ioannē Beiram ē Ponteverere (id oppidi nomē, ora Callaica) Italos duos, Nicolāū Lancilorum Vrbinaem, & Antonium Criminalē Parmensem, qui deinde, vtī explicabimus, præclaro martyrio coronatus est. Hisce comitibus Goam delatus Prætor, forenli primū cōposita re, nouisque magistratibus & scribis cum cura succedens, in reficiendam exinde augendamq; classē, & reuocandā omni studio militarem disciplinā incubuit. Circa idē tempus, Moluci Rex Acrius Goam victus defertur. Solio deurbatum, nulla ipsius culpa, ferroque & criminibus oneratum Iordanus Ternatensis præfectus, cum armatis custodibus ad Prætorē Indiæ miserat. Aduenientē Castrius, de tractis catenis, regio apparatu excepit, & in separato hospitio liberaliter habitū, causā probē cognita, de consilii sententia clementer absoluit: ornatum inde laudibus & honesto comitatu, in regnū haud sine tacita Iordani suggillatione restituit. Hoc itē Prætorē feliciter administrata, Christiana res est. Michaël Vastus, de quo supra commemorauimus, eximia virtute sacerdos, deque Ecclesiā Christi optimē meritis, consiliis cum Francisco Xauerio communicatis, sub aduentum Castrii nauigauit in Lusitaniam; Indiæ rei vitia demonstrauit Regi; vt ea tollerentur, omni ope curauit; ab eodem Rege anno sequenti litteras ad Castrium Prætorē eiusmodi retulit: Ioannes Rex, Ioāni Castrio Indiæ Prætori, amico \$. Quod non ignoras, idololatria tam graue piaculum est, vt ea in meis regnis vllō pacto ferenda nō sit, delatū est autem ad nos, in Goanis finibus, rū publicē tū priuatim, colī sacella idolorum, præterea ludos ritusque ethnicos celebrari palam. Ac, proinde, tibi etiam atq; etiam mando ac planē iubeo, idola omnia, per idoneos administratos inuestigata & vndique sublata, comminuas, comburasque, & cum grauib; edicās minis, ne cui proflus vllum eiusmodi simulacrum aut signum ex ære, ligno, argilla, gypso, aliōve metallo, materia, massa, fundere, ducere, sculpsisse, fingere, exprimere, figurare: aut aliā de importatū habere, seu sacra ludōsve ethnico more facere, aut Brachmanas concionatores magistrōsve, terribilissimos

„Christi aduersarios, vlla ope iurare, vel recto recipere licet. Qui
 „secus faxit, poenis in edicto propositis nulla remissione multatur.
 „Et quia gentes ad legitimum vnius Dei cultum, non modò spe fa-
 „turæ beatitudinis, sed etiam præsentibus interdum præmiis, indu-
 „cendæ sunt; curabis enixè, uti redempturæ vectigalium, carationes
 „publicæ, & alia muneræ quæstiosa, in homines ethnicos ad hanc diē
 „conferri solita, in ipsos Christi neophytos primo quoque tempore
 „transferantur. Ad classes meas deducendas audio promiscuum co-
 „gi vulg^o Indorū. Placet excipī Christianos, quòd si necessitas, eorū
 „quoq; operas interdum exegerit, videbis omnino posthas, uti quo-
 „tidiana illis merces ac iusta soluarur. Atque hoc toto de genere
 „Michaelis Vasæi sententiam exquires: quem hos virum & publicum
 „rei bene peritum, & Christianæ religionis apprime studiosum ani-
 „maduertimus. Ad hæc, ceteris auctoribus magno mihi meo dolore
 „compertum est; ab Lusitanis hominibus vili pretio coëmpra man-
 „cipia, quæ apud Christianos dominos persacili negotio ad ba-
 „ptismum adduci possint, Mahometanis ac barbaris mercatoribus,
 „ad non dubium animorum interitum, vberioris quæstus causa ve-
 „nundari. Id piaculum ne admittatur in posterum, neu seruitia vili
 „nisi Christiano emptori aut licitatori addicantur, item graui caue-
 „bis edicto. Fœneratorum licentiam, quam certo capite Gotharum
 „legum alicui didicimus, fac imperio atque auctoritate coërceas, idque
 „caput è legum serie quamprimum expungas. In oppido Bazaino
 „templum Diui Iosepho exstruitur, idoneumque stipendium aken-
 „do Vicario, & beneficiariis aliquot, de meo assignator. Annua
 „porrò tria paratam millia, in impuras Mahometis ædes, & nefa-
 „rium cultum, ab eius sectatoribus impendi ante hac solita euange-
 „lii præconibus & conuersionis adiutoribus in posterum numeran-
 „tor. In agro Cialensi, neophytis à Michaelē Vasæo institutis, & si
 „qui præterea ad Christum accesserint, è meis vectigalibus trecenti
 „quotannis oryzae modii ab antistite diuiduntor. Pondera, pretia,
 „pactiones, olim cum Thomæis Christianis initas, qui in Cocianensi
 „dicatione diuendunt piper, à nostris mercatoribus labefactari viola-
 „ri que cognouimus: nec nò subtrahi corollaria, quæ ad pretium ad-
 „di ex pacto conuento constiterant: idque magno cum eorum da-
 „po pariter & offensione, quibus multas ob causas præcipuè con-
 „sultum oportuerat. Ac proinde curabis quàm diligentissimè, ut in
 „hisce commerciis, Thomæi prorsus incolumes indemnèque ser-
 „uentur: eosque ceteris etiam in rebus, uti Christianos & socios æ-
 „quū est, liberaliter comiterque tractabis. Ages etiā cū ipso Cociani
 „Rege, uti ritus quosdā Ethnicos ab ipsius ausibus in pipereis ven-
 „dicatione

ditione adhiberi solitos (quādoquidem nihil ipsius ea res interest) " ē nostro commercio tolli permittat. Ab eodem Rege aiunt Indos " ex eius ditione, qui relictis idolis Christiana suscipiunt sacra, for- " tunis omnibus illico spoliari. Ab eiusmodi immanitate & tu. om- " nibus nemis amicum Regem niteris auertere; & nos ipsi quoque " in eandem sententiam ad eum litteras dabimus. Socotoranā cau- " sam diligenter ipse tu mihi coram & per litteras commendasti. eos " ego populos & miserrima seruitute ereptos admodum cupio; sed " cum eo, ne Turca, cuius in imperio sunt, acrius irriteretur; classēq; " in isthac maria mittere paulatim aduēseat. Hoc totum, adhibito " Michaelē Vāso, tu pro tua prudentia, rerūq; istarum vſu, videbis " cuiusmodi sit. Piscarii littoris incolas, cū aliis injuriis affici à meis " ducibus ferunt; tum verò cogi ad ea quæ piscantur, sibi tantū, ini- " qua conditione vendenda. Gauebis igitur etiā atque etiam, ne po- " pulis iis liberum vendēdi arbitriūm adimatur; ducēq; mei in com- " mercio eiusmodi ne quid sibi proprium arrogent. atque ad ceterā. " quoq; tollendam vexationem, videbis num ea littora fas custodiri, " meaue vectigalia fas cōmodē exigi sine clāssibus possint. quæ res " si facultatem habuerit, non est cur illuc in posterum nauigēt. Præ- " terea, cum magistro Francisco Xauerio consultabis atq; dispicies, " utrūm ad eius Episcopatus incrementum expediat, salve sit; piscandi po- " testatem patre aut taxariis, qui Christum induxerint; ceteros, quoad " sapiat, eo quæstus & commodo prohiberi. Qui ex ethnicis ad Chri- " stum sese conuertunt, eos audio tanquam sceleratos & sacros, à " parentibus, cognatis amicisque recto ejici, bonis euerſi, ac summa " prouisus in solitudine atque egestate versari. Horum tu inopia " subleuanda, communicata cum Vāso re, annuam ē meis rediti- " bus pecunie summam decernes, distribuendam à sacerdote, qui " eiusmodi neophytorum institutioni præfuerit. à Ceilano insula, " regius, vti ſcitur, adolescensculus, impias auunculine an parentis " effugiens manus, Goam baptismi gratia se contulit. Huius in per- " sona quando ad aliorum conuersionem haud leue momentum est, " dabis operam vti doctrina quidem ac moribus in Diui Pauli colle- " gio cum alumnis cæteris imbuetur; quod verò ad victum cultumq; " attingit, lauto separatim hospisio, impēsa mea copiosē ac liberali- " ter habeatur. Significauit is ipse mihi per litteras, ad Ceilani reg- " num, sibi ius actionemque competere: videbis quidnam hoc sit: to- " tamque rem probē exploratam & cognitā ad me perſcribes. Quod " autem tyrannus in suos populares, qui Euangelio credidē, tam " crudeliter ſequitur; ſeras quidem illas, veruntamen debitas tanto " ſocleri pœnas ab eo per te quamprimum exigi volo; & grauem "

audaciæ mercedem statui, quo intelligant omnes, nihil esse mihi antiquius, quā ut omni ex parte integri incolumesq; seruentur, qui à dæmonum castris ad Christiana signa transferint. Ab ethnicis artificibus, Christi Domini, Virginis Matris, & sanctorum imagines pingi, atq; aded circumferri venales, minimè decorum est nomini Christiano. Tu ergo, cum proseriptionis ac virgarum minis edices, ne cui profano tabulas eiusmodi pingere aut vèdere quoquomodo in posterum liceat. Paræciale Cocini templū, itemque Colani, dudum inchoata, patere imbribus putrefacienda, turpissimum est. Vtrumque tu, architectis ac fabris adhibitis, quamprimū regendum ac perficiendum curabis. Placet etiam, in vico Negroa templum Diuo Thomæ Apostolo fieri, Calapore æpeam sanctæ Crucis aded absolui: itemque in Ciorano insulam cepum excitari. præterea, locis idoneis auditoria & scholas institui; ad quæ statis diebus non Christiana modò plebs catholicæ causæ, verum etiam ethnici ad Euangelium audiendum vel inquiri conueniant. Quandoquidem in ista mea disione mihi primum omnium & maximū est obsequium Dei, & Christianæ religionis amplificatio; cupio vehementer & Salsitanis quoque & Bardis his tribus, quibus mihi nuper Idalcæan cessit, idolorum cultum ac profanas gentinas superstitiones prorsus euelli. Id quo circa tumultum ac vim, hoc præsertim initio fiat, expedit, rationibus ac disputationibus quam lenissimè populos edoceri; quanto in errore ac vilitatis ignorantie versentur: quamque vel peruersum vel impium sit eptum, vnde debitum Deo, simulacris lapidibusque ab homine tribui. Porro ad caspelliendas tenebras, cum alios viros adhibebis, virute & eruditione præstantes, cum verò ipse tu primarios gentis euocare, alii qui, mouere non desines, atque omni ratione ad Christum allicere. Qui se se dederint, hosce, in fidem receptos, non ruaberis modo, sed etiam pro suis quemque capiti sonebis ornabitis. Hæc omnia scito nobis maiorem in modum esse cordi; quæ singula te pro tua industria & probitate sedulo curaturū esse cōlidimus. Almerini viij. Idus Martias: M. D. XLVI. Epistolā igitur hanc, indicem regie pietatis ac sapientiæ, Vascus in Indiam pertulit plenus optima spo. Cæterū salutaria principis mādara, itemq; Prætoris edicta, nō quantum par fuerat pōderis habuere. obseruata & exhausta ferms facillima queque reliqua, partim quod priuatis obstarent contrariis, haud æquo animo in vulgus accepta: partim, nondum maturis ad agendum rebus, in aliud tempus dilata. Eundem Regis decreto ad reditur, quos antea capiebat Dini Pauli Collegium, auditorū insuper annua bina millia Coanis è vestigalibus accessere.

Xenetus interim, Parauana Ecclesia constituta, Molucas, (quam Domini vinea & Galvani discessu factum in modum squalere didicerat) Parauis illum apud se retinere summa ope conantibus, petere nihilominus intendit, Meliapore ex itinere prius, inde Malacam: à Malacca in Amboinam, & Mauricas insulas, postremo Ternatē deforsus. Omnibus locis bene ac feliciter gesta re, plantariis de more insitatis, pro copia presentis villarum atque custodes apposuit. Hinc ad reuiscenda quæ liquerat, operasque in Christi latifundia diuidendas, (quippe repositos interim ex Europa cultores aduenierant) haud sine magno Molucensium fletu Gnam reuiscere est coactus, Insuper Tolanus Mauricæ terræ dynasta, in Ecclesiam Dei (& erat ibi neophytorum ingens numerus) odium expropter nominis Christiani multos acerbe torserat, quosdam occiderat, plerosque omnibus fortunis exuerat. Ad ea facinorosa puniendi profecti ab Ternate Lusitani, locum ubi cetera munitione, cum sudibus præcursis, ac tribulis ferreis undique septum offendunt. aded, conscius quid meruisset Mahometanus, oppidum ad hostes arcendos omni quidam arte, vixit tamen irritis conatu firmatus, siquidem eructantibus à vicino, vermicibus montium, tanta repente cecidit cinerum vis, ut munitionibus cooperitis obrutisq; libere ac tuto Lusitani ad urbem accessum daret. hinc, non solum auxiliata, sed etiam miraculo insignis parua victoria. Circa idem tempus Meliapore item insignis ad memoriam accidit res. Lusitani, suburbano in colle, ubi mactatum à barbaris Apostolum Dei Thomam fuisse docuimus, nouum eidem Apostolo sacellum exstruebant. Aperientibus fundamentum, in sculpta quadrato lapidi, sanguineis & in specie recentibus conspersa guttis apparuit Crux, lapideo item circulo inclusa, repandum in lilium desinens. insidet in summo columba: lætæ ab imo herbæ luxuriant: in eo circulo incisæ notæ cernuntur, quas propter vetustatem legi adhuc potuisse negant quidam, alij, seorsum al legendum adhibitos diuersarum nationum Brachmanas, duos præcipua eruditionis fama, haud paruo quidem labore, veruntamen congruenti ambos interpretatione, respondisse ferunt, notas eas, plurimum litterarum singulas obtinere vim. iis Apostoli sancti martyrium, quale nos à vetere traditione descripsimus, breuiter contineri: atque illud nominatim, (quod ipsæ testentur guttæ) Christi famulum inter eius Crucis adorationem & oscula cecidisse. Extractam ergo tabulam ac probe purgatam, Lusitani cõfestim in ara gratulabundi cõstituunt: intètiore cura sacellum absoluunt. Noua in loco frequentia, nouus honos accessit, sed miraculo mox euidenti maiorem in modum aucta religio. octo

ante Christi Domini, tribus ante Apostoli natalem diebus, cum ab Ecclesia celebratur expectatio Virginis partus, et eam adiculam Christiani rei diuinæ causa conuenerant. Marum dictu: simulatque ab sacerdote ceptum Euangelium est, vniuerso inspectante populo, Crux ea modicis primò stillis, largo dein sudore manauit. admota hinc tersur linteola sacra, liquidò cruentas ebibere maculas. Golor etiam Crucis, è candido sensim in pallidum, è pallido in atrum cecidit: grato post hæc splendore cæruleus effulsit: ad extremum, sacrificio peracto, natius rediit. Scilicet, restam noua & illustis, ineffabili quodam gaudio delibutis adstantium animis, altos gemitus, plures acclamationes, vim lacrymarum exciuit: neque verò proprium illius duntaxat diei cœtusve id spectaculum fuit. ex eo tempore, singulis ferme annis, eadem festa luce, eodem non modò sacrificii, sed etiam Euangelii momento reuertit. si quando intermissum est, ipso doctus euentus dirum aliquid portendi populus putat. Ac, ne quis apud nos in tali rarisque se dubitandi foret locus, totam dein & facti seriem, publicis consignatam litteris, & operis effigiem è lapide ipso diligenter expressim; Cocinensis Episcopus in Europam sub iuitia Concilii Tridentini transtulit. Cæterum thesaurus ipse repertus, Castris demum obtinente provinciam, & Euangelio adstruxit fidem; et opportunè Prætori, ad omne periculum ac dimicationem pro Christi nomine subeundam, animos addidit.

LIBRI DVODECIMI FINIS.

HISTO-

HISTORIARVM

INDICARVM

LIBER TERTIVS DECIMVS

RANQVILLA tum Lusitano res erat India, finitimis tyrannis dynastiisque partim vi ac metu subactis, partim etiam æquo fœdere in amicitiam ac societatem adscitis, cum repente periculosum & grave bellum, vnde minimè putabatur, exortum est. Eius belli concitator ac princeps fuit Sofar, qui post fœdum ab vrbe Dio. Solimani discessum, pacemque redditam Lusitanis, nunquam animum remiserat à colligendis per otii viribus, quibus, ubi maturum esset, ad eorum perniciem uteretur. Sex amplius annorum spatium liberum in omnes apparatus habuerat, quo tempore ita sese in Mamudii adueta iam ætate Regis gratiam insinuarat, ut omnium arcanorum non particeps esset modò, sed pænè moderator & arbiter, ac simul animum adolescentis, & suo ipsum dolore, & muliebribus iam sat incensum facibus, ad vilesceudos aunculi Badurii manes, delendumq; ex India Lusitanum omne nomen, spiritis artibus incitabat. In eam rem, præter veteres copias, nouos quotidie variis è nationibus milites, ducesque belli peritos, ingentibus præmiis euocabat Rex, iis in disciplinam tyrones & collectitiu tradebantur: fabrum, artificu, ac munitorum multitudo quam maxima cogebatur. ac præter ceteros, architecti etiam & machinatores egregii quinque a Byzantio vrbe conducti, menstruo in singulos trecentorum aureorum pacto stipendio, armatorum ac tormentorum omnis generis officinæ locis idoneis per amplæ institutæ. sollicitati occultis legationibus Indi Reges ac principes ad puniendas injurias, & recuperandam maris possessionem, quâ latrones pauculi, specie mercaturæ subreptam, aliena magis ignauia, quam sua virtute obtinerent. Sibi esse certu ac fixum, primo quoque tempore Diensem arcem inuadere. si vnà cuncti consurgant, libertatēque ac dignitatem, qua nihil prius debeat esse, tandē aliquando respiciāt; tam exiguam profectò manū, tot sparsam præliis, ab ope domestica toto pænè terrarum orbe discusā, mutui demū inter ipsos auxilii cōmunionē sublata, nullo negotio

negotio profusè obrui & extinguì posse. Cum eiusmodi fere mandatis dimissi quoque uerum legari. Et omnia hæc in secretis clandestinis agitata consiliis, alto silentio regebantur. Vniuersa comparationi tantisque delectibus, probabili sanè commento, pretendebatur imminens in singulos Aes à Patapio Regge bellum, qui cum propter vicinitatem, quotidianæ discordiarum causæ non deerant. Sofar, simulandi æquæ ac dissimulandi magister, tum vel maximè cum Lusitanis, honore verborum, officiis, humanitate certare. Neque verò callidi veteratoris faciem astutiamque inscitè Mavudius imitari: quippe, tum suo præ ingenio rectus ac perfidus, tum domesticis disciplinis ad omnes dolos atque fallacias eruditus; adeoque se per id ipsum tempus in Lusitanos bene animatum ostendere; ut noxios etiam perfugasque, si qui ex eorum ditione in suos transissent fines, magna cum benevolentia significatione iisdem ad supplicium redderet. Porro, artificium hoc dupliciter proderat Cambaianis: quod cum suas ipsi cogitationes vario obtentu celarent; tum Lusitanos (ut est omnis in eorum securitas) ad cuncta quæ nosse caperent de viribus ipsorum opibusque, de numero militum ac nauium; de quæ omni statu provincie palam & sine ambagibus promenda perlicerent. Erant autem, siue superiorum temporum vitio, siue inani fiducia futuræ pacis, cum iusmodi res, quæ vel quiorum hostem & otii cupidum, parè explorata victoria spe, irritare facile possent. Disciplinæ bellicæ studium ad mercimoniæ questusque conuersum. regius fletus, vario sumptu & fraude malorum exhaustus. classis in naualibus, internæ verum labe ac seu corrupta. nauis remigisque, neglectis custodiis infrequentes: milites, è statuis atque præditiis, causati sibi stipendia non pernumerari, plerique diffugerant, atque arma flagitiosè vendiderant. in ipsa Diensi arce, quæ maximè omnium erat, propter loci naturam; subitis ac variis belli casibus, opportuna, è defensoribus non gentis, quos ibi Garzias pace constituta reliquerat, ad ducentos circiter & quinquaginta redierat summa. atque hos ipsos, Ioânes Mascarenias præfectus, priuata magis munificentia & comitate, quam auctoritate imperii vel sacramenti religione retinebat. ibidem adseruabatur pulueris tormentarii, si acrior instaret necessitas, quod vix vnum in mensem esset satis. ac, ne frumenti quidem vel pruræ, & reliqui commentus, ex ante conuecto atque seposito, copia suppetebat. Hæc, Sofar in primis, & alia id genus, ab Lusitanis, quoniam Cabaia negotiabantur, separatim ac sepius, pro familiari consuetudine pertrahendo, probè cognorat. Inde Regum exterorum, præsertim qui mare accolunt, percentari animos denuo placuit. missi

rursus

ruffus legati iis auditis, Reges alii pecunia & milite iuvare Ma-
 mediam: alii, quominus eandem coirent societatem, intestino ac
 propius vrente bello dissentiant. apud quosdam etiam, rei even-
 tum expectantes, composita nuper cum Lusitano pax & amicitia
 valuit. At Cambaianus, posteaquam sat sibi copiarum virumque
 paratum ad omnes conatus animaduertit, gerendi belli hanc ma-
 ximè rationem instituit. Sofarem, ingentibus instarum promissis,
 summæ rerum amplâ cum potestate præfecit. Rumecani Sofaris
 filio, rei tormentariae procuracionem attribuit. hyems ad obsidio-
 nem arcis delecta, cuius inritum, vti supra demonstravimus, in iis
 locis est à Kalen. Aprilis: vi ipsum anni tempus, præclusa naviga-
 tione, Lusitanos maritimis, quæ vnâ supererant, auxiliis prohibe-
 rer. Rebus ita constitutis, ad eorum suspicionem quoad fieri posset
 auerrendam, rumorem insuper è composito dissipant; urbem Diû
 Sofari pro amicitia donatam ab Rege, in eamque possessionem brevi
 Sofarem esse venturum: nec hæc magno comitatu, revocandæ ve-
 teris frequentia causa, quæ res eo propius ad veri similitudinem
 accedat, quod & plenus certaminum & controuersiarum esset ip-
 so dominatus, ut non multum ex ea largitione Rex damni facere vi-
 deretur; & huic eidem Sofari oppida nobilia duo, Surratum & Re-
 nelum, paulo antè concesserat. ea fama vulgata, Sofar, Surrato, ubi
 tum agebat, litteras ad Mascareniam dat, in quibus erat scriptum:
 Ad cætera loca, quæ Mamudii Regis benignitate obtineret, no-
 missimè Diû urbem accessisse. id munus eo sibi accidisse jucu-
 ndis, quo maiorem inde facultatem sit habiturus, optata Mascare-
 nia tanti viri consuetudine perfruenti. simul sibi esse in animo,
 urbem superioribus belli cladibus magna ex parte dirutam & euer-
 sam instaurare, & in pristinam, si fieri possit, celebritatem reducere;
 tumultus ac rapinas arcere; aduenis ac mercatoribus, quo libetius
 affluant, pacem, annonam, fidem omni ratione præstare: neque id
 sua tantum, sed etiam ipsius Regis Lusitanie causa: hæc quoniam
 in tanta hominum perfidia, tamque seditiosis incolarum ingeniis,
 fieri sine magno apparatu copiisque nõ possint; petere se & orare,
 si armatus, & cinctus amicorum frequentia, Diû aduenerit, ne
 quid idcirco aduersus Lusitanam rem aut amplitudinem ab se vel
 à Mamudio cogitatum interpreteretur. id adeo reapse daturum opo-
 ram, vti æqui pariter & iniqui omnes intelligant. Si fallat; diras
 omnes in se, caputque suum, fortunas, ac liberos, imprecatur. Hæc
 per summam impudentiam à Sofare in præsens tempus de more
 conficta. Mascarenias haud ita pridè in eius arcis præfectura suc-
 cesserat Emmanueli Sofæ, (alteri ab eo qui à Badurianis est casus)

cognomento Sepuluedæ, atque is initio præfecturæ, cū in Cambæ-
 iz finibus multa misceri ac parari contra Pataniū Regē audisset,
 haud sanè commotus est. quippe nec sine causâ, Mamudio, rebus
 iâ à Mogore, accisis, æmuli atque opulētī Regis insidias omni co-
 natu præcauēdas putabat; & quo minus temere Lusitanū, cōstituta
 iam pace, Cambæi lacefferent, vel sibi obnoxium ducerent, sat ma-
 gna ipsorū, mercede recensibus euentis edoctos arbitrabatur. Hæc
 ferme principio Mascareniam sollicitudine liberabant. Ast vbi, tē-
 pore procedēte, Patanius nihil mouebat; ac nihilominus Cābais
 erat in armis, & militari concursatione, machinarum opificio, car-
 risque ac iumentis omnia perstrepebāt; animuero tū suspicari Mas-
 carenias caput subesse fraudē, atque ad Lusitanæ arcis excidium ea
 cuncta spectare; suspiciōne auxere. Omne atque tormenta, in
 pagos Dio propinquos paulatim subuehi, capta. Postremò dubita-
 tionem exēmere omnē, Sofaris ipsius litteræ, tanta præsertim adu-
 latione blanditiisq; conspersæ, nec non magna calorum laxarumq;
 turba cū plaustreis, & impedimentis in urbē ingressa, itēq; sub signis
 cohortes armatorū aliquot subsequutæ. Annus tum nūc tabatur
 sæculi huiusce 46, & exacto iam autumno Martius mensis erat in
 exitu. Mascarenias, quamquam atroci ac subita percussus re, tamē
 extemplo colligit animum, & in omnes firmandæ arcis & ser-
 uandi præsidii partes intendit. Prima fuit propitiandi præpotentis
 Dei cura. celestem opem & supplex implorauit ipse, & aliorum pro-
 cibus iussit exposci. Tū per expedita nauigia Castrum Iodiz Præ-
 torem, itemque Bazaini & Ciāuli præfectos, Hieronymū Menesū
 & Antonium Sofam, de hostium apparatu & conatibus edocet; ni
 suppetiæ quamprimum ferantur, vltimum haud dubiè sibi suis-
 que imminere discrimen. In eadem loca mox nauibus institutorum
 amandat imbellē turbam, exceptis aliquot vltis quotidiani man-
 cipiis, & paucis insuper matronis, quæ sexus oblitæ, ne desererent
 viros, societatem periculi & diuturnæ obsidionis incommoda mi-
 nimè recusabant. Lusitanos præterea negotiatores, quibus erat ar-
 tior cum Diensibus amicitia, hortatur, tum publicæ salutis tum
 priuari compendii causa, vti coemptam frumenti & oryza vim, car-
 nes piscesque, sale duratos, & alia id genus alimenta militibus dein-
 de vendenda, celeriter in arcis apothecas importent. id vti potuit
 in tanta temporis angustia, & Diensium iniquitate, sedulo factum.
 Simul, tecta & tabernæ in vestibulo arcis, euersæ; tigna, tabulæ, fer-
 ramenta, massæ nauium introlati. Inter hæc Mascarenias, pari dissi-
 mulatione, & iisdem quibus peti se videt attribus, ad Sofaris epi-
 stolam ita rescribit: Quod Sofar, præter cetera in eum Mamu-
 dio

quo collata ornamenta honoresque, nuper etiam Diensi toparchia decoratus auctusque sit, neque mirari se, qui præclara eius in Regē regnumque Cambaiz merita dudum norit; & magnam cepisse animo voluptatem, non ipsius modò Sofaris, verum etiam reipublicæ causa, quod bonorum omnium inter sit, fortibus & industriis viris laborum præmia pro dignitate persolui. Quod ad ipsius aduentum in urbem attineat, nequaquam se illi concedere, vti maiorem fructum è mutuo conspectu & familiari consuetudine percepturus sit. De copiarum numero, quas ad urbem variis de causis cogatur adducere, neque pudoris neque arbitrii sui esse, definire quicquam: tantum admonere pro amicitia, videat etiā atque etiā, ne quid in cæta hominum colluie & Lusitani præsidii vicinitate turbetur. Hisce litteris acceptis, magnopere lætari Sofar tam bellè testis sua consilia; tam læta initia dare sese, neque diutius morandum ratus; instante iam hyeme, Diu alias idētidē aliāsque submittit manus: interdum milites ac lixæ cum sarcinis, noctu maiora tormenta cum reliquo instrumento oppugnationis intrabant. Postremò Sofar ipse ad XIV. Kalend. Maias cum Rume cane filio urbem inuehitur. millia quinque Turcarum ducebat, ii erant exercitus uerui. sequebatur longè maior è variis gentibus multitudo. Novus dominus, vetus inquilinus, ingenti gratulatione & plausu ciuitatis exceptus, diuertit in regiam; inde per causam Mascarenia salutandi, speculatores in arcē mittit. à Mascarenia vicissim ad eum, honoris & officii causa, destinatur Simon Pheus Limenarcha, notæ prudentiæ vir. Hunc Sofar aduenientem primò comiter accipit: mox, variis de rebus instituto sermone, deliberatum esse, ait, sibi, ad rixas vitandas, muro urbem ab arce diuidere; valde optare se, ne Lusitani, ut olim, adèd salutare impediunt opus. dein eorundem iniuriam institit queri, quòd pænè precario in eas regiones admissi, totum sibi vindicent mare; & cum alios populos ac dynastas, tum verò ipsum quoque Cambaiz Regem iniussu nauigare prohibeant. Sat iam peregrinos & aduenas veteribus incolis insultasse: tantam indignitatem ferri non posse diutius. hæc Pheum remuniatæ suis, ac simul reputare iubet quemque apud se, quàm pauci, quàm procul ab domo, quàm à rebus omnibus imparati, quàm incommodo anni tempore, tot tamque infensis nationibus ad prædam obiecti sint. ad ea si prudenter animum aduerterint, profectò fore, vti, vel cum iactura, paci atque otio consulant, nedum in tanta rerum iniquitate deprehensi, validiorum opes atque arma ultro lacessant. Cum hisce mandatis Pheus in ariem regreditur. Mascarenias ad consilium refert. ac tamen liquidò cunctis apparuit, à Sofare non

tertamen iuris queri, sed vim; tamen, ne furendi materiam hosti armato præbuisse viderentur; de cæteris rebus placuit responderi, nihil ipsorum iuris aut potestatis esse. haud longè distare Prætozem Indiæ Castrum: si ad eum legari mittantur, speculare pro eius iustitia, quod fas æquumque sit, facillè impetraturos. Quod verò ad murum attineat exstruendum, in Garziano fœdere disertis verbis cautum esse de limite. si intra id spatium adificare Sofar animum inducat; se non modò non prohibebituros, verùm etiam adiuturos manu. Sin terminus transilire, & quod Ninasaus antè frustra tentarit, atci obmoliri atque officere cogitet; daturus operam ut denno Cambaia atque India omnis intelligat, Lusitanos nullo terrore, nullis difficultatibus, vel de iure finium vel de gradu còstantiæ demoueri. Hæc Pheus idem referre iussus in regiam, & vnà exemplum fœderis, testato descriptum. Ad eà denuntiata nimitum Christi desertor excanduit: traditumque sibi à Pheo libellum, incensus ira, discerpsit. id Sofari & committendi belli ptincipium & finis alienæ gerendæ personæ fuit. confectum injectæ legato catenæ: & ambulantes in proximo Lusitani alii duo repente comprehensi, & in custodiam traditi: nimbus telorum in arcem subito procurfu coniectus. Per huc modum hostili scelere patefacto, Mascarenias, quæ propius cernit periculum; eo in speciem erectior celsiorque; suos omni ratione confirmat. hortatur ne improviso malo isti contrahant animos. proprium esse Lusitani generis & sanguinis, demonstrare quidnam diuino fultâ præsidio, neque tamen idcirco in sortordiam resoluta, paucitas possit. Eius rei multa eaque illustria variis orbis terræ partibus edita documenta. Sed ne longè abeant, nuper hanc ipsam arcem, Antonio Sylueria præfecto, maioribus etiam copiis terra marique oppugnâtam obsessamque. Lusitanos perexiguâ numero ad vltimum inopiæ redactos, multo maxima parte suorum amissa; tamen sterile cœlesti subnixos ope; & quæ pati in his angustis possit humanum corpus, omnia pettulisse, quoad fracti meru aduentantis ab Goa subsidii. Turcæ pariter & Guzarates, atque ad eò Sofar idem illè, relictis per summam trepidationem impedimentis; abscesserint: Inde, prædicatione omnium & fama, nomini Lusitano ingens additum decus. haud disparis exitus, in simili causa, nunc quoque præcipiendum animis gaudium. nam & aduersus ruptores fœderum, contemptores diuini atque humani iuris, teterrima demonum mancipia, pro insontibus & circumueis, & quod caput est, rectè fidei defensoribus; haud dubiè superos bellum esse gesturos: & accitiam ab Goa, Bazaino, Claudio, & aliis oppidis fidelissima suorum auxilia propediem affutura. Neq; verò,

quod ad timorē vel maximē proponatur, extimescendam esse hycem. Lusitanæ pietati, virtuti, nauigandi scientiæ, non regionum intervalla, non ventos, non tempestates, quominus vltima experiantur, obflare. Tantū interea se ipsi viros præbeant, omni conatu enitantur ad laudem, neu committant, uti vel Christiana fiducia, vel duritie militari, Syluerianis aut aliis inferiores vlla ex parte fuisse videantur. Eiusmodi votibus publicè priuatimque obfirmato ad omnem patientiam milite, Mascarenias, pro tenuitate præsidii, stationes vigiliæque disponit. Septem instauratq; paulo autē arcis erant propugnacula, in iis totidem duces cum vicenis ferè militibus collocat: Marinum castellum Fernando Caruallio committit; huic defensores triginta attributi, Cambaicam oram Iacobus Lacteus duobus caturibus tueri iussus, & hostem, quoad liceat, maritimis commeatibus intercludere. Reliquam manum sibi Mascarenias ad subita belli reservat. Duces ad sua quisque digressi loca, se se alacriter ad opus accingēte: centonibus ac molli tomento protegere muros, aggerere cespitem, farta glebis dōlia intet pinhas locare: arma, contos, machinas, & quicquid ad repellendum hostem opus est, pro copia præsentis raptim expedire: ad nominis Christiani gloriam retinendam, subeunda pericula, famam, sitim, vigiliæque, & vltima perferenda, mutuis adhortationibus incitari. Inter hæc Sofar, omnibus iam rebus in proximo comparatis, qua parte ex oppido est aditus, aggerem vineæque ad arcē agere instituit. apertam quippe oppugnationē & repētīnū ad mœnia successum impediēbat, præter defensorum virentem, ipsa quoque altitudo & latitudo fossæ, quam post Syluæ discessum, Emmanuel Sofar duplo quā antea capaciorem effecerat. Sofaris autem muniēdi ratio fuit eiusmodi: Ab utroque insulæ margine vallum arcis ad reli iactum obiecit. in eo vallo turres locis editioribus excitantur, è soluto lapide, frontribus duntaxat ad lineam exequatis, ab tergo baiuli atque operarii terram adaggerant. in summo, prærentis gossippii sarcinis, muralia tormenta; in medio atque imo, relictis ex arte fenestellis, minores fistulæ collocantur. Hæc omnia paucis diebus admirabili celeritate perfecta. noctu ferè muniēbant, quo minus ad æctos Lusitanorum ictus paterent. interdiu, sicut ab opere cessabatur; ita ab arce diuerberanda, & fatigando præsidio nulla dabatur quies. A vallo dein multiplex murus cæptus duci, flexuosis Indico more mœandris: quo & oppidani tutius ad arcem subirent, aggerēque protfunderent; & prædiani, si forrē etupissent, non modò ad frastuē ex occulto iaculationes præberēt corpora, sed etiā ignotis anfractibus & errore viarum impliciti tenerentur. Dum hæc

fiunt, Sofar optimum statuit, ex alia parte maritimum adoriri ca-
 stellum: vt eo capto & portum haberet in potestate, & arcem ab la-
 tere tormentis impeteret. Eius rei causa ingentem onerariam in
 recessu intimo procul ab hostium telis, ad castelli fastigium ad-
 quandum, pluribus tabulatis attolli iubet; multoque bitumine ac
 pice diligenter oblini: quam deinde, ad castellum admotam ardu
 secundo, succendant; concepto igne, in scaphas desiliant armati;
 auctoque tumultu inter fumum & clamorem, scalis ascensum in
 muros obtineant. Hæc res, priore bello frustra tentata, eundem rur-
 sus habuit exitum. quippe, tabulata paulatim in sublime crescen-
 tia conspiciat è turribus Lusitani, rem ad Mascareniam deferunt.
 Exemplo negotium datur Iacobo Lacteo, qui captiua iam aliquot
 nauigia ad arcem traxerat, vti quamprimum occupet parato ad in-
 cendium pegmati nec opinatos ignes inferre. Noctu profectus
 cum fistulatoribus haud plus viginti, quamquam rectis sub manus
 vola funiculis, lenissimoque remorum pulsu, non latuit Sofarem
 ipsum, ea fortè hora circumcuntem excubias. Ille confestim ad ar-
 ma litusque dat signum. tollitur clamor. ex omni parte concurre-
 tur. Lacteus, ad similem casum præparatis iam ante suorum animis,
 rectum cursum rectasque prorsas in periculum tenet. nec minus fe-
 liciter quam antea Gouernus, circumfremetibus ferreis globis at-
 que sagittis, ad onerariam penetrat, vt in nullo tali metu, minimè
 custoditam. Confecta iam videbatur esse res, cum in ipso (vt fit in-
 terdum) articulo ingens præter omnem expectationem difficultas
 oboritur. hostilis pyra, quam vel è longinquo concepturam ignes
 crediderant Lusitani, aduersum coniectas è proximo tædas arden-
 tesque ollas, repente contumax & inuicta persistere: iteratis vnde-
 que iaculis nihilo magis lædi, iaculantium oculos animosque ip-
 sa rei nouitate confundere. Tum Lusitani, aucipiti urgente malo,
 quodd & in mora exitium, & in irrito inepto deformitas foret; cõ-
 silium à cupiditate gloriæ mutantur audax ac pænè temerarium.
 incisis momento anchoralibus, nauem ipsam remulco ad castel-
 lum vsque per media tela perducunt. ibi demum facibus per otium
 ingestis, in hostium conspectu, relucensque latè flammis absum-
 pta. Id euentum, sicuti eximiam in suos Dei benignitatem & pristi-
 na miracula retulit, nullo, ne tum quidem, è Lusitanis initu redi-
 tuque inter tantam missilium procellam desiderato, vno tantum
 leuiter saucio; ira Sofarem, primo indignantem, dein stupore defi-
 xum, ab consilio maritimæ oppugnationis auertit. eo acrius ab
 terra munitiones vrgeri captæ. & abundabat multitudo, vt si quid
 tormentis ab Lusitano dirutum esset, Mamudiani exemplo refice-
 rent; &

tent; & mortuorū loco (plurimi autem quamquam per tenebras fixi cadebant) fustuario coactos alios aliōsque submitterent. inclusis contrā, neque ad erumpendum copiz, neque ad perpetuos & temerarios ictus iacula suppetebant. Per hunc modum, vertente mense, ad arcis p̄nē fossam agger vinezque perductz. huic rursus aggeri lapideum pręstruunt murum trēdecim pedum latitudines: & in eo noua castella, crebrasque stationes, & varia tormenta constituunt. Hanc ferme, circumuallandz quacunque licuit, arcis formam sequurus est Sofar. Interea Castris Prętori, ad classem, v̄ dictum est, reparandam sat per se incitato, acres addiderant stimulos, Mascateniz nuntii ac litterz. Confestim, ē duobus filiis Ferdnandum natu minorem, egregiz indolis adolescentem, cum nauigiis compluribus, & vario commēatu, cadisq̄ sulphurei pulueris, & nobilium manu, Diū quā celerrimē iubet pręcedere. Hęc dubio profectos cęlo, atrox in medio cursu tempestas adorta disiecit. pars Bazainum & vicina littora petiere: Fernandus cū octo caruribus instando & remigando peruicit, v̄i Diensem teneret artem; inuitisq̄ & inspectantibus Mamudianis, militem, & commēatus, & omne bellicum instrumentum exponeret. Ingenti Lusitanorum gaudio id subsidium acceptum: ac minimē dubia spes victorię consequuta. inicitur bellatorum numerus: ad quadringentos & quinquaginta peruenit. Suppletz dein auctzque custodię, & Fernando infirmisimum omnium propugnaculum Diui Ioannis (suum cuique propugnaculo ferme ab cęlestibus patronis indiderant nomen) cum fortissimis iuuenibus est datum. Per eosdem ferē dies, Mamudus, ad visenda opera militesque animandos, cum nouo exercitu Diū aduenit. id suspicatus ē concursatione plausuq̄ Mascatenias, Fernandum Caruallium ē marino castello rem per exploratores iubet cognoscere. Transmissi multa iam nocte nandi periti & spectatz fortitudinis viri sex, ad vicinam hostium stationem adrepunt; & ē custodibus vni manus injiciunt. ad cuius vociferationem concursu factō, Lusitani duo trēse inter tumultum occisi. reliqui, tenaciter apprehensum vigilem, pręuallentes ipsi viribus, ad suos illico transfulere. Ex eo, de Regis aduentu cognitum est, itemq̄ de consiliis hostium nonnulla comperta. quibus rebus adeo non exterriti sunt Lusitani, vt etiam per tenebras, crebro igne, bombisq̄, & tubarum cantu signa effusa cuiusdam gratulationis ediderint. Inde cū admiratio cepisset hostes, ausi ē proximis vigiliis percontari quidā, (ē diuturno commercio hāud ignari linguę Lusitanę) quānam esset causa tantę ac tam repentinę letitię. Responsum ex arce est: efferrī gaudio.

Lusitanos, quodd Mamudiū ipsum in castris versari didicerint. quippe, hætenus cum fugitiuis & desertoribus, mistis ex omni collatione, turpiter dimicatum. deinceps, cum Rege regnique proceribus multo honestius fore certamen. eo responso irritati vigilēs inuicem probra Lusitanis ingerere, seruitium Sofaris, æternas compedes, acerba supplicia minitari. Verborum iaculationem ferrea vtrunque sequuta missilia. Per continuos dein diēs, inspectante atque adhortante Mamudio, arcis mœnia quatiebantur. Sub testudine basiliscos (noxiorum plerunque nominibus animantium hodie ballistas appellare mos est) & alia id genus tormenta Mamudiani promouerāt. iis Thomæum & Iacobæum propugnacula, & quantum inter vtrumque erat muti, cum ruinæ minis ac terribili fragore feriebant. Minora verò tormenta, in ipsas potissimū fenestellas ac pinnas obuenterant ita scienter, vt sine præsentī exitio se vix quisquam propugnatotum ostenderet. Inter cæteros nobiliviro Iacobo Gnaix (a quo multa de his rebus accepimus) in hostē collineanti globulus in fomitem fistulæ illatus, fracto impetu, oculum ipsum, quo collineabat, excussit. Puluis autem eo erat artificio ac subtilitate perfectus, vt è flammis emicantes onales pilæ, dolia cespite plena trāsfigerent. Mortarium etiam idoneo statuerant loco, (& periculisimū aderat librandi magister) inde immani ambitu globi triginta paucis diebus in arcem immissi, maiore tamen inclusorum trepidatione, quam damno: quodd tum è genere sonitus, tum è magnitudine impendentis è sublimi pestis ac ponderis, plerique spatium ad præcauendum haberent. tecta ferme perforabantur, & dissiliētibz lapidum fragmentis nihil erat in proximo tutum, magister dein fortuito ex arce telo perimitur. successit huic artifex, nequaquam vsu vel scientia par. huius culpa residentibus in castra globis, tres è Mamudianis obruti: neque vltra exerceri machinam placuit: ita is terror amotus. Cæterum ex aliis partibus haud intermissa verberatione aliquam tum prociderat muri. & propugnaculum diui Thomæ, solutis compagibus, metuendo hiatu discesserat. Aduersus id malum interior murus latitudine pedum viginti maturè perductus. dirura prius ædificia materiam & saxa variæ magnitudinis præbuere. A præfecto ipso cum nobilissimis primū admotæ operi manus: horum indastriâ ceteri deinceps acriter subsequuti: magnoque certamine continuata structura, intra septimum diem murus absolvitur. Sub hæc Mamudius, longiorem quàm putarat, obsidionem, & sine vlla pacis mentione obstinatos cernens Lusitanos, è suo comitatu Iularcanem ducem impigrum, & bellicę compotem landis, cum

Abassina legione in castris reliquit. ipse, procerum hortatu, Madabam vndecimo quam venerat die regreditur: verbo, ad expediendos commeatus nouumque subsidium: re vera, præter moræ tardium, metu quoque perfusus, quod è cognatorum numero quidam hostili glande traiectus, ad ipsius pedes exanimis corruisset. At Sofar, incensus dolore & rabie, quod nullam admodum insignem operam præsentî nauasset Regi, præcellam aliam struem è saxo terraque, interstratis ad firmitatem ramis ac frondibus (vnde Ramosa appellata est) erigebat; vt libero in arcē prospectu, Lusitani præsidii discursum ad bellica ministeria, destinatis è superiore loco ictibus impediret. aduersus eam perniciem, Mascarenias, opportunitatem captans iaculandi, tormenta identidem alio atque alio transferebat. turrim dein è regione crescentis machinæ raptim excitauit. in eo præsidio positus Antonius Passianus cum fistulatoribus quadraginta, quot ipse quamquam arctis in rebus priuato sumptu propter diuitias ac splendorem alebat. ii summa contentione opus impedire iussi. id quo commodius facerent nocturnis horis (quo maximè tempore munebat hostis) ferrea candelabra permagna crebraq; faces ad idonea loca dispositæ: quæ, fuso longè lateque lumine, cum situm castrorū, genus operum, multitudinem hominum veluti diurna luce nudarent; magnus videlicet, viliū præsertim operarum, interitus consequutus. Sed ea erat agrestis turbæ copia, is ab tergo instantium atque vrgentium præfectorum terror, vt plagis coacti miseri sese volitantibus palam telis objicerent; ac peremptorum loca noui subinde recentisque supplerent. ita, nequicquam coherantibus prohibere Lusitanis, ad summum perducta moles, & omni bellico apparatu confestim instructa. Inde, cum arcis interiora in dies magis infesta fierent, Mascarenias apte facram eodem edito loco tumulum exrollit; collatisque eò tormentis, & ingenti præcipue basilisco, Ramosam ita quatefecit, vt magnam superstantium clade prosterneret. neque stratam rursus exaggerare ausi Mamudiani, Conatus dein omnis ad fossas opplendas, & opera monibus ipsis insungenda conuertitur. iam ad marginem vsque perduxerant vineas. accessere validis ex asseribus muscoli; quam durissimo corio recti, sub quibus operæ sine periculo commearent. Ex his musculis tabulæ deciuies ita prominebant, vti pecas deuoluta ex occulto saxa, truncique arborum, & glebæ ultra mediam fossam impetū ipso ferrentur. Inter hæc Mamudiani per tenebras clara voce maledicere obsessis, quod more feminarum intra septa latitantes, non hasta gladioue, sed missilibus tantum è longinquo rem gèterent, at non hisce artibus, qui primi è

Lusitania ad Indos venerint, gloriam quæsiisse; non ita nuper Syluerianos bellum exercuisse: verum in dextris & pede collato propositam habuisse victoriæ spem: seque se mœnibus, sed armis mœnia tutari solitos. attamen sibi non esse dubium, quin eius de fidia non tam penes militem, quam penes præfectum resideat culpa. quippe qui communem salutem proprio timori prætexat: virosque (siquidem eius dissimiles sint) vitæ prodigos, laudis appetentes, ad conferendam cum hoste manum paratos, fame postmodum & omnium rerum inopia perituros, exemplo segnitæ & imperii vinculis intra munimenta cohibeat. Hæc & alia eiusmodi ad excitandam seditionem, vel ad prouocandos ad temerariam pugnam Lusitanos, iactare sub muris ac portis identidem barbarus, nimirum Sofaris iussu: quod magna esset in spe, si apertum ad certamen elici possent, paucis præliis absumptum iri omnes præsidii vires. Sed neque milites, in id usque tempus obedientes duci, neque ducem, minimè leuem, aut bellicæ artis ignarum, admodum mouebant importuna & quotidiana conuitia. Magis illa cunctos angebat cuncta, ut ingruenti à musculis damno quamprimum obuiam iretur: quæ res magnas habebat difficultates. nam & conjectos è muris ignes coria respuebant, & majorum ballistarum usum, quo vel maximè inclusi valebant, spatium ipsum propinquitatis ademerat. His rebus anxio multaque apud animum suum agitante præfecto, remedium tale in paucos tamen dies oblatum. Fornix erat in imis mœnibus, simplici lapidum ordine in speciem obstructus. Eo animaduerso, locum aperiri ac repurgari Mascarenjas imperat; postibusque validissimas imponi fores. Immissi dein qui perpetuo egestu, succedentes inuicem alii aliis, fossam latentes exhaurirent: ac tradita per manus ruderæ silentio in arcem asportarent. ii deciduâ vnde quaque materiam ita subducebant, ut quàm integerrimum cumuli fastigiû, fallêdi hostis causa, relinquerent. Quatriduum totum nocturnus diurno continuatus est labor. interea Mamudiani munitores fabrili bolide fundum subinde explorare. ac primò admirari cur minimè cresceret, neque responderet operi acerrus. dein, posteaquam magis etiâ ac magis imminui sentiebant, (extenuatus quippe, demum assidua subtractione corruerat) noscendi causa, periculo contempto, capita proferunt. Lusitanos, quæ jacebantur, impigre amolientes cernunt. confestim & è musculis in fossam, & è muris in musculos tela conjecta. Et Sofar à præfectis fabrum admonitus aduolat. is, dum ad oram valli, in dextrum innixus cubitum, Lusitanam cryptam attentius contemplatur, suspensio & cogitabundo, nequaquam in spem tantæ rei missus ex arce globus,

manum simul & sinciput abstulit. Ea vulgata re, tantum exercitum incessit pavor, ut parum abfuerit, quin desertis operibus vineisque, obsidio solueretur. Obstabat maximè Rumecan, ferox ingenio viribusque, & odio nominis Lusitani à primis annis imbutus. Is, domestico luctu minimè fractus, celebratis more Mahometano paternis exsequiis; tum vniuersos tum singulos appellare; hortari ad perseuerandum: tot iam exhaustos labores; tantæ molitionis opera sudore perfecta; ex hostibus in ipsi paucitate periisse non paucos; & qui supersint, vulneribus, fame, vigiliis, defatigatione confectos, hominum simulacra non homines, vix iam sustinere arma, latitare in angulis, desperato nouo subsidio fugam haud dubiè meditari. sed & maritimos exitus, aduerso anni tempore, & terrestres vallo & stationibus intercludi; immanes belluas indagare cinctas teneri; victoriam esse in manibus; tam propinquare spei exitum nullo pacto deferendum: tot nationum salutem, tantum discrimen opinionis in hac obsidione verti: si paulum adnitantur Mamudiani; & liberatæ Indiar decus æternum, & nauatæ Regi suo operæ mercedem optimam laturos. Hisce dictis animati plerique, Rumecanis consilium approbant, in tanta tamque recenti clade tantam animi magnitudinem vulgò admirantur. denique dum à Mamudio veniant madata, summam belli administrandi consensu militati ad eum deferunt. mittuntur ad Regem legati. ille per litteras jubet duces oppugnationem virgere; noua identidem supplementa, confecti belli præmia polliceretur amplissima: prærogatiua suffragii militaris de Rumecanæ confirmat. Lusitanis interim, cognita è fugitino quodam Sofaris nece, magna videlicet spes tranquillitatis affulserat; ac, veluti pactis induciis, dum sedant in castris timor, utrinque orium fuit. Sed mox nec opinato recruduit bellum, nouo imperatore adeò impigre obeunte munia; ut Sofarè deesse neque hostes neque ciues vlla ex parte sentirent. Ad fossam præcipuè aggerandâ ex patris destinatione curas intenderat. itaque præter eam turbam, quam in castris habebat, alia insuper ex agris oppidisque multitudo contrahitur: ac turmatim diuisa, ad tintinnabuli pulsus in orbem subit; neq; iâ è musculis tantû, sed propalam è vallo, cum interea missilibus cerraretur, variae magnitudinis lapides, arbores rotas, virgulta, cespitem iactant; occisorum cadauera, ne cæteri spectaculo tetreantur, obruta ruinis accumulant. postremo, vineas ac valum ipsum vndique protutum, cum ingenti fragore deuolunt: neque iam vlla ope resistere Lusitanus valebat. Fortis primùm assiduò injectu materiæ obstructus; dein, quod supererat spatii, quotidianis incrementis occupat moles. Inter hæc

Mascarenias, tot vndique cinctus angustiis, nouum a Castris Praetore auxilium efflagitare per litteras nuntiosque, quos in apertum vitæ discrimen speculatoriis nauigiis hyeme sauietate mittebat. Rumecan verò, quamquam libero iam ad moenia successu, cruentam nihilominus dimicationem prospiciens; Simonem Pheum sub muros misit, qui variis conditionibus popularium tentaret animos; Mamudii & Rumecanis clementiam predicaret, obsessisque, si abire incolumes animum inducerent, naues ad protectionem offerret. Ad ea cum ferocius responderetur, negaretque Mascarenias, cum violatoribus foederum atque perjuris, ullam sibi pacis conditionem esse; confestim Pheus e conspectu subtrahitur: coniectisque per iram celis, Lusitani duo, qui ad colloquium pinnas muri fidenter ascenderant, occiduntur. Postridie sub vesperam à Mamudianis proptissimi, excelsos nauium malos transuersis iunctos rigillis, ad Sancti Ioannis propugnaculum erigunt: clatisque super capita scutis; in summum enituntur. Ferme triginta iam ascenderant, cum Lusitani ad periculum propulsandum ac demendum dedecus mutuo se cohortati, impetu capto, alios è torona præcipientes dant, alios in scasis obnixos, contis detrudunt; detrusos, iaculis & flammarum alimentis & saxorum ponderibus obruunt. in horum locum succedere conantes alii, pari defensorum constantia repelluntur. pauci incolumes, magna pars ambusti aut vulneribus confecti recedunt, neque vltra tentari pugnam ipsa patitur nox. Paulo dein segnior subsidio fuit, dum ad summum certamen Mamudiani se comparant; accensisque vrbe tota luminibus obeunt templa, suumque Mahometem inani prece sollicitant; multi etiam solenni vouent conjuratione, se non nisi victores ab arce redituros. In diem viii. Kalend, Augusti certamen edixerat. is diui Iacobi Apostoli natalis est dies; quod ipsum victoriæ mox omen Lusitanus accepit. Vbi tempus affuit, Mamudiani instructis ante lucem copiis, ad arcem silentio primùm, vt fallerent; dein, postquam vigilare hostem sensere, magna cum vociferatione succedunt. Lusitani praesentibus animis corripunt arma, Sanctum Iacobum ingeminant; retantes ab omni parte aditum hostes, igne, ferro, lapidibus prohibent; vbi plurimum periculi ostenditur, ibi frequentiores obstitunt. Rumecan interea suis hortator adesse, alios castigationibus, alios promissis & laudibus incitare, alios voti ac iurisjurandi religionem incutere; acerrimè vtrinque prælium cieri; confusus imperiis, minis, gaudio, metu clamor, itemque tremendus tormentorum sonitus ad astra ferri, subeuntium audacissimi quique passim occumbere. in Thoracum præcipue & diui Ioannis propugnacula ingruerat belli mo-

les. Eò dum intenti propugnatorum oculi pariter animique sunt, è Mamudianis interim eximia corporum agilitate complures, observato æstus recessu, ad maritimum arcis latus, antequam dilucescat, accedunt: perque præruptum, eoque desertum ab hoste saxum, partim brachiis humerisque, partim qua cautes patiebantur, scalis innixi, in arcem scandunt, inque ædium testis Mahometanæ vexilla constituunt. dein, stolidi capri apuditate, armorum atque hostium obliti, ad prædàm illico dilabuntur. Mulierculæ quædam, aliis omnibus ad pugnam digressis, in ea parte curabant. ex iis nonnullæ virili animo arreptis hastis, prædatores locorum ignaros, & incerto concursu nocturnoque pauore perterritos, intra tecta coercent; aliæ ad opem à præfecto exposcendam ad mœnia prouolât. Mascarenias trepido nuntio excitus, ne pugnantium frangantur animi, silentium imperat, ipse cum expeditis ad locum accurrit: ibi hostes partim in ædibus inclusos, partim in angiporribus errantes obtruncat, triginta ferme, cum sese conglobassent, ad vnum cæsi. cæteros ex arcæ dejectos, tum altitudo præcipitii, tum præminetes è rupe silices acuti dilacerant. intentiore dein cura locus custodiri cœptus: & Mascarenias, ab ea parte victor, in prælium festinè regreditur, suis laborantibus omni arte animos addit; neque verbis tantum, sed etiam corpore miscet certamen; ducisque pariter ac militis partes egregiè sustinet. Sex ferme horas dubia victoria pugnatum est. Ad extremum Rumecan suorum clade perculsus, receptui cecinit. Lusitani tantis defuncti periculis, primùm omnium Deo superisque, ac patròno præfectorum diuo Iacobo, laudes gratèsi- que agunt: cælorum deinde incunt summam. è suis tantummodò septem, ex hostibus comperiunt amplius mille & trecentos. captæ etiam militaria signa non pauca. Christianorum funus magno omnium studio celebratum est, Laudati pro cuiusque merito milites ac præfecti. Ludouicus Sosa, & Fernandus Castrius, quorum alter Thomæo, alter Sancti Ioannis propugnaculo præerat, præcipuum fugati hostis arcisque sequestratæ decus tulere. Antonius quoque Passarius interiorem aggerem turrèmque magna cum hostium strage tutatus est. Ac feminarum etiam, illò potissimùm die, conspecta virgines: è quibus aliæ furtiuo, vti dicebamus, ascensu transgressum munimenta hostem Mascarenias trucidandum objecerant; aliæ ad mœnia dimicantibus viris arma & saxa, isemque fascias & medicamenta suggesserant, versatæque inter ipsam dimicationem erant adedò pertinaciter, vt faucibus nonnullæ constanti dextra sibi spiculum euellerent, plagisque obligatis ad institutum redirent. Is, bene iuvante Deo, pugne illius exitus fuit. Secundùm eam pugnam, ob-

sinatis vtriusque partis animis, aliæ deinceps haud absumili eucta
 pugnata. in iis, præter cætera tormenta ferrumque, ardentibus
 maximè jaculis certabatur, majore oppugnantium quàm defen-
 sorum perniciæ. quippe gossipio, quo Indi ad vestem vtuntur, ignis
 tenaciter adhærescens, momento excitatum incendium per con-
 fertos manipulos cuneosq; latè fundebat. quos autem flamma cõ-
 prehendisset, ii, abjectis armis, cum simul vestimenta projicere nõ
 valerent, cæterosque, ab iis adjuuandis exuendisve, sui quemque
 periculi metus auerteret, cæci amentesque crebro cum gemitu,
 incerto vestigio, extra ordines ferebantur. Hinc deformatos vul-
 tus, exusta lumina, pendentem è nudatis artubus cutem, ac velut
 in lora dissectam, horrendo spectaculo cerneret. At Lusitanũ mul-
 to minùs lèdebat ignis, amictu laneo, & insuper ocreis & chirote-
 cis ac thorace munitum; & corio deficiente, præfectus, in eundem
 vsum, è pellibus inauratis peristromata pretiosa militibus diuidē-
 da curauerat. Ex eo tempore Mamudiani cum aperta parum pro-
 ficerent vi, subterraneis operibus (& suppetebat ad omnia multi-
 tudo) occultè grassari cõstituunt. Cuniculos plures ad arcē agunt;
 interea, vt ab sensu operis Lusitanum abducant, fabros cum dola-
 bris ad suffodiendos muros quàm tumultuosissimè subigunt: ma-
 jores globos cum fragore terrifico ac densa fumi caligine jaculan-
 tur. Porro cuniculorum dispar, neque vno tempore fuit exitus. alii
 specubus puteisq; quos Mascarenias maturè in id ipsum effo-
 derat, inutiles facti: alii non interrupto successu ingentibus ætri-
 mentis rem Lusitanam affecere. Longè perniciosissimus omnium
 fuit is, quem ad sancti Ioannis propugnaculum præcipuà contem-
 platione direxerant: is vt infra fundamenta peruenit, locū tormē-
 tario complent puluere: eiusdemque pulueris tanquam institas ad
 cuniculi os perpetuo tractu perducunt. Posthæc, veluti ad vltimam
 oppugnationem instructi, sub signis ad eam maximè partem sub-
 eunt arcis, ac vix tetrato cõflictu sese recipiunt. dein rursus accedūt
 receduntque simulato metu, nimirum vt è Lusitanis quæplerimos,
 propugnandi spectandique studio, in fraudem illiciant. Tum Mas-
 carenias, ratus id quod res erat, hostem dolo non metu pedem re-
 ferre; mittit ex templo qui Fernando Castrio & reliquis præfidariis
 nuntiet, quamprimum ex eo loco secedant: hostilem trepidatio-
 nem in tempus fictam: aliquid profectò occultæ machinationis
 habesse, illi, & vigore ætatis, & superiorum dierum victoriis nimium
 sibi præidentes; qua Indorum ignauiam irridere, qua præfecti seu
 monita seu iussa contemnere. Graue piaculum contumaciæ dedit
 nobilium cohors, nam simulatque frequentes in turri conspecti
 sunt,

sunt, ignem cuniculo Mamudiani raptim injiciunt. is à primo aditu ad intestina momento perlarus, multiplicatis in arcto flammis, & in apertum impetu vasto enitentibus, euulsam ab radicibus terram cum terribili strepitu, qualis ex *Ætnæ* cauernis interdum cieri solet, in altum sustulit, longèque ac latè disiecit. è superstantibus alios volitantia saxorum fragmenta dilacerant: alii, sublime quantum propè oculorum sequi acies posset elari, dein ad terram afflicti, suo & armorum pondere conteruntur. alios dira ignium vis, tamquam tormèto excussos, ad hostem vsque projecit: quorum interitu nequaquam expletis odiis barbari, inanima & mutilata cadauera tum incessunt probris, tum sparis & gladiis crudeliter fodiant. Viginti ferme ex ea statione tantè cladi superfuère: ad centum extincti, in Ioannis Regis familiam adscripti plerique, & claris orti natalibus, quo in numero *Fernandus Prætoris* filius fuit. corpora dein conquesta mulieres terræ mandarunt. Cæterum vixdum resederant flammæ, cum per stragem ac ruinas Mamudiani conatur in arcem irrumpere, aduersus eum impetum quatuor è superstitibus raptim opposuère sese: nam reliqui incendio afflati, & recenti malo attoniti ac sopiti jacebāt: & cum pugnacissimis aliquot *Masçarenias* confestim accurrit. huic manipulo sacerdos effigiem Christi Domini è Cruce pendentis intrepidè præferebat. eius admodum piis adhortationibus, & occulta nimirum è cælo vi, non dubiè confirmati erectique *Lusitani*, tumultum ac periculum pugnæ sustinuère, quoad opere tumultuario murus interim ab tergo ingenti aliorum sudore ac certamine obiectus est: & imminente iam nocte, Mamudiani, multis itè è suorum numero amissis & sanctis, incepto irriso recesserunt. Eius diei casu admoniti reliqui præsidarii, exinde cautiùs in muris agitare, atque ad primas talium incendiorum notas absistere. itaque & *Iacobæa* & *Passania* turris, item subditis ignibus, nullo defensorum interitu prociderunt. *Thomæa* verò (nam eò quoque cuniculus penetrauerat) procumbentibus in fossam ruinis, paratos atque imminentes in irruptionem trecentos è Mamudianis oppresit. Atque huiusce machinationis in vniuersum ferme hic erat euentus, vt Mamudiani introitu exclusi, spatia saltem obsessis eriperent, & intra mœnium excidia subitarias munitiones raptim excitarent: *Lusitani* contrà, & per patefactum ruina iter conantem transcendere hostem, virtute atque armis arceant; & nouum introrsus pro diruto murum summa contentione perficerent. Inde angustior in dies arx fieri, & vix ad explicandos ordines relinqui locus. Quatuor iam menses obsidionem pertulerant *Lusitani*, cum ex aded paucis aliqui ferme quotidie aut vulne-

vulnerarentur aut caderent. Accessit inopia & fames, frugibus carnibusque consumptis; & præter fœda animalia, quicquid etiã erant fruscosum aut herbidũ, in alimenta conuerso. hinc vulgo ingruerant morbi: fessisq; & animis & corporibus, qui arma tractare possent, vix centum & quinquaginta supererant. atque ii admodum ægre continebantur, quominus in hostium stationes vltro imperũ facerent, vitæque misérias & ærumnas honesta morte finirent. In hoc rerum discrimine diu expectatum ab Goa subsidium aduenit. naues quinquaginta Bazainum facili tenuerant cursu. Aluarus Castrinus Prætoris item filius, & Franciscus Menesius præerant. inde Aluarus cum meliore parte classis Diũ protinus antecessit. reliquæ, carptim, prout agilitate vel robore quæque præstabant, captatis tempestatibus, ante Septembris exitum subsequuntur. armati supra nongentos cum omni rerum copia in arcem expositi, quæ res Lusitano maiores, quàm pro viribus, animos fecit, Auxilio ferociam, basiliscus, qui demersis in ruina rotis inhæserat, cùm eũ ad se injectis funibus Mamudiani attrahere niterentur, prospera pugna retentus. Ex hoc indignari postremus quisque, & accusare primos, quod hostium conatibus nõ statim ex arce obuiam ierint, quod opera mœnibus applicari, munitiones transferri, sese in tantas angustias cogi permiserint. recensere victorias (vt de Europa & Mauritania fileatur) ad Sofalam, Quiloam, Goam, Malacam, Armuziam, Calecutum, ad Repelinivada, ad Diũ denique partas; ingentes barbarorum exercitus parua sæpe manu fugatos; peruagatum Africa atque Asia tota nominis Lusitani terrorem; scilicet quo tanta decora, tantæque laudes, in vno demum præfecto atque in vno præsidio pereant. tuendum omnibus viribus quod a maioribus acceperint patrimonium dignitatis ac famæ. vitiliter tandem erumpendum in hostium castra, & dignum aliquid rebus olim gestis & vetere gloria perpetrandum: quicquid ad eam diem acceptum in arce sit damni, id fraude, cuniculis, tormentis illarum: si vera virtute, manu & gladiis decernatur; Lusitanum imperum, & micatia ex propinquo arma Indos haudquaquam luros: hæc initio pauci, deũ velut ex cõtagine plures quotidie palam in circulis & contuberniis fremere, & in Mascarenis cunctationem quæ vera qua falsa iactare. Postremo ad eundem conuenire frequentes, pugnam efflagitare, minari, si diutius torpeat, se quemlibet alium vel ex argilla ducem haud dubiè suscepturos. Mascarenias contra lenire furentes, de hostium genere numero quo differere, iam nunc abundare com meatu arcem; custodes vti ad hostem lacessendum paucos, ita ad prohibendum, sat multos adesse; hanc maximam ex

partē circumactam; vniuersas ab Goa copias propediem affore; tū
demum certioribus victoriæ præmiis, & minore iuorum detrime-
to prælium inituros. Hæc & alia in eandem sententiam surdis
canere Mascarenias: adeo certamen penitus imbiberant animis
plerique: nec deerat, qui ab insito liuore, solutæ obsidionis glo-
riam præreptam Ioanni Castrio cuperent; atque ad profligandos
Guzarates eguisse Prætoris ipsius auxilio mollement videri. Mascare-
nias, vt inflatos ihani fiducia fixosque in audaci proposito ani-
maduertit, Aequum fuerat (inquit) ciues, militem ab duce regi, nō
regere; expectare signa, non extorquere; scire, quæ ad rationē ge-
rendi belli pertineant, præfecto & cōsiliatiis curæ esse. Nunc, quā-
do mihi propè manus injicitis, & seditionem vultu verbisque præ-
fertis, vincat sanè maiestatem imperii, inconsulta spes & libido. i. te
se, quod superi bene vertant: virtutem istam, lacertosque, & atmo-
rum scientiā expromite. ego, quos agere debueram, sequar; & quā-
quam alieno tempore, tamēn partem perituli ac laboris vobiscū
vnā capeßsam. Vos modò videtē, vt quos ante pugnam spiritus at-
que ardorem ostenditis, eosdem in ascensu valli postmodum ac-
que in ipso conspectu præstetis. Cū hæc dimisset, prout in arcto li-
cebat, copias instruit: primam aciem Aluaro Castrio, alteram Frā-
cisco Menesio dat; cum cæteris ipse, modica manu ad custodiam
arcis relicta, subsequitur. Facta secundā eutipum eruptione (nam
ex ea parte latior patebat exitus) ferocissimi quique vallo succe-
dunt; ac defensoribus primo impetu perculsis aut deturbatis, ingē-
ti ardore transiliunt. dein, signo ab hostibus dato, cū noua idē-
dem subsidia ē castris affluerent, astrox esse prælium cæpit: & qui
nondum transcenderant Lusitani, cū proculcatæ priorū pedibus
latiores herbæ altitudinem nudassent valli, quod ex arce prospe-
cientibus nuper humiliter apparuerat, isti re subita, primò hæsitā-
te, dein, hoste imminente, fugam aut latebras circumspicere. Tum
Mascarenias: Hęcine pugna est, quam poscebatis? inreperitans, an-
te discrimen feroces, in ipso discrimine timidos & ignauos appel-
lans; ad opem laborantibus ferendam frustra conatur accendere,
Inter hæc Menesius intra vallum acriter dimicans, & circa eum a-
liquot principes Lusitanæ iuuentutis occubunt. Aluarus Castrius
saxo percutissus, cedente ad ictum galea cū attonitus cecidisset,
Mascarenia interuentu seruatus est. Neq; vltra sustineri, superfun-
dens se ex omni parte castrorum, poterat multitudo Lusitani cū
vndique pulsi transfigerentur, & oppugnari ē diuerso latere arcē,
seu consilio seu temere sublata nuntiaret vox; nequicquam obfi-
scente Mascarenia, nullius nisi vitæ memores ad monia portasque præci-

præcipiti cursu vertuntur. cupientem simul iuuehi Mamudianum
 tormentis è muro deterrent. Hic temerariæ eruptionis euentus
 fuit. Exinde suo ipsi conatu segniores facti, (vt in contrarium sæpe
 migrant vitia) vix pro muris obire stationes, vix recenti successu e-
 latis, & subinde arcem aggredientibus Indis obistere: quoad re-
 fectis tandem ex pauore animis, rursus alacres, & obliterandæ i-
 gnominie cupidi, ad consueta munia redire. At Mamudiani, quo
 se magis magisque obfirmatos ad continuandam obsidionem ob-
 stenderent; atque vt expeditiores ab continenti commeatus habe-
 rent, euripo ad Rumæpolim, iactis vtrinque molibus, alterum pon-
 tem imponunt ea magnitudine ac firmitate, vt quamlibet onustas
 vehes tutò ac largè transmitteret. Simul, dies noctesque farigare
 ac premere Lustranum; stantes muros frequenti verberatione con-
 cutere; quæ minus còmodè ballistis labefactari possent, in ea, sub-
 ditis ignibus calefacta, syphonibus ac ætum immittere, putrefacta
 continuò excindere ferramentis, igniferos è stupa, gossipio, & sul-
 phureo puluere globos in tecta conficere, denique cuniculos, quòd
 ea res prospere celsisset, ad arcem vniuersam euertendam pluribus
 simul locis agere. Aduersus ea Mascarenias, operariis auctus, non
 vna regione item obliquas aduersasque excavare fossas, tormentis
 ac missilibus ab omni parte hostes impetere; intergerit nos è diurni
 parietes perforare; qua recti milites & mancipia commearent.
 Iisdem ferè diebus, quibus hæc ad Diuim fiebant, Goam de Fernan-
 di & commilitonum clade nuntius affertur: inde grauis moestitia
 simul & metus ciuitatem incescit. Prætor, quamquam æti doloris
 morfu perstrictus, tamen ad ceteros animandos, lugeri filium ve-
 ruit. ipse nitens purpura & ornatus alio sumptuoso; in campum
 vnà cum proceribus, velut animi causa, processit. ibi, cum in gy-
 ros flexo, cum cursu & saltibus incitato militariter equo; malum
 subinde Mamudianis interminans, cunctos vultu & oratione con-
 firmat. mox in classis apparatus omnes de intègro curas ac ner-
 uos intendit. ac mitesciente iam hyeme, Aluarum Acumiam navibus
 quinque, in quibus, præter magnam instrumenti bellici vim, fistu-
 latores erant quadringenti, protinus iubet obsessos adire, ac suo
 nomine prohibere, quominus ante vniuersæ classis aduentum pe-
 des è munitionibus efferant: sese paratis omnibus ad pugnam re-
 bus breui affuturum. Cum ea manu profectus Aluarus, circa Diuim
 in aliquot naues Arabicas incidit. iis mercenaria variarum gètiũ
 auxilia propinquus Sofaris quidam ad exercitum subuehebat. Al-
 uarus, commisso feliciter prælio, naues expugnat. captum ducem
 in arcem infert. huic, magnum auri pondus ad redemptionem
 frustra

frustra offerenti, vnâ cum primoribus abscissâ ceruices. capita in euripum consultò projecta, vt in conspectum vrbs æstu accedente ferrentur. perlata atque agnita, iram in Lusitanos ac rabiem hostibus acuere. At Prætor, appetente vere, Bazainum oppidum nauarchis & militibus ad conueniendum edixit. atque ad cæteros excitandos eodẽ ipse confestim celocibus circiter quadraginta cõtendit. Coactis omnibus copiis, quæ cõttrahi è vicinis regionibus potuere, (si fuere, præter naualem & aliam turbam, Lusitani bellatores mille quadringenti, Canarini auxiliares trecenti) Cambaicam oram ferro ignique perpopulatus, ad Mortuorum insulam nauibus circiter octoginta peruenit. Huc euocato Mascarenæ mândat, vti ad exscensionem cuncta quamprimum expediat, ac sine intermissione tormentis vndique vallum hostium & densos aggeres quariat, ruinaque patefaciat in urbem iter. Dictis obtemperatum, & paulo post prætor incolumi classẽ subsequitur. Ab auersa parte arcis per triduum sine tumultu expositus miles. naues portum inuectæ, quàm maximè tuto ab hostium telis recessu consistunt. Prætor, omnium postremus in terram egressus, vti munitiones intrauit, mirari faciem loci: solo equatas turres ac propugnacula; alicubi nullum fossæ vestigium; inædificatos manibus ab hoste muros, duasque propemodum ex vnâ arces factas. contemplatus dein, quatenus licuit, hostilia castra, adhibitis proceribus, de summa belli consultat. Erant qui differendam eruptionem & reficiendum è maritima iactatione suaderent militem. ipse, ratus ad nominis Christiani dignitatem persinere, se vno quidem die Prætores Lusitanum ab Indis clausum teneri; nulla interposita mora certamen experiri constituit. militibus edicit, curatis maturè corporibus, tertia vigilia præstò sint. Arsem, detractis valuis, ne qua in receptu spes vlli foret, Antonio Correx cum idoneo præsidio inter prælii tempus tuendam adsignat: consilio dein adiuuat rem, quod consilium haud dubiè victoriam peperit. Turris erat ad dextrum vrbs latus, quâ in apertum mare prospectus est, Syluerianam appellabant, ad eam quatiendam, quasi ex illa parte descensio quæreretur, dromones pridie missi tres, è salo eminus muri partem vehementi iaculatione diruerant. id vbi cognouit Prætor, Nicdlaõ Consaluo, impigro viro, & rei maritimæ in primis perito, mandat, vti naues quæ remis agantur, præter nautas ac libratores, imbelli turba, lixis & calonibus impleat: ii pauciter ac nautæ hastas erectas singuli binas: remiges altera manu remum, altera accensos funiculos teneant: libratores tormenta in hostem veluti ad oppugnationem exerceant. Hoc modo instru-

Etiam classẽ iubetur Consalvus ad insulæ alterum latus, de quo dictum est, paulo ante lucem admonere: vociferatione, bombardarum, tympanis, tubis, quàm maximum strepitum ac tumultum cieres aliis aliisque subinde locis descensionem ostendere, multimoda arte hostiles distinerẽ copias. Hæc mandata Consalvo. cæteris item præfectis, prout quæque res postulabat, sub vesperam edita imperia, Rumecan, haud satis certus quâ potissimum ex parte Lusitani essent erupturi, ad omnes aditus, æquẽ terrestres atque maritimos, tormenta vigiliasque disponit, telorum omnis generis ingentem copiam in muros aggeresque compottat: auget munitiones: & qua ex euripo descensus ad oppidum est, præaltas fossas leui superprojectu ramorum ac terræ latenter occærat. Externi selectique militis, (præter Guzaratas Indosque, quorum maior multo erat numerus) in eam curam ac sumptum acriter incumbente Mamudico, viginti millia in armis habebat. Ex his ipsa robora ad primos impetus excipiendos in fronte castrorum locat, firmarque ab tergo subsidiis: Rumæum pontem septingentis militibus insidet, reliquam multitudinem, quo clamor quos signa aduocarint, parati ad omnia occurrere iubet. Rebus ita prouisis, tanta virium suarum Mamudianos cepit fiducia, uti Lusitanorum paucitatem conatusque irriderẽt, ut quæ vniuersæ pugnae subituros aleam crederent. Lusitani contra, uti Christianos decet, vno Deo maxime freti, nihilominus expediunt arma: atque ad conditum tempus ante Prætorium armati conueniunt. Dies erat iij. Idus Nouembris, Diuo Martino sacer. Tum loco excelso, ut vndique conspici posset, Antonius Casalvus Frattiscanus insigni pietate sacrificat; Deumque precatur, ut in hostes Ecclesiæ sacrosanctæ, formidinem ac terrorem auerteret; Christianos, quo alacrius capebant pugnam, noxis omnibus Pontificia potestate expiatis absoluit. Eisdem Prætor, quod pluribus agendi spatium non esset, paucis adhortatur, uti Christo dũce, cuius tueantur causam, forti ac fidenti animo prælium incant. Ioannem ipsum Regem, vniuscuiusque virtutis vel ignauia primò testem & spectatorem, mox remuneratorem aut vindicem adesse putent. Indici totius imperii summam in eius diei certamine vetiti nil ambigant. postremò sciant, præter naturam loci, ab se quoque diligenter prouisum, uti signibus timidisque nullum neque terra neque mari effugium sit. Ex arce detractas fores, è portu naues in expeditionem emissas. Magnanimis, certam vel in morte victoriam, vel in victoria salutem & præmia constituta. Cùm hæc agerentur, iam Nicolaus Consalvus classẽ è compo-
sita ad alteram partem insulæ circumuegit: variisque (uti conue-

nerat) locis descensum & oppugnationē ostentare pergebat. & non adiuuabat indeptum, ex incerto speciem omnium multiplicem oppidanis intuentibus reddens. & in Prætoris sublime vexillum, ac lumen in puppi, ad hæc, densi tota classe ignes, tormentorū fragor, micantiaque arma, & mistus hominum vocibus ac tympanorum pulsu tibiaramque concentū Martius tubarum sonus; Castrum quā omni exercitu adesse monstrabant. Eo terrore Consalvus omnium oculos in se conuerterat: ut non ex urbe tantum, sed etiam è castris, armatorum agmina, relictis præfidiis, ad mare concurrerent. Id ubi à speculatoribus accepit Prætor, in primo tumultu, antequā dolum clarior proderet lux, instructas, prout angustiae loci ferebant, copias (fermetria erant hominum millia) pluribus simul portis emittit. primum agmen ducebat Mascarenias è veterano milite, ac petito locorum, atque ad eius imperia dudum aduictos: accesserant è reliquo exercitu quadringenti, cum cæteris modico interdallo sequutus est Prætor. Cingebant latera spectatae fortitudinis viri. Vnā Calsius ornata quā augustissimo trabeatus, Christi ad Crucem affixi attollens imaginem, concionabundus aderat. Eius hortationibus inflammati Lusitani, simulque diuina & humana pleni spe, clamore consentienti ad castra succedunt: ac semiplenas adorti stationes è vallo dejiciunt: & partim stratos, partim integros aggeres murosque scælis, contis, humeris innixi transcendunt; hostemque obuium hastis gladiisque conficiunt. Ad eius rei nuntium Rumetani vacuum ratus arcem, cohortes aliquot ad eam occupandam circuitu capto iubet extemplo contendere, ii, ab Antonio Correa, quāquam patetibus portis, magna cum cæde pulsi. Alia item manus ad opem castris ferendam à mari submissa. inde aliquot locis atrociter dimicatum est. id adeo ex ipsa vulnèrum fœditate perspicere potuit. Cosmo Patau gladio femur abscissum. Vasto Fernando, cum sese in hostes acriter immisisset; decusus ab tergo thorax, perque plagam nudata vitalia: euidam, quod super aures oculisque eminebat, à reliquo capite, propè ad ostentationem artis, vno acinacis ictu diuisum est. Circa vnā item è turribus, qua Prætor ipse constitit, multum sanguinis fusum: & vexillifer Eduardus Barbutus, inter scandendum ter ab hoste præcipitatus, repetito quartum conatu in pinas euasit, ibique per vim Lusitana signa constitit. Brinde ingens Mamudianos inuasit pavor, & fuga passim fieri cæpra. perterritis; hinc Prætor, illinc Mascarenias, pertinaciter ab tergo cum suis instant, immisitque fugientium turbæ eodem impetu in urbem irumpunt. ibi rediæcognata pugna, & aquis aliquandiu vi-

ribus mercenarii ac transfugæ maximè resistebant. Vrgēte dein vehementiùs Lusitano, quantum se inuehebat hic, tantum illi de loco demori. atque vti denuo inclinarat certamen, Lusitana vis vltà sustineri non potuit. Fusi Mamudiani, insula trepidè relicta; super alium alii ex utroque ponte sese in continentem ejiciunt. multi in turba obruti, multi à persequentibus interfecti. Castris & oppido Lusitanus vno die potitus. in oppidanos deinde nullo discrimine sexus ætatisve scævitum est. Mascarenia præcipuè cohors dolori atque iracundiæ paruit: Mahomericamque perfidiam, cæsos tot præliis commilitones, & diurnæ obsidionis mala ad satietatem vltà est. armati iuxta & inermes, pueri senesque, viri pariter ac femina trucidati. vsque ad brutorum animantium eadē atrox ira peruenit. regium Cambaia vexillum; & alia signa relata cōplura. castrensis æquè atque vrbana præda militi cecit. utrobique tabernas apertas, paratam expositamque rerum omnium copiā; trileinia strata, & appositos cibos, velut in media pace (adēd Lusitanum Indus contempserat) inuenerunt. Simon Pheus & socii, ad catenas demendas frustra quæsi. ab irritō sub muris colloquio Mamudiani Madabā victos attraxerant. hosce dein, & vnā ciuem Goanum Athanasium Frerium cum militibus viginti, dum lembos Diu peterent, vi tempestatis ad Surratum auper egestos, ab nuntio cladis acceptæ Mamudius rabie furens jugulari omnes iussit. in cisternam projecta cadauera. Cæterum in prælio è nostris desiderati circitor sexaginta, ex hostibus ad quatuor milia. Rumezan imperator (incertum à quo peremptus) inter cæsorū acceros gregali amicta vix tandem est agnitus. sexcenti viui, in iis principes aliquot, in potestatem venēre. Præter innumerabilem armorum ac telorum copiam, ænea tormenta maiora in castris reperta quinq; & triginta, è quibus vnū Arabicis inscriptum notis, rudi opere factum, sed inusitatæ magnitudinis, in armamentario. Olisiponē conspeximus. Clara admodum & gloriosa Lusitanis hæc quoque victoria fuit, vel magnitudine periculi vel prædicatione omnium & fama: celebritatem auxere diuina miracula, quod hostes ipsi se affirmarent, conferta iam pugna, majores aliquot ballistas, applicitum quater ignem, cælo minimè pluuiō, respuisse. & super ædiculam arcis apparuisse mulierem cœlesti lumine radiantem, cuius fulgor ita adspicientium oculos mentisque perstringeret; vt, cæci propemodum, neque in ordines ire, neque in vnum conglobare se possent; ac tanto superiores numero, tamen, immutata repente rerum omnium specie, in denos Lusitanos pugnatū singuli videretur, inde consternationem & fugam ortam. Præterea, ab eam felici

eventu primum Deo supplicationes habendas curavit. collaudato, dein exercitu, laureatas ad Ioannem Regem litteras misit, militumque ac ducum virtuti minimè malignè testimonium tribuit: inde hostiles omnes incursionès æquavit solo: pontes, quibus insula continenti iungebatur, interfecit. Simul, ad reficiendam augendamque arcem, ad moris ipse ante alios manibus, cunctos accendit; atque ut ingenti labore militum, ita non magno sumptu, intra paucos menses partim repurgatè ruderibus fossæ, partim etià turres ac mœnia restituta: iisque, ad extremum, laxiore circulo nona fossa novique muri circumdati. Hisce rebus peractis, & stipendio militibus persoluto, Prætor incunte autumno victor Goam insolita omnium ordinum gratulatione reuectus est. Per eosdem serè menses Idalcæ in Bardelianos & Saliteranos fines, eadem quæ nuper iis Lusitano cesserat leuitate, ad vestigal portoriumque exigendum armata manu procuratores inmisit. Aduersus hosce, modicis copiis Prætoris iussu profectus Iacobus Almeida, ejectos ex agris, Pòdam trepida compulsi fuga, castellum, uti suprà docuimus, magnis opetibus ab Azedeoante munitum. iis cum ab Idalcæ subsidia mitterentur, Castrius ipse cum duobus millibus peditum, equitibus ducentis in ea loca trajecit. Ad eius aduentus famâ, pauidi hostes, ne expectata quidem oppugnatione, castello agrisque excessere. Castrius Ponda recepta & euerfa, Goam rediit: inde aduersus Mamudium reparantem bellum, protinus classe contendit lemborum aut biremum centum & viginti, quibus Lusitani mille octingenti, & è sociis Naires quinquenti vehebantur. Cum hisce copiis in Cambaiam delatus; aliis atque aliis locis milites sub signis ad populadam oram agrosque duxit. Cùm diu neminem obuiū habuisset armatum; ad Barocum denique urbem cum equitum millibus quinque acie instructa sese illi objecit Mamudius ipse Rex. Turricos elephantos & curulia tormenta in prima fronte locauerat; post elephantos in dimidiata Lunæ figuram instructo equitatu substiterat. Neque Castrius detrectauit certamen. Vbi ad reliquum est ventum, repente Mamudiani referunt gradum, haud tamen confusis turmarum ordinibus; & intra conspectum hostium, loco remotiore, consistunt. Tam subiti receptus causa in occulto est. Sunt qui ab Turca quodam ex præfectis monitum dicant Regem, ne florem nobilitatis, & vnâ solum ipse caput furentibus rabie ac temeritate Lusitanis objiceret. Sunt qui putent eo consilio recessisse, uti auditate pugnandi pertractos intra sua præsidia Lusitanos ex omni parte circumueniret. Siquidem è toto regno copias ingentes equitum peditumque in loca

vicina contraxerat. Vtunque sese habeat res; Castrius ad ostendendam fiduciam, integris item ordinibus, aliquamrulo spatio cedentibus instare perrexit: dein torrente desuper Sole, armisque degravantibus, expressa ab tanto Rege timoris confessione contentus, incolumem exercitum præter oculos Mamudii cum plausu cantuque ad naues redexit. Patanem inde Arabum coloniam metu ab incolis relictam, itemque Patem eiusdem tractus oppidum celebre, & alia emporia multa, plurimas naues incendit: magnam mortalium numerum partim occidit, partim cum alia omnis generis præda captiuos auxit: sata, villasque, & conditas horreis fruges exussit. Eam vastitatem per se grauem, spatium temporis grauiorem fecit. Tres ferè menses circumlatus belli terror ac populatio: & Mamudii conatus in multum tempus ea clade repressi. Inde Prætor confirmato Diensi præsidio, senauigans Goam, ex itinere Dabulum oppidum Idalcans maritimum vi cepit, direptoque flammam iniecit. Idalcans, absente Castrio, in Salsetanum rursus agrum, externorum magna ex parte militum octo millia miserat, equites septingentos Abassini erant, Arabesque Turcis immixti. Duces iis quinque pari imperio præerant, ita ut pluribus sententiis in decernendo statetur. ad Marganum viam munierant castra. Prætor, uti Goam insulam attigit, priusquam urbem intraret, nouis copiis auctus, ab Agacino (id loci nomen ad veteris Goæ ruinas) illico in Salsetanam terram transmisit ratibus. Lusitanorum peditum duo milia, equites centum & octoginta; pedites Canarinos ex eadem insula Goa item bis mille, Naires sagittarios peltatosque trecentos ducebat. Eius aduentu cognito, duces hostium silentio noctis in locum natura tutiorem se recepere. a fronte fluuius, ab tergo mons editus claudebat. eorum vestigiis acriter insistens Prætor, in castris ab hoste desertis ea nocte confedit. ibi refectus ex itinere miles. Postridie, diuisis quadrisariam copiis, intentus prælo ad hostem ducit. Lusitanos interim, tanquam non eum armatis ac pluribus dimicandum, sed quasi par pecorum grex mactandus foret, accensa cupiditas intulerat pugne; minisque ac denuntiationibus plerique ad signa cōtineri vix poterant. ex iis quinquaginta fistulatores, in conspectu Prætoris, denis callibus antegressi, flumen vado trajiciunt, interclusque ab suis comere hostem lacessunt. in eos continuè Arabicæ equitatus emissus, cumque pauci à pluribus premerentur, atque terrore ad flumen trepidi cederent; conspiciantur laborantes Prætor, ad opem circumuentis ferendam amne transmissis etiam paucis equitibus aduolat: perque ignium riuos, quos iactant Mahometanis ardentes duxerant, perque media tela hostem aggressus, tan-

fas, candia sustinuit pugnam, quoad ab tergo reliqua superueniret acies. Eo primum certamine (ita per litteras iusserat Rex) cum Sancto Iacobo Dimus quoque Thomas Apostolus inuocatus. & is ipse dies forte natalis erat Apostoli, XII. Kalend. Ianuarias, quæ res animaduersa, fiduciam animosque militibus auxit. Simul etiâ Calsius idem, qui nuper ad Diu, Christi pro nobis è ligno pendens effigiem excellam gerens, commemoratione tantæ caritatis identidem addebat stimulos. Neque ad superos vota, neque ad homines hortamenta irrita fuere. Euidens tum quoque cæleste numen Christianis affuit rebus. Et Lusitani proceres, nouq ardore cõcepto, in Mahometanas cateruas imperum dant. Aluarus Castrus primo incursum duos ex equis præcipitat, stricto dein gladio sese medijs in hostes immittit, Ioannes Araidius vnum ex primariis deturbat: inde non gladio tantum, sed manu atque impressione urget aduersos. Franciscus Syluius effuso item vno, cum tribus simul capessit pugnam, atque omnes interficit. Iacobus Almeida vnum è quinque ducibus hasta transigit. Aluarus Camigna tres equites, Aluarus Gamma duos, Antonius Persona totidem sternit. Saluator Fernandez vexillifer, ad ceteros magis, magisque incitandos, in mediam hostium aciem sequitur & signum intrepidus intulit. Dum hæc ab antesignanis sunt, nequaquam ab alijs interea cessatum. acriter vbique gesta res. magna passim edita strages. ac nisi prælio interuenisset nox, è tanto hostium numero pauci omnino superfuissent. Sub vespere, cæpta pugna, circiter vnius horæ spatium habuit. arrepta dein fuga plenos vulgarum ac pauoris Mahometanos tenebræ simul ac silvæ tutatæ sunt. Eorum equites cecidere centum & quinquaginta: sexcenti pedites, & quinque præfectis occisi tres. in iis Celabarecan Furca, magna inter omnes auctoritate. è reliquis, alter duabus acceptis plagis, agre tandè euasit: alter insolumis, per densas cohortes incitato equo sibi viam aperuit. E Lusitanis vnus tantum desideratus, Ioannes Garriagus, Goamus ciuis, & Naires duos vulnerati Lusitani quatuor, Naires haud amplius tres. Hæc omnia postmodum ad Iosueum Regem fusc. perscripsit Prætor: idemque multiplici intra vixentem annum parua victoria, Goam vrbe specie triumphantis inuectus est. Sub hæc, per honorificum de rebus ad Diu gestis decretum Regi allatum, ex eo cum alia fortibus viria diuisa præmia, tum veteranis ad Bazainum agri assignati. Prætor ipse laudatus verbis amplissimis, & Proregis titulo decoratus est: eidem super honorarium stipendium, decem auti millia dono data, & in tres annos prorogatum imperium. Sed, quæ rerum humanarum vanitas, Castris ad diuisionem, honorem ac beneficentia Regis, è ma-

guis laboribus vigiliisque lentacorreptus febrim, gementibus bonis, intra paucos menses extinguitur, vir omnium consensu acque belli ac pacis artibus clarus. Huius ingenium & industriam varii per omnem aetatem casus exercuerunt. Olisipone, adolescens, ob clandestinum matrimonium eiectus a patre, in aliam partem urbis migravit, ubi quaquā in magnis rei domesticæ angustias, cum Petro Nonnio eiusdem vicinatis, illustri mathematico, familiaritate inuit, multaque ab eo per otium de rebus astronomicis ac de nautica in primis artem cognovit. Ab ea commendatione, ipsomet insinuante Nonnio, in Ludouici principis amicitiam peruenit. Ioannis Regis frater germanus hic erat; idemque eximius bonarum artium patronus ac praeses. Ab eo cum auxiliaribus copiis ductus in expeditione Caesaris Turpetanam, egregium sese virum & manu & consilio praeiuit. Inde cum Garzia Noronia in India ab Rege missus, magna sibi rerum Indicarum notitiam peperit, eamque litteris ingenti labore ac subtilitate explicauit. Ab Olisipone Goa usque, singulorum dierum iter, totorum aspectus ac situm, altitudinem Solis ac poli, diligentissime persequutus est. Idipsum rursus praestitit orā legens ab Goa Diuū usque. & ex partium dimensione, multis oppidis vitisque vocabula antiqua restituit, in commentariis Ludouico dicat, in Academia Eborensi (quā Henricus deinde Cardinalis regali munificentia condidit) adseruatur. Exstant ejusdem Praetoris ad Ioannem Regem epistolae in quibus, praeter communis boni studium insigne, ut vulgarem insuper tum militaris tum politice scientiam facile animaduertas. Et, quod haec omnia superat, ut adeo pius peti debetur fuisse, uti quālibet inopatus aut nobilissimus aut nobis frequentia, ad Crucis aspectum illius positis hominibus, omnino in caelum cum attenta quadam veneratione hauriret. Hinc praeterea non sine causa victorias vulgi acceptas referant, quas, breui tempore paruisque copiis non paucas neque obscuras de nominis Christiani hostibus reportauit. Hoc etiam nomine fecit, quod morienti Xaverius affuit, & in extremo illo cefatimēte hae peregrina tulit. Castro vita functo (annus cum agebatur seculi huius octauus & quadragessimus) successiones, quas vocant, de more consuevit. prima Ioannem Mascareniam, cuius mox post mortem, nominat ac. is, quod in Lusitaniam paulo ante reuerteret, solutus huiusmodi illius Praetore declarauit. Garziam Sala, gradum iactate virum, multisque in eadem provincia honoribus donum praeterae milicie clarum. Haec, ritu solenni, tradita exeploge bernardina. Atque electus fuit eius in finem magistratus, quod per octiduos menses de Dominiana quoque familia praedicatores in Indiam peruenire. Duodecim erant numero. Auxiliam habebant

Iacobum Bermudium Castellanum. Hiscæ, ac venturis deinceps
fratribus, templum cœnobiumque Goæ magno rei Christianæ bo-
no & vrbis ornamēto conditum est.

LIBRI TERTII-DECIMI FINIS.

HISTORIARVM

I N D I C A R V M

LIBER QVARTVS-DECIMVS.

Vb idem tempus, quo hæc in India gerebā-
tur, in vltimas quoque terras porta præter
spem & expectationem ingens Euangelio
paruit, Angerus erat in Iapone quidam, mari-
timum in oppido Cangoxima honesto loco na-
tus, regni quod Saxumam appellant, Is, con-
tracta cum Lusitanis inſtitutoribus amicitia, de
religionis Christianæ myſteriis, ac ſimul de

Xauerii ſacerdotis vita rebusque, quas gereret, multa ex iis in fami-
liari ſermone percepit. inde paulatim & veritatis & Xauerii tanto
ſtudio eſt captus, vti ad eum inquirendum, vaſto & ignoto ſeſe
mari abſque ylla dubitatione crediderit. proſectus ducibus Luſita-
nis iisdem, poſt varios errores atque diſcrimina, Malacæ Xaueriū
(qui è Molucis Indiam repetens eadem in vrbe ſubſtiterat) ſum-
ma ſua cum animi voluptate conuenit. atque vt pateſcit item de Ia-
poniis mira quædam audierat, aduenarum congreſſu & aſpectu
valde lætatus, crebris deinde colloquiis varia ex iisdem ſciſcitari
non deſtitit, percommode ad ſingula reſpondebant: minimeque
vulgaris in eſſe cunctis, ac præſertim Angero, tum indoles tum hu-
manitas viſa. ergo Xauerius, vt primū Indica negotia tranſegre-
ſſet, Iaponios (quod iam antè cogitabat) omnino adire cōſtituit. In-
terea, quod Parauana & ſinitimæ Indorum Eccleſiæ erant illi ex
itinere inſpiciendæ, Angerum Goam via breuiore præmiſit. Ioan-
nem Beiram, Nunnū Riborium, Nicolaum Nonnium ſocios Mo-
lucas petere iuſſit. Malacæniſis catechiſmi, quæ negligi aut remitti
polebat,

nolebat, munus Vincetio Viega^z externo sacerdoti egregie probe
 concedidit. Mox ipse perquā difficili ac periculosa nauigatione
 Cochinum delatus, inde ad Cori promontorium Piscariosque tra-
 jecit fines; ac suis, qui in ea regione curabant, Antonium Crimini-
 lem communi consensu praposuit: neophytos ad perseueratiam
 adhortatus est; oratoria recognouit, nec leuibus deuot signis atq;
 miraculis Christianæ fidei veritatem ostendit. morbos depulit: de-
 monia exegit: mortuos quin etiam reuocasse perhibetur; quod ta-
 men vè postea fateretur ipse, quamquā grauissimorum hominum
 prece fatigatus, adduci non potuit. Hisce aliisque in ora Piscaria
 gestis rebus, ad urbem Goam summa ciuium gratulatione perue-
 nit, paulo antequam Prætor Castrius e vita discederet. huic animā
 agenti (& supra significatum est) affuit. Angerum vna tum famu-
 lis probe institutum, sacro intinxit latice, ac Paulum appellauit.
 famulorum alter Ioannes, alter Antonius nominati. ea messis Ia-
 ponicæ fuere libamina. simul e sociis alios aliò Alphonsū Cypria-
 num genere Castellatum, in Diui Thomæ Colonia, Gasparé Ber-
 zeum, ortum in Belgis, Armuziam destinauit. Goani collegij ac se-
 minarij domesticæ disciplinæ consuluit. Indica suorum domicilia,
 dum abesset, Paulo Camerri cuncta subiecit. Interim verò, Iapo-
 nicam ad expeditionem, instante iā die, se ipse diligenter parabat.
 is vbi percrebuit rumor, piorum greges ad illum pronus lacry-
 mabundi conueniunt. monēt, obsecrant, obtestantur, ne semet vi-
 tro tam ancipitem ac periculosam in aleam det; neu publicam re-
 que ipsius vel in primis nitatur capite, eiusmodi consiliis tan-
 tum in discrimen adducat. Sanè quàm multa erant, quæ quamli-
 bet animosum hominē ac fortem absterri a tali itinere possent.
 primū ipsa longinquitās. quippe leucas amplius mille trecentis
 distat a Goanis finibus terra Iaponia. dein, multis in regioni-
 bus, ac præsertim circa Somatrā ac Sinas, mare a piratis infestum,
 itēque a Sinatum præidiis, quæ sæpenumero in peregrinos
 omnes nullo discrimine tanquam in hostes inuadunt. idque tum
 erat extimescendum magis, quod Sinas inter & Lusitanos non-
 dum essent: planè reconciliata commercia, neque locus foret Si-
 natum illius, quod Lusitanis ad contrahendum aperte descende-
 re, aut vbi ruto commorari liceret. memorabantur etiam vatiis lo-
 cis insidiosa vada syrtēque, nondum ad plenum iis cursibus explo-
 ratis. itēque Eoi pelagi natura, quod fædum, & vastum, & vorri-
 cosum; totas hand raro naues absorbet; & super hæc, præcipuus
 nauatarum terror, cœnephias typhon; suetus in ea vel maximè plaga
 furere, & in ipsa cum onibus vectoribusque nauigia in asperum
 sæpe

sepe litus ac saxa torquere. Cum hæc & alia multa ad timorem proponerentur, satisque mirari se posse amici negarent, cur tanto rerum usu, tali sapientia vir, tantis periculis objiceret sponte sese, relictaque in vicino segete, cuius ipsamet sementem fecisset; tam longinqua, tam operosa, tam incerti prouentus noualia peteret; Ast ego (inquit ille) satis mirari non possum, cur infinitam Dei vim pariter & clementiam quotidianis præconiis celebrare soliti, eidem nunc potentia ac bonitati, meo potissimum in capite, diffidatis. Anne vos præterit, qui rerum omnium arbiter sit, huic animata æquè atque inanima proflus ad nutum omnia deseruire? Testis haud semel vnda, quæ se se Domini ac famulorum postea gressibus, mutata illico natura, calcandam exhibuit. Testes venti ac procellæ, quæ perflus vltimi exitij horrore discipulis, vno Christi imperio conciderunt. Testis inclytus ille Iob, in quem nihil omnino, nisi ex Domini voluntate, malo demoni licuisse comperimus. Testis denique (ne in te aperta sim fusior) veritas ipsa, quæ capitis nostri capillos omnes numeratos esse, ac ne vnum quidè ex iis periturum, disertis verbis affirmat. ergo, sicuti Regum ducumve internuntij ac præcones, regis dumtaxat insignibus freti, per media castra, per instructas armatorum phalangas ac tormenta disposita, vadunt securi & inermes; ita, diuinarum legum interpretes, gentiumque doctores, vna summi Regis tutela ac maiestate subnixi, per varia terrarumque pericula, atque ad id per intentas vndique machinas ac mucrones, quocumque res postularit, intrepidi atque alacres penetrare non dubitant. At enim isti ipsi quos narras, in latrones incidunt, lapiantur à feris, niafragia faciunt: variis implicantur morbis; æstu, frigore, fame, siti, rerum omnium egestate laborant, circumueniuntur constelatorum insidiis, factionibus opprimuntur, tyrannorum iussu omnibus suppliciis excruciaci maculantur. Concedo, & quidem hucce itineribus olim Apostoli ac martyres ad sempiternam gloriam peruenierunt. Sed idem contendo; hæc omnia ad illorum vel probandam fidem, vel constantiam illustrandam, Diuina tantum dispensatione permitti. Nam alioqui referta historiarum sunt exemplis eorum, quibus esurientibus angeli ministrant cibos, quorum leuanda siti, purissimi subito fontes è terra emicuerunt; quibus, posita extemplo scuitia, flatus ac tempestates obsecundant; quos voracissimæ & in alios ferocissimæ belluæ propalam blandiendo petmulserint; quos vel exquisitissima litorum carnificumque tormenta nil læsunt; queis ferrum, equulei virga, rota, flammæ pepercerint. Atque in eiusmodi certaminibus tam metui non semper explorata victoria est, multique ac magni sepe

„ conatus in irritum cadunt; tamen diuinæ gloriæ & hominum fa-
 „ luti seruientē, fidenter omnia tentare, moliri, experiri par est. Itā-
 „ ne verò? ad leuissimam incertamque prædā, per densas acies, mi-
 „ cantes gladios, & volitantia tela cæco impetu ruet miles; inans
 „ honorum titulos, & speciosa vocabula, nihil aut modicum dura-
 „ tura, ambitiosus per summam indignitatem atque miseriam, quo-
 „ tidianis obsequiis, adulatione serui, valetudinis damno, patri-
 „ monij profusione captabit; sordidarum mercium causa, quæque
 „ dumtaxat corpori seruiunt & vetustate facillimè corrumpuntur,
 „ infitor ac nauicularius, terrarumde ortum habet relictā, veluti
 „ ruptis naturæ foederibus, ventorum ac maris iræ sese permittet;
 „ obiectusque fluctibus ac piratis, ignotum orbem, peregrinarū a-
 „ rium instar, ignotæ semper littora pererrabit; nos, propagandæ re-
 „ ligionis, amplificandi Christiani nominis, omnipotentis Dei de-
 „ merendi, seruandique humani generis gratia; inopiam, ærumnas, in-
 „ commodā, mortem denique recusabimus: præsertim cum illorum
 „ temporarios labores, ab improba plerūque cupiditate profectos,
 „ mortemque vnā; altera sæpe mors, & sempiterni labores, atque
 „ infiniti cruciatus excipiant; nostram industriam operamque, si in
 „ offusio ac fides ad extremum vsque perstemus, beatissima eternitas,
 „ immortales coronæ, immensa præmia maneant. nihil ergo sit tā-
 „ sti, quo nostra de Deo deque hominibus benemerendi studia retar-
 „ dentur. Nam quod Goanæ Ecclesiæ, viciniquæ huiusce tractus, ab-
 „ sente me, solitudinem perterritis; agnosco pietatem vestram, sed
 „ ne in hanc messem operæ deficiat, satis à me, vt in tanta nostrorum
 „ paucitate, prouisum est. Paulum Camersem eximia caritate virū,
 „ Goano collegio; Antonium Crimioalem, insigni virtute pastore,
 „ Ecclesiæ Parauanæ cum idoneis adiutoribus vtrumque præfeci-
 „ mus. Ad hæc, episcopum habetis in vrbe vigilantissimum; Francis-
 „ canos Dominicanosque fratres, vestri amarissimos cupidissimos-
 „ que: præter hosce, alij quoque subinde sacerdotes è Lusitaniā su-
 „ portuenient. Vltimis, vltimis, inquam, nationibus, ad quas læti sa-
 „ tis nuntij, nullo vnquam tempore allati sunt, rectus ad vitam æ-
 „ ternam callis tandem aliquando monstrandus; ac terribilissima da-
 „ monum seruitute miserandum in modum oppressis, Christianæ
 „ libertatis cominus attollenda vexilla. Neque enim pro Lusitania
 „ tantum, aut Canarinis, aut Parauis, sed pro vniuerso hominū ge-
 „ nere, quotquot vbiq; sunt, fuere, futuri sunt, redemptor idem
 „ & conditor I. E. S. V. S. vitam ac sanguinem in cruce profudit. qui-
 „ bus miserrima captiuitate detentis, cum in idipsum à præpotenti
 „ Deo vocatus destinatusque sis, non omni ratione consuluisse,
 „ neque

neque per iauia quamuis & aspera sacrum Euangelium peru-
 lisse, extremæ non modò ignauix, sed etiam perfidix crimen esse
 quis ambigat? Proinde facessant quærelæ, absint complorationes, &
 singultus ac suspicia fideant. quin potius, vti Christianos & Dei
 hominumque amantes decet, meam hanc expeditionem, faustis,
 vt ita dicam, omnibus & studio incensis apud Deum suffragatio-
 nibus prosequimini. Hisce dictis leuato vtcunque mœrore, cōscē-
 dit nauim Aprili mense, anno post Christum natum. M D X L I X.
 Comites habuit è societate Cosimum Turrianum & Ioannem Fer-
 nandum Hispanos: de externis, Paulum famulosque Iaponios. Co-
 cinum ab Goa primò, inde Malacā exunte Maio venire. Hic pa-
 tri, quò intēderat pergere cupiēti, nauis Lusitanorū nulla sese ob-
 tulit. Ilyneus erat Sinaru in Malacēsi portu, & quidem piratica in-
 famis. vulgo latronis iuncū appellabāt. Cum hoc ipso latrone Xa-
 uerius (tanta inerat ei momenti fiducia diuinæ tutelæ, tantus ardor
 liberandi ab dæmonum seruitute Iaponios) certa mercede pacisci-
 rur, vti relictis ad leuē Sinis, ipsum & comites in Iaponem extēplo
 perducatur. solvere viij. Kal. Iulias ipso D. Ioannis Baptiste die nata-
 li. Post multa nauigationis incommoda, & nautarum fraudes, Caq-
 goximam, Angēri, vti dictum est, patriam, attingere viij. Kal. Septē-
 bris, qui dies Assumptæ in cælum Deiparæ Virgini sacer est. Xau-
 erius a Pauli propinquis atque domesticis amanter exceptus, vix-
 dum recreatis a maritima iactatione comitibus, ad Christianam
 remanentium adiecit: linguæ primò Iaponicæ rudimentis ad in-
 star pueruli summo studio ac sedulitate institit operam dare. in
 præcipuis dein rēci Christianæ capitibus conuertendis, quamquā
 enixè adiquante Paulo, tamen ob reicū difficultatem, & mysteriorum
 altitudinem, & linguarum inscitiam, complures dies ingenti labo-
 re miserique deudatum est. postremo, iis in codicem vtcunquo
 relatis, ex eo codice Xauerius balbutire ad populum vnā cū so-
 ciis vasis magni extemplo concursus ad eos facti. neque, vt pro-
 patia & acuta sunt Iaponiorum ingenia, ridere aliæ solæcos bar-
 bariemque; alii, quid ex lectione significaretur, ambigere; alii,
 peregrinum habitum cultumque demirari: alii etiam, communis
 consuetudinis ac morum ignaros, probis & cauillis peulanter in-
 cessare: nec deerant, quiniusi modi ludibria detestati, miseraren-
 tur innoxios; nec spernendum vtiq; genus hominum inter-
 preterarentur esse, qui tam remotis è regionibus, docendi tantum
 gratis, periculo maximo, nulla mercede venissent. Xauerius in-
 terea sociique nihil de studio & contentione remittere adhuc, nor-
 mam eam tenere viuendi, tamquā illustria sobrietatis, patientiæ,
 mansue-

mansuetudinis, omniumque virtutum exempla præbere, vti veram ac salutarem doctrinam afferre se factis moribusque, multo magis quam dictis aut scriptis, ostenderent. Inde haud leuiter commoueri ciuitas cæpta; nostrisque non ad magistratus modò, sed etiam ad Regem, qui tum extra oppidum agebat, Paulo præsertim adquirente, faciliè patuit aditus. Commercium is Lusitanorum auidè iàdudum expecebat, quos ad vicina emporia cum pretiosis oneribus eommeare didicerat. apud eos, quòd plurimum gratia & auctoritate Xauerium valere Paulus & famuli testarentur, valde sese illi comem & humanum initio præbuit. quin etiam prolatam à Paulo, Christi & sanctissimæ Virginis matris imaginem veneratus, id ipsum fieri ab omnibus, qui aderant, imperauit: ac prædicandi Euangelii, & baptizandæ ritu Christiano gentis potestatem haud grante concessit, eaque de re, publica edicta proposuit. Ac Bonzii etiam, (quo de hominum genere supra demonstratum est) superstitionum Iaponicarum antistites, vel nouitatis gratia capri, vel suis opibus ac maiestate confisi: cùm nihil ab ignotis præsertim extenuisque sibi metuerent, fauere tum quidè Xauerio videbantur. ergo Christiana paulatim sacra in urbem inducta. Pauli primum vxor & filia, tum propinqui & amici complures, eodem Paulo dies noctesque hortante, monente, docente, ad baptismum adducti. hosce deinceps alii subsequenti; quibus ad virtutem ac pietatem excolendis, operam Xauerius in primis impendebat assiduam. Decretum erat illi, simulatque aliquem eius linguæ usum nactus foret, Iaponis caput Meacum adire, & quo expeditior ad cæteros prædicatio esset, Regi primùm ipsi vel Imperatori, quem vniuerso Iaponi præfessionaudierat, Euangelium afferre: sed Regis præcipuè Cangoximani promissis ac precibus, & oblata rei bene gerendæ spe, diutius quam cogitârat in eadem vrbe detentus est. Intor hæc, negotiatores Lusitani cum mercibus Firandam regni Figen sis appulerant. id vbi Cangoximæ cognitum est; perinquo tulit animo Rex, vicinos dynastas in speratis augeri opibus, at se diuturna lucri aduentitii expectatione frustrari. ex eo tempore sensim auersari Xauerium cepit, & ab ipsius doctrina præceptisque sefugere. Bōzii quoque, posteaquam Christianis institutis vitia sua reprehendi, Euangelii luce mendacia prodi, sanctissimis decretis conuelli nefaria dogmata, denique discipulos & sectatores ab se apocari animaduertorunt, immutata subito voluntate, Xauerium exsecrari, fictis criminibus ipsum & socios in inuidiam adducere, publicè priuatimque maledictis lacessere atque proscindere, offensum iam Regis animum nouis in dies facibus infligare, neque ab incerto destitère;

destitere; quoad reuocato priore edicto, rursus pœna capitali sanctum est, nè quis omnino, relictis patriis auitisque noua & peregrina sacra susciperet. Xauerius, æquitatē animi ac summissione furentes lenire nequicquam conatus, multaquē & grauiā perpeſſus incommoda, Meacum; quod pridē intrēderat, abire decreuit. Christianorum nūmērus in vrbe Cangoxima ad centum ferme peruenerat. Paruulum cum gregem Paulo commendat. ipse, vertente anno, moerentibus lugentibusq; neophytis, & gratias immortales agentibus optimo patri, Firandum ad Lusitanos cum Cosmo Turriano & Ioanne Fernando progreditur. ibi verò, cū à Lusitanis ipsis ingenti gratulatione, tum in eorū gratiam ab regulo perhonorificē acceptus est; & quod optabat vnum, illico facta legis Euangelicæ promulgandæ potestas. iam linguæ paulo maiorem horitiam noui præcones erant nati. ergo, partim dicendo, partim aliis aliisque, prout res postulabat, periochis è codice recitandis, & super hæc, in oculis omnium innocenter & castè viuendo; plures paucis diebus Firandi, quā toto anno Cangoximæ ad Christum adiuuere. iis Cosmi Turriani curæ fideique conereditis, Xauerius cum Fernando Mexcū petens; circa Octobris initium, sæuiente iam hyemē, Amangutium, leucas ferē centum à Firando, processit. ea tum erat vrbs perāpla; (nam aliquoties dein fetro & flammis euerſa est) in Iaponis ferme vmbilico sita; ac Regem habebat longē latēque imperantem. Ad eum Xauerius accitus Fernando comite accessit. ille de vno cœli terręque conditore, de lapsu Angelorum hominūque, de redemptore gēneris humani IESV CHRISTO Dei filio, de sempiternis pœnis ac præmiis, ex eo quem dixi libro multa expromenti Fernando, vniū horæ spatio mirum in modum attentas aures præbuit: dein, vt sine honore, ita sine injuria vtrumque dimisit. eadem ferme nostri quotidie bis ad circumfusam multitudinem per vicos & compita prædicabant, obsoleto ac peregrino vestitu, nulla pompa vel apparatu verborum. Nihil initio tam nouum aut absurdum ad Amangutianorum aures oculisq; accidere potuit. ergo, non plebis tantū insanæ, sed etiam nobilium infesto clamore sibilisque & cachinnis explosi, & omni petulantia genere vexati sunt nullo prorsus operæ pretio. Hæc per eos dies Amangutii gesta. Meacum inde abeuntes, duorum ferē mēſium iter excepit difficile & asperum, à latronibus atque piratis infestum; nūe gelūque, siluīs ac saltibus; ad hæc, interueniente pelago vel æstuariis impeditum. Id iter ingressi humano præſidio nullo, difficile dictu est quā grauiā, quā acerba ignotis regionibus terra matique peruulerint, pedices ambulabēs, & quidē in humeros elata sarcinula,

farcinula. in manicas oryza semitosta indiderant bolos, (auelam vulgus appellat) eo cibo famem aqua profluente sitim lenabant. Ignari viarum, & simul quo latronum insidias effugerent, indigenas equites citato gradu, nunquam salari deposita veste, persequerentur exalceati, quod eo anni tempore torrentes amnēque occurrerent vado superandi non pauci. itaque partim antecedentium festinatione, partim etiam assidua sarcinae vestigatione lassī, ad hanc lubrica plerumque via incerto ac fallente vestigio corruebant, pedibus interim glaciei & algoris iniuria miserandum in modum intumescens: ac noctu demum imbre perfusi, fame & algore confecti, sicubi tecto saltem agresti reciperentur, alia hospitalitate nulla, præclare videlicet secum agi putabant. Nam in pagis quidam & oppidis, præter cætera vulgi ludibria, interdum etiam lapidibus petebantur. ast ubi transmittendum esset mare, vix atque ægre tandem in naues admissi, pecudum instar in ipsam præsensinam detrudi consueverant. Per eiusmodi vexationes atque miseria cum ad urbem denique Meacum sospites hanc sine miraculo peruenissent, minimè idoneum sationi Evangelicæ tempus, cuncta bello flagrantia, sardas at. salutaria monita & obstructas incolatum aures offendunt. Ad ipsum verò Imperatorem, quamquam adhibita diligentia conatuque, adspirare non licuit. ergo, terræ natura gentisque moribus in præsentia utcumque exploratis, per easdem difficultates, iisdem itineribus, eodem ferme spatio temporis, Amangutium reuertuntur. ibi, quod se se habet iniquum illis antè præbuerat Rex, cærtum erat. fixumque Xauctio, terram eam rursus omni arte moliri, curaque & labore, quoad eius fieri posset, sterilitatem soli maciemque peruincere. & quoniam experiendo cognorat, Iaponios, Bonziorum fæco & ostentationi assuetos, plurimum externa moueri specie, & animi bona ferme corporis habitu cultuque metiri; ad eorum mores, quantum sine peccato liceret, in præsentia conformare se se; & Christi causa non nihil ad illorum salutem extrinsecus mutuari in animum induxit. ergo, priusquam ad opus aggredieretur, Firandum accurrit. ibi, Lusitani Regis impensa videlicet, augustioribus vestimentis induitur, commendatitias ad Iaponios Reges litteras, quas ab India Prætor & Goano Episcopo sibi tradidas, interim ibi reliquerat, sumit, nec non à Malacensi Præfecto munera Iaponis ante id tempus ignota. In iis erat Lusitana vestis vinūque prænobile, musica sambuca; & horologium ex iis, quæ inæquali ponderum examine, plurimūque rotarū denticulis inter se implicatis, læto motu ac perpetuo temporum intervallo distinguunt: quam Eusepius

solertia machinam gentes illæ sine fine mirantur. Hisce rebus in iumenta impositis, ipse, præter Ioannem Fernandum duobus tribusve Iaponiis comitatus, Amangutium redit: litteras & munera offert Regi: quibus ille magnopere delectatus, ac simul comitum numero admonitus, & noui habitus dignitate, caput cum consiliariis contulit, iisdemque approbantibus, maiore deinceps in honore Xauerium habuit. ac primum, auri argenti que non leui pondere munificentiam aduenæ remunerari contendit: quæ cum Xauerius obfirmato consilio cuncta reieciisset, altitudinem animi suspiciens Rex, vacuas Bonziorum ædes illi ad habitandum assignat; dein publica per vicos edicta proponit, placere sibi, non Amangutii modo, verum etiam omnibus suæ ditionis finibus regnisque, vnius Dei legem ac religionem declarari palam; eamque cuilibet amplecti liberum esse: legis eius ac religionis interpretes nulla ratione lædi vel impediri. Sub hæc, Evangelici præcones ad instituta munia quam acerrimo studio retulere sese. Interdum, in aëis triuissque conciones habebant; nocturn, conuentibus ad se omnium ordinum, ætatum, sexus vtriusque mortalibus, aures ac responsa prebebant. erat autem tanta frequentia celebritasque, vti cœtum ædes ipsæ non caperent; alii, quæ in publico inaudissent, priuatim ac per otium audire nosse; alii etiam, animi causa, incomptam ac rudem peregrinorum atque hospitem irritare linguam, & cum effuso adstantium cachinno de industria disputationem extrahere. alii denique variis interrogationibus etiam atque etiam fatigare doctores novos. Huic tantæ curiositati cum ab Dei seruis, partim ex vetere historia, partim è physica ratione, partim è Theologorum decretis atque responsis identidem satisfaceret; illi, voluptatum illecebris irretiti videlicet, in stultitiæ tenebris & cœno flagitiorum nihilominus hærebant. neque tamèn idcirco Xauerius despondere animum, quin potius omnem in partem versare semet, ceptisque activer ac perseveranter insistere. Cum aliquot iam menses crudum aridumque nouale tractasset, ac, nullum fructu, diuini verbi semina proiecisset, tandem è proscisso ac sepius iterato solo Christianæ fidei germen emicuit. Germinis eius origo fuit eiusmodi: Concionanti, vt solebat, in publica via Fernando, præteriens è plebe nescio quis, attracta præpingui salua, reponens in mediam inspuat faciem ille, sine perturbatione vlla sputum linteolo abstergit: ac ne verbo quidem reddito, ceptam orationem eodè profus tenore vultuque prosequitur, id contemplatus ex auditoribus quidam haud imperitus rerum estimator (ex quo facile intelligas, ad germinandas virtutem animos, facta dicitur quanto antecel-

antecellant) cepit cogitare apud se; profectò nobilissimum atque adeò diuinum philosophiæ genus esse, quod homines ad tantam æquitatem animi constantiamque perduceret. dimissa dein concione, domum ad Fernandum venit; præcipua Christianæ fidei capita legesq; probè cognoscit: postremò, certis precationibus, Moysi que decalogo, ac symbolo Apostolorum è catechismi formula memoriter haustis, Amangutianorum omnium primis, antea vitæ detestatus peccata, sacro fonte renascitur. Hunc alii deinceps diuino impulsu imitati, quorum ad quingentos breui peruenit numerus; & quidem ita in proposito firmi stabilesque, ut per varias deinde clades & bellica infortunia, & nefarias Bonziorum conspirationes, magistris ac pastoribus haud semel orbati, suis tamen ipsi moribus ac vitæ ratione, Christianam fidem & disciplinam in hoc usque tempus religiosè coluerint. inter quæ circumactò iam anno Lusitanorum alia naus portum Bungi tetraet, quo nomine regnum Amangutio distat leucas circiter quadraginta. ab illis de statu rerum Indicarum Xauerus cum litteras accepisset, cum alias ob causas eam sibi provinciam repetendam existimabat; tum verò, ut rursus, inde quocunque opus foret, supplementum è noua copia mitteret. simul, quoniam apud omnes circà nationes magnum nomen Sinarum, magnam auctoritatem compererat esse primo quoque tempore Sinas ipsos Euangelii gratia adire cogitabat, haud absurda ratione coniectans, si gentem illam Christo lucratus foret, eius lacri accessione facili negotio postmodum vniuersos fore Iaponios. Hæc eo moliente, ceteri quoque dispersi per Indiam socii minimè segniter in suis quisque munere versabantur. Egregis in primis fuit opera Gasparis Berzei, quem Armuziam è Goa profectum, paulo antè docuimus. Is in Zelandia, seu Mactiacis Belgici Oceani popalis, oppido Goufa, Francisco & Agnete parentibus, obscuro natus loco, à primis pueritiæ rudimentis Lozanum ad studia gratiora se contulit. Inde per varios casus cum in Lusitaniam deuenisset, in societatem adfuit, ac diu multumque probatus, in expeditionem Indicam tñà dum aliis octo deligitur. Conimbriga profectus Odisipontem annò seculi huius quadragesimo octauo nauem Ioannis Mendozæ conscendit. socii adiancti quatuor: eisdem cum Antonio Gomeho in aliam nauem impositi. Ac primum omnium, à natarcho eblanditus est Gaspar, uti quotidie publicè tam ad plebem erudiendam catechismum exserceri, cum ad propitiandum coeleste numen catholico ritu litaniis adhiberi permetteret. Mor ad vitia tollenda corrigendisque hominum mores paulatim aggressus est: rem in primis arduam at-

que difficilē. præter naualem quippe turbam, colluuiemque seruilē, epibatæ circiter quadringenti numerabantur; plerique scōrtis, alex, rixis, calūniis adfueri. Ad horum sanāda ingenia, Gaspar, exemplo prius quā verbo opus esse ratus, cunctis, uti equum erat, ad omnem virtutem & caritatem præluere petterit. Neque sanē ampla defuit illi de Deo pariter ac de hominibus benemerēdi materies. primū socii eius ē maritima iactatione & nāusea in motū incidere. iis dum accuratē ministrat, & propalam coqui munera sumgitur, ita despicibilis initio visus, uti paranti ad focum cibos ac satagenti; procacēs circū pueri, præter cæteras contumēlias, appositam quōque ollā aut furto subducerent, aut per lasciuiā frangerent: quidam etiā ab innocente vix colaphos pugnosque abstinērent. perspecta dein patientia & grauitate viri, paulatim contemptus in vetecundiam vertit: nec desuere, qui laboranti; per se perque suos; opportunē succurrerent. simul etiā sociis melius cepit esse: operam ergo iis adiutoribus, ad verbum Dei prædicandum, prohibendā flagitia, curandōs ægros, veterē iam societatis instituto, conuertit. ex quo, mirum dictū, quanta quā breui omnium vitæ mutatio consequuta sit. bene moratam institutamque familiam, non promiscuam seruorum, nautarum, militū, institutum turbam, contineri marino illico domicilio diceres. Primus ferme Præfectus Mendoza, Gasparis consuetudine & admiratione se se collegit: plisque priuatim exercitationibus ab eodem exēlatus, ultro deinde cum aliis quoque opportuna de Christo deque cœlestibus rebus habere colloquia, suos primū familiares, tum ceteros in officio continere; egenos & imbecilles quotidianis elemosynis alere. Præfecti virtutē ac beneficentiā reliqui dein: ceps pro sua parte imitatus: vnus etiā haud infimē sortis negotiator, Christianæ caritatis pulchritudinē ac speciem captus, contempta rerum humanarum inconstantia & vanitate, sese ad Gasparis ductū ac vitæ rationes applicuit. inter eiusmodi occupationes Guineæ malacia primū, dein sculissimis procellis duabus circa Bonæ spei promontorium superatis, nemine (quod perrarum est) tantis incōmodis tantaque morborum lue prorsus amisso, ad Mosambicum havis appellitur: Ibi opatissima dierum quindecim capta quies, terrestribus etiā diuersorū ē maritima iactatione resecti plerique. Gaspari tantū ac sociis, de aliorum magis quā de sua incolumitate sollicitis, integratus labor. lauta illis inquilinorum hospicia minime deerant; ac multi, ut iis ad valetudinem tuendam vterentur, instabant; sed Gaspar, Xauerii emulatur egregius, deportatis in publicum nosocomium ægris, eodem ipse quoque successu

suæ ac refouendis eorum corporibus animisque, (cùm ad centum & viginti decumberent) pari cura ac diligentia totum sese rursus impendit. Per id ipsum tēpus alia eiussdē classis naui, fratres Domini-
 cani duo Mosambicū delati. horū quoque, in eo valetudinario, ma-
 gna cum omniū approbatione caritas ac virtus enituit. Goam de-
 inde peruentum. Ibi Gaspar, nouo impetu capto, in omnes partes
 Christianæ adiuuandæ rei animū ac vires intendit. variis quotidie
 locis ad multitudinē, in ipso Prætorio ad selectā nobilitatē, proce-
 resq; verba faciebat: quanto cum fructu motuque, è noua emēda-
 tione morum, è voluntariis diuitum ac delicatiorum pœnis, è plu-
 rima peccatorum confessione, è frequenti restitutione pecunia-
 rum apparuit. disputationes etiam de religione cum Brachma-
 nis habebat interdum. Ex iis primarius quidam sæpe conuictus,
 denique cum vxore & sororis filio baptismum expetiit. Is baptis-
 mus octo ipsos dies tinnitu festo, symphonia, choreis, ingenti om-
 nium ordinum studio celebratus: viæ vrbis, vario peristromate, ac
 visenti palma elegantem in modum ornatæ: neophyti magna
 tum Christianorum tum etiam Brachmanarum frequentia in e-
 quis ad templum deducti; ibi ex aqua baptismatis, ab Episcopo ac
 Prætorē, honoris causa ritē suscepti. Marito, Lucæ Salæ; vxori,
 Elisabethæ nomen impositum; adolescens Antonius appellatus.
 in hanc deinde familiam, ad cæteros ad Christum inuitandos, Præ-
 tor ipse, quod ita Lusitanum Regem velle non ignoraret, alia quo-
 que propalam ornamenta & beneficia contulit. Hæc & eiusmodi
 multa Goæ Gaspar omni ope curabat. A Xauerio dein missus, vt
 dicebamus, Armuziā; in ipsa primū nauigatione pristinam cun-
 ctos adiuuandi consuetudinem tenuit: eaque re ipsa commotos è
 vectoribus aliquot Christianos fecit. Mascatum Arabiæ felicis de-
 latus; Europæos exules vel decoctores, qui tamquam ad asylum
 in ea perfugerant loca, quoad fas tulit, expiare, atque ad fidem offi-
 ciumque reuocare conatus est. A Mascato prouectus Armuziam;
 in ipso portu, officii causa, obuios habuit Proepiscopum & sacer-
 dotes. ab iis cum honesto comitatu ad arcis Lusitanæ præfectū de-
 ducitur. ibi cū inter se præfectus & Proepiscopus de hospitalita-
 te certarent; & Gasparem apud se retinere admodum cuperent; il-
 le, gratiis vtrique actis, ad publicum videlicet nosocomium de
 more diuertit; eam veluti sedem belli contra Satanam & vitiorum
 monstra capzurus. Hic, è Xauerii præceptis, quæ assiduè cogita-
 bat, suum ante omnia pectus acri custodia sepuit ac muniit. si-
 mul, optimatum voluntates sibi conciliare aggressus, breui per-
 fecit humanitate, submissione, prudentia, vt omnium nemo illis
 acceptior

acceptior esset aut carior. Per hos maximè de statu emporii, & generibus negotiorum, & moribus hominum diligenter cognouit. Deliberanti dein apud se, qua potissimū ex parte oppugnaret sceleris & nequitiae munimenta, atcè ipsam protinus aggredi visum est: ea ferè contemptu sacrorum, inscitia diuini pariter humanique iuris, & alta quadam futuri seculi obliuione constabat: nec mirum. multos quippe annos Christiani conueniunt & inquilini magistris, ac monitoribus, parochisque caruerāt: & qui nuper aduenerant clerici, quæ tum erant tempora, pecuniarum haud paulo magis quam animatum inhiabant lucris. ergo passim enata virgulta vepresque, omnem ab infelici tellure benigni sideris radium ac lumen arcebāt. hinc terribima rerū, caeremoniarū, errorūque colluuiēs; artes magicæ, diuinatio, sortes, cōcubitus incesti ac vagi, quodque haud minus detestēre, fidelium cum infidelibus, Iudæis, Turcis, Arabibus infanda connubia; vt Christiana proles à matribus educata (proh nefas) in Mahometanos, & Hebraicos, & aliarum gentium ritus moreque transirent. eam consuetudinem Gaspar, admirabili spiritus vehementia, crebris concionibus ac terribili cælestium irarum denuntiatione discessit. Et auxerat opportunè pauorem auditorum atque formidinem, terra per eos fortè dies horrendis moribus intremiscens. Præterea Gaspar, ad synceritatem fidei reuocandam, & prauæ religionis procul habēda cōtagia, nullo nō die statis horis à Xauerii formula publicè catechismū habebat. id verò in omnes partes vnicè profuit. puerilis ætas, infima plebs, sexus vtriusque mancipia, Christianis præceptionibus ac mysteriis erudita. simul etiam quotidianæ singulorum vitæ custodes adhibiti, qui ad Gasparem cuncta deferrēt: propositisque præmiis ac poenis, pudici paulatim ac probi mores in vulgus inducti. eadē illa rudimenta legesque, serui mox heris, filii parentibus, fideles pueri æqualibus Mahometanis, aliisque priuatim edebant; eosque omni arte ad Christum allicere nitebantur. ac demum, sublarisibi quoque prophætiis & lasciuis cantionibus, castissimo versu ac salutaribus monitis dies ac noctes omnia personabant. Ita, religionis integritati, non in præsens modò, sed in posterum quoque magna ex parte consultum. Erant præterea qui ferrum, & sulphur, vetitasque merces alias, Turcis ac Mahometanis inferrent, quodd Pontificias diras, contra id facinus in cœna Domini cum horrendo carmine fundi solitas, vel proteruè contemnerent, vel penitus ignorarent. docti quanto id piaculo fieret, à quæstu sacrilego destitēre nō pauci, & pro ea potestate quam habebat Gaspar, in gratiam cum Ecclesia restituti. Ab hisce victoriis, Christi miles, terribilissimam aliam

generis humani pestem aggreditur, auaritiā & fœnebre malum quo in genere tanta erat nonnullorū impudentia, (qui se Christianos ferebant) vt aureorū vix decim iteratis per annum vsuris, integra semper sorte, seque familiāque turpiter alerent. ad hæc tollenda scelera, Gaspar, de auaritiæ peccato disputationes instituit ea subtilitate doctrinæ, tam veris grauibusq; sententiis, tam incensis amore diuino verborum fulminibus, vt hoc etiam demonis castellum penè à fundamentis frequēti verberatione conuulserit. Id, graui multorū pœnitentia, & euidenti morum ac vitæ mutatione declaratum est; qui prima luce, ne salutato quidē Deo, ad argentarias tabernas protinus itare aduersi, atque ibi nullo recti prauiq; discrimine res cōtrahere, pecunias huc illucq; traicere, fœnus augere; iā, intima religione tacti, domo tēplum lectā, inde forum adibant. ibi, stupentibus alienigenis p̄riter incoitq; tamquam in academia, de iure mutui, de legibus permutationum, de Christiani mercatoris officio, è Gasparis potissimum præceptis ac traditione quærebant. Neque labiis dumtaxat ac vultu sese philosophia cōtinuit, ad rē arque ad facta peruenit, & inexorabilibus ad eam diē claustris obseratas aperuit arcas. Igitur ex malè paratō restitutiones vel in duplum iustis dominis, aut, vbi ii non apparerēt, in pios vsus; & super hæc eleēmōsynæ factę complures, atque ex iis auri argentiq; redactum, quod magno puellarum numero collocando, nosocomiis laxandis angustis, & multorum inopiæ lenandę sat esset, opulenti præterea negotiatores, gehennę meritū percussī, vltro suas omnes rationes ad Gasparis arbitrium cōtulēre, parati, quicquid ab se fraudatum fuisset, non pecunia tantū, sed etiam, vbi satis ea non esset, corporibus luere. Per hunc modum fraudibus & rapinis obuiam itum est. Ingens præterea, vt in celeberrimo portu amplisq; diuitiis, erat Armuzię luxus. ea quoque Satanę opera Gaspar aggressus, multorum excussit delicias, multos a seortis atque à nefario pellicatu diuulsit. Inde ad lites dirimendas tollendāsque inimicitias adjecit animum: monitisq; & auctoritate viros aliquot honestos adduxit, vt datis inter se dextris, & venia offensionum petita, publicè ad ipsas templi valuas, magna populi frequentia, in gratiam optimo exemplo redirent. Non eundē cum sicariis (quorum erat ibi summa licentia) successum habuit res: Gasparis dicta palām aspernabantur, negantes, futura damna lucrāre sibi esse tansi, vt præsentem fructum ac dulcedinem vltionis amittereant. Hoc perditorum hominum genus, itēque blasphemī, & seditiosi, & grassatores, egit cum Lusitano præfecto Gaspar, vt oppido pellerentur; sed propter multitudinem impetrari

non potuit. Crescebat interim occupationum moles. quippe non vnus nationis alteriusve salutem Gaspar complexus erat animo, sed omnium prorsus, quotquot in eadem insula versarentur. quo pluribus ergo sufficeret, spatia temporis certa ratione dispensare coactus est. Dominicam feriam, itemque tertiam, quartam, & quintam, populo Christiano: secundam ethnicis; sexta Mahometanis; sabbatum Hebreis (quos harum queq; secta festos observabat dies) attribuit. Christianis, quod eorum potissimum gratia missus in ea loca fuisset, ideoque longè plurimum operæ tribuendum putabat. igitur & ægrotis in nosocomio, quoad liceret, sedulus aderat; & custodias adibat frequenter; catechesim verò itemque conciones, vel feruentissimo solis ardore, (cùm intra tectorum umbras immerisi aquis incolæ sedent) habere pergebat tanto omnium ordinum ætatumque concursu, loca certatim occupantium, vti pænè ante lucem templum auditoribus oppleteretur. accedebat domestica & quotidiana consuetudo multorum; vt, quod è superiore incassum egerat loco, priuatis colloquiis & familiari equiuitu ad exitum haud rarò perduceret. Multo verò maximam temporis partem eximebat pœnitentiæ sacramentum, cui Gaspar non interdum solum instabat, sed etiam noctu: atque ita distinebatur interdum, vti ad necessariam corporis quietem, quantovis adhibito conatu, spatium horæ vix vnus eriperet. Auxit eam occupationem, publicè per eos dies accepta telades. Munirum & opportunum castellum erat in Persidis cōtinente, Monaianum, Armuzianæ ditiois. id hosti repente proditum est. eo vehementius tum Regis tum popularium animos inopinata res perculit, missus ex improbo recuperandi causa Mahometanus præfectus cum quinque milibus Persicæ iuuentutis. additi ex fœdere, Lusitani circiter quadringenti. Pantaleon Sala præerat. Hosce Gaspar, antequam ad bellum exirent, Christiano ritu ad confessionem conatus adducere, viginti vix persuasit, apud ceteros inania fuere monita: flagitiis non minus quàm armis operi ad castra tendebant. Venienti dein ad se Pantaleoni salutandi causa, vereri se admodum dixit, ne graves neglecti numinis pœnas Lusitani propediem darent. Præfensioni respondit exitus. quippe, vt in statua peruentum est, terra Lusitanam cohortem inuasit lethargi lucis. breui periçre ad quinquaginta, vulnerati præterea ab hoste circiter centum, inde cùm aliis deinceps atque alii caderent, ac veluti pecora passim inhumati iacerent; consernata fœdo spectaculo reliqua cohors, & ex conscientia delictorum, sempiterni exitii metu perterrita, conuulsis repente signis ægre Armuziam repetunt; Gaspa-

rem vnum omnes requirunt; vti se à peccatis absoluat, ac resipiscētes exaudiat, obtestantur. Nec mora; in valetudinarium admisi, & in lectulis collocati plerique. Tum renouato ad omnem laborem conatu Gaspar in corporum simul & animorum curationem totus incumbere. acciti extemplo medici adiutoresque. Sacerdotes etiam aduocabantur; sed vulgo negarunt milites, vlli omnino sese, nisi Gaspari, arcana sui pectoris velle committere. quocirca ita distingebatur, vti vno eodēque tempore, huic peccata expromenti aures, illi animam agenti voces & hortamenta præberet. Cecidit perincommodè, quodd vi morbi emotis mente nonnullis, ad confessionem peragendam neque ratio neque sermo constaret: in his quidam cum ferrum in sese repente strinxisset, clamore & concursu retentus, extorto gladio, in Gasparis fauces inuasit manibus ac minimum abfuit, quin spiritu intercluso præfocaret infontem. per vim auulsus, paulo post exspirauit, instinctu mali dæmonis in eam rabiem actus creditur, tantam à Dei famulo sibi quotidie prædam eripi non ferentis. Inter hæc, sollicito Rege populoque, quodd extraheretur bellum, & amissi castelli obsidio malè procederet; supplicationes ad Beatæ Virginis ædiculam, duo fere millia passuum ab vrbe, Gaspar indixit. Insigni pietate concepta exalceati non semel iere quamplurimi, cœlestem opem ac pacem consono clamore poscentes. haud in irritum fusa obsecratio. Monachianum, vi & armis ad eam diem frustra oppugnatum, conditiōibus demum ac subita voluntatum inclinatione receptum est. cæres præter spem nuntiata, ingentem Gaspari apud omnes gratiam & gloriam peperit. eximæ viri sanctimonix felix tribuebatur euentus. Accesserunt ad nominis celebritatem ac famam in alio genere nonnulla miracula. Lusitanus erat prædiues, mammonæ laqueis valde irretitus. is Gasparem, salutaria dantem monita, identidem respuebat, hoc etiam nomine infensus patri, quodd suum negotiâ, di ac viuendi genus (vt est suspicax malè conscia mens) publicis ab eo concionibus propriè perstringi putaret. cum huius pertinacia Gaspar interim officiis & caritate certabat, ac plurima nequicquam expertus, ad extremum magis magisque pro illo se maccrat, preces & obsecrationes instaurat. nouissima demum hæc remedia valere. propitiari Domini in obstinatum indulgētia singularis apparuit: quippe sera iam nocte, secundum quietem Lusitanus præsentem sibi videre visus est sacerdotem, pulcherrima forma conspicuum, suauissimo quodam odore fragrantem. tum alter adstās jacēti nescio quis, amica voce; quid, inquit, dubitas, celesti huic medico, animi tui latebras & ylcera patefacere? nonne serpis quantus oris

eris detor, quanta & quàm angusta corporis totius ha-
 gitas sit: hisce dictis erecto mirum in modum homin-
 dic ausa manus ad tactum admoventi, apparere Gasp-
 defuit. eam scilicet frustrationem Lusitanus ægre adm-
 Tum alter ille, tristem ac mœrentē bono animo iubet
 desiderati sacerdotis in proximo spondet copiam, qui-
 xeræ, in regio nosocomio publicè sacris operaturum.
 item euauit. Admiranda somnii virtus fuit, lapideur
 emollit, vim lacrymarum expressit. madentibus inde
 nis euigilans, Gasparem è valerudinario precibus infi-
 accessit, perque summam obseruantiam ac mistu-
 tionem pudorem accepto, actæ ad eam diem vitæ, c-
 petere potuit memorando, noxas edisserit; eidem
 cuncta permittit. mox tempestiuo dierum aliquot sece-
 tione saluberrima vegetatus, cum alia Christianæ sanit-
 obscura dedit. signa, tum verò, quòd in egentes breu-
 milla circiter quinque distribuit. Alium quendam, C-
 multumque obluçantem, ad euomendam animi san-
 quenuandas tandem aliquando perduxerat, is, per-
 sione, dum circa mediam noctem è præscripto satisfac-
 tetris animalibus fœdisque monstris cubiculum repei-
 tur. ubi iis circumuentus, ac variè petitus, obriguit pri-
 scius offensionum, incertus gratiæ, ne viuus in tartaru-
 ut aiunt, vestimentis illico raperetur, extimuit. dein, vb-
 lum ex panore collegit, detractam è pariete sacram in-
 etè complexus, magno clamore diuinum implorat auxi-
 voces (mirum dictu) confestim atra illa & feralis turba
 to cum cumulu strepituque, vti domus tota concut-
 funditis videretur. Id probè expiati purgatiq; anin-
 tum nonnulli duxère. certa magna tum sua tum Gal-
 vir ille, laud paulo meliorem inde vitæ rationem insti-
 cum alicuot iam annos in flagitiorum tenebris & coen-
 Christi lucem extrahi nullo modo se patiebatnr; affirn-
 subiturum potius, quàm Gasparis vultum atque iudic-
 deinde, nē, si diutius in eadem vrbe mansisset, ad id ipsi-
 deò horrebat, amicorum aut conuitiis tandem adi-
 precibus, mutare sedem, & in Indiam proficisci quam
 creuit. eo consilio vix dum conscenderat nauem, cum si-
 bi, miser, ac simul panico quodam ita correptus est, v-
 suum capte minas vndique intētas putaret: quicquid
 se videlicet: vnum peti sine dubio crederet. Hisce te

zius, in terram exscendit, Gasparem aduocat: peccata faceret, ac
 valetudinem tum demum recepta, castigato vetere luxu, nouum in-
 duit hominem. eodē improvisæ mortis metu pertinaces alii multi
 ad Gasparis tribunal arbitriumque pertracti. Atque horum animi
 ferme, illorum etiã corpora sanata diuinitus. Primarii viri filius
 febri grauissima laborabat. eidem erat oculus diuturna tabe re-
 tridus, & sæpè tumore diruptus. duplici malo multis adhibitis ef-
 fectibus nullo remediis; cum in humana ope nihil iam esset spei, ne-
 rens pater Gasparem demissè obtestatur & obsecrat, vt pro salute
 carissimi filii, tam periculose egrotantis, sitare dignetur. Fecit ille;
 neque diutius dilatum è cœlo beneficium est. eo ipso quo saluta-
 rem hostiam obtulit die, non solum æquatis humoribus vniuersa
 febris abiit, sed etiam delapsis ex oculo maioribus squamis, plane
 restitutum est lumen. Tum parens, accito festinè Gaspari, litera-
 rum utroque simul morbo iuuepem, vix præ lætitia sui compes o-
 stendit, agiturque gratias immortales, quod sibi pariter ac nato spi-
 ritum lucemque reddiderit. At Gaspar, modesto vultu, constantiq;
 sermone, Gasparæ Virgini, cuius votiuum fuerat sacrum, tantam
 virtutem, adedò insigne miraculum tribuit. Idem pro amico pæn-
 iam animam agente rogatus fecit ille, sacro vixdum absoluto. co-
 ualuit. Mulier a dæmone propemodum obfessa, spectrisque horri-
 ficis agitata, in vltimum venerat vitæ discrimen. Et vocatus à nati-
 to Gaspar, vt afflicte & exsanguis manus imponeret; per occupa-
 nes ipse tū quidē adire non potuit; ceterū schedulam, inscripto di-
 ni Ioannis Euangelio, pro se misit, quam pesti amoliendæ mulier è
 collo suspenderet, id vbi factum, confestim leuata morbo, terrori-
 que soluta, surrexit. Præterea, cuiusdam acutissimus laterum dolor
 pia Gasparis deprecatione sedatus est. Neque verò ad corporis
 morbos duntaxat leuandos aut depellēdos valebant eius vota; sed
 etiã, vbi ad animi salutem id expēdiret, vltro accersendo; augen-
 dosque. Centurio nobilis quidam, insigni contumacia & procaci-
 tate, pænè totius ciuitatis odia sibi conciuerat: ac proinde cū mul-
 tis, vt fit, graues & apertas inimicitias exercebat. Is ad concordiam
 à Gaspare diu multumque sollicitatus irritò semper conatu, incer-
 tum cuius rei gratia ex vrbe secessit. regressus deinde, cū in eadē
 obstinatione perstaret; quam vellem, (inquit Gaspar) adflectēdam
 istius mentis duritiem, diuina manu in corpus aliqui grauioris
 cruciatus immitti. nondum id planè optauerat, cū ferus ille, sæ-
 uia correptus febri, ad Gasparem, virgente religione se contulit. à
 quo per Pœnitentiæ sacramentum ritè expiatus, cū in eius po-
 testate sese fu, urum omnino affirmasset; apprehensum inermem ac
 supplicem,

supplicem, pater, ad petendam ab inimicis veniam offensionum, tota vrbe circumagit: sanè opportunè: quippe, alii lapidibus, alii gladiis & ballistis instructi, variis locis inuulsum caput ad necem operiebantur: quorum incensus dolor, & puniendi propositum, cœtutionis humilitate & Gasparis auctoritate subito mitigatum est. Ita, quod ferrens miles, audacia & robore ægre assecutus foret, vti aduersariorum iras atque impetus frangeret, id morbo subactus & Gasparis hortatu Christiana virtute ac submissione perfecit. Aliū nem superbum & sanguinarium, crucique ore minaces gerentem spiritus, aduersa præter opinionem valetudo prostrauerat. Vltus occasione Gaspar, ad hominem, si qua posset leniendum simul & expiandum, clementer accedit. mulcere iracundiam; bona concordie & pacis, discordie mala; perpetuum è mutuis certaminibus angorem ac sollicitudinem; Christianæ legis de reconciliatione vim ac necessitatem expromere. Ille, domita nondum asperitate sanitiæque, patrem auersatus, vltro cõtumelias ingerit, Deūque lacessit ipsum. abiret cum intempestiua sapientia: nullo pacto velle se inultum excedere: neque ipsius Christi gratiam estimationi ac dignitati præferre. hæc & alia, militariter, impia verba jactanti, respondens amarum Gaspar, itane? inquit. Atqui nō antè crastinus occidet sol, quam tu plus quinquies, & quidem frustra, sacerdotem inclames, nec vana secinit. postera luce ante meridiē acri symptomate oppressus, posita repente ferocia, magnis vocibus Dei seruum ægrotus implorat, ac parum absuit quin, ad supplicium sempiternum, temeratus ac sordidus è vita discederet. Hæc & alia id genus, a Gaspare, cœlestis cuiusdam virtutis edita documēta. Præterea missi variis è nationibus ad eum desertores ac transfugæ, nec non schismatici reptitabant Abassini, Armenii, Georgiani, & ex Europa non pauci. quos ille, per summam lenitatem ereptis opinionum erroribus, solēni ritu piatos, restituebat Ecclesiæ. Ex iis ypus, Ioannes nomine, in ipso conatu Gasparis adeundi, præclarum martyrii decus tulit. Germanus erat genere, in vrbe Colonia patre natus admodum locuplete; annumque iam decimum in oppido Turcarum Catifa, non longè ab Armuzianis finibus; pro Mahometano sese gerebat, tormentarii pulueris artifex, atque ob id ipsum gēti percarus. is, audito Gasparis nomine, rebusque iis quæ Armuziæ gerebantur, ab impio ministerio ad famulatū Christi, si Gaspar adiuuaret, quamprimum redire cōstituit. Id quo sine arbitris fieret, in atramenti librarii difficultate, sulphureum diluit puluerem: ex eo diluto litteras ad Gasparem vna eademque sententia, Latino, Belgico, & Franco sermone conscribit: vehemēter

menter optare se, modò apud Lusitanos tutò liceat commorari, & in idipsum à Gaspare fidem accipiat; Armuziam venire, & Christo Domino per sacramentum pœnitentiæ satisfacere. eo nuntio lætus Gaspar extemplo rescribit; fidenter accedat, sibi ac Lusitanis aduentum ipsius gratissimum fore. Hæc epistola, incertum eius fraus, de qui perferendam acceperat, an alio quo casu, ab Catifano præfecto intercepta, Ioannis consilium prodidit. Confestim à Turcis de ipsius religione quæsitum. ille verò intrepidè sese Christianum fateri, atque ad omnia tormenta necemque pro Christi nomine pròptum ostendere. Inde furentibus Mahometanis, fœdè laniatus atque dissectus, ad vltimum vsque spiritum in veræ fidei confessione permansit. Caput abscissum, & prælongo infixum hastili, Turcæ in arcis mœnibus posuere. Haud ita multo pòst, Lusitana classis Armuziam tenuit. millia duo circiter hominum ea classe vehabantur. eius turbæ totius animorum sordes Gaspar eluit solus, quod sacerdotes cæteri per eos dies in morbum incidissent. inde placato Deo Lusitanus ardentior ad Catifanum littus accessit, ac repentina descensione oppidum cepit, atque diripuit. inter direptionem, Gasparis epistola apud Præfectû reperta. eo argumêto de Ioannis necè cognitum est. reflexum extemplo caput, Armuziamq; accurate transmissum Gaspar cum psalmodia & laudatione perhonorificè condidit. Atque hæc ferme Dei seruus cum his, qui vel Christi censebantur nomine, vel quoquomodo ad jus ac ditionem Ecclesiæ pertinebant. Cum Saracenis autem & Arabibus, quique aliâ pseudoprophetam sequuntur, cum ex occasione alias, tû verò sexta, vti dictum est, feria maximè versabatur. Apud eos, contra quàm in Iapone Xaerio, magnam illi pepererat existimationem perspecta & voluntaria viri paupertas, & in tantis animi bonis, tantaque doctrina, tantus corporis neglectus, tanta externi cultus habitusque tenuitas. Gratiâ verò conciliarat comitas & mansuetudo, & super hæc, feneratoribus Europæis per illum incussa religio, & exhaustis incolis pecuniæ restituta. Augebat venerationem, cõstans apud omnes de eximia illius sanctitate editisque miraculis rumor, vt cum Mahometani magnum Christianorum sacerdotem, atque adeò ipsum Ioannem Baptistam Zachariæ filium vulgò appellarent. Ergo ab iis patri, inter cætera, nouum etiam & inusitatum honoris genus illud habitum est. media nocte, videlicet ob calorem, illum nò modò in maximum Mahometis templû, (Coranum, id est rem sacram Arabes de ipso Mahometicæ legis nomine appellant) quo Christianis hominibus pedem intulisse capitale est; sed etiam in ipsius templi fastigium perducere frequen-

ses, magna luminum accensa vi, manum ipsius ac vestem subinde osculantes: neque abnuitt ire Gaspar, quo gentis ritus ac superstitiones, refutandi gratia, certius propiusque cognosceret. Eadem fama permotus Armuzia Rex ipse, diuino impulsu paulatim in studium Christianæ religionis incubuit, atque in id ipsum viginti circiter millia traxit à multitudine, itemque à nobilitate nonnullos: neque ira multo post ad se Gasparem accersuit, intrantique non assurrexit solum, sed etiam in suamet sella diu renitentem sedere coëgit. Ad colloquium, cæteris arbitris consultò remotis, vnus interpretæ adhibitus Garzias Penna Lusitanus, fidelis vir, & solers ingenio; Latinis pariter & Arabicis litteris eruditus. In eo congressu, cognita Regis voluntate, quominus inuisa proceribus foret, actum de coarguendis in publico cœtu & principum corona, vanitatis Mahometanæ fallaciis: dein conditum catechismo tempus, ac sacro baptismati & Gaspar, collaudato Rege, lætissimus abiit. eam rem (neque enim celari diutius potuit) satrapæ ægre admodum passi, blanditiis primùm ac precibus tentant Regem: aspernanti mox defectionem & arma, & iras Thomæ Persarum Regis magni denuntiant. Hæc comminationes, diuina tutela frater & subsidio Lusitano, temnebat Rex. Cacizios insuper (quo nomine Mahometanæ superstitionis antistites vocant) ausos in regis vestibulo de anita religione tenenda vociferari, confestim abigi lapidibus iussit, atque perpetuo multauit exilio. Hactenus constantiam & fortitudinem Rex præstitit miram: sed matris ad extremum, infestissima bella, patriæ excidium; occasum regni omni arte miserantis, obtestationes & lacrymas diutius ferre non valuit. Regis exemplum cæteri exemplo secuti. Aliquod deinde interjectis diebus, vocato rursus ad se Gaspari plus etiam quàm antea honoris tribuit Rex. ingredienti ad scalas occurrit, ac dextram insuper apprehensam nixus genibus exosculari contendit. dein tarditatis purgandæ causa docuit, quanto in periculo res versaretur. Si pergant de baptismo agere; domesticos tumultus ac seditiones, externa imminere bella. cedendum tempori, neque experiendam tanto discrimine vim. vbi primùm atrox procella conciderit, & optata affluerit lux, se neque suis promissis neque patris optimi caritati ac studio defuturum. Interea, quæ alioquin ad rei Christianæ dignitatem & incrementum attingant, quantum præsentis difficultates ac tempora patiantur, ab se cuncta nihilominus expectet. Ad ea dicta Gaspar; magna nimirum spe delusus, ingemuit; hortatusque Regem est; vti Deo, cui nihil arduum, fideret; ei que rotam rem ex animo commendaret. ipse item ab Rege digressus, contra nouas

dæmonum

dæmonum & hominum fraudes, nouum è cælo auxilium petit; voluntarias pœnas, ieiunia, obsecrationes per se perque suos instaurat: supplicationes de more per urbem habendas curat. concipientes longo agmine incedebât pueri, validior ætas, quinquagenni vel sexageni pariter, in sua terga flagris acerrimè sæuebant: omnibus locis implorabatur diuinâ clementia. Aduersus ea Cacizij vicissim inflati pœnitentiâ Regis & popularium, concita plebs, supplicationes item obire, in ediam extendere, non aculis cutem incidere, quàm maximas manus in Coranum & reliqua sana cogere, Mahometis execrabile nomen ex omni parte dissolis clamoribus inuocare. Tum Gaspar, facinus indignum ratus, in vrbe, quæ Lusitano præsidio teneretur, Christo Mahometem opposi: cum veritate mendacium, fabulas & ludibria cum recta fide sanctisque mysteriis propemodum ex æqua contendere, per summum animi ardorem aliquot maioris formæ comparat Cruces; ac nulla vi, nullo armorum strepitu, præuia duntaxat psallentium puerorû imbelli turba, ad Coranum tendit instepidus. res mira, Crucis virtute ac fulgore perstricti atque attoniti Mahometani repente diffugiunt. Gaspar in Corano palam victicia mortis ac Satanz defiguit signa. Regis dein iussu fabris adhibitis, templi ianæ camenta & calce obstruuntur. Super hæc, graui edicto impiæ vociferationes insula tota prohibitz. tum verò satrapæ & antistites fremere, violatas religiones, & sacra deserta, cû Armuziano coram, cû cæteris Regibus, Persâque in primis, per litteras queri: cunctos ad arma atq; ad ultionem accendere, postremo, sese urbem relicturos, & in perniciè vestigalium aliò commercia auocatueros minari. cum parum terrendo proficerent, ac nihilominus clausæ valuz perstarêt, multo breuiorè & magis compendariam incurrunt viam. Europæos aliquot, professione duntaxat ac nomine Christianos, perque eos nouum arcis Lusitanæ præfectum grandi adoriuntur pecunia, uti Coranum deniq; patet, & celeberrimè religionis altaria sibi reddi permittat. Præfectus, quietis videlicet omniq; causa inclinato, ad assentiendum animo, nihil tamè inconsulto Gaspare ausus aggredi, patre ad conuiuium inuitat. in eo conuiuium cum blandè super ea re Gasparem appellare, & molli brachio negotium tractare cepisset, subito deliquio pæne exanimatus, captum omisit. de cæteris qui re nefariam vrgebant, alii alio loco paucis diebus absumpti. de templo in præsentia nihil impetratum. Rex cum aliquandiu Christi cultum agirasset animo, improborum artificio ac foetere sensim infatuatus, denique sapientem cogitationem abiecit, ac regno cælesti (quod nimium sæpe fieri videmus) humanas opes & flura commo-

totamoda vitæ præsentis antetulit: De populo tamen subinde fie-
bant aliqui Christiani. Sed Gaspar ipsa petebat capita; & legis pe-
ritos in certamen ac disputationem elicere nitebatur, ut Maho-
merica palam præstare conuicta, gētem, si fieri posset, vniuersam
ad Christum adiungeret. illi contra tergiversari, cōgressum aliter-
cationemque defugere, & quidem ipsius religionis obtentu, quod
subdola falsi prophetæ sanctione vetari dicuntur, Mahometica do-
gmata ad examen ac ratiōem reuocare, & in quæstionem vilo pa-
cto deducere. Hoc maximè prætextu conatus Gasparis & pro-
vocationes diu elusere. Veriti deinde, ut si pergerent abnuere pu-
gnam, prædamnare semet, & causæ dissidere viderentur, athletam
denique producunt, ætate prouectum, natione Persam, cum so-
brietatis apud eos, tum verò doctrinæ fama præstantem; quippe
non Mahomerica dumtaxat volumina, sed Aristotelem etiam le-
ctitarat, ac meditam insuper callebat artem, eratque in phisicis
apprime versatus. Is in mediū adductus, Gaspari ante omnia spō-
sionem obtulit; in montem natini salis (quales in eo tractu multi
consurgunt) squalidum ac desertū, & omnis alimenti penitus ino-
pē secederent ambo. vter diutius in eo monte inedia tolerasset, o-
ius fides in Deum ac religio rectior ac sanctior haberetur. Ad ea
Gaspar, tentato, quod aiunt, Deo, nihil opus esse respondit: homi-
nem à brutis ratione tantū & oratione secerni: verbis agerent
prius: concertatione verbosum si decerni his atq; ad liquidū con-
trouersia perducī nō posset; tum demum sponsione certarent, at-
q; ad aspera quamlibet experimenta descenderent. Hisce auditis
philosophus rubore statim mox pallore suffundi: nolle se videri vi-
ctum: nolle rursus infirmas ac friuolas theses in discrimen adduce-
re; ad extremū, vincente pudorem metu, in aliud tempus delata
res est. Porro hæc nequaquam in occulto agebantur. Inter cæ-
teros adestant ipsius philosophi vxor & filia, non vulgari indole
& ingenio femine, & insuper genetis nobilitate insignes, & Zci-
denli familia, quam ferunt ab ipso Mahomete originem ducere.
hæ, perspecta pugilis Christiani constātia, Mahometani formidi-
ne; profecto nihil syncerum ac solidū subesse patriis ceremoniis
argutè coniectant. dein afflata diuinitus, quando paterfamili-
as in amentia perstaret, priuatim ipsemet salutē suæ prospiciunt,
baptismum ab Gaspare seorsum petunt. ille feminas illustres apud
fidelem amicum & probum, catechismi causa, in hospitio locat; ia-
nuis, quæ in publicum ferebant, diligenter occlusis. ea res ob illa-
rum claritatem atrox admodum incolis visa, magnosque in vrbe
animorū motus exciuit: sed partim Gasparis reuerētia, partim Lu-
stano

sitanorum arce machinisque deterriti, diuersorio vim afferrent
 audebant. Tum philosophus desiderio ac dolore agitated, ad Gas-
 sparem adit; injuriam dolenter expostulat, coniugē marito, paren-
 ti filiam reddi protinus æquum esse; Deos hominesque testatur.
 Gaspar contrā nihil iniuria factum dicere, feminas ultro (& sapiē-
 ter quidem) sibi consuluisse: ut Christo initiarentur, suppliciter
 exorasse: recta illarum studia deferri, sanctissima postulata repudia-
 ri nefas fuisse. Sub hæc multis ultro citroque habitis verbis, nouam
 conditionem philosopho Gaspar tulit; relictam paulo antè dispu-
 tationem ex conditō repeterent, testes adessent, si victor euade-
 ret Persa; feminas domum abduceret cum bona pace: sin victus,
 vnā cum illis ipse quoque Christum induceret. Eam conditionem
 admodum grauātē Persa visus accipere; sed amor, & necessitudo,
 & præterea ratio dignitatis vrgebat. dicitur disputationi dies.
 ea ubi affuit, in idem conclaue conueniunt. sponsonis iudices ac
 spectatores certaminis Proëpiscopus ipse, & Penna interpretes, i-
 temque scriba publicus, qui dialogum ex fide mandaret litteris;
 nec non alii partis vtriusque viri graues adstabant: spectaculi au-
 tem eo maior fructus fuit, quod certantium vterque dialecticis ar-
 tibus erat imbutus: ut non eminus inter imperitos tãquā velites, in
 irritum aut in diuersum tela ferrentur; sed ut inter statarios & exer-
 citatos, collato pede, gladii mucronesque cōcurrerent. De natura
 Dei quæsitum in primis, quem solitarium, & generationis expertē,
 à Cerdonis & aliorum hæresi Mahometes affirmat. Hanc naturam
 vel maximè fecundam validis argumentis Gaspar ostendit: effe-
 citque ratiocinando, uti Persa Deum trinum vnicumque ex fidei
 orthodoxæ decreto concederet. Deinceps de Christo Dei filio so-
 quutum problema, quæ ex Dei quodam halitu, & à Virgine ma-
 tre conceptum genitumque, Mahometani eximium illi quidē pro-
 phetam agnoscunt; verum tamen Deum eundem, & pro generis hu-
 mani salute mortuum, prorsus negant. At Gaspar, verū Deum pari-
 ter hominemque, duplici in vnā hypostasim cōeunte natura, nō
 solum è Spiritu sancto conceptum & natū è Virgine, sed etiam Dei
 patris iram in perfidum ac rebellem genus humanum suo capite ex-
 cepisse, diraque supplicia, & ipsam in Cruce mortē sponte subiisse;
 rationibus, exemplis, oraculis docuit. Iam, quæ Arabes de cœlesti
 beatitudine fabulantur, quam in fœda sensuum voluptate ac titil-
 latione constituunt; quæque de immensis nescio quibus Angelorū
 corporibus ac ministeriis turpiter adstruunt, perleui momento
 cuncta Gaspar euertit. Denique variè argumentando pre-
 mendoque paulatim aduersarium adduxit, ut Christianam re-
 ligionem

ligionem dignam esse, quam prudentissimus quisque maxime foueret; Mahometicam nec sine stultitia suscipi, nec sine pertinacia defendi posse fateretur. Vbi ad hunc locum ventum est, nouo perfusus gaudio Gaspar, ad Persam: bene habet, inquit, non longe abes à regno Dei. dein cum instare pergeret, & clarius eandem confessionem exprimere; Persa confusus ac perturbatus, demone reprehensante resiliens, tam longè sese prolapsus ingemuit; ac sibi talia excidisse responsa. postremò, ne manus omnino dedisse videretur, ad veterem cantilenam confugit domesticis negotiis impeditum, ne fidem falleret; subito se in arenam descendisse: certis insuper libris ad commentandum sibi opus esse, quo paratior instructiorque in pugnam rediret, vt proferretur dies, & ampliaretur iudicium, postulauit. inde furtim ex vrbe ad vicinum dynastam consultandi gratia secessit. ab eo acriter obiurgatus, quòd cum veteratore ac venefico (ita enim Gasparem appellabat) egisset; camelis in Persidis interiora transmissus est, neque postea rediit. Insignis, ad Caciziorum dedecus & ignominiam, illa fuga & exsilium. fuit. vulgo fractum & abiectum Persam latebras quæsisse narrabant. Vxor interim eius & filia, Christianis institutionibus eruditæ, diuisis in pauperes aureorum quatuor ferè millibus, magno apparatu pompæque ad templum Christi adeunt. ibi summo omnium gentium ordinumq; concursu, mira bonorum lætitiæ, sacro fonte abluuntur. marronz MARIA, virgini Catharina inditum nomen. hanc dein Gaspar Lusitano viro dedit in matrimonium. Earum præclara conuersio Mahometanos in diuersa distraxit. alii, exemplo incitati, rectam fidem amplectebantur. alios contra, è tam secundo Christianæ rei progressu, metus incessit, ne magia & præcantationibus ad peregrina & inuisa cogerentur sacra: ac proinde, antistitem admonitu, non modò vocem Gasparis ac vultus horrebant; sed etiam ad consuetum catechismi signum, oppositis illico manibus obturbant aures, quod ita persuasum haberent, in ipso quoque illius tintinnabulo ac sono vim inesse maleficam. Per idem tempus, modò præconum adesset copia, nouus in vicinas regiones aditus Euangelio patefcebat. populi sunt felicitis Arabiæ, celeberrimis quatuor oppidis incolentes: Ammonitas quidam opinantur, verustissimi generis, in ipsum vsque Loth originem referunt. Horum maiores fama est mortalium primos à Mahomete in fraudem inductos. ii, rumore excitati, qui de Gasparis admiranda virtute ac doctrina longè lateque manauerat, communi consensu patrem ad se per litteras ac nuntios inuitarunt. magno studio se teneri veritatis

& sapientiæ: ad sistentes aures accederet; non sine fructu verba facturum. Ea res Gaspari mistum dolore gaudium attulit. sollicitant de officii ratione deque æterna salute gentem in media apparere barbaria magnopere lætabatur. obstructum sibi ad eos aditum valde mœrebat. Optatum quippe Gaspari dudum fuerat, ad mortem ac supplicia pro Christi nomine subeunda, sese in medios Persas ac Turcas immittere, & Mahometanæ sectæ mendacia refutare palam: sed eo fetuore comperto, Xauerius, publicæ magis rei quam Gasparis gloriæ consulens, in ipso discessu illum ex insula Armuzia, ad triennium, suo vel cerè Goani rectoris iniussu pedē efferre vetuerat. Itaque Gaspar, quamquam eundi ac periclitandi percupidus; tamen obsequium sacrificio antiquius duxit: legatos, adhibita præparatione, baptismo instravit: quo minùs in eam regionem ipse in præsentia tenderet, causatus occupationes, per epistolam vniuersæ nationi suavit, idoneos interim ad se discipulos mitterent, atque in amore ac proposito veri cognoscendi perstarent. Hæc sese initia dabant expeditionis novæ, necessariò dilata, multis, ut sit, difficultatibus interpositis deinde consentit. At Gaspar à libero excursu & ancipiti peregrinatione cōhibitus, eo accuratius opëram ac studium in omnes vniùs Armuzianæ vineæ partes intendit. Inter alias nationes, uti dictum est, ethnici quoque simulacris dediti Armuziæ versabantur. In iis aliquot erant lognes, (de quibus antè commemorauimus) horrido in primis & asperò victu cultaque famam sanctimonie vulgo captare adueti. suburbanum habebant specum ac delubrum: interdum ad emenditandā stipem, & imbuendas variis erroribus hominum mentes prodibāt: noctu sese in eam recipiebant latebram: statisque horis (adèd ex omni parte Christianas cæremonias dæmon æmulari non desinit) dato signo ad certas primùm commentationes euigilabant; tum ad cœlestes honores simulacro seu pagodi cuiusdam, ut vulgus Indicum vocat, habendos. vntus omnibus præerat, insigni duritia & austeritate vitæ: neglecta semper barba & capillo; asperso cineribus corpore; oblitus pannis, ac seminudus; dira inacie luridus: hisce aliisque id genus attributis in tantam sui admirationem adduxerat cunctos, uti quæ pedes aqua lauisset, hæc Armuziæ Rex ipse religionis causa potaret. Hunc præcipuo cōnatu Gaspar aggressus, paucis diebus acta sibi familiaritate deinxit; & crebra cum eodem instituit de omni virtute, ac præferim de cōtinentia & de castitate, colloquia. quibus ille paulatim in studium Christianæ religionis adductus, moram trahere nihilominus; & inter consilium mutandæ vitæ perplexus hærebat. Ità nutū & anxio fuit Gaspar;

tri diebus triginta continuis quina verbera virga, totidem Christi plagas recolendo, susceperet: certamque sibi lucem à sole iustitiae ageratis precibus imploraret. Fecit ille diligenter, ac demum nocte quadam diuinæ laudes & bona reputanti apud sese clara subiecta ad aures accidit vox: Quin tu, quod tibi monstratur iter ingrederis? vna est ad salutem via, quam populus Christianus inlicit. simul vigilanti magnificus nostrarum sacrorum apparatus per speciem ostentus, pretiosa Pontificum vestimenta, sumptuosa textilia, mitræ gemmis auroque fulgentes, nitidissima lintea, nec non disposita in abacis vasa varij generis, auro argentoque cæcata. His illé visis, ac monitis, & intimo sancti Spiritus hortatu vehementer incensus, ad Christum sine vlla dubitatione transire constituit. Manè, virato Regis congressu, qui ad illum visendi causa, uti solebat, accesserat, Gasparem ipse vltro conuenit, baptismum enixè petiit, adeptus, noua innocentie stola & inclyto Pauli nomine decoratus est. Goam dein profectus, & in Europâ classe transmissus, iucundū aliquandiu spectaculū Regi Lusitano ac popularibus præbuit, paratū postmodū è Lusitania Romā ipsam adire interuenit mors. Ceterū Arripuzæ sequenti rectoris auctoritatem loquens alij, suane Christi iugū, graui & acerba demonū excussa tyrānide, subiere. insignis ad veri Dei gloriā & rectæ fidei propagationē ea cōuersio fuit; atque ad multū exinde tempus in omnium ore ac sermone versata, specū ac delubrū Gaspar solēni ritu expiatū, præalta ibi defixa Cruce, Deiparæ Virgini dedicauit. Idem Iudæos omni officio & caritate complexus, mirā ab eorum plerisque gratiā iniit. inde sese comiter in synagogis & cœtibz inferendo, quem frustra expectant liberatorem ac Regem aduenisse iādudū, atque ad infinitam eius clementiā, quālibet noxijs ac perduellibus aditū perfugiumque patere, firmissimis argumentis ac testimoniis demonstrabat: uti ab inanihus umbris & rancida superstitione ad nouā legem veritatis & gratiæ sese eādem aliquādo transferrent, suadere, & instare pergebat. duos præsertim magistros, quos vocant Rabinos, magna apud velsauam gentem auctoritate, in cœramen vocabat: ac parum absuit, quin sepius conuictum vtrunque ad Ecclesiā aggregaret. quominus planè obsequerentur, nimia in vxores ac liberos indulgentia, & necessario malè quæsitæ rei familiaris damno deterrent sunt. Hisce aliisque gestis rebus, celeberrimum in Oriente Gasparis nomen euasit. Vna res famulo Dei ad cumulū dignitatis & gloriæ defuit, occasio martyrij subeundi, quam ille palmam ardens, uti dictum est, adamauerat. Felicior in eodē voto fuit Antonius, Criminalis, quæ à Xauentia Ecclesiæ Patruar præpositum

fuisse docuimus. Is totam oram, ducenta amplius passuum millia, singulis mensibus ingenti labore nudis pedibus obire adsteterus; ad Remanacoris vada tu erudenda insudabat plebs. Vltimus in Septentrionem Christianorum locus erat ille: Narfingano seu Bisnagensi regno finitimus, agri male pacati: atque ob id Lusitanorum aliquot presidio tenebatur. In eodem littore nobilissimum idolorum sanum habent Brachmanæ; ii ab Lusitanis militibus per lasciviam læcessiti, ac variis affecti contumeliis, ad proximos Narfingæ populos confugiunt, quos Badagas vocant: cum iis acceptas, à Lusitano querantur injurias: orant obsecrantque, ne patriæ religionis antistites, Deorum immortalium interpretes ac sacerdotes, peregrinis & profanis & desertis hominibus derisui ac ludibrio diutius patiantur esse. Præsentissimum quemque spereti numinis vindicem ultoremque maxima ab superis haud dubie laturum præmia. Hisce vocibus incitati barbari, ætæ de more significationibus juventutem ad arma vocant: millia ferme sex momento conveniunt: ad Remanacorem agmine infesto contendunt. Haudquaquam anteps erat expeditio. Pagus, nullo aut perexiguo septus munimento ad incursum patebat: incolæ minimè feroces ingenio, & super insitam lenitatem, piscando natandoque magis quam bello aut armis exercitati. in Lusitanis tantum erat spes: qui tamen ipsi vix quadragenarium explebant numerum: & quidem per eos fortè dies, cum ab aliis imparati sebus, tum à tormentatio pulvere, quo maximè malo territare vel pauci magna barbarorum examina, & in fugam agere consueverant. Nota hæc Narfingano, speculatores quippe ac delatores occulti non deerant, eo majore fiducia & impetu ferebantur ad prædā. Aduentu hostium cognito (& prope iam erat dies) Antonius præfectum præsidii Joannem Fernandum Corream ad pacem duris in rebus perendam, placandosque aliqua honesta ratione Badagas, nequicquam, adhortatus: templum, ubi re diuinam manè peregerat, rursus ingreditur; ibi tenellum præge æternæ pastori commendat. tum de ipsorum incolumitate sollicitus, ad portum accurrit. Miseranda ibi rerum facies. iam iamque adesse nuntiabatur hostis. inde alii protinus in aqua fugam arripere: alii domo rapim elatis quæ quisque poterat, occupare lingres, vel ubi in iis locus non esset, ad ipsas in salvo stantes adnare naues; alii, deficiente consilio, incerti quid agerent, hæc illac errabundi cursare. Mulierum in primis triste spectaculum. hæc paruos complexæ liberos, opem à viris implorantes; cuncta lamentis gemitibusque coplebant. Antonius, certatim offerentibus illi scapham Christianis, atque ut præsentis exitio subrahoret sese, etiam atque etiam ob-

stantibus imbellem & opportunam injuriæ turbam summa ope iastat imponere. Inter hæc Badagæ, nulla pacis mentione ad aures admissa, irarum & cupiditatis pleni, sine certamine irrumpunt: Lusitanos, trepidè molientes à terra, velis eminus impetunt. lanceis mulci, plerique sagittis, còplures etiam nuper illatis ad eos ferreis instructi fistulis aderant, iis licèt nondum ita peritè vberentur, tamen haud in irritum plumbea tela mittebant. Icti Lusitani perièrè postmodum sex. Antonius, dum, suimet oblitus, pergit fidelis custos armiento còsulere; comitem suum & interpretem, eximia probitate virum, occidi circa se videt. ad eius casum, illicò manibus oculisque defixis in cælum, procumbit in genua; quod ille quadragies ferme cum jaculatoriis precibus quotidie factitabat. Inter eà supplicationem ipse quoque mox, impiò ferro confossus, animam Deo reddidit. Abscissum caput, & madentem cruore subuculam, barbari ad ostentationem ex alto suspendunt. inde ad prædam versi, magnum feminarum ac puerorum abducunt numerum; atq; ad gratias pro bene gesta re idolo agendas, cum læto cantu ac tripudiis abeunt. Beati martyris truncum; tenui cespite à superstitionibus incolis in summa tellure contestum, Lusitani deinceps, altiùs effossa humo, cum lacrymis condidèrè. Vir fuit insigni morum sanctitate, minimè vulgari consilio & vñu rerum, cibi ac somni parcissimus, patientia còrporis animique mira; ac multo plura spiritus Apostolici relicturus exempla, ni strenuum probatù-que operarium, diuina bonitas, ad gloriosam laborum mercedem ex agro maturasset educere. Felicem eius exitum, cum cura exploratum atque compertum, socii à Xauerio eidem attributi, cum alii priuatim ad alios, tum communiter omnes ad Goanum Episcopum ex fide scripsèrè.

LIBRI QVARTI-DECIMI FINIS.

HISTORIARVM

INDICARVM

LIBER QVINTVS-DECIMVS.

TALIS viri nece ac neophytorum acerba vexatione commotis honorum omnium animis, haud exigua spes aliunde rerum utique lætiorum affulsit. Maritimum est oppidum Tanor, leucas ultra Goam circiter octoginta, cis Calecutum ad quindecim. eius oppidi Rex è Brachmanarum ordine ac disciplina, cuiusmodi plerique Malabaricæ terræ sunt Reges, in Lusitanum nomen a pueritia valde propensus, cum Cialensis arcis præfecto Ludouico Xiralupo (quam arcem à Nonnio Prætorè exstructam in limite Calecutano docuimus) amicitiam ac familiaritatem iniesat. Idem Vincentium Franciscanum, Goani Episcopi comitem, & Ioannem Soarium Cialensem antistitem, ventitantes ad se, libenter audiebat. horum præcipue stimulis discussso torpore, baptizatus à Soario, susceptus à Xiralupo & Cosmo Annio Quastore, (qui tum fortè, Cocino rediens, Tanore salutandi eius causa descenderat) Ioannis maximè nomē in gratiam Lusitani Regis desumpsit. Paulo post, vxor quoque sacro fonte lustrata, itemque è Cialensis reguli præfectis vnus, & è Caimalibus seu dynastis alter. verum hæc in occulto fiebant, ne quis grauior popularium motus existeret; itque adeò Rex ipse Tanoris, trina fila, Brachmanæ superstitionis insignia, palàm è seruire gestabat: cum tamen idē ipse, Vincentii patris munus, æneam icunculam Christi ad Crucem affixi, abditam foueret in sinu. sub hæc neophytum Regem, adstringendæ cum Lusitanis amicitie causa, incessit cupido regiam ipsorū urbem vltro adeundi Goam; & familiariter cum Prætorè & cum Episcopo colloquendi. id quo tutius faceret, litteras ad vtrumque dat; vetustum sibi hospitium esse cum Lusitano genere: nuper etiā illorum sacra sibi & vxori suscepta. Valde se optare, si per eos liceat, ad maiorem percipiendum eius necessitudinis fructum, dextrasque jungendas, Goam venire. esse præterea, quæ cum vtroque communicari vehementer expediat. Eiusmodi litteris ad urbem alaris, aduentus illius fama extemplo vulgata nouo gaudio cunctos affecit.

affecit. præclarum atque honorificum sibi ducebant, sub nominis Lusitani tutela præsidioque latere quamplurimos; & Christianam religionem relictis patriis ritibus induisse haud ignobilem in iis locis Regem: atque, ut cupiditati est ferme adjuncta credulitas, vulgo ita differebant: Malabarici littoris incolae omnes, viri huius exemplo atque auctoritate, in Lusitanicam fidem brevi esse venturos; simul, affuturo propediem hospiti, quod genus honoris habeatur, exquirunt. super eadem re Prætor ipse consilium aduocat, ei consilio interfutere delecti è nobilitate viri tringenti: Quæstores regii tres: custos Fraciscanorum; & Goanus Episcopus. Ambigebat Prætor, utrū aduenientē Tanorium, qui apud suos nondum pro Christiano se gereret, neque Brachmanicas è collo deponeret lineas, Goæ pro Christiano accipi ac tractari oporteret. ea de re cum alii alii rogati censerent; negauit Episcopus, neophyto Regi patriū in præsentia gestamen aut vitio verti aut fraudi esse debere. Iosephū quoque ab Arimathia, quem iustum sacræ testentur litteræ iteque Nicodemum & Gamaliëlem, qua fide, qua probitate viros occultos Christi discipulos fuisse propter meram Iudæorum. eandem ob causam, ipsosmet Apostolos Christi, ante acceptam spiritus plenitudinem, januis clausis dies aliquot in eadem cænatione latuisse. iam verò, diuum Sebastianum, bellatorem illum ducemque fortissimum, suscepta dudum Christiana religione, tamen Romano militari ornato, ut nulla re prorsus à cæteris dignosci posset; custodias dissimulantes obire, & martyribus animos addere solitum, quoque coram ipso Diocletiano demum aperiendi quis esset, quem coleret, cui dies noctesque seruiret, præclara sese dedit occasio. Similiter huic etiam Regi tam pio, nondum maturis ad Christum publice profitendum rebus; concedendum aliquid spatii, dum Naires ac proceres vitandæ seditionis causa paulatim ab insita superstitione diuellat. suum esse cuiusque rei tempus. id expectandum vrique sapienti. sæpe, quæ patientia ac lenitate sanari negotia possint, peruicacia & festinatione corrumpi. Hæc & in hanc sententiā alia dixit Episcopus, haud dubiè beneuolentia in Regem, & quadam naturæ bonitate prouectus: nec satis animaduertens, quantum inter habitum nationis & symbola religionis interfit. Vicit tamen auctoritas Pontificis, inque eius sententiam Prætor & reliqui frequentes iere. Cælestinū Iohannes. Lupus cum octo biremibus, & idoneo comœatu, missus ad Regem aduehendum; in ipso Tanoris aditu anchoras jactit, deque suo appulsu facit eum per nuntios cerriorem. ille, sospitem gratulatus accessum, ad profectionem extemplo se comparat. id ubi cognitū in vrbe, propinqui. & primores,

ac præcipue Brachmanæ, circumstant Regem, mōnent, orant, obsecrant, ne regnum sine causâ deserat, ne caput suum peregrinæ & ignotæ cōmittat genti: ne sese, vetustissimis cēremoniis prædirū augustumque, profana & impura contagione contamine. Ea monita preceſque obfirmato ad iter animo cum Ioannes aspernaretur, eniuero illi acrioribus remediis opus esse constituunt: facta conspiratione, custodibusque ad portas adhibitis, Regem in arcē includunt, triplici circumdatam muro. neque tamen idcirco ille de sententia demoueri se est passus. nocte cōcubia, solus, reuincta capillis in ipso vertice, quā dicebamus, effigie Christi, cuius opē subinde implorabat; subitariam restem, præligato quod fors obtulerat adunco cerui cornu, retinaculi causa in pinnas iacit: quoque ad niviculo in summum euadit. inde translato in parietem alteram vinculo, suspensus manibus ad ima sese demittit. ita, septum vnum atque alterum felici ausu trāsgressus; in terrij descensu, quod altitudinem moenium restis haud æquaret, ex intervallo dei liens; caput & alterum læsit crus. inde ad stationem Lusitaprū ægre progressus, in ascensu scaphæ, tumentibus aquis, pænè submergitur. Hisco defunctus periculis, ad naues denique magna omnium gratulatione peruenit. Vixdum in Prætoriam erat acceptus, cūm eius cognito discessu oppidani ad littus accurrunt; supplices redunt ad illum manus; eadem quæ paulo antè cum lacrimis obtestantur, quos ille partim præstanti largitione, partim ceteris redditus promissione solatus, familiaribus paucis adsumptis Goā ire perrexit. Propius ad insulā accedēti præfectus vrbis Franciscus Lima in ipso portus ore cū splendido comitatu, & fulgentibus vndiq; serico versicolore caturibus ac lembis, obuiā sit. Ad murum cōspectum; vtrinque tubæ tibięque ac tympana perstreunt. Consuetæ deus salutatione accepta redditaque, Rex ad impositam littori suburbā Antonij, Personę villā, regio instructam apparatu, deducitur. ibi noctem exegit. Postera luce, Hispaniensi decorus habitu & aureo torque, pari frequentia, nec sine horrifono tormentotum fragore ad urbem classe prouehitur. ipsum Prætorē in arcis mole præstolantem, paratos item ciues populūque, strūctā summa ratione pompam offendit. eius pompæ ordo traditur talis: Ad portā, qua intrandum erat, Lima præfectus in argentea lance clauēs vrbis tenebat, hospiti Regi more maiorum offerendas, adstabant decuriones auratis baculis, holosericam ostrinam attolentes vmbellam, simbrijs è cocco retorto pendentibus. Viam quæ recta vocatur, & præter Sabaianas ædes ad templum fert maximum, propè purgatam, aqua conspersam, virentique strātā iunco, parietibus

ex utraque parte pretioso textili & varia pictura nitentibus; cleri-
ci & sodalitia sacra, cum infulis & insignibus religionum, lon-
go agmine infederant, postremus omnium erat Episcopus, mai-
oris formæ baiulans Crucem. Rex urbem ingressus, cum cætera
lætus gratulatione, tum in primis honore clauum; sub umbel-
la cupit abundus incessit, ad eò conferta occurrantium ac dedu-
centium multitudine, (cùm interim è superioribus locis alij spe-
ctarent plurimi) vii a listoribus, umbellam antecedenti honoris
causa Prætori, magno labore submoueretur. Vbi ad Episcopum ac-
cessit. Rex, solemnè ab eo precatione lustratus, Crucè venerabun-
dus amplectitur, pendentis Christi signum exosculatur: dein tem-
plum intrat, fusilque ritè precibus, ad pridianum hospitium eques
eodem studio & comitatu reducitur, exceptus dein à Prætorè quâ
apparatiis epulis, arcano colloquio tempus ac locum petit.
confestim vacua pars facta Prætorij, ad colloquium Episcopus &
nonnulli Theologi nominatim adsciti, ac præter hosce Lima ur-
bis Præfectus, & Franciscus Aluarus à secretis, & regij quos dixi
Quæstores, & Gaspar Nonnius interpres. Coram eo confessu Rex
omnem sui de religione consilijs rationem exposuit. Sibi, po-
stèaquam, singulari Dei beneficio caligine discussa, de tenebrarum
profundo in lucem sapientiæ ac veritatis emergerit, nihil æquè in
votis fuisse, aut esse, atque vt populares suos non solum, sed vici-
nos quoque Reges ac Principes Christo conciliet; cunctisque de
suo (quod auri) lumine lumen accendat. Verùm lenitate opus es-
se, quæ, nisi tempus ac spatium datum sit, consistere non possit; vs-
que ad eò Malabaricam gentem suas amplecti ac fœuere, alieni q
horreæ atque auersari leges ac cærimonias: ad eò auris erroribus
ac superstitionibus captâ atque implicatâ reperi. interea sibi Chri-
stus eiusque præcepta pepitit hæere in medullis: eius rei Deum &
conscientiâ testes ipuocat simul, ad certamina, vbi res exierit, pro
Christi nominis subeunda sacrosancto Chrismate confirmari se
postulat. Ad ea Prætor & Episcopus, collaudata viri pietate, cū
experiendi gratia dicerent, satius videri sibi, Regē, ad cæteros per-
mouendos, Christianum sese faceri palam; & ope diuina præsidio-
que magis quàm humana prudentia vel dexteritate confidere;
multo plus vniuersæ genti exemplo factisq; quâ arte ac simulatio-
ne & occultis hortationibus profuturum: Rex magna rursus pe-
ricula, magnos rerum motus obtendere. inter cætera incommoda
fratrem sibi esse æmulum regni, præpotētis dynastæ vicinis opibus
& fauore subnixū. haud sine causa vereri se, ne, si noua & peregrina
obtrudenda religione, populorum animi grauius offendantur,

eorum alienationem illiusam occasionem puret. Lusitanis paululum modo expectare ne graue sit. Si vita suppetat; domesticas patiter & publicas res ita se Deo adiuuante copossciturum, vt quæ nunc temporis causa corde tacitus premar, ea postmodum vultu, sermone, rebus denique ipsis tuto possit expromere. Aduersus hæc ultra tendere neque Prætori neque consiliariis visum. itate infecta discessit in prætorium deinde super sacramento Confirmationis à Prætoris consilio Episcopus, nequaquam negandum enixe perenti respondit. Eodemque approbante Prætoris, postridie ipse met in priuato sacello neophytum, paucis adhibitis vestibus de rumor inuaret, solemniter ad lucem spiritalem inuixit. ab eo Hieronimo Rex noluit, sed promissis optima spe tum Episcopum tum cæteros omnes impleuit. Decem ferme dies Gozi in hospitio substitit. omnes hi dies Lusitano populo gentiales ac festi fore. e cunctis prætoriarum turribus campanum æs quam citatissimo pulso dies noctesque percellit. Exhiberi ludii, eunorumque venatio, ac cætere armata saltationes & ludia & Aegyptiaca, mimis, famulones, & peroriste, quæque alia essent recte signa sunt: itemque ad Numidatum consuetudinem editæ equestris pugne simulacra, in quibus expeditos equites, vario distinctos ornatu arundinum iaculisq; nec se decertare mos est. Inter quæ reuocatus domesticorum epistolæ precibusque Rex, proficiscendi veniam petit. Multum illi à Prætoris bombycinæ vestis, multum gossipinæ famulis in discessu donatum. omni genere honoris & officii cultus, multo quam antea Lusitanis amictor & obstrictior abuit. Hanc nos rei geste scripti cum ex aliis auctoribus minime spernendis, tum videri ex ipsiusmet Episcopi Goani litteris habuimus, ad Catharinam Lusitaniæ Reginam datis. quibus nuntiis mirum in modum lætus Ioannes Rex, Tanbri conuersionem; nam cum Antiochii Criminalis exitu gloriatus, non modo Lusitania tota prædicandam curauit, sed etiam Ruffia Pontificatum inuenti Iulio iussu per Alphonsum Alecastrium oratorem suum diligenter exposuit quæ res, ingenti plausu, per eos ipsos dies resurgente Britannia quoque, (perstrisset vitam) honorum ac fidelium ubique gaudia cussulauit. Sunt qui totam eam conuersionem, captiuitatē Lusitanorum gratiæ, in tempus ab Rege Batharo fictam putent, eo maxime argumēto, quod domum reuocatus, promissa non præstitit. Mihi, circumspicis rebus omnibus, verissimilius videtur; interea potius quam perfidia neophytum, a suscepto consilio destitisse: præsertim quod alioquin & ipse contractantem Lusitanis amicitiam egregie coluit, & successor eius hodie se præclare in eodem animatum ostendit. Circa idem tempus, exortres

patria dynastie alii duo, cum ad Lusitaniam confugissent
 nerā atque vterque, ad Christum adhibiti, atque a P^{re}lati
 tati 12 s v in disciplinam dati. Trichinamalo insula
 Cōstano adiacet; alter Maldiuus, quarum de regione
 suprā dictum, impetabat. Ac Trichinamalo quid po
 gerit. incertum: Maldiuus, ducta in matrimonium in
 ne Lusitana; exsul adhuc, & regno superstes, Cocili ex
 tatem degit in gloriis: eius maximus natus filius, Francil
 ne, præstanti indole & humanitate adulescens, nupet,
 firam ad Philippum Regem suis ac patriis de rebus vi
 noent, ignotus Olympe, a scariis, eborata ex occur
 gno bonorum dolore peremptus est. Caterum inter ea
 confectio, confecta iam ætate Gãstias Prætor aucto
 ris vnde quinquagesimo supremum obierat diem, pacat
 quidem ille provinciam, verum tamen de Lusitana re in
 pacem egregie meritis: quippe immortatam variis casib
 rostratis celsioribus ac quatuordecim cum cura supple
 phuset pulchris in urbē Goa instituerat officinas, Lusita
 niy vbi & propugnacula cunctis ad tolerandum bel
 iustituerat, inchoatam a Castro Diensis arcis ædifica
 tiō commentariis ac destinatione promouerat: multas
 obsequia bellica, relictas in suspensio lites & contro
 versas & iniquabili iurisdictione deciderat, in Garza Ro
 gius Capitanus regio tunc illo sufficit, oppido Bazain
 rat. vbi & bello strenuus, & pietatis laude præcellens. Hoc
 dicatum Rati, Bramia quoque Sylva ac Quirera p^{re}lati
 loca pacis subigi cepta, Societati F. s v. vultem otus in
 ditione Franciscanorum ante fratres assignat, Italici n
 neris, fortis magis animo quam prospero euentu tentasse
 que vix parram eius lingue horridam, vix ex his in trale
 nis ignoti subiectis, Telesse illi ab se nomen dedit. Ex
 erinde appellatum, Reliqui, subito coortus, in aduersas Bi
 reret p^{re}lati Societate se p^{re}lati Societate p^{re}lati omnia se
 Arpilesa Nāuillis, Arabibus Pileis, Leonardus Ne
 dacis Iacobus, & Vincentius Rhodensis Lusitani. Re
 dunt item Lusitanis, Emmanuel Nobrega, præstanti
 sapientia vir: Thomam Tennebantur Sofam, qui p^{re}lati
 Prætor p^{re}lati petite: Brasiliam p^{re}lati inde huc Ap
 am p^{re}lati Christum Haradi MDLX. cum ante quos
 ses Olympe soluisent. Navigatione sunt vsq^{ue} ad modum
 usque adeo secundis atque ferentibus, vti capis illon

Deum haud obscure appareret. Paucæ tû Lusitanici generis erant in iis regionibus, ac vixdum inchoatæ coloniz seu præfecturæ; antiquissima omniû, & ab Æquatore in meridiem prima, Iramaraça dicebatur. alteram Pernambuco, terriam Illeos, quartâ (Capralis quondam appulsu prænobilem) portum securum: extremam à Sancto Vincentio nominauerant. ipsorum verò incolarum, nulli pagi, nulla oppida vrbsve. dispersis (vti supra dictum est) mapalibus habitabant, sedem pabuli ratione mutâtes Nomadum in morem: iidemque ab externis alieni commercijs, & infandis epulis adfueti, paucos aduenas & imperitos regionum haud sine causa terrebant. Sosa comitesque ad villam, quam vocant Veterem descensione facta, instructo agmine, Christianæ religionis insignia præferentes, puro & aperto loco præcelsa Crucis strophæa gratulabundi constituunt. Ibi mensis ferme vnius fuit mora, dum variis artibus conciliantur animi barbarorum, & idoneus in vicino situs exquiritur novæ vrbi condendæ, cui deinde Saluatoris nomen inditum est. Nec vani fuere conatus. & pax cum accolis inita, & spatium ædificationi designatum duobus circiter passuum, millibus à Vetere villa. inde Lusitanæ multitudini (aliquot exceptis, quibus priorê sedem mutare nō placuit) in exstructione aræ diuiduntur. Patres, facta optione, locum domicilio delegere, vbi Mariæ Virginis adiutricis templum hodie cernitur. id templum ab iidem conditum est ingenti labore: siquidem populo, domibus priuagium exercitandis, & cingenda rapim vrbe, dies noctesque occupato, aquari lignarique ipsimet, ac proximis è montibus materiam suis humeris baiulare cogebantur. Accedebat extrema propemodum egestas in ignoto incultoque solo nulladum in eorum victu aut cultum ab Rege decreta pecunia, exalocati, ac semivndi, ætæ & solis torridi, quotidianum obibant opus, nec raro, planè omnibus defecti alimentis, cibaria ostiarum emendicabæ euentu vario, quippe cum alii sibi quoque angustiam esse domi rem dicerent, alii commoti misericordia, ex eo quod suppetebat liberaliter impetierent. eiusmodi inopia conflictatis, ad extremum Prætor, modicū quid, eleëmodynæ nomine, ad tolerandam ex parte vitam adsignat, quo ad reliquis deinceps necessitatibus ab Lusitano Rege pro cætera ipsius munificentia ac pietate subuentum est. Inter eas tamen ærummas miserrimasque (si vltro suscepta pro Christi nomine incommoda nominibus hisce appellare fas est) adiunãdis quantum liceret, Lusitanorum animis, exemplo, verbo, sacramentis instabant. Sed non eo consilio tantū trajecerant pelagi, vti Europæis inquilinis, Christi notitia dudum imbutis, atque ab infantia ad numerum fide-lium adscri-

adscriptis, potissimum operam darent. Indigenarum illi salutem præcipua contemplatione spectabant, in cæcis opinionum tenebris, & in summa veri numinis ignoratione versantium. itaque, simul ac popularis è Lusitania Sacerdos aduenit, qui curionis parochiæ munere fungi posset, concessis illi ædibus tanto sudore constructis, extra oppidum nouam in sedem loco edito commigrarunt, quem montem Caluarium ipsi dixerunt, circumfusus vndique barbarorum inguriis, magno scilicet apertoque discrimine vitæ; sed sacra Deo & denora iam capita nihil pro salute hominum periculi recusabant. Atque hac maximè ratione Prætori ac cæteris, (quos tamen haud omnino relinquebant) satisfactum à patribus. Alia longè erat causa Vincentianæ coloniz, quos exsules ferme, in ultimis finibus ab omni Christiano pastore disiunctos, atque ob id ipsum cælesti carentes cibo, circumfremantibus barbaris, ipsa propemodum efferauerant loca. Ad hosce igitur omni studio recreandos resouendosque Nobrega ex ipsa suorum paucitate duos in præsentia destinauit: Leonardum Nonnium, & Didacum Iacobum, ipse cum reliquis ad Brasilijs indidem circurandos & erudiendos incubuit. erat omnino laboriosa prouincia, & multis difficultatibus implicata. obstabat inscitia linguæ, quamquam haud ita copiosè nec variè, tamen ab omni Europeo sermone planè abhorretis. obstabant ingenia moresque incolarum: quod super quotidianas cædes, ac finitima bella, & inexpiabile vlciscendi certamè, dapesque diras in crapulam quoque ac Venerem proiecti, magis in dies obrunderent aciem mentis; & flagitiorum cæno quicquid erat indolis bonæ demergerent. Accedebat indomitum ac latè patens malum, & quo valentius nihil aditum atque iter obseperit Euangelio; veterum Christianorum, indigna tali nomine ac professione, licentia procacitasque, cum anxia cupiditate sordibusque coniuncta: ut eorum aduentus in barbarorum vicos, vitæque consuetudo, cum grauitè cunctos offenderet, tum ingentem nomini Christiano inuidiam infamiamque constaret. Nec leue afferebat incommodum ipsa mobilitas gentis, & crebra, ut dicebamus, mutatio loci; ut sub ipsam interdum messem, fessis agricolis, & diuturnum laborem tardiumque spe largi prouentus de more solantibus, adultæ iam segetes repente apparere desinerent. Postremò deploranda erat hic etiam, in tam vastis terrarum spatiis, tantula ac tam deserta operarum manus. Sed nequaquam idcirco fracti animis, vel debilitati sunt patres, haud ignari videlicet, quam exiguo numero Apostoli quantas olim res Deo duce atque adiutore gessissent. & Christus idem, talium consiliorum parens sanctorumque, recentibus

his quo-

his quoque famulis ipso potissimum præside fretis, ac nihilominus pro sua parte satagentibus, aderat. Igitur incommodo linguæ obuiam itum initio nonnullorum ope exiis qui ante Sosa aduentum ad villam Veterem agebant, ii primum adhiberi interpretes, vicem sermonis utcumque supplebant. Dein, quo facilius procederet tota res, ac minus ipsi aliunde penderent patres ad Brasiliam linguam addiscendam cuncti pariter animum adjiciunt, acrique studio ac pia æmulatione perfectum hæud ita magno temporis interuallo, uti essent ad confessiones audiendas & habendas conciones idonei. Azpilcueta præsertim in eo genere enituit laus, ut cognitis iam rebus quæ a Xauiro apud Indos fierent, vulgò Lusitani affirmarent, peculiare ac proprium munus decusque Nauarræ gentis ac nominis videri conuersionem ethnicorum. Hoc instructi adiumento patres, doctrinæ Christianæ capita, cætasque preces, ut assolet, Brasiliæ vertunt. dehinc vicos & tuguria paulatim obire; modestia, comitate, beneficiis obligare sibi homines omnium ætatum: ac simul de rebus diuinis dicere per se ad populum incipiunt. Mirificos insolita prædicationis motus animorum effecit in rudi tehebrisque inuoluta barbarie; satisque apparebat, cum alia, tum præsertim quæ de omnipotentia & infinitate Dei differebantur, ingenti cum admiratione æquè a viris ac mulieribus accipi. Nostram etiam legendi scribendique consuetudinem ac peritiam sine fine suspicere videbantur; cupereque sese in cultu ac religione nostris esse simillimos. verum quominus id re ipsa perficerent, inueterata motum peruersitate ac feritate retardabantur. eo acrius instare patres, uti eos humaniorem ad vitam ritumque traducerent. Maximus fuit labor in cohibenda furesti ac feræ cibus consuetudine; quo Brasilius nullum palato gratius edulium norat. atque ob id ipsum grana non semel adiere discrimina. Inter cætera illud memoratur facinus insigne: Caput in prælio ex hostibus quendam accolæ ad Calçarii montis radices attraxerant, ac diu pastum coactumque pinguescere, in epulas ingentium exultatione inactarant. Ea re cognita, Christum suppliciter inuocant patres, hortatique inter se proinus aduolant, in tugurium irrepunt, protensus cadaver in ganeam præparantibus interueniunt, palam ac lidere afferunt manus. Ac virorum quidem quies ac ssestrum fuit, infecto pudore; quod cum patribus nonnihil iam familiaritatis è vicinitate contraxerant. Non eadem fuit patientia feminarum. ventris adstant aliquot præcipua crudelitate, & hostis puniendi libidine. hæc sibi nec opinato ereptam è faucibus prædam indignè ferentes, cum clamoribus & quinitationibus obcursare,

tursare, iuuentutem ad vlciscendam adco atrocem injuriam exci-
re. inde commoti nonnulli auferentibus aliquantulum restitè-
re. sed mox vel ipsa repugnante natura, vel etiam diuinitus territi, cæ-
ptum omittunt. ita, corpus ablatum patres in horto suo sepeliunt,
aliquot cenotaphiis ad fallendum appositis, si fortè barbari no-
ctu ad effodiendum atque asportandum accederent. Nec vana fuit
conjectura. Facta manu per tenebras in hortum irrupère Brasiliis,
pertentatisque sepulcris, ac demum inuèto corpore, (tanta sagaci-
tas fuit) iam extraxerant brachium, cùm excubantes in idipsum pa-
tres accurrunt, eadèmq; orationis animiq; constantia nefarios
conatus infringunt: ac, ne sæpius certandum foret, ablata deu-
membra intra urbem ipsam accuratè defodiunt. exasperauit ea res.
vehementiùs animos gentis, muliebribus præsertim incensæ faci-
bus, ac parum abfuit, quin agmine facto repentè urbem inuade-
rent. Patres quidem, iussu Prætoris intra mœnia remigrare coacti
tantisper dum iræ miscerent, aliud sibi hospitium condidère, qua
nunc collegii noui exstruuntur ædes. Idem Prætor, qua erat pietate
rerumque vsu, iacta in eos crimina & voces vulgi repressit. Ipsorum,
culpa & rerum gerendarum auaritate misceri cuncta, pacem tur-
bari, ferocissimæ nationis arma irritari conquerebantur. At ille
negabat aduentum belli extimescendum, quod eorum causa con-
flatum foret. Deū quippe vel meliori affuturum causæ, vel sedatis
tumultibus, è turbido ac tristi, serenum repentè nitidumque diem
haud dubiè redditurum. Vera cecinit, mitigati præter spem animi
barbarorum, & magno omnium gaudio redintegrata pax est. len-
tiùs inde cautiùsque patres cum Brasiliis agere: non tam quòd sua
ipsi parcerent capiti, quàm ne sermonem aut offensionem popula-
ribus darent: monendo, precando, fœditatem rei demonstrando,
non paucos à nefaria laniena ac popina tandem auulsère. ab aliis
impetratum, vti ad eos, qui capti saginarentur, saltem sibi pateret
alloquium. horum ergo, quando seruare corpora non dabatur, ani-
mis certè omni studio consulebant: Christiana edoctos mysteria,
atque ad salutarè peccatorū detestationē adductos, priusquā rapo-
rètur ad necē, sacro lustrabant latice, dabātque operam, vti ex ho-
stium ludibriis ac teterrima seruitute, ad cœlestia regna protinus
euolarent. sed ne hac quidem ratione miseris diu prospicere licuit.
Mali dæmonis artificio sibi persuaserant aiebantque barbari,
intinctis eo baptismo carnibus, multum de pristina saporis gra-
tia deperire. ac proinde immutata voluntatē, ab illo religionis mu-
nere nostros arcebant. Itaque attenta consultatione demum eò
decursum à patribus, vti neci destinatos supremo die ad patibulum
vsque

vsque prosequerentur, atque interea madenti sudario super aliquam corporis partem furtim expresso, adhibita formula sacramenti, iamque morituros dissimulanter abluerent. id aliquoties tentatum, ex animi sententia cessit. Per idem ferè tempus Lusitanus quidam incolarum casis oberrans, incertum vnde orto iurgio rixare, petimitur. Accendit ea res maiorem in modum animos Europeanum. nulla surgētis etiam tum vrbs habita ratione, vindicandam fremunt eadem, cōsulendum ipso initio incolumitati aduenarū; neque impunitate ac socordia diutius alēdam gentis audaciam. hæc minitabūdi & corā Prætoris & inter se iactare. nec dubiè ad arma itū foret; ai rem Christianā fouēs Deus, barbarorum animos ad æquitatē repenti flexisset. amicitiz ac vicinitaris iura sanguini prætulere. deditus piaculum iræ noxius, &, inaudito apud eas nationes genere poenę, in os bombarde propalam insertus, applicato ad spiraculum igne discerpitur. ea res per agros nuntiata, magnum Brasiliis terrorem incussit; simul etiam, vnus Lusitani casus, ceteros in præsentia nonnihil ab inconsulto ac temetario discursu cohibuit. inde patribus paulo expeditior Euangelii prædicatio cepit esse. magnòque ac fidenti animo sese multitudini subinde immiscētes, densam ignorantiz nebulam, veritatis luce dispellere, opinionum portenta ac monstra fugare, magorum ac veneficorum (quibus deusui simul & quæstui capte mendaciis & errore sunt mentes) præstigias atque fallacias aperire ac tollere nitebantur. In iis præcipua astutia veterator summam sibi auctoritatem vbique pepererat, tamquam pro Æsculapio venditabat sese, ad ægrotos omnes illico aduocabatur. Hunc, Nobrega data opera aggressus, rogat; qua tandem vi res tantras efficiat, illumne consulat Deum, qui totam hanc rerum vniuersitatem verbo condiderit, regiamque ac domicilium habet in cœlo; an tartarei cacodæmonis consuetudine vtatur & opera. impudentissimè arrogantissimeque respondit; se quoque Deum esse, & Deo prognatum; certum etiam hominē coram produxit, a quo grauiter laborante morbum ipse depulisset. illum præterea regnatorem cœli Deum, sibi esse amicissimum, ac sæpe inter nubes tonitrua ac fulmina ostendere sese: & alia eiusmodi multa, superbiz vanitarisque plenissima. Hanc Nobrega tantam audaciam impietatemque non ferens, aduocata cōcione institit singula hominis dicta firmissimis argumentis maxima vocis contentione refellere, conuictumque tandem ac fractum ad sententiam simul morēsque mutandos adduxit, amicè comitèrque pollicitus, se pro illo apud verum Deum fore deprecatorem. ac paulo post, cū se ipse iniciandum sponte obtulisset, in catechumenorum adscriptus est numerum.

numerus. is numerus pro multitudine reliqua oppidò exiguus erat, ægréque admodum necessaria Christianæ sapientiæ præcepta & dogmata capiebant. post diurnam institutionem, qui maxime idonei ad baptismum euasere, vitali fonte lustrati, cumque vnica vxore, cæteris dimissis, ritè coniuncti sunt. ex iis vnus, læticia gestiens, adiit patres: nutu gestuque significans & affirmans, proxima nocte sese apud superos fuisse, incredibili gaudio & suauitate perfusus. Cætera plebs à patriis epulis, & ebrietate, & saltationibus impudicis, & multiplici coniugio abstrahi ac diuelli non poterant. neque in iis volendis vllò pacto respondebat operæ fructus. quocirca socil nequaquam vltra serere super spinas, sed puram aggredi tellurem è veterè præcepto constituent. Infantes primùm quâplurimos in turum recipere (si cui foretante vsum rationis obeunda sit dies) & salutari summi Pastoris nota insignire festinant, patres dein matrèsque familias, precibus, promissis, blandimentis adducunt, vti puerilem ætatem ac sobolem sibi in disciplinam dent. hosce postmodum ipsos, cibo & crepundiis paulatim illectos, omni arte mansuefaciunt. nec pœnitendus fuit labor. siquidem & tradita facillè accipiebant, & retenta fideliter grandioribus natu, quotidianæ consuetudinis & linguæ beneficio, per otium inculcabant; & suo ipsi exemplo sensim cæteros à nefariis atque impuris moribus auercebant. Parentes interea (vt est etiam improbis ipsa per se virtus amabilis) filiorum obsequio, sobrietate, cultu, doctrina lætari, còsque vltra ad proficiendum accendere. ac tantus erat Christianæ institutionis amor, vt piis catechismi carminibus, ac beatis vocibus IESV & MARIÆ, littora, campi, luci perstreperet. Neque ita multis interiectis diebus, Brasili centum maturi baptismi exstiterè. is baptismus quanto maximo licuit apparatu pompaque celebratus est paracto Paschate, qui præcipuè dies, veterè Ecclesiæ instituto, sacris eiusmodi sunt destinati. cæteror catechumenos ad septingentos, dum amplius erudirentur, in aliud tempus, quamquam ingemiscientes & impatientes moræ, differri placuit. Sub eiusmodi rerum initia subito factum, vti neophyti pænè omnes in morbum alui oculorumve ac vatios abscessus inciderent. hæc magi videlicet ad baptismum inuidiosè referre. lauatione illa tentari valetudinem; doctrina ac prædicatione pestem ac perniciem populls importari calumniabantur. Sed ipsorum mendacia & improbitatem, Dei beneficio reddita mox Brasiliis firmitas, appertè redarguit. ea recepta, insistere cum aliis, monitu patrum, oratoria sacræve ædes publicè extruere, quò ad conuersiones & catechismum vndique conuenirent. dux duobus locis magno Christiane rei

rei bono excitata. Agitatum etiam à patribus, (idque dein tempore procedente perfectum est) ut quod de Thesoro iactat Græcia, sparsos per tuguria indigenas, in pagos & oppida cogeret, agris colendis adiuuarent, eorumque cœtus legibus ac magistratibus temperarent. Circa idem ferè tempus, quo Prætor in Brasiliam est missus, Conganis quoque Æthiopibus ab Rege Lusitano pari diligentia & caritate subuentum est. Alphonsus iam ante decesserat Rex, cuius de singulari virtute ac pietate initio demonstrauimus. Successor eius, Iacobus nomine, quamquam Christianis initiatus sacris, tamen ab illius virtutis vestigiis atque itineribus longè deflexerat. Hunc irritati populares, ad patria vitia leui momentoque subant, nec multum erat in Europæis vel insistoribus vel etiam sacrorum administris auxilii, quippe tantum aberant à miseris Æthiopibus verbo aut exemplo iuuandis, ut ipsi potius constringendi vinculis maloque ad officium cogendi viderentur. His rebus cognitis Ioannes Tertius, à Conimbrigenſi collegio quatuor viros in vineam illam, ceteris eandem sorte ardentè operantibus, impetrauit: Christophorum Riberum, Iacobum Diazium, Didaeum Soueraliū, quæ Georgius Vascus præerat, ita ab Olisipone ad celebrem Sancti Thomæ insulam nauigauit, ex qua facilis ad littora Congi tractus est. In ea insula febribus aliisque morbis acerbè vexati, necdum recuperatâ valetudine Pindam emporium Congani transmittunt. Eorum aduentu audito Rex à leucis quinquaginta è proceribus duos obuiam misit. ab iis ipse regiam lignæis equis de more perducti rudis artificii tale commentum est. Cantherio seu pigno doctissima ferme crassitudinis, pedum octo longitudinis, bubulum coriū ad sellæ amplitudinem intédūt, huic ephippio diuicatis cruribus viator insidet, baiuli succollant duo, & ubi longius iter est, succedunt alii. huiusmodi caballis languidos adhuc patres in interiora proiectos, comiter accepit, in Ioannis videlicet gratiam, Rex unâ cum liberis & ciuitate ad Crucem extra mœnia positam honoris causa progressus. Tum illis assignatur hospitium, cuiusmodi Æthiopum ædificia sunt, culmo paleisque contextum. Ibi Soueralius publicè ludum aperuit, sexcentos admodum pueros labore maximo & lissens & Christianis præceptionibus imbuebat. Ceteri ad emendandam populi ac procerum vitam omni ope cōiuxi promūm, dein ad prædicandum ethnicis Euangelium operam consulere, nec sine fructu, quippe intra quatuor mensem Riberus mille septingentos Æthiopas probè institutos, ad Christum adiunxit; Diazius quadringentos, Vascus, trecentos: idemque Vascus cum fido unò duntaxat interprete, viatico proflus nullo, in proximos pagos egressus,

gressus, duo millia & septingentos baptismo expiauit: ac prætor
 templa olim in vrbe Alphonsi beneficio condita, tria in unibus
 excitauit dicauitque; Saluatori vnum, MARIA Adjutrici alterū,
 tertium diuo Ioanni Baptista. ingrauescente dein morbo, domum
 redire coactus: ac reliqui item aduersa conflictati valetudine, (siue
 id è grauitate coeli, siue ex insolentia deterioris cibi contingeret) à
 spiritalibus ministeriis ad necessariam corporum curationē haud
 sine magno ipsorum dolore traducti. Accessit ad prædicationem
 intertumpēdam, Regis quoque alienus a studio religionis animus
 tūm rei Christianæ, quæ ipsius auctoritate ac munificentia in pri-
 mis egeret, segniter admodum ac malignè pro sua parte consule-
 ter: atque inter cætera pessimi exempli delicta, ab improborum
 consuetudine, & a multiplici pellicatu auelli nō posset. Haud pau-
 lo felicior, eadem tempestate, fidei processus erat in India, & Ca-
 pralius Prætor, tuendis ornandisque neophytis, ethnicos ad Chris-
 tum inuitabat. Consilio, auctoritate, ope, Dei seruis & Euangelii
 præconibus aderat. Præter hæc attollētem sese denuo Zamorinū,
 exercitu maturè coacto repressit. Coulerum, Tiracolum, Pananem
 Calecutanæ ditionis, vi cepit, facibusque subjectis incendit, agros
 vastauit, palmeta succidit; magnum numerum æquè maioris ac
 minoris formæ nauium flammis absumpsit. ad extremum dræ Ma-
 labaricæ procures, Calecutani socios ac fœderatos; Cocinō minis-
 trantes, intra Ciēbēm insulam deprehensos obsedit: redactisque
 iam in arctum rebus, nuntius de Alphonsi Noroniz successoris ad-
 uentu in castra perfertur. E Lusitania profectus, Ceilanum attiger-
 rat. ad eius rei famam dilapsi milites, Noroniz visendi cupiditate,
 & Capralius ipse ad prouinciam illi tradendam, vix anno Prætoris
 circumactō, discessit; inde soluta prætor opinionem obsidio. Inter-
 rim ex vltioribus Indis valde iniquos infestosque Euangelio
 sese præbebant reguli Molucenses. ii cū denuo in Lusitanorum
 conspirassent eadem, patefactis insidiis oppressi, viros omnes atque
 consilia ad neophytos ab Christi cultu absterrendos, Caciziorum
 instinctu, verterunt: neque ita difficile fuit, exacerbatos Europæor-
 um iniuriis, flagitiis atque peccatis offensos, neodum in veræ fidei
 ac solidæ virtutis amore fundatos, partim suadendo, partim inse-
 cundo vexandoque conuellere. Ergo, cū alii, quam verò qui Man-
 ricas insulas incolebant, quorum ingens in oppido Tolo erat nu-
 merus, Xauerii patrumque auctoritatis atque institutionis oblit-
 rupto baptismi Sacramento, propalam ab Ecclesia Christoque de-
 sciscerūt, ad eam sacram enertūt, Cruces & sanctorum signa succidit
 Lusitano Rege contempto, Gillelmi tyranni imperio ac ditioni

se se subijciunt. Neque impunè tanta illis impietas cessit: primùm
ager, totius regionis antea feracissimus, mutata subito natura,
squalidus atq; effœtus euasit: conditæ in horrea fruges dira tabe
profus exesce: dulces aquæ, salisugine atque amarore contracto, no-
xiæ redditæ: fame dein ac pestilentia multè omnium ætatum ordi-
numque mortales absumpti. ac reliqui nihilominus in obstinatio-
ne persistere. satisque conspecto, sibi nouum à Lusitanis imminere
bellum, contrà omni arte parare sese; aditus alios muris alios val-
lo fossaque & operibus objectis obstruere; milites ac tormenta
etiam ab Geilolio submissa locis idoneis collocare. Inde cum se
aduersus omnem externam vim sat superque tutos putarent, ac de-
serrimus quisque ferocissimè loqueretur; Lusitani parua, vt solèr,
manu, magnæ rei molem aggressi, cum auxilariis manipulis a-
liquot superueniunt: missique è classe internuntiis, blando ac be-
nigno sermone desertores ad sanitatem reuocare conantur. se non
armis aut multitudine fratres, aut sanguinis auidos accessisse; ve-
rùm salutis ipsorum studio adductos, & omnipotentis Dei præs-
idio atq; ope subnixos: quem illi si pergant spernere, neque eos ad-
missi facinoris pœnitentia capiat; majore in dies mercede sensu-
ros, quàm graui piaculo datam Christo fidem; & inicam cum Lu-
sitano Rege amicitiâ, ac diuinâ pariter & humana fœdera viola-
rint. Aduersus ea cum inflato ac pertinaci animo respondissent
barbari; sat iâ ab ignoto & externo mercatore insultatû indigenis;
non vltrâ ferèdam impotentis dominatus acerbisatem; sibi quoq;
auxilia, machinasque, ac bellica tormenta suppetere; denique se
Christianos nullo pacto futuros, continuo in amentes efferatosq;
euidetior, quàm vnquam aliàs, vindicta cœlestis apparuit. circa
meridiem obscuratus repente sol: densas hinc tenebras cum pau-
di ac tremebundi palparent. ecce tibi rursus, vicini montis è verti-
ce, cum horrendo mugitu crebrisque tonitribus, qualia maiori-
bus tormentis eduntur, sordidum ac terrum erumpit incendium;
tantæque cineris pumicisque & ambustorum igno lapidum vis;
vti propugnacula & muri coronas æquaret. accessit terrarum mo-
tus ingens, quo arbores avulsæ radicibus & inuersæ, testa omnis
diruta præter vnum templo nupèr euerso contiguum, quin, proxi-
ma quoque palus, oppleta saxi & improuisa congerie, latè resta-
gnans; multos mortales vnâ cum brutis animantibus obruit. no-
que horas paucas, vt antè, sed ipsos tres dies noctesque tartareæ
eandem ardor ac sentitia tenuit. Post triduum steterè flammæ; & ca-
ligo discussa: faciliq; ac plano iam aditu Lusitani procul è nau-
bus omnia contemplant, descendunt. ac defensoribus aut exitio
sublatis,

sublatis, aut metu dilapsis, iterum nullo certamine cuncta peruadunt. Arma dein illata Geilolio. is duodeviginti iam annos cuiusdam insula; septem à Ternate leuatas, arce sese tenebat, partim sua manuq; partim etiam ancis munita ballistis, quas ille Christianis interposita hospitii fide captis ac subinde mactatis ademerat. ea Lusitani atq; tertium intra mensem Bernardini Sosa consilio ac virtute potiti sunt. ipse tyrannus, cum viuis in potestate venisset, memor flagitiorū ac scelerum, sibi met. mortem veneno consciiuit. in eius locū filius ab Sosa ceterisq; suffectus. His cognitis rebus confestim illuc ab Ternate Ioannes Beira transmisit. retriitos incolas palatosq; suauī oratione ac familiari vultu contraxit; mōnitosq; per eā defectionē quanto quāque nefario sese obstrinxissent crimine; docuit nihilominus, modò facti pœniteret, non esse cur de venia desperarent: quippe nullum excogitari posse delictum, diuinæ bonitati atque clementiæ par. Multiplici malo emollita iam & subacta erat gētis duritia. hoc altius amantissimi patris monita penetrarunt, ergo vbi sat magno acriq; dolore cōpunctos, & priora consilia cum gemitu detestantes, ac sibi met ipsis iratos animaduertit, bono ac fidenti animo iubet esse: tum solemnī ritu per sacram confessionē expiatis, Ecclesiæ sacrosanctę Christoque salutis humanę parenti restituit. Inde noua rerum omniū facies. pariter hominibus recta mens, laticibus dulcor, telluri fecunditas rediit: luctus, mœror, atq; formido, in gratiarum actiones, hymnos, lætitiāq; cōuersa: denique inaudito miraculo, noxii quoq; mures, qui lata per id tēpus in perniciem gentis et oserant; aquę Australis adspergine protinus ethnicorū in arua cōpulsi, tantū quidē eorū damno, vti vulgo cum Christianis injuriam expostularēt; mox etiā tantis ac tam variis permoti prodigiis, gregatim ad Beirā baptisimi gratia cōfluērēt. iis, quod pater solus cunctis ministrare non posset, sosios à Ternate accersit primū: dein, cum ne ii quidem sufficerent, magistratuum rogatu in Indiā ad subsidia petēda profectus est. Interea Gaspar ista insulæ Armuziæ fines exacto ferme triennio, Goam superiorum accitu seuetit, Iaponios inde Sināsq; si per eosdem superiores liceret, tum etiam Scythas, vt ex ea parte immenso circuitu Romam ipsam adiret, vasto & cœlestibus flammis ardenti agitans animo. Verū in digressu ab Armuzianis haudquaquam ei leue negotium fuit. Non enim precibus duntaxat lacrymisve, vti mos est, ne se desereret, summi pariter infimique tendebant; antica parabatur ei vis; positęque locis opportunē insidiæ: quę ille frustratus, celeri lembo ad Lusitanam peruenit classem, capta, & direpta Carifa Canarinos ad portus eo ipso

tempore nauigantem. ibi ntagnio militum ac nianalis turbæ gaudis in vnam è rostratis acceptus, ad Bazaiunt applicuit. A Bazaino, Antonii Laurerii Franciscani inuitatu, ad salutandos in vicino Christianos excurrit, ab eodem Antonio per Euangelium genitos. Multa, in eo tractu, priscae artis & magnificentiae monimenta visuntur. in iis Canarini fanum quod appellant, vna cum ædibus priuatorum multis, itemque viis & angiporribus, nec non cisteruis ad centum, è solido ac viuo lapide ferramentis excisum. aliud item ex vna petra fanum elephantis vocatur, multis insigne similitudinis, ac duobus præcipue colossis ingentibus, tetra quæ capita, totidem pedes manusque eiusdem operis templum aliud incerto titulo Antonius, ritè expiatum, Christo dicauerat: in templum id Gaspar obuio Christianorum agmine, præcinentibus tubis, effusa cum læticia exceptus, rem diuinam perëgit, grauique & efficaci oratione animatis ad fidem officiumque neophyis, Tanaham inde, Graulamque, postremo Goam cunctis optatissimus appulit. At Xauerus, ex Iapone Indiam, ex India retro Sinarum littora petiturus, primum Christianos in digressu confirmat. Cosmum Turrianum, & Ioannem Fernandum, Amangutlano præficit regi, ipse in Bungum, quod Lusitanorum appulsam audierat nauem, rectè contendit. Rex erat Bungi tum adolescens, & cæcis errorum tenebris inuolutus. attamen cognito quanta Xauerii esset virtus, quanta etiam apud Lusitanos auctoritas, (quorū ille, ut plerique eius tractus dynastæ, cōmercium ac societate expetebat) aduenienti patri sese valde humanum & honorificum præbuit: abeunti, comitem è suis familiaribus cum epistola & donis ad Indiæ Prætorē dedit. idem ceteris è Societate, qui in Iaponem postea misi sunt, eandē humanitatem ac beneuolentiam præstitit; proprium in suo regno domicilium adsignauit; aditum ad Regum finitimorum familiaritatem gratiamque litteris ac nuntiis munlit: quin etiam, in maximo rerum suarum discrimine, inter grauissimas bellorum ac seditionum procellas, eorum saluti & incolumitati præcipua fide curaque consuluit; ab duodetrigesimo demum post Xauerii professionem anno, Christiana sacra suscipiens, quæ ad id usque tempus metu seuerioris disciplinæ fuerat anersatus, de tanti patris nomine Franciscū appellari se voluit. nouissime verò ad Gregorium xiiij. Pont. Max. legatos è regia stirpe, venerationis & obsequii nomine, destinauit: qui Olisiponem, ipsius ferme triennii spatio, perquam ancipiti nauigatione deuecti, & à Philippo Catholico Rege in primis munificè comiterque tractati, bonam Hispaniæ & Italici partem, ut inaudito post omnium seculorum memoriam, ita grauis

mo cunctis principibus populisque spectaculi genere peragrarunt. Cæterum Xauerius, præter Bungensem, de quo dicebamus, Regis internuntium, ex ipso etiam fidelium numero viros duos egregie cordatos assumpsit, Matthæum & Bernardum, ad urbem, usque Romam Iaponicæ indolis exempli causa mittendos, quorum alterum Gotæ mors abstulit, alter, quod intenderat, cursu feliciore peruenit, & ab Ignatio in Societatem acceptus, quo in vulgus obscurior, eo per otium attetior, exquisitas Ecclesiæ Romanæ ceremonias, religionisque, & sacrorum apparatus est contemplatus; celeberrima sanctæ urbis templa, insigni cum animi fructu ac pietatis incremento, non semel obiit; patr. & deinde repertus, multa Iaponiis narraturus, in Lusitania letali correptus morbo, Comibrigæ supremum vitæ actum haud sine plausu peregit. Hisce ergo comitibus a Bungo Xauerius Nouembri mense anni quinquagesimi primi paucis diebus peruenit ad Sinarum insulam Sanctianum, quod conueiebant per ea tempora Lusitani, leucas ab urbe Cantone triginta. ibi inter alios opportunè reditum ad Indos parantem Didacum Pereriam offendit, nauarchum experiètem, & industrium, & Sinarum vtcunque littoribus adsuètum. Cum hoc sua pater de introitu aggrediendæ consilia contulit. Aprius nihil utriusque visum, quàm ab Lusitano Rege ad Regem Sinarum, amicitia & societatis inuendæ cum literis ac donis orator. quam rem infelicitè olim quorundam culpa tentatam, mitigatis ipsa die Sinarum animis, quodò temeritas abesset ac fraus, multo iam nunc melius cessuram, haud inani coniectura sperabant. in huius porro noui legati comitatu posse Christi nuntios in ipsa mediterranea dissimulanter induci, qui vel aliquam linguæ consuetudinem, vel interpretes certè nacti fidos, magno deinde animo, diuino subnixi ope, sementè Euangelii facerent. Cùm ea maximè ratio probaretur, legatione sibi (ni Prætor abnuat) Pereria ipse deposcit: cætera, nempe Xauerius. Hac mente profectos ab Sanctiano, atrox procella è regione Cincei portus inuasit, auulsamque repente scapham, & in ea duos è nautico ministerio Mahometanos ex omniû oculis abstulit. Furebat ventus: aquarû insani môtès vndique minabatur exiti: pauca majoribus demissis antennis, modico tantùm velo tempestatis vim subterfugere nitebantur: memoriâ scaphæ propior metus ac terror cunctis excusserat. Xauerio tantùm ea inuidebat cura, neque id, euadendi consilio si naufragium incideret; sed miserum illud animarum par ab sempiterno interitu vindicandi, nimirum diuinitus concepta spe, si reciperentur, Christianos aliquando futuros. Hoc illi studio accensus, quamquam alieno tum tempore;

intentos gubernaculo nauclerum ac præfectum aggreditur. diu resistentem utrunque monitis, obtestatione, auctoritate peruenit, ut dolones demitti protinus imperent. ægre id exsequuti prorata, mox, cum ne sic quidem è summo speculantibus appareret scapha, pelago sæuiente vela rursus expediunt. Tum, inuicta caritatis ardore ad proram aduolat pater: iniectis antennæ manibus, haud intermissa ad Deum prece, paululum adhuc moræ per summam contentionem exturquet: puerq; iubet, dispiciendi causa, deniq; rudentes ascendere. Cû hæc maximè fierent, ecce subito aduentans præter omniû opinionem scapha cõspicitur. Protinus clamore sublato contracti dolones: atque ad eam expectandâ, cursumque facilius inhibendû, obliqua oneraria contra maris impetum sistitur. appropinquanti dein eminens iniici funem Xaverius vetat, assensu ad ipsum naus latus rectâ accessurâ esse per se: neque aliter factum. per medios fluctus facili admota remiglo, tamdiu stetit, dum tenaciùs religaretur ad puppim. lenitû interea pelagus. Mahometani è tanto periculo sospites, instatè Xaverio cæterisq;, ad Christum extemplo cõuersi. cûcta prorsus vti prædixerat, euenere. scilicet magnitudine rei primò defixi omniû animi: nona dein perfusi lætitia, diuinâ clementiâ guarulantes agnoscunt: ac prospero demû cursu Malacam deferuntur incolumes. ibi solita celebritate pater acceptus, non diu substitit. inspectis tantûm & cõfirmatis in opere sociis, ex ea vrbe Cocinû, Cocino Goâ deuenit, Febuario mense, anno seculi huius quinquagesimo secundo, quatuor nõ totis mēsis è Iapone illuc usq; cõsumptis. eius aduentus, quo diutius ac longius abfuerat, eo maiorem vniuersæ ciuitati lætitiâ attulit, ipse, a descensu, primû omnium, publica nosocomia & sacra cœnobia religiosorû inuisit, dein ad collegiû diuertit. Ibi Gasparem ac socios perquâ suauiter amplexatus, reliquum vnû esse cognoscit, qui dudû in lecto decumberet. is è diuturno ac letali morbo desperatus à cæteris, nunquâ tamen spem abiecerat ipse, modò Xaverius ante supremû adesset diē, neque mendax fuit fiducia, vti valerudinariû ingressus pater, iacentem grato sermone ac salutatione, vti solebat, impertit, impositisque capiti manibus, consueta in eam rem ex Euangelio effatus est verba, illico leuationem sensit agrotus, mox etiam vires omnino recepit. Obpitente dein amicorum turba, nihilominus in maturandam profectionem ingētus, Episcopo Prætorique suas & Pereriæ cogitationes aperuit. laudabiles utriusque visæ. & Prætor haud grauati principem legationis Pereriam declarauit, eisdemque conciliandæ fidei litteras ad Regem Sinarû, nomino Lusitani Regis, attribuit. Cæteris ornamenti donisque regalibus

galibus Pereria suomet sumptu magnificè legationem instruxit, Xaugrius interea, Indicae prouinciæ res, ne quid per ipsius absentia caperent detrimenti, accuratè ordinabat. Ante omnia Gasparem, Paulo Camerte piis aliis muneribus occupato, quamquam inuitum, & comitandi per asperissima quæque patris cupiditate flagrantem, Goano collegio cæterisque præposuit. Ad Bazaini culturam Melchiorum Nonnium, ad Tanahæ Consaluum Rhorerigium, ad Cocini Franciscum Henricum, in Piscarium littas Aloysium Mendium, (qui deinde propter Christum ibidem à Barbaris iugulatus est) ad Sancti Thomæ coloniam, Ioannem Lupium abire iussit. in Lusitaniam verò, atque inde Romam, ad demonstrandum Ioanni primùm Regi tum Ignatio Indicae prouinciæ statum, & petenda ab utroque supplementa, Andreâ Fernândū cum Bernardo Iaponio, uti paulo antè diximus, destinauit. In Iaponensem denique vineâ Cosmo Turriano & Ioanni Fernando subsidiarios designauit Balchazarem Gagum, Petrum Alcaceuam, Eduardum Syluium. hosce Malacam vsque secum ducebat. Hisce aliisque rebus, tum è domestica disciplina, tum è publica utilitate cõpositis, inter pias deduceptium lacrymas faustasque preces & certantia vota discessit xv. Kal. Maii, tertio circiter mense quàm è Iapone redierat. Periculosa in primis ea quoque nauigatio fuit. secundo prouectus statu, ad eò subita ac fœda tempestas inuasit, uti neque nautarum conatus artēve, neque valorum onerūque iactura, superandis fluctibus & naui regendæ sufficerent. Inde, cū exsangues metu, humescentibus virorum etiam alioqui fortium oculis, relictas alii coniuges liberosque, alii retrum & informe genus leti miserarentur, ingenti animo pater in medium prodiens, pauorem atque formidinem singulis demersa, excitare iacentes, certo vultu ac sermone haud dubiam Dei benignitate salutem omnibus pollicent. Castellum dein onerariq; scandit in: repidus. reliquiariam thecam è collo sibi detrahit: lineaque suspensam, vnus triniq; Dei nominibus fideliter inuocatis, mari mergit, ac rursus ad cœlestium pacem exposcendam, sub tabulata succedit. Haud ita in longum extenderat preces: cū è dira procella, turbidòque ac fulminante cœlo, optata lux primū, mox plena tràquillitas rediit. Hinc recreati Lusitani cū se defunctos iam periculis crederent, apertè monuit Dei seruus, haud lenius adhuc superesse discrimen, neque falsa prædixit in breuia syrtēsq; paulo pòst illata carina, cū aliquā, diu ipsa inarassent vada, vectoribus pariter ac nautis nouo horrore intremementibus, eodem deprecatore in altum euasit. Malacam deinde peruentum, ex ea urbe pater Balchazarem Gagum eiusque

confortes in Iaponem sine cunctatione transmisit. ipse cum Pereria sese ad reliquum itineris conficiendum parabat. Bono iam loco videbatur esse res, quippe non modico navigationis emenso iam spatio: & oratore cæterisque ad suas cuiusque partes ritè obundas accensis: cum repente, unde minimè oportuerat, graui tum Christianæ rei damno, tum bonorum dolore discussa tota legatio est. Præfectus eo tempore Malacam obtinebat, haud satis æquo in Pereriaz dignitatem animo, ac proinde coloniaz infrequentiam causatus, acceptasque clades, & imminens ab Aceno bellum nauem legati, legatumque ipsum, è portu excedere iussit. Neque, obfirmatâ illius mentem, aut amicorum hortamenta, aut Pereriaz obtestationes, aut Prætoris decretum ac litteræ, aut Xauerii expostulatio, causæque bonitas, & Pontificia ipsa cum cælestibus diris minisque diplomata flectere valuerant. denique, quaptam in eo negotio diligentiam & alacritatē, vel certa cum impensa periculoque præstiterat designatus orator, tã se alter hic, nobilissimæ legationi actionique infestum aduersarium præbuit. Neque verò, in hac etiã vita, (ne quis indormire Deum rebus humanis putet) debita meritis vtriusque stipendia defuere: siquidem Præfectum execrantibus quacunque incedebat viris feminisque, elefantiaca primùm inuaserunt Iues: deinde, haud vno crimine, sed peculatus præsertim ac rapinarum accersitus, magistratu deiectus, carenis onustus, in Lusitaniã Regis iussu transfectus est. ibi cognita causa, damnatus, rodactis in fiscum bonis; ad hæc, morbo in dies ingrauescente, quod reliquum vitæ fuit, per summam, & animi ægritudinem, & corporis sceditatem, egens, infamis, ab omnibus contemptus exegit. Contra, Pereria, egregii studii conatusque non modò præclarum ex optimi cuiusque commendatione, atque aded ex ipsa cōsciētia fructum, sed etiam splendida & opima postmodum à munificentissimo Rege præmia reculit. Xauerius autem, quamquam tanto præsidio ac spe subito destitutus; haud ramen idcirco despondit animū. neque cōsiliū saluberrimæ expeditionis abiiecit. Solatus Peteriam, atque ad obliuiscendam injuriã, & condonandas Christo inimicitias adhortatus, itinere capto perrexit ipse cum vno è Societate Alexio Ferreria, externisque pueris duobus, quorum alter alienigena Sinensem linguam penitus ignorabat; alter, cui nomen Antonius à Sancta fide genere Sina, in Goano diui Pauli seminario à primis educatus annis, perennem retinebat patriæ linguæ noticiam. Hoc tantulo cominatu Sanctianum reuēctus pater, ante omnia in lictore temporariam ædiculam ex obuia materia raptim extruxit. ibi rem diuinam quotidie facere, & Lusitanos negotiatores omni officio adiun-

adiuvare, uti solebar, instituit. simul, è Sinis, qui ad eam insulâ cōmerelli causa yentitabant, peritum interpretem sibi paravit, qui tamen postea, iniecto iudicii pœnarumque metu, sefellit fidem. ab aliis, de gentis quotidie moribus, legibus, institutis, diligenter quærebat, nec non de ratione insinuandi se in eas vrbes hominûmque colloquia. quam illi rationem, cum sine evidenti capitis discrimine propter seuerissimam interposita edicta iniri negarent posse; tamen Xauerus, ex iis quæ de Sinarum indole ingenioque subinde audiebat, acriore in dies accendebatur studio, tam docilem, tam politam aliqui nationem è gentili caligine ac tenebris eruendi: ac modò Euangelium afferre miseris quoquomodo liceret; omnes cruciatus ac morrem cum eorum salute nō solū æquo, sed etiam libenti paciscebatur animo. Huic patris voluntati studiisque maxime Lusitani obstitabant, cum ipsius caritate, quem diligebant omnes ac reueriebantur tunc; tum verò nimia quadam sollicitudine, & anxia cura fortunarum suarum; graui scilicet pauore concepto, ne vetitos intra fines publica nulla fide subito deprehensus Europæus advena sacerdosque, non ipse tantum aserbissimas illico daret pœnas, verum etiam denuo in Lusitanum omne nomen, regionum fatellitum furorem atque iras accenderet. atque ob id ipsum crudelitas eorum cum vetera documenta promebant, tum etiam recens in Lusitanos aliquot edita, qui tempestate in littus eiekti, comprehensi confestim ab incolis, terribilissimo etiam tum carcere tenerentur, quod si naufragis & eiektitiis euenisset; quid tandem illi futurum, qui se se, prudens volensque, nullis cuiusquam opibus vel commendatione fultus, intra illorum præsidia & septa non dubitasset includere? Deinde, ut maximè cuncta experiri libitum foret, quam tandem facultatem habitura esset res? calcaturumne cum comitibus æquoratan, ceterum ferè millia passuum (quantum interesset spatii) trabe vel tabula traiekturos? nam portitoris quidem & nauicularij nullam omnino fore copiam. Lusitanas, omni appulsu continentis arceri. Sinis, capitale esse, quèquam externum iniussu Præfectorum inferre. quod si quis adductus pretio, suam in id operam quamuis occultè detulisset; verendum tamen, ne pernumerata mercede, receptum cum inermi socio puerisque peregrinum, vel in deserta quapiam insula per scelus exponeret; vel breuiore facinoris compendio, ne quid iudicii emanare posset, in altum è naui proticeret. Cum hæc à terrorum à Lusitanis haud absurdè proponerentur; nunquam tamen Xauerus de sententia potuit demoueri: tantum, quod ad ipsorum incolumitatem ac mercimonia pertineret, omnem illis dempsit timorem; persanctè pollicitus, nō ante se quò

tendebat iturum, quam confectis ipsi negotiis ab Săctiano solutis-
 sent. cæterū à transmissione in id tēpus præparanda non destitit, a-
 liquandiu nullo succēssu, quippe Sinæ infitores, ad quos erat ne-
 cessariō cōfugiendū, appellati ea de re, vulgō negabāt: ad extremū
 tamen pecunia cūctus est vnus. huic cū Xauerio in hæc pacta com-
 venit; Sinā lembū, occultādæ rei gratia excluso omni alio remige,
 nauta, vectore, suis durtaxat filiis famulisque ad iter in diem certā
 instrueret, transuectum in suburbia Cantonis patrē ad tres qua-
 tuorve dies clā haberet apud se; tum intēpesta nocte cum sarcinula
 & libris ad portā vrbis nemine conscio destitueret; vnde perductus
 (quod extēplo videlicet erat futurū) ad tribunalia, quicquid libere
 ibi de religione, alijsve de rebus, periculo suo palā explicaret, Xau-
 rius vicissim, cuius opera transuectus fuisset, prorsushaberet occult-
 tum: eidēque nauli nomīne daret piperis, quod ducentorum paulo
 amplius aureorum efficeret summam. id piper Xauerio Lusitani,
 quādo eū ab incepto reuocare nequuerant, in idipsum pro amici-
 tia fuerant elargiti. ea pactiōe transacta pater interea omnis tor-
 menti patientiā assiduē meditari: martyrii palmam cum animarū
 salute coniunctā dies noctesque sibi proponere: conditum profe-
 ctioni tempus per summam cupiditatem expectare. Inter hæc ab-
 euntibus paulatim Lusitanis, aduersa valetudine laborantē Ferre-
 riam, ne sibi in tam ancipiti re impedimento foret, in Indiam tem-
 pestiuē remiserat. mox ipse quoque in febrem incidit: qua dies ali-
 quot acerbē vexatus, cū onerariæ in salo iactationem ægre ad-
 modum ferret; in casam inde se se recepit apertam, ventōque ac fri-
 gori peruiam, ex iis quas ad extremam lictoris oram; Lusitani ab Si-
 nis ædificatione prohibiti, è paleis ac ramalibus momento excita-
 re, atque in discessu disturbare consueuerant. Ibi quinto ab disces-
 su die, dum Sinam ex composito portitorem expectat, nauarchis
 iam Lusitanis præter vnum cunctis ex eo loco profectis; cum ad re-
 focillandas vires nihil omnino suppeteret, in summa rerum omniū
 egestate, germanus Christi in morte pariter & in vita discipulus,
 accēsa diuino amore iacula è psalmis ferme petita, subinde in cor-
 lum emittens, IESVM Q. ac MARIAM suauiter inuocans, è corpo-
 re, ex quo iam pridem eminebat, excessit. iv. Nonas Decēbris, anno
 Christi nati (nam de ipsius quidem ætate nil traditur) supra sc̄s qui-
 millesimum quinquagesimo secundo: Indicæ verò suæ peregrina-
 tionis, vndecimo. Ea de re seriū moniti Lusitani inærentes, accu-
 runt: mirantur habitum quiescētī quam mortuo propiorem; com-
 positos artus, decoram faciem, ipsa denique pietatem adhuc spirā-
 tia lineamenta, dēiū rati id quod erat, indignum ac nefas, tanti sa-
 cerdotis

sacerdotis corpus, tamque de Lusitano vel in primis genere benemeriti, nullo exsequiarum honore, desertis in locis & barbaro solo relinquere, cum ipsis vestimentis in arcam inclusum, viua operiūt calce, quo celerius exessit acrimonia carnibus, nuda secum ossa deportent; ipsam deim arcam deserto & squalido quodam in eius insulæ colle defodiunt. post dies aliquot confectis negotiis ad sepulcrum vniversi conueniunt, corpus diligenter inspiciunt attrectantque; non modò integrum, solidumque, & aspectu iucundum inveniunt, sed etiā, quo magis obstupere, suauiter admodum fragrans. læti suā de viri sanctitate opinionem comprobari diuinitus, in eadem viua calce atea reconditum, venerabundi omnes in nauem imponunt. Inde Malacam deuectum, prodeuntibus obuiam cum solemnī pompa oppidanis, excipitur, & sua impensa suus procurator Didaco Pereria, qui nondum abierat, in eadem Beatæ Virginis, ubi collegium est hodie Societatis, defertur, iam testius a morte agebat mensis. arcam sacerdotes & amici rursus aperiunt: nihilo minus incorruptū extrahunt mirabūdi, ac Lusitanico more (haud dubio Dei nutu, quo liquidius postea de admirabili integritate cōstaret) terræ ipsi mandant nullo capse tubulæve munimine, puluino duntaxat ceruici subiecto, & obtecta sudario facie. quinque ipsos menses eū in eo tupaulo iacuisse, è fociis quidam missus ad Xaveriū inuestigandum ab Goa superuenit, (quem nos deinde Romæ hæc eadē ab aliis antè perscripta memorantē audiuimus) is auiditate ac studio explorandi cernēdique oculis quæ ferebat fama, sarcophagum detegit; mirum dictu, puluinum ac sudarium purpureo cruore tinctum offendit, dum funeris administri terram superingerunt inculcantque inter sepeliendum expresso. cæterum corpus totum planè illæsum, & eadem quæ ferebatur odoris suauitate: quin etiam (quod super omne miraculum fuit) vestimenta ipsa, crepidæque, & extimū lintheum, aded recenti specie, vt illo ipso Melchior Nonnins in Iapone deinde, quemadmodum diui Pauli eremitæ palmea quoddam tunica diuus Antonius, ita ad celeberrimas quasque gratulationes & cæremonias vti consueuerit. clara profectò ac testata sancti patris virginitate ac sanctimonia, (quamquam aliis quoque argumentis antè iam nota) quando neque calcis viuz caustica vis, neque telluris humor ac situs, defuncti carnes aut amictum vlla ex parte labefactare valuerunt. Quo indignius visum omnibus, vterā in defosso haberi corpus, tanto tamque honorifico Dei munere custoditum. in iis Didacus Pereria, memor amicitiae ac meritorum, elegantiore materia formæque arcam aliam damasceno serico subuendam, aureo textili desuper obtegendā curauit.

in eam trāslatum corpus idoneo loco ad vsque tempus ladicæ nauigationis est habitum, quo ipso tempore Indiam repetens Cosmi Turriani missu Petrus Alcaccua, Malacam ex Iapone delatus, impositum in onerariam sacrum thesaurum vnā cum altero de quo dicebam locis asportat, præseps vtrique nauigantibus ac salutare præsidium; si quidem nauim, diffracto gubernaculo, vadis impactā aliquoties, præsentī illius opē, cuius vehēbant exuias, haud dubiē seruata fuisse cūm alii, cum nauarchus ipse restatus est: idē quo actuario Goam celerī cursu præueniens, rem totā patribus nuntiāuit. ex iis quātuor cum totidē à catechesi pueris, biremi regia, tardius nauiganti onerariæ ad Baticalam occurrunt, arcā denuo referant sero decimo iam ab obitu mense; æquē in corruptam corpus ac vestimenta, gaudio simul ac stupore attoniti, deprehendūt. Arca iterum clauā in biremem eo quem dixi ornatu deponitur. nauis sublati unde quaque vexillis tormenta festo cum reboaru displodūt. eodīq sub vesperam à Baticala ad Goam biremis rediit. arca noctem vnā in aridula Deiparæ Virginis custoditur, passibus ab vrbe mille quingentis. postridie manē confestim Prætor ac procures, Canonicoꝝ ac Misericordiæ sodalitia, ingens præterea oppidanorum vis, & diui Pauli collegium omne, corpori extra portas obuiā prodie. reliqua multitudo ad spectaculum offusa, parietes, fenestras, plateas, ita compleuerat, vt in reditu summoueri vix posset. cum ceteris candidati nonaginta præibant pueri, sequebantur clerus, & magistratus, ac nobilium ordines: quacūq; pium incedebat agmen, multa erant passim odora menta disposita. feretri latus vtrūque thuribula ex argento affabre facta cingebant; diui Pauli templum quo inferebatur, oū per eos ipsos dies hebdomadæ sacrosanctæ agerentur solemnia, nihilominus albo peristromate conuestientio: cuncta sobriam ad hilaritatem lætitiāque cōposita. Hoc maximē modo corpūs acceptum, & statim in diui Pauli sacello, tectum vti erat, magna cum veneratione repositum est. ibi quominus tertium aperto iam loco palam ostenderetur, effugitantibus pariter summis infimisq; negari non potuit: veruntamen ad interospiendum obiecti cancelli, ne applicuissō rosaria, impressisse oscula virginis carnibus, semel iterumq; palpassq; nō satis habentes; insuper (quod apparebat futurum) in frustra & præsemina ceterasq; reliquias inuolarent. in eo sacello sex amplius dies ac noctes habitum summo ac perpetuo omnium ætatum, nationum, ordinumq; concursu, neque interea ab vnoquopiam è superiore loco pater est laudatus, vt affolet. pro laudatore populus fuit. alii quippe recanditam viæ doctrinam & sapiētiā,

ut dicendi vim copiamque: alii prudentiam, vsumque rerum; & longinquas peregrinationes ac plenas; alii comitatem ac mansuetudinem, & sine fastu vel arrogancia grauitatem, sine indignitate submissionem; sine furo pudorem atque modestiam; alii castimoniam insignem, & voluntariam paupertatem, & longa ieiunia vigiliisque; alii subleuatas egentium angustias, orbis educationem ac disciplinam; viduarum ac virginum pudicitiam egregie custoditam; curatos per summam patientiam ac sedulitatem aegros, dirēptas plurimorum inimicitias; alii verissimas pręditiones atque miracula; (multo videlicet plura quam quę nos aliō properantes attigimus) ac partim Christianorum greges à perditō vitę genere ad meliorem frugem, partim ethnicorum ab Saronę seruitute ad Christi fidem obsequiumque traductos, horumque tutelę, cōmodis, ornamentis omni ratione consultum; alii denique magnitudinem animi in rebus atduis capeffendis, constantiam in promouēdis, & quod super omnia mirandum, adeō salubri temperamento mistam actione contemplationem; vt cū vtranque coleret propemodum ex æquo, neutra tamen officeret alteri: hæc, inquam, & alia pro suo quisque sensu lacrymantes in cœlum efferre. Interea hæc femine quæriduo, cū latius iam in apertō fuisse videretur, ab sociis arca iuxta maximam arā lato certo reponitur, & claustro munitur. Huius tantę gratulationis Gaspas adesse non potuit, ad æterna, vti sperandum est, gaudia paucos ante menses euectus. Is Indicę prouincię administrationē suscepta, publicę priuatimque multa præclare instituit, quorum hodieque vsus cum vbertimo perseverat animarum fructu: domique in domesticam pariter disciplinam & communem Ecclesiasticam utilitatem intentus, affecto iam corpore acerbis grauissimę quā fere posset imperitat; inter concionandi ardorem & contentionem defectus repente viribus; intra pulpitum concidit: collecto dein spiritu domum regressus, acricque correptus febre; mox inter sodalium caros amplexus animam efflavit. XV. Kalend. Nouemb. anno seculi huiusce quinquagesimo tertio. clatus est magno ciuitatis luctu, quā sibi suisque vniuersam excellenti caritate officiisque deuinxerat. Sub hæc, ab Iaponiis dynastis littorē ad Prætorem allatę fœdus & amicitiam vltro petebant: ac sive id ex animo, siue gratię causa, nuntios Euangelii, & sapientię Christianę magistros. ea re permotus, vt æquū erat, successor Gaspas Melchior Nonnius Lusitanus, commendata vicariis citiore prouincia, cum sociis aliquot Iaponem petere intendit. Ingens dudum in iis locis erat perturbatio rerum omnium. Amaguti Regem inter ac populares

atrox ac periculofum exstitorat bellum; nec nisi Regis & filiorum interitu reſtincta ſeditio. in Bangi quoque Regem aliquot principum cōjuratio eruperat. ii, commiſſo demum prælio, viſti cæſique, orti deinde nonnihil ab armis fuit, patres ad prædicationem & conſueſta munia rediēre ac Deus item ſignis atque miraculis adjuuabat. ægroti debilesque luſtrali vè plurimum aqua ſanari: ex inſeſſis diuturna poſſeſſione corporibus, Dei verbo ſugata dæmonia. hæc & alia minimè, dectant Euangelii firmamenta: ſed nondum idcirco notabilis ſiebat ad rectam fidem acceſſio. Pauperes ferme & inferiorum ordinum homines colla ſalutari ſubdebant iugo. contumax etiam tum & ſaſtidioſa, verum tamen manus olim datura, nobilitas à Chriſtiana humilitate ac manſuetudine egentiumque ac vulgi conſortio valde abhorrebat.

LIBRI QVINTI-DECIMI FINIS.

HISTORiarVM

INDICarVM

LIBER SEXTVS-DECIMVS.

INTER hosce tam varios dubioſque rei Chriſtiane ſuccellus, ſpentiſſimum & granioſum apud Ceilaniōs quoque bellum exarſit. Columbo-
no Regi, qui Gortam pariter inſignem obtinebat urbem, tres erant ſpioris filii, ad quos, de morē gentis, hæreditas pertinebat. ii, expectum ab inſita dominandi libidine regnum, ſeneſta auunculi deſineri agre ferentes, facta cōjuratōne Regem interimitunt. inde ita inter ſe opes & imperium partiuntur, vti nati maximus, nomine Parca Pandar, ſuis populis è regali ſolio diceret; minimus, cui Madunio nomen, (medio paucos intra dies extincto) militaribus copiis tum ſtipendio ac poteſtate præſſet. Ac primò quidē concedibus inter ſe animis agere viſi: mox (væ eſt omnis dominationis malè ſida ſocietas) capitales inter verumque diſſenſiones exorta. Queri Madunius, non pro dignitate meritisque tractari ſe, quippe qui præcipuo periculo

timulo & audacia nefariam vim ac sceleratas manus auunculo, cæ-
 teris hortantibus, attulisset; magisq; sese in dies à Patre consuetu-
 dine rationibusque alienum ostendere. at ille, nouis quotidie sese
 caputq; suum præditiis aduersus fraternas insidias impieratæque
 munire. inter cætera, cū Lusitanq; Rege per supplices litteras egit
 obtinuitque, uti nepotem ex filia, contra consuetudinem, exclusio
 Madunio, in regni successione iusq; adoptaret. tunc actiore incē-
 sus ira Madunius, exercitu coacto apertum fratri bellum inferre,
 Cortanos euasare fines, ad oppidum castra mouere non dubitat.
 Rex item, ne contra laironem ac perduellum, aggere moribusq;
 potius, quā armis ac virtute sese tutari videretur; male auspicato e-
 ductis extra oppidum copiis, idoneo confidet loco. erat in eius ca-
 stris auxiliaria Lusitanorum cohors. ex iis gregarius quidam (te-
 mere, an à Madunio corruptus, incertū) plumbeo missili sine me-
 tu suis obuersantem Regem interficit. Tum procures in urbem ex-
 templo sese recipiunt; nepotēque Patre, regis cōmuni consensu
 decoratum insignibus, in auita collocant sede. mox, diffusi adoles-
 centis ætati, ac popularium animis, instante præsertim ac minitā-
 te Madunio, notum ab Noronia Prætoris subsidium petunt. Ille
 sine mora instruit classem: impositisque Lusitanorum millibus ad-
 modum tribus, ipsemet eam expeditionem obire constituit. præ-
 tendebatur bello, vetus cum Columbano fœdus, & pia pueri pænē
 circumuenti defensio. sed arcana suberat profectiois illecebra, q̃
 à quibusdam pro certo acceperat Prætor, auri argentique thesau-
 rum in vrbe Columbo repertum, quo si poritus foret; & Lusitanum
 crebra erogatione exinanitum ærarium opportunè suppleri, & se
 suosque facili negotio ditari posse consideret. Hac mente consi-
 lioque profectus, incolumi classe Columbum defertur, leucas ab
 vrbe Goa ducētas. descensione facta, primum omnium in thesauri
 perscrutationē toto pectore incubuit: & exacerbatis peræri qua-
 sitione oppidanis, aded ut non pauci ad hostem subinde transfrent;
 ingenti labore miseriæque tandem eruit, quod aureorum centum
 millium summam expleret, quantum in classis bellique apparatus
 insumpserat. Inter hæc Madunius contractis vndique copiis intra
 Ceitauacam urbem, à Columbo noctem introrsus leucas; intenta
 cura sese munire pergebat. Promotis eò signis Prætor haud magna
 mole urbem expugnat; direptamque, ferro & flammis excindit: de
 Maduni exitu nihil traditur. inde, firmato pupilli regno, quā in-
 uenta pecunia latior clariorque, Goam sospes reuertit. Ab Goa,
 renouato impetu, Ciembē insulam petit, receptaculum latronum
 Malabarium, in Cocinēsis regis damna perniciemq; imminētium.

hanc frustra nuper à Caprati circumfessam, ipse haud incruentè victoria tandem cepit; Malabaribus partim cæsis, partim in servitutem abductis. Circa idem tēpus, avidè cupienti Solimano Turcarum tyranno, occupandæ Armuziæ vicinique tractus oblata de novo spes, Mahometanis inquilinis odio Lusitanorum per clandestinos idem nuntios litterasque sollicitantibus. ea si obtinisset loca, perbrevis in Cambajam & Indiam transitu, Lusitanos quoque suosisimi commercij fructibus, & iniusta longinqui maris possessione, facillimè depulsurum. Eiusmodi stimulis incitatus Turca cupidus præsertim delendæ ignominia ad Diem priore bello susceptæ; Peribecum vnum è Præfectis, qui ad Mecam agebat, classem ab Suezio properè iubet accerlere; & Aden claustra quàm occultissimè præteruectum, Arabia Felicis quicquid Lusitanorum custodia teneretur, necnon Armuzianos fines, repentino aduentu (si res patiafuri) nuadere; cum eo tamen, uti ad colligendam clementia famam, incolarum animos benigna oratione ac promissis alliteret prius, quàm incendiis, cædibus, populatione vexaret. Ille, trirēibus quinque & viginti, onerariis duabus exemplo deductis, orpatisque, celeritate vsus & secunda navigatione. Mascatum applicuit, Lusitani sexaginta, duce Ioanne Olisiponensi, eam arcem obtinebant. ij, vel subito classis appullu perterriti, vel à conmeatibus imparati; Peribeco salvis corporibus & libertate deditionem faciunt: eiusq; mox deditionis luere piaculum; à barbaro, contra pactionis fidem & Solimani mandata, male mulctati & in custodiam & vincla coniecti. Eius rei fama pauidis illico nuntiis Armuziam allata, cum in maius, ut sit, cuncta certatim augerent; ita occæcavit animos omnium, uti amentes repentino terrore Mahometani pariter & Christiani diffugerint. Rex cum proceribus intuta iam sese receperat loca. ciues & inquilini, partim atreptis quæ carissima habebant, partim etiam præformidine ac festinatione relictis; alios alij montes, alij proximas insulas petunt. duo tum ad Armuziam è Societate Iesv agebant patres: eorum alter, ad nãpandam in extremo discrimine Lusitanis operam, sese cum ijs in arcem inclusit; alter neophytos, ne mortis metu à Christo deficerent, corrogatis in alimenta pecuniis, ad Mogastanem continētis oppidum ingenti labore traiecit, eumque ibi gregem ad vsque tractum illius tempestatis cum fide curaque tutatus est. At Peribecus obuius nemine prouectus, vacuum hominibus, gaza refertam urbem, ad Turumbacum ab arce procul ingreditur; aduersus Lusitanorum eruptiones militem idoneo loco disponit; dein exteris deripiendi oppidi signum dat. Pauca tum grant emporia Armuzia-

diuitiis comparanda: usque ad eò multi omnium ferme nationum institores varias illuc primæ notæ merces opesque congefserant. Ergo tantum pretiosæ vestis, gemmarum, & vnionum, auriq; & argenti exhaustum; quantum alioquin expedita ad iter faciendum aliquot nauigla capere potuerunt. exposita dein ad arcem oppugnandam & aprè locata muralia torinenta. queis Peribecus præcipuè infestum sibi vnum è propugnaculis tanta pilarum vi sine intermissione quassauit, vti solutis iuncturis bona pars muri prociderit. adeoque certis ictibus pares globi in aduersa tormentorum ora contorti, vt nostris amplius ex eò loco iaculandi facultatem eriperent; nequè inter verberationem omnino quisquam ostendere sese pro pinnis auderet. Ea edita strage, haud tamè ad subeundum, conferendasque manus Turcæ animus fuit; siue ad asportandam festinarèt prædâ, seu præsidij magnitudine territus, quòd Lusitanos bellatores amplius ostingētos, omnibus rebus ad sustinendam vel oppugnationem vel obsidionem instructos, arcē contineri non dubiè comperisset. Ostentata igitur in speciem, dein ommissa pugna, Queixomem insulam, quò multos ex vrbe confugisse audierat, protinus petijt: oppressisque ac variè cruciatis, quicquid secum asportauerant fortunarum extorsit. inde grauè spoliis classem ad Bazoram urbem, quæ in intimo est Persico sinu Turcicæ ditionis, applicuit. ibi recognitz manubiæ, & è molesta iactatione refectus miles. At Goam vt primùm circumsideri ab Turcis Armuzianos allatum est; Prætor, quanta maxima potuit classe exercitusque coacto, Diem sine mora processit. inde, ne prædiis Indiâ nudaret, cum parte copiarum Antonium Noroniam iuber Armuziâ pergere. Profectus, desertam direptamque urbem, itemque solutâ dudum arcis obsidionem inuenit. intento dein repocandis habitatoribus, triremes duas è freto in altum egredi nuntiatur. Peribecus, Mecam ante hyemem rediturus, pretiosissimis vtramque rebus onustam, nocte per summum silentium à Bazora soluerat, reliquis deinceps pari silentio sequentibus. Ad harum conspectum Antonius confestim, anchoralibus præcis, abeuntem latronem insequitur; ille, ante capto iam spatio, per summam & remigum cōsentionem, & nautarum industriam, vix tamen atque ægre instantium ab tergo Lusitanorum effugit manus. Inde mœrens tam paruo sibi momento elapsum hostem Antonius Armuziam reuertit; aditaque Régis iussu arcis præfectura, classem, vti madauerat, Prætor, Didaco Noroniz tradidit. Eius ope ac, præsentia dum fauces freti vicinamque oram attentè percurSAT, profugi maris accolæ in patrias repocati sedes, inclusi que intra sinum hostes, capto haud

semel impetu cum ex angustiis erumpere conati essent, oneratis duabus amissis præclare cohibiti, quoad urgente demum hyeme Turca Bazoram, Noronla Goam in hyberna concessit. neque iis dum exactis, Prætor, cui puniendæ Turcarum audaciæ cura vivebat in pectore, Fernandum filium cum magno navium ac militum numero ad easdem obsidendas fauces maturè transmisit. is celerè cursu in Arabiæ conspectum delatus, speculatoriis navigiis quouersum dimissis, cognoscit partem trirēmium, cæteris ex intervallo sequentibus, cursum ad fauces intendere. continuò classarios ad demendum hominū Lusitano dedecus, atque ad ultiscendas fratrum ac sociorum injurias cohortatus, ad Rosalgatum promontorium dirigi proras jubet. inde oram legens, circa Mascatū obuias trirēmes habuit octo: ex vitandicongressus causa, cum litus propemodum singulæ abradetēt, Fernandus è celsarū numero tres rostratas, castellorum instar, ultro in arenam inflatis velis inferre non dubitat. inde transitu alucis ac missilibus intereluso, habiliores ad cursum dromones & expedita navigia, quæ remis agerentur, egregio milite instructa, in hostes immittit. ii, desperatis rebus, cum jactura trirēmium sese in terram parantes ejicere, oppressi celeritate nostrarum navium trucidantur: ac nullo præ certamine trirēmes abductæ, cæteris Turcis è longinquo spectantibus, qui subrum casu perterriti, ac Mecam ne si liceret quidem tanta accepta clade redire non ausi, longiore ambitu in Cambaiæ fines ad Cindiscanem regulum perfugere. is, in fidem acceptos ac supplices, repetente dein Lusitano, ita servavit, ut in eius gratiam trirēmes, ad unam omnes membratim dissolutas, ad navigandum prorsus inutiles fecerit. Eam satisfactionem Prætor Lusitanus accepit. Fernandus interim, haud levi parva victoria, quominus sincero gaudio frueretur, cura de illis in brevia rostratis agebat: ne infixæ penitus euelli non possent. verum postquam plenior accedente æstu paulatim alleuari cæptæ, iamque salo prorsus libere atque agiles innabant; tum verò plausus & clamor militum ac nautarum exortus, velisque in Orientem datis, Goami incolumes ingenti omnium gaudio perueniunt. At Peribeco, cum duabus quas dixi trirēnibus prospera navigatione Mecam reuēctis, male partis opibus diutius frui non licuit. Solimani iussu, cum rei gestæ seriem postea didicisset, execrandæ sapientitatis atque perfidiæ pœnas capite abscisso persoluit. Per idem ferè tempus, periclitanti Paramanæ Ecclesiæ priuato consilio ac virtute subuentum. Indici maris oram, præsertim quæ ad Cori promontorium vergit, distractis tum in diuersa Lusitanis viribus, Malabares, Turcis immi-

ſi, latrociniis & incuſſionibus infeſtam nomini Chriſtiano red-
 diderant; natibus ad viginti, anni vix ſpatio intercēptis: lidem op-
 pidum Punicale, oppugnantibus ab terra Mahometanis, admo-
 ta ipſi claſſe vi ceperant, Henrico Henricio è ſocietate I E S V,
 nec non præſecto præſidii Luſitani eum vxore ac liberis & quin-
 quaginta militibus in cuſtodiam datis: quòdque multo erat
 deteſtabilius, Parauanos aliòſque neophytos ad quinquaginta
 millia variis artibus ab Chriſto abducere nitebantur. Eius rei
 Cocinum multiplex iam fama peruenerat itemque per litteras
 Parauæ Chriſtiani tam duris in rebus opem ab ea ciuitate preci-
 bus infimis implorabant. ac demum, instanti minaciter hoſti, ve
 Chriſtiana deferrent ſacta, conſenſu reſponderant, niſi intra
 quintum diem ſubſidium à Luſitanis veniſſet, tum ſe de religio-
 ne deliberaturos. Interim Cocini cognito ſociorum extremo
 diſcrimine, ingens inceſſerat dolor, quòd ærario exhauſto, & ab-
 ſente magna parte iuuentutis ac nauium, publicè Parauis opitu-
 landi nulla eſſet facultas. Inde cum vulgò moeſti perplexiq;, caſum
 vicinæ Eccleſiæ miſerantes, hærerent, Egidius Fernandus Catual-
 liſ in communi cauſa præcipuam Chriſtianiſ operam nauare cō-
 ſtituit, eximia pietate pariter ac fortitudine vir; quā nuper in ob-
 ſidione Malacenſi nobilitauerat. Is contracta vndique pecunia, &
 omni pænè domeſtico instrumento in idipſum oppignerato; quā-
 uis tam è crute altero laboraret; biremes quatuor, manciuum v-
 nam, (actuarii genus id eſt) conſeſſim omnibus ad bellū rebus or-
 nauit. multis deinde cum lacrymis per ſacram cōfeſſionem expia-
 tus, celeſtiq; reſectus cibo, in hoſtes duxit intrepidus: eoſque ad
 Calecatem vicum aſſecurus; vno I E S V nomine fidenter inuo-
 cato, renouatis quæ iam conſenuiſſe videbantur militiæ Luſita-
 næ miraculis, roſtratas minores duodecim, lenunculos, quos vo-
 cant cialarones, amplius quadraginta, momento fudit fugauitq;
 in tertam dein egreſſus, Mahometanorum ædificiis ignem iniecit;
 Henricumque graua & acerba multa perpeſſum, cum reliqua Lu-
 ſitanorum manu è vinclis eripuit. Sub idipſum ſerè tempus, quo
 aduerſum Chriſti fideles Malabaricā graſſabatur impietas, (ex quo
 facile diuini conſilii ac deſtinationis appareat altitudo) ex eadem
 natione glorioſum Euangelio teſtimonium perhibebant Malaba-
 res adoleſcentuli ſex circiter & triginta, ab nono ætatis anno ad
 ſeptimum uſq; decimum. hoſce, Luſitana qua vehēbātur haui, cir-
 ca Arabiam à Turcis excepta, cum à Chriſto ad Mahometem tra-
 lucere ſumma ope barbari conarentur, poſtquam alternis blan-
 titiis minēq; nil præderant, ad verbera cruciatuſque, deſcendunt

Adduntur ad ceteram immanitatem stillæ adipis igne liquati. ea tormenta, multasque præterea iniurias, puerorum virtus fidesque vicit egregiè, Turcæ obstupefacti constantia, ab ijs vltra vexandis tandem abstinere. At Caruallius, præter insignem apud Indos gloriam, ab Lusitanis quoque, & ab ipso in primis Noronia, debitum tantæ virtuti & caritati præconium tulit: dumque digna talibus factis exquisuntur præmia, interim è regio fisco quicquid in eam expeditionem insumperat, benignè repensum. Eodem Noronia Prætor, cum alia, tum duo præsertim horrenda fuere naufragia. Emmanuel Sosa, cognomento Sepulueda, qui Dienfi (viti memoratum est) præfuerat olim arci, vir opulentus ac splendidus, ducta in matrimonium Eleonora Garziæ Salæ tum Prætoris filia, tactus desiderio patriæ, pressam diuitiis rostratam excelsam Cocini cõscendit. sequebatur vxor, ac parui liberi; & Pantaleon Sala, & nobiles aliquos; & præter nautas, famulorû etiâ ac mancipiorû turbæ in vniuersum capita ferme sexcenta. Ianuarij mensis initium, Lusitaniam ex illa petentibus ora, statum soluendi tempus. ventorum id vices, ac dudum explorata nauigandi ratio postulat. Sosa cum cæteris, quod impediri ad Coulanû coëmptio fuerat, non nisi Februarij mense profectus, circiter Idus Aprilis Castrarium litrus aperuit. Inde leni flatu prouectis, circa Bonæ spei promontorium vehemens ab occasu obstitit ventus, idque cum fulgetris, & cœli fragore, tetraque ac minaci nubium vi, Tum inhorrescens mare paulatim attolli, maioreisque in singula momenta ciere fluctus. Cum in aduersum obnitendi, remigio destitutus, nulla esset ratio; paulisper addubitatû à nautis, vtrum demissis antennis, in salvo transitum tempestatis expectarent. verum Oceano magis magisque saeuiente perterriti, simul propter anni tempus abjecta superandi promontorij spe, retro in Indiam pari consensu vela dare constituunt. Sed ne id quidem è voto successit, ad eò violenti ac repentini flatus ab Oriente, diuersisque coorti plagis, quassatæ iam nauis in perniciem conspirauerant. Horum impetu vela primùm discissa: malus deinde, mox gubernaculum, frustra fluctus euasante magistro, diffringitur. præterea costis immodica iactatione conuulsis, multo plus accipiebatur vnda, quam vt exhaustiri aut egeri summa turbe navalis confectione & industria posset. Neque, præcipitata leuanda nauis bonæ onerum pars, auertebat, exitium. per hunc modum, spoliati armamentis, obuerfante perpetua mortis imagine, dies aliquot in alto iactati, postremo virgētibus à meridie ventis, certum ad naufragium ad terram appelluntur. neque erat in malis potius quicquam, ni viuentes videntesque haurire profundo,

fundo, vel in cæca vada syrtesq; adigi mallent: ad teli ergo missum
 iactæ ab vtraque parte anchoræ, dum scaphis, quæ vna supererat
 salus; in continentem euaderent. Sosa ante alios cum vxore filiis-
 que; & primariis aliquot, raprim elata pecunia gemmisque, trans-
 uecti haud sine ingenti periculo: vsque aded immanes toto littore
 moles aquarum illisu reciproco frangebantur. neque idem effu-
 giu cæteræ multitudini paruit; scaphis, post vnum alterumve tra-
 iectum, in dorsuosa breuia impactis & cõminutis. Eodem ferè tẽ-
 poris articulo achorarius funis in Austrum obuersus, quamquam
 validor nexu & crassitudine, rumpitur. Tum qui remanserant, di-
 uulsa naue latera, & vasto dehiscentem hiatus alutem conspicari,
 erumpentia ex imo dolia, sarcinas capsasve corripunt; seque, in-
 certam ad spem, quæ cuique proximum est, in mare dimittunt. Mi-
 serando hinc spectaculo, immistos fluitanti gazæ mortales, & na-
 ualia instrumenta passim agi ferrique cerneret. Periore ab ipso sta-
 tim deiectu, Lusitani circiter quadraginta; ex aliis nationibus, ad
 septuaginta: reliqui haud semel operci fluctibus, ac turgido spu-
 mantiq; æstu in diuersa raptati, ad hæc, scriniorum incussu
 liuidi, aut clauorum squamarumque ictu cruenti, (tantus amor
 est lucis) tandem semianimes in sicco vestigia posuere. Vixdum
 euaserant; cum in conspectu omnium, vacua hominibus ca-
 rina subsidit; & arenis illata, duas primùm, dein quatuor in
 partes, ad extremum in minutissima frustra dissiliit. hæc ma-
 ximè clades ad vltimam pænè rerum desperationem Lusita-
 nos adduxit. quippe consilium fuerat, è reliquiis naufragij
 substrariæ dromonem intentis vestibus ad cursum aptare; ac-
 que vbi licuisset, cum delectis retro Sosalam aut Mosambi-
 cum opis petendæ causa transmittere. Eam quoque sibi fa-
 cultatem ereptam videbant, cum è discerpto nauigio lacero-
 que vix vlla fragmenta cubiti mensuram excederent. paula-
 tim dein, quæque supernatauerant, quæque obruta fuerant,
 pænè sancta cum cadaueribus in litus eiecta: ipsæ quoque
 demum anchoræ, hastæque & minora tormenta, quamquam
 hæc quidem prorsus iuutilia; sulphureo omni corrupto pul-
 uere, neque villo conficiendi apparatu. Inter hæc autumatis
 ibierat: & quod ab æquatore in meridiem gradus vnum &
 riginta distat regio, resouendæ turbæ, frigore, inedia, vul-
 neribusque torpenti, Sosa complures excitat ignes. tum ex
 liquor oryzæ semicorruptæ modis ac salsamentis, quæ tem-
 pestatis iniuriæ supersuerant, cibaria in singulos parcè diui-
 ta: quod squalida circum arena, ac nullum esset cum inco-

lis, fera & inhospita natione, commercium: dulces tantum in proximo scaturigines emicabant. atque ob id, connexis in orbem scriiniis, aduolentibus saxorum pondere, uti securas exigerent noctes, loco munimenta circundata, & quatuor in partes, ut afolet, vigilia distributa, quas intempesta nocte haud semel circuibat Sosa; neque vllum, in tali calamitate, boni & ciuis & praefecti omittebat officium. Tredecim ferme dies curationi corporum dati. mox de summa rei deliberatum, quid agerent, quod se conferrent, nemini debuit, quin oram tenentes, ad flumen contenderet, cui Laurentius Marchesius olim ab sancto Spiritu nomen indiderat: eodemque Lusitani ab Sosa & Mosambico mercimonii causa commeabant; id flumen à statuis in Orientem aberat leucas centum & octoginta. Ab hoc decreto Sosa, quamquam praecipua in clade, tamen ceteros ipse vultu ac sermone confirmat, ne asperis in rebus desponderent animos. qui se polago committant, us famem, sitim, iacturas, arumnas, omnia incommoda esse debere proposita: quae si contingant, non ita mox cadendum, quasi ea nunquam euentura existimarint. ad haec, pro suis quisque delictis aeterna supplicia meriti; breuia ac temporalia non inuiti persoluant. Simul, eo infortunio, non quid perdiderint cogitandum, sed quod euaserint. amisisse multa, sed perire una cum iis, quae amiserant, potuisse. monuit insuper, ut inter efferas destituti gentes, nullum deinceps nisi in conjunctione & concordia praesidium collocarent. nemo seorsum, omnes in commune consulerent. nihil neque dispersis & vagis tutum, neque conglobatis & consentientibus noxium fore, postremo precatus est cunctos, in ratione itineris, Eleonorae & filiorum vel aetati vel sexui parcerent; seque validi & robusti ad infirmorum vires attemperare ne grauarentur. Ad ea succlamatum, duceret quod vellent, & quo modo. se ab eius auctoritate arbitrioque non recessuros. Per hunc modum corporibus & animis utcumque firmatis; hoc maxime ordine capessunt iter. Praecedebat Sosa cum uxore virilis animi femina, liberisque propter aetatem securis, & Andrea Vazzo nauis magistro (is praecellum Crucis vexillum ferebat) & Lusitanis aliis octoginta, seruis praeterea centum. hi puerulos tergo per vices; Eleonoram infirmi pilento gestabant. sequebantur cum ancillis & imbelli turba nautici. agmen infestum Pantaleon, & reliqui cum mancipiis Lusitani cogebant. Modicis inde itineribus, per infesta Castrum incursionibus & noxiis animantibus loca progressos: inuix rupes, excedentia in nubes iuga, depectu horrendo conualles, caenosae voragines, inflata imbribus hybernis flumina excipiunt. iis dum superandis, humilia procul

vada, clementesque montium ascensus ac descensus inquirunt; littoralis spatii triginta non amplius leucas, crebro ipsi ambitu flexuque, cæcis ad hæc erroribus, in centum prorsus extendunt. Mensis inter hæc voluitur. simul, extrema quoque inopia, consumptis iam omnibus alimentis, confictari cæpi. Sustinebant famem primo conchyliis, putresque cetorum artus, & alia maris eiectiona. dein, ubi à littore abscesserant, siluestria poma baccæ: tum tenerissima frondium, postremo bestiarum cadauera & ossa quælibet igne tosta, pellēsque mollitæ. Nec leuius torquebat sitis, cum oppidò pauci, nec nisi magna præsentis pecuniæ mercede, aquandi causa de via decederent, insidiantium ex occulto latronum imperus, atque leonum etiam ac tigrium ignota cubilia meruentes, enormia inde aquæ pretia: vti octo interdum aureis hemina constaret, inter quæ subinde aliqui lassitudine, inedia, siccitate confecti, deploratis viribus, Æthiopi dirò, bellisquæ, & alitibus præda restabant, supremam ad suos mandata dantes antecedentibus: quorum in animis, ut sit, diuturni terrores & proprium cuiusque malum, omnem pænæ miserationem ac sensum alienæ calamitatis extinxerat. Solum tamē, cari aliquot relictis, supra modum angebāt, vxoris verò quotidiani labores miserique propemodū emouerat mente: quamuis illa quidem sese marito infatigabilem corpore pariter animoque præstaret comitem, ac baiulorum destituta ministerio, dudum suis ipsa pedibus ambularet, addens cæteris animos, & in partem oneris, tenere proli subleuandæ succedēs. Quarto mense ad ænnem Sancti Spiritus peruentum ab insciis. causa latendi fuit, quod auditæ conceptæque animæ magnitudini haudquaquam respondebat flumen, (quippe tribus alueis ea regione decurrens, in exitu iungitur) & idonei ad perconrandum explorandūque interpretes deerant: siquidem Æthiopicis ex alia longè regione mancipiis, quæ habebant in comitatu, nondum erat cum iis populis tanta societas linguæ, vti per illos possent, quæ vellent, probè cognoscere. Percommodè cecidit, quoddam regulus ea tenebat loca, miti admodum præter aliorum consuetudinem ingenio vir, beneque in Lusitanos animatus, quoddam illi placidum & equum paulo ante commercium cum ipso Laurentio Marchesio & Antonio Calderia fuisset. Is, peramanter acceptum Solum & reliquos apud se, dū aliquis ab Sola institutor appareret, omni arte retinere conatus est, partim ab insita humanitate, partim etiā proprii cōmodi gratia, quoddam finitimis implicitus bellis, tēpestiuo firmoque sibi auxilio diuinitus oblatā hanc putaret manū, ac proinde, post multa benigni vultus inuitamenta, denique gestu, nutibus, & incerta

vocum significatione denuntiat, haud procul abesse inde poterlorum se Regem, impium, & rapinæ adsuētum: si pergant, præcipitis consilii pœnas daturos. Nec preces, nec monita profuere, quo liberalius habebatur Sosa, eo magis fraudem suspicatus, porro ab ira contendit, nauiculisque ab eodem regulo impetratis fluuium traiecit. Quinto die ad medium amnis brachium processere, leucas iâ à naufragio trecentos emensi, è quingentis comitibus ad centum & viginti variis cladibus redacti nō amplius. id quoque brachium, conductis præio lintribus, imminentiū ignari transmittunt. maiore dein vſu linguæ, per interpretes haud dubiè cognitum, id esse flumen, quod tanto iam diu labore quæſissent: & eiusdem habitus albos homines illuc nauibus itare consueſſe. non longè à mari is locus aberat, falsi ex eo latices: neque vllam dulcis aquæ venam circum apparere constabat. ad hæc, solum planè incultum ac sterile. cū ibi Lusitani, malis viciis, sub noctē necessariò cōcedissent, postridie aduentantes Æthiopus ferme ducentos adspiciunt. ac primò adesse prælium rati, arma, quæ malè iam sustinebant, expediunt: reliquias virium ad repellendos fugandosque latrones intendunt. dein, postquam pacatus appropinquabat Æthiops, ac, quoniam, & vnde profugi, blandè quærebat, sumpta fiducia, infortunii summam, & exhaustos labores, per interpretem exponunt. cibaria tantum, neque ea gratuita, iure gentium petunt: ferramenta genti experta conciliando commercio proferunt. Haud spernenda crescendi occasio barbaris visa. tantum de re ex tuto aggredienda solliciti, ac toti è fraude mendacioque constati, respondent, nihil esse comœtus in promptu: haud ita distare oppidum: eò si accesserint, hospitaliter ac benignè cunctos ab Rege tractatum iri, Susedebat requiem vltima lassitudo, & inuentus agnitusque tandem exoptati fluuii terminus: vana insuper fames vrgebat ac sitis. age sanè, ducibus iisdem ad oppidum tendunt. iamque successuros per viatorem ingressu prohibet Rēx; densæ arbores in vicino adsignatæ, quarum vmbra sese vtcunque reficerent. sex ibi dierum fuit mora: clauos ferme reuulsos è naufragii tabulis cum carnibus nutrituque alio permutabant: sitim leuabat in proximo fons. contracta inde cum incolis nonnulla consuetudine, perniciosam in spem hospitii Sosa paulatim inductus, mercatoris cuiuspiam aduentum ab Sosala, si liceat, ibidem operiri constituit. id ipsum Æthiopes cū valde hortarentur, ex iis missi ad Regem, qui Sosæ interim, & coniugi, cæterisque pro instituta societate paulo commodius diuersorium petarent. Ille, popularium haud absimilis, omnibusque artibus ad fallendum instructus, iubet Sosæ repugnari; se suosque

Nosque optimo esse in aduepas & calamitosos animo: sed quomī-
 bus eos adhuc intra oppidum admiserit, duabus maxime causis
 retardatum. altera, quod magna tum annonæ penuria vno omnes
 loco sufficari nō possent: altera, quod ferro succinctos, & vario ge-
 nere telorum, incolæ seminadi, ac sudibus tantum adsueta, maiore
 in modum extimescerent. Si animum inducant Lupitani, ad pacatæ
 mansionis fidem arma interim apud se custodienda sine dolo depo-
 nere: se domi suæ Præfectum primoresque benignè habiturum: re-
 liquos, circumfusus oppido vicis, fida in hospitia diuisurum. Dura
 omnino postulata visa concilio. sed recusantibus extrema necessi-
 tas & egestas instabat. ergo nemine præter vnā Eleonoram dis-
 suadente palam; Sosa qui amicè monenti atque inuitanti regulò
 priori abrogauerat fidem; repudiatis Eleonoræ precibus moniti-
 que; se ac sua demum omnia insidiosò huic præpostera credulitate
 permittit. cohors reliqua auctore auctoritatē sequi non dubitat. tra-
 dita extemplo arma præmittuntur ad Regem: Sosa cum vxore, libe-
 risque, & fidelibus aliis ferme viginti subsequitur. ceteros quinos
 vel senos regii præfecti varia in loca diducunt. necdum ad inhospī-
 tales peruenerant casas, cum destitutos ac diremptos ab ope mu-
 sua; non peculio tantum, si quid abditum gerebant, sed vestimentis
 etiam quamquam attritis ac laceris expunt; eaque nocte malignè
 admodum pastos, manè fustibus conuictisq; per summā perfidiā
 & immanitatem tectis ac vicis exturbāt. Rex, gemmis, auræque, &
 argento, & quod pretiosi reliquum Sosæ & familiaribus fuerat, a-
 nidissimè rapto, corporibus tantum ac vestimētis abstinuit; domo-
 que cunctos item exegit, insuper increpans, clementia adductum se
 nō pro meritis tractasse vagos piratas, & communes humani gene-
 ris inimicos. Tum demum sensere Sosa comitesque, quam stultè
 sese inermes ignoræ ac barbaræ fidei credidissent. Neque hic finis
 miseriæ fuit. namque dum inopes cōsilio, solutis ordinibus, nul-
 lo rectore, nullo signifero, passim incerto errant gradu; noua repē-
 re Æthiopum manus, præacutis armata sudibus, in Sosæ manipu-
 lum inuadit: ipsūque & cæteros vtriusque sexus nullo discrimine
 vestibus nudat, obnoxios, & contra ne hircere quidem audentes. a-
 deo ablatis armis ceciderant animi. Eleonora tantum, generis me-
 mor, ac pudoris ad vltimum retinens; obniti acriter, pugnis quin e-
 tiam colaphisque barbaros vltro ad necem irritare: quoad mariti
 denique hortatu, & deficientibus iam planè viribus, abstinit. nec mo-
 ra: detractæ direptæque vestes; metu ac pudore confusis qui ex infe-
 lici comitatu restabant, atque ab tanta rerum indignitate auer-
 sibus oculos, tū verò, castæ matronæ tristior omni morte lux visa,

defodit arenis è vestigio felsei quæ supereminet, soluto raptim fa-
 so quæ obtegit crine. mox ad Andream paucosque superstites, voce
 „suprema: Vos quidem, inquit, duci vestro fidem egregiam præstiti-
 „stis, optimi viri. nil vltra opus est, ite, vobisque ipsi tandem aliquâ-
 „do consulite, ac, si quem patriis olim finibus reddi contingat, re-
 „nuntiate quod loci mea me maritumque delicta perduxerint. Mo-
 stum inde silentium immobilis tenuit. cara tantum intuenti pignora,
 iuges riui lacrymarum denso cum gemitu profluebant. Solæ i-
 tem altus mœror ac dolor vocem incluserat. cumque defixo in ter-
 ram obtutu, aliquandiu attonito ac stupenti similis adstitisset,
 paterna demum exstimulante cura, proximam in siluam quæren-
 do qualicunque nutrimento secedit. inde regressus, Eleonoram
 triduo ieiunio steruque pæne cōsumptam, & filiolis alterū pro-
 fus extinctum offendit, cumque suis ipse manibus terræ mandauit.
 Postridie eodem pabulandi functus officio, coniugem vnā cum fi-
 lio exanimem reperit, & lamentabili circum vociferatione com-
 plorantes ancillas. Hisce confestim summotis, in dextram iacen-
 tis manum aliquandiu reclinata capite incubuit: dein, iisdem ad-
 iuuantibus ancillis, cadauer vtrumque sepeliit, nihil vnquam
 effatus. postremo sese iterum abdit in sylvas. ibi laniatum à fe-
 ris putant. nunquam deinde comparuit. Hunc exitum, inter
 paucas miseranda Sosæ peregrinatio terra marique sortita, cum
 seculi huiusce tertius & quinquagesimus ageretur annus. reliqui
 ad centum, sædo agmine, rerum omnium inopes, diu errabundi,
 variis casibus ad sex & viginti redacto numero, cum pro captiuis
 haberentur, denique ab nauiculario Lusitano, qui eboris mercandi
 causa regionē eam à Mosambico petierat, sesteriis in capita qua-
 ternis redempti. in iis Pantaleon fuit, qui ante hoc biennium, ex-
 acta iam ætate, verum præualens viribus, Olisipone subito nequorū
 stupore apoplecticus obiit. Cæterum tanta Sosæ calamitas longē
 lateque vulgata misericordiam hominum ciuit: cupiditatem & au-
 daciam non imminuit. Anno quippe insequenti, nauarchi alii quin-
 que Lusitaniam versus Cocino soluere. Fernandus Aluarus Capra-
 lis cunctis præerat. ex iis nauibus vna tantum Olisiponem post va-
 ria discrimina tenuit, aliarum incerti euentus, Prætoria excepta,
 cui à Sancto Benedicto erat nomen. Hæc quantum patebat con-
 stipatis ad summum oneribus, vix vt nautico ministerio spatia su-
 peressent, in medio cursu aduersis ventis & fluctibus labefacta;
 cum deploratam duceret sentinam, ipsa item circa Bonæ spei pro-
 montorium ad littus, quod appellant Natale, vi tempestatis alli-
 sa disumpitur, inter enatandum periēre ad ducentos, cæteri ferme
 debili-

lebitati ac semianimes deserto in littore corpora posttrauere,
 Aesquita Pereftrellius, qui cladi superfuit, ac totam accuratè de-
 scripsit, varios insolitòsque addit terrores. ingruente procella, ca-
 odemonum choreas in sublimi uisas. ab infortunio dum se miseri
 diuiam parant, silentio noctis nauitica errantium ibidem anima-
 um exaudita celeumata: Ceterùm hi naufragi iisdè ferme quibus
 riores itineribus casibusque, illuue obsiti, macie enecti, cum à tre-
 centis amplius ad tres circiter & viginti rediisset summa, redem-
 ti pariter à Lusitanis negotiatoribus, miseriarum & patientiæ
 locumentum, ad Sofalam atque ad Mosambicum ægerrimè per-
 uenire. Sub idem tempus, Alphonso Noroniz, cum circiter qua-
 triennium prouinciã administrasset, successor aduenit Petrus
 Mascarenias idem, qui Xauerium olim ex vrbe Roma in Lusita-
 niam adduxerat. Is, quæ erat in Deum pietate, bonis maiorem in
 nodam approbantibus, apte omnia ad euellendos ethnicos ritus
 ac superstitiones, quarum adhuc erant in vrbe Goæ multæ reli-
 quia, studium & cogitationes intendit. simul neophytorum liber-
 ati, commodis, immunitatibus, è Regis decreto cum fide curaque
 consuluit. Idem, sollicitatibus iterum ab Idalcæis odio Mahome-
 tanis proceribus, ac præsertim Inele Maluco, Mealem, qui Goæ
 ludum in libera custodia tenebatur, cum equitum peditumque
 præsidio in sinibus Decanii regni, Ponda constituit. Goam dein re-
 gressus, vixdum anno vertente Præture, morbo decessit. Huic è re-
 gio chirographo ritè suffectus è prima nobilitate Franciscus Bar-
 tetus. hoc Prætor, Mealem à Ponda Inel Malucus cum duobus
 equitum millibus in Decaniæ terræ interiora perduxit. Ab rerum
 nouarum cupidis, quique sæuo tyranni seruitio premebantur, ad
 nitrem ingenio virum ac iustum regni hæredem cõkursus illico fie-
 ri captus; neq; se Idalcæ aduersus ea segniter comparabat. inter cæ-
 tera, diffusus popularium voluntati, magnas firmaeque copias è
 Naslingano regno haud leui mercede conduxerat, ac postremo
 ignis collatis, haud dubiè victor euasit. Meales ad Nizamalucum
 è fuga se contulit. Goam inde repetiit, ibi reliquam exegit ætatem,
 Prætor interea firmando imperio intemptus, Ciaulanam arcem,
 vicino subiectam & obnoxiam colli, in eum ipsum collem trans-
 ferre statuerat. coacta ergo in id classe, cum fabris aliòque appa-
 ratu Ciaulum petit. Non latuit ea res Nizamalucum, is, ne ge-
 ninum pro vno iugum acciperet, armato milite prior locum infe-
 lit. neque Prætori tentanda res visa per vim. dissimulato consilio,
 & renouata cum Nizamaluco amicitia; ad lustrandam Borealem
 plagam de more perrexerit, nullaque memorabili gesta re, Goã ante
 hyema-

hyemales motus reuertit, Sub hæc Idalcâ victis perduellibus feror,
 in Canarinum limitem præfectos cum exercitu misit. ii. excelsis tur-
 mulis castra posuere, præterfluebat amnis incerto gurgite, præcipi-
 tibus vtrinque ripis. ex hisce munimentis Mahometani crebra ex-
 cursione terrestres ab Goa commeatus arcebant. Aduersus eos
 Prætor ex insulâ peditum tribus ferè millibus & paucis equitum
 turmis in continentem traductis, cis flumen è regione hostium in
 ipsa valle confedit. Mahometani interim è superiore loco incedia-
 rias bolides & varii generis tela torquere. Prætor, conserenda co-
 minus pugna audis, quod ponti materia decisset, transitum ex om-
 ni parte circumspicere. postquam dubias voragine & cuncta vndi-
 que prærupta cernebat, admotis acriter equo calcaribus, vti erat
 cataphractus, qua in arcum coibat flumen, immani saltu transmi-
 sit: ac tanta fuit incitatio, vti disruptis ephippiis propemodum ex
 equo delaberetur. idem aui ducis exemplo quidam, protinus in
 terram effusi, & ruentibus super eos equis obruti. ceteræ copiæ, si-
 mulatque trans amnem conspectus est Prætor, qualicunque demum
 reperto vado, per æqua per iniqua trajiunt: ardentesque animis
 in hostem aduerso cliuo succedunt. Non tulere impetum Indi. vix-
 dum inito certamine, queis nullum in fuga dedecus, terga vertere. neque
 per aspera & cofragola euadentibus Prætor diutius insistit. Missi dein
 vltro citroque legati, & ex vtriusque gentis commodo redintegrata
 pax est. Nec minori felicitate per id ferè tempus in Brasilia quoque
 compositi bellorum tumultus, cum, orto Lusitanos inter & Saluatoris
 accolæ iurgio, ab Ioanne Rege Brasiliæ defecissent. Sequuta dein
 quies. perque eam tranquillitatem liberior excursus Euangelio pa-
 ruit. Thomæ Sosæ Prætori iam antè successerat Eduardus Acosta;
 & peropportune cum eo insignes aduenerant è Societate Iesv viri
 Ludouicus Grana, Blasius Laurentius, Gregorius Sertanus, Ioânes
 Consalvus genere Lusitani, Antonius Blasius Castellanus, & qui
 prouinciam hodie regit, Iosephus Anchiera Cantaber. Hisce adju-
 toribus institutæ aliquot locis Ecclesiæ, arque in pago præsertim,
 cui Piratininga nomen: vagique Brasiliæ, quo commodius erudiri
 possent, paulatim in vicos aut oppida contributi: arque hic etiam
 miraculis nonnunquam Deus prædicationi adstruebat fidem. inter
 cetera illud insigne referunt: Bello inter Piratiningæ incolæ & fini-
 timas gentes exorto, cum in aciem exissent Piratiningani, nec opi-
 nata multitudine hostilium copiarum exterriti fluctuabant. Erat in
 exercitu virilis animi femina, paulo antè sacro lustrata baptismate.
 Hæc, percussos metu conspicata viros, magno animo hortatur, vti
 signo Crucis, Christiano more, se muniant, ac proelium sine dubi-
 tatione

tatione committant. Factum uti monuerat, ac dempto pauore tantus repente ardor atque fiducia cunctis injecta; uti alacres ac celsi pugnam inierint; magna que edita strage, hostem in fugam auerterint intacti omnes, duobus tantum exceptis, qui salutaria pie mulieris precepta contempserant. sagittis ambo confixi, alter postmodum occubuit. Sub hæc, ad auri venas inuestigandas Lusitani milites cum fabris in mediterranea Prætoris iussu profecti. eorum animis Azpilcueta pastor adjunctus. ii per multos errores, variis, ut assolet, conflictati miseriis & erumnis, denique ad Saluatoris urbem rediére nullo tantæ operæ pretio. At Azpilcueta è summis laboribus ac lassitudine morbum contraxit, quo sensim absumptus, magnum Brasiliis pariter ac Lusitanis desiderium sui reliquit. Interea exciti fama rerum, quæ à patribus gerebantur, Carigii & Ibitagiari populi Americæ interioris, dociles miræque natura, Christianæ religionis præstantiâ adamauerant, Castellanis præsertim hortantibus, qui ad Paragaium amnem (is ex Argentæo defluit) sedes habebant. Nec dubitauero Carigii amplius ducenti, aliquot Hispanis admixtis, audiendi Euangelii ac baptismi petendi causa, Brasiliam versus à sexcentis passuum millibus iter periculosum ignotumque capessere horum pie voluntati breuiorè compendio facis factum. siquidem à Tupinaquinis diræ immanitatis gente intercepti ac trucidati, labes criminum suo protinus cruore expiarunt, tanta beatitudinis æternæ concepta fiducia, ut inter ipsam necem percussores in hæc afferantur verba: Vos quidem arbitrari vestro, carnifices, fluxa hæc & olida membra concidite. animas certè non prohibebitis, quominus ad suum hodie conditorem ascendant. Per hunc modum mactati plerique, aliis vincla indita, vnus è Castellanis dumtaxat elapsus, cum ad sancti Vincentii Coloniam peruenisset, cuncta patribus ex ordine retulit. Missus extemplo ad Tubinaquinos haud sine aperto vitæ discrimine Petrus Correa, linguae Brasiliæ (ut supra diximus) bene peritus; trucis ac sanguinæ gentis ferociam, blando sermone permulcit, ac duos, qui supererant, exemptos è custodia Castellanos in Brasiliam perduxit incolumes. Cæterum ipse Carigiorum indole magnopere delectatus, illam sibi provinciam à Nobrega depoposeit. additus illi comes è Societate Ioannes Sosa Lusitanus, crimina sobrietate ac patientia vir: præfinito spatio temporis, intra quod spatium redirent. Haud otiosa vel irrita fuit legatio. Ingenti labore totum illud iter emessi, verbo & exemplo magnos in Carigia terra motus animorum fecerunt. non plebe tantum, sed primoribus quoque à patria vanitate magis in dies ad studium Christianæ veritatis accensis. Ad co mu-

nere dum ad socios euocandos Brasiliã reperunt anno sæculi huius quinquagesimo quarto; sub ipsum natalem Domini diem, quæ Nobrega peregrinationis terminum dixerat; præclara utrîque tantis sudoris atque operis præmia diuinitus persoluta. Vetus quidam erat Castellanoꝝ interpret, quem paulo antè Correa, captum à Brasiliis, & in epulas de mōre saginatum, ex eorum faucibus eripuerat. magna huic erat cum Carigiis consuetudo & auctoritas, variis artibus & mira calliditate quæsitâ. Ab eius impuro contactu quoddam Correa, tollendæ publicæ offensionis causa, concubinam auulserat; ira percitus ille, & immemor acceptæ salutis, insimulare Corream & Sosam apud Carigios institit, & in summum odiũ adducere, quasi cum hoste vicino in eorum perniciem conspirassent. Inde suspectos vulgò & iniustos, ethnici aliquot in itinere adorti, Brasilios primũ duos, qui cum iis ambulabant, dein Sosam nixũ illico genibus, & in preces effusum, sagittis eminus impetentes interrimunt; postremò in Corream ipsum arcus intendunt. is, aliquot iam acceptis vulneribus, cum eos placido nihilominus vultu ac sermone lenite conaretur; contra illi pro verbis spicula redderent, flexis item ipse genibus, baculo abjecto, manus oculosque collit in cœlum, peccatisque hostium ingemiscens, inter supremã deprecationem densatis ictibus expirauit. Sunt qui factum eiusmodi in dedecus & infamiam trahant gentis vniuersæ argumento probabili. sed mihi certis auctoribus compertum, elemēti alioquũ, vt supra diximus, ingenio viros, impij veteratoris dolo, & proditiōnis falso metu compulsoꝝ ut facinus. Certe, cùm hæc scriberemus, de instituendo inter eos publico liberalium artium gymnasio à patribus agebatur. & vineam hanc, vt in primis fructuosam, Correa Sosæque præcipua sibi cura colendam sumpserant. quorum ille, ante Societatis aduentum, Brasiliæ nōminis terra marique accerrimus insectator; postquam à patribus doctus est quāto id piaculo fieret, nouis beneficiis veteres iniurias obliterare, totumque sese Brasiliorũ salutem & partium disciplinam dicare constituit. præclare secum actum iri putans, si in ea gente ad Christum addenda vitam, sibi ponere contigisset; ac proinde fideliter ac vigilantè admodũ versatus in opere, quinto inixæ Societatis anno voti compos effectus est. alter, ab olla & culina, quo in ministerio sociis aliquandiu deseruierat, ad gloriosam pariter ipse coronam ascitus, nouam patribus fratribusque solidæ virtutis ac submissionis certamen iniecit. Cùm hæc in Brasilia fierent, Ioannes Rex dignā ipsius virtute ac pietate suscepit actionem; Abassini Regis ac regni ad Catholicam fidem; atque ad auctoritatem sanctæ Romanę

Ecclēsiā tandem aliquando adiungendi, nam et si ab Dauide legatus, de quo suprā commemoratum est, Clementi vii. venerationē obsequiumq; detulerat; tamen, in tanto locorum ac temporum intervallo, ad ingenium deinde redierat Abassina gens, quippe cuius in animis hærebant Dioscori & Euticheris penitus infixæ mendacia; & ab adulterino Alexandria præfule nihilominus iuris diuini responsa, ritusque sacrorum, & publicæ ac priuatæ ceremoniæ perebantur. quapropter vna superesse videbatur salutis ratio, si ab Romano ipso Pontifice legitimus & rectè sentiens Patriarcha ad eos pastendos regendosque populos mitteretur, & cum eo, spectata morum innocentia & sanitate doctrinæ theologi, qui concionibus, colloquiis, & frequenti disputatione; deceptis è mentibus letalium opinionum atque superstitionum fibras euellerent, Cuius rei perficiendæ hoc maiorem in spem venerat Ioannes, quod Claudius Rex, cui Gamma pridem suppetias tulerat, optimè sese in Latinos Francosve (vt appellant ipsi) animatum & reconciliationis cupidum ostendisset. Rebus igitur cum sulio iij. mox cum Paulo iv. diu multumque agitis, ad consilium adhibito in primis Ignatio Loiola; tandem in id munus delecti è Societate IESV tredecim viri, sanctimonix non minùs quàm eruditionis laude præstantes, iique variis è nationibus. accessere ex eadē Societate probi aliquot vitæ quotidianæ adiutores. Neque vlli, tam arduam in expeditionem, tamque laboriosum iter atque longinquum, alacritas defuit. tantùm ab honorum vocabulis & insignibus cuncti & suo ipsi iudicio, & Societatis instituto, valde abhorrebant. ac proinde nominatim appellati ea de re quidam, præcisè negauerant. Eo dignior, quæ extolleretur, tanta humilitas visa, ac ne tergiuersationi vltra esset locus; ab summo Pōtifice pro imperio coactus ad Patriarchatum euehitur Ioānes Nōnius Barretus Lusitanus, qui nuper in Africa redimendis inuandisq; captiuis insignē operam summa cum prudentiæ & caritatis laude nauauerat; alterius Nonnij germanus frater, qui tū Indicam Ignatij nomine Societate regebat. Huic episcopali dignitate coadiutores, vt appellāt, iidēq; si quid ei grauius accidisset, successores pro potestate insuper adjuncti duo; Melchior Carnerius itē Lusitanus, & Andreas Ouiedus Castellanus, qui Collegio Societatis Neapolitano tū præerat, mirus & corporis dormitor, & gloriæ humanæ contræpox illū antistitis Niceni, hunc Hierapolitani titulo decorauit Pōtifer. Neq; in quopiā eorū hæcere potuit cupiditatis. aut ambitionis vlla suspicio: cum & inuitos tanta onera subiisse constaret; & per hosce dignitatis gradus non ad opes aut vitæ commoda,

sed, uti declarauit euentus, ad vltimam egestatem, & ærummas, & quotidiana capitis pericula tenderent. Magnam verò expectacionem delectus ille conciuuit. & cum de successu rerū variè, ut fit, pro suo quisque sensu loquerentur homines; tamen huic tantæ ac tam nouæ actioni vulgò fauebant. Ignatius verò in eandem, nō solam opi diuinæ implorandæ assiduis per se perque socios votis & supplicationibus excubabat; sed etiam, fessa iam ætate viribusque, suum ipse nomen operamque (modò fulgor ac species honoris abesset) summo Pontifici sponte detulerat. cumque eius ætati, & valetudini, maximis præterea occupationibus parceretur; accurata meditatione ad Claudium Regem scripsit litteras hoc exemplo:

» Domine mi in Domino nostro IESV Christo: Gratia tua Celitudi-
 » dini, & salus, & affluentia donorum spiritualium, à Domino nostro
 » IESV Christo. Serenissimus Portugalliæ Rex; pro ea sollicitudine
 » ac zelo, quæ illi Deus creator noster ac Dominus dedit gloriæ san-
 » cti sui nominis, & salutis animarum, quæ vnigeniti eius filii precio-
 » so sanguine & vita redemptæ sunt; non semel ostendit mihi per lit-
 » teras, pergratum sibi fore, si è religiosis nostræ minimæ Societatis,
 » quam vocant IESV, duodecim viros designarem, à quibus ille Pa-
 » triarcha vnū, duos coadiutores pariter & successores eligeret. ius-
 » demque à Summo Christi Domini nostri Vicario suppliciter pete-
 » ret auctoritatem & ius, quo iure ad suas quisque partes ritè obeū-
 » das ipsi cum sacerdotibus alijs in tua Celitudinis regna transmie-
 » ri possent. Ego, pro ceteris, inter ceteros Christianos principes, e-
 » iusdem Serenissimi Regis Portugaliæ meritis erga Societatem no-
 » stram vniuersam, nostraque vicissim omnium in illum obseruantia
 » & pietate, feci quod iusserat: consultoque sequutus numerum, qui
 » Christi Domini nostri Apostolorumque eius collegium referrer;
 » præter ipsum Patriarcham, sacerdotes duodecim, supplementi ac
 » velut seminarij causa, à corpore nostro cunctos excerpti: qui ad
 » subleuandas iuandasque animas, tua Celitudinis imperio ac di-
 » citioni subiectas, sese vitamque suam in omnem laborem atque dis-
 » ciplinam offerrent. Atque hoc libentius parui, quod præcipua qua-
 » dam alacritate sentio me sociosque meos omnes ferri ad obsequiū
 » & cultum Celitudinis tue, haud immerito, quippe quæ inter
 » tot cunctasque vniuersas undique nationes infidelium, & hostium nominis
 » Christiani, vestigijs majorum suorum insistentes, ad conseruandam
 » ac promouendam Christi Domini ac Dei nostri religionem & glo-
 » riam diligenter incumbit. Quam ipsam ob causam optandum fue-
 » rat, uti, ad hæc tam recta tua Celitudinis studia conatusque, sub-
 » sidium accederet spiritualium patrum, quibus & legitima potes-
 » tas

Has ab hoc Sactæ Sedis Apostolicæ fastigio deriuata, & fidei Chri-
 stianæ pura & sincera doctrina suppleret. quæ nimirum duæ sunt
 clauēs illę regni cælorum, quas Christus Dominus noster Sancto
 Petro, & omnibus qui deinceps in eius erant sèlio sessuri, promi-
 sit prius, dein ipsa re tradidit. Promisit tantummodo, cum ad eum
 dixit: (vt legimus apud Diuum Matthæum Euāgelistam) Ego dico
 tibi quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam
 meam; & tibi dabo clauēs regni cælorum, & quicquid ligaueris su-
 per terram, erit ligatum & in cœlis: & quicquid solueris super ter-
 ram, erit solutum & in cœlis. Tradidit, ac promissa patrauit; cum
 post resurrectionem, antequam in cœlum ascenderet, sciscitatus ex
 eo ter (quem admodum affirmat diuus Ioannes Euangelista) Simō
 Barjona diligis me plus his? subjunxit in singula responsa: Pasce o-
 ues meas: committens illi non partem aliquam ouium suarum, sed
 totam prorsus gregem, vniuersa cum plenitudine potestatis, ad a-
 lendos vitali Christianæ religionis pabulo cunctos vbique fideles,
 eosdemq; ad cœlestia sempiternę beatitudinis pascua perducendi.
 Ac ceteris quidē Apostolis auctoritatem Christus Dominus no-
 ster impertit delegatam, ac veluti extra ordinem: at Sancto Petro
 eiusque successoribus ordinariam dedit ac plenam, vti ab hoc sum-
 mo Pastore, tamquam à fonte, reliqui animarum pastores peterēt,
 eidemque acceptum ferrent, quicquid omnino iuris ad suum quis-
 que munus ac regimen obtinerent: quod olim adumbrasse per E-
 saiam videtur Dominus, cum de Eliachim loquens Pontifice Ma-
 ximo; Et dabo, inquit, clauem domus Dauid super humerum eius;
 & aperiet, & non erit qui claudat, & claudet, & non erit qui ape-
 riat. quo videlicet typo figuratus est Petrus, cuiusque successores,
 quibus datam integrā potestatem declarant clauēs, consuetum vti-
 que symbolum & insigne pleni atque absoluti dominii. Quæ cum
 ita sint; Celsitudo tua gratias debet ingentes Domino Deo nostro,
 quod ipsa regnante potissimum dignatus fuerit istis nationibus
 mittere veros animarum pastores, qui à Summo pendeant Pastore
 ac Vicario, quem reliquit in terris I E S V S Christus Dominus no-
 ster; & quantamcunque habent potestatem, quæ sanè perampla est,
 hanc ab eodem illo Vicario totam acceperint. Nec sine causa, pa-
 tri auoque tuę Celsitudinis displicebat sumi ab vrbe Alexandria Pa-
 triarcham. quippe, sicuti diuulsam à corpore membrū, neque mo-
 rum, neque sensum, neque omnino vitam à corpore accipit suo; ita
 Aegyptius Patriarcha, siue ille Alexandria seu Memphi degat,
 cum schismaticus sit ac diuinctis ab hac sacrosancta Sede Apo-
 stolica, & ab Ecclesiæ totius capite Pontifice summo, videlicet vi-

„ram gratiæ, & pastorem auctoritatem, nec sibi recipit ipse, nec
 „alteri cuiquam valet legitimam impertire. Ecclesia namque Ca-
 „tholica vna tantum est in orbe terrarum: neque fieri potest vt alia
 „Romano Pōtifici, alia pareat Alexandrino. Vti sponsus eius Chri-
 „stus vnus est, sic sponsa illius vnica, de qua Salomon ait in Canticis
 „ex persona Christi Domini nostri; Vna est columba mea & Oseas
 „Propheta: Congregabuntur filii Israel & filii Iuda pariter, & po-
 „nent sibi caput vnum. & in eandem sententiam multo deinde post
 „Sanctus Ioannes: Fiet, inquit, vnum ouile, & vnus pastor. Vna
 „erat, quemadmodum in Genesi legimus, arca Noë; extra quā nul-
 „la omnino salus. vnum tabernaculum, quod fabricatus est Moyses.
 „vnum Hierosolymæ templum à Salomone conditum, quo in tem-
 „plo sacrificare & adorare oportebat. vna, cuius staretur iudicio,
 „Synagoga. Hæc nimirum omnia Ecclesiam denotabant, quæ vna
 „est item; extra quam nihil boni. etenim qui cum eius corpore con-
 „iunctus non fuerit, nempe nullum à Christo capite recipiet influ-
 „xum gratiæ viuificantis animam, ac præparantis ad felicitatē eter-
 „nam. Huiusce vnitatis declarandæ causâ, contrâ quosdā hæreticos
 „in Symbolo canitur: Credo vnam Sanctam Catholicam & Apo-
 „stolicā Ecclesiā; damnatusque à sacris Conciliis error est, priuatas
 „Ecclesias, seu Alexandrinam, Constantinopolitanam, aut similes
 „dari, quæ communi omnium capiti subiectæ non sint Pontifici
 „Romano, ex quo perperua serie ab sancto vsque Petro (qui Chri-
 „sti Domini iussu, vt à diuo Marcello martyre traditum est, Roma-
 „nam elegit sedem, eamque suo cunore sanctiuit) perducti Romani
 „Pontifices; Vicarii Christi citra controuersiam à tot ac tanta san-
 „ctitate doctoribus Latinis, Græcis, omniumque nationum habiti;
 „ab sanctis Anachoretis, Episcopis, & aliis confessoribus adorati; tot
 „signis atque miraculis, tot denique martyrum, qui in hac fide & v-
 „nitione Sanctæ Romanæ Ecclesiæ vitam profudere, testimonio cō-
 „probatī sunt. Meritō igitur, consentienti Episcoporum omniū vo-
 „ce, qui ad Chalcedonensem conuenerūt Synodum, Papæ Leoni
 „pariter acclamatum, Sanctissimus Apostolicus, Vniuersalis. Et in
 „Constantiensī damnata est hæresis negantium super omnes & sin-
 „gulas omniū terrarū Ecclesias, Primatum Romani Pontificis emi-
 „nere. Ad quas tam disertas firmasque patrum sanctiones atque decre-
 „ta, Concilii quoque Florentini, quod sub Eugenio IV. præter alias
 „nationes, à Græcis etiā, Armeniis, & Iacobitis tātō studio celebra-
 „tum est, in hæc verba accessit auctoritas: Definimus, Sanctam Apo-
 „stolicam Sedem, & Pontificem Romanum, in vniuersum orbem te-
 „nere primatum, ac succēssorem esse Petri, & verum Christi Vica-

rium, totiusque Ecclesiæ caput, & omnium Christianorum patrē
& doctorem existeret: & ipsi in Beato Petro, pascendi, regēdi, guber-
nandi vniuersalem Ecclesiā, à Domino IESU CHRISTO potesta-
tem plenam esse traditam. Iure igitur Serenissimus Rex David, tuque
Celsitudinis genitor, misso ad obsequium Romano Pontifici dese-
rendum legato, sanctam hanc Sedem omnium matrē ac principem
ignouit. cumque alia multa & præclara ipsius pariter & tuæ Celsi-
tudinis acta numerētur; tū duo hæc eiusmodi sunt, vt eorum præ-
stantiam nulla vnquam obscuratura videatur obliuio: ac proinde
ab omnibus, qui sub isto viuūt Imperio, immortales auctori bono-
rum omnium Deo debētur gratiæ pro tam singulari in eos benefi-
cio, vestra duorum opera, industria, virtute collato: cum alter om-
niam primus se in illius potestate, qui Christi vices gerit in terris,
perpetuò fore professus sit; alter itē primus dictum ab eodē Chri-
sti Vicario Patriarcham, verum ac legitimum Sacrosanctæ Sedis
huiusce filium, in sua regna perduxerit. Etenim si in magni cuiusdā
beneficii loco habendum est, vt profectò est, infinitos esse corporis
mystico Ecclesiæ Catholicæ, quod à Spiritu sancto viuificatur ac
regitur, quam, teste Euangelista, idem Spiritus docet omnem veri-
tatem; si eximiam est manus, lucem sanæ doctrinæ intueri, & Ec-
clesiæ fundamētis insistere, quā Apostolus Paulus, ad Timotheum
scribens, domum Dei, columnam & firmamentum veritatis appel-
lat; cui se promisit in æternum affore Christus Dominus, inquiens:
Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi, vt legi-
mus apud Matthæum Euangelistam; est sanè cur sine fine gratulē-
tur istæ nationes Deo Domino & conditori nostro, cuius providē-
tia, per tuam parentisq; tui Celsitudinem, tātò illos bono dignata
est. præsertim cum iure sperandum sit, ex hac ipsa conciliatione cō-
sensuque, fore, Christo Domino moderante, vt cum spiritualibus
repotaria quoque incrementa, non sine amplificatione imperii tui
& hostium abiectione proueniāt. Sacerdotes qui mittuntur isthuc,
omnes quidem, sed præcipuè Patriarcha, coadjutoresque & succes-
sores eius duo, spectata admodum virtute sunt, & nostra in Socie-
tate probari per omnia: ac propter illustrem charitatem, & exqui-
sitam rectamque doctrinam ad hoc tanti momēti opus adsciti. ne-
que verò illis animus in idipsum aut alacritas deest, haud leui con-
sepra fiducia, labores suos, ad Christi Domini gloriam, tuæ Celsi-
tudinis rem, animarum auxilium, pari cum operæ pretio collocan-
ti. Humanæ quippe salutis amor, illos, & Christi Domini aliqua
altem ex parte imitandi extimulat studiū; qui cruciatus ac necem
subiit volēs ac libēs, vt i mortales ab æterna calamitate redimeret.

„ aitque per Euangelistam: Ego sum pastor bonus: bonus pastor ani-
 „ mam suam dat pro ouibus suis. hoc exemplo incitati Patriarcha &
 „ ceteri parati veniunt, nō verbo duntaxat, consilioque, & spiritu-
 „ alibus adiumentis; sed ipsa morte, si res ferat, periclitantibus ani-
 „ mis opitulari. tua Celstudo quo interiorem illos ad consuetudi-
 „ nem ac familiaritatē admiserit; eo maiore, vt spero, capiet in Do-
 „ mino voluptatem. Iam verò, quod pertinet ad fidem ac pondus
 „ eorum, quæ ab ipsis vel publice vel priuatim exponuntur, non i-
 „ gnorat Celstudo tua, omniū (quatenus ritè legati sūt) sed Patriar-
 „ chæ præcipuè dictis, Apostolicæ fidei pondus & auctoritatem in-
 „ esse: ac perinde illis & Ecclesiæ credi oportere; cuius ab ipsis inter-
 „ pretanda sunt verba & sententiæ. Et quoniā Christi fideles cunctos
 „ Ecclesiæ firmiter assentiri, eiusque decretis obtemperare, & siquid
 „ existat ambiguum aut obscurum, eandem consulere necesse est;
 „ non dubitō quin tua excellens pietas probitasque publico edicto
 „ curatura sit in suis regnis, vti omnes omnium ordinum homines
 „ tum Patriarchæ ipsius, tum eorum quos ille sibi substituer; dicta,
 „ præcepta, responsa citra vllam dubitationem sequantur. Constat
 „ ex Deuteronomio, de controuersis omnibus ac nodis ad Synago-
 „ gam Ecclesiæ prænuntiam referri solitum: hinc illa quoque Chri-
 „ sti Domini verba: Super cathedram Moysi sederunt scribæ & Pha-
 „ risæi. id ipsum in prouerbiis docet sapientia Salominis, cum ait:
 „ Ne dimittas præcepta matris tuæ (ea est Ecclesia.) & alibi: Ne
 „ transgrediaris terminos quos posuerunt patres tui. il sunt eiusdē
 „ antistites. Denique tantū Ecclesiæ suæ tribui ac deferri vult Chri-
 „ stus Dominus; vt per Sanctum Euangelistam Lucam apertè denū-
 „ tior: Qui vos audit, me audit: qui vos spernit, me spernit. & per Sā-
 „ ctū Matthæū: Si Ecclesiā non audierit, sit tibi sicut ethniens & pu-
 „ blicanus. Ex quo apparet, ne aures quidē præbēdas iis, qui alienū
 „ quippiam à sensu & interpretatione catholicæ Ecclesiæ attulerint;
 „ Sancto quoque Paulo in epistola ad Galatas id ipsum præmonēte,
 „ cum ait: Si aliud vobis angelus de cælo euangelizauerit, præter id
 „ quod euangelizauimus vobis, anathema sit. ad summam, hoc idem
 „ Sancti doctores, Conciliorum Canones, fidelium omnium cōsen-
 „ sus & consuetudo planè demonstrant. Ac vicissim Patriarchæ ac
 „ sociis pariter omnibus certum est fixumque, tuam Celstudinem
 „ assiduo cultu, submissione, atque etiam, quoad fas piūque ferat,
 „ indulgentia prosequi. Nos verò, quotquot in hisce terris è mini-
 „ ma nostra Societate retinemur, tua Celstudo ad omne obsequiū
 „ in Domino paratissimos habeat. Nostris quidem certè precibus &
 „ sacrificiis, vt iam instituimus, Deo supplicare pergemus, vt Regiā

Sclsrudinem tuam, regnumque istud amplissimum in Sancto
 Christi famulatu conseruet: detque illi ita transire per bona tem-
 poralia, vt nō amittat æternā. Idem ipse Deus ac Dominus noster
 omnibus nobis, ad sanctissimam ipsius voluntatem & clarè cernē-
 lam & ritè exsequendam, perpetuum lumen ac vires pro sua infi-
 nita bonitate suppeditet. Romæ vij Kalend. Martias M.D.LV. Hæ
 litteræ, quas ad Claudium, vt dixi, perferret, Ioanni Patriarchæ
 legnato, cum Pontificiis diplomatibus & sacro pallio de morè
 transmissæ. Legationē totā Ioannes Rex pro sua cōsuetudine per-
 quam liberaliter instruebat. oratorē insuper declarauerat è suis
 familiaribus primarium virum Fernandum Sōsam, qui Patriarchā
 honoris causa in Abassiam vsque deduceret. Accedebant regalis
 opulentiæ dona, intextæ auro argentōque vestes, & sacrorum in-
 strumenta magnifica. Dū hæc parantur, maturè ab Goā Regis ius-
 su profectus ad Claudium Iacobus Diazus, qui aduētum Patriar-
 chæ & comitum nuntiarent, eisq̃ue aditum in ea loca muniret. Vnā
 missus à Prætorē, Cōsaluus Rhoterigius, (de quo suprà memoraui-
 nus) egregiè pius & eruditus è collegio Societatis Goano sacer-
 dos, huic mandatum (nondum explorato ad liquidum sensu Abas-
 sin Regis) vti rem totam probè cognosceret; conceptosq̃ue ab eo
 ronz mentis igniculos interim accuratè foueret excitaretq̃ue,
 simul, superstitiis è Christophori Gammæ clade Lusitanis, quot
 um plerique in iis terris matrimonio sese illigauerant, spirita-
 lem opem ac solatium afferret. Sapienter id prouisum ac præten-
 arum, exitus docuit. Biremibus duabus, vnus mensis nauiga-
 tione, ad Arquicum Abassinæ ditionis expositi ambo, in regia
 tatiua (quæ subinde principi mutare mos est) terrestri aliquot
 ierum itinere peruenerunt. Biduo post admissi ad colloquium:
 Lusitani Regis epistola publicè recitatur, in qua erat: Quod
 se Claudius, aui ac parentis exemplo, rectæ in Deum fidei
 Catholicæ communionis cupidum ostendisset, gratissimum
 omnibus Christi cultoribus ac sibi præsertim accidisse. atque
 b id se missurum anno proximo certum è sua familia virum,
 cum eo perspecta morum innocentia & doctrinæ sinceritate
 atres, qui optimis eius studiis toto pectore deseruirēt. Sub hæc
 talia in eam sententiam, è Lusitanis adstantibus Abassinæ lin-
 næ peritis cognita, Rex veluti oppressus, obducto vultu, ser-
 one confuso, perplexa quædā & incerta respondit. ingenii mo-
 ilicate, vel improborum suasu immutarum haud dubiè cerneret.
 Modestè post hæc interrogatus, quid ita super eare litteras ad
 annem vltro dedisset; reiecta in librarium aut interpretem

culpa, se quidem fraterna in Lusitanum Regem voluntate esse ac fore subiunxit; cæterum nihil sibi minus in mentem venisse, quam ut idcirco à maiorum institutis, ac tot seculorum spatio corroborata religione deficeret. Attamen Rhoterigius, ope fretus diuina, captariſque temporibus, Claudium omni ratione ad sanitatem reuocare conatus; miram in eo & primoribus regni, Conciliorum, & Ecclesiasticæ historiæ, ac diuini & humani iuris inscitiam deprehendit, Neque tamen astus aberat. callidè vel in primis ipse Rex agere; occupationes modò simulare; modò longis, & alienis, & non inuenientibus exitum sermonibus de industria tēpus extrahere: in angusto comprehensus, palam eludere, pleraque inficiari; interdum etiam infimi sacerdotis qua sortem, qua confidentiam acerbè perstringere. At Rhoterigius, cum & malignos aditus, & iniquiorem in dies coràm disputandi conditionem animaduertisset, librum subseciuis interim operis ab se confectum, & Chaldaicè vtcunque redditum, obtulit Regi. quo libro, confutatis Abassinæ gentis erroribus, Ecclesiæ Romanæ summum inter omnes Ecclesias culmen ac potestatem apertè monstrabat. Aduersus hunc librum dum Claudius petita è variis cœnobiorum bibliothecis volumina dies noctesque perlustrat, neque tamen extricat quicquam; Latini sacerdotis nomen, & insignis in eo cuiusdam sapientiæ famam toto pæne regno vulgauit imprudens. ac nī cautè suppressus liber fuisset, magnos procul dubio concursus ad Ecclesiæ Romanæ gremium apparebat futuros. auxit rumorem Abuna, (sic enim Aegyptios Antistites vocant) nuper in eas regiones Alexandria missus. hunc Rex certaminis causa cum Rhoterigio committere cupiit, atque etiam ut scriptis Rhoterigii responderet hortatus est. At ille, rugosa fronte, superciliis adductus, nullum, ait, sibi cum hæreticis commercium sermonis esse: neque se illuc altercandi cum peregrinis, sed cleri ordinandi gratia destinatum. quin religionem vltro inculsit Regi, quòd impia scripta legere esset ausus: idque ne in posterum faceret, minaciter vetuit. Inter eiusmodi frustrationes ac moras sextus effluerat mensis. cumque iam tempus reuersionis instaret, Rhoterigius, per Sacramenta expiatis & confirmatis in officio Lusitanorum animis, ab Rege veniam abeundi cum Diaziò petit; ac simul obsecrant, missis ambagibus promat, quid super aduentu Patriarchæ & comitum referri imperet Goam. ille, quod ad patrum aduentum attineret, Mazux præstito fore dixit è suis, qui descendentes exciperet, atque ad se cum fide curaque perduceret. vbi coram eos audisset; tum se, quid facto opus esset, deliberaturum.

Simul, auri decem vncias Rhoterigio in viaticum erogari iubet. ille, accepta voluntate, pecunias rejicit. Goā dein sepetentes, circa Zeilanam oram subita coorta procella euerso nauigio, propē demersit. saluti fuit, suppliciter inuocatum Beatæ Virginis auxiliū. eius præsentī ope, desperatis iam rebus, nullo nautarum ministerio suam in sedem carina rediit. ita fluctus exhausti, votiuā dein casus effigies Goæ in eiusdem Dei Marris templo suspensa. Per eodē ferē diēs, quibus in Aethiopiam Rhoterigius erat profectus; è Lusitania præmissi, dum grauiora Patriarcham negotia morantur, ex eius comitatu decem, ac varias, vt sit, in naues impositi, Mosambicum incolumes deuenēre. A Mosambico dum vastum præcidunt Oceanum, abducta ab cæterorum conspectu oneraria vna, in syrtim per tenebras noctis impingitur. neque tumidum erat mare, & paruo interuallo, breuia, ignotam ad insulam exigui admodum ambitus pertinebant. Eo tutius, disrupto alueo, nauæ vectoresque, trecenta circiter capita, in terram effusi. verū squalidus & ab omni humano cultu desertus erat locus. & è comæatu nautico modicum quid vini & cibaria, eaque ferme vitia, supererant: vt ni propere subueniretur, vltima necessitas ac dira fames instaret. extemplo nauarchus opis petendæ gratia scapham cum eximiis viris triginta conscendit, & leucarum quingentarum, vt nauæ supputant, spatium emensus, haud sine miraculo Goam applicuit. mox, è naufragii reliquiis raptim concinnato nauigio, quinquaginta ferme alii subsequuti. remāsere ad ducentos, in iis è patrum numero tres. Cōsaluus, Paschalius, & Alphonsus Lupius. hi ab antecedentibus liberaliter inuitati; præcipuam conditionem in communi discrimine recusarunt: afflictāque turbam & inopem, suis quoque officiis ac præsentia desituri, quæ erant caritatis ardore, passi non sunt. Eorum periculo cognito Prætor Barretus confestim cum duabus celocibus eundem Nauarchum, & nauclerij ordinis præfectum, quem gubernatorem maximū appellant, ad naufragos querendos ac deportandos abire iussit. irritus fuit labor. & ingenti, vt diximus, interuallo distabāt; & insula quo minor, eo ad inuestigandū obscurior. Ergo non antè inuenti, quàm inedia ad vnū omnes absupti sunt. Eius rei nūtiū Goam allatus, moerore ciuitatē impleuit. Socii tres æternæ virtutis & caritatis præconio celebrati, quodd oblato ad salutem exitu, suis tamē ipsi capitibus aliena solatia prætulissent. Anno insequēti, Ioannes patriarcha, Andreas Episcopus, & Ioannes Mesquita, oratore Sola inter nauigandum extincto, Goam deuehuntur incolumes. ibi cognito Claudium, contra opinionem & famam, in

veterum erroribus & impia secessione perstare; digna cōsultatione
 res visa. Adhibiti præter lectissimos è Societate patres, Ecclesiæ
 quoq; Goanæ viri primarii. Ac Patriarcha quidē, quamquam aspe-
 ris ac periculosis in rebus, tamen sese in omnē aleam Christi causa
 paratum ostendere. cæteris nequaquam è Sedis Apostolicæ digni-
 tate visum, eo loco fastigiōque personam, tot tantisque Pontificis
 Romani decretis ac iudiciis inclutam; seiunctā è Catholico cœtu
 genti præbere ad ludibrium & contumeliam os. Verum, ne præ-
 damnata & abiecta repente per metum vel ignaviam tantæ expec-
 tationis apparatusque legatio, & si quid sanari experiēdo posset,
 omissum vlla ex parte videretur; Andream Episcopū duobus tribus-
 ve cum sociis Abassiam adire, quæque Rhoterigius incassum ege-
 rat, pari fide, maiore auctoritate, rursus aggredi placuit: & prout
 sese res darent, per litteras Patriarchæ Ioanni suadere vel dissua-
 dere prouinciam. Ille, tam præclaram de Christo bene merendi
 & exercendæ patientiæ occasionem arripuit libens. Cum Emma-
 nuele Fernādo sacerdote, & paucis præterea comitibus in Abassiā
 profectus; nihilo quam Rhoterigius faciliorem aut æquiores ex-
 pertus est Regem. Major dein illis oblata omnis virtutis explicā-
 dæ materies. Paucis namque post eorum aduentum diebus, Clau-
 dio à perduellibus acie victo ac perempto, successit Adamas fra-
 ter, olim desertor fidei Christianæ, vir immanis ac ferus, & Apo-
 stolicæ Sedis hostis acerrimus. is, vinctum Andream, in castra bel-
 lumque raptauit, comites, probis & cōtumeliis; Abassinos quot-
 quot catholicæ veritati fauere visi sunt, vario genere pœnarum
 affecit, atque ipse demum à Turcis, quorum arma rebelles in re-
 gaum ascuerant, ingenti clade fusus fugatusque est. & ab iisdem,
 Andreas ac socii primò capti crudeliterque direpti, postmodum
 igne in hospitium iniecto viui pænè combusti, denique tanta pro-
 mi rerum omnium inopia capti sunt: vti ad vitam tolerandam, ne
 à puſillo, quem supra dixi, Catholicorum abscederent grege, bo-
 bus & aratro quæsitis, terrā suis ipsi manibus colerent. Atq; inter
 hæc difficultates & incōmoda quotidiana, caritatis & obediētiae
 gloria clarus Andreas, diuexato miris modis & fatigato corpuscu-
 lo tandem excessit. Per hunc modum deaggregandis ad Catholi-
 corum numerum Abassinis elusæ bonorum spes. At Patriarcha
 Ioannes, Albuquerque Goano Episcopo vita functo, cum ad illius
 Ecclesiæ gubernacula vocaretur; nunquam, vt eam reciperet pro-
 curatorem, adduci potuit. Summ ipse, quin potius apicem, quoad
 liceret, ad Societatis normam & instituta submittebat; perpetuam
 abstinentiæ, religionis, industriæ laudem ad vltimum vsque spiri-

zum aequali tenore perduxit. Melchior, Nicenus Episcopus, pari moderatione cum se parè in ordinem redegisset; in Thomæos Christianos è consuetudine Societatis excurrrens, Nestorianum pseudoepiscopum, inficientem praua doctrina populorum animos, egregiè confutauit ac fregit; aliisque deinceps viro forti dignis actionibus cum iniquorù similitates & odia subiisset; directa in eius caput sagitta, pileòque decussio, propemodù interfectus; in Sinas denique iussu Romani Pontificis abiit. ibi ad Amacanù hodie Lusitanorum emporium, ætatis iam exactæ reliquias, propagandæ fidei & Christianorum animis ritè curandis infundit. cæteri Patriarchæ socii varias ad functiones de more destinati, vitam in suo quisque munere posuere. insignem inter eos perhibent Antonium Quadrium Lusitanum, qui vnueris de in prouinciæ quatuordecim annos magna cum sanctitatis & prudentiæ laude præfuit. Verùm circa irritæ expeditionis initia; neque leuioris momēti aliam, neque meliøre successu tentauit Bôfferus è familia Franciscana sacerdos natione Gallus, minimè vulgari vel doctrina vel sanctimonia vir. Is, rei Christianæ studio incensus cum in Indiam peruenisset, audita Pegusiani regni amplitudine, vitiisque & superstitionibus incolarum, eam sibi præcipuè gentem omni ope subleuandam, ac fidei rudimentis imbuendam suscepit. Igitur Goa profectus ad Diui Thomæ coloniam, ex qua frequens in littora Pegusiana trajectus est; cum eius coloniz Vicario, & Alphonso Cypriano, & cæteris Lusitanis amicitiam iniit. iisdemque adiutoribus in onerariam admissus, difficili admodum ac periculosa nauigatione ad emporium, cui nomen Cosmi, deuenit. Prorsus ignotæ, paulo ante Correx aduentum, de quo supra diximus, nostris hominibus ex gentes fuerant. ipsius dein Correx & comitum relato, multa de illarum diuitiis moribusque comperta. Bomferri postea litteris de origine Pegusiorum præter fabulosas quasdam opiniones acceptum, stirpem eos ab Iudæis exsilibus ducere, qui ab Salomone dānati ad Ossiranas aurifodinas, ea loca primi tenuerint. Fertilissimus verò ager, & exspatiantibus latè cāpis, alendo pecori bonus; & affluens omni varietate rerum est. quippe, alueo nauigabili, & flexuoso discursu piscosi amnes intermeant. è quibus vnus è Ciamaio lacu centū & quinquaginta leucarum decurrit spatio; atque ad instar Nili stasis incrementis in triginta circiter leucas exundans, præpingui ac feraci limo rigat arua felicia. Accedunt ad opulentiam, crebra introrsum æstuarina, facili commercio gentiū exterarum, ac mira quidlibet importandi exportandiq; copia & facultate. Cæterum ignara Dei, &

in omnē libidinē scelusque proiecta gens est, ac miserādis opinio-
 num erroribus inuoluta: ē quibus nonnulla hoc etiam loco attri-
 gisse opere pretium fuerit: vt ex ea comparatione Christiani, cum
 sua clariūs agnoscant bona, tum ad eadem aliis impertienda vehe-
 mentiūs inardescant. Iam primū, qui apud eam barbaricam sapiē-
 tes habentur, infinitos perpetua serie ac successionē mundos ab
 omni æternitate constituunt. innumerabiles item Deos: quorum
 aliquot in singulis mundis variante numero deinceps existant. quī
 nunc voluitur, hunc Deos quinque habiturum affirmant, quo-
 rum quatuor iam abierint. postremum hunc ante bis mille & no-
 naginta nouem annos aiunt ē vita migrasse; nunc sine Deo sunt,
 post multorum annorum curricula venturum alium expectant;
 eo quoque demortuo mundum hunc ingenti conflagraturum in-
 cendio; vt mox reparetur succedatque moles noua, suos item
 Deos ac proprios habitura. in Deorum autem cœtum homines
 referuntur, ea tamen lege, si prius in aquatiles, terrestresque, &
 aërias omnium generum animantes varia transmutatione migra-
 uerint. Qui ex hac vita decedunt, iis triplicem fingunt sedem; Na-
 xac, is tormentorum est locus; & Scuum, deliciis ac paradiso Ma-
 hometano persimilem; & Nibam, quæ vox, omnis essentia priua-
 tionem, & vltimum corporis & animi interitum notat. duobus in
 prioribus animæ mēdiu detinentur, itque inde repetitis nascendi
 vicibus in mundum toties redeunt, quoad in Nibam admitti, hoc
 est, prorsus ad nihilum redigi denique mereantur. Hæc & id genus
 alia Pegusiani dogmatis elementa sunt; existantque multa de hoc
 genere toto conscripta volumina. Ex iis principiis, & eiusmodi
 vanitate, quā prauus numinum cultus, quā absurda cæremoni-
 a, quæ portenta opinionum, quæ vitiorum sequantur monstra,
 non expers doctrinæ, vel rerum imperitus facile quīuis existima-
 uerit. Accedit ad cumulum malorum, quoddam hæc tenebras circū-
 sepsit dæmon, vt solet, summa difficultate luminis inferēdi. siqui-
 dem ipsius artificio planē persuasum ac penitus infixum habemus
 Pegusii, cuiuslibet alterius, quamquam ex ipso demissæ cœlo do-
 ctrinæ vel scētæ, decretis aut placitis, aures, nedū assensum, absq;
 inexpressibili scelere præberi nō posse. Bomferrus, in Cosmō de quo
 dicebamus emporio, tribus ferme annis, inter hæc explorāda my-
 steria, linguamque ediscendam, ingenri labore miseriaque con-
 sumptis, (ita tamen vt adiuuandis per id ipsum tempus Europæis
 mercatoribus operam daret) sermones demum de Christiana reli-
 gione serere pedetentim aggreditur. Vnius æterni triniq; Dei
 prouidentiam, vniuersitatis huiusce molitionem ex nihilo, primi
 homi-

hominis crimē in posteros omnes letali contagione transfusum; necessitatem satisfactionis infinitæ, quam præter Deum præstare sūm posset nemo; Deus ipse, redimendi generis humani gratia factus homo, volens prudensque pro sua immensa bonitate subiecit; ad hunc humanæ salutis auctorem quotquot sese per fidem, & imitationem, & caritatem adiūxerint; hisce omnibus inenarrabilia quædam & sempiterna esse in cælo præmia constituta: qui secus; hisce in tartaro item exquisitissima in omnem æternitatem parata supplicia; ad vtram quisque pertineat classem, extremo voluentium seculorum die, cum animæ vita sumctæ rursum corpora induerint, Deum ipsam indicem in celeberrimo superum inferumque conuentulara sententia planum esse facturum. Hæc igitur, & alia rectæ fidei capita, cum per occasionem exponere Dei famulus, multisque partim exemplis partim rationibus affirmare tentasset; mirum quàm obduratos obfirmatosque contra omnem veritatem animos incolarum offenderit. alii, vt fabulas ac deliramenta ridere; alii, vt pestes & piacula prorsus abominanda respuere. neque multum ab vltimo exitio aberat ignotus præco, si nouam ab omni memoria disciplinam ac religionem porro inculcare institisset. Ergo non sine causa veritus, ne super discrimen capitis, & quotidianas ærumnas, oleum quoque & operam perderet; amicorum suasn, re infecta, retro vnde venerat in Indiam reuertit. Per eosdem ferè dies atrox Cocini facinus editum. in capsa, quæ piorum collationibus in maximo vrbs templo prostabat, nefariæ schedulæ à custodibus reperiæ, cum horrendis in Christum salutis humanæ parentem maledictis ac iurgiis. Lacerabatur simul è Sacerdote Consalius Sylueria, qui ad Manomotapam Aethiopiar deinde Christi causa perēptus est, ac tum in eadē vrbe conciones habebat, vir nobilis genere, sed virtute & eruditione multo nobilior. Huius tam sacrilegæ tamq; infandæ audaciæ crimen haud obscuro indicio hæsit in falsis è circuncisione fratribus, quæ ex sæce aliqui ex Europa subinde, pretio à limenarchis aut nauium magistris furtim admissi, mercatorum habitu in Indiam peruehuntur, ibi cum Aegyptiis ferme Iudeis, (quorum in iis locis numerus ingens) aliarumque nationū & sectarum hominibus, in Christiani deinde nominis damna perniciemque conspirant. Ex eo, de inducenda in illas regiones sacra Inquisitione agi ceptum ab Rege: quæ hodie per idoneos probatosque iuris diuini consultos iudicia Goæ magno rei Christianæ bono exercentur. Interea Melchior Nonnius, ab Goa per varios ancipitesque admodum casus ad Sinarū littora primum, inde,

redem.

redemptis è custodia Lusitanis, quorum antè meminimus, in Fa-
ponios biennii amplius nauigatione perfertur. comiterque & be-
nignè exceptus ab Rege Bungi, Cosmum Turrianum nec opinato
ibidem offendit, qui ab euerfa excisaque iterum per intestinas ci-
uium discordias rabièque Amangutio vrbe sese in ea loca recepe-
rat. Cedrinæ ædes eleganti opere, itemque arcem templo cōden-
do, nec non annuæ pecuniæ modicum quid patribus adsignauerat
Rex: eius aræ pars cœmeterio è Christiana consuetudine dedica-
ta: pars altera in vsum valetudinarii publici item diuisa bifariam:
vtri elephantiaci, quorū est in iis terris magna multitudo, scorsum
ab cæteris ægrotis haberi curarique possent. Id opus, quo magis
nouum insolitumque, eo maiore approbatione celebratum ab in-
colis; multique inde, sed vt antea plebeiiforme, ad Christum acede-
bant. At Melchior, haud ignarus, ad excitandos ad virtutē pie-
tatemque populorum animos, quantum sit in principis exemplo
momenti; Regem ipsum variis rationibus ad verum Dei cultum
conabatur adducere: successum quidem minimè læto: quod ne-
que dum tumultus planè quieuerant; & Rex è Ienxuana hæresi,
quæ negat spiritum esse vllum, aut omnino quicquam præter ea
quæ sensu percipimus; à voluptatibus, quæis dudum adfueuerat, ad
Christianæ disciplinæ seueritatem traduci se nullo pacto sinebat.
Egit cum eo Melchior, vti cum aliquot salrem Bonziis præcipua
sapientiæ fama, coram ipso regni que proceribus disputationem
ac certamen haberi de religione permetteret: ne id quidem impe-
tratū. Inde cum exiguam in præsentia cerneret proficiēdi spem;
Cosmo cum sociis ibidem relicto, ad suum ipse provinciale mu-
nus reuertit in Indiam. Sextus & quinquagesimus tum seculi hu-
ius agebatur annus. eo ipso tempore Ignatius Loiola Romæ, non
tam ætate confectus, quàm ieiuniis vigiliisque, & super omnia
desiderio Christi, decesserat. Huic, cum aliis in provinciis, (ip-
sæ enim duodecim ab se Dei munere constitutas reliquit) tum in
India præsertim, solemnī ritu & exquisitis cæremoniis parenta-
tum est. tametsi minimè deerant qui tam illustri sanctitate viri
patrocinium implorandum potius, quàm fundendas pro eo pre-
ces haud absurde affirmarent. Certè ab illius excessu (vtri optimum
patrem in cœlo suorum captis adesse conijceres) per omnes fun-
datæ ab eo Societatis ordines, recens quædam ad pios labores a-
lacritas, nouus mentium ardor vigorque diffusus: & Indicus ager
culturæ & rationibus vberiore quàm antea prouentu respondit.
annis quippe proximis quatuor, Goæ duntaxat, præter incertam
summam eorum qui à Franciscanis & Dominicanis abloti sunt,
baptizati

baptizati ab Societate IESV mille primū & octoginta, mox mille nongēti sexdecim, dein tria millia ducēti sexaginta, demum incremento notabili duodecim millia sepringēti quadraginta duo. In his regia virgo fuit, adulta iam ætate, Mealis filia, ob generis claritatem Regi Mahomerano cuidam in matrimonium destinata. hæc, tempestivis nobilium feminarum adhortationibus, itemque psalmis, & catechesi, & supplicationibus, quæ per urbem haberi consueverant, studio Christianæ religionis incensa, dum Prætor Barrerus tota de re Mealem docet, ac furentē ira placare contendit; matris ancillarūque pertinaces & impias eluctata manus, ad paratum in platea vehiculum, adjuvante Prætorē, sese proripuit. inde cū honestissimō comitatu ad spectatæ virtutis ac pudicitie matronam perlata, Didaci Pereriz conjugem, adhibito scriba publico testibusque, Christianam sponte se fieri velle professā, post aliquot dies in divi Pauli tēplo ab ipso Aethiopiz Patriarcha vitalibus aquis abluitur, & sacro MARIÆ nomine decoratur, tanta civitatis vniuersæ lætitia tantōque concursu, ut prætor ipse, quæ erat pietatē, virga ad submouendam turbam arrepta, lictoris munere fungeretur. eidem virgini cū à primoribus Lusitanis priuatim, tum à Prætorē data publicè munera; & annui redditus auroreū circiter octingentorum è fisco regio in alimenta decreti. Iam ex ipsis quoque Regibus Molucarum, is qui Bactianū obtinebat insulam, quamquam acriter obnitente sorero Ternatensi, tamen constanti animo sese ad Christum applicuit; abolitaque Mahometana superstitione, æ fanis euerfis, defixas haud vno loco præaltas Cruces adorari à popularibus iussit. Ac Soloris quoque Rex (quæ salubris admodum ora, gradus octo cum quadrantibus tribus ab Æquatore in meridiem sita, leucas distat à Malaca trecentas) cum familia regni que proceribus ab Lusitano quodam inſtitore baptismum accepit. patres. deinde à Malaca per litteras inuitatos cū propter paucitatem non impetrasset, fratris filiū Regem designatum, cui Laurentio nomen, apprime bona iuuenem indole, Malacam ipse transmisit: nimirum ut ibi per otium expolitus, ad suos dein erudiendos reuelleretur in patriam. Hæc Solorani. Ac multæ insuper eius plagæ nationes, cū Euāgelii nomē per tenui accepissent fama, miram in cupiditatem Christianæ religionis exarserant. Quibus ut Ioannes Rex propter multitudinem atque distantiam cunctis opitulari non posset; Indicos quidem certe neophytos nouis decretis ornare, beneficiis atque muneribus augere pergebat. is audita Petri Mascareniz morte, cū præclare intelligeret ad amplificationem rei Christianæ plurimum inter-

esse, cuiusmodi moribus ingenioque Prætor Indiam regeret; circumspectis omnibus Lusitani primoribus regni, præfectum cubi-
culi Constantinum Brigantię Ducis fratrem in id ipsum delegerat
munus: qui prouinciam illam ad eò sanctè ac prudenter postmo-
dum obtinuit, vti deinceps ituris eò magistratibus, officii exem-
plum ac norma vnus ipse proponi consueuerit. Iam in id quoque
Ioannes acriter animum & cogitationes intenderat, vti Francisco
Xauerio pro sanctitate viri, & immortalibus in Ecclesiam Christi
promeritis, cœlestes more majorum honores à Pontifice Romano
decernerentur. Atque idcirco per litteras Indię Prætori mandauit,
vti quęcunque per Xauerium Deus miracula perpetrasset, verè at-
que accuratè indagata colligeret: cuius nos inquisitionis auto-
graphum exemplar cum testimoniis publicis priuatisque apud
Conimbrigense Collegium nuper inspeximus. Hęc meditantem
ac molientem, neque sera neq; inexpectata Ioannē abstulit mors,
cùm ætatis annum, viribus dudum affectis, ageret quintum & quin-
quagesimum: vir planè magnus & venerabilis, ac præter cæteras
laudes æterno præconio celebrandus, quod imperii moderatione,
cultuque bonarum artium, & studio religionis amplificandæ, for-
mam speciemque benefici, & mitis, ac verè Christiani Regis ex-
presserit.

HISTORIARVM INDICARVM FINIS.

SELECTARVM
EPISTOLARVM
EX INDIA LIBRI
QVATVOR,

IOANNE PETRO
MAFFEIO IN-
TERPRETE.

IOANNES PETRVS MAF- FEIVS,

E SOCIETATE IESV,

Christiano Lectori S.

*V*AE de Catholica religionis progressu litterae ferme quotannis ex India perferuntur; eas (quod facile animaduerti) optimus quisque avidissimè lectitare consuevit. Nec sanè immeritò. Quid enim ad honestam vitam oblectationem accommodatius, quàm corpore domi sedentem, cogitatione ac mente peregrinari; transmeare Caucasum Oceanumq; novas identidem formas rerum & (ut inquit ille) mores hominū multorum cernere & vrbes? Quid porrò, vel ad animi fructum uberius, vel ad virtutis emulationem efficacius, quàm, Euangelii face dispulsis errorum atque opinionum tenebris, veritatis lucem longè latèq; fusam intueri; & in diuerso vel aduerso potius terrarum orbe veluti renascentis Ecclesiae sancita miraculis, testata martyriis, distincta per sonis, notata locis temporib;que primordia recognoscere? Quae mecum

ego cū reputārem; & superioribus annis feci libenter,
 uti non exiguam earum literarum partem in Latinum
 ē Lusitanico sermone conuerterem; & nūc easdem
 sub Indicarum Historiarum opus intentiore delectu
 pressas ac repurgatas; & nonnullis insuper auctas
 epistolis, denuo in publicum edendas existimaui. Sanē
 recentiores supersunt alie, quas mihi si per occupationes
 ac valetudinem licitum fuerit, latinas facere
 pro mea tenuitate propositum est. Tu interim (amice
 Lector) fruiere presentibus; ac nostros qualescunque
 conatus piis apud omnipotentem DEVM precibus adiuuabis.
 Vale.

SELE-

SELECTARVM EPISTOLARVM EX INDIA LIBER PRIMVS.

FRANCISCI XAVERII E SOCIETATE IESV
AD SOCIOS IN EVROPAM.

VAM latq; atque vberes animarum fructus Indica ferat vinea; & non in Regiis modò præfidiis, verùm etiam in reliquis oppidis barbarorum, sanctissima Christi fides quàm feliciter crescat, fusiùs ad vos scripsi mense Ianuario superiore. Ego Iaponem versus ex India sum profectus Aprili mense, duobus à Societate nostra comitibus, altero sacerdote cui Cosmo nomen est, altero laico: iteq; Iaponiis neophytis tribus, quos mihi sanè viderur Domin⁹ præcipua quadà benignitate clemètiaq; fouisse. namq; vt in D. Pauli Collegio Goæ cœlesti lanacro expiati sunt, tanta eos diuina bonitas voluptate gaudiòq; perfudit, tantamq; ad suæ in ipsos beneficentiæ cognitionè adduxit, vt præ læticia spiritali piaq; dulcedine lacrymas non tenerent. in virtutibus verò mirabile dictu est quantum profecerint: planè, vt ex nobis iucundam atque vtilem sermonis materiã præbeant. Ad hæc & legere & scribere didicerunt, ac distributis in horas precationibus diligenter vacant. Interrogati à me quonam sentirent se genere considerationis potissimùm affici; passionis Domini recordatione, dixerunt: itaque huic vni maximè cõmentationi dant operam. Articulos fidei, Redemptionis generis humani causas, & cetera Christiana mysteria per otium cognouerunt. Percorati mihi sæpenumero quosnam religionis Christianæ ritus quæve instituta sibi maximè crederent profutura, duo illa semper, scilicet Confessionè & Cõmunionem, sine controversia responderunt. addentes insuper, sua quidem sententia neminem omnino fore participem rationis, quin auditis Christianæ disciplinæ

plinæ decretis assentiatur ac pareat. Vnius verò ex iis, cui Pauli nomen, sanctæ fidei cognomen impositum est, illam quoq; vocē audiui; cōstringemiscens in hæc verba prorumpere: O miseri Iaponii; quæ ipsa, quæ Deus ad vestrum est fabricatus obsequium, adoratis vñ numen: cui ego, quid ita? inquam. tum ille, quodd Solē, ait, veneratur ac Lunā; quæ res iis, qui nouerę Dominū Iesū Christū, famulatur ac seruiunt. quid enim agunt, inquit, aliud; nisi dicē tenebras ac noctis illuminant, vt ea claritate mortales ad magnā Dei & filii eius Iesū Christi cultum & gloriā in terris vrantur?

Verū vt ad institutam itineris nostri narrationem reuertar, Malacā venimus pridie Calēd. Iunias, anno M.D.XLIX. ibi Lusitanorū accepimus ex Iapone literas, in quibus erat scriptū, principē quendā eius terræ virū velle fieri Christianum: itaq; legari ab eo ad Prætorē Indiæ, qui aliquot è Societate nostra Christianæ religionis interpretas postularet. afferebatur etiā, quodā Iaponis in oppido, mercatores Lusitanos in hospitium iussu reguli diuersisse dæmonū incurribus vehemēter infestū, atq; ob id habitatoribus destitutū: cū ignaris quid esset Lusitanis vestes detraherentur, famulus etiā nocturno spectre perterritus exclamasset; excitatos eo strepitu arripuisse arma: deinde famulū Crucibus vndiq; circūdedisse hospitium: incolas verò & regulū mercatoribus aperuisse, domū eā ab dæmone inhabitari: & simul quæsisse quonam ad eū fugandū remedio vterentur: respondisse Lusitanos, nullum aduersus dæmones Cruce firmius inueniri præsidium; itaq; ex eo dię Cruces domibus eius oppidi ferē singulis collocatas. Nūtiabatur ad hæc, perāplū patere euangelizantibus in Iapone cāpū; quod eā gēs morib⁹ māsuetā sit, ingeniq; docilis & acuta: quocirca magnā in spē veni, si per nostra peccata non steterit quo minùs capris faueat Deus, ingēre animarū vim ad Ecclesiæ gremiū accessurā. His ego rebus cognitis, tametsi ea mihi admodū læta videbātur, tamē aliquādiu subsistī, mecū adhuc de profectiōe deliberans: sed cū certa cōstarēt mihi iā diuinæ voluntatis iudicia, viderēq; me. si ab incepto desisterē, ipsismet Iaponiis ethnicis multo detestabiliorē futurū, (quāquam perēnis ille humani generis aduersarius meum hoc iter summa ope nititur impedire) fidēti animo pergere, & primo statim aduētū Regē ipsum Iaponis adire cōstitui. eiq; mādātā quæ habemus a Domino, exponere. Et quamuis apud Regiā Academia dicatur esse percelebris; tamē haud dubiā nobis, si ad certāmpē ventū sit, Deo fauēte, victoriā pollicemur. nec nos litteratorū veremur sophismata; nec barbarorū minas, vel dæmonum insidias pertimescimus; quid enim nobis aut ab eorū sciētia, qui Iesum de-

sciūt, potest esse periculi; aut ab eorum vi, quibus nihil in nos, nisi quantum Deus ipse permiserit, licet? præsertim cū nulla re alia, nisi diuinæ gloriæ studio & salutis animarū adducti, negotiū hoc suscepimus; & Iob à diabolo sacræ litteræ nō nisi concedente Domino laedi potuisse testentur. Illa verò nos vna assidue cura sollicitat, ne grauius ipsi pro humana fragilitate peccemus; nève Dei auxilio, quod laborantibus ille semper benignè suppeditat, abutamur. quod tamen ne accadat, cū sacrosanctæ matris Ecclesiæ (cuius imperii fines, animabus ad creatoris agnitionē trahendis, propagare satagimus) tum nominatim Societatis I. & S. V. meritis impetratum iri speramus.

Sanè quam periculosum iter hoc Iaponicū est, partim ob frequentia latrocinia, partim etiam ob tempestates, quæ passim hoc mari ita sæpè excitantur, vt præclare agi cum iis qui nauigans existimerur, si tribus è nauibus duæ cursum incolumes teneant. Quocirca venit mihi sæpè in mentē vereri, ne, qui è nostrā Societate sapientiores videntur, si cui eorū in hæc loca mitti contigerit, temerariū esse negotiū, Deumq; tentari quodāmodo, tā apertis adeundis periculis, putent: qua tamen eos suspitione postmodum libero, quod spero, Societatis nostræ doctrinis ac litteris inhabitatē Domini spiritum præsidere. Illud quidē occurrit mihi sæpenumero, quod aliquando patrem nostrū Ignatium audiui dicentē: omnibus iis, qui in Societate nostra versantur, summo studio conatuque elaborandum esse, vt inanes ab se timores & cetera cuncta depellant, quæ homini, quo minùs totam in vno Deo spem collocet, impedimento esse consueſcere. Porro, quemadmodum interest inter eos, quorū ita spes est in Deo reposita, vt rebus tamen affluant necessariis, & eos, qui ob id ipsum vt Christū imitarentur, & soli Deo confiderent, omnibus sese vitæ prædiis exsuerunt; sic proculdubio multū refert, utrū quis, cū vnicū habere se profiteatur in Dei bonitate perfugiū, tum in tuto & quasi umbra se exerceat: an, alia re proposita sibi nulla præter Dei honorem gloriāq; se caputq; suū volens vidensque in discrimen offerat pænè quotidie: cuiusmodi si quis existat; nā illum ego prope diem seculi tadio, migrandiq; ad Dominū desiderio, affectum iri crediderim: quandoquidem hæc hominū quæ dicitur vita, mors perpetua potius ac triste quoddā à cœlestibus regnis exsilium est.

Vos interea valete fratres, Dominumque precamini, vt nostrā disunctionem pro infinita sua misericordia coniungere dignetur in cœlo: nam in terris quidem ecquando posthac visuri inter nos sumus, incertum est. Malaca, x. Cal. Iulias, M. D. XLIX.

SELECTARVM EPISTOLARVM
EX EIVSDEM PARÆNETICA AD GASP-
ARVM BERZAEVM, CVM IS ARMVSIAM PETERET.

N Armuziana ista prouincia, primum & antiquis-
simum tibi sit Dei obsequium, & animi tui cultus.
Ex hisce fontibus cætera ad proximorum utilita-
tem largè manabunt. ac proinde curabis, vt semel
bisve quotidie te ipse ad calculos voces: atque inte-
ger iudex cognitionē exerceas tum communē om-
nium illius diei cogitationum & actionū tuarum; tum verò pro-
priam earum, in quibus aliqua per id tempus præcipuo studio vel
præcauenda, vel corrigenda, vel ad perfectum expolienda susce-
peris. In primis verò, Christianæ humilitati intenta cura studeas
velim: eaque potissimum obeas ministeria promptus ac libens;
quæ ceteri velut abiecta & minimè speciosa fastidiūt. in eo genere
catechismus est. quas tu partes ne alteri delegaueris. circa meri-
diem singulis diebus cōpita vrbs cum socio circuibis ipse, plebē
in templum elata ciens voce. ibi Lusitanorum filios, puerōsque, &
libertos, nec non sexus vtriusque mancipia, salutaribus institutis
atque præceptis erudies: teque publicè præeunte, promiscuum
vulgus Christianas preces & pia dogmata resonabunt. At-
que id ipsum eo maioris apud te momenti debebit esse, quòd
eius laboris patientia non modò imperitos idiotasque ad noti-
tiam Dei atque ad virtutem informat; sed etiam reliquorum a-
nimos cum tacito quodam plausu atque approbatione concii-
liat. Delatus Armuziam, Proepiscopum adibis officii causa: eique
ad genua protinus accides, & manum exosculabere. ex eiusdem
auctoritatē conciones habebis; in confessiones audiendas incum-
bes; & cæteris Christiani pastoris fungere muneribus. Simul, o-
peram dabis, vt ab eo gratiam & benevolentiam ineas, quo per
te, si fieri possit, piis animi saltem ritè purgandi meditationibus
imbuatur. Reliquos item sacerdotes omni submissione & officio
demerebete: curabisque vt ex iis quamplurimos ad easdem medi-
tationes Deo adiuuante perducas. Præfectus item præsidii, qualis
qualis ille sit, enitere quantum poteris, vt amicus ac propitius ti-
bi sit: neque res vlla erit tanti, vti dicto factōve illum exasperes:
vbi hominem tibi arctè deuinxeris; tum si & malè audierit, & mo-
nendo reddi meliorem putaris posse, & occasio commoda incide-
rit; quàm amicissimè ac demississimè & ore placido eidem expo-
nes, quinā de illius actis & vita sermones hominum sint: suadebis-
que, vti famæ pariter & officio consulat. Multi erunt, qui de illo
ad te

ad te querimonias deferant; tuamque apud eum prophanis in rebus implorent opem. hisce tu occupationum tuarum & magnitudinem excusabis, & genus. addes, vereri te, ne parum ea legatione proficias. qui numen & conscientiam spernat, hunc tua quoque monita nihili esse facturum. Cum sodalitio misericordiae fac ut quam optimè tibi conueniat: sodalesque ipsos, quoad eius fieri poterit, mansuetudine ac benevolentia comprehendas, ac totum opus, quibuscumque licuerit rebus, pro virili parte promoueas. Aegrotos in publico nosocomio & vinctos in carcere identidem viles; horraberisque ad coelestes iras per sacram confessionem auertendas, quandoquidem ii propter admissa piacula ferme plectuntur, & sunt qui Sacramentum Pœnitentiæ nunquam obiterint. Adhæc, ubi res postulauerit, ages cum praesidibus vtriusque loci, ut maturè cognoscatur singulorum causæ; ac simul, ut egentibus miserisque ad tolerandam vitam necessaria præbeantur. Iam, inter nauigandum, & posteaquam exscenderis, omni ope contendes, ut per idoneos certosque homines, Armuziani populi mores ac vitia domi forisque; genera factionum & questuum; nec non in forense re corruptelæ, factiones, caluniae, & alia id genus, quibus opprimitur veritas; tibi quam notissima sint: quoad ea postmodum curationes ac medicinam scienter accommodes. Hoc tibi ad rem ex animi sententia gerendam longè utilius fuerit, quam librorum attenta peruolutatio, minimè tamē alioqui omittere. Mihi quidē in omnes partes plurimum sepe illam notitiā profuisse perspexi. in capeienda autē Christiana re, delectumque negotiorum habendo; illud vitabis in primis; ne, quorum fructus ad unum vel ad paucos pertinet, anteponas iis, quæ plures vel etiam vniuersos attingunt: sed quo latius quidque, eo potius & antiquius tibi sit. Quos in Societatis nostræ disciplinam admitteris: corum profectum caue ne acioribus tentamentis explore, quàm quæ pati, ut ægroti natura, sic tyronis imbecillitas possit. sed semper infra potius, quàm supra vires probatio sit. alioquin exacerbantur multi, sensimque desperant; ac domitis ad extremum frænis, in auia & dirupta præcipites abeunt. Atque hoc toto in genere prorsus vitanda censeo experimēta, quæ vel inani & absurda nouitate, vel etiā procaci quadam & cynica libertate, aut risum, spectantibus, aut stomachum mouent. Tū verò sectabere quæ & in vulgus accepta sunt, & cum ratione pariter ac pietate consentiunt, cuiusmodi sunt quæ posui modò: carcerem & valerudinaria frequenter inuisere: vinctis & decumbentibus; in utroque homine patienter ac sedulo ministrare: itemque, ad paupertatis voluntariæ documentum, panes & numulos emendicare

dicare palam: & alia id genus. Porro ad regēdos & in virtute promouendos alumnos, illa res vna vel maximè proderit, comitari quadam eos & paternæ beneuolentiæ significatione perlicere ad arcana pectoris sui planè tibi nudanda: sic prorsus, vti omnia cogitationum initia, quibus vel à deprauata natura vel à malo dæmone sollicitantur, ex templo ad te differre non dubitent. Hæc differendi & communicandi fiducia & consuetudo, mirum, in omnes partes quantopere conducat. siquidem occultæ hostium fraudes, & improbæ petitiones, in medium protractæ, vel ipsa luce protinus euanescent: vel, si vtgere persistierint, variis remediis opprimuntur, quibus in remediis expertæ virtutis illud est: vbi quempiam inani gloria, corporum illecebris, aliavē parū honesta cupiditate irritari cognoueris, huic præscribere spatium aduersus ea vitia meditandi: tū, quæ excogitauerit, iubere vt ea populo per occasionem adhortationis impertiat. Hinc duplex percipietur fructus; tenacioris memoriæ, quod ferè quæ cōmenti sumus, promendo & commemorando, alitius nostris animis infiguntur: salutaris verecundiæ; quod nos ea non exsequi pudeat, quæ ipsi aliis facienda præcepimus. In Sacramento pœnitentiæ, cū negotiatoribus præsertim amplis & opulentis, sunt quæ ante criminum cognitionem, in ipsa cognitione, & post cognitionem obserues. Ante cognitionem; curabis, vti reus idem & actor (nisi id mysterium frequēter obire consueuerit) biduum aut triduum sumat ad antea-ctæ vitæ reputanda peccata, & simul memoriæ causa in scedulam ex ordine referenda: vt ne imparatus, & sine aliquo morsu doloris pudorisq; ad accusationē accedat. In ipsa verò cognitione, si turpitudine flagitiorū, aut magnitudine scelerum, quod sæpe fit, absterri hominem senseris, quominus ipse se prodar, hilari facie, blandoq; sermone, quin etiā, si opus fuerit, variis te quoq; morbis animi olim implicitum fuisse testādo, vti singula probè fateatur, adduces. & cū alia diligenter inuestiganda & elicienda sunt; tū verò accuratissimè, quæ ad nefaria lucra, & res dolo malo partas aut retētas, pettinēt. etenim, si quem scēnore contaminatum, aut pecularu, vel iniquis pactionibus, in vniuersum interroges, num aliena possideat; vt est procliuius ad sui tutelam, & sibimet libenter ignoscit, hominum natura, facillè inficiabitur: sin genus vitæ artivē quam facit, si vsuras, & contrahendi, mercandi, vendendi formulas nominatim exquiras, & (si regius fortè præfectus curatorve ille sit) si de interuersa interceptavē pecunia, de monopolis per vim nefasque institutis, de quæ aliis, quæ magistratus contra voluntatem Regis & ius cōmune plerumque sibi pro potestate &

imperio vindicant, singillatim percunctere; multorum haud dubie delictorum confessionem exprimes, quæ reu. alioqui, vel per malitiam vel per inscitiam silentio forsitan inuoluisset. A confessione, si noxius tibi dura & perfricta visus erit fronte; comperendinabis videlicet, eique certos interea locos ad commentandum assignabis, quorum consideratione, tamquam repetitis ictibus, & filice pectoris sui, pios gemitus & aliquas amoris diuini scintillas excutiat. Quod si fraudari quid forte restituendum, vel condonandæ iniuriæ, vel scorta relinquenda, vel eiusmodi quippiam expiandum sit; planè videbis, ut ante latam sententiam expietur, neu te largis cuiusquam pollicitationibus induci permittas: nam qui piaculis eiusmodi obstricti tenentur, ab sacerdote appellati, magis in promittendo interim faciles, quàm in præstando postmodum fideles, existunt. Vbi sine fallacia ab reo satisfactum esse didiceris, tum demum, æternis vinculis absolutum, temporario aliquo supplicio ritè iniuncto, dimittes. Si qua pecuniæ summa, seu propterea quod iusti domini copia nulla sit, seu etiam pietatis ac beneficentiæ studio, exit in pauperes conferenda; nequaquàm ego tibi sim auctor, ut illius pecuniæ te sequestrum ac diribitorem exhibeas: sed eam tu (nisi si tibi seorsus interdum in te præsentem videbitur) ad Misericordiæ sodales extemplo rejicies; atque id multis grauiusque de causis. primùm, quod tibi non æquè ac sodalibus nota est mendicorum & egentium turba: quorum, alii sæpè morbum, alii probitatem & sanctimoniam; alii etiam inopiam ipsam egregie simulant. Ad hæc, si percrebuerit, humanis necessitatibus & egestati paratum in tua facilitate subsidium esse, tanti vndique petentium concursus ad te fient, uti ad Apostolicas functiones, quæ tibi primæ esse debent, otii nihil supersit. Non est porro æquum, te, qui ad Euangelium prædicandum veneris, relicto verbo Dei, ministrare mensis. Postremò, si pecunias ipse tractare assueueris, metuendum est, ne famæ tuæ atque existimationi aliqua labe ab iniquis, & omnia peiorum in partem interpretantibus, adspargatur. Quæ cuncta incommoda effugeris, si hæc Christianæ caritatis & officii partes eidem Sodalitio delegaueris. Quotidiani vsus præcepta, ad æternam salutem præcipue necessaria, in B. Virginis & in Misericordiæ templo palam in tabella propones. Ad ea perlegenda, exscribenda, & quod caput est, obseruanda, cum ceteros inuitabis; tum verò poenæ loco, si res postulet, adiges in tempus certum, quorum ipse confessionem exceperis; ut inde perpetuam, si fieri possit, eius disciplinæ cōsuetudinem sponte retineat.

Singulis verò noctibus, voce ad commiserationem accommodata, vicitim populo commendabis opportuna deprecatione adiun-
das animas, quæque in hac vita peccato letali tenentur, quæque in
altera purgatorio igne torquentur. stas per hebdomadam die-
bus operam conferes ad simultates civium dirimendas, restinguē-
da odia, foreales denique controuersias cōponendas, quippe qua-
rum impensæ magno civium damno sepe sortem exsuperant. Er-
go his omni ope obuiam ibis: atque ipsos etiā, quorum interdum
culpa lites aluntur, scribas ac leguleios, tibi aliquo pacto deuia-
re, & saluari quopiam remedio sanare conaberis. in concioni-
bus autem, quo magis commune bonum id est; eo maiorem; uti
dicebamus, industriam, & assiduitatem, & operam collocari, ne-
que illas ad vulgi oblectationem plautumque, sed ad morum e-
mendationem & vnius Dei gloriam omnino referri par est. Ani-
morum quippe agitur salus adhibenda vulneribus remedia; non
prurientes aures curiosis quæstionibus & inani sermone scalpen-
dæ, ac proinde accersita, fucata, dubia, obscura, controuersa, ne in
medium adduxeris. virtutis amorē, vitiorum odium excitare con-
tendes: & ex his quæ pro vniuerso mortalium genere Christus Do-
minus acerbissima pertulit, locum subinde aliquē inducendo, ad
malē aetę vitę detestationem, ad lacrymas, ad pœnitentiæ & Eu-
charistiæ Sacramenta populum vehementer impelles. Inter dicē-
dum autem, vide ne quem eorum, præsertim qui cum imperio ac
potestate sunt, aperte perstringas. Exulcerare plagas hoc quidem
est, non curare. & qui longiùs in eo genere proueantur, efficiunt
nihil, nisi ut magno labore, fructu nullo, gratias perdant, odia col-
legant. Priuatę obiurgationes in priuato adhibendæ sunt, & qui-
dem plurima humanitate conspersæ. opulenti verò ac potētibz
viris, quod ferme delicatum & fastidiosum est genus, inter ipsam
admonitionem subinde etiam te ad pedes abjicies; vel, si res rulen-
sit, caros dabis amplexus: planē ut perspiciant nō tristitia te vlla,
vel seueritate, vel negotiorum appetentia, sed eximia quadam be-
neuolentia & caritate, ad officium reprehensionis adduci. Iam ve-
rò, de familiari conuictu, & quotidiana cum hominibus consue-
tudine, haud levis est animaduersio; multasque & magnas ea res
habet cautiones: quarum prima illa est: Ita vtendum amicis, quasi
non tu quidem illis, sed illi tibi olim infensi infestique futuri sint.
Id si præsumpseris animo; longē attētiùs omnia circumspecies, te-
que ipse in officio continebis, neque in securitatem effusus, ad-
mitteres quod aliquando tibi exprobrari aut objici possit. In vni-
uersum tamen, te cunctis mitem, iucundum, affabilem præbeas
velim;

velim; vt ea comitate illecti (nam alioqui anceps & periculosa car-
 rario est, quod item supra monuimus) omnes tibi pectorum su-
 rum latebras ac recessus aperiant. Alter locus cautionis est, ope-
 ram des vti studiosos recti, verosque discipulos, à fictis prauisque
 dignoscas; & conuenientem vtrisque facias medicinam. Nō enim
 deerunt plurimis obfiti vlceribus, qui, vel metu de illa detegas, vel
 etiam captandæ ad cæteros commendationis causa, vltro sese tuā
 in amicitiam ac familiaritatem insinuare non dubitent, ij, si te in-
 ter cætera ad prandium aut cœnam inuitent; i sanè; ac tu vicissim
 illos ad Sacramentum Confessionis inuita curaque, vti prorsus
 intelligant, fixum esse tibi certumque, eos omni ratione ad Chri-
 stianam seueritatem, ac disciplinam, à laxiore vita deliciisque tra-
 ducere. sic fiet, vti vel in posterum te frustra interpellare desistant;
 vel (quod optandum est magis) ad meliorem frugem, te duce ac
 magistro, tandem aliquando perueniant. A donis muneribusque
 (friola quædam excipio; quæ si recuses, largitor vtrique Lusitanus
 contemni se putat) omnino abstinebis, vulgari prouerbij memor,
 Captum esse, qui ceperit. Ioannes tibi Rex omnia ad victum cul-
 tumque necessaria detulit; eius vtere benignitate, atque id ipsum
 modicè, vel etiam intra modum; vt votiuæ paupertatis religiosa
 professio constet. Si multis è partibus ad te cibaria cocta seu
 cruda mittentur; ea tu ad carcerem vel ad valetudinarium pu-
 blicè deportanda curabis; atque hoc pacto, in tractandis homi-
 num ingeniis tua tibi ratio longè solutior & expeditior fuerit.
 Quos ad vitia proiectos & in peccandi libidine perperam obsti-
 natos offenderis; gehennæ quidem illos & futuri terrore iudicii
 maximè commoueri oportebit. sed quoniam hæc nimium ab-
 esse longè stulti homines putant, multi etiam propter fidei im-
 becillitatem, sint ne omnino vlla, turpiter ambigunt; at tu,
 morbos, ærumnas, calamitates, exsilia, vincula, cædes, orbita-
 tes, naufragia, bonorum proscriptiones direptionesque, & alia
 malorum genera sexcenta percurres, quibus in hac etiam vita
 impios ac prauī tenaces homines afficit Deus; eaque denuncia-
 tione perditos & insanos ab amentia reuocare conaberis. Si cum
 irato, & flagrante cupiditate vindictæ, res tibi fuerit; blanda pri-
 mū oratione, quasi aliud agens, mulcebis hominem: dein, ca-
 pto circuitu, sensim ad causam accedes, vt quam ille queratur in-
 iuriam eleues verbis, & multo minorem opinione fuisse demon-
 stras: aut etiam diuino permisso relaxam, quodd iniuriosum ille
 quoque se quondam in alios fortasse præbuerit. ad hæc & alia
 id genus dicta, si te auersabitur, cedes temporī scilicet: si dede-
 rit

rit sese, premes paulatim acrius, & identidem instabis, quoad se-
data perturbatione reliquam abs te medicinam libèter accipiar.
eadem ferme obseruatione, ad leniendum dolorem, mœroremq;
& cæteras animorum ægritudines, vti licebit. Atque hæc cum iis
qui Christiani censentur. Conuertendis autem ad Christum lu-
dzis, ethnicisque, suum item spatium ac laborem imperties: quã
ad rem, ne longior sim, non pauca ex iis quæ suprà posuimus
transferri commodè poterunt. Verùm de his hæcenus. redeo ad
prima. Tu fac in aliorum curationem ita, mi Gaspar, incum-
bas, vt interea tuæ ipsius perfectioni ac salutì quàm diligentissi-
mè consulas. Vale.

EIVSDEM AD SOCIOS GOAM.

I A P O N E M Deo adspirante attigimus Augusto mē-
se, die Assumptioni Mariæ Virginis sacro, cùm fe-
sto ipso Diui Ioannis Baptistæ die natali Malaca
sub vesperam soluissemus. Nauiculario vñ sumus
ethnico, mercatore Sina, qui suam in id operam
Præfecto Malacæ detulerat. ac primò sanè feliciter nauigau-
imus: sed mox (vt sunt barbarorum ingenia ad leuitatem atque ad
inconstantiam prona) profectiois mutare consilium nauicula-
rius cepit, & in occurrentibus passim insulis tempus frustra con-
terere. Nobis autem in eo itinere cùm alia multa, tum illa duo
præcipuè molestissima contigerunt: alterum, quòd oblata diui-
nitus tempestate nautæ per nequitiam abuterentur; qua elapsa,
ad oram Sinarum appellere, ibique totam hyemem, cursum ex-
spectantes, ponere cogebarur: alterum, quòd in eadem naui si-
mulacrum vehebatur demonis; cui nautæ, quanquam inuitis no-
bis & inspectantibus, patrio ritu sacrificabant. ab eodem etiam
per sortes de ipsa nauigatione petebant responsa; quæ (vt aiebant,
credebantque barbari) modò læta, modò tristia reddebantur.
Centum à Malaca leucas, Sinas versus prouecti, quandam ad in-
sulam stetimus: ibique aduersus maris illius scuitiam naualibus
instrumentis aliaque materia comparata, post multas cæremo-
nias & sacrificia quæsitum est ab idolo, prosperam deinceps for-
tunam essemus habituri, necne. cùm valde prosperam respōdisset,
proinde, ne moraremur diutius, sustulimus anchoras, velaque
gratulabundi fecimus omnes: illi, simulacro quod in puppi loca-
tum candelarum luminibus odoramentisque ex incenso ligno
quodam Aquilano venerabantur: nos conditore celi terrę, Deo
& eius

& eius filio Domino IESU CHRISTO confisi, cultum religionemque amplificandi studio in ea loca deferebamur. Cum iam essemus in cursu, placuit nautis ab dæmone percontari, vtrum nauis, qua vehebamur, Malacam esset ex Iapone reditura. cum in Iaponem quidem peruenturam omnino forcilegi retulissent, verum ex Iapone Malacam minimè reuersuram; tum verò institutæ nauigationis pœnitere barbaros cepit, satiusque iis videri apud Sinas hyemare, & Iaponicam profectiōem in alterū annum differre. Noster autē quis animus, quis tum esset dolor, cogitare vobiscum potestis ipsi, cum de tota itineris nostri ratione consuleretur dēmo. Mox in oram terrę, quam Cocincinam vocant, delati; duo, vno eodemq; die, (qui fuit Diuę Marię Magdalenę sacer) vespere, sanè quā aduersā pertulimus. Etenim exasperato vehemētius mari, ingentesq; voluente iam fluctus, cum iactis anchoris agiteremur in salo, apertum in ostium sentinę vnus ē comitibus nostris Emmanuel Sina fortè præteriens decedit. mortuum credidimus: nam & altè ceciderat, & à capite pēnē ad vmbilicum obrutus aliquantisper in aqua iacuerat. verumtamen extractus magno cū labore exanimis grauitēque caput sauciatus, adhibita curatione, paucis diebus Deo fauente conualuit. Nōdum huius planè curatum erat vulnus: ecce tibi eodem ferme casu, eademque nauis iactatione, filia nauarchi in mare delabitur, & in omnium oculis, frustra conantiū opitulari, submergitur. Cuius interitum tāti sunt eiulatus ac lacrymę consequutę: tanto præterea, quotquot in nauis eramus, vitę in discrimine versabamur; vt admodum digna miseratione res esset. Barbari ad propitiandum per sacrificia dæmonem versi, nulla capta quiete, diem noctemque totam mactandis idolo auibus ferculisque apponendis operam dederunt, per sortes etiam quęsiere causam infortunii. Responsum est: si is qui prius in sentinam ceciderat Emmanuel fato functus fuisset, puellā in mare non fuisse lapsuram. Cernitis ipsi profectò, quantum nobis co-
 responso dēmo ab suis ministris crearet periculum: & nobis quid futurum fuerit, nisi furentis rabiem Dominus compressisset. sed me tamen in primis graues illę in Deum iniurię & barbarorum sacra illa sacrilega permouebāt. itaque fusus in preces Deum rogavi sępius, vt, priusquā fluctibus operiremur, homines, ab se ad ipsius imaginem ac similitudinem conditos, tam falsis opinionū erroribus impiisque superstitionibus liberaret. tetrum quippe spectaculum, & indignum est facinus, Dei vice ab hominibus, ad vnus Dei laudē factis, adorari perpetuū ipsi humani generis inimicū. Cuius de minis atq; terroribus, quibus ille mortales, nactus
 occasio-

occasione, aggreditur, quòd multa mihi eo die nocteque Dei beneficio contigit expetiri, quamquàm ea sanè cognitu vtilia sunt, tamen breuitaris causa cætera prætermittam; vnum illud summum attingam: huiusmodi ipsius petitiones eludi nulla ratione facilius, quam animi magnitudine quadam ac securitate præstanda, non illa quidem, quæ propriis viribus, sed quæ vnius Dei tutela præsidioque nitatur. venisse tempus vlciscendi sui; crebrò mihi ponebat ob oculos. sed magis tali in re, ac tempore nobis timendum est, ne fixam in Deo fiduciam, quæ debet esse firmissima, remittamus, quam ne ab hoste (qui nihil valet nisi Domino permittente) vincamur. Porro, quid nobis in extremo spiritu futurum est, fratres, cum debilitatis corporis animique viribus grauiori quàm vnquam antea tentatione vexabimur; nisi per otium prius spem totam in Deo reponere, atque ad eum tempestiuè cōfugere didicerimus?

Ad nauigationem reuertor. Ienita paulum tempestate, vela vëris mœrentes dedimus, paucisque diebus in portum Sinarū, quem Cantonium vocant, peruenimus. Ac nautis quidem non dubium fuit, quin hyemandum esset ibidem; quamuis nos partim rogando, partim etiam eam iniuriam cum Lusitanis & cum præfecto Malacæ expostulaturos minando, frustra eos reuocare à proposito niteremur. Sed nescio quomodo factum est, vt stationis mutandæ petendique portus Cincei (qui in eadem est ora) subitò consilium caperent. Eò cum iam appropinquaremus; nauarchus à quibusdam præternauigantibus repente sit certior, Cinceum portum à piratis compluribus obsideri. Præsens omnino periculum imminebat: eratque ventus Cantonem reuertenti aduersus; Iaponem perenti, secundus. quocirca subita re perculsi nautes, volentes, nolentes, cursum in Iaponem dirigere, & nos quò polliciti fuerant (& quidem reliquis portibus insulæ exclusi) rectè Cangoximam, quæ Pauli nostri patria est, inuito dæmone perducere sunt coacti. ibi, cum à Pauli cognatis, tum à reliquis oppidanis amicissimè excepti, dies ipsos quadraginta in addiscendis Iaponicæ linguæ elementis haud exiguo cum labore posuimus. iāque Decalogi præcepta, Deo fauente, promulgare sumus aggressi, quæ Paulus noster, & cætera Christianæ fidei capita, patrium in sermonem accuratè conuertit: ac nos quamprimum typis mandare decreuimus, quo Christi notitia facilius latiusque fundatur. Idem cognatos amicosque homo impiger dies ac noctes ad salutem hortari ac docere non destitit: breuique uxorem, & filiam, multos præterea vtriusque sexus in ouile Domini cōpulit. Nec sanè (quod

(quod cernimus adhuc) eorum consilium improbat in vulgus: & quia plerique norunt litteras, perfacile Christianis precationibus affueſcunt. Die qui fuit Archangelo Michaeli ſacer, cum Rege Saxumano collocuti ſumus: qui nos perhonorificè acceptos, vt Chriſtiana legis volumina diligenter adſeruatemus admonuit. paucis deinde poſt diebus edixit licere omnibus, qui ſub eius imperio ſunt, fieri Chriſtianos. Hæc nobis initia ſeſe dant: læta utique, verum tamen admodum inæerto ſucceſſu. Magna quippe multitudo eorum eſt, qui nefaria huius terræ ſacra procurant. Cum ipſorum placitis atque commentis, quod Chriſtiana tantopere pugnat veritas, valde ſuſpicamur fore, vt licet in præſentia nobis fauere videantur, tamen cum res paulatim progredi cœperit, noſtram in perniciem tum ſæuiant ipſi, tum verò populum concitent, alioqui per ſe minimè nobis infeſtum. Fixum autem ac certum eſt nobis, ſicuti ab omni priuſ contumelia & iurgiis abſtinere, ita ab gentibus ad cognitionem conditoris liberatoriſque noſtri Jeſu Chriſti vocandis nulla ratione deſiſtere. Quod ſi euenierit, vt in cauſa tam honeſta, tamque pio ac ſalutari negotio, viſam ponamus; & nos id in magni beneficii loco accipiemus à Domino, cuius præceptis, animarum ſalutem, corporis noſtri jactura, mercari iubemur. Utinam modò nos mentis candorem & ſimplicitatem, quæ ſancti Spiritus gratiſſima ſedes eſt, cum fide præſtemus. quam tamen ad rem multum nos loci opportunitas adiuuabit. Etenim remotis adeò in regionibus, inter impios dæmonum cultores àb amicorum conſpectu longiſſimè poſiti, omni que pænè mortalium ope ac ſolatio deſtituti; nimirum noſtri met paulatim obliuiſcimus, noſque in Deum totos neceſſariò effundimus. quod ſecus, vbi Chriſtiana viget religio, fieri conſuevit. parentum quippe vel patriæ caritas, affinitates, neceſſitudines, amicitia, ad omnes corporis animique uſus parata ſubſidia, Deū inter & homines interponūt. ſerè ſeſe; atque inde ſenſim ipſius Dei ſubrepi obliuio. quocirca eximiam in nos, hoc etiam nomine, Dei benignitatem experimur: qui eū, hac ſuſcipienda peregrinatione, aliquod præſtare nos illi putaremꝰ obſequium; ipſi nos potiùs ſingulari eiꝰdē beneficio affectos, multiſq; vinculis ſolutos agnoſcimus, quæ ſpē in Deo noſtram & cogitationem cœleſtis patriæ diſtinebant. Ad hæc illud quoque non leue commodum accedit, quod deliciis iis, quæ alibi carnis ſtimulos irritare, mentisque & corporis vires ſolent infringere; hîc caremus omnino. Etenim Iaponii nullum altile maſtant vel comedunt, piſce veſcuntur interdum, oryza & tritico non abundant: herbis ac

pomis vt plurimum victitant. & quidem ita prospera valetudinē ad multam vsque senectutem vtuntur, vt facilē appareat, quā paucis sit eadem, quā alioquin est insatiabilis, natura nostra contenta.

Vos item, carissimi fratres, (quoniam tanta vobis prouincia patet) vigilate animis; vestramque industriam ac pietatem in theatro cælesti probare contendite. id assequimini, si Christianam humilitatem & sensibus intimis colueritis, & moribus expresseritis ac vita: quod ad existimationem auctoritatemque attinet, totum id Domino permittētes, qui vobis eā ipse per se conciliabit profectō: q̄ si facere omiserit; vestra causa videlicet, ne, quæ Dei sunt, vobismet arrogetis, omiserit. Illud verò vos ego etiam atque etiam obtestor, vt veram inter vos pacē atq; concordia omni ratione retineatis: summaq; ope nitamini, vt ne qua in vobis semina dissensionis existant: præclaros illos vestros conatus ac studia patiendi pro Christo conferatis interim ad omnē discordiæ spiritum debellandum, memores affirmasse Christum, ea re suos cognitum iri, si se diligenter inuicem. Gratiam suam Dominus Deus noster ac voluntatem animis nostris insinuet, quo ex ea quā maximē cūcta faciamus. Gangoxima, Nouis Nouembris, MDXLIX.

PAULI IAPONII AD SOCIETATEM

IESV IN INDIAM.

Quod mihi maximē fuit optatum, vt in Iaponem redire, matrē meam, & vxorē, ac filiam, cognatos præterea ac familiares meos ab impiō dæmonum cultu ad Christi religionem traducere mihi liceret; id iam Dei Domini nostri clementia singulati sum cōsequutus. Nunc autem alia me coquit cura, vt ii, quemadmodum ad Christum conuersi sunt, sic in fide, quam ei dederunt, firmi stabilesque persistant. quod ego cū à Domino precor identidem; tum vos, per Christum, vt in precibus vestris ac sacrificiis mei meorumque memores sitis, obtestor: quandoquidē ad salutem (nisi principiis consentiant exitus) cæpisse nil prodest. Iaponii me sanē quā libenter audiunt de Iesu Christo verba facientem. itaque multos, fauente Deo, Christianos fore confido. Nos hīc omnes corpore (vtinā æquē spiritu) bene valemus. & quāquam à vobis locorum interuallo disiuncti sumus; tamen & animis in præsentia cōiuncti videmur, erimus aliquando corporibus: videlicet cū ad extremum iudicium excitabimur, vtinam cum Domino regnaturi. Gangoxima, Nouis Nouembris, MDXLIX.

POST tuum ex hac vrbe discessum, inflati animis domum ad nos conuenire Iaponii, vt variis nos interrogationibus farigaret: videlicet rati, qui ipsorum argumenta refelleret, absente te, fore neminem. Sed Cosmus Turrianus, Deo fauente, spiritus eorum repressit: etenim interprete me ad singulas quaestiones ita respondit, vt satisfaceret: quas ego Iaponice quoniam ipsius mandato litteris consignauit, deesse nolui quo minus ex iis aliquas ad te perscriberem.

Quaeritum est, ex qua materia Deus animu condidisset. na corpus quide e quattuor constare elementis non ignorabant. Respondimus ad hoc; quoadmodu Deo, vt elementa, Solem, ac Luna, & reliquum mundi fabricaretur ornatum, non opus fuit priore materia: sed vt existerent, ipso nutu verboque fecit; sic animos etiam ab eo creari sola ipsius voluntate, materia nulla. Tu illi percontaris qui color animi, quanam esset species. Nulla respondimus, etenim hoc propriu esse elementoru & corporu. Cum inde efficeret, quoniam corpus non haberet, nihil esse animum; Cosmus vt eos verbis ipsorum conuinceret. interrogauit num esset aer in mundo: cum annuissent, quaesuit denuo, esset ne coloratus aer: negarunt. Tum ille: si aer, cum res corporea sit, nullo est colore; quanto minus (inquit) animus, cum careat corpore? Hoc audito, cessare.

Quaerere alii, daemones quidnam essent. cum responderetur esse multitudinem Angelorum duce Lucifero, qui elati superbia, quod Deo sese aequiparare voluerant, coelesti gloria sunt diuinoque aspectu priuari; cur, aiunt, homines tetat diabolus, estque eis adeo vehementer infestus? quod eos, inquit Cosmus, ad beatitudinem illam, quam ipse amisit, conditos nouit: propterea eis inuidet, laboratque vt in fraudem inducantur.

Interrogare nonnulli, cur, si erant cuncta quae Deus fecerat bona, Luciferum spiritum malu & contumace creasset? Ad ea, Luciferum, inquit, quique sunt eius sectam sequenti, condidit Deus & clara intelligentia praeditos ad bonum dignoscendum ac malum, & libera voluntate ad vtrumlibet eligendum: vt eos, si bonum exoptassent, gloria, sin malu, inferni cruciatus exciperet. qua facultate quod Lucifer ac reliqui daemones abusi, pro Deo adorari concupiuerunt; idcirco poenas dedere, & sua ipsorum culpa mali ac superbi euasere; quod secus bonis contigit Angelis, qui semet subdentes Deo, meruere gloriam sempiterna. Percorabantur

bantur alii, quid esset Deus, ubi esset, num aspici posset: alii, cur Deus, cum sit adeo clemens, aditum gloriæ tantis difficultatibus circumsepsit. denique, tantus erat à matutino tempore usque ad vesperam hæc & alia sciscitatorium numerus, domus ut oppleretur. sed Cosmus (ut dixi) fecit omnibus satis. Bonzii nos, quod eorum scelera coarguimus, maledictis insectari non desinunt. Confinxere quidam ex iis, diabolus è simulacro pronuntiasse, nos ipsius esse discipulos: eundem nostra de causa è cælo, multis inspectantibus, regiam fulmine perculisse: quidam etiam humanæ carnis voracitatem nobis exprobrant. Ad hæc, illa quoque incommoda vel Dei potius beneficia accepimus: Commotum est in oppido bellum, quod regis obitu deinde sedatum est, adeo exitiosum & graue; ut urbs octo dierum spatio conflagraret incendiis, & sanguine redudaret; quippe sublatis legibus, impunè victrix ubique grassabatur improbitas: passim homicidia, passim rapinæ. atque eo sanè toto tempore nos ad eadē inquirebamur assiduè, partim ab iis, qui nos oderant, partim ab iis, qui nostras qualescunque sarcinulas admauerant: itaque magno in discrimine vitæ sæpe versati sumus: verum ex omnibus periculis eripuit nos clementissima Domini mater, quæ cliētes adeo præcipua cura tuetur suos. Cum enim status rerum esset huiusmodi; Cosmus Antonium misit ad Naëtondoni uxorem, ut ab ea consilium peteret: illa iussit nobis renuntiari, cōfestim veniremus ad se, porro inter eundem cōplures in cateruas armatorū incidimus: ii inter se, per eorum ordines trāsēntibus nobis, quin, aiunt, è medio tollimus hosce de Cengecu, (sic enim Europæos appellant) quandoquidē ipsorum culpa, lignea vel lapidea simulacra neque aliis neque sibi salutem dare posse negantiū, Dii indignati, excitata discordia, tantam huic populo cladem intulere? hæc autem dicebāt illi, propterea quod eo bello cœnobια multa cum simulacris ignis absumpserat: imminuta magnopere idolorum & præstigiatorum auctoritate, vel ob id ipsum, quod Regi in primis, ut nosti, superstitioso nihil eam superstitionem profuisse constiterat. Ex eo discrimine elapsi, Naëtondoni domum peruenimus, cuius vxor, dato puero qui prosequeretur, nos ad Bonziorum cœnobium, quos ea suis alebat sumptibus, amandauit: illi verò grauitèr nobis offensi, respuere: dæmonas dicere, nec locum excipiendo tam improbo hominum generi sibi superesse. Cur nos Deus, qui habitat in cælo, cuius legem exponeremus, ex iis periculis non in cælum eriperet? Tamen ad extremum siue Dominæ meru, siue famuli precibus adducti, phani particulam nobis ad hospitium assignarunt. ibi toto biduo commoratos mulier nos domum suam

suam rursus accersit, & in posticis ædium partibus ambulatiu-
lam quandam nobis ad diuersandum attribuit. hîc nos quot peri-
culis, quot laboribus perfuncti fuerimus, ne longior sim, in præ-
sentia sileo. Sanctis sacrificiis & precationibus tuis nos admodum
commendamus, & patrum fratrumque carissimorum: quos ego ad
hanc gentem salutaribus erudiendam præceptis, & veram in agni-
tionem Dei conditorisque sui trahendam, propediem venturos
esse confido. Amangutio, 13. Calend. Nouembris. MDLI.

EDVARDI SYLVII AD SOCIETATEM

ISSV GOAM.

Mangutianas res primùm, deinde verò Bungenases
ad Diuinæ maiestatis gloriam hac epistola perse-
quat. Postquam à nobis Petrus Alcaceua discessit
in Indiam, (discessit autè Octobri mense, anno Do-
mini MDLIII.) Amāgurium veni cum Cosmo Tur-
riano. ibi ex familia Regia multi insignes ac nobiles
& cum eorum singulis alii xv. ferme vel xx. Christiani sunt facti.
ad eum numerum accessêre Meacenses Bonzii duo, quorum alter,
earum legum in primis peritus, multa percontatus à Cosmo, totâ
illi suam vicissim de mundi opifice deque hominis anima senten-
tiam patefecerat; cuius erat summa, nullum esse planè verû om-
nium conditorem. Verun̄tamen ipsemet conditor suam illi gra-
tiam impertiri dignatus est, vt quanto versaretur in errore, & quàm
essent vera, quæ à Cosmo dicebantur, liquidò cerneret. itaque Do-
minum Deum nostrum ex animo colere statim decreuit, id quo
meliùs faceret, omnibus rebus, quibus ad eam diem utebatur, ab-
iectis, exiguum sibi rectum, aliqua ex parte à nobis adiutus, cum
socio suo Barnaba extruxit. ibi morantur ambo, & victum sibi-
met suis manibus operantes quærun̄t: nihil è domo nostra, nihil
aliunde gratis accipiunt: vnâ acquirendæ virtutis rationem sci-
scitantur à nobis, in qua, ceu nouellæ plantæ, aded̄ feliciter cre-
scent, vt mei me sanè ex eorum comparatione pœniteat. Eodem
tempore Iaponius alius quidam ad Deû conuersus est, magna hu-
manitate vir, acutoque iudicio, annos natus plus quinquaginta: &
quamuis, antequam constituit Christiana sacra suscipere, diaboli
tentationibus aded̄ vexatus est, vt in morbum inciderit; postea ta-
men quàm Deo sese commisit, manna absconditum æstatim hausit,
& nunc de pristina sua impietate, deque excellentia diuinæ legis
loqui non desinit. Is nouo nomine Paulus appellatur: & quod ma-
gna prudētia & ingenio præditus est, & nihil vnquam adorauit in
vita, (nam Iaponiorum superstitionem inane semper nescio quid

judicant) suo exemplo multos ad religionem impulit Christi: cui ille haud sanè fictè dat operam, siue transferendis in patriam linguam scriptis quibusdam, (qua in re valet plurimum, & stylus eius valde probatur) siue aliis mortalibus omni ratione ad veritatis viā trahendis: præsertim verò confirmandis ac retinendis in fide neophytis, quos antea tam vehementer insectabatur. Vxor eius & filii sunt iam Christiani, cum ipsius fratre non minùs ingenioso & ornato, aliis præterea ipsius affinibus & amicis.

Septuagesimum vel octogesimum alius circiter annum agens, vir nobilis ac dynasta, superstitionem suam cum Christiana religione commutauit: idolorum ante id tempus cultor egregius, quippe cui, simulacris humi de more statuendis venerandi causa, præ assiduitate laboris occalluerant manus. nunc verò tanta ei lux veritatis oborta est, ut de laboribus ab se frustra susceptis, deq; sua cæcitate verba facere nunquam desistat. is idolorum loco templum ædificare decreuit, quò Christiani ad sermones inter se de cultu diuino serèdos augendę pietatis causa cõueniant; & vniuersis, qui sub imperio suo sunt, omni conatu persuadere constituit, ut ad Baptismum accedant: quo lustratus est eius quoq; filius annos natus triginta, qui domum nostram Christianæ doctrinæ & sacrorum causa ventitat. Tria passuum millia distat ab vrbe Amāgutio vicus quidam; ibi ad quinquaginta vel sexaginta neophytos, rusticos operarios omnes, tantum rerum diuinarum studium ceperat, ut, litterarum prorsus ignari, litteratos homines populares suos argumentando conuincerent. Quin etiam eius loci Bonzius ipse, cum illos sæpe sermone atque altercatione lacesseret, turpiter ab iisdem superatus ac victus, existimationi suæ denique migrando consuluit. eius discessu neophyti valde leuati sunt. iidem pariter vniuersi certum in locum sæpe se cõferunt, ubi de cultu diuino differitur, admonetq; inuicè sese, & ad fidem & religionē hortantur. Verùm de statu rei Amangutianæ plura cognoscetis ex epistola Cosmi Turriani, quam misit in Bungum; ex qua ego hæc quæ sequuntur excerpti. Ex hisce pauperibus multi facti iam sunt, fiuntq; semper aliqui Christiani. iidem præcationes tenent, easque ad ianuam ferè quotidie recitant: tum singulis caxa (quod monetæ genus est) in eleemosynam datur: quare illi admodum læti, & Dominum gratias agentes, domum sese recipiunt. iidem, Domini diebus, cū in ordinē discubuerē; qui Christiani ad sacrificium veniunt, aliquid iis præbent eleemosynæ causa: itaque & illi beneficio gaudent, & Christiani rei totius dispositione atque ordine delectantur, & omnes in vniuersum Domino gratias agunt; cuius sibi munere,

mere, antea tæ ipsorum vitæ fœditas paruit. Paulus & Barnabas Meacenses Bonzii duo mirabiliter in fide proficiunt. Faxit Dominus, ut ad finem usque perseverent. Die qui fuit DD. Cosmo & Damiano sacer, vespere mortuus est Ambrosius Eunadus Faisumius, Regis œconomus. eius funeri mecum interfuere plus ducenti sexus utriusque neophyti, signum Crucifixi vnus è neophytis præferebat; & quoniam demortui domus à nostra plurimum aberrat, pompa mediam per urbem necessariò ducta est. Efferebatur autem corpus admodum excelso feretro, tantaque funeralium multitudinem, ut ipsam diei lucem repræsentarent; ac terræ quanto liquantur ad impias sectas deferendas cognatos ipsius, & majorem ciuitatis partem: quas quidem sectas planè relinquerent, si diuinæ legis interpretum hîc foret copia. Vxor autem eius cõtinuò pauperibus fecit benignè: nam & ipso quadriduo præbuit ipsis epulum, & è domestica suppellectili multa distribuit: in iis etiam vestem sericam, ex qua conficietur pecunia ad ædificandam illis domum in area, quam idcirco nobis neophytus quidam attribuit. Hoc eius rectè factum, cæteraque neophytorum erga inopes beneficia, quibus bis tæve cibaria singulis mensibus largiuntur, compenset Dominus: quem vos rogatæ fratres mihi carissimi, ut hæc ab illis fiunt, nullam ob aliam causam, nisi ut eidem placeant: & simul in officio me sua benignitate confirmet.

Domus ea, cuius meminit Cosmus, perfecta iam est. Absolutum est opus v. Kalend. Iulii, & diebus aliquot ibidem sacrificatū, sermonesque de ipsius fundatione sunt habiti. Haftenus de rebus Amangurianis. Nunc ad Bungenfes venio. Anno MDLIII. nostri lapidationibus ibi malè accepti sunt, confictis in eos criminibus, quod carne vescerentur humana: sed rex, causa cognita, rem totam breui compressit, dispositis custodiæ causâ circa domum nostram interdium noctuque vigiliis, atque ea sanè præclara fuit neophytorum probatio: quippe nos quo maioribus cinctos videbant angustiis, eo maiorem ipsi firmitudinem animi constantiamque præ se ferebant. Eo tẽpore multæ ad neophytos conciones, multæ cõtra Bonzios disparationes habitæ sunt: qui victi, cum quid agerent non haberent, insigni mendacio populum onerârunt, nulla re scilicet Christiana à Iaponica religione differre. Res erat sanè periculosa itaque nostri, diuinæ gloriæ zelo inflammati, nil aliud per eos dies docere populum institerunt, nisi hæc duæ religiones quantopere inter sese differerent: lego quippe Iaponicam fabulis atque

itis, Christianam vero planè certissimis niti principiis. At-
 id ipsum Balthasar Gagus librū Iaponico sermone cōscri-
 ledit Regi, quem Rex coram se suisque consiliariis recitarū
 nenter probatum suo signo obsignauit, atque ad Balthasa-
 rē iussit, iubens ei renuntiari, se libri eius exēplum descriptum
 apud se: proinde exemplar, obsignatum vt erat, ostenderet
 atibus, vt eos, perspecta Christiana veritate & doctrina, be-
 i & amicos haberet. Ex eo tempore adhuc in pace fuimus.
 n Dominum credidēre complures, in iis quidam legis pe-
 eorum ordine, qui commentationibus vacant, noster an-
 mens aduersarius; huic ita deinde clarum veritatis lumen
 vt in exquirendo Christiani hominis officio nunquam de-
 r. Tanta verò tranquillitate fruitur animi, atque ita Dei
 a ipsius hærent infixa memoria; vt pro iis, à quibus Chri-
 ysteria didicit, & à quibus huc missus est, denique pro cū-
 gelii præconibus, preces ad Dominum assiduè fundat. An-
 it quidam Dominus vici nō longè ab vrbe positi, is, vt vxo-
 ultum Dei traduceret, anno superiore venit ad nos, & Bal-
 n domum suam adduxit; qui feminam, & domesticos om-
 sque complures necessaria ad religionem rudimenta edo-
 ſuertit ad Dominum. Horum exemplo tantus in reliquis
 incolis motus animorum est factus, vt omnes ferè Chri-
 a sacra susceperint. Vicus est alius, decem leucas ab vrbe
 anno superiore lucri causā se contulit neophytus operā-
 um, Antonius nomine: ibique reperit hominem, qui ab
 eptem iam diebus ita præfocabatur, vt nihil neque escu-
 eque poculentum per fauces posset demittere. Hunc mi-
 rtonius, & simul recordatus latronis eius, cui culpam
 agnoscenti Dominus noster IESVS CHRISTVS igno-
 um in vas infundit, expiatque manu suā per signum Cru-
 hortatur ægrotum, vt peccatorum suorum agat pœ-
 & credat in eum, à quo & conditus fuerit, & salutem
 ere. Annuit ægrotus, & continuo porrectum sibi pocu-
 otum penitus hausit, appositumque oryza paulum,
 comedit. Quæ res ægrotum ita permouit, vt cū pri-
 rporis vires liceret, ad nos conferre sese Christianam
 sciipiendæ causā decerneret: itaque fecit, omnem su-
 biecit, Christianos ritus ac preces edidit, pau-
 iebus est mortuus. Alium etiam conuertit ibidem An-
 admodum genere natum, Lucas nouo iam nomine
 n Baptismi causa ad nos venisset, postea quàm ablu-
 tus est,

sus est, Balthasarem domum suam cum Ioanne Ferdinando An-
 tonioque perduxit. ibi dies aliquot instituendis baptizandisque
 ita multis vacarunt, ut ex una tantum Lucæ familia, sexaginta ca-
 pita (in his uxorem Lucæ, duosque filios virili ætate) cœlesti lau-
 cro purgauerint. Quorum tanta constantia, tantum animi robur
 apparuit; ut suo exemplo aliis ad fidem trahendis numerum dein-
 de trecentorum impleuerint. Annus circiter agitur, cum quidam
 oculorum acie sanè debili baptizatus est. is, Dei benignitate fa-
 ctum est, ut unà cum animi lumine oculorum quoque lumen reci-
 peret: etenim continuò clarè cepit videre: cuius rei fama cum la-
 tius manasset; Iaponiorum ad nos concursus hinc inde statim est
 factus, partim cœcorum, partim vario morborum genere, ut lepra,
 febris, aliisque huiusmodi laborantium, in quibus Dominus, pro
 sua sapientia, cœlestis numinis vim sæpe declarat. Quod ut faci-
 lius cognoscatis, nonnulla referam, quæ in hoc genere contige-
 runt: In popularibus neophyti illius, quem ex oculorum debilita-
 te repentè conualuisse docuimus; iam inde ab ipso abauo quidam
 hæreditario veluti iure, & quasi per manus acceperat, ut à dæmone
 torqueretur; atque is, impetrandæ salutis causa, in victimas & im-
 pia sacrificia patrimonium pænè consumpserat. Verùm dæmones
 idolis inhabitantes, quo maiores sibi honores haberi cernebāt, eo
 vexabant hominem grauius; nec illius tantummodo cruciatu cō-
 tenti, arreptum ipsius quoque filium annos natum triginta aded
 malè accepere, ut multos dies nihil omnino gustaret, nec iam pa-
 trem vel affines agnosceret. Balthasar ubi id rescivit, contulit eò
 sese, cumque filium in ipsis tormentis offendisset, iussit eum diuī
 Michaëlis nomen pronuntiare. paruit ille, & in ipsa pronuntiatio-
 nis clausula tam vehementer intremuit, tanta cum gesticulatione
 motuque membrorum, ut qui astabant, rei miraculo perhorresce-
 rent. Verùm diuinæ placitum est bonitati, ut simulatque super eum
 Balthasar sacra illa effatus est verba: In nomine Patris & Filii &
 Spiritus sancti, à nequissimo spiritu liberatus, continuò & cibum
 & vsum mentis rationisque receperit. Deinde verò unà cum patre
 Christiana rudimenta edoctus, & vterque sacro fonte lustratus est;
 ac filius quidem, Michaëlis; pater autem, Pauli nomen assumpsit.
 Paucis post diebus, eiusdem Pauli filia, soror Michaëlis, ad tēplum
 nostrum accessit, quæ item triginta iam annis malè à dæmone ha-
 bebatur. Ea cum velle se Christianam esse dixisset, vehementi pa-
 riter ipsa timore corripitur. Tum Balthasar ad exorcismos confu-
 git, cepitque mulieri suadere, ut nomen IESV nec non D. Michaë-
 lis pronuntiaret. illa verò scrutata grauissimè, ore compresso,

voce veluti in cantum soluta, respondit, si, Xacæ & Antidæ, qui legem dedere Iaponiis, idola repudiarentur, neminem adorandum esse præterea: neque verò se cuiuspiam vi ab eorum cultu posse abduci. postridie (qui dies fuit Beatissimæ VIRGINI sacer) templo Christianis referto, cum mulier quoque adesset; Balthasar sacro peracto ad exorcismum rediit. Hic dæmon versum ejulare, injuriam conqueri, feminamque torquere. Cum in eo statu res esset, Christiani, qui aderant, in preces dedere sese, nec ita multo spiritus ille nequam erupit, mulier autem valde lenata est, atque integra prorsus mente, potum petiit, porrectamque sibi aquam lustralem seu benedictam ebibit. Tum iussa dicere IESVS, MARIA, tam suauiter pronuntiauit, vt vox Angeli videretur. Ex eo tempore nunquam deinceps à dæmone vexata est, iamque Christiana sacra suscepit. Qui ægroti huc deuenire, ex iis ad trecentos iam Christiani cernuntur. quorum sermones inter se, de beneficiis à Domino post Baptismum acceptis, operæpretium est audire, dum hic patientiam in morbo ferendo, ille recuperatam propè valetudinem prædicat. solent autem huiusmodi ægroti, decem alios, quindecimve singuli ad Christianam religionem secum adducere, quorum corpora non alio medicamento curantur à nobis, nisi aqua benedicta, cuius virtus in hoc regno multis experimentis, præsertim verò in oculorum curatione, quibus Iaponii vulgò laborant, est comprobata: vt eius petendæ causa à leucis decem vel duodecim vndique concurratur ad nos.

Hoc anno, qui post Christum natum est MDLV. in hac æde sacra Funaiensi, à Cinerilibus ad Paschalia vsque solennia, conciones quotidie cum sacrificiis habitæ sunt, tanta neophytorum frequentia, vt eos domus nostra non caperet, tantoque animi ardore, nonnulli vt è pagis pridie domum nostram venirent, quo postridie manè ad tempus concioni adessent; nonnulli autem ad templum duabus ante lucem horis accederent. quibus rebus homines ita vehementer inflammabantur, vt quotidie ferme deni, duodeni, vel etiam viceni post catechismum fierent Christiani. Itaque baptizari sunt eo toto Quadragesimæ tempore quadringenti. A Paschalibus feriis vsque ad Pentecosten eodem feruore ac studio continuatæ sunt quotidie conciones, neophytorum rogatu, qui, propitiandi Domini causa, mysterium Confessionis sanè quàm diligenter frequentant; quorum vitæ morumque immutationem post Baptismum noti affinesque eorum valde mirantur, quippe, vt quisque maxima pro Christi nomine ignominia afficitur, ita se beatissimum putat. Quidam etiam, cum initio

conuer-

conuerſionis, nōnullo pudore territū, latitaret; ita ſe nunc palam penitus in cauſam Chriſtianam tanta ſua cum delectatione demiſit, vt verbo Dei potius quā cūbo ſuſtentari aliq̃ue videatur. Cæremonia quoque noſtra funebris magnā cum admiratione probatur ab ethnicis; vt funus quod primū duximus, hominum plus tria millia ſpectandi cauſa celebrauerint. cū autem pauperibus æquē ac diuitibus honorem à nobis vident haberi; tum verò legi Domini Dei noſtri ſimile nihil fatentur eſſe. atque lex ea ſanè latè vagatur in hoc regno Bungenſi; nam præter vrbānum neophytorum gregem; Iacali quinquaginta, vel ſexaginta, Siquidi totidem, Quintani (pagorum hæc nomina ſunt) plus ducenti viſuntur. Neophytus quidam eſt, quem cæteri ob eius virtutem parentis loco venerantur & colunt; qui ſæpe ad ſacrificia & conciones huc ventitat. Iſ ea circuit loca, & cunctos ad officiūm adhortatur. Superioribus diebus Balthaſar Gagus cum Ioanne Ferdinando Firandum proſectus eſt ad Luſitanorum, qui ibi erant, conſeſſiones audiendas. Rex autem, antè quā diſcederet, venit ad nos, iuſſitq̃ue Balthaſarem de comiteatu ſine cura eſſe: daturum ſe qui eum proſequeretur, & omnia ad iter neceſſaria compararet, idemq̃ue, ſi Balthaſar veller, præſtaret in redditu: præſectis etiam, quacunque tranſeundum eſſet, iumenta & cætera, quæ opus forent, ſe imperaturum. Eum nunc in ſingulos dies exſpecto. Mecum hic de neophytis remanſere ſenex quidam, Antonius nomine, quinquaginta vel ſexaginta natus annos: & alii præterea quatuor vel quinque homines impigri ad neceſſaria negotia obeunda.

Scriptis iam litteris, ex Ida pago non longè ab vrbe poſito mulier quædam cum marito ad hoc templum Baptiſmi cauſa ſe contulit. Sed vterque, quòd Balthaſar aberat, domum ſuam re infecta conſilioq̃ue pænè mutato reuertebantur. id vbi cognouit Antonius iſ, quem modò nominaui, me appellauit, vt preces ab omnibus, qui aderant, ad Dominum pro vtroque eorum habendas curarem, itaq̃ue dum orationem Dominicā elara voce multi pronuntiamus, conſpecta mulier eſt adèd vehementer intremere, vt illam ipſi tres homines regere & continere non poſſent: dentibus verò tam acriter infrendebat, vt viderentur effringi. interea conſtrictis ipſius manuum digitis, mulierem ſigno Crucis & aqua benediſta luſtrabat Antonius: nobis ex altera parte in oratione Dominica & Angelica ſalutatione perſeuerantibus. Poſt hæc mulier aliquantulum conſopita, ſimul atque expergeſceta eſt, iuſſa dicere, IESVS, MARIA, primū veluti indignabunda pro-

da pronuntiauit. tum ei manus archiùs iterum vinciuntur, precationi simul omnes insistimus: nec ita multo post femina dolere manibus, & lamentari, & rogare, vt sese quàm citissimè soluerent. Deinde, pia admodum voce proferens, IESVS, MARIA, verum Creatorem suum adorare se dixit, grauemque sese peccatricem agnoscere. Eadem mihi postea affirmauit, se toto septennio cordis ingentem sensisse grauedinem, sed iam ea leuatam, & exhilaratam esse. Postridie manè cum marito discessit: redituri ad Baptismum cum primùm Balthasar Firando reuerterit. Mihi sanè magnam tota res attulit voluptatem, & ex eo die planè alia mulier, atque antea, visa est. Multa præterea in hac regione geruntur à Domino; qui nos pro sua bonitate idoneos vineæ suæ cultores dignetur efficere. è Bungo 12. Cal. Octob. MDLV.

TAQVÆ REGIS FIRANDI AD MEL-
CHIOREM NONNIVM.

PATER Mag. Franciscus cùm meum in hoc regnum venisset, Christianos fecit magna animi mei voluptate nonnullos, quos equidem commendatos habeo, & ab omni iniuria tueor. Bis deinde ad nos venit etiam Pater ille, qui Funaii versatur, baptizauitque cùm ex affinibus meis aliquot, tum ex reliqua nobilitate permultos: quem ego virum aliquoties audiui, eiusque doctrinā, quæ mihi penitus hæret in medullis, ita probaui, vt Christū sequi planè decreuerim. Quocirca te in meo Regno videre magnopere cupio: semel quippe mentitus, non mētiar iterum. Tu si ad nos te contuleris, & rem Deo gratissimam feceris, & à me quàm honorificentissimè liberalissimèque tractaberis. Firando. Taqua Nombo Firandi Rex.

COSMI TVRRIANI AD SOCIETATEM

IESV IN LVSTITANIAM.

EX quo tempore à Francisco Xauerio, qui postea migravit è vita, Amangutii sum relictus; res per humani generis aduersariū minimè tràquillæ fuerūt: qui cū intelligeret quātū Euāgelii promulgatione proficeretur, omni ratione eā impedire conatus est: bellum enim Regem inter ac populares eius ita perniciosum excitauit, vt vigesimo post meum aduentum die, Rege ipso cū filiis interfecto, alium, qui Regis Bungi erat frater, in magna tamen principum dissensione, suscepit. Nec tamen à nobis

interea

Interea cessatum est: nam ad annum MDLVI. (quod spatium fuit annorum circiter sex) assiduis concionibus, cæterisque ex instituto nostro ministeriis obeundis, Christianorum duo millia fecimus: quo tempore nonnulli è proceribus, coniunctis viribus contra nouum Regem sectatoresque ipsius, vrbi Amangutio sauum adedè incendium intulerunt, vt cum amplius decem millibus familiarum incoletetur, vnius horæ spatio vniuersam flamma peruasferit. Nec sanè domus nostra templumque ab eo incendio fuit immune. Post hæc affertur nuntius, aduentare hostes; quo audito Christiani conueniunt, communique sententia statuunt, non esse mihi in iis tumultibus commorandum: denique vigesimo post incendium die, cum iam hostium exercitus ab vrbe non plus tribus millibus passuum abesset, vehementer à me efflagitant, orantque vt inde discedam. quorum ego precibus eo animo celsi, vt post eas turbas ac seditiones redirem. Consilio profectionis meæ cognito, reliqui Christiani ad me concurrunt, nullam ea nocte partem capiunt quietis, cum alii peccata confiterentur, meumque discessum lugerent; alii mecum vnà decedere decreuissent. quosego vt potui, verbis solatus, discessi, multis me nihilominus ad nouem millia passuum prosequentibus summo cum dolore ac gemitu. mortuum parentem in conspectu eos habere dixisses. Nimirum prælagire iam tum videbantur calamitates, quæ postea contigere: quippe deinde & vrbs funditus euerfa est, & summa annonæ inopia, aliaque id genus multa incommoda consecuta. In itinere cum diuellerentur à me, ecce tibi denuo lacrymæ virorum, mulierum, puerorum, quæ me sanè magno mœrore tristitiaque affecerunt: atque ita illi ad suos regressi sunt, ego Funaium iter intendi, qua in vrbe versabatur Balthasar Gagus cum duobus ferè millibus Christianorum, quos ibi fecerat, eratque magna apud Regem in gratia, ad quem Prætor Indiæ certum hominem Regis Lusitanie nominæ eum pretiosis muneribus misit; egitque gratias quodd nos adedè humanè liberaliterque tractaret. Hoc ille officio permotus, ædes nobis optimas ex materia cedrina est elargitus: è quibus templum extruximus cum reliquis ad incolendum necessariis ædificiis, operâ suam in id nauantibus admodum impigre Christianis. Decreuit etiam nobis aureorum quinquagenum vectigal. Inde cum æstus belli iam deferbuisset videretur, ethnici multi ad verbum Dei confluabant, ac ferè semper ad Dominum conuertebantur aliquot, decem interdum, interdum quindecim, pluresque aut pauciores, prout mentes eorum Spiritus sancti claritas illustrauerat. Aman-

gutio etiam Rex, regniq̃ue proceres, missis per Christianos epistolis, nos ad se inuitarunt. qua de re cū Regem ipsā Bungi amicitia causa consulissem, respondit adhuc maturum non esse simulac foret, se monitutum. suspicati sumus occultam aliquam coniurationem ipso conscio aduersus Amangutii Regem esse cōflatam: nec sanē temere, nam ex principibus quidam potens, Amangutium ex incendio ferme iam instauratum aggressus, diruit, magna ciuū parte vel spoliata, vel in seruitutem abducta, Regis etiam fratre cum omnibus iis, qui partes eius sequebantur, occiso. Ea re cognita, Bungi Rex magnas copias ad Amangutium occupandum misit, quo euentu, adhuc incertum est.

Anno MDLV. octauo Idus Septemb. Rex apud nos sanē quā iucundē cōnauit: à cōna de Deo verba fecimus. Ipse per quendam ex amicis iussit nobis renūtiari, velle se certos pecuniæ fructus assignare alendis iis, qui in sua ditione Dei legem docerent. Respondimus, nobis hoc non esse ita necessarium, sed in pauperum subsidium hospitalem domum à nobis ædificatam esse, quæ huiusmodi ope admodum indigeret, orare nos Regem, vt beneficium illud in eam domum cōferret; quod fecit, & simul iussit nobis attribui aream in vrbe imperii sui admodum ampla ac celebri, Facata nomine, ab vrbe regia quinque dierum itinere, vbi iam Balthasar Gagus aliquot fecerat Christianos. Eò nunc Balthasar idem est rediturus, vt ibi diutius cōmoreretur, atque commodiūs Euangelium prædiceret. Christus Dominus noster eas vias nobis easq̃ue virtutes impertiat, quæ ad assiduos huius prouinciæ labores atque pericula sunt necessariæ. Valere, vj. Idus Septembris, MDLVII.

GASPARIS VILELÆ AD SOCIETATEM

I E S V.

Nno MDLV, cū in hæc loca Melchior comitesq̃ue peruenissemus, nihil ad vos scripsi, propterea quod redituro mox in Indiam Melchiore, satis fuisse de moribus hisce ac regionibus ex ipso vos cognituros putabam. Nunc ea persequar, quæ post eius discessum præsentē me contigerunt, quo in omnibus immensa Dei bonitas magis eluceat.

Vbi terram hanc attigi, iussus sum Funaii habitare cum Cōmo Turriano, partim vt ingrauescentem iam illius ætatem, in tantis ac tam multis laboribus aliquo auxilio subleuarem; partim etiam, vt ex eius consuetudine ediscerem, qua ratione horum

Christia.

Christianorum ingenia colenda tractandaque sint. Balthasar autem Gagus, qui ibi erat, Firandum est missus, ubi portus est in primis celebris, & Christiani nonnulli: Regulus præterea urbis eius valde nos diligit, fecitque nobis potestatem areæ coëmendæ, quæ in area Virginis Matris ædē sacram excitauimus ad pios Christianorum vsus cum Iaponiorū incolarum, tum Lusitanorum, qui eò commeant. Gagus ab Regulo humanè exceptus est cum alio fratre nostro, itemque alio Iaponio Christiano in rebus diuinis admodum erudito, quos secum adduxerat. Hos deinde cognouimus in neophytis instituendis magna cum laude versari. post Gagi discessum, aream coëmimus patientiorem, donauitque Rex nobis peramanter quasdam ædes in proximo, quæ statim nobis vsui fuere. ex iis quippe templum exstruximus, addidimusque tecta nonnulla nobis ad incolendum necessaria. Opus ad calmen perductum est die Sanctis omnibus sacro, anno MDLVI. Melchior primum in eo sacrum fecit solenne. Inter hæc tempus aduenerat, quo Melchiori in Indiam redeundum erat, quem à nobis dimisimus, nulla spe in hac quidem vita nos reuiscendi. Inde Christianæ rei ex instituto dedimus operam, non sine aliqua difficultate propter occultas conspirationes aduersus Regem in urbe conflatas à reliquiis coniuratorum, quos mense antè nostrum aduentum capitali supplicio affecerat, ac deinde ad cæteros minori suo cum periculo puniendos in insulam quandam, quæ arcis instar est, sese receperat. Hisce tumultibus & recentes Christiani vehementer, & nos etiam aliquantum perturbabamur animis, quòd ex Regis interitu (si fortè id contigisset) aut mors nobis imminere sine dubio videretur, aut certè multa ac graua incommoda, quæ magno nobis impèdimento forent, quominus rem ex animi sententia gereremus: veruntamen nonnullis à Rege concessis, pax inter eum & ciues composita est, & quaecunque otium consecutum.

Instituti autem nostri in Iaponiis adiuuandis eiusmodi ratio est: Primùm, quoniam plurimis tantæ sunt tenebræ, vt animam simul cum corpore interire, nullumq; Dei iudiciū de rebus in vita bene vel malè gestis futurum existiment; duos menses quotannis, Nouembrem ac Decembrem, vsque ad octauum diem ante Natales Domini ferias, ponimus in quotidianis, de morte, iudicio, pœnis inferni, deq; cælesti beatitudine cōcionibus; ad quas vniuersi ferè conueniunt Christiani. Die verò mortuorum omnium commemorationi dicato, in eandē rem maiori etiam studio ac cæremonia incūbimus. Toto autē eo tēpore cenotaphiū habemus

mus atratum: super id, responsum vnum verbis conceptis quotidie pronuntiamus, & sacra rituum illorum mysteria populo exponimus. Quo quidem anni tēpore tanta vis frigoris est, vt præter assiduum gelu matutinum, multa etiam è cœlo decidat nix. Sed Dominus, pro sua clementia, necessaria nobis remedia suppeditare non desinit.

In festa Natalia, dimissis per finitimas villas nuntiis, Christianorum conuentum indiximus; quorum, à viginti quatuor ac triginta millibus passuum, tanta multitudo confluit, vt eos templa duo coniuncta ædesque nostræ priuatæ non caperent. Media nocte sacrum solenne ritè peregrimus cum hymnis quibusdam piis, de laudibus Natalium Domini, & nonnullas è sacris litteris historias exposuimus, quibus rebus Christiani admodum delectati, & in sacrosancta fide firmati sunt. Post eorum dierum celebritatem, cum æquum esse non videretur, vt intra domesticos parietes inclusi, animas IESV CHRISTI sanguine redemptas in desertis regionibus perire pateremur, missus sum cum Ioanne Fernando ad vicum, quem Cutamen appellant, vbi aliquot Christiani visuntur, quo & gentilibus viam veritatis ostenderem, & Christianis solatium aliquod atque vtilitatem asserrem. Et quoniam iter illud pedibus iniquo anni tempore sine villo comœatu faciebamus; nec frigoris nec famis incommodum defuit. Peruenimus ad montem, vbi nos quidam ethnicus excepit hospitio, & paululum oryzae dedit in cibum: & quia lucebat adhuc, ab eo petimus, vt viam nobis ad vicum quendam finitimum monstrare ne graueretur: quò cum peruenissemus, ad vetulam Christianam probi viri uxorem item Christiani diuertimus. cuius nobis in ministrando studium & alacritas, cum veteris illius ac nascentis Ecclesiæ laudibus procul dubio comparanda, omnem præteriti laboris molestiam ac defatigationem absterfit. Cœnam pro ipsius angustiis parauimus ex herba iname quam appellant, atque nasturtiis, cum anus ad nos calefaciendos ignem paucis quas habebat paleis excitasset. Eadem monita à nobis, vt aliquos ad Euangelium conuocaret, quamquam nox erat, frigusque permagnum, tamen tantam in ea re diligentiam adhibuit, vt multos barbaros adduceret; ad quos cum apud senem quendam de salutis ipsorum ratione verba fecissemus; decem ex iis permoti diuinitus Euangelio credidère: quos simul atque opportunum est visum, magna nostra lætitia, baptizauimus. Accessit ad hos etiam senex annos natus septuaginta, cuius domi sermo de Deo (quem diximus) habitus fuerat. Is cum annos circiter octo graui admodum valetudine laboraret, ita vt mem-

ut membris pænè solutis, inter loquendum vehementissimè tremaret, multis in vita homicidiis perpetratis, dæmonis cultor, cuius speciem sese identidem offerentem adorabat ut Deum, biduo post baptisimū Dei beneficio sanus ac liber ab omni tremore surrexit, & omnibus inspectaribus diabolicas syngraphas aliaque id genus igne combussit.

Ex eo loco profecti, antequam Cutamen peruehimus, nos in iteridē nox oppressit. in magnis tenebris, frigore, gelu, incerti quā iter esset, aut quem percontaremur, Deum precati nos in viā dedimus, & in cuiusdam ethnici hospitium incidimus, qui nos ad Christianum honoratum hominem habitantem in ea solitudine misit, quem antequam inuenimus, iterum errauimus, sed ea ipsa noctis hora nobis obtulit Dominus, qui nos ad optatas illius Christiani edes aliquando perduceret. Is nos simul ac vidit, statim nobis prouoluit ad pedes, nunquam se tanto in honore fuisse dicebat. ea nocte in consolandis animandisque Christianis eius domesticis ibi posita, postridie manè profecti, Cutamen venimus, acceptique hilariter sumus à Christianis, qui cognito nostro aduentu obuiam nobis processerant. Hic dierū aliquot moram fecimus, quo & Christianos confirmaremus, & paganos ad Christū adduceremus, quorum decem conuersi, alii miserabili quodam errore liberati sunt: cum enim sese de more dominis sacramento fidelitatis obstringerent, idque ante idolum stantes, sanguinemque mittentes è brachio, descriptis ex eo litteris quibusdam, quæ legi non possent, & ad extremum syngrapha concremata hero se fidem seruaturus esse iurejurando promitterent, omni studio fecimus, & effecimus, ut si ab ea consuetudine prorsus nollent abstinere, saltem per Deum conditorem cœli terræque iurarent, quod nobis omnes se facturos esse polliciti sunt, potiusque mortem opteturos, quàm ad pristinam iurisiurandi formulam redituros. Eæ res Dominis eorum pergrata fuit, ipsorumque fidem nunc multo quàm antea pluris æstimant. Circumspectis huius prouinciæ miseriis & inopia, Cosmo visum est, è re comuni futurum, si in vrbe Funaiō valetudinarium institueretur. Itaque consilio cum Rege communicato, per amplam domum extruximus, bifariamque diuisimus, ut altera pars elephanticos (quorum magnus in his locis est numerus) altera leuioribus morbis ægrôtantes exciperet. Confluxere ilico elephantiaci complures, quorum curationi præfecimus vnum è fratribus nostris chirurgiæ peritū, qui contemptis, ut Christum pauperem sequeretur, deliciis diuitisque quas possidebat, in Societatem nostram adscriptus est. Et quoniā

vrbe tota montibusq; finitimis multi præterea inopes ægrotique versantur: constitutus est Iaponius Christianus annos natus quatuor & viginti, spectatq; virtutis adolecēs, qui castitatis voto aliisq; nonnullis Deo sese dicauit, vt is egentibus viduisque diuideret eleēmosynas, quas Christiani conieciunt in arcam ob eam ipsam rem publicè positam. Augetur autem quotidie huiusmodi pauperum atque ægrotantium multitudo, in hospitali quam diximus domo, magno cum rei Christianæ adiumento, & barbarorū pudore, cum videant populares suos ægrotos omnes gratis à nobis curari, necessariis medicamentis adhibitis.

Ineunte Quadragesima, instituti sunt sermones de sacra Cōfessione, quam Iaponii tanto cum labore lacrymisque peragebant, vt nostrum nobis teporem tacitè exprobrare quodammodo viderentur.

Per idem tempus multa ac magna capitis pericula adiunimus, cum enim Rex arce se contineret, quæ abest ab vrbe viginti quinque millia passuum, cumque magna latronum vis, sublati iudiciis, vrbe tota volitaret, quorum animi in eadem nostram à Bonziis sollicitabantur; hyeme tota necem in singula momenta expectantes, paucò vino in vsum sacrificiorum aliisque rebus nonnullis vt potuimus absconditis, cum vel in cibo capiendò mors nobis ob oculos versaretur, vigiliis inter nos distributis, (quod nunc etiā facimus) vitā nostrā magno sanè labore incommodoque tutati sumus. Quo tēpore iussit Rex nobis renuntiare, se nihil opus in tali re nobis afferre posse: proinde nostræ saluti cōsuleremus, molestum sibi fore, si quid nobis incōmodi accidisset. Ac reliqua sanè vrbe itē vigilæ agebātur, sed omnis nostra spes atq; fiducia ex vnius Dōmini clementia ac bonitate pendebat. Inter hos metus hyeme exacta, nullo tamē Quadragesimę die nō habitus est sermo de rebus Diuinis, aliquot sese quotidie dinerberantibus, cum sexta quaque feria noctu de passione Domini verba fierent, flagrisque in corpus suum omnes domestici nostri vnā cum Iaponiis centum ferme sæuirent, qui ad audiendum Euangelium ventitabant. Semihora dicēdo ablucebatur: inde Christi Crucifixi proponebatur vexillum: postremò extinctis luminibus veniebat ad verbera, nec antè cædendi modus fiebat, quā psalmus quinquagesimus ad finem vsque pronuntiatus esset, idque ea pietatis significatio- ne, vt cuiusuis animus ad religionem & lacrymas commoueri posset. Inter hæc rursus Amangutium inuitamur: sed quia in Bungo constabat operæ fructus; & simul, ne Ioannis Firandi auxilio priuaremur, (nam ei proficiscendum fuerat) Amangutianis rescripsimus,

plimus, Paschalibus festis nos ed venturos. Sacrosancta hebdomada, quanta maxima potuit caeremonia religionéque peracta est. Primum Dominico die Palmarum, solenni sacrificio facto, ramisque de more distributis, prodiiimus supplicantes, Crucémque præferentes permagnam; emensâque area spatiosa è regione ianua, foribus in reditu oclufis, Cosmus, qui extra tēplū cum signo Crucis populóque remanserat, clamare cepit, Attollite portas: cui respondebat è templo chorus, vt assoles. cū tertio denique admissus esses, & ad aram maximam ordo comitantium, non sine summa omnium lætitiâ, peruenisset; sacrum missæ continuò captum est. Passione Domini decantanda, ingens animorum motus, & eorum, qui recitabant, & eorum qui audiebant est factus: tantumque dolorem delictorum atrocissima innocentissimi Domini mortis narratio omnibus attulit, simulque intimum solarium ita magnum, vt satis appareret, omnia hæc à Spiritu Sancto proficisci. atque ita sacrum peractum; & ritus illi sanctissimi quid sibi vellent, populo expositum est. ad hæc templi parietes pullo peristromate conuestiri, & sepulcrum excitatum est ad sacratissimum Christi corpus condendum, ac persoluenda iusta solennia, adiuuantibus quinque Lusitanis, qui in hac vrbe hyemauerant; seque ad nos Confessionis causa receperant. Quartæ feriæ tenebras quas appellant, alternantibus choris canticum Zachariæ, cū symphonia; deinde psalmus idem quinquagesimus magno cum sensu lacrymisque Christianorum, gentilium verò admiratione & approbatione conclusit. Postridie, ad sacram Eucharistiam admissi Lusitani & Iaponii aliquot, qui quidem ad tantum mysterium idonei videbantur; & quia tum primum cœleste illud congiuium inibant, summa animi dulcedine ac voluptate perfusi sunt. His ritè peractis, corpus Christi condidimus, templum circumcunctes accensis luminibus. In sepulchri præsidio Lusitani duo, cū toridem pueris, armati maculis ferreis galeisque, sunt collocati: quæ res cū tempus illud referrent, quo Christus liberator noster in terris versatus est; Christianos mirum in modum commouebat, magnoque malè actæ vitæ dolore afficiebat vnîuersos. Sextæ feriæ exsequias major populi frequentia celebravit. decantata passione Domini, & corpore Christi recluso non sine motu & comploratione omnium, mirabilis erat sacris peractis dolor ac mœstitia Christianorum domum redeuntium. iidem Sabbato sancto sacris adfuerunt. Ara in medio templo extructa, sacello etiam maximo aulaeis pictaque tabella exornato, in qua Christi resurgētis effugies cernebatur, multis præterea candelis arden-

lis ardentibus, pullum prætendebatur siparium. id, simulatque chorus Kyrie eleison nonies cecinit, subito demissum, aram ipsam & Cosmum stantem aperuit, qui è choro clam se subduxerat, seque quatuor sacrificantis induerat. Vbi verò Angelicus hymnus intoruit, confectim æra campana vis summa pulsantur. quæ res tanta ac tam repentina lætitia Christianos affecit, ut mente pænè emoti viderentur, siue id ex præterito mœnore, siue ex rei nunquam ante id tempus visa nouitate contingeret. sanè ii nobis dicebant se iam nunc in hac vita fructum cœlestis beatitudinis prægustare. Atque his rebus in Christiana fide non mediocriter confirmari sunt. Paschali die, quæ cōsequuta est, corpus Domini circumtulimus sub umbella, cereis & candelis accensis. Symphoniaci ceterique ministri sertis amœnissimis redimpti iucundè psallebant. Nec tempestius tormentorum aliquot fragor, nec magna populi vis celebritati defuit. itaque concursus multitudinis nullum eo die locum sacro sermoni reliquit.

Dum hæc geruntur, affertur Amangutio nuntius, dynastam quendam nomine Moridonum copiis adductis, Regeque Amangutii & principibus interfectis, urbem totâ flamma ferroque vastasse. Ac nobis utique, si eò venissemus, fuerat moriendum: sed videlicet nos Dominus dignatus hoc honore non est; quem habet iis tantummodo, quos præcipuè diligit. urbis excidium ingens famæ excepit, quæ cum è barbaris multos, tum è Christianis nonnullos absumpsit; vniuersam verò ciuitatis statum ac sobolem in multos annos omnino perturbauit ac perdidit. Atque hi sanè bellorum tumultus, quod adhuc experti sumus, Christianæ fidei propagationem magnopere distinent: sed nihilo minùs eo ipso tempore in Bungi regno multi Christiani fieri cæpti sunt, præsertim ex inopi plebe. nam diuites ferè mundo seruiunt, & obrectatorum vocus pertimescunt. Firando etiam à Balthasare Gago litteras accepimus, in parua quadâ insula, triginta vel quadraginta homines Baptismum petere, Christianos eius regionis in IESV Christi cultu proficere, phanumque extruxisse, quamquam pro multitudine populi exiguum. Quod verò ad nos ipsos attinet, nūquā occasiones desunt, quibus probemur & exerceamur. Etenim Bonzii fictis criminibus falsisque testibus nos apud populum in inuidiam conantur adducere, quodd scilicet humana carne vescamur: atque ad faciendâ mendaciam fidē, vestes manantes sanguine in ædiū nostrarum fores occultè cōjiciunt. idque non semel hoc anno fecerūt, qui est à Virginis partu MDLVII. quocirca toto pænè lapone percrebuit, nos dæmonas esse, nec verbis nostris habendam

dam fidem. quod etiam scriptis in ianua nostra propositis palam edicunt. A pueris etiam interdum lapidibus petimur. Cōplures præterea nos scēdē contumeliosē compellant, tametī contrā honesti viri permulti reuerentur & colunt.

Huiusmodi periculis (vt dicebam) tentamur à Domino, & præclare docemur, quā parū sine illius ope valeamus ipsi. Idem tamen hæc Iaponiorum peccata dissimulans, clementiæ suæ non obliuiscitur, ad alliciendos ad se animos nonnulla supra naturam interdum efficiens. Quendam multis iam annis pænē paralyticum Baptismo lustratum intra paucos dies sanitate donauit. Mulierem assiduo singultu, etiam dum loqueretur & cibum caperet, iam diu laborantem, per Baptismum eo vitio liberauit. Aliam energumēnam, vt primū Christiana facta est, dæmon reliquit. E montanis quidam cum feбри cōfisteretur, ad templum nostrū descendit, certus inde non antē discedere, quam sanitatem reciperet, postmodicq; conualuit. Iam in ipso valetudinario, quod diximus, vulnera veteresque decē atque etiā viginti annorum abscessus quattodecimo interdum die sanantur. Atq; hæc omnia necessaria sanē sunt ad huius gentis tenebras dispellēdas, detegendolque diaboli dolos atque præstigias. simulat quis ex composito se mortuū esse, hunc venefici extractum ē sepulchro se ad vitam reuocasse mentiuntur. Interdum etiā adiuuante dæmone ægrotos aliquos curāt. Quidam cum multos iam dies nusquam appareret, veneficorum opera repentē comparuit. Defunctus cu efferretur nescio quis, vbi ad feretrum detegendum sepeliendi causa ventum est, pullū cadaueris ne iudiciū quidē inueniunt. Hisce aliisque id genus artibus, miseros Iaponios diabolus decipit: quorum ad cetera scelera, quæ multa sunt, illa etiam accedit immanitas, vt filios infantes crudeliter enecēt, vel quodd vnum aut alterū sobolis causa satis esse, vel quodd in rei familiaris angustiis eorum felicitati hoc pacto se cōsulere arbitrentur. Persuasum habent etiam alicubi: quæ mulierem ventrem ferant, ex feminā si pepererint, ad inferna damnari: quæ re permotæ fœtum in vtero medicamenti interimunt. Iā verò ventantur Iaponii de vitæ exitu cogitare, ne videlicet mortis metu à flagitiis deterreantur. quocirca mortē repentinam exoptant, beatumque putant cui ita obire contigerit. Sunt etiam qui dæmonē colant, eoque familiarissimē vtantur, quos Iamambuxas hoc est milites conuallium appellant, ū ad famam sanctimonix colligendam, sese grauitè puniunt, stant, vigilant, cibo parcissimo vtuntur; altero denique vel tertio mēse, vbi satisfactum esse diabolus pronuntiauerit; nonnullis amentix sociis vnā secum adhibitis emendica-

mendicata à popularibus stipe, mare petunt, nauculamque conscendunt, cuius sentinam ita perforant, vt accepta paulatim aqua mergatur. Ad hæc, diabolus magnopere satagit, quo brutorum animantium specie vulgo adoreretur, atque vt boues colant, hominem occupat; percontantibus nomen, respōdet se regem esse bouū: rogatus vt abeat, negat se ex homine discessurum, nisi templum sibi exædificaturos esse recipiant. Si pollicentur, abscedit. si promissa non fecerint, rursus reuertitur, oppressumque hominem variis cruciatibus torquet, quousque phanu ædificent, in quo varias belluarum figuras pro numine veneratur, capitali etiam alicubi proposita pœna, si quis bouem occiderit. Interdum etiam venatores, si quam feram interemerint, suis veneficiis in morbum inducit. Itaque eius rei metu feras pro dæmone suppliciter colunt. Quæ omnia facit ille nimirum ob eā causam, vt mortales vero Dei cultu deserto mutent gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis, hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium. Iaponiorum doctrina seu superstitio multiplex est. alii nescio quem iam mortuum colunt nomine Amidam, alii quēdam, quem Xacam nominant; est etiam hæresis eorum, qui lingua patria Fotoqui vocitantur, in opinionum suarum prauitate vsque aded pertinaces, vt aures Euangelio prorsus occludant, negant enim fidem habendam nisi scriptis iis, quæ apud se habent; & pro miraculo est, si quis eorum Christiana sacra suscipiat. Denique Soli etiam ac Lunæ deorum honores habentur, nec non ipsi dæmoni, cui templa erigunt, atque in ipsis templis effigiem eius multo quàm nos fœdiorem ac deformiorem depingunt. Multi sunt etiam cœtus cœnobarum viriusq; sexus, albo vestium colore, rufo, nigroque distincti, vira moribusque turpissimi.

Societatis nostræ in his partibus tria domicilia sunt. Amangutii vnum, vbi multi erant Christiani: verum ædes eę vnā cum vrbe ipsa incensæ, & solum à barbaris templo Idolorum postea dicatum est; tamen nunc audimus nonnullos qui superfuerunt Christianos, idipsum iudicio repetiisse, eiusque possessionem nostrò nomine recepiisse. Alterum est domicilium Firandi. Tertium, idemque omnium maximum est hoc Bungense, quod in primis stabile Deo propitio futurum videtur, tum propter Regis, (quamuis nondum Christiani) eximiam erga nos beneuolentiam, & aliis rebus & in consilio dando probatam nobis & cognitam; tum etiam propter existimationem à nobis apud præfectos regios magistratūsque colendam. Accedit quòd Rex Euangelii promulgationem in suo regno sibi gratam esse demonstrat. Ad quem si Rex Lusitanæ Ioan-

nes patronus ac parens Societatis nostræ legatum quempiã mitteret, multum ea res (vt arbitror) ad eius conuersionẽ valeret. Vos etiam atque etiam Dominum obsecrate carissimi fratres, vt Regẽ hunc excitet; nam vtique ex eius conuersione huius regni totius insularumque conuersio penderet; quippe cum sit Iaponis Regum hodie in primis potens.

Septembri mense Firandum, eum ibi Balthasar Gagus esset, duæ Lusitanorum naues appulsæ: Itaque a Cosmo ad eius subsidium in Confessionibus audiendis, aliisque laboribus, quos noua prouincia secum affert, eò sum missus. Meo aduentu Gagus, & Lusitani, & ipse regulus oppidi valde gaudi sunt. Et quoniam Christianorum veterum vita morisque apud hos populos in vtraque partem plurimum ad exemplum valent; primum omnium suadere Lusitanis institimus, diligenter cauere, ne quẽ neophytorum exemplo suo offenderent. Multos Confessione purgatos sacra Eucharistia refecimus. omnibus verò dominicis festisque diebus ad Lusitanos à nobis, ad prouinciales à Iaponio Christiano comite postro magnæ virtutis homine, & salute suorum cupidissimo, conciones habebantur: semel etiam cum symphonia sacrificauimus, & solenni supplicatione: præibant sclopetarii quadraginta cum dispositione festiua, hostibus sequebantur: deinde Lusitani duo cum funalibus, & crucifer vnus dalmatica indutus. tum è fratribus duo Litaniarum concinebant: postremum locum tenebat ornatu corporis pretioso Balthasar Gagus sacerdos. Vbi in conspectum nauium ventum est, in quibus erant vexilla supelata variis Crucibus coloribusque fulgentia, prætereuntes nos maioribus tormentis honoris causa consalutarunt. Frequens tum ibi fortè mercatus erat, quo ex omnibus ferè partibus negotiatores conuenerant. Itaque spectaculum magna Christianorum lætitia, magno barbarorum conuentu atque approbatione celebratum est. Cum ad Crucem peruenissemus, quam non longè ab ædibus nostris locauimus; habitæ de laudibus Crucis oratione, ad templum eodem ordine rediimus. Faxit Dominus vt per hos sanctos ritus qui cernuntur, Creatorem suum agnoscant homines, qui corporis oculis cerni non potest. Interim punitiatur lætus serui Eupgensium progressus, simulque Pauli obitus natione Iaponii, quem ægrum Funaii reliqueram, virum magnis virtutibus præditum. Hunc ferunt, agentem animam, inter mortuis vocibus nihil tamen æquè clarè pronuntiasse ac Iesus, Maria: cuius mortem homines pariter vitamque admirati sunt. Is triennium iam in vinea Domini laborauerat, fidelis orator, & comesque noster magno animi ardore, spiritu curaque

salutis humanæ. Itaque multum eius morte damni fecimus; egræ enim in tanta hominum nequitia similem Paulo reperias. Balthasar Gagus Cosmi iussu ex eo loco Facatâ profectus est, ut possessionem adiret aræ, quam Rex nobis ad ædes ædificandas attribuit. Inde Bungi Regem inuifet, ut is totam rem auctoritate sua confirmet. Speramus autem id valde è re publica futurum. est enim ea vrbs cæteris aliquanto pacatior, quod mercatores opulenti, qui ibi cômorantur, diuitiis metuentes suis, imminētis belli pericula largis muneribus & cōgiariis redimunt. Hic locus quartum iam quintumve annum abudat annona. expectamus vicissim vaccas Pharaonis strigofas, quas vtinam Deus arceat. effodit enim pectus, infantium multitudo à parentibus tali tempore pereuntium: quibus si nunc in ipsa vilitate non parcunt, quid in caritate putandum est? Magna enim, (mihi credite) fratres carissimi, sterilitatis incommoda ac difficultates in his regionibus sunt; prorsus ut ipsi diuites herbis tolerent vitam. Idcirco nos Iosephi prudentiam imitati, in annum insequentem aliquid semper custodientes, Christianorum inopiæ ac necessitati consulimus: tametsi inter Iosephi horrea nostraque permultum interest, quippe apud nos non nisi nasturtiorum folia lactucæque sole tostæ adseruantur. Res frumentaria in his locis est perexigua: nam triticum, vbi maturum est, imbriumvi tempestatumque deperditur. Oryzam serè demetunt, eamque non ita multam, ut vniuersæ vrbi sufficiat: nec ea pauperes, nisi si quâdo gratulationis causa vescuntur: quos tamen omnes Domini benignitas alit ac sustinet.

Scriptis his litteris, cognatus quidam Reguli Firandensis armis Regi Bungesium illaris acie victus est: quem quoniam Firandensis Reguli ope adiutum Rex Bungi cognouit, vastitatem eius regno inferre constituit. propterea Funaio scripsit ad me Cosmus rumorem esse, Bungensem exercitum infestis signis in hæc loca venturum: proinde si opus esset, rebus nostris maturè prospicerem. Ex hoc denique intellexi quid esset, cur antea me Rex Bungi ut Octobri mense hinc discederem, per litteras monuisset. Huius belli metu perterriti afflictique Christiani quidam ad me noctu venerunt, professique sunt, si ego Firandi remanerem, se ad oppetendam mecum vnâ mortem in templum nostrum esse venturos: sin minus, intra priuatos parietes vitæ finem expectaturos: quos ego salutari-bus præceptis instructos, iis verbis quæ tempori ac rei conuenire videbantur, bono esse animo iussi. Huius insulæ Firandi circuitus nouem passuum millia colligit, & aliquot habet vicos, quorū maximus est hic vbi sum in præsentia familiarum omnino ducenta-

rum. In reliquis sunt Christiani nonnulli, quos, nisi bellum impediatur, singulis hebdomadis inuifere statui.

Hæc habui, mihi carissimi fratres, quæ de hoc anno MDLVII. scriberem. vos oro per IESVM Christum, ut precibus vestris mihi veræ summisionis perfectæque obedientiæ virtutem ab eo impetretis, qui mea causa ad ignominiosam usque Crucis mortem esse obediens voluit. Ex insula Tirando, quarto decimo Calend. Novemb. MDLVII.

MELCHIORIS NONNII AD SOCIETATEM IESV IN LVSITANIAM.

Nunc post Christum natum MDLV. ad vos dedilitteras ex ora Sinarum, ubi hyemare coactus fueram, cum Iaponem tenere non potuissem. Multa in eo itinere & magna vitæ pericula adiuimus, cum aut in vada incideremus, aut naues inter se concurrerent. In eo autem portu Sinarum ad mensē Iunium usque substititamus, quod anni tempus Iaponicæ navigationi vulgò putatur idoneum. Sed cum repentè decretū esset, insequentem quoque hyemem ibi traducere, continuò Lusitanos qui simul aderant circiter trecentos institimus consuetis officiis adiuuare. Casa itaque & templo è paleis raptim exstructo, quotidie Christiana doctrina tradebatur: omnibus verò dominicis festisque diebus sacrum missæ & verba de rebus diuinis non sine magno fructu fiebant. Quo quidem tempore dici non potest, fratres carissimi, quantum voluptatis animo ceperim, cum viderē in Sinarū regione, inter tot seculorū idololatrias, diuina sacrificia peragi, & Euangelium promulgari: & præsertim hebdomadæ sacrosanctæ Pascharisque solennia, multis eorum qui aderant lacrymis lætitiaque celebrari. Illud etiam percommode factum est, ut Lusitani aliquot redimerentur, ab incolis iamdiu in vinculis habiti, & capite sine culpa damnati. Tenebantur autem adedè terra immanique custodia, ut nisi hisce oculis ego ipse vidissem, nunquam fieri posse putassem, ut quisquam eo vitæ genere spiritum duceret.

Quadragesima exacta, Cantonem Sinarum urbem (quæ Olisipopi magnitudine parè par est) tristes nuntii perferuntur, quibus omnes valde perterriti sumus: In Sancii prouincia tantam repentè aquæ vim scaturigine crebra è terræ visceribus erupisse, ut omnem circa regionem ad passuum centum octoginta millia inun-

dauerit, vrbes septem villasque complures obruerit, omnibus incolis vel ipsa inundatione demersis, vel si inundationem effugissent, demisso cœlitus igne consumptis. Quod ita pro certo est habitum, vt Chaurel, qui magistratum Cantone summa cum potestate gerebat, quoddam patrem atque familiam ea calamitate amisisset, administratione deposita, (idem in patris luctu solenne est) ad obrutam Sancii regionem magno cum squalore discesserit. Hæc autem de Sinis tamrummodo cognita sunt; nam Lusitanis aliisve omnino aduenis mediterranea penetrare non licet. Inde, anno proximo, Iunio mense Japonem versus nauigare perreximus, & duas inter insulas certum naufragii vitæque discrimen Dei beneficia euasimus. cuius clementia, & in eiusmodi periculis cura salutis nostræ, nostram in ipso fiduciam non mediocriter auget, magnamque spem affert fore, vt Bungi Rex ad Christum adiungatur, præsertim cum eius rei Rex ipse, scriptis ad Prætorum Indiæ literis, significationes dederit non obscuras.

Cum ad Būgi orā appropinquaremus, ad oppidū quoddā appuimus, cuius oppidi principes sumptis armis ab Rege defecerant, ibi ex incolis, qui ad nauē accesserant, audimus urbem totam euersam esse, aufugisse Regem, putare se nostros etiā socios qui ibi commorarentur occisos. Ea res quamuis falso nuntiata, omnes quotquot eramus in navi magnopere conturbauit ac perculit. Sed illuc nihilominus vento aduerso contendimus, & Socios omnes incolumes Dei beneficio offendimus. Quos ego nobis ad litus obuiam prodeuntes quanto meo gaudio viderim, verbis exsequi fratres carissimi nequeo, prorsus vt a morte reuocati mihi viderentur. Neque verò in eo congressu Cosmus ille Turrianus temperare lacrymis poterat, bonus utique senex, & vir planè egregius. Annos aliquot Amangurii vixerat, in ea vrbe relictus à Francisco Xauerio. ibi rem Christianam administravit egregiè, multis magnisque laboribus ac difficultatibus fortiter superatis. Etenim vel intra priuatos ipsos parietes à Bonziis lapidibus sputisque appetitus, illusus, & contumeliosè tractatus est, cum sine magno periculo domo pedem efferre non posset, idque ob eam maximè causam, quoddam post Frãncisci Xanerii ex eo regno discessum, Rege ipso Amangurii ex insidiis interfecto, assiduo pænè bello ac seditionibus, cum vniuersæ ferè nobilitatis ac magistratuum eade regnum illud exarserat: cuius rei culpam Bonzii (quorum est magna apud plebem auctoritas) cum in Christiana sacra suscepta neglectasque Deorum religiones conferrent; tantam in inuidiam Cosmum adduxerant, vt & mundus illi crucifixus, & ille mundo vicissim iure optima

optimo dici posset. Sed cum in hisce incommodis & ærumnis præclara nimirum conscientia sustentabat: quippe qui ad Christi Domini nostri gloriam retulisset omnia, & Amangurianam Ecclesiam interim conseruari atque augeri intelligeret. Denique mihi narrabat, nunquam se in vita, lætitiæ ac voluptatis tantum cepisse, quantum per id tempus Amangutii percepisset. planè ut existimem illum è lacrymarum mira suauitate & copia, magna ex parte oculorum aciem perdidisse. Ut in Bungû veni. dedi operâ ut Regem ipsum inuiferem, multisque cum rationibus ad Christum traducere sum conatus: sed frustra, partim quòd hostium metu in locum munitum sese præsidii causa recepisset, partim etiam quòd sibi intelligeret Christiana lege mores esse mutandos. Accedebat illa quoque suspicio, fore ut populares sui Christianum regem ferre nollent. Sed illud maximè retardabat hominem, quòd dæmoni deditus est in ea Bonziorum secta, quæ animum ait vnâ cum corpore interire, spiritum esse nullum, & nihil omnino præter ea quæ sensu percipimus. Sunt autem Bonzii cum regni proceribus affinitate cõiuncti, nobis verò, quòd plebi eorum scelera fraudesque detegimus, iniquissimi, tantisque mendaciis populum operant, nihil ut Euangelio in his terris majori impedimento esse videatur. Quod idem Francisco quoque Xauerio (quamuis id nos celaret) vsû venisse nunc demum cognoui. Quot ille in iis locis incommoda superauit; cum pedibus iter assiduè faceret, cum per vias ædesque Bonziorum ac principum concionaretur, vulgaribusque cibariis, quæ ipsipidissima sunt, victitaret! In magnis verò frigoribus, instar famuliâ pedibus, Iaponios equites citato gressu persequeretur, talari veste nunquam deposita, & quidem sarcinula onustus, ut eo comitatu insidias latronum effugeret. Idem in castigandis Iaponiorum flagitiis & superstitionibus adedò fuit liber ac vehemens, ut trepidaret comes eius, qui mihi hæc deinde cuncta narravit. Quoties ille puerorum insectantium vociferationes, iurgia, lapidationes constanti semper inuictòque animo pertulit! Mortem verò pro Christo vsque adedò optabat, ut eam ultro pænè quærere videretur. Regis quidem Amangutii nefario flagitio libere atque acriter accusando, non obscurum adiit vitæ discrimen. Iaponiis proceribus quibusdam cum parum honorificè compellantibus, tementem interpretem, & mucronis ictum in singula momenta expectantem, iisdem compellationibus (tamen citra contumeliam) respondere iubebat. idque non contumacia elatus, sed quòd illud sentiret ac diceret: nullam (ut tum res erant) suâ doctrinæ dicto-

dictorumque in iis locis auctoritatem futuram, illi majore apud eos esset in honore, quam ipsimet Bonzii, quos illi sanè valde reuerentur. Quam eius animi magnitudinem vitæque contemptum Iaponii vsque aded mirabantur, vti Xauerius etiamnum magnum apud multos nomen sanctitatis obtineat. Ego in grauissimam febrim incidi magno sanè vitæ periculo: ex qua tertio denique mense præter opinionem euasicumque res Iaponicæ turbulentæ exiguam spem profectus ostenderent, infirmo etiã tum corpore, ad meum prouinciale munus in Indiam mihi renaugandum existimaui. Huc nos (qualem nec videre me in vita memini, nec verò existere vnquam posse putau) sæuissimâ dierum quinque tempestate iactati, incolumes Deo miserante peruenimus: cuius bonitatem supplices exoramus, vt quos è tot periculis ereptos in hæc loca perduxit, eosdem obedientia duce ad cœlestia regna sedesque peruenire patriatur. Cocino, iij. Idus Ianuar. MDLVIII.

GASPARIS VILELÆ AD SOCIETATEM
IESV GOAM.

ANno superiore, fratres mihi carissimi, ad vos fusè perferri pſi res cum aliis huius prouinciæ locis, tum præsertim Firandi gestas, vbi annum sum commoratus, quo temporis spatio Christiani mille & trecenti facti, templaque tria Christo dedicata sunt, quæ Idolorum antea fuerant. quam rerum conuersionem aduersarius ægre ferens, magnas in nos turbas per Bonzium quendam exciuaui, qui ex incremento rei Christianæ acti odio in nos iam antè concepto, habita insuper nobiscum disputatione turpiter victus, aded exarsit dolore ac rabie, vt in perniciem nostram ex illa die neruos omnes intenderit. Confestim praua Bonziorum dogmata atque mendacia vulgò prædicare aggressus est, idque eo euentu, vt cuius nomen Firandi antè id tempus obscurum atque ignotum fuisset, plurimos iam sectatores haberet; nec plebs modò, sed ipsi Bõzii ex eius ore pèderent. Inter hæc ille populum in nos omni arte incitare, monere & hortari, vt nos, sicuti Franciscum Xauerium antè, exterminarent, atque ita Deorum ab se iram ac minas auerterent: quibus rebus effectum est, non solum vt multi in nos falsum dicerent testimonium, sed etiam (quod Christianos pupugit vehementer) vt Crucem effringere non dubitarent in sacro cœmeterio positam: quam injuriam & Regulus ipse, & alii quot

Quot alii Christi gloriæ cupidi, quanquam vlciſci parati, juſtis tamen de cauſis patienter tulerunt. Dominus verò Deus noſter nihil iis aliſque multis eorum ſcleribus commotus, ſed recordatus miſerationum ſuarum antiquarum, pro flâmis atq; fluminibus ſignamiſit è cœlo ad eorum tenebras fugandas perquâ clara & illuſtria: etenim in media aeris regione ſpecies Crucis apparuerunt, aliaq; prodigia valde conſpicua, verum enim uero uſque aded denſa caligine mentes eorum obductę ſunt, vt inſolitam lucem intueri nequiuerint; ſed potiùs in ſua pertinacia obſtinationes, neophytos à Chriſti cultu ſumma vi reuocare conati ſint.

Meacum eſt vrbs totius Iaponis caput, frequentiſſima academia litteratorumq; conuentu percelebris: cui ciuitati quòd Euangelii lux nondum aſſuſit, Coſmo Turriano Reſtori noſtro viſum eſt faciendum, vt aliquis noſtrum ad explorandum ciuitatis ſtatum, ſimulq; tentandum quis ibi locus Euangelio ſit, mitteretur. Eius rei gratia crebris ſupplicationibus ac ſacrificiis ritè peractis, hæc mihi prouincia obtrigit, quâuis ad tãtum onus haudquaquam idoneo. Sed qui illud mihi impoſuit Dominus, idem ferendo quoque ſuppeditabit vires. Equidem, quod ad me attinet, mortem, injurias, incommoda, & frigora, quę in iis regionibus maxima ſunt, mihi propono. Iaponicę linguę tametſi conſuetudinẽ aliquam nactus ſum, tamen quo faciliùs atque commodiùs cum Iaponiis agere poſſim, interpreterem è Societate noſtra Iaponium mecum duco, iamq; me ad iter accingo. Itaque ne longior ſim, temporis anguſtię prohibent. Illud à vobis fratres cariſſimi enixè peto quæſoq; vt me in tali tantaq; re omnis opis egentem, Domino quàm diligentiffimè commendetis. Ex Iapone, Cal. Septemb. MDLIX.

IOANNIS FERNANDI AD MELCHIOREM NONNIUM.

ACTA proximi ſuperioris biennii cognosces ex litteris iſtis, quę publicè miſſę ſunt. Nunc accipe quę mihi in præſentia occurrunt. Bungenſium Chriſtianorum in ſuſcepta religione major in dies firmitas atque conſtantia cernitur: quippe ſeſe pœnitentię & Eucharistię Sacramentis idẽdem muniunt: ſacris cõcionibus adſunt, ſubinde ſe verberibus puniũt, aliaq; pia munera diligenter obeunt: horarias preces quotidie recitant, cruciatibus Domini in horas ſingulas ita diſtributis, vt vniuerſam eius hitorię ſeriem ſingulis diebus ea ratione percurrant.

rant. Neque verò Facatæ, quâquam templo à militibus direpto & disturbato, cessatum est. Nam præter feminas puerosque patres familiarum sex baptizati sunt, quorum opera illam Ecclesiam propediem restitutum iri confido. Atque ut intelligas, Iaponii Christiani quantum in virtute profecerint, narrabo quid vni eorum nobili genere nato contigerit. Is cum esset Amangutii apud amicū opulentum, qui agros oryzae feraces ei fruendos dederat, cumque videret se occupationibus distineri, quod minus Christo, quem admodum optabat, totum se manciparet ac traderet, fundo vestigalibusque relictis, Facatam unâ cum uxore, liberis, ac servis venit, ubi non modo seipsum Deo verè atque ex animo dedit, sed filium quoque indolis egregiæ nobis tradidit tenera adhuc ætate, Societatis nostræ doctrina præceptisque imbuendum. Idem, ut vni Deo vacaret, abjectis omnibus negotiis, totum Quadragesimæ tempus posuit apud nos: quidquid à quotidiano sacro & concione supererat otii, totum id, precando, cōtemplandis sempiternis præmiis atque suppliciis, mortemque & extremo iudicio insumens: quibus rebus in Domini nostri Iesu Christi cognitione & amore crescebat in dies. Accedebat ad eius constantiam virtutemque corroborandam, rerum à martyribus piè fortiterque gestarum assidua recordatio: è quibus præcipuè diui Stephani delectabatur præclaro facinore, pro lapidatoribus suis in extremo spiritu Dominum deprecantis. Vbi hebdomadæ sacræ dies venerunt, vitæ maculis per Confessionem diligenter elutis, ipso Paschatis die cum aliis quattuor aut quinque cœlesti pane se se pavit ac munxit. Quinto autem sextove post die, capta urbe Facatæ, è principibus quidam qui seditione commota in Regem Bungi arma ceperat, is apud quem noster Christianus (ut diximus) Amangutii antea vixerat, se ab illo desertum indignatus, eum à sicariis ad necem conquiri iubet: quos ille ubi se adorientes aspexit, non modò arma non sumpsit, cum esset vir alioqui fortis ac strenuus; sed etiam quasi mansuetus agnus in genua procubuit, tamdiu ad Dominum Deum oratione conuersa, quoad usque impio ferro confossus eidem animam reddidit. nec dubitamus quin pro intersectoribus fuderit preces. Etenim diui Stephani exemplum intus eius medullis inhaeserat. Filius apud nos, uxor autem & filia apud sanctam feminam precationi ac poenitentiae deditæ, magnos in virtutibus habent processus.

Alexander est quidam alius Christianus. is cum esset in famulatu potentis viri in agro Facatensi, haberetque in eodem famulatu socrum & coniugem, quæ uxori domini seruebant, à Spiritu sancto permotus, ex familiaritate salarioque relicto, Facatam, Baptismi peten-

petendi causa concessit. quo impetrato, perceptis iam Christianæ
fidei rudimentis, tota de re dominum fecit per litteras certiore,
eumque ita Iesus fauente commouit, vt conjugem & socrum ad
ipsum continuò dimiserit, quæ item ad Ecclesiam aggregatæ sunt.
& conjux quidẽ quindecim post diebus excessit e vita, Iesus,
MARIA pie pronuntians! quam multis rationibus in cælum as-
cendisse confidimus: Alexander verò vxoris morte sanctissimè ob-
ita adeò permotus est, vt omnem pecuniam abjicere, vitam celi-
bem agere, & quoad spirauerit, Cosmo Turriano parere decreue-
rit. Pijs sacrificiis tuis & reliquorum patrum fratrumque mihi ca-
rissimorum me valde commendo, è Bungo, iij. Nonas Octobris,
MDLIX.

LIBRI PRIMI FINIS.

SELECTARVM

EPISTOLARVM

EX INDIA

LIBER SECVNDVS.

LAVRENTII IAPONII AD
SOCIOS.

CEPI vestras litteras, quæ mihi perju-
cundæ fuerunt: & quoniam intelligo quan-
to vicissim desiderio teneamini aliquid de
statu nostro cognoscendi, exponam paucis,
quæ nobis in hac Meacensi provincia con-
tigerunt. Primum igitur Didaci domum de-
tenuimus in Sacomoto vico: qui vicus jacet
ad montis Frenoiamæ radices, in quo
cùm cœnobita litteratique permulti, tum verò insignis cuius-
dam principis Bonziorum domicilium cernitur. ad eum mon-
tem cùm peruenissemus, misit me Gaspar cum litteris ad Bon-
zium nomine Datzembum, quibus ille perlectis, aduentusque
nostri

nostri causa cognita, respondit, magistrum suum ex principibus eius ordinis vnum, qui è Bungo nos euocauerat, anno superiore extremum diem obiisse; & se tenui re familiari, auctoritate nulla relictum, praesidio nobis esse nō posse. ad eum tamen postridie Gaspar & ego reuertimur: & quoniam nos auidē ipse decemque eius discipuli Bonzii audire videbantur, apud eos verba fecimus: à quibus admoniti nullas religiones in ea loca iniussu Bonzii eius regionis maximi induci posse; dedimus operam diligenter, vt eum conueniremus. Sed cū res parum procederet; oppidi praefectum postremo rogauimus, vt nos ad illum introducere ne grauareretur. Tum ille: Si disputandi causa venistis (inquit) excludemini, sin aedium visendarum, id spectaculum vobis pecuniae muneribusque mercandum est. Gaspar, vt omnes aditus clausos Euangelio vidit, à Frenoiama profectus; Meacum contendit. In ea vrbe quatuordecim dies in aedibus conductis morari, ad docendum minimè accommodatis, in alias migrare coacti sumus loco celebriore positas. Huc Meacepses nonnulli iam ad audiendum euangelium ventitabant post quintum autem & vigesimum diem, Bonzio nos deducente, viro in primis ciuitatis honesto, Regem seu Imperatorem Gaspar adiuit. à quo ita amice acceptus est, vt ex ipsomet eius poculo, honoris & amicitiae causa, biberet; tum verò frequentiore etiam vrbis parte nobis ad habitandum assignata, magnavis omnis generis hominum ad nos, vel audiendi vel disputandi causa, confluxit: sed animis initio tam obduratis, vt verbo Dei audito partim blasphemarent, partim etiam irriderent nos atque deluderent; per eos dies cū honesta mulier Meacensis ad conscionem venisset, vbi peroratum est, Baptismum petiit statim: sed rem distulit Gaspar, eo quod mulierem nondum ad id Sacramentum idoneam repperit. Cungues praeterea duo (magni honoris nomen id est) noctu ad nos audiendos ita se conferebant, vt nostram doctrinam valde probare viderentur: quidam verò è principibus oppidi Gamangoxini, qui Meaci habitat, cum decem aliis apud nos Christianus est factus. postea cū Gaspar ad Mioxindonum, qui praecipuum Meaci obtinet dignitatis locum, auxilii petendi causa à primario quodam ciue deduceretur; tota vrbe percrebuit, Mioxindoni iussu primum illum virum in vincula Gasparem coniecisse. rursus, cū vrbis praefectus per compita edixisset, ne quis Gasparem laederet; fictis rumoribus multi edictum esse mentiebantur, vt Gaspar oppido pelleretur. huiusmodi multa praeterea, quae singillatim enarrare nimis longum est. Sed iuuante Domino Iesu Christo confi-

conſilio itius, nos, ut adhuc fuimus, ita etiam in poſterum incolu-
nes futuros magna cum diuini nominis gloria, rabiſque ac dolo-
re diaboli, quando iam noſtri in hanc urbem aduentus ad Ban-
luenſem uſque Bonziorum Academiam fama penetravit, ſexcen-
tis paſſuum millibus Meaco diſtanti. Interim Bonziorum minis
itque importunitate compulſus hoſpes is, ad quem diuerteramus,
nos domo ſua diſmiſit, itaque in aliam nos recepimus. Hic acrius
etiam in nos aduerſarii ſequi cœperunt, cum nos alii ſimias, vul-
pes alii, alii denique à dæmonibus occupatos, anthropophagôſ-
que appellarent: pueri etiam eorundem inſtinctu cum cæteris in-
iuriis contumeliisque, tum etiam lapidum, glebarum, & arena
conjectu inſeſtarent atq; laceſſerent. Quanquam his rebus, Do-
mino adiuuante, minimè deterſiti ſumus, quo minis Euangelium
id meſem Aprilem uſque nuntiaſſemus, cui Japonii centum cir-
citer fidem habuere, baptizatiſque ſunt. ſub id tempus Bôzii quin-
que nos conuenerunt ex ea ſecta, quam Baracaque appellant, qui
meditationibus quibuſſam vacant arbitrato ſuo conſectis. ii cum
conſtilla de nobis quaſiſſent ejuſmodi, ut appareret eos à dæmo-
ne agi; Gaſparis reſponſis victi abjectique conciderunt. Duo præ-
erea ex ea ſecta quæ Tendani dicitur, cum diu nobiſcum de reli-
gione atque acriter diſputaſſent; conſeſſere ad extremum vetam
noſtram eſſe doctrinam, tamenſi eorum nemo ſe ad Chriſtum
idunxit.

Alius in primis etuditus, cum è ſermone Gaſpatis cognouiſſet
num eſſe opificem rerum omnium, animôſque hominum nun-
quam interire; idcirco negauit ſe Baptiſmum petere, quod ex im-
muriſſimo flagitiorum cœno emergere caſteque viuere ſe poſſe
liſſideret.

In Bonziorum ordine magnum eſt nomen eorum, quorum eru-
ditionem duo quidam ex principibus ſuo chirographo comproba-
uerint. Ea veluti quædam canonizatio eſt: in ſella conſtitutos ado-
ant, eorumque approbationem ſcripto teſtantur. ex eo tempore
qui probati ſunt, certos locos cæteris ad meditando proponunt.
Tunc dignitatis gradum adeptus Bôzius quidam, nomine Quen-
u, qui ipſos triginta annos in meditando conſumpſerat, in char-
a præcæ & in eo aridam arborem depingendam curauit. ad ar-
boris autem radices carmina duo deſcripſit iudicium chirographo
conſirmata, quorum hæc erat ſententia:

rioria. Cedo, quiſnam te ſeuit arbor arida?

Ego, cuius principium nihil eſt, finis nihil.

Posterioris, Meum cor, quod neque esse neque non esse habet,
Neque it, neque redit, hec retinetur vsipiam.

Is igitur Bonzius cum ad Gasparem venisset contumacia inflatus, quod diceret iam sibi perspicuum esse, quidnam antequam nasceretur fuisset, quid tunc, quid denique post mortem esset futurus; seque non discendi causa, sed animi tantum, ad nos accessisse; diuinitus ita repente immutatus est, ut verè nihil esse quidquid sciebat, sibi que Christianam doctrinam esse necessariam intellexerit. Baptizatus itaque summa populi admiratione, vitæ exemplo, quam ducit sanctissimam, alios aliquot partim conuertit ad Christum, partim vehementer commouit. Cosmus autem amicus noster, qui ante sexennium in Bungo baptizatus est, aduentu nostro cognito nos statim adiuit, parentibusque ac patria relictis Dominum cœlebs colere & Gaspari obedire constituit. Bonzius erat quidam admodum senex, annos iam quadraginta in meditando versatus. is Christianam religionem ita auidè arripuit, ut id ætatis homo ad verbum Dei audiendum à sex passuum millibus ventiret. Ad hæc, Bonzii circiter quindecim Christum secuti, partim legitimis jungi nuptiis, partim cœlibem vitam agere (quod in eo hominum genere maximè mirum est) decreuerunt. In vico Farima habitat Bonzius, qui piscibus, carnibus, tritico, hordeo, denique oryza abstinet, herbis tantum victitans, arborumque baccis ac pomis; quique æternæ salutis adipiscendæ causa voto se obstrinxit à libro quodam Xacæ, quem Foquequium appellant, se gratis plebem eruditurum. Narrauit autem nobis, se ante decennium per nocturnam quietem sibi visum esse versari cum sacerdotibus, qui è Cenghequ, hoc est Europæ regionem venissent, sibi que rectum ad salutem iter ostenderent, exporreturumque postridie, statim audisse Amangutii esse presbyteros quosdam è Cenghequ, de vita futura publicè disputantes. Hæc audiens Euangelio gaudens est; sed quoniam sine comitate Meacum festinus venerat, dixit se Farimam rediturum eo animo, ut sublatis rebus necessariis, votisque neglectis, & fallaci illa vitæ asperitate depōita, Meacum reuocaretur, & Christiana sacra suscipere. Heculè etiam ad nos conuolare sese audiendi Euangelii causa vitæ insignes duo, quorum alter in meditando exercitatus, quodam quasi Episcopi munereungebatur: alter erat Bonzius legum peritus, & concionator, qui in eo congressu Gaspari apertè confessus est, in Iapónica philosophia simplex nihil esse vel solidum. Bonziorum quoque familia, quæ a Foxequa nomen duxit,

duxit, vitamq; szueriorem cæteris omnibus proficetur, audito Dei verbo, nostraque vitæ ratione perspecta, quod Gaspar gratis populum doceat, & cum ipse omni seminarum consuetudine abstineat, tum laicos vna tantum vxore jubeat esse contentos; offendi cœperunt in Bonzio quodam præfecto cœnobii, quem antea venerabantur vt Deum, quod amicas habeat in occulto, & laboris in docendo sui mercedem exigat: cumque carniū ac piscium esu cæteris interdicit, ea ipse clam comedat; quocirca eū cœnobio pellere, aliumque pauperem ac bene moratum in eius locum sufficere decreuerunt. Tres præterea, iisdem meditationibus clari, quintum iam diem conciones nostras assidue celebrant, quos propediem baptizatum iri confidimus, eam rem ad exemplum magnopere profuturam. Non longè ab ædibus nostris incendium excitatum est: cuius incendii in nos, vt veneficos diaboliq; præcones, causa conferebatur: sed iam Bonziorum furor aliqua ex parte deferbuisse videtur. quorum cum ita multæ ac diuersæ numerentur sectæ, suam quisque profiteri nos dicunt; Xingouini, id ipsum Denichi, quod illi prædicent: Iëxuani Fobë quoddam suum: Foquexani Mion, (disciplinarum ea nomina sunt) Jondaxuenses Amidam: Xintani denique Quoquium: sed vt speramus, non longè aberit, quin omnes fateantur legem summi cælorum terræque opificis nostro præconio promulgari: quem pro sua infinita clementia facturum esse confidimus, vt ipsum agnoscant, agnitoque, omnem laudem & gloriam tribuant. Vestras etiam atque etiam, fratres mihi carissimi, & istius Ecclesiæ, quibus ego maximè, deprecationes imploro, Meace, iiii. Non. Iunias, MDLX.

CONSALVI FERNANDI AD QVENDAM E SOCIETATE IESV.

His cæ litteris nonnulla, frater mihi carissime, persequar, quæ, in Iapone dum essem, in vinea Domini gesta sunt. Versabatur eo tempore Firandi Gaspar Vilela, cuius iussu Gulielmus vias vrbis ære campano circumiens, pueros ad Christianam doctrinam Iaponicè discendam in templum cogebat: ex quibus vnus, admodum parvulus nondum ad cetum Christianorum adjunctus, Gasparem adiit, Baptismum magnopere efflagitans, quem Gaspar, id ætatis puerum, patre ethnico, cum prius perdiscere juberet capita Christianæ doctrinæ, respondit ille, nequaquam

quam se inde abiturum, quoad Baptismo lustratus esset. denique domum ad suos regressus, ita cum parentibus egit, ut patrem, matremque, fratres, ac sorores ad Baptismum adduxerit. Ad aliud venio non minus mirabile. Diuturno morbo vexatus ethnicus quidam ex optimatibus, cum varias curationes frustra tentasset, suadenti Christiano cuidam, ut ad valetudinem recuperandam, Christiana religione suscepta, ad templum nostrum accederet; aquamque Iustralem ebiberet; paruit agrotus: statimque in pristinam valetudinem est restitutus. alii præterea morbi complures in his regionibus eadem aqua pelluntur.

Alius Christianus cum è gravi morbo iam propè animam ageret; me accessitum rogauit, ut quoniam esseni è Societate Iesu, pro se Dominum deprecarer: sanitatem se continuò recepturum. psalmis septem pœnitentialibus recitatis, magnam ipsius fidem Dominus reddita statim valetudine remunerari dignatus est.

Profectus ex eo loco Gaspar in insulam quandam ad promulgandum Euangelium, incolas plus sexcentos triduo baptizauit; Christianæ fidei præceptis imbutos. quæ res tanto diabolum affecit dolore, ut vnum è Bonziis eò miserit, qui populo persuaderet, falsa esse quæ Lusitanus concionator obcuisset. quæ re cognita Gaspar confestim eodem legauit è nostris, qui apertis rationibus aduersarii mendacia redargueret. quæ res Christianos non mediocriter recreauit.

Haud ita multo post, barbari tres è principibus ciuitatis, communi consilio profecti ad excindendam Crucem in monte à Christianis erectam, viadum scelere perpetrato, inter se rixari ceperunt, sibi que inuicem id ipsum facinus exprobrare: demum eò rixa peruenit, ut eo ipso in loco, ubi Crux posita fuerat, inter se ex prouocatione dimicauerint: quorum duo postridie manè mortui ibidem reperti sunt: tertius verò nusquam postea apparuit, (ablatas à demonibus creditur) nec aliud quidpiam de illo auditum est, nisi quòd biduo post adolescens quidam repente ab immundo spiritu occupatus palàm dicebat, se nimirum esse qui Crucem præciderat, & propterea se in altera vita torqueri acerbissimè. quod ubi videre Iaponii, rei occultranda gratia adolescentem abscondere statuerunt, atque ita ex oculis nostris euauit, ut nihil de ipso deinde cognouerimus, incertumque sit, cum ne interfecerint: qui partim hisce de causis, partim quòd sexcentos quos dixi neophytos viderent alios idola tremantes, alios in mare projicientes, concursu ad Regem facto postularunt, ut Gasparem regni finibus polleret. quibus Christiani cum ex altera parte resisterent,

resisterent, resque jam ad arma spectare videretur. Rex misit qui Gaspari nuntiaret, nequaquam sibi placere eum in suo regno interimi, proinde ad Socios sese reciperet. quocirca in Bungum, ubi erat eo tempore Cosmus Tyrrianus, inde concessit non sine magno quidem animi dolore, quippe qui in spem venisset Regis ipsius ad Dominum traducendi. is enim sæpius Gaspari præsepte mēdixerat, se animo ac voluntate esse Christianum, & pro Christiano se gerere, quod præclare intelligeret patriæ superstitiones quantum à veritate distarent.

Valetudinarium & sodalitium, quod Misericordiæ vocant, à Cosmo institutum in vrbe Funaio Regni Bungenfis, ethnici magna cum approbatione suspiciunt: cum enim inter se ex animo ac verè non ament; mirantur in primis, reperiri in toto orbe terrarum, qui pauperes curet, iisque necessaria cuncta suppeditet.

Duo sane admirabilia mihi narrata sunt, quæ in hoc oppido cōtigere. Ethnicus quidam è primoribus ciuitatis ancillam habebat Christianam. atque, ut ethnici ferme Christianos auersantur, conuersus ad famulam, Cur, inquit, tu Christiana es, cum ego sum ethnicus? nisi continuo ab ista religione recesseris, hisce ego te manibus interficiam; Cui serua Dei non eo consilio se Christiana sacra suscepisse respondit, ut iis mox desertis ad barbaros ritus rediret. tum herus eius perseuerantia cognita, cum mortis minis interdixit, ne ex eo tempore ad Crucem adorandam sese conferret. illa verò diuino fulta præsidio, nihil idcirco ab instituta Crucis latria desistere, quoad eam herus obuiam in itinere factus, occidit.

Alterum illud est; Paucis antè diebus, quam ego ad hunc Firandi portum venirem, Sinarum nauis Lusitanum quendam, qui apud Sinas in vinculis fuerat, in eundem portum aduexit. Sinæ aliquot ibidem commorantes cum ad nauim accessissent, ut Lusitanum viderunt, quærere de nauarcho Sina populari suo ceperunt; quo consilio Lusitanum in ea loca perducere ausus esset, cum Rex Firandi sacerdotem Lusitanum ex oppido pepulisset; nisi spoliari se ab Rege nauigio vellet, continuo Lusitanum interficeret. Hæc dum agitantur, diuinitus factum est, ut Christianus Japonius quidam interueniret. is ubi mœrentem Lusitanum aspexit, ad eum confestim accedens, causa mœstitiæ cognita manu apprehensum bono animo iubet esse; quantum per suas facultates liceat, nihil ei apud se defuturum. inde perducit domum, ibique hominem habuit quoad vsque nos eò peruenimus. Et sanè Lusitanos Christiani tanta beneuolentia prosequuntur, ut in eorum ædes

æquè liber illis atque in suas ipsorum aditus sit: sed tum præcipuè præclarum amoris sui documentum dedere, cum Iaponii facta in eos coniuratione arma ceperunt, quod ubi à Christianis cognitum est, communi statim consensu ad eorum defensionem se vel capitis periculo compararunt: cum ex eis quidam, extrema iam ætate, reliquorum domos circumcursaret, hortareturque omnes ad mortem pro Christianis fortiter oppetendam: quare perterriti barbari, à suscepto consilio destiterunt. Obsecrate fratres carissimi Dominum, ut huius gentis animos ad suos errores ac misérias recognoscendas illuminet. Cal. Decem. MDLX.

LYDOVICI ALMEIDÆ AD SOCIOS IN
LVSITANIAM.

IN iis litteris, quæ à vobis ad nos assiduè perferuntur, insignes amoris erga nos vestri & caritatis cernuntur notæ. apparet etià quanto studio teneamini ad nos subleuandos in hæc loca veniendi; hanc plenā pietatis volūtate, quoniā nos remunerari nō possumus, Dominus ipse pro sua benignitate compenset: quamquam ut amoris vestro nos etià aliqua ex parte respōdeamus, (quoniam auctis scire quid à nobis in re Christiana geratur) anni huius præsertim acta ad vos perscribere statui.

Balthasar Gagus hoc anno ex Iapone profectus in Indiā, aduersa tempestate retentus, hyemauit in ora Sinarum: atque id fuit causæ, cur à nobis huiusce anni litteras non acceperitis. Post eius discessum nuntii Meaco allati sunt, Bonziorum in Gasparem Vilelam odium aliquantulum refrixisse. itaque rursus aures dare cæpisse Euangelio, fierique aliquos Christianos, atque in iis nobilissimos homines, & in rebus Physicis admodum intelligentes. Missæ sunt etiam aliquot à Meacensibus illis neophytis ad Bungeneses Christianos epistolæ; quarum vna duodecim circiter paginarum magnam harum regionū Christianis attulit voluptatem, sæpiusque descripta, omnia Christianorum loca percurrit, & simul recitabatur etiam ethnicis. Summa erat epistolæ, sectarum Iaponis omnium (quæ plus vñdecim sunt) expositio simul & confutatio, cum religionis Christianæ confirmatione: nec verò pacatas vnquam res Iaponiorum fore, quoad omnes fierent Christiani: atque id ipsum multis apertisque rationibus probabatur. Mense Iunio iueunte, ex Gasparis ipsius litteris cognouimus, illum iter cepisse ad urbem Sacaium, quæ bidui distat Mæaco; vbi spes magna

gnamensis vberimæ ostendebatur, non modò quòd sit libera, & in primis ampla Iaponis totius; sed multo etiam magis, quòd cum quidam è principibus ciuitatis illuc per litteras inuitasset, ædesque suas ipsi ad Euangelii promulgationem obtulisset. cuius tantum est eius rei desiderium, vt in Bungum etiam certum hominem cum mandatis miserit ad Còsmum Turrianum. Recordabitur, vt speramus, pro sua bonitate Dominus harum gentium, easque conuerteret ad se: nos autem in suo confirmabit obsequio.

Quod ad Bungensem Ecclesiam attinet, quæ nunc quidem est Iaponis omnium maxima, admodum augetur in dies, (captis adspirante Domino) cum virtus veteranorum, tum etiam tyronum numerus: quorum tanta est pietas, vix vt possim verbis assequi; nonnulla tamen attingam, vt ex iis reliqua intelligatis. Primum nulla nox præterit, (vs mihi quidem videtur) quin verberationes in templo fiant, ac ferè semper omnium, quotquot ibidem eo tempore sunt. quibus in templo non licet, ii se intra priuatos parietes cum vniuersa familia verberant. Quotidie, quamuis ningat, Christianis refertum est templum; nec referatur ferè, quin multi reperiantur ad limina præstolantes. Festis autem anni celebrioribus tanta vis hominum confluit, vt ad multitudinem capiendam umbracula è frondibus raptim exstructa cum templo continuare necesse sit: atque alii quidem præcipuis anni festis, alii verò diebus Beatissimæ Virginis sacris, alii quindecimo, alii etiam octauo quoque die Confessione maculas abluunt. Sed Bungensum studium ac pietas Quadragesimæ præsertim diebus elucet. res profectò visenda: quippe in singulos annos crescit huius Ecclesiæ religio ac probitas.

In pueris iis, qui ad nos Christianæ doctrinæ gratia ventitant, aliqui ita parui cernuntur, vt nihil pænè præter catechismum eloqui possint: itaque idipsum quod tenent memoriter, oppidò concinunt. Prope templum nostrum duodecim circiter Iaponii patres familias habitant, quorum filii puerique singulis noctibus, audito signo salutationis Angelicæ, ad Crucem conueniunt in ea vicinirate defixam; ibique nixi genibus totam horam quotidie in Christiana doctrina decantanda consumunt: idque parentum iussu, quorum tanta est pietas, vt infantibus Christiana rudimenta vnà cum lacte paulatim instillent, eosque tenera adhuc ætate nostram in disciplinam domesticam traditos Domino consecrent. nec verò parentum pietatem non imitantur liberi, atque

vnus præsertim natu maximus omnium, annum agens tertium-decimū; cui super mensam cruciatus CHRISTI Iaponicè recitanti fluunt interdum ex oculis lacrymæ, nulla vultus mutatione. alii verò eorūdem cruciatuum recordatione commoti, pijs Christum liberatorem verbis affantur, ita suauiter, vt cuiuslibet ferreum quamuis pectus emolliant. Itaque horū quos domi educamus operam ad conuersionem harum gentium magno nobis vsui fore speramus: quippe cū Iaponios auditores parua lingua magis quā peregrina retineat. alios præterea quinque Iaponios apud nos habemus prouecta iam ætate viros admodum probos; tres videlicet Funaii, quartum Meaci cum Gaspare Vilela: postremus comes est peregrinationis meæ, annum agens alterum & vigesimū, tanta in dicendo suauitate ac lepore præditus, vt auditorum animos mirabiliter capiat: hæreses verò Iaponicas multaque de physicis ita caller, vt hoste philosophos omnes refuter ac vincat. faxit Dominus, vt eorum animis ignem injiciat. Christiani Facatenses, ac præsertim vnus e principibus, Cosmum missis nuntiis per Deum obtestati sunt, vt eò aliquem e Societate mitteret: velle se optimum tēplum exstruere, & suis alere sumptibus quotquot e nostris ibi commorarentur: quod iam fieri cæptum est. hisce de causis, & simul, quod multi Christianorum vicij alicuius e nobis aduentum sermonesque iam diu desiderabant, decreuit Cosmus, vt initio Iunii anni MDLXI. ad eos pagos & loca finitima inuisenda discederem.

Pridie quā Facatam perueni, adueptu meo cognito Christiani obuiam mihi alii ad tria passuum millia, alii etiam longius magno cum gaudio processerunt. ego complures dies in ea vrbe moratus, incolas circiter septuaginta sacro fonte lustravi. in quibus erant Bonzii duo Iaponicarum legum sanè periti. cū alter etiam regius concionator fuisset. is septem dies mecum disputando, interrogando, quæ dicebam in commentarios referendo consumplerat, cū immensa Dei Domini nostri lux ei tandem affulsit, & illius exemplo multorum præterea tenebras dispulit.

In eadem vrbe Pacata cū alii complures, tum præcipuè duo morbo graui laborantes diuina ope sanati: quorum vnus paterfamilias tanto capitis dolore torqueri solitus, vt violentas sibi met manus inferre sæpe tētarit, tertiodécimo die Dei benignitate cōualuit. alter erat iunior lepra fœdissima coopertus. is, quod de Christianis honorificè pieque sentiret, putaretque iuuante Domino sibi per me sanitatē reddi posse; in meū conspectū adductus est;

quem

quem vt vidi, negaui me ei morbo posse facere medicinam: verum tamen ne planè molestus a me discederet ipse, quiq; eū adduxerant, remedium quoddam illi præscriptū facillimum, & post tertium diē ad me redire iussi: ita nitidus rediit, vt nulla vnquam scabie laborasse videretur. equidem obstupui perspecta hominum fide, aper- sequē denuntiaui Christianis, ne sanitatem pharmaco, sed Deo Domino fideiq; suā acceptam referrent: quæ quidem etiam in animos eorum, qui morbo liberati fuerant, redundauit. nam vter- que Baptismo petito, & post catechismum impetraro, ad Ecclesiā aggregatus est. cumq; iam discessus mei tempus appereret, quo æquiore animo id ferrent, spem illis maturi reditus præbui: quorū duo primores ita obfirmato animo itineris mei comites esse sta- nuerunt, vt eorum studiis remittere aut eos de sententiā demoue- re nulla ratione potuerim.

In exitu lunii Facaza discessimus in insulam Tacaxumam, am- bitu passuum sex millium, in ditione viri principis Firandensis, An- tonii nomine; vbi cum essent quingenti circiter Christiani, ethni- ci tantum octo, ii quoque ad Deum nostro aduentu conuersi sunt. Præest autem eorum institutioni, excellenti virtute vir, qui è Bon- zio Christi seruus effectus est. adē habent, quæ idolorū antea fue- rat, in primis ornatam; cuius vectigali, itemq; eleēmofynis, quas erogat institutum ibi quoque Misericordiæ sodalitiū, non modò ipse antistes alitur, sed etiam inopes peregrini, qui illuc sanè mul- ti (quod vidi per eos dies) religionis causa ventitant. eadem stipis per Misericordiæ sodales ritè fideliterq; distribuendæ ratio seruatur etiam in vicina insula Iquicuchi; itemq; in cæteris in- sulis, in quibus Ecclesiæ sunt: quo fit, vt ad iteriūs regionibus faciendum sarcinæ & impedimenta minimè sint necessaria: quip- pe, quocunq; peruenias, omnia tibi gratis ac sedulò compa- rantur; maritimo itinere naues, terrestri comites & iumenta: quæ ecules, iniuriam videlicet sibi fieri, seque in Christianis officiosis numerati non putant.

Firando cum ad hanc inuisendam Ecclesiā aliquot Lusitani enissent, horum Christianorum religione, precandi studio, obe- lliencia, amore non modò in sacerdotes nostros, sed etiam in om- nes eorum vicarios, tantopere delectari gaudiq; sunt, vt mihi affirmarent, Socios nostros, qui in cæteris orbis terræ partibus ersantur, si vel particulam norint eorū, quæ cum his Christia- nis geruntur, omnes Iaponicam hanc prouinciā expetituros: quod equidem credo: nam vna profectò Christianæ doctrinæ de- ansatio multas vobis præ læticia lacrymas exprimat. quid enim

si videatis pueros centum ac puellas, bis quotidie catechismi causa conuenientes, qui paucis antè diebus dicati diabolo fuerant, iam Christianos templum ingredi, aqua lustrali se aspergere, deum ad precationem rite genda flectere: quid si duobus eorum voce præsentibus, subsequentes cæteros, doctrinæque præcepta concinentes audiat: idque tanta cum modestia ac verecundia, ut oculos semper humi defixos habeant, ac duo illi præsertim, qui voce præeunt, (quos ego de industria non semel & curiosè notavi) & quidem in maximis caloribus, cum facies eorum sudore manarent, tanta fuere constantia, ut manus, oculos, pedes nunquam mihi mouere conspecti sint: raptos profunda aliqua contemplatione dixisses. nec verò doctrina tantum decantanda contenti sunt: nam eius quoque explicationem libentibus nobis requirunt. Iam verò quanta cum animi vestri voluptate intueamini Taponios hosce Christianos positris genibus, manibusque sublati, Christum è Cruce pendentem adorantes, lacrymis ad solum usque fluentibus, in tormentorum Domini cogitatione ita demersos; ut penè ecstatici videantur: atque hæc quidem in hisce insulis propè desertis, quid de iis locis existimandum est, in quibus (ut in Bungo) Sacramentorum est usus frequens: quæ cum ita sint; misereatur (quæso) vos fratres carissimi harum Ecclesiarum, Deumque cum gemitibus obsecrate, ut supplementum aliquod è Societate nostra dignetur huc mittere. quod si fortè nimis dilu distulerit, quam veroor, ne qui venerint, paucos superstites è nobis offendant: siquidem res hac ætate magnum vitæ discrimen adiuvimus, quam tueretur Dominus, ut opinor, quoad alii nobis ad nouam hanc vineam cuendam colendamque succedant.

Ex ea quam dixi insula in altam traieci maiorem, quæ Iquiqui vocatur. incolas habet circiter mille quingentos, in iis Christianos ferme octingentos. ii; quod iam antè de meo aduentu cognouerant, obuiam mihi nauem cum primoribus aliquot Christianis miserunt: quam ut conscendi, in ipsa navigatione, tribus passuum millibus, antè quàm ad insulam peruenimus, Crucem asperi edito loco positam, quam satis amplo intervallo circumiectis muris, sepeliendis Christianis cœmeterium efficit; ubi descendimus, humanissimè excepti, continuò ad salutandam Crucem de more perreximus: inde templum eorum inuisimus, eleganter ornatum. atque illos in præsentia quidem, ne inopem plebem nos sine iactura ab institutis operibus auocarem, dimisi, concione in matutinum & vespertinum tempus, puorum verò catechismo in pomeridianum indicto. itaque tanti concursus fieri cepti sunt, ut

cum

etiam multi excluderentur, arcem, quæ ad vestibulum templi est, stercis pro re nata contingere necesse fuerit. Templum est autem excelso loco, lucoque denso, & ad aspectum iucundo. in id ascenditur gradibus, quibus in imis stagnum est aquæ, nudis pauperum pedibus abluendis, non superstitione vel æremonia, sed ne templi catastromata calcata commaculent. Postridie quàm huc veni, cæteras quoque sacras ædes lustravi pulcherrimè positas, quippe quæ ante id tempus idolorum fuissent, quibus colendis optima loca diligenter exquirebantur: hoc autem tempore ædificati Japonii sunt illi ipsi, qui nuper Bonzii, nunc Christiani appellantur, antea dæmonem, nunc IESVM Crucifixum supplices venerantur & colunt. Et quoniam ex altero pago eiusdem insulæ sanè frequenti ad alterius pagi templum, trium ferè miliarium intervallo, Christiani magno suo incommodo venire cogebantur; templū ibi quoque ex ædificandū curavi, quod paucis diebus multorum subsidio magnæque omnium alacritate perfectū est, tabula picta, cæteroque ornatu ex vrbe Firando illuc aduecto. Christianorum animis recreatis, cælestiq; fonte purgatis iis, qui ad Baptismū videbantur idonei; ad alium Christianorum pagum, quem Xixi vocant, ire perrexer, ut eos per Euangelium solarer, & simul ut in æde noua, quæ tum ab iis ad rectum perducebatur, sacellum construendum curarem, Iquicuchensibus Christianis officiosè nobis in eam rem fabros lignarios septem aliaque auxilia necessaria deferentibus. ibi igitur amantissimè excepti à Christianis; qui, quasi regem expectarent, ita sedulò vias antè purgas ornauerant, prima luce & vespere de rebus diuinis disputare instituimus, quo commodius cæteris horis dici sacello ex ædificando vacarent, quod summa eorum diligentia paucis diebus est absolutum. Catechismi deinde cura certo homini tradita, Iram traiecimur eo consilio, ut Facatam propediem reuerteremur, quod eius peregrinationis spaciū Cosmus nobis ad Augustum exeuntem vsque præscripserat. Iram, Cruce salutarata, cum incolis egimus, ut ibi templum, nullum enim erat, communi consilio facerent. ad quod nobis Firando sacræ imagines cæteraque necessaria ornamenta transmissa sunt. nonnullis concionibus habitis, quibus in fide Christiani sunt confirmati, Baptismoque lustratis qui lustrandi supererant, Casungā inde contendimus: vbi tanta nobis hominū multitudo sese obuiā effudit, ut festi alicuius diei solennis celebritas videretur. Cruce adorata, ad primarium quendam Christianum diuertimus, apud quem nonnullis concionibus habitis, magna omnium voluntate decretum est templum, in quo sacerdotes sacrificarent, si qui in ea

loca venirent: quò item Firando necessarius sacrorum apparatus est missus. Interea dum hìc agimus, mihi grauis homo narrauit. Iquicuchi, mulierem Christianam suadente diabolo, siue eius ministris, abortus faciendi gratia pharmacum sumpsisse eiusmodi, vt infantem ipsamque parètem necauerit. Huius corpus Christiani, quippe quæ noxa capitali obstricta migrasset, in ipsorum cœmeterio, in quo Crux est posita, sepeliri cùm vetuissent; illa post aliquot dies periculosè ægrotanti adolescenti cuidā Christiano per visum: Corpus (inquit) meum sacra sepultura prohibitum est illud quidem: sed ne ideo me Christiani damnatam existiment: nam antè quàm è vita discederem, Dominus cōtritione mea lacrymisq; placatus est. quibus rebus Christiani ex adolescente cognitis (naq; is deinde conualuit) valde animati sunt.

Ex eo loco rursus ad pagū Iquicuchi, atq; inde, spe redit^o Christianis relicta, Firandum discessi ad quædam sacrorum instrumenta accipienda, quæ nobis Lusitanorum paui aduexerat.

Firandum vt venimus, nauarchum Lusitanum allocuti, ad Antonium diuerrimus statim, qui cùm yniversa familia nos peramiter accepit, detinuitque ad multam noctem, nonnulla de officii religione percontans: postridie nauarchum adiui, vt per magnam tabulam pictam in navi proponeret Christianis visendam, quos in proximum Dominicum diem (quod eorum commodo fieret) ad concionem simul & spectaculum, dimissis per agros nuntiis, euocauimus. interea nocturnis horrationibus cùm cæteri Christiani in fide animati sunt, tum ethnici circiter quinquaginta ad Baptismum adducti: in iis, è proceribus quidam Antonio non inferior. Et quoniam Firandi sacra ædes erat nulla, petiit nauarchus ab Rege, vt in area nostra excitare liceret ædiculam, in quam Lusitani, qui versabantur ibi nonaginta, religionis causa, conuenerent, eademque Firandenses Christiani deinceps vterentur. cui Rex se deliberaturum respondit. Ea erat dissimulata negatio: itaque id vbi resciuimus, apud Christianum in area nostra habitantem priuatum sacellum exstruere atque adornare constitui. quod ille tanta animi alacritate studioque recepit, vt ædium duarum quas possidebat alterius vltro mihi optionem daret, seque custodem fore profiteretur. igitur, Antonio præsertim operas & cætera necessaria benignè suppeditante, paratum oratorium est, & omnibus rebus instructum, in quo singulis noctibus Litanix & sacri sermones habebantur, vbi Dominicus dies aduenit, è pagis insulisque finitimis ingens Christianorum multitudo confluit, tum ad verbum Dei audiendum, tum verò ad sacram

tam visendam imaginem, positam, ut dicebamus, in naui, loco pedestrotomatibus, vexillis, virentibusque arborum ramis ornato, re-
erta iam spectantibus naui, cum perorassem, eos omnes nauar-
hns, quod longè ab domibus suis abessent, liberali cibo potuque
effectos dimisit.

Iam dies obrepserat, quo dñe mihi in Bungum redeundum es-
set: quocirca sacra tabula ex oneraria in nauiculam translata, ve-
nde Facatam deueheretur; Christianos Iquicuchenses monui,
ne sabbato proximo (ut promissa facerem) ad eos ex itinere ven-
turum, & inde postridie vespere profecturum: qua illi re audita,
parata naui cōtinuò ad me deducendum venerunt. sub noctem cō-
scendi, comitibus piis aliquot Lusitanis, qui me rogauerant, ut
mecum se ad illas Ecclesias inuisendas venire permitterem. De-
scendētibz nobis ad litus obuiam prodire laponico more cum
satibz multis: eodēque comitatu ad templū venimus, vbi nos
magna populi multitudo cum pueris expectabat. Concione ha-
bita, & puerorum catechismo peracto, quod iam intempesta nox
erat, plebem dimisi, manēque postridie (Dominicus erat dies) post
concionem intēlas circiter tredecim, Christiana doctrina iam in-
stitutos, baptizauimus. Inde profecti, magna in itinere ac varia in-
commoda molestiasque pertulimus. Nam & mari, paruis lintri-
bus, isque monoxylis, vastos interdum sinus præcidere sumus co-
acti, vixque imminētium piratarum manus effugimus, qui captos
homines diu mustrumque veratos in seruitutem diuendunt; &
terra, fumentis cōsules relictis, lutulenta via arque terribima
cingulo tenus ceno demergebamur: quæ tamen sordes occu-
rentibus passim riis eluebantur. Accessit ad hæc, assiduum præd-
profluuium sanguinis, quo sanè grātiter acerbēque verabar. Sed
eas omnes difficultates, Christianorum erga nos studium caritatis
que compensabat egregia: cum & hospitii commorationisque
hostiæ mercedem constanter ac benignè respuerenti & abeuntes,
viaticis omnibusque rebus necessariis liberaliter instructos, vber-
rime fieri prosequerentur: & quod longè admirabilius est, impres-
sa à nobis humi vestigia ipsa, obstupescētibz rei nouitate ac mi-
raculo qui mecum aderant Lusitanis, oscularentur. Verum, ne
longior sim, modum epistolæ faciam, si vnum addidero, ex quod
facile iudicare possitis, quanta sit laponicæ gentis ac nominis ad
humanitatem religionemque propensio. Cum fessus è via, mor-
būque præd cōfectus, in quodam ethnicorum oppido substitis-
sem; tamen nullum erat desiderium cibi, tamen ne planè defi-
cerem, oryzam reformidans, putridaque piscium fæcmenta hæc
enim

enim incolarum cibaria sunt) nisi qui oua coëmeret. is autem mihi mox oua cum ipsis nummulis retulit. Causam querenti respondit, incolas oua, quod dies ille festus ipsorum esset, vendere noluisse: quod ægroto quererentur, dono dedisse. Denique in Bungum ægre peruenimus: ibi quanquam à Cosmo ac Sociis amantissime acceptus, humanissimeque tractatus, vix tamen adhuc à diuturna ægrotatione conualui. Vos clementissimum Iesum obsecrate fratres, ut mihi ad se perfectè colendum vires animumque suppeditet. à Bungo, Calend. Octob. MDLXI.

E. SOCIETATIS IESV LITTERIS IN EVROPAM DE OBITU CONSALVI SYLVERIÆ Lusitani.

CONSALVI Sylverie nostri felicem obitum hac epistola persequemur, is circa initium anni MDLX. cum Sociis duobus Goa discessit in regna quæ dicuntur Inhambanis & Manomotapæ, ut nationibus illis Evangelium nuntiaret, quod concionatorum inopia nunquã probè cognouerant. Ut primum Inhambanæ attingere morbo corripitur ita grani, uti Consalvus natura valentissimus, oculorû acie vehementer habetata fractusque viribus, propemodum extinctus sit. Vbi paulo melius habuere, ad urbem Regiam Tongen iter intendunt. ibi Regem cum uxore, sorore, liberis, cognatis, regni que proceribus, populo denique pene toto intra paucos dies magna omniû gratulatione atque læticia sagro fonte lustrarunt. Rex Constantini, Regina Catharina, soror Elisabethæ nomen assumpsit. Inde Consalvus rei Christianæ causa relicta apud Regem Sociis, Manomotapam ire pergit, comitabantur amici Lusitani sex, orâunica birumi legebant, Mosambico insula superata, vix ad Masuræ fluminis ostium leucas nonaginta processerant, cum atrox coorta tempestas, Consalvi deprecatione repente sedatur atque comprimitur. Inde exscensione facta, die qui fuit diuo Hieronymo sacer, phœnix ara in ipsolittore ad sacrificium excitatur, ita vehementi solis ardore, ut calcæati Lusitani, terræ calorem ferre vix possent. Consalvo autem in præ sacrificandum eruperunt ex toto capite pustula: quas cum ad curandas medicamenta nequaquam decissent, præclaro sui ipsius odio incensus ille cuncta repudiavit, seque naturæ dumtaxat sanandum permisit ac tempori. Triduum ibi morati, tranquillo mari prouehantur ad Colimanem fluvium, ad restatibus iterum

rum ventis ægre subiecti; ad Mingoaxanem Giloz regem veniunt amicum Lusitanorum; à quo benignè ac liberaliter accepti, facta etiam promulgandi Euangelii potestate, diutius tamen ibi non substitère, quòd ad Manomotapæ Regem festinarent: quo vno ad Christum adiuncto, finitimos reges longè viribus atq; auctoritate inferiores ad Christum deinde facile perducì posse considerent. Hinc ad annuam ingentem tendunt Cuamam, leucas à Sofala triginta, ex quo rursus in Lindem proximum sinum periculosa procella còpuli, tredecim ibi sterère dies. Ab Linde cum ad Cuamam denuo peruentum esset, in ipso introitu fluminis re diuina peracta Consalus à Lusitanis comitibus petiit primùm, ut quoniam fines Manomotapæ ingredi inciperent, totum legationis suæ negotium Domino suppliciter commendare ne grauarentur: deinde ut æqui bonique facerent, si reliqua tota navigatione se, ut precibus vacaret, ab eorum conspectu atque consuetudine remouisset: in rebus præsertim grauioribus consulto potissimùm Deo exoratoque opus esse tum iubet in certa nauigia parte velum sibi prætendi, in eor recessu octo ipsos dies ita delituit, ut semel tantùm quotidie totti ciceris pugillo & exigua haustu frigida se se reficeret, & quicquid à precatione supererat temporis, in euolendo libro consumeret, qui scriptas sanctorum continebat vitas.

Octauo igitur die, cum ad Senam (qui terminus navigationis erat) venissent, vicum sanè frequentem, ibi descensum est, nuntiusque à Còsaluo ad Regem de suo aduentu in intima regni missus, à quo dum responsum expectat, interim Christianos aliquot inquilinos à peccatis per confessionem absolutos, à turpi cencubinarum consuetudine ad sacras nuptias legitimasque traduxit, catechismum publicè docuit, & è Lusitanorum seruitutis ibidè capita fere quingenta baptismo lustrauit. Regem etiam Inhamioris, Regis Manomotapæ stipendiarium, tribus passuum millibus à vico Sena, cum aliquoties adiisset, cohortationibus suis ita permouerat, ut se vnà cum vxore & liberis libentissimè Christianum fore profiteretur. Sed Consalus, partim quòd non haberet quem apud illum catechismi causa relinqueret, partim etiam ne Manomotapæ Regis offenderet animum, superfluo stipendiario quàm ipsimet Christiana sacra impertisset, Inhamioris Regem ut potuit còsolatus, hortatusque ut ipse cum suis Dei bonitate fretus in suscepto consilio permaneret, totam rem in tempus aliud distulit. Iamque abire fluxerat mensis, cum Antonius Caiadus Lusitanus, qui morabatur in vrbe Regia Mahomotapa, legatus à Rege ad Consaluum aduenit Manomotapam perducendum. Consalus

sacrorum

sacrorum ornatu cum sacro lapide & calice in sarcinam colligato, sublatoque in humeros, se in viam dedit. Cum ad fluvios ventum erat, qui multi in ea regione sunt, siquidem vado superari possent. quamvis ad jugulum usque pertingerent, transibat, manibus elata seu capite sarcina: sin minus, vasi ligneo impositum peramplo Consaluum, natantes ipsi propellentisque efficiebant Cafres, quo nomine gentes ea appellantur. sub noctem natalem Domini ad Chetuchin pagem haud longè à Manomotapa ventum est, factumque ter sacrum summa Lusitanorum animi voluptare. Inde Natalium feriarum octava, cum urbem Manomotapam introissent, misit confestim Rex, qui Consaluum cum muneribus visceret; auri pondere ingenti, bobusque permultis, & famulatu ad ministeria quotidiana: quippe qui de Lusitanis mercatoribus iam antè cognoverat, Consaluum non modò vicæ sanctitate virtutisque præstare, sed etiam genetis claritate ac nomine in primis esse conspicuum.

Consalvus gratiis actis, muneribusque repudiatis, ex ipso legato Regem cogniturum esse respondit, quod genus auri quævis divitias quæsiturus in ea loca venisset. Obstupuit ea animi magnitudine Rex, venientemque ad se deinde Consaluum tanta gratulatione & significatione honoris excepit; quanta neminem vquam antea. Nam & in ipsa penetralia, quò nulli est aditus, introduxit; & assidente matre, considerare Consaluum etiam in capite iussit, Antonioque Caiado è conclaavis ianna interprete adhibito, Rex quatuor continuò sciscitatur, quot feminas, quid auri, prædiorum, bouum denique vellet, quos incolæ non minoris quam aurum ipsum æstimare dicantur. Cum nihil se præter ipsum Regem responderet optare, concessus ad interpretem inquit Rex: Profectò necesse est, qui nihil hominum accipiat qui à cæteris tantopere adamantur, longo intervallo à reliquis distare mortalibus. & nihilominus ad extremum multa benigne pollicitus, amantissimis verbis Consaluum ad hospitium retinuit. Ibi dum ille manè rem facit divitiarum, è principibus quidam præterseuntes cum è foribus aspexissent laetitia propositam petere elegantem Mariæ Virginis imaginem, quam in tabula depicta ex India Consalvus advehere, specie decepti ad Regem deferunt, Consaluum egregia forma puellâ apud se habere, hortanturque ab illo deponat. Nec mora misit ille, qui Consalvo renuntians, audisse se, illum vaporem secum adduxisse: vehementer cupere, ut eam sibi fitter. Tum Consalvus tabulam preciosa veste involutam ad Regem affert. Cuius desiderium quo magis ardeat, præfert illam esse effigiem matris Dei, cuius in ditidne ac potestate sunt omnes Reges & Imperatores, ut his

pæ totius: ac tum denique tabulam aperit, Regis quoque matre
 præfente. Rex imaginem veneratus, Consaluum etiam atque etiam
 obsecrat, eam sibi largiatur, domi habere se velle. Libenter verò
 Consalvus annuit: quin etiam ipsemet in regio cubiculo collocat.
 Ibidemq; quasi sacellum quoddam precandi causa peristromatis præ-
 tiolis exornat. Narrant qui inde venere Lusitani, noctibus dein-
 ceptis circiter quinque, Reginam cæli ea ipsa specie, quam tabula o-
 stenderet, diuina circumfusa luce, suauisque splendore fulgentem,
 angustissimo simul ac iucundissimo aspectu, dormitanti Regi asti-
 tisse; quod ille manè matri narrabat, rei nouitate vehementer at-
 tonitus, itemque Lusitanis, qui statim id Consaluo renuntiabant.
 Postremò Rex Consalvus ipsum accersit, ait se mirum in modum an-
 gi, quodd sermonem Reginæ eius, quæ secum singulis noctibus lo-
 queretur, non intelligeret. Cui Consalvus cum eam esse linguam
 diuinam dixisset, quam nemo nosset, nisi qui sacrosanctis eius Regi-
 næ filii legibus pareret, quippe qui Deus esset, generisque totius
 humani redemptor; Rex in præsentia quidem, si minus verbis, vultu
 certè ac significatione se Christianum velle fieri ostendit: bidui dein-
 de spatio interiecto, per Antonium Caiadum Consaluo apertè de-
 nuntiat, certum esse sibi matrique Christiana sacra suscipere: proin-
 de ad se baptizandum quamprimum veniret. Consaluo tamè dies
 aliquot super sedere satius visum, dum Rex Christianæ fidei præce-
 ptis ac rudimentis imbuitur. quibus cum satis iam operam dedis-
 se videretur, quinto circiter & vigesimo post aduentum suum die
 Consalvus Regem simul & matrem non sine solenni pœpa & gra-
 tulatione baptizat. Regi, Sebastiani; matri, Mariæ nomen est indi-
 tum. Eo ipso die Rex Consaluo, quoniam aurum respueret, boues
 centum donauit: ille ad Antonium Caiadum misit, ut in frustra
 dissecti distribueretur in pauperes. Quam eius liberalitatem ac be-
 neficientiam populus ingenti cum admurmuratione suspexit. Regem
 imitati trecenti ferme è regni proceribus, Christo sese pariter ad-
 dixere. Hi nuquam à Consalui latere discedebant. adferebantur et-
 iam dona Consaluo: lac, oua, butyrum, hœdi, aliaque id genus: quæ
 ille nec aliud genus carnis omnino gustabat; cocto duraxat milio
 quodam exiguo, herbisque & syluestribus victitans pomis. Iamque
 spectata vitæ morumque sanctimonia studioque salutis humanæ,
 tantam sibi summorum infimorumque beneuolentiâ concillane-
 rat, tantisque in omnium animis effecerat motus, ut in Christianam
 religionem vniuersa multitudo videretur incubere; cum à Maho-
 meranis quattuor potentibus & callidis viris, & apud Regem gra-
 tiosis, Consaluo paratur infidiaz. Auctor conspitationis Mosambi-

canus Minguames nefariæ superstitionis autistes, siue, vt ipsi appellant, Cacicius. ii. Regi partim coram ipsi, partim per idoneum interuentum valde sibi dolere demonstrant, quòd tantum in capitis regniq; discrimen vltro se ipse demiserit. Consaluu, cui tantum fidei & honoris habeat, missu Protegis Indiæ, tetraq; Sophalæ regulorum, ad explorandum Regis statum, sollicitandosq; ad defectionem popularium animos aduenisse, vt motibus excitatis ipsi deinde, infesto exercitu subsequuti, Regem opprimant. Addû intuper fabulosa portenta, Consaluum magum esse tererrimum omnium, & sagacissimum, varia veneficia ac medicamenta secum attulisse ad incolarum animos occupandos, Regemq; mactandum. quicumque caput suum aqua perfundi paterentur, conceptis præsertim verbis langatiorum (sic enim Lusitanos vocant) à Consaluo pronunciatis, confestim volentes nolentes in eius potestatem venire: id ipsum alibi contigisse. proinde videret etiam atq; etiam Rex quò progredetur, cui se suaque crederet. Si Consaluum abire permittat incolumem, fore vt ciues mutuis inter se cædibus amentes atque lymphati miserandum in modum grassentur atque cõcurrant. Hisce aliisque mendaciis onerato Regi, adolescenti præsertim, ac matri, facile persuasum est, vt Consaluum primo quoque tempore interficiendum curarent. Nec dum ea cõsilia eruperant, clandestinis agitata colloquijs; cùm ad Antonium Caiadû Consaluu, haud ignaro (inquit) mihi, nec imparato, mors instat ab Rege. Caiado autem ita incredibilis visa res, vt subridens prorsus negaret. Iamq; dies aduenerat necis, vel vitæ potius, qui dies natalis erat idem D. Susannæ Virginis martyrisque: Consaluu ab Antonio magnopere petit, vt Lusitanos duos trêse ad se confestim accersat. Confessionem (inquit) illorum tuamque simul excipere, & sacra Eucharistia hodierno die reficere vos omnino constîni: nec enim postea potero. Hos ille dum absentes euocat, Consaluu ad meridiem vsque præstolarus, cùm non adessent, consecratas consumpsit hostias duas: factisque eodem die Christianis circiter quinquaginta, vestem ad corporis cultum, rosaria ad precandum diuisit. Lusitanos verò sub vesperam redeuntes, confessionis Sacramento, quoniam Eucharistiæ non licebat, purgatos, mira vultus hilaritate animiq; tranquillitate animabat infcios quid ille conditum haberet in animo. Iisdem sacrorum apparatus dat in ades Antonii deferendum. ipse linctus, suppositisq; Christi ad Crucem affixi, domi remansit, reuertentique rursus Caiado, pectus hominis manu leniter apprehendens, Antoni Caiade (inquit) profectò paratior ad mortem obeundam

ego sum; quàm ipsimet inimici ad inferendam: Regi autem ac matri libenter ignosco; Mahometanorum quippe artificiiis a do-
lis inducti sunt. Hæt ille serena facie atque hilari cùm dixisset,
Antonius ab eo digressus; tamen si vix fieri possè putabar, ut Rex tã
nefario scelere sese obstringeret; tamen quoniam, ex recenti quo-
dam sermone, eius animum exulceratum; contra quàm existima-
set, offenderat; famulos duos ad Consaluum custodiendũ ea no-
cte misit, à quibus ea, quæ sequuntur, accepta sunt: Consalũ, cùm
secus diuersorium in arca ad multã noctẽ, quasi è corporis custo-
dia exire gestienti morã nimis lōga videretur, ita citatis gressibus
ambulasset, oculis semper intentis in cælũ; manibus modò subla-
tis ad sidera, modò Crucis in figuram extensis, ducens ex intimo
torde suspiria; suum denique rugurium subiisse, fusiſque precibus
coram Christi signo, quod vnum solatiũ illi supererat, in arundi-
neum gratũ decubuisse, & in somnum incidisse iustorũ: id enim ex
insidiis cōspicati satellites octo circiter, illico intrũpũt; in iis bar-
barus nobilis nomine Moctumes, qui sæpe cùm Consaluo cōui-
uium inierat, iacētis pectus opprimit insiderq; , atreptũ inde pedi-
bus & brachiis, hũmo tollunt alii quattuor: duo reliqui collo in-
liciũt funem, quo vtrinque adducto, Consalvus expressam ex ore
naribusq; magnam sanguinis copĩã effudit, & spirũ simul Domi-
no reddidit. Tum verò Christi simulacro sacrilegis manibus cõ-
minuto, defuncti corpus recte ligatum attractumq; , interfecto-
res in præterfluentem Monsengesselẽ deiiciunt, ne videlicet (quod
Mahometani cõfinxerant) cadauer ipsum tam malefici homi-
nis sub diõ relictum veneni sui tãbe cunctos inficeret. Hunc ha-
uit exitum pia Consalvi legatio: quo sublato, Rex eadem sæuitiã
reſcitũs Christianos pariter quinquaginta, quos ille extremo die
uo pepererat, magistri donis exutos iubet occidi. Id simulatque
cognitum est, regni procures, quos Eñcoses vocant, rei atrocitate
permoti, cõsensu ad eũt Regem; &, si hominibus (inquiunt) his-
e mors idcirco debetur; quod aquam infundi capitibus suis &
Consaluo permiserint; eadem & omnium nostrũ, & verò tũc
quoque causa Rex est: omnibũ vñõ eodem leto occumbendum.
Qua denuntiatione repressus Regis furor cùm aliquantulum rese-
lisset, eũ biduo post Lusitani quoque conveniunt, docent quã
gravi scelere sese obligauerit: terrores insuper addunt, non
Deũ modò indignam innocentissimi viri necem debitis pœnis;
ed etiam homines ipsos nobilissimi, bello atq; armis vtrũ-
os. Ad ea Rex diligenter excusare sese, culpam in suosores im-
ulsorẽsque rejicere, magnum perpetrati facinoris dolorem ostẽ-
dere,

dere, denique vt factis verba consentiant, è quattuor consiliariis duos confestim interficit: nam reliqui duo, quorum alter fuit princeps nefarii consilii, Minguames, rem odorati, maturè diffugerant: qui tamen, quòd summa diligentia conquirebantur, nequaquam euasuri potentissimi Regis manus existimabantur. Hisce rebus perlatis in Indiam, Antonius Quadrius noster, id ipsum vehementer optante Prorege, idoneam nauigandi tempestatem exspectabat, vt Socios aliquot Manomotapam mitteret ad cæpta promouenda, quæ felicem omnino progressum habitura sperabant, eius Ecclesiæ fundamētis tam innocenti castoq̃ue sanguine positis.

Nobis interea, carissimi fratres, omni cultu & obsequio propitiandus est Dominus; ac præter cæteros ipse quoque Sylueria suffragator adhibendus, vt pari spiritus ardore succensi, deuotas Christo animas, Dei gloriæ & salutis hominum causa, tandem aliquando fundamus. Goz.

GASPARIS VILELÆ AD
SOCIOS.

N N o superiore, Cosini Turriani missu, è Bunge discessurus Meacû, de meâ profectiōe feci vos per litteras certiores. Nunc, quoniã id fore vobis gratum atque iucundum existimo, ea persequar, quæ mihi ex eo tempore contigerunt: vt cûm Deo Domino gratias agatis; tum fratrem hunc vestrum, à vestra consuetudine tanto locorum interuallo disiunctum, supplicationibus vestris adiunandum intelligatis.

Anno igitur a Virginis partu MDLIX, comite Christiano Iaponio, Laurentio nomine, probo iuvene, & linguæ huius rerumque peritissimo, nauigium ethnicorum conscendimus: iter autem nostrum (quod faciliè iudicari potuit) aduersarius multis rationibus impedire conatus est. primum enim ipso nauigationis initio tanta repenti malaciâ ac tranquillitas exstitit, vt naus loco moueri non posset. Tum barbari, vt muneribus pacem ventumq̃ue à Dîs obtinerent, stipem singillatim à vectoribus corrogare ceperunt. Vbi ad me ventum est, negaui me vnus Dei conditoris cœli terræque cultorem, in quo spes meas omnes haberem repositas, quidquam in ipsorum delubra collaturum. quò illi responso aded exanderunt, vt eius incommodi causam apud me residere, ac proinde me in mare projiciendum esse affirmarent. Hic nos ad Deum

Deum mente animoque conuersi, cuius benefició inflati vela manè postridie capta sunt. Sed cum aliquot passuum millia processissemus, aduerso vento rursus retenti, quatrimum stare coacti sumus. Tum verò barbari planè in nos causam eius rei conferre, verbisque & significationibus conceptam iram ostendere, quæ tamen Domino miserante cohibita est. Denique ad portum quendam delati, ibique decem dies tempestate coacti subsistere, communi sententia decreuerunt, nequaquam nos secum ex eo loco auhendos: & ipso quoque nauarcho in eam sententiam adducto, nos descendere coegerunt: quem tamen, cum aliam nauem nullam in eo portu offendissem, precibus placarum, inuitis omnibus perpuli, ut me ultra eum locum passuum sex & triginta millia deferret. Et quoniam nauarcho ulterius progrediendum non erat, barbari circum naues quotquot in eo portu erant circumcursare statim incipiunt, & gubernatoribus apertè denuntiare, si prosperam optent navigationem, nos omnino rejiciant: ita cunctis abeuntibus, nos in littore sumus relictis: sed paulo post diuinitus aliquo confestim nauigio appulso, tam feliciter nauigauimus, ut portum citius iis qui ante nos soluerant (cum etiam aliquot eorum in piratas incidissent) sine ullo periculo tenuerimus. Tum de nobis inflare barbari, & nauiculariis persuadere conati sunt, ne porro nos ad urbem Sacaium veherent: sed frustra. etenim incolumes ea peruenimus quarto Idus Sextileis: qui dies quoniam diuo Laurentio erat sacer, ipsum Christi martyrem, eius nationis patronum, asciuius, est autem vrbs Sacaium perampla, plurimisque ac pecuniosis mercatoribus frequētissima, suisque legibus ac moribus more Veneto gubernatur. Hic nos ex itinere aliquantulum recreati, ad montem contendimus Frenoiamam, ab vrbe Meaco passuum millibus decem & octo. mons autem est permagnus: habitatur à Bonziis, & caput est regni, ad cuius radices iacet lacus plenus piscium, passuum nonaginta millia in longitudinem, unū & viginti in latitudinem colligens, quem multi confluentes efficiunt amnes. in eius littore locus est ad montē pertinens cœnobiis plus quingētis visendus, multis aliis bellorum injuria deletis, quæ quædam trium millium & trecentorum summam impleisse dicuntur. Hæc autem cœnobia Bonzii variarum habent sectarum, bipedum superbissimi: ac ceteri quoque montis incolæ ad litteras natura propensi videntur, in quibus (ut opinor) excellerent, si se ad Christianam religionem adiungerent. iis nos Euangelii lumen inferre conati, nihil proficimus, & nemo nobis aures, præter senem quendam Bonzium, dedit: cui, & simul discipulis eius aliquot,

demonstrauimus vnum esse Deum opificem rerum omnium, animosque hominum esse immortales. cum ille mihi in aurem insurrans, orationem meam, quamuis placitis Iaponiorum aduersaretur, planè sibi probari dixit, & præsertim quæ de animorum æternitate à me fuerant disputata: sed quominus Christi sacra suscipere, se Bonziorum metu capitisque periculo deterri. vbi igitur frustra nos laborare intelleximus, inde profecti, paucis diebus Meacum hyemè tum incunte peruenimus: est autem vrbs per ampla, tametsi maior olim fuisse traditur, cū esset eius longitudo passuum vnius & viginti millium, nouemque latitudo. Hanc mōtes editissimi cingunt: quibus in imis ingentia vbique & opulenta cœnobita atque ædificia antiqua cernuntur: quanquam seditionibus, & incendiis vna cum ipsa vrbe, magna ex parte disiecta & excisa; vt, quod nunc vrbis incolitur, prisca magnificentiæ tenuis quedam velut imago esse perhibeatur. Regio est in primis frigida, partim ex copia niuium, partim ex arborum cæduarum inopia. Sterilis autè adeò, vt raphanis, rapis, malis iulianis, & leguminibus vulgo vescantur. hæc autè ciuitas dicitur quodam religione ac litteris floruisse: cuius rei argumentum etià illud afferat, quod ex eadè vrbe monteq; omnes Iaponiorum scæta manauerint, quæcumque principes ac magistri in his locis sibi in hoc vsque tēpus sedes ac domicilia collocarunt. Meaci igitur, conducto hospitio, cum nemo ferè ad nos ignotos adhuc & obscuros audiendos accederet, mihi faciendum existimaui, vt primum omnium Regem siue Imperatorem hōnoris causa inuiserem, vt eo beneuolo propitiūque vteremur: deinde sumpta Cruce, in mediam viam ex ædibus prodicens, Christū palam prædicare institui. quas ad voces ingens continuè populi multitudo conuenit, alii rerum nouarum studio, alii etià capillandi atque irridendi. Quorū interrogationibus cum ita Deo adiuuante responderetur à nobis, et ipsorum rationes planè infirmari ac refutari constaret; aduentus nostri fama totā vrbe ita peruasit, vt omnium sermone celebraretur: partimq; improbaretur nostrā doctrina, partim etiam defensores aliquos inueniret. Bonzii quidem furentes circumcursare vicos, plebem in nos incitare, Euangelium probris maledictisque proscindere, falsis etiam testibus criminari, nos carnes humanas vorare repertq; domi nostræ ossa cadauerum: alii denique nos hominum specie dæmonas dicere: hortari etiam vicinos, vt nos finibus pellerent: ædium verò domino exprobrare, quod nos in suis tectis morari pateretur: qui ipsorum dictis impulsus, mihi renuntiari iussit, vt confectum migrare: cumq; incertus quò me reciperè, haud ita cōf-

rimus paruissem, stricto gladio in me impetum fecit, quamvis intelligeret, si me occidisset, se vel patriis legibus capite punitum iri, vel eius ignominiae vitandae causa, mortem Iaponico more sibi, ultro esse oppetendam. Ac meus quidem quis tum esset animi sensus ac status, cum impendentem mihi è barbari manibus enssem, aspicerem, existinare potestis ipsi. Et sanè mihi affirmanti credito, fratres, permultum inteselle, utrum quis mortem apud se tacitus mediteretur & cogiter, an oblatam sibi propius intueatur ac cernat. Ego me (ad quem enim confugerem?) Domino totum commendaui ac tradidi, cum una me res eo tempore solaretur, quod inter eos terrores minasque verbum Dei in hac urbe, quae omniumque Iaponicarum superstitionum est parens, disseminari & crescere intelligerem. Eo periculo perfunctus, cum iam aliquot Christianos fecissem, iniquorum furori concedere, & in alias aedes migrare constitui, quas nobis vini propola quidam exhibuit perincommodas. quippe quae Ianuario mense in magna nivium copia, frigoribus maximis, & parietibus & omni alio munimento carerent. Hic nos maiore etiam animo ceptis institimus, Dei beneficio parati, vitam, si opus esset, in Christiana causa profundere, iamque & è civibus plures, & è paganis permulti Christo nomina dare non dubitabant, quamvis ob id ipsum vulgò despicerentur; & Bonzii, quamvis aliqua ex parte placati, nondum tamen calumpniis ac maledictis, nos lacerare desisterent, quinimmo ne uspiam consistere nobis liceret, communi consilia emptores ab eius taberna, qui domum nobis locauerat, auocare ceperunt: quo ille permotus incommodo, saepius egit mecum, ut inde migrarem: sed tamen sollicitudinem nostram miseratus, quod nullus praeterea foret nobis in urbe locus, tres menses de habitatione commodare decrevit. quo temporis spatio multa frigoris, laboris, valetudinis incommoda non solum æquo, sed etiam libenti animo (Domino auxiliante) pertulimus. Iamque æstas appetebat, cum Regem rursus adiunimus, ut nobis in urbe tutò manendi faceret potestatem; ac, tametsi obsecratōres non defuere, feliciter tamen diploma statim abstulimus, & mortis proposita poena, si quis nos aut injuria affecisset, aut, quominus suscepto munere fungeremur, impedire ausus esset. Ea res & iniquorum impetus retardati, & Christianorum numerus ita, auctus est, ut necesse fuerit per ampla domo ad eam rem coempta templum instruere, quod non Christiani solum, sed etiam ethnicici confluebant. quorum alii se ad Ecclesiam aggregabant, alii cum verba nostra vehementer probarent, Baptismi tamen petitionem se differre dicebant, quoad latius res Christiana patesceret.

Annum iam in opere versabamur, meliusque res ibat in dies, cum perpetuus ille hostis bonorum omnium, Bonzios, aliosque barbaros impulit, ut magna pecuniæ vi in cōmune collata magistratus corrumpere: qui muneribus deliniti inscio Rege nos summa cum ignominia exterminassent utique, nisi cognita re ethnicus quidam primarius, vir bonus, & nostram causam apud Regem agere solitus, nocte antequam domum nostram irrumperent inimici, me per nuntiam monuisset, ut Bonziorum rabiem in presentia declinare, meque in arcem quandā suā ad sextum decimum lapidem ab urbe reciperem. Consilio à Christianis probato, magna eorum manu, ea ipsa nocte, ad arcem usque deductus, fere quātriduum latui. Sed cum iam res postulare videretur, ne diutius abessemus, Meacum occultè regressi, ad Christianum quendam diuertimus. quo tempore varius erat de nostro discessu populi rumor: cum alii iniuria, alii iure optimo nos oppido pulsos dicerent. Christiani verò clam eò venientes, quibuscunque rebus poterant, consolari nos & iuare conabantur: quorum opera quattuor mensium induciis impetratis, ut interea de nostra mansionē vel profectiōe ageretur, in publicum magna omnium bonorum gratulatione prodiiimus, neque ita multo post sacra ædes nobis est restituta. Quæ dum geruntur; ad Regem delatum est, contra ipsius edictum quam iniqui in nos Bonzii ac magistratus fuissent: quā re permotus, multo nobis in posterum diligentius cauit. aduersarii verò fracti ac debilitati non modò nos ultra vexare destiterunt, sed etiam facta iam nobis libera commorandi potestate, nonnulli fauere visi sunt. ita, quod consilium diabolus in nostram perniciem ceperat, id ipsum vel maximè nobis diuinitus profuit.

Restat ut nōnulla de superstitione sacrisque huius gentis attingam, ut ipsorum cæcitare perspecta, eo magis enixè pro ipsis Dominum deprecemini. Primum Augusto mense concelebrant ludos, quos vocant Gibb, (quæ vox hominem significat) quod ii ludi homini sacri esse dicantur: quorū eiusmodi est ratio: Primum in urbis vicos, opificūque collegia, describunt pægmata excogitanda moliendaque; inde ubi festus dies aduenit, veluti ad supplicationē populus coit. Agmē currus quindecim vel viginti præcedunt, sericis pretiosisque tapetibus cooperti: in iis pueri multi psallētes, vel tympana pulsant, vel tibiis concinūt. Singulos autē currus hominibus tricenis aut quadragenis impulsos sua quæque artificū turba si statur. Alia deinde sequuntur vehicula hominibus armatis instructa, iericiis ite variisq; priscarū rerū monumentis ornata. Hoc ordi-

ne pōpa delubrum prateruchitur, cuius delubri ea celebritas est: qua in re maturum tempus omne consumitur. Sub vesperā inde binæ lecticæ prodeunt: altera illius quæ colunt Dei, lecticariis ita cōpositis, ut præsens numinis pondere valde fatigari premiūq; videantur; alterā esse aiunt amicę cuiusdā ipsius. neq; ita multo pōst, tertia lectica vxoris iustæ gestatur, cui simul ac maritus per nuntiū significauerit se tñā cum pellice aduentare; lecticarii statim huc atque illuc lymphari discurrent, itaque vxoris zelotypiā insaniāq; significant. Hic populus magna edidit signa doloris atq; mœstitiæ: plorant multi, multiq; ad consolandum Deę animum positis genibus eā supplices venerantur. denique lecticæ coniunctæ ad phanum redeunt: atque ita ludis finis imponitur.

Neque ille minus miserabilis error est. Eodem Augusto mense biduum tribuunt colendis Manibus mortuorum. Sub imminentem noctem in ædium foribus lampadas multas accēdūt vario genere picturæ & ornatu: inde urbem tota nocte perambulant, alii religionis, alii etiam spectandi causa: magna etiam populi vis, cum aduersperascit, ex vrbe, aduentantibus (ut ipsi videlicet opinantur) suorum Manibus obuiam prodit. Vbi quendam ad locum peruentum est, quo loco eos sibi occurrere arbitrantur; humanis primū verbis excipiunt: Felix (inquiunt) faustusque sit vester aduentus, lamdiu aspectus vestri fructū caruimus: considere parumper, ciboque vos ex itinere defatigatione reficite. Tum oryzam, poma, & alios apponunt cibos: quibus ea per inopiam non licet, ii aquam calidam secum afferunt: ibique totam horam morati, quasi finē epularum expectent, precibus eos in suas domos inquirant; aiuntque præcedere se, domus instruendæ causa, parandiq; cōuiuii. Ut biduū illud affluxit, accensis fynalibus oppido plebs egreditur, lumina discedentibus præferens, ne scilicet in tenebris offendant, aut quopiam intendant: inde in urbem reuersi, ædium recta lapidationibus diligenter excutunt, ne qui fortē ex Manibus (à quibus nimirum aliquod sibi metunt damnum) occultē remanserint: tamen eos miserantur nonnulli, quod paruulos dicant esse, & si forte eos in itinere imber oppresserit, extingui misellos. Interrogati Iaponii, cur illis epulium præbeant, respondent, eos ad paradysum tendentes suum, qui abest leucarum decies millies millena millia, quod iter nos minus quā triennio conficitur, fessos è via, recolligendarum vitium causa huc diuertere. Per eos etiam dies omnia sepulcra diligenter purgant: Bonzii autem videlicet regnant, nemo est enim, se familiari quamuis exigua, quin ad expiandos ritē suorum Manes Bōzii munus aliquod afferat. Videtis fratres mihi

carissimi huius gentis errores & tenebras, in quibus hæret aded. pertinaciter, vt eam inde ægre admodum eruas. Obsecrate Dominum, vt eos pro sua bonitate conuertat.

Ad hæc, alios etiam agunt celebri cum certamine ludos mense Martio sanè detestabiles. Conueniunt post meridiem quibuscunque libuerit, armati, deorumque suorum imaginibus picti humeros. tum duas in acies diuisi, pueri primùm lapidibus, deinde cæteri sagittis & sclopiis, mox contis, postremò gladiis dimicant. quæ ex pugna semper ferè nonnulli deſiderantur, complures vulnerati discedunt, omnibus qui in eo prælio quempiam occiderint, aut plagis affecerint, impunitate proposita. omnino bellicosa est natio. hoc ipsorum studium, hæc est oblectatio: militibusque pro numero ac dignitate capitum, quæ ex hostibus caſa retulerint, præmia perſoluuntur.

Dæmon autem tantò apud hosce miseros in honore est, vt ei magnificentissima phana exſtruantur: in quibus horribili specie ſeſe identidem offerens, cum alibi adoratur a populo, tum præſertim in monte suburbano, in quo fuiſſe quondam aiunt cœnobiorum ſeptem miſſa, quamuis nunc minùs multa viſantur: quorum eſt vnum in primis opulentum, & conſuenti omnium ordinum multitudine uſque aded. celebre, vt cum Reges bella geſturi ingèrem auri vim ei delubro voueant, & victoria parta perſoluant; tum infima quoque plebs in ſuis difficultatibus atque periculis eodem auxilii cauſa confugiat. quibus dæmon per quietem apparens perſuadet, ſe ipſorum religione placatum, eos è periculo eripuiſſe, perindeq; iis cætera in poſterum ceſſura, vt ipſum ritè negligèrèrue coluerint. quibus ille artiſciis ita imperium in has gentes exercet, vt magnopere metuatur, obſeruetur, denique adoretur ab omnibus.

Ille quoque deplorandus hominum error eſt. Bonzium quendam, Combadaxi nomine, ante octingentos annos ferunt in hac vrbe verſatum: quem equidem exiſtimo hominis forma dæmonem fuiſſe: aded. nefaria ſcelera ab eo excogitata cæterisq; demonſtrata narrantur. hunc tradunt deducere ſtellas è cœlo, & futura prædicere ſolitum: inuentorem etiam litterarum fuiſſe, quibus Iaponii vtuntur, ſibiq; multa eaq; magnifica templa ædificari iuſſiſſe, extremaq; iam ætate ſubterraneum ſibi effodi ſpecum, in quem vltro ſe condidit, cum diceret, ſe iam vitæ huius ſatietate reneri; & in eo ſpecu viuentem velle quieſcere ad annorum decies. millies millena millia. quo tempore fore, vt magnus quidam in Iapone doctor exiſteret, ſeque rum in lucem hanc eſſe rediturum: eo.

sermone habito, se intra specum obturato ostio occludi imperasse. magnum est eius vbique nomen, & viuere etiamnum creditur; multisque se per visum offert, & ab eo plerique suppliciter opem implorant. anniuersaria verò illius diei solēnia, quo die sese in specum abdedit, mirum quanta remotarum etiam nationum frequentia celebrentur.

Alii præterea aliis ætatibus fuere tres vel quattuor Bonzii summa eruditionis existimatione, quibus item magni honores habentur: sed vni præsertim, quem ante annum trigesimum vixisse perhibent, auctorem sectæ eius, quam Icoxos vocant: magna apud plebem auctoritate: cui sectæ Bonzius semper cum imperio præsidet, stupris flagitiisque palam turpiter deditus. quem plebs nihilominus tanta pietate ac veneratione prosequitur, vt, eum si modò aspexerit, vim lacrymarum profundat, soluique se admissis noxiis ab eo suppliciter petat. eidem tantum pecuniæ deferunt, vt magnam laponicarum dititiarum partem vnus obtineat. Festos verò eius dies quorannis ita conferta populi multitudo concelebrat, vt in ipso cænobii aditu, cum fores aperiantur, obruti aliqui semper intereant: quibuscum ita præclare agi putatur, vt nonnulli religionis causa sese pedibus irrupentium vltro calcandos nec adōsi que substernant. Noctē autem, oratio de laudibus eius dum habetur, tanta auditorum comploratio oritur, vt si publicè magni aliquid incommodum ac vulnus esset acceptum.

Magna est etiam sanctitatis opinio Bonzii Nequiron, qui ante quingentesimum annum floruisse dicitur, & Foquexanæ familiæ princeps fuisse.

Hactenus de rebus Meacensibus; venio ad Sarcaianas. Ego Sacaium Cosmī iussu Meaco me contuli, vbi sum in præsentia: quam urbem; cum ex concursu hominum ad nos audiendos (quorum aliqui iam baptizati sunt) lætam nobis animarum segetem allaturā, tum quoddā copiosissima ac munitissima est, tutum nobis in tumultibus bellicis perfugium fore confidimus.

Multa vidi post meum aduentum memoratu digna, è quibus ne longior sim, vnum duntaxat exponam. Iulio mense festum diem agunt Daimaogini, quem excellenti sanctitate virum, asseclam aiunt fuisse prisce cuiusdam Imperatoris. hunc Sacaiiani adorant, templis compluribus ei dicatis, & ludos eiusmodi faciunt: **H**oris pomeridianis viam vrbs longam ad passus ducentos transuersis vtrinque tignis ac tabularis obsepiant, ne plebs introspicere liceat: tum magna hominum multitudo à tribus passuum millibus eò contendit, in primò agmine idolum procedit equo insidens,

insidēs,stricta ingenti machera,pueris duobus deinceps comitatus, quorum alter arcum eius & pharetram, alter accipitrem gerit;pueros multæ equitum turmæ certis insignibus distinctæ sequuntur,& magna præterea peditum vis, qui voto sese ei celebritati obstrinxere,saltantesque concinunt,Xenzairaquu,Manzairaquu;hoc est,annos mille voluptatis, mille millena millia gaudii.Hanc turbam Bonzii primùm candidati psallentes, deinde vniuersa nobilitas in equis mixtata, postremò quinque vel sex veneficæ magno mulierum comitatu linteata sequuntur: extremum agmen claudunt ingentes armatorum copie, ad excipiendam Dalmagini læticam prodeuntes ad viam. quam clausam esse dicebamus. Læticam verò ipsam inauratam læticarii ferunt viginti, qui varias cantilenas velut intercalari quodam carmine concludunt,Xenzairaquu, Manzairaquu. Eandem, simulatque profertur in publicum, iactata suppliciter stipe, aliisque similibus veneratur populus. Hanc ego superstitionem & alias in hac vrbe conspexi, quas Dominus aliquando pepitus abolere dignabitur. Meacum ad Natalem Domini cum Christianis agendum post menses quattuor cogitabam, vt mense Martio Sacrum denuo reuiderer, Christianamque rem,omni conatu fulcirem, quoad nobis supplementum isthac in tanta operatorum inopia submittatur. Vos per Dominum obtestor, fratres mihi carissimi, animum inducaris ad hanc prouinciã adeundam. Etenim si quod vquam tempus amplificandæ Catholicæ Ecclesiæ fuit idoneum, nunc certè egregia scilicet præbet occasio. Iaponica lingua hæud sanè difficilis est, vtique ad intelligendum patientia tantum animique submissione opus est, ad ea quæ Dominus permiserit perfrenda: quas ille virtutes pro sua benignitate profectò imperpetuis iis, qui huic colendæ vineæ sese alacri animo obpulerint. Quem nos etiam atque etiam obsecramus, vt in animis vestris & omniū semper inhabites. Sacro, xvi. Calend. Septemb. MD LXL

EX EPISTOLA ARIÆ SANCTII AD
Socios.

EGo in hac vrbe fratres mihi carissimi operam nãno curandis ægrotis, qui in Hospitali domo sunt; & simul pueros quindecim partim Iaponios, partim etiam Sinas, qui apud nos educantur, litteras & mulicem doceo, quo maiore cerimonia cultuque sacra in posterum peragantur: quam rem ad conuersionẽ barbarorũ non mediocriter profuturã esse cõfidimus. In
his pue-

his pueris duo numerantur, alter quattuordecim, alter undecim natus annos, tam excellenti ingenio præditi, ut id ætatis, Christianos concionibus suis ad lacrymas usque permoueant. Sed maiorem Cosmus Turrianus Meacum misit ad eandem sacram tuendam, & Gasparem Vilelam in opere subleuandum: minor apud nos remansit. Institutum nostrum in Japoniis erudiendis eiusmodi est: Ioannes Fernandus, qui bene iam nouit Iaponicè, edocendis neophytis primum operam dat; deinde certum in locum se confert, quò multi ad eum sciscitandi & querendi causa conueniunt, quibus ille respondet; resutatque, cum opus est, errores ipsorum: idque sæpenumero bis in die. verrendis etiam Iaponicè necessariis quibusdã libris vacat, adhibitis ad eam rem nonnullis incolis Christianis, ut versio purior, clarior, atque suauior sit: ex iis qui Christiana disciplina instituantur, aliqui sunt viri primarii, quorum unus, ante baptismum, Bonziorum cœnobio cum potestate præfuerat, in Iaponicis superstitionibus litterisque apprimè versatus.

Ad conciones, quæ singulis anni festis diebus, per Quadragesimam verò multo sæpius habentur, operibus suis & ratione lucri neglecta, tam alacriter auideque ventitat plebs, uti freno potius, quam calcaribus egeat. quantum verò concionibus proficiatur, satis apparet vel ex pietate cultuque factorum, vel ex consensu mutuaque Christianorum beneuolentia, quam sanè augeri constat in dies. Hebdomadae sacrae diebus cum cætera solennia rite sunt persoluta, tum verò quinta feria in cœna Domini, posteaquam pauperum pedes de more abluti sunt, agmen processit eorum, qui sese flagris cadebant: sequebantur tredecim pueri ornatu funebri, passionis Domini argumenta gestantes: ii suum quisque carmen clara voce tanto cum animi sensu pronuntiauerunt, ut nemo omnium, quotquot erant in templo, lacrymas tenere potuerit. Paschali autem die Dominico, historiae quædam è sacris litteris actæ sunt: ut exitus Israëlitiçi populi ex Ægypto, specie rubri maris in vestibulo templi machinationibus artificiosis exhibita, quæ transitum Israëlitis præberet, ingressum autem Pharaonem unã cum exercitu obrueret. Ionæ quoque Prophetæ casus, aliaque similia spectacula edita sunt. supplicationibus absolutis, dialogus publicè est habitus, in quo superiorum dierum ex morte Domini luctus atque mœstitia cum Paschalis celebratis lætitiis & gratulatione conferebatur: quibus rebus mirum quantà voluptate affecti fuerint Christiani. Atque iã antè, ipsis quoque Natalis Domini feriis, orbis terrarum totius inundationem, custodias Lothi, Abrahami victoriam, denique pastorum ad oppidum

pidum Bethleem, sermonesque cum Virgine Dei matre habitos ita ad viuum effinxerant, non modò ut spectatores, sed actores etiam ipsi præ intima animi dulcedine collacrymarentur. Atque hæc de rebus Bungenſibus.

Nunc de cæteris Iaponis partibus pauca complectar. Gaspar Vilela Meaco Sacaium profectus primarii cuiusdam viri precibus inuitatu, non solum peramanter ab eo acceptus est, sed etiam eiusdem benignitate sumptuque templum ædificauit, quod populus ad Euangelium conueniret: statimque constitit operæ fructus, nonnullis ad Baptismum adductis, in iis adolescentem filio eius, apud quem Gaspar diuertèrat, præclara indole pueri, qui tam illustria virtutis ac pietatis dedit indicia, ut eius opera parentes quoque ipsius, fratremque natu maiorem, qui iam ad religionem Christianam valde se propensum ostendit, ad Ecclesiam Dei aggregatum iri Domino fauente speremus. Puerum hunc Gaspar deinde, parentibus non inuitis, quos nimirum adolescentulus precibus vicerat, in Búngum misit, ubi quid egerit, è Ludouici Alineidæ epistola cognosceris.

Quod ad Amangutianam Ecclesiam pertinet, quam iam diu nobis lustrare non licuit, morem præceptaque sibi à Cosmonadita Christianos studiosè retinere cognouimus. Dominicis diebus in templum sacra tabula picta, quam eò misit Cosmus, ornatum frequentes conueniunt: atque ubi Deum ritè precati sunt, unus eorum ex Catechismo Iaponicè scripto nonnulla recitat, de quibus deinde differunt inter se.

Habent etiam quosdam quasi œconomos ægrotis ac pauperibus subleuandis pecunia, quæ tum ad eam rem, tum ad curandam Christianorum funera in commune confertur. Aliqui etiam in Búngum ad Confessionem & audiendum verbum Dei se cõferunt. eam Ecclesiam Cosmus, quoniam per operarios non potest, saltem per litteras consolari & confirmare non desinit.

De Firandensibus autem rebus illud accepimus, Regem hoc anno se denuo Christianis æquum præbere capisse, templique extruendi iam nunc illis potestatem fecisse, eo fortasse consilio, ut cum Cosmo in gratiam redeat, & hac ratione cum Lusitanis fœdus & hospitium renouet: quorum sibi amicitia atque commercium quàm sit fructuosum, ut clarius desiderando sentiret, nam eorum, superioribus diebus Firandum appulsam, & Cosmo, & Lusitano viro nobili, qui tum in vrbe Funaio versabatur, narchiæ eius auunculo visum est faciendum, ut in alias oras auerterent. Igitur abeundi potestate ab Rege Bungenſi quamvis

regte impetrata, de Cosmi valetudine atque incolumitate sollicito, Firandum uterque profecti sunt. Funali autem, ubi à Christianis auditum est, Cosmum profectionem parare, mœrentes continuo ad eum ventitate cæperunt, parentem illum atque pastorem agnoscere, manibus hi, illi etiam humi prostrati, pedibus oscula figere: quibus Cosmus exposuit, quàm iustis de causis iter illud ingrederetur, & simul mandauit, ut vicariis, donec rediret, (quod propediem erat futurum) diligenter obtemperarent: atque ita ab eis digressus est, multis eum viris, mulieribus, pueris magno cum luctu ac mœrore extra oppidum prosequentibus. quo absente, cum barbari se in templum nostrum insolenter inferrent, ea re cognita Rex misit è familiaribus suis, qui templum assidue custodirent, & in vincula abriperent, si quis in eum locum se conumeliosè gessisset: atque eiusdem præsidii negotium duobus etiam primariis ciuibus dedit, in ea vicinitate habitantibus. In ipso autem itinere labores atque pericula Cosmo non defuere: tertio quippe die in latronum insidias incidit, quorum vnus intentum iam arcum in Cosmi pectus non sine magno eius vitæ discrimine obuenterat, cum ex ipsius comitibus quidam, ante sagittam emissam, adductas arcus habenas præcidit. Firandi autem magna cum gratulatione à Lusitanis exceptus, qui nauis vexilla sustulerant, & tormentorum strepitu lætitiā significauerant, in ædiculam diuertit ab Ludouico Almeida raptim, dum templum ædificatur, exstructam: ubi cum cæteros Christianos, cognito Cosmi aduentu, terra ac mari vndique confluentes, tum nautas ipsos Lusitanos admissis noxis per confessionem absoluit iisdemque faciliè persuasit, ut cum oneraria ex eo portu discederent. Hæc habui de Iaponensium rerum progressu quæ scriberem. Vos Dominum precari assidue insistite fratres, ut nos idoneos veritatis Euāgelicæ præcones efficiat. è Būgo, v. Idus Octobris, MDLXII.

LUDOVICI ALMEIDÆ AD SOCIOS.

Nno superiore cum, Ecclesiis Facata, Firandi, aliisque lustratis, in Bungum ægrotus ex itinere rediissem, ut primum è morbo conualui, de tota peregrinatione mea feci vos per litteras certiores. quas quoniam vobis esse gratas intelligo, pergama scribere, quæ quidē in iis locis euenire, in quibus mihi versari ex eo tempore contigit: nam cætera ex aliorum litteris cognoscetis.

Firandi erat Christianus quidam, quintum circiter & sexagesimum agens annum, scriba Regis intimus, quem ille apud se in hono-

honorē habebat, liberaliterque tractabat. Is igitur Christianus et animaduerneret se iam ad vitæ exitum appropinquare, susceptas in vita maculas matura Confessione delete, & (quoniam nullus erat ibi Sacerdos) Bungum vel cum Regis offensione periculoque rei familiaris petere omnino constituit. rem itaque cum vxore communicat; quæ (vt erat præstanti virtute ac pietate mulier) consilium vehementer probauit: illud solummodo monuit, vt quàm occultissimè abiret, ne in se Regis iracundiam prouocaret. Quocirca nauem Christianus intempesta nocte conscendens, in Bungum iter intendit: cuius discessu postridie cognito Rex, partim quòd eius opera admodum indigeret, partim quòd se inconsulto inuitoque abiisset, iratus, nauigio statim instructo, misit qui hominem persequerentur. Iamque magno suo bono è finibus Firandensis regni in Reguli cuiusdam ditionem euaserat; cùm superuenientibus qui ad eum capiendum missi erant, Reguli iussu, cui cum Firandensi Rege amicitia intercedebat, eodem Rege postulante oppressus & in custodiam traditus est. Firandi vbi cognitum est illum inuentum fuisse, nec tamen vt rediret villo pacto adduci potuisse, legauit ad eum Rex cognatos ipsius nonnullos, qui ad redeundum hortarentur: sed vxor contra per litteras ei suauit à suscepto itinere nequaquam desisteret, bonoque animo esset, se laborum ipsius periculorumque breui consortem futuram. Sed videlicet currentem incitabat. Cosmus autem vbi id resciauit, egit cum Rege Bungi, vt Christianum ab regulo per litteras impetraret: quas qui pertrulit litteras, offendit hominem magna in Deum fide speque subnixum, de se ipso autem adeò demissè maleque sentientem, vt non modò qui in Bungum ad Confessionem incolumis perueniret, sed qui villo prorsus beneficio afficeretur à Deo Domino nostro, se prorsus indignum affirmaret: tantoque in se ipsum odio erat incensus, vt ad quotidianas verberationes, & precandi assiduitatem, & alia quoque voluntaria supplicia adiungeret, tanta cum sui cognitione, vt precibus Christiani, qui regiæ epistolam attulerat, nequiverit adduci, quicquam vt de instituta vitæ austeritate remitteret. Denique solutus in Bungum ægre peruenit tanta animi sui cum voluptate, tantaque Deo gratias agens, vt rem verbis assequi nequeam. Cuius aduentus cùm ad cætera multa profuit, tum ad Christianorum fidem at spem in Domino augendam. Eum Cosmus, pueris, quos alimus domi, instituendis præfecit, & piis quibusdam libris in Iaponicum sermonem vertendis. Magnum apparet in eo precandi studium & caritas: & licet extrema sit iam ætate, vix inquam cessantem reperias. Eum

Dominus ad finem vsque conseruet.

Per idem tempus nobilis quædam mulier, primarii ciuis vxor, ex familia regis Bungenſis, à dæmone agitata, per campos tanto cum vlulatu atque impetu ferebatur, vt a nemine contineri poſſet. Hæc ſibi Coſmus à Chriſtiano quodam inſigni viro commendatam ad ſe perducì, & in cubiculo publici valeſtudinarii, perpetuis cuſtodi- bus adhibitis, collocari iuſſit. Et quoniam in ſpem venerat mulier, ſe baptiſmi beneficio ſanitatẽ eſſe recepturam, habebatque mentis eius animique vexatio dilucida interualla; iis opportu- nè Coſmus eſt uſus ad eam Chriſtianis præceptis ritè imbuen- dam, quibus vt ſatis erudita viſa eſt, in magna Chriſtianorum corona, eam Dominico die baptizare conſtituit. Erat mulier ſanè quieta, ſed cùm primùm caput ſalutari aqua perfun- di cæptum eſt, tanta repente vi ſe commouit, clamoresque edi- dit ita magnos, vt omnes, quotquot aderamus, perterrefecerit. Tum Coſmus à quattuor viris apprehenſam, teneri ad finem vsque Baptiſmi imperauit. quo abſoluto miſera fractis viribus concidens, inter famulorum manus in hoſpitale cubiculum eſt relata. Ex eo tempore nullum eiſmodi incòmodum aut mo- leſtiam hucusque perpeſſa eſt. quare & Chriſtianorum fides non mediocriter aucta, & maritus ipſius ita permotus eſt, vt ab rege petierit, ſibi per eum liceret Chriſtiana ſacra ſuſcipere: quod ei Rex ita prolixe libenterque permisit, vt diceret gratum ſibi fore, ſi eam reliqua familia imitaretur. itaque baptizatus ipſe cum libetis, co- gnatis, & famulis, ſanè quàm in virtute proficiunt. Ego in- terea vires è morbo collegeram. quo circa menſis Octobris ini- tio miſit me Coſmus, comite è Chriſtianis domeſticis vno, ad templa quinque viſenda, variis locis regni Bungenſis commo- do Chriſtianorum exſtructa. menſem in eo itinere poſui, mul- tos baptizaui ethnicoſ, Chriſtianos autem docui, qua ratione templa concelebrarent, ſermoneſque inter ſe de religione ſe- rerent, ſi quando ad urbem venire non poſſent. quaſdam etiam areas deſixis Crucibus Chriſtianorum ſepulturæ dicauimus: de- nique in ſingulis templis benedictum ſeu piaculare granum re- lictum cum codicillo, qui deſcripſas grani indulgentias conti- neret. Inde ad Coſmum reuerſus, Cangoximam menſe Decem- bri tetendi. proſeſſionis cauſa fuit Emmanuelis Mendozæ cum ſex Luſitanis aduentus, qui vt per Confessionem peccatis ſunt abſoluti, Coſmum rogarunt etiam atque etiam, vt me Cangoximam ad hyemem ibi cum ipſis exigendam, Chriſtianos viſen- dos, & promulgandum genti Euangelium mitteret. idipſum Regi

quoque Cangoximano fore gratissimum, quippe qui magnam eius rei voluntatem scriptis ad Prætozem Indiæ litteris, itemque ad Antonium Quadrium eidem prouinciæ pro Societate præpositum, ostendisset. è Bungo igitur (vt dicebamus) profecti, gelu, & frigoribus maximis, quattriduo ad mare peruenimus: cum semper, vbi sub vesperam constitueramus, verba de rebus diuinis ad incolas fecissemus. Inde solutis anchoris, inter nauigandum, aduerso vento in oppidum sanè frequens coacti descendere, cum spectaculi nouitate permota (nunquam enim Lusitanos antea viderant) magna hominum vis ad nos conuenisset, per eam occasionem eis Euangelium nunciauimus: quo illi audito, obstupefacti, ad nos audiendos iterum ac tertio redire, atque vniuersi panè professi sunt, nisi Reguli merus obstarer, se Christo nominalibenter daturos, idque eo cum animi dolore sensuque, vt nos ad misericordiam prouocarent. Dixi me cum Regulo acturum, (qui Bungenis Regis est stipendiarius) vt cuilibet Christiano esse impune liceret: eosque solatus vt potui, ex eo loco discessi. digressu meo lacrymæ nonnullis obortæ, vt si diu mecum vixissent, apud quos non toto biduo fueram. ex quo faciliè iudicare possitis, quanta sit huius gentis ad humanitatem religionemque propensio. Angunem delati, & à Regulo peramantet excepti, vt primū opportunum est visum, de rebus diuinis & animorum immortalitate cum eo colloqui cœpimus: multisque sermonibus vltro citroque habitis, cum etiam familiæ partem a cœna ad audiendum accersisset, sera iam nocte ab Rege dimissi, nauarchum quendam Lusitanum sanè tempestiue conuenimus: cum enim nostra hortatione permotus, concubinam, ex qua duas susceperat filias, iusta cum dote in matrimonio legitimo collocasset, paucis post diebus est mortuus. Ex eo portu Tamarim tendentibus, vbi Emmanuelis Mendozæ nauis in statione erat, arx in itinere occurrit Hexandoni viri principis, in edito monte posita, omnium, quas in vita videre me memini, & loco & opere mun' tissima, quippe quam decem ferè propugnabula cingunt, inter se non nisi ponte subductili petua, magnoque intervallo distantia, fossis ita profundis, vt despicientium oculis altitudo caliginem offundat, perpetuo (vt aiunt) silice ferramentis exciso: quod equidem vix hominum manu fieri potuisse crediderim. ibi cum Hexandoni uxorem & quattuordecim præterea Christianos multis iam annis Franciscus Xaucius Deo peperisset, mihi faciendum existimaui, vt me ad eos consolando, confirmandoque conferrem. qui me omnes, sed vxor præsertim Hexandoni, amicissime ac ceptum,

acceptum, multa cum de Francisco Xauerio, tū de Bugensi, Meacensi, cæterisque in Iapone constitutis Ecclesiis percontati, felici- que ipsarum progressu valde lætati sunt. me autem idcirco etiam libentiùs viderunt, quòd iamdiu neminem omnino è Societate nostra conspexerant. quò toto temporis interuallo eos in Christiana fide partim senis cuiusdam Christiani, honorati viri velut magistri familiæ studio, partim etiam quibusdam miraculis diuina prouidentia retinuerat. Relictum sibi libellum descriptis Xauerii manu Litanis, aliisque precandi formulis, æquè ac sacras reliquias pia mulier admodum religiosè custodiebat, expertæ virtutis remedium. Etenim ægrotos complures, in iis Hexandonum iam desperatum, corporibus ipsorum impositus libellus ille sanauerat. Nec minore cura senex traditum sibi ab eodem seruabat flagellum, quo singuli Christiani interdum (nec enim sæpius permittebat ille, veritus ne vsu nimio absumeretur) sese credere consueuerant, quòd eā rem non solùm animis, verùm etiam corporibus prodesse diuinitus intelligerent: itaque mulier ipsa quam diximus, morbo grauissimo implicata, cum varia medicamenta frustra tentasset, ad ipsum flagellum postremò confugiens, Francisci Xauerii, vt purandum est, meritis continuò in pristinam valerudinem est restituta, cum omnibus Igitur de re diuina familiariter collocutus, ara etiā excitata cum beatissimæ Virginis imagine pereleganti, quam eò mecum attuleram, pueris nouem, in iis duobus Hexandoni filiis, Baptismo lustratis, (quos iam senex ille Christianis rudimentis imbuerat) incredibili cum eorum mœtore postridie manè discessi, commeatu ab ipsis affatim instructus, atque pollicitus me in reditu, quindecim dies apud ipsos commoraturum, Cangoximiam simulatque peruenimus, Regem adiui confestim, eoque collaudato quòd Euāgelium in suo regno promulgari cuperèt, multisque præterea verbis habitis, petii vt liceret mihi in præsentia Tamarim vsque ad Lusitanorum stationem excurrere. quòd ille cum permisisset, ea tamè conditione, vt auum ipsius ex itinere inuiserem, Tamarini tridui itinere, diuercentes ad Regis auum, ire perreximus, maxima niuiū copia, quæ aciem oculorum retunderet, viæque teterissima, oculis passim occurrentibus foveis, è quibus iumenta sese ægro admodum expedirent. In eo igitur portu, ægtotis primùm curatis, quorum ingens erat numerus, partim sæuitia frigidum, partim etiam cibatorum inopia: deinde ethnicis nouem, qui id ipsum à me diu multumque contenderant, baptizatis: certo præterea naui loco, ad feminarum tutelam de Japoniis cõemptarum:

(quas illi ex ora Sinarum aduexerant) custodibus binis appositis; denique communi consilio indicta pecuniaria multa, si quis temere iusiuramentum usurpasset, (latè enim patebat hoc vitium) Cango sinam redij, & conciones ad Christianos habere institui. nam ethnici veriti Bonziorum offensionem, ad nos venire non audebant: quod ego cum animaduerrissem, cepi consilium familiaritatis, si quo modo possem, atque amicitia cum Bonziis ineunda, quò deinde populus ad nos maiore cum fiducia ventitaret. Erat in eo ordine vir quidam insignis, magna etiam ante id sacerdotium existimatione, tum verò & Regis ipsius consiliarius, & amplis cœnobis tribus summa cum potestate præpositus. Hunc igitur adii, collegio ad oculos curandos, quibus ipse laborabat, allato: atque ille meo sanè quàm lætatus aduentu, sibi valde optatum fuisse dicebat, quæ Xauerius disputaret, cognoscere; sed interpretem defuisse. Inde me multa de summo rerum opifice, de immortalitate animorum, de tempestatum varietate, terræ tremoribus, pluuiis, aliisque rebus huiusmodi interrogans, magna sua cum voluptate totam eam noctem apud se detinuit. Quibus ille sermonibus captus, cum ad me sæpe, alio item Bonzio comite, ego vicissim ad illum familiariter ventitarem, cumque doctrinam nostram tum apud alios, tum apud Regem ipsum ita collaudasset, ut Rex Xixona (hoc est sanctam rem) publicè respoderet; vel eo Regis testimonio, vel confirmata atque illustri mea cum Bonzio consuetudine animati ethnici ad nos audiendos venire cœperunt: è quibus multos Deo adiuvante ad Christum adiunximus. In eo numero fuere primarii duo Regis ipsius cognati, quos catechismo institutos vtrâ cum vxoribus & parte familiæ (triginta quinque in vniuersum fuere) baptizauimus, quorum deinde omnium ope ac studio sacrum Deo Domino templum exstructum est.

Rebus ita constitutis, per Christianum nuntium in arcem Hexandoni magnis precibus accersitus, optimis cum Christianorum, tum etiam reliquorum studiis me magnopere expetentium deesse non potui: è quibus circiter quinque primarii audito aliquoties Evangelio ad Ecclesiam adscripti sunt: in iis quidam adedò excellenti ingenio, ut in commentarium relatis iis, quæ de me didicerat, librè confecerit, exorsus ab ipso mundi initio ad vsq; Christi Domini nostri in terras aduentum, eius præcipuè cruciatibus singillatim enumeratis, quæ ipsius lucubratore & hominibus illis, & aliis, quædam populis, ad quos eam ego ipse deinde circumtuli, maiorem in modum profuit. Idem iussus à me Iaponica quædam seripez de Christiana religione describere, mādatur: ita au-

dè arripuit, ut opus vniuersum (omnino foliis quinq; & quinquaginta constabat) vnius dimidiarii que diei spatio absoluerit. Hunc ego, & Hexandoni filium natu maximum, què Xauerus baptizauerat, docendis in templo cæteris Christianis præfeci, regula præscripta, quam in eo munere obeundo tenerent. quam quidem in rem, ut quibus otium suppetit, diligenter incumbunt, præsertim verò librarius ille quem dixi: qui quidem Christianis lectionibus & commentationibus mirificè delectatur, seque cum libro, quem à me descripsit, in lucum abdens, quæque legit ex eo secum identidem reputans, tanta voluptate perfunditur, quòd ad hanc Dei rerumque cœlestium cognitionem peruenerit, ut lacrymas præ gaudio continere non possit. Is ipse in Christianorum cœtu post Litanias publicè decantatas interrogatus à me quidnam esset factururus, si Rex ei diceret, Christiana sacra fac deferas, quoniam ex meis popularibus es, meisque sumptibus victitas, responsurum se dixit illico: Here, vis ne me in te sine fuco ac simulatione beneuolum? in re tua familiari procuranda fidelem? vis me submissum? vis perferentem iniuriarum? vis denique in omnes clementem ac benignum? iube me esse Christianum: hæc enim virtutes omnes vna religio Christiana complectitur. Ac cæterorum quoque Christianorum (ad quorū numerum ibidē alii septuaginta per eos dies accessere) egregia pietas, assiduū precādi studium, mirus inter se amor atq; concordia cernitur: vna tantū res ipsorū animos vehementer angebat, quòd Hexandonus communiū meritorum Ecclesiæ expers tamdiu in Iaponica superstitione persisteret. pro cuius conuersione cū preces ad Deū, & lacrymas cuncti, sed vxor ipsius præsertim quotidie funderent: tum ego eiusdem vxoris rogatu hominem adii, & ex eo quæsiui, cur veritatem sæpe iam cognitam depositis Iaponiorum erroribus sequi negligeret. Tum ille Deum testatus Christianam religionem sibi planè probari, alioquin permissurum se nequaquam fuisse, ut eam familia sua tota susciperet: vna re, quo minus eos imitaretur, impediri se dixit, quòd vereretur, ne grauius animum Regis offenderet: sperare se Deo propitio fore aliquando, ut Rege ipso libente, Christum, quem intimis sensibus adorabat, palàm ac libere profiteri posset. quo illius responso Christiani valde lætati sunt. Inde cū rursus ad Cangoximanos venissem, Cosmi litteris per Christianum Bungensem ad me perlatis eo consilio sum reuocatus, ut ad Regem Vocoxiuræ proficiscerem, qui nos in suū regnū liberalissimis conditionibus inuitauerat: cū præter alia nūllā, & Lusitanis omnibus in eum portum commeantibus, quicq; cū

ipsis negotia contraherent, in decennium ab omni portorio immunitatem se daturum esse promississet; & quicquid circa est agri ad passuum octoginta millia Cosmo obtulisset, ut intra eos fines ethnicus nemo ipsius iniussu habitare posset. Cangoximæ igitur institutis qui, Christiano grege in tempio statis diebus aduocato, pastorum vice ac munere fungerentur, baptizatisq; iis, qui iam ad id Sacramentum idonei videbantur; ceteros quibus potui verbis sum consolatus: duos præsertim Bonzios illos, de quibus dixi: quos in discessu meo perquam rudiosè Christo nomina profiteptes, in aliud tempus idcirco rejeci, quod à curandis Iaponico ritu Regis procerumque funeribus nulla ratione se posse desistere dicerent, eaque re Christiana sacra, quæ ipsi apud se taciti colerent, minime pollutum iri arbitrantur; denique a Christianis vario cōmœatu peramanter instructus, & magna cum doloris amorisque significatione dimissus, ad arcem Hexandoni, (quæ ab oppido Cangoxima passuum abest decem & octo millia) dum navis paratur, biduum substiti, atque inde incredibili Christianorum dolore ac gemitu, ipsis etiam ex arce summa feminis ad mare me deducenribus, &, quasi in eo salus omnium verteretur, ita me ut celeriter ad se redirem enixè rogantibus, conscendi, & decimo septimo die in Bungum magna nostrorum gratulatione perueni. atque inde tertio Nonas Quintiles Vocoxiuram, qui locus ultra Firandum est quattuor & viginti passuum millibus, discessi: quod ut perueni, salutatis ex itinere Facatenribus, (qui cum initio diu multumque Euangelio restitissent, belli deinde perdomiri ac velut subacti, diuinum semen libentius acceperunt, bonamque in primis virtutum frugem tulerunt) Regem Vocoxiuræ primùm adii, qui me honorificè sanè bis conuiuio excepit. deinde cum eius ministro, qui Regis ipsius nomine ad Cosmum litteras dederat, de re communi agere institui. cumque ille quædam ex iis, quæ per epistolam nobis ultro detulerat, reuocaret; faciendum mihi existimaui, ut ad Cosmum scriberem, eique totam rem integram referuarem. Ad portum igitur reuersus, dum in Christianos ex instituto adiuvandos incumbo, Firando nuntii perferuntur, quanto cum rei Christianæ adiumento Damianus Iaponius familiaris noster, excellenti pietate virtuteque iuuenis, qui nuper Facatenribus quoque summa cum omnium admiratione operam nauarat egregiâ, in eo oppido versaretur; nec ita multo post, quædam parantibus nobis, quæ ad Cosmum mitteremur, ecce tibi repente affertur ipsum adesse Cosmum. Primò incredibilis visa res; et Cosmi ætas ac valetudo, ea difficultas itinerum est; sed ubi iam ad portum applicuit, quanto gaudio affecti simus, facilius est vobis

his existimare, quam mihi scribere. is me confestim ad Regē legauit, vt cum eo rem omnino transigerem quod ego cū fecissem, ablatis etiam syngraphis, in Bungum ipsius Cosmi iussu ad epulas in ædibus nostris (id enim semel in anno solenne est) Regi Bungen- si parandas excurri: quò secum ille filium hæredem regni futurū meo rogatu cum proceribus duxit. Cūque in eo conuiuium candidati pueri nostri domestici quattuor magna cum omnium delectatione sibi eanerent, Regis filius mensa relictā sese ad æquales suos hilariter ac festiuè recepit. puer ille quidem, ac pænè potius infās, (annum quippe agit quintum) sed in quo sensus animi ac ratio longè præcurrat ætatem. è Bungo rursus Vocoxiuram reuersus, qui locus à Christianis incolitur, habetque in mōte summo Crucem, quæ eminus valde conspicitur, à Petro Barreto nauarcho Lusitano defixam, quò eodem loco tribus deinceps diebus sub vesperam, inspectante se, aliisque compluribus, sublime in aëre signum Crucis apparuisset, Cosmum sanctissimis (vt solet) occupationibus districtum offendi. Tanti ad eum Confessionis & Eucharistiæ causa concursus vndique Christianorum fiebant, vt omnis perturbationis vitandæ causa, triceni per vices ordine sibi succedere iuberentur. quorum erat ita magna in Cosmum obseruantia ac veneratio, vt coram eo oculos attollere non auderent: tanta religio ac pietas, vt in sacris mysteriis ob- eundis, ac præsertim in corpore Christi sumendo, copiam lacry- marum effunderent: ea denique animi virtus ac probitas mo- rum, vt barbari ipsi Christianorum vitæ admiratione sese collige- rent, & seueriorem vltro disciplinam induerent. Per eos dies Fa- catensium Præfectus nauigium cum hominibus ferè triginta ad Cosmum misit rogatum, vt quoniam tres è milicibus suis in præ- lio sclopis icti grauitè agrotarent, opem illis ferre ne grauaretur. Fecit Cosmus, vt Facatam è domesticis nostris adolescentem Ia- ponium mitteret chirurgiæ laude præstātem, qui non modò vul- nera extractis artificiosè glandibus mira felicitate sanauit, sed etiam oblatam sibi mercedis loco magnam argenti vim, stupenti- bus barbaris, constanti animo excelsoque repudiauit. Qua re cō- motus Præfectus, vt nos aliqua ratione remuneraretur, immuni- tati nostræ toto suæ ditionis imperio, qua sæpe nobis iter habendū intelligebat, publicis diplomatibus cauit.

Restat vt epistolam hanc eximix indolis adolescentuli cōme- moratiope concludam: in quem cū omnia & animi & corporis bona quasi secum ipsa certans natura congesserit, tum etiam dona accessere cælestia, quæ singulare pueri ingenium, memoriā, oris

corporisq̃ue totius dignitatem ac speciem multo admirabiliorem efficerent. tanta enim in eo castitas ac sanctimonia cernitur, vt octauo quoque die post confessionem ritè peractam caeleste Eucharistiæ conuiuium non sine lacrymis ineat: tāta verò animi submissio & humilitas, (cū illustri admodum loco sit natus) vti ad Bungensem inuisendam Ecclesiam a Gaspare missus ex vrbe Sacaiō, bona cum parentum venia, quos puer precibus expugnauerat, eò simulatque peruenit, vt scilicet vnus è Christianorum grege videretur, non modò comam sibi totonderit, quod in Iapone valde inusitatum est, verū etiā omni delicatiore cultu ornatuque abdicato, de contemnendis rebus humanis publicè disputare instituerit. Idem in patriam à parentibus reuocatus, Vocoxiuram, vt inde Sacaium renauigaret, à Cosino perductus est. quem aiunt ex itinere in vrbe Firando apud vxorem Antonii viri principis, eiusque ancillas, cū se per id tempus ad sacram confessionem pararent, de Pœnitentia sanè opportunè verba fecisse: quam ille Christianæ philosophiæ partem, iam antea sæpius à se tractatam, calleq̃ egregiè. Huiusmodi pueri sunt, (fratres mihi carissimī) quorum opera faces amoris diuini Deo aspirante Iaponiorum cordibus iniectum iri speramus: atque ob id ipsum apud nos delectam eorum manum Societatis nostræ præceptis atque institutis imbuimus. Interea Socios omnes nostros per Iesum Christum obtestor, ab eo precibus impetrent, vt mihi det in ipsius obsequio ac famulatu vitam ponere. ex Iapone, octauo Calend. Nouemb. MDLXII.

REGIS CANGOXIMANORVM AD LVSITANORVM INDIÆ PRÆTOREM.

A N N o superiore cū duo ex Societate Iēsv meum in hoc regnum concionandi causa venissent; bellicis occupationibus impeditus, quem & ego cupiebam & ipsi merebantur honorem, illis habere non potui. Eadem fuit causa, cur Lusitani ad Omanguū portum naui delati, non modò perinde ac voluntas mea & ipsorum dignitas postulabat, accepti non sint; sed etiam pro piratis habiti, (quibus ora maritima per id tempus erat infesta) commisso prælio Alphonsū Vasaū, non sine meo quidem dolore, è suorum numero amiserint. Tu si ad me litteras dederis, magno me decore auctum atque ornatum existimabo, atque ipse vicissim ad te scribam quotannis. Lusitani verò, vel sacerdotes tui, si ad me cum tuis litteris venerint, eo erunt apud me loco, qui rebus tuis iure debetur. Xaxuma anno quarto.

EIVSDEM AD ANTONIVM QVADRIVM
INDIAE PROVINCIAE PRO SOCIETATE
Iesu Præpositum,

Ocii duo colmi Turriani, qui in Bungo versatur, meum in hoc regnum se contulerunt : quorum ea est animi magnitudo roburque, ea in dicendo vis atque doctrina, ut mihi cælestia quædam tonitrua esse videantur. Sed illud in primis admiror, aut Lusitanos mercatores negotiorum causa, aut vestri ordinis homines vnus rerum opificis gratia, (præsertim cum ita latè pateat propiusque absit India) è remotissimis regionibus totum pœnè terrarum orbem circumeuntes, ad aquam calidam ebibendam paruas in hæc insulas tam longa & periculosa navigatione contendere. Sanè ante Christiana sacra suscepta nihil erat in his locis, præter calores maximos: ut mihi Socii vestri Nauabangi quasi ventilatores videantur, qui corda mortalium saluari aura opportunè refrigerent : qui profectò libenter meum in hoc regnum est cur veniant, quamvis exiguum. nam ut alibi aduersos maris æstus, hîc quidem certè semper secundos offendunt. Ac licet populares mei Christiani ipsorum præsentia destituti, se inter ea Crucis aspectu excelsò loco sublata sustentent; meum mihi tamen hoc regnum à Sociis vestris relictum, quandam obducti nubibus cæli aut Solis propria luce defecti reddit imaginem. Simul etiam Lusitanos negotiatores, quorû mihi perspecta fides ac probitas est, in meæ ditionis terras commeari mihi gratissimum fuerit: qui sic habeant, se non modò ab omni injuria tutos fore, sed etiam amicissimè liberalissimæque tractatum iri. nec latronum insidias metuant, qui, quibus in oppidis Christiani sunt, nulli versantur. Te quidem certè obsecro, ut de tuis aliquos primo quoque tempore mittas, quos ego magno cum desiderio in ipso littore oppetior. Datè anno quarto, mēse septimo, octauo die & vigesimo.

LIBRI SECUNDI FINIS.

90
SELECTARVM
EPISTOLARVM
EX INDIA
LIBER TERTIVS.

GASPARIS VILELÆ AD SOCIETATEM IESV.

ANNO MDLXI. Augusto mense vrbe Sacaiū ingressus sum, quæ in Septentrionē sita, gradus obtinet quinq; & triginta & semis. Cūq; Euangeliū in ea promulgare cœpissē, multos repperi, qui verū id esse faterentur, sed quominus ex eo viuerent, famæ & existimationis ratione impediri. gentem enim diuitiis affluentem, & dignitatis in primis auidam facile absterret diabolus iniuriis & contumeliis proponendis, quibus in hac vita Christiani ferè semper obnoxii degunt, si ducem ac liberatorem suum imitari voluerint. quo fit, vt agre admodum Sacaiiani ad Baptismum accedant. quanquam in iis ipsis difficultatibus quadraginta circiter baptizati sunt, in quibus erant milites quatuordecim prætoriani, quorum ita insignis vitæ morumque mutatio constitit, vt è lapidis agni mansueti non sine magna omnium admiratione facti esse videantur.

Atque vt Sacaium per eos dies Meaco discederem, diuinitus equidem factum credo, ne videlicet in ea pericula inciderem, quæ mihi nec opinanti imminebant. Etenim mense postquam inde excessi, Meacum quadraginta millium armatorum obsedit exercitus: quæ etiam causa fuit, cur ad Christianos, sicuti promiseram, non redirem. Illius autem incommodis belli Sacaium vrbs fuit immunis, in primis Iaponis totius contra omnes hostium impetus munitissima. nam ab Occidente alluitur mari, ab aliis verò partibus profundissima cingitur fossa, & aquis plena perpetuis. Atque etiam intestino omni tumultu ac seditionibus vacat, nec rixæ ferme audiuntur. cū enim vrbs viæ suas quæque portas & custodes habeant, statimque cū opus sit occludantur, nullus noxiis ad fugam

egam exitus patet, sed continuè comprehensū ad tribunalia per-
tahuntur. Quamquam ii qui inter se inimicitias gerunt, si alter
lteri ad iactum lapidis extra mœnia occurrant, se inuicem male
dmodum accipiunt. Sed ad bellum Meacense reuertor, cuius exi-
is fuit eiusmodi: Cognita vrbs obsidione patruus Regis, conse-
im ei cum exercitu in subsidium venit: huic obuiam iere ex altera
arte Neugori Bonzii, qui hominum ordo quandam militiæ Rho-
iæ speciem refert. Castris igitur Meacum inter & Sacaium loca-
is, crebra prælia committebantur: ita tamen, vt res Bonziorum
emper esset superior. denique vigesimo die cū ad vniuersam di-
nicationem ventum esset, Regis patruus victus, quoddam in ca-
trum confugit. Rex autem Meaci, eius rei nuntio audito, se in ar-
em recepit vrbe deserta, quæ ab hostibus capta, rapinis incendio-
que vastata est. iidem sequuti victoriam, signis ad castrum, de quo
liximus, motis; patrum Regis eiusque copias omnino delere pa-
auerant: cū Rex Meaci exercitu viginti millium hominū quam
occultissimè instructo, & ingenti flumine superato, hostes nec opi-
antes tanto impetu oppressit, vt, cū essent ad hominum trigina
a millia, fusi fugatique sint. quos Rex deinde coniunctis cum pa-
ruo viribus fugientes Meacum vsque insegurus, tanta ipsorum
æde vrbem recepit, vt multos in annos ea victoria debellatum esse
existimetur. Itaque aduersa factio extremam sibi perniciē metuēs,
pacem ab Rege petiit, seque interponēte Vo, siue Dairi, qui rebus
id honorem dignitatēque pertinentibus toto Iapone præsidet,
impetrauit. In his tamen belli periculis & calamitatibus tēplum
nostrum Dei beneficio integrum & incolume perstitit: & in ipsa
obsidione Laurentius Iaponius Meacum bis penetrauit, (nam me
psum per litteras Cosmus ante sedatos tumultus eò redire planè
retuerat) semel ad celebrandas cum Christianis Natales Domini
erias: iterum ab iisdem euocatus ad gratias principibus ciuitatis
igendas, qui Bonzios, cū tēplū nostrū per vim occupassent, in-
iusta possessione magno bonorū gaudio depulerant. Toto eo belli
ēpore, quod annū circiter vixit, pia quædam munia Christiani
Meacenses obiēre, tribus in singulos menses viris institutis ad pau-
perū incōmoda subleuanda eleēmosynis, quæ ob eam ipsam rem
n commune cōferebantur; cū etiā semel in mense in consilio pu-
blico de ipsorum pauperum commodis ageretur. Mulier verò
Christiana in primis locuples & honesta, cū liberos non habe-
ret, partem suam bonorum à marito obtinuit; eāque in men-
licos, lepra vlceribusque tota vrbe finibusque Meacensibus la-
porantes, quamquam nonnullis obtreçantibus Bonziis, magna
tamen

tamen cæterorum omnium, qui nihil vnquam simile viderant, admiratione atque approbatione distribuit.

Multa in his locis cœnobîa Bonziorum visuntur, in quæ (vt aiunt) pœnitentiæ causa se recipiunt, qui mundo nuntium remisere, densis aded tenebris obcæcati, vt nefaria flagitia in hisce cœnobîis admittere nulla religio sit. nam discrimine rectè vel perperam facti cunfuso, seditionibus, furtis, rapinis, cædibus, cuncta miscentur. Quam etiam ob causam ex iis quidam nomine Cacubau, vt ex ea videlicet hominum colluione fæceque emergeret, sociis aliquot secum adhibitis, Bonziorum formam instituit, corû qui Neugori nominantur: quorum alii precibus vacâr, alii militiæ, alii quinis quotidie singuli perficiendis sagittis. Arma verò semper habêt parata, principemq; familiæ suæ Cacubau in deorum numero venerantur. Rectorem, cui pareant, habent nullum; viribus namque certatur, & quamquam in consiliis, qui ætate præeunt, priores sententiam rogantur: suffragiorum tamen iura vsque aded promptisua sunt, vt quod reliqui omnes communi sententia decreuerint, vnus modò si intercesserit, prorsus impediatur. Itaque ad vnâ eandemque deliberationem toties conuenitur, quoad planè dissensiat nemo. Vbi verò tenebræ se intendere, sepe sese inuicem perimunt ac diripiunt: nec tamen idcirco se putant leges violare, cùm iidem muscam aut passerem necare nefas ducant, quodd legibus suis quicquam animatum vetentur occidere.

Nunc paucis exponam, quod anno superiore me fugit, Iaponiî miseri, cùm ad sedes, vt ipsi putant, beatorum migraturi sunt, quâ ratione se ad iter accingant. Has autem esse varias opinantur: alias infra maria, alias alibi, certis præpositis diis, qui, a quibus in vita culti sunt, eos in suum quisque domicilium præmii loco perducât; atque ad infernas quidem sedes qui profecturus est, hoc maxime modo se comparat: Dies complures stat vigilans, & ex quodâ quasi suggesto de mundi contemptu concionatur. huic alii sese comites adiungunt, alii stipem eleemosynæ causa largiuntur. nouissimo autem die orationem habet ad comites, qui pro amicitia simul omnes epoto vino conscendunt nauiculam, imposita falsè ad spinas rubusque qui occurrunt in itinere præcidendos: nouisque induti vestimentis, manicas lapidibus infarciunt: ad collum autem ingenti faxo religato, quo citius ad paradysum illum suum perueniant, sese è nauigio sponte præcipientes dant. Quem mihi videre contigit, hunc septem comites sequebantur, qui quidem tanta cum animi alacritate & gaudio in mare sese projecerunt, vt nouitate spectaculi planè obstupuerim. Qui autem Amidam venerantur, alium

ditum obseruant. Cùm eos redium cepit vitæ, in specum ad instar dolii, in quo considere possint, sese coniiciunt, ita ex omni parte contextum, vt vna tantùm ex arundine perforata spiritum ducant. atque ita ieiuni ad mortem vsque persistunt, assiduè Deum illum suum seu potiùs dæmonem inuocantes. Nuper in hac vrbe Sacaio contigit, (quod tamen vt audio haud insolitum est) vt Bōzcius quidam pecuniosus, omni scelere ac nequitia infamis, annos natus septuaginta, cum in morbum incidisset, se mori nolle affirmaret. Idem interdum comedens repenti ex omnium conspectu prorsus ablatu est: quod ipsi quoque Iaponii malum & infaustum interpretantur. Est autem in his locis opinio è falsis vatum prædictionibus, ex hoc tempore omnia fore semper patata. id autem ea ratione confirmant, quòd annus hic post millesimum & quingentesimum alter & sexagesimus, postremus sit (vt ipsi aiunt) inferiorum, quos à quadringentesimo septuagesimo numerant: & propterea hoc anno dicunt facinorosos omnes bello consumprum iri, vt pax in posterum vigeat, quam illis dare dignetur Dominus, quo latius sanctissima ipsius religio peruagerur.

BALTHASARIS GAGI AD

SOCIOS.

VI status esset rerum Iaponicarum, & quibus Deo fauente laboribus in vrbe Facata perfuncti essemus, per litteras vobis exposui anno MDLIX. nunc ea perscribam, quæ mihi Goam ex Iapone repetenti in itinere sesquianni spatio contigerunt. Cùm certis de causis Cosmo Turriano necessarium visum esset, vt aliquis nostrum proficisceretur in Indiam; ego eam peregrinationem obire iussus comite vno è fratribus, qui cælum Iaponium non ferebat, Rege, Sociis, & vniuersa Bungi Ecclesia saluta- ta, sexto Calend. Nouemb. MDLX. iuncum (navis genus id est) vterque cõscendimus, & duodecim dies vento vsi sumus ita secundo, vt nobis iam in conspectu esset ora Sinarum, postridieque nos putaremus portu Veniaga potituros, vbi semper quingenti aut sexcenti Lusitani morantur. vectores igitur & reliqua naualis turba, prospera nauigatione plus æquo elati, præmaturis gratulationibus atque conuiujs comearum nauticum consumere atque exhaurire cæperunt. In hac animi iucunditate, cùm ita propæ ab continente abessemus, vt quolibet vento litrus teneri posse videretur; cõ- pso die sub vesperam aduerso repenti flatu increbescente, imbribusque densissimis tam saua tempestas exorta, adeoque ingentes excitati sunt fluctus, vt iuncus modò attolleretur altissimè, modò infimè

infimè magno omnium cum horrore desideret. Augebat perturbationem ac metum, cum intempesta nox cœcæque tenebræ, tum minantes circà scopuli, quo in discrimine cum aduerso statu retineremur, ecce tibi noctis hora circiter decima gubernaculum nauis effractû in mare delabitur, quo amisso de huiusmodi nauibus planè actum existimatur, statimque propterea præciditur malus, ne iuncus ex vehementi agitatione mergatur, & simul ipsa quoque vela cum antennis in mare prolapsa sunt. Tum verò omnes longè aliis ac pridie sensibus animi seriò de morte cogitare, certatimque ad Confessionem concurrere, incipiunt; tanto omnes terrore perculsi, ut mente pænè emori viderentur, neq; iam in summa paui quisquam appareret. vnus gubernator in vado explorando contemplandòque per magnetem cursu totam eam noctem absumpsit. Postridie, saeuiente adhuc mari, fusisq; armamentis, salutis spes iam ferè nulla supererat. tantû argentei pondo ad aureorum centum millia vehebantur, quæ tã tempore nulli nobis vsui esse possent, cum ita vehemens esset agitio, ut alterum in latus procumbente iunco, ima carina appareret: & simul ex leuitate saburræ & pondere tabulatorum non modò diu retineretur, quo minus in alteram partem recumberet, sed etiam compagibus resolutis, carina fatisceret: quocirca tertio tempestatis die malum alterum, qui stabat ad puppim, nautæ præcidere, & mercatorum cubicula leuadi oneris causa disturbare, ipsos denique foros è crassis trabibus asseribusque compactos resolvere sunt coacti, vasto iam nauis alueo, ac propemodum vacuo; hic velum exiguum nauclerus è mappis, cubiliumque linteis & ornamentis, veste serica, aliisque nonnullis, quæ tum sese obtulerant, pro re nata conciunat & comparat: quod ipsum statim imperu ventis discerptum est. iamque humanæ opis vnum illud supererat: validior clauus ad extrema tempora reseruatus, sed in iis procellis metuendum erat, ne repositus ad puppim statim effringeretur. Verumtamen, ne in Bornei syrtes incideremus, quo in loco nonnulla nauigia Lusitanorum è Sinis in Indiam cursu directo perierant, (præsertim cû illuc nos impetus maris deferret, nec plus centum & quinquaginta millia passuum inde abessemus) tutius visum est gubernaculum restituerè, paruumq; sarcire velum, quod vnum restabat. Sed omni iam veste consumpta, mœrentibus omnibus, quòd nihil ad resarciendû occurreret; diuinitus factum est, ut qui rimas iunci obturandi causa scrutabantur, in sarcinam vestium inciderent, cuius antea non sine luminibus diu multumque frustra quæsit, cum merces in Iaponæ exponeretur, pretium domino

Domino magister naui aureis octoginta persoluerat. Ex hac igitur sarcina aduersus venti vim duplici velo cōfecto, & baculis quibusdam arundinibusq; crassis aptato, clauūq; summo conatu locato, quem ego prius precationibus piis & piaculari aqua ritè illustraui, cæteris eo tēpore vota nuncupantibus variisq; fundētibz non sine lacrymis preces, diē vnum noctēq; processimus: sed cū nauis iustis careret velis, atroci tēpestare vique adedò quassabatur, diffractum vt denuo sit gubernaculum. Tum verò seruandi argenti spes prorsus amissa accersiti nautæ barbari Sinæ, vt vectoribus in scapham confugiētibus, ipsi in iunco remanerēt, aliamq; sibi raptim extruerent, se deliberaturos ea nocte respōdēt; inde ad sortes dæmonēq; inuocandū conuersi: quod ego cū cernerē, orabam Dominū, ne nos dæmonis arbitratu interire permetteret. Mane, simulātque illuxit, nautæ sese statim ad alium clauum reficiendum scaphamque parandam expediunt. Clauus ē refixis iunci tabulis resectus & collocatus, non diutius sustinuit impetum maris, quàm quanto temporis spatio Litaniz recitatae sunt: quo magis suscepta sententia persistebant Christiani, vt in scapham, quotquot ea caperet, sese reciperent, & iuncum vnā cum argento cæterisque desererent. atque ego sanè liberaliter inuitatus in scapham, partim ne pericula adirem noua, partim ne plus ducentos mortales, scaphæ exclusos angustis, omni solatio destitutos in iunco relinquerem, sacerdotes duos ē nostris & fratrem vnum initari omnino decreueram, qui superioribus annis ē Lusitania proficiscentes in Indiam, ad insulas Maldiuanas naufragio & fame perire, quàm scapham conscendere, quæ Cocinum incolumis enuit, cæterisque vectoribus desertis in extremo periculo vitæ, nauerant; inque eo officio vitam naturæ debitam Christo Domino piè fortiterque reddiderant. Sed interea fabri lignarii quartum gubernaculum reparauerant, ad quod collocandum pacemque a Deo; exposcendam stipe, a vectoribus in hospitale domicilium Bungenlis Ecclesiæ corrogata miserante Domino factum est, vt clauus is omnium infirmis nos ad continentem aliquāo perduceret. Quindecim ipsos dies ea tempestate iactati sumus, quotidie (vt erant pericula) morientes: cū etiam vulgò neglectę, nec iam clauibus custoditæ argenti laminæ pedibus traherentur, iusmodi quippe temporibus pauper spiritu est quilibet.

In initio tempestatis eius, vectores nautasque maturè monuimus, et animarum saluti consulerent: qui in mea potestate se planè fore vñ promississent, ego, vt sublatis peccandi occasionibus ad gratiā iuinam magis essent idonei, primū illud curauī, vt feminæ,

quæ uehebantur in naui, certum in locum abderentur, vbi quinq; menses remotæ à virorum oculis perstiterunt: deinde ad cæteros animandos confirmandosque conuersus, tantum Deo adiuuante profeci, vt qui principio abiectis animis concidissent, ad æquitatē ac fortitudinem reuocati, pro admissis in vita noxis leue sibi supplicium illud atque incommoda ducerent: placandōque Domino certatim dediti, vel precibus ac litanis vacarēt, vel sublati in cælum oculis p̄ta cum prece suspiria mitterent, vel alta apud se cogitatione defixi lacrymas funderent: alii etiam flagris semet caderent: alii mare sacris reliquiis & aqua sancta lustrarent: alii denique nummos in cultum Diuorum à vectoribus peterent, quorum vis tanta collecta est, vt quindecim dumtaxat viri locupleres, aureos ferè mille contulerint. At mihi sanè credite fratres, in hac vita labores & incommoda esse expetenda, quippe quorum amaritudinem magna suauitas & firma spes comiteret: quod secus in rebus prosperis vsu venire vel primis nauigationis diebus clarè perspeximus. Inter has igitur difficultates rursus in terræ cōspectū delati, & cū iam contenebrasset, nimia eupiditate prouecti, periculū fuit, ne vi ventorum ad terram allideremur. Sed ex eo periculo, cū primū illuxit, euasimus: & à Sinis nautis cognitum est, nos per magnam Sinarum ad insulam processisse, nomine Ainanem, ex qua insula nautici commeatus & anchoralia à Sinis ferè petuntur. hic dum portum subimus, qui in Septentrionem ad gradus decem & nouem est positus, in aliud repente omnium maximum vitæ discrimen incidimus. In ipso aditu iuncus in arenam bis adedò vehementer incussus est, vt planè iam carina dehisceret, ac pereundum nobis utiq; fuerat, nisi Præfecti seu Limenarchę permissu præsentem incolæ nobis opem tulissent: quos nonnullis donis remunerati descendimus 12. Calend. Decemb. quem ipsum in diem Præsentatio Dei matris MARIE VIRGINIS incidebat. & quoniam iuncō afflicto, ac penè iam dissoluto, ad portum Veniagam nauigari non poterat; Lusitanum quendam continuò ad Cantonem oppidum, atque inde Amacanem ad Lusitanos mercatores pedestri itinere misimus, qui de nostra salute iam desperauerant. Amacanem peruenit nuntius Natali ipso die Domini, anno MDLXI. statimque ad nos deportandos Lusitani aliquot nauigia submiserunt. Et quoniam in Ainane insula menses quinque posuimus, ex qua deinde Amacanem trigesimo die peruentum est, de eius insulæ & incolarum natura ac moribus, ne longior sim, pauca de multis attingam: Est autem Ainanis regio cū fructibus Indicis & omnium ciborum genere abundans, tum etiā margaritis & vnionibus nobilibus:

bilis: frequenter incolitur, vrbibus opere lapideo exstructis: gens
 verò ipsa moribus rustica, vestitu brachata, eminentibus è capi-
 te ad instar bouum cornibus binis è tenui confectis velo, forficibus-
 que ceu tonsorum è summa fronte peracutis, eius ornatus causam
 cognoscere numquam potui, nisi, si forte dæmonem effingunt spe-
 cie belluæ sese offerentem. In hac ego insula sacrificavi aliquo-
 ties, & Sacramenta distribui. Inde proficiscentes ad Sinas, cum
 parua nobis insula ipso Paschali die Dominico sese obtulisset,
 partim eius diei celebritate, partim etiam ipsius loci amœnitate
 nuitati, descendimus, & cōmodum in monte quodam ingenti spe-
 ctum & fornicem in templi formam excavatum offendimus. ibi,
 ita excitata, sacroque peracto, cælesti pane Lusitanos refeci. Ex
 eo loco ad Sinas delati, idoneam tempestatem expectantes, ad
 alteram vsque feriam Natalium Domini anni MDLXII. sub-
 stitimus. atque inde solutis anchoris tertio decimo die Petram
 albam felici nauigatione tetuimus. Hic imminentibus tenebris
 territi quo minus fretum Sincapuranum inueheremur, exscensio-
 ne facta Domino gratias agebamus vniuersi, cum repente vela
 complura piratarum apparuere, (Aceni vulgò appellatur Somatræ
 populi) ad regnum Iantanæ tendentium. Tum nobis Malacensis
 quidam denuntiavit, nos vt instrueremus, Acenorum regem centum
 nauium classe aduentare, quonam consilio, sibi incertum
 esse. Ea res nobis sanè metum attulit, quod oneraria pretiosis mer-
 cimoniis referta, ab armis autem esset inops. ac nihilominus nau-
 æ vectorésque sese ad pugnam expediunt. Sed classe Acenorum
 sine iniuria præteruicta, ad dimicationem ventum non est. Po-
 stridie verò Sincapuranum fretum inuecti, cum ventus defice-
 ret, anchoras iecimus. interim Acenorum naues ferre triginta,
 in iis maioris formæ decem, quibus totius classis vehebatur Præ-
 fectus, ad nos aduentantes, partim ad puppim onerariæ sese op-
 ponunt, partim etiam latera ipsa pænè abradunt, vt appareret eos
 mercibus adamatis (neque enim ignorabant ex quo loco profecti
 essemus) pugna optate. cūque biremes maioribus bombardis, atque
 sagittis, quas præsentī veneno in ipsa naui assidue inficiebant, nos
 infestare capissent, quamquam nostri, quorum serarum numerus ad
 ducentos, arma parauerant, seque omnes ad propugnandum in-
 truxerant, tamen certissimo in capitis discrimine versabamur:
 cum ex altera parte hostium classis multo viris armisque superior
 immineret, ex altera verò littus esset propinquum, salo in quo
 stabamus non plus cubitos quatuor profundo. itaque aut præcis
 ibi hoste anchoralibus, quod vrinantes faciunt, in vada incurren-
 dum,

dum, aut in manus hostium planè deueniendum fuisset, nisi nos insperantes præsentì periculo Dominus exemisset. quippe hostes comiter amicèque à nobis compellati, nonnullisque muneribus deliniti, non modò nos laceßere desierunt, verùm etiam ira beneuoli discessere, vt sibi met ipsi Lusitanos & nobilitate & bellì gloria compararent. Malacam inde peruenimus tertio decimo Calend. Februarias, qui dies Diuo Sebastiano sacer est: vbi è sociis nostris amantissimè excepti, ad octauum vsque Idus Februarii piratarum metu commorati sumus. Malaca dum ad Colanum portum, in quo arx est Lusitanorum, contendimus, Ceilanis iam syrtibus superatis, vento admodum prospere in Cilanos scopulos rectà deferebamur, nisi ad iactum lapidis animaduerso periculo, & mutata repentè velificatione Comorinum promontorium feliciter præteruesti, (quod vix fieri posse videbatur) ipso die Paschali Dominico, magna Melchioris & reliquorum Sociorum gratulatione, qui in eo, matris Dei collegio sunt, Cocinum appulsemus: quo ex loco ad hoc Gouernum D. Pauli collegium dudum expectati quinto decimo die peruenimus. Cuius equidem collegii cùm egregia rei Christianæ adiuuandæ studia, tum varias plurimàsque exercitationes, & spirituales & litterarias, denique ipsius Ecclesiæ incrementa vehementer sum admiratus: quam porrò Dominus ad gloriam suam tucatur & augeat. Hactenus de navigatione. nunc de Iaponicis rebus pauca perstringam. In Iapone Ecclesiæ numerantur nouem templo quæque suo instructæ: quorum templorum quinque circiter idolis antè dicata, nunc sacris altaribus, & IESV CHRISTI, MARIEQUE VIRGINIS DEI matris imaginibus exornata diuino cultui seruiunt. Facatense templum Christianus quidam Cosmus nomine extruxit. idemque vt nos in ora Sinarum tempestate rerentos cognouit, argenti laminam mihi in subsidium misit. Nam Cutamense (quod templum est permagnum in agro Funaiano regni Bungenis, passuum ab vrbe viginti quinque millibus) suo sumptu ædificatû Christianus Lucas cœmeterio circumdedit, excelsa lapidea Cruce in medio posita, ad quam se post mortem sepeliri iussit. Cutamensis porrò ager ipse vestigalis est dynastæ cuiusdam ethnici, cum quo ipsiusque comitibus, dum Ecclesiam Cutamensem inuissimus, de rebus diuinis sæpe collocuti sumus. quibus ille sermonibus nostræque consuetudine delectabatur adèò, vt quattuor horas totas interdum nobis aures præberet, atque ita commouebatur nonnunquam, vt velle se Christianum fieri diceret: sed hominum rumusculos veritus (quæ res toto ter-

farum orbe plurimum potest) a suscepta sententia destitit. Idem apud Lucam rursus totum vespertinum tempus nos audiendo consumpsit, clareq; perspectis ex ea disputatione Iaponicarum sectarum omnium erroribus atque fallaciis: comitibus suis, qui secum aderant, aperte professus est gratum sibi fore, si quis eorum Christiana sacra susciperet. quæ res nonnullos ex iis adduxit, ut conceptum animo Baptismi desiderium expromerent: quo ille ita gaudius est, ut eos ipsemet hortaretur, uti constanter in proposito permanerent. Ac ferè omnes Iaponii proceres nobis amici sunt, nam etsi aliqui, acie mentis retusa flagitiis, lucem Evangelii aspicere nequeunt; valetudinis tamen causa, si quando ipsi aut ipsorum familiares in morbum incidunt, ad nos confugere consueverunt, ut iam in his rebus Christianam rem non modò Theologi, sed etiam medici chirurgique promoueat; quod ipsum apud Sinas quoque propediem fore confidimus: qua in provincia rumor iam dissipatus est, candidam gentem promissa barba, Sinarum Imperiù potituram; quod si (ut speramus) euenerit, paucæ omnino pro messis eius, itemque Iaponicæ & Indicæ copia, Christianarum sodalitatium omnium operæ fuerint.

In Iapone, simulatque cognitum est me in Indiam profecturum, Christiani omnes à viginti septem passuum millibus ad me salutandi causa venerunt: qui verò longius aberant, mihi se per litteras excusarunt. Itaque in meo discessu tanta hominum multitudo conuenerat, ut eos nec templum nec atrium nostrarum ædium caperet. Hic ego fratres mihi carissimi, Christianorum lacrymas consultò prætereo, quorum mærorem solari conabar noui supplementi spe, cuius causa me ad Socios mecum ex India reducendos abire dicebam. Ad mare tendentem ingens me agmè omnis ætatis virorum atque mulierum ita obfirmato animo prosequutum est, ut ad eos domum remittendos bis in itinere subsistere necesse fuerit. quorum equidem precibus (nam iis me magnopere commendaueram) nos è tantis periculis diuinitus eceptos puto. Sunt autem Iaponii acceptorum beneficiorum alio modo memores gratique, ut si modò ipsorum elemosynas acceperimus, quod illi sibi honoris loco ducunt, (non enim dico eos inuiserimus, aut alia quapiam re adiuuerimus) eorum primarii ad agendas nobis gratias domum usque contendunt. quod ipsum interdum etiam ethnici eorum cognati faciunt. uod si qui nobis (ut fit) in domesticis ministeriis operam dederint, illam dumtaxat mercedem requirunt, ut subsperâ hilari vultu dicamus: Goxiro de oniar, hoc est, laborastis

egregiè. Id si reticeatur, valde mœsti afflictiq̃ue discedunt.

Bungensium Rex proficiscenti mihi dedit eleganti opere gladium, aureaq; vagina in anguis formam elaborata, mittendum ad Regem Lusitaniz, què esse tenera adhuc ætate cognouerat, itemq̃ue præclarum Indiæ Proregi pugionem; quæ omnia in Iaponem idcirco remisimus, quòd tempestatis iniuria nitorem suum atque decorem amiserant. Ad ipsum autem Bungi Regem Constantinus Prorex munera & litteras miserat: & simul eum affecerat laudibus, quòd Euangelii præcones in suis regnis tueretur, benigneq̃ue tractaret. quod ille munus ac litteras ita illustri gratia excepit, vt non modò eum, qui attulerat, aureis donarit amplius sexcessis, verùm etiam ad Prætorem vicissim miserit in bellicos vsus affabre factum thoracem auro sericòque distinctum, cum inaurata galea, cupreòque frontali, item hastilia duo pugionibus præfixa, argenteis crustis ornata, quas Nanguinas appellant, aliàque similia. Nos autem ipsos mirum quanta beneuolentia prosequatur. nam cum cæteris rebus amicè nobis fauet & commodat, tum in consilio dando fidem præstat cum humanitate & facilitate còiunctam, liberumq̃ue permittit, sequamur id, quod optimum esse iudicauerimus. In Christianorum vetò negotiis, quanti nos faciat, planè demonstrat. etenim vel infimorum hominum res, còmendatio nostra si accesserit, suas putat, eosq̃ue nominatim appellat, quod magnum est apud Iaponos honoris indicium, aditusq̃ue eis ad se præbet facillimos: denique illis etiam internuntiis ad nos utitur. quibus rebus Christiani maiorem in modum animantur.

Vos tanto Regi fratres meliorem in dies mentem, nobis ad cæpta strenuè promouenda lucem viresq̃ue precamini. Goa.

GASPARIS VILELAE AD

SOCIOS.

Nhū in vrbe Sacato mōfatus, Meacum pacatis iam rebus discessi anno MDLXII. magnàq; Christianorum lætitia acceptus, conciones habere continuo institi: & quo maiore gratulatione studioq̃ue celebrarentur instantes iam Natales Domini feriaz, lobeum promulgavi septimo antè anno datum à summo Pontifice. quo illi ita permoti sunt, vt ipsorum & in Confessionibus diligentiam, & in festorum Natalium expectatib̃ue pietatē ac studium magnopere admiraret. Natalis Domini dies festus cum aduenisset; nouem, qui mihi maxime idonei vi-

si sunt, exposita prius ipsis augusti illius ac tremendi mysterij sanctitate, ad sacram Eucharistiam admissi, eo sensu pietatis affectos, ut magno temporis spatio lacrymantes antè persisterint. Reliquorum autem desideria, id ipsum auidè expetentium, verbis leniui, totaque ea nocte in laudibus summi parentis ac Domini exacta, matutino tempore sacrum feci, deque ipso natali, tanto cum omnium gaudio ac voluptate, disserui, ut identidem prisca illa mihi subirent nascentis Ecclesie tempora, cum Christiani omnes, vno amoris vinculo caritatisque coniuncti, ad festos dies agendos & conuiuia spiritalia celebranda castissime copuenerent. Peractis feriis, deinceps ad conciones redii, ad quas ethipici multo iam tum pauciores, quàm antea, ventitabant: credo propterea quòd initio ad nos audiendos cauillandi studium ac perulantia complures impelleret, quos nunc perspecta veritas ab ea derisione deterret. Nec ferè nobis iam aures atque operam dant, nisi qui serib saluti suæ consulere ac rationi parere in animum induxerunt. quod ipsum ceteri quoque Meacenses utique facerent, nisi eos fictis rationibus doceptos ab eo consilio demon abduceret. aiunt enim, cum perpetuum quendam innocentis vitæ cursum religio Christiana requiratur, se eiusmodi militiæ sacramento obligari, & pugnam aduersus voluptates deliciisque nolle capescere, ut cum se magna ex parte huius vitæ iucunditate priuarint, tunc sempiternis in altera vita suppliciis, nisi ad finem usque perseuerauerint, deinde mactentur.

In hebdomadæ sacrosanctæ Paschalibusque solennibus eadem Christianorum fides atque religio constitit. celebritatem auxere nouem Baptismo lustrati, in iis ciuis quidam locuples, & Iaponicis superstitionibus admodum eruditus, cuius oculos mentis, sum nihil post mortem omnino superesse putaret, Dominus ita aperire lignatus est, ut sacrosanctum Baptismum magno animi ardore lacrymisque susceperit.

Per eos dies seditione Meaci rursus exorta, quâ iniqui in Christiana sacra conferebant (multo iustius Regis ipsius tyrannidi triuendæ, qui regna septem vi meruque tuertur, nec spei quidquâ habet in ciuium caritate repositum) ad reuiscendos nophytos, Satiump, de Christianorum Meacensium sententia, discessi. Meacensis templi Ecclesiæque custodia Christiano admodum seni relictæ. Meacum reuertar (ut spero) ad festum diem agendam natalis reginæ cæli **MARIÆ VIRGINIS**, cui ædem idcirco diuimus, quòd ea ipso die Meaci primum sacra missæ peracta sunt. In hac autem vrbe Sacaio non admodum magna mihi spes propinque mensis nunc quidem ostenditur, tanta enim est

est incolarum superbia ac leuitas, vt cœlum honoris existimatio-
nisque iactura mercari se nolle fateantur: quamquam tēpore pro-
cedente sperandum est agrum hunc ipsum bonam pietatis frugem
laturum. Rationem instituti nostri in Bonzijs hisce tractandis,
aliaque nonnulla cū de ipsorum ornatu cultūque corporis, tum
de incolarū natura moribusque separatim perscripta ad vos mi-
to: quo ijs cognitis gratias Domino nostro agatis, qui nos ex in-
finito propè cœcorum numero exemit; & simul eidem supplicetis,
vt ad ipsum conuertantur hæ gentes, Indica Brachmanarum su-
perstitione deposita, quā ab Indico magistro ex regno Sionis ac-
ceptam huc vsque retinent: quod ipsum ex delubris etiā apparet,
quæ in oppido Indiæ Ceilano eadē quæ in Iapone videre me me-
mini. idque vobis idcirco significandum putavi, vt praua huiusce
religionis origine cognita, vos ad eam reprehendendam & con-
furandam facilius comparetis, Precibus vestris ac sacrificiis vt me
Domino commendetis, a vobis etiā atque etiam peto. Sacao, V.
Calend. Maij, M.D. LXIII.

Scripsit iam litteris, rogat me per nuntium ethnicus quidā vir,
opibus præpotens, vt i ad se baptizandum veniam in urbem Nara.
Omnia vercor vt verbis hominis fides habenda sit: grauem enim
adhuc se rebus diuinis aduersarium præbuit. Verumtamen, quic-
quid sit, experiar: præclare mecum existimans actum iri, si in
Christiana causa vitam ponere mihi contigerit, nec enim per-
mittere Dominus, vt exiguam huiusce lucis usuram animæ meæ
saluti atque immortalitati anteponam. Sin ethnicus ille vera
narrauerit, seque ex animo ad sacrosanctam Ecclesiam aggrega-
rit; næ ego tum omnia Societatis nostræ Collegia nouam in hanc
messem per litteras euocare non dubitem. magnum enim in his
locis causæ viri nomen, magna auctoritas est. Faxit Dominus quod
è sua gloria maximè fuerit, cui me inter acies gladiatorum, in-
tentaque in me inimicorum tela versantem, planè commissi
totum ac tradidi.

LVDOVICI BROII AD SOCIETATEM IESV
IN INDIAM ET IN EVROPAM.

EM A X I M I s navigationis periculis summo Dei ac Do-
mini nostri beneficio liberati, ex ora Sinarum incolu-
nes in hunc Iaponis portum deuenimus, quem Vocoxiu-
ram appellant: obuiosque habuimus in litore Christia-
nos incolas omnes, tanta ex aduentu nostro voluptate ac læ-
ticia

itia gestientes, ut nos humeris ipsimet suis sublimes tollere atque asportare velle viderentur, quorum ducenti circiter nos ad templum usque deduxerunt. Cosmi verò Turrianum gaudium fuit, nam magnum, ut collacrymaretur, satisque se vixisse iam diceret, quoniam quidem operarios sibi in subsidium missos à Domino in tanta negotiorum mole tamque opportuno tempore teneret. Ioannem autem Fernandum è magnis assiduisque laboribus ita consumptum macieque confectum offendimus, ut mimam agere videretur. Etenim ad domesticas & quotidianas Cosmi occupationes accedebat etiam magna frequentia principum virorum & Christianorum, tum ex aliis regionibus tum ex hoc regno, vel baptizandi vel saluandi causa, aduenientium. Ioannes autem post sacra missæ à Cosmo peracta, totum iterè diem & sæpe noctem partim rudimentis Christianæ doctrinæ vulgò tradendis, partim etiam proceribus ac Bonziis, qui ad baptismum accederent, separatim instituendis ponebat. Mihi iterò baptizandi onus impositum est; ac nono post nostrum aduentum die primùm sexaginta Baptismo lustrati sunt, multiq; leinceps è prima nobilitate, Barptolemæi regis maximè hortatus ac persuasionibus incitatus: quorum plerique catechismum suum manu continuò describebant, quo facilius memoriæ commentarentur, eundemque domesticis traderent. singulis autem, à Baptismo, sanè quàm enixè ac studiosè petentibus, Crucis sigillum è collo gestandum, itemque Rolatium precandi causa labatur.

Firandi autem, simulatque Sodales ex India aduenisse auditum est; Antonius & vxor ipsius Elisabetha missò confestim nuntio Cosmum magnopere obsecrarunt, ut quoniam tres è nostris in hoc portu sacerdotes essent, vnum ex iis ad Firandensem ceterasque eius tractus Ecclesias inuisendas omnino mitteret. quod si per litteras ab ipso non impetrassent, duos è filiis suis ab se legatum iri, qui idipsum humi strati supplices peterent. Neque ita nullo pòst, ab vrbe Ximabaræ Tono seu regulo (qua in vrbe Christiani eo tempore plus mille & quingenti numerabantur) nobilis vir cum mandatis ad eundem Cosmum est missus, ut ab eo promissa exigeret. promiserat enim Cosmus, simulatque supplementum ex India aduenisset, missurum se qui Ximobaræ commoraretur. Eadem erant postuiata Regis quoque Bungenis, quoniam in regno annum iam sacra missæ facta non fuerant. Atque in Bungeni quidem, quòd eius Regis gratia ad rem Christianam iuuandam in primis est necessaria, Baptista Montanus paucis pòst

diebus profectus, amicissiméque ab ipso Rege acceptus est. Antonio autem Firandensi itemque Tono Ximabarano Cosmus respondit, simulatque per occupationes liceret, se ipsum ad illos esse venturum. Christiani verò, quique Firandum oppidum incolunt, ubi rescire nos piaculares orbiculos seu grana tepedicta ex India itemque Veronicas attulisse; multi cum uerfa familia, ii que admodum pauperes, conductis mercedariis uigiis ad hunc portum traicere. interrogari cuius rei causa, nullius præterea, respondebant, nisi unius petendæ Veronicæ. nam qui orbiculum optabant, octo diebus antè supplicationes ad Deum habebant, quo facilius impetrarent: atque etiam, cum sibi met ipsi diffiderent, Lusitanis apud nos deprecatoribus utebantur: eaque dona quam sibi grata essent, ipsis etiam lacrymis testabantur. Iam verò alii Christiani Amangutio, quinquaginta aut sexaginta leucarum itinere, alii Facara, alii denique aliis è regionibus ad nos hucusque Confessionis causa contenderunt. quorum sanè religio caritasque est admirabilis. Per idem tempus Barptolemaus quoque Rex ad Cosmum inuisendum in hæc loca se contulit: quem continuò adiunxit, ei que xenia dedimus, Rosarium ex equo marino, itemque granum unum auro insertum. que ille quanti faceret, vel ex eo ostendit, quod utrumque statim è ceruice suspendit. cuius aduentus magna Lusitanorum quoque gratulatione (namque illum omnes admodum diligunt) concelebratus est. Regis autem ipsius animi submissio ac pietas, cum sacro missæ interesset, potissimum elucebat. etenim cum in templum quotidie manè multo ante lucem veniret, (maximam enim noctis partem ferè laponii proceres vigilant) non modò sacerdotem ad statam horam usque præstolabatur; sed etiam plebem infimam aduentu suo summoneri planè utebatur, vixque parato sibi honoris causa stragulo ad confidendum utebatur: prorsus, ut quilibet vnus è populo videretur esse. Sermones verò de rebus diuinis ita auidè expetebat, ut sacro interdum peracto, ante recitatum a pueris de more catechismum templo nequaquam excederet. idemque, ut quædam sacrificii & Eucharistiæ mysteria probè cognosceret, accersitum ad se eius rei gratia nocte Ioannem Fernandum summa sua cum animi volupate pænè ad lucem detinuit multa percontans, quæ sibi partim ad comites suos docendos, partim ad Bonzios refutandos, necessaria diceret. quæ ille, & simul purgatorii ignis inferni que supplicii discrimen à Ioanne cum didicisset: ad Cosmum salutatam accessit: cui id honoris etiam habebat, ut in ædium ingressu pugionem cætera-

puerum deponeret. Paucis diebus in his locis moratus, ad sub-
 sidium fratri suo germano Rimaporum Regi ferendum, qui bello
 erat implicatus, proficisci coactus est. & quoniam consuevere la-
 donum principes Manibus mortuorum decem dialia ferè sacra, nō
 sine magna Bonziorum præda saginæque, persolvere; Barptole-
 naus rex, patre, qui cum adoptauerat, per eos dies vita functo, re-
 cum Cosmo communicata, pro exsequiis illis, Bonziorumque
 conuiujs, totidem dierum epulum sex pauperum millibus præbe-
 re constituit: partim ut sibi ipsi, quoniam impio parenti non po-
 terat, diuinam gratiam conciliaret: partim etiam, ne post Chri-
 stiana sacra suscepta, pristina benignitatis atque clementiæ obli-
 tus esse videretur. Idem, in rebus diuinis multo plura præstare quā
 solliciti solitus, simulatque Vmbra regiam urbem regressus est,
 demortui Regis imaginem, quam odoramentis suffire venerari-
 que solebat antea, igne comburi iussit: quod à Bonzijs ingens pia-
 culum est habitum. cumque ex itinere ad oppidum Omuram se-
 contulisset, ubi erat eo tempore vxor ipsius Regina; multis ei ra-
 tionibus persuasit, ut vnā cum omni famularum comitatu ad ba-
 ptismum accederet. quæ res eo mirabilior visa est, quod antea Re-
 gem ab eo consilio reuocare ipsa tentarat. simul etiam Rex tem-
 plum ibidem magnificum ædificare constituit, Bonzijs ad eam re-
 b. cœnobio quodam ædæque pulsus. quapropter etiam Aloysium
 præstanti virtute virum, regiæ urbis Præfecti fratrem, sibi que in-
 primis familiarem, ad Cosmum cum mandatis misit. quibus rebus
 ira permoti barbari impellente dæmone, Regi ipsi insidias com-
 pararunt. Capita coniurationis fuere duodecim viri urbis admi-
 nistrationi præpositi, ii, ad rem occultandam, Regemque fallen-
 dum, Christianos fieri velle se simulant; quos tamen Rex, quasi eo-
 rum scelus prælagiret, diu multumque ante Baptismum proba-
 ri iussit. Et quoniam Gotondonus spurius regis demortui filius,
 Barptolemaeo in legitimi filii locum ab Rege ac Regina adopta-
 to, hæreditario iure regnōque priuatus fuerat; Gotondonum
 coniurati cum alio quodam e proceribus facinoroso homine Fe-
 ribo in societatem consilij assumunt. omnes denique Barpto-
 lemaum hortantur, ut regni possessionem cum pompa solenni
 aliquando capiat, & simul Reginæ Baptismum ac cæterorum,
 Cosmo accersito, quanta maxima possit cæremonia & ciuium
 gratulatione, concelebrat: namque eo ipso die statutum faci-
 lus perpetrare decreuerant. sed veriti mox, ne ipsorum con-
 silia patefierent, rem aggredi anteuerunt. Aloysium regis inter-
 ventum, ultro citroque ad Cosmum rei Christianæ causa cōmeā.

rem, Feribus in itinere adortus interimit; cuius in comitatu Cosmus esset, diuinitus factum est: præmissio quippe ad Regem Alexandro Aloysium subsequi deinde ipse decreuerat. Eadem ipsa nocte XII. viri regiis ædibus vrbique incendium inferunt, ex quo Rex cum præfecto vrbis Aloylii fratre paucisque præterea comitibus, in arcem proximam confugiens, haud ita multo post Rimanorum Regis auxiliis Regnum propè vniuersum ingenti Christianorum gaudio recepit, misitque Cosmo nuntiatum, se Vocoxiuram, cum primum posset, ad ipsum inuisendum esse venturum. Interea Gotondonum, & Feribum, aliosque rebelles variis locis Rex Rimanorum obsidebat, eorumque agros ita vastabat, ut ex hoc ipso portu incendia cernerentur. multi etiam seditiosi, Regis imperio, capite plecebantur: quam rem ad Christianæ religionis propagationem magni momenti fore confidimus. Sed paucis mihi perstringendum videtur, quam ratione Barptolemæus Rex sese ad Christum adiunxerit. Is claro in primis genere natus, Cegandono patre admodum senex, (qui viuit adhuc) acerrimo & Bonziorum fautore & Christianæ religionis inimico; ab Rege, ut dicebamus, adoptatus est, (quem arcta affinitate contingebat) populo magistratibusque approbantibus. Aliquot deinde post annis Cosmus, cum Vocoxiuram se contulisset, Rex ad eum salutandum ineunte Quadragesima venit, quod antea nunquam viderat. Ad ipsum verò postridie Cosmus, Lusitanis nonnullis comitantibus, qui in hoc portu hyemabant, honoris causa adiit, eumque in ædes nostras in posterum diem ad prandium inuitauit. A prandio Cosmus partim suo ipse sermone, partim Ioannis Fernandi, qui bene Iaponicè nouit, opera, cum alia multa Regem de rebus diuinis edocuit, tum de animorum æternitate, inscitiamque & errore illorum, qui nihil esse omnino præter materiã primã opinaretur. habita est hæc disputatio in sacello quodã optime ornato, proposita MARIÆ VIRGINIS imagine cum filio IESV, cuius ille tabulæ cum cætero aspectu mirificè gaudebat, tum stupebat in primis, quod quæcumque se in partem verteret, defixos in ipsum oculos puer IESVS habere videretur. Atque ille quidem omnia, quæ dicebantur, clarè percepit, in digressu autem, Cosmus ventilabrum aureum Regi donauit, Cruce præfixum cum clauis tribus, & nomine IESV eleganter sanè descripto: quod ventilabrum Gaspar Vilela ex vrbe meaco miserat, cuius argumenti litterarumque nouitate permotus Rex, ut ea omnia per otium cognosceret, rursus ad nos cum magno comitatu se contulit, cæterisque in atrio relictis, vno Aloysio secum adhibito, templum

dum ingreditur, ibique rursus de sacris fidei Christianæ dogma-
 ribus, deque sanctissimi nominis IESU, Crucisque mysteriis at-
 que virtutibus, Regis ipsius rogatu Ioannes admodum fusè copio-
 sèque disseruit: è quibus multa Rex sua ipse manu in commenta-
 riū retulit. ex eo die, auræ Crucis sigillo munitus, quod secum de
 Cosmi sententia dies noctesque gestabat, se identidem IESU
 CHRISTO commendans, crebrisque Cosmi cohortationi-
 bus incitatus, denique nomen CHRISTO Domino dare consti-
 nit. Nocte igitur domum ad nos cum suis familiaribus venit, piis
 le religione sermonibus ad insequentem vsque lucem aures præ-
 ter, quibus Cosmi iudicio iam satis institutus, sacro Baptismate
 ibi eodem lustratus est, manibus in modum precantis magna cum
 submissionis pietatisque significatione coniunctis, comitum suorum
 è præcipua nobilitate corona circumdatus, qui pariter eius
 consuetudine moribusque adducti, in eandem Baptismi voluntatem
 valde incubuerant. Xumitanda appellabatur antea: ex eo tẽ-
 more Barptolemaus nouo nomine vocitatus est. Inde ad bellum
 proficessit, Cosmum obtestatus, vt pro sua suorumque salute ac fe-
 lici vxoris partu Dominum precaretur. Porro in itinere Mariste-
 nis delubrum, quem Deum rei militari præpositum Japonii magno
 cultu ceremoniæque venerantur, iniecto igne consumpsit, eodem-
 que loco signum Crucis erexit, quod ipse & vniuersis ipsius comi-
 tatus supplices adorantur. In castra verò simulatque peruentum
 est, misit qui toto regno Deorum phana comburerent. Ex ipsis ve-
 olucis materiam cæduam gratis ad naues parandas ac reficien-
 las Lusitanis attribuit. Quin etiam in castris, quicquid à bellicis
 occupationibus otii superest, id totam nocte dieque in militibus
 ad Christianam pietatem informandis insumit, quos paulatim ad
 eos, quo res minus inuidiosa apud ethnicos ac Bonzios sit, baptis-
 mi causa dimittit. Eiusdem in bello insignia sunt nomen Iesu cum
 lauis tribus in humerali depictum, Crux è collo dependens, & pia-
 ulare granum in baltheo. Denique tauro rei Christianæ studio
 incensus est, vt neminem intra insulæ huius fines habitare patiatur,
 quin concionibus sacris intersit. Christianos verò, contra omniū
 tiam parentis Cegandoni, injurias ac vim tuetur egregie. & quo-
 iam Rex est splendore atque auctoritate præcellens, magnopere,
 et dixi, fore speramus, rebus pacatis, vt Euangelium ipso adiutore
 Dominus longè lateque diffundat. Vos interim ego etiam atque
 tiam oro, vt sacrosancta sacrificia vestra piæque suffragationes
 mihi deesse ne patiamini. Vocoxiura, XVII I, Calend. Decemb.
 ADLXIII.

Xponam his litteris, fratres mihi carissimi, quam ratione Rimanum in regnum urbemque Ximabaram nuper inducta Christiana religio fuerit. Ac portus quidem hic seu emporiū Voco xuræ, quod commutato iam nomine Mariæ Virginis adiutricis vocatur, compluribus Facara, Firando, Meaco, aliisque ex oppidis huc ad Cosmum Christianæ doctrinæ causa cōmigrantibus, ita frequenter habitari cœptum est, ut Ecclesiam hanc regionis huiusce totius caput aliquando fore speremus: Barptolemeo etiam Rege vnâ cum ipso flore nobilitatis haud ita pridem ad fidelium numerum aggregato. Eius autem frater, Barptolemei monitis precibusque sæpius excitatus, ut à Iaponicæ superstitionis erroribus ad rectam veritatis Euangelicæ semitam se traduci pateretur, à Cosmo magnopere petiit, ut aliquē ad se instituendum in castra (bellum enim per id tempus gerebat) omnino mitteret. Missus ego sum, benignęque ab eę acceptus, nocturno tempore, quod à negotiis magis erat vacuum, de rebus diuinis ad Regem diu multumque dixi, quod ipsum deinde per alias occasiones alibi cum ipsius rogatu fecissem, iis sermonibus admodum delectatus permotusque Rex, certis de causis Christiana sacra ipsemet in præsentia suscipere supersedit, sed duas mihi dedit epistolas, alteram ad Cosmum, cui potestatem per eas litteras faciebat. Euangelii toto suo regno libere promulgandi, alteram ad incolas oppidi maritimi Cochinosi, in qua erat scriptum, ut ad audiendum Euangelium ad me conuenirent. ad quos mox qui perduceret vnum ex amicis ac familiaribus mihi comitem dedit: quod sanè breui peruenimus, hospitioque excepti ab urbis Præfecto, verbum Dei disseminare institui. Nec sanè frustra. etenim baptizati sunt quinquaginta supra ducentos, in quibus fuit cum vxore ac liberis ipse, ad quem diuerteramus, urbis præfectus. Deinde cū in ædes regias in primis instructas loci maiestate deterriti timidiùs incolæ ad nos & ipsi venirent, & filios mitterent, veriti, ne ab iis ædium ornatus & catastromata fœdarentur, ubi id animaduerti, egi cum Præfecto de aliis ædibus, populi docendi causa, cōparandis. Ille mihi sanè liberaliter omniū, quotquot essent in oppido, dedit optionē, delectū est ædificiū quoddā peratplum, sed magna ex parte dirutū, secus arcā, quā nobis Rex tēplo ædificando attribuerat. Operæ censū ad ruinas instaurandas eademque sacrā exstruendā Præfecti imperio ex censu ciuium exhibitæ, opus vtrumque celeriter absoluerunt. Tum

erò liberius ad Christianæ doctrinæ rudimenta sacræque con-
 liones pueri senēsque sese conferre: quibus deinceps non ita mul-
 to temporis spatio centum & septuaginta Baptismo lustrati sunt.
 designatum est etiam Christianis humandis prope eodem sacram
 cruce defixa per amplum soli spatium, quo primum illati sunt in-
 iantes duo tertium circiter annum agentes, quos Dominus pro sa-
 lute harum gentium deprecatores in cælum ascivit. Secuta deinde
 est in Barptolemæum regem coniuratio, bellicique tumultus, qui-
 bus tamen oppidani commoti, atque à Bonziorum fautoribus po-
 tentibus viris ad Christianam religionem deferendam sollicitati
 ant, Græcè etiam ipsa contumeliosè diffracta; ipsi tamen in fide
 orthiter perstiterunt, quod egomet deinde ex eorū sermonibus cla-
 è perspexi, cū ad eum portum per id tēpus naui accessissem. cū
 nim ab hostibus Christianæ religionis vrbe occupata, publico e-
 iecto nos intromittere verarentur, ad stationem nostrā, sera admo-
 dum nocte, parato nauigio frequentes venerunt; se diligēter excu-
 ntes, quod nos excipere hospitio sibi per aduersarios non liceret,
 ieratem tamen suā atque constantiam verbis testantes huiusmo-
 i: Christiana religione deserta, quā porro sectabimur? in difficul-
 tatibus nostris atque periculis ad quem confugiemus? an ad lignea
 iue lapidea simulacra, quæ hucusque coluimus? quis insitam vnus
 Dei caritatem ex animis nostris eueller? Quibus ego verbis maiore
 n modum recreatus, eosque vicissim, vt potui, consolatus; ad Cos-
 num cæterosque Socios Vocoxiuram ex eo loco profectus sum.
 qui sese cum Christianis, ad hostium furorē vitandum, in onera-
 iam receperant. verū sedatis iam maxima ex parte tumultibus,
 & Barptolemæo, qui in arcē quandā ex incendio, regie vrbs cū
 paucis vix viuis euaserat, in regnum restituto, metus hosce
 omnes iuante Domino propediem sublatum iri confidimus: sed
 le his hætenus.

Venio ad res Ximabaranas: quam ego in urbem ab ipso Tono
 cecersitus, Cosmo iubente, me contuli, benigneque exceptus, & in
 optimo totius vrbs domicilio sum collocatus. Postridie me To-
 nus inuitat ad cœnam; à cœna familiares suos atque domesticos
 a cœnaculum conuocat. Hic ego bene longam de Christiana re-
 ligione disputationē instituo. illi verò multa ac varia me interro-
 gat: quibus ego dū ad singula respondeo, noctis magna pars abiit.
 Manē cū illuxisset, Tonus rogatu meo popularibus omnibus
 Christianæ capeffendæ religionis fecit publicè potestatem. ex eo
 tempore ter quotidie concionati cæpimus, matutinis primū horis,
 ū pomeridianis, postremò vespertinis, tanta hominū vi consuen-
 te,

te, vt non domus solùm, sed etiam via auditoribus oppleretur. Secundùm hũc rei Christianæ cursum more suo aduersarius nõ semel impedire conatus est. Tria visuntur Ximabaræ cœnobìa Bonziorum, qui cùm aliis de causis plurimum possunt, tum quòd principes ciuitatis affinitate contingũt. Eius ordinis hominum fallacias atque superstitiones quòd palà cõarguimus, populumq; ab ea secta ad Christũ omni ope traducimus, capitali nos vbique ferè odio insectantur. Ximabaræ autẽ, simulatque ita propensam in nos populi volũtatẽ intellexẽre; inimicitias, quas antea inter sese exercebant, cõmuni metu suadente depositis; calumniis fictisq; criminibus nos oppugnare constituunt. Ad Tonũ adeant, mirantes cur in suis terris tam improbũ genus hominum versari patiatur, Anthropophagos esse nos, & quocũque Christiana sacra inferamus, eodẽ continuò bellum excidiũque importare. Si nobis in vrbe habitatio detur, Lusitanos ipsos illi imperium crepturos. Adhæc, plebem incitare conantur, partim vt nos ex vrbe pellendos vna voce abs Tono deposcat; partim etiam vt nos publicè conuictis maledictisq; proscindat. Eam rem vbi parum procedere animaduertunt, consiliũ etiam audacius capiunt. Dum ego in ædibus nostris de re Christiana ad populũ maximè dissero, facta manu quidẽ è Bonziis de communi cæterorum sententia in ædes nostras irrumpit, postamque ibi Crucem effringit. Sanè indigna visa res est, valdeque omnes, sed hospes præcipuè noster, eo facto commoti. Itaq; nihil propius factum est, quàm vt eum interficerent: Bonzii autẽ furore elati scelus scelere cumulant. Mos est neophytorum, susceptam à se Christianam religionem Cruce in charta depicta, atque in ædium foribus collocata publicè profiteri; id illi sibi non modò apud Deũ salutare, sed etiam apud homines gloriosum existimant. Hæc omnia insignia Bonzii postridie, primoribus vrbis pro affinitate fauentibus, discerpere ac lacerare decernunt. Quòd vbi Tonus rescivit, Christianis cõfestim totam rem iussit renuntiari, eoque hortatus est, vt tumultus vitandæ causa eam iniuriam æquo animo ferre ne grauarentur: se ipsum in Bonzios vtique animaduersurum, sed tempore. Quorũ amẽtia ac furor eo vsque processit, vt quicunque ad nos audiendos venirent, eos vsu etiam fontis arcerent in proximo siti, ad quem pluri aquationis causa ventitabant. prorsus vt nobis, eius molestiæ vitandæ causa, in aliam vrbis partem migrare necesse fuẽrit.

Iam verò illa quoq; res accidit, non minus euentu felix ac læta, quàm initio tristis ac turbulenta. Adolescentes duo ad nos audiendos rei nouitate inuitati ex oppido finitimo venerant. dũque in ædibus

adibus nostris morantur, in familiari & iuuenili colloquio (ut sic) unus eorū alterius procaci interrogatione lateffitus, stricto mucrone in sociū præceps iracundia ferebatur; cū illum ex his qui aderant Iaponii quidam (aderant autē ferē centum) vi arreptū retinent, eiq; de manibus sicā extorquēt: quo ille facto ita iratus inde discessit, ut aut eā vlcersi iniuriā, aut mortē sibi met inferre Iaponico more, statuerit. Accessit ad extimulandum iuuenis animū satis iam per se incitatū patris quoque denuntiatio vehemēs, ne suum in conspectum veniret omnino, nisi prius ab ardiū præcipuē domino, apud quem res illa contigerat, doloris pœnas exigisset sui, igitur adolescens, amicis affinibusque coactis, vim comparat: quod ubi Ximabaram allatū est, Christianos omnes magnopere cōturbauit; me verò potissimū, verentem, ne si ad manus ventum esset, (quæ res non sine multorum cæde erat futura) tum verò Bonzii ciuibus quod cupiebant planē persuaderent, nos rixarum ac seditionum vbique certarum auctores esse perpetuos. Iamque se, quamquam in magno omnium mœrore, oppidani ad Ioannis (sic enim appellabatur) hospitis nostris, defensionem instruxerant, aduentabātque armatum agmen aduersariorum; cū iuuenis ille dux agminis repentē præter omnem spem gentisque consuetudinem exterritus substitit, satis dignitatis suæ, satis parentis imperio factum existimans, si vacuum nobilis cuiusdam viri domum ingressus in suburbano positam, resistente nemine, pugionem inde vicissim abstulisset, atque ita (ut fecit) in patriam reuerisset. Id à Christianis ubi rescitum est, tanta voluptate lætitiæque perfusi sunt, ut ab ipso noctis crepusculo, quamquam eos domum dimittente me, nihilominus gratias Deo cuncti simul agentes, factum inuicem gratulabundi narrantes, ad insequentem lucem vique perstitierint. Nec tamen inter hæc aliasque difficultates, & Bonziorum insectationes, Domino Deo fauente, cessatū est. nam præter quotidianas cōciones & catechismum, Baptismi celebres variis tēporibus cōplures habiti sunt. Ac primū ethnici quinquaginta nomē Christo dedēre, deinde rursus circiter septuaginta, tertio denique Baptismo candidati trecenti numerati sunt, & quibus baptizauimus dumtaxat eos, quos satis probē institutos Christianis præceptis inuenimus; cæteri, qui minū adhuc idonei videbantur, in aliud tempus reiecti. Christianorum primitias libauit Dominus in hoc item oppido, sex videlicet trimos aut quadrimos infantes: quarum qui primus excessit è vita, Christianæ fidei veritatem illustri sanē testimonio comprobauit. cū enim iam ageret animam, sublati ad sidera manibus; Tem iangate mairo, id est,

id est, confestim (inquit) in cœlū migrabo. cuius rei miraculo nō-
phyti magnopere cōfirmati sunt. Ipse autem Regulus tamen nec
dum Christianus est, & certis de causis in aliud tempus Bonziorū
scelus ac maleficia debitis vindicare suppliciis distulit; suam tamē
erga nos beneuolentiam, & Christianæ religionis vel tuendæ vel
amplificandæ studium, plurimis rebus ostendit. primum enim no-
bis honoris causa familiariter sæpe conueniendis nomen nostrum
apud Ximabaranos in admiratione & in gratia posuit: deinde a-
ream templo ædificando optimam, materiāque suo sumptu cō-
uectam, operasque ducentas nobis attribuit ad arcis ruinas æquā-
das solo, quæ arx quondam illa ipsa in area fuerat. in templi verò
ipsius apparatus & cultum familias septuaginta in ea vicinitate
habitanter certum vectigal pēdere iussit, exturbationis pœna
proposita, nisi in officia perstitissent. Idem, quod Christiani ad
templum, æstu maris accedente, egre admodum veniebant, ingenti
ponte ad ipsius templi valvas vsque perducto, faciliem iis tutum-
que aditum præbuit. Auctus verò filiola, (quā nōs, quod clarissi-
mo genere orta est, magno Christianæ rei adiumento futuram
aliquando speramus) eam nobis tradidit baptizandam, quod feci-
mus, & nomine Christiano Mariam appellauimus, vt eam vi-
delicet nomen ipsum ad omnem virtutem ac sanctimoniam
incitaret.

Hæc ferè in oppidis Cochino & Ximabara gesta sunt: quam
ego vtranque Ecclesiam per id tempus sæpe reuisi, & alteri Da-
mianum alteri Paulum, comites ac familiares nostros, interim dū
ego abessem, præposui. Vos etiam atque etiam obsecro fratres, vt
pro hac vniuersa Iaponica vinea Domino Deo nostro quā dili-
gentissimè supplicetis. Ex portu Mariæ Virginis adiutricis. v. Cal.
Decemb. MDLXII.

IOANNIS BAPTISTÆ MONTANI FER-

RARIENSIS, AD MICHAËLEM TURRIANVM

de Societate Iesu in Lusitaniam.

A N N o superiore in Iaponem peruenimus, & maritimum
in oppidum Christianorum descendimus, vbi Cosmus
Turrianus cum vno de fratribus nostris rem Christianam
præclare gerebat; quibus ego cum nauare operam ibidem
vellem, in Bungum a Cosmo idcirco sum destinatus, quod sesqui-
annum iam ea princeps Iaponis totius Ecclesiæ sacerdotem desidera-
bat.

bat. Ibi quæta Bungenſium & lætitia & benignitate acceptus fuerim, exponere nimis longum ſit. Regem ipſum etiam inuiſi aliquoties, a quo ſemper honorifice humaniſſimeque tractatus ſum, qui tamen ethnicus adhuc eſt, in ea ſecta quæ nihil ſuperſeſſe poſt mortem exiſtimat, Chriſtianæ tamen religioni tantum tribuit, re-
 ſuſq; noſtris uſq; adeo fauet enixe, ut vnus eſt fidelium numero eſſe videatur, credo propterea quod omnibus ducitur, videturque ſe, ex quo tempore Euangelium in ſuis terris promulgari cæptum eſt, non ſolum imperio atque opibus auctum, ſed etiam filio, quod vehementer optabat. Quod ad conuerſionem harum gentium at-
 tinet, Euangelium longe lateque iam peruagatum eſt, & ſanè pro-
 uatur in vulgus; & ſeſe ſemper ad Baptiſmum, Dei beneficio, a-
 iſqui perducuntur. Ratio autem noſtra cum illis agendi eſt. ciuſ-
 nodi. Quæritur primùm quam ſectam ſequantur: deinde, non
 modo quam ipſi proſitentur, ſed etiam reliquæ omnes Iaponicæ
 ectæ miſcis rationibus ita conſutantur, ut eorum ope ac præſ-
 lio æterna ſalute ſe nequaquam poſſe potiri intelligant. Id ubi
 perceperunt, doceantur eſſe vnum rerum omnium opificem, qui
 ex nihilo cuncta creauerit, eaque omnia fungi officio præter An-
 gelos deſertotes, & hominem, qui eſt primo illo ſtatū ſua culpa ex-
 iderit; in quo ab Deo parente poſitus fuerat; idemque naroræ le-
 gibus rectæque rationi aduerſetur. Diſcunt deinceps, Deum eſ-
 ſe trinum & vnum, cuius impertitum primis ille homo neglexerit.
 Et quoniam infinitæ maieltati ac numini facta iniuria infinitam
 quoque ſatiſfactionem exigeret, ſecundam Trinitatis perſonam;
 cum gens humanum aliæve omnino creata natura ſoluedo non
 ſſet, humanitatem noſtram vitro aſſumpſiſſe atque induiſſe, ut il-
 lem homo ſimul & Deus innocentiffimus pœnam noſtris ſcèle-
 ribus debitam pretioſo ſanguine ſuo acerbaque perſolueret mor-
 e; ac nos in omnipotentis Dei gratiam reſtitueret. Hæc illis om-
 nia clarè & copioſè explicantur. tum ad eorum quæſtiones pro-
 è reſponderetur, & omnis ex eorum animis, quoad eius fieri po-
 eſt, dubitatio tollitur; atque, ut illis certæ præcandi formulæ
 traditæ, præceptaque Decalogi expoſita ſunt, promittunt ſe
 barbaros ritus ſuperſtitioneſque depoſituros. denique ſacri Ba-
 tiſmi vis atque myſteria iſdem explicantur, atque ita Chriſto
 ant nomina ac baptizantur. Verſamur autem in hiſce Iaponi-
 is regionibus hōc tempore eſt Societate ſacerdotes ſeptem, fra-
 tes quinque. multi præterea ſunt incolæ familiares ac veluti ſo-
 ales noſtri, præſtanti virtute homines, qui nos in opere haud
 igniter adiuuant. Sed vniuerſi pro meſſis copia ſanè quàm pauci
 ſumus.

lumus, nec nobis (quod facile credas) ab occupationibus multum superest otii. itaque subsidio vehementer indigemus. Piis deprecationibus tuis & ceterorum me valde commendo. è Bungo, V. Idus Octobris, M D L X I V.

EX ALIA EIVSDEM IOANNIS BAPTISTA
EPISTOLA AD IOANNEM POLAN-
cum è Societate Iesu Romam.

NUN è aliqua mihi de Bungenſium Chriſtianorum pietate ac deuotione dicenda ſunt: quæ virtus cum ſemper in iis appareret eximia, tum verò Quadra-geſima tempore præſertim elucet. nam præter aſperitatem viæ, priuatam, & aſidua ſupplicia voluntaria, Chriſtiani ſexta quaque feria frequentifſimi in ſacram conueniunt ad eam: atque ubi de paſſione Domini peroratum eſt, extinctis luminibus, atrociffimè cuncti ſeſe diuerberant. Equidem vt primum interſui, attonitus rei nouitate miraculoſque, proſus obſtupui. Neque verò duntaxat viroſum hoc decus eſt: ipſæ quoque mulieres in hanc partem ſe admodum ſtrenuè atque acriter incitant, quarum nonnullæ cum me ſummis precibus obſecrarent, ſibi vt in templo, ſumptis ne dignoſcerentur virilibus tunicis, echinatis globulis ferreis in ſua terga ſæuire liceret, negaui ſcilicet: primum id minus decorum arbitratus; deinde etiam veritus, ne ſi ad ceteram aſperitatem & pœnitentiam, qua ſe ipſæ parè conſciunt, verberum quoque tormentum acceſſiſſet, certum adiſſet vitæ diſcrimen. idipſum graui admodum ætate ſenes à me magnopere contenderunt. Iam verò ſacræ hebdomadz oſcia, quo animi ſenſu ac lacrymis; Paſchalia autem ſolennia quanto animi gaudio, atque hominum multitudine celebrentur, dici vix poteſt. Nec ſanè minor eſt Natalium feriarum gratulatio & celebritas. quin etiam pia ſimul & iucunda per eòs dies ſpectacula committuntur, illuſtribus aliquot actionibus è ſacrâ hiſtoria lapſonico verſu deſcriptis: quæ poemata Chriſtiani magno ſuo bono mēdioriter hauriunt, namque ea ratione & magnam ſacrarum literarum partem addiſcunt, & hiſce carminibus identidem concinendis, profanas cantiones, quibus antea allueuerant, pauperum dediſcunt. Nam quid ego de Confeſſionibus dicam? quo in genere ita ſolertes accuratiquæ ſunt, vt aliud niſ egille videantur in vita. Quibusdam ego, id vehementer optantibus, per inter-pretem aures præbui: quorum nonnulli ſcriptam Confeſſionem ſuam

suam secum attulerant. Credas mihi affirmanti velim, quotidiana me sesquianni torius (tam diu enim sacerdote caruerant) recognitiones actionum suarum, quæ examina dicimus, in iis scriptis liquidò comperisse: ea dispositione atque ordine in commentarium crimina suis quæque diebus notata reuelabant, cum ante id tempus octauo vel quintodecimo quoque die Sacramentum Confessionis obire consueissent, quæ mihi eorum diligentia et laudabilior videtur, quòd ex mediocribus interuallis peccata ritè confiteri haud ita difficile duxerim: ipsorum verò octodecimum mensium errata in temporum seriem digesta proferre, id verò imprimis mirandum est. Quid quæris? contritione sua animique calore ita me sibi obligarunt, vt cum Christo Domino ingentes & igam & habeam gratias, quòd me in hac loca perduxerit, tam etiam tibi plurimum R. P. vel eo nomine debeam, quòd iustitiam & studioque tuo perfectum est, vt aliqua mihi pars demandaretur huiusce tam fructuosæ prouinciæ: quam ego vt ex iustitiam & spiritu nostræ Societatis geram, peto abs te, vt infirmitatem meam ad Deum precibus ac sacrificiis subleues. *Bungo, vi. Idus Octo.*
AD LXIV.

LVDVICI FROII AD SOCIOS. IN
INDIAM.

Nono proximo, Vocoxlura vico ab hostibus concremato & exciso, Cosmus Turrianus cum Ludouico Almeida & Iacobo Consaluo officii causa conquisitus à Christiano quodam nobili viro, Tacaxim oppidum Regis Bungenis æger nauis deuectus est. Ego autem ab Antonio Firandensi viro Principe accersitus, Cosmi iussu Tacaxumam contendi febris frigori-
usque vexatus, quæ me quatuor menses malè habuerunt. Eodem enim post mensem Ioannes quoque Fernandus. Insulani sunt numero trecenti circiter & quinquaginta, Christiani omnes, quorum quibus licuit, aduenienti mihi nauigiolis obuiam prodire, ceteris in littore præstolantibus, quorum omnium quantas sit pietas atque religio, ex eo facillè iudicabis, quòd bis in nocte ad Dominum deprecandum, Christiue tormenta necemque secum repudandam, surgere è lectulo consueuerunt. Quin etiam primis tenebris iulti cum se in preces fuderunt, ad mediam vsque noctem in ea cogitatione summet penè oblitum persistunt. Pyxidicula ego certa-
tum agni celestis imaginum, quas Romæ summus Põtifex cõsecra-

uerat, Sociis nostris attuleram ex India, id ubi rescivit Christiani
quidam anus Facatensis, multis precibus vnā mihi eā carum ex-
torfit. Eius rei fama statim hoc toto tractu percurrebuit. itaque
me quotidie & Firando & aliis ex locis nauigia veniebant viro-
rum seminarūque plenissima, & reliquis illis amoris (sic enim ap-
pellant) aliquid a nobis efflagitantium; negari non poterat. itaque
eorum eius ceræ consecrationisque mysterium exponēbat Ioan-
nes, deinde in eos distribuebatur. & sanē ceram in particulas ita
minutas secare coacti sumus, vt Christianis mille quingentis &
triginta sufficerent. quas pro sui quisque copiis vel argentea the-
sa, vel aenea, vel stannes, vel ex aurichalco includebant; ex alte-
ra parte nomine IESV spinea corona circumdato, ex altera tribus
ad imam Crucem clauis incis. Templum autē ipsum, quod
Firando aliisque ex insulis confluentem ad nos multitudinem nō
exeret, per eos dies amplificatū, & sacrario atq; edificiis ad hye-
mem traducendam ornatum est. opere absoluto, dum Iapo-
nius quidam apud nos ceram in candelarum vsum ad ignem li-
quat, arida palarum materia, & quibus parietes erant extructi,
flammam ita auidē arripuit, non modō vt hospitium nostrum &
demque sacrum, sed etiam quindecim ferē vicina Christianorum
recta comprehenderit atque consumpserit. quorum sanē mihi æ-
quitas animi ac patientia visa est admirabilis, cū incensis domi-
bus domesticoque instrumento, in publicum se coacti proripere,
tempestate petfrigida, cū ē cælo densa nix caderet, vnā cum
coniugibus liberisque, qui nonnullis eorum erant septeni octo-
nive, nostram tamen vicem magis quā suā ipsorum do-
lerent. Ex ea clade sacrorum apparatus Dei beneficio ereptus est,
& aliquid ē supellectili vestibulque, quas nos omnes egentibus
Christianis iis, quorum domus arserant, miseratione commoti
diuisimus. Ioannis verō Fernandi commentarius multis iam an-
nis elaboratus, in quem ille sacras conciones & catechismi ex-
plicationem Iaponico sermone retulerat, sanē quā incommo-
dē perit. Ego interea, cū agrotus decumberem, ex eo periculo
me ad quendam Christianum recepi, ibique in summa egestate
stora mihi pro stragulo fuit, lignum pro cervicali: cō statim ma-
gna veriusque sexus hominum ac puerorum turba confluxit, in-
commoda nostra & calamitatem lacrymis prosequentium: mor-
tuos parentes lugere dixisses; atque, vt est gens ad omnem huma-
nitatem & misericordiam prona, quantquam in summis rei fami-
liaris angustis, alii ad me congrendunt suūque vestimentis ex-
tere se se, alii cibum duas trēve cochleas, alii virides cepas,

in depique sylvestre alium afferre. aliquot etiam Firandenses & acatenses Christiani, qui in eam insulam anno prioro Vocoxiura nigraverant, cocta nobis cibaria septem octove dies è suis dominis misere. Eius incommodi nuntio Firandū vicināsq; in insulas perato, cōstitim ad nos supleuādos Christiani cū fabris, paleis, funibus, arundinibus aduolarunt: quorum opera cū ædes nostræ, templūque, tum etiam incensa Christianorum recta magno omniū gaudio ac voluptate resecta sunt.

Sed idem tempus ecce noua calamitas. Aduectum ex India pretiosum ornatum sacrorum vna cum aureo textili, & simul vitria vasa donanda principibus, Firandum Cosmus, vtrique videlicet ab incendiis tutiora essent, ad Christianum amicum custodienda transmiserat. Hic dum ludos quosdam profanos ipso Cinerum die agunt barbari, vnus ex iis temere arreptum ignem in edificium coniecit, qui vento adiuuante adeo vehemens ac ferum excitauit incendium, vt bonam vrbis partem cum ædibus Antonii dynastæ, & Christiani eius qui nostra seruabar, momento penè temporis hauserit; quæ res magnam mihi præcipue, febri, tali anni tempore, laboranti, patientiæ materiam præbuit, quod in eas ego quoque sarcinas, diui Thomæ partes, quæ appellantur, item, quæ nonnulla valetudinis aduersæ remedia, quibus admodum inops est hæc terra, coniecerā. Inde, paucis interiectis diebus, vigiliæ agere sumus coacti latronum & hostium metu, quibus paruum hoc Firandi regnum infestum est: paratisque nauigiis quibus aliqd, si res ferret, aucheretur sacra vestis & instrumentum, nos cum Christianis in editum locum munitumque recipimus. Sed bellicus tumultus ille Deo fauente sublatus est. Et quoniam Iaponicæ linguæ ignoratio rem Christianam magnopere distinet, & repto ex assiduis occupationibus tempore, faciendum sibi frater noster Fernandus existimauit, vt de Iaponico sermone grammatica præcepta conscriberet, iis duplex etiam Lexicon addidit: in altero Iaponicas voces, in altero Lusitanicas alphabeti ordine cum sua cuiusque significatione prætexens. Sexto vel septimo mense, haud tamen idcirco intermissis cōcionibus cæterisque muneribus, eam lucubrationem absoluit, in primis vtrique necessaria Iaponiis excolendis.

In feriis Natalibus, atq; Paschalibus, incolarū summa religio. Nocte Natali sub vespertina tentaculo exceptos bifariam in templo diuisimus, ibi alternantibus choris certos ex veteri testamēto locos, sacrāsq; Prophetarū prædictionis tēpori accommodatas versu Iaponico decantant. Deinde solēnia missarū sacra peracta sunt. Domine

pica in palmis cum sacrum fieret, Passione domini per vices, ut sit, recitanda, tanta populi comploratio orta est, ut vix inter pronuntiandum nos mutuo exaudire possemus. Jam sexta feria, quæ proximè confecta est, complures tum Firando tum ex finitimis pagis Christiani ad verberationem cum flagris ac tunicis confluerent, quod Firandi conuentus huiusmodi ab Rege prohibentur. nec sequentibus eo die procellis atque imbribus deterriti sunt, quo minùs acriter sese cadentes, sanguinemque mittentes, per multos passus agmine composito incederent. quod ipsum separam mulieres quoque, Christi amore incensæ, fecerunt, idque summa cum pietate & sanctimonia. Porro aquam Sabbato sancto benedictam, magno studio ac fide ad morbos pellendos, partim apud se religiose asseruandam sumpserunt, partim etiam Firandum cæterasque in insulas atque oppida Christianis dono mittendam. Paschali verò die Dominico, ad summam gratulationem species tantam & pompa magnifica defuit, cætera sanè egregia. Vnum dumtaxat pallium erat nobis, quo eodem pro umbella in supplicatione vsi sumus. sub ea gestabam ego sacratissimū CHR I S T I corpus in calice, linteatus præibat Fernandus corona rosea redimitus, & quamquam macie ita confectus, ut vix hæreere vestigiis posse videretur, valde tamen iucundè canebat, Dic nobis M A R I A, quid vidisti in via? Cui respondebat ex altera parte Iaponius quidam senex, trullam bacillo pullans: nec enim vlla in his locis organa musica sunt. Eo die cibū apud nos cuncti sumpserunt, quod festis ferme celebrioribus facilius, præsertim verò die Visitationi MARIÆ VIRGINIS sacro, quæ diem præcipuo cultu atque honore exigunt Misericordiæ sodalitia, consuii curatoribus in qualibet Ecclesia constitutis.

Ipsis hebdomadæ sacrosanctæ diebus Firandi res accidit, ad providentiam Domini iustitiamque declarandam admodum illustris. Princeps Bonziorum erat in vrbe quidam, Salimandaque nomine, regni totius huiusce tanquam Archiepiscopus, capitalis Christianæ religionis inimicus, cuius scelere antea & Crucis præcisa, & Gaspar Vilela cum reliquis omnibus à Societate nostra Firando pulsi exclusique fuerant. quam rem Antonius dynasta grauissimè tulerat, nec tamen vindicarat, eo quod Bōzius principum affinitatibus admodum potens esset. Is igitur ab eodem Antonio, qui tum regii exercitus Imperator vnā cum Rege militabat, per interpretem petiit fundum quondam continuandum prædiis delubrorum suorum. Id scū Antonius aperire negasset, accensus ira misit continuè Bonzium primum, qui Antonius nullas, deinde sex circiter Christianorum An-

omni popularium domos incenderent. Enimvero tum Antonius ei atrocitate commotus Regem adit, Bonzii improbitatem diutius ait tolerari non posse: nisi in ipsum Rex animaduertat, sese onestum, rei militaris cura depositam, ad vlciscendam eam iniuriam profecturum. cui Rex quamquam iniurius ac mortuus, tamen quod Antonii viri nobilissimi, & secundum se opulentissimi, opera plurimum indigeret, respondit se totam rem ipsius arbitrio laue permittere. Tum recordatus iniuriarum, quibus ille nos fecerat, postulauit Antonius, vt Bonzium eo dignitatis gradu eiectionem, firandensis regni finibus in perpetuum exterminaret: & ne qua spes reditus ei relinqueretur, agros illius ac bona aliis possidenda assignaret: Quo statim facto; & Christiani molesto grauique aduersario liberati, & Bonziis dedecus ingens ac dolor innotuit.

Decem menses Tacaxumæ fuimus: quo temporis spatio vicinas insulas, quæ in Antonii ditione sunt, bis Fernandus inuisit, nec sine fructu, nam & Christiani, ipsius aduentu mirum in modum recreati, & barbari multi ad ouile Christi perducti sunt: in iis vetula quædam annuui agens circiter nonagesimum mulier hoporata, multisque affinitatibus pollens. Hac, beatitudinis gratia, multa lapidis delubra superstitionis peregrinationibus circumterat, habebatque papyraceam tunicam, quæ descriptam Amidæ vitam continebat, quam illi cum aliis diplomatibus & indulgentiis (Ecclesiasticos enim ritus demò effingit) Bôzii pretio ingenti vèdiderat, polliciti, si eo amictu, lupremo die suo esseretur, omnibusnoxis soluta, recta ad beatas Amidæ sedes proculdubio peruerturâ. Agrotum quædâ eius propinquum Ioânes inuiserat, cuius domi casu ipsa quoque tunc aderat. Eâigitur Ioannes accersi iubet, si pauca de Redemptoris generis humani deique altera vita cognoscere cupiat: audituram se cispodit mulier: verum enimvero falli, si quis idcirco se Christianam futuram existimet. Sed ubi demonis malitiâ, fraudes Amidæ, cui illa à ropore fideret, Euangelicâ denique veritatē Ioannes aperuit, vt lapidonica ingenia faciliè rationibus cedunt, eius orationem mulier approbavit, vt lacrymis obortis baptismum continuè peteret, quid multa? solennes preces edidit, chartaceam illam tunicam, aliâque Bonziorum scripta, quæ diximus, ad Ioannem attulit comburenda, sibi posthac sacrum fore nihil aut religiosum affirmans, præter nomen Iesu, ac deinde baptizata, causam animi pietatē atque ardorem ostendit, vt cum vniuersos Christianos, tum eos præsertim, qui eam antea nonerant, ingenti gaudio afficeret: quam peruehant prius, aunc autē metu duplicatum in amore

conuerso, maxime diligunt: ac mirantur quæ prius præ imbecillitate corporis stare vix posset, eam nunc quotidie templum petentem, Angelicamque salutationem trecenties recitantem, & singulis noctibus orandi causa bis à cubili surgentem. Eadem postea ad me Tacaxumam cum alijs Christianis nauim contendit, vt rei diuinæ interesset, & gratum aliquod benedictum & ceræ, quam diximus, consecratæ particulam à nobis exposceret.

Hiscenebus aliisque peractis, quas ego breuitatis causa prætereo, Fernandus ad me reuertit. Et quoniam Firandenses Christiani magno nostri desiderio tenebatur, mihi autem per Regem à Christiana religione, contra quam initio simulauerat, alienum, in ea re rem diuinam facere non licebat; supplicationibus habitis, & re cum Antonio communicata, omnino visum est faciendum, vt saltem Fernandus eò se conferret: vbi ille dum fideles in officio regeret, labantes in fide confirmat, ethnicosque præceptis Christianis instituit; interea naues Lusitanorum dux in hanc oram à Sinis delatæ, quarum magistri cum in iussu meo Firandi portum inuehi nollent, Rex ratione lucris coactus (nam alioquin, secus ac primis aduentus nostri in Iaponem annis simulauerat, & nobis & Christiano iussus est nominis) se mihi per quendam è suis familiaribus excusauit, quod bellicis districtus negotiis, nondum mihi salutem nuntiari iussisset; & simul magnopere petiit à me, vt Lusitanos vrbis aditu ne prohiberem: se primo quoque tempore de mea quoque introductione cum nauarchis acturum. Illi igitur permittente me descendunt, & promissa ab Rege sæpius exigunt, templum æque suo se exædificaturos recipiunt. Rex tergiversando rem extrahere, nosque iam apertè frustrari, cum eo ipso tempore oneraria, cui à sancta Cruce est nomen, aduenit, sanè opportunè nam & Sacerdotes è Societate tres, Melchiorum Ficeredum, Balthasarem Acostam, & Ioannem Capralem summa cum animi nostri voluptate ac lætitia nec opinantibus nobis aduxit, & occasionem optimam præbuit Regis ab ea perfidia repocandi. Hanc ego nauem actuaria quæsitam reperi in ipso cursu velis adhuc inflatis: & Petro quidem Almeida nauarcho pro excellenti ejus probitate, & in Societatem nostram obseruantia, facillè persuasum est, vt vela submitteret statim, ibidemque subsisteret: mercatores autem siue navigationis nauisæ medioque, siue alia quauis de causa, nullis rationibus de sententia deduci potuere, quo minùs scaphis oppidum peterent, & mercimonia exponerent. magno illis ea descensio stetit: namque à furibus igne apothecis eorum injecto, non exigua mercium parte vel flamma ventoque sentiente consumpta, vel etiam ab ipsa

> **ip**sīs furibiles inter eam trepidationem ablata, aut eorum circiter duodecim millium damnum fecere. Interea Petrus Almeida, cui jactis anchoris ab oppido sex millia passuum stabat, rogatus a Rege aperte denunziat, se pili nobis restitutus nequaquam apulsurum. Rex autem, dierum aliquot mora interposita, ad exercitum metuens, ne si rem diutius distulisset, magna rerum suarum actura nauarchus alios portus peteret; nobis & urbem intrandi, & sacra ædis extruenda potestatem fecit. Descendentibus nobis ad litus die natali D. Bartholemæi Apostoli, gratulatio ingens, & a nautis Lusitanis significata est, & ab incolis Christianis, cum se, præter spem, voti compotes factos viderent. Nos cum nauarchis & magno præterea comitatu Regem adiuvimus, ei que gratias egimus. accepti sanè frigide, quod dedit accepimus. inde Antonio eiusque matre salutatâ, ad instantiationem templi continuò animum adiecimus. ex onerarijs Lusitanorum tribus, pecunia in ædificationem corrogata, opus celeriter ad culmen perductum est. Itaque in eo templo natalem diem **MARII & VIRGINIÆ** egimus Balthasare sacrificante, & magno omnium gaudio copionante. Tanto autem studio a nobis de hac Firandensi commoratione multis de causis laboratum est: primum quod ita mandavit Antonius Quadrius; deinde ne Christiani incolæ summa virtute ac religione homines deserantur tum ut jacta a nobis in animis puëtorum, qui sanè præstanti sunt, indole, semina Christianæ doctrinæ, ad bonam frugem nostra opera perducantur: postremò Lusitanorum etiam gratia, qui ad hoc emporium libentissimè commeant, ad merces distrahendas ac diuendendas opportunissimum. Dum hæc ad Firandum geruntur, cognitum est Cosmum Turrianum Bungenis regis hortatu atque auxilio ad oppidum Rimani regni Cochino cū peruenisse, eamque Ecclesiam, quam hostes affixerant, eiusdem Regis ope ac beneficio restitutam. Eo Melchior Ficerdus cum mandatis ac litteris, quas afferebat ex India, ad Cosmum profectus est. Nec ita multo post Cosmus ad nos scripsit, ut ad se ego & Balthasar Acosta veniremus; Caprali & Fernando Firandi relictis; quæ prima nauigandi facultas fuerit, proficiscemur. atque ego me, nisi per mea steterit peccata, Meacum ad Gasparem Vilelam missum iri confido. nam nostrorum hominum subsidium aliquod non ipse modò, sed etiam Meacenses vehementer exoptant: quippe qui ad eum, sacrorum causa, è remotis vrbis amplissimæ partibus ægre admodum ventitant. Cuius profectò res gestæ satis declarant, nihil esse tam arduum atque difficile, quod

non animi robur ac perseverantia superet. Nam qui primis legationis suæ temporibus, contumeliis, probris, lapidationibus nullo defensore appetitus diuque vexatus est; tantum constantia patientiaque profecit, non modò vt populo, sed etiam vt principibus, Regeque iam ipso æquo ac beniuolo vtatur. In agro Meacensi intra quadragesimum circiter lapidem Ecclesias septē instruit, multis è prima nobilitate ad Christi cultum adductis: magnum denique rei Christianæ studium in illis gentibus excitauit. Veràm hæc, & reliqua huius prouinciæ acta, ex aliorū litteris fusiùs cognoscitis. Vos ego patres fratresque mihi carissimi per Deum obsecro, vt vestris in sacrificiis precibusque memoriam mei retineatis. Pirædo, Quarto Non. Octobr. MDLXIV.

IOANNIS FERNANDI AD FRANCISCVM
PETRIVM & SOCIETATIS IESV.

Tſi putabam vos de rebus Meacensibus è Gasparis Vilelæ ipsius litteris cognituros; tamen cū Christiani duo certi homines nuper ad nos Meaco venissent, faciendū mihi existimauit, vt quæ ab illis accepimus, tibi per litteras primo quoque tempore exponerē. Anno superiore cū Gaspar, ad Boniorum furorem atque impetum declinandum, ex vrbe Meaco Sacram Christianorum hortatu precibusque se recepiſſet; Didacus quidam theophytus ad Xamaxinodonum in ius adiit, debitam sibi à pefcio quò pecuniam iudicio repetēs. hunc Xamaxinodonus vt agnouit, per ludibrium sine Christianus interrogat. Ego verò sum, inquit ille: cui rursus Iudex: cedo, vestra quæ dogmata sunt? recusanti respondere Didaco, seque excusanti quòd tyro eſſet etiam nū; ac rursus instare denuo barbarus, & vrgeri, vt aliquid in mediū afferret. Necessitate penè coactus Didacus de animorum immortalitate deque æterno torius vniuersitatis parente cepit nonnulla differere; quibus permotus Xamaxinodonus, abi (inquit) nūtia magistro tuo, vt ad suā mihi doctrinam declarādā accedat. nam si tu rudis adhuc & nouitius tam bene disputas, quid de ipso doctore tuo putandum est? quòd si veritatem religionis Christianæ probarit; eam ego fortasse & Quequidonus collega suscipere non gravabimur. Didacus igitur non sine diuino consilio id factum existimans, forensi actione deposita, Sacram illico ad Gasparem excurrit, eique iudicis mandatum exponit. Gaspar rem cum Christianis, qui ibidē aderant, comunicat. Illi negāt se dubitare quin ea sic infidiosa euocatio;

locatio; proinde nequaquam eundem omnino probabilis erat
sententia; verumtamen, ne cui, verbum Dei audire se velle di-
canti, aliquo pacto defuisse videretur; Laurentium Iaponium co-
nitem suum ad eum legavit: qui, quamquam proposito vitæ
periculo, libens decessit, ea conditione, ut nisi intra quatrimum
euerisset, minùs commodè cum eo actum exillimaretur. Dies:
duo, tres, quattuor: nec tamen rediit, pro mortuo scilicet vel cer-
tè malè accepto est habitus. mittitur de cõmuni sententiâ Meacum,
Ianus è Christianis. Antonius nomine, ut cuncta Sagaium explo-
rata certèque referat. Huic in ipso itinere occurrit Laurentius
& comites dup cum iumento tendentes ad Gasparem deportan-
dum, quod iam Xamaxinodonum & Quequidonum Lauren-
tii opera Dominus ad se conuertisset. Meacum igitur cum
Sociis tribus Gaspar profectus, (ii sunt Iaponii Laurentius, Au-
gustinus, & Damianus missus ad eum mense Decembri) Xama-
xinodonum & Quequidonum Baptismo lustravit. Erant ambo
venefici, & demone familiariter utebantur. iidem iuris Ia-
ponici peritissimi, summæque prudentiæ & eruditionis fama. ita-
que ab ipso Rege & iis, qui rerum potiuntur, de religione bellòque
consulebantur: Christianæ autem religionis adeò acres aduersarii,
ut in ea affligenda & Gaspare exturbando Bonzii ipsorum præci-
pue opibus, gratia, auctoritate niterentur. Nunc autem diuini-
tus immutati ambo tanto studio in Christianæ causæ defensionem
incumbunt, ut Iaponicarum opinionum prauitatem atque fallaci-
as scriptis arguere atque aperire instituerint, Euangelicâ veri-
tate ad calcem operis addita: quem librum ad communẽ omnium
utilitatem salutemque sunt edituri. Sanè gravem ex eorum cõuer-
sionẽ plagam ac dolořem Bonzii accepere, præsertim quod illos
imitatus Xuicaïdonus quoque vir in Iaponicis meditationibus ex-
ercitatissimus, & Mioxindoni rei militaris præfeti cognatus,
ad Christum accessit, atque inde in patriam reuersus passum
ab vrbe Meaco viginti quattuor millia, quæ Imoris appellatur,
estque in Mioxindoni diçione, tantum apud affines & amicos ex-
emplo suo monitisque profecit, ut cõ Laurentius ipsorum rogatu
missus à Gaspare, patritios sexaginta, eorumque familias, omnino
capitum ad quinque millia, baptizauit, & de sacra confestim ex-
structa: quorum tanta fuit in fide virtus atque constantia, ut post
Laurentii discessũ, à Bõziis ethnicisq; ad defectionem sollicitati la-
cessitq; partim altercationibus, partim etiã ludibriis & insectatio-
nibus, non modò non ab incœpto desisterint, sed etiam pro
defensione Euangelii diem unum in armis fuerint. Quibus rebus

Xamarinodanus cognitis, Gaspari persuasit ut ad Mioxindonum (cuius domicilium ab Imosi castro, vnius diei distat itinere) sese conferrer, causamque Christianorum apud eum ageret. Ab eo Gaspar benigne acceptus, cum de rebus diuinis ipso valde approbante verba fecisset, summa eiusdem voluntate obtinuit, ut Imo-rensenses ethnici Bonziique neophytis negotium postea ne facerent. quare Christiani molestia liberati & magnopere confirmati recreatique sunt: ad quorum numerum credetis alios incedit Gaspar adiunxit, prostridibque Meacum reuertit. Ex eo tempore in agri Meacensis munitis oppidis quinque ad passuum non ultra quinquaginta millia totidem Ecclesiarum institutz dicuntur. Regis autem ipsius Meacensium tanta esse fertur in Gasparem animi propensio, ut cum Gaspar ab Amangutianis litteras accepisset, eam Ecclesiam a Moridono tyranno vexari, piis ipsorum discussis coetibus, euerso templo, areaque ipsa per vim occupata; Regem adierit, atque ab eo impetraverit, ut ad Moridonum scriberet, gratum sibi esse facturum, si Christianos commendatos haberet, eorumque templi instaurationem atque aedificationem adiuvaret. Eam epistolam Rex insigni cuidam viro dedit ad Moridonum in castra leueas triginta ultra Amangutium perferendam; eiusdem epistolae separatim exemplo ad Christianos Amangutianos allato, qui propterea magnam in spem rerum meliorum venerunt. Hanc habui quae de Meacensibus rebus in praesentia scriberem, ut tam laeti nuntii quam primum in Indiam peruenirent. Gasparem ipsum de eisdem rebus aiunt scripsisse. Eius litterae, quae Bungi itinere pergens alius nescio quis ferre dicitur, ut speramus, propediem subsequuntur. Haecenus de aliis. Quod vero ad me ipsum attinet, te per IESVM CHRISTVM R. P. obtestor, ut mei in sanctis sacrificiis tuis nominatim memineris, atque id ipsum a reliquis omnibus Sociis peto: quo ipsorum deprecatione placatus mihi Dominus taneum victuris impertire dignetur, ut Societatis nostrae disciplinam ac leges ad finem usque vitae custodiam. Firando, v. Idus Octobris, MDLXIV.

LVDOVICI ALMEIDAE AD SOCIOS
IN LVSTANIAM.

Complectar his litteris, fratres mihi carissimi, ea dumtaxat, quae mihi, certa Iaponis obeunti loca in itinere contigerunt: nam caetera nostri Meaco, Firando, atque aliunde, ad vos ipsi perscribent. Anno proximo Pater Cosmus Turrianus Vocoxiura, vbi tum comorabatur, misit me, duo in oppida regni

pti Rimani ad prædicandum Euangelium; quibus in oppidis in-
 tertium circiter mensem (quæ Dei benignitas est) non infimæ
 ditionis homines amplius mille ducti ad ouile CHRISTI
 ducti sunt. Atque illa quidem iam cognouisse vos arbitror:
 Barptolemæum Regem valde potentem Rimani Regis fratrem, ma-
 ia cum nobilitatis parte, conuersum ad Christi fidem, aliisque
 inde complures. Didicistis præterea, ut opinor, Vocoxiura vicus
 portus, nostris ab eodem Barptolemæo attributus, cum ædificiis
 in verò nicophytis in dies quàm feliciter crescere cæperit. Hunc
 leonem letum rei Christianæ progressum cum diabolus ferre non pos-
 set, Bonifacius permultos à popularibus Barptolemæi sollicitare nõ
 cessit, quoad facta coniuratione armisque clam sumptis, Reges
 nobis repentino impetu aggressi, Barptolemæum, quod idolorũ
 cultu sublatum phana ipsa Deo vero dicasset, regno deturbatum, in
 eum quandam compulerint; intra quam sese continebat hoc re-
 ore, fratrem verò eius, quod in regnum suum patefecisset aditum
 nauigello, dimidia fere parte oppidorum suæ ditionis exuerint. In
 tumultu, Vocoxiura vicus, infecto furtim à vicinis hostibus ig-
 e, confestim incensus est. Cosmus in Rimani cuiusdam neophyti
 mem confugit, Leonis nomine, qui periculo cognito statim præ-
 aræ instructis nauigiis duobus ad opem Ecclesiæ templòq; seren-
 am aduenerat: quod tamen ipsum vnâ cum ædibus Christianorũ
 zricolarum, cum iam Cosmus, ut dixi, nauigium conscendisset, in-
 stantibus nobis eodem conflagrauit incendio. Spectaculum no-
 ris oculis graue admodum & acerbum. Vicus primùm exustus ac
 lutus is, qui modò & contienarum numero & plurimo Dei cul-
 i florebat: innocentes pueri permulti, quorũ piis vocibus ac quo-
 dianis precationibus in Dei laudem super omnia perstrebebant,
 iprim in naves impositi, dilapsique; cætera neophytorum turba
 am libetis atque famillis, sine tecto, sine cibariis, sine vllò præ-
 lo relicta crudelitati hostium atque sœuitiæ. Rebus igitur despe-
 ritis mœrentes cursum direximus ad portũ, qui primus regni Bun-
 ensis occurrit, leucas à Vocoxiura circiter quinquaginta. In ea
 nauigatione, digna memoratu nonnulla accidere, è quibus hoc v-
 um in præsentia exponam. Cum ad alias eius oræ stationes, tem-
 estatis causa, coacti sumus appellere, tum ad quendam regni Ri-
 mani portum, circa eum locum, quem petebamus, passuum millia
 uinque & viginti. Elus portus atque oppidi facillè princeps erat
 eo: qui inde Vocoxiuram ad nos, ut diximus, nauigiis duobus e-
 nit profectus. Eò igitur delati, quod Cosmus vâterudine admodũ
 tectetur aduersa, descendimus, ibique dies octo substitimus. quo
 tempo-

tempore Christianorum concursus ad Cosmum ingēs fieri capere
 quodd neminem ē sacerdotibus nostris antea viderāt. Verūm nocte
 ferē ventitabant, exploratorum metu, hostiumque Christiani no-
 minis, quibus oppidum erat refectum. Nam Regis pater, qui at-
 te iam exacta Regni administratione decesserat, cognita seditione
 ac bello in filium excitato, rebellibus renuntiari iusserat, omnia
 ipsorum arbitrio compositum iri; sponderatque, ipsum filium
 Regem, isemque nepotem, in exilium ituros; Cruces Christiano-
 rum defixas auulsas iri, Christianos ad patrios ritus Christo deser-
 to redituros. Id erat causa, cur neophyti minis apertē Cos-
 mum inuicerent, quorum erāt numerus ferme octingentorum.
 Ipsi verō pueri Christiana doctrina sic erant eruditi, vt cuncti
 precandi formulas plerique etiam Catechismus totum retine-
 rent. Curabat Cosmus vt inter sese, dialogi more, fictis ad tempus per-
 sonis, de Christiana religione, Gentilique superstitione certarent;
 idque tanta cum animi voluptate, vt perspecta gentis huiusce fides
 ac pietas omnem patē accepta cladis dolorem abstergeret. Sed
 hoc ipsum quoque solatium nobis humani generis hostis inui-
 dit, ac Bonzios impulit, vt facta manu, diuersorii nostri arundinea
 recta nocturnis lapidationibus magno eum strepitu petere; quo
 maxime tempore neophyti spiritualium sermonum deliciis fructa-
 tur. Quocirca nihil hostium vim ac potentiam veritus Leo (quod
 alius nemo prater ipsum auderet) nos adium suarum excepit ho-
 spitio; cumque nihilominus Bonzii furerēt, tanto dolore ipse cum
 omnibus suis exarsit; vt inscientibus nobis arma capere, ignemque
 cœnobiis Bonziorum inferre, summa præsertim vxoris volun-
 tate, decreuerit. Eam rem odorati Bonzii, furere desierunt.
 Verūm quia commotatio nostra diuturnior periculosa neophy-
 tis esse videbatur, idque ipsi met ita iudicabant, quamquam
 magno cum dolore, quem ex ipsorum solitudine & calamitate ca-
 piebamus, magnaque mutua beneuolentiæ significatione, silen-
 tio noctis digressi; postridie Tacaxim oppidum Bungenfis orā-
 tenuimus. Ibi Cosmus loco propinquo consistere, & neophyto-
 rum animos epistolis, inter eos terrores atque discrimina, con-
 firmare, totiusque rei exitum expectare constituit. & quo esse
 ibi turd liceret, ad Regem Bungi hic misit, duarum & triginta leu-
 carum itinere; vt is de mansionē suā cum Tacaxiano Præse-
 cto per litteras ageret; quodd Cosmus ipse propter valetudinem
 longius progredi non auderet. Rex erat eo tempore Volsui, (id
 oppidi nomen est) quem vt conueni, Cosmique mandata exposui,
 Rex valde lætatus Cosmum in suis versari finibus, protinus mihi
 dedit

edit ad Præfectum epistolam; Cosmo arcam ædesque ad habi-
andum attribueret, & ex incolis, Christianum, quicumque vellet,
ieri permitteret. Atque hæc quidem eo ipso die: post mensem
iutem, Cosmum regni proceribus per litteras magnopere com-
mendauit. Post menses verò duos, cùm Christianam rem parum
procedere cognouisset, duas edidit tabulas ornatas auro, nigròque
colore distinctas, quarum alteram Cosmus apud se, alteram
vnus, è nostris haberet in alio pago percelebri (Cauaxirim appel-
lant) leucas à Tataris septem. Earum in vtraque rei Christianæ
tribus capitibus chiographo suo cauit quàm diligentissimè. Pri-
mum enim edixit licere in suo regno, summis, mediis, infimis
Christianos fieri; deinde pœnas proposuit, si quis diuinæ legis
præcones aut impedisset, aut vlla ratione læssisset: tertio decla-
rauit placere sibi in perpetuum tota sua dititione prædicari E-
uangelium. Ac mirum sanè, quantopere Christianæ religioni
faueat, quamquam ei nondum addictus. Perentibus nomine Bon-
ziorum quibuidam, vt nos exterminaret, alienum esse eius dignita-
te, ferre, qui Deos suos tam impudenter tam contumeliose pro-
scinderet, infames item edacitate carnis humanæ, (hoc enim illos
non pudet crimen nostris obijcere) & quocunque pergerent, euer-
siones, atque excidia secum afferentes: cùm hæc, inquam, & alia
sexcenta in nos probra iactarent; annus, respondit ille, circiter
quartusdecimus agitur, ex quo hi homines in hæc loca magno vri-
que meo bono delati sunt: tribus quippe dumtaxat regnis antè
præfueram, nunc verò quinque possideo, antea pecuniæ labo-
tabam inopia, nunc Laponis Reges omnes diuitiis supero; atque
ad populares etiam meos hoc beneficium pertinet. denique om-
nia mihi ex eorum hospitio secunda acciderunt: quin etiam filio
magnâ mea voluptate sum auctus, cùm nullum antea suscepissem.
Quapropter nunc ex vobis; ecquid attulerit mihi commodi religionis
vestræ defensione; proinde cauete, ne in posterû ad me istiusmodi ver-
ba faciatis, quo illi respòso fracti abjectique cessere. Idè ferè Mea-
ci contigisse cognouimus, cùm Bonzii ex ea vrbe Gasparem Vile-
lam exturbare conarentur. Mos est Laponiorum, cùm aliquam pec-
uniæ summâ principibus largiuntur, chiographum illis offerre,
ex quo ipsi deinde per suos domesticos eâ pecuniâ exigat. Eiusmo-
di chiographum, facta collatione, Measenses Bôzii detulerant ei,
qui causas ipsorû apud Regē agere cōsueuerāt, vt idem ille nostros
Meaco pellendos curaret. Is auditum aliquoties Dei verbum (vt e-
rat bonus natura) probauerat. Itaque rem sustinere & chiogra-
phum apud se detinere constituit, quoad clariùs, quæ tradebatur à
Vilela,

Vilela, cognosceret. Adit igitur, & audit hominem magno curam
sentiu: redit iterum ac tertio: deniq; clarior oborta sibi luce Chri-
stianus efficitur, atq; hæc maxima ratione Dominus hominẽ hunc,
sicut & ceteros qui se haud difficiles præbent, ad veritatem ab æ-
rore traduxit. Verum, ut ad institutam narrationem renettar, tabu-
las ego regias ad Cosmum misi, quarum vnam Eduardus Syluius,
Cauaxirim promulgandi Euangelii causa pertulit. Ego in regia vi-
be moratus sum à natalitijs Domini ad Paschaels usque peractis
solennia. Interea quanta, quàm assidua concionũ frequentia, quæ
crebri Baptismi, quæ in publicum hospitale caritatis officia, quot
eleemosynæ; feriis verò Natalibus, quàm pia & sacris historiis spe-
ctacula exhibita, per quadragesimam, qui ardor animorum; quàm
graves, quàm acerbæ pœnæ à neophytis vtrò susceptæ pascha-
bus denique diebus quàm festiuz ac iucundè pratulationes cum
publicè tum privatim existerint, quoniam ex vobis minimè noui
sunt, nihil attinet scribere. Per eos dies Eduardus Cauaxirẽ dũ in-
census rei Christianæ studio, immemor cibi potusque, ad Euan-
gelium dies ac noctes prædicandum incumbit, gravè mortuum è su-
mo labore contraxerat. Ad eum ego curandum (liber autem Ca-
uaxiris oppidum ab regia vbe leucas paulo plus triginta) Cosmi
iussu ingenti labore petrexi, quod è perperis in tribus annis &
deò intumuerat, ut vado transmitti non possent. Ita coactus de re-
cta via deflectere, quinto demum die perueni Cauaxirim, fratres-
que nostrum offendi humanis omnibus remedijs, in magna di-
norum solationum copia, destitutum; macieque pænè extremà co-
fectum: sic protius, ut nonnulla, quæ mecum ad instaurandas ægro-
ti vires attuleram, parum illi exhausta propè iam naturali vire-
te profuerint. Et quoniam Cosmi visendi, antequam migraret è
corpore, magno desiderio tenebatur, noctem quietam nactus, ip-
sius Cosmi iussu Tacaxim eum nam transiuxi, quem acceptum a-
mantissimè, officiosissimèq; tractatum, Cosmus frustra sanare co-
natus est: decem superiit dies, sumpto bis corpore Domini lætus
abit, præclaro nobis cum virtutum aliarum, quæ in ipso elucebāt,
tum verò Christianæ humilitatis ac patientiæ documento relicto.
Quàm multas ille, sui præsertim aduèrus initio, difficultates & in-
commoda pertulit quot imbecilli corpusculi vexationes pœnitẽ-
tiæ nomine subiit; quanta verò industria, quanto fuit studio Chri-
stianæ religionis propagandæ; equidè nil vidi simile, cessabat nun-
quam. itaque præter ceteros labores, non Iaponicas modò, verum
etiam Sinenses, quæ multo difficiliore cognitæ sunt, didicerat lit-
teras, attemque Iaponicæ linguae grammaticam & copiosa lexica præ-

primus ipse consecrat. Sed redeo ad Cosmum. Is eo ipso tempo-
 re ab Rege Rimanorum accersitus, tametsi cum eo congruere velle,
 breuiter optabat, atque ob id ipsum etiam in oppido Tacare rema-
 setat; prius tamen regem Bungi constituit tota de re facere certio-
 rem: binas interea litteras ad Rimanum dedit, quas cum mandatis
 ego deinde sum subsequutus: ignosceret morae: ita de se meritum
 esse Bungensem, ut illo in Cosmo proficis, scias, esse vix duceret. Ri-
 manam Tacare tendentibus pagus occurrit, quam Leonis patriam
 esse iam diximus. Eo ut potuerim me viso, et profectionis meae causa
 cognita; neophyti dici vix potest quanta laetitia affecti sint. Seruum
 erat dici: totum id tempus confluentibus ad me salutandi causa
 datum est. Baptizati quoque haec uilli; in his ethnici cuiusdam fi-
 lius, qui pro ea consuetudine, quam cum Christianis sapere insti-
 tutam habebat, non modò sese Deo commendare iam ceperat, ve-
 rum etiam Christianae doctrinae rudimenta memoriter hauserat.
 Postera luce ex eo loco profectus Rimanum quique leucarum in-
 teruallo desenti. Rex cum exercitu comitate tum etiam cōna me
 excepit; multaque de Bungeni re percontatus, quod ad Cosmum
 uenirebat, ita respondit: Cochino cum suae ditionis temporium
 esse Christianorum, (quadringenti & quinquaginta fere neophyti
 ammirantur) eo Cosmum posse concedere, ibique expectare, dum
 obellarum esset; daturum se, qui me illuc, usque perduceret, mi-
 signa arcam, ac domum in suis Cosmi assignaret. itaque factum
 est: cessitque res ad sententiam. Cosmus bona Regis Bungenis uenja
 conscendit statim, & Cochino cum naui delatus, magno omnium
 gaudio exceptus est, nullaque interposita mora, neophyti solum
 negare, sed etque instruere aggressi sunt. Ille perspecta hominum
 uirtute ac probitate, magnopere delectatus; illud praecipue mira-
 ratur, cum temporis spacio non plus trimestri ad CHRISTVM
 Dominum capiti conuersi fuissent, tam recessu re, nullis hostium
 iniuriis aut depunctionibus, de suscepta religione potuisse deduci.
 Arates Dominus, qui illos tanto animi robore ac fortitudine im-
 perauit, a Bango, Pridie Idus Octobr. MDLXV.

LIBER IIII FINIS.

SELE

SELECTARVM

EPISTOLARVM

EX INDIA

LIBER QVARTVS

LVDOVICI ALMEIDAE OPAD SOCIETATIS
IHSV IN INDIA MTRICVLA GRAM.

Te communitis officii vario, quoad alloquendos litteris amicis absentes impellimur, & praecipuus animus fructus, quos vos percipere ex Iaponicarum recte cognitione pariter uelimus, me hortatus est, ut confectum De beneficio litter Meacense, carissimi fratres, hac epistola vobis exponerem. Cum statim esset Bartheolus noster Cosinus Turrianus, ut ego & Ludouicus Froitus Meacum eo consilio peteremus, ut ipse quidem mitteret ibidem, & Gasparem Vilelam adiuuaret in opere, ego arotea ut Ludouicum illuc usque plecteretur, quod ad spem propaganda in iis locis Christianae religionis attineret, comperta utique explorata referrem omnia, Cochimboco Riberi agri vicinissimo, quod his temporibus Cosinus Turriani nonnullum est, ab ipso Cosmo non sine magna beneuolentiae significatione faustissime precantibus ad pacem usque deducti, soluti anchoris eo ipso die ad urbem Ximabaram secundum uento denedimus, atque ibidem (ut est gratia illi neophytorum eximio quodam rerum diuinarum studio) vel conuersionum frequentia, vel eorum qui ad CHRISTIANISMUM traducti sunt genere ac numero, bidui ferme operam adiuuante Domino sane quam preclare posuimus. Cum iam hora profectionis adesset, a neophytis parato nauigio ad mare deducti sumus. quidam etiam, (ex quo facile hominum in nos amor eluceat) qui ad tempus adesse nequiququam, curriculo tendere ad naues, & aquis eodem impetu sese credere, ut nos iam in salo stantes affari sibi liceret: Ioannes vero dynasta proprio nauigio nos longius prosequutus, cursum inde ad Barptolemum regem intendit, qui paucis ante diebus Cosmo Turri-

quo Crucē aureā dono miserat cum epistola, in qua erat scriptum,
 Et Crucis eius beneficio, quam secū semper tulisset, non modò ma-
 gnis è periculis euasisse, verum etiā multas ex hoste retulisse victo-
 rias. Id argumentum suæ fidei & amoris mittere se ad Cosmū, cu-
 pere tamē aliam sibi vicissim ab eo remitti; eam, quod Cosmī fuis-
 set, maiore etiam apud se in honore futuram. Crucem igitur Ioan-
 ni dynastæ Cosmū tradidit ferendam ad Regem; additæ munest
 ab Ludouico Froio nonnullæ reliquæ, Cui vos quoque Regi sam-
 pio, tamquē de Christiana religione bene merenti, fratres carissi-
 mi, felices bellorum euentus ab immortalī DEO precamini;
 fidem enim & Barptolemonem & Christianam religionem hostes
 oppugnant. Ximabara igitur Tacaxim, qui Bungenſis Regni Ri-
 manique est limes, atque inde Funaium terrestri decem ferme die-
 rum itinere, non sine summa difficultate, petreximus. nam prætor-
 vim frigoris acerbissimi, & confragosa atque inuia loca; diutur-
 nus etiam imber calles ita lutulentos effecerat; ut sæpenumero
 prolapsi fuerimus: cū interea defatigatis corporibus ad reficien-
 das vires in diuersorū nasturtiorum & inhamis herbæ folia præ-
 berentur. Curamis est pagus, à Funaiō millia passuum septem &
 viginti, egregio templo visendus; quod ibi Christianus quidam
 extruxit: In eo pago noctis vnius domum quiete capta, Funaiū
 postero die peruenimus. Rex erat eo tempore Vosuqui. Eum con-
 venire septimo post die placuit, dequē suscepta peregrinatione
 scire certiores. Ille verò nobis benignè & comiter acceptis, li-
 teras etiam ad amicos Meacenses commendatitias dedit, In v-
 be Vosuqui Christiani visuntur aliquot: in iis noster hospes, in
 primis CHRISTO deuotus, & probus. Is non paruo nos af-
 fecit solatio; cū totam præcationum suarum nobis rationem ex-
 poneret. Ea erat eiusmodi, vt orsus à summo Pontifice ceterisque
 Ecclesiasticis ordinibus, & regibus Christianis, ad vniuersos no-
 stræ Societatis homines, sed nominatim ad vnumquemque no-
 strum, qui versamur in Iapone, descenderet; tum pro conuer-
 sione ethnicorum, sed regis Bungi præcipuè, supplicaret; longam
 inde pertexuit seriem petitionum, certis in singula rerum capita
 obsecrationibus distributis: tam copiosè præterea de contem-
 ptu mundi, tam scitè de alliciendis ad Christum Iaponiis proceri-
 bus disputaui, & eius pietatem vehementer admirati fuimus.
 Quid multa! nostram vicem Doctoris officio functus est. Nos Fu-
 naiū inde reuertimus. Funaiō Meacum versus iter intendimus, ma-
 gno neophytorum numero nos ad passuum tria millia prosequen-
 te. Verū aduersa tempestate Funaiū reieci sumus omnino ter: cū

ipsi palam neophyti fateretur, se nobis contrariam à Deo navigationem enixe precari, ut apud se Natalem Domini diem festum agere cogeremur. Spatium id fuit mensis vnius; quod tempore non destitimus vicinis locis verba facere ad incolas, & hospites nostros ad CHRISTI fidem & cultum suscipiendum hortari, cum ipsi quoque Bonzii ementito corporis habitu se mulierum caribus insistentes, clam ad nos audiendos accederent, indeque à suis popularibus prodire, hac disputationibus nostris Domino adiuvante convicti facile cederent. Idcirco dies Bonus ad Christi civile aggregatus est, in boni nobilitate, viri, ingeniique perstanti. Iam Natalitia Domini aderant: insignenti Christianorum gaudio celebratis, denuo solvimus, & venso secundo ad insulam nominis Hio sanè haudquaquam securi peruenimus. Semebat maiorem in modum mare: parva erat navis, vectorum mira colluctatio, Leonam, Solem, ceruos, aliasque belluas vario ritu adorantium. Metum augobant præterea in oculis nostris è recenti aliorum naufragio reliquæ & sarcinæ fluitantes. Verum tamen nos Dominus, quo nitobamur uno, ad eius quam diximus insulam portum, leuata à Bungo quadraginta, perduxit. Eius circuitum insula passuum abest patere: nullia ferme, sicciora. Quatuor in regna diuiditur, oryza ferax. locus autem ipse, ad quem, lunus appellatur. Pore, gentis vocabulo, nominatur. Ibi aliquot resperi Christiani, qui Euangelium in urbe Hicaco perceperant. Ex his quidam in primis honestus, continuè nos gratulabundus inuisit, noctemque totam apud nos traduxit, aliis nullis nisi de benignitate diuina sermonibus. Equidem nullum adhuc vidi tanta vel auctoritate, vel prudentia, vel cognitione veritatis, Christianæ Iaponium. Filius annos undecim, nam egregie puerum, indolis, cultui CHRISTI dicavit. Reliqui eius domestici, crimine sanctitatis & religione sunt omnes, sed vxor præcipue, quæ ventrem ferens, & quidem proxima partui, ut audiuit CHRISTI sacerdotes adesse, imperato gaudio clata, post die confestim ad nos, auxillis ac liberis comitata, bene longo intervallo se conuulit, verbisque Dei refecta, vespere cum suis domum reuercit, atque ipsa nocte peperit filium, cuius rei nuntium dicitur: misit ad nos. Dies octo ibidem commorati, sex incolis conuersis ad CHRISTVM, eadem nostri Xinaqum (nanveo, usque erat conducta). sexto, die prouchinam, qui portus in itinere medio sese offert. Socium è Bungo petentibus. Hyemis initium erat asprissime: iuga montium nunc cooperta, quæ assidue cadebat, densa adeo, ut iam tum expectari liceret, inter eius regionis & aliarum frigora, quantum interesset.

reresset. Ibi, quod nullam in cursu majoris formæ navem in-
 uenimus, paruum nauigium coacti conducere, per infesta pi-
 raris loca, (incertum majore frigore an metu) quem petebamus
 portum beneficio Dei tenuimus. Sacrum inde peruentum est,
 cum quidem proxima nocte incendium eminens apparuisset no-
 bis, quo mille circiter urbis eius recta consumpra sunt. Atque
 ut nos aduenire cognouit ex optimatibus quidam Christia-
 nus, nomine Sanctius, certos homines obuiam misit nobis
 instructo majore nauigio, in quodè nostro myoparone trans-
 scendimus, ad eumque perducti liberaliter admodum & aman-
 ter excepti sumus. Domum habebat peramœnam in usus hospiti-
 um atque aduenatum, intraedium suarum septa more patrio se-
 paratam ac propriam; eam nobis ad diuersandum assignauit. Ibi,
 post quietem, nobis affuit illico Sanctii ipsius vxor & liberi (quod
 ex ipso congressu facile apparuit) admodum ingenuè & liberali-
 ter educati, horum circiter iucundè fuere nobiscum, inde recepere
 sese. Ac Ludovicus quidem Froius, quod ita omnino statuerat, po-
 stridie bene comitatus Meacum iter intrèdit; ego remansì, ut negotiis
 quibudà expediris, sine mora subsequerer. Ille cum ad oppidum O-
 zaquã vespere procelssisset leucas a Sacario tres, ea ipsa nocte flammis
 ædificia illius oppidi, nonaginta delata sunt, quare perterriti neo-
 phyti, qui Froium deducebant, veritique ne quid illi ab oppidanis
 incommodi accideret, (quod nostri nominis fama iam valde per-
 crebuit, rumoribus improbiis dissipatis, nos urbium clades &
 exilia circumferre) partem ex vrbe quam occultissimè rectum
 eduxere, eoque ipso die rapta vis niuium cælo delapsa est, quan-
 ta his annis quinquaginta nunquam. Verumtamen Deo adiu-
 uante ex hisce difficultatibus Meacum Froius euasit incolumis.
 Ego è frigoris, quod in itinere pertuleram, acerbitate in ma-
 gnos incidi corporis dolores, qui me quinque circiter & viginti
 dies adedè venavere, ut panem confecerint. Eo autem toto tempore
 Sanctius in me curando planè paternam assiduissem ac diligen-
 tiam præstitit, cum & nocte ipsemet cum duobus tribusq; admi-
 nistris ægotanti mihi sedulo adstaret excubaretque, & vxor ac fi-
 lia subinde me amicissimè atque humanissimè inuiferent. Neque
 verò medicus defuit præstanti eruditione Christianus, Conua-
 lui denique Dei beneficio. Et quoniam ad ingredendum iter nõ-
 dum suppetebant vires, exantque nonnulli, qui me audire cup-
 rent, interea prædicare Euangelium institui, credidère octo, ba-
 ptizatiq; sunt. ad quos inflammandos excitandosque, Sanctii
 quoq; & filiorum spectata pietas & ardor animi, ut puto, nõ mediocri-

critter valuit. Per eos ipsos dies Sanctii filia venit ad me, nomine Monica, (grandiori natu femina prosequente) fusisq; ritè precibus coram Deiparæ Virginis effigie, quam ferre mecum in itinere consueui, ad me verba fecit in eam sententiam, ut diceret, se quidem summa Dei benignitate Christianam esse: & eiusdem CHRISTI Virginisq; Matris instinctu decreuisse iampridem virginalem vitam ad mortem usque traducere: quin etiam illud sibi certum fuisse, rondere comam, quod apud Iaponios relictum seculi susceptæque vitæ seuerioris indicium est; & à Sanctio patre contendere, ut se in vilibus ministeriis pro mancipio haberet in posterum: nunc autem inaudisse (nimirum suis peccatis id postulantibus) se apud aunculo suo à parentibus esse desponsam superstitioso in primis homini, & falsorum Deorum libros, Bonziorum ritu, dies noctesque peruoluntanti: prælarè intelligere sese, quanto id cum salutis sue periculo futurum esset; proinde petere à me & orare, ut Sanctium patrem ab ea mente deducerem: se valde confidere, CHRISTO fauente, rem omnem feliciter esse cessuram. Ego, sollicito puellæ consilio, primū admonui, ut secū reputaret etiā atq; etiā, se tenera esse admodū ætate, (sexturn decimum agebat annum) necdū expertam varias dæmonis artes insidiasque, quas ille ad tam ardua nitentibus tendere consuevit. sanè, si ad extremum usque spiritum in virginali castimonia perstitisset, ingens præmium à CHRISTO Domino laturam in cælo: sin foris ostendisset, enimvero & sibi met detrimentum, & parentibus nobilissimæque familiæ magno futuram esse dedecori. Quocirca si robur haud sentiret sibi inesse, tanto certamini par, nubere satius esse, non tamen apud aunculo. Tum illa, Christi fretam auxilio, sperare se dixit & de se ipsa & de inimico generis humani victoriam: sese periclitandi causa quod in eo genere posset, triduum totum, & quidem magnam cum animi sui voluntate atque letitia, per inediam transgisse: itaque statuisse apud animum suum, qui in eo ieiunio & viret & solatia sibi suppeditasset Iesus, eunde sibi ceteris omnibus in difficultatibus assuturū. His ego apditis, rā pium eius propositū admiratus, hortatusq; etiā atque etiā, ut vigilaret in retinenda constantia, virginem à me dimisi. postridie Sanctium alloquor, filiz voluntatem expono, doceo matrimonium illud tribus maximè de causis esse nefarium. Primum quod vir sit ethnicus, & colendis Idolis adprime deditus; deinde quod monicæ aunculus, postremò quod ipsa repugnet & renitatur puella. Ad hæc ille; neminem esse tota urbe Christianū, quicū filiam matrimonio possit honestè coniungere: perditum idololatræ per eam occasionem facile ad CHRISTVM posse

posse converti; denique sibi non esse iam integrum, quippe qui ex
 scis principibus civitatis, homini in primis opulento potentique,
 filiam enixè cupienti desponderit: vereri se, ut inimicitias & inui-
 diam sustinere possit, si rem inchoatam, ac pænè confectam, repē-
 tē revocare nitatur, quæ cum ita sint, tamen quoniam id matrimo-
 nium salvis Christianis legibus contrahi nequeat, se omnino,
 quicquid ego velim, esse facturū. Laudavi pietatē hominis. Ille per-
 turbato in præsentia recessit, animo: sed mox, ut est vir egregie
 prudēs, Deo duce ac præsīde, incestas nuptias mira lenitate discul-
 sit. Neque ego interea destitī Monicā salutaribus præceptionibus
 instituere. quas illa cum & eximia quadam animi submissione &
 magna gratiarum adione semper exciperet, priscas illas mihi Vir-
 gines reddere videbatur, quas optimo iure Catholica Ecclesia
 ob excellentem vitam sanctimoniam in numero cælestium colloca-
 vit. Est autem puella maiorem in modum solitaria & precatiori-
 bus dedita: cubiculum habet remotum ab omni domestico stre-
 situ, cum signo Crucifixi & spiritalibus libris, quibus, ut est legen-
 ti scribendique bene perita, dat operam. Frater eius est Vincen-
 tius nomine, annos circiter vñdecim natus. Is, percunctanti mihi,
 quem sibi modū statueret amoris in IESVM Christum Deū suum
 ac Dominum, ut sanguinem (inquit ille) ipsius causa profundam, &
 quamvis minutissima in frustra dissectus, me Christianū esse pro-
 teat. Interim ego iam firmior caperā esse. Itaque nostrorū moni-
 u, qui Meaci versantur, ethnicum quendam adire constitui in Sa-
 tianis supibus eo tempore commorātem, cuius auctoritas & opes
 n̄ vrbe Meaco magnæ esse dicuntur. Id iter pedibus conficere me
 sanctius nequaquam est passus. nam & longius erat, & ego vires
 nondum planè receperam. Lecticā ab eo sum coactus accipere cū
 cesticariis duobus admodum levem, commodè sedentis hominis
 lumbraxat vñius capacem, quadrata forma, fenestellis ad latus ad-
 litis, quæ ab insidente aperiri claudique ad libitum possint, quo
 maxime vehiculi genere vruntur nobiles ornatu magnifico, & o-
 ere quā elegantissimo. Sic igitur ad eum quem dixi dynastam
 lieno ministerio deferor. Scribam habebat Christianum apud se,
 pius beneficio nobis & facilis ad eum paruit aditus, & de rebus
 iuinis agendi benignè potestas est facta. Comes erat mihi Iapo-
 nius quidam in eo genere in primis exercitatus. Is cum de vani-
 tate plurimum Deorum, de Iaponicæ superstitionis origine, itemq;
 e vno rerum omnium opifice & conditore vero Deo differeret,
 auditores autem aderant præter dynastam viginti) eosque ipsos
 statueret iudices, vter cultus verior esset existimandus; ingens ap-
 parebat

parebat omnium approbatio: scriba verò gaudio triumphans
 quippe qui Christianam religionem ante susceperat; & cum omni
 eo sermone commoti, sunt tres præcipue nobis aures deinde se-
 pius præbuere, baptizatiq; sunt. Sed quia cognoueram eo ipso
 tempore Gasparē Vilelam esse Imorī, quod castrum leucas distat
 ab vrbe Sacalo sex, reuersus ad Sanctium, dixi, discedere postredie
 statuisse me. Tum ille, quoniam quidem mihi abire certum esset,
 velle se, ait, nonnulla mihi ē suis thesauris ostendere. Ritus est lapo-
 niorum, qui quidem nobilitate ac diuitiis præstat, hospitibus pau-
 lo honoratioribus in digressu beneuolentiæ causa præbere specta-
 da, quæ apud se se pretiosissima sunt. id est, omne instrumentum ne-
 cessarium ad portionem herbar cuiusdam in puluerem redactæ, sua-
 uem gustu, nomine Chia, Est autem modus portionis eiusmodi; pul-
 ueris eius, quantum vno suglandis putamine continetur, conijciunt
 in fictile vas, ex eorum genere, quæ porcellana vulgus appellat. In-
 de calenti admodum aqua dilutum ebibunt. Habent autem in eius
 vsu ollam antiquissimi operis ferream, siglinum, poculū, cochlea-
 ria, infundibulum eluendo siglino, tripodem, foculū dē dīque po-
 rioni calefaciendæ. Hæc igitur laponiorum est gaza, nec sanè apud
 eos minoris, quam apud nostros homines annuli, gemmæ, & cat-
 bunculis atque adamante monilia. Sunt etiam petri earum rerum
 æstimatores atque protēptæ. Pulvis autem ipse magno admodū
 pretio venit, eiusque propinationem solennes præcedunt epulæ.
 Quinetiam certæ aditū patres dicantur hisce conuiuiis, quarum
 est mira mundities, nec in alios patēt vsus. Postredie igitur me per
 nuntium acceperit Sanctius, cuius ē cubiculis per angustari admo-
 dum ianuam cum heophytis duobus in xistum educimur. Inde sta-
 læ nos excipiunt cedrina, admirabili quodam artificio elaboratæ,
 eadēque ita purgatæ mundæque, ut nunquam ad eam diem cal-
 catæ pedibus esse viderentur; per eas in arriolum ascendimus: inde
 arcto aditu in cœnaculum ducimur conuiuiō destinatum, vsque a-
 deo egregio perfectum opere, ut hominum manu fieri potuisse vix
 credas. pars erat eius cœnaculi armillis instructa more nostro. Sta-
 bat ē creta nigerrima focus vix ambitu; ipsa nigredine (quod
 mirere) splendorem æquante lucidissimi speculi; olla tripodi admo-
 dum eleganti superimposita, pulchra ad aspectum, quam dixit mi-
 hi vnus ē heophytis, optimā conditione sexcentis aureis toēmp-
 tam à Sanctio, sed te verā multo plus esse. Interea mensa no-
 bis apponitur, non tam ciborum varietate (quos terra ipsa nō fert)
 quam genere multiterli & munditiis elegans. Eximia est enim ge-
 nis in conuiuium apparatus solertia. Nullus præterea quani-

in maxima discentibentium multitudine strepitus, vis hincere
 multum certat. omnia ad modestiam & gravitatem mirè com-
 posita, prædicto prædicio, nisi omnes gentibus, (nam hoc apud Iapo-
 nios Christianos in more positum est) Deo gratias egimus. Tum
 lætius portionem, quam dedit Chia, sua ipse manu misisse nobis
 neque porrexit. Deinde suppellectilia, quæ tunc ibi erant, exposuit.
 in his ferreum tripodem exiguum, præter plus dodrantis circuli,
 et sustinendum olæ, cum aperitur, operculum. Eum ego tripodem
 lectectans mirabaris, quod veritate sitis ageret, ferreum autem
 nobis locis offendi, ac nihilominus aiebat Sanctius eum in Pri-
 mis nobiliter esse Iaponis totius, sibi quæ ætate constipisse mille ac
 viginti, quamvis eum ipse longe præter faceret. Porro hæc instru-
 menta feracis regum mentis in solera condantur areolis pretiosis. A-
 ia præterea minime vilis dixit mihi Sanctius in præsentia non o-
 tendere se, quod ad manum non essent, verum in sedem prolata-
 rum. Quæ vobis estimationes animis à vero abesse videantur, si ce-
 nueris id quod res est, Meæ esse quendam ex principibus ciuita-
 tis, qui vasculum fictile ad vireoli magnitudinem, in usum eius quæ-
 liti, portionis, aut eorum tetragona millibus æstimer: omnino ca-
 rius; sed ceteri multi non decernunt, qui decem millibus eum co-
 ibenter decident. Nam quæ tribus, quatuor, quinque milli-
 bus æstimentur; idque frequenter commercio, alia vasa plurima
 unt. Acque etiam gladiis quibusdam et eadem apud Iaponios di-
 phras. Iamque profectio in instabat hora. Salutata igitur exo-
 tæ Sanctii & libertis, in suburbanum quoddam, ientaculo de mo-
 te præparato, deducor ab ipso Sanctio; eiusque filio, fratribus,
 & cognatis, & neophytis aliquot egregio corporis vultu, quod
 & honorem meum id pertinere arbitrantur. Ab eo comitatu
 Igtesius, ad amnem deuenio navigabilem hora post solis ortum
 etia; ab urbe Sacaiâ novem millia passuum. Præstolabantur ibi
 re duo nauigia, quæ nobis Christianus vir, Imorensis castri pri-
 tarius, factus de profectio meâ certior, ad tempus occurrere ius-
 tat; quorum in altero filius erat ipsius, duodecim circiter navo-
 nnos, in humero selopum gerens, virili planè ac militari corpo-
 re habitu; in altero large & copiose exstructa cibaria. Is, ut me ad
 onfessendum iussit, continuo mihi mandata parentis expo-
 lit ignoscere sibi, quod ipse met obuiam mihi non prodidisset: se id
 apuisse vehementer, sed quidā recentis hospitem Gasparē Vilolam-
 bi deserere non liceret, viatū eius officii misisse filium, qui me
 omnia usque perducere. Ad montis, radices in quo summo ca-
 rum est positum, aduerso Sumiæ sub occasum Solis delari, quod

arduus admodum & asper ad iugum, usque restabat ascensus, descendenti mihi præstò fuit lectica: & quinquam accelerantibus gradum lecticariis, circa medium clium oppressere nos tenebrae, in sylua cedris & pinis ingentibus frequentissima: sed opportunè obuiam habuimus è castro cum arcepsis funalibus homines, quæ res ad itineris difficultatem leuandam non mediocriter profuit. Denique oppidum intrauimus, magna cum Gasparis Vilelæ, tum hospitis nostri ac familie voluptate. Castum est totius regionis huiusce munitissimum in Mioxindoni ditione, qui rerum ferme potitur, hoc tempore, ibique cum fidelissimis habitant, qui magna ex parte Christiani sunt. Li postero die, cum animarum sordes per Confessionem eluere cuperent, ad concionem, quæ bis habebatur quotidie de Sacramento Pœnitentiæ, conuenere vestitu serico, versicolori, inauratis ferme præcincti pugionibus, & quidem tanta nostrorum hominum reuerentia, ut conplerumque manibus humi positis perinde alloquerentur ut reges. Crux erat domi nostræ posita, hanc ubi suppliciter adorarunt, Gaspare magna demissione salutate, aures admodum attentas Dei verbo dedere. In domo multa sciscitanti, quæ pertinerent ad refutanda Genuensium mendacia, (quod hominum genus & secta Japonicarum omnium vehementissimè Christianæ religioni aduersatur) itenuque alij alia percuntati, eum Gaspar ad omnia respondisset, lati digressi sunt. Postridie Confessionum initium est factum. quo in opere Gaspar hebdomadam posuit adiunus etiam salutandi causa Regem, quod semel quotannis Gaspar facere consueuerat. Ille verò nobis non poculum modò porrexerat, (quod summum honoris indicium est) sed etiam, quamdiu apud eum fuimus, flexis æquè ac nos gentibus perstitit, ac verbis humanissimis vtrumque dimisit. Insula est passuum mille & quingentorum ferme circuitu ad montis eius radices, quam grandis ambit fluuius, & in eam templum Christianæ religioni consecratum. Hanc possidet præstanti fide neophytus, & mirò incensus desiderio nominis Japonici totius ad C H R I T V M adiungendi, qui, ut ædem sacram in vrbe Sacrao edificandam curarem, non modò me multis rationibus adhortatus est, sed etiam Caxarum (monetæ genus id est) in eos sumptus quinquaginta milia liberaliter detulit. eoque subsidio rem aggerodi nobis erat in animo. Ad hanc igitur insulam missæ celebrandæ gratia Sabbato sub vesperum venimus. Templum pro nostra tenuitate exornauimus in posterum diem. Tum prima luce Christiani affuere: Gaspar diuina peracta re, de matrimonii Sacramento sermonem habuit, quod nonnulli cuperent

impetrent nuptias Ecclesiastico ritu contrahere. Baptizati sunt et-
 iam nobiles fere octo. Inter quæ me rursus e frigore tormina cor-
 ripuere acerbissima, Meacum igitur Gasparis hortatu delatus æ-
 ger decubi mentes duos. Exacta dein hyeme, ut cælum intepuit,
 recreatus, quæ circa Meacum sunt Christianorum loca, quod ita-
 Cosmus Turrianus mihi mandarat, lostrare constitui, de quibus
 ad vos pauca perscribam, quoniam quidem separatim res Meacen-
 ses Ludovici Froii epistola cognoscetis. Naram igitur veni pri-
 mum, diei vnius itipere. Urbs ea ditionis est Daiondoni inter Mea-
 censes proceres longè potentissimi, & apud Mioxindonum atque
 Cubum gratia & auctoritate summa. Neophytos è prima nobili-
 tate duos adii protinus, hortatusque sum, ut sacri Baptismi benefi-
 ciam agnoscerent, & immortales Deo Domino gratias agerent. Il-
 li me ad præfectum in arcem deduxeremunitissimam, aspectuque
 pulcherrimam. Collis erat præcellus è lapide molliori. Eum col-
 lem ante quinquennium Daiondonus fabris adhibitis ad iustam
 planitiem ita depressit, ut eadem opera ex ipsomet lapide solidæ
 turres & propugnacula existerent. In medio autem complures ef-
 fodit puteos negotio facili, quippe cum ad tertium statim cubitum,
 aquarum copia seaturiret. Tum illuc è popularibus suis ditissimam
 pecuniam ac fidelissimum evocavit: solum in areas descriptum il-
 lis ædificandi causa distribuit. Illi porro certatim ædes extruxere
 magnificentissimas, contignationibus multis, & more nostro spe-
 cularibus fenestris instructas. Illud verò præcipuè delectat intue-
 ntium oculos, quod non privata solum ædificia, sed mœnia etiam
 ipsa turræque testorio inductæ sunt lævissimo prosus ac niuidis-
 simo. Nihil in orbe postro tale conspexi. Calcem quippe non æ-
 nea commissa, sed candidissimo quodam chartæ genere subigunt:
 Nam quid ego de regulis dicam, quæ duorum digitorum crassi-
 tudine, nigricantes, & varietate figurarum oculos retinent, & in
 quingentesimum annum atque eo amplius durare dicuntur? Oe-
 li porro & cubiculo cedrina sunt gratissimi odoris, pergula om-
 nes ex una domtaxæ eiusdem materiæ tabula. parietes pretiosæ
 ælati prisce animalium monumentis, quod inter effigies est spatii,
 ætum idinauratum est. Columnæ cum epistylis ac spiris ex auri-
 halco item inauratæ, cælestia magnifica, quibus è mediis emi-
 lent eiusdem operis rosæ perample, visuque pulcherrimæ. Jam ve-
 rò lacunaria tum aliis commentis opificum, quæ dicendo assequi
 equoco, admitabiliæ, tum verò tabularum iuncturis ad id artificio-
 sè latentibus, ut quamvis defixos fallant obrutus. Sed mihi inter
 cetera mirabile visum est cubiculum vinarum quaquamvis quatuor-

& semis, è ligno croceo vadatim crispante, venustatis eminebat, in polito ac splendida, vt cum speculorum fulgore cerret. quamquã ego docem eam ipsius materis fuisse minimè credidi, quòd ad eum modum sine aliquo artis lenocinio radiare vix posset. Hinc ædium dignitati horrorem respondet æmunitas, quibus dici nihil parò posse iucundius. Multa sunt Meaci visenda, sed nihil ad hæc. Itaque non immerito locus hic confluentibus vadique animi saram & oblectationis causa viris principibus celebratur. Nobilissimæ phana sunt etiam, quorum vnum Cobucui nomine, post concionem ad neophytos habitam, adiunximus ipsorum rogatu poststridit. Eius propylæa triplici constant atrio cum totidem peristyllia. In primo aditu egregii sunt operis lapideæ scalæ, quibus in seminis, ad postes ianitur, colossi duo præclare facti cernuntur, clauas, quasi custodiæ causa, tenentes. post tertium denique peristyllium, templi sese facies aperit. In id gradibus item lapideis artificiosè factis ascensus est. Valvas colossi leones duo custodiunt. In medio templo, sedentium habitu, septemque subitorum etia signa sunt posita, Xacæ & filiorum, hæcæ ipsius cingentiū. Pavimentum omne est è quadrato lapide. Sed miracula præcipuè sunt colonnæ septuaginta cedrinæ, diametrum & altitudinem planè visenda, quarum singulas caxarum decies, hoc est auctorū quinque circiter nullibus, consistisse codices & rationes templi testantur. Eas cum, totisque parietibus valde iucunda miniatur operis pictura conuellit. Tectum, eo quo dicobimus rogata genere affabre & variè inqueatum, ad vlnas quatuor porrigitur extra parietes, mirum vt videatur tante molis procurrens pondus sustineri ac suspendi posse. Ad templi latus æmatio Bonziorum sanè magnifica, & eadem qua templum ipsum structum atque operis firmitate, vlnas in longitudinem quadraginta, duodecim in latitudinem extenditur. Domicilia porro cubacula in duos diuisa ordines & centum & octoginta numerantur. Multi præterea & perampli sunt Oeci, quorum vnus pensilis, columnis quattuor & viginis, vlna vnus & dimidiata ambitu superimpositus, bibliothecam continet Bonziorum, tanta quidam librorum copia, vt vel fenestras ipsas propemodum obstruere videantur. Balnea præterea, & cellæ in vsus domesticos, & promptuarii videntur artificiosissimè elaborata. Iam verò culinæ quantamundiciæ, quod in Iaponiorum æquum commune est, nihil attinget dicere. Abena quibus aqua ad potandum calefit, frigidam enim neque hyeme neque æstate bibunt vlna altitudine, duorum digitorum crassitudine, oris ambitu vlnarū triū, stant ex ære positi. mo. Culina riuus prætexiuit. Tota nocte, vt in magnis ædibus, clauia

navia numerantur. minimum quattuor & viginti.) laternæ collu-
 rent. Ab huius templi ædificatione sexcentelimus iam annus est.
 Itagnum habet ante se vlnarum in omnem partem circiter quin-
 quaginta plenissimum. piscium, grani pœna proposita, si quis eos
 trigerit. Inde ad Casungæ delubrum accessimus dicatum idolo,
 i quo divitias, honorem, vitæ diuturnitatem, & quicquid in hoc
 æculo est optabile promissum sibi cultores inani spe delusi, mise-
 randum in modum expectant. Itaque magna in veneratione &
 honore apud Japonios est. Aduentibus præsum occurrunt primum
 ipectu grato, herba novæ ætatis dimidium, palmum, excrecente:
 oratum excipit lucus, isque densissimus; hunc perperua & æ-
 quabili ad templum, usque latitudine limes intersecat, passuum lo-
 ngitudine circiter mille, planus ad iter, usque medium: inde in cli-
 vum assurgit lapideis gradibus vlnas binas inter sese distantibus.
 Vtrinque admista pinu, cedrus extollitur tantæ proceritatis, ut
 meridiano dici tempore, totus pænè limes opaceretur: stipitibus ita
 raris, ut ex iis mali in usum cuiusvis quamlibet capæis, opera-
 iæ navis confici possint. Sanè cedros ex iis vidi compluræ vlna-
 rum quinq; ambitu, rotunditate planè, tornatili. Loci ampenita-
 tem augebat præter labens etiam rivulus. Ut propius ventum, est,
 duplex apparuit ordo pilatû, è lapide quadrato cum basibus, later-
 na superimposita lignea nigricante cum emblematis ex aurichalco
 nantatis, celatisque magnificè, & lapideo germine turbinato ad
 latus arcendos ac pluvias. Aliæ erant laternæ è solido metallo,
 tem auro coopertæ, opere admodum sumptuoso, ex utraque parte
 tant quinquagenæ, quarum singulæ omnibus ardent noctibus.
 Media autem pila nomen ostendit, aureis litteris incisum eius, qui
 solubto, laternam quamque dicaverit, annua pecuniâ in usum
 perpetui luminis attributa. Tum ingens domus Bonziarum exsur-
 git nobilium seminarum, quæ annum egresse quintum & quadra-
 gesimum, sese delubri ministerio mancipant. Studet cultui cor-
 oris, ornatu serico, & maxime peregrinorum, ex toto lapone re-
 gionis causa assidue confluentium, levandæ fici dant operam. Ex
 ac Bōziōrū domo porticus, admodū pulchra ad usque adyta, per-
 inet phani, quo nemini patet ingressus, nisi qui ipsius loci antisti-
 s sunt, quotum vidimus aliquot intra sedentes togis amplis è se-
 co inductos, rectosque capita pulcris plus dodrantem altis. In cam-
 utem porticum nummi iactantur a populo. Aliud est in eadem
 lua delubrum, quod Fachimanum appellant, simile cæteris: ni-
 quod, laternarum est etiâ pretiosior celatura, & auri major co-
 ia. Circa est atrium candido & nigro stratum lapillo, medicis confi-

constitutum malis, ordine certo dispositis, magnitudine pari, in singulis intervallis vase lapideo collocato, quod frutera continet, altitudine haud supra binos doctantes, jucunda rosarum & florum varietate commista. Inde, quoddam redeunribus domum minus nobis erat devium, phanū inuisissimum aliud extra nemora positu, consecratum Idolo Daibut, quæ vox magnæ sanctitatis denotat virū. Huius phani frōs iannas habet tres, sed vnam præcipuam: actiū verò latera singulas, altitudinis atque amplitudinis omnes militæ. Patet autem atrium id quadratâ forma vinas omnino sexaginta, quoniam eiusmodi est apud Iaponios ædificiorum & privatum & publicè ratio, ut quanta cuiusque mensura sit, primò statim intuitu intuebas. In eius atrii medio est phanum vinas longum quadraginta, triginta latum. Scalæ & pavimenta ex ingenti quadrato lapide, ubi portam intraveris maximam, duo sese ostendant colossi, majores etiam fortissimè, quam quos antea diximus. Duo præterea stant phantores ad latera, cruci admodum aspectu, vharū quatuordecim altitudinis, instat turrum, membris inter se præclare convenientibus: alter Tamondea dicitur, alter Besamondes, quorum singulos vni cælo præfisse vulgus opinatur; calcantq; pede signifi dæmonē. In medio autem templi tria sedent signa: Canon, & Xiri, parentē Marant interlocaut. Xacē statua, ex ære cyprio in ampla & pulchrâ quiescēs rotata, quatuordecim vinas latitudinis obliquit: reliquæ dux nonentis, signatæ; sed omnes assabre admodū auro intectæ, radiisq; cælestibus micantibus, ut inuentis acie penè perstringat. post hæc, alia duo simulaera cernuntur; Homocōdis, & Zoōdis, (quibus etiam cælorū præfectura vulgo tribuitur) superioribus omnino similia. porro ex utraq; templi parte pulpitu cernitur. ea est quadriforis mæsis, parietibus duabus vharū altitudine. Interiūs alia est eiusdē formæ domuncula, in eius medio stat cathedra eximie maiestatis. Torū verò suggestu pæua ambit opæ egregiæ potestatis. triū doctantiū latitudine: lā verò lacunaria templi colunæ cælestina sustinet octo & nonaginta, triū altitudinis; æqualiter teretes, ambitu vinarū triū & semis. Templi cōditi, septingentesimas annus est. Annis viginti extructū perhibetur fuisse. Idē anno abhinc quadringentesimo cōflagrauit, & restitutu est denuo, sed nequaquā pari magnificentia; materiaq; præstantia; q; ipsum indicant lapideæ columnarū bases exintædiō relicte, quarū amplitudo lōge maiorem columnarū formā postulare liquidd cernitur. Iam verò extra peristylum templi, turris lignea, firmo admodum opere ingentibus triginta pilis imposita, tintinnabulum seu campanam sustinet æneam tantæ magnitudinis, ut eam dimensus præsentē me neophytus quidam; vlnarum

rum os duarum, sex ambrum, trium & semis altitudi-
 - Verò ipsius cōfissitudinem dodrantis vñus dimidiati que-
 - ric. Suauissimum edis sonant, exauditurque longissime.
 - pli patent fibres, itemque vrbe tota, & circa urbem p-
 - Quo cōditer millia, plurimū derui & palumbes non mo-
 - tere impune, sed etiam rectū eiūm subeunt, utredia-
 - me, p̄p̄terea quia de lubro dicari sune. Ac de phanis: q̄-
 - tus vñs ambobus teris, ne sim longior, hactenus. Que-
 - rogatu, vt dñi, neophytorum inuisitas, postredie p-
 - e him leuatur: quinq̄e interuallo veni sub vesp̄am;
 - Que som̄ Christianis incolis ingenti iustitia, credo q̄-
 - nij cuiusdam p̄p̄sonuē ad dominum, cū Gaspar
 - maximilimū occupationibus impediens eos adire non p-
 - tum adhuc Societate nostra conspexerant. Gens est fe-
 - p̄fectus: Urbem cogitationē attingit. Itaque vulgo cū
 - hominem, non nisi celsitudinem ipsius inter loquendū
 - temōs est. Tridūm apud eos fuit dumtaxat. Concilio de-
 - quam. Māta de quibus ambigerent singuli quæssere: p-
 - verò mirati omnes ij q̄am dediti sint. Digredienti au-
 - t̄on modō nūscula quædam obtulere beneuolentiæ: &
 - nese contemptos putarent, recusare nō p̄druī, sed etiam
 - exploratōs timere p̄tulerant dederē. Itaque Sat-
 - Tochi leuēs, iter intendimus. Id castrū in editissimo
 - iugo, leuissimē Meabo viginti distat in Orientem, situ alto
 - quippe omni circa spatium, cū alia formosā varij gen-
 - res, tam ceteris plurima p̄druīque conuectit, & inde in sul-
 - gros app̄m̄ confitos, frequētesque edificiis atque cū
 - ad passūm nullā circiter sexaginta prospectus est. F-
 - tūm tendim̄, medio ferente itinere, stratos equos duos, &
 - optatos, hūm̄ effore ebullisimus, sagittariis ferē quidē
 - mirantibus, nos nobis Christianos omnes Christianos
 - minus loci Franciscus obuiam miserat. Quē ut Tochiānt
 - remisit, & p̄tis aeris, nōdō comitatus Satam magnā Ch-
 - rum voluptate peruenimus. Franciscus autem ipse, vñ
 - exiret, hūm̄ effam; vt nobis occurreret in itinere,
 - ex oppido eueherat eo ipso die, sed in nos idcirco nō hūm̄
 - opinione clariū ambulauimus. Satā p̄b̄rō diuertiss-
 - them Christianorum sacram, cui cōiuncta domus ei
 - nostris exiendis, itemque separatim laicis, qui i-
 - stris hominibus comites dederint, & cedrina ferē
 - opere eḡrio fabrefacta. Hanc etiam porticus ambh-

gissimè, ut limi, gratissimèque prospectu, Sub noctem Franciscus
affuit, magna cum domesticorum & clientium manu, apertum ingre-
ssum afferens, non hac magno quidem & labore questum & im-
pendio, quippe non cautes modo, sed etiam quosdam homines fere
male multauerat. Picturam in templo Christi resurgentis imaginem,
quam è nostris effingendam exemplari Franciscus egregii artificis
manu curauerat, paxi omnes genibus pia cum prece, venerantur,
primum reparatorio, nondum ornatum deposito: deinde me per beni-
gnè salutat Franciscus, agnoscitque gratias, quòd ad se tam longè con-
sederim; tum, variis enodo me mihi fesso de via molestis, effert
magna cum amoris, humilitatisque, significatione se domum rece-
pit. Vir est inter populares, suos corpore simul & animo, eminens is-
timus nam & statura, lapideus quatuor vidi ad hanc diem, omni-
bus antecellit: & eximia humanitas, atque animi magnitudo
prædixit est. Accedit, symonia cum in asporum vultu dexteritas agi-
litasque membrorum, tum laponea, superstitiis, legisque periti-
tia, quod ille studium cum ad veritatem religionis Christianæ tran-
sulerit, tantos breui tempore, processus effecit, ut de magnitudi-
nem assidue prædicare, exterosque ad virtutem exemplo, vitz, ple-
nisque pietate sermonibus incitare non desinat. Sane ego cum ex
abditò quodam loco exaudiu, cum ad domesticos aliquos, quo-
rum erat ethnici nonnulli, de fide Christiana disserter, doceretque
quantum inter patriam, idola, Deumque, etiam intereret. Qua in
disputatione, clarus ardore animi, copulauerat, ut diceret, non mo-
dò fidelis minister, sed ne hominis quidem loco, qui Christianus
non esset, post hac neminem apud se futurum. Arguebat, vix fides
religiosus eo, admirabilior est, quòd vix ante annum ad Christum
adjunctus est, cumque semel tantum, à Baptismo sanguis auisset.
Castrum est Saue finitimum, cuius, qui, portus à Daiondo
no Rego descuerat. Hunc quamquam magno proposito peri-
culo non dubitauit adire Franciscus, nobis, qui Saue remanera-
mus, enixe Dominum pro ipsius incoluntate precibus: tanta-
que prudentia tractauit, ingenium rebellis, ut quocunque voluerit
flexerit hominem, cumque Daiondono, cuius in disione luit am-
bo, reconciliauerit. Magnam Saueis letitiam attulit ea res, pa-
cem optantibus. Nec modò, secularia procurauit, ibi Franciscus,
sed etiam, nactus occasionem, Euangelio promulguo & laponi-
carum opinionum vanitate detecta, priuatos quoque eius loci
viros, desiderio Christianæ religionis, accendit. Paulo post, aliam
dynastiam, conuenit ethnicum, cumque cum familia, pra conuer-
tit. ii paucis ante diebus Baptismi Sacramento Ecclesie adiuncti
sunt.

sunt. Postea legatus ad Mini regem, duos regni proceres
 eadem felicitate traduxit, quos ego cum exclusus
 baptizatum ire non possem, ad Gasparem scripsi Meacum
 quem eius rei causa ad illos mitteret, quod eorum Bai
 Christianam religionem augendam non mediocriter.
 Atque hæc & alia id genus multa Franciscus. Nos autem
 conciones & priuata colloquia de rebus diuinis habuimus
 rita seiscitantibus incolis factum est satis. Baptizati præter
 in iis clato admodum loco natus adolescens, qui de Chi
 dei mysteriis à populari quodam neophyto edoctus, ad
 usque leucarum decem interuallo Baptismi causa venerat.
 geruntur, affertur ad nos nauem in portu Sacaiano stare
 quam ego ne occasionem amitterem, quamquam incertis
 gressu meo Sauanis, inde decessi. Et quia Sacaium petent
 culosa quadam loca erant prætereunda, Franciscus non
 cessaria nobis ad profectionem omnia, sed etiam sclopi
 telis armatos quattuor & viginti custodes attribuit, ne
 quicquam est passus nos in iter illud impendere. Compe
 minuse egregiam hanc in nos viri benignitatem. Vos verò
 fratres pro eiusdem salute Dominum assidue deprecamin
 ut veni, ingenti gratulatione me Sanctius eiusque domestici
 excipiunt. Triduum sustinere dum nauæ soluerent, nec in
 phytos confirmare, officiique monere destitimus. Cogn
 Monica virginis in suscepto consilio constantia: quæ ab
 dam Meacensi procere non mediocriter experita, omnes
 nes animo excelsio repudiarat. Sed cum iam hora profes
 staret, Imorensis oppidi Princeps, qui magna virorum no
 nu Sacaium ad me salutarum accellerat, itemque è Sacai
 Christiani primarii nos viatico instructos, honoris causa
 usque deducunt, nauarchoque commendant diligentissimè. Co
 nauigationis nobis magno Dei beneficio accessit Sacai
 cus, eximia eruditione atque existimatione vir, qui a superfl
 patriis conuersus ad Dominum, non modò communis officii la
 rû etiam Euangelicæ perfectionis culmen expetiit, seculi
 relicto, se ad nostram Societatem aggregare decreuit.
 prius exiret de terra sua, & de cognatione sua, rogauit
 Bungum aliòve se mecum adducere. Cessi facile ho
 cibus, iustumque omni patrimonio cedere filio item me
 riosum duntaxat ornatum corporis retinere, quo facilius no
 tione ad Iaponios principes, qui externa ferè specie duc
 tus patieretur, ad Cosmum Turrianum inde perduxim, cuius

ingenti neophytorum approbatione concionari iam de rebus diuinis instituit. Idemque nuper in vrbe Sacai tam sumptuose indui, & tanto comitatu incedere solitus; mirum quanta nunc humilitate, quanta mansuetudine versetur in domesticis ministeriis apud nos. Verum ad rem redeo. Sacaii conscendimus circa Idus Maias, & Funaium die tertio-decimo secunda nauigatione peruenimus. Latis nuntiis de re Meacensi, Ecclesia illa tota valde gauiſa est. Quarto post die Vosuquim perrexi, vt Regem inuiserem; à quo humanissime acceptus, petii, neophytis id in primis optantibus, locum templo ibidem extruendo: ille verò non arcem modò nobis ad mare secus arcem optimo situ, verum etiam fabros ad ædificationem libenter attribuit, quam rem speramus ad Christianæ religionis incrementum magnopere profuturam. His peractis Funaium redii: Funaiò perueni octauo die Ximabaram, quò Cosmus etiam Turrianus trigesimo circiter antè die Cochino- co se transtulerat. Magnos ibi concursus offendi ethnicorum ad verbum Dei audiendum. Christiani facti paucis illis diebus ad centum & octoginta: Tonus etiam ipse, itemque separatim vxor stipata grege cognatorum & ciuium, Cosmum Turrianum adie- re, & concionanti cum aures præbuisſent, magis etiam quam an- tea propenso ac beneuolo in nos animo recessere. Tum confessionibus omnium Christianorum auditis, nauigiisque duobus per- amplis ipsorum opera comparatis, Cochino cum magna nos turba longè prosequente renauigamus. Et quoniam allatum e- rat, Ioannis Peteriæ Lusitani onerariam nanem appulsam esse ad portum Rimanì regni Facundam, leucas à Coehinoco quinque circiter & viginti; misit eò me Cosmus ad Lusitanos visendos: eodemque Melchior Ficeredius quintodecimo post die ad eorum confessiones audiendas, & sacrum missæ faciendum, è Bungo per- uenit. Hic dum vterque moramur, me Barptolemaus Rex Omuram ad se per nuntios euocat: Ego approbante Ficeredio me in viam dedi Iaponio comite viro selectarum Iaponicarum in primis perito, nec Christianæ religionis ignaro. Aduentu nostro Barptolemaus, qui neminem ex nostris biennio toto vidisset, val- de lætatus est. multa deinde perconsatus, addit vereri se, ne fa- miliares sui, & si quidem quibus maximè fidat, inter diuturnæ bel- lorum occupationes Christianæ doctrinæ rudimenta dediscant, itaque renouata institutione opus esse. A cœna igitur è domesti- cis suis primarios euocat, iubetque arrectis auribus nostrum ser- monem excipere. Non omitam hoc loco quædam ad huius Regis Christianam humilitatem & pietatem declarandam magnopere per-
peru-

p̄stinentia. primũ ad mensam, diu renitente ac repugnante me,
 peruenit denique, v̄t loco superiore quamuis inuitus accumberem.
 Sublata mensa, familiariter se inter me & Iaponium comitem in-
 terlocat, & studiosẽ docet hominem (eo enim v̄rebamur interpre-
 te) quam potissimũ in sententiis ad suos, quorum optimẽ norie
 ingenia, verba facere oporteat. Inchoato deinde sermone, idem in
 inferiorem locũ seorsim ac demissẽ in famulorum turbam eo
 sese consiliõ recipit, vt re ipsa exemploque suo demonstrat, quan-
 tus honos Euangelio, quantus Euangelii præconibus debeat. Ac
 prima quidem illa disputatione ex ipsis creatis naturis vnum
 esse omnium creatorem euidenter ostendimus. Tum declara-
 tum est, quæ Iaponiorum numina, quis Christianorum Deus esset
 infinita bonitate, potentia, sapientia præditus. Quæ illi cum stu-
 pentes audirent, magnopere videlicet lætabantur, sese ab ina-
 nium Deorum veneratione ad talis tantique Domini cultum esse
 traductos. Reliquis verò diebus actum de cœlesti beatitudine, pe-
 c̄tis inferorum, aliisque rebus eiusmodi, quas maximẽ neophytis
 initio proponere consueuimus. Et sanè talibus egere monitis visa
 est mihi Barptolemæi familia: nam ipsius quidem Regis in fide
 constantia planè vicit expectationem meam. Quæ viri laus eo
 maior est, quod nec ita pridem Christiana sacra suscepit, & eo
 ipso nomine à popularibus suis per summum scelus atque perfidiã
 regno spoliatus finibusque suis exactus est, vix vñ sibi relicto pue-
 ro victus quotidiani administro. quanquam deinde in regnum est
 diuinitus restitutus, rebellibus partim supplicio affectis, partim,
 cum ad sanitatem redirent, veniamque supplices peterent, in fi-
 dem receptis. Ego dies aliquot apud eum commoratus, Facun-
 dam ad Lusitanos reuerti. Ibi redduntur mihi à Cosmo litteræ,
 vt ad se primo quoque tempore veniam, inde mihi necessariò
 in Bungum esse proficiscendum. Cochino cum ergo trajeci mini-
 mẽ tuta navigatione, etenim nocte desertum quendam ad portum
 appulso duo piratarum inuasere myoparones, qui tamen præ-
 clare instructo nauigio nostro, propugnatoribus acriter dimi-
 cantibus, reiecti sunt. Cosmus interea in febrim inciderat; ea si-
 mulatque leuatus est, in Bungum ab eo discessi, tum aliarum re-
 rum causa, tum verò vt Ioanni Baptistæ nostro in eius Ecclesiæ
 procuratore succurrerem. Primo post profectionem die Xima-
 baram delatus, Ariam Sanctiũ ibidem reperio in erudiendis
 Catechumenis occupatum. Et quoniam neophyti magno con-
 cionum desiderio tenebantur, dies aliquot rogatu ipsorum in eo
 munere posui. Candidatos etiam aliquot Christianis præce-

prionibus probè institutos, sacro fonte abluimus. Tonū ego præterea & ille me vicissim inuifit, auduitque cum suis peratrentē & rebus spiritualibus discreantem. Quin etiam cœmeterio Christianorum, quod illi mirum in modum expetebant, locum idoneum, itemque nouo templo extruendo, & in alios etiam vsus, insulas tres excelsa conſtitas pinu benignè largitus est; porrò grex ille neophytorum in primis flagrat studio rerum diuinarum, quod cum alijs rebus plurimis clarè perspeximus, tum illa præsertim: Instabant anniuersaria quædam ethnicorum festa ludivè celebratam eximix, ad quæ, vt apud nos ad Corporis Christi solennia, omnes omnium ordinum homines ritu patrio conuenire consueuerant. Cum se Christiani affuzos negarent, enimuero Bonziis cærenſique indignum facinus viſum. Itaque Tonum adeunt, iniuriam Christianorum queruntur, obsecrant etiam atque etiam ne patrijs dijs & ciuitati vniuersæ, sibi denique ipsi tantam inuri contumeliam sinat. Permotus hac oratione Tonus, vocatos ad se Christianorum primarios diligenter hortatur, ludos ne deserant. Aiunt illi, se Christianis legibus prohiberi, spectaculis interesse, quæ idolorum tribuantur honoribus; proinde nequaquam affuturos. Ad ea Tonus, si minus idolis, mihi certè meisque iussis hoc date. Illi verò in proposito omnes obſtinati, Quidquid volueris, inquit, nobis facito, leges nostras nequaquam violare decreuimus. atque ita ab Tono digreſſi, in templum sese vniuerſi recipiunt, martyrium fortiter expectantes. Et sanè (vt acri sunt & vehementi Japonij ferme dynastæ natura & ingenio) mirum est Toni imperio cunctos non illico fuisse mactatos. Sed eorum fortasse multitudine territus, iussit illis renuntiare, quoniam in sua religione tam obſtinati perſisterent, quod attineret ad ludos, agerent quod probarent, se illos vltra non cogere. Quare neophyti magno opere in fide pietateque confirmati sunt. Et principibus ciuitatis Christianus quidam Leo nomine, Toni propinquus, nuper est mortuus. Is, quod ære suo templum additis liberaliter hortis extruxerat, & Christianam religionem non modò contra cæteros ethnicos, sed etiam contra ipsum Tonum, vbi opus effet, egregiè tuebatur, Bonziorum scelere creditur veneno fuisse sublatuſ. Hunc neophyti, vt muſuany ioter se Christianorum caritatem publicè ostenderent, quam magnificentissimè extulere: feretrum cum Litanijs & precibus magnæque cererum ardentium multitudine septingenti ferè neophyti lequebantur. arca vespere cõditus est circumfusa serico; postridie lapideum additum est monumentum, & lignei circumquaque cancelli, Crucibus duabus,

altera ad ostium septi, altera ad monumenti caput, impositis opere politissima. Itaque vulgò locus quotidie celebratur ac visitatur. Verùm de Ximabaranis hæcenus. Ego inde Funaium, mox veni Facundam; ibi hæc scribebam ad vos septimo Calend. No-
vembr. MDLXV.

LUDOVICI FROII AD SOCIOS
IN INDIAM.

A N N O superiore, fratres carissimi, ad vos scripsi Firando, constituisse Cosmum Turrianum, ut Meacum subleuandi Gasparis Vilelæ causa proficisceret, quod multa esset ibi messis, operarij pauci; mihiq; comitem itineris ab eo assignatum fuisse Ludouicum Almeidam. Nunc mihi, tam longa peregrinatione Dei beneficio peracta, visum est faciendum, ut ea potissimum per litteras vobis exponerem, quæ vobis cognituiucundissima putarem fore. Et quoniam totum hoc scribendi munus ita inter nos ego & Almeida initio distribuimus, ut ille iter ipsum quæque in itinere gesta sunt, ego res Meacenses & alia nonnulla de Japoniorum naturam moribusque probe comperta persequeretur; omnia peregrinatione, ego quod mearum est partium hisce præstabo litteris; vos autem maior videlicet huiusce gentis miseratio capiet; reputantes quanto officio, quanta solertia sagacissimus ille humani generis aduersarius, per speciem religionis, cætemoniis plurimis ritibusque deceptis Japoniorum mentes ad interitum perducatur ac pertrahatur. Ac primum in eorum animis prorsus extincta est notitia omnis, non modò CHRISTI liberatoris nostri, verum etiam vnius Dei rerum omnium opificis. Superstitionum verò permultæ sunt sectæ, quarum quam quisque voluerit liberum est sequi, sed præcipue duæ, quæ ab Amida & Xaca denominantur. Itaque complura visuntur cænobîa non modò Bonziorum, sed Bonziarum etiam varia corporis habitu, quippe alij internis tunicis albis, extimis nigris vtuntur, alios cineraceus distinguit color, quorum idolum est nomine Denichi. ab iis Amidani magnopere dissident. Bonziji porro ferè omnes magnificè habitant, habentq; perampla vestigalia. Iisdem cælibatus indicitur, nuptias contraxisse capitale est. In phano medio aram excitant; in ea signum Amidæ ligneum, corpore supra lumbos nudo; muliebrem in notum auribus perforatis, in rosa item lignea confidet præclara ad aspectum. Ingentes habet bibliothecas, ecenationes ad cibum vna

sumendum, aramēta seu tintinnabula, quibus ad preces ho-
rarias excitantur. Vespere præfectus certum unicuique argumen-
tum ad meditandum proponit. a media nocte ante aram templi,
alternantibus choris, quali matutinas recitant preces è Xacæ libro
nouissimo: prima luce horam vnā singuli meditando consu-
munt. mento capiteque sunt raso. amplissima peristylia cōstruunt,
& in iis Foroquiorum (hoc nōmine Iaponii quidam sancti appel-
lantur) sacella. dies per annum festos agitant multos. Sunt au-
tem Bonzii claro vt plutimum genere: namque Iaponii proceres
multiplici prole qnerari, quibus filiis amplum satis patrimō-
nium relinquere se posse disidunt, hos ferè ad Bonziorum nu-
merum aggregant. Insignis eorundem sacrificulorum est auaritia;
omnes conficiendæ pecuniæ norunt vias. Vendunt artificio miro
multa chirographa, quorum præsidio sese tutum à dæmonibus
fore vulgus putat. Mutuantur etiam nummos, quos in altera vita
multiplicato reddant fœnore, dantque cautionis causā syngraphas
creditori, quas è vita discedens scqum ad inferos deferat.

Alia est familia sanè frequens eorum, quos Ianamboxos vo-
cant, crispante ac vibrato capillo. si res vel amissus vel furto sub-
latas ita cōperiunt. Statuunt ante sese puerum, hunc dæmon
certis euocatus carminibus occupat; ex eo deinde puero: quod
auent cognoscere, sciscitantur. Horum preces in vtrāque partem
multum valere creduntur. Itaque preces eorum faustas &
quæ dirasque pretio populus comparat. Huius ordinis candida-
ti, antequam admittantur, bis trēve milleni simul montem
quendam editissimum petunt. Ibi sexagesimum diem poeniten-
tiæ nomine, ybi sese voluntario supplicio macerauerint, (quo ipso
tempore sese illis dæmon varia specie visendum offert) quasi iam
laurea donati, & in ceteram adscripti familiam, stocis quibus-
dam albis ornantur è collo pendentibus, atrisque pilcolis qui
non nisi summum capitis verticem regant: atque his tanquam
insignibus indo Iaponis prouincias peragrant, seque operamque
suam vbique venditant, aduentum suum in oppida significantes
pulsu catilli, quem secum circumferre singuli soliti sunt. Non
desunt alio nomine Genguis, qui res item furto surreptas, fure-
que ipsos per diuinatione demonstrent. Ii in præcelso montis iugo
sibi domicilium collocarunt: oris atro colore ob assiduam solis,
pluuiæ, venti, geluque patientiam. Vxores ducunt, sed non nisi
ex suo genere ac stirpe. Iisdem (vt fertur) è capite quasi cornicu-
lum quoddam extuberat. Editissimas rupes atque cacumina sub-
cunt, fluuios traiciunt maximos vnus arte dæmonis, qui vt

afelices magis in errorem inducat, iubet illos montem quendam altissimum ascendere. Hic cum miseri ad præfinitum vsque empus magnò cum desiderio præstolantur. Tum illis denique circa meridiem aut sub vesperam sese offert dæmon, quem sub imidæ pomine venerantur, tranlitque per medium eorum cœum. ex eo visio tanta in hominum pectoribus ac medullis insidet supersticio, vt nullis deinde rationibus possit euelli. Consueuerat etiam diabolus in alio quodam mōte sese Iaponiis visendum præbere. Quilibet maiore beatarum sedium ac paradisi desiderio teiebatur, conferebat eo sese, eamque visionem expectabat: denique oblatum sibi visum, eiusdem suasu, ip̄ interiores vsq; sequebatur recessus ad foueam profundissimam. in hanc dæmon desiliens, ultorem vna secum ad interitum detrahebat. paruit in hunc nodum fraus. Senem ea superstitione captum filius ab eiusmodi consilio reuocare frustra conatus, sumpto arcu & sagittis ad oecum vsque oscultè prosequitur. Comparet ibi dæmon huiusmodi specie non sine splendore quodam. Hunc senex dum venerandus adorat, adducit arcum properè filius, emissaque in spectrum sagitta, pro viro vulpem inmutata repente figura conficit. Inde fugientis cruorem bestię persecutus, ad præcipitium illud, quod dixi, peruenit, quo in imo permulta ossa reperit mortuorum, quos dæmon per eam speciem antè deceperat. atque ita & a præsentē parentem interitu, & ceteros ab opinione vsque a deo pestifera liberauit. Ad hæc locus est frequentibus Bonziorum cœnabiis admodum celebris (Coiam appellant) quorum princeps auctorque perhibetur fuisse Combédaxis veterator callidus, arteque dicendi famam sanctimonię consecutus: cum tamen diabolica planè iura legesque descripserit. Inuentor etiam fuisse dicitur litterarum, quibus nunc vulgò Iaponii vtuntur. Is cum ad senectutem peruenisset sese vltro defodit scrobe profunda quadratæ formæ, cubitorum circiter quattuor, eamque deinde senex verbis aperiri omnino vetuit, neque enim in præsentia mori se; post aliquot millies millena annorum millia virum quendam doctrinæ laude præstantissimum in Iaponis regna venturum, nomine Mirozu, tum se quoque demum e fouea proditurum: interea festum diuturnis laboribus corpus quiete velle reficere. Circa ipsius sepulcrum lampades ardent multæ e variis eò missæ prouinciis; persuasum est enim genti, quicunque in id monumentum exornandum largi ac benefici fuerint, eos non in hac modo vita diuitiis auctum iri, sed etiam in altera ipsius Combédaxis patrocinio futuros incolumes. Eius porro cultui qui sese

mancipant, intra ea cœnobia quasi claustra concluduntur, capillo in speciem abdicatæ vitæ secularis abraſo, cùm tamen ibi deinde, prout eos egit libido, in omni flagitiorum genere volutentur. in illis ædibus, quæ (vt dixi) permultæ sunt, præter magnam laicorum turbam, Bonziorum ſex circiter millia numerantur. Mulieribus aditus eò non eſt, capitali ſi acceſſerint poena propoſita. Fatonochairi præterea domicilium eſt Bonziorum. Hi magnam puerorum turbam variis artibus ad omne doli ſurtique genus erudiunt. Si quoſ eximia nacti ſunt indole, hos de regum ſingulorū edoctos proſapia ac ſtirpe, & præcerum ritibus; armorum etiam uſu, dicendique arte exercitatos, regio ornatu in alias prouincias dimittunt eo conſilio, vt ſeſe regum filios cmentiri, per commendationem ſpeciẽmque nobilitatis conciliata murui nomine pecunia, bene nummati ad ſe reuertantur. Itaque locus iſta tanta eſt apud Iaponios infamia, vt ſi quem ex ea diſciplina forſe deprehenderint, conſeſtim interimant; nec tamen impoſtores idcirco ab improbitate malitiæque diſcedunt. Iaponiæ terræ in Septentrionem adiacet ampliſſima ſylueſtrium hominum regio Ieucaſ ab vrbe Meaco trecentâs. Beſtiarum pellibus induuntur, toto hirti corpore, ingenti barba, myſtacobus maximis, quas paxillo ſubrigunt potaturi. Vini gens auida in primis, ad bella ferox, formiduloſa Iaponiis. In prælio ſauſiati, ſalitis aquis abluunt vulnera. id vñum genti remedium eſt, ſpeculum geſtare dicuntur in pectore; ad caput gladios alligant ſic, vt in humeros manubrium deſinat. Sacra habent nulla, cœlum dumtaxat venerari ſoliti ſunt. Aquita perampla eſt vrbs in regno Iaponis Geuano. illuc frequenter commeant mercimonii cauſa, itemque vicifſim ad eos Aquitani, ſed rariùs, quòd illuc delati ferè perimantur ab incolis. Multa erant præterea in hoc genere quæ ſcriberem; ſed ne ſim longior, ad Iaponiorū infanias redeo, qui ad memoriã ſui nominis propagandã illud vel maximè pertinere arbitrantur, inanis gloriæ cupidiffimi, vt quanto maximo apparatu pûpæque vitæ functi ſepeliatur. Funerum autè & exſequiarū in vrbe Meaco ritus eiufmodi eſt. Hora circiter antequam domo efferatur cadauer, amicorum turba veſtitu quàm optimo ad rogum anteit. mox propinquæ ac notæ mulieres progrediuntur amictu candido (color ille funeſtus eſt) verticolori velo caput obductæ. familiã etiã pro ſuis quæq; facultatibus ducunt, albo itè ornatu ſubſerico: quæ vero dignitate atq; opibus præcellūt, cadrina ſingulæ magnifico apparatu & artis eximiæ lætica vehuntur, ſecundo loco incedunt pedibus viri permulti ſumptuoſo veſtitu. Longo deinde intervallo

Bonzius earum superstitionum antistes auro sericòque resurgens lectica gestatur ampla & præcella pretiosi operis, Bonziis stipatus ferè triginta parasatis linteatisque, atro superindutis pallio textu pertenuissimum cineraceo quidam vestium colore (nam is quoque funestus est) accensa prælonga pinea face, demortuo (ne offendar erræve ignarus viarum) iter monstrat ad pyram. Huic Bonzii ferme ducenti succedunt, nomen continentes dæmonis eius, quem defunctus in vita præcipuè coluit: simul etiam ingens catinus ad rogam usque tintinnabuli vice pulsatur. tum chartacei duo per ampla & expansa figura canistri præfixi hastilibus, chartaceæ item rose varii coloris copiam continent: quos qui gestant, tardiori procedentes gradu, sic hastilia subinde concutunt, ut flores illi paulatim in speciem pluvie decidant, ventoque flante spargantur: cum videlicet imprem argumento esse aiunt, mortui animam ad paradisi gaudia penetrasse. post hæc autem, octo prima langvine Bonzii diuisi bisariam, prælongas arundines cum vexillis cubitalibus, quibus item idoli nomen inscriptum est, per terram aucta trahunt cuspede. Tum iisdem insignes litteris, ardenti inclusa candela, decem laternæ feruntur, obductis velq pertenui lateribus. Ad hæc iuvenes duo cinereis vestimentis pineas præferunt faculas, dodrantium trium longitudine, haud tamen accensas, quibus deinde rogo flammam incendant. Eodem vestimenti colore permulti sequuntur, verticem capitis ad operti exiguis admodum pileolis mento subligatis, è nigro fulgente corio forma triquetra, (quod apud eos honoris indicium est) iudæ schedula insignes, capiti affixa, in qua nomen eius, quem dixi, dæmonis legitur: quod ipsum quo magis celebretur, ponè certus homo tabellam ostendat cubiti longitudine, dodrantis latitudine albo velo tenuissimo tectam, inscripto ex utraque parte eodem illo nomine litteris aureis. Tum demum à quattuor viris, lectica sedens magnifica, defunctus ipse gestatur in veste candida, demisso capite, iunctisque precantis habitu manibus. ad cæterum amictum extrema toga papyracea superadditur libro exarata, quem Deus ille suus, cum in terris ageret, scriptum reliquisse perhibetur, cuius præsidio meritisque vulgò se compotes fore salutis existimant. Cadaver filii subsequuntur, quàm elegantissimo cultu corporis: quorū natu minimus pineam item fert facem ad ignem pyre inferendum. Extremum agmen est magnæ hominum multitudinis iisdem quæ modò dixi pileorum insignibus. Ut ad locum exsequiarum peruentum est, Bonzii uniuersi & cætera simul turba cum strepitu aramentorum catinorumque horæ spatio dæmonis illius nomen

magnis clamoribus inuocant. Deinde hoc maximè modo fignatum: Area quadrata satis ampla, cancellis eminentibus, & velo crassiore ita præcincta est, ut singulis in quattuor cœli plagas ianuis introitus pateat. In medio fouea repleta lignis, recto eleganti opere ex undulata materia super eam excitato, duas habet è regione mensas vario ciborum genere, (piscibus tamen exceptis & carnibus) præsertim verò caryeis, medicis malis, placentis affatim instructas. Stat etiam in earum altera vaporarium vasculum suffimenti causa prunis impositum, & lignum aquilano in disco. Vt igitur cò deuentum est, lecticæ vinculum injicitur è fune prælongo, quem, qui adsunt, certarim manu apprehendentes vociferantur, ut diximus: postea totum seprum introrsus terna lustratione circumueunt. Deinde lectica pyre superimposita Bonzius earum cæremoniarum antistes, carmen effatus, quod circumfusa turba nequaquam intelligat, accensam faculam ter supra caput in orbem idcirco circumagit, ut eo significet gyro, defuncti animam nec originem habuisse, nec verò finem aliquando habituram esse. Rotam inde faculam abjicit: hanc duo è defuncti filijs cognatisve arreptam stantes ad lecticæ latera ad Solis ortum alter, alter ad occasum, super cadaver ipsam mutuo sibi quasi honoris & officii causa ter vbi porrexerint, deinde in liquorum struem iniiciunt. Superinfunditur oleum statim, cum aquilano ligno & aliis odoramentis, prout copiar suppetant, magnæque incendii corpus in cinerem vertitur. Interea filii ad montem accedunt, & aquilano ligno in vaporarium indito, solenni suffitu parentem quasi iam ad cœlestium numerum adscriptum supplices venerantur. Adoratione peracta, merces laborum Bonziis pro dignitate persoluitur: Antistiti quinque vel decem vel etiam viginti aurei nummi: cæteris vel argentei deni viritim, vel certum eararum numerus: prandium verò paratum (amicorum ac Bonziorum turba dimissa) vel busti ministris vel pauperibus vlcerosisque relinquitur. Postridie liberi cum affinibus & amicis ad rogum reuersi, cineres, ossa, dentesque demortui in vas inauratum imposita, domum referunt, ipsumque vas veste contectum in medijs ædibus locant. frequentes adsunt iterum Bonzii ad priuatas exsequias: eademque septimodie denno repetuntur. Deinde translati certum in locum cineres terræ mandantur, quadrato imposito lapide, in quo ductis à summo ad imum usque maioribus litteris, nomen describitur demonis, quem-

cunque demortuus in vita coluerit, inde continuis diebus ad sepulcrum se filii conferunt, ibi spargunt rosas, ibi calidam apponunt, ut habeat defunctus, unde sitim leuet. nec solum die, sed mense etiam & anno septimo priuatos intra parietes eadem funebria iusta recurrunt, ingenti videlicet Bonziorum sanguina, crebrisque vindemiis. Omnino in hæc funera impensa sit à locupletioribus aureorum trium circiter millium, à tenuioribus ducentorum trecentorumve. nam quorum tanta est inopia, ut funeri sumptus desit, eos per noctem ac tenebras nullo apparatu vel pompa in sterquilinum abjectos humi defodiunt. Aliud est etiam genus funeris, quod virtutibus in ora præcipue maritima ducitur. li cum Amida sese eximio quodam culpa deuouerint, eius visendi cupiditate flagrant, mortem ultro sibi metipsi consciscunt. Ac primum emendicata per dies aliquot stipe, & in manicas indita, publice concionantur ad populum, totamque consilii sui rationem exponunt, magna omnium approbatione, tantam quippe sanctimoniam cuncti suspiciunt: deinde sumptis falsibus ad vepres ac septes, qui ad beatorum sedes iter impediunt, præcidendos, nauigium conficiunt nouum, saxisque ad collum, brachia, renes, crura, pedesque religatis, in altum prouecti, vel perforato de industria merguntur alueo, vel etiam deinceps in mare singuli sese præcipitant. Alueo vacuo confectum ignis ab amicis ac propinquis officii causa proprio separatim nauigio persecutis injicitur, nefas putantibus nauem tantis religionibus consecratam, ab ullo prorsus in posterum attingi mortalium. Sanè, dum nos peteremus Meaurum, octo diebus antequam ad Insulam Hiu peruenimus, viri sex, feminae duæ simul eo genere lethi perierant ad oppidum Fore. His deinde populus ædiculam vniuersis columnarum pinumque singulis perpetui honoris causa prope litus erecterant, & imposita baculis complura chartæ segmenta, ædiculæ toto recto delixerant, carminibus plurimis intra parietes propositis, quæ beati illius cætus egregias laudes celebrarent. Itaque visitabatur locus die nocteque supersticiosissime. Ac fortè per eos dies, dum ad quendam infantem Baptismo lustrandum ego & Ludouicus Almeida tendimus, illac nobis iter facere contigit, atque eo ipso tempore prodeuntes è sacratio quinque circiter vesulæ cum globulis precatoriis, quæ vulgo rosaria dicimus; (ad eò Christianos mores Lucifer amittatur) partim ludibrio nostram ridere dementiam, partim fœnero vultu nobis impietatem expo-

exprobrare, factum illud monumentum nulla veneratione honorilve significatione prætereuntibus. Restat ut de Bonziorum concionibus pauca perstringam. Ex his minùs crebræ quàm apud nos, certè quàm apparatissimæ. In templo permagnò cum serica supernè umbella suggestus attollitur. In eo stat ornatus sumptuosus cathedra, ante cathedram mensa cum tininnabulo & libro. Vbi concionis tempus aduenerit, ad suum quæque doctorem in varia templa frequentes Iaponiorum sectæ conueniunt. Ille suggestu ascendens, & in sella confidens, magnificè sese circumspicit: deinde indicto campana silentio, pauca ex eò, quæ diximus, recitat libro quæ mox idem fustus explicat. Sed præter hi concionatores vni ferme diserti, atque ad flectendos animos auditorū idonei: & quoniam hiat semper auaritia Bonziorum, eò potissimum omnis spectat eorum oratio, ut populum inducant spedie pietatis ad sua locupletanda cœnobla, tanto beatiorē in altera vita fore quemque affirmantes, quanto, quæ ad sœta vel exsequia pertinent, maiore pompa & impensa curant. Cumque ita multæ atque ita inter se pugnantēs numerentur superstitiones atque familiaria, in eo tamen vel maximè laborant magistri, ut sua quilibet mendacia & fabulas ita discipulis probent, nihil ut præterea verum, nihil ad æternam salutem tutum, nihil dignum quod audiatur, existiment. Accedunt alia quoque artificia, incessus grauitas, oris atque habitus dignitas, denique species omnis terrores, quibus rebus Iaponiosum pectora tantis opinionum peruersitatibus imbuuntur, tan tamque ex his fiduciam ac spem salutis æternæ concipiunt, non solum ut domesticos intraspargentes, verum etiam in publico, totaque urbe rosaria ferè semper manu pereantur, ab Anida Xacaquo diuinitas, honores, bonam valetudinem, sempiterna gaudia suppliciter postulantes.

Quæ cum ita sint, carissimi fratres, existimare potestis ipsi, quanto Dei auxilio indigeant, non modò qui in hæc loca Euangelium afferunt, sed etiam qui allatum accipiunt, seque relictis idolis ad Christum adiungunt; quippe tot à diabolo machinis oppugnatur, ita sollicitantur assiduis bonziorum dissuasionibus, postremo ab affinibus amicisque ad eò contumeliosè, molestè, acerbèque verberantur, ut nisi diuina gratia sacrificiis ac precationibus Ecclesiæ Catholicæ conciliata subueniat, multorum vel potius ferè omnium fidem atque constantiam his cerè nascentium Ecclesiarum initis valde periclitari necesse sit. Quæ magis vobis, qui salutem animarum tam vehementer expetitis, Iaponicos hosce greges præcipuè in Domino commendatos esse par est. Nos Sacaium ex itinere

hæte venimus quinto Calend. Februarias. Ludouicus Almeida quidam negotiis primùm, deinde etiam valetudine aduersa impellitus, ibi diutius substitit: ego diei non amplius mora facta, proëctus inde, Meacum leucarum tredecim intervallo perueni pridie Calend. Februarias. Aduentu meo cùm cæteri Christiani, tum Gaspar Vilela præcipuè, qui neminem è nostris Meaci toto ferme sexennio viderat, mirum in modum recreatus est. Is quadragesimum nondum ætatis annum excedit, sed cani septuagenarium iudicât, rigorum vi vehementer affecto consumptoque corpusculo. Meacensi lingua, quæ, vt celeberrimi populi regique vrbs fertur elegantissima, iam nunc vtitur ita peritè, non modò vt confessiones intelligat, sed habeat etiam conciones. Quosdam insuper libellos ad pietatem vtilis in eandem vertit linguam, aliosque deinceps non intermittit sub se ciuis operis vertere. Quod reliquum est, nos omnes Dominus pro sua bonitate perpetuò tueatur, opèque nobis ad voluntatem ipsius & rectè interpretandam & ritè exsequendam impetret. Meaco, II. Calend. Martias, MDLXV.

EIVSDEM AD SOCIOS.

X iis litteris, quas ad vos dedi mense Februario, multa de Iaponicis ritibus atque superstitionibus cognouisse vos arbitror: alia nunc de rebus præcipue Meacensibus addam hac epistola, quam puto vobis fore non iniucundam. Ego, vt scripsi ad vos antea, Meacum attigi magna Christianorum læticia pridie Calendas Februarias: incidit meus aduentus in ipsum noui anni initium, quòd hac hyeme Iaponii à Calendis Februariis auspicati sunt; varius enim est in his regionibus anni cursus; longè alia atque apud nos ratio temporum atque descriptio. Vetus est autem gentis mos, vt anno ineunte, ab die novo Lunæ adusque vigesimum, regni proceres & Bonziorum principes ad Regem quilibet suum salutandum non sine donis accellant. Ea sunt ferè magnus chartæ numerus, aurea stabella, arma effabre facta, & alia eiusmodi, atque hæc consuetudo, iam inde ab antiquis ducta temporibus, cùm in aliis omnibus regnis, tum verò in hoc Meacensi tanto diligentius retinetur, quanto Cubus honore atque amplitudine cæteris omnibus Iaponis Regibus antecellit: atque idem honos vxori quoque ipsius matrique tribuitur. Hos autem salutatores Cubus longo cubiculorum ordine admittit ille quidem in penetralia, operis eximii peristromatis iureis adornata; sed ad eorum verba salutationisque (ea loci & personæ

sonæ majestas est) nihil omnino responderet: insignibus tantum Bonziis quibusdam id habet honoris, ut stabellam, quod tenet manibus, paululum inclinet; atque in hunc modum primæ nobilitatis viri inducuntur: nam inferiorum ordinum hominibus, quamquam locupletissimis, & longè pretiosissimâ dona ferentibus; nullo pacto ad eum aditus est. Et quoniam ad viam Evangelio monendam, & existimationem apud rudem ignarumque veræ virtutis & gloriæ populum colligendam pertinere magnopere visum est, ut Evangelii præcones nequaquam exclusos inde fuisse construeret; dedit operam Gaspar, ut illum ipse quoque per idem anni tempus inuideret. ac superioribus quidem annis aulici cuiusdam beneficio potentis viri, ad Christianam religionem propensi, aliquoties introductus est: nunc verò mihi quoque eiusdem opera paruit aditus. Cubum ergo primum, deinde uxorem, postremo separatim in ædibus matrem inuisimus, honesto comitatu ad regiam usque deducti: & cum benignè accepti sumus ab omnibus: tum verò à matre humanissimè, quippe quæ non modò portionem nobis misceri iussit à famulis, verum etiam Zacaram (salsamenti genus id est oliuarum instar) de more paxillis inferram; suis ipsa manibus honoris causa porrexerit. Eam inuenimus in cœtu nobilium feminarum sedentem ante sacellum ornatissimum, in quo erat Amidæ puerilis effigies egregiè picta cum diademate, aureis è capite radiis emicantibus; mirum ibi silentium, mira modestia, mira denique domestica disciplina: vehementer dolendum ut sit, tantam indolem tantis diaboli fraudibus opprimi, orandusque sit etiam atque etiam Dominus, ut hæc tenebras Evangelii splendore præ sua infinita bonitate disiciat.

Ut eo functi sumus officio, postridie Gaspar ad neophytos reuiscendos abiit: morimur ego Meacensibus prædicare Evangelium infirmi, cum aliis, tum verò quibusdam è Cubi familia viris illustribus, qui ad nos vènitare cæperunt: ex iis tres, audito iam aliquoties verbo Domini, Baptismum à nobis vehementer efflagitant; sed idcirco differtur, ut interea melius Christiana rudimenta atque instituta percipiant. Auditores habemus mirum in modum curiosos; nullum quærendi finem faciunt, præsertim qui sunt è lenxuanâ familia, quæ omni sublato numinis metu, corporis voluptates pecudum more persequitur. ii nihil in animum inducunt credere, nisi quod cernunt oculis, manibusque currectant: quamobrem expugnantur difficillimè, nec nisi euidetibus planè demonstrationibus cedunt. Obiiciunt autem nobis inter alia; si quid est Deus, ut dicimus, idemque adeò bonus est; cur ad hoc usque tempus

celauit

elauit bonitatem suam, eamque tam serò Iaponiis declarauit: responderetur autem ad hæc omnia sic, vt contradicere nequeant: ed rante, tam densæ illis tenebræ sunt, vt insolitam Euangelii lucem vix pauci admittant: qui tamen eo sunt ingenio atque indole præditi, vt vbi verbum Dei quasi terra semen acceperint, quo tardius acceptum, eo diligentius amplectantur ac foueant. In vniuersum autē, Iaponiorū ingenia ad Christianā religionem in primis donec sunt, præstantque non solum in cognoscenda veritate sedulitatem ac studium, sed etiam in retinenda fide atque constantiam. tres quidem ii, quos modò diximus, aulici, tanta in eo genere diligentia sunt, non modò vt Christianæ doctrinæ præceptiones ac formulas suo descriptas chirographo deinseps memoriæ mandent. idque celerrimè, sed etiā quæ ex concionibus nostris audire, domum regressi in commentarios referant, præsertim quæ de mundi creatione, de immortalitate variisque viribus ac facultatibus animæ disserunt. Eos deinde commentarios offerunt Socio nostro Damiano recognoscendos identidem. Et cum eiusmodi gentis natura, tum illud quoque vel maximè Christianam causam adiuuat, quodd multæ sunt superstitionum sectæ, non solum diuersæ ac variæ, sed etiam inter sepugnantes: quo facilius est, diabolica mendacia fraudesque conuincere. Circa Meacum in patentibus campis plurima sunt idolorum phana, è quibus adii Christianorum ductu nonnulla: in iis quoddam est Amidæ sacrū ab vrbe quattuor ferè passuum millibus, a priscis Imperatoribus conditum ac subinde renouatum. longitudine vinarum centum circiter & quadraginta. ingentes habet valuas in medio. ingredientibus obicit selesuggestus, in quo Brachmanis habitu, perforatis auribus, mentoque & capite raso, ingens Amidæ statua confidet, supra statuam quasi pro umbraculo pendent excepta catenis multa magnaue tintinnabula: circa ludentium specie triginta cernuntur milites strictis telis armati; saltantes Æthiopes, anus venefica, dæmonesque teterissimi; effingitur etiā certa quadā imagine ventus, horrificoque aspectu tonitrua: ad hæc septeni gradus ad tēpli totius lōgitudinē porriguntur: in iis ordine certo dispositæ vnus Canonis Amidæ filii imagines omniño mille, hinc inde quingenæ, eadē omnes forma, ore venusto, egregiè factæ, tricena brachia totidemque manus ostentant: è quibus duo tantum ad reliqui corporis magnitudinem apta proportionē conueniunt, cætera parua sunt, duo etiam lumbos præcingunt. Singulæ porrò statuæ bina tenent iacula, pectus insignitæ septenis hominum vulticulis, corona capiti imposita cum diademate radiante. Sunt autem cuncta eius templi nō modò

figula-

simulacra, sed etiam quæ diximus tintinnabula, & ipsæ caræne magna obryzi auri copia scitè admodum ab imo ad summum vsque verticem intecta sic, ut fulgorem inuentes oculi ferre vix possunt: locus est celeberrimus, multique eò longinquis è regionibus religionis causa confluunt.

Inde passuum interuallo duùm circiter millium, collis attollitur, ad cuius radices vererem quandam academiam multis distinctam cœnobiiis tenui fluens aquarius circuit amœnissimus: multa ibi delubra, quorum in aliquibus magno cultu adoratur statua cacodæmonis, facie magis etiam, quàm apud nos pingitur, fœda & horribili. in summo autem colle ingentia tria lignea templa ligneis item columnis miræ crassitudine suspenduntur, infimo pavimento strato laterculis læuigatis. In eorum vno colossæum immanis magnitudinis Xacæ signum; singulas habet ad dextram læuamque statuas paulo minores: a tergo autem quoddam quasi folium exsurgit, ex quo sigillorum vnius palmi duo circiter millia prominent, infantesque præterea binifere quadraginta; denique latus vtrumque templi, sparis armati dæmones bini custodiunt: hæc autem aurata sunt omnia. Alterum est templum probandis & laurea donandis veteri academiæ more scholasticis destinatum. In eo pulpitum, vexillis compluribus è superiori parte pendentibus, eminet ligneum, in quod scalis tribus ascenditur, est ibi mensa cum cathedra parata magistro, qui actibus eiusmodi præsidet, itemque ad imum suggestum altera in usum discipuli; qui eo iudicio probandus insignibusque doctrinæ publicè decorandus est. templum autem ipsum lacertæ seu stellioni dicarum est, quem vulgo Deum & præsidem litterarum & eruditionis existimant: huic nulla neque ara, nec statua, ve cæteris Diis erigitur. in summo tantum laqueari, multiplicem conuolutus in spiram, ingenti orbiculari depingitur forma, ut scholastici dum eum supplices venerantur, oculos mentemque simul ad superna cogantur attollere. Tertium phæum altitudine duo proxima superans, clausum offendimus. è regione sunt ædes peramplæ, cælatura magnifica; scholasticorum id domicilium est. multa erant præterea ibidem visenda, sed imminente iam nocte reuertimur.

Hæc habui quæ ad vos in præsentia scriberem. ex si minus læta videbuntur, quod parum videlicet ad rei Christianæ amplificationem attineant; eo diligentius orandus erit vobis Dominus, ut de Ecclesiarum incrementis & rei Christianæ progressibus multa nobis in posterum ad vos, maiore cum animi nostri vestriq; fructu,

tu, spiritalique solatio scribere liceat. Quamquam post nō-
rum ab vrbe Firando discessum nō pessimè posita est opera: Deo
nippe adiuuante Iaponij sexaginta ad Christianorum numerū
iuncti sunt. Quod reliquū est, nos omnes pro suā clemētia Domi-
ni perpetuò tueatur ac protegat. Meaco; pridie nonas Mar-
tas. MDLXV.

EIVSDEM AD SOCIOS.

Vobis vos velle maximè intelligo, id hisce litteris
agam, vt Ecclesiastica primū, tum cætera per-
sequar. Quadragesimæ diebus Dominicis omni-
bus Gaspar Vilela Euangelium declarauit: quarta
quaque feria Damianus noster de Pœnitentiæ Sa-
cramento copiosè disseruit. sexta, sacro missæ per-

fecto, non destitit Iaponius puer, ex ijs quos educamus, de Passio-
ne Domini verba facere: quam in sententiā, conuenientibus no-
te neophytis, Vilela denuo disputabat, ijs præcipuè locis insi-
tens, quibus auditores ad pietatem excitari maximè possent. Do-
minica in Palmis (quoad eius fieri potuit in tanta adiū angus-
tia) Catholico more cæremoniisque transacta est. inde ex oppi-
lis finitimis atque etiam remotioribus neophyti ad indulgentias
quas à summo Pontifice datās Catholico ritu proponimus) Pa-
charisque solennia frequentes venire cæperunt. in ijs quidā cum
xoribus liberisque nobiles viri, quamquam lecticis aut equis
si, tamen assidua pluuia valde vexati, pietatis laudem cumula-
re patientiæ meritis. Vilela ducentorum ferè & quinquagin-
a confessionibus auditis, quinta feria in cœna Domini manda-
um Euangelicum de mutua dilectione publicè docuit. postea
ūm de Eucharistia suauissimè perorasset, cœlestem panem Chri-
stianis circiter sexaginta distribuit: qui cū ex intimo sensu, &
audio spiritali, copiam funderent lacrymarum, sanè quā in-
enti nos affecere solatio. in sacello intimo Ludouicus Almei-
a sepulcrum erexerat ornatissimum. in eo Corpus Domini con-
itum est, armatique custodes adhibiti. Vespere, solennibus of-
ciis persolutis, puer Iaponius in exponenda Passionis Domi-
ni serie, collecta ē quattuor Euangelistarum historiis, horas duas
time consumpsit. quæ deinde explicatione potissimū indige-
sunt visa, in ijs Vilela ex instituto declarandis immoratus est,
adens auditoribus pœnitentiā; sed calcar videlicet curgentibus:
i cū saepe aliās, tū eo maximè anni tēpore voluntarias ab sese
exas, easq; aded acerbis exigere soliti sunt, summopere gratu-
landum

landum ut sit, in ultimis hisce terrarum finibus, inter tot idolorum cultores, in ipso denique (ut ita dicam) regno diaboli, sacratissimæ Crucis tropæa, salutaremque humano generi mortem Christi Domini, tam incitatis hominum studiis, tanta religione, tam grata memoria celebrari. Maioris hebdomadæ luctū atque tristitiam ingens gaudium Dominicæ Resurrectionis excepit. à media nocte domus Christianis completa est, liturgiæ & supplicationē matutinam expectantibus. ea peracta, simul etiam Christianis aliquot Eucharistiæ Sacramento refectis, concio habita est de Resurrectione Domini Paschalibusque mysteriis. inde conuiuio excepti sunt, quod Natali die & Paschate Domini solenne Gaspar instituit eo consilio, ut quàm arctissimis Christianorum animi caritatis ac beneuolentiæ vinculis inter se iungantur. simul etiam per eam occasionem colloquia de rebus cœlestibus habita, ductaque præ dulcedine ad vesperam; quædam præterea è diuinis laudibus decantata. quo strepitu exaudito gentiles, præsertim quod non nihil de apparatu ædiculæ nostræ cognouerant, instare vehementer ut fores aperirentur: obisti non potuit: introire permultū, pleræque verò mulieres diuino quodam instinctu nixæ ante aram genibus, manibusque sublati, effigiem Christi Domini supplices adorarunt. Posthæc neophyti, qui ex oppidis vicinis ad festa conuenerant, Gaspare officiosissimè salutato digressi sunt. nunc autem id Gaspar agebat, ut sibi diuersorium conduceret prope regiam in superiore vrbis parte, quod toto iam ferè triennio frustra conatus est, ut ibi quoque posset Euangelizare commodius. Verùm satis iam de rebus Ecclesiasticis, ad alia veniamus. Ante discessum Almeida, cum tempus eius reuersionis adesset, perducti sumus vterque ad insignia quædam vrbis ædificia ac templa, quorum tanta est religionis ac magnificentiæ fama, ut ad ea vilenda ex aliis omnibus regnis peregrini Meacum ferè assiduè confluant. Ex iis nonnulla perstringam: infinitum est enim singula perlequi. Aedes igitur quasdam Cubi primùm adiuimus, eximio quodam artificio atque elegantia extructas oblectationis & animi causa. nihil ego nec in Europa nec in tota India tale conspexi. iis horri subjecti sunt cum aliis arboribus ignotis in orbe nostro, tum cedro, cupresso, pinu, malis medicis confiti: quæ omnes arbores, varias in figuras artificii manu coactæ, cameras, tintinnabula, turres, aliaque id genus plurima referunt. iam lili, cyani, rosæ, florumque tanta est copia, tanta colorum odorumque varietas, non solum ut aduenas ac peregrinos, verùm etiam domesticos ipsos atque cultores cum voluptate atque admiratione retineant. neque horti modò, sed vrbis ipsa

ipsa quoque pulcherrima. viæ latæ ac directæ, foribus arcium instar (quæ res furta & latrocinia maximè prohibet) occluduntur. in iis variarum mercium institores, opifices, ac sellularii, cum alia in usus deliciâsque mortalium, tum præsertim aurea fæbella conficiunt, sericâmq; cuiuslibet operis textrinam exercent. in medio celeberrimum Amidæ phanum cum omnibus horis diei, tum verò sub noctem clausis iam tabernis frequentissimè visitur, iactantur a populo nummi cum precibus, & simulacrum adoratur. nos eò ex hortis Cubi via longa latâque perducti, inde sumptuosissimas præfecti Meacensis nuper instauratas ædes adiuvimus; quibus item hortii coniuncti non modò arborum multitudine artificiosisque figuris delectant oculos, verùm etiam aquæ limpidissimæ copia, quæ à novem circiter passuum millibus exçisa tupe, regali sumptu perducta, lacum in hortis mediis efficit, in quo complures variæ magnitudinis insulæ, ligneis lapideisque peruiæ pontibus, vsquequaque latissimis arboribus opacantur. Inde quanquam fessos iam, ac reditum cogitantes, neophyti nos longiùs pertrahere. multa igitur prætereuntes phana, ingentem ingredimur lucum, in quo Bonziorum cœnobîa quinquaginta miræ amplitudinis, à regum & principum liberis, qui sacris addicti sunt, magnificè & sumptuosè incoluntur: facitque ipsa vicinitas, ut eorum præfecti se inuicem elegantia munditiisque superare contendant. Ex iis aliquot inspeximus obiter. Cuiusdam est ianua lignea egregio quodam artificio, longèque alia atque apud Europæos forma. hæc nos in xystum induxit stratum quadrato lapide nigro, parietibus vtrinque excurrentibus opere tectorio lævoris atque candoris eximii. Xysto novum quoddam genus horròrum prætenditur, in quibus manu facti colles è saxis ad eam rem è longinquo petitis, frutetis confiti, pontibusque coniuncti cernuntur. Solum partim arena crassiore admodum candida, partim etiam atris lapillis obducitur, è quibus passim elati maioris formæ lapides, ex imo leucoia, violas, ac flores emittunt, adèd artificiosè commistos atque dispositos, ut cum in orbem singulis anni temporibus floreat, ver ibi perpetuum esse videatur. Multa prætereo, tum ne longior sim, tū quòd ea verbis assequi me posse diffido; sed illud nō omittā, quod in reditu vidimus. In medio phano quoddam, machina lignea sculptilis variisque picta coloribus, multis forulis collocatas cōtinet libros ab vno Xaca cōscriptos. eadēmq; ut est versatilis, quem quisq; voluerit librum offert protinus. & quidem tanta est voluminum copia, ut incredibile sit, vel una ætate à multis auditoribus, vel

multis ætatibus ab vno auctore cõfitti potuisse. eorum autem vñ est maximus non in Iapone modò, sed etiam in Sionis regionibus, vnde omnis Iaponica fabulositas & superstitiones primùm existisse, atque inde paulatim oram Sinarum, Pegusiam, Bengalanz, totumque eum tractum in Bisnagam vsque peruegatæ dicuntur. Aliud etiam phanum in reditu vidimus inferorum regi dicatum, cuius præcellum horrifico truciue adspectu simulacrum regio seipso insignitum, duobus hinc inde ingentis item staturæ demonibus cingitur, quorum alter calamo describit hominum noxas, alter descriptas in tabula recitat. parietes picti varias inferorum ostentant pœnas, quibus plurimi sexus vtriusque mortales demonum ministerio cruciantur. Celebratur autem ædes hæc, augerique pecuniis ferè assidue: nunquam enim desunt, qui ad regis effugiem timore perfusi, ea ab sese tormenta atque supplicia deprecantur. Atque hæc illo die. Postero autem, Christiani cuiusdam principis inuitatu ad audiendas Bonziorum conciones in suburbana cœnobia (sunt autem exitus ex vñbe spatiandi causa gratissimi) venimus egressi, turbam virorum æquè ac feminarum cum suo quemque rosario supplicantes adspicimus; percontati à neophytis, quidnam id esset, dimissam tum concionem esse respondit. Interrogati de numero, aiunt hominès earum rerum periti, captum esse quinque circiter millia. addunt insuper, In eo templo quotannis centum diebus continuis ab vno eodemque Bonzio conciones haberi, multis magnisque indulgentiis auditori perseveranti propositis. Optatum erat nobis omnino aliquem ex his concionatoribus audire, cognoscendi maxime studio, salutæque religionis & officio transferendi ad vñ nostrum, quæ ad conciliandos permouendosque Iaponiorum animos pertinere viderentur, & quoniam allatum est, rem adhuc integram esse in alio quodam cœnobio, pergere porro illuc vsque decreuimus. eo tendentibus igitur nobis primò Guifani phanum occurrit, quod ingenti frequentia, superstitione, anniuersariis mimorum ludis, variisque spectaculis magnopere celebratur & colitur. Inde exeuntes, viam ingredimur pinis vtrinque iucunda admodum specie cõfita: simul adspicimus populi cõcursum, ad concionem citato gressu tendentis. nos vt ad locum peruenimus, moniti à Christianis periculum esse, ne Bonziji si nos adesse sentirent, concionari desisterent, occulto loco ad initium vsque concionis nõ sine magna quidè vel admiratione vel pudore substitimus è conscientia teporis ac negligentie nostræ cõcepto, cū interim vnus horum spatio auditores illi omnes ad parui pulsum tintinnabuli nixi genibus, incredibili qua-

dam significatione pietatis, rosaria manusque tollentes in cælum, in oratione persisterent, vociferantes assidue: Namu Amida Ambur. Hoc est: Da salutem Amida: quod ipsum nomen etiam domi forisque, seu emant aliquid seu vendant, modulata quadā pronuntiatione gestientes ac libentissimè sæpius inuocant. quin etiā pauperes ipsi inter emendicandum, iis à quibus eleemosynam petunt, propitium precantur Amidam. Bonzii verò ac legisperiti verba illa plebi inculcare non desinunt: Ichinem, Amidabut, Suncumet, Murioo, Zai: id est, quisquis Amidæ sanctum nomen ex animo inuocauerit, procul dubio saluus erit. Imperato deinde maiore campana silentio, ut concionator suggestum ascendit, tum nos quoque sensim irrepsimus, phanum erat ad fores usque ac porticus refectum viris ac feminis. in ipsis autem aræ gradibus multi Bonzii confidebant manibus intra togam abditis, oculisque demissis. Porro concionator claro, ut aiebant, genere, decora quidem in primis facie, aspectuque grauissimo, in excelsa vnde ab omnibus conspicui posset sedens cathedra, sericis ad talos usque perquam splendide vestimentis indutus, interiore candido, exteriorè purpureo, flabellum tenens aureum, ex libro quem habebat in mensa propositum, quædam insistit subinde recitare, tum fusiùs explicare, tanta non solum actionis venustate, sed etiam (ut Gaspar Vilela affirmabat, ejus linguæ bene peritus, & cæteri qui nobiscum aderant) orationis elegantia atque artificio, ut mirum videri non debeat, eiusmodi homines tanto in honore ac veneratione esse apud veritatis ignaros. Mihi quidem hæc apud animum meum reputanti venit in mentem, non sine sancti Spiritus vehementi quodā iustinctu Franciscum olim Xaverium tam acri studio tam longinquam hanc peregrinationem experuisse Iaponicam. profectò enim hæc gentes, naturæ bonitate ingeniique præstantia multis Europæ nostræ (quod earum pace dictum sit) nationibus antecellunt. Quod si minus magnificè de Iaponiis vel sentiunt negotiatores Lusitani, vel prædicant, id nimirum idcirco fit, quod non nisi cum populis maritimis negotia contrahunt, qui ab interioribus tantum absunt vitæ cultu, morumque elegantia, ut præ iis rustici videri prope modum possint. Itaque per contemptum syluestres etiam vulgè à Meacensibus appellantur, cum tamen alioquin ab humanitate ipsi quoque maris accolæ nequaquam abhorreant. Sed iam finis epistolæ sit, plura propediem: atque utinam cuiusmodi omnes optamus. Meacc, v. Calend. April. MDLXV.

EIVSDEM AD SOCIOS.

DE statu rerum Meacensium, & religionis Christianæ processibus ad Paschatis usque peracta solœnia, superioribus litteris ad vos fusè perscripsi. atroxam nunc fratres carissimi reliqua, è quibus facile iudicare possitis, quam assiduis vestrum omnium sacrificiis piisque deprecationibus egeamus.

Postquam à Paschali conuentu neophyti in suas domos & vicina castella digressi sunt, nos Meacensibus Euangelium prædicare perreximus. auditores minimè deerant, multi etià, diabolicis fraudibus & Iaponicæ superstitionis prauitate cōuicta, sic immutabatur afflati diuinitus, vt constantissimè crederent, in vno Christo Domino ac Redemptore nostro omne salutis humanæ perfugium esse repositum. Ventitabat etià ad nos, cum aliis principibus ciuitatis, quidam Regis Mini cognatus, vir sanè perspicax: is cum a nobis multa subinde perquireret, litterisq; responsa mandaret cōmentandi causa; tantus illi paulatim veritatis illuxerat splendor, non modò vt ipse in voluntatem Christianæ suscipiendæ religionis vehementer incumberet, sed etià spem nobis adferret fore, vt Mini regnum vniuersum ipsius opera atque auctoritate sacrosanctum acciperet Euāgelij lumen. Ad hæc, Iobeleū a summo Pontifice datū, ad felicē euentū Tridētini Cōcilii precibus ac ieiuniis impetrandum, in hac vrbe propositum est octauo ante Pentecostæ die. cuius rei nuntio in pagos & castella perlato, magno studio ac pietate sese comparauere neophyti ad tam insigne Christi Domini beneficium: & quamquam per eos dies Gaspar in febrem incidit, & ego non optima sum vsus valetudine, tamen concursu ad nos Christianorum facto, Dominica Pentecoste, imbecillitatem nostram Domino fulciente, per occasionem tam amplæ consequendæ indulgentiæ, multos & verbo Dei & sacratissimo CHRISTI corpore pauius, quod illi nimirum, vt solent, vberissimo fletu crebrisque suspiriis percepere. is erat Christianæ rei cursus, vt in tantis gentium tenebris, tantaque aduersariorum potentia, sit secundus; iamque parabat Vilela totam hanc Meacensiam obire prouinciā, & prout se obtulisset occasio, per ethnicorum pagos & oppida circumferre Euangelium; cum capitis internecis atrocissimum & post hominum memoriā inauditum facinus, quod non modò conatus nostros omnino impediret, sed etià nos ipsos in extremum vitæ discrimen adduceret. Nam Regulus Imorensiū (de quo scripsi ad vos antea) Mioxindonus, deuictis à se gentibus quibusdam potentia atque opibus auctus, ipsum quoque Cubum,

ut in pace otioque securum, & imparatum à rebus omnibus, certe
 nihil eiusmodi meruentem, imperio, quod magna cum æquitate
 regēbat, per summum scelus atque perfidiam deturbare, ac tyran-
 nidem occupare constituit: neque apud inflammatum dominan-
 di libidine animum vel Cubi virtus & probitas, vel plurima eaque
 maxima ab eodem in se profecta beneficia valere. Igitur assum-
 ptis latrocinii sociis duobus Narensium tyranno Daiondono, &
 alio quodam dynasta; cum delectis armatorum duodecim millibus
 repente Meacū iter intēdit, eo ceteriore spe rei perficiendæ, quod &
 ipse Cubi nomine vniuersæ rei bellicæ præerat, & plurimos habe-
 bat in vrbe Meaco satellites & clientes. copiis ergo prope urbē ius-
 sis opportuno loco subsistere, ipse cum fidelium manu specie offi-
 cii Meacum introit, nimirum ut quibusdam recentibus honoris
 insignibus à Cubo decoratus, ei gratias agat. atque ut quod vole-
 bat quam maximè sine tumultu transigeret, ad alia verborū officia
 illud etiam addit, ut Cubū in suburbanum quoddam Bonziorum
 cœnobium blandis precibus ad cœnam inuiter, namque circūuen-
 tum adoriri placuerat. Sed cū res parum procederet, quod Cu-
 bus de confidente prope Meacum exercitū factus denique certior,
 & suspicatus id quod erat; nō modò se Mioxindono minimè crede-
 ret, sed etiam fugam pararet, (ex qua deinde imprudenti comi-
 sum suorum consilio reuocatus est) Mioxindonus apertè ratus a-
 gendum, copias omnes ad regiam propius admonet: ac ne inex-
 piabili in suum Imperatorem ac Regem odio accensus esse vide-
 reretur, dum inops consilii Cubus cum familiaribus trepidat, præ-
 mittit ad Regiam qui palam denuntiet, se Cubi ipsius caput mini-
 mè petere, certis tantum eius cognatis amicisque grauitè inpen-
 sum, eorum potentiam ultra ferre non posse: itaque tum demū rō
 conuenturam, sequē inde cum pace abiturum, si complures proce-
 res, quos nominatim in schedula descripserat, quamprimum inter-
 fici iubeat. ad hæc tam insignis impudentiæ postulata, ira percitus
 is qui ad ea cognoscēda Cubi iussu prodierat, grandis natus adlicus
 ille ipse qui nos ad Cubum introducere consueuerat, abiecta quā
 legerat schedula, verbisque grauissimis in parricidas inuectus, ad
 extremum addit, rebus iam desperatis quoniam quidē alia ratio-
 ne non possit, certè voluntaria morte sese officio fideique suæ sa-
 tis esse facturum. His dictis regressus in regiam, coram ipso Cubo
 strictū pugionem gentis more sibi condit in viscera, & moribun-
 dus occumbit; eodem ipso leto quattuor alii, cū præ timore oc-
 clusis ianuis non admitterentur, mox in ipso regię perire vesti-
 bulo. Senis verò demoxui filius, ut patrem conspexit exanimem,

præceps dolore atque iracundia fertur in coniuratos infestus, pugnantque perimitur: tum illi pluribus locis palatio flammæ incipiunt, quod Cubus ubi sensit; certus prælio potius quam incendio mortem oppetere, ex honestissimæ grauissimæque feminx matris amplexu se proripit, vaditque cum suis armatus in confertâ hostiû aciem: ibi quàm acerrimè dimicans, ventrem hastili, caput sagitta confixus, duobus præterea vulneribus acceptis in facie, concidit super eum præliantes egregiè centum circiter aulici primæ nobilitatis viri sternuntur: quoru cû animi magnitudo ac fidelitas omnium, tum præsertim adolescentuli cuiusdâ quartumdecimum annum agentis enituit; qui cû in certamine hostes panè obstupefécisset audaciæ miraculo, eumque viuum sublato vndique clamore conarentur excipere; ille Cubum defunctû intuitus, sibiq; turpissimû ratus Regi suo Dominoque superstite esse, gladio confestim abiecto sicam arripuit, abscissoque sibi per gutture eandem sicam adegit in viscera. Inter hæc hostes, qua per incendia patuit aditus, in regiam frequentes irrumpunt; fratrem Cubi Bonzium vnâ cum matre, nequaquam vel huius sepectutem vel illius adolescentiam miserari, acerbissimè contrucidant: regia gaza diripitur: cuncta ferro flammaque miscentur: honorariæ puellæ ac pedissequæ regulorum ferè ac principum filie, & clarissimis ortæ familiis, omnia miserabiliter eiulatu gemitibusque complectes, inter obsessos armatis exitus conantur sibi fuga consulere; quarum aliquæ vestimentis etiam in illa ipsa immanitate petulanter atque procaciter à militibus exuuntur: aliæ verò ad viginti, dum ancipiti metu distractæ, hinc micantes horrent gladios, inde sæuienti perterrentur incendio; in conclaue quoddâ abditæ, quo nondum flammæ peruaserant, igne deinde grassante opinione celerius, ibidem oppressæ, atque ad vnâ omnes obsumptæ sunt. porro Cubi ipsius filia duæ ad pedes hostium prostratæ suppliciter, Christiani cuiusdam beneficio, in ædes propinquas amicorum, incolumes euasere. at mater ipsarum regina, inter ancillarum greges tum quidem elapsa feliciter, in quoddam sese cœnobium recepit, passibus mille circiter & quingentis ab vrbe disinctum; sed paulo pòst à conquistoribus deprehensa, ubi sese Daiondoni & Mjoxindoni iussu morti destinatum esse cognouit; chartam atque atramentum poposcit, scripsitque sua manu multis verbis ad filiam vtramque litteras, quarum erat clausula, viro suo per summam iniuriam à rebellibus interempto, se quoque nullo suo merito ad necem rapi: verumtamen æquissimo animo sese mortem obire, nec dubitare quin hoc totum pro suâ infinita clementia de se statuisset Amida,

quo citius ad paradisi gaudia peruenire, ibique Cubo suo in perpetuum perfrui sibi liceret. Deinde obsignata epistola, cum Bonziis apud quos delituerat gratias egisset, ad aram Amidæ perrexit: ubi manibus sublati in cælum, obtinendo indulgentiæ causa Amidam bis inuocat nominatim, & simul cœnobiarcha ad absolutionis indicium manus capiti supplicantis imponit. inde regressa in cubiculum, elatis manibus Amidam rursus appellans, à militibus iugulata est. Iam verò qui Cubo in extremo certamine affueant, eorum ædes direptæ, suburbana ædificia solo æquata, corpora simplicum ipso palatio concremata sunt. Cubi tantum cadauer, hostium permissu, à Bonziis ad rogam ac sepulturam elatum est in cœnobium, quod ille ad eam ipsam rem ingenti sumptu contruxerat. primarius autem quidam è Cubi familiaribus peregre proficiscens, cum rem gestam in itinere cognouisset, Meacum rediit illico: atque ubi regiam deletam & omnia versa vidit in cineres; sepulturæ locum restà petiit, ibique dissecto sibimet ventre super Cubi tumplum corruit. Sorores Cubi duæ sunt Bonziæ; quas quamuis inclusas cœnobio, nihilo minus aiunt peti conuiitiis atque lullibriis hostium: atque ob id ipsum à sodalibus perpetuò custodiri vigilis distributis, ne sibimet necem ex desperatione consciscant. Nos interea ciuitate ad acerbum adeò spectaculum ingenti pauore perculsa, cum domum nostram neophyti confugissent, ad preces ac Litanias conuersi videlicet, mortem expectabamus in singula pæpè momenta; nec sanè, quod Bonziorum in nos odium est, quæque eorundem apud Mioxindonum atque Daiondonum gratia & auctoritas, multum ab extremo periculo absumus; sed cum ad nos clam venisset pro amicitia scriba Mioxindoni, pectus eriens, & impietatem Domini sui grauissimè detestans increpâsq;, multis deinceps nuntiis atque interpretibus ultro citroque missis, magno vix tandem labore impetratum est, sacra iam veste cæteroque instrumēto in pacata loca præmisso, ut exsulatum nobis abire liceret. Itaque Gaspar Imorim ad Christiahos profectus est, ego paruum relegatus in insulam nomine Cangam. Atque ut intelligatis, nisi hæc tam atrox repente procella extitisset, quâ lætos Domini in ea fructus ostenderet, quo die discessimus, (is fuit sanctæ Mariæ Magdalenzæ sacer) eo ipso die, quamquam in magna trepidatione cum tumultu, Bonzius vnus, laici duo è Mioxindoni familia Baptismi Sacramento renati sunt. Quod superest, patres fratresque carissimi, vobis orandus est, etiam atque etiam Deus, ut afflictas res pro sua bonitate sapientiæque restituat: ne stultis ratiocinatoribus, & occulta iudicia Domini parum æqua lante pensantibus, plus

diabolus ad euerſionem Eccleſiæ Meacenſis, quàm Chriſtus ad eiſdem tutelam deſenſionemque valuiſſe videatur. Ex Iaponis inſula Canga, menſe Auguſto, MDLXV.

ORGANTINI BRIXIENSIS AD
SOCIOS ROMAN.

ON eram neſcius (fratres mihi cariſſimi) quā grata veſtris auribus accidere ſoleant ea, quæ de noſtro-
rum hominum laboribus arque periculis ex India
perferuntur ad vos. Quocirca prætermittere no-
lui, quin ex iis quæ hoc anno præcipuè contige-
runt, nonnulla perſcriberem, præſertim verò fel-
cem Franciſci Lupii obitum, qui vnā cum fratribus noſtris duobus
ante vnum menſem, pro conſtanti Catholiçæ fidei confeſſione, à
Mahometanis interfectus eſt: vt ſimul intelligatis & quantopere
diuino ſubſidio veſtriſque deprecationibus egeamus; & quæ maxi-
mè requirantur in eo, qui Indiçam hanc expeditionem atque pro-
vinciam expetat.

Illud igitur primū: patres duos, Ramirum & Alcarā, è vita mi-
graſſe (quos ignota quapiam in regione viuere putabamus) hoc
anno deniq; pro certo cognouimus. Ii ante biennium Iaponis re-
gna petitori, onerariam quādam in vrbe Cocino conſcenderant,
ſanè inuiti, vel quòd nauicularius vir potens, nimia lucri cupidita-
te, mercatores in ſuam vnus nauem merces imponere per vim &
iniuriam cogeret: vel quòd ob idipſum nauis injuſto pondere præ-
grauata preſſa que interitum haud obſcurè denuntiaret. Verū, vt
æquè clemens ac juſtus eſt Dominus, ſacerdotes hoſce duos per-
miſit in eodē verſari diſcrimine, quorū officium ac pia ſedulitas to-
mortalibus per cōfeſſionem ſacram expiandis confirmandiſque in
extremo ſpiritu non deeſſet. Secunda nauigatione Malacam vſque
delati, atq; inde prora in Sionas directa, cū iam in Sionis perueniſ-
ſent ſinū, atrox repentè procella cooritur, eo vento excitata quem
Typhonē appellant. Is, ex Occidentali ferme plaga violentus erū-
pens, & rapida vertigine circa orizontem rotatus, aſſiduus incre-
mentis horarum circiter viginti ſpatio circulum conficit: imperu
horribili ſæuiſque turbinibus vaſta illa æquora vehemētiffimè cō-
mouens agitansque: decumanis vndique fluctibus inſurgenti-
bus, qui inter ſeſe velut arietantes atque collifi, omnē ſalutis ſpem na-
uigantibus adimunt. Ad hanc igitur tempeſtatē adeo periculofam,
vī ingens etiam oneris iniqui pondus accederet, ſolutis carinæ cō-
pagibus,

pagibus, totam nauem æstus absorpsit, sic, vt nullæ planè reliquæ superfuerint. Erat in eodẽ cursu iuncus, (onerariæ Sinensis est gen⁹): qui singulari Dei beneficio portum tenuit, ex eo deinde cognitum est, nauem, cum imminenti exitii signum æneo tormento frustra dedisset Sinis, proprio metu laborantibus atque sollicitis, paulo post haustam fluctibus apparere desiisse.

Perculit casus is vehementer Indiæ colonos: nam & aureorum quadringentorum millium & permultorum hominum damnum est factum, complures etiam viduæ atque inopes relictæ mulieres. Neque verò, humana ratione rem æstimantibus, eius incommodi pars minima peruenisse videtur ad nos: duobus è Societate nostra viris amissis, quorum opera magno rei Christianæ vsui in hisce regionibus esse, procul dubio potuit. quamquam speramus illos eò migrasse, vbi vel maiori esse nobis auxilio suis apud Deum suffragationibus possint: neque enim parui ducendum est, in eiusmodi causa pro Christo laborantes, è vita excessisse.

Periculo simili perfuncti sunt etiam Andreas Fernandus & Ioānes Capralis: alter Sinas, alter è Sinis Iaponem petens: quorum vterque asseuerat pro miraculo haberi, si quis Typonis violentiam effugiat, præsertim verò, si totam noctem sœuire perseuerauerit: itaque in tali re nauas, desperata salute corporis, ad vota potius quàm ad armamēta; ad expianda peccata, quàm ad humana remedia solere conuertri: quippe non modò vela vis venti dilacerat, distringitque malos, & quicquid exstat ex aqua dissoluit; sed etiam ipsa nauigia (præsertim si minus onusta sint) arrepta, & in terras vsque longo tractu cōtorta affigere dicitur. Occupat autē ventus hic marium quicquid est Malacam inter & Iaponē, frequens à mēse Maio vsque ad Septembrē, quo maximè anni tēpore hæc maria nanigantur. Vos itaque, fratres carissimi, qui Sinensem hanc & Ioponicam expeditionem Christianæ fidei propugnandæ gratia optatis, comparate vos ad mortē in itinere obeūdam, sicuti obiēte duo illi priores: & contrā, putate vos iter incolumes posse conficere, quemadmodum posteriores hi duo, quos diximus, confecērūt. qui in hisce versatur orbis terræ partibus, huic nihil minus quàm de quēdo corpore laborādū est; ea quotidie vitæ pericula occurrūt. Et sanè ita constitutū & affectū animo quēque esse oportet, mortem vt omnino contemnat: nimis quippe metus & cura corporis, spiritalē & nostrū & aliorū profectum haud modicèriter impedit: quod in se quisq; re ipsa reperiri & cognoscere faciliè poterit.

Anno proximo Franciscus Viera Goam e Molucis veniens, cum paululum processisset, nauis in syrtes & scopulos incidit, factoque naufragio,

naufragio, mari sese commisit imperitus homo natandi : & his ad ima demersus , ab vrinatoribus denique semiuivus ad littus extrahitur : quò cùm cæteri quoque comites ferè omnes, aliqua etiam parte commeatus tormentorumque recepta, se contulissent , nouù eos periculum cōfestim excepit. cùm enim incolæ Mahometani à Lusitanis hostiliter dissiderent, magna eorum manus ad eos trucidandos accurrit : sed nostri in locum natura munitum sese receperant, cuius opportunitate, itemque tormentorum vsu, ab hostium incurfibus tam diu se defenderunt, quoad nauis alia Molucensis e-reptòs eo periculo Malacam abduxit. Multa Franciscus capitis pericula narrat, quæ nostræ Societatis homines in Molucis insulis ferè quotidie subeunt : mira etiam de neophytis prædicat, qui eo præcipuè anno Christianæ fidei causa crudeliter oppugnati, magna etiam ex parte variis cruciatibus interfecti sunt : cùm quidem mulieres ipsæ filiolos partim sinu complexæ, partim manu trahentes, opulentis instructisque domibus consultò relictis, per sylvas errarent ; ne susceptam recens Christianam religionem eiurare aut deserere cogerentur : aliæ verò vnà cum liberis, in IESV Christi confessione fideliter persistentes, gladiis impiorum occumberent : multi præterea adolescentuli, eiusdem fidei retinendæ causa, ingentia maris spatia trajicerent, ex insula tranantes in insulam. Atque etiam illud, idem Franciscus addebat : quo tempore Mahometanorum metu, post naufragium sese munito illo, quem diximus, continebant loco, eodem contendisse pueros, non plus decimum aut duodecimum agètes annum, qui nocturnatantes, veriti ne per imprudentiam iaculis peterentur, clamarent : Ne librate, ne librate, Christiani sumus : quorum constantia nostri ad lacrymas vsque permoti, & cæterorum quibus opem ferre non poterant calamitatem miserati, eos in comitatû suum gratulantes acciperent. Quia peritis, fratres, ut vitam vobis in hisce regionibus ponere liceat, quoniam quidem ipsæ mulierculæ puerique ad mortem pro CHRISTO obeundum exemplo suo nos prouocant.

Qui è nostris in ora Comorinensi rem Christianam præcipant, iis grauissima impendent pericula tum à Mahometanis, tum à Narsinganis, quos Battagas vocant, regionum ferme vectigalium exactoribus. Est etiam in primis opportunum & contumax genus hominum militarium, qui Nattes vulgò dicuntur. Ex iis quidam iuridicundo præpositus, cùm in templo nostro forum ageret, Andreas Fernandus, (qui Romano in isto collegio quondam versatus, est) indignitatem rei non ferens, Mahometanum inde amouere omnino constituit : ad eumque conuersus : An tu facile patiaris (inquit)

(inquit) eiusmodi munera in vestris phanis exercere Christianos? respondit ille: nequaquam. Rursus Andreas: ita ne verò; delubra vestra dæmoni dedicara nulli functioni, quæ vobis minùs decora videatur, patère permittitis: nos nostra templa vero Deo ac Domino consecrata per summum scelus profanari ac pollui negligemus? tum acriori etiam spiritu: Apage, inquit, apage te. Atque hac increpatione permotus barbarus, in præsentia excessit ille quidem, sed paulò pòst, ut erat animo elato ac superbo, doloris impatiens, armorum plus centum coacta manu rediit, ut Andream occideret: quasi verò non vnus in id facinus foret satis. Andreas autem, cognita re, neophytum comitem suum, ne quid primo illo impetu caperet detrimenti, magna festinatione in tēplo conclusit: ipse pro foribus, innixus arundine constitit, mortem expectans. & Mahometani quidem arcubus & sclopis instructi cum adessent, hortati se inuicem ad manus Andreæ inferendas, ibidēque satis diu morati, (ex quo diuinam prouidentiam in Andrea tuendo facilè intelligas) denique re infecta, nullo planè resistente, discedunt, hominē prorsus intactum atque illæsum relinquunt: ille verò eiusmodi euentu erectus & in ea sententia confirmatus est, placere Deo, ut improba illa ethnicorum iuris dicundi consuetudo & sacris ædibus tolleretur. itaque rem magno conatu aggressus, quod voluit ea tota regione perfecit. Idem cum neophytū, qui à baptismo sese Mahometanis ritibus contaminare non dubitauerit, in custodiā tradidisset; pagani ii, apud quos neophytus piaculum illud admiserat, publicis nuntiis ab Andrea petunt ut hominem eximat è custodiā, liberumque dimittat. æquum esse negat Andreas. Illi iterum ac tertio repetunt, mortem insuper minitantes, cum nihilo magis flecteretur, facta manu in hominem ire constituunt, certior fit ea de re Andreas à quibusdam Christianis monentibus ut nescio quò se recipiat: verum ipse recusat, vtrumque locū inquiens hostibus æquè esse obnoxium. Tū è Christianis quidā: Vis ne, ait, pro tua defensione populus ad arma concurrat? Nequaquā, respondit. nauigiū vos mihi dumtaxat in fugā, si opus erit, instruite. Hæc verba dum fiunt, ecce tibi repentè magna hostium multitudo superuenit; qui cum Andreā aliquamdiu circumsterissent, (mirum dictū) ne asperioribus quidem verbis eo compellato, nedum occiso digressi sunt.

Pagus est alius Mahometanorū, qui, cum acre incensumque Andreæ studiū Christianæ fidei propagandæ ferre nō possent, communi consilio, cum primū illac ei transire contingeret, ipsum è medio tollere decreuerant. verum simulatque eò peruenit, tanto eos terrore Dominus perculit, ut quasi cum ingenti exercitu

in oppidum irrupisset Andreas, ita sese abderent omnes, nec apparere quiskquam auderet in publico.

Hæc, ut dixi, atque alia huiusmodi pericula in eo tractu sunt præne assidua: ut nostri imminentibus hostibus loca sæpe mutare, sæpe etiam lintres conscendere, atque in mari pernoctare cogantur. Mahometana est natio Malabarica. il ferme piraticam exercent, Christianis maximè infesti, quòd multi iam è Societate nostra senserunt. Petrus Vaës unà cum Socio missus Damanum, præne iam absoluta nauigatione, quinque Malabarium biremes obuias cum vidisset, quàm celerrimè ad littus appulso nauigio, cum reliqua nauali turba vectoribusque descendit, nec tamen ita marurare licitum est, quin Malabares extremum agmen assequuti, viros aliquos feminasque perimerent. Nostri duo non tam pernicitate corporis aut robore, (triduanæ præsertim inedia & valetudine propè confecti) quàm singulari quodam Dei beneficio præsentique ope, ex hostium elapsi manibus, imminente iam nocte sese ignotis inuisque itineribus ac saltibus commisère. Augebant metum hinc indagantes piratæ, inde incolæ Christianis infensi; cumque totam ferè noctem errassent, denique labore ac defatigatione victus Alfonso in itinere substitit, sociumque compellans: Mibi quidem, inquit, harum gêtidum feritatem (quoniam sic placet Deo) diutius euitare non licet. Tu tibi, frater, ipse consulto. Interea se dies aperit, armatorum aduentantium manipulum adspiciunt: haud dubiam rati sibi eadem imminere; ad preces, ut in re tali, confugiunt, ambo sese victimas offerunt Deo. Sed res contrà quàm putauerant, cecidit, nam Brachmanes quidam eius regionis in primis opulentus, descensione piratarum audita, ad nostros conquirendos periculòque eximendos eam armatorum manum ultro dimiserat. ii sublatum in humeros Alfonso, ponè sequente socio, ad Brachmanem perduxerunt, qui eos liberalissimè exceptos, cibo sonnoque refectos, datis etiam præditi causa comitibus, liberos Damanum abire permissit. Eximiam huiusce Brachmanis (in tanta præsertim barbaria) humanitatem ac beneficentiam Dominus pro sua benignitate compenset. Idem Alfonso Damano Goà reuertens, in piratas denuo incidit, verùm euentu meliore, quippe à Christianis prælio commisso, biremi vna, colocibus duabus prædones exuti sunt.

Petrus quoque Martinus hoc anno Bazainum ex obedientia nauigans, in hosce Malabares incidit: à quibus proculdubio captus esset, nisi egregiè instructum, quo vehabatur, actuarium medios hostes felici conatu atque impetu perripulisset: quæ tamen res haud omnino

omnino cessit impunè: etenim nauarchus noster in ipso transitu grauius à prædonibus ictus est.

P. verò Dionysius hoc item anno tendens Cocinum, cum exitinere Mangalorem attigisset, ubi cum castris positis Lusitani urbem obsidebant Regiæ cuiusdam Christianæ nominis inimicæ, (quæ urbem deinde captam euerterunt) rogatus ut descenderet ad militis confessionem audiendam periculoso vulnere laborantis, cum iam esset in littore, barbari nec opinantes Lusitanos magna vi repente adorti, nonnullos etiam, qui erant cum Dionysio, occidit: ipse, visse ad actuarium reciperet, non minori periculo in mare se projicit, natandi peritia nulla, morrique præsentis quorundam ope subtrahitur.

In eodem exercitu versabatur cum Socio vno Ioannes Franciscus Stephanonius. is præterquam quod militum confessionibus audiendis, cum res exigeret, operam dabat, sæpe etiam hostium telis caput objiciebat suum. quippe qui, quotiescunque certandum esset, in primis ordinibus imaginem præferens Crucifixi; militibus cohortandis instaret. circa quem pugnantes cum caderent plures, incolumem semper eum diuina prouidentia præstitit.

Naves Christianorum duæ, cum ab Armuzia soluisent, in Malabares inciderunt, quarum altera capta est, altera Dei beneficio effugit, quam Petrus Touarius cum Socio item vno conscenderat.

Iam verò tres alii è nostris, in iis Melchior Nonnius, Goa Cocinum versus profecti, circa mediam nauigationem Malabaribus hisce piratis occurrunt, qui celocibus aliquot, & hippagine equis onusta, quam de Christianis antea ceperant, onerariam nostram aggredi non dubitarunt, in primis totius Indiæ grandem ac validam. Sed non paruo ipsis ea stetit audacia: victi quippe fusi que sunt, multis ipsorum in prælio cæsis: hippagine etiam à nostris recepta. Nimis longum faciam, si cunctas eorum insidias persequar, quas nemo nostrorum hoc anno expertus non est, cui quidem hæc maria navigare contigerit.

Salsetanæ insulæ in proximo sunt, in quibus ethnicorum ducenta, Christianorum duo circiter millia numerantur, in Ecclesiis quinque descripta, quibus in singulis bini è Societate rem Christianam administrant. Has porro insulas euripus bene longus à continenti disjungit. in euripi littore statio quædam est, ubi à prætereuntibus etiam viatoribus Salsetani barbari vectigal per summam injuriam exigunt. eò cum peruenisset vnus ex decem iis, quos in ea diocesi versari diximus, paucis neophytis custodiæ causa comitantibus, ut è Sociis quendam inuiseret, Mahometanorum
actui

actuariolis permultis breui temporis spatio circumuenus est. Ac primò quidem sat molli brachio de nostris conqueri incipiunt, quòd in transitu ad portorium soluendum appellere negligant: deinde, cum sacerdos mercatorem se negaret esse, nec huiusmodi oneribus obnoxium; irati nauigiola sensim applicant, neophytorum arma nonnulla sútripiunt, sacerdotem ipsum injectis manibus vi conantur abducere: quod ubi minùs è sentètia celsit, vniuersam denique feritatem ac malitiam expromunt: conris, jaculis, lapidibus hominem petunt, ingenti arrepta parma se protegentem, neophytis etiam egregiè propugnantibus: quorum vnus, cum iam eius loci præfectus grauem ictum in caput sacerdotis libreret, aliam nullam cernens defendendi rationem; ex arcu, quem habebat adductum, emissa repentè sagitta Mahometanum trahit: is continuò moribundus in mare delabitur, tum cæteri se recipiunt, sacerdote ex altera parte semiuivo relicto, parma (cuius munimèto seruatus est) locis compluribus perforata. Eo casu cognitis vicini Brachmanes in subsidium frequentes accurrunt, & quadam quasi lectica è lignis ac linreis raptim exstructa, exceptum hospitio sacerdotem, admirabili quadam humanitate, quibus possunt medicamentis curant, deinde vehiculo satis commodo impositum, ad ipsius ædem, vt inde Goam transueheretur, deportant: Goam demum delatus ex vulneribus æger, dies amplius quadraginta decubuit. Atque iam antea ille ipse præfectus alios tres è nostris ibidem interceptos, domumque suam abreptos, multis probris contumeliisque vexauerat.

Nondum vigesimus agitur dies, cum ibidem Balthasar Gagus est captus: ac Pondam perductus, à Mahometanis Præfecto regio sistitur. Expostulanti quòd vestigal sibi non solueret, & quadam alia querenti, Balthasar satisfecit egregiè. Tum ad Christianos quosdam iussus diuertere, incolumis ad nostros postero die remissus est: nimirum propterea quòd Prætor Indiæ cognita re, statim omnes huius insulæ exitus custodiis occuparat, edicto proposito ne cui prorsus Mahometano excedere liceret: multo etiam vehementius acturus atque seuerius, ni Gagus tam properè dimissus fuisset.

In eadem Salserana regione Gagus in latrones cum incidisset, summo Dei beneficio manus eorum effugit; quòd sclopus, iam in ipsum intentus, flammam è fomite non arripuit. Hoc verò tempore ea loca Mahometanis aliisque grassatoribus admodum infesta nuntiabantur, magno utique nostrorum periculo: quos tamen (vt speramus) Dominus pro sua clementia proteget. Prætor etiam,

etiam,

etiam, quò die hæc scripsi, militum cohortem ad eos fines tuendos miserat.

Iam verò de Francisco Lupio nostro quid dicam fratres? de cuius obitu è Melchioris Nonnii epistola, regionibus illis pro Societate præpositi, sic accepimus. Idoneam nactus nauem, & cum cæteris rebus, tum verò epibatis nautisque plus centum instructâ, vnâ cum fratribus, eiusdem Melchioris iussu conscenderat. iter vbius diei proquecti, postridie in Malabarium celoces quindecim incidunt. pugna committitur, quam nostra nauis, vt erat egregie ornata, ad vesperam vsque fortiter sustinet. ad extremum, intentis in prælium Christianis, tormentario pulueri casu quodam ignis admotus adeò vehemens excitauit incendium, vt primo imperu, superiore naus parte diffracta, homines aliquot in mare proiecerit. quo viso hostes nauigia propius admovent, partim vt nantes excipiant: partim etiam vt aliquid, si possint, ex vñerum reliquiis rapiant. sæuiebat ignis interea, multisque iam partibus comprehensis, oneraria instar fornacis ardebat. Vectores ac nautæ, prout ad quemque ignis accesserat, ita se quisque è naui præcipientes dare, cum vita seruitutem pacisci, nostri quattuor, etiamnum in angulo, quo nondum flamma peruaserat, continere sese, & preces ad Dominum fundere, interti quod potissimum optarent exitii genus: quippe, si eodem loco peristerent, iam iam deslagrandum: sin mari se crederent, vel aquarum vi moriendum sibi esse cernebant, vel hostium ceste iaculis, ni vellent in ipsorum potestatem venire, quos à Societate nostra præsertim capitali, odio dissidere non ignorabant. cum diutius deliberassent, rem totam denique Dei bonitati committere, ac ceteros imitari constituunt. dum igitur in alto iactantur, Franciscum è tonsura capius pro sacerdote cognitum illico Mahometani in celoces accipiunt, certi hominẽ aut vita priuare, aut à CHRISTO disungere. quærunt ex eo proinde, velintne, CHRISTO deserto, Mahometem sectari: ego verò nequaquam, ait egregius CHRISTI miles. instare illi acrius, eademque, ni pareat, strictis intentare mucronibus. at ipse fortioribus etiam oculis eadem illa respondit. qua viri constantia ad rabiem concitati ac futescentes barbari crudeliter hominem contrucidant. ille, præclaro nobis veræ virtutis documento relicto, demonis victor migravit ad Dominum. Huiusmodi triumphi ad sacrosanctæ fidei amplificationem ytinam Dei bonignitate quàm plurimis nobis obtingant.

De reliquis, duo vel eundem exitum sortiti, vel inter natandum lanceis confossi putantur. id autem ex eo conuincitur, quòd omniũ

captiuorum Indicem seu catalogum accepimus, in quibus vndumtaxat numeratur è nostris: quocirca duos, vt dixi, mortuos arbitramur. Melchior ab eodem loco abest propius; is eorum euentum clariùs fortasse cognouerit, Romamque perscripserit.

Restat quartus, Antonius Dionysius nomine. hunc ad terram enatantem prædones cur diutius persequerentur, non fuit: at quippe iam in littore ad prædam parati constiterant: à quibus Antonius, quæ gentis est impudentia & immanitas, omnibus etià interioribus vestimentis exutus, in oppidum quoddam abreptus est. Hunc Mahometani incolæ, adhuc ignari quisnam sit, in vincula catenâque conjectum ita benignè tractare dicuntur, vt nudus humi cubet stragulo culcitrate nulla, non plus scutellam oryzae quotidie in cibum accipiat. sed eum Goæ propediem affort sperabamus, quandoquidem in redemptionem est iam curata pecunia.

Nunc, quoniâ tû ex hisce difficultatibus & incômodis, tû ex aliis, quæ ad vos è lapone fortasse perscripta sunt, satis vt arbitror intelligitis, in hæc Indiæ regiones venire, aliud esse nihil, nisi dolorib' mortiq; Christi Domini causa, vltro offerre sese, modû epistolæ faciâ, & alia pericula silêtio prætermittâ, quæ maiore etiâ animi virtutem roburque desiderant. Illud vos tantûm rogo, & per commune omnibus nobis beneficium huiusmodi nostræ vocationis obtestor: vt pia quadam abdicatione rerum omnium (non omissis interim aut neglectis iis, quæ vestræ fidei curæque commissa sunt) experatis ardentè, Deumque assiduè deprecemini, vt liceat vobis, ad animas vestras & corpora eidem immolanda, in hæc loca contendere, vtiue ad idipsum in primis accommodata. Quod vt impetrent pauci, non parum tamen omnes ea petitione profecerint: etenim si Dei thronum atque præsentiam frequentare, caput vitæque vestram pro salute animarum ei deuouere non desieritis: profectò vestra ille studia non modò pro sua bonitate approbabit, sed etiam pro merito cuiusque remunerabitur. Præterea, fieri non potest ad mortem vese quispiam compareret, quin idè ab hac vita misera sese diuellat ac separet. Dicâ planiùs: quisquis pro Christi Domini gloria mortem verè & ex animo exoptat, idem nullo negotio prauas animi cupiditates coercet, quæ res ad Deum & sanctè colendû & facillè valet plurius. Itaque sic habetote fratres mihi carissimi: eos imperus animi eaque desideria, quæ fundamentis huiusmodi non nituntur, assidua precandi exercitatione coniuncta, nequaquam esse huic Indiæ legationi atque oneri paria: quippe, quo minùs

undata sunt, eo facilius variis & quotidianis incommodis labefacta subsidunt paulatim & concidunt. contra, si matura stabiliq; firmitate subnixæ fulciantur, ingruentibus laboribus atque periculis non modò non quatuntur, aut corruunt, sed etiam magis magisque confirmantur & corroborantur in dies. Quocirca obseruet etiam atq; etiam vnusquisq; se, videatq; quemadmodum ambulet: omnibus autem nobis, ad sanctam ipsius volutatem ac placita ritè exsequenda, spiritum Deus ipse virèlque suppeditet. Amen. Goa, V. Cal. Ianuarii, MDLXVIII.

FRANCISCI GASPARIS, AD IOANNEM
BAPTISTAM MONTANVM.

SUPERIORIS anni res gestas in vinea Domini scripsi ad te antea fusiùs. nunc quæ sint deinceps acta narabo. In ditione Barptolemæi dynastæ versatus adhuc est Ficeredius, vbi Christiani subinde facti complures, in iis nobiles aliquot. Cetera ex ipsiusmet Ficeredii litteris cognoscentur. Porro in hac vrbe Cochino, vbi ferme agit Balthasar Lupius, multæ confessiones per interpretem sanè magno cum animarum fructu ab eodè exceptæ. Complures etiam, insignitante id tempus pertinacia, flexère tandem animos, & præter omnium spem sese ad Christum adiungere. Præterea, cum graue instaret huic neophytorum gregi periculum, partim ab ipsomet regulo, qui à Christiana religione vehementer abhorret; partim etiam à quorundam leuitate, qui nondum erant in fide fundati; diuinitus factum est nec opinantibus nobis; vt multi primùm ad verbum Dei audiendum, deinde etiam ad Baptismi Sacramentum accederent: & hoc ipso tempore numerus augebatur in dies. Quo de genere toto quoniam ad vos puto Balthasarem ipsum plura scripturum, hæc strictim attigisse contentus, veniam ad res Amagusanas, qua in vrbe ego, & Ludonicus frater, & Laurentius Saponius hyemauius hoc anno, ipsius Amagusani Toni rogatu: qui cum Euangelii audiendi causa crebris me litteris inuissset; nec mihi, nec iis quos ea de re consului, vlllo pacto amittenda visa est adeò præclara Christianæ propagandæ religionis occasio. Fundum igitur venimus primùm. quo nomine oppidum, in primis munitum ad frequens, quidam ex Toni popularibus obtinet. Hic, vbi è navi descendimus, obuiam nobis è nobilitate prodiere per multi nō sine lectica, qua trium circiter millium intervallo ad oppidū vsque deueheret.

neque tamen ea sum vñs, quamquā id illis admodum ægre ferentibus. Bonziorum deinde cœnobio excepti sumus, vnde ipsi rñ suis idolis Toni iussu paulo antè migraverant. Huc ille nobis cū xenia protinus misisset, paulo pōst ipsemet nōs gratulabundus inuisit. Affuere mox magistratus etiam, publicè gratias agentes nobis, quod ad legem Dei prædicandam venissemus ad se. Paucis dehinc diebus in aduendis officii causa principibus, & ciuium beneuolentia concilianda consumptis; conciones in eodem cœnobio haberi cæptæ: ad quas præter cæteram turbam Tonus quoque cum arcis præfecto & aliis proceribus ventitabat, eo quidem animi sensu, vt ex iis aliquot ipso statim initio baptismū ex peteret. Sed enim diabolus in humani generis perniciem intentus, cū futuræ messis copiam cerneret, conatui nostro sese vehementer obiecit. Dynasta Xichien sis est Amagufano finitimus, cuius in ditione nonnullas habemus Ecclesias, Michaële Vazæo præfide, is ad Lusitanorum allicienda nauigla, tantisper dum eos falleret, suscepta Christiana religione, deinde per summum scelus perfidiamque deserta; dæmonis instinctu (quem sibi apparentem & spectabili forma & adorare coram & alloqui dicitur) nec non Bōziorum suasu, quos plerunque graues aduersarios experimus, cognita propensione Amagufani populi ad fidem Euangelicam; tam multiplices adhibuit machinas ad Tonum cæterosque ab ea mente auertendos; vt res tota frigere continuò cæperit. Quod ego magno meo dolore cū vidiſsem, ne in iis locis operam distius perderem, parum absuit quin re infecta redirem: sed ne nullum omnino existeret operæ pretium, placuit experiri ecquid in oppido vicino profici posset, cū aliis nominibus celebri, rum quod illic Tonus maiorem ferè partem temporis habitat: sed ibi quoque desertoris eiusdem, & aliorum Diaboli satellitum scelere aditus nobis omnes ad animarum salutem obstructos offendimus. itaque trium circiter mensium ibidem spatio per ingentes labores summamque hyemis asperitatem exacto, cū nulla iam superesset rei bene gerendæ spes; ecce tibi repentè immutatà diuinitus voluntate Amagufanus Tonus baptismum efflagitat, idque cum multis, quos imitari deinceps ex aliis quoque vicis & oppidis pluri sese ad Christianam Ecclesiam aggregarunt. in iis etiā (quod mirere) Bonzins concionator insignis, idemque princeps lecoruane familiæ, quæ in his locis hominum secta Luterianæ videlicet in Europa respondet; siquidē ad beatitudinē requiri aliud nihil affirmant, præter vnus nomen Amidæ: eiusque præstantissimis & salutaribus humano generi meritis injuriā fieri, si quis ope-

a virtutis & suā cuiusq; industriam esse præterea necessariā ducar, Conuersus ad Christū est etiā Toni filius adoptiuus, eximia spe
 ummæ virtutis adolescens: huic ante baptismum magna fuere
 cum Bonziis, & Camisama Toni vxore certamina, sed omnes diffi-
 cultates Deo adiuuante perripit amor cognitæ veritatis, & mira
 quædam animi inuicti constantia, idēque duodecimo quā re-
 natus est die, cū audisset nos professionē parare; voluit omnino
 vel minima quæque delicta sacramento cōfessionis eluere; ac mihi
 neganti opus esse, quod ē recēti baptismo emerisset ab omni labe
 purus æsplēdidus; institit nihilominus ille, cū diceret ignorare se
 quidnā sibi euenturū esset absente me. Cessi igitur deniq; incensis
 officio precibus, & aures neophyto præbui, tā scienter, tā dispositē
 singula recensenti, vt non sine stupore ego quidē oblatā eius ani-
 mo lucem & impertita diuinitus charismata recognoscerem. At,
 que hæc antequam ego discessi, postea verò (quemamodum ad me
 delatū est) Camisama accersitum adolescentem interrogat, num
 Christiana sacra susceperit, quāquam inuita ac repugnante se. Ille
 verò quod erat fateetur ingenuē, Tum indignata mulier; & suā in
 eum beneficia, & illius ingratum in se animum exprobrans, iubet
 illum vultu seuerō confestim ē sua domo facessere, neque suū in
 conspectum venire post hac, qua denuntiatione adolescēs nō mo-
 dō non exterritus est; sed etiam diserte respondit: ingenti sese ga-
 dio exilii ignominiam & incommodā pro Christi nomine subi-
 gurum, sed cū ad tēplum a neophytis nuper exstructum venisset,
 reique totius manasset oppido rumor, adfuit Tonus ipse cōtinuō,
 & Bonzio quodam nobili secum adhibito, qui adolescentem a te-
 neris educarat; multis precibus mitigata Camisama, in eius gratiā
 innoxium filium incolumi Christiana fide restituit, Cum his ergo
 manipulis Dei beneficio Bungum versus inde profectus; Fundum
 exitipere attingi denuo; prolatisque Toni litteris, quibus ad audiē-
 dum verbum Dei cunctos adhortabatur, ea fuit rerum conuersio,
 is ardor animorum, vt qui paulo antē nefario conatu prædicatio-
 nem Euangelii vel maxime distinuerant, in iis etiā quidam ē nu-
 mero Bonziorum, immutari subito sese ad nos adiuuandos epixē
 cōferrēt. Itaque diebus octo decēve, quibus ibi substitimus, præ-
 ter aliam turbam, plus viginti ē principibus ad Christum adiuncti
 sunt. Ex ædificandi præterea templi cura mandata certis homini-
 bus, tantus denique omnium exstitit motus, vt cū primum huc
 redirem, sese Christianos fore vniuersi promitterent. ipse verò dy-
 nastā Fundanus cur nomen Christo dare superfederet, id ea iſe
 asserbat, quod ē patriis legibus necesse foret sibi, dum gens tota

prophanos ritus abjiciat, publicis eorum ludis atque celebritatibus interesse. itaque baptismo in proximum annum dilato, precædi formulas interim à catechismo ediscebat. Qui in Amagusanis finibus baptizati sunt, eorum numerus in vniversum est duum circiter millium. In Bungeni autem ditione copueri aliquot: quidam etiam languentes erecti. Iam verò in ipsa quoque Xichi regione, quamuis desertore illo dynasta furente minaciter, cum aliqua facta est ad Christi gregem accessio, tum insuper edita nōnulla sunt veræ fidei ac pietatis illustria documenta. Cum enim è neophytis quidam proposita capitis pœna perterritus, quæ humana fragilitas est, à Christi nomine defecisset; id vxor eius ita indignè tulit, vt vnà cum filio sese à viri conuictu & consortio protinus remoueret, fortiter increpans: Auertat à me Dominus, vt cum eo viuam, qui mortis metu Christum ejurauerit: quo facto miser ille compunctus ipimis sensibus, & culpam agnoscens, noctu clam ad Michaëlem Vasam accessit: & effusè flens, ducensque ex alto corde suspiria, locum pœnitentiæ suppliciter petiit, paratus tanti peccati quodlibet subire supplicium: quin etiam certum sibi esse affirmans, relicta patria fortunisque omnibus, in Christianorum loca migrare, vt religionem suscepam liberius colere sibi liceret. nec fecellit fidē. nocte intēpesta ipse cum fratre ac duodecim præterea cōsiliis eiusdem focis abiit, qui omnes re familiari & agris, facta nū semēte, neglectis, vagi & egetes Christo seruire potius, quàm domi diuites, & apud Principem gratiosi ac potētes idola colere, maluerunt. Nec minor in cæteris illius terre neophytis, quāquam numero paucis tenerisque, virtus enituit. Grauius enim edictis contra Christi cultores à tyranno propositis, tantum abfuit, vt illi ab instituto recederent: vt etiam in exilium voluntarium Christianorum oppida patriis focis bonisque relictis abire, vel si res ita ferret, vitam pro Christo profundere communi consensu decreuerint: Qua cognita re, dynasta damnum simul & inuidiam veritus, reuocauit edicta: & accito ad se Michaëli nostro multa promisit.

Facta est vrbs in primis celebris, quæ hostili rabie cum alijs oppidis nuper incensa & euerfa, ac denuo propter loci opportunitatem extrui capta, paulatim speciem veteris frequentię recepit: numeratque iam nunc ædificiorum ad tria millia, cum decem millibus antea cēferetur. hic ego & Ludbuicus in transitu dies quattuor vel quinque morati, Christianos aliquot fecimus; multo plures vtrique facturi, si mensem vnum ibi ponere licuisset, is erat hominum vndique cōcursus ad nos. Ædificabat ibidem hoc tēpore templum suo sumptu neophytus quidam; totus verò grex aliquē

acerdotem magnopere postulabat: sed nemo erat quem daremus, magno sanè meo dolore: nam & illius populi inclinatio ad fidem; & ingens nationum varietas, eòdem commercii causa confluentiu, præclaram ostendit copiosæ materiem frugis. Nuper etiam dynasta quidam, decem circiter a Cochino leucis, & locum nobis templo excitando, & in parochi sumptus vestigal annuum detulit. Aliis item locis nostri ob idipsum valde expetuntur: sed tanta paucitas est, ut nedum alia querere, sed ne parva quidem tueri possimus: perit enim non vno loco Christiana res operarum inopia: quanto animi nostri mœrore non dico. magna tamen eramus in spe fore, ut Dominus pro sua clementia ac bonitate subsidium nobis aliquod tam necessario tempore mitteret: prælagiebatque nescio quo modo mēs, te quoque affuturum. optabam quidem certe vel maximè, non solum ut amicissimi viri congressu & colloquio fruerer: sed etiam ut exemplo tuo monitus ipse me recolligerem, quippe iam pridem variis curis & occupationibus valde distractus. Nobis Deus vberem gratiam & sui nominis caritatem cunctis infundat, ut omnibus in rebus ei quàm diligentissimè seruiamus, Amen. Cochinoci, ix. Calend. Octobris, MDLXXI.

LVDOVICI FROII AD ANTONIVM
QVARRIVM IN INDIAM

VA mentis humanæ peruersitate fieri dicendum est, Pater, ut quæ nobis Deus bona largitus est, ea carendo ferè magis quàm fruendo sentiamus? Id aded ex obitu Varandoni Comidoni clarissimi atque optimi viri quotidie certius ego quidem experior, cuius de incredibili studio erga nos nomenq;

Christianum vniuersum, licet sæpius te per litteras docuerim antè hæc; tamen hoc tempore, cum ille ingenti mœrore honoru omniu in bello ceciderit, faciendum mihi existimaui, ut paulo fusiùs ad te perscriberem, nam & grati memorisq; animi officium id vtrique postulat; & ipsa commemoratio laudum ipsius leuat aliqua ex parte dolorem meum; & ad celebritatem & gloriam Dipinæ providentiæ pertinere videtur, intelligi, nobis, in tam remotis regionibus inter Bôziorum insidias, & intenta in nos barbarorum tela versantibus, nõ deesse ne ex ipsis quidem principibus ethnicorum, tū nostræ salutis, tū Christianæ religionis ac fidei propugnatores acerrimos. Ac quo res tota clariùs pateat, repetā paulo altius initia ipsa & originē eius amicitia, quæ nobis cū illo intercessit. Christianus est

quidam in hoc Meacensi tractu non modò genèris claritate conspicuus, verùm etiam propter egregiam virtutem ac probitatem summa apud omnes gratia, nomine Darius Tacaiama Fidanus. Is cum pro sua in Deum pietate, proque ea necessitudine, quæ sibi erat cum Varandonò, de rebus diuinis dequè instituto nostræ Societatis esset aliquoties cum eo familiariter collocutus; hominem denique perpulit, ut concionis audiendæ causa ad templum nostrum accederet. Cum igitur ad Gasparem Vilelam vterque venisset, et ipso Catechismi exordio disputatum à nostris est horæ amplius spatio, vnum esse Deum fontem & originem rerum omnium, qui quæ videntur quæquæ non videntur ex nihilo cuncta creauerit; ac simul peruersitas & amentia sectarum Iapopicarum multis rationibus refutata est. Quæ omnia Varandonus homo ingeniosus cum & patienter ad finem vsque audisset, & tanquam rationi rerumque naturæ consentanea valde probasset, egit in præsentia Gaspari gratias, operamque suam illi benignè admodum detulit. & quoniam certis de causis erat ei confestim in regnum Vomi (quæ ipsius fuit patria) redeundum, ad extremum adiunxit, ubi vacaret, se ad audiendum Dei verbum esse rediturum. Sequuta deinde Cubi cædes est, cumque ab iisdem coniuratis, qui Cubum oppresserant, crudelissimis hominibus, & Christianæ fidei inimicissimis, nos quoque ad necem inquireremur; fuga nobis coacti consulere, multis pergratis locis, ad urbem Sacaium denique venimus, ut ibi tuto loco, & Meacensi diçioni finitimq, bellorum exitum & occasionem aliquam redeundi Meacum exspectaremus. Interea Varandonus, cuius animo altius insederant quæ de vno cæli terræque Domino ac Deo nuper audierat, mirabiliter ausus plura discendi, perijt à Dario Tacaiama per litteras, ut à Gaspare Vilela Iaponium aliquem Diuinæ legis interpretem suo nomine postularet. quod ubi Gaspar cognouit, misit ad eum protinus Damianum, in erudiendis Iaponius popularibus suis in primis exercitatum, qui dū magna spe rei bene gerendæ concepta, Vomim iter contendit, eo ipso tēpore demortui Cubi frater Canadonus Voiacata, elapsus è coniuratorum custodia, ad Varandonum opis implorandæ causa confugit supplex: quem ille non modò benignè exceptū ingenti sumptu & munificentiâ plus annū in arce sua Coca fouit atq; custodit, magno ob id ipsum ære alieno cōflato; sed etiā, ut in fraternū imperiū restitueret, finitimos Reges nationesq; circumire atq; omni ratione sollicitare nō desit, quoad Nubunanga Rex Voaris, armatorū quinquaginta millium exercitu cōparato, & Mioxindoni & Daiondoni, qui cōiurationis principes fuerant, repressa audacia, quæ dicit exulem, in fr-

ternis opibus & gradu honoris amplissimi collocauit. Id fuit causa, cur Varandonum absentem patria, & rebus grauissimis occupatum, Damianus inuenire, ac per otium (vix sperauerat) religionis Christianæ mysteria docere nequiverit. Venit deinde Sacaium. Varandonus vna cum præcipuis ducibus exercitus Nubunangæ, cumque apud eum esset etiam Darius Tacaiama, tempus opportunum ratus Meacensis Ecclesiæ subleuandæ: Varandonum docet, occiso priore Cubo, nos etiam factione Bonziorum per summam iniuriā pulsos Meaco, nunquam postea redeundi potestate impetrare potuisse, neophytorū gregē, paulo antè ab idolotri seruitute ad cultū vnius veri; Dei traductū, orbem pastoribus in luctu & squalore jacere, de nostra magis quam de sua salute atq; incolumitate sollicitum. orat & obsecrat, vt dignum se spissq; rebus gestis patrociniū nostri suscipiat, seq; pro æquitate ac iustitia perditorum hominum sceleri furorūque opponat: id si fecerit, magnam non à Christianis modò, sed etiā ab ipso Christo Deo gratiā initurum. Quæ vbi Varandonus audiit, alacritate mirabili delatam ad se causam recepit illico: meq; confestim (nā Gaspar in Bungā iampridē euocatus abierat) ad se nocte eadē accersit, ad quē cū adissem, tanta sum ab eo non dico comitate, sed veneratione acceptus, vt in cōfessu principum (quod Europæi nostri vix credant) de sella mihi quamvis enixè renitenti discesserit, aliæque more patrio signa summi cuiusdam honoris habuerit. Mecum ego Laurentium nostrum adduxeram: quem vbi Varandonus Iaponium cognouit esse, conuersus ad eum: Quin, inquit, nisi incommodum est, mihi & proceribus hisce de Christiana lege deque vno rerum omnium conditore aliqua exponis: Tum ille, quā est facundia præditus, in eam sententiam ita copiosè tanta cum auditorum attentione disseruit, vt in mediam vsque noctem sermo protractus sit. cū perorasset, eius orationē & argumēta magnis laudibus Varandonus extulit, & simul nostrā causam principibus, qui aderant, ex animo commendauit; quos ego cū officii causa postridie conuenissem, nō modò me perhonorificè accepere singuli, sed etiam suum omnibus in rebus mihi studium operamq; benignè polliciti sunt. Ad hæc Varandonus, qui Sacaiani populi tumorem & superbiam nosset, nec ignorares, nos ex quo tempore Meaco sumus exacti, quasi profugos & abjectos homines vulgò cōtemni; ad conciliandā nobis auctoritatem & gratiam: semel iterumque honoris causa domum nostram non dubitauit venire, tanto stipatus grege amicorum, vt multitudinem via ipsa non caperet. Quin etiam Fabiam Reoqueium indidem Christianum primum virum, quod nos in eo exilio ben-

gnè fouisset, accersitum ad se non modò magnopere laudauit, gratiasque egit illi mirificas, verùm etiam hominem de suo liberaliter admodum muneratus est, addens insuper, quicquid in nos offi-
ciii ac beneuolentiæ contulisset vel conferret in posterum, id se perinde gratum esse habiturum, ac si totum in semetipsum collatum fuisset.

Post hæc Meacum reuertit: paucisque diebus interiectis fecit me per litteras certiorē, se de reditu nostro cum Nubunanga & nouo Cubo transegisse: itaque Darium propediem ad me reducēdum esse venturum. itaque factum est; quanto neophytorum gaudio, tu ipse existimabis, cum id propter aduersariorum summā gratiā atque potentiā sperare vix iam ullus auderet. Tandē igitur veni Meacum, & quoniam ædes nostras quidam tribunus militum occuparat; diuerſi ad Christianum ciuem Meacensem, Antonium nomine, virum in primis honoratum ac nobilem: statimque nos Vatandonus ter deinceps inuisit, hospitiūque nostro item, vt Sacai fecerat, dedit munera, ac petiit, nos ad aliquod tempus habere domi ne graueretur: intellecturusque breui Christianos quanta cum fide curaue Vatandonus Patrum negotia transegisset, quæ tanta significatio beneuolentiæ dici vix potest, quantam nobis apud illos existimationem attulerit. Nec ita multo post (sanè præter opinionem infidelium) quæsitum ipsemet me magno comitatu deduxit in regiam, fecitque & effecit omni artificio, vt inspectantibus & tabescentibus Bonziis, in magna principum frequentia, cum à Nubunanga tum à Cubo quàm honorificentissimè admitterer. Ad hæc, nostræ non modò mansioni & incolumitati, sed commodis etiam & ornamentis per litteras regias diligenter curauit: quæ quoniam ab ipsis etiam ducibus, atque à principibus Bonziorum, non nisi magno auri argentiue pondere comparantur; cum idcirco Vatandonus insciente me ad Nubunangam decem auri laminas iustæ magnitudinis attulisset; negauit ille subsidens in tali causa opus esse muneribus; decretum ipsemet, quæ maximè veller formula scriberet: se id confestim suo chirographo muniturum. Tum ille tanta regis in nos propensione animaduersa, scripsit non modò vt nobis tutò Meaci habitare liceret; graui pœna proposita, si quis nobis negotium facesseret; sed etiam vt ædes nostræ ab hospitio militum (qui ferè in templa & canobia diuiduntur) ac præterea vti vicinitas nostra tota à vigiliis obediendis præbendis ad munitionem operis, aliisque id genus oneribus esset immunis. quæ omnia cum à Nubunanga & Cubo, quamuis contrariis aduersariis, impetrasset; subscripta diploma

mata (quorum ipse in suo tabulario exemplum retinuit) magna sui animi voluptate vocato ad se Laurentio tradidit; pollicitis insuper, se daturum operam, ut Tribunus ille, qui nostras occupauerat ædes, iampridem a Christianis desertas, excederet: idque multis adhibitis internuntiis tam diligenter curauit, ut ille denique in superiorem vrbis partem ingenti populi admiratione migraverit.

Multo deinde post, cum Rex Micaua inuisendi Cubi causa Meacum ingenti comitatu venisset, exceptus est non ita remoto ab æde nostra dispersorio. cumque, ad accipiendos amicos eius, quotquot erant propinqua Bonziorum ædificia occuparentur; veritus Vatandonus, ne quid nobis quoque molestiæ exhiberetur, scribam suam & aliquot præterea è familiaribus misit ad ædes nostras, qui speciem præberent occupati iam ab se hospitii: quæ res utique nos ab omni eiusmodi incommodo liberos præstitit. neque verò id ipsum egregiæ benevolentiæ commentum ille significauit nobis; è scriba deinde cognouimus ipsius conscio secretorum. & sanè tum hisce, tum aliis in rebus, quæ vel ad commodum vel ad dignitatem nostri ordinis pertinerent; tanta fuit eius diligentia & amor in nos; non modò ut preces nostras, verum etiam voluntates suis ipsemet fidelissimis consiliis, officiis, benignitate præteruerteset.

Quandiu Nubunanga Meaci commoratus est; ad eum ego de Vatandoni sententia aliquoties accessi, tam facili mihi ex illius commendatione aditu ad regem, ut multis interdum dynastis & principibus Bonziorum ad limina præstolantibus, ego extra ordinem intromitteret. Sed cum proximè ad regem sub eius protectionem adissem, longa illa disputatio, de qua scripsi ad te antea; de immortalitate animorum incidit mihi cum Nichioxine Bonzio, viro in primis disertò, & propter egregiam rei militaris petitiâ (neque enim hoc sacerdotum genus abhorret a bellicis artibus) magna apud regem auctoritate. ex quo certamine cum ille rûpiter victus abiisset; in eam exarsit rabiem, ut nunquam ex eo die perniciem nobis moliri desierit. cuius furori & amentię cum locis omnibus aperte sese Vatandonus non modò consilio, sed etiam armis opponeret, nec illum usquam consistere pateretur; superatus ille viri constantia, ubi se viribus imparem sensit; omni deinceps dolo & insidiis grassari constituit. Dissimulata igitur in tempus iracundia, falsis criminationibus circumuentum Vatandonum eo tempore ægrotantem, aded artificiosè & callidè apud Nubunangam accusauit, multis diaboli satelliti-

satellitibus in eius flagitij societatem adscitis; vt Rex mēdacij coneratus, adeuntem ad se valetudine recuperata Vatandonum non modò aditu congressuque per summam ignominiam arcuerit, sed etiam aureorum viginti millium annuo redditu, & nobili in primis arce multaris. Quo ille tam insigni accepto incommodo, tantum abest, vt quicquam idcirco de suscepta in nos beneuolentia studioque remitteret; vt etiam palam discitaret venientibus ad se consolandi gratia principibus, præclare verò secum actum esse, cui nostra caula in tantam calamitatem incidere contigisset: atque adedò, quo illustrior esset amor ipsius erga nos, quamquam tanta facta & rei familiaris & dignitatis imminutione; tamen diligentius etiam quàm antea, vbicumque opus foret, nobis omni ope curaque affuturum. Interim ex altera parte Nichioxines, & cæteri Bonziorum anùstites, oppressa innocentia impmè volitare; nobis ferrum flammamque minitari, de templo nostro funditus euertendo, serendoque ibidem sale per ignominiam perduellibus constitutam, in suis cœtribus multa iactare: nec tamen cessit illis ea res è sententia: nā & Nubunanga Cubusque nos nulla nostra culpa aut domo aut ex vrbe pelli passi non sunt: & machinationis eius artifex Nichioxines, iusto Dei iudicio compluribus eiusdem flagitijs ac facinoribus patefactis, haud ita multo pòst à Nubunanga multis verbis male acceptus, & omni dignitate spoliatus est: & anno vertente Vatandonus cùm ad Nubunangam, qui tum fortè Meacum redierat, sordidatus venisset: Diuino prorsus beneficio, amicorum deprecationibus ad causam dicendam admissus, tantam suæ cladis misericordiam exciuit, vt illum Rex, viri meritis & probitate perspecta, in pristinum gratiæ locum restituerit, & insuper dena aureorum millia ad viginti, quibus antea fruebatur, addidit.

Iam, qui apud alios causam nostram tam diligenter agere solitus fuerit, qui ad potentissimos Reges aditum nobis tam studiose munierit, qui denique pro nobis fortunarum & capitis discrimen adiecit; ineptum arbitror explicare quàm benigne quàmque honorificè nos accipere consueuerit ipse venientes ad se vel Meaci valde remoto à nobis loco, vel in suis extra urbem oppidis aut arcibus habitantem. Qua ille cura cauebat exceptis hospitio, ne quid nobis omnino decisset! quàm familiariter nos in ipsis ædium penetralibus, quo paucissimis è familia patebat introitus, vnà cum vxore liberisque adhibebat ad mensam! quoties, rei Christianæ causa iter habentibus per infesta latronibus loca, nobis equos & corporis custodes attribuit! quàm sæpe xenia misit hu-

manissi-

manifestissimè! quam suauiter si quid vicissim ad illum nos allatum ex Europa vel ex India mitteremus, quod Nubunāgæ vel Cubo gratum fore intelligeret, remissum id ipsum ad nos, monuit ut illis potius opportuno tempore largiremur! Neque verò nobis fauebat ille tantummodo: sed etiam Christianam rem tanto erat ardore complexus, ut de Diuinæ legis præstantia, de sempiternis post mortem præmiis atque suppliciis, de virtutibus Christianis in cœtibus principum ferret ipsemet ex occasione sermones. Quinetiā multos, dum esset Meaci, per causam inspicendi horologii, ignotæ in his regionibus machinæ, domum nostram adductos, eadem opera sacris concionibus admouebat; atque ubi peroratum esset, summam totius doctrinæ iterabat ipsemet, præcipuis locis insistēs, & Bonziorum fraudes & errata redarguens.

Iam verò neophytorum, quos omnes fratrum numerabat loco, defensionem ac patrocinium quam ex animo suscepisset, cum aliis plurimis rebus ostendit, quas ego, ne longior sim, consultò prætereo; tum verò insigni quodam pietatis & iustitiæ documento. id fuit eiusmodi: Vetula quædam erat de grege neophytorum, Dominica nomine, cuius filius in templo nostro ministrare consueuerat; hanc ethnicus nescio quis potens cum de quarundam ædium possessione deturbare per vim & injuriam conaretur, confugit illa supplex ad Varandoni fidem, cuius deinde beneficio quicquid cupiebat, obtinuit. sed prima luce ad eum profecta, dum expectat ad fores, pueri quidam è Varandoni familia rosarium, quod de more muliercula percuttebat, interea per ludibrium, ut sit, vellicare; stanneam itunculam è rosario pendentem abripere. cum illa indignari, & impietatem facti muliebriter accusare. contra pueri quo magis irritatam vident, eo instare acrius, & illudere. cum strepitus inualesceret, exaudit è cubiculo Varandonus feminam quiritantem. quærit continuò, quid sit rei. proteruitate puerorum cognita, iubet ex iis tres protinus comprehendi; seuerè admodum increpans declaraturum se, quantopere velit Christianos omnes ab omni contumelia tutos, domi suæ præsertim, cumque dubium esset nemini, quia grauitèr esset in eos animaduersurus, muliercula primùm pro illorum salute deprecari; cum nihil ipsa proficeret; monitus ego statim ad eum mitto Laurentium: qui cum nihilo magis hominè placare potuisset; ego ipse denique ad illū accessi: multisq; rationibus iracundiā mitigare conatus sum, sed nec vetulæ preces, nec Laurentii legatio, nec nostra contentio flectere animū hominis valuerunt, quominus vnus ex iis, quippe notiore petulantia adolescētulū, in arcē suā ab urbe am-

datum,

datum, capite plecteret. tantam ille venerationem rerum diuinarum, tantum cultum religionis imbiberat. Denique, ut finē faciā, Christianos omnes omnibus minimis maximisque rebus fouebat sicuti liberos indulgentissimus parens. Miretur fortasse quispiam, quæ res catechumenum eò pietatis ardorisque prouexerit. Primū, ut ego quidē arbitror, insita illi cōstantia, & bonitas tam insignis, ut fortes viri permulti, relicto vberiore stipēdio, ad ipsius ductum & imperium sese vltro conferrent: deinde ac multo etiam magis, frequens auditio & cogitatio verbi Dei, cui, quoties per bellicas aliasque grauissimas occupationes licebat, aures dabat quā studiōssimē. captus erat quippe vehementer honesti pulchritudine, & Christianæ fidei veritatē & excellentiam magis admirabatur in dies; & sanē, cum primū ei Laurentius eternitatem animæ & varias ac multiplices eiūsdē vites exposuit, stupore propemodum artonitus Varandonus, qui ad eam diem in hæresi fuisset Ienxuano- rum, qui nihil omnino post mortem superesse opinatur, palā exclamauit: se tum demum ex, quo ea didicisset, hominem sibi videri: antea quidem in tantis errorum tenebris infra ipsas pecudes iacuisse miserrimum. atque etiam Tacacuquim (id arcis nomen) eundem Laurentium ad se magnis precibus euocauerat, quo commodius catechismo vacaret: eoque probè peracto, Christianæ militiæ obligare sese baptismi sacramento decreuerat. sed hæc parantem & assiduē meditatem oppressit mors illi immatura, Christianis omnibus luctuosa; quem tibi casum exponam, ut potero.

Iquenda est regio finitima ditioni Varandoni: quam regionem bellicosi admodum incolunt populi. in eius limite cum Varandonus castella duō excitasset: non tulit factum Iquendæ regulus, exercitu repentē coacto, primū omnium præmia pronuntiavit aureos annuos M D. si quis ad se caput Varandoni rerulisset: deinde verbō postridie ad vnius ē castellis oppugnationē tetendit infestus. Quod ubi lēnsit præfectus præsidii Darius Tacaiama, citato equo misit protinus nuntium ad Varandonum in arce vicina Tacacuqui morantem. is cognita re, quas habebat eo tempore copias, præcipiti agmine ducit obuiam hostibus, ducenti eius latera stipabāt lectissimj viri: cum his intrepidus antecessit, reliquos opinione sua pauciores (haud plus quingenti fuere) cū filio subsequi iussit. Hostis comperta paucitate nostrorum, veritus ne si Varandonus idipsum resciret, omīssa pugna se in castella reciperet, maiorem partem exercitus iubet occultè confidere ad montis radices: cæteris imperat, Varandonum ad certamen eliciant. Ut propius ventum est, Varandonus puniceo insignis galero, quem dono a Lusitanis acceperat,

erat, ardens cupiditate pugnandi. non expectato subsidio, cū sua cohorte dumtaxat, ex equo desiliens (neque enim equites in lapore pugnare mos est) sese in aduersos ferociter intulit, neque antè prouidit insidias, quàm consurgente vndique multitudine circumfusus est. Pugnarum vtrunque acriter: quoad Vatandonum multis acceptis vulneribus egregiè dimicantem obruncauit ex hostibus quidam, cum quo gradum fortè contulerat; verùm is quoque lætaliter saucius, dum certa pretii spe caput asportat, paucis confectis passibus moribundus occubuit. reliqui stipatores Vatandoni ex præcipua nobilitate ad vnum omnes cæsi. Qui erant in subsidiis, cū se longè impares cernerent, fuga repentè dilapsi. Vatandoni filius in arcem Tacacuquim cum admodum paucis confugit. hostes victoria vsi, vastatis agris, villis incensis ad arcem castra posuere; ego quo die malè pugnatum est, eram in insula Sanga, iis ipsis locis ita propinqua, vti fragorem tormentorum exaudirem. sed nihil tale suspicanti mihi tristis adest repentè nuntius, Vatandonum cæsum esse cum suis. id vbi Meaci cognitum est, Organtius Italus & Laurentius Iaponius, Bonziorum insolentiam veriti, neophytorum hortatu omnem apparatus sacrorum in tutum asportandum curarunt. ego ne quid aduersarii contra Christianam rem audacius molirentur, quo ipso die hæc scripsi, manè Laurentium ad Nubunangam & amicos ipsius cum muneribus miseram. omnino turbulentæ erant res: multi circumquaque inimici: neophytorum grex metu ac mœrore perculsus, auxerat inuidiam obitus ipse Vatandoni, & rumor improborum scelere dissipatus: omnes, quicunque nos foueant, tandem iratis Diis funditus interire. Nos in tanta solitudine periculisque vna scilicet fiducia bonitatis Diuinæ sustentat: quam quo magis magisque demereamur in dies: uas, pater optime, fratrumque omnium pias pro nobis deprecationes & sacrificia vehementer expetimus. Meaco, I V. Calendas Octobris, M D L X X I.

EIVSDEM AD ANTONIVM QVADRIVM IN INDIAM.

QUANTA esset rerum perturbatio, qui Christianorum dolor ex obitu Vatandoni dynastæ viri fortissimi nostri-que amicissimi, nuper ad te fusè perscripsimus. Ex eo die insperata quædam, eadèmq; cū ad muniendam Euangelio viam, tum ad leuandum mœrorem nostrum in primis accommodata existere, quos ego euentus hac epistola persequar.

Quod ipsemet nostri iam pridem, Frenoiama excelsus in primis est mons, nouem circiter millibus passuum ab vrbe Meaeo situs orientem. In eo monte Rex quidam Iaponis, patriæ superstitione appime deditus, ante annos octingentos templa construxit ad tria millia & octingenta, ædibus adiunctis dumtaxat in vsum Bonziorum, qui legum ac disciplinarum in studio versarētur. quod vt sine ulla interpellatione quam commodissimè facerent, non modò turbas ac strepitus omnes agricolarum inde remouit: sed etiam vicos duos, vnde omnia necessaria peterent, ad montis radices edificauit, superum inferumque Sacromorum, (id locis nomen) vndeque Bonziis insuper, tertiam ferè partem vectigalium Regni Vomensis attribuit. Quod opus ab illo Rege fundatum, postea impensius adiuerunt, quòd vniuersæ Academiæ summo cū imperio præponi solitus est aliquis vel ex filiis regis, vel quā arctissimè certè cū rege affinitate cōiunctus. Itaque in tantā amplitudinem excreuerat olim Academia, tantumque illi honoris & auctoritatis accesserat, nō solū vt Meacensis omnis iurisdictio illorū hominum arbitrio regeretur, sed etiā vt omnes ferè Iaponicarū superstitionum interpretes ducēsq; sectarum inde, tanquā ex perenni fonte vel seminario quodā, existerent sed imminuta paulatim regia potestate, rebusque (vt fit) bellorum iniuria ac vetustate labeatibus, ingens ille templorum numerus, quæ sexdecim dispersa cōualibus antea visebantur, ad octingentā vel paulo amplius rediit, ac simul Bonziorum illa qualiscunq; disciplina sensim ita soluta est, vt omni abjecto pudore sese turpissimis voluptatibus flagitiisque dederint: atque ad armorum vsum ac latrocinia studio doctrinæ religionisque cōuerso, cū alia multa per vim nefasque patrarent; tū verò annis ab hinc septem & triginta Meacum urbem, ingenti facta hominum cede, pænè totam incenderint. Verū iusto Dei iudicio, cū præsertim allatum ad se CHRISTI Evangelium obstinata respuerent mente, contigit anno superiore, vt graui bello inter Nechienis Regem & Nubunangam exorto, illius copias Bonzii recto & comitatibus iuuerint, Nubunangam verò præter ceteras iniurias etiā transitu prohibuerint. Quare ille maiorem in modum offensus fremensque, pactis cum hoste induciis, in regnum Voaris sedit, ac primū Bonzios eius regionis Ieoxos (qui dicuntur) castellis omnibus exiit, & quotquot viuos vel ex ipsis vel etiā ex eorum popularibus capere potuit, omnes cruci suffixit: deinde aucto exercitu, victoricia signa repente ad Frenoiamam ira stimulante conuertit. Tum primū temerarios Academicos, & omnia sibi secunda pollicitos, verus belli terror inuasit, pænitusque laselli-

Nubunanga; cumque se viribus longe inferiores cernerent; missis legatis, magno primum auri pondere, deinde loci religione utrique numinum placare comati sunt Regem: quibus ille cum respondisset; nec se pecuniae cupidum, sed vindicem scelerum & ultorem iniuriarum adesse: nec inanum Deorum vlla terreri formidine; tam illi ut in se trepida, contra hostium impetus omni ratione se comparant. Erat in ipso montis vertice templum Quatoni dicatum, quem deum vel demonem potius miro cultu veneratur Iapone toto cetera gentilitas, plurimique mortales fortuna peregrinatione suscepta eodem assidue confluebant, quod persuasum haberet ab illo Deo longioris vitae spacia, bonam valetudinem, firmitas impetrari: Frenoiatani vero Bonzii sacra quotannis eisdem ludos ingenti apparatu sumptuque persolvere soliti sunt, quibus continuè in urbe Meaco Gibonis solennia succedebant eo pompe ordine, hominum frequentia, commentis artificum, ut satis appareat æmulum diuinæ gloriæ Satanam, in his locis, anniversariam apud nos corporis Christi celebritatem effugere voluisse. In illud igitur montis cacumen & Bonzii & è proximis pagis promissis turba sese recipiunt: stationibusque dispositis, hostem ex eo loco prohibere constituent. At Nubunanga Sacomoto & Catanaicis cum incolarum interuentione iaculis euerilisque, montem ipsum Frenoiatani, ne quis è numero Bonziorum elaberetur, oronâ circumdedit. deinde instructum exercitum in eos aduerso liuo submisit: restitère aliquamdiu è superiore loco Bonzii: urgente dein multitudine hostium, effractisque claustris, & superata munitione, trucidati ferè omnes: ac simul, iniectis maximo ac nobilissimo templo facibus, ea tota moles horribili prorsus incendio conflagravit: atque id ipso die festo Michaelis Archangelis, 3. Cal. Octob. ut ad hostes Christi defendos, tollendaque prorsus illa requiritæ cubilla, & scelerum officinam, princeps militiæ celestis præsentis ope affuisse videatur. Postridie verò, qui dies suis natalis Beati Hieronymi, Nubunanga circummisso milite, latrantes ferarum instar Bonzios, qui prælio superfuerant, protractos dumetis aut specubus interemit. sub hac domus eorum direpta, ana plus CD. cum omni sacrorum instrumento pariter concremata, ingens omnibus circa nationibus terror incussus. Meacum ein Octobri mense inuente victor Nubunanga se contulit, Hilego & Organtinus ad eum officii causa cum adissemus, non modò omnes ambo accepit, verum etiam (quod vix credat quispiam) se in nos peramanter effudit. Quod superest, te Pater etiam breviter, ut nos eorumque Iaponicum gregem hunc cuius &

sociorum piis deprecationibus & sacrificiis adiuuare ne desinam
Meaci, Natali die sancti Francisci, MDLXXI.

Scriptis iamdiu litteris necdum daxis, alia quædam interim o-
nenere; quæ ego ad Diuinæ iustitiæ ac prouidentię fidem glori-
que deesse nolui, quin adscriberem.

Germani duo fratres erant in vrbe Measo, tum genere tum di-
uitiis clari: iidemque Xacæ cultores egregii. quorum utriusque se-
se religioni Christianæ in primis acrem aduersariū assidue præ-
buit, iidemque superioribus annis antesignani fuere factionis o-
lis, cuius scelere nostri Meaco semel iterumque per summam in-
juriam exacti sunt. Anno deinde post fore sexto, cum ego Vatan-
doni opera ac studio restitutus ad Cubum salutandi causa de mo-
re venissem, die quodam accidit vt ex his fratribus natu maior ad-
esset, nomine Taquenus Vchisamidonus. Is, quo erat in nomen
Christianum odio ac rabie, non potuit sese continere, quo minis
toram ipso Cubo me sociosque maledictis incesceret, nobisque cum
alias calumnias, tum præsertim esum humana carnis objiceret, quæ
tamen crimina ab iracundia ac furore profecta, apud Cubum cæ-
terosque, qui aderant, minimè valuerunt. Idem nuper, Euangelii
progressum & collabentem Deorum suorum existimationem in-
credibili quodam animi dolore cum cerneret, fretus tum suis opi-
bus, tum gratia principum, nouam Xacæ sectam condere aggres-
sus est, iamque tepudiana coniuge, mento quo & capite raso, Bon-
ziorum habitum & cultum induerat, cum ad illum adiungere se
thæmonis instinctu cœpere complures: quibus ille magno sumptu
amplum cœnobium exstruebat; (numerus enim discipulorum ad
C. D. ascenderat) concionibusque panē quotidianis populum con-
tra Christiana sacra legesque micis attribus incitabat. sed cum il-
lum tantis debita sceleribus ultio Diuinam maneret, accidit ali-
quando, vt intemperantia linguæ prouectus præscnte Cubo Nu-
bunangam Regem dictis amaris haud obsecrè perstringeret, af-
firmans illum iam ad summum potentie culmen euectum, diutius
in eo fastigio stare non posse quin rueret, vel certè quasi matura vel
potius vieta ex arbore bacca decideret. quibus temere iactis, non
desuere confestim, qui ad Nubunangam cuncta deferrent. quibus
ille auditis, vniuerso Bonziorum generi, multis iam antè nomini-
bus infensus, vt diximus, adeò excanduit, vt in regnum suum Voq-
ris Meaco decedens, comprehensum nouum hæresiarcham, & e-
quo impositum, quamvis magnopere depregante Cubo aliis-
que proceribus, quindecim à Meaco leuatis in ipso itinere secum
percussit. ad hæc liberi, euertis & solo æquatis domibus eorum,

ex nobis nuper ædificari cœpto; in exilium acti sunt. triduo autem post (quod mirandum est magis) frater ipse, equè acerbus CHRISTI inimicus, in vrbe Sacais infixa pedi spina doloris confectus ac miserabili genere leti defunctus est: vt in vtroque eidenti significatione cœlestis iræ vindicta satis appareat.

Franciscus Capralis ad nostrorum iustranda in his Meaci partibus domicilia non ita pridem accessit. ego cum deinde in regna Mini, Ceunoquuni, Canachisque deduxi. Paschalia verò festa Sacais peregrinatus: quo fructu, ex aliis litteris (vt spero) cognoscēs. Te frater optime Dominus tueatur incolumem, Meaci, iv. Idus Augusti, MDLXXII.

EIVSDEM AD FRANCISCVM CA-
PALAM.

NULLAM puto regionem ex his, quæ Christianorum navigatione vel armis aperta sunt, in tanta rerum vicissitudine ac varietate vesari, quantam assidue patitur hæc terra Iaponica. Mitto cetera quæ tibi nota sunt. Post tuum à nobis digressum, quot cades, populationes, euerfiones urbium, & incendia, consecuta! Cubo enim (vt nosti) Nubunanga opibus restituta, cum res Meacensis vtrunque pacata videretur esse, repens quibusdam interpositis offensionibus, (vt sunt irascibiles animi legum, & omnis imperii suspiciosa communitio) periculosum, & rursus bellum inter eosdem exarsit, cuius belli initio cum se, Cuius, provocatis vndique militibus, in arcem munitissimam receperit, & cum hostibus Nubunangæ inita societate (huius multi potentique sunt) captum, vitium collegisset, vt Nubunanga nequaquam, & suis finibus egressus in præsentia crederetur; tum ille, nil hoc apparatu potestius, præter omniam expectationem cum robustis legionibus affuit; captusque misericordia populi, cū super traget interpretes, de conditionibus pacis egisset, male cogendus, qui monitis non pateret, quamquam iniurus, atque a se illacrymans tantæ gladi, (vt affirmant) omnibus passim teque igrorum, multisque præterea idolorum fanis, Bonziorumque conspectu nobis, ad hæc vicis frequentibus vno die centum exastis, prædæque ingenti rerum non modò agrestium, sed etiam urbanarum ibacta, (quod ciues tumultus initio veriti ne Meacensis recta cederet, pretiosam suppellectilem cum liberis vxoribusque in ea oca raptim auexerant) rursus Cubum institit ad pacem inuitare. At ille fœderatorum copias propediem expectans, cū interim omni opæ resistere & vltima expectari decreverat; tum verò Nubunanga

vehementius irritatus urbem ipsam euertere statuit. Est autem pro situ loci diuisa bifariam, sic ut altera pars Meaci, superior, altera inferior nominetur. Superiorem, longe celeberrimam totius Japoniæ, præcipua nobilitas incolebat. ii direptionis & incendii metum ingenti pecunia conati redimere, nihil profecerunt. inferioris urbis exitus felicior fuit: siquidem ciues, & in illis Christiani permulti, non tam argenti pondere, quam precibus infimis & humilitate veniam & pacem à Nubunanga impetrarunt: itaque totis castris graui pœna proposita iussit edici, ne quis inferiori Meaco datum quicquam inferret. Interim in superiori parte constellari aliquot, ne in patriæ direptione & exitio nulla ad ipsos præda portio pertineret, vitro ignem rectis inticere anreuerunt, qui tota ea nocte longe lateque vagatus, tertiam ferè oppidi partem absumpsit. postridie verbò Nubunanga cum suis inuictus, quod erat reliquum omne combussit. eo incendio ades priuata ad octo milia; Bonziorum coenobia viginti, & in iis duo Xacæ & Amida nobilissima & maxime; minoris verbò fortis ad octoginta constasse dicuntur, quorum in vnum trepida fuga sese abdiderant Bonziæ mulieres ad sexaginta ex iis, quæ stipi cogendæ ad instructionem sani Dairi in regno Thematis religionis causa dabant operam. Non defuit in tam fluctuosa clade res patre ridenda: Mahibus mortuorum ad inferos primùm, deinde ad beara Amida sedes, cum tempus fuert, deducendis, illum nescio quem, fetali instructum ridentem, præfeti Japonicæ fabulosas. Hæc: Hæc delubro (quod in Meaco inferiori colebatur) Bonzû mercentes exitum, fortibus coram ipso iactis, quæserunt non illud inde auereri expediret. cum responsum esset utique amovendam, idque continuò, etiam loco imminere sine dubio summus, amittit templi & valuerit vicinitas, magna cum veneratione ac ceremoniis, statim in Meacum superius transulere: omnesque iam in ruinis rem esse putarent; ecce tibi conspecto repente, ut dicebamus, ibidem incendio, simulacrum peltus desagratis. Interora inclusus arce Cubus nihil magis flecti, quoad Nubunanga, exsternis circa ipsam arcem quattuor excitatis, obsidione hominem premere, & operibus oppugnare constituit, minis insuor additis Imperatoris dignitatis ab ipso in Dairis filii transferebat. Quo acta victus Cubus, positis tandem ferocibus astutis, præstatis cum expectata dudum auxilia non adessent, pacem expetit: neque abiit Nubunanga, quæquâ tunc superior, & explorata penè victoria. Scriptis itaque conditionibus obside daturus tamò, quòd prius fuit notè, negabit pectusque Cubi id

additione mansurū; sed hāc morā interpositā, quoad auxiliū à sociis quandoque veniat: adeo grati; quæ Nubunanga à Cubo p̄tō singularib⁹ eius in se promeritis maxima debebantur, (quæ humani est ingeniū prauitas) in podium vertit.

Nobis inter hosce tumultus, quorum vix minimam partem visce litteris attingi, tamen rem Christianam amplificare non liquit, tamen haud omnino cessatum est. siquidem & neophytos eximatos meru solati sumus, & multos inopia rerum omnium pressos conquisitis eleēmosynis rescavimus, & plurimis rebus necessariis eorum in nos fidem ac benevolentiam sumus expectati. Qua illi cura sacrum instrumentum & imagines, ne quid paterentur iniuriæ, locis idoneis abdiderunt! Quanto studio nos in eas artes & oppida certatim inuitarunt, quæ maximè remota ab hisce viculis videbantur! Quo sensu post sedatos tumultus incolumitatem nobis frequentes gratulati sunt! cū quidē præ gaudio plerique lacrymas p̄o tenerent. Iam verò illa quoq; res magno nobis fuit solatio, quod ipse ipsas armatorū catervas multa militū venib⁹ a saluari signo Crucia distincta conspeximus: in quibus Ioannes Vattondonus Tabē regulus, idemque rei militaris laude insignis, in ipsa palæa crista nomen Iesu majoris formæ litteris aureis gestabat inscriptum; cuius viri egregia pietas atq; constantia silentio mihi prætereunda non est. Primum enim ethnica matre, cū tu nō esses, ab hostibus interempta, anpo deinde variante à suis mortuus, et mortuæ ritu Iaponico parētaret, ac Bonziis de morte mura mitteret, ille verò sese paratū inquit iuste parēti persolvere; quippe si minus illi, quæ sua culpa Evangelicæ lucis expertus ē vita nigrauerat, sibi certè ac fratribus haud dubiè profutura. Cōfestim ergo pauperibus ē regno Tabæ inuitatis, (conuenire autē citius nulle) ante ipsa arcis mœnia & largū epulū vniuersis, & certā pecuniæ summā singulis præbuit; Christianas inferias ethnicis ingenti cū approbatione mirantibus. Idem, cū ipso tumultus initio duo milia lectissimorū militū ad urbē Meacū adduxisset, (quæ maximè vexillio fretus Cubus arcē tueri decreuit) sacramento rogatus Quod nō min⁹, verbis ethnica ritu conceptis, quibus nō fidem præstent Imperatori vel Regi, Duces militē suæ sese caputque suum æternis nanium deorum suppliciis deuouē; negavit illē se falsos deos fidei suæ testes adhibiturum, sed vnum Deum rerum omnium conditorem; nec alio iureiurando obligari se passus est; eodemque die sub respectam venit ad templum Christianis dumtaxat militibus comitantibus. ibi cū aliquandiu precationi vacasset, pœnitentia Sacramentum à me poposcit supplex, & simul rationē ac mē

confessionis bene atque ordine peragenda. Præceptiones igitur
 illi quasdam tradidi Iaponica lingua conscriptas, quibus perlegē-
 dis, & notando si quid opus esset, totam eam noctem nulla capta
 quietis parte consumpsit, ac deinde peccata de more confessus, ar-
 tem introiit. Gerit autem ad assiduam mortis recordationē pro-
 palam ē rosario maiusculæ formæ caluariam, aliaque eiusmodi re-
 ligionis insignia præ se fert eo clariore tum virtutis indicio, tum
 pietatis exemplo, quod idem & in ipso flore iuuentutis nunc est, &
 bellator egregius. Idem in illo Meacensi discrimine veritus templi
 nostri direptionem, non modò milites ad eius custodiam, sed etiam
 iumenta misit ad spellectilem auerendam, & summa cura quo-
 tidie ex arce, quo loco res esset, per interruptos exquirebat; me-
 tus eodictis monebat identidem, ut ex his periculis Tandem ef-
 fugerem ad suos, datis ad eos litteris ut me perinde ac semetipsam
 acciperent. Robus deinde vtrunque compositis, ut primum Naba-
 manga discessit, confestim saluandi causa venit ad me, suaque me-
 cum assidue negotia communicare non desinit; ac præter insignē
 probitatem & fidem tam docili est ingenio, ut Lusitanicas vo-
 cas imitari bis rēve dumtaxat aggressus, recentissimas ad me liti-
 ras dederit Lusitanico charactere conscriptas. Præterea cum Boa-
 zis, apud quos diuersatur, de religionis veritate concertat: reser-
 litque mirum in modum eorum insanias; quin etiam suis mili-
 tibus pium aliquem librum quotidie lectitat ipsemet, eosque ad
 Christianam fidem studiosè adhortatur. In prædiis ac locis, quæ
 virtutis ac præmii nomine Cubus eidem attribuit, sanum est Ma-
 sunogi nescio cuius, in primistorius Iaponis & ipso ornatu & ge-
 nere structuræ visendum. id ille disturbare constituit, & ex ea ma-
 teria in oppido suo Taba templum extruere ad populares suos
 Christiana religione imbuendos. & ego ob idipsum, sedatis moti-
 bus hisce, mittere illuc Laurentium cogitabam. Frater ipsius na-
 tur maior, Guenbadonus nomine, tam ridoque pergit nostris con-
 cionibus interesse, quæ ter quaterque singulis diebus habentur. alij
 præterea ē Ioannis familia ventitant, itemque Naitus Iosadonus
 ordinum ductor ex eadem regione, in Ienxuana secta valde ver-
 sacus. is, quindecim concionibus auditis, baptismum efflagic-
 itat; sed cum ego, ut ceteros ferè candidatos, ad finem usque
 catechismi reieci. Emilitibus Naetondoni diem extremum ob-
 iit neophytus, cui nomen erat Romano; huic ego morien-
 ti affui in tempore: eundem extulimus publicè magna ho-
 minum frequentia; siquidem funus à Christianis omnibus
 Meacensibus, & ab vniuersis commilitonibus non modò fide-
 bus,

bus, verum etiam ethnicis concelebratum est.

In Regno quoque Voaris, quamquam in summa operariosum inopia; feliciter admodum Christiana religio pullulat. Supplet autem doctoris vicem, egregia fide & caritate non ignotus tibi neophytus, Constantinus, cuius viri de laudibus mira perferuntur ad me. Domi suæ oratorium ornauit, quò Christiani omnes philosophandi causa conueniunt. in eo coetu explicat ipse præcepta Decalogi, ex commentarijs quæ habet apud se. mortuos etiam Christiano ritu sepulturæ mandat: baptizat infantes: ethnicis Evangelium prædicat: redarguit Bonzios; denique pusillum gregem pro viribus rueret ad eò, vt Voarenfes Christiani vulgò Constantini discipuli nominentur. Conuertit etiam subinde (Spiritu sancto adiuuante) ad Christum aliquos, è quibus nuper quòsdam duxit ad nos eo animi candore, summissione, virtute viros, vt primitias spiritus in iisdem faciliè agnoscas. ij, cum ad obeunda hebdomadæ sacrosanctæ solènia amplius quadridui itinere per infesta latronibus loca Meacum venissent, templum ingressi, prostrauere sese illico ad aram, effusè flentes, agentesque Domino gratias, quòd se ad sacra illa officia incolumes perduxisset. Singulis ego piacularem globulum Roma transmissum donauit, quod illi munus perinde ac thesaurum quempiam ita simul & venerabundi & læti accepere, vt vel eam vnā ob rem tanti fuisse labores itineris omnes, & omnia vitæ pericula dicerent. Constantino verò præbui etiam incunculas, & stanneas Cruces, Voarensibus diuidendas; itemque hircu in exsequias defunctorum. Hisce muniti præsidijs, & catechisino probè iterato, post festa Paschalia in patriam rediere, Meacensibus Christianis ad sex millia passuum officij causa prosequenibus.

Venio ad res Cauachenses, quo in Regno complures item numerantur eximia fide ac probitate neophyti: cuius rei haud obscure præbuit documentum Hector ille, qui ibidem ad te (si meministi) cum vxore ac liberis adiit. Cum enim adolescentem ethnicum nobilem ipsius eurræ concreditum, intemperanter agentē, amice obiurgasset, vt sunt iuuenes, diuites præsertim, aduersus monita contumaces & asperi, ita offensus est nequam ille, vt paulo post percussores ad interficiendum Hectorem demonis instigatus miserit; quos bonus Christi discipulus, vt in se repente vidit intrantes, deuera iam ætate vir, & inermis, apprehenso quem è curuice gestabat globulo, I E S V dulce nomen implorans, multis vulneribus crudeliter confossus occubuit. Eius vxorē quatuor cum filiis Christianis eòquisitā recepit illico in fidē suā. Iquæda

Sangadonus primarius vir è Mioxindoni familia, eiusque inopi-
ae solitudinem in oppido Sanga sustentat sanè quàm insigni pi-
tate vir, & Christianorum omnium, quotquot in eo sunt Regna,
parens tutorque fidissimus. Hunc archi Vacarian præpositum, ce-
terisque neophytos commorantes ibidem, ethnici tres cum oc-
cidere statuisent, arcemque hostibus prodere, confclerata eorum
consilia diuinitus patefacta sunt in ipso pænæ arripulo aggredien-
di facinoris. itaque & Christiani periculum epasere, & infideles il-
li paulo post, Mioxindopi iussu, cogitati sceleris capite pœnas de-
dere, cuius cœtera felicitas iure tribuenda videtur precibus meritis
que Sagandoni.

In eadem loca (ut scripsi ad te antea) Organtinus Italus cū Lau-
rentio & Matthæo profectus paulo ante natalem Domini diē in-
genti Christianorum læritia acceptus est. cumque in ipsis natali-
tiis circiter quindecim sacro fonte abluisset, plerosque è Mioxin-
doni domo, redire parantem, Sangadonus vnà cum reliquis Chri-
stianis magno adhibito conato variisque rationibus ad vsque Pa-
schalia festa rerinuit. Interea quid actum sit à nostris, ex eiusdem
Organtini epistola cognosces, cuius præcipua capita hoc loco mi-
hi summam addere visum est. Organtinus Brizianus, Ludouico
Frolo Meacum. Dominico diē palmarum cū Sangam undique
Cauachenses neophyti conuenissent amplius CC, (nam per Qua-
dragesimæ tempus nonnulli se ad Christum adinnoxerant) eo ip-
so diē magno omnium gaudio supplicantes incessimus, in Pascha-
te verd, sacramentum confessionis obiere nonaginta quinque: Cō-
munionis autem septuaginta. quo ne maior esset numerus, sacer-
dorum inopia factum est, solus enim eram, sed in omnium animis
utique post illa mysteria liquido vis gratiæ celestis apparuit, dein-
de rursus alternantibus choris, fidibusque subinde canentibus,
agmine composito processimus ad Crucem vsque magna turba
spectante gentiliū. ea cæremonia peracta, ego sacrum ritu so-
lenni peregi, concionem Laurentius habuit ingenti audito-
rum turba approbatione, tum fructu, ac ne sua corporibus quo-
que refectio doceret, quotquot aderant Christiani Sangadonus
omnes ibidem excepit admodum liberali conuiuio. Sic illi abie-
runt dies, Nunc ego Sacaium parabam excurrere, ut quibus neo-
phytis Sangam venire non licuit, eorum ibi confessiones audirem.
Vale. Sanga. Hæstona. Organtinus, qui quoniam Iaponis iam
nunc sine interprete ipse per se præbet aures, vel inde existimabis
quàm breui quantum in huius linguae cognitione profecerit.

Ego paucis hisce diebus baptisimatis fonte illustraui Nium To-
lando.

andonum, quem supra dixeram concionibus frequentem adesse, is Thomam nouo nomine appellari se voluit; deinde Guembadonum Ioannis Naerondoni fratrem, qui hoc tempore in familiaribus est Cubi, eritque, ut spero, huic Meacensi Ecclesiae non paruo adiumento. accessit etiam filius ipsius Guembadoni annos natus nouem, quorum alteri Iuliani, alteri Benedicti nomen addidimus. Is deinde Iulianus milites Cubi praetorianos, è quibus habet complures sibi coniunctos, cepit paulatim ad nostras conciones allicere: audiuntque libenter, & capiunt quae dicuntur, iamque nonnulli se ad Christum adiungere decreuerunt.

Organtius & Laurentius ante octo dies huc Sanga rediere, itaque Laurentium celeriter missi Tambam, ad Euangelium promulgandum, vehementer id efflagitante Naerondono.

In Regno Iquendae vnus duntaxat est Christianus, sed mirum in modum studiosus fidei propagandae. Huius adhortatione permotus vnus è triumphis Regno administrando, venit hodie cum aliquot è suis ad me, audiendi Euangelii causa; quod hisce militibus labore & diligentia maxima ab horis meridianis ad vesperam vsque sine intermissione explicatur ac traditur: Ex iis multi iam è catechismo cum alia, tum ipsas precatiunculas chirographo suo descriptas, admodum facile memoriter hausere. Sane quam opatum fuerat nobis, in Iquendae regionem inferre verbum Dei: gens enim est acri in primis ingenio, nec dum nobis ad eam adspirare liquerat.

Sed paginae iam nimis multae procedunt. itaque modum epistolae faciam, si quaedam adhuc de Nubunanga subiunxero. Praeter Frenojamensem, (quam ille Rex, ut antea ad te scripsi, funditus euerxit) alia sunt etiam Bonziorum Academiae in iis & longa exceptorum annorum pace, & variis opibus ad omnes delicatarum vsus eo congestis, in primis clara celebrisque fuit ea, quam patrio nomine Facusangia appellant. Multa videbantur ibi cenobia Bonziorum, & separatae praeterea ipsorum aedes numero nulle quam ornatissimae commodissimaeque. In horum quoque Bonziorum perniciem intentus iam diu Nubunanga, sustinebat amen se, dum aliqua se offerret causa probabilis. Ea ve apparuit, quippe praeda, quam è regno Voaris quidam ex hostibus eius abegerat, apud hosce Bonzios deposita & custodita, cumuero ille nihil cunctandum ratus, post factas cum Cubo inducias, confestim cum exercitu venit illuc: multisque incensis aedificiis, & cuncta illa Bonziorum gaza direpta, egregie suas iniurias ultus est. Ac vide quàm non dissimulanter factis dictisque

Iaponicæ superstitioni eiusdemque custodibus bellum indixere. Xinguen est Rex Cainochumi, qui patre in exilium pulso per vim, fratre autem natu maximo in custodiam incluso, regnum inu-
sit; insano deorum cultui usque adeo addictus, ut post aditam re-
gni possessionem, barba & capillo posito, se in Bonziorum ordi-
nem adscribi voluerit: nec solum eo habitu & stola ornatus in-
cedit, sed etiam ter quotidie sacris operatur, sexcentos ad eam rem
secum trahens Bonzios. Is per causam instaurandæ Frenoiaræ, &
diruta Quanonis templa reficiendi coacto exercitu, & locis ali-
quot dolo magis & fraude quam vi aperta occupatis, anrifestem
se & assertorem proficitur auitæ religionis: & sibi iactat esse pro-
positum, in ea tuenda colendaque vincere Xacam ipsum, fama
sanctimoniarum celeberrimum. Idem cum ante aliquot menses de-
disset ad Nabunangam litteras cum arroganti inscriptione, Ten-
daino, Taxu, Xamon, Xinguen, hoc est, summus in domicilio Re-
gum, religionumque Xinguen; vicissim illi respondit hic alter cum
horrendo planè sui nominis titulo: Dainoquen, tennomaun, Nu-
bunanga: id est, Nubunanga domitor demonum, hostis oppugna-
torque sectarum. Nec sanè falsò: pergit enim diabolicos hosce ri-
tus, & nefaria sacra, & omnia, quibus Iaponii mirum in modum
ducuntur, & sacrificulos omnes non modò palàm irridere atque
contemnere, sed etiam detestari, & omni conatu delere: ut nò im-
merito ab hiis neophytis flagellum diuinæ iustitiæ nominetur.
nec desunt qui eundem (licet nondum id apertè præferebat) inti-
mis tamen sensibus esse Christianum existiment. Quæ cum ira sint,
pro certo putarat Iaponicum vulgus, Nubunangam, religionis tam
multis locis tam grauitè violatæ, breui pœnas daturum: Nunc
verò contrà, cum videant omnia illi è lententia cedere, fierique
potentiorè in dies, valde offendi capere in suis diis, & concepta
a pueris opinionem de ipsorū numine ac maiestate paulatim de-
ponere: quæ res minimè aliena nostris rationibus videbatur, at-
que vtiinam percrebrescat.

Hæc ego, Pater optimè (quominus oeconomiam in scribendo
requitas) ex intervallis ad te ferè noctu exarabam, erepto è sum-
mis occupationibus tempore. Si quid proinde acciderit litteris
dignum, non deero vestris omnium desideriis. Vos interim istic
valere, nostramque imbecillitatem vestris holocaustis piisq; sup-
plicationibus fulcire quotidie pergite. Meaco, xv. Calend. Iulias,
MDLXXIII.

SELECTARVM EPISTOLARVM EX

INDIA FINIS.

D E
QVINQVAGINTA
DVOBVS E SOCIE
TATE IESV,
QVVM IN BRASILIAM NA-
VIGANT, PRO CATHOLICA
FIDE INTERFECTIS,
EPISTOLAE DVAE.

PETRI DIAZII AD LEONEM HENRICIVM
 PROVINCIÆ LVSITANÆ PRO SOCIE-
 tate Iesu Præpositum.

XPONAM his litteris felicem exitum Ignatii Azebedii Brasiliæ Præpositi Pronin-
 cialis, & comitum. Nonis Iunii, cum Aloysio
 eiusdem Brasiliæ provinciæ pro Lusitaniæ
 Rege præfecto, classe navium septem, Olli-
 pone profecti, octauo die Materiam hanc in-
 sulam prospera navigatione tenuimus. No-
 uem circiter & sexaginta in vniuersum è So-
 cietate nostra concenderamus, in tres onerarias distributi. Quæ Sa-
 acobi dicebatur, ea cum Didaco Andradio multisque aliis è no-
 trocum numero vehabatur Ignatius. Francisco autem Castrio cū
 rariibus duobus, & pueris orphanis, Ioannis Fernandi obtigerat
 nauis. Me Sociis cum amplius viginti eadem quæ Aloysium Præfe-
 tum nauis exceperat. Et quoniam certis de causis in hoc Materiaz
 ortu aliquandiu subsistere decreuerat Aloysius, vectores & nauis
 Jacobi, quod multa negotia haberent in Palma, ex Canariis seu
 fortunatis insulis vna, magnopere efflagitarūt, vt sibi liceret præ-
 cæse expensis maturè negotiis, aduenienti reliquæ classi præsto
 uturos. Arque initio quidem recusabat Ignatius, in tanto maris &
 itarum discrimine à cæteris digredi periculosum ratus: verum
 einde victis precibus, abeundi veniam ab Aloysio petiit: qua im-
 perrata,

petrata, quasi diuinaret ea quæ postea consecuta sunt, pridie eius diei, qui Apostolorum Principi sacer est, Sacramento Confessionis & Communionis præmuniendos curauit omnes, & simul diuisa in Agni celestis cœtas imagines aliquot, à summo Pontifice consecratas, & alia quædam religiosa munuscula, quæ ex urbe Roma secum attulerat.

Hisce peractis, soluere pridie Kalend. Iulii vento secundo, qui tamen eos in medio cursu defecit. Porro Dominico die proximo, quinto nonas Iulias, allatum huc est, Iacobum Somiam, maritimum rei pro Nauarra Regina præpositum, (is Calvinii sectator egregius, capitales inimicitias cum Papistis, sic enim Catholicos per ludibrium hæretici appellant, exercere sese passim proficitur ac prædicat) stare cum naubus circiter septem in portu ad quinque leucas hinc sito, cui à Sancta Cruce nomen est. Perturbauit is nuntius vehementer omnium animos, statimque Aloysius oppidique præfectus cum populo vniuerso ad pugnam comparauere sese. Itaque Sabbati luce quæ consecuta est, cum se Iacobus Soria in conspectum nostrum dedisset, occurrentibus sibi Catholicis, qui probe instructa militibus tormentisque nauigia decem eduxerant, perterritus cessit, fugaque sibi consuluit. Hostem fugasse contenti nostri postdie reuertuntur ille vero hoc perfusus periculo, Canarias petiit, ac die Iouis insequenti ad aspectum usque Palmæ Insulæ, & onerariæ nostræ, quæ portum capere nunquam potuerat vento destituta, sanè feliciter est prouectus. eo autem ipso die Ignatius mand cum cæteris fratribus ad Tertiæ cohortis, (id loco nomen) vicum à portu leucas quinque circiter, scapha contenderat eo consilio, ut si daretur facultas, ad portum terrestri itinere perueniret: sed cum res exitum non haberet, in nauim se denuo recipere sunt coacti. Ut vel ex hoc satis appareat, expetendum id genus mortis paratū illis fuisse diuinitus, coque magis, quod iter illud leucarum octoginta, vix diebus quindécim ab ipsis emensum, addo navi minimè impedita, vento etiam initio (ut diximus) valde secundo; id iter eorum navibus quinque (& quidem earum nonnullis admodum onustis) non plus triduo ab Iacobo Soria decursum est. Postridie nostri eadem malacia nouem ferè millia passuum à littore decenti; ubi aduentantes Calvinianos aspiciunt, paucis dispositis tormentis ad defensionem extemplo parare sese: Ignatius autem sumpta Mariæ Virginis imagine, quam Roma secum exulorat, prout res & tempus postulabat, ad officium atque ad pietatem cunctos hortari. Interea vnum è nauigiis hostes ad nostram onerariam applicant, in eamque tres primo, in iis nauctibus magnè apud eos estimata.

limitatione, transiliunt. atque ii quidem statim à Lusitanis interfec-
ti: sed majore deinde hostium irrupente numero, diutius obisti-
on potuit. Tum Iacobus Soria, ubi cognouit nostræ Societatis
homines ibi versari, omnes ad vnum occidi imperauit, vocifera-
us: interficite, interficite, quoniam ad praua dogmata disseminanda
Brasiliam perunt. In eorum numero, qui onerariam occupauerant,
erat Iacobi cognatus quidam: qui cum vitam aliquot Catholicis
promississet, id iussit Iacobo renuntiari. quæsiuit ille, cunctine pres-
byteri (sic enim nostros vocabat) essent interempti; cum interem-
ptos esse responsum fuisset, tum ab aliis manus abstinere non ve-
nit. quo facto sanè præclarè suum in nos odium extrompfit,
 præsertim quòd paucis antè diebus, intercepto nauigio, quo
Franciscani concionatores duo, totidemque seculares, et appellat,
acerdotes in Lusitaniā vehabantur, eorum nulli necem intulit:
nactus deinde nostros, magna ex parte adolescentulos tyronesque
nulli pepercit vni. Maclatus est autem omnium primus Igna-
tius, quem obuiam hostibus prodeuntem elata manibus ea quam
hicebamus imagine, magnòque animo profitemtem seclum suis-
se Catholicum, lanceæ tribus ictibus confoderunt, & sacram i-
maginem extorquere frustra conati sunt, cum Didacus Andra-
lius in amplexum ruit Ignatii: atque ita conjuncti simul ambo
confecti vulneribus præcipitantur in mare una cum ipsa imagine,
quæ de Ignatii manibus nunquam exciderat. Inde tabulata oner-
ariæ subeunt, quò Ignatius in eo tumultu fratres octo & triginta
(tot enim erant cum ex hoc portu persecuti) condiderat: binosque
in ternos ordine desuceptos educentes ad nauis marginem, ac calari-
us tunicis, quamquam exigui admodum pretii, exutos, adacto bis
ërve singulis in viscera pugione, semperanimis è naui deturbant:
quorundam etiam præcidunt brachia, ut omnem prorsum euaden-
li spem his adimant. Atque hunc exitum felix comitatus ille sorti-
tus est. Postea quæsitum de trium illorum cæde, qui ex hostium
fasse in onerariam primi transcenderant. Eius auctores cædis o-
nerariæ gubernatorem cum administris duobus ad se perducit fu-
bre percitus iubet Soria. ibi, ipso non solum imperante, sed etiam
aspectante, viventium pectora dissecantur, & extracta crudeliter
rectina deficiuntur in pelagus. Iam verò hanc immanitatè Cal-
uiniani illo etiam scelere cumulant. in onerariam feueruntur, sa-
cro sanctum caput vnius ex undecim Virginum millibus, quod so-
litum neophytotum Ignatius in Brasiliam afferebat, è carchedi-
one conrumehorè nefarièque suspendunt: deinde atreptam aliam
virginis Deiparæ effigiem, egregio perfectam opere, quam item

Roma Ignatius auxerat, cum sacris aliis imaginibus permultis, in angulo naus per ludibrium collocant: in easque ut in scopum ficas eiaculari lasciuientes incipiunt. Rosaria uero benedicta, ac sanctorum reliquias, librosque de religione, & alia scripta quædam ad Brasiliæ prouinciæ rem magnopere pertinentia, ut sibi minus uilia, uel superuacanea potius, alio mandarunt. Huius rei gestæ seriem totius à Lusitanis duobus accepimus, qui spectatores affuerunt, cum per eos dies à Caluiniâ captiui detinerentur. Qui è nostris occisi sunt, æquè nouitii ac veterani, præclaris erant adiumentis rerum getendarum instructi: itaque ad rem Christianam promouendam valde habebantur idonei.

Obstupesco sanè, mecum ipse considerans mutationes migrationesque nostrorum è nauis in nauem, Olisipone primum, deinde in hac insula Materia: ut felix ille manipulus, sicuti Gedeonis quondam milites, præne uictim à Domino lecti fuisse videantur. Me in S. Iacobi nauem imponere, ipse apud Aloysium præfectum remanere Ignatius iam prope decreuerat, sed mutauit deinde consilium: partim, ut equidem existimo, ne laborem atque periculum subterfugere uoluisse uideretur, partim etiam quod ego tanto indignus bono uidelicet fui. Reliqui sumus quicquid Societate ad trinitat. Captum iter numinis fiducia persequi certum est: uerum eodem eventu, uelut scimus: illud quidem intelligimus: Iacobum Sorianum id uehementer expectere, nobisque tendere insidias. Sed iam instat hora profectionis, itaque finem scribendi facio, meque & comites tuis ceterorumque sacrificiis ac deprecationi commendo. Ex insula Martella, xv. Kalend. Septemb. M. D. LXX.

FRANCISCI HENRICI PRÆPOSITI

DOMVS OLISIPONENSIS AD SOCIOS,

Romam.

EXITVM Ignatii Azebedii & Sociorum nouem & triginta iam cognouistis, ut credimus, qui Brasiliam una cum Aloysio regio Præfecto petentes, ut in ea prouincia, rei Christianæ procurandæ causa, more nostro collegia instituerent, in itinere à Caluiniâ oppressi, vitam in professione fidei Catholice profuderunt. Nunc aliorum XIV. qui anno post in eadē causa patem præstiterunt animi fortitudinem, ad septuaginta enim è nostris Olisipone discesserant plures in naues impositi persequuntur eo ipso ordine, quo rem totam alter duorum, qui Dei benignitate superfuere, nobis exposuit.

Post obitum Ignatii, cum Lusitanicæ naues à Materia insula
 usque in Brasiliam directo soluisent; aliæ alium euentum sortitæ
 sunt; ea vero, qua Petrus Diazus cum Sociis aliquot vehabatur,
 à Cubæ insulæ portum, cui à sancto Iacobo nomen est, flucti-
 bus & procellis adeò labefactata peruenit; ut eam relinquere
 lapè sibi necessarium duxerint. Sed cum alia esset ibi nulla, ad
 Abanam eiusdem insulæ portum, in Orientem procedere sta-
 nerunt; ac tridui primum iter emens pedibus; & quidem exali-
 gatis, imbre denso atque perpetuo, via terribilissima; difficultati-
 bus præterea, ut in eiusmodi regione, maximis; exiguo & aperto
 se commiseret nauigio, ventis pluuiaque adeò expositi, ut non
 omne iter, modò consumperetur humore nimio, sed & ipsa
 uibus erant induti vestimenta præputrescerent. Eo nauigio
 quattuor & septuaginta leucas Abanam usque prouecti, maioris
 orbiæ nauis in eo portu conductæ, Augusto mense denique ad in-
 alas Terras, Aloysium regium Præfectum, & à nostra Societate
 Franciscum Castrum, & quinque fratres, qui antecesserant,
 assequuntur. Hic Aloysius, nauali turba vehementius im-
 punitura, quod & ex oneraria ipsius, in tam difficili ac diuturna
 ueniam quindecim nauigatione, viti sexaginta perierant, & ad
 utilitas multi substiterant; multi etiam laboribus periculisque
 lesa fatigati, mutato consilio in Lusitaniam inde reuerterant; cum
 præterisset vectorum & paucorum vix quod in vnam satis esset o-
 nerariam, (in quibus tamen ipsis feminae quinque & viginti
 mulierum cum puerorum grege numerabantur) relictis in vnum
 omnibus, capsum iter vnica nauis peragere instituit; soluitque
 etiam quarta, octauo Idus. Septembris. Porro è Societate no-
 stra, (totidem aliis fere tempestate disiectis, de quibus nihil
 certi compertum est) quattuordecim aderant, Patres duo,
 Petrus Diazus & Franciscus Castrus; duodecim Fratres; Alfor-
 us Fernandus, Gaspar Goes, Andreas Pais, Ioannes Aluarus,
 Petrus Diazus, alter eodem quo Sacerdos nomine, Fernandus
 Aluarus; & ex nouitiorum numero: Michael Tarraconensis, Fran-
 cisus Paulus, Petrus Fernandus, Sebastianus Lupius, Didacus
 Fernandus, Didacusque Caruallius. Dies octo in altum Oceanum
 prospero statu prouecti, naues quinque sole iam occidente con-
 spiciunt, quarum erant Gallicæ quattuor, vna Anglicæ. Earum, dissimu-
 lato in nocte usque consilio, conuersis deinde repente prorsis, vento se-
 cundo naue nostram insequuntur. Id ut animaduertit Aloysius, ratus
 id quod erat) & hostes esse & hereticos; aduocata statim concione,
 peritos nauales ad prælium acriter incundum hortatur, mortemque
 ut Chri-

et Christianos deceret, pro Catholica religione fortiter oppetendam. deinde arma expediri, cultitras locis opportunis præcendi, saxorum vim congeri, sulphurei pulueris cados promi celeriter imperat: dispositis denique ad pugnam stationibus, peccata ritè confessus est ipse, & cæteri quibus ex nocte consistendi spatium datum est: verùm in albescente iam die, solistrata hostium navis ex eorum genere, quos Galeones appellant, ad nostram appropinquaret, amplior & eminentior multis; duabusque tormentorum significationibus, de motu, jussit à Lusitanis vela submitti. Cùm illi nequaquam parerent; tum hostes facti ter in octariorum impetu, quinque ex eorum numero occidunt, septemdecim vobis que ferè omnes in cruribus vulnerant, sic, ut funibus, ne caderent; altera manu apprehensis, non nisi altera decertare possent. Et quamquam hæretici è superiore admodum loco pugnant, haud tamen incruentum eis fuit certamen: siquidem & initio dimicationis de suis ferè viginti amiserunt, vulneratis præterea electè undecim; & deinceps tribus bombardarum ictibus læsi gravissimè sunt, quorum vno diffractus malus & vela prostrata, altero perforatum carinæ latus non sine magno eorum discrimine aquas accepit; tertio dissepiti decem simul hæretici: quæ tamen si erant omnia non letitia inordinata, nihil tamen hostes æquè perturbavit ac vela dejecta, proorsus ut delectum iam arbitarentur. Tum verò ex ipsa desperatione omnibus connixi viribus, quartum iam nostris inuadunt, & minorem quam putauerat negotio superant. decem quippe non amplius propugnatores erant relictæ, quorum quinque in proa collocati, primo impetu cecidere. Itaque patefacto iam aditu, hæretici ad sexaginta vi maxima irrupunt. quos Aloysius, cùm duas ferreas gladios alteram accepisset in pectore, alteram in crure, quamquam exhaustis iam corporis viribus, magno tamen animo constituit oppetiri: gladioque & scuto nunquam abjecto, ad extremum usque spiritum dimicauit egregie. Eius morte à reliquis deditio facta. quæ tamen ad mitigandum hostium crudelitatem minimè valuit. nam diabolicis instinctu fatilis, obuios quosque obtruncant: Aloysium, ignari quis esset, nudatum, itemque aliorum corpora, multis adhuc spirantibus, in undas proiciunt. Vetus deinde in Sanctorum reliquias & sacras imagines furor, quarum erat ingens in ea naui numerus. Has hæretici Catholicis pervim extorquere, trahere per tabulata, calcate pedibus, in ignem denique gratulabundi conicere: simul, ote impuissimum, in Sanctos, quorum erant illæ reliquæ, blasphemias euomentes, quas horret animus scribere. quæ etiam, repertas vigesimo post die statuas duas, alteram sacratissi-

Etatissimæ virginis, alteram Angeli, elatas in publicum, sacrilegis
 Frēgere manibus, caput Angeli per ludibrium tota nauī circumfe-
 rentes. Tertium & trigēsimū vagatū diem, capto etiā Algar-
 biensi nauigio, prædam exposuere postremò ad Oruium promon-
 toriū oræ Callaicæ. Classi præpositus erat Ioannes Cadauilius Gal-
 lus, hæreticus vehemens, & Ecclesiasticorum ordinum inimicus a-
 cerrimus: rostrata vehebatur eadem, qua Iacobus ante Soria Igna-
 tium Azebedium & comires ceperat & occiderat. In Aloysium ve-
 rò præfectum incidere Caluiniani, cū ab insula Gomera, eam de-
 populati, soluisent. atque is fuit Aloysii & Lusitanorum obitus;
 cuius viri de fortitudine virtutēque frater noster ita multa com-
 memorat, vt pro certo habendum sit, animam eius in cœleste do-
 miciliū commigrasse. Nunc veniamus ad nostræ Societatis ho-
 mines, quod maximè nobis propositum est. Ii, cū hostes infestī
 aduentarent, à media nocte ad lucem vsque expiandis per Confes-
 sionem criminibus quisque suis vacarunt. Deinde tabulata subire
 iussi, non nisi commisso prælio ascenderunt ad animādos milites,
 cibo recreandos, & curanda vulnera. Sed quo tempore facta est de-
 ditio, in summa nauī præter Castrum exstabat eorum nemo: nā-
 que is paulo autē ad excipiendam vnus ē gubernatoribus Confes-
 sionem ascenderat, ad imam proræ turrim ex vulnere animam agē-
 ris. In eo munere occupatum, hæretici vulneribus quā plurimis
 punctim cæsimque confodiunt, ira maxima perciti, nimirum eo
 quod Ecclesiæ sacramenta ministrantem offenderant. Nam id cæ-
 teros non adeò sæuere: in Castrum verò certatim omnes. Sub idē
 tempus Petrus Diazus, qui ad eam vsque horam Confessionibus
 eorum, qui sub tabulatis erant, operam dederat, atque hilari sem-
 per ac sereno vultu animauerat cæteros, Gaspare Goe sequente, in
 apertum prodiit. Vt primū apparuere, vtrunque Galli confestim
 occidunt. nec puero quidem ætatis admodum teneræ parcunt, qui
 à Petro ægre sese diuelli pariebatur. Atque hoc maximè modo tres
 in primo congressu cæsi ac nudati, dejiciuntur in pelagus. Tum vn-
 decim reliqui, sed non iam paulisper tumultu, sese inuicem plenis
 pietate sermonibus adhortari, vltro in editiora nauis euadunt: nec
 modò, latendi causa, in cæteram turbam sese non inserunt, sed etiā
 in vnum, dedita opera, conglobati omnes, apertè profitentur se &
 eiusdem esse religionis, cuius tres modò perempti, & æquè paratos
 ad mortem communis Domini gratia subeundam. Quos, circum-
 fusi confestim hæretici, dictis factisque eo die toto contumeliosè
 ac petulanter illudere ac diuexare non desinunt, cū illi responde-
 rent nihil, nisi si quid ad honorem Dei vel ad dignitatem Ecclesiæ

Catholicæ pertineret. Vbi nox adfuit, manus ad terga religantur in fontibus: atque inter vinciendum accidit, vt Michael Terracensis è vulneribus, quæ in brachiis principio acceperat, ingemisceret. Quæ res tantum abfuit, vt hæreticos ad misericordiam permoueret, vt etiam arreptum furenter hominem, multa ingerens probra, è naui præcipitauerint; & ne in comitatus abiret, Francisci quoque Paulum (nam is erat proximus) eodem impetu deturbant. Cæteri omnes, vinclis (vt dicebamus) injectis, in Aloyfii cubiculum detruduntur: adhibitisque custodibus, totam eam noctem, partemque insequentis diei, propè per inediam transigunt: cū interea super alios alii ad ostium adessent carceris, modò læta modò tristitia nuntiantes: quidam etiam truci obrutu, strictis minaciter gladiis fremerent: Papistæ, Latrones, ecquis erit aliquando qui vitam vobis eripiat? & alia eiusmodi. Interea nostri, quasi futura prospicientes, magno animo sese ad extrema quæque paraucrunt: sed eos fefellit opinio. Nam educti è carcere, damnantur capitis. Iamque parabantur laquei, vt suspenderentur singuli è maximo naui malo, cū Præfectus, maioris prædæ spēs, quod eos putaret pecuniā, ad templum in Brasilia exædificandum, secū attulisse, rem in præsentia distulit; sed eorū comperta denique inopia, Petro Diazo Didacōque Caruallio ibidem relictis, septem reliquos in rostram ex oneraria transferri iubet. Hic eos hæretici denuo circumfisterunt: nec solum in fratres nostros, verum etiam in Romanum Pontifici Christi Vicarium, in Ecclesiasticos ritus, in Sanctos eorumque reuerentiam, denique in Sacramentum ipsum altaris, contumeliosa atque impia verba proferre. ad quæ cū illi fortiter admodum responderēt, cædebantur pugnis, alapisque frequentibus, defensores Catholicæ fidei: quin etiam exquirebantur diligenter in summis capitum verticibus, sacræ quas appellant coronæ, quarum hæretici si quas inuenerant, has verò iterum iterumque singuli tuncere: & simul iurgiis & maledictis in eosdē inuehi cū aliis multis, tum illis præsertim, canes, fures, veteratores: per vos stat quominus conspirent vniuersi mortales atque consentiant, sublatique discordiis ac tumultibus, tranquilla omnes pace atque otio perfruamur. Vestro scelere non modò Germania & Gallia, verum etiam Brasilia, atque adeò toto terrarum orbe praua doctrina diffunditur. Erat è nouitiorum numero Petrus Fernandus, faber liguricus: omnium recentissimus ille quidem: sed apprimè humilis, & magna virtute vir. Is, initio deditiois, pileo talarique tunica ab hostibus, ne deinde fallente vestitu pro seculari haberetur, & præclaram pro Christo moriendi occasionem amitteret: ag-

regabat se ad fratres identidem, vultu oculisque ad modestiæ religionisque significationem ita compositis, ut vel ex eo satis intelligerent hæretici, hominem esse de nostris. Quo etiam vehementius irritati, caput eius arreptum, utraque manu subrigere, colaphis percutere, digitis oculos aperire, palpebrasque distendere, paxillos denique mento subdere, ne vultum dimitteret. ad hæc illum conrumeliis incessere eiusmodi: Canis, attolle faciem: frontem exporrigere, ille nimirum excipiebat tanta non solum animi æquitate, sed etiam oris hilaritate, ut eo bono se indignum existimans, conuersus ad Deum, diceret: Quo meo mihi merito hoc tribuis, ut pro te moriar, Domine? Per hanc simul procacitatem atque sœuitiam hæretici cum sese miseri diutius oblectassent, alii demum ad id varios in usus digressi sunt, spatiumque fratribus datum ad inflammandos mutuis cohortationibus animos, viresque recolligendas: quo in genere Petri maxime Fernandi, eius quem modò dixi, caritas ac virtus enituit, cum in singulos cōgressus, lætissimo semper vultu, ceteros ad constantiam ac fidem accenderet, atque ad agnoscendam insignem hanc in se Dei beneficentiam, multis rationibus excitaret. Cuiusmodi sermonibus dum se inuicem confirmant fratres, magna rursus circumuenit eos hæreticorum manus. Instituitur de religione certamen: ex quo, ut genus videatis, num attigisse sat fuerit. Oppugnabant hæretici supplicationes & preces, quibus auxilium à Sanctis more catholico exposcimus, quæ in disputatione actior coortus quidam ex iis: Nōne, inquit, certatis, in nostra potestate vos esse captiuos? quin vos igitur Maria virgo, Sanctique, quorum opem implorandam affirmatis, è manibus nostris eripiunt? cui fratres: Si expediat nos esse superstites, beatissima Virgo Sanctique & vitam nobis à Domino & libertatem obtineant utique: sed quia emori præstat, idcirco non impetrant. Hæc & alia id genus respondebant fratres: quæ illi cum ferre non possent, amentes iracundia & rabie, consputabant ora subinde nostrorum: quin etiam quodam Alphonsi Fernandi responso permotus vnus ex iis, furensque: ob idipsum, inquit, quòd ita lixisti, peribis. cui Alphonsus, utpote Prominister: Non solus ego, sed omnes planè mori parati sumus. Atqui expectate (ait hæreticus) molossi canes, caput egomet vobis præcidam, vósque (meam idem testor) in mare proficiam. Hac altercatione in cœnam usque ducta, discedunt hæretici: fratres verò tēpus nacti rursus molestia vacuum, de integro adhortari se mutuo; diuinam opem in tantòque salutis æternæ discrimine expetere; Christi mortē cruciatibusque memoria repetendis, sese ad perseverantiam atque ad

fortitudinem incitare, Deo denique pro tam præclara sibi oblata bene moriendi occasione gratias agere. Interea hæretici expleto epulis ventre, animi quoque feritatem extremo supplicio nostrorum exsaturare cõstituunt: nec mora: singulos ostoni denique circumstant, exutõsque tunicis, quanta maxima vi, quàm possunt longissimè à nauibus in altum eiaculantur. Ac Petrus quidem Fernandus & Ioannes Aluarus, natandi minimè periti, fluctibus hauriuntur illico: cæteri quinque vnum in locum diuinitus congregati, diu sese sustentant, postremum vale sibi dicentes inuicem, ac veniã inter se delictorum petentes. Didacus verò Fernandus, quem vnà cum Sebastiano Lupio (qui deinde superstites ambo fuere) sub noctem hæretici quidam, quasi diuino iussu, cibo potuque refecerat, validus viribus, classẽ, quod è repentina pluuia venti quicuerat, tardiùs euntem assequutus, & nescio quo pacto in vnã nauium acceptus, Diuinæ consilio prouidentix mansit incolumis. Luctantur cum fluctibus reliqui, & quamquam in summa difficultate ac defatigatione, Apostolico Symbolo precibùsque fundẽdis ad Deũ, sese contra spirituales nequitias commũnire non desinunt; iamque nox erat media, cum Alphonso Fernando in verba præeunte, certos è quinquagesimo Psalmo versiculos decantare cõperunt, atque illum præsertim: Tibi soli peccaui, &c. Verũ lassitudine tandem victus, & aquarum vi obrutus Alphonfus exstinguitur, spectata probitate ac religione vir, cuius præcipuè robur animi ac virtus in hæreticis modò refutandis eluxerat. Hunc autem eo consilio è Lusitania secum abduxerat Azebedius; vt Philosophiam, cui magna cõlaude vacauerat, in Brasílica prouincia profiteretur. Alphonsum secutus est mox, Iesum inuocans, Andreas Pais: postremus omnium Fernandus Aluarus mergitur. Tum Sebastianus Lupius in mari medio, nocte intempesta, densis tenebris, imbre maximo derelictus, elatum sorte quadam in classe lumen eminus intuens, mille circiter & quingentorum passuum interuallo distantes consequitur naues; quarum ad vnã itẽmque altetam accedens, & vt admitteretur suppliciter postulans, cùm acerbè minitantes hostes intentaque in se tela sensisset; quasi ad extremum perfugium, contendit ad vnã è scaphis: cuius ad marginem stans sorrè quidam hæreticus paulo mitior, tum Sebastiani angustiis, tum etiam fortassis ab se desertæ veræ fidei religionisque recordatione conmotus, excepit hominẽ: penulaque contextum, ac furtim in nauem impositum, commentis quibusdam hostium furori atque immanitati subtraxit. Duos autem illos qui in Lusitanica naui relictĩ fuerant, eodem genere mortis, eadem animi magnitudine defunctos, accepimus. Porro nobis

hæc omnia Sebastianus ipsemet Lupius exposuit. nos totam rei gestę seriem his consignatam litteris eidem Sebastiano recognoscendam ostendimus: cuius ille narrationis veritatem ac fidem suo rursus testimonio comprobavit. Quo etiam studiosius fecimus, ut hanc ad vos mitteremus epistolam, rati eo vobis gratiorem futuram, quo certiora perferret. Quod reliquum est, vestris omnium sacrificiis precibusque nos etiam atque etiam Domino commendari percipimus. Olisipone, v. Idus Decemb. MDLXXI

O 3

FINIS

EMANVELIS

ACOSTAE LV-

SITANI HISTORIA RE

RVM A SOCIETATE IESV IN

Oriente gestarum, ad annum vs-

que Christi Domini M.D.

LXVIII.

RECOGNITA, ET LATINITATE

DONATA A IOANNE PETRO

Maffeo Bergomate, So-
cietatis IESV

Presby-
tera.

CLARISSIMO

PRINCIPI, AC DOMINO, D. OTHONI TRUCHSES A VVALDBVRG, S.R.E. Cardinali, Augustano Episcopo ac Prænestino, Praeposito & Domino Eluacensi, &c. Ioan. Petrus Mafseius S. P. D.

*VO*D te non fugit, omni liberali doctrina eruditum, Otho Card. Amplif., India prouinciarum omnium maxima, tametsi propriè dici videtur pars illa terrarum, quam nobilissimus fluvius Indus interfuit: vsus tamen obnuit, ut etiam ultra Gangem, equè magnum ac celeste flumen, immèsi illi terrarum tractus, qui ad Sinasque, & in extremo positos Oriente pertinent Seras, India nomine censeantur. Porro ultra Sinas, in Serico Oceano, baud procul à continente, ingès cernitur Insula compluribus minoribus adiacentibus; quam nostri vulgò Japonem vocant, Zipangrim antiquis dictà visse nonnulli arbitrantur. Hac insula excepta, ceteras ferme regiones eas, cum aliis opibus, tum etiam preciosissimis aromatibus odoramentisq; refertas, constat riscis temporibus Romano florente Imperio, cum Europeis hominibus & commerciis & hospitio fuisse coniunctas. traditum est etiam, multas Christiana quondam sacra tum ab aliis, tum praesertim à duobus eximia sanctitate viris Thoma & Bartolomeo Dominè apostolis accepisse. Verùm ubi Romani decus Imperij.

conspirantibus undique in ipsum variis nationibus, cecidit: mercimonij vocumque, & litterarum cum illis gentibus communionē sublata, Christi cultus atque religio paulatim extincta ac deleta se est, ut nullū propē ipsius vestigium in illis iam regionibus appareret. Quo melius de Christiana meruisse Repub. Lusitani iure putandi sunt, quod cum terrestri itinere, sine summo vita discrimine, ea loca peti non possent, & rix qui quā reperiretur, qui peregrinationem eiusmodi suscipere auderet: ornatissimis ipsi classibus extima legentes Africa littora: Bona spei promontorium ante id tempus penē incognitum, auream Chersonesum quæ Malacca dicitur hodie, Taprobanam, quæ Sumatra, siue Samotra: Sinas denique præteruecti: ad ipsam de qua diximus Iaponis insulam ingenti ausu summāq. animi magnitudine penetrarunt: iidēq. India ora magna parte subacta, sinus etiam Persici faucibus fortiter aequē ac feliciter occupatis, Arabiū verō navigatione crebris incursionibus impedita, mercibusq. Indici per Africum atque Atlanticum Oceanum in Hispaniam auersis: non modò Memphitica Turarum vectigalia gravissimis damnis atque incommodis affecerunt: sed etiā CHRISTI liberatoris nostri cultum ac nomen apud eos populos vel nunquā ante id tēpus auditum, vel diuturna vetustate atque obliuione deletum, salutarī prædicatione longē lateque prōpagarunt, adhibitis perductisq. secum, summi Pontificis iussu, multis Euangelij præconibus, tum aliarū familiarum, tum verō præcipuē Societatis IESV. Quorum Epistola, (huc enim tota spectat

*Fat oratio) quas vulgò Indicas nominant, in Europam
ubinde perlatæ, minimè dubium est, quin haud medio-
rem utilitatem pari delectatione coniunctam homi-
nibus nostris attulerint. Veruntamen ea volumina cū
am nimium excrescerent, multòsque à legendi studio
etardarent: prudenter mihi simul ac piè fecisse vide-
tur Emanuel, is cuius nos scripta convertimus, qui cir-
cuncisis iis quæ minùs necessaria videbātur, cetera bre-
vem in commentarium retulit, ut essent parata & in-
romptu, quæ quis de rerum Indicarum statu, progres-
sūve, quod attinet ad religionem, descriptione maximè
ligna, cognoscere cuperet. Quā nos etiā, aliqua ex par-
te, circuncidendi castigandiq, siue diligētiam, siue licē-
tiam, in Iaponicis Epistolis ita præstare conati sumus,
ut historia fides ac veritas omnino integra permane-
ret: quod faciliè perspiciet, si quis hæc exempla cum ce-
teris accuratè contulerit. Commentarius autem ipse, Ro-
rum in Oriente gestarum, ob eam causam inscribitur;
quod eiusdem Societatis homines etiā in Brasiliæ re-
gione, & in Occidentali quæ dicitur India, variis locis
etque provinciis magnæ cum animarum utilitate fru-
ctūque versantur: & res ad Christi Domini gloriam ita
multas eodem duce atque adiutore perficiunt, ut pro-
prio & quidem iusto volumine ipsæ per se ad explicā-
um indigeant. Quam nos in historiam, & in eas quæ
persunt ex Oriente colligēdas epistolas, quidquid otij,
quidquid possumus opera, deinceps conferre decrevi-
mus. Profectò enim digna res est, in qua non mea so-
lum, verum optimi cuiusq, ac literatissimi Viri liben-*

tissimè defudet industria: quippe quæ non modò plurimarum rerum variam & iucundissimã afferat cognitionem, sed etiam veritatem Catholica religionis, & sedis Apostolica maiestatem, summamq; Romani Pontificis potestatem, (qua hac præsertim atate omnibus tormentis ac machinis oppugnatur) humanis & divinis testimoniis atque miraculis, egregiè tueatur & cõprobet. Interea, hæc quæ habebamus absoluta, tibi potissimum, Otho clarissime, pluribus de causis dicere statuimus. primum, quòd hoc vera atque orthodoxa fidei firmamentum ei deberi maximè videbatur, qui sese calamitosis hisce temporibus contra perditorum hominum insanias, Catholica sinceræq; religionis defensori acerrimum præbisset: deinde quòd ipsimet Societati I E S V, quæ plurimum tibi debere se profitetur ac prædicat, in primis id gratum fore mihi persuaseram. Tu, pro tua excellenti humanitate, munusculum hoc quælecunque libenter accipies, meque in tuorum numerum adscribes æquo animo. Vale. Roma, 15. Kalend. Decembris, M. D. LXX.

R E R V M

RERVM A SO

CIETATE IESV

IN ORIENTE GE-
STARVM

COMMENTARIVS.

VO tempore Ignatius Loiola, parens au-
torque Societatis IESV, Romam vnà cum
sociis venit, ad obedientiam Pontifici ma-
ximo (qui tùm erat Paulus hoc nomine ter-
tius) ritè deferendam, eo ipso tempore apud
eundem Pontificè Petrus Mascarenus pro

Lusitaniæ rege Ioanne legati munere fungebatur. is cogni-
o eorum vitæ genere atque instituto, quodd ita in mandatis
habebat ab Rege, qui de ipsorum virtute ac pietate ex ami-
orum litteris iam antè cognouerat, egit cum summo Pon-
tifice, vt ex iis aliquot promulgandi Euangelii causa mitte-
entur in Indiam: cuius provinciae ab Idolorum cultu ad
Christianam fidè traducendè Rex, catholicae religionis cul-
or egregius, magno in primis desiderio tenebatur. Missi ex
lece, qui tùm erant Socii, duo (nec enim plures conce-
it Ignatius, cuius arbitrio totam rem Pontifex ipse permi-
erat) Franciscus Xauetius Nauariensis, & Simon Roderi-
us Lusitanus, Vlyssiponem attingere anno à Deipara Virgi-
ie 1540, quorum non aduentus modò Regi accidit exopta-
us & carus; sed etiam, interim dum nauigandi tempus ex-
pectant, variis in actionibus atque muneribus pia sedulitas
k industria ita probari ac suspici cœpta est, vt vulgò non ni-
i Apostolorum nomine appellarentur. Inde hoc Societatis
n Lusitania cognomentum est ortum, quod ipsa quidem si-
non modò non arrogat, verùm etiam recusat ac refugit.
latus eo rerum euentu Rex, Indorumque iam propemodù
oblitus, cùm reliquos octo, qui Romæ remanserant, suum in
egnum accipere potius, quàm hosce duos ab se dimittere
uperet: ipsi autè contrà, diuini amoris igne succensi, mul-
a pro Christi nomine perpeti, remotis illis ac barbaris
ationibus Euangelii lumen inferre, & quo consilio pro-

*Rex Lusitaniæ
à Pon-
tifice po-
tis quos-
dam ex
Socie-
tate
IESV
ad In-
dos mis-
ti.*

Francisco
Xauero
India pro
uincia
desti-
nata.
Eorum
quis in
Indiā
mitte-
rentur,
femi-
nariū,
Conim-
brici in-
stitutiū.
ANNO
1542.
Societas
Iesu
perue-
nit in
Indiā.

Ratio
vitæ
quæ
Xauero
fuerit
Goæ
in re-
liqua
Indiā.

facti fuerant, id ipsum assequi atque obtinere cōtenderent, diuisa tota res est. Francisco Xauero India prouincia destinata, Simon Rodericus quamuis inuitus in Lusitania retentus, ut quoniam ad Ignatium alii multi se iam adiungere cœperant, instituendo in Conimbricensi Academia ipsorum Collegio præficeret, quod tanquam seminarium forerorum, qui deinceps in Indiam supplementi causa mitterentur. Ei Collegio Rex vestigalium annuorum quod satis esset ad Socios centum alendos (qui numerus postea duplicatus est) literisq; & prophanis & sacris erudiendos, attribuit.

Xauerus igitur, anno post Christum natū 1541, cum Indiæ præfecto Martino Alphonso Sobalysipone discessit. itineris comitem secum duxit è Societate Italum Sacerdotem præstanti virtute virum, nomine Paulum. In Indiam peruenerunt Maio mense anni insequentis. In ea navigatione, Xauerii vitæ ratio rerum ab ipso deinde gestarum quoddam quasi proladium fuit. Etenim ex quo die conscendit, tum in ipsa paui, tum in Mosambico Insula, ubi hiematum est, eam in egrotos pauperes, egentesque assiduitatem ac diligentiam, dies ac noctes, tanta cū alacritate & iucunditate animi præstitit, ut sanctus perfectusque vir haberetur ab omnibus, & qui præsentem viderunt, rem verbis haud satis exequi possint. Goam simul atque peruentum est, omni statim conatu ad ethnicos Christianis præceptis imbuendos, Christianos verò & Lusitanos, & incolas, in fide atque officio retinendos ac promouendos incubuit. Ad hæc, ægrotos & vinctos inuisere, valetudinaria frequentare, vel in iis habitare potius, quo commodius ægris ministrare posset, quibus & viuentibus interdum noctuq; summo cum labore, cunctis admirantibus, præstò erat, & mortuorum cadauera suis ipse manibus funebris linceo ritè ad sepulturam infuebat, proque eorundem animarum expiatione sacrum missæ faciebat: quod ille semper, vbicumque terrarum fuit, in India solenne seruauit. Nec tamen interea Confessiones audire, publicis concionibus priuatisque colloquiis hominū vitam moresque corrigere, simultates ac dissidia tollere, aliaque id genus facere multa desistebat, quocirca magna in honore ac veneratione habebatur à populo.

Aliquot menses Goæ magno cum rei Christianæ adiumento versatus, in eam Indiæ oram discessit, quæ vulgò Como-rini caput seu promontorium dicitur: ab urbe Goa passuū sexcen-

Sexcenta millia. Regio est piscatu margaritarū insignis. Gēs autē ipsa quondā à D. Thoma Apostolo ad Christum adiuncta, sed quæ iam Christiani præter nudum nomen haberet nihil. Interroganti quippe Xauerio de religione fideque, illud vnū duntaxat respondebant: Christiani sumus. Hoc igitur Domini vinetum in syluam Xauerius planè degenerasse cū cerneret, acri studio & accuratissima diligentia pro viribus colendū suscepit, vno Dei fretus auxilio, quē ille in eo præsertim negotio ita propitium ac liberalem expertus est, vt breui plurimos homines ad Catholicā ecclesiā, aggregauerit: qui ad eam deinde virtutis frugem peruenerunt, vt qui iis præsunt hoc tempore Socii affirmant, eas ecclesias etli à Lusitanis destituātur, suis iā nūc posse viribus niti, cæptumque virtutis ac religionis cursū tenere. Censetur in præsetia maritima illa ora, Christianorū āplius cētū & triginta millibus, eorumq; numerus nō mediocriter augetur in dies. Quæ ferē omnia vni secundū Deū Xauerio præcipuè accepta referenda sunt, qui nō illā modò plantauit rigauitq; vineā, sed alias quoq; in eo tractu permultas: in iis, Trauācoris regnū penē totū & Bringanum inter ac Permanelem, decem ferme pagos, & circa Beadalā ac Tramanancorē, vicis circiter septē. Neq; verò, cū in aliorum salute procurandā vigilārissemus, tum ia sui ipsius custodia remissus erat, aut negligens. vitam quippe ducebat eiusmodi, quæ satis ostenderet, nihil omnino sibi præter vnā Dei gloriā suāq; salutē & proximorū esse propositā. Itaq; res quas gerebat, sanctitas morū, laborēsq; perpetui, & insectationes, iniuriæq; quas vel in cōuertēdis barbaris, vel in tuēdis neophytis ac Lusitanis subibat, Goam ceterasque in Indiæ regiones non dubio sermone perlata, tanta cum admiratione celebrabātur ab omnibus, vt vel ab ipsis Mauris ethnicisq; Pater sanctus appellaretur. Qui rumor cū etiam in Lusitaniam permanasset, cumque Ioanne s Rex eadem à multis certisq; autoribus, tum ipso adhuc viuentē Xauerio, tum multo magis, mortuo, cognouisset, permotus rerum magnitudine atque præstantia, Pro regi Indiæ per litteras mandauit, vt Xauerii res gestas atque miracula omnibus vestigiis indagatas quā diligentissimè ad se perscriberet. Regis ipsius litterarum subjiçietur exemplum, è quibus quid ille de Francisci virtute atque præstantia senserit, facili apparet.

*Comori
ni pro-
motorij
accola à
D. Thoma Apo-
stolo ad
Christū
tradu-
cti.*

*Comori
nū Chri-
stianorū
amplius
centū &
triginta
millib⁹
cēsetur.
Trauā-
coris re-
gnū cū
pagis &
vicis a-
liis à Xa-
uerio
Christo
adiuctū*

*Xau: ii
gesta Re-
gis Lusitania
iussu in-
dagantur.*

PROrex amice: ego tibi multam salutem. Francisci Xa-
uerii vita, gestæque res, adeò salutaris exempli fuere, vt
eas lucē edi palamq; proponi ad gloriā Domini Dei no-
stri pertinere magnopere existimem. Cuius editionis quo
major autoritas fidesque sit, mado tibi planē, vt de præcla-
ris omnibus viri illius actionibus, deq; iis rebus, quas per eū
siue adhuc viuente, siue defunctū, Dominus noster supra na-
turæ vires effecit, vbi cumq; testes idonei fuerint, tabulas
publicas seu instrumenta autētica cōficiēda quā studiofissi-
mē cures, & ad me primo quoq; tēpore perferēda. Id erit mi-
hi vehemēter gratū. Ac licet rerū ipsarū dūtaxat tabulas im-
perauerim, tu nihilo minùs efficies, vt ipsamet inquisitio in
publica monimēta rectē atque ordine referatur. Inquisitio-
nis autē erit eiusmodi ratio, vt omībus, istis in regionibus,
quicumque earum rerum probē conscii extiterint, ii de vita,
factis, moribusq; Frācisci, quib⁹ in terris atque oppidis inf-
delium fuerit, quid in iis gesserit, interrogati & iurati respō-
deāt. Eius porrō inquisitionis. exēplū scribā relationis ipse
desumito, tuoq; chirographo subscriptū; adhibito etiā Au-
ditore generali, cōplicato obsignatōque: Tu deinde ad nos
id ipsum triplici viā trāsmittito. Vlissipone. V. Kalen. Aprilis
1556. Regis epistola perlata in Indiam, ministri sedulō impe-
rata fecerunt, atque ita multa de Frācisco Xauerio ad Regē
probē cōperta atque explorata miserūt, vt singula hoc loco
persequi nimis longum sit. Summatim nonnulla pōstringā.
Xauerus cū apud Comorinēses degeret, in Christiana do-
ctrina tradenda tenebat hanc regulā: Manē post preces ho-
rarias recitatas, puero vno comite, qui signū gestaret crucis,
vias oppidi circuibat, quērens vbi nā essent ægroti curandi,
vel mortui sepeliendi, vel infantes adultē baptismo lustrā-
di. Si quid occurrebat eiusmodi, manibus oculisque sublati
in cœlum, elata voce concionatoris instar admodū piē pro-
nuntiabat Symbolum Apostolorum, vnā cum Decalogo, &c.
eò statim magna vis hominum confluebat. Si pro ægrotis vel
neophyto faceret, vniuersam precatōnē Euangelio, sin pro
defuncto, Psalmodia funebri, siue mortuorum officio cōcla-
debat. Ad sextam ferme horā diei versatus in opere, quāquā
summa corporis defatigatione, nullum tamē intermittebat
diem,

*Inquisi-
tionis de
vita Xa-
uerij ra-
tio.*

*Regula
Xauerij
tra-
denda
Comori-
nēsis
doctri-
na Chri-
stiana.*

liem, quin aliquid pueris è Catechismo explicaret. Inde vbi cibo se refecisset, Christianis omnibus copiam sui faciebat: quæstiones ipsorum nodosque dubitationum expediens, omnia discordiarum semina tollens, pacemque concilians: cum etiã sub vesperã, atq; interdum noctu sese in cœtus hominum frequentiores concionabundus insereret. Augebant autẽ laborẽ ac lassitudinem tum calores in iis regionibus maximi, tum summa viri paupertas, cuius ille semper ad eò studiosus fuit ac tenax, vt in tam crebris ac longis terra mariq; peregrinationib; sine sacculo & pera ambulare solitus fuerit. Quin etiã in vrbe Goa regio procuratori multa ad iter necessaria liberaliter offerretur, instaretq; vt acciperet, omnino remisit, & non modò viatico prorsus nullo cõscendit, sed etiã impedimentã nulla in nauẽ imposuit præter Breuiariũ, & aliud libellum, & superpellitium. In ipsa autem nauigatione precario victitabat, aliorum benignitate sese sustentans. Iam verò Christianos, quos in Comorini tractu Christo pepererat, à barbarorum Regum & ceterorum iniuriis defendebat egregiè, proq; iis & Christi religione tuẽda sæpe sese obrulit in apertũ vitæ discrimen. Gens est in regno Bisnagæ, quos Badagaas vocat. horum permagna manus cum ad neophytos diripiendos occidendosque in regnum Trauancoris irrupisset, cognita re Xauerius ex alio quodã oppido, vbi tũ morabatur, Trauancorẽ prouolat: nihilq; moris metu perterritus, summo animi ardore atq; cõstantia scelus hostium increpãs, in mediũ Christianorum turbam vltro se coniicit, vt ipsum reueriti reliquis parcerent. Quamquã alioqui sanè ipsius capiti assidue penẽtendebantur insidiæ. itaque & à barbaris quibusdã aliquãdo conquisitus ad necem, arborem scandens, ibiq; pernoctans, manus eorum effugit. Tanto autẽ desiderio flagrabat vniuersæ barbariæ ab interitu reuocandæ, vt nullos labores vel pericula subterfugeret, nullãq; ferè partẽ caperet quietis. Insulæ Mauri sunt vltra Malucũ. in iis ille versatus est omni planè humano præsidio nudus, multis vndique cinctus veneni redib; periculis. quò ille cũ discedere pararet, nõ modò ab amicis frustra deterritus ac reuocatus est, sed etiã veneni multa remedia (cuius est vsus in iis insulis frequẽtissim⁹, atq; etiã idcirco multos iã annos sacerdote atq; pastore caruerat) sibi ab eisdẽ oblata, diuino magis quã humano offretus auxilio, cuncta repudiavit. Qua de professione precibusq; amicorum ipse in Lusitaniam ad suos scripsit his verbis: Ego ipsorum

*Studiũ
& cult⁹
pauper-
tatis.*

*Regnũ
Bisna-
gæ.*

*Pericu-
lorum
mortif-
icũ, con-
sẽptum.*

*Insula
Mauri.*

*Munerũ
recusa-
tio.*

in me beneuolentiæ ac studio ingentes egi gratias: sed ne ipse mihi sollicitudinē struerem; ac multo magis ne quid de mea spe in vno Deo penitus fixa ac locata remitterem: amata, quæ mihi peramanter lacrymantes donabant, omnia recusaui, rogans eos, vt pro me Deū obsecrare ne desisterent: eo veneni remedio nullum certius inuenire. Extat de eadem profectioe eiusque difficultatibus; de terræ natura & inopia, ad Socios Romanos alia item ipsius epistola, cuius illa clausula est: Hęc ad vos eo scripsi, vt sciatis quāta sit in hisce insulis cœlestium solatiorum copia: namque omnia hæc pericula ac labores vnus Dei causa vltro suscepti, thesauri sūt ingentibus referti spiritalibus gaudiis, ita vt hæc apprimē facta & apposita prouincia sit ad oculorū acie paucis annis ē suauissimi fletus vberitate perdendam. Equidem in vita mea nec vlla vmquam animi tanta tamque perpetua voluptate sum affectus, quāta in his locis afficior: nec tam leuiter corporis vexationes atque molestias pertuli: cum tamen hostes circa finitimi sint, incolæ ipsi non amicissimi, regio verò ita infelix & sterilis, non modò vt cunctis valetudinis aduersæ subsidis, sed etiam consuetis alibi vitæ præsidis ferè omnibus careat: sic prorsus, vt hæc mihi videantur insulæ diuini spei veriùs appelladæ, quàm Mauri. Nec verò populi in his partibus desunt, (Iauaros vocāt) qui posse hominem interdicere, summæ beatitudinis instar putent, à quibus cum alitum Christiani multi occiduntur.

Tres menses apud eas nationes Xauerius posuit, partim Christianorum loca circumiēs, (quæ iam diu lustrauerat æmo, siue quod absūt ab India leucas aplius mille, siue quod, quem præsulē habebant, ipsimet Insulani peremerant) partim etiam in barbaris conuertendis ad Dominū ita multis, vt in vno duntaxat oppido Folo, Christianorum omnis ætatis amplius viginti quinque millia ab ea facta fuisse dicātur: idque anno post Christum natum circiter 1547. Nam ex eo tempore is numerus per Socios, qui in opere successerant, valde auctus esse credendus est. his rebus peractis, cum intellexeret Xauerius, quam vehementer insulæ Maluci & Amboini. cultorum inopia laborarent, cessare nescius eò se contulit, ibiq; Christianare præclare gesta, regnū aliud petiit, in quo intra mensem hominū plus decem millia ad cultum Christi perduxit, & significauit suis ipse litteris, sperare se eo anno plus centum millia Christianorum esse facturū. Multis igitur

*Solatia
cum af-
flictioni-
bus con-
iuncta.*

*Iauari
populi
quàm
inhu-
mani.*

*Tolo op-
pido,
Christi-
anorum
amplius
viginti
quinque
millia
facta an-
no 1547
Insule
Maluci
& Am-
boini.*

gitur in eo tractu institutis ecclesiis, quæ sacrosanctæ sedi apostolicæ Romanæque Pontifici obtemperant, & multiplicantur in dies, relictisque ad earum tutelam aliquot è Societate custodibus, ipse, quod aliis Indiæ locis mortales plurimos doctoribus destitutos in æternum perire intelligebat, reuersus in Indiam est. Iaponis regnū paucis illis annis peruerant Lusitani, cuius incolæ sunt ingenii ac docilitatis laude præstantes. Id ille ubi didicit, nequaquam loci longinquitate deterritus, (abest enim id regnū ab vrbe Goa leucas plus mille) quamquā dissuadentibus cunctis, intèpestio ad nauigandū mari, nauigio barbarorū Sinarū sese cōmisit, difficilique ac periculosa navigatione maritimā Iaponis urbē Cangoximā tenuit. Comitē habuerat Iaponium quendam Lusitanicæ linguæ peritum. Eo usus interprete, cauta Christianæ religionis in Iaponicum sermonem trāstulit primum: deinde Christi Euangelium in iis terris inauditum promulgare, nec sanè frustra, aggressus est. Cangoximā neophytis aliquandiu moratus, ad magnā illā urbē perrexit Meacū, regni totius caput, leucas trecentas ab eō loco posita, Christi notitia nulla. Iter habuit in primis laboriosum atque difficile. In viā se dedit Octobri mense, cū frigora in Iapone sæuire incipiunt, tanta niuiū copia gelūque, ut in illius concretæ ex glacie moles passim ad instar trabium rigeant. Mari nō semel infesta pyratibus loca trajecit, in infima nauium propter obscuritatem ac notitiam nominis sui à nauis sæpe coniectus. Terra autem, ne erraret ignarus viarum, indigenas equites citato cursu prosequabatur, & quidē pedibus nudis, quod eo anni tempore flumina multa vado superanda sese crebrò offerrent. Itaque sæpe niuiū & algoris iniuria pedes intumescerent: sæpe etiā assidua sacrorum instrumentorum gestatione defatigatus, asperitate viæ fallente vegetigia, concidebat. Nocte verò, aqua madidus, frigore famēque cōfectus, cū ad hospitium perueniret, humana solatia nulla reperiebat: nā cœlestia illa ac diuina (credo) nō deerant. In ipsis verò pagis, & oppidis, quā transibat, ad alias contumelias & iurgia illud etiā accedebat, ut per plateas crebrò lapidibus peteretur à pueris: nec tamē idcirco à sacrosanctæ ideæ Catholicæ præconio desisteret. Meacū ut venit, omnia ostendit bello tumultibusque flagrantia. Itaque re infecta Cangoximā reuertere coactus est, Christianis aliquot in reditu factis. Annū circiter in Iapone versatus est: in Meacensi peregrina-

*Homini
de com
milio
intra mē
sem ad
Christū
perdu-
ctū.
Ecclesia
Indica
Romano
parent
Pontifi-
ci.
In Iapo-
ni reg-
num pro
ficiscitur
Xau-
erius.
Cangoxi
ma Iapo-
niis
urbis.
Euange-
liū Chr-
sti Iapo-
niis pro-
mulga-
tur.
Meacū,
regni Iapo-
ni caput.
Frigora
in Iapone
maxima
Ingeniis
itineris
difficul-
tates.*

natione menses quatuor posuit. Tū institutis ibi quoque ciis, qui cœpta promouerent, in alia regna discessit. Mā ū verò nomē, magnā sibi venerationē apud Iaponios petiit, planē vt illū Europeis omnibus anteferrēt. tanta enim vitæ morūmq; innocentia, vix vt in iis quisquā vel re-
 lis noxæ maculā deprehenderit. quin etiā ea re aiebant am à ceteris differre sociis, quòd illi sigillatim ad varias
 ulorū interrogationes deinceps atq; ordine respōderēt, uerius, decē duodecimve maximē inter se diuersis propo-
 s quæstionibus, vno eodēmq; respōso simul ita satisfac-
 vniuersis, vt si eorū vniciq; separatim ac propriē respō-
 let. Illa verò de Xauerii actis suprā humanas vires admi-
 bilia celebrātur, quòd variis temporibus in Iapone muto-
 dā ac pedibus capto vsū linguæ & ingressū, surdo au-
 ū, itē alteri surdo mutōve sanitatē diuinitus reddidit. Ac
 hæc in Iapone. In Comorini autē regione dū ageret, nō
 ūm ægros cōplures à medicis desperatos morbo diuini-
 liberauit, spiritusq; fugauit immundos, sed etiā mortuos
 ocauit ad vitam. Iuuenis quidā obierat multis affinitate
 unctus. hunc oppidani mortuū magnis clamoribus fre-
 ntes ad Xaueriū afferunt, quē ille manu apprehēsū vi-
 tē erexit. idq; Goā constanti fama perlatū est. quo Xau-
 etiam, cū non multo pōst rediisset, ad Didacū quen-
 magnæ auctoritatis virū diuertit. is cū rē gestā cognos-
 de ipso Xauerio admodū cuperet, Cosmū Ioannē regiū
 oratorē inuitat, vt ambo simul id à Xauerio sciscitētur.
 ius pudore deterritus, rē ad ipsum Didacū rejicit. qua
 cepta, paucis pōst diebus Xaueriū nomine cōpellans,
 oriam (inquit) ac laudē Domini, cedo magister Frācis-
 idnā fuit illud de adolescente, quē defunctū in Como-
 montorio reuocasti. Ad ea verba Xauerius nimirum
 t, hominēq; amplexatus, atque subridens, Iesu bone
 ūne vt mortuos excitauerim? O me nequā, iuuenem
 mortui specie, attulerant: iussus à me surgere nomine
 rexit: ea videlicet populo noua res visa. Hæc deinde
 referens Didacus, Noli (inquit) dubitare, quin ope
 uenem illum Xauerius reuera mortuum suscitauit.
 lem mulier Christiana ad Xauerium accedit, rogat
 um suum vita functum venire ne grauetur. Ille eō se
 pueri cadauer flexis genibus Deum precatus crucia-
 trat: puer statim exsurgit in vitam, ac sanitatem
 pristī.

pristinam restitutus. Christiani qui aderant, miraculum exclamant: illos verò Xaverius obsecrat, rem vti silentio cōtegant.

Ex Iapone decedens, naudem conscendit Lusitani cuiusdā, qui Colani præsidio præsuit. In ea navigatione cum in oram Sinarum è regione Chincei iam peruenissent, atrox & periculosa procella coorta, scapham, vnā cum duobus Mauris è nauali turba, retinaculo rupto, ex omnium oculis tanto impetu abripuit, vt paulo post ne è sommo quidē ipsius mali carchesio speculantibus appareret; tū verò ea deploata, cursum prolequi nautæ decernūt. Id vbi sentit Xaverius, magistrum nauis ductoremque obsecrat, vt dolones, qui ob venti violentiam non erant omnino sublatis, demittant, & scapham expectent. Negare ductor primò, magnum esse affirmans in mora periculum: exiguo illo contracto velo, quo maris imperum fugerent, haustum iri nauigium fluctibus. Ad extremum tamē victus Xaverii precibus, submitti dolones imperat. Verum vbi nihil profici ea re intelligūt nautæ, tumido præferrim æs sœuiente mari, vela rursus expediunt. Contrà Xaverius niti, seridè affirmare scapham breuī incolumem affuturam. Cum illi nihilo minùs desperata re dolones erigerent, extēplo Xaverius ad protam accurrit, manuque antennis injecta, nautas per Christum Dominū eiūsq; vulnera obtestatur, ne ex eo loco discedant: confidere se planè fore, vt par illud animarum, quæ Christianæ esse possent, Deo miserante, non interiret. His auditis nautæ denuo vela submittunt. Interea Antonius Dias Xaverii rogatu rudentes ascenderat, nihilque dispiciens, descendere iam parabat, cum illum adhuc paululum expectare Xaverius iubet, simulque ipse ad nauis marginem sublatis manibus se in preces effundit, nauarchum & cæteros bono animo iubet esse. Cum hæc maximè fierent, ecce tibi repente aduentans scapha conspicitur. Tum ad eam expectadam, cursumque facilius inhibendum, nauis contra maris imperum in obliquum locatur; nec mora, duarum triumve horarum interuallo scapha neutram in partem declinans rectā ad onerariam appropinquat: cui cum funem eminus injicere pararet, nihil opus esse ait Xaverius, ipsam per se placidè ad onerariæ latus accessurā: itaq; factum est. Duo qui vehebatur, in nauē accepti. Scapha, quāquā minimè se lata seposita, retinente nemine, tā diu stetit, quoad eā

*Chin-
chenum
in Sina-
rum ora.*

*Mauri
duo, flu-
ctibus
mirabili-
ter ere-
pti, bap-
tizantur.*

naute ad oneratiā religarunt. Mauri illi duo ad Christi deinde conuersi baptismo lustrantur. Res tota summa omnium admiratione animaduersa ac notata est.

*Propheta de-
num in
Xauero.
Malaca.*

Fuit verò Xauerus vtrique ipsius etiam Prophetiæ dono conspicuus. multa post futura, multa longè remota prædixit, quæ humanitus sciri nullo pacto possent. Ex Iapone rediens Malacā, quingentarum amplius leucarum itinere, portum Sinarum delatus, è Duartis Gamini oneraria iudicaci Pereriæ nauem transcendit: his, quòd Malacā in accessu ab hostibus circumuentam obsessamque reliquerat, nihilque postea de euentu rei cognouerat, percontari de Sinis magnopere cupiebat, num quid de Malacensi obsidione audissent. Simul etiam cum vectoribus in eisdem vrbis subdium arma sedulò comparabat, quos ita sollicitos metu conspicatus Xauerus, iubet (idq; sæpius) sine cura esse, pro cent: affirmans otium esse Malacæ. Idem Didacus cū animo fœpense metueret, ne omnes naues in Indiā Malaca soluisent, quòd bona iam pars idoneæ ad nauigandum tempestatis effluerat. Nihil est (inquit Xauerus illi) cur timeas. Antonium Pereriam etiam num reperiemus Malacæ, sublatum ad velificandum antennis, nos ipso iam triduo præstolantē. Ad quem deinde Xauerus è freto Sincapurano passuum nonaginta millibus Malacā litteras de suo aduentu præmisit: quò simul atque peruentū est, omnia prorsus vt ille prædixerat, res Malacenses pacatas, Antonium Pereriam ternē iam diem profectiōne parata ipsos opperientem inueniunt.

*Prætorum
Sincapurani.*

Simone Mello Malacæ præfecturam gerente, cū ibi Xauerus esset, Aceni, immanis ac bellicosa gens, celocibus ferè sexaginta, noctis silentio Malacæ portum inuecti, vt onerarias, quæ in eo iactis anchoris stabant, inflammarent, atque diriperent, Bandensem nauem iam propè ceperant, cū Lusitani qui in oppido habitant, biremibus, eiecit quinque raptim instructis, decemque dierum duntaxat imposito comwearu, inera decimum diem redire iussi, cōjectos in fugam piratas ad Parlem vsque amnem ducetas ab vrbe leucas persequuntur iamque mensem totum vltra finitum sibi temporis spatium absuerant, cū interea nullus de iis nuntius venerat Malacā. Quin etiam complures, ad explorandum litores à præfecto dimissi, nihil omnino reculerant. Quo circa magna erat suspicio, malè pugnatum esse: auxitque suspicionem rumor à Mau-

*Aceni
Iapone
nis populi
belli-
cola gens
Malaca-
cap-
turi in
aduentu.*

is incolis dissipatus, nostros ab hostibus planè victos ac de-
 ctos esse. Cùm mœsta arque afflicta eo metu ciuitas esset,
 natione etiam maritòs vt mortuos effusè lugerent, in con-
 tionem populum Xauerius aduocat, & ad extremum, non-
 nullorum fidem in Christum requirens, & inconstantiam
 ncrepans: Sunt, inquit, in hoc cœta cùm alii, tum mu-
 lieres quædam, quæ sortibus jactis, consultisque veneficiis,
 persuadere sibi, classem nostram ab Aoenis captam, mari-
 òsque lugent. At vos fratres mei amiceque, omni mœro-
 re depositæ, exhalaramini, & gaudete vehementer: namque
 hodierna die fratres nostri pugnarunt, insignique de hosti-
 bus parata victoria cum optimis spoliis reuertuntur ad nos.
 Certo die (ipsumque notauit diem) adiunante Domino in-
 columnes aderunt, non plus tribus è nostris aut quatuor in
 pugna desideratis. Proinde tantam victoriam Deo gratu-
 antes semel orationem dominicam & salutationem ange-
 licam recitemus, iterumque pro iis qui vitam in certamine
 profuderunt. Hæc ille solita vultus orisque serenitate cùm
 perorasset, ingens omnium stupor & motus animi conse-
 quutus, tantæque fuit de viri sanctitate auditorum opinio, vt
 nemo planè dubitauerit, quin illa Xauerius diuino afflatus
 spiritui verè pronuntiasset, cùm neoterra nec mari nequiti co-
 tempore ad urbem venissent, nec verò tam breui ex tam lō-
 ziqua regione venire potuissent. Eodem die sub vespertam
 in æde Mariæ Virginis in cliuo, separatim ad matres fami-
 lias verba fecit, ipsum nominatim designans diem, quo die
 certum de suorum incolumitate ac victoria nuntium essent
 accepturæ. itaque factum est. Nuntium victores ipsi cū in-
 genti præda paulo post subsequuti, nauigiis, & myoparoni-
 bus, tormentis, apparatusque bellico, multis denique ex ho-
 stiū numero captiuis adductis. Appropinquanti ad oppidū
 classi Xauerius vnā cum vrbs præfecto & reliqua multitu-
 dine ad litus obuiū prodit, signū crucifixi Christi Domini
 conense descendentem ducem, cæteròsque primarios gra-
 tulabundus amplectitur. In ea celebritate atque frequen-
 tia, Mellus vrbs Præfectus quid paucis illis diebus de sug-
 gestu Xauerius dixerit, Classiariis publicè exponit. rei ge-
 ræ seriem cum Xauerii verbis ad amussim conuenire com-
 periant. tantum denuo admirationis atque admurmura-
 tionis exortum, vt aliud fere nihil per eos dies in o-
 re sermonèque omnium versaretur. Neque verò Mala-

*Mala-
 ribus vi-
 toriam
 vaticini-
 natum est
 Xaueri-
 rum.*

cenſibus læta ſolùm ac proſpera, ſed etiam aduerſa triſtiâ
vaticinatus eſt. Attenderunt eum ſæpenumero quidam, cū
pro concione ſolutos accuſaret Malacenſium mōres, negle-
ctāque iuſtitiam, imminentia vrbi mala pœnāſque depre-
cantem eas, quibus deinde ſtatim Malacenſes affecti ſunt.
Proximo quippe anno Malaca ab Iais Mauris obſeſſa, & a-
gri vaſtati. belli cladem contagioſa ac dira morbi læſe ex-
cepit, quæ per vniuerſum graſſata populum, perpetuis fue-
ribus urbem propemodum exhauſit.

*Cladi
immi-
nentem
prædi-
cit.*

*Obſidio
in Ma-
lacen-
ſium di-
uiniſ
cognoſ-
cit.*

*Absen-
tio
mors
ſacriſi-
cātū re-
uelat-
ur.*

*Artifi-
cium
Xau-
erū in ſa-
nandis
hominū
vitiis.*

Idem Xauerius alias cū ad Chinchum Sinarum eſſet,
Luſitanis qui ibidem aderant, repentē, Deum (ait) pro ſa-
tribus noſtris Malacenſibus deprecemur, qui ab hoſtibus
gravi obſidione cincti opprimuntur, vōſque ad opem labo-
rantibus ferendam nulla interpoſita mora contendite. Pro-
fecti, quo in ſtatu Xauerius dixerat, rē Malacenſem offe-
dunt. In Maluci inſulis miſſæ ſacriſcium facieuti aperit
Dominus vita exceſſiſſe in Amboino inſula, vico Tibi, Io-
annem Darauium Luſitanum. Conuerſus igitur ad popu-
lum oblationis tempore, Ioannes, inquit, Darauius, qui e-
rat in Amboino, extremum obiit diem: vos eū, quaſo, Deo
Domino commendate. mirati qui audire, cœlitus id præ-
factum Xauerio ſtatuunt, cū Maluco diſtaret Amboino
ducenta quadraginta millia paſſuum, nec per eos dies quā-
quam terra marive ex iis locis veniſſet. Spatio deinde inter-
jecto dierum ſerme duodecim, Ioannis Deiroi litteris cog-
nitum eſt Darauium ea ipſa hora, qua Xauerius dixerat, ē
vita migrāſſe. Rurſus in Amboino dum concionaretur, au-
ditores iuſſit genibus nixos orationem dominicam recitare
pro Didaco Agidio, qui Maluci eo ipſo tempore animam
ageret. quod ita fuiſſe nauibus deinde litteriſque ē Malu-
co reſcitum eſt.

Sed illa præſertim laude Xauerius præſtitit, animos ho-
minum à vitiis atque libidine ad virtutem pietatēmq; tra-
ducendi. Urbis vicis tintinnabulo circumiēs pueros, quot
quot poterat, Maurōſque ſexus veriſque conuocabat in
templum: ibi poſt Catechiſmum peractum, verbis, ut po-
terat, ē Luſitanico Mauricōque ſermone mixtis, quærebat
ex iis, quis nam concubinas haberet. quibus tres vel plures
eſſe compererat, iis vnā, miſcens imperio preces, demebat,
ſatis eſſe reliquas inquiens. atque ita, ſubducens decimo vel
vigefimo quoque die ſingulas, non antè deſiſtebat, quā
cun-

sanctas omnino dimitterent. Hoc ille artificio nouē circiter scorta cuidā paulatim detraxit. Quos flagitiis huiusmodi coopertos repperat, cum iis hac ratione utebatur & via: blandē primū & familiariter compellare, nihil in vul- tu seueritatis, nihil asperitatis in verbis ostendere, vltro etiam ad conuiuium semet offerre. vbi sese arcta cum iis & iucunda familiaritate coniunxerat, tum eps quō veller denique perducebat, atque ita aggrediebatur ad alios. hoc maximē modo cōplures penē perditos à flagitiosa vitæ con- uetudine reuocauit. vt Xaucius ab iis qui eū norunt, plus familiari sermone atque colloquiis, quā publicis ad populū concionibus profecisse iudicetur.

Victu fuit cultūque corporis tenuissimo; carnibus nō se- re, nisi si quando vt morem cōuiuis gereret, vesceretur. to- tum sæpe biduum ac triduum vix vno panis obolo transige- rat: vino autem abstinebat maximē: cuius vas à Martino Alphonso Sosa cum aliis quibusdam donis sibi missum neq; gustauit, & pauperibus cuncta distribuit, in quos vbicunq; errarū essent, quæ sibi donarentur ab aliis, erogabat. quic- i id solummodo tribuebat, quod à quotidianis ex institu- o muneribus orti superfuerat: vix autem horæ duæ trēsve ferme supererant: nec iis quidem planē utebatur, sed aliud regens, naturæ ipsa demū necessitate cogente cedebat som- no. Obseruauerunt eum sæpe de industria quidam externi, cū in cubiculum se reciperet, obfirmato semper animo preca- tioni insistentem, quoad summo oppressus, ac penē conci- lens, ad saxum pro ceruicali recumberet. Christiana sacra- ūm Indicis insulis iā ferē omnibus impertisset, summa ope ibi enitendum putauit, vt eadem in amplissimam quoque illam Sinarum regionem inferret. Eam igitur ob causam ex apone reuersus in Indiam est, vt se ad hanc expeditionem arareret. nec, quamvis multis iter illud vel dissuadetibus, vel tiam impedire (præsertim Malacæ) conatibus, de suscepta intentia potuit dimoueri. Insula est in yora Sinarum, quā antianum appellant à continenti passuum millibus nona- inta, quo Lusitani morcatores ad negotia cum Sinis con- rahenda commeant: nam Sinarum mediterranea pene- rare aduenis capitale est. Eò Xaucius negotiū ipse quoque ii causa cōtendit, nullis terrorib⁹ cedere solitus, vbi Chri- tiana res & animarum salus ageretur. Cū Sionio quodā, se Cātonū portus in limore exponat, emendicari ad eam

Victum & cultus corporis qualis.

Somnum vix duarum vel trium horarū.

Saxum pro ceruicali. Santianum, Sinarum insula. Xaucius in Sinarum regionē comen- dit. Cātonium portus.

rem decidit aureis nummis trecentis, sed nimirum interea Xauerii laborum finis obreperat; & qui sese in medio versari stadio rebarur adhuc, ad calcem, atque ad paratam victoribus a iusto iudice coronam gloriæ peruenierat insciens. Dum enim hæc maximè gerit, grauitissima opprimitur febris, ex qua paucis diebus est mortuus in eiusdem insulæ monte quodam deserto, summa rerum omnium inopia, sensibus animi ad extremum usque spiritum integris, verba illa sæpe intermortuis vocibus iterans, Miserere mei fili David, Icis fili David miserere mei. item illa, Mater Dei memento mei atque ita è mundi tempestatibus atque procellis ereptus, portum DEI beneficio tenuit, longè Cantonio tutiorem, quarto Nonas Decembris, anno Christi nati 1552, Indictæ verò suæ peregrinationis, vndecimo. Corpus humatum amictu sacerdotali, viua calce, quod ipsemet iusserat, amici eo consilio contegunt, ut ossa nuda in Indiam deportent. Inde mense circiter tertio effodiunt: non modò nec assumptum, sed etiam integris vestimentis, ea insuper auctam dote reperiunt, ut varios efflaret odores miræ suauitatis. Ac nihilo minùs in eadem calceis arca reconditum, in naucm imponunt: transuehuntque ex eo loco Malacā summa populi veneratione. scæuens autem per eos dies pestilentiam vrbe famēsque statim sedata est. Malaca denique (ut menses aliquot sepultum iacuit) Goam delatum est, magno vique nautarum bono: quippe ex multis certisque naufragii periculis, artemonis malo diffracto, ipsaq; oneraria bis per imprudentiam in Syrtis inuecta, eius implorato subsidio, cuius vehabant corpus, erepti sunt. Goam aduentanti vniuersa sese obuiam effudit ciuitas, ingentiq; pompa ac celebritate in D. Pauli templo depositum, inque omnium conspectu locatum per aliquot dies omnium ordinum viri feminaque religionis causa celebrarunt, & eo quidem concursu, ut ad arcendam ex æde multitudinem, arca inclusum terræ mandare necesse fuerit. vbi illæsum ab omni tabe hodieque persistens, non leui argumento indicat castimoniam viri, ac virginitatem, cui dant testimonium etiam ii, qui confessiones illius excipere soliti sunt. Hactenus de Xauerio, pro instituta operis breuitate, & angustiis temporis, multa pro illius meritis ac dignitate, perpauca. Nunç quoniam eiusdem præcipuè ductu atque consilio Collegia Societatis IESV aliquot in illis paribus instituta sunt, ex quibus de-

*Mori-
tur Xa-
uerius
Anno
1552.*

*Mira
Dei ope
ra circa
defun-
cti cor-
pus.*

*Ille-
sum ab
omni
tabe ho-
dieque
persistit
Xauerij
corpus,
sic se-
pulchrum*

inde stationibus Euangelii causa diuersa ac remotissima Orientis loca Socii penetrarunt, sequitur ut de singulis aliquid breuiter dicendum esse videatur.

GOA INSVLA ET VRBS.

ATque ut à Goenſi ducatur initium, quod in Asia fundatum est omnium primum, (distat autem à Lusitaniæ littoribus Goa, recta quidem linea, leucarum duo milia, consueſta verò navigatione, circiter quatuor) cum Ioannes tertius Lusitaniæ rex in vrbe Goa per amplas ædes, quæ D. Pauli vocatæ sunt, & vectigalibus certis instructas ideò comparasset, ut in iis aleretur proborum doctorumque hominum copia, qui in vnam barbarorum conuerſionem toto pectore incumberent: Didacum quendam magnæ estimationis virum, piũque simul ac litteratum, vniuersæ procuratori proposuit. Is, ut primum Xanerius in ea loca delatus est, viri institutis vitæq; ratione mirabiliter captus, factaq; ex eo de reliquis coniectura, secum ipse statuit Societatem IESV. maximè dignam esse, cui eiusmodi prouincia delegeretur, totamque rem per litteras cum Rege communicat. Rex, qui optimè de eo hominum ordine iam antè sentiret, haud grauatè concedit in eandem sententiam. Goanas ædes vnâ cum instrumento vectigalibusque confectam Societati attribuit, idque Collegiũ nouis deinceps beneficiis liberalissimè cumulauit, auxitque, non Sociis solũ, sed etiam neophytis nutriendis ampla decreta pecunia. Missi eò statim concionatores, Confessarii, doctores, & cæteri ad vsus domesticos necessarii. Versantur autem hoc tempore in eo contubernio (ex quo in cæteras Indiæ partes identidem supplementa mittuntur) Socii amplius centum: qui cum nulli rei dent operam, nisi Christianæ fidei propagandæ, tantis occupationibus distinentur, ut sæpe non nisi tres quatuorve ex omni numero domesticos intra parietes, & in eadem valetudine aduersa retenti, remaneant. neque ved, si multo plures eò mittantur, cunctis negotium desit. Theologiæ scholas habent, artiumque liberalium: nec humanioribus modò litteris, verum etiam Indiæ linguæ vsu exercetur, quo facilius, siue interpretis opera, Euangelii promulgatio sit. Eadem opera instituuntur etiã pueri amplius: necenti à diuersis regionibus oriundi, Brachmanes, Persæ;

Goen-
si, pri-
mum in
Asia fun-
datum
Colle-
gium.
Lusita-
niæ regiæ
liberabi-
tas & in
signis
pietas.

Goa, So-
cij am-
plius cõ-
stituti Chri-
stianæ fi-
dei pro-
paganda
dant opo-
ram.

*Pueri ann
plures 600
à diuersis
regioni-
bus ori-
di, Goa
industri-
sur.*

*Tria ar-
matorū
millia in
vrbe Goa
saluari
aqua per-
fusa.*

*Pia mi-
litū con-
suetudo.*

*Anno
1560. ho-
minū mil-
lia plus
viginti
conuersa.
Principes
ac dyna-
sta, Bra-
chmanes
& nobi-
les, cum
verò filia
Mehis ro-
gli cōuer-
tuntur.*

Arabes, Æthiopes, Castres, Canarii, Guzarages, Dacami, Malauares, Bengalæ, Canaræ, Pegui, Patanes, Chingolæ, Iai, Malai, Manancabi, Macazari, Malucii, Sionii, Mauri, Sinæ, & alii, qui quoddam præclara ferè indole sunt, & eorum cōtubernio præsident certi homines à Societate, magna spes est, fore, vt in terras quisque suas dimissi Euangelium lōgè lateq; disseminent. Nec sanè laboris est cur pœniteat. nam ex quo tempore Socii in ea loca profecti sunt, vniuersam penè Insulam Goam, finitimæque Diuarem & Cororam ad Ecclesiam Catholicam aggregarunt. Magnumque etiam in hac vita fructum industriæ suæ tum sæpe aliàs cepere, tum anno post Christum natum 1557, cum illis humanissimè Constantinus Prorex bellum eo tempore comparans, tria armatorum millia, quos iidem in vrbe Goa saluari aqua perfuderant, sub signis ostendit. Militum est autem ea consuetudo atque animi pietas, vt quo die in expeditionē ituri sunt, noxæ per confessionem elutis, summo manè ad sacram ædem agmine veniant: hastisque & sclopis ad ianuam templi religiosè depositis, vbi Eucharistiæ Sacramentum ordinis singuli acceperint, altera ianua egressi arma sumant, sequæ inde firmiores & alacriores ad signa recipiant.

Anno verò, qui fuit à Christo nato 1560. hominum milia plus viginti cōuersa, quorum duodecim millia & septingentos in ædibus suis iidem qui Christianis præceptis imbuerant Socii sacro fonte lustrarunt. Mocadani tres sue præfecti, pictorum, nauarum, aurificum, vnà cum domesticis Christiana religione suscepta, ad eadem sacra vitæque institutum magnam sui quisque ordinis multitudinem perduxere. Sunt præterea in iis qui conuertuntur, cum aliis nobiles multi Mauri paganique & Brachmanes Indicarum superstitionum antistites, tum verò principes ac dynastæ, quo in numero fuit filia Mealis regis natione ac moribus Mauri, qui, vt in Idalcanis regnum restitueretur, ex quo fuerat exactus, Goam ad Lusitanos opis implorandæ causa confugor. Hæc pueros Catechismum decantantes per urbem Societatis instituto, dedita opera sæpius magna sua delectatione atque animi voluptate cum attendisset, affata diuinitus, parentibus quamquam inuitis ac renitentibus, Christiana sacra suscepit anno post Christi natalem 1557. Strenuus etiam in primis eques ac nobilis, cui in baptismo Alphonsi nomen fuerat inditum, hoc anno

mortuus

mortuus est in eo bello, quod Antonius Prorex cum Mauris Paganisque Malauaribus habuit. Rex Tricanamalis viuit adhuc, honorificeque à Lusitanæ Rege tractatur.

*Rex Tri-
canama-
lis.*

Rex verò Ceilani Ioannes, etiam Vlyssipone deinde versatus, & Societatis hospitio ibidem est usus. Atque hæc de principibus ac potentibus viris: qui sanè in Catholica fide mirabiliter stabiles fixique persistunt, exemploque ipsi suo plurimos ab erroribus in semitam veritatis adducunt.

*Rex Cei-
lani.*

De Brachmanibus autem duos præcipuè in medium afferam: quorum alter in amplissimo dignitatis gradu locatus, eruditionis & Astrologiæ præsertim fama præcellens, tantum sibi nomen ubique pepererat, ut à remotissimis etiam nationibus consuleretur, multique ab eo nozarum absolutiones suppliciter peterent. Is tantum sua conversione profecit, ut cum eo nemo ferè ethnicus ageret, quin victus illius rationibus cederet, seque ad Christum adiungeret. Alter item in primis insignis & locuples, quippe qui è sacerdotio quod gerebat, barbariæ illius totius decimas atque primitias caperet: omni pecunia commodisque Christi causa neglectis, ceteros quotquot poterat ad Evangelii veritatem omni conatu atque opera perducebat: quod idem studium in aliis quoque ferme neophytis, æquè summis atque infimis, cernitur.

*Brach-
manes
duo præ-
cipui
Christi
causa
omnia ne-
gligunt &
multis
ad Chri-
stum ad-
iungunt.*

Institutum est etiam eiusdem Regis Lusitanæ sumptibus contubernium frequens eorum, qui catechizantur, atque hospitalis domus, in quam utriusque sexus ægroti, magno Christianæ rei incrementò, sese recipiunt. In his portò collegii domiciliis quadringenta ferè capita numerantur. Atque illa etiam Christianam rem non mediocriter adiuvant, vel quòd Baptismi quàm maximè solenni ritu ceremoniæque peraguntur, Proregibus atque Præfectis magna animi delectatione lætitiæque præsentibus: vel quòd Proreges neophytis habent honorem, quacunque re possunt benignissimè commodat, immunitates ac privilegia tribuunt, inclinantque ab illis onera in barbaros, idque tum sua ipsi sponte ac iudicio, tum Regis verè Christiani mandato, tum etiam Sociorum monitis ac suasu. Quod quoniam nomen vulgus est, sic fit ut Societatem neophyti magnopere diligant, ethnici valde revereantur ac timeant.

*Cateche-
menorū
contuber-
nium &
hospita-
ludicium.*

*Proregū
& Præ-
fectū or-
ga neo-
phytorū
nignitas.*

In eadem insula oppidum est insigne fano D. Joanni Baptistæ

cenſibus læta ſolùm ac proſpera, ſed etiam aduerſa triſtibus
vaticinatus eſt. Attenderunt eum ſæpenumero quidam,
pro concione ſolutos accuſaret Malacenſium mores, ſcél-
erãque iuſtitiam, imminetia vrbi mala pœnãſque opor-
tuncantem eas, quibus deinde ſtatim Malacenſes affecti ſunt.
Proximo quippe anno Malaca ab Iſis Mauris obſeſſa, æ-
gri vaſtati. belli cladem contagioſa ac dira morbi luco-
cepit, quæ per vniuerſum graſſata populum, perpetuis ſu-
ribus urbem propemodum exhauſit.

*Cladẽ
immi-
nentem
pradi-
cit.
Obſidio
nẽ Ma-
lacen-
ſum di-
uini-
tus
cognoſ-
cit.
Abſen-
tiã
mors
ſacrifi-
canti re-
uelã-
tur.*

Idem Xauerius alias cùm ad Chincheum Sinarum cõ-
Luſitanis qui ibidem aderant, repenti, Deum (ait) pro ſa-
tribus noſtris Malacenſibus deprecemur, qui ab hoſtibus
gravi obſidione cincti opprimuntur, vſque ad opem libe-
rantibus ferendam nulla interpoſita mora contendite. Pa-
fecti, quo in ſtatu Xauerius dixerat, rē Malacenſem oſen-
dunt. In Maluci inſulis miſſæ ſacrificium facienti apertus
Dominus vita exceſſiſſe in Amboino inſula, vico Tibi, le-
annem Darauium Luſitanum. Conuerſus igitur ad popu-
lum oblationis tempore, Ioannes, inquit, Darauius, qui e-
rat in Amboino, extremum obiit diem: vos eũ, quaſo, Deo
Domino commendate. mirati qui audire, cõlitus id per-
factum Xauerio ſtauerunt, cùm Maluco diſtaret Ambonem
ducenta quadraginta milia paſſuum, nec per eos dies quã-
quam terra marive ex iis locis veniſſet. Spatio deinde inter-
jecto dierum ſerme duodecim, Ioannis Deiroi litteris cog-
nitum eſt Darauium ea ipſa hora, qua Xauerius dixerat, e-
vita migraviſſe. Ruſus in Amboino dum concionaretur, au-
ditores iuſſit genibus nixos orationem dominicam recitare
pro Didaco Agidio, qui Maluco ipſo tempore animam
ageret. quod ita fuiſſe nauibus deinde litteriſque e Maluco
reſcriptum eſt.

*Artifi-
cium
Xau-
ri in ſa-
nãdu
hominũ
vitiũ.*

Sed illa præſertim laude Xauerius præſtitit, animos ho-
minum à vitiis atque libidine ad virtutem pietatẽq; tra-
ducendi. Urbis vicos tintinnabulo circumiẽs pueros, quos
quot poterat, Mauriſque ſexus viriſque convocabat in
templum: ibi poſt Catechiſmum peractum, verbis, ut po-
terat, e Luſitanico Mauricoque ſermone mixtis, quaerebat
ex iis, quis nam concubinas haberet. quibus tres vel plures
eſſe comperebat, iis vnã, miſcens imperio preces, demebat,
ſatis eſſe reliquas inquitens. atque ita, ſubducens decimo vel
vigefimo quoque die ſingulas, non ante deſiſtebat, quã-

unctas omnino dimitterent. Hoc ille artificio nouē circuitu scorta cuidā paulatim dextraxit. Quos flagitiis huiusmodi coopertos repperat, cum iis hac ratione utebatur & ia: blandē primū & familiariter compellere, nihil in vulnū seueritatis, nihil asperitatis in verbis ostendere, vltro etiam ad conuiuium semet offerre. vbi sese arcta cum iis & acunda familiaritate coniunxerat, tūc epos quod vellet deliquē perducebat, atque ita aggrediebatur ad alios. hoc maxime modo cōplures penē perditos à flagitiosa vitæ consuetudine reuocauit. vt Xaucius ab iis qui eū norunt, plus familiari sermone atque colloquiis, quā publicis ad populū concionibus profecisse iudicetur.

Victu fuit cultūque corporis tenuissimo; carnibus nō se-
dē, nisi si quando vt morem cōuiui gereret, vescēbatur. to-
um sēpe biduum ac triduum vix vno panis obolo transige-
rat: vino autem abstinebat maximē: cuius vas à Martino
Alphonso Sosa cum aliis quibusdam donis sibi missum neq;
rustauit, & pauperibus cuncta distribuit, in quos vbicunq;
erratū essent, quæ sibi domarentur ab aliis, erogabat. quic-
i id solummodo tribuebat, quod à quotidianis ex institu-
o muneribus orti superfuerat: vix autem horæ duæ trēsve
erme supererant: nec iis quidem planē utebatur, sed aliud
gens, naturæ ipsa demū necessitate cogente cedebat som-
no. Observantur cum sēpe de industria quidam externi, cū
n cubiculum se reciperet, obfirmato semper animo preca-
ioni insistentem, quoad summo oppressus, ac penē concia-
lens, ad saxum pro ceruicali recumberet. Christiana sacra-
um Indicis insulis iā ferē omnibus impertisset, summa ope
ibi enitendum putauit, vt eadem in amplissimam quoque
llam Sinarum regionem inferret. Eam igitur ob causam ex
apone reuersus in Indiam est, vt se ad hanc expeditionem
pararet. nec, quamuis multis iter illud vel dissuadētibz, vel
etiam impedire (præsertim Malacæ) conātibus, de suscepta
sententia potuit dimoueri. Insula est in yora Sinarum, quā
Santianum appellant à continenti passuum millibus nona-
ginta, quo Lusitani mercatores ad negotia cum Sinis con-
rahenda commeant: nam Sinarum mediterranea pene-
rare aduenis capitale est. Eò Xaucius negotiū ipse quoque
ni causa cōtendit, nullis terroribz cedere solitus, vbi Chri-
stiana res & animarum salus ageretur. Cū Sionio quodā,
& se Cātonū portus in limore exponat, emendicatū ad eam

*Victum &
cultus
corporis
qualis.*

*Somnum
vix dua-
rum vel
triū
horarū.*

*Saxum
pro cer-
uicali.
Santia-
num, Si-
narum
insula.
Xau-
cius in
Sinarum
regionē
comien-
dit.
Cātoni-
um por-
tus.*

rem decidit aureis nummis trecentis, sed nimirum interea Xauerii laborum finis obreperat; & qui sese in medio versari stadio rebarur adhuc, ad calcem, atque ad paratam victoribus à iusto iudice coronam gloriæ peruenerat insciens. Dum enim hæc maximè gerit, grauitissima opprimitur febri, ex qua paucis diebus est mortuus in eiusdem insulæ morte quodam deserto, summa rerum omnium inopia, sensibus animi ad extremum usque spiritum integris, verba illa sæpe intermortuis vocibus iterans, Miserere mei fili David, Iei fili David miserere mei, item illa, Mater Dei memento mei atque ita è mundi tempestatibus atque procellis ereptus, portum DEI beneficio tenuit, longè Cautionio tutiorem, quarto Nonas Decembris, anno Christi nati 1552, Indictæ verò suæ peregrinationis, vndecimæ. Corpus humatum amictu sacerdotali, viua calce, quod ipsemet iusserat, amici eo consilio contegunt, vt ossa nuda in Indiam deportent. Inde mense circiter tercio effodiunt: non modò non absumptum, sed etiam integris vestimentis, ea insuper auctum dote reperiunt, vt varios efflaret odores miræ suauitatis. Ac nihilo minùs in eadem calcis arca reconditum, in nauem imponunt: transuehuntque ex eo loco Malacā summa populi veneratione. scruiens autem per eos dies pestilentiam in vrbe famelique statim sedata est. Malaca denique (vt menses aliquot sepultum iacuit) Goam delatum est, magno vique nautarum bono: quippe ex multis certisque naufragii periculis, artemonis malo diffracto, ipsaq; oneraria bis per imprudentiam in Syrtis inuecta, eius implorato subsidio, cuius vehabant corpus, erepti sunt. Goam aduentanti vniuersa sese obuiam effudit ciuitas, ingentique pompa ac celeberrime in D. Pauli templo depositum, inque omnium conspectu locatum per aliquot dies omnium ordinum viri feminaeque religionis causa celebrarunt, & eo quidem concursu, vt ad arcendam ex æde multitudinem, arca inclusum terræ mandare necesse fuerit. vbi illæsum ab omni tabe hodieque persistens, non leui argumento indicat castimoniam viri, ac virginitatem, cui dant testimonium etiam ii, qui confessiones illius excipere soliri sunt. Hastenus de Xauerio, pro instituta operis breuitate, & angustiis temporis, multa pro illius meritis ac dignitate, per pauca. Nunc quoniam eiusdem præcipue ductu atque consilio Collegia Societatis IESV aliquot in illis paribus instituta sunt, ex quibus de-

Mori-
tur Xa-
uerius
Anno
1552.

Mira
Dei ope
ra circa
defun-
cti cor-
pus.

Illæ-
sum ab
omni
tabe ho-
dieque
persistit
Xauerij
corpus,
vix se-
pulchrum

de stationibus Euangelii causa diuersa ac remotissima O-
mnis loca Socii penetrarunt, sequitur vt de singulis ali-
ud breuiter dicendum esse videatur.

GOA INSVLA ET VRBS.

Tunc vt à Goensi ducatur initium, quod in Asia fun- *Goen-*
datum est omnium primum, (distat autem à Lusitaniæ *fr, vi-*
diatoribus Goa, recta quidem linea, leucarum duo mil- *mum in*
, consuecta verò navigatione, circiter quatuor) cum Ioã- *Asia fun-*
s tertius Lusitaniæ rex in vrbe Goa per amplas edes, quæ *datum*
Pauli vocatæ sunt, & vectigalibus certis instructas ideo *Colle-*
mparasset, vt in iis aleretur proborum doctorumque ho- *gium,*
num copia, qui in vnâ barbarorum conuersionem to- *Lusita-*
pectore incumberent: Didacum quendam magnæ exi- *nia regio*
nationis virum, piûmque simul ac litteratum, vniuersæ *liberali-*
excurationi proposuit. Is, vt primum Xauerus in ea loca *tas & in*
latus est, viri institutis vitæq; ratione mirabiliter captus, *signis*
Raque ex eo de reliquis coniectura, secum ipse statuit So- *pistas.*
ciatatem IESV. maximè dignam esse, cui eiusmodi pro-
icia delegeretur, totamque rem per litteras cum Rege cõ-
micat. Rex, qui optimè de eo hominum ordine iam an-
sentiret, hand grauatè concedit in eandem sententiam.
anas ades vnâ cum instrumento vectigalibusque conse-
n Societati attribuit, idque Collegiũ nouis deinceps be-
ficiis liberalissimè cumulauit, auxilique, non Sociis solũ,
etiam neophytis nutriendis ampla decreta pecunia. Mit-
tend statim concionatores, Confessarii, doctores, & ceteri
rhus domesticos necessarii. Versantur autem hoc tempo-
re eo contubernio (ex quo in ceteras Indiæ partes iden-
tim supplementa mittuntur) Socii amplius centum: qui
a nulli rei dent operam, nisi Christianæ fidei propagan-
tantis occupationibus distinentur, vt sæpe non nisi tres
turbæ ex omni numero domesticos intra parietes, & ii-
dem valetudine aduersa retenti, remaneant. neque ve-
si multo plures ed mittantur, cunctis negotium desit.
tologiae scholas habent, artiumque liberalium: nec hu-
ioribus modò litteris, verum etiam Indiæ linguae vsu
tetur, quo facilior, siue interpretis opera, Euangelii pro-
gatio sit. Eadem opera instituuntur etiã pueri amplius
centi à diuersis regionibus oriundi, Brachmanes, Persæ;

Goa, So-
cij am-
plique cõ-
tà Chri-
stiane fi-
dei pro-
paganda;
dant opo-
ram.

*Pueri am-
plius 600
d' diuersis
regioni-
bus oriū-
di, Goa
instituti-
sunt.*

*Triā ar-
matorū
millia in
vrbe Goa
saluari
aqua per-
fusa.*

*Pia mi-
litiū con-
suetudo.*

*Anno
1560. ho-
minū mil-
lia plus
viginti
conuersa.
Principes
ac dyna-
sta, Bra-
chmanes
& nobi-
les, cum
verè filia
Mealis re-
gii conuer-
tuntur.*

Arabes, Æthiopes, Castres, Canarii, Guzarages, Dacani, Malauares, Bengalæ, Canaræ, Pegui, Patanes, Chingolæ, Iai, Malai, Manancabi, Macazari, Malucii, Sionii, Mauri, Sinæ, & alii, qui quoddam præclara ferè indole sunt, & eorum cõtubernio præfident certi homines à Societate, magna spes est, fore, vt in terras quisque suas dimissi Euangelium lōgè lateq; disseminent. Nec sanè laboris est cur pœniteat. namæ quo tempore Socii in ea loca profecti sunt, vniuersam penè Insulam Goam, finitimæque Diuarem & Coramam ad Ecclesiam Catholicam aggregarunt. Magnumque etiam in hac vita fructum industriæ suæ tum sæpe alias cepere, tum anno post Christum natum 1557, cū illis humanissimè Constantinus Prorex bellum eo tempore comparans, triā armatorum millia, quos iidem in vrbe Goa saluari aqua perfuderant, sub signis ostendit. Militum est autem ea consuetudo atque animi pietas, vt quo die in expeditionē irui sunt, noxis per confessionem elutis, summo manè ad sacrum ædem agmine veniant: hastisque & sclopis ad ianuam repleti religione depositis, vbi Eucharistiæ Sacramentum ordinis singuli acceperint, altera ianua egressi arma sumant, sequè inde firmiores & alacriores ad signa recipiant.

Anno verò, qui fuit à Christo nato 1560. hominum millia plus viginti cōuersa, quorum duodecim millia & septingentos in ædibus suis iidem qui Christianis præceptis imbuerant Socii sacro fonte lustrarunt. Mocadani tres sunt præfecti, pictorum, nautarum, aurificum, vnà cum domesticis Christiana religione suscepta, ad eadem sacra vitæque institutum magnam sui quisque ordinis multitudine perduxere. Sunt præterea in iis qui conuertuntur, cū alii nobiles multi Mauri paganique & Brachmanes Indicarum superstitionum antistites, tum verò principes ac dynastæ, quo in numero fuit filia Mealis regis natione ac moribus Mauri, qui, vt in Idalcanis regnum restitueretur, ex quo fuerat exactus, Goam ad Lusitanos opis implorandæ causa confugerat. Hæc pueros Catechismum decantantes per urbem Societatis instituto, dedita opera sæpius magna sua delectatione atque animi voluptate cū attendisset, afflata diuinitus, parentibus quamquam inuitis ac renitentibus, Christiana sacra suscepit anno post Christi natalem 1557. Strenuus etiam in primis eques ac nobilis, cui in baptismo Alphonsi nomen fuerat inditum, hoc anno mortuus

sortuus est in eo bello, quod Antonius Prorex cum Mauris Paganisque Malauaribus habuit. Rex Tricanamalis viuit adhuc, honorificeque à Lusitaniæ Rege tractatur.

Rex verò Ceilani Ioannes, etiam Vlyssipone deinde ersatus, & Societatis hospitio ibidem est usus. Atque æde principibus ac potentibus vicis: qui sanè in Catholica fide mirabiliter stabiles fixique persistunt, exemploque ipsi suo plurimos ab erroribus in semitam veritatis adducunt.

De Brachmanibus autem duos præcipuè in medium affert: quorum alter in amplissimo dignitatis gradu locatus, ruditionis & Astrologiæ præsertim fama præcellens, intum sibi nomen ubique pepererat, ut à remotissimis eam nationibus consuleretur, multiq; ab eo nozarum solutiones suppliciter peterent. Is tantum sua conuersione profecit, ut cum eo nemo ferè ethnicus ageret, quin citius illius rationibus cederet, seque ad Christum adingeret. Alter item in primis insignis & locuples, quippe qui è sacerdotio quod gerebat, barbariæ illius totius pecunias atque primitias caperet: omni pecunia commouissetque Christi causa neglectis, ceteros quotquot poterat à Euangelii veritatem omni conatu atque opera perducere, quod idem studium in aliis quoque ferme neophytis, què summis atque infimis, cernitur.

Institutum est etiam eiusdem Regis Lusitaniæ sumptibus contubernium frequens eorum, qui catechizantur, quæ hospitalis domus, in quam vtriusque sexus ægroti, agno Christianæ rei incremento, sese recipiunt. In his portu collegii domiciliis quadringenta ferè capita numerantur. quæ illa etiam Christianam rem non mediocriter adiungunt, vel quòd Baptismi quàm maximè solenni ritu cæroniaq; peraguntur, Proregibus atque Præfectis magna animi delectatione lætitiæque præsentibus: vel quòd Proreges neophytis habent honorem, quacunque re possunt benignissimè commodat, immunitates ac priuilegia tribuunt, eliminantque ab illis onera in barbaros, idque tum sua ipsi sententia ac iudicio, tum Regis verè Christiani mandato, tum iam Sociorum monitis ac suasu. Quod quoniam notum vulgus est, sic fit ut Societatem neophyti magnopere diligant, ethnici valde reuerentur ac timeant.

In eadem insula oppidum est insigne sano D. Ioanni Baptista

Rex Tricanamalis.

Rex Ceilani.

Brachmanes duo præcipui Christi causa omnia negligunt & multis ad Christum adducunt.

Catechumenorum contubernium & hospitalitas.

Proregibus & Præfectis magna animi delectatione lætitiæque præsentibus.

ristæ dicat o. eius oppidi principes (Gansaras vocant) tam
 secundo Christianæ rei progressu conturbati, ac vehemen-
 ter attoniti, in consilium de Republica veniunt. Tres dictæ
 sententiæ. Prima iubebat, quoniam tanto impetu insulam
 vniuersam religio Christiana peruaderet, fortunæ animarū
 salutis posthabitis, in continentem migrare. Suadebat alte-
 ra, tempestatis eius transitum expectandum: id fore, cum
 primū Prorēx Constantinus ex insula decessisset. Tum ve-
 rō surgens ē senioribus quidam præcipua existimatione vir,
 Non tam nobis (inquit) de Constantini discessu, quā de
 Sociorum mansionē cogitandum est: quæ quandoquidem
 erit perpetua, nec minori apud cæteros, qui succedent Pro-
 reges auctoritate futuri sunt, commodiūs multo nobis vi-
 que fuerit, relictis Idolis vni Deo nos dedere, & Christiana
 sacra suscipere. Salutare omnibus consilium visum. itaque
 tanti per eos dies ad baptismum facti concursus, vt morta-
 les plurimos, non sine magno quidem ipsorum mœtore, in
 aliud tempus rejicere necesse fuerit. mira est enim candi-
 datorum in Christi sacris capessendis alacritas. In Bati vi-
 co primarius quidam Camotis nomine, sub vesperā admo-
 nitus, vt postridie (qui dies erat sancto Ludouico Regi Gal-
 liæ sacer) bene manē ad baptismum vnā cum suis præstō ef-
 ferret, Prorēgem ipsum affōre, proinde non esse tali tempore
 somno indulgendum, ecce tibi intempesta nocte ad sacer-
 dotis hospitium venit, & ianuam pulsā. Sequebantur eum
 cognati ac necessarii omnis ætatis circiter ducenti. viri
 virtutis tēpora more patrio redimitti plurimis insertis, quorū e-
 rāt sclopetarii ferme triginta, mulieres auro pretiosisq; la-
 pillis ornatæ. Ipse autē Camotis totque aureo insignis &
 sclopo, purpureisq; femoralibus feticis, argenteo ense ex
 humeris dependente, militari ornatu, in primo agmine e-
 rectus nūtiat se, vtī condictum fuerat, paratum adesse, cum
 tota familia, quoniam quidem ea nocte dormiendum non
 esset. Collaudata hominis vigilantis studiūque, domum re-
 dire, & in lucem quiescere iussus, vt primū Prorēx cum E-
 piscopo Malacensi aduenit; magnā omnium gratulatione
 gaudiūque cum suis est baptizatus. Petrus Almeida ē So-
 cietate est Goæ. Is Deorum signis demoliendis, diffringen-
 disque minificē delectatur. Id quoniam neophyti intelli-
 gunt, certatim in ea re magistro gratificari conantur. Cum
 ē Bardenisibus quidam contumeliis Crucem affecissent, id

ibi refectere Coranēſes Chriſtiani, iniuriam vlciſci conſtituunt. Nocte Bardem ingreſſi lapidea ſimulacra aliquot urto ſurripiunt, ſtatimque ad Almeidam afferunt. Laudat hilari vultu diligentiam Almeida, nec patitur quenq; priuſ e in ſimulacra manus injicere, quæ vbi ipſe comminuit, Chriſtianos deinde iubet inſpuere, pedibuſque calcare. illi imperata faciunt alacres: quin etiam iniuſſu, iurgia & propra ingerunt, maledictiſque proſcindunt, quæ tanto nuper cultu ac ſuperſtitione venerabantur. Lidem neophyti cùm à quodam è Sociis valde petiſſent, vt crucem Corani deſigaret, cumque ille rem diſſerret diutius, quàm deſiderium ipſorum pietasque ferre poſſet, delubrum antea ſibi valde religioſum irrumpunt, detracta materia Crucem ipſimet fabricantur, eamque à magiſtro conſecratam magna animi voluptate gaudiòque in vico publicè ſtatuunt, & ſanè idola quæ rituſque barbaros mirum quanto odio proſequantur. Anno quidem à Virginis partu 1567. in agro Salſettano (vbi præcipuè florebat Brachmanica prauitas) delubra plus trecenta deturbata & ſolo æquata per litteras nuntiantur, ſapientis Dei templis eorum vice reſectis, quorum curam gerit Societas, idque partim Proregis imperio, partim etiam Fratrum Franciſcanorum, & Societatis inſtimctu, quo factò vixi planè octo & quinquaginta idolis nudati purgatiq; ſunt. Ganſares verò, de quibus ſuprà meminimus, affirmabant ſibi Dæmonem apertè dixiſſe: Diuus hic Ioannes, qui in meo ſolitur ſano, maior atque præſtantiſſor eſt me: quocirca ei cedere, vòſque deſerere, & in continentem abire cogor ex aſula.

ANNO
1567.
delubra
plus tre-
centa
detur-
bata, &
ſectis,
eorum
vico, ſa-
cris Dei
templis.

COCINVM.

Societatis I E S V Collegium aliud eſt in vrbe Cocino, paſſuum ab Goa trecentis millibus, quanquam minori Sociorum numero, iſſdem tamen occupationibus atq; laboribus. Ac tametiſi in pacatis numeratur hoc oppidum, non tamen omnino vacat inſidiis. Melchior quidem Carierius è Societate Nicenus epiſcopus, (nam etſi eccleſiaſtica honorum inſignia ac ritulos, atque opulenta ſacerdotia egibus ſuis omni conatu Societas refugit, huiuſmodi tamè piſcopatus ac munera, quæ certos habent labores atq; pericula, redditus ac veſtigialia nulla, mandante Pontifice maximo recipit) is igitur cùm per eos dies verſareretur Cocini, videtque ſe contuliſſet Armenius epiſcopus nescio quis,

Eccleſiaſticos
honorũ
titulos
quando
& qua-
les reci-
piat So-
cietas.

Melchior dum studiosè prouider Melchior, ne Armenius Catholice
Carneri fidei integritatem ac puritatem schismaticæ prauitatis la-
diminitus be contamine: diuinitus factum est; quominus improborū
cōserua- scelere occumberet. Emissa quippe in caput eius sagitta,
tas. transfixum pileum capite illaeso decussit. E regione Cocini,

Insula ingens insularum numerus visitur, quas Maldiuanas appel-
Maldia- lant. Hatum Rex anno post Christum natum 1551, magna
na. cum popularium multitudinem Christiana sacra suscepit.
 Aliæ item Cocino vicinæ insulæ conuerſi ad Dominum
 cœptæ. Recentissimis verò litteris cognitum est, quatuor
 Societate, Goam Cocino petentes, in pyratas Mauros in-
 cidisse. Dum igitur nauæ sese ad defensionem comparant,
 tormentatio pulueri casu ignis injectus, nauem, quæ alio-
 qui hostibus restitisset, intestino malo consumpsit. Vecto-
 res in mare defiliunt, multiq; ex iis, ne mergerentur, ad
 ipsa hostium nauigia necessariò confugere. quo in nume-
 ro *Frācis.* Franciscus Lopes è Societate Sacerdos ex capitis tōſu-
Lopes cō- ra à Mauris agnitus, & sollicitatus etiam atque etiam ad
ſtiter in Christiana sacra deferenda, cū constanter in fide perſi-
ſtens à ſteteret, latera hastili transfixus, caputq; gladio vulneratus,
Mauris exiguam hanc vitam cum illa perpetua commutauit. alius
truci la- è Sociis captus, ac deinde redemptus est. reliquis duobus
que. quid fuerit, incertum est: eundem exitum, quem Franciscus
 Lopes, sortiti putantur.

D A M A N V M.

D A M A N V M est castrum, de Mauris à Constantino
 Prorege captum. id quoniā in ipsis Lusitanici impe-
 rii est finibus, valido præsidio Proteges tuerentur Lu-
 sitanorum interdum mille. ibidem etiam è Societate non
 nulli magno cum rei Christianæ adjuumento versantur. Sūt
 autem Lusitani milites tanta pietate ac religione, atque ita
 bene de Societate sentiunt, vt nunquam ferè in expeditio-
 nem exeant, (exēunt autem sæpe) quin ex iis aliquem secum
 adducant, qui confessiones ipsorum excipiat, crucisque ve-
 xillum ferens tempestiuus eos in ipso certamine cohorta-
 tionibus animet. Quæ sanè officia Socii magnis corporis
 vexationibus, periculūque mercantur: atque id ipsum aliis
 quoque in regionibus, cū sese offert occasio, quanquā in
 tanto capitis discrimine, non tamen sine coelesti quadam
 animi

Lusitano
rum mili-
tū pietas
et religio

mi voluptate & gaudio, faciunt. Simul etiam in Damani
o Mauri aliqui ad cultum Christi Domini perducuntur:

is illustri loco nata mulier Mauro marito conjuncta,

Damani quondam Præfectus fuerat, ingenti suorum

irratione à Mauricis erroribus ad Christi veritatē trās-

neque ē suscepta vitæ ratione suorum artificiiis ac blan-

centis deduci vlla ratione potuit. Barochenſis reguli ad

legatus venit mariti rogatu; nec Lusitanus præfectus,

us constantia mulieris, aditum illi negauit. Maurus

lieris fidem oppugnare aggressus, cū vnà Lusitanus

fectus, & mariti cubicularius, & ē Societate vnus adsc-

rim nonnulla primū de muliere percontari, deinde nobi-

tem generis, mariti splendorem, diuitias, opes in memo-

n reuocare. Illa verò non modò manus non dat, sed ne

onso quidem dignatur legatum. namque à magistro iā

ē præmonita, quasi aliud agens, preces quas didicerat,

rim recitare, seque signo Crucis cepit munire. quod si-

latque Mauri viderunt, Crucem auersati, exemplo se

e proripiunt, ardentesque dolore discedunt, eadem ani-

virtute ac robore, matris quoque ab se repulit insidio-

preces: quæ cū ad eam adisset, multisque blāditiis ad

uricas leges reducere conaretur: satius (inquit filia) fue-

si alteram sororem tecum adduxeris, & Christiana sacra

bæ susceperitis. Sin minùs, neque ego te posthac ma-

n, nec verò tu me filiam dixeris. his verbis auditis, anus

it moerens, nec vnquam postea rediit. Et sanè conuersio

urorum eo pluris æstimanda est, quo difficilius à suis

bus prauisque opinionibus abducuntur.

*Inuidia
mulieris
cōstātia.*

COLANVM

TAM Colani, quod oppidum abest ab vrbe Goa triginta

ferme dierum nauigatione, Societatis domicilium

est, ex quo cū in cætera loca finitima, tum præcipuè in

m Trauancorensem excurrunt. qua in ora ante quatuor

ios, quinque & viginti numerabantur Christianorum

, & in iis nonnulli sanè quàm celebres, quibus cū So-

as adeò latè dispersis, propter paucitatem suam, cunctis

se non possit, ex incolarum numero (sunt autem Chri-

ni veteres & honesti viri permulti, habentque inter se

re Europeo Sodalitia ritè instituta, quas vulgò Con-

fratias

*Sodalitia
Cola-
norum.*

fratras dicimus) ex incolis igitur Christianis probata virtute deligunt, quos templis tuendis, tradendoque plebi patriâ lingua quotidie Cathedismo, præficient. quas tamen Domini vietas ipsi etiam Socii ex interuallis, quam sepius mē possunt, reuisunt. Et quoniam vsu compertum est, tota ingenia quanto facilius, quam robusta ac iam conferta, Christianis præceptis ac moribus informantur; Colai quoque, vt Goæ & Malacæ, pueris præsertim erudiendis inuigilant.

Rex
Tran-
smanco-
rus tem-
plum
adifi-
cari cu-
rat.

Allatum est nuper Trautaneoris Regem, pace inter ipsos & Lusitanos Sociorum opera in perpetuum facta, eo beneficio ita deuinctum fuisse, non modò vt neophytos videri desierit, sed etiam templum, quoad sacra conueniant, ut ipse sumptu exadificandū curauerit: multis præterea principum discordiis toto regno tollendis tantam ab illis gratiam Socios iniisse, vt magna spes sit, totam eam regionem impiorum demonum cultu depositam, in Christi fidem esse venturam.

ORA COMORINENSIS.

DE Comorini promontorio, de quo toto eo tractatu diximus. quo Franciscus Xauerus, cum ex vrbe Goæ se contulisset, anno post virginis partum 1542, et parit fidei Catholicæ semina, vt vberissimam deinde repleant animarum frugem. nunquam enim ab eo colendo agnoscitur Societas postea destitit. idque tanto cum rei Christianæ incremento, vt cum summa Christianorū multiplicetur quotannis, certus eorum numerus hoc tempore tradi non possit. Anno quidem Christiani 1554, censæ dicuntur Christianorum capitum centum viginti quatuor millia. anno autem 1555, centum triginta millia: portò litteris anni 1565 cognitum est, Comorinenses Christianos, & Goenses, & ex mota regione Cöcini plus trecentorum millium summam in vniuersum efficere: ex quo tempore ad eum numerum millia deinceps multa accessere. quorum pars maxima atque optima Comorinensium est, adeò spectata virtutis hominum, vt cum Europeis Christianis, si minus antiquitate, cōstantia quidem certè, simplicitate fidei, ac religione certent. Punicalenses quidem Neophyti, cū ob suscepta Christiana sacra à tyrannis finitimis vexarentur assidue, è sedibus patriis ad alia loca migrare, quam Christum deserere, maluerunt. emigrationi cū Proregis Lusitani iussa præf-

ANNO
Domini
1565
Comorinensium,
Goensium,
Cocinensium
Christianorum plus
trecenta millia.
Neophyti
punicales.

ut quidam ē Societate. anno post Christum natum 1560, *Badag*
 manis tyrannus Badagaa cum equitum peditumq; plus *gacim*
 ginti millibus & magno elephantorum numero lubitō *manu*
 perueniens, vix spatium Christianis reliquit, se in naues *tyran*
 m vxoribus liberisque recipiendi. Cum Lusitanis quan- *nus.*
 tam imparatis leuia quædam fuere certamina. Ioannes
 rō Mesquita ē Sociis vnus, septem octōve plagis affectus
 : magnis & grauib;: inde omnibus vestimentis præter *Ioannes*
 timam tunicam & femoralia exutus, summa corporis ve- *Mesqui*
 tione captiuus auehitur. idēque rursus in ipsa, qua as- *ta male*
 ortabatur biremi, in capite vulneratus, & fuste percussus, *multa.*
 mianimis in mare prolabitur, atque inde magno labore *tu, tan-*
 uus extractus, vbi peruenit ad Regem, in carcerem trudi- *dem di-*
 it, custodibus multis appositis. ingens quippe ex eo redē- *uina op*
 tionis pretium (quod iam ē vulneribus conualuerat) ani- *libera-*
 o & spe deuorauerat Rex. In ipso autem carcere pessimē *tur.*
 ceptus est; catena primū ferrea in collum injecta, non
 lus laxa quā palmū. quo factum est, vt sanguinis multum
 naribus funderet. alia item catena femora ac tibiz colli-
 antur: crassæ adduntur cōpedes. denique mortis & equi-
 ti insuper accedunt minæ. Sed ex iis incommodis omnibus
 bsque vllō pretio paucos post dies diuina ope est creptus.
 lomes autē ipsius, cū eius tumultus initio, manus hostium
 ando effugisset, alias deinde captus a barbaris, paulū ab-
 iit, quin occideretur cuidam præterea Socio districtū gla-
 ium dynasta barbarus intentauit. Alius, quod impiam de-
 abri ædificationem impediret, ethnicus eius ædificationis
 urator illum occidere voluit, haud tamen impunē: pau-
 os enim ipse post dies repentina morte sublatu est.

Alius etiam in iisdem regionibus sustulit casus, rursus-
 que per amicitiz simulationem aureis diuenditus mille &
 ucentis. Franciscus verō Henriques & Balthasar Nunes
 barbaris capti ambo, ac penē perempti, alter etiam in ferrea
 incla coniectus est, religatis ad pedes manibus, membris-
 que ad eō intumescens, vt ex eo morbo aliquando dein-
 eps dies admodum laborauerit.

In eadē regione Ceilanum est insula, vbi res ad Dei glo-
 iam contigit sanē memorabilis. Reguli cuiusdam filius na-
 a maximus, quod Christiana sacra suscipere statuisset, pa-
 ris iussu necatus est. quē Lusitanus quidā Christiano more
 epeli, gali obita morte martyre certū existmans. Lusita-
 ni li.

Francis-
cus Hen-
riques
& Bal-
thazar
Nunes.
Ceila-
num in-
sula.
Res mo-
memoran-

ni iudicium DEVS illustri testimonio comprobavit. Si quidem eius nutu factum est, ut qua principis corpus hamatum erat, in Crucis figuram terra fatisteret; quæ bis barbarorum opera glebis opplera, iterum atq; iterum in eodem hiatus est resoluta. aiunt etiam per eos dies Crucem ignei coloris visam in cælo. quibus miraculis commota magna hominum vis ad CHRIS TVM accessit, quorum multi Regis immanitate eandem martyrii coronam adepti sunt. In eo numero fuisset alius quoque Regis filius, itemque sororis filius, ad quem regni hæreditas pertinebat, (sororis enim, non Regis ipsius filios succedere in regnis Ceylani mos est) horum igitur uterque ad Christum propensus, Regis imperio mactatus esset, nisi eos præsentis periculo Regis soror maturè exemisset. ambos enim ad se vocatos, reverenti adhuc miraculo, interrogat; velint ne fieri Christiani. cum se utique velle dixissent, cum Lusitano transigit mulier eodem ipso, qui de mortui principis funus curaverat, et eos quàm occultissimè Goam usque perducit, quod ut vacante, fidei præceptis imbuti baptizatique, magnum pietatis ac religionis specimen præbuere. Hos imitatus regius quidam præfectus, & alii decem nobiles viri, vxoribus, liberis, bonis denique omnibus sponte relictis, magno suo incommodo corporis quo defatigatione passuum amplius sexcenta millia terrestri itinere emensi, Goam baptismi causa cū venissent, Carechisino instituti, sacroque fonte lustrati sunt. id accidit anno Christi nati 1545.

SOCOTORA IN SVLA.

Socotora est insula in faucibus Mecani freti, duodecimo in septentrionem gradu distat ab urbe Goa in Occidentem leucas trecentas & sexaginta: porro quinquaginta colligit ambitus: infelix regio & sterilis ac valde montosa, incolis insequens, iisque partim Mauris, partim etiam Christianis, qui à Diuo Thoma cognominantur, propterea quod Euangelium ipse in ea loca primus inuexit. Cōplures Iudaicos ritus ac ceremonias retinent. gallinam aut quamlibet avem manu contingere, nedum gustare, est religio. statos habent ieiuniorum dies, quibus carnem populus abstinet, sacerdotes vero etiam lacte ac butyro, quo maxime ubi genere vescitur vulgus, palatum succo dantat

Mos Ceylanorum

Regis enim sororis filii, cum nobilibus personis baptismo lustrantur.

Christiani à D. Thoma Socotoranorum religio mos ceremonie.

ac pomis eo tempore victitant. Lingua cognitu difficillima, nec ullum habet cum Arabica Æthiopicave commercium. Litterarum vsus apud eos nullus omnino. Maurum habent Xeguem, siue præfectum, qui ab incolis valde timeretur, tametsi neminem vi ad Maurica sacra compellat. Ita porro de se magnificè sentiunt, vt nullam aut terram aut vitæ rationem suā vel meliorem vel beatiorē existiment. ad quos & Societate duo, rei Christianæ causa, profecti, sicut statim febri in summa egestate ac solitudine vterque correptus, alter etiam extinctus est.

BAZAINVM VRBS.

NEc Bazaini, Societatis Collegium deest, eiusdē Lutheranæ Regis beneficentia constitutum. Ibi tū iuuentute humanioribus litteris excolenda, tum cæteris omnibus ad Christum vocandis præclarè admodum opera ponitur. nam & adolescentes quam egregia sint indole atque ingenio præditi, vel vnus Brachmanis primarii filius declarauit, annos circiter septemdecim natus: qui cum iam litterarum Indicarum duo genera vel tria teneret, Arithmeticæque peritissimus esset suæ: litteras nostras & legere & scribere mensis vnus spatio perdidicit; nunc autem Arithmeticæ nostræ vacabat: idem pietatis ac religionis laude ita præstans, vt reliquos ipse ad virtutem atque officium hortaretur.

*Brachmanis ad
adolescentis
ingeniū
ac pietas.*

TANAA OPPIDVM.

TAnaa est oppidum à Bazaino passuum millia sexdecim, vbi etiam Socii aliquot ingentem Christianorū numerum partum ab se tuentur atque augent. Ad eos venit è remota continentis regione senex, annū, vt videbatur, agēs propè octogesimū, ita deformatus & squalidus, aded torrida cute & strigosa, vt anachoretam referret pelli-
bus camelinis indutū. Is eades Sociorū ingressus, ait velle se fieri Christianum. edisserit illi ex iis quidam pro captu hominis summatim articulos fidei, deinde quærit, opterne ex animo Christianus esse. Cui senex: Atqui nullam (inquit) aliam ob causam hucusque contendi. Crede igitur, (inquit Socius) sistitque cum ad sacratissimæ virginis, puerum IESVM inter vlnas habentis, imaginē pictā in tabula. quā senex vt vidit, summa animi iucunditate illico amplecti, puerū Iesū venerabūdus exosculari, tū vehementer perere, vt nulla interposita mora baptizaretur.

*Senex 80
annos
suis e con-
tinēte ad
Socios fi-
dei cau-
sa pro-
fiscitur.*

Pueri & puella de barbaris empti ad Christiū aggregantur.

statem suam ne vnum quidem præterea diem recipere. post die igitur baptizatus, prima luce insequēti migravit ad Dominum. Multi etiam pueri ac puellæ de barbaris parentibus empti, quos ipsi parentes alioqui Mauris venditare solent, ad CHRISTI familiam aggregantur. quorum aliqui è vita discedūt, IESVM in extremo spiritu pronuntiantes. vnus ex iis, denariis tribus & semis, alius sesquidenario stetit, vt hinc satis appareat, quàm sint incomprehensibilia DEI iudicia.

Pueri vniuersi exoritur.

In eadem Tanaati mansionē, magna puerorum manus partim litteris instituitur, & Christianæ doctrinæ præceptis, partim etiam variis in vsus hominum artibus atque opificiis: alii quippe calcestriam, alii vestiariam sutrinam, alii textrinam, alii ferrariam fabricam exercent, noctēque se in ædes Collegii quietis & cibi causa cūm receperunt, Catechismum ac Litanias alternatibus choris religiose admodū cōcinunt. Sunt etiam qui agro colendo dent operā: ii gauspini induiti per hyemem in opus exeūt ad Trinitatis vicum

Trinitatis vicum & cur sic appellatus.

tria passuū millia ab vrbe distātem, quo in agro batem (frugis nomen id est, qua ferē victitant) ceparum in modum ferunt, capita singula manibus collocantes, ingenti sanē labore: qua opera simul & ipsi agriculturam addiscunt, & ceteros incolas Christianos artifices interim adiunāt, vt cū maturū deinde fuerit, ipsorū agricolarum filios in matrimoniū ducant. Appellatur autem hic Trinitatis vicus, propterea quod in eo campo delubrum in primis celebre, quod operis magnificētia & elegantia, eius regionis delubra, quæ multi ac perampla sunt, omnia superabat; à Sociis area cōēmptrā expiatum, & sanctissimę Trinitati dicatum est. Campus autem iuxta sanum ipsum à Christianis incolitur operariis, quos iidem Socii conuersos ad Dominum maxima ex parte pauperes in ea prædia deduxerunt, omnibus ad victum cultūq; necessariis rebus benignitate Lusitanicę Regis instructos, nam & vestimenta ipsis, vxoribus, liberisque & oryza in cibum cū opus est, & ad serendum semina, & boues cum aratris affatim præbentur ex amplo ædificio ad rem pecuariā instituto, pastoribus etiam adhibitis, qui armenta curent. Ex eo ædificio educta manē bouum iuga quotquot ei sunt opus, Christianus quilibet (quingenta enim aluntur ibidem & eo amplius) perfecto opere in testum idem reducit.

Lusitania regis liberalitas.

Empti sunt etiam fundi quidam, è quibus annui capiuntur aurei nummi ferè trecenti. quæ pecuniæ summa partim in viduas erogatur, & orbos orbâsque quibus quotidianus labor in victum haud sufficit, ægrotosque pauperes & Catechuménos interea dum erudiuntur, partim etiam iis qui reddendo solvendoque sunt, mutuò commodatur. Caprarum præterea greges earumque custodes aluntur, casa excitata vnde patres familias suam quisque lactis portionem, quotidie filioli petant, cuius toto anno copia superet: binos quippe ternosve quot annis hædos ferè singulæ pariunt. Iam verò fruges spatiosus ager largè, suppeditat, ut nihil omnino ad sustentandam vitam illis deesse videatur. Sunt autem omnes & boni coloni, & boni viri. itaque mores eorum barbari valde suspiciunt. Christianæ fidei mysteria præceptionesque assidua magistrorum diligètia exercitati calènt egregiè. quotidie ad signum Angelicæ salutationis cuncti conveniunt, & fanè piè Christianæ doctrinæ elementa viri feminæque pronuntiant. quin etiam in silvis, pueri, & à summis palmarum arboribus viri exaudiuntur præcepta Decalogi decantantes. Atque idcirco etiam minus gravatè, quanquam in summis occupationibus, non plus quatuor aut quinque Socii rotum illud rei familiaris negotium, ceteroqui ab eorum instituto valde alienum, sustinent, quòd per eam occasionem Ecclesia Domini in annos non medio-criter cœscit. Iam vetò & ipsis vnus Chirurghi quoque munere fungitur, curatque DEO adiuuante vlcera & apostemata, æquè aspectu horribilia, ac genere ipso periculosa.

In medio Trinitatis vico horti sunt in communem vsum, valde spatiosi & irrigui, perpetua saliente, multis viribus, ficibus, medicis malis, & plantis aliis confiti.

Tanaates autem incola etiam ipsi multiplicatur in dies. ii quòd maritimis copiis adiuuantur, iidemque vel opificiis vel agriculturæ fati impigre dediti sunt, propterea nec laetis, nec publici pecoris tantus apud illos est vsus. illud sedulo curatur, ut in virtute ac pietate proficiant. Semel profestis diebus, festis verò his etiam, Catechismus illis exponitur. habent etiam supplicationes valde religiosas candidatis pueris carmina sacra psallentibus: quo in genere ii pueri adèd excellunt, ut ad celebriores supplicationes Bazinū euocentur. iidem elata ad sepulturâ fidelium cadauera cum psalmodia fœnebri prosequantur Cruce prælata, nā ferè ipsi

RERVM IN ORIEN. GEST.
ipsam gessit Christiani quatuor, solēni Misericordiae sodal-
litii ornatu. quæ funerum cæremonia & Christianis & ipsi
ethnicis vehementer probant.

Denique circa Bazainum urbem ad passuum triginta cir-
citer millia Socii castella regia inuisunt, magno & Lustra-
torum bono, quos in officio ac pietate corroborant; & bar-
barorum, quos ab erroribus atque superstitionibus ad cul-
tam Christi perducunt.

HORMUTIVM INSVLA ET

V R B A.

Hormutium est insula in sinu Persico, urbē eiusdē no-
minis continens. Ea quod vel propter inquilinorum
colluviem mixtā ē variis nationibus ethnicis, Ma-
ris, Iudæisque, Christianorum, qui morantur ibidem, fidei
sinceraque religioni valde periculosa, vel propter nimium
solis ardorem æstusque grauissimos, humanis corporibus
est vehementer infesta; idcirco ibi ferē semper aliqui ē So-
cietate versari soliti sunt per intervalla sibi inuicem succo-
dentes, ut cū rei Christianæ, quoad fieri potest, sine in-
termissione prospicerent, tum etiam eadem siue incommo-
da siue merita ad plures sui ordinis homines pertinerent.
Iidem Socii cū opus fuit, classium quæ in expeditionem
educereptur sese comites præbuere, ut navalis viribus ac
propugnatarum animas curarent simul & corpora. quo in
officio vitam Alexius Diazius posuit in eo bello, quod
adversus Tuscas superioribus annis est gestum. Alius
verò, quo tempore Hormutium obsidebatur à barbaris,
cū neophytos ex eo periculo ad Mogastanem oppidum
hanc longē ab urbē positum ingenti labore traduceret, va-
rias agere personas coactus est, Ducis, parentis, magistri pro
discipulis semper ad mortem paratis ea cū ab hostibus pe-
riculis, tum ab incensis cælique ipsius intemperie & cor-
ruptione imminebant. Verum ut ad res Hormutianas
revertat, primus in eam urbem ē Societate. Gaspar venit,
oratus in Belgis, moresque hominum planē solutos ac per-
ditos summa adhibita diligentia brevi magna ex parte cor-
rexist, atque restituit, furtis, scenota, contractus nefarios sus-
tulit ita multos, ut ex fraudata pecunia quatuor aurei plus
vicies mille in publicum redacti colloquendis ac manum-

*Alexius
Diazius.*

*Gaspar
Belga.*

rio legitimo compluribus feminis ad honestatem à flagitioso quæstu traductis, opportuno sanè subsidio fuerint. Item in tractandis hominum ingeniis tanta dexteritate fuit, ut neminem ferè grauibz vitiis laborantem curare sit aggressus, quin ad sanitatem Deo adiuuante perduxerit. Quendam, cum alia ratione non posset, mercede ac pretio à turpi vitæ consuetudine reuocauit, emendicatis ad eam rem aureis ferme viginti: tanta enim summa cum illo transegerat. Alium verò cum ad sacram confessionem frustra sæpe cohortatus fuisset, domum artificiosè perductum, apud se tam diu continuit, quoad ille confessionem ritè ferrièque perageret; magnò utique Dei beneficio: paratam quippe nauem habebat, quam, simul atque expiatus est, conscendis extemplo, paucosque post dies cum hostibus naturali prælio dimicans cecidit.

Iam verò, æstate media, caloribus maximis, quo anni tempore Hormutii aqua collo tenusmersi vulgò homines jacent, Gaspar singulis hebdomadis bis tæve cõcionari, cum Indæis, Mauris, ethnicisque de religione concertare atque differere, quæstiones doctrinæ, quos casus conscientie appellant, publicè explicare, Catechismum pueris Maurisque vicitim ære campano coactis quotidie exponere, discordias atque inimicitias tollere, mulierculas è conu. flagitiorum extrahere, valetudinaria inuisere, ægrotisque sedulo ministrare, quieti non plus quam tres horas ferme tribuere. Accedebat ad hæc tam varias & alideas occupationes ingens præterea peccata confitentium vis, ut ægroti cuiuspiam agentis animam lectulo quandoque afficiens, simul & illum in extremo certamine confirmaret, & valentis alterius confessionem vno eodèmq. tempore exciperet. Idem, spatio pænè bimæstri, dum contra hostes classis instruitur, militum confessionibus audiendis ita distentus est, ut ad somnũ una dumtaxat hora superesset, ipsumque bidnum nullo interdum cibo traduceret. res difficilimas eximio fidei Christianæ tuendæ studio ardorèque petrupit. Maurorum cantica sacrilegalsque vociferationes non modò comprescit, sed etiam ex Alcorano, (ita enim incolæ Mahometis fanum appellant) quod aiunt fuisse Hormutii celeberrimam omnium, eiecit ac sustulit contra omnium spem, vi tumultuque nullo, crucibus tantum sex cum agniac psallentium puerorum in Alcorano defixis, quare

*Laboro
Gaspari.*

Mauri usque adeo perterriti fractique sunt, ut deserto con-
festim fano diffugerint. Barbari etiam multi à diaboli sen-
tute in Christi libertatem asserti. in iis Iogues seu her-
emita, cuius erat ea sanctitatis fama, ut qua pedes lavisset,
aquam, Rex ipse Hormutii religionis causa biberet. Et sane
præstanti erat ingenio vir, insolitisque visis quibuldam è-
ninitus ad Christiana sacra penè compulsum videtur
fuisse.

*Virtus sa-
crificij
missæ.
Obsessæ
mulier li-
beratur.*

Baptizata sunt etiam à Gaspare feminae duæ, Mauri,
mater & filia, claro in primis genere locoque nata, è Zi-
densi familia Mahomericæ stirpis. Idem sacrificio missæ a-
dolescentem quendam penè defunctum à morte revocavit. Ahe-
nata mente mulierem & à dæmone obsessam, divi Ioannis
Evangelio ritè corpori ipsius imposito, liberavit.

ÆTHIOPIA.

CLAUDIVS Æthiopiarum rex, professione Christianus
ille quidem, sed à Catholico grege seivectus atque
schismaticus, cum ad Ioannem Lusitanie regem lit-
ras dedisset, in quibus erat, velle se omnino ad Catholicam
Ecclesiæ sacrosanctæ gremiū redire, & in Romani Pōntificis
potestate esse; ab Rege se petere, ut cū eodem Romano Pon-
tificis de reconciliatione ageret, rē Ioānes suscepit, & primū
à Iulio Tertio; mox, eo per id tempus demotuo, à Paulo
Quarto, qui in pōntificatū successerat, impetravit, ut Ioannis
ipsius sumptu aliqui ex Europa in Æthiopiam cum mada-
tis atque auctoritate apostolica mitterentur. Declaratus Æ-
thiopiarum Patriarcha Ioannes Nunes è Societate spectata
vitæ sanctimonia vir, cum Sociis multis profectus è Lusita-
nia anno Christi natī, circiter 1556, Goā incolūmis tenuit,
ibique, antequam coeptum iter, perageret, excessit è vita.
Suffectus in eius locū è Societate Andreas Oviedus episco-
pus, quem ille Goa ad Claudium cum quatuor aut quinque
comitibus iam antè præmiserat. quibus tamen Rex ille ce-
teroqui non illiberalem se præbuit, promissa tamen fidēq;
Regi Lusitanie datam minimè præstitit: cuius perfidiæ po-
nas ab eo videtur exegisse Dominus: paucis enim post An-
dreæ aduētū diebus ab hostibus victus atque peremptus est.
Rex inde creatus Adamas Claudiū frater, desertor olim
fidei Christianæ, vir immanis ac ferus, & Apostolicæ se-
dis

*Ioannes
Nunesius
Æthio-
pia pa-
triarcha*

*Andreas
Oviedus
Episco-
pus.*

*Perfidia
Claudij
regis.*

is hostis acerrimus, Patriarcham in vincla coniectum, senestri spatio atque eo amplius male habuit: quippe quem in autum secum in castra bellumque raptavit, comites etiam Andreæ contumeliosè tractavit, vinòsque igne se concrenaturum esse minatus est. populares verò suos, qui veritati catholicæ favere videbantur, variis pœnis affecit. A Turcis lenique, quorum arma Æthiopes ipsi rebelles in regnum sciverant, ingenti accepta clade fusus atque fugatus est. Socii cum Patriarcha ab hostibus capti, quod ipsum per ea bella quater iam antè contigerat, crudeliterque direpti, semel etiam igne in hospitium injecto, magnum adiere delictum. Nec iam Andreæ quicquam reliquum, ne vestis quidem erat, qua personam pontificiam tueretur. nec vinum tantum in sacrificia deerat, (nam vites ibi ferè nō feruntur) sed & charta ipsa ad scribendum. Declarant id litteræ ad Lusitanæ Regem ab ipso datæ schedula non plus digitali magnitudine, è verusto (ut videtur) aliquo commentario excerpta. Tosto dumtaxat hordeo vescabantur; tanta demum inopia premi rerum omnium cœpti sunt, ut ad vitam tolerandam, ne ex iis locis re prorsus infecta discederēt, bobus & aratro quæsitis terram suis ipsi manibus colerēt. Nec tamen in tot tantisque difficultatibus nihil omnino profectum est. Iniriò quidem certè, concertationes de fide ac religione cum litteratis habitæ, multorum confessiones auditiæ, complures etiam cœlesti eucharistiæ conviviis excepti. Cognitum est præterea ex Abbate quodam magnæ autoritatis viro, qui per eos dies Catholicam fidem receperat, plurimos idè esse facturos, si Lusitanorum exercitus, qui præsidio illis esse possit, in ea loca mittatur. Recentibus verò ex Æthiopia nuntiis spes etiam meliorum rerum affertur, cui ne desit Andreas omnia experiri constituit. Labor autem ipsius & persenerantia aliis quoque multis de Christo hanc merendi materiam præbuit. Missi quippe ad statum ipsius explorandum ex India Lusitani sexdecim, à Turcis occisi alii deinde vulnerati captique, in iis quidam è Societate Fulgentius Frerius ad fines Arabiæ in freto maris rubri à Turcis oppressus multis acceptis vulneribus catenatus Marcum in servitutem abductus est, adductusque irremissis; quæ Socii deinde, Regis Lusitanæ benignitate, ab hostibus redemerunt, cū in servitute Christianos fecisset sex, è quibus tres continuò è seculi ærūnis ad gaudia migravere cœlestia.

*Adamas
Clandio
frater
Patriarcham &
Socios
male
trahat.*

*Fulgentius
Frerius.*

INHAMBANES ET

MANOMOTAPA.

ANNO Christi nati ineunte 1560, Consalus Sueria Lusitanus cum Sociis duobus Goa discessit in regna, quæ dicuntur Inhābanis & Manomotapa, Sofalam inter & Mosambicū, in extremis Africæ oris ad Bonæ spei promontoriū posita; ut nationibus illis Euangelium nuntiaret, quod concionatorū mopia nunquā probè cognouerant. Regio utiq; auro abundat, sed carè admodū emittitur, ea locorū insalubritas ac pestilētia, ea rerum ad victum ac valetudinem pertinentium est difficultas. Fascioli quippe & oryza præcipuo sunt in honore mensarum. Itaque vix primū Inhambanem attingere, in morbū incidere ira gruem, ut Consalus omnium natura valentissimus, oculorū acie vehementer hebetata fractisque viribus, propemodum extinctus sit. Vbi paulo melius habere ceperunt, ad urbem regiam Tongen iter intendunt; ibique Regem vnā cū vxore, lororū liberis; cognatis, regniq; proceribus, populo denique pēdētoso intra paucos dies magna omnium gratulatione atque lætitia sacro fonte lustrarunt. Rex Constantini, Regina Catherinæ, soror Elisabethæ nomen assumpsit. Inde Consalus Manomotapam ite pergit, Sociis apud Regem relictis; qui statim eadē assumptioni MARIÆ virginis sacram edificandam curarunt: quorum alter cū, imbecillitate corporis, celi intemperiem diutius ferre non posset, redire in Indiam est coactus: alter, Andreas Ferdinandus nomine, ampliū biennium in illis locis, quanquam grauiam ætate, versatus est. Et quoniam non modò regio infelix, & maximè sterilis, sed etiam incolæ, quos vulgò. Castras appellant. inhumani & moribus asperi, ac monitorum impatientes fere sunt; Andreas & morbo frequenter implicatus, & fame graui sæpe vexatus, in populis erudiendis colendisq; multas minas & contumelias pertulit, magnumq; cū aliis adiit vitæ discrimen, cum quibusdam præsertim diebus, cū Cafres armati se ad ludos & sacra nefaria comparassent. cui spectaculo cū Rex ipse affuturus esset, cognita re Andreas eò se contulit, ardensq; amore Domini, ingens edidit facinus: apparatus omnem sacrorum suis ipse manibus ita disturbauit atque dissoluit, ut pedibus etiam proculcarēt. Dum hæc ab Andrea geruntur,

*Rex cum
familia,
procerib;
ac populo
pēdētoso,
sacro fo-
nte lustra-
tur.*

*Templi
Maria
virgini
sacrum.
Andreas
Ferdinā-
dus.*

*Andreas
ingens
facinus.*

nr, interea Consalvus Mosambico insula superata; Lusitanis circiter sex comitantibus, oram biremi legens, ad Mauræ fluuii ostium, leucas nonaginta à Mozambico procellerat, cum atrox aded repente coorta tempestas, ut magnam aquæ vim acciperet naus, omnesq; de se actum iam rorsus putarent, in genua procumbente; Consaluo, manibusque & oculis sublati in cælum, suppliciter deprecante, edatur atque comprimitur. Inde exscensione facta, die quiuit Diuo Hieronymo sacer, plicatilis ara in ipso littore ad sacrificium exstruitur, ira vehementi Solis ardore, ut calcei Lusitani ipsius quam pedibus calcabant terræ calorem terre vix possent, Consaluo autem inter sacrificandum ex toto capite pustulæ erumperent: quas cum ad curandas medicamenta suppetere, præclaro sui ipsius odio incensus iuncta repudiauit, seque naturæ duntaxat sanandum permissit ac tempori. Triduum ibi morari, pergunt tranquillo mari ad Colimanem fluuium. ibique rursus aduerso vento repente vexati, & in ipso fluuio subeundo valde periclitati, ad Mingoaxanem Gilor regem amicū Lusitanorum contendunt, ab eoque benignè ac liberaliter accepti, facta etiam promulgandi Euangelii potestate, quod Rex, tamen si Maurus, Mahometicos tamen ritus superstitionesque negligeret, & religionem Christianam toto suo regno disseminari magnopere cuperet: diutius tamen ibi non subsisterunt, quod ad Manomotapæ Regem festinarent, quoad Christum adiuncto, finitimos reges longè viribus atque auctoritate inferiores facile ad eadem sacra perducì posse cõfiderent. Ex eo loco ad amnem ingentem Cuamam tendunt, leucas à Sofala triginta, vbi rursus periculosa procella in Lindè proximum sinum compulsi, tredecim dies steterunt: quoddam verò actuariū, quod à Mozambico eos ceperat comitari, cū se ab iis disiunxisset, postridie periit. A Lindè cū ad Cuamā peruentū esset, in ipso introitu fluminis re diuina peracta Consalvus à Lusitanis comitibus petiit primum, ut quoniam fines Manomotapæ ingredi inciperent, totius legationis sue negotiū Dominæ suppliciter cõmendare ne grauarentur: deinde ut æqui boniq; facerent, si reliqua tota nauigatione se, ut precibus vacaret, ab eorū conspectu atq; cõsuetudine remouisset: in rebus præsertim grauioribus consultò potissimū Deo exoratoque opus esse. tum subet in certa nauigii parte circa se prætendi cortinam,

*Consaluo
supplicā-
te tempe-
stem com-
primatur*

*Mingoaxan-
es Gilor
rex.*

*Ostidus
quomodo
delituit
Consal-
num.*

nam, ibique ostiduo ipso delituit, cum semel tantum quætidie tosti ciceris pugillo, & exigua haustu frigida scilicet ceret, & quicquid à precatione supererat temporis, in eundem libro consumeret, qui scriptas Sanctorum continebat vitas.

*Capita
quingen-
ta bap-
tismo lu-
strata.
Inha-
mior
rex.*

Octavo igitur die eum ad Senam (qui terminus nationis erat) venissent, vicum sanè frequentem; ibi decorum est, nuntiusque à Consaluo ad Regem de suo aduocatum in intima regni missus: à quo dum responsum expectat, interim Christianos aliquot inquilinos à peccatis per confessionem absolutos, à turpi concubinarum consuetudine ad sacras nuptias legitimasque traduxit, catechismum publice docuit, & è Lusitanorum seruitiis ibidem capita centum quingenta baptismo lustravit. Regem etiam Inhamioris Regis Manomotapæ stipendiarium, tribus passuum milibus à vico Sena, cum aliquoties adiisset, cohortationibus suis ita permouerat, ut se unà cum uxore & liberis, quos habebat octo, libentissimè Christianum fore profiteretur. Sed Consalvus, partim quòd non habebat quem apud illum catechismi causa relinqueret, partim etiam ne Manomotapæ Regis animum offenderet, si prius stipendiario ipsius quàm ipsi Christiana sacra impertisset, Inhamioris regem ut potuit consolatus hortatusque, ut ipse eum suis Dei bonitate fructus in suscepto consilio permaneret; totam rem in tempus aliud distulit. Iamque alter mensis effluxerat, cum Antonius Catadus Lusitanus, qui morabatur in vrbe Regis Manomotapa, Legatus à Rege ad Consaluum aduenit Manomotapam perducendum. Consalvus sacrorum ornatum cum sacro lapide & calice in sarcinam colligato, sublatoque in humeros, se in viam dedit. Cum ad fluuios ventum erat, qui multi in ea regione sunt, si quidem vado superari possent, quamuis ad iugulum usque pertingerent, transibat, elata manibus seu capite sarcina: sin minus, vasi ligneo impositum per amplo Consaluum, natantes ipsi propellentibusque traiciebant Castres. sub noctem natalem Domini ad Cheruchin pagum haud longè à Manomotapa ventum est, factumque ter sacrum summa Lusitanorum animi voluptate. Inde Natalium feriarum octaua, cum urbem Manomo-

*Consal-
nus quo-
modo flu-
uios trans-
misit.
bat.
Rex ma-
nora mis-
sit Con-*

Amis mercatoribus iam antè cognouerat, Consaluum modò vitæ sanctitate virtutèque præstantem, sed etiã ris claritate ac nomine in primis esse conspicuum. Cõ- is gratiis actis, muneribusque repudiatis, ex ipso lega- egem cogniturum esse respõdit, quod genus auri quã- litias quæsiturus in ea loca venisset. Obstupuit ea a- i magnitudine Rex, venientemque ad se deinde Con- um tanta gratulatione & significatione honoris exce- quanta neminem ynquam antea. Nam & in ipsa pene- ia, quò nulli est aditus, introduxit, & assidente matre, fidere Consaluum etiam in capere iussit, Antonioq; Ca- o de conclauis ianua interprete adhibito, Rex quatuor inuò sciscitatur, quot feminas, quid auri, prædiorũ, vac- um denique vellet, quas incolæ non minoris quàm aurũ am estimare dicuntur. Cùm nihil se præter ipsum Regem pondisset optare, conuersus ad interpretem inquit Rex, effectò necesse est, qui nihil horum accipiat, quæ à ceteris itopere adamantur, longo intervallo à reliquis distare utalibus: & nihilo minùs ad extremum multa benignè illicitus, amantissimis verbis Consaluum domum remisit. n dum ille manè rem facit diuinam, è principibus quidã ætereantes cùm è foribus aspexissent in ara propõitam relegantem M A R I A E sacratissimæ virginis imaginem, iam in tabula depictam ex India Consalius aduexerat, ecie decepti ad Regem deferunt, Consaluum egregia for- ia puellam apud se habere, hortantur vt ab illo deposcat. laud surdis auribus dicta. Misit ille confestim, qui Consal- o renuntiaret, audisse se, illum vxorem secum adduxisse, ehementer cupere, vt eam sibi sisteret. Tum Consalius ta- ulam pretiosa veste inuolutam ad Regem affert. Cuius eiderium quo magis exacuat, antequam tabulã detegat, ratur illam esse effigiem matris Dei, cuius in ditione ac otestate sint omnes reges & Imperatores orbis terræ to- ius, tum denique tabulam aperit, Regis quoq; matre præ- ente. Rex imaginem veneratus, Consaluum etiam atque etiam obsecrat, vt eam sibi largiatur, domi habere se velle. Libenter verò Consalius annuit: quin etiam ipsemet in regio cubiculo collocat, ibidemque quã sacellum quoddã precandicausa peristromatis pretiosis exornat. Narrat qui inde venere Lusitani, noctibus deinceps circiter quinque, Reginam colorum eã ipsa specie, quam tabula ostenderet, diuina

*Maria
virginis
imago.*

*Regina
colorum
dormi-
tanti Re-
gi ass-
sit.*

diuina circumfusam luce, suauique splendore fulgenti gustissimo simul ac iucundissimo aspectu, dormitantem astitisse. quod ille manè matri narrabat, rei nouitate menter attonitus, itemque Lusitanis, qui rem statim Consaluo renuntiabat. Postremò Rex Consaluum ipsum aspicere, ait se mirum in modum angi, quodd sermonem Regis, quæsecum singulis noctibus loqueretur, non aufereret. Cui Consaluo cum eam esse linguam diuinam diceret, quam nemo cognosceret, nisi qui sacrosanctis eius Regis filii legibus pareret, quippe qui Deus esset, generis humani redemptor, Rex in præsentia quidem, si uerbis, vultu certè ac significatione se Christianum confiteri ostendit: bidui deinde spatio interiecto per Antonium Caiadum Consaluum apertè denuntiat, certum se sibi matrique Christiana sacra suscipere: proinde ad baptizandum quamprimum veniret. Consaluo tamen aliquot supersedere satius visum, dum Rex Christianæ præceptis ac rudimentis imbuitur. quibus cum satis imperam dedisse videretur, quinto circiter & vigesimo aduentum suum die Consaluo Regem simul & matrem

Rex cum matre baptizatur. sine solenni pompa & gratulatione baptizat. Regi Christiani, matri Mariæ nomen est inditum. Eo ipso die Consaluo, quoniam aurum respueret, vaccas centum donauit: ille ad Antonium Caiadum misit mactandas, ut in ista dissecæ distribuerentur in pauperes. Quam eius liberalitatem ac beneficentiam populus ingenti admiratione probauit atque suscepit. Regem imitati trecenti ferme

Trecenti proceres Regem insidantur. è regni proceribus Christo sese pariter addixere. Hi autem quam à Consalui latere discedebant, adferebantur etià dona Consaluo, lac, oua, butyrum, hoc li, aliaque id genus, quæ ille nec aliud genus carnis omnino gustabat; cocto dante rat milio quodam exiguo, herbisque, & siluestribus fructibus victitans. Iamque spectata vitæ morumque sanctitudo studioque salutis humanæ tantam sibi summorum infirmorumque beneuolentiam conciliauerat, tantosque in omnium animis motus effecerat, ut in Christianam religionem

Mauri quatuor Consaluo parant insidias. vniuersa multitudo videretur incumbere, cum à Mauri quatuor potentibus & callidis viris, & apud Regem gratiosis, iisdemque beneficiis, demonis instinctu Consaluo parantur insidiæ. Autor conspirationis fuit Mosambicanus: Mirguames Mauricæ superstitionis anrifestes, siue, ut ipsi appellant,

, Cacicus. ij Regi-partim coram ipsi, partim per idem internuntium valde sibi dolere demonstrant, quod cum in capitis regni que discrimen vltro se ipse demissum Consaluum; cui tantum fidei & honoris habeat, missu regis Indiæ, terræque Sophalæ regulorum, ad exploranda Regis statum, sollicitandosque ad defectionem populi animos aduenisse, vt motibus excitatis ipsi deinde, esto exercitu subsequuti, Regē opprimāt. Addunt insuper vultosa portenta, Consaluum veneficum esse terribissimum iniuriam & sagacissimum, varia veneficia ac inedicamenta artulisse ad incolarum animos occupandos, Regēq; iustandū. quicumque caput suum aqua perfundi paterentur, conceptis præsertim verbis Lāgariorum, (sic enim Lusitanos vocant) à Consaluo pronunciatis, confestim volentes morientes in eius potestatem venire: id ipsum alibi contigisse. vnde videret etiam atque etiam Rex quò progredere, i se suaque crederet. Si Consaluum abire permittat inlumen, fore vt ciues mutuis inter se credibus amentes atque lymphati miserandum in modum grassentur atque contendant. His aliisque id genus mendaciis onerato Regi, aulescenti præsertim ac matri, facile persuasum est, vt Consaluum primo quoque tempore interficiendum curarent. Nec dum ea consilia eruperant, clandestinis agitata colloquiis; cum ad Antonium Caiadum Consaluus, Haud ignarus (inquit) mihi, nec imparato, mors instat ab Rege. Caiado autem ita incredibilis visa res, vt subridens prorsus negaret. iamque dies aduenerat necis vel vitæ potius, qui dies atalis erat idem D. Susannæ virginis martyrisque Consalvus ab Antonio magnopere petit, vt Lusitanos deos trahere se confestim accersat. Confessionē (inquit) illorum tuāque imul excipere, & sacra Eucharistia hodierno die reficere vos omnino constitui: nec enim postea potero. Hos ille dum absentes euocat, Consalvus ad meridiē vsq; præstolatus, cum non adessent, consecratas cōsumpsit hostias duas; factisque eodem die Christianis circiter quinquaginta, vestem lis ad corporis cultum, rosaria ad precandum diuisit. Lusitanos vero sub vespere redeuntes, confessionis Sacramento, quoniam Eucharistia non licebat, purgatos, mira vultus hilaritate animique tranquillitate animabat inscios quid Consalvus conditum haberet in animo. Eisdem sistorum apparatus dat in ædes Antonii deferendū. Ipse lim-

*Consalvus
mortis
sua præ-
scius.*

*50. sunt
Christi-
ani.*

reatus cum effigie Crucifixi domi remansit, reuertentem
 rursus Caiado, pectus hominis manu leniter apprehendit.
 Antoni Caiade (inquit) profectò paratior ad mortem ob-
 eundam ego sum, quàm ipsimet inimici ad inferendam: Re-
 gi autem ac matri libenter ignosco: Maurorum quippe ar-
 tificiis ac dolis inducti sunt. Hæc ille serena facie atq; bi-
 liri cùm dixisset, Antonius ab eo digressus, tamen si vix fieri
 posse putabat, vt Rex tam nefario scelere sese obstringeret,
 tamen, quoniam ex recenti quodam sermone, eius animam
 exulceratum, contra quàm existimasset, offenderat, famu-
 los duos ad Consaluum custodiendum ea nocte misit, à qui-
 bus ea, quæ sequuntur, accepta sunt: Consaluum, cùm secus
 hospitium in areæ ad multam noctem, quasi è corporis cu-
 stodia exire gestiienti mora nimis longa videretur, ita citati-
 gressibus ambulasset, oculis semper intentis in cælum, ma-
 nibus modò sublati ad sidera, modò Crucis in figuram ex-
 tensis, ducens ex intimo corde suspiria, suum denique tuge-
 rium subiisse, habitaque coram Christi simulacro oratione,
 quod vnum solarium illi supererat, in arundineum stratum
 decubuisse, & in somnum incidisse iustorum: id enim exir-
 sidiis conspicati satellites octo circiter, ilico irrumpunt: in
 iis barbarus nobilis nomine Mocrumes, qui sæpe cum Cò-
 saluo conuiuium inierat, iacentis pectus opprimit infidens
 arreptum inde pedibus brachiisque, humo tollunt alii qu-
 tuor: sublato collo, reliqui duo funem iniiciunt, quo vtr-
 que adducto, Consalvus expressam ex ore naribusque ma-
 gnâ sanguinis copiam effudit, & spiritum simul DEO
 Domino reddidit. Tum verò CHRISTI simulacro la-
 crilegii manibus comminuto, defuncti corpus recte ligari,
 attractumque interfectores in præterfluentē Monsenge-
 fem deiciunt, ne videlicet (quod Mauri confinxerant) ca-
 daver ipsum tam malefici hominis sub dio relictum venen-
 sui tabe cunctos inficeret. Hunc habuit exitum pia Con-
 salui legatio: quo sublato, Rex eadē scuitia percitus Chri-
 stianos pariter quinquaginta, quos ille extremo die suo pe-
 pererat Domino, magistri donis exutos iubet occidi. Id si-
 mul atque cōgñitum est, regni procures, quos Encoses vo-
 cant, rei atrocitate permoti, consensu conueniunt Regem,
 & aiunt: Si hominibus hisce mors idcirco deberur, quod a-
 quam infundi caputibus suis à Consaluo permiserint, eadē
 & omnium nostrum, & verò tua quoque causa Rex est, om-

*Marty-
rū Con-
salui.*

*Regis su-
ror, &
quomodo
repressus.*

bus vno eodemque letho occumbendum. Quadenuntiatio-
ne repressus Regis furor cum aliquantulum resedisset, eū
duo post Lusitani quodque adeunt, docent quā graui scele-
se obligauerit: terrores insuper addunt, non Deū mo-
do indignam innocentissimi viri necem debitis pœnis, sed
iam homines ipsos nobilissimi, bello atque armis vturos.
d ea Rex diligenter excusare sese, culpam in suosores im-
ulsoresque rejicere, magnum perpetrati facinoris dolorē
stendere, denique vt factis verba consentiant, ē quatuor
onsiliariis duos confestim interficit: nam reliqui duo, quo-
um alter fuit princeps nefarii consilii Minguames, rem o-
lorati, maturē diffugerant; qui tamen, quod summa diligē-
tia conquirebantur, nequaquam euasuri potentissimi Re-
gis manus existimabantur. Hisce rebus perlatis in Indiam,
Antonius Quadrius ei prouinciæ pro Societate præpositus,
d ipsum vehementer optante Prorege, idoneam nauigandi
tempestatem expectabat, vt Sociis aliquot Manomotapā
mitteret ad cœpta promouenda, quæ felicem omnino pro-
gressum habitura sperabant, eius Ecclesiæ fundamentis tam
innocenti castoque sanguine positis.

MALACA.

IN vrbe Malaca, (quæ in Orientem distat ab Goæ mensū
ferme quatuor nauigatione) inter Mauros ethnicosque
posita; (auream Chersonesum antiquis aiunt fuisse) So-
cietatis item Collegium Regis Lusitanæ sumptibus alicur,
iisdem & iuuentutis instituendæ, & promulgandi Euangelii
muneribus occupatum. Baptizatus est præter ceteros nu-
per barbarus quidam insignis vir nomine Bandara, iuri eth-
nicis dicendo præpositus. is multos ē suis ipsumque filium
vnā secum ad baptismum adduxit, qui Christiana rudimen-
ta sanē breui ac feliciter didicit. Conuersus est etiam supe-
rioribus annis Iudæus quidam, qui ab ipsa vrbe Roma eō
vsque contenderat, in primis eruditus, multis concertatio-
nibus de religione cum Sociis habitis.

MALVCI REGIO.

IN Malucensi regione complures insulæ nūmerantur:
quarum quæ Ternates vocatur, habet ipsa quoque Col-
legium frequens, ex quo in omnes illas prouincias ope-
rati dimittuntur: quorum industria quā plurimi ad Chri-
stianam accessere. In iis Bazani insulæ Regulus, Regis Mala-
ccæ gener, anno 1558 Mauricis sacris desertis Christiana sus-
cepit;

*Regis est-
missa ca-
du panis-
loc.*

*Bandara
vir insi-
gnis ba-
ptizatus
Iudæus
quidam
rudis
conuersus
est.*

*Ternates
Insula.
Regulus
Bazani
sum suū
Christo
credidit.*

cepit, ipse fraterque eius, sorores tres, & spuria vna cum matre filia, affines præterea & cognati, & nobilitas vniuersa eadem finitimas insulas cum vno è Sociis circumiit ipse omnium ordinum viros ac feminas. ipsaque seruitia in Domini rete compellens. quorum longè maior vtrique numerus fuisset, nisi periculoso morbo Socius oppressus, Tematis inde viginti leucarum itinere se necessariò recepisset. Agbat Rex eo tēpore annui quintum circiter & vigesimum, & oris dignitate & corporis agilitate conspicuus. notratem, si paulo candidiori esset colore, dixisses. Baptismo magna ipsius ac suorum gratulatione peracto, Socius paulo post rem diuinam fecit, cui tanta cum attentione cuncti assuerunt, ac tanta religione sacram Eucharistiam supplices adorarunt, vt nequaquam tyrones viderentur in hoc Confestim etiam Mahometis fanū dirutū est. ex res in oppido Maluco auditæ Lusitanis & ceteris Christianis ingentem læticiam attulerunt; quæ tum solenni supplicatione, tum bellicorum tormentorum dispositione declarata et Mauris contra tātum dolorem inuolere, vt castrum Tematis Christianorum oppugnare confestim aggressi fuerint. sed frustra. nam & Lusitani, qui in præsidio erant, egregiè se defenderunt; & rex ipse Bazani, offensionem soceri minime veritus, obsessis Lusitanis non semel subsidio venit. Anno verò circiter 1561, Amboinensibus quoque Christianis contra Mauros opē tulit, DEO valde propitio; classe quippe sex duntaxat Caracorarum profectus, (genus nauigiorum id est) cum ad expugnandum quoddam hostium oppidum descendisset, penè ex insidiis oppressus à Mauris, qui eodem Caracoris quadraginta detenerant, paucos admodū è suis amisit. Comitē expeditionis vnū è Societate habuerat, cuius brachiū in eo prælio sclopi ictu vulneratū est.

Variis præterea temporibus ad Christum adiuncti sunt è principibus, Elisabetha Regum Maluci Tidorensis soror, femina prudens, atque vna omnium, quorquor in iis erant insulis Maurorum, iuris Mahometici periculissima, quæ Francisci Xauerii disputatione victa, simul & in Christiana religione ita confirmata est, vt exemplo suo cæteris ad virtutem atque ad officium præluceret. filii quoque ipsius, itemque Tidorensis regis cognati sex, è quibus vnus dynasta, magnaue apud Regem autoritate, in Tidorensi bello contra Lusitanos exercitum duxerat. is regē quoque

Mahometis fanū dirutū.

Elisabetha femina principis à Xaverio ad Christū conuersa.

Tum ad ecclesiam propediem perducturus existimabatur. Cessit ad hos, magna sua cum animi voluptate atque tertia, Selebum quoque rex ipse, multiq; ex eius regni principibus. Reges item Mandacensium (quæ gens in primis bellicosa ac strenua totius eius regionis putatur) & Sianorum, & regis Bengaiensium filius, & vniuersa penè Cauripana nobilitas: iam cetera multitudo tanto vndique studio certant ad baptismum accurrit, vt Didaco Magaliano ex Societate cas insulas peragranti ex oppidis sese obuiam à lacritate descendenti ad litus effunderent, baptismum sibi liberisque suppliciter postulantes, quorum optimis studiis eum propter paucitatem Sociorum responderi non potest, tum propter assiduos Maurorum finitimorum impetus & insidias, qui Christianæ religionis progressum omni ope impedire conantur. Iisdem in regionibus Alfonso Castrius è Societate numero Lusitanus, cum annum iam vndecimum eam prouinciam summo labore administraret, gloriosam vtique pro Domino mortem Maurorum scelere oppetit, anno post Christum natum 1538. Cum enim eo tempore Maluci Tyranus Christianorum hostis acerrimus Ternatem obsideret, vbi captus à Lusitanis pater eius in custodia detinebatur; Alfonso ex insulis Mauri Irim insulam Ternati proximam nauis petens; à nautis Mauris in Tyranni gratiam omnibus primùm vestimentis exiit: deinde pedes eius manūsque ex alio fute colligantur. dies quinque ita vinctus in nauigio crudeliter habitus; atq; inde ad collum eius graui admodum arboris vitidi trunco ad instar iugi deligato, nudus exiguo tantum velo femoribus obductis sub dio constituitur, ibique interdium noctuq; relinquitur natura imbecillus, cæliq; iniuriis quâquâ leuibus vehementer obnoxius: tunc autem magna corporis vexatione & cruciatu multorum dierum spatio ibidem detentus propè nullo cibo, cum viuus iam custodiri posse non videretur, ne suo periret letho, violentas manus illi inferre Mauri decernunt. Ille brachiis ad tergum reuinctis per asperas cautes aliquandiu ductus, appropinquante iam exitu vitæ, ad terram sponte procubuit, lignoq; sibi supiecto, quod suspensum è collo gerebat, à Mauris ense conficitur. Corpus ab illis in mare proiectum, tertio post die repperit ibidem unde proiecerant, insolito quodam radiantis falgore, vulneribusque ita recentibus, vt si ea tunc accepisset. quæ res eo admirabilius visa, quod citius maris eo loco, fluminis instar, est rapit.

*Didaco
Magalianus.*

*Alfonso
Castrius
à Mauris
nocturnus.*

*Rex Geiloli Maurus homo
vificus de
Alfonſi
exitu lo-
quitur.*

*Percuſſi-
res Alfo-
ſi, cum
propin-
quidini-
na ultia-
to con-
ſumpti.*

diſſimus. Eius viri mors iſſis quoque barbaris regibus do-
loſi fuit. magna enim erat apud omnes nomen eius in ad-
miratione. Regem quidem Geiloli Maurum, gratumque
Chriſtianorum aduerſarium, de Alſonſi exitu atque animi
fortitudine verbis honorificis diſſerentem, ad eos qui ado-
rant inter cætera ferunt dixiſſe: Quid ſimile noſtri Caciſſi.
Nec verò Dominus tam iniuſtam necem ne in hoc quidem
ſeculo inuſtam reliquit. quippe ab Iris inſulæ præfecto
magiſtratibus pro certo cognitum eſt. paucis diebus omnes
non modò parricidas illos, ſed etiam parricidarum propin-
quos vario ac miſerabili mortis genere periſſe. namque &
ſui ſcœdiſſimis toto corpore puſtulis enaſcentibus paulatim
excoriati horribiliter vlulantes igne ſacро conſumpti ſunt.
alii tormentis in bello diſcerpti: denique iſ etiam, qui
abreptum Alſonſi vendiderat calicem, membris mirandum
in modum intumeſcentibus, vitam finiit, quos aiunt, ſubla-
tis ad ſydera manibus, cum denique diuinum auxilium ſup-
plices imploraſſe.

REGIO MAVRI.

Vltra Ternatē leucas 60, regio Mauri cernitur &
uiſa biſariam; altera pars in continenti eſt, & Morotia
dicitur, octo Chriſtianorum loca complectens:
altera Morotai nominatur, conſtatque duabus inſulis, qu-
rum in vna minore vici Chriſtianorum tres anno poſt Chri-
ſtum natum 1552, in altera maiore, octodecim viſcebantur.
Chriſtianorum porro capitum numerus erat quinque &
triginta millium: qui ex eo tempore maiorem in modum
multiplicatus eſt anno quippe 1563. Chriſtianorum vici
ſex & triginta fuiſſe dicuntur, & in iis aliqui familiarū ſe-
pte octingentarum, anno verò 66, ad ſeptem circiter & qua-
draginta: qui nullos habent paſtores magiſtro ſue, niſi e So-
cietate, cuius in ea prouincia non ſine magnis affiduiſque
laborib⁹ atq; periculis in ſumma egeſtate verſatur industria

AMBOINI INSVLÆ.

AD Maluci prouinciā Amboini quoque terra ſi-
cuti Mauri pertinet, abeſtque Ternate leucas 80,
Malaca autem (ex quo loco nauigantibus Maluca-
rū inſularū prima Amboinus occurrit) trecentū & quin-
quaginta. Chriſtianorum pagi erant in ea ſeptem duntaxat
año 1545, cum Franciſcus Xaueri⁹ eo ſe contulit: Socie-
tatem deinde opera factum eſt, vt anno 1562 plus triginta nu-

opera-

*ANNO
1552.
Chriſtia-
norū 35.
millia.
ANNO
1566.
Chriſtia-
norū
vici 47.*

derarentur. anno verò 63, Christianorum plus decem millia facta: quo ipso tēpore Sœcii ad alia oppida duo baptismi lustranda profectionem parabant, incolarum circiter quadraginta millium. Vni eorum Lucebata nomen est, cuius principes ad ceteros in proposito continēdos iam baptizauerant. In eadem insula est insigne oppidum Recanite Maurorū: ii à Mahometis cultu ad Christiana sacra cōacerfi, cum aliis viris, tum illo præcipuè purgati sunt, multas habebant singuli vxores, qui quidem per diuitias poterant. nam in Amboino verus erat consuetudo, puellas à parentibus in vxores dote persoluta cōmēre: id quoniam pauci poterant, duplex inde sequebatur incommodum; vt & diuites multis nuptiis per libidinem miscerentur; & pauperes vel ex libem vitam agere, vel quas alii respuissent, in matrimonium ipsi ducere cogerentur. Hic mōs quamquam infamis pro virili adiuvantibus, resistentibus tamen vi summa potentioribus, magna Sociorum contentione sublatus est.

SOLOR, MACAZAR, &c.

Macazaris ampla regio leucas 300 abest Malaca, & spatii tantundem occupat ambitu. felix admodū terra, aurique ferax & sandali, & aquilani cuiusdā signi odorati, pigmentique eius, quod lacre vulgò appellatur, cuius tum ad pingendum, tum ad obsignandum vsus egregius: ita quippe materiæ subjectæ adhærescit, vt inde nulla ratione possit nec auelli, nec elui. Scrutiis multis, & omni copiarum genere abundat. Inde Malacum dierum octo, Amboinum verò ferme quattridui est cursus. Primus in ea sese publicè ad Christum adiunxit vnā cum vxore ac liberis aliisque compluribus Rex Supanorum, gener imperatoris cuiusdam opulentissimi, qui mediterranea plagæ illius incolit loca, urbemque præcipuè Sedenrem maximā ac celeberrimā; hæc in plano sita, carnibus, piscibus, fructibusque est referta. lacus est proximus multis navigationibus frequens, copiosis vrbibus vndique cinctus, cuius longitudo leucas viginti, latitudo quinq; circiter colligit, plenus varii generis piscium. ex eo effluens amnis, per mediterranea triginta dierum iter emensus, in mare sese effundit ad urbem orientis Maluuum, cuius oræ aiunt regem in primis potentem dominari, qui Lusitanorū amicitiam vehementer. experat. Alia est regio eodem Macazanis nomine, sed inferior. regem habebat cum aliis multis Christianum: cui

Anno 63
decem mil-
lia Chris-
tianorū
facta.
Lucebata
Recanite

Mos no-
farinus
sublatu

Rex Su-
panorum
cum vxore
ac li-
beris aliis
ad
Christū
accedit.
Sedenrem
vrbis cele-
bris.
Maluū
vrbis oriē-
tis.

de mortuo successit ethnicus frater, quem tamen aiunt cum suis omnibus velle fieri Christianum. Huic finitimus est et alius item Christianus, eius propinquus, qui doctores Evangelii apud se habere percipit, atque id ipsum in populum uniuersi, cum aliis rationibus, tum verò miraculi cuiusdam nouitate permoti. Cum enim Franciscus Nubes Lusitanus patriarchus in ea loca venisset, membris ira debilitatis, ut non nisi furculis nixus duabus ingredi posset, or diuina repente conualuit, crucemque religionis causa dedit, ex qua eius rei monumentum furculas suspendit.

Solor autem, gradus octo cum tribus quadrantibus meridieque obtinens, leucas a Malaca distat trecentas. vale salubris est regio. multa circa sunt oppida, Christianos vero habet complures, quos ibidem Lusitani ipsi negotiorum aduentu faciunt.

Anno quidem circiter 1559 Lusitanus quidam mercenarii causa cum eo venisset, Regem cum vxore ac regni precibus baptizauit, ac deinde mortuus est. Rex autem cum Socios per litteras inuitatos propter eorum penuriam ad se venire non posse cognouisset, fratris ipse filium regem designatum Malacam ad ipsorum Collegii rectorem cum mandatis misit, ut quoniam magistros ad se populumque docendum legare non posset, heredem saltem hunc suum in rebus Collegii Christianae fidei praeceptis ac doctrinae institutum, ad se deinde remitteret, qui doctores apud eos populos munere fungeretur. Huic Laurentii nomen imposuitum est, & ne praestari erat ingenio, precandi formulas & catechismi breui tempore didicit. Insinuat verò se in eam ipsam Mahometicam etiā prauitatem. anno quippe Christi nati 1590 tres quatuorve Cacirii ex oppidis Calecu & Bengala profecti, Meschitam Mauricio more habere iam ceperant, barbarisque multis eiusdem superstitionis infecerant labe, dum Christiani desunt, qui errantibus rectum salutis ac veritatis iter ostendat. Magno tamen labore Malacenses Socii effecerunt, ut Caciriorum princeps ex illis locis pelleretur in Indiam.

In regione Soloris, ad tria millia passuum, permagna cernitur insula habitatoribus frequentissima, alia sive habet vicinas nullus ibi deorum cultus, delubra erant nulla. itaque illata Christiana sacra ita audè arrepta, ut rex cum omnibus optimatibus, aliisque praeterea ducentis in vrbe regia

Franciscus Nubes Lusitanus.

Solor.

Rex cum vxore & proceribus baptizatur.

Rex fratris filium Malacae fide institutum.

Mahometica prauitas.

Chalecu. Bengala.

Rex cum optimatibus a-

ab onama baptismum suscepit, & concionatores pasto- *conuersus.*
 : squē vehementer efflagitet ad ceteram multitudinem in- *Labona-*
 tuendam, ac baptizandam. *ma vrbis*

Ne Timorenses quidem insulani, ab Solore leucis distiti *regia.*
 minus quadraginta, religionem aut superstitionem habent *Timor*
 illam: gens totius eius tractus maximē rudis. Solorem Ti- *Insula.*
 moremque Malaca petentibus terrarum lax regnum occurrit
 nomine Panayca, quod barbarorum est vniuersum. ii mul- *Panay-*
 tis Maurorum bellis vexati, vt impia Mahometis sacra sus- *ca regni.*
 ciperent, obstinato semper animo resisterunt, iidem Lu-
 sitanis admodum sese amicos demonstrant, profitenturque
 palam, se nullam nisi Christianam religionem legemque
 Euangelicā accepturos: & sanē vix dici potest, gentes illarū
 penē omnes, Mauris ferme exceptis, Christianam fidē quā- *Quam*
 toperere sistant. Cambaianum regnum amplum ac celebre, *multa &*
 compluribus ibi à Dominicano quodam fratre, qui aliquā- *qua gen-*
 diu apud eos fuit, baptismo lustratis, Euangelicos ministros *tes Chri-*
 postulare non desinunt. eodem studio ac desiderio tenen- *si fidem*
 tur Maqazarenſes, Amboinenses, Morotiani, Morotaicē- *sistant.*
 ses, Bazanenses, Papuani, Bengaiani, Selesbes, Siani, Cauri-
 pani, Bolanenses, Manadii, Tidoreſes, & vniuersū penē Ma-
 laccenses, Manomotapani, Inhamiorenſes, Giloani, Æthio-
 pes, Ceilanii, Trauancorenſes, aliæque plurimæ nondum
 bene cognitæ vel exploratæ nationes atque prouinciæ.

Insulam quidem aiunt esse leucarum circiter ducenta- *Cogunt*
 rum, è regione Amboini, quod cum Lusitani aquationis cau- *quidam*
 sa descendissent; ab incolis vi propē retenti, & tum quidem *Lusita-*
 capitum quatuor millia, deinde rursus amplius duo millia *nos, ut se*
 baptizare coacti sunt: atque inde abiire, quod miserandum *baptizati.*
 in primis est, vna tantum sublata cruce, magistro ibi nullo
 relicto. Nec sanē, cum in Christiana fide amplectenda ii fe-
 rē, quos diximus, populi faciles alacresque, tum verò in ex-
 erceda vel in retinēda segnes infirmive magna ex parte cer-
 nuntur. Multi aduersa valetudine, ac præsertim febrive-
 xati, ad templum confugiunt statim, & aqua piaculari seu
 benedicta, quæ datur à Sociis opera vt nunquam desit, e-
 pota, eadem ipsa hora sanantur. Idem virtutis expertæ
 remedium Diuarensibus est contra venenatos serpentium
 ictus, Bazanius neophytus quidam, cum filii eius duo ba- *Diuina*
 ptismo lustrati confestim in febrem grauissimam incidis- *beneficia*
 sent, vnā cum vxore ad sacerdotem è Societate exposula- *par aquā*
 - *benedi-*
flam col-
lata.
Dinarū-
sei populi

tum accessit. Sacerdos malitia demonis cognita, quæ
 iis, putarent ne filios ob Christiana sacra suscepta periculi
 ri. Annuentes iussit piacularis aquæ paululum bibenda
 laborantibus dare: sanqs statim futuros. Neque sefello
 promissa. hausta quippe aqua, eodem temporis vestigio di
 cussa feбри æfugata, magna & parentum gratulatione
 sacerdotis lætitia sanus vterque surrexit. atque in iis regi
 nibus eiusmodi multa sæpe contingunt. Atiuensem ve
 populū, recens ab impietate reuocatum, illa etiam res
 de roborauit in fide, quod cū antea infantes lethali
 bus vñficulis erumpentibus vulgò perirent, postquam eò Chris
 tiana sacra illata sunt, diram lueni illam magna sua cum ad
 ratione sedatam viderunt. In Amboino autem insula, cū
 diuturna siccitate valde laboraretur, ex neophytis quædam
 mulieres ad vetustiore Christianam accedunt, rogant
 qua ratione placare Dominum precibus & pluuiam salu
 rem exposcere debeant. Crux erat à Francisco Xauenio
 littore posita, ad eam mulierculas illa perducit. Crux
 mis virētibz exornata, solo scopis diligenter purgato, ar
 xæ omnes genibus. Tu (inquiunt) Domine, qui quibus in
 geant rebus homines, quos tua ipse morte & cruciatibus re
 demisti, scis optimè, da nobis aquam, Christianæ su
 mus. Mirum dictu. Sereno tunc cælo, coactæ momen
 to nubes, tantam repentē vim imbriū profudere, ut
 mulieres in Christiana religione magnopere confirmatæ
 potentiam Dei prædicare non desinerent, factæque ma
 nu deturbarum è fano simulacrum, à quo nuper tanquam
 Deus pluuiam supplices petere consueuerant, multis pro
 bris ac iurgiis laceratum atque conscissum raptantes, in
 profluentem denique consensu projecerint.

In pago quodam Socii templum extruxerant. id Mau
 ri cū audissent, incolis renuntiari iubent, sibi cer
 tum esse, vel rerum suarum periculo extructum apud
 ipsos templum incendere, continuoque bellici appa
 ratus rumorem de industria dissipant. iis terroribus ad
 Christianos perlatis, sacram ædem lateribus suis oppo
 sitis defendere omnino constituunt. idque tanto om
 nium ardore, ut ipsi pueri puellæque communi consilio
 vim saxorum iaculandi causa separatim vterque sexus in
 loca opportuna congereret.

Sed eo periculo, cū Mauri consilium mutassent,
 diuina

*Atiuenfis
 populus
 diuina lue
 libera-
 tur.*

*Ex neo-
 phytis
 mulieres
 quædam
 precibus
 pluuiam
 impetrant
 Oratio
 plena fi-
 dei.*

*Terroris
 & iacul-
 latorum
 studium
 in templi
 defensione*

quina ope liberati sunt. Vlatē est eiusdem regionis vi- *Vlatē ubi.*
 as, qui quoddam in conspectu Maurorum est positus, ha- *cat.*
 etque trecentos incolas qui armis uti possint, assi-
 nis pene bellis implicitus est. Vnus ē Sociis trimestri
 ratio apud eos versatus parat, eo tempore toto quo-
 tidianis præliis cum hoste certatum, iisque Dei benefi-
 cio & Vlatensium pietate ferè secundis. ut enim viri
 a pugnam exierant: pueri signum Crucis ibi collocatum *Pietas*
 eligiosè parentes, positis genibus, percutientes pecto- *puerorum*
 a, manusque tollentes in cælum, diuinam misericor- *& femi-*
 liam, idque sæpe in iussu, supplices implorabant. quo in *narum.*
 numero erant, qui vix adhuc eloqui possent. Femine
 quoque detractos sibi lapillos & margaritas ad Crucem
 Deo offerentes, aiebant: Hæc omnia tua sunt Domine:
 tu nobis ea dedisti: noli hoc oppidum perire pati, Mau-
 rosque, tuos inimicos, rerum nostrarum potiri. Quid
 mirum, huiusmodi fultos præfidiis Vlatenses, superiores
 fuisse? iidem in ita aliquando pugna, cum è recenti pluvia
 tormentarius pulvis igni resistens repente sclopos inutiles
 reddidisset, consternati animo, atque ope humana diffi-
 si, cum ab hostibus admodum vrgerentur; multi gladiis
 & scutis humi depositis manus tollentes in cælum, nixique
 genibus, Respice nos (ipsoniunt) Domine Christianos, & pro
 tuo nomine præliantes, fer opem; ne nos tua clementia
 deserat. Haud incassum missæ preces. nulla accepta illata
 ve clade, contra omnium opinionem exercitus uterque di-
 uersi in patriam reuerrere. Et ea sanè gens esse dicitur mihi
 admodum ingenio, & minimè cõtumax, ac natura ad om-
 ne officium ac virtutem propensa. itaque magistros etiam
 eximio quodam amore prosequitur.

Alii eiusdem tractus pagani, è quibus nonnulli baptizati
 iam fuerant, cum ipse sibi Maurorum arma ob id ipsum
 imminere sensissent; è Sociis euocarunt, qui populum
 vniuersum baptismo lustraret, quoddam Christiani potius vi-
 tam sponte profundere, quàm Mahometani libertatem
 retinere decreuissent. itaque duorum mensium spatio plus
 octingenti catechismo instructi, & sacro fonte abluti sunt.
 Alii multi eiusdem oræ Christiani à Mauris, in quorum di-
 tione habitabant, ad Mahometica sacrilegia sollicitati, pa-
 tris fundis & dibusq; relictis, cum vniuersa familia in Chri-
 stianorum loca migrarunt.

*Octingen-
 ti bapti-
 zati.*

Digitized by Google

Quil-
nenfes.

Quilanenſes autem, cū in montis iugo, vnius religionis
cauſa, obſeſſi à Mauris tenerentur, nullis vnquam penſis
aut minis ad q̄dicionem potuere perducī.

Roman.

Nec minor fuit Romanorum in fide conſtantia, qui de
oppugnati ab Regis Maluci copiis aliquandiu forſiter re-
ſiſtent, cū iam hoſtium imperum ac multitudinem ſu-
perare non poſſent, trecentis pactolis, qui mille circiter au-
nūmi ſunt, tranſegere, vt Chriſtianam religionem reſi-
ſtenti ſibi liceret. Quin etiam Præfeſti Romanorum filia ab ho-
ſtium duce ad matrimonium inuitata, (quod per eā poſſet
ſe facilius oppido potiturum) reſpondit fieri quidē poſſe,

Recani-
nenſes.

ad ipſum accederet, ſed viua nequaquam. Iam Recani-
nenſes in quibus bellatores mille numerantur, cū naues aliquas
Maurorum ad eos veniſſent, minantes, niſi ad cultum Ili-
homertis redirent (quem non plus anno antè reliquerant
validam Iaani regis claſſem ad eorum excidium eſſe ven-
tūram; illi nequaquam ea deuotione deterriſi, reſpon-
derunt, ſe nec morſis, nec rei familiaris, nec patrię periculi
vera I E S U C H R I S T I religione vilo vnquam tempore de-
ceſſuros; malle ſe in hac vita labores & vexationes, quam
altera, ſempiterna ſubire ſupplicia. Interim Iaana claſſis
vinum ferme viginti infeſta ſupervenit. Tum Recani-
nenſes quod in humanis viribus haud ſanis præſidii cernerent, p-
mò ſanè percuſi, deinde verò Sociorum præcipuè cohor-
tationibus animati conſtitutiſque certum ſibi Dei ſubſidium
polliciti ſunt. Nec eos ſanè ſefellit ſpes. naues enim hoſti-
um, cū oram Recaniuſenſem legerent, atrox tempeſtas coor-
ta fudit, atque diſſecit, ſtatimque Luſitanorum claſſis Rec-
niuem magna omnium gratulatione peruenit. Inde cū ad
fiduè ſeſe propter Chriſtum vexari Amboinenſes neophyti
cernerent, communi fidelium omnium indicto concilio de-
cretum eſt, vt contra Maurorum imperus inuicem ſibi cum-
ſti ſuccurrerent; publicęque polliciti ſunt, magna ſanè So-
ciorum animi voluptate, ſe omnino Chriſtianos eſſe meri-
turos. In ora autem Comorinenſi, cū neophytus quidam re-
gem barbarum, cui ea natio veſtigialis eſt, vita functum le-
gere ethnico ritu, barbāmque ſimul & capillum recuſaret ab-
radere, direptis bonis eſt à barbaris interemptus.

acula cum mortis minis, nisi à Christianis ad Mauriça la- ni 5. pro
 i deficiant. Illi verò se quidlibet persequentis respondent *Christo*
 tiùs, quam tantum scelæris admitturos. Mauri ubi se nihil *obstrun-*
 officere intelligunt, viâctos atrociter vexât primû, deinde, *canitur.*
 præ, Cruces, inquit, (nam è collo suspensas ferebant) o-
 ñs auferre: ceruices præcidenda sunt vobis. Tum Christia-
 e cce, capita præstò sunt: Cruces si vultis, vos ipsi detrahi-
 : nos enim citius utique morimur, atque ita flexis geni-
 is quinqûe ex iis obruntantur, egregiam ipsorum constân-
 am Lusitanis compluribus, cæterisque qui aderant, valde
 mirantib⁹. Sexto pepercere Mauri, qui Sociis Cocini dein-
 : narrabat, se in eo discrimine intipû quoddâ robur atque
 rentem contra terrores illos diuinitus sibi suppeditari sen-
 sse. Circa Persicum sinû anno à Deipara Virgine 1554 Tur-
 æ nauem cepere, qua præter Lusitanos neophyti vehebant-
 ar, Malauares adolescentuli sex circiter & triginta, ab no-
 o ætatis anno ad septimum vique decimum. Hos Mauri à
 Christo ad Mahometem traducere summa ope alternis blâ-
 liendo minandóque frustra conati, ad verbera denique &
 arios cruciatus descendunt. Adduntur ad cæteram imma-
 itatem atque sæuitiam stillæ adipis igne liquati, quæ cum
 ormenta, multâque præterea iniurias, puerorum egregia
 irtus fidelsq; contemneret; vi denique acceptum vnum ex
 is circumcidunt inuitum ac renitentem, quem deinde cum
 Mahometanum esse iam Turcæ dicerent, caullantes atque
 entantes, illo utique pernegare, corpus tantum violatum
 ffe, non animum affirmare: proinde se non minùs Christia-
 num esse quam antea.

*Adoles-
centulo-
rum neo-
phytorû
in fide
constantia*

Iam in iis insulis, quas Mauri appellari iam diximus, in-
 gens neophytorum numerus, quòd susceptam religionem
 leserere nòlet, patrimoniis spoliati partim contumelie
 causa ipsimet sub hasta diuenditi, partim etiam perempti
 rudeliter sunt.

*Neophyti
propter si-
nem lar-
tim di-
uenditi,
partim*

Illud verò quod in Amboino annis superioribus cõtigit,
 cum veterum utique martyrum illorum fide ac fortitudine
 comparandum videtur, non modò quòd multi neophyto-
 um vici pro veritate Evangelica sæuè direpti, omnes etiam
 incolæ alicubi ad vnum crudeliter cæsi, verum etiam quòd
 plurimi à barbaris genere feritatis inaudito consumpti
 sunt. præcisos quippe vitentibus brachiorum toros ac ti-
 piarum articulos inspectantibus ipsis igne torrebant
 barbari, sunt.

*perempti.
Amboi-
nenses
Christia-
ni multa
crudelia
fortiter
passi*

barbari, vorabantq; paulatim cetera quoq; corporis mol-
 lantes, quoad neophyti lento cruciatu cōfecti a
 Domino redderent, quorum aliquot ad extremum vsq;
 ritum salutes illas voces, *IESU*, *MARIA*, exaudiebant
 iterantes identidem; vt interim illos omittam, qui in ser-
 uitutem aliò atque aliò abducti sunt. atq; hæc præ-
 terea maxime, quòd à Mauris obfessi, Crucis signū (quod
 in singulis Christianorum vicis publicè collocari cōsue-
 re fixum, atque ad mœoris indicium atra veste inuolutū,
 in Maurorū cōtumeliosas manus veniret, humi defosce-

Neq; verò eiusmodi euētus atq; pericula neophytorū
 taxat propria, sed cum ipsis quoque eorum doctoribus (u-
 videlicet sit discipulus supra magistrum) communia sunt.

*Sociorū
 pro reli-
 gione la-
 boris &
 interitus*

E Sociis quidam, dum in Amboino rem Christianam
 deliter administrat, Maurorum insidiis subinde appetit
 semel etiam domi flamma ab iisdem injecta vltius pæ-
 bustus, veneno denique fertur esse sublati, vir in excolen-
 tuendiq; neophytis, etiam contra barbarorum impetum
 fortis & impiger, vt ipsimet hostes eius animi magnitudi-
 nē admirarentur. idem in pauperes ita benignus, vt cum ipse
 quoque subuculam in eleemosynam erogasset, in eam
 valetudine, quod nulla sibi vestimenta suppeterent, singu-
 lo tectus ad Christianos de more visendos vicatim circū-
 ire non intermitteret.

Alius dū sibi cōmissam egregiè tueretur ecclesiā, à Mauris
 aliquoties contumeliosè tractatus, & fustibus cēsus, cum ad
 oppidum quoddam baptismi causa euocatus mari con-
 tenderet, vnā cū ipso nauigio demersus est. Comes verò ipse
 (vt hoc etiam obiter addam) ægre ac periculosè natans ad
 saxum allisus à fluctibus in littus euasit, corpore lacerato,
 vt quadrupedum instar humi reptare cogeretur. in hunc ille
 modum cum vastas solitudines nullo prorsus obuiō tridū
 peragrasset, in siluestre deniq; incidit hominem, ex iis quos
 Allifuros nominant, à quo sublati in humeros, & ad pagū
 vsque Christianorum delatus est. Verū ad eū humanè ser-
 rur, ab illis exceptus, vt ad eū visendū concurrerent vndique
 spectaculi miseratione collacrymantes, certatimq; cibum,
 ac vestes, & alia quæcunque poterant, ad eum leuandum re-
 ficiendūque conferrent.

*Allifuri,
 homines
 siluestres*

Tres alii Socii Hispani, anno post Christi natalē 1555, cū
 ex Europa in Indiā nauigarēt, eūq; oneraria, quingētas cir-

r ab vrbe Goa leucas, in Syrtes incidisset, vectores plurim-
 scaphis è naufragio raptim extractis, litus incolumes
 erere. ipsi verò quanquam liberaliter inuitati, tamē ne in
 remò illo periculo ceteram turbam desererent, quam
 ere scaphæ nequiuērāt, ibidē certa sibi penē morte pro-
 ita remānere cum reliquis, & fame consumpti sunt. An-
 ius verò Criminalis in Cisalpina Gallia Parmæ natus, *Marty-*
 n anno 1544. ad Franciscum Xauerium in opere suble- *riū Anto-*
 adum cum sociis aliquot in Indiam missus esset, vir spe- *niū Cri-*
 ta vitæ innocentia, acūque studio Catholicæ religionis *minalis.*
 gendæ; à Xauctio in alias regiones Euangelii causa dece-
 ate, Comorinensē Ecclesiæ vniuersæ præpositus est. quod
 munus in summa rerum difficultate assiduūque belli
 multibus amplius triennium alacriter obiit, cum semel
 tem singulis mensibus passuum millia amplius ducenta
 recurreret, idq; pedibus ferè semper nudis, noctē sæpe hu-
 i trāsīgēs, in quotidiano cibo potūq; parcissimus. Is igitur
 ad Remanācoris vada, quæ appellantur, catechismo dar-
 verā, subitò affertur infestas adesse Bisnagēsū copias. Erāt
 portu vicino parata nauigia, in quæ ille, si vellet, tuto cō-
 gere posset, multis præsertim id ipsum hortātibus. Sed pa-
 or, capitis sui cura præ oīū salute neglecta, puerorum ac
 ulierū turbā, q̃ ea maximè opportuna iniuriæ videretur,
 e in barbarorū man^o magno cū religionis fideiq; periculo
 niat, quāta maxima potest diligētia, insistit in naues im-
 onere: quo in officio dū suimet oblitus magno animi ardo-
 versatur, hostes interea superueniunt. Ille extremo peri-
 alo animaduerso, spe immortalitatis plenus, genibus niri-
 ar, manibūque sublati, confestim se in preces effundit.
 atq; vnus quidem atq; alter barbarorum manipulus illæsum
 ontiū præterit mori cupientē, ne direptū ac dilaniatum
 Christi gregē aspiceret. Badagarū verò (sic enim è Bisnagen-
 bus aliqui appellātur) altera succedēte cateruā, vitrat^o qui-
 ā ex iis in lænum Antonii latus iuxta lienem hastam adigit.
 accussat alius statim ad spolia detrahenda, attritam videli-
 et tunicā. Antonius verò exuentē vltro adjuuat, quin etiam
 t secum videlicet è mundo nihil prorsus auferat, interiorē
 quoq; subuculam raptim suis ipsemet manibus discerpit ac
 rojicit. Inde iterū supplex prouolutus in genua consueta
 lipis suæ nō immemor, (id enim illi cum jaculatoria preca-
 tione viciis triciēsve solemne quotidie fuerat) vulnera dein-
 ceptis

ceps in pectore duo, quattuor denique in humero cū am-
pisset; in latus cōcidit moribundus. Caput abscissum, & vi-
manantē subuculā sanguine barbari ex alto suspēdunt. Vi-
cus ibidē nudus inhumatusque relinquitur. Atque hęc om-
nis laborum suorum vigiliarumque mercedē ac præmii
summo Dei beneficio tulit Antonius. Aloysius verō Me-
dæsius, cū in eadem ora iisdem ferē muneribus vacaret, &
iniquis atque impiis iugulatus est.

*Aloysius
Medæsius
ab impiis
iugula-
tus.*

Atque his tot tantisque terroribus periculisque propo-
tis; magno animorum studio certam eiusmodi provinciam
expetunt Socii, propterea credo, quod cū officium sequi-
tur, tum inter eas difficultates & incommoda quotidiana
ab omni ferē seculari vel humana delectatione se jundū
summa Dei bonignitate liquidissimis voluptatibus, quæ
caro sanguisq; nō percipit, gaudiisq; cēlestibus, ad quas
quā adspirat animalis homo, sæpenumero perfrūitur. Illud
verō eos vehementer angit, quod propter ipsorum paupe-
tem atque penuriam; agri quā plurimi, qui adhibita om-
nes felices ac nitidi opimam virtutum omnium frugē ferre po-
tuisent, vel steriles atque horridi miserabiliter jaceant; vel
etiam aliquandā subacti, cū propter ingētem occupationi
molē suis tēporibus ab se recoli nequeant, paulatim deseri-
unt, aliquando siluescant. Vni quippe interdū operario; & ei qui-
dem nondū sacerdoti, multa hominū millia Dei verbo præ-
cēda regendāque variis locis incumbunt, multisq; ampli-
simis in regionibus ministri Evangelici nisi ē Societate nul-
li versantur. ipsi autē idcirco adesse ubique non possunt,
quod eorum numerus cū in vniversum erigius est ipse per
se, tum per Eutopam vniversam vltimosque Occidentis &
Orientis fines ita longē latēque dispersus, ut mirum sit, ter-
ras ita multas tantōque intērajacentis Oceāni spatio inter
se se disjunctas, non dico Evangelio collustrari, sed cursibus
peragrari tā breui tēpore potuisse, & religiosis præsertim vi-
ris ex assidua corporis & animi patientia, ac voluntaria pau-
peratē, ferē semper incommoda vāletudine vtentibus. Quo
magis iustum & piū desiderium ipsorum habendum est, cū
in tanto tāq; salutarī opere quā plurimos adjutores ero-
pant, ne scilicet vberissima animarū segēs, quā ē sacrile-
gis ereptam diaboli manibus iam pridem oportebat, vni
messorum inopia videntibus atque inspectantibus ipsis in-
tereat.

**DE IAPONICIS
REBUS EPISTOLÆ, IN
EDITIONE VENETA PRÆ-
TERMISSÆ, QUARVM LECTIO
CHRISTIANO LECTORI
mirificè placebit.**

COSMVS TVRRIANVS

SOCIETATI IESV.

QUANDO multa mihi per hos dies ac magis de Christo ex domestica Sociorum, qui a istis regnis huc veniunt, præfertim verò a celsi Xaverii cōsuetudine discere datur, ut communicem vobiscum hanc animi lætitiā, Patres in Christo fratrēsq̃ue, be-

*Cosmus
quomodo
a Domi-
no ad So-
cietatem
vocatus.*

*Hispania
nova.*

*Vende-
naum in-
sula, &
incolarū
consue-
tudo.*

nibus enarrare constitui, quo pacto Dominus me suam hanc Societatem vocarit. Atque hac, tamen si propenso in religionem sui semper animo, multa me tamen varietate cupiditates a proposito retardarunt. Anno redempti generis humani 1538, nescio quid ut quærerem, profectus ab Hispaniā, Canariās primū seu fortunatas, tum Divi Dominici quam appellant, complures præterea alias insulas peti, de quibus, quod satis iam notæ sunt, me nihil attinet scribere. Vidi etiam continētem, quam novam Hispaniam vocat, fertilitatis eximie: in qua, Dominicanorum & Franciscanorum opera, magnus Christianorum numerus cernitur. In quadriennio ferme per summam secularium regum omni abundantiam ac satietatem exacto, cum maius quiddam, & que solidius quasi divinans animus meus appeteret, Kalendis Ianuariis, anni M. D. XLII, sex navium classem nactus, occidentem versus pergere intendi. cum quintum iam & quinquagesimum diem in alto, procul ab omni terræ conspectu, navigassemus; ad insulas denique venimus multas, & magnitudine perexiguas, loco depressas; quarum incolæ, nudi, pisce tantum atque arborum foliis victitabāt. hic dies octo substitimus. decimo inde die insulam conspeximus: mœnissimam, frequentibus ac proceris admodum cōstitis palmis: sed nos vehemens venti vis descensu prohibuit. post decem alios vel duodecim dies insulam tenuimus magnam, sed ab habitatoribus penè desertam, Vendenaum nomine, cuius ambitus est 100 leucarum. in ea cum, quadragesimum circiter diem morati, neminem ex incolis vidissemus; ad extremum barbari nauigio ad nos accedebant, pacis petendæ gravia sanguinem e pectore brachiisque suo more mitteres. sed nostrarum perterriti strepitu bombardarum, ita re-

perant

rentē in fugam vertere sese; nunquam, ut postea comparue-
 rint, seminudi incedere, arboribus pro rectis uti dicuntur
 pro scalis autē, arundinibus miræ proceritatis & crassitu-
 dinis. Inde cum ad septentrionē navigarem, vērō aduer-
 sante cursum ad meridiē auertimus, parua mē; in insulam
 descendimus, carne & oryza abundante. sesquiannum circi-
 ter ibi traduximus. incolæ sunt jaculandi peritissimi; vene-
 natis utuntur sagittis, quas ut inficiāt, virulētās quasdā be-
 rtiolas, viridium instar lacertarum, enutrient. Hinc, de no-
 stris ad 400 amissis, pānē coacti discedere, contēdimus ad
 Malucū; quo in loco mora ferme biennii facta, quodd classi
 nostræ nouam in Hispaniam reditus non patebat; de sacer-
 dorum aliquot, virorumq; nobiliū comitū nostrorū sen-
 tentia, cum Præfecto Lusitanorū, qui erat ibidem, transe-
 gimus, ut nos in hæc Indiæ regiones adduceret. In eo iti-
 nere insulam attingimus, quæ dicitur Amboinus. ibi Xau-
 erium reperi: cuius primo congressu in ipsius imitationem
 sum vehementer incensus, itaque repentē eius vestigiis in-
 stitissē, nisi Episcopum Goæ prius inuisere decrevissem. *Episco-
pus Goæ*
 quocirca meum illi animum aperire in præsentia superse-
 di. Goam inde peruenitum est. ibi me statim ad Episcopum
 contuli, & re exoptus liberaliter, & Ecclesiæ cuiusdam
 administratio præpositus, in eo munere quinque circi-
 ter mensium spatio ita sum versatus, ut me graues interea
 ferē semper curæ cogitationesq; vexarent. quibus defati-
 gato iam animo cū nullam planē requiem inuenirem, ad
 nostrum hoc diui Pauli Collegium veni, mēq; in P. Nico-
 lai, qui tum Collegio Rector præerat, familiaritatem dedi. *Collegiū
D. Pauli*
 ab eo cū genus vitæ disciplinamq; Societatis domesti-
 cam cognouissem; valde mihi, præsertim auctoritate Xau-
 erii iam ante permoto, res tota placuit: cūque me ex institu-
 to Societatis idcirco tantisper à negotiis remouissem, ut
 mente quoad possem à sensibus auocata; omnem cogita-
 tionē in Dei beneficiis erga me perpendendis, & in exigēda
 præteritæ vitæ meæ ratione defigerem; tertio die postquam
 rē sum aggressus, ita me repentē securum, & ab angoribus
 liberum vacuumque petenti; ut egomet ipse rei nouitatem
 miraret, mihiq; posthac in Societate omnino viuēdū ac
 permanendū esse decernerem. Id contigit anno superiore,
 13. Kal. Aprilis, quo ipso tempore Xauerii quoque magno-
 pere me confirmauit aduentus; cū salutis meæ causa con-
 sultū

fultus missus in hanc urbem à Domino videretur. vnde
 paulo post discedēs, vt promōtorii Comorini Christiani
 inuiseret, curā mihi reliquit, pueris domi quos alimus,
 uatim quotidie; plebi autem in templo singulis domini
 diebus Christianæ rudimenta doctrinæ & diui Matthæi
 uangelium exponendi. Intulit etiam sermonem de terra
 ponia; (cuius naturam & incolarum genus è libello quo
 separatim mittimus cognosceris) & simul significauit
 sibi in animo, cum è Comorino redierit, in eam insulam
 proficisci, & me secum ducere. quod ego singularis ben-
 ficii loco à Domino accipio; & paratus, quocumque ille
 fuerit, sequi; id vnum laboro, ne in patrem totius con-
 solationis Deum pro immensa eius in me benignitate
 gratus reperiar. itaque Patres & Fratres in Christo mei,
 gratis agēdis, quæso, mihi succurrite, tum quòd me in
 Societatem ascriuerit, tum etiam quòd mihi Iaponicæ pro-
 uinciam destinauerit. Habemus in hoc Collegio adoles-
 centem nomine Paulum, cui à sancta fide cognomen est in-
 tum, natione Iaponium, multis ornamentis ingenii me-
 moriæque, sed præcipuè Dei vera noticia præditum. Sem-
 per agitur mensis; ex quo Christianus est factus: bis duntaxat
 expositum à me sibi diui Matthæi Euangelium summa fe-
 licitate à primo capite ad extremum usque; memoriter hausa.
 Nostra in Iaponē profectio in proximū Aptilem mensē
 paratur. Eam confidimus valde vtilem rei Christianæ fu-
 turam: eoque magis, quòd vetus opinio quasi quoddā ora-
 culum percrebuisse apud Iaponios dicitur, nouam se legē,
 multo quàm qua hodie videntur sanctiorem ac meliorem,
 aliquando accepturos. Sacrificiis vestris & preceationibus
 nos admodum commendamus in Domino. Goa, 8. Kal.
 Aprilis, 1549.

*Paulus à
 sancta fi-
 de.*

*Vetus opi-
 nio à po-
 rorum.*

COSMVS TVRRIANVS SOCIE- TATI IESV GOAM.

QUOD vestro mihi subsidio vehementer est opus,
 vel ipsa me cogit necessitas; Patres Fratresque; mihi
 carissimi; vt vos de statu rerum Iaponicarum fa-
 ciam certiores. Ac de tota quidem nostri itineris ratione,
 nec non de ipsius conditione provincie, quantum initio
 per huiuslingue morum que noticiam licuit, quo anno ad
 hanc

et tetram appulimus, Xauerus admodum fuisse perferre
 ex eo tempore Cangoximæ, quod primum è navi descen-
 sus, annum ferme cum aliquot eius loci neophytis co-
 nari, ad urbem Firandum (quoniam Meati per bellitos
 uel tus commerari non liquit) inde contendimus. Hic
 alium Xauerus adire constituit, qui tum erat Amangu-
 quæ vrbs in primis huius regionis ampla, census leucas
 a Firandum est posita. ad eum habebamus à Goz Pra-
 to & Episcopo litteras: & à Præfecto Malacz, munera,
 nuchordiū & horologium: quibus in nauem impositis,
 n Ioanne Ferdinando duobusque Iaponiis Amangutū
 profectus. eo munere delectatus admodum regulus,
 b d huiusmodi res, tamen exiguæ pretii, tamen ante ad
 apus nunquam in ea prouincia uisæ, tum primum pro-
 ebantur: publica statim per uicos edicta proposuit: pla-
 re sibi, non solum in ea ciuitate, verum etiam in omnibus
 e ditionis oppidis legem Dei declarari palamque, cui-
 et liberum esse sectari: eius legis præcones atque inro-
 stes nulla ratione à quopiam lædi vel impediri. præterea
 nificandi causa Xauero eiusque comitibus monaste-
 um, quo diuersarentur, attribuit. quod simul ac recepere
 e, ingens ad eos repêre omnium ordinum concursus est
 ctus: partim ueritatis, partim rerum nouarum, partim e-
 um detrahendi studio. quo in extremo genere Bonzii ma-
 me sunt. qui tamen si principio lætari nostro aduentu vi-
 bantur, tamen vehementer à nobis abhorretere ceperunt,
 quo Christiana lege prohiberi nefaria flagitia, quibus
 nt turpissimè dediti, cognouerunt. Iaponiorū autē apri-
 ma sunt ad capiendam ac retinendam IESV. CHRISTI re-
 gionem ingenia, valent iudicio, rationem ducem libenter
 quuntur, de salute animarum & Dei cultu sunt valde soli-
 ti, & in communi consuetudine faciles: maxime uerò se
 bseruant inuicē & honorant: sic prorsus, ut in aliqua regia
 istituti esse uideātur. Maledictis absentes minimè carpiūt,
 leatores æquē ac fures capitali supplicio persequuntur.
 blestationis causa vel armis (quibus admodum utuntur
 ene) vel pangendis carminibus exercentur: atq; hæc opti-
 narum studia sunt. Idololatriæ apud eos multa sunt gene-
 a. namq; alii simulacrum adorant, nomine Xacam. de quo
 lla præcipuè perhibetur: octies millies natū antequā à so-
 nina parceretur, atque eo tempore priusquam cōciperetur

*Firandum
 urbs:*

*Amangu-
 quæ urbs:*

*Firand-
 sis reguli
 edicta:*

*Iaponio-
 rum laudes:*

*Multa ge-
 nera ido-
 lolatriæ
 & super-
 stitionis:*

à matre, sanctimoniz causa, ligna, aquam, & alia pecunia, hominibus ministrasse. alii simulacrum quod Amata appellant; alii verò Solem venerantur ac Lunam: atque in uno versantur in multis ac magnis erroribus: ut licet præsidio instructos ad hæc mendacia confutanda oportuisse, qui è nostris in hanc p[ro]vinciam venerint. Hæc præcipue Bonzii superstitionum Antistites, cum auro-
rum pecunie sibi conciliandæ causa, errore animi et stultitudinis imbuunt. Chirographa quædam habent vultuum quorum aliquod, è vita migrans, quicumque secum attulerit huic nullum à dæmonibus fore periculum pollicentur, & quamquam huiusmodi chirographa carè admodum habentur, tamen à plerisque ante mortem emuntur. Mortem etiam populum, ut ipsorum exemplo ab omnium animalium escu (nisi quæ carent sanguine) abstineant. Et sanè Bonzii quæ carne palam neque pisce vescuntur: regis videlicet Imperatoris, qui si id resciret, multatos pelleret monasterio: sed tamen clanculum comedunt. Iaponiorum elatiora sunt genera. armis maximè fidunt. ætatis annum 14 cum primò attingerunt, machæra præcinguntur: pugionem verò in sinu quam deponunt. arcu & sagittis petitisimè utuntur: & reliquas nationes omnes, præ fortitudine sua, contemnit. genus omne furti, capitali p[en]a pariter puniunt: aiunt enim qui se à parvis non abstinuerit, eundem in magnis, ob occasione, æquè facillè peccaturum. Heris in famulos, quilibet leui de causa vitæ necisque ius est: itaque serui eius gentissimè ad iurum obediunt: capiteque demisso, manibus humi positis, dicta dominorum excipiunt. Sunt etiam Iaponii dociles adeò, facilesque natura, adeoque ratione ducuntur ut cum sæpenumero valde irati ad nos veniant: simulac demonstratum est lis animorum certum esse principium, interitum verò nullum: nec salutem proli ab illo, nisi ab uno serum opifice sperandam: repente illorum obliti, quæ toto vitæ luc tempore coluerunt, eadem hora velle se dicant fieri Christianos. neque verò per instantiam ab lego semel accepta desciscunt, quinimo perique (& magnus iam neophytorum est numerus) ad omnia propter Deum quamuis aduersa ferenda parati mibi videntur. Quanta sit huius terræ amplitudo, quàm idonea ad Catholicam in ea fidem ferendam, cernitis Fratres. Iam quidem Iaponii in percontando ita sunt curiosi: ut ex quo

*Iaponia-
rū studia*

*Iaponii
dociles
ad bonū
propensi.*

*Iaponii
in persc-
tando
curiosi.*

rius in hanc urbem venit, (omnino quintus nunc, vel iam amplius, agitur mentis) nulla dies effluxerit, quin ora matutina ad multam usque noctem vel Bonzii affuerint, varia in omni genere sciscitantes, ut illa: *tatus est Dei? qui locus? oculis cur non cernitur? Qui potest ut animorum origo sit, mors nequaquam? Qui ut satisfiat, magna prudentia ac dexteritate opus est: que, prout res postulat, modò severe cum iis agendum, id humiliter ac demisse, in primis autem patientia necessaria est. etenim Iaponii, ut sunt ingenio peracuti, & à la prorsus natione vel sapientia vel dignitate superari utant: aduenas omnes, deprimendi causa, vultu etiam nibusque gesticulantes, illudunt. & sanè bona à prauis ad male dijudicant: atque ob eam ipsam causam, Bonz, etsi in speciem venerantur, tamè ob dissolutos eorum res, intimis sensibus auersantur. Nūc Regulus nobis cān exstruendo Collegio peramplum assignauit. Nobis am sui colendi amandique viam ac rationem Spiritus Sctus ostendat, quo ad eam beatitudinem, ad quam suis conditi, peruenire aliquando possimus. Ex Iapone, ip- diē festo diui Michaëlis, 3. Kal. Octobr. 1551.*

EX EPISTOLA GASPARIS VILELAE

AD SOCIETATEM IESV.

A PONICA terra, quantum hucusque accepimus, pauper *Desert* est & frigidior Lusitania. regio montosa & hiualis: gens *ptio ter* polita, nec à ratione abhorrēs: hordeaceo vescitur pane. *ra Iapo* ti nobiles sunt, iis magnus habetur honos, quorū multi *inica* ei familiaris premuntur angustia, natos praefocant iniectionibus pede, mortemque anteferunt egestari. Olei, butyri, casei, lactis, ouorum, sacchari, mellis, aceti valde laboratipopia: croco, cinnamomo, pipere prorsus caret. Iam verò hordeaceo furfure vtuntur pro sale, denique nulla ibi *Adhor* stataria corporibus medicamenta reperiuntur. En vobis, *ratio* fratres carissimi, cuiusmodi regionē tredecim vel quatuordecim petamus, sanè quā alaeres D^{ei} benignitate: & si magis laborandum sit, multo etiam alacriores futuri, vt opéra nostra Iaponiorum animarū, fratrum nostrorum, dampnati illius lupi eripiantur è faucibus. Nunc fratres quando hæc vobis occasio datur: optata perficite, nec vos vllus

impediat timor, quo minus animabus iis opitulari
 quas Christus Iesus minime sibi negligendas putavit. Cu-
 currite fratres ad has gentes adeo remotas ab agmina
 procreatoris sui. Crucis in amplexum venite: stren-
 uet militibus campus: vestri conatus erumpant: vlti-
 mari ad mare transmittat industria. Ad hæc noua
 contemplanda, ad hæc noua regna accedite. vici-
 num regnum tollamur æternum cum IESU CHRISTO. Caen-
 8. Kalen. Maij, 1554.

PETRVS ALCAGEVA SOCIE-

TATI IESV IN LVSTITANIAM.

G Oam veni, vbi commoror in presentia, ex Iapo-
 nensis statu, magnam vos lætitiā esse captū
 de iis aliquid cōstitui ad vos scribere: vt, cum ip-
 ea quanta sit rei bene gerendæ materies, qui morum
 modum, quā præstātia incolarum ingenia intellexim,
 fratres vltros, qui peregrinantur ibidem, quamquam
 ei intervallo disunctos a vobis, spiritu nihilo minus cō-
 ctos assiduis præcationibus esse vobis adiuuandos puta-
 Anno à puerpera virgine 1524. 15. Kalen. Maias proficis-
 tem ex India Franciscum Xauertum, vt in oram Sinam
 trajiceret, quod secum ē patribus Balthasarem Gagum-
 tomque ē fratribus vnū ducobat. securi ego & frater Dur-
 tos a Sylua, vt peteremus Iaponem, Malacā venimus,
 quæ abest leucas 700 ab India. Ibi Xauertus, vt ad Sinā
 postea pergeret, substitit. nobis Iaponem versus. Id
 inq̃as proficiscētibz, itineris comes repperē, Xauertū iussu
 Balthasar Gagus accessit. Cum ad Sinas peruenissemz,
 peropportune paratam nauem inuenimus: quod eo igno-
 di nobis accidit, quod ea de se valde solliciti in itinere fu-
 ramus. Conscendimus igitur 4. Nenas Augusti, & quodeci-
 mo die ad Iaponē appulimus, inq̃ Cangorimā insulā, vbi
 Xauertus versatus antea fuerat, primo aduēru descēdimz.
 ibi diē octo mora facta, ab Regulo valde benignè tracta-
 ti. 11. Kal. Octobris perreximus ad Būgi regnū, quod appel-
 latur: & decimo septimo die ad urbē Bungū sanē quā ad-
 uersa & periculosa nauigatione peruenimus. ibi nobis cō-
 hospitio daretur iussu regis, quā postmodum inuicem
 eiq̃ue

Socii Si-
 nati pro-
 fecti.

Bāgire-
 gnum &
 vlti.

ne ab Indiæ Prorege munera attulimus. quibus ille ma-
 gnopere delectatus, præter hospitium nobis terrestria quo-
 : & maritima lautia quotidie iussit præberi. Rex est sanè
 : ens, admodumque imperat latè. Cosmus Turrianus A-
 : ngutii erat eo tempore; qui simul ac Bungi nos esse co-
 : ouit, continuo Ioannem Ferdinandum Japonicè do-
 : um misit ad nos. quò, & in mandatis, quæ habebamus à
 : orege, exponendis, interpretis munere fungeretur, & a-
 : uid eadem opera de Christiana religione differeret. is
 : biscum in regiam cum venisset, in utroque genere sanè
 : enter est auditus ab rege. Summa eius orationis fuit:
 : iòd Rex ipse Proregem Indiæ per litteras certiorē fecit-
 : e, amicè in suo regno habitum, in ab se doctrinæ CHRIS-
 : TIANÆ magistros: idcirco nos ad eā exponendam in ea
 : ca venisse; id quo melius & cōmodius fieret, esse nostris
 : presbyteris vnum Amangutii, quicum nobis congregari &
 : alloqui magnopere expediret: cum ut ab eo multa cogno-
 : eremus, tum etiam, ut aliquam interea assequeremur Ja-
 : onicæ linguæ peritiā: certum ab Rege hominē eo ipso
 : mpore mitti Amangutium inaudisse nos: petere & roga-
 : e, ut vnā cum eo nos mitteret. Ad ea respondit rex, nec se
 : gnorare, commorari Cosmum Turrianum Amangutii, &
 : bi dolere, quòd non, ut in ea vrbe, sic in suæ quoque di-
 : ionis oppidis essent neophyti Christiani: publicè se Chri-
 : tianam in suo regno religionem, & nobis interpretandā,
 : & sectandā cuilibet potestatem esse facturum: atque eius
 : ei auctoritatem verbis iisdem, quibus Amangutiana foret
 : dita, conscripturū: quam in ædium nostrarum ianua pa-
 : am propositam haberemus. Cum hoc responso dimissi, O-
 : brori mense, anno 1552, contendimus Amangutium. vbi
 : & a Cosmo Turriano & ab vniuerso cœtu Christianorum
 : singulari cum lætitia & caritate excepti, diem natalem
 : egimus Domini, solemniq; sacrificio interfuimus, cœ-
 : non optima symphonia, magno tamen cum gaudio Chri-
 : stianorum: duo deinde patres tria singuli missæ sacrificia
 : peregerunt. totamq; rationem eius mysterii populo dē-
 : clararūt. Hic, cum in consilium ventum esset de rebus ad
 : eam ecclesiam necessariis, placitum est patribus me Goam
 : reuerii. Abeuntem pridie Non. Feb. anni 1553 Balthasar
 : Gagus & Ioannes Ferdinandus Bungi vsque sunt prosecu-
 : ti. Bungi rege salutato, monitoq; de meo in Indiam cedit.

*Rex Būgi
 potens &
 in Socios
 humanus*

*Quid sit
 Būgi & Sa-
 nis Amā-
 guty.*

*Rex Būgi
 scribit ad
 Prorege
 Indiam*

ad Proregem ut scriberet, si quid veller: ipse cum alia tum illud præcipue scripsit: studium suum patribus, qui apud eum essent, non defuturum: interim se Balthasaris Gagipæ sententia valde lætari: Lusitanæ regis causa omnia copè mitti ad se præcones Euangelii, ut de suis quamplurimè fierent Christiani, vehementer optare. Ego cum iis huc confestim discessi Firandum, quod abest Bungo leucas citè 60. toroq; eo itinere, Iaponici sermonis ignarus, et ac significatione pro lingua sum uti coactus. ex quo indere poteritis, quam mihi patientia fuerit necessaria.

Biduo post meum Bungo discessum, Balthasar Gagus & Ioannes Ferdinandus, qui remanserant, magnum adiecit discrimen. etenim luce quæ cinerum diem est consecrat, patefacta principum trium adversus regem coniuratione, vehementer commota civitas erat in armis. Tum neophræti quidam ex oppidanis Balthasarem monere, ut adhibere consuleret suis: urbi namque imminere direptionem & incendium. Balthasar autem animadverso regis ipsius periculo ac metu, Ioanem misit in regiam, ut si quo modo regem alloqui posset, eius animum confirmaret, Deumque futurum ei propitiū vel ob id ipsum promitteret, quod ille futurum conversionis ad eum cupidus esset. Ioannes etsi regiam offendit nobilitate refertam: tamen Deo volente pariter ei ad regem aditus, qui ipsius verbis admodum recreatus, & Deo commendaretur a nobis valde suppliciter petiit. nostri cum urbis compita cernerent armatorum catervis horrentia, domesticis finibus continere sese Deoq; committere statuerunt: nec ita multo post è coniuratis tres tituli honorum illustres, una cum ipsorum liberis, vxoribus, propinquis, aliisque compluribus occiduntur, & statim domibus eorum ignis injicitur. qui latè ad eum peragatus est, ut priuata partim virorum nobilium, partim mercatorum, ad 300 ædificia comprehenderet. qua ipsa in urbis regionem esset nostrorum hospitium, de sarcinis ornataq; sacro plane iam desperauerat Gagus: verum in medio incēdio ades, Dei benignitate, illæsa atque incolumes permanere. eadē nocte misit rex, qui Balthasari nuntiaret, faciliè indicare se quantus eo die ipsius labor fuisset, putare etiā sarcinas absumptas incendio. sed bono esset animo, restitutum se omnia. etenim valde prospere debellatum esse. grātiā egit Balthasar, insitque regi reuocari, nostra omnia

*Ingrès dis-
crimē Re-
gi Bungi
& Sociis
insensu-
m,*

*Rex po-
tus Socio-
rum pre-
cipue Deo
commen-
dari.*

tegra superesse. tertio deinde, vel quarto post die regem
 uisit ipse, habuitque sermonem temporis congruentem.
 huiusmodi omnia incommoda, fratres mihi carissimi,
 multasque præterea Bonziorum iniurias (qui sacerdotes
 Japoniorum sunt, homines miræ puerilitatis ac pertinac-
 iæ) tolerare sanè operæ pretiū est. is animarum fructus,
 ea neophytorum constantia, id ingenium cernitur. ex iis
 vnus tanto studio rerū diuinarum exarsit; ut nulla in domo
 uicinitatis suæ non aliquem fecerit Christianum, & alios
 præterea complures vehementer commouerit.

*Ardor
 neophysi.*

Quidam ægrotanti filio implorabat à Balthasare me-
 dicinam: cui Balthasar, animæ le medicinam, si uellet, ait
 esse facturum. ille domum discessit: nec ea de re filiū ap-
 pellauit: & filius, quamquā auditis fidei sacrosanctæ my-
 steriis idcirco nihilo magis immutatus, interiit. Pater su-
 sus in lacrymas venit ad nostros. Tum Balthasar: & qui-
 dem est, inquit, cur plores, quoniam tua culpa negligenti-
 æque damnatus filius tuus descendit ad inferos. qua re
 tanto ille simul pudore ac dolore permotus est: ut confe-
 ssum uxorem & filiam, Christianæ doctrinæ iam rudimen-
 tis imbutas, ad Baptismum adduxerit. Deinde cū filia cū-
 dem in morbum, ex quo frater perierat, incidisset: patri, si
 fidem haberet, exitum Balthasar promisit felicem, & qui-
 dem ea postridie repenti conualuit. Christianus alius Bal-
 thasarem rogauit, ut domum suam, quæ leucam vnā di-
 stabat ab oppido, sese conferret. quod cū uenisset, Chri-
 stiapi sunt facti 30. Dominus autem noster in hac terra pro
 rei necessitate diuinam baptismi vim miraculis multis il-
 lustrat. Non procul Bungo complures per baptismum
 expiati cū essent: vnus ex iis cæcus, 13 natus annos,
 simul ac baptizatus est, integrum oculorum lumen re-
 cepit. quæ res neophytorum animos magnopere confir-
 mauit.

*Baltha-
 sar Ga-
 rum.*

*Exemplū
 fidei.*

*Triginta
 conuersi.*

*Miracu-
 lum.*

Faber ferrarius quidam neophytus tanto Domini fla-
 grat amore, ut in contumendis ad eundem aliis laboret as-
 siduè. is ut quemque permouit, continuò domum nostram
 adducit. Cum Japonij magna gratulatione quædam solē-
 nia celebrarent: cum follibus & carbone contulit eò sese:
 quærentibus cur tali die opus faceret: Vos quidem infan-
 tis, inquit, ego uero me iam legi conditoris omnium rerū
 addixi: hæc autem operam do Patrum Lusitanorum edifi-

*Fabri
 ferrarii
 ardens
 pietas.*

cio. eodem tempore alij quoque, licet huiusmodi animi ignari, honesti homines, vt Iaponicis superstitionibus aliqua ratione detraherent, vel nostris ædibus extruendis vel alijs occupationibus sese de industria exercebant.

Domus autem nostra ædificari cœpta est in area, quam rex attribuit nobis hoc anno pridie Idus Iun. loco valde bono: vbi Gagus omnibus cum neophytis: & Lusitanis duobus, qui rum fortè aderant, die festo Diuæ Mariæ Magdalenz, sub vespere crucis admodum excelsa trophæa defixit linteatus, cum psalmodia, quod crucis officium appellant: neophytis magnâ pietatem præseferentibus; quorum, in vrbe & in agro, 600 vel 700 est numerus, & augetur in dies. magna verò eorum constantia est, magna animi firmitas. Tribus maximè captionibus animos Iaponiorum fallere diabolus consuevit: quas omnes iam superauere neophyti. quarum prima illa est: quid fiat in altero sæculo, quis nouit? quis vnquam ex eo reuersus est? Altera: leges Iaponiorum, cum traditæ à sanctis viris tanto tempore manserint: ne nunc quidem esse antiquandas: tertia, Dei legem seram esse iam, quandoquidem ante annos ter mille perlata non est. Verùm hi cauillorum nodi, miserante Domino, dissoluuntur: & quando tanta in nos principum & regis ipsius animi propensio ostenditur: valde futurum speramus, vt optimè res in hoc regno procedat.

*Amangutianorum
pietas.*

Amangutij cum essem, qua in vrbe Chæstiani permulti visuntur, tantam eorum probitatem cognoui, quantam verbis vix exequi possum. Lusitanos omnes fratrum numerant loco: populares autem suos cætenus diligunt, vt ex terroribus in viam rectam adducant: eaque in re sanè vehementer laborant. quod in hac tetrâ eo mirabilius est, quod eadem interdum in domo, paterfamiliâs aliam, aliam mater, aliam filij superstitionis sectam sequuntur: nec tamen laborant, vt in suam se inuicem hæresim pertrahant. qui verò facti sunt Christiani, quam bono seruiant Domino, vel pelliciendis ad eiusdem cultum & obsequium alijs, studiosè testantur.

Natalibus autem Domini feriis, de quibus, paulo antè memini, nocte, quidquid à sacrificiis otij superfuit, in sermonibus diuinis audiendis posuere: alternis Ioanne Ferdinando & puero Christiano, qui nostras didicit litte-

mas, pia quædam scripta recirantibus. lectio si quando intermittebatur, ut de rebus diuinis disputaretur, continuo postulabant. A nocturnis sacrificiis domum reuersi, manè rursus ad diurna venerunt. ô prædicandam Dei bonitatē: qui corda vsque aded rigida tam suauiter flectit. etenim Iaponij serè omnes, nisi qui Christiani iam sunt, superbix vicio vehementer laborant. Rumorem Bonziji dissipauerant, idcirco Iaponis fieri Christianos, ne in idola eleemosinas erogarent. id vbi rescire neophyti, nos conuenere, petentes: ut, quopiā nos nō acciperemus pecuniā, constitueretur feriniū stipi condendæ, quæ ab se in pauperū subsidia conferretur. Eorundem, aliquoties, cū ipsimet præberent egentibus epulum inspectante me, caritas mihi miraculo fuit. Monumentum etiam locumque sepeliendis Christianorum corporibus, perquam eleganti opere construxere. In funeribus autem, ad efferendum cadauer honestissimus quisque deligitur. huiusmodi quippe misericordix muneribus obeundis magnopere delectantur. Nostri cū in aliam fortè migrassent domum: & in priori querentibus eos permultis, vicini, Lusitanos reuersos in patriā mentirentur; cumque ob eam rem (ut in ciuitate perampla) complures euangelio fraudarentur: eorum vterque circa meridiem in foro medio repentè comparuit. orationem, Gagi mandato, Ioannes habuit ad tempus paratam. Ex eodie nouus deinceps ad illos hominum concursus est factus. Christianus quidam paralyti duorum triumve mensiū spatii laborauerat. is magicis artibus (de gentis more) dum à propinquis curatur: etiā mutus efficitur. cuius casum miseratus amicus itē Christianus, cælestis aqua lauacri, quam sumpserat domi nostræ, conspergit hominem. ille surrexit statim, & locutus est, nostrosque conuenit. Hisce atque aliis huiusmodi remediis Christianam rem in hac terra Dominus pro sua bonitate sustentat. cui gratiæ agendæ sunt eo magis, quo maior est cū Iaponiorum cæcitas omnium, tum præcipuè Bonziorum. quorum aliqui in moppem, ad sanum quoddam idolorum, ad piacula per inēdiam expianda sese recipiunt. Martyrum verò damonis iniri summa vix potest. Simulacrum est excelsa admodum in arcē positum. ex eo loco in honorē idoli semet Iaponij præcipientes intereunt: ij post mortem vulgò sancti existimantur. Alij, cū magnam vim coëgere pecuniæ,

Figmentum Bonziorum.

Miraculum de paralytico conuulso.

Bonziorum & Iaponiorum aliorum superstitiones.

conscendunt nauiculam, alio que sese committunt. deinde
 huius alio de industria perforato, merguntur. atque hoc
 mortis genere, miseri, certam consequi se beatitudinem pe-
 tant. Persuasit etiam huic genti diabolus, rem valde hono-
 rificam esse, mortem sibi ultro consciscere. Quocirca dan-
 nati capitis optimates, si ministerio carnificis ipsi se a-
 teuerunt, magnam sui nominis famam, magnamque
 affinis gloriam ac decus relinquunt. contra, si esse
 stant dum sibi manus ab aliis inferantur. Qui regnum ob-
 tinet Meaci, quisquis ille sit, ferme pro sancto colitur, &
 nunquam pedibus calcatur solum. Aquæ vas attulit Meaci
 nescio quis, cum Xaverius in Iapone esset, quæ regis ab-
 latis pedes dicebat fuisse. ea aqua Iaponij religionis tantum
 caput aspergebant: Xaveriumque idem ut faceret horre-
 bantur. Totam insulam ferunt in quatuor & sexaginta pro-
 uincias esse diuisam. in his delubrorum exstare millia, la-
 Regia Meaci omnis generis idola visuntur. quibus noctur-
 næ per vices mandantur excubiæ, (anima simulacri illius
 gere vigiliam creditur) quod si forte rex ea nocte sese mi-
 nus habuit commodè, simulacrum è regia fustibus non
 multatum exterminant spatio centum dierum. quibus de-
 mum exactis, ab exilio reuocant. Huius generis innume-
 rabilia sunt in Iapone portenta. verum hæc tenebrarum
 omnes Euangelij lux, Domino volente, dispellet. Amangu-
 tianorum ecclesia plus 1000 & 500 conficit Christianos.
 Bungense regnum 600 vel 700, quæ tota ditione quo-
 niam Euangelizare per diplomata regia, quorum exem-
 plum ad vos mittimus, licet: regnum vniuersum in Christi
 fidem citò venturum esse confidimus. Firandi, quod op-
 pidum octo dierum itinere distat ab vrbe Bungo, neophy-
 tum numerantur 200, qui pastorem vehementer desiderant. cū
 illac iter fateret, dies quindecim moratus Balthasar Ga-
 gus, multos ad Christi religionem in his tres principes ciui-
 tatis adduxit. Firandi regulus valde amicus est Lusitanis,
 scripsitque in Indiam ad Proregem Christianos presbyte-
 ros in sua terra sese expetere. cum eum ego aliquoties con-
 uenissem, affirmavit mihi, animo se parè Christianum ef-
 se. Cagoximæ, quæ prima vrbs Xaverium excepit, quingē-
 torum neophytorum est grex, & quidem, cum ea transire,
 magistro carentium. itaque per operariorum inopiam stat,
 quo minus nomen omne Iaponium Christiana sacra susci-
 piat,

*Rex Meaci quan-
 toperè colatur.*

*Insula Iaponica
 prouinciarum esse
 64.*

*Nomen
 vniuersi
 Amangu-
 tici, in
 regno
 Bungo,
 Firandi
 & Cagoximæ.*

mat. Vos, quando tam præclarum opus cernitis inchoatū,
 Dominum obsecrate, vt vos in hanc mittat prouinciam; et
 omnium quorquor in vniuersa barbaria vidi populo-
 um, cum nullo prorsus, quàm cum Iaponio melius opera-
 donitur. Ego 15. Kal. Nouembrijs anni 1553 inde discessi. cū
 ad Sinarum littus appulissemus, & de Xauerio certi aliquid
 posse magnopere cuperem: 4. Non. Decembris anni 1552
 eum è vita migrasse cognoui. Reputabitis ipsū quàm gra-
 uiter ea res me perculerit. verū tamen ipsius me commodo
 consolabar. O prædicanda quæ per hunc seruum Dominus
 gessit: sed ego illa silentio nimirum idcirco prætereo, quod
 indignum me, qui narrem, existimo. Eadem in insula, in
 qua ipse diem suum obiit, (ea confragosa est admodum ac
 sterilis) ego diebus septem octoſue subſtiti: vidi etiam se-
 pulchrum, ex quo cadauer eius extractum est. Illius in-
 dustriam, patientiam, alacritatem in laboribus, Dominus
 noster omnibus nobis impertiat. Hæc ad vos de rebus Ia-
 ponicijs eo scripsi: vt interea dum in partem laborum veni-
 tis, operarios, qui in ea insula versantur, vestra precatione
 adiuvetis: obtestor etiam vos, fratres mihi carissimi, vt ve-
 stris in sacrificijs precibusque mei memores sitis. Goa, 1554

*Demov-
 to & sa-
 pulitura
 Xaverij.*

MELCHIOR NVNNES SOCIETATI IESV IN LVSTITANIAM.

Mense Maio anni post Christum natum 1554, cū
 in Iaponem Goa discederem, scripsi ad vos de o-
 bitu Francisci Xaverij: & simul hæc prouinciæ
 quantopere Societatis nostræ subsidijs indigeret: & quibus
 adductus rationibus ego profectionem Iaponicam susce-
 pisse, exposui. Epistolam Cocini reliqui Francisco Pere-
 ſio, vt is eam ad vos perferendam curaret. Nunc ea, quæ
 sunt deinceps conſequuta, narrabo: vt quoniam nos vnus
 omnes amor vnum efficit corpus in Christo, idem pariter
 omnes in eodem spiritu sentiamus: & vt ait Apostolus, si
 patitur vnum membrum, compatiantur & reliqua: si gau-
 det vnum, reliqua membra congaudeant. A Cocino Mala-
 cam versus profecti, ventris aduersus ac tempeſtatibus pri-
 mum, deinde etiam aquæ & commeatus inopia oppressi,
 crucem aliqua ex parte cœpimus experiri. quanquam in
 ſer difficultatibus nihil moleſtius, quàm more diſpendia,
 fereba-

*Profectio
 Melchio-
 ris à Co-
 cino Ma-
 lacam.*

ferrebamus, verentes, ne exclusi temporibus, nequaquam hoc anno in Iaponem nauigare possemus. Spes enim (ut inquit sapiens) quæ differtur, affligit animam: & desiderium, ni compleatur, excruciat. Inter nauigandum occupationes Dei benignitate non defuere: concionando, confessionibus audiendis, litanis præterea concinendis, diuinæ rei citra consecrationem faciendæ operam dedimus. Exponebatur etiam Christiana doctrina quotidie, & ex Actis Apostolorum aliquid legebatur, ut ipsorum exemplis animaremur ad ea quæ impendere videbantur ferenda. Malacam ut ventum est: dum navis ægre paratur, quæ in Iaponem vehamur: idonea ad nauigandum tempestas effluxit. Quæ circa exarmato nauigio, ibidem hyemare coacti, cæsi dolorem animo cepimus, in diuina providentia nihilo minùs acquieuius.

*Ferdinā-
dus Men-
dozius.*

Multum in hac terra Ferdinādus Mendozius frater noster (quem Prorex Indiæ ad quendam ex Iaponiis Regibus in primis potentem cum armis pretiosis aliisque admodum magnificis muneribus mittit) exemplo vitæ ac virtutis ædificat, incolis notus, nimirum apud quos olim, dum in seculo versaretur, diues in primis ac beatus est habitus. Nunc cum vident omnia, quo meliori pareat Domino, reliquisse; quique antea conuiuari apparatus & opipare solitus fuerat, cum nunc leuidentia attrita ac lacerandum, ostiatim elemosynas emendicantem aspiciunt: inque hospitali domo ministrantem ægrotis, qui, vñ eos vel inuiseret, quondam adduci nulla ratione potuisset. Hæc intuentes, mirantur videlicet, & incipiunt credere minus aliquid post mortem superesse, atque etiam reperiri in hac vita, qui inopiam diuitiis, honoribus ignominias, austeritatem vitæ laboremque deliciis anteponant, qui mundum vnâ cum omnibus eius vanitatibus crucifigant, ut Christo nudo eidemque crucifixo deseruiant. Hac illi pictura, quippe quæ spirat viuitleque, vehementius multo, quàm subtilibus, quas minimè capiunt, theologorū argumentationibus, permouentur.

Nos, Deo volente, Aprilis mensis initio insequente anni 1555 Malaca Iaponem versus proficiscemur. nauigium nobis, quo Bungum vsque deferamur, Antonius Noronia regij præsidij præfectus attribuit. Bungi Balthasar Gagus commoratur hoc tempore: ex ea urbe ad omniam illa-

in nationum conuersionem aditus patet. Rex ipse Bunde-
sanè quàm dicitur esse ad Christiana sacra propensus, sed
primatum in se conspirationem timeret, itaque expectat,
cum ex iis aliqui baptizentur. Vos apud Dominum fratres,
cecibus enitimini, ut gratiæ suæ ros huius cordi Regis in-
illet, quo Christi nomen palàm non dubitet profiteri.
Profectò enim ad religionem insula rota disseminandam,
ea res momenti plurimum afferet. Nobis, ij qui in Iapo-
ne fuerunt, ad ceteta multa pericula, insectationes, ca-
lumnias Bonziorum, qui sacerdotes insulæ sunt: magnam
ræterea famem, ac sitim, frigusque denuntiant. Verun-
tamen æterna Dei bonitas facit, ut famem eam sitimque,
& vexationes, inferni cruciatibus æquo animo præfera-
mus, parati, oppositu corporis, tela, quæ ab inimicis in a-
nimam contorquentur, excipere: quæ magis magisque
corporis ipsius afflictionibus & laboribus roboratur. quip-
pe quæ, falsa testimonia, famem, sitimque, & fatigationes,
quæ in carne patitur, cum felle, & aceto, clauis, spinis, &
ignominia Christi conferens Redemptoris, gloriari discit
in cruce, in fame saturatur, inebriatur in siti, in contume-
liis & iniuriis triumphat, intelligens animæ salutem, ani-
mæ iactura perandam. itaque in morte vitam, in labori-
bus requiem, in infamia decus, in cruce gloriam, in pro-
bris bonæ conscientie testimonium, in mœrore denique
lætitiam reperit.

Christiana res Dei benignitate quàm feliciter admini-
stratur in India, Sociorum, quique Goæ quique ceteris in
præfidiis Maluci versantur, litteris cognoscetis. Ex insu-
lis Mauro & Amboino accepimus litteras, earum sum-
mam ad vos mitto, & simul formam Sinensium rerum de-
scriptam: quo intelligatis, quàm miseranda res sit. inge-
niis natura tam bonis, ea quæ supra naturam sunt, inædifi-
cata non esse: nec sanctissimam Christi fidem plantis insi-
tam iis, in quibus, ut videtur, adeò cresceret. Grannum fru-
menti ipso in aditu Si narum mortuum est, & cecidit, fra-
tres, noster nempe Xauerius: nimirum, si ad metendum ac-
tesserimus, spicas ex eo vberes, volente Domino, collige-
mus. Malaca, Pridie Non. Decemb. 1554.

*Rex Bunde-
sanè ad fi-
dem primum
propensus.*

*Sociorum
animi ad
crucem
ferendam
parati.*

ARIAS BLANDONIVS SOCIETATIS
SV GRATIAM ET AMOREM DOMINI, &c.

DE rebus iis, quę per homines nostrę Societatis in hac terra geruntur à Domino, binas deinceps ad vos literas dedimus. quarum alteras longiores, natis, cū Ægidius Ferdinandus Caruallius præerat, tempestate scripta, ad nos retulit: alteras autem breviores anno superius conscriptas, quia fieri item potest, vt non acceperitis. Melchior Nunes præcipua quædam ad gloriā Dei mandavit vt scriberem ad vos: nam cetera cognoscitis Sociorum litteris, qui in hisce regionibus peregrinantur.

*Mors
Melchioris
Morale.*

*Balthasar &
Alexius
Diazij.*

Ac de Melchiorē Morale primū: is cū à Ceilān insula, vbi rei Christianę aliquandiu pro virili parte operam nauauerat, rēger huc sese recepisset: paucis diebus, fratrum quos tantopere diligebat in Domino, cinctus coronā, latus vñ nomen semper habens in ore, lætissimo animo excessit à vita. Inde post duos circiter menses Balthasar & Alexius Diazij nauibus huc à Lusitania delati, ingenti nos gaudio perfuderūt. Sub idem tēpus etiā Melchior aduenit Bannō, cuius aspectu valde recreati sumus in Domino, statim quę cōsueua Gasparis munia obire instituit: ea erāt, dominicis festisque diebus manē, Martis & Lunę vespere concinari in ædibus confraternitatum, quas vocant I. E. S. V. & decem millium virginum: diebus Mercurij in ædibus misericordię, nec non diebus Veneris vespere de poenitentia disputare; posthęc ad Socios aliquot inuisendos profecti est variis locis commorantes: Franciscum Peresium in opido Cocini, leucas ab hac vrbe centum: Nicolaum Colan leucas 100 & 20. vbi cū esset, ex nautis, qui à Peguenſi ra veniebant, de obitu Francisci Xauerij, de quę iis, quę deinceps sunt consequuta, cognouit. de quibus omnibus & fratres mihi carissimi, cur ingentes Domino gratias agamus, & in sancta voluntate ipsius acquiescamus. Nunc, quę sunt mihi hac ipsa de re comperta, narrabo. Xaverius Goam cū ex Iapone venisset, ad Sinas proficisci constituit. nactus itaque opportunitatem legati, qui ad Sinarum Regem à Prorege Indię mittebatur, cui commendatus ab eodem Prorege diligenter fuerat, nauem viā cum eo conscendit. Malacā vt vñ est, quę leucas distat Goa 700. profectionis obstacula cœpit offendere. nam legato, qui

*Xauerij
constitū
ad Sinas
proficif-
candi.*

huic erat magister idem ac dominus, cui vni secundum
 deum Xauerius maximè confidebat, quod per occasionem
 gationis eius, interiora prouinciæ (quod vnum cupiebat)
 penetrare, se se faciliè putabat posse; Malacæ repente subsi-
 ere necesse fuit. Xauerius, tamen præter nautas destitu-
 us ab omnibus, vno tantum amore IESU CHRISTI ductus,
 viuis causa multa perpeti incommoda vehementer opta-
 at, nullo prorsus itineris vel comite vel ministro, nihilo-
 minus eadem naui profectus, insulam portui Sinarum, qui
 icitur Cantonius, proximam tenuit. Vbi dum moram ne-
 cessariò ducit, (aditus enim in id regnum non est aduenis,
 iuibus, & si quis eos è prouincialibus introduxerit, graues
 pœnæ sunt legibus cõstitutæ) interea cū barbaro mercato-
 e, vt se in Cantonis urbem intromittat, magna piperis vi,
 quod ibi valde æstimatur carè, paciscitur: mercator eius rei
 causa paulo post se reuersurum esse promittit. Verùm Do-
 mino, qui videlicet aliud constituerat, eo ipso tempore pla-
 citum est, vt Xauerius in febrim, qua paucis diebus est con-
 fectus, incideret. Fortè negotiabantur per eos dies ibidem
 aliquot è Lusitania mercatores: quorum nonnulli Xaueriū
 ob ipsius vitæ integritatem atque doctrinam magnopere
 diligebant: ii mortuum vestimentis, ita vt erat, indutum,
 terræ calcique viuz mandarunt eo consilio, vt cū primū
 eadauer consumptum foret, ossa effoderent, in Indiamque
 deueherent. Itaque simul ac maturum iis visum est, rem
 aggressi, & corpus planè integrum, & ipsa vestimenta, nullā
 prorsus ex parte labefactata, reperiunt. Obstupefacti rei mi-
 raculo: de re totā inter se deliberant. incerti quid agē-
 rent, quod & profectionis iam aderat dies: & corpus in bar-
 bara terra tanque remota deferere, indigna res videbatur:
 decernunt, si malè non oleat, vna secum auferre: sin minus,
 relinquere. vnus tamen ex iis, qui Xauerii cōstetudine plu-
 rimū adiutus, cum præcipuo quodā amore prosequē-
 tur, omnino auferre statuerat: deinde ad sepulchrum
 uerū conueniunt, corpus inspicunt, nec solū omnis tabi-
 expers inueniunt, verū etiam suauiter admodū flā-
 grans. Tum verò in eadem viuz calcis arca reconditū tor-
 pus in nauim imponitur. nec dubitant, quin calcis acrimō-
 nia ac vi paulatim carne cōsumpta, nuda, quod ante putā-
 uerant, ossa remaneant. Malacā delatum; prodeuntibus
 obuiam cum solemni pompæ oppidanis, apud quos magnā

*Ad Sinā,
non pates
adiutus
exteris.*

*Xaueri?
febris et
fictus.*

*Quomo-
do defun-
cti Xau-
ri corpus
sepulchrum
& mira-
biliter cō-
seruatiū,
ac trans-
latū suo-
rit.*

Xauerii nomen erat in gratia, excipitur: ibique rui-
 matum tandiu māsīe, quoad vens ē Sociis, quem Melchior
 ad ipsum Xauerium inuestigandum, & Socios inuisens
 qui sunt in Iapone, dimiserat, superuehit: is hūmō em-
 ctum, perinde integrum, atque erat ab initio, offendit, &
 alia repositum arca, quam Didacus Pereria (legari nomen
 est eius, quicum profectum Goa Xauerium supra de-
 cuiamus) faciendam, & Lamsaceno serico subsuendam, ex-
 tus autē aureo textili conuestiendam curauerat: secum
 heremitorium, vbi diuersabatur, abstulit, habuitque ap-
 se, donec eodē Petrus Alcaccua deuenit, quē Cosmus Tu-
 rianus cū mandatis ex Iapone dimiserat. Horum vterque,
 simulac nauigandi se dedit occasio, secum in nauim impo-
 situm asportarunt. Nos ad eam diem Goę, quodd naues Ma-
 laca nondum aduenerant, non plus, quā mortuū scieba-
 mus. quā primē adfuere, ex iis cognitum est, corpus Mala-
 deferri. Cocinū simulatq; oneraria tenuit, quā vehēbat:
 statim actuario Goam ad nos nauarchus proueniēs, rē nā-
 tiavit: & simul nauim ē multis ereptam periculis illius on-
 fuisse narrauit. Cognita re, Melchior confestim ad Prote-
 accessit, ab eoque petiit biremem, vt aduerso vento raris
 nauiganti occurreret oneraria, & corpus auferret. E-
 nimvero id ægre pati nauarchus, & obsecrare, ne, quando
 iam propē ad sinem itineris ventum esset, nauim nudare
 ad eō salutarī certōque præsidio. Sed tanta fuit cū Mel-
 chioris, tum Sociorum videndi cupiditas, vt nihilominus
 mari sese non dubitaret committere, Sociis tribus, pueris
 catechēsis quatuor secum assumptis, & Lusitano quodam,
 qui in Iapone, dum negotiaretur antea, cum Xauerio fa-
 miliariter vixerat. conscendit igitur à Prorege monitus, n-
 cū primū rediens appropinquaret ad oppidum, nuntiū ad
 se præmitteret. Cū pelago quatuor dies ac noctes erras-
 sent, nanim denique ad Baticalam, leucas ab Goa 20. repe-
 riunt, & ingrediuntur omnes. Arca dum in biremem exo-
 neraria, eo ipso quē supra dixim⁹ ornatu, deponitur: inter-
 ea pueri sertis tedimitti, ramos tenentes manibus cōcinunt,
 Gloria in excelsis Deo: nautæ verō sublatīs vexillis, bom-
 bardis explosis, celū reboatibus complent. Corpus ipsum
 erat amictum alba, & optimo superpellitio, quod etū diu
 lauit in calce demersum: tamen ad eō regens videtur, vt
 cum eo Melchior Iaponium Regem conuenire statuerit.

Corpus
 cū soldis
 pōpā illa-
 tum ba-
 ticalam.

at operta facies, manus crucis in formam compositæ, & niculo vinctæ æquè nouo, ac si tum ex officinâ prodiret; des crepidis calceari. Melchior ad heremitorium beatissimæ Virgini sacrum descendit, passibus circiter 1500 ab eo positum, ibique ea nocte cum comitibus mansit. Fortè in ipsum quadragesimæ tempus inciderat: & nostri nilominus templum arasque ornâtu festiuo instruxerant, complures etiam erant in ea sententia, vt campanis in ædificiis axima, cæterisque sacris ædibus omnibus, lætitiæ publicæ signum daretur pulsu quàm frequentissimo: sed nostri apli tantum funebri pulsu fuisse contenti. Postridie mâne confestim cum ipso Prorege Canonorum sodalitas, uique misericordiæ rem procurant, & ingès præterea opidanorum vis, deniq; quotquot hic eramus è Societate, corpori processimus obuiam. Turba verò ad spectaculum conflua, parietes, fenestras, vias adeò conferta compleuerat, transitus vt redeuntibus vix pateret. Nonaginta pueri candidati præibant cum accensis funalibus. Recta qua veniebamur via, multa passim erant odoramenta disposita. Feretrum nitem latefa fundentibus, item odorem argenteis duobus huribulis cingebantur. Hoc maximè modo corpus domû nostram allatum, & statim in sacello, rectum, vt erat, repositum est. ne detegeretur, nimia populi multitudo fuit in causa: quam ob ipsam rem ne Prorex quidem contra capitiu's insitit. itaque spe videndi amissa, paulatim, omnibus ferè digressis, pauci tantummodo viri ac feminae remanere, vt ostenderent sibi cum lacrymis obsecrantes, seque nisi impetratâ redomû abiuros negantes. quorû precibus, præsertim quòd iam turba strepitusque resederat, cessit denique Melchior: cancellos, ne sacellum ingrederentur, obiecit: exclusis introspectendi corporis potestatem fecit. Sextus decimus tû à morte Xaverii mēsis agebatur. eo læti spectaculo cum rem diuulgassent, tantus denuo cōcursus est hominum factus ad nos, idē efflagitantium, vt neque negari diutius, neque turo ferme quattriduo cōfluentium die, nocteque ad spectaculū turba summoneri potuerit, cum quidam non senuel vidisse contenti, iterum iterumque reuertentur. Melchior deinde arcam, cum iam satis in aperto fuisse videretur, prope altare loco cerro reposuit, & claustro munivit. nos cum è corporis præsentia magnâ lætitiâ cœpimus, tum verò maiorem ex eo, quòd animâ pro nobis depre-

*Magnam
hominū
cōcursus
ad Xaverii
corpus
inuisionem
dedit.*

Aliosque permultos cupientes, aqua salutari perfunduntur. Itaque Bungo confestim in hunc portum Cosmo Tami no autore decessit: è quo scribam nonnulla ex iis, quæ in ea regione geruntur Dei beniginitate, sed breuiter, quia tam festinant.

Locis duobus huius terræ præcipuis, areas duas habemus amplas, & singula utrobique ædificia, alteram scilicet Amangutij, quæ urbs permagna in medio totius insulæ Septentrionem est posita: Bungi verò alteram, quod oppidum Amanguticolas & 40 in meridiem distat. Amangutianam Cosmus cum Ioanne Ferdinando duobus, & ne versatis in religione Christiana: Iaponiis incolæ, ego verò Bungensem, & Cosmus quidem cum esset antea cæci corpore, nunc pariter senio, parim etiam (quæ huiusmodi sterilitas est) inficere præ se consueperat, videtur, quippe etia exigua, & oleribus, ac leguminibus vescitur: pueri autem rarè, quidam Amangutianæ abesse, & Amanguticolas, & pro autem ibi ferè non gustatur, nisi quando (quod pariter fit) syluestres feræ capiuntur, & opusculis, nam cum nec maciant, nec nutriendi cunctis causa Iaponij: sed tam longo iam vlti Cosmus paulatim huiusmodi cibariis abitur. Amangutianorum ecclesiæ Christianorum duo circum millia conficit, qui debent festis ad idus sacris missarum interfunt, concionesque audiunt, quas habet Iaponicè Ioannes Ferdinandus, in ea re præcipue quodam Dei benedictio excellens. Amangutiano quoque Cosmus ad eundem rem, neophytis verò valde benedictio, & utique audientibus utitur. sunt enim Iaponij ad hæc usque propensè; benèque morati, ut etiam honoris causâ nos iurimur, dicant vixi: Sinas verò planè despiciunt: maxime verò sunt bellicos, etenim armorum usu a teneris exercentur.

Bungi cum Rex aream nobis dedisset, domum in ea re Neophyti plurimè cum excellè cruce constituximus. Habent rursum quotidie sacra missarum & sermones. itaque neophytorum, qui in vniuersum 1500 numerum explent, tanta sedulitas est, ut eorum complures diem nullam, quin adfint, præfluere patiantur: Diebus verò dominicis ita multi conueniunt, ut domus eos non capiat: festis autem præcipuis multo plures; quippe in nostris ædibus ipsam etiam diuini festi vigiliam peragunt. Sed omnium maxime proficiunt pauperes, quippe qui apud seculum, secularique fautores minime obtincent.

continent gratia. Facit ad eos verba Iaponicè sodalis noster
 Marres a Sylua, nec non è neophytis ipsis interdum, si qui
 etum diuinarum intelligentia præstant. Paulus quidam
 ræsertim: quem Dominus præcipuis ad hoc munus orna-
 mentis instruxit. is cum præclarè popularium suorum er-
 ores diabolique in eis decipiendis versutias calleat; tam
 rûptus est Christianæ pietatis defensor, vt Iapenios mira-
 acilitate conuincat: superstitiosa ipsorum mendacia & re-
 igionis postæ veritatem illis aperiat. Eum ego mecum
 à Firandum adduxi, vbi neophytis operam nauauit egre-
 giam. Vestris cum vos precibus fratres mihi carissimi Do-
 minico commendate. profectò enim ad curationem ani-
 marum idoneus est. Porè neophyti spiritalibus exerci-
 tionibus ita excoluntur à nobis, vt sacrificio missæ quoti-
 die intersint, diebus verò dominicis audiant verbum Dei.
 Peractò sacrificio, ter Dominicam orationè, ter salutatio-
 nem angelicà pro bene meritis, pro iis, qui nauigant, pro
 statu & amplificatione catholice in his partibus Ecclesiæ,
 supplices rocant. Quadragesimæ tempore cum apud eos
 esset hoc anno Ioannes Ferdinandus, orationem domini-
 cam & sanctissimum Eucharistiæ mysterium declarauit, cu-
 ius quidem mysterii tanta illi veneratione desiderioque
 tenentur, vt multi ex iis, qui maxime sunt in rebus sacris
 assidui, celestem illum sibi porrigi panem à me magna cum
 deuotione atque humilitate petierint, vt pote magnopere
 necessarium ad corroborandam fidem. nam quod ad pa-
 rationem atinet, sese quidquid mihi visum fuerit, factu-
 ros esse recipiunt. Exequiarum autè vniuersa ratio nostra hæc
 est: primùm qui moriuntur, eos, antequam extremum spi-
 ritum ducant, de rebus ad salutem necessariis cõmonita-
 cimus, & animamus; mortuis deinde ferestè neophyti exor-
 nant: si mortui tanta fortè inopia sit, vt in funus pecunie
 deficiat, collata vixitum stipe, quæ necessaria sunt, aliqui com-
 parant, secretum serica opertum veste quatuor viri tollunt.
 Francus noster, amictus superpellitis, signum crucis quo-
 stat, quem comitatur puer cum aqua benedicta. Tum dym-
 eops ego sequor nō sine litanis, mihi quoque voce præcūti (no-
 que enim hic nobis, vt in Europa, clericorū est copia) neo-
 phyti ipsi respondent: mulæ vndiq; latera collucet. Ante-
 quam domo effarentur cadaver, præcationem vnā ego
 recito, deinde orationem Dominicā vniuersi concinunt,

*Neophy-
 tarum
 exerciti-
 tiones.
 Orationis
 studium.*

*S. Eucha-
 ristia ve-
 neratio.*

*Exequia
 rā ratiō.*

idemque sit ad sepulcrum. postridie neophyti ad templum
 redeunt cum candelis accensis; ego super tumulū ē respon-
 soris, quæ appellantur, vnum clara modulor voce. Itaque
 crucem inauratam cum artificiosa Christi pēdentis effigie,
 basilique desidero, quam in huiusmodi pompis erectam ci-
 uillamque gestentis: quibus hi barbari tantopere premo-
 ventur, ut cogantur fateri nihil esse. **LESU CHRISTI** ho-
 bus comparandū & conuertuntur sanctē ad Dominum
 qui, sed hi ferre egestate laborantes, vel morbo, vel aliis
 monibus obsessi, quorum Dominus animos primū, de-
 de etiā corpora curat, alio pharmaco nullo, nisi aqua p-
 pēque benedicto. Multa mihi in hoc genere scribendi ma-
 teria suppetit, verū temporis angustiis premo-

*Demoni
franges.*

Superioribus diebus in energumēnam incidi, quam De-
 monius neophytorū rogatu ac precibus liberauit. ex eadē
 mō carmina fundebat interdū laponica, quæ laponii sunt
 magni facinus, studētq; perdiscere, tamen illa quidē su-
 tum autotem per se ipsa demonstrant: nam ut eorum boni
 sint principia, media tamē vel extrema vix eructāt. Soli
 autē dāmon cum versus huiusmodi enunoiat, vel regis
 cuius iā vita fundi, vel etiā bruti cuiuspiā sibi nomen affi-
 gere, ut his ecce laponii inducti fallaciis, aut regem illum
 aut brutum venerentur ut Deū. Atque ea ratione in rebus
 ornatu diabolus adoratur. Alio præterea fraudis genere et
 non laponios fallit. nam sapenumero Bonziorum rogati,
 cum scilicet inspecunt, ob eam rē aut vestimenta præbe-
 tur, vel febrim solāt, vel ē corporibus migrata sic ut qui-
 bus de illo malē laponii sentiant, nihilo minus cum aliqui
 ex parte suspiciant, insistant quidem certē, atque magnoli-
 cer impendio hostes: quānto maximos habeant. Iam verō
 in hominibus quoque dāmoni per facile credunt. qui sanē per
 ministros suos vehementer laborat, ut insurgens in hac re-
 gione Christianæ ecclesiæ destruat ædificium, cumque aliā
 ratione non possit, calumniā nos oppugnat, nescitq; per-
 suadere. Iaponiis nos carne hominū vesci. Verū miseri-
 cors Dominus, qui suorum nunquam obliuiscitur, ex om-
 nibus periculis eripit nos, semperque Dāmonē certamine
 discedit inferiori.

*Dui sūt
præcipue
apud Ia-
ponios
barbares.*

Radices autē hac terra demonis cultus idcirco diffusas, do-
 cem circiter, ē sinatum regione importatis hæcibus, quæ
 tamen ad duas præcipue rediguntur. altera est communis, qui
 sempi-

paterfamilias post mortem & supplicia & premia dicunt sceleratos & symphonias libris exercent, mortuorum amicum conuiuio excipiunt, curant funera, habent cenobialia campanis & cellis cinericiis quidam, atris alii vtun-vestibus; multa cum superstitione exequiarum iuste petunt, quibus absolutis addunt ad extremum Fomberet, & Sinarum est vox, significatq; Nugæ sunt hæc omnia. q; ex ea voce nectitur, quam dicebam, heresis altera illum, qui veluti pecora, iudicio & ratione carentia, nullo esse nec Deum, nec animum, nec demonem affirmant: & omnia intima conscientie sollicitudine vexatur: ad huiusmodi morsus sedandos, sine pudore villo metuere, in omni clero & flagitiorum turpitudine voluntantur: quos iam Deus iusti supplicii causa omni libidinum turpitudine sedari permittit, tum se (miseri) diuinæ ignari iustitiæ, tum vinculis solutos, tum sanctos existimant, tum ad optatum curriculum metam se peruenisse arbitrantur. Atque hæc me mendacia, quippe quæ nullis fundamentis nituntur, sunt ceteris rationibus, tum ipsa viae mortuumque seditate facile conuincuntur. Bonzi, qui sectam tuetur priorem, chirographis quibusdam, quæ sanè magno vendunt, cauere solent lapsonis, nihil eos post mortem incommodi à demonibus accepturos. Qui me Bungiam primus excepit hospitio, is nam apud se chirographum habebat eiusmodi, sed melius videlicet cauit illi Dominus, eum cum familiam, huc ipsius vniuersam à Bonziorum dolis ad baptismum traduxit.

Anno superiore montanus quidam honestus vir: Christianus est factus: cuius rogatu ad patriam ipsius accessimus leucas 9 ab urbe Bungo: ibi præter eius familiam, quæ 100 capitum summam excedebat, alii præterea ad 300 crediderunt Euangelio. ii Christianum eum, qui nos illuc deduxit, eximiam virtute hominem, venerantur vt patrem. Erat ibidem præfectus regionis quidam insignis, qui cum de rebus diuinis admodum copiose disserui, tantusque in eo animi motus est factus, vt in hæc verba prorumperet: Equidem cupio fieri Christianus, idque tripla statim potestatem: sed quid Dominus meus deinde? quid dicat? quæquid sit, quod docetis, cum sit adeo certum, perspicuum, profectò ne ipso quidem poterit Christiana sacra repudiare. Atque vt ea, quæ quærebatur, præse ferret palam, ad baptismum

nus Malacæ posuiffemus, ego verò etiā in morbū Domi-
 volēte incidiffem: non dū planē recuperata valetudine,
 ratā instructamque magno labore Carauem (nauigii
 nus idēst) conscendimus, tanto cum gemitu luctuque
 alacēsum, vt equidem indignitatis meæ conscius erube-
 erem. cū leucas 12 à Malaca prouecti eiffemus: tēpestas
 leò saua repentē cooritur, vt vela disrumberet, sanē com-
 odē: lecus enim omnino vis venti nauigium demeriffet.
 osthæc ad frerum Sincapuranum in Syrtis scopulosas in-
 didimus, & quidem in hostium ora, qui Lusitanos com-
 lures varhis grauiffimisque cruciatibus paulo antē ma-
 tauerant. Hic nos cū incerti spem inter merumque flu-
 tuaremus, reliqui verò de salute iam propē desperassent:
 capham, eorundem rogatu consilioque, conscendi ego
 um fratribus duobus, vt rostratam maioris formæ na-
 tem, quæ paulo antē præcesserat, quærerem, eiusque auxi-
 ium implorarem. Ad primis tenebris Maurorum Panta-
 raatum infesta nobis 50 apparuere nauigia: qui ita propē
 ad nos accessere, vt iam gratulantium prædam inter se vo-
 ces clamoresque exaudirentur. Tum verò necesse fuit
 ad arma spiritalia fidei & precatationis, bellica quoque tor-
 menta arripere, vt hostibus terrorem inferemus: atque
 vt quatuor sclopetariorum species præberetur: igniti
 ammus funiculi ostendebantur. Verū nobis Dominus,
 qui laborantibus præstō solet esse, subuenit. Etenim
 sūm in hostium potestatem pænē iam veniffemus, ita ad
 rostratā appropinquauimus, vt eius metu perterriti Mau-
 ricursū reflecterent. Festid periclitati sumus ad insu-
 lam Palotimam. quippe, cū Lusitani aquatum descen-
 didiffent: plū murmur exaudiriū elfoz opportunē, laten-
 tium in insidiis Maurorum, venenatis vtique illorum oc-
 cubiffent sagittis. In ea insula nostrorum ē numero qua-
 tuor Mauri, ad nautica ministeria in primis necessarij, fu-
 ga deseruere nauigium: quæ res gubernatoris præfecti-
 que animum vsque adeo perculit, vt egre ab iis impetraue-
 rim quo minus reuerterentur. Inde ventum est ad insulam
 Patanen, cuius incolæ idcirco Lusitanis erant infesti, quod
 ab ea rostrata, quam dixi, captum ipsius insulæ præfecti
 nauigium, & omnes, quotquot eo vehebantur, occisi fuerāt.
 Hic nostris ē fratribus duo, cū ad comineatus petendos
 in terram descendiffent, magnum adicem discrimen. Verū
 hæc

Mauri
 Panta-
 raates.

Insula
 Paloti-
 ma.

Patane.

hæc omnia incommoda mirum quanta animi alacritate non modò fratres, sed ipsi, quòs nobiscum vnà ducebant, pueri exciperent. vt satis appareret quantum ex vna parte laboris ad nostram probandam patientiam permittere Dominus, tantundem ex altera auxilij ad leuandas èbicultates ipsius benignitate præberi. Incunte Maio mens. Pataue soluimus latri, quodd primus deinde portus not. Bungus Iaponicæ terræ videbatur futurus: quo in locet Socij nostri & multi Christiani præterea versarentur. si vel nostris peccatis, vel dæmonis inuidi scelere, vel diuini consilio nos in ipso Pulonandaris medio sinu cursuq; trox aded tempestas oppressit, vt naus, dehiscence carina, ex ingenti fluctuatione, aquæ tantum acciperet, quam assiduo diuino opere nocturnoque exhauriri non possit. Tum præfectus & comites Lusitani me per Deum obtestari, ne Iaponiorum salutem ipsorum vitæ salutiq; antepone-rem: eam sibi perspectam marium Sinenesium ac tempestatum esse naturam, vt si ceptum cursum tenere pergeremus, nobis pereundem esset omnino: itaque eorum precibus coacti, ad Palotimam, quam initio nominauimus, reuertimur: quanto nostro cum dolore, vos ipsi existimatis frangi, cum tantopere expetitam à nobis nauigationem quasi texere ac remetiri cogeremur. Ad hæc ille quoque meum animum angebat, ne inuisa Deo nostra essent studia. cum interea & nauigium aquam non cessare accipere, & reduntibus ventus nobis tam aduersus obfisteret, vt quadragesimo die, ni fallor, non plus quam 40 vel 50 leucas remanserimus. Verùm immeusa Dei clementia, eos qui ipsi confidunt, cum in extremum venere discrimen, tum subleuare maximè solita, diutius nobis opem ferre non distulit. Nam triduo post quam Palotimam ex reditu attingimus, eodem nauis Lusitanæ duæ aquandi causa, cum ad Sinas tenderent, accessore. quatum præfecti rogauere nos, vt quoniam tam periculosè nauigaremus, vnà secum onerarias cõscenderemus: transmissionem ab Sinis in Iaponem, Deo volente, non defuturam: quæ me res tamen magnam in dubitationem adduxit, tamen vt aliquam Sinenfis prouincie notitiam & vsum acquirerem, & simul vt explorarem quæ ratione posset aditus in id regnum Euangelio patefieri: statui denique magis è re Christiana futurum, si me ad Sinas ex itinere contuliffem. Sed pridie, quam in onerariam Fr-

ci Tuscanti è carauela transcendimus: grauius multo, àm vnquam antea, vitæ discrimen adiunimus. Dens enim tenebris, in tempesta nocte, procella onerariam tanto petu nostrum in nauigiū intulit, vt parū abfuerit, in id prorsus deprimeret. quocirca soluto statim retinaculo, quod nōs onerariæ coniungebat, anchora iacta, in aliam nauem nostra multo humiliorem incurrimus, quam: demergeremus, anchorarios funes coacti præcidere, fluuantes in saxa detrudimur: vbi naufragium faciendum & oriendum sine dubio fuerat omnibus, nisi diuina bonitas humani quippe præsidij nil supererat) præsentī periculo os liberasset, cū multi viuentes adhuc mortem suam luerent, ac mirarentur Dei causā susceptum iter, tot obstaculis retardari, non intelligētes videlicet, Dominum, quos iligit, eosdem corripere, & quāsi aurum in fornace probare quos eligit. Conscendimus igitur onerariam, & mediō iaciter Iulio ad Santianum insulam, à Cantonio portu Sinarum celeberrimo leucas 30 distantem, scopulosa quædā loca non sine magno naufragij periculo præteruecti, deuotissimus in ea mihi insula Dei benignitate concessum est, vt super tumulum, qui Francisci Xauerij quondam ossa conexerat, sacra missa facerem. Et quod Xauerius dum viueret tanto labore frustra quæsierat, id ego, ipsius apud Deū precibus scilicet adiuuantibus, nullo negotio sum consequutus, vt in urbem Cantonis admitterer. Nunc de Sinarū rebus, quoniam id vobis gratum arbitror futurum, testis oculatus pauca præscribam.

Sinarum regio multas in prouincias vel regna diuiditur: quorum est celeberrima sua cuiusque metropolis. Harum autem Cantonem omnium minimam ferunt: cū tamen Lusitanorum sententia quotquot eam urbem inuisimus) Vlyssiponem incolarum frequentia superet: ædificia sancta bona, valida mœnia: viz inter sese, ne furibus ac maleficijs transitus pateat, portarum claustris interseptæ. iam verò passim exstructi cunī inscriptionibus fornices ad mille vrbis nota visuntur: hæc enim ferè administrationis suæ monimenta magistratu abeuntes Regij præfecti relinquunt. quæ viz fornices carent, ex quādam repræsentant amœnitatem horrorum, arboribus lætis ad ianuas ædium in ordinē insurgentibus.

*Res vna
Sinenſis
descri-
ptio.*

Eorū quæ ad victum necessaria sunt, mira in omni genere

mere copia. In singulis vrbis viis affatim venalia proponuntur. Circa mœnia nauigatur, magna aquarū vi in fossam vrbis è flumine deriuata. Cantonem euntibus iter est per infinitam ferme planitiem, & eam quidem irriguam & opimam. nouas ter in anno fert fruges, quæ in urbem nauibus conuehuntur. Fructibus, animalibus, plantis, & ceteris ipso regio est Europæ persimilis.

*Sinarū
gubernandi
ratio admirabilis.*

Feminarum summa custodia. in publicum prodeunt testa vndique lectica conclusæ, corporis ornatu sanè pudico. in adulterio deprehensæ capite puniuntur. Errones & vagi vrbe prohibentur. certus ac suus cuique opificum ordini vicus est. Cum externis incolæ varia mercimonia, & sericum, præciosa siccilia, camphoram, cuprum, alumina, lignum Sinense commutant. Natio est ventri ac voluptatibus dedita: sed gubernandi ratio planè admirabilis. Singulis prouinciis noui tertio quoque anno magistratus Rege præficiuntur, non tamen indigenæ: quorum, ex ipso comitatu atque ordine apparitorum & asseclarum, vestranda omnino maiestas imperij. Qui publicè ius dicit, & veluti Prætor vrbatus est, Hexasi patrio sermone appellatur. Qui regiam pecuniam ac vectigalia curat & erigit, Ponchasi dicitur. Res autem maritimæ & peregrinorum administratio penes Aitanen est. Accedit Chaën: cuius insignia, manus & oculus: munus verò, capitales Regis sententias, multasque à cohorte Regia confirmatas, curat exequendas, Regios ministros vel in officio continere, vel etiam (si malè se gerant) magistratu priuare. Porro his omnibus quasi pro Rege præest Tutan: cuius tota prouinciæ potestas admodum est formidabilis: pileo sibi à Rege donato conspicuus, & vestimentis leone (insigne regis id est) inaurato distinctis. hoc ille amictus ornatu, ipsa gravitate ac specie nostris Europæ Regibus antecellit. cum nobis atque etiam Lusitanis præfectis non nisi genu flexo & eminus quidem alloqui licuit; habitat sumptuosè; qui ad eum negotiorum causæ adeunt, iis, vt à ianitore admittantur, quid sibi velint, ad singulas fores elata voce pronuntiandum est: stipatores corporis habet permultos à Rege attributos. Et sanè hominum millia centum ad huius duntaxat Cantonis prouinciæ diuisionem, atque præsidium regis impensis ali dicuntur. Arma lictorum, arundines igne tostæ sunt, tabici vnius longitudine, latè digitos quatuordecim molens, pedes,

es, leui quandoque de causa, acriter adeò atque inhu-
mè diuerberant, ut quinquagesima plaga damnatū vel
xpus interimat, vel certè fractis ossibus omnino debili-
tati relinquat. Verberibus decemquidam, inspectāte me,
ias est: quæ mihi ferre pro Christo si obtingeret, magnū
licet præmium paratum existimarem. Prefectis verò ipsis

urbem sella gestari mos est. equi frenati sequuntur:
igna præeunte satellitum manu, quorum alij, quas di-
amus, arundines, alij ferunt clauam, alij pendente ex
aeris tabella, sericis floccis ornata, magistratus impe-
rii ac potestatem declarant. Hi omnes, in ordinem bini,
bina magnis clamoribus summouent, quæ vel in do-
mum è via se proripit, vel etiam honoris causa fores euer-
tunt: in transitu verò mirum silentium.

nam in his populis ad Dominum conuertendis, illa meo
iudicio vel maxima difficultas occurrit: quòd
his nouæ religioni se addicere, nisi magistratibus appro-
batus: magistratus, iniussu Regis, eam potestatem facere
rebutur. Veruntamen tota de re cogitanti duplex mihi
ratio veniebat in mentem: altera quodammodo naturalis
cū à Lusitanicæ Rege legatus ad Regem Sinarum fœde-
ratque amicitie causa venerit: Sacerdotes aliquot è So-
crate nostra secum in hæc loca deducati: qui interea dum
in Cantone subsistit, (subsistere autem menses cōplu-
s erit necesse, dum à Rege responsum accipiat, regia quip-
pè vrbs, ad quā flumine tenditur, distat hinc leucas ferme
vingentas) aliquā huiusce lingue legumq; acti notitiā,
inde per occasionē legationis eiusvna cū legato in ipsam
Regiā penetrant: ibi cū sese moresq; suos genti proba-
rent, eū deniq; Regiū diploma obtinere contendāt, quo
populi à Christiana religione non modò nō deterreantur,
sed etiam ad eam vbique sectandam à magistratibus ani-
centur. Altera est ratio, quæ non tã humano consilio, quā
ius Dei præsidio nititur: ut duo aliqui è nostris in has o-
as delati, comitibus discedentibus ipsi remaneant; cū E-
angelij promulgatione aliquot arundinum plagas æquo
nitino paciscantur, in compitis ac plateis Christum palam
regicare non dubitent; nec metu, ne si in carcerem quidā
rudantur, ab incepto desistant. quamquam illud in eare
esse videtur incommodi, quòd interpretes, quibus ma-
ximè est opus, nulli, ferme reperiuntur, nisi provin-

ciales quidam adolescentuli, quorum neque animi formido, neque prudentia, nec vita denique eiusmodi est, ut in iis muneris tanti pars vlla tuto communicari posse videatur. Ac mihi quidem valde fuit optatum, posse in hac regione consistere, aut certe è Sociis aliquem discendæ linguæ causâ relinquare: sed meum hoc consilium impedit pars delegata mihi Iaponis prouincia, partim etiam sollicitudo nostrorum salute, quos in discrimen offerre non audeo. Non facta à magistratibus potestate manendi, ad quod me ego, licet oppidani affirmarent me nihil tale impetiturum, frustra ea dere non semel adire tentauit.

Sunt autem Sinæ, quantum eo temporis spatio percipere potui, ingenio ac iudicio bono; utique meliore, si Christum sequuti, nuntium remittant voluptatibus et libidini, quæ mentis acies magna ex parte retunditur: sed etiam ad mechanica & mercaturam idonei, & quæcunque ad victum & cultum corporis pertinent. Animi vero immortalitatem, Deum vnum, æterna præmia ac poenæ ignorant: quocirca spiritualium rerum cura apud eos posita. Sacrorum antistites eatenus in honore sunt, ut capistrum in mitræ formam utantur, mento & capite abluo, despiciatissimum alioqui genus hominum. Nullumque, quamuis adhibita diligentia, reperire potui, qui mæstis ceremonias & iura sacrorum doceret. Incolæ enim idola apud se habent, quæ odoramentis duntaxat ac libris venerari mos est. Ad rem quamlibet auspicandam præsortes oracula exquirunt: ex si tristes ducantur, idola nolite vapulant. Ex quo ad Sinarum tetram appulimes, Cito nem contuli me bis, quæ in vrbe menses duos circiter profui, ut agerem de redimendis captiuis Lusitanis tribus, quæ cum aliis Christianis prouinciælibus totidem admodum arcta sæuæque in custodia detinentur. cuiusmodi calamitate oppressi nonnulli præterea Lusitani variis prouinciis locis dicantur esse: eum enim infestis hucusque Sinarum populis vsi fuerimus, si qua Lusitanorum nauis tempestatibus hæc littora eiecta est, vectores & nauis vel necari ab incolis vel in vincla contexti sunt: quod tamen fieri desitum est postea quam legitima pro mercibus portoria soluere Lusitanos perierunt. Verum ad captiuos ut redeam, cum quædam ex iis Matthæum nomine præfectus ad se è carcere vocari iussisset, misericordiam eius mihi mouit ad præ-

Sacerdotes & superstitiones Sinesis.

nosus erat ac squalidus, capite ac pedibus nudis, manibus ad brachia, ferrea eathena ad pedes iniecta: collo autem scerto in tabulam, quæ scriptam vinculoꝝum causam demonstrabat quo maximè modo haberi dicuntur ij, qui sententia capitali damnati, morti quæ addicti sunt. Ac primò eadem redemptionis pretium mecum attuli, succinũ cruentum: quod magis propositis præmiis à Rege conquiri perhibetur, eo quòd persuasum habeat hoc gummi genus, cū quodam alio conditurae genere sumptũ, spatium vitæ procureret: secundò autem, aureos ad mille & quingētos, quos mihi tres amici ea lege commodauerant, vt Lusitani redempti xs hoc alienum, stipe à classiariis & mercatoribus Christianis emendicata, dissoluerent. ea pecunia in vrbe deposita est, Chaëni præfecto numeranda, si nostros homines liberos dimiserit, quorum hoc anno saltem vnum solutum iri confidimus.

Sed hætenus de Sinarum moribus ac regione: vnde ego in Iaponem Maio mense discedere cogitabam: quo tempore nec transmissio nec Lusitani comites deerunt. Nūc autem epistolam egregio Aloisij Almeidae Lusitani factò concludā. is cū anno superiore in Iaponē venisset, (vir est autem in his regionibus admodum notus) & Bungi cum Balthasare Gago congressus, eam Iaponensium feminarũ consuetudinem cognouisset, vt modò natos infantes per summam immanitatem necarent, quos propter inopiam alere se posse diffiderent: cum eodem Gago condixit, vt cum Rege Bungi ageret, quo mos hic pessimus ratione aliqua tolleretur: ad eam rem sese de suo quantum esset opus pecuniæ, collaturum. Placuit Regi consilium, seque nutrices ad pueros educandos attributurum recepit. Itaque Aloisius Bungica de causa remansit, & desque comparat magna populi approbatione, in quas non modò pueri deferantur a mendicantibusq; sed etiam Christiani pauperes qui sunt in vrbe, confugia ut. Idem Aloisius cū nos nimis diu morari videret, (namque biennium circiter est cū solimus Goæ, quod tempus nauigando maxima ex parte consumptum est) veritus ne qua difficultas nos retineret Malacæ: duo coronatorum millia ad amicum misit: quibus nostra subleuantur incommoda. Sed hac eius benignitate spero me non vlturum. Accepi autem ab eo litteras, quibus nostrũ quæritum auidè ab se expectari ostendit: vt mecum de in-

Iaponensium

feminarum

necarent

consuetudinem

cognouisset

ut

Aloisij

Almeideæ

factum

egregiũ

stituendo quàm maximè salutari genere vitæ (natis enim
tem annos ferè 30.) deliberet, &c. Valete. E. Sinaram post
Cantonio, 11. Kal. Decembris, 1555.

Scripta iam epistola, exemplū litterarum adiungentem
hi visum est, quas Rex Firandi è Iapone ad me scriptam
ipsum archetypum mecum ferebam, quo facilius a Regi
opus esset, promissa exigerem.

Exemplum litterarum Regis Firandi.

Pater Mag. Franciscus cum meum in hoc regnum ven-
set, Christianos fecit magna animi mei voluptate nomi-
los, quos equidem commendatos habeo, & ab omni iniuria
defendo. Bis deinde ad nos venit etiam Pater ille qui Bun-
gi versatur, baptizauitque cum ex affinibus meis aliquot
tum ex reliqua nobilitate permultos: quem ego virum
quoties audiui, eiusque doctrinā, quæ mihi penitus hæc
in medullis, ita probavi, ut CHRISTVM sequi pla-
cecreuerim. Quocirca te in meo Regno videre magnopere
cupio: semel quippe mentitus, non mentiar iterum. Tui
ad nos te contuleris: & rem Deo gratissimam feceris: &
me quàm honorificentissimè liberalissimeque tractabem
Firando.

Taqua Nombo Firandi &c.

EX EPISTOLA GVLIELMI AD SOCI-
TATEM IESV IN LVSETANIAM.

EGO cum Gaspare Vilela Firandum in subsidium Ch-
ristianorum Bungo cõtendi, annumque ibi totum
que partim in baptizando, partim in Christiana doc-
na pueris tradenda consumpsimus: qui per vias cāpani
sonitu (qui tum primū in ea vrbe exauditus est) conuo-
ti, eam paulatim edidicere, peritioribus quibusdam ex
rum numero constitutis, qui magistrorum vice apud ce-
ros fungerentur. Atque etiam per urbem publicè quæ dici-
cerant alacriter concinebant, nec barbarorum nos in-
stantium clamore, derisionibus, probris deterriti sunt, quæ
minus capitis alacri studio insisterent. resque eo iam loci
processit, ut filij priuatim parentes ipsos edoceant, seq-
uitem inuitent ad eā noctu, modò apud hunc, modò apud
illum decantandā, quòd parentes etiam vocāt suos. Hebræ-
madæ sacre diebus, Gasparis hortatu certus in vrbe locum

sortis Caluarij speciem est comparatus, quò Christiani
audiendum verbu Dei seque diuerberandos pie admo-
entitabant. In Iaponis proceribus Christianus est qui-
Antonius nomine, cuius in ditione sunt circa Firandū
uot insulæ ac vici. In ea loca Gaspar Christianorum rō, *Aedet*
a profectus, incolas penè omnes tanto Antonij gaudiō *idolorū*
aprateque conuertit, vt Antonius ipsemet incendium *incen-*
bus idolorum inferret: quarum custodes, quam dēmo, *dans*
us dederant operam, eandem conditori suo, qui verē
as est, deinceps dare cōperuat. Firandi, in ædibus An-
onij nouis, Gaspar habuit cōcionem, ibique Antonius eo
die Christianis omnibus epulum præbuit: & quo nihil
ulationi deesset, diuinitus factum est, vt filius eius etia
n ethnicus cum quibusdam domesticis mulieribus con-
tereretur ad Dominum. Multa prætereo, quæ ex nostrorū
n litteris cognoscetis, Christus Dominus noster nos, tū
perspiciendam penitus volūtatem ipsius illuminet, tum
eandem ritè exequendam pro sua bonitate confirmet.
Ingo 4. Nonas Octobris, 1559.

BALTHASAR GAGVS SOCIETATI

IASY GOAM.

Vz mihi in mentem venerint de statu rerum Iapo-
nicarum, siue præsentis siue præterito, complectar his
litteris, tamen in magna rerum varietate ac muta-
one, quæ nobis bene de re Christiana merendi laboran-
que maiorem etiam occasionem præbuit. Versamur in
deBungenū domicilio nouem omnino patres fratresque,
um Iaponiis aliquot hospitalium domorū ministris. op-
idani quotidie, sed dominicis præsertim diebus festisque
ræcipuis, ad templum ita frequentes à millibus passum
mplius nouem conueniunt, vt ædes multitudinem vix cap-
iant, interdum etiam bonam eorum partem excludant.
Quotidie sacris peractis elata voce recitatur Christiana
doctrina. Complures Iaponij qui propius absunt, singu- *Iaponia*
is sabbatis confessione, celebrioribus verò diebus etiam *numerge*
omunione sese confirmant. Et mirum, ipso statim ge- *ret diu-*
neralis confessionis initio, quæ sacrum præire solet, ac Ia- *nas stu-*
ponicè recitatur, ex auditorum oculis emicet lacrymæ, ac *dium*
multo etiam yberiores, cum sacerdos corpus Domini

*Bongi ho-
spitales
ades una.*

tenens manibus, Domine (inquit) non sum dignus: quæ
verba tunc ipsi quoque Iaponico sermone pronuntiant. Illi
que mei sanè valde me pudet, cum hosce homines viderem
ante biennium ad lumen à cæcitate conuersos, tanto se
sua ac dolore affici delictorum suorum. Iam verò sortemur
etiam, apud quæ dominicis diebus coeant ad sermonem
ter se de religione serendos, eoque è nostris aliqui
retulerunt, qui matutinam concionem ipsis in memoriam
traheret. atque in ea quid quisque potissimum animadu-
erteret, in medium afferunt. Hac sermonis communicatio
absoluta, symbola pro cuiusque facultatibus in pauperum
funera conferuntur. Atque hoc ipsum institutum à
fuerudinem Amangutiani quoque, sibi à Cosmo Tanaka
ante quadriennium traditam, retinent. Bongi hospitales
ædes habemus duas, alteram plagis vlceribusque con-
ditis, aliis morborum generibus altera, exstructam hoc
anno 1359 ex lignea materia, multo ampliorem, in qua
viam artem excolimus. Absolutum est ædificium die
tioni beatæ Virginis sacro, ibique postridie primam
ficatum est, habitaque oratio de rebus diuinis magna
voluptate lætitiaque Christianorum: quos vniuersos
coactos vnus ex iis continis excepit. Eius Necrocomii
clauia sexdecim sunt, quibus medici quoque hospites
contiguum, vti in curandis ægrotis diligentissimi. Ab
estate proxima ad hoc vsque tempus amplius ducenti
atque morborum genere liberati sunt, cum nemiñe Col-
quamuis desertum ac desperatum, excluderet: cancri
fistulae veteres amplius decem & septem annorum, ac
puncti, tanta felicitate curatae sunt, vt Dei potius beneficia
quam humana medicina fuisse videatur. Quamquam
chirurgia sanè excellit vnus è nostris, qui alios etiam dom-
esticos docuit, in quibus est qui, propter egregiam Iaponi-
linguæ notitiam, simul & pharmacis corpora & animas
monitis ac salutari doctrina curare possit. Itaque multi
his paulatim conuertuntur ad Dominum. Iaponius etiam
quidam Meacensis, domestica Bonziorum disciplina ac
perfectionibus à puero institutus. Is non solum audire
uangelio credidit, sed etiam cognita nostræ vitæ ratione
nos Bungum vnũ cum Cosmo concessit. Incitabar ipse
ad omnem virtutem, secumque præclarè pugnabar: & quæ
nam rei medicæ vacauerat, composita quadam exposui

bus libris, Sinarum lingua, deinde migravit ad Domi-
 nū. huic successit Michael, quo item sanctissime vita fun-
 dit. Sinæ duo a Cosmo sunt substituti, qui eos libros edifi-
 cant. Composita sanè facilia & efficacia sunt, prorsus, ve-
 rum quibusdam statim ad mortis morbi pellantur. Gu-
 mus quidem Pereria cū huc appulisset, ægrotus ipse,
 reliqua ipsius turba navalis, iis medicamentis omnes ad-
 ratem perducti sunt. atque opus hoc ære privato hacte-
 nus Christiani provinciales & mercatores aliquot Lusita-
 ni sustentant. Sed Rex præterea in eisdem sumptus vecti-
 attribuit, ex quo pacatis rebus annui capientur aurei
 centi. Femina est septuaginta annos nata, maiorem la-
 tis partem emensa, cū stipi à Principibus cogendæ va-
 et, extruendis idolorum templis, quorum illa præcipuo-
 dam studio cultuque tenebatur. Hæc ubi Firandū ve-
 , Dei verbis auditis, baptismum enixè petiit, quo impe-
 to, Bungum se contulit, factaque ibidem habitandi po-
 tate, prope ædem nostram perpetuum sibi domicilium
 mparavit. huius virtus Christianis ad exemplum prælu-
 t, victumque sibi suis manibus ipsa cū quæreret, tum-
 as præterea mulieres, Christianis maritis defunctis ho-
 ratis hominibus, alit viduas, & in officio atque opere cō-
 set: singulis sabbatis peccata confitentur, inopem ducē-
 tam, carnemque suam solitudine ac pœnis voluntariis e-
 mant. Quidquid ex parte labore suo pecunia superest, id
 ntinud in valetudinarij subsidium conferunt: iamque
 æter lineas tunicas aliaque similia, in vsus pauperum au-
 osetiam nummos plus centum & quinquaginta eroga-
 unt: sunt etiam ex Christianis qui ceteros, & per urbem &
 er vicinos montes aliquo morbo laborantes, inquirant, quo-
 um inopiz, cū opus est, aliquod per eisdem viatores è
 alerudinario subsidium mittitur. Christianus est Michael
 uidam, cuius hero vita functo homine pecunioso, qui ma-
 nam alebat familiā, ad funus convenere Bonziji permulti,
 ui vnā cum familiaribus eius Iaponico ritu, quotquot ha-
 èt idola, suis quæque nominibus elata voce invocare cœ-
 erunt: quos Michael, quamvis mortis meru proposito, nū-
 xodò noluit imitari, sed etiam multis eos rationibus, sanè
 onstanter, ab ea impietate revocare conatus est. Alius erat
 eadem familia Christianus, nōmine Emanuel, qui Bon-
 iis aliqua ex parte in ea vociferatione consensus. is dein-

*Inferno
vācuta.*

*Femina
septua-
genaria
converso,
in
Lusitania
pauperas
studium.*

*Michael
lū cuius-
dā san-
cti li-
bertas.*

de Michaelē obiurgatus culpam agnōit, atque vltro
pœnam delicti postulandam venit in templum, & die quo
dam dominico, dum sacrificatur, sese flagris acriter nō
copiosa sanguinis profusione cecidit. Quā satisfactione
reliquis Christianis accepta & probata, cum Ecclesiam
gratiam rediit. Alius item Christianus, cui nomen est Pa-
lo, quod in solemni quadam barbarorum gratulatione
vexillifer esse recusasset, Regis autoritate ac beneficio
obtinuit, quo minus ab iis male multaretur, eiusque co-
mus disturbaretur. Mos est Christianorum in vsu tem-
aliquid semper ē suis fructibus conferre, ipsumque tem-
plum magna admodum cura tuentur: in grauioribus ve-
rō difficultatibus, siue turbines ac procellæ sauiant, (quæ
in his locis ita sunt vehementes, vt ædificia euertant, cœ-
lant arbores; si verō imbris mixta sint, emota etiam lo-
co semina dissipent) nobis præstō sunt: siue belli vis in-
gruat, armati statim ad templi defensionem accurrunt
in eo quidem tumultu, qui hoc ipso anno excitatus est,
cū Balthasar Gagus Facatæ penē obsessus ab hostibus
teneretur, Christiani permulti sese ad eum liberandam,
vel capitis sui periculo, comparauerant. Sed eum Dominus,
vni cum reliquis ea oblidione locō que, insciētibus inimi-
cis exemit.

*Christi-
anorum
in sociis
officio.*

Superioribus diebus Gaspar Vilēla Meacum est missus,
quod etsi iam dudum erat in optatis, nūc tamen opportu-
nius visum est, cū simul omnes in hanc Bungi urbem co-
tuenissemus. Interpres eum comitatur Laurentius frater, ci-
Iaponicæ linguae, morūque, tum rerum Christianarum
peritissimus, excellentique ingenio præditus. Secum ferunt
librum, à Melchiorē conseriptum, ab ipso autē Laure-
tio Iaponicē versum: commodū etiam accidit, vt eo ipso
tempore hinc proficisceretur Meacensis quidam, qui illis
dux itineris optimus esse possit, quatuor in vniuersum ho-
icet ingressi sunt, quibus Dominus vtiā pro sua infinita
bonitate adiutū muniat, gentēq; illam ad suas tenebras
agnoscendas morēsque mutandos illustret. in ipso disces-
su, subsidium aliquod spiritale in eam expeditionem à no-
bis omnibus petere: sacra missarum permulta, septem psal-
mī, aliāque huiusmodi suffragia delata: seque in viam
dederunt. Sexto Idus Septēbris 1559, non sine magno
opinium dolore ac lacrymis. Iamque eos Meacum Dux

benef.

ficio pervenisse cognovimus. Quid ibidē egerint, quī
is sit rerum, ut ex hac parte, prout ē re Christiana sue-
bsentibus consulatur, propediem cognoscemus.

Hunc venio ad res Facatenſes. ea est vrbs ampla & opu-
, negotiatoribus frequens, in planitie sita. Būgo distat
estri quinq; dierū itinere. Inde Firandū maximus tra-
tus est passuū octoginta milliū. Anno superiore, pascha-
is festis exactis, cū Rex nobis, domum ac templū Fa-
ce secus mare dono dedisset in suburbano, in quo agri-
ce ferme septuaginta versantur, eō missus sum, cū Ioan-
ferdinando, qui Iaponicam linguam tenet optimē, cu-
ad conciones cū magnus concursus fieret, baptizari
qui cepti sunt, verumtamen lētē, nam ante baptismum
ristianis rudimentis diligenter instituantur, & certas
candi formas mandāt memoriæ, denique intelligunt in
religionis mutatione quid suscipiant, quidve deponant.
puerī sunt ex eo numero sex patresfamilias, nec inepti
mines & locupletes. eōdem conveniebant etiam indi-
m Christiani aliquot, qui iam antea Evangelio credide-
nt, itemque Amangusiani nōnulli. Habebatur autē quo-
die concio, deinde ad litanias veniebant, tūc conferebāt
ter se, quæ in concione audierant, deinceps doctrina
hristiana Iaponicē, oratio verò Dominica, Angelica sala-
tio, & Symbolum Apostolorum latinē recitabatur. Cū
ita procederent anno 1559, officiis hebdomadæ sacro-
ntæ persolutis, cum ceteris (locus enim erat idoneus) sa-
tatissimæ Eucharistiæ mysteriis ac cæremoniis: altero pas-
halium die armorum duo millia possessionibus suis pel-
se ab Rege, præfectoque regio Bungenſi, (quī fortē ibi tū
rat) acriter questī, Facatam aggrediuntur: atq; eo quidem *Facata*
ie exclusi ab incolis, nocte verò inſequente prodentibus *oppugnā-*
lonziis, vrbe vicōque potiti sunt. Hic nos in densis tene-
ris, sublata humeris cruce, rebus nostris diligēter quisque
ro sua parte consulere. Ac primum omnium quædam rē-
liornamenta cū Ioanne Ferdinando, puerisque domesti-
is, in Firandensem navem imponimus: quæ continuò dis-
cessit. Inde ego & Gulielmus, comitibus Christiano quodā
ncq̃la Sylvestro nomine, & Lusitano, qui in his locis eo tē-
pore versabatur, in navem confugimus duobus passuū mil-
ibus tantum in salo. nauarchus, qui ex hostium factione
cessit, simulatq; oppidū captum cognovit, statim cum suis

Facata
oppugnā-
tur.

*Syluestri
vrga So-
cios fides,*

*Soeriorū
calami-
tates &
pericula.*

de nostro interitu cœpit inire consilium. suadentibus con-
ctis, vt nos è medio tolleret, & periculosum fore dicentibus
si nos direptos ac spoliatos abire permitteret: vnus ipse, et
tam misericordia adductus, quàm lucri spe, quòd multa
plura nobis superesse arbitraretur, eam sententiam dissu-
lit. quo quidem tempore, cùm actum de nobis esse arbitra-
remur, veniam delictorum apud se quisque suorum à De
supplices precabamur. Syluester autem ille Iaponius, in
necessitate cōpulsus, (omnia enim ea pericula effugerat
terat) sed beneuolentia & caritate, quamquam enixè re-
sistente me, vnà conscenderat, cùm diceret certū sibi esse
biscum mori eum ego noctu sæpe singulientem effuscum
plorantem audiebam, quòd agi de nece nostra à nauicula-
riis cognouisset. quinimmo facta sibi ab illis abeundi por-
tate nunquam est vsus. idem ex iis quæ secum attulerat, et
multa cum nostris amisit, vt vnum ei superesset indumentum
interim cibaria nobis vnciatim dabantur, æquè malè ex-
ceptis, ac si in Turcarū triremibus teneremur. quarto por-
tò die Facatæ cognitum est nos ibi esse, quod vbi nauarchus
resciuit, tota de re hostes, qui vicum ceperant, certiores fa-
cit: tum nauiculæ tres armatis hominibus refertæ nauem
vadunt, ipsumque nauarchum arreptum expilant; nos verò
ipsis etiam vestibus, quæ nobis erant reliquæ, vna tantū re-
lictā intima tunica exuunt. cum iis deinde in nauiculas de-
scendimus. qui tria passuum millia cùm processissent, ante-
quam ad terram appellerent, inter se spolia diuiserūt. quod
illi dum faciunt, vir quidam ex eo comitatu præcipuus, qui
me nouerat, mihi rogam, comitibus verò meis aliquid fru-
gulis ad corpus regendum reddidit. descensione in litus
Facatensium facta, noui nos labores, noua pericula ex-
piunt. nam ex hostibus hi qui in terra remanserant, partem
prædæ ab eis, qui in mari nos diripuerant, efflagitare co-
perunt, quæ cum iis communicata discedunt. nos in litore
sumus relictī. magna autem erat eo loco vis populi, portæ
verò oppidi clausæ, dispositæque præsidia. hic nobis alius
pugionem, alius hastam intentans, dari sibi aliquid mina-
citer postulant: alij verò nobis manus etiam inferunt, vt
vinc̃tos in suas villas abducant. denique nos vestimentis pla-
nè omnibus nudant. in ea turba ac tumultu conijcimur in
aggeris quendam hiatum, quod apud eos futura necis in-
diciū est. tum verò plebs in nos cæternū irruere, nos
clame-

moribus suis ad eadem exposcere: nos regnorum euer-
res appellare, aliisque huiusmodi probris contumeliose
oscindere. quæ voces dum ab incondita plebe iactantur,
te tibi miles specu illo nos extrahit, strictoque gladio, ubi
ut, inquit, pecuniæ? Cui nos: vides in quo statu simus, &
tis ea, quæ non habemus. mittit ille confestim in oppidū
iscitatum, nobis porro quid faceret. Dum in his vitæ pe-
culis versaremur, Syluester interea admissus in oppidum,
annem quendam Christianum, cui cum hostibus magna
at necessitudo, de nostro statu fecerat certiores. qui ve-
mentis quatuor sumptis, cōtinuò ad littus excurrit, sum-
ptaque magno impetu multitudine, ex eorum manibus,
si nos iam captos tenebant, eripuit, simul etiam adfuit
oppido nuntius, qui nos occidi vetaret. Inde Ioānes do-
mum suam perductos, cibo nos igneque refecit, vadimo-
nium etiam pro nobis magistratibus promisit, eosque tum
solicitationibus tum verò muneribus mitigavit. Et quo-
iam in iis tumultibus casu disunctus à nobis Gulielmus
cum puero Christiano in manus militis cuiusdam incide-
re, eo ipso die nulla interposita mora Ioannes militē adiit,
retioque redemptionis transacto (id fuit aureorum vigin-
) nostros domum reduxit: in qua decem dies morari, quod
a negotiatoribus valde frequens esset, magistratum iussu
d alium Christianum diuertimus, ibique dies quinquagin-
a latuimus. Breviarium ego per eos dies cum reliquis re-
bus amiseram: id quoque Ioannes & reperit, & mihi suo
precoemptum reddidit. Tertio mense inter eos labores ac-
tuetus exacto, veniam deniq; protectionis sine vlla vel hos-
tium nostrorum vel Christianorum aliorum molestia aut
lettrimento à magistratibus impetrauimus, mihi enim uti-
que certum erat quidnis perpeti posuiss, quàm dampni quid-
quam cuiquam eorum importare. Bungi autem, ut nos eua-
nisse cognitum est, ingens cū Regis ipsius, ac procerum ali-
quorū, tū Christianorū gaudium fuit: quorū nonnulli nobis
obuiam ad urbem accedentibus ad tertium lapidem nō si-
ne cibariis prodire: ad secundum verò atque ad primum
alios item offendimus vino fructibusque ad nos recreādos
aduēctis, atque ipsis etiam umbellis ad solem arcendū. neq;
verò mulieres ei gratulationi defuere, quæ sublati in sinū
asstantibus itē lōgē nobis occurrerāt: atq; hæc omnia mira-
tū alacritate lætitiāq; fiebāt: plorare alij gaudio, alij subla-

*Christi
ni cuius-
dampni
in capti-
nos offi-
cia.*

*Insignis
Neophy-
torum
pietas.*

sis in cœlum oculis Deo grâs agere, quod preces ipsius exaudisset: omnes verò & mihi & inter se gratulari, nam re, quanto nos beneficio Dominus è quot quantisque periculis exemisset. Nam quid ego de patribus nostris & fratribus dicâ: qui ut nos iam à sedesperatos incolumes redêtes viderût, tâta voluptate lætitiâque perfusi sunt, tâcitus nos vicissim, ut ærumæ omnes præteritæ tanquã somni evanescerêt: laudetur Dominus, qui in his partibus in æmotis gentē hanc, vix dum posito Christianæ militiæ principio, tâto diuinarū rerum studio inflâmat, magnū hęc mihi credite fratres carissimi, solatium afferunt: nec regnū ullum eum Christi obsequio cōferēdum. in illis calamitatibus etiā Firâdo Christiani ter quaterve non modò fames, carnis, piscium, vestium, sed etiā pecuniæ tâtam ad nos copiam submiserunt, ut ego valde timerem, ne ea res ab adversariis cognita dimissionis nostræ ac liberationis negotium retardaret. Nec verò Facatensium quoque Christianorum cœpore subsidia defuerunt, ut affirmare possim, Socios nostros nunquam ira omnibus copiis abundasse, ut nos in statu Dei beneficio abundauimus: quâ eorum in nos caritatē ac studium Dominus ipse cōpenset. Ab urbe Facatōdita nihil unquã simile his tumultibus extitisse ferebat: quofacilius persuasum est barbaris, omnes eas calamitates nostra causa contigisse: quare tanta in nos ira percussit, ut ædes nostras, ac templum, & cætera omnia diruerint, & nique patrem ipsum, quo vivebamus, glebis oppluerint.

Ineunte quadragesima honestus vir Christianus, qui commodius rebus diuinis vacaret possessionibus relictis, amicōque potenti, apud quem familiaritèr vivebat, ad nos se recepit, filiōque vno quem habebat, in Societatis nostræ disciplinam tradito, ipse toto eo quadragesimæ tēpore eodem finibus ædium nostrarum nusquã, ne ad suos quidem extulit: quinta autem sacre hebdomadæ feria in cena Domini cum ante aram in primo fidelium ordine cōstituta, præsentem in Eucharistiæ sacramēto Dominum alloquens, omnes eius cruciatus, quos optimè nōnerat, memoriæque tenebat, sigillatim ita recensuit, ut vniuersi generis humani redemptionem æquē sibi vni, ac ceteris omnibus applicaret: idque eo animi sensu ac dispositione verborum, ut omnes in sui admirationem cōuerteret. vbi perorauit, flagit in sua terga cepit sauire tanta cum perseuerantia, ut om-

*Vita &
mors
segræ
giamus-
dā Chri-
stiani.*

phibere necesse fuerit. is deinde Paschali die Dominico
 um aliis aliquot corpore Domini sumpto, paucis post die-
 us ab intersectoribus circumuentus, quos iratus barba-
 as miserat, is quem diximus ab eo relictum fuisse, magno
 inè animo sublatis manibus, oculisque in cœlum defixis,
 ccisus est. vxoris solitudinem ac liberorum orbitatem, qui
 onam virtutis frugem pollicentur, nunc res familiaris
 ostrâ sustentat. Superioribus litteris alterius Christiani
 ominis item honesti multos iam annos nati mortem ex-
 osui, quam ipse quoque in ædibus nostris obiit. is allato
 d se extremo corporis Christi viatico, cùm iam præ imbe-
 llitate loqui non posset, aspectu Domini recreatus, in
 usmodi verba vocem soluit, quæ inhabitare in eius ani-
 o Dominum testarentur. In agro Firandensi, Gasparis Vi-
 læ Antoniiq̃ viri principis, & Christiani maximè ope-
 i, Christiana res ita feliciter gesta est, idola tot igne con-
 umpta, euersa fana, ipsis ædiuis ad cultum Christi tradu-
 is: vt eius rei dolore accensi barbari, diabolicis instincti
 iriis crucem insignem, Firandi iam diu positam à nobis,
 ræciderint: templum verò Gaspare expulso, cum ipsa ara
 i imaginibus disturbarint, atque ita nostros extermina-
 nt, vt ne transitus quidē illac, quamuis aliò tendentibus,
 ateat. sed Dominus horum neophytorum educationi,
 ui laborantibus nobis adedò amanter affuerunt, consule-
 l vtique se admodum optare nobis per litteras ipsi demō-
 rant: cognouimus etiam vnum ex iis rei Christianæ peri-
 am infantes baptizare. Dominum obsecrate etiam atque
 ciam, carissimi fratres, vt afflictam ecclesiam hanc pro sua
 lementia excitet, Bungo, Kal. Nouemb. 1559.

AL·OISIVS ALMEIDA SOCIETATI
 IESV IN LV·SITANIAM.

[Nōis litteris, quæ à vobis ad nos assidue perferuntur,
 insignes amoris erga nos vestri & caritatis notæ cernū-
 tur: apparet etiam quanto studio teneamini ad nos sub-
 uandos in hæc loca veniendi. hanc plenam pietatis volū-
 item; quoniam nos remunerari non possumus, Dominus
 se pro sua benignitate compenset: quanquā vt amoris ve-
 ro nos etiam aliqua ex parte respondeamus, (quoniam a-
 stis scire quid à nobis in re Christiana geratur) anni huius

præsertim acta ad vos perscribere statui.

Balthasar Gagus hoc anno ex Iapone profectus in Iadum, aduersa tempestate retentus, hyemauit in ora Syonæ: atque id fuit causæ, cur à nobis huiusce anni litteras non acceperitis. Post eius discessum nuntii Meaco allati sunt, Bonziorum in Gasparem Vilelam odium aliquantulum refrixisse. itaque rursus aures dare cepisse Euangelio, scilicet quæ aliquos Christianos, atque in iis nobilissimos homines, & in rebus physicis admodum intelligētes. Missæ sunt etiam aliquot à Meacensibus illis neophytis ad Bungensem Christianos epistolæ: quarum vna, duodecim circiter paginarum, magnam harum regionum Christianis attulit voluptatem, sæpiusque descripta, omnia Christianorum loca percurrit, & simul recitabatur etiam ethnicis. Summa est epistolæ, sectarum Iaponis omnium (quæ plus vndecim scilicet) expositio simul & confutatio, cum religionis Christianæ confirmatione. nec verò pacatas vnquam res Iaponiorem fore, quoad omnes fierint Christiani: atque id ipsum multis apertisque rationibus probabatur. Mense Junio inuente, ex Gasparis ipsius litteris cognouimus, illum iter cepisse ad urbem Sacaium, quæ bidui distat Meaco, vbi speciosa messis vberissima ostendebatur, non modò quòd fructu libera, & in primis ampla Iaponis totius: sed multo etiam magis, quòd cum quidam ex principibus ciuitatis illuc per litteras inuissset, ædesque suas ipsi ad Euangelii promulgationem obrulisset. cuius tantum est eius rei desiderium, ut Bungensem etiam certum hominem cum mandatis miseret ad Colimum Turrianum. Recordabitur, ut speramus, pro sua bonitate Dominus harum gentium, easque conuerter ad se: autem in suo confirmabit obsequio.

Quod ad Bungensem Ecclesiam attinet, quæ non est quidem est Iaponis omnium maxima: admodum augetur in dies (captis adspirante Domino) cum virtus veteranorum, tum etiam tytonum numerus: quorum tanta est pietas, vix non possim verbis assequi; nonnulla tamen attingam, ut ex his reliqua intelligatis. Primum nulla nox præterit, (vix mihi quidem videtur) quin verberationes in templo fiant, ac ferè semper omnium, quotquot ibidem eo tempore sunt. quibus in templo non licet, si sese intra priuatos parietes conuenerit familia verberari quotidie, quamuis ningat, Christianis refertum est templum, nec referatur ferè, quin multi reperiantur.

Urbis Sacaium.

experiantur ad limina præstolantes. Festis autem anni celebrioribus tanta vis hominum confluit, ut ad multitudinem capiendam umbracula è frondibus raptim exstructa: tum templo continuare necesse sit: atque alii quidè præcipuis anni festis, alii verò diebus beatissimæ Virgini sacris, alii quintodecimo, alii etiam octavo quoque die confessione maculas abluunt. Sed Bungenium studium ac pietas quoadragesimæ præsertim diebus elucet. res profectò visenda: quippe in singulos annos crescit huius Ecclesiæ religio ac probitas.

*Religio
ac probitas
Bungenium.*

In pueris iis, qui ad nos Christianæ doctrinæ gratia ventitant, aliqui ita parui cernuntur, ut nihil præcè præter catechismum eloqui possint: itaque id ipsum oppido concinunt. Prope templum nostrum duodecim circiter Iaponii patres familias habitant, quorum filii pueriq; singulis noctibus, audito signo salutationis angelicæ, ad Crucem conveniunt in ea vicinitate defixam, ibiq; nixi genibus totam horam quotidie in Christiana doctrina recitanda consumunt: idq; parentum iussu, quorum tanta est pietas, ut infantibus Christiana rudimenta vna vni lacte paulatim instillent, eosque tenera adhuc ætate nostram in disciplinam domesticam traditos Domino consecrent. nec verò parentum pietatem non imitantur liberi, atq; vnus præsertim natus maximus omnium, annum agens tertium decimum, cui super mensam cruciatus Christi Iaponicè recitanti stant quandoq; ex oculis lacrymæ, nulla vultus mutatione. alii verò eorundem cruciatuum recordatione commoti, piis Christum liberatore verbis affantur, ita suaviter, ut cuiuslibet ferreum quamvis pectus emolliant. Itaque horum quos domi educamus operam ad conversionem harum gentium magno nobis vsui forte speramus: quippe cum Iaponios auditores patria lingua magis quam peregrina retineat. alios præterea quinque Iaponios apud nos habemus prouecta iam ætate viros admodum probos: tres videlicet Bungi, quartum Meaci cum Gaspare Vilela, postremus comes est peregrinationis meæ, annum agens alterum & vigesimum, tanta in dicendo suavitate ac lepore præditus, ut auditorum animos mirabiliter capiat: hæreses verò Iaponicas multaque de physicis ita caller, ut hosce litteratos omnes refuter ac vincat. faxit Dominus, ut eorum animis ignem injiciat. Christiani Facatæses, & præsertim vnus è principibus,

*Puerorum
miranda
pietas.*

Colmum missis nuntiis per Deum obtestati sunt, ut eòs liquem è Societate mitteret: velle se optimum templum exstruere, & suis alere sumptibus quotquot è nostris ibi commorarentur, quod iam fieri captum est, hisce de causis, & simul quòd multi Christianorum vici alicuius è nobis aduentum sermonesque iam diu desiderabant, decrevit Colmus, ut initio Iunii anni 1561, ad eos pagos & loca finitima inuisenda discederem.

Pridie quàm Facatam perueni, aduentu meo cognito Christiani obuiam mihi alii ad tria passuum millia, & lū etiam longiùs magno cum gaudio processerunt. 70. *Bar-* cōplures dies in ea vrbe moratus, barbaros circiter septuaginta sacro fonte lustravi. in quibus erant Bonzii duo, *bari ba-* ponicarum legum sanè periti, cū alter etiam regius cō- *ptisatur,* cionator fuisset. is septem dies mecum disputando, inter- *in quibus* rogando, quæ dicebam in commentarios referendo consumpserat, cū immensa Dei Domini nostri lux ipsius mentem illustrauit, & eius exemplo multorum præterea tenebras dispulit.

*Leprosus
sanatur.*

In eadem vrbe Facata cū multi, tum præcipuè duo morbo graui laborantes, diuina ope sanati: quorum unus paterfamilias tanto capitis dolore torqueri solitus, ut vultus libimet manus inferre sæpe tētasset, tertio decimo & Dei benignitate conualuit. alter erat iunior lepra foetissima cooperatus, is, quòd de Christianis honorificè pièque sciret, putaretque iuuante Domino sibi per me sanitarè reddi posse, in meū conspectum adductus est: quem ut vidi, negaui me ei morbo posse facere medicinam: veruntamen et planè mœstus à me discederet ipse, qui que eū adduxerat remedium quoddam illi præscriptū facillimum, & post tertium diem ad me redire iussit: ita nitidus rediit, ut nunquam lepra laborasse videretur: equidem obstupui perspecta hominum fide, apertèque denuntiaui Christianis, ne sanitatem pharmaco, sed Deo Domino fideique suæ acceptā referrent: quæ quidem etiam in animos eorum, qui morbo liberati fuerāt, redundauit. nam vterque baptismo petito, & post catechismum impetrato, ad Ecclesiam aggregatus est. cūque iam discessus mei tēpus appeteret, quo equiore animo id ferrent, spem Christianis maturi reditus præbui: quorum duo è primoribus ita obfirmato animo irrogantibus mei comites esse statuerunt, ut eorum studiis remitte-

nur eos de sententia dimouere, nulla ratione potuerim.
 a exitu Iunii Facata discessimus in insulam Tacaxumā,
 bitu passuum sex millium, stipendiarum viri principis
 audensis, Antoni nomine, vbi cum essent quingenti cir-
 ca Christiani, ethnici tantum octo, ii quoque ad Deum
 sero aduentu conuersi sunt. Præest autem eorum insti-
 tutioni, excellenti virtute vir, qui è Bonzio Christi seruus
 electus est. eadem habent, quæ idolorum antea fuerat, in
 mis ornatam: cuius redditu, itemque elemosynis, quas
 regat, institutum ibi quoque misericordiae sodalitiū nō
 add ipse antistes alitur, sed etiam inopes peregrini, qui
 se sanè multi (quod vidi per eos dies) religionis causa vē-
 iant. eadem stipis per misericordiae sodales ritè fideliter
 se distribuendæ ratio seruatur etiam in vicina insula I-
 licachi, itemq; in ceteris insulis, in quibus ecclesiæ sunt;
 nō sit, vt ad iter in iis regionibus faciendū saccinæ & im-
 plementa minimè sint necessaria: quippe, quocunq; per-
 uenias, omnia tibi gratis ac sedulo comparantur, maritime
 inore naues, terrestri comites & iumenta: quæ si recuses,
 iniuriam videlicet sibi fieri, sequè in Christianis officiosis
 amari non putant.

Tacaxumā insula.

*Neophyti
quæ sint
officiosi.*

Firando cum ad hanc inuisendam ecclesiā aliquot Lu-
 tani venissent, horum Christianorum religionē, præcan-
 ti studio, obediētia, amore quo non modò sacerdotes nō-
 ros, sed etiam omnes eorū vicarios prosequuntur, tanto
 ore delectati gauisique sunt: vt mihi affirmarent, Socios
 nostros, qui in ceteris orbis terræ partibus versantur, si vel
 articulam norint eorum, quæ cum his Christianis gerū-
 ar, omnes Iaponicam hanc p̄uinciam expetituros: quod
 quidem credo: nam vna profectò Christianæ doctrinæ
 recantatio multas vouis præ lætitiā lacrymas exprimāt.
 uid enim si videatis pueros etentum, ac puellas, bis quoti-
 die catechismi causa conuenientes, qui patris antè diebus
 licati diabolo fuerant, iam Christianos templum ingredi,
 qua benedicta se aspergere, demū ad prætationē ritè ge-
 nua flectere? quid si duobus eorum voce præcipientibus, suble-
 uantes ceteros, doctrinæque præcepta concinentes audia-
 nt? idque tanta cum modestia ac verecundia, vt oculos se-
 ser humi defixos habeant, ac duo illi præsertim, qui voce
 præcipiunt, (quos ego de industria non semel & curiosè nota-
 ui) & quidē in maximis calidibus, cum facies eorū sudore

*Sacerdos
eorū in-
sistens.*

manarent tanta fuisse constantia, ut manus, oculos, pedes nunquam mihi mouere conspecti sint: raptos profunda ad qua contemplatione dixisses. nec verò doctrina tantum excitanda contenti sunt. nam eius quoque explicationem habentibus nobis requirunt. Iam verò quanta cum vestri voluptate intueamini Iaponios hosce CHRISTIANOS positos genibus manibusque sublati Christum e crucifigentem adorantes, lacrymis ad solum usque fluentibus, tormentorum Domini cogitatione ita demersos, ut per ecstatici videantur? atque hæc quidem in hisce insulis præ desertis. quid de iis locis existimandum est, in quibus (ut Bungi) Sacramentorum est usus frequens? nequid putare vos velim me litteris assequi quæ oculis videri scriptum enim hoc res ipsa multis partibus superat. quæ cum ita sint: misereatur (quæso) vos fratres carissimi huius ecclesiarum, Deumque cum gemitu obsecrate, ut supplementum aliquod à Societate nostra dignetur huc mittere, quod si fortè nimis diu distulerit, quam vereor, ne qui nunc sint paucos superstites è nobis offendant: siquidem hac ætate magnum vitæ discrimen adiniungimus, quam tunc Dominus, ut opinor, quoad alii nobis ad nouam hanc ætatem tuendam colendamque succedant.

*Iquicu-
qui insu-
la.*

Ex ea quam dixi insula, in aliam traieci maiorem, quæ Iquicuqui vocatur. incolas habet circiter mille quingentos, in iis CHRISTIANOS ferme octingentos. ii, quos iam antè de meo aduentu cognouerant, obuiam mihi uenientem cum primoribus aliquot CHRISTIANIS miserunt: quàm ut conscendi, in ipsa navigatione, tribus passuum millibus antè quàm ad insulam peruenimus, Crucem asperi edito loco positam, quam satis amplo intervallo circumiens murus, sepeliendis Christianis cœmeterium efficit; ubi descendimus, humanissimè excepti continuo ad salutandam Crucem de more perreximus: inde templum eorum inuisum amœno, admodum loco, eleganter ornatum, sexcentorum hominum capax. atque eos in præsentia quidem, ne inopem plebem non sine iactura abinstitutis operibus auocarem, dimisi, concione in matutinis & vespertinum tempus, puerorum verò catechismo in pomeridianum indicto. itaque tanti cōcursus fieri coepi, ut cum multi excluderetur, arcem circumdantem circumplecti, stercis re-

in est autem excelsio loco, incoque densio, & ad aspectu
 ando. in id ascenditur gradibus, quibus in imis stagnum
 aquæ, nudis pauperum pedibus abluendis, non super
 ione, vel ceremonia, sed ne templi carastromata calca
 commaculent. Postridie quam huc veni, cetera quoque
 la lustravi pulcherrime posita, quippe quæ ante id tem
 s idolorum fuissent, quibus colendis optima loca dili
 nter exquirebantur: hoc autem tempore eorum custo
 s illi ipsi Iaponij sunt, qui antea Bonziji, nunc Christiani
 pellantur; antea dæmonem, nunc Iesum crucifixum sup
 lices venerantur & colunt. & quoniam ex altero pago
 isdem insule sanè frequenti, quod æde sacra carerent, ad
 terius pagi templum tribus fere passuum millibus distans
 hristiani magno suo incommodo venire cogebantur: tē
 um ibi quoque ex ædificandum curavi, quod paucis die
 is multorum subsidio magnaue omnium alacritate per
 ctum est, tabula picta, ceteroque templi ornatu ex vrbe
 rando aduecto. Christianorum anilibus recreatis, celestri
 ue fonte purgatis iis, qui ad baptismum videbantur ido
 ei: ad alium Christianorum pagum, quem Xiri vocant, ne
 crexi, ut eos per Evangelium solaret, & simul ut in æde
 qua, quæ tūc ab iis ad lectum perducebatur, sacelli ex
 ruendum curarem, Iquichuchen sibus Christianis officio
 e nobis in eam rem fabros tignarios septem aliaq; auxi
 la necessaria deferentibus. ibi igitur amantissime excepti
 Christianis, qui quasi regem expectarent, ita sedulo vias
 ante purgatas ornauerant, summo mane noctuque ad re
 ius diuinis disputare institimus, quo commodius ceteris
 ioris diei sacello ex ædificando vacarent, quod summa eor
 um diligentia paucis diebus est absolutum. Catechismi
 deinde cura certo homini tradita. Itam traximus eo co
 silio, ut Faciam propediem reuerteremur, quod eius perse
 grinationis spatium. Colimus nobis ad Aligissum exeunte
 usque præcipserat. Iræ, cruce salutata, cum incolis egi
 mus, ut ibi templum (nullum enim erat) communis consilio
 facerent: ad quod nobis Firando sacre imagines ceteraque
 necessaria ornamenta transmissa sunt. nonnullis concione
 bus habitis, quibus in fide Christiani sunt confirmati, ba
 ptismoque lustrati qui baptizandi supererant, Casungam
 inde contendimus, ubi tanta nobis hominum multitudo sese
 obuiam

opuiam effudit, vt festi alicuius diei solemnis celebrari videretur. Cruce adorata, ad primarium quendam Christianum diuertimus, apud quem nonnullis concionibus, magna omnium voluntate decretum est, ut in quo sacerdotes sacrificarent, si qui in ea loca venirent, et item Firando necessarius sacrorum apparatus esset. Interea dum hic agimus, mihi grauis homo narrauit, quod Iquichuchi mulierem Christianam suadente diabolo, suorum ministris, abortus faciendi gratia, pharmacum sumptuosiusmodi, vt infantem ipsam que parentem necauerit, firius corpus Christiani, vt quæ noxa capitali obstricta grasset, in ipsorum cœmeterio in quo Crux est posita, sepeliri cum veruissent: illa post aliquot dies periculose ap-
 tanti adolescēti quidam Christiano per visum, Corpus (quit) meum sacra sepultura prohibitum est illud quidem sed ne idcirco me Christiani damnatam existiment: quæ ante quam è vita discederem, Dominus cōtritionem lacrymisque placatus est. quibus rebus Christiani ex adolescente cognitis (namque is deinde conualuit) valde mirati sunt.

*Mulieris
 scelerata
 per con-
 tritionē
 in extre-
 mo vite-
 saluatio.*

Ex eo loco rursus ad pagum Iquichuchi, atque inde per reditus Christianis relicta, Firandum discessi ad quædam sacrorum instrumenta accipienda, quæ nobis Lusitanorum nauis aduexerat.

Firandum vt venimus, nauarchum Lusitanum allocuti, ad Antonium diuertimus statim, qui cum vniuersa familia nos peramanter accepit, detinuitque ad multam noctem nonnulla de officij religione percontans: postmodum nauarchum adiui, vt per magnam tabulam pictam in navi proponeret Christianis, visendam, quos in proximum Dominicum diem (quo de eorum commodo fieret) ad conciones simul & spectaculum, dimissis per agros nuntius, euocamus. Interea nocturnis hortationibus cum ceteri Christiani in hunc animati sunt, tum ethnici circiter quinquaginta ad baptismum adducti: in iis è proceribus quidam Antonio non inferior. Et quoniam Firandi sacra ædes erat nulla, petiit nauarchus ab Rege, vt liceret in area nostra edificare templum, quo Lusitani, qui versabantur ibi nonaginta, religionis causa sese reciperent, eoque Firandentes Christiani deinceps vterentur. Cui Rex se deliberaturum respondit, ea erat dissimulata negatio, itaque ibi rescindi-

apud Christianum in area nostra habitantem prima-
 facellum excitare atque ornare constitui. quod ille
 ta animi alacritate studioque recepit, ut ædium dua-
 m, quas possidebat alterius vltro mihi optionem daret,
 ue ædituum fore profiteretur. igitur, Antonio præfer-
 a operas & cetera necessaria benignè suppeditante, ædi-
 la comparata est, & omnibus rebus instructa, in qua sin-
 lis noctibus Litaniz & conciones habebantur. vbi Do-
 nicus dies aduenit, è pagis insulisque finitimis ingens
 hristianorum multitudo confluxit, tum ad verba Dei au-
 enda, tum verò ad sacram visendam imaginem, positam;
 dicebamus, in naui, loco peristromatibus, vexillis, viren-
 busque arborum ramis ornato. referta iam spectatori-
 as nàui, cum perorassem, eos omnes nauarchus, quòd ló-
 è ab domibus suis abessent, liberali cibo potuque refe-
 tos dimisit.

Iam dies obrepserat, quo die mihi Búngum redeundum
 flet: quocirca sacra tabula ex oneraria in nauiculá trans-
 ata, vt inde facerem deheretur, Christianos Iquichu-
 henses monui me sabbato proximo (vt promissa facerem)
 ad eos ex itinere venturum, & inde postridie vespere pro-
 ectorum: qua illi re audita, parata naui continuò ad me
 leducendum venerunt. sub noctem conscendi, comitibus
 piis aliquot Lusitanis, qui me rogauerant, vt mecum se ad
 illas ecclesias inuisendas venire permetterem. Descenden-
 tibus nobis ad littus obuiam prodire Iaponico more
 ram facibus multis: eodémque comitatu ad templum ve-
 nimus, vbi nos magna populi multitudo cum pueris exspe-
 ctabat. Concione habita, & puerorù catechismo peracto,
 quod iam intempesta nox erat, plebem dimisi, manèque
 postridie (dominicus erat dies) post contionem incolas
 circiter tredecim Christiana doctrina ià institutos bap-
 tizauimus. Inde profecti, magna in itinere ac varia incom-
 moda molestiasque pertulimus. Nam & mari, paruis lin-
 tribus, iisque monoxylis, vastos quandoque sinus trajice-
 re sumus coacti, vixque imminentiū piratarum manus
 effugimus, qui captos homines diu multumque vexatos in
 seruitutem diuendunt: & terra, iumentis consultò relictis,
 lortulenta via atque reterrima cingulo tenus quandoq; coe-
 no demergebamur: quæ tamen sordes obtinentibus pas-
 sim riuis eluebantur. Accessit ad hæc assiduū pænè profu-

*Incolis
moderata
ria &
molestia
itineris.*

uium sanguinis, quo sanè grauitèr acerbè què verbar. Et
 eas omnes difficultates, Christianorum erga nos studium
 caritatisque compensabat egregia: cum & hospitij com-
 rationisque nostrę mercedem cōstanter ac benignè respo-
 rent: & abeuntes, viatico omnibusque rebus necessariis
 beraliter instructos vbertimò fieri prosequeretur: & con-
 lōgè admirabilius est, impressa à nobis humi vestigijs
 obstupentibus rei nouitate ac miraculo qui mecum
 rant Lusitani, oscularentur. Verùm, ne longior sim, me-
 epistolę, si vñ addidero, ex quo facilè iudicare possim
 quāta sit Iaponicę gentis ac nominis ad humanitatē re-
 gionisque propensio. Cū fessus ē via, morboque par-
 confectus in quodam barbarorum oppido substitissem, &
 metis nullam erat desiderium cibi, tamen ne planè defici-
 rem, oryzam reformidans, puridaque piscium salamēta
 (hęc enim incolarum cibaria sunt) nisi qui oua coemēta
 in autem mihi mox oua cūcū ipsiis nummulis retulit. Ca-
 sam quærere respōdit, & seruos oua, quod dies ille festus
 ipsorum esset, vendere noluisse, quod ægroto quærere
 dūo dedisset. Denique Burgum ægre peruenimus, ibi quā-
 quam à Cosmō ac Socijs vñtissimè acceptus, humani-
 sine quo tractatus, vix tamē adhuc ē diuturna ægrotan-
 de conuulsi. Vos clementissimum IESUM obsecrate ho-
 dres, ut mittat se perfectè cōsolvendum vires animūque sop-
 pediret, Burgi Kalen. Octobris, 1563.

GOSMVS TVRRIVS ANTONIO

QUADENSI INDIARVM PROVINCIAE PRO
 SOCIETATE IESV Praeposito.

Lecti certum Indicarum æuentus quos ex litteris à vobis
 publicè scriptis hōc assiduo cognouimus, cū eiusmodi
 visi sunt, propter quos ingentes immortalī Deo gra-
 tias ageremus, tum etiā. Nos monere, vt Iaponicas res
 (quę nunquā antehac mellore loco fuerāt) vicissim per-
 ferberemus vobis. Prīmū igitur de regionis ipsius narra-
 ra nonnulla; (tametsi multa iam in eam sententiam scripta
 sūt) tum verò felicem, hoc anno præsertim, Christianę re-
 ligionis progressum ad eius gloriam, qui bonorum omnium
 est autor, hac epistola persequar.

Iaponia insula, eodem climasē quo Hispania, continet-

terræ atque arborum fructus varij, & plerique Hispani non ablimiles: multæ etiam argenti fodinæ cernunt. Gens admodum bellicosa, & in retinenda omni studio vitæ proximè ad Romanos veteres illos accedit, præterea est apud eos idolū honoris, & ob id ipsum bellicose mouentur, multi partim occiduntur, partim etiam dominæ vitandæ causâ mortem ultro sibi met inferunt. non est causâ, cur parentes reuereantur, amicis fidem stent, scelera flagitiaque ut furta, adulteria, aliâque eiusdem refugiant.

Publica administratio est triplex. Principem omnium locum supremus religionum antistes, cuius decretis ac iis omnia publica priuataque sacra subiecta sunt. Nascè præterea Bonziorum sectæ nullam existimationem vel reuerentiam obtinent, nisi eas idem suo diplomate ac testimonio comprobauerit. Tundos etiam (qui velut episcopi sunt) tamen corum nominatio, quæ dicitur, quibusdâ locis pænes Regulos fit, confirmat tamen & creat ipse: à deinde magno apud summos infimosque in honore ut, & sacerdotia conferunt. Iam verò priuilegia quorundam & immunitates à profanis muneribus ab illo petuntur. Nam quæ leuiores sunt, ut carnis gustatus religiosis diebus cum ad idolorum delubra vulgo peregrinantur, aliâque; nihil, eorum potestas penes Tundos est. Porro sacerdos maximus, tamen apud Sinas ab eruditione ac sapientia apud Iaponios tamen vel à stirpe, vel à nobilitate, & penia legitur: latè admodum imperat, magnisque vectigalibus fruitur, & cum profanis regibus sæpe certat. Atque hæc de religione, sacrisque. Cetera gubernatio biariam diuiditur. præfecti duo summa cum potestate sunt: uorum alter honoribus præest, alter iudiciorum & causarum cognitiones exercet. Honoris præfectus, quem vocant Vò, stirpis successionem delectus, in Deorum numero colitur. Hunc terram pede contingere religio est: si tetigerit, magistratu depellitur. domesticis finibus nunquam exceditur, nec temere sese in conspectum dat. intra ædium uarum septa vel lectica gestatur, vel soccis ligneis ambulat spirhamam altis. In sella ferè quiescit, ex altera parte iugionem habens, ex altera verò arcum ac sagittas. intima tunica utitur nigra, extima autem rubra, quæ tenui serico, cæu velo quodam, obducitur. pileum gerit in capite

*Iaponi
regionis
natura,*

*Iaponij
supremū
habent
suarum
religionū
antistitē
unum.*

*Honoris
præfectus
in deorum
numero
colitur.*

pire pendentibus vitis, ad instar pontificalis tiaræ: suam
tem habet rubro candidoque colore depictam, & sicut
bus ad cibum vititur parinis. Eiusdem vnius in toto Iapon
iudicium est, quo quisque honoris titulo sit decoratus
multi enim dignitatis gradus ac discrimina sunt, eorum
certis characteribus dignoscuntur, quibus in obsequiis
epistolis vitis mos est: sique pro varietate graduum sub
mutantur. Regem quidem hunc Bungi, ex quo die in
urbem migravimus, eiusmodi honorum vocabula quæ
& tricies iam mutasse animadvertimus. Habent autem
nastæ omnes, regni que procures, suos quisque apud Vo
curatores; & quia natio est laudis ac dignitatis mirum
modum appetens, ad ineundam ipsius gratiam per
inter se munerebus certant; quibus ille adeo crecit, (ut
ceteroqui fundos ac vestigia nulla possideat) ut hac
ditatus præda, Iaponiorum pene omnium pecuniosissimus
habeatur. & quamvis tanto in honore sit, tribus tamen
caussis eo dignitatis gradu deicitur: Si pede coniunctus
solum, ut diximus; si quempiam occidat: denique si
& otii inimicus evaserit: nunquam tamen idcirco capi
plectitur. Restat extremus iudiciorum præfectus non
ne Quingue, præcipuis administris duobus, quorum
num Engé, Goxum alterum appellant. is cum reliquis
iurisdictioni, tum etiam bellis præest indicendis, quæ ipse
ita esse decreverit, itemque sedandis: nec non punitio
nis, qui in regno seditionem excitaverint: quas ad res
gulorum opera atque opibus vititur, quorum nisi par
rint, bona proscripita finitimis civitatibus addicit. Hæ
sunt magistratus huiusce iuræ, & imperium, cui tamen
omnino obediunt procures, quod ferè armis ac vi
gis quamvis certatur. Quod ad reliqua pertinet, Iapo
nij regibus quisque suis in profano foro, in sacro sed
rum principibus ac Tundis obtemperant. Hæ sectæ (quæ
iam antea scripsimus) circiter duodecim sunt: quæ
ceteris inter se cultu ac superstitionibus differant, omnes
men in tollenda animorum immortalitate consentiunt. &
quamvis plebi varia Dæo & vni nomina ad adorandum
proponunt, ipsi tamen apud se nihil esse præter ortum
interitum existimant: aiuntque homines, bruta animæ
tia, plantas, redire omnia quædam in locum, unde præ
fecta sunt, ad cuius opinionis prævaricantem penitus in
fibus

*Præse
ctus in
diciorū.*

*Iaponij
regibus
in profa
no foro,
in sacro
sediarum
principi
bus pa
rent.*

us inculcandam, paratas habent commentationes circi-
bis mille & quingentas. quas ubi quis diuturna cogita-
one animo impresserit: omni religione solutus, prorsus in
a cœcitate ac tenebris conquiescit. nonnullas attingam,
genus videas. percontare (inquiunt) caput hominis ab-
sum a trunco, tu quis es? audiemus quid respondeat. il-
est etiam: eundem ventum pro corporum diuersitate
æ offenderit, variis edere sonitus. denique statuunt,
mod è nihilo existit, in nihilũ reuerti, esseq; tres hominis
timas: quæ ordine alia post aliã deinceps corpus & ingre-
antur & deferant, illud vnum interesse, quòd quæ prima
gressa est, postrema discedat. Has autem ineptias in arca-
is habent, venduntque carissimè.

*Ineptia
sætarum
Iaponi-
carum.*

In iis qui homines doctrinæ laude illustres in deorũ nu-
tero venerantur, sunt qui quẽdam colant nomine Xacã,
uem aiunt Regis filiũ in primis eruditum fuisse: is praua
ogmata posteris scripta reliquit permulta. Itaque librum
ius, quem Fôquequium vocat, pariter veneratur, negatq;
ne eius voluminis ope quenquam posse seruari: eiusdem
eneficio ipsas quoq; herbas & ligna beatitudinem esse ad-
ptura. Omnis autẽ illius libri doctrina eò refertur, vt per-
uadeat nihil esse, ex quo omnium esse pendeat.

*Xaca pro-
na dog-
mata.*

Qui Solem ac Lunam adorant, delubrum habent etiam
omine Denix, cuius imaginem pingunt tricipitem, quam
Solis ac Lunæ & elementorum esse virtutem affirmant.
idem offerentem subinde sese dæmonis speciem, ita vt eam
clare conspiciant, multis iisque admodum pretiosis sacri-
ficiis venerantur. Hominum genus in primis veneficum,
& Christianæ religionis inimicum. Delubrum est aliud
Quanonis, quom Amidæ filium fuisse perhibent. hunc pau-
si colunt, sed eam superstitionem magni faciunt, precèsq;
assiduè recitant.

*Delubrum
Denix.*

*Delubrum
Quano-
nis.*

Nam de ceteris, qui commentationibus vacant, iam an-
tè diximus, quorum maior est numerus. Venio ad res Chri-
stianas, quæ mihi nunquam æquè bene ac nunc, ex quo Ia-
ponem attigimus, habere sunt visæ. Nam antehac, bellis
ac seditionibus prouincialium impediëbamur, non modò
ne religionem latius propagare, sed ne parta quidem
conseruare possemus. Hoc autem anno Bungi rex amicus
noster ita feliciter cum hostibus dimicauit, vt propemodũ
debellauerit, quare ipsius victoriam tantum est otium

*Sexom-
nino Se-
cij in Ia-
pone.* obsecutum, ut ingens planè porta Euangelio patet
esse videatur. Versamur autem in Iapone non p[er] totam
niuersum è Societate nostra variis locis atque p[ar]tibus

*Christia-
norum
Loca.* Primum est hoc Bungi domicilium, quæ vrbs ab ip[s]o
incolitur, posita ad Septentrionem gradibus tribus
ginta & semis, quæ tota pars insulæ in arcticum vergit
lum, cum multos iam habeat Christianos, eoique coe-
I. Būgū. res, tum iis augetur in dies: in quibus litterari
hi sunt ex ordine commentantium, qui se inuicem
Christum alliciunt, de quibus ex aliis litteris p[er]tra-
gnosces.

*2. Cata-
me.* Alter Christianorum locus est Cutame in agro Bungi
si, ab vrbe Bungo circiter septem & viginti millia passuum
Christiani sunt ibi amplius ducenti, quorum vnus
egregium templum exstruxit, & aliquem è nostris
rat: sed quo minus ei concedatur, Sociorū in his locis
citas facit.

*3. Firan-
dum.* In Firando insula tertia ecclesia est, quam septem
ve loca Christianorum efficiunt. Ista est autem hæc
ex altera parte Iaponis ad occidentem, ab vrbe Bungo
suum ad ceterum & quinquaginta millia: Christiani
se censentur: a quibus colendis iuuandisque nos annis
terioribus bella intercluserunt. Sed iā Firandi Rex ab
Bungenſi deuictus, stipendiarius ipsius est factus, erit
posthac nobis tutus ad eam insulam aditus. ac mense
proximo inuisit eam ecclesiam Aloisius Almeida, multum
ad Christi cultum ibi præclare constituit, quæ Aloisij ip[s]ius
litteris ad vos perferrentur.

*4. Faca-
na.* Accedit Facata vrbs in primis opulenta, & mercatoribus
celebris. distat à Firando circiter septuaginta millia pas-
suum. templum est ibi, Christianiq; permulti. horum
aliud quoque se templum ædificaturum promisit. Ibidem
itinere Almeida paucis diebus baptizauit incolas amplius
sexaginta, multo etiam plures baptizaturus in reditu, ea
repentè in morbum incidisset.

*5. Cāgo-
xima.* Quintum obtinet locū Cāgoxima oppidum, quò primi
in Iaponē veniens Frācisus Xauērius appulit, ibiq; primi
Iaponij Christiani fieri cæpti sunt. posita est autem ea re-
gio in meridiē ad alterā procurrētis insulæ cuspidē, gradi-
bus vno & triginta, ab vrbe Būgo passuum ferè ducenta mil-
lia: quam item ecclesiam nuper Almeida iustit.

Equè verò Amangutium onerandum est ea vrbs ma-
d Septemtrionem spectat, abestque Bungo passuū cē,
& quinquaginta millia. ea vinca quō minūs annis su-
pribus inuideretur colereturque, bella prohibuerunt:
in quā pacatis iam rebus, ex Christianorū litteris (qui-
ad copiosam messem in ea loca inuitamur) didicimus
stanter eos in fide persistere.

Equitur Meacensis ecclesia, ad alteram huius insule mu-
lem. Ex iis locis cum primarius quidam Bonzius mihi
litteras demonstrasset, magno se desiderio teneri legis-
inā cognoscendæ, sed confecta iam ætate ad me venire
n posse, orare se, ut si mihi minūs eō proficisci liceret,
empiam alium mitteret: Gaspari Vilela Meacū rei Chri-
anæ causa proficiscenti mandata cum litteris ad homi-
m dedi: sed cum Gaspar mortuū offendit, quē ferūt ante
itū dixisse, præclare sibi cognita ac percepta fuisse, quæ
ego tū Iaponii nostri ad ipsum de Christiana religione
descripseramus, se quæ è vita ea ipsa fide ac religione disce-
re. ac Meaci quid actū sit, fusiùs ad vos Vilela perscribet.

Novissima est omnium ecclesia Sacaiana non longè à
Acaco: opulenta vrbs, emporiumque percelebre, suisque
emertorum more legibus vtens, inde ad me cū muneribus
litteræ missæ sunt, quibus etiam atque etiam rogabar, ut
eō legarem ad promulgandam Dei legem aliquem e nostris,
quod mihi cum Sociorum paucitas non permetteret, nul-
lusque mecum esset sacerdos, ad Gasparem scripsi, ut eō so-
se conferret, rei que Christianæ consuleret, quoad subsidiū
nobis ex India mitteretur. quocirca te per Dominum ob-
secro, ut operariis saltem sex, aut minimum quatuor ino-
piæ nostræ subuenias: nam præter has octo iam institutas
ecclesias, eiusmodi est in præsentia status rerum Iaponica-
rum, ut minimè dubitē, quin omnes huius regni atque in-
sulæ partes (modò præcones non desint) Euangelium Chri-
sti peruagaturum sit.

Quod ad Christianorum mores vitāque pertinet, plu-
ra ex litteris Sociorum cognosces. Vnum illud dicam, me
for barbarorum & Christianorum terras emensum, gentē
vidisse nunquam aut rectæ rationi, vbi eam cognouerint,
æquē obtemperantem, aurita pietati ac penitentia dedi-
tam, planè ut in Confessionis & Eucharistiæ mysteriis ob-
eūdis, religiosi Cœnobitæ petiū, quā tyranni ac neoply-

6. Amangutium.

7. Meacū

Bonzius;
primari⁹
fide Chri-
stianæ
discipulus
è vita.

8. Sacaiū

Praconū
Euange-
lii pau-
citas.

Iaponio-
rū landes

*Excellentiss.
pater &
in fide co-
stantia.*

ti videatur esse. Iam quanta sit eorum in fide constantia, vel ex eo facile conjici potest, quod cum Firandenses Christiani, vnius tantum susceptæ religionis causa, cum aliis afficerentur iniuriis, tum etiam in exilium pellerentur: multum familiari neglecta Bungum commigrarunt, pauperum incommodis Christi Domini caritati postpositis. pietas verò illud sit argumentum; cum ære campano statis honoratur signum precandi, tanta est omnium in eo genere sinceritas, non modò ut viri, femine, & pueri; sed pænè infantes ipsi, qui nondum rationis compotes sunt, nisi genibus illico preces fundat. Sanè Christianus quidam mihi narravit, cum paucis hisce diebus puellam teneram admodum rursus ad vinum à propola coemendum misisset, dum vinum è calypa depromitur, puellâ audito salutationis Angelicæ signum, relicta illico lagena genibus positis fixam steterisse, quod orationem Dominicam & Angelicam salutationem quæquies recitasset: eamque rem barbaros qui aderant ita ammiratos, ut dicerent nullum esse Deum cum Christiani Deo comparandum, quorum pueri etiam ipsi bonos mores docerent. Iam verò quanti grana, quæ benedicta vocantur, faciant Christiani, præclare demonstrant, cum pauca quædam à nostris huc missa celebrioribus locis publicè positi assidue precando percurrunt: & si quod est alicuius pretium, semper de manu in manum traditur, nec quicquam donari gratius his hominibus potest. Proinde unâ cū operariis mitte quæso ex iis etiam gravis aliquot, quoniam citro in honore sunt. & noli dubitare, quin utrunque beneficium melius hîc, quàm apud Malucos aut Brasílicos collocetur. Quod reliquum est, faxit Deus, ut quantum subsidio egeamus, intelligas: tibi quæ ac nobis omnibus ad ipsum iter colendum vires impertiat. Vale. Bungo, 7. Idus Octobris, 1561.

ALOISIVS ALMEIDA SO.
CIVITATI IBOR.

ANNO superiore cum Ecclesiis Facatæ, Firædi, aliisque lustratis Bûgum agrotus ex itinere rediissem, ut primùm è morbo conualui, de tota peregrinatione mea feci vos per litteras certiores. quas quoniam vobis esse gratas intelligo, pergam ea scribere, quæ quidem in his locis

is contingere, in quibus mihi versari ex eo tempore cōtinuam cetera ex aliorum litteris cognoscetis.

Firandi erat Christianus quidam quintum circiter & agesimum natus annum, scriba Regis intimus, quem ille apud se in honore habebat, liberaliterq; tractabat. is igitur

Christianus cū animaduertisset se iam ad vitę exitum propinquare, susceptas in vita maculas matura cōfessionē delere, & (quoniam nullus erat ibi sacerdos) Bungum vel m Regis offensione periculōque rei familiaris omnino cōferre constituit. rem itaque cum vxore communiter: quę (vt erat pręstanti virtutē ac pietate mulier) cōfirmam vehemēter probauit: illud solōmodo monuit, vt quā cultissimē abiret, ne in se regis iracundiam prouocaret. rucirca nauem Christianus intempesta nocte conscendens, Bungum iter intendit: cuius discessu postridie cognito Rex, partim quōd eius opera admodum indigeret, partim quōd se inconsulto inuitoq; abisset, iratus, nauigio statim instructo, misit qui hominem persequerentur. Iamque magno suo bono a finibus Firandensis regni in Reguli cuiusdam ditionem euaserat, cū superuenientibus qui ad eū capiendum missi erant, Reguli iussu, cui cum Firandensi rege amicitia intercedebat, eodē rege postulato oppressus, & in custodiam traditus est. Firandi vbi cognitum est illum inuentum fuisse, nec tamen vt rediret vllō modo adduci potuisse: legauit ad eū Rex cognatos ipsius nonnullos, qui ad redeundum hortarentur: sed vxor contrā per litteras ei suauis à suscepto itinere nequaquam desisteret, bonoq; animo esset, se laborum ipsius periculorumque breui consorsium futuram. Sed videlicet currentem incitabat. Cosmus autem vbi id rescivit, egit cum Rege Būgi, vt Christianum ab Regulo per litteras impetraret: quas qui pertulit litteras, ostendit hominem magna in Deum fide spēque subnixum, de se ipso autem ad cōdem demissē maleq; sentientē, vt nō modō qui Bungū ad cōfessionē incolumis perueniret, sed qui vllō prorsus beneficio afficeretur à Deo Domino nostro, se prorsus indignū assereret: tantōque in se ipsum odio erat incēsus, vt ad quotidianas verberationes, & precandi assiduitatem, alia quoque voluntaria supplicia adiungeret, tanta cum sui cognitione, vt precibus CHRISTIANI, qui regiam epistolam attulerat, adduci nequiuisset, quicquam vt de instituta vitę austeritate remitteret. Denique solutus

solutus Bungum ægre peruenit tanta animi sui cum voluntate, tantasque Deo gratias agens, ut rem verbis assequi nequeam. Cuius aduentus cum ad cetera multa profectum ad Christianorum fidem ac spem in Domino augendam. Eum Cosmus pueris, quos alimus domi, instituta præfecit, & piis quibusdam libris in Iaponicum transcodis. Magnum apparet in eo precandi studium & caritas, licet extrema iam ætate, vix vnquam cessantem repetit. Eum Dominus ad finem vsque conseruet.

*Vxor eius prima
rui, baptis-
mi benefici-
cio, damo-
ni vexa-
tione li-
beratur.*

Per idem tempus nobilis quædam mulier primarius vxor ex familia Regis Bungenfis à dæmone agitata, per opus tantæ cum vlulatu atque impetu ferebatur, ut à carne contineri posset. Hanc sibi Cosmus à Christiano quodam insigni viro commendatam ad se perducit, & in cubiculo publici valetudinarij, perpetuis custodibus adhibitis, collocari iussit. Et quoniam in spem venerat mulier, se baptismi beneficio sanitatem esse recepturam, habebatque motus eius animiq; vexatio dilucida interualla: iis opportunè Cosmus est vsus ad eam Christianis præceptis ritè imbutam. quibus ut satis erudita visa est, in magna Christianorum corona, eam dominico die baptizare constituit. Et mulier tum sanè quæta, sed cum primùm caput salutis aqua perfundi ceptum est, tanta repente vi se commouit clamoresque edidit ita magnos, ut omnes quotquot adieramus perterrefecerit. Tum Cosmus à quatuor viris apprehensam, tenetè ad finem vsque baptismi imperauit. quo soluto misera fractis viribus concidens, inter famulorum manus in hospitale cubiculum est relata. Ex eo tempore nullum eiusmodi incommodum aut molestiam buculum perpessa est. quare & Christianorum fides non mediocriter aucta, & maritus ipsius ita permotus est, ut ab Rege petierit, ut sibi per eum liceret Christiana sacra suscipere: quod ei rex ita prolixè libenterque permisit, ut diceret gratum sibi fore, si eum reliqua familia imitaretur, itaque baptizatus ipse cum liberis, cognatis, & famulis sanè quàm in virtute proficiunt. Ego interea vires à morbo collegeram. quocirca mensis Octobris initio misit me Cosmus, comite & Christianis domesticis vno, ad templa quinque visenda, variis locis agri Bungenfis commodo Christianorum constructa. mensē in eo itinere posui, multos baptizavi barbaros. Christianos autem docui, qua ratione templa cōcelebra-

erant, sermonesque inter se de religione sererent, si
 vdo Bungum venire non possent. quosdam etiam areas
 his cœnibus Christianorum sepulturæ dicamus: de
 re in singulis templis benedictum seu piaculare granū
 tum cum codicillo, qui descriptas grani indulgentias
 tineret. Inde Bungum reuersus, Cāgoximam in se De
 bri profectus sum. profectiois causa fuit Emmanuelis
 adoꝝii cum sex Lusitanis aduentus, qui vt per confessio
 a peccatis sunt absoluti, Cosmum rogauerunt etiam atq;
 am, vt me Cāgoximam ad hyemem ibi cum ipsīs exigē
 n, Christianos visendos & promulgandum barbaris E
 uangelium mitteret. Id ipsum Regi quoque Cāgoxmano
 e gratissimum, quippe qui magnam eius rei voluntatem
 præs ad Proregem Indiæ litteris, itemque ad Antonium
 iadrium eidem provinciae pro Societate præpositum, o
 ndisset. Bungo igitur (vt dicebamus) profecti, gelū & fri
 ribus maximis quatrīduo ad mare peruenimus: tū sem
 r ubi sub vesperam constititeramus, verba de rebus diuinis
 barbaros fecissemus. Inde solutis anchoris inter nauī
 ndum aduerso vento in oppidum sanē frequens coacti
 scendere, cum spectaculi nouitate permota (nunquam
 sim Lusitanos antea viderant) magna incolarum vis ad
 os conuenisset, per eam occasionem eis Euangelium nū
 auit quō illi audito, obstupefacti, ad nos audiendos ite
 im ac terreo rediere, atque vniuersi pænē professi sunt,
 isti Reguli merus obstaret, se Christo nomina libenter
 aturos, idque eo cum animi dolore sensuque, vt ad mise
 cordiam prouocarent. Dixi me cum Regulo acturum (qui
 ungenſis Regis est stipendiarius) vt cuilibet Christiano
 ffe impunē liceret, eosque solatus vt potui, ex eo locō dis
 effūdigressu meo lacrymæ nonnullis oborta, vt si diu me
 um vixissent, apud quōs non toto biduo fueram. Ex quo
 acilē indicare possitis, quanta sit huius gentis ad humani
 atem religionemque propensio. Anguem delati, & à Re
 gulo peramantē excepti, vt primū oportunū est visum,
 le rebus diuinis & animorum immortalitate cum eo col
 loqui cepimus, multisque sermonibus vltro citroque ha
 bitis, cum etiam familiæ partem à cœna ad audiendum ac
 cessisset, sera iam nocte ab Rege dimissi, nauarchum quen
 dam Lusitanum sanē tempestiuē conuenimus: cum enim
 nostra hortatione permorus, concubinā, ex qua duas susce
 perat

*Barbaro
 rū ad E
 uangelii
 cōcurſus.*

*Hexandoni
nam prin-
cipis.*

perat filias, iuxta cum dote in matrimonio legitimo collocasset, paucis post diebus est mortuus. Ex eo porta Tarim redentibus, ubi Emanuelis Mendozii navis in strau erat, arx in itinere occurrit Hexandoni viri principis, indito monte posita, omnium, quas in vita videre memini, & loco & opere munitissima. quippe quā decē ferē pugnacula cingūt, inter se nō nisi ponte subductili per magnoq; interuallo distantia, fossis ita profundis, ut deicientium oculis altitudo caliginem offundat, perpetui aiunt) siliice ferramētis exciso: quod equidē vix hominū fieri potuisse crediderim. ibi cū Hexandoni vxorū quatuordecim præterea Christianos multis iam annis tiscus Xauerius fecisset, mihi faciendum existimavi, ut ad eos consolandos confirmandosq; conferrem. quis omnes, sed vxor præsertim Hexandoni, amicissimā primum multā tum de Francisco Xauerio, tum de Bengel Meacensi, ceterisque in Iapone constitutis ecclesiis percontati, feliciq; ipsarū progressu valde lætati sunt. & autem idcirco etiam libentius videntur, quod iam diu minem omnino ex Societate nostra conspexerāt. quomodo temporis interuallo eos in Christiana fide partim senio iusdam Christiani honorati viri velut magistri familiaritudo, partim etiam quibusdā miraculis diuina promissa retinuerat. Relictum sibi libellum descriptis Xauerii et Litaniis, aliisque precandi formulis, æquē ac sacras reliquias pia mulier admodum religiosē custodiebat, expō virtutis remedium. Etenim ægrotos complures, in iis libellum xandonum iam desperatum, corporibus ipsorum impōitus libellus ille sanauerat. Nec minore cura senex tradidit sibi ab eodem seruabat flagellum, quo singuli Christiani interdum (nec enim sæpius permittebat senex, veritus vsu nimio attritum flagellum absumeretur) sese cædere cōsueuerant, quod eam rem non solum animis, verū etiam corporibus suis prodesse diuinitus intelligerēt. itaque mulier ipsa quam diximus, morbo grauissimo implicata, cui varia medicamenta frustra tentasset, ad ipsum flagellū postremo confugiens, Francisci Xauerii, ut putandū est, moritis continuō in pristinam valetudinem est restituta. cum omnibus igitur de re diuina familiariter colloquutus, et etiam excitata cū sacratissimæ Virginis imagine admodum eleganti, quam eō mecum attuleram, pueris nouem,

Ex duobus Hexandoni filiis, baptismo instructis; (quos senex ille Christianis rudimentis imbuerat) incredibilis eorum more perfridie mane discessi comessu ab affarim instructus, atque pollicitus me in reditu quinque dies apud ipsos commoraturum. Cangoximam si atque peruenimus, Regem adiui confestim, eoq; collato quod Evangelium in suo regno promulgari cupere, multisque præterea verbis habitis, petii, ut liceret mihi præsentia Tamarim usque ad Lusitanorum stationem currere: quod ille cum permisisset ea tamen conditione, ut ipsum ex itinere inuiserem; Tamarim tridui itinere divergentes ad Regis aium, ire perteximus, maxima nimis copia, quæ aciem oculorum retunderet, viaque certissima, occultis passim occurrentibus foveis, è quibus menta sese ægre admodum expedirent. In eo igitur portu, ægrotis primum curatis, quorum ingens erat numerus, partim sanctorum frigoribus, partim etiam cibariis inopiantibus inde barbaris novem, qui id ipsum à me diu multumque contenderant, baptizatis: tertio præterea navis loco, & seminarum tutelam de lapponiis coemptarum (quas illi cora Sinarum aduenerant) custodibus binis appositis, etque communi consilio indicta pecuniaria multa, si quis merere iusiurandum usurpasset; (latè enim patebat hoc vitium) Cangoximam redi, & conciones ad Christianos habere institui. nam ethnici veriti Bonziorum offensionem, nos venire non audebant: quod ego cum animaduversissem, capere consilium familiaritatis, si quo modo possem, etque amicitia cum Bonziis ineunda, quo deinde populus ad nos maiore cum fiducia ventitaret. Erat in eo ordine vir quidam insignis, magna etiam ante id sacerdotum existimatione, tunc vero & Regis ipsius consiliarius, & amplis comitibus tribus summa cum potestate præpositus. Hunc igitur idii, collatio ad oculos curandos, quibus ipse laborabat, alato; atque ille meo sanè quàm lætatur adventu, sibi valde optatū fuisse dicebat, quæ Xaverius displiceret, cognoscere; sed interpretem defuisse. Inde me multa de summo rerum opifice, de immoralitate animorum, de tempestatum varietate, terræ tremoribus, pluviis, aliisque rebus huiusmodi interrogans, magna sua cum voluptate totā eam noctem apud se pertraxit. Quibus ille sermonibus captus, cum ad me sepe, idio isem Bonzio comite, ego vicissim ad illum familiariter veni-

Hexandoni filii baptizati.

Rex Cangoximam.

Tamarim portum.

venturam; ceteraque doctrinam nostram cum apud
tum apud Regē ipsum ita collaudasset, ut Rex Ximara
est sanctam rem) publicè responderet: vel eo Regis
nio; vel confirmata atque illustrata cum Bonno
suetudine animati barbari ad nos audiendos veniret.
Ex quibus multis. Deo adiuvante ad Christum
mus. In eo numero fuisse primariū duo Regis ipsius
ti, quos catechismi institutos vidi cum vxoribus & p
milie (triginta quinque in vniuersum fuisse) baptiza
quorum deinde munū ope ac studio sacrum Deo Don
templum exstructum est.

*Dux regis
cognati
primarij
cū vxori-
bus &
parte fa-
milie ad
Christū
adiun-
guntur.*

*Eximia
pietas cu-
iusdam
neophyti.*

Rebus ita constitutis, per Christianum nuntiū in
Hexandoni magis precibus accersitus, optimis cum
Christianorum, tum etiam ethnicorum studiis me magis
expetentium dasse non potui: e quibus circiter quatuor
primarij auditor aliquoties Evangelio in ecclesiam ad
pei sunt. in iis quidam adeo excellenti ingenio, ut in
tarium relatis his, quæ de me didicerat, librum confectum
quorsus ab ipso mundi initio, ad vsque Christi Domini
strū in terras aduentū eius præcipue cruciatibus singula
enumeratis, quæ ipsius lucubratio & hominibus illis, &
etiam populus, ad quos eam ego ipse deinde circūtul
iorem in modum profuit. Idem iussus à me Iaponica qu
dam scripta de Christiana religione describere mandum
ita anidē arripuit, ut opus vniuersū (omnino chartis qu
que & quinquaginta constabat) vnius dimidiaeque
spatio absoluerit. Hunc ego, & Hexandoni filium su
maximum, quem Xaverius baptizauerat, docendis in tem
plo ceteris Christianis præfeci; regulā præscripser, quam
eo munere obendo tenerent: quam quidem in rem, &
quibus otium superest, diligenter incumbunt, præsertim
verò libentius illis, quam diti, qui quidem Christianis le-
ctionibus & commentationibus mirifice delectatur, scpe
cuius libro, quem à me descripsi, in lucem addens, quæ
legit ex eo secum idētidem repāans, tāta volūptate per-
funditur, quod ad hanc Dei rerumque doctrinam cogniti-
onem peruenit, ut iterum per gaudium continere nō pos-
sit. Ipse in Christianorū cœtu post Litanijs publicè de-
cantatas interrogatus à me quid sciret facturus, & Rex
edidiceret, Christiana sacra faceret, quoniam ex me
popularibus es, melisque sumptibus vitæ & opulentiæ
dum

illico: Here, vis ne me in te sine fūco ac simulatione
 euolumin-re tua familiari procuranda fidelem? vis me
 nissum? vis perferētem iniuriarum? vis denique in om-
 nementem ac benignum? iube me esse Christianum.
 E enim virtutes omnes vna religio Christiana comple-
 ur. Ac ceterorum quoque Christianorum (ad quorum
 nerum ibidem alij septuaginta per eos dies accessere) re-
 gia pietas, assiduum præcandi studium, mirus inter se a-
 atque concordia cernitur. vna tantum res ipsorum a-
 nos vehementer angebat, quod Hexandonus commu-
 m meritorum ecclesiæ expers tam diu in Iaponica su-
 titutione persisteret, pro cuius cōuersione cum preces ad
 eum lacrymæque (vixor ipsius præsertim) quotidie sua-
 rent: tum ego vxoris rogatu hominem adij, & ex eo quæ-
 ti, cur veritatem sæpe iam cognitam depositis Iaponio-
 m erroribus sequi negligeret. Tum ille Deum testatus,
 Christianam religionem sibi planè probari, secus permis-
 rum se nequaquam fuisse, vt eam familia sua tota susci-
 eret: vna re, quo minùs eos imiraretur, impediri se dixit, *Flexilis*
 quod vèreretur, ne grauius animum Regis offenderet: spẽ- *nū me-*
 are se Deo propitio fore aliquando, vt Rege ipso libente *tus Re-*
 Christum, quem intimis sensibus adorabat, palam ac libere *gio à ba-*
 rofiteri posset. quo illius responso Christiani valde lætati *ptismo*
 unt. Ex eo loco rursus ad Cangoximanos reuersus, Cosmi *retardat.*
 litteris per Christianum Bungensem, ad me perlaris eo cō-
 silio sum reuocatus, vt ad Regem Icoxiuræ proficisceretur,
 qui nos in suum regnum libetalissimis conditionibus inui- *Rex Ico-*
 tauerat: cum præter alia multa & Lusitanis omnibus in eū *xiura.*
 portum commeantibus, quiq̃ue cum ipsis negotia contra-
 herent, in decennium ab omni portorio immunitatem se
 daturum esse promississet, & quicquid circa est agri ad pas-
 suum octoginta millia Cosmo obtulisset, vt intra eos fines
 ethnicus nemo ipsius iniussu habitare posset. Cangoximæ
 igitur instantis qui Christianorum cœtu, in templum sta-
 tis diebus aduocato, doctorum vice ac munere fungeren-
 tur, baptizatisque iis, qui iam ad id sacramētum idonei vi-
 debantur, ceteros quibus potui verbis sum cōsolatus: duos
 præsertim Bonzios illos, de quibus dixi, quos in discessu
 meo perquam studiose Christo nomina profiteutes in a-
 liud tempus idcirco reieci, quod à curandis Iaponico ritu
 Regis præcerumq̃ue funeribus; nulla ratione se posse desi-
 scere

stere dicent, ea que re Christiana sacra, quæ ipsi ap-
 paret colerent, minime pollutum iri arbitrantur. de
 a Christianis vario cōmestū peramanter instructus, ma-
 gna cum doloris amorisq; significatione dimissus, ad
 Hexandou (quæ ab oppido Cangoxima passuum abet
 cem & octo millia) dum natis paratur, biduum substat
 que inde incredibili Christianorum dolore ac gemitu
 etiam ex atrox summa feminis ad mare me deducunt
 & quasi in eo salus omnium verteretur, ita me ut celum
 ad se redirem enixè rogantibus, conscendi, & decimo
 mo die Būngum magna nostrorum gratulatione peto-
 atque inde tertio Nonas Quintiles Icoxiuram, qui loci
 ultra Firadum est quatuor & viginti passuum millibus,
 cessi. quò ut perueni, salutatis ex itinere Facatenlibus,
 cum initio diu multumque Euangelio restitisset, be-
 deinde perdomiti ac velut subacti, diuinum semen libere
 acceperunt, bonamque in primis virtutum frugem tu-
 runt) Regem Icoxiuræ primū adij, qui me honorificè
 nè bñ conuiuio excepit. deinde cum eius ministro,
 Regis ipsius nomine ad Cosmum litteras dederat, &
 communi agere institui. cūque ille quædam ex iis, quæ
 per epistolam nobis ultro detulerat, reuocaret, facilius
 mihi existimaui, ut ad Cosmum scriberem, eique rem
 integram reseruarem. Ad portum igitur reuersus,
 in Christianos ex instituto adiuuandos incumbo, Firad-
 nuntij porferuntur, quanto cum rei Christianæ adiutor
 Damianus, Iapomius familiaris, noster, excellenti pietatis
 virtuteque iuuenis, qui nuper Facatenlibus quoque
 ma cum omnium admiratione operam nauaræ egregiam
 in eo oppido versaretur. nec ita multo post, quædam pa-
 tribus nobis, quæ ad Cosmum mitterentur, ecce tibi repe-
 tē adestur ipsum adesse Cosmum. Primò incredibilis
 restea Co'mixetas, ac valetudo, ea difficultas itinerum
 sed ubi iam ad portum applicuit, quanto gaudio affecti
 mus, facilius est vobis existimare, quàm mihi scribere. is me
 confestim ad Regem legauit, ut cum eo rem omnino reser-
 getem. quod ego cū fecissem ablatis etiam syngraphis, Be-
 gum ipsius Cosmi iussu ad epulas in edibus nostris (id enim
 semel in anno solemne est) Regi Bungeni parandas cucu-
 ri: quo secū ille filiū hæredem regni futurum meo rogati
 cum proceribus duxit. Cūque in eo conuiuio candide

Finis
 1. ad Iap-
 1. 1. 1.

pueri nostri domestici quatuor magnâ cum omnium
 ectatione fidibus canerent, Regis filius mensa relicta
 ad æquales suos hilariter ac festiuè recepit. puer ille
 idem, ac pænè potius infans, (annum quippe agit quin-
 m) sed in quo sensus animi ac ratio longè præcurrat æ-
 em. Bungo rursus Icoxiuram reuersus, qui locus à Chri-
 anis incolitur, habetque in monte summo Crucem, quæ
 inus valde conspicitur, a Petro Barreto Nauarcho Lusi-
 no defixam, quod eodem loco tribus deinceps diebus
 b vesperam inspectante se, aliisque compluribus, sublime
 ære signum Crucis apparuisset: Cosmum sanctissimis
 e solet) occupationibus districtum offendi. Tanti ad eum
 infelitionis & Eucharistiæ causâ cōcursus vndique Chri-
 auorum fiebant, vt omnis perturbationis vitandæ causâ
 atriceni per vices ordine sibi succedere iuberentur. quo-
 am erat ita magna in Cosmum obseruantia ac veneratio,
 coram eo oculos attollere non auderent: tanta religio
 e pietas, vt in sacris mysteriis obeundis, ac præsertim in
 orpore Christi sumendo, copiam lacrymarum effunde-
 ent: ea denique animi virtus, ac probitas morum, vt bar-
 ari ipsi Christianorum vitæ admiratione sese colligerēt,
 e seuetiorem vltro disciplinam induerent. Per eos dies Fa-
 atensium Præfectus nauigium cum hominibus ferè tri-
 ginta ad Cosmum milit rogatum, vt quoniam tres è mili-
 ti bus suis in prælio sclopis icti grauiter ægrotarent, opem
 illis ferre ne grauaretur. Fecit Cosmus, vt Facatam è
 domesticis nostris adolescentem Iaponium mitteret chi-
 urgix laude præstantem, qui non modò vulnera extra-
 ctis artificiosè glandibus mira felicitate sanauit, sed et-
 iam oblatam sibi mercedis loco magnam argenti vim, stu-
 pentibus barbaris, constanti animo excelsoque repudia-
 uit. Quare commotus Præfectus, vt nos aliqua ratione re-
 muneraretur, immunitati nostræ toto suæ ditionis impe-
 rio, qua sæpe nobis iter habendum intelligebat, publicis
 diplomatis cauit.

*Signum
 crucis
 tribus
 diebus
 apparet
 in ære.*

Restat vt epistolam hanc eximix indolis adolescentuli
 commemoratione concludam: in quem cum omnia & a-
 nimi & corporis bona quasi secum ipsa cetrans natura cō-
 gesserit: tum etiam dona accessere cælestia, quæ singulare
 pueri ingeniū, memoriā, oris corporisque totius dignita-
 tē ac speciem multo admirabiliorem efficerēt. tanta enim in

*Adolæ
 sciunt
 cuiusdā
 egregia
 dona &
 salu.*

eo castitas ac sanctimonia cernitur, ut octauo quoque post confessionem ritè peractam coeleste Eucharistia et iuium non sine lacrymis ineat: tanta verò animi simplicitas & humilitas, (cùm illustri admodum loco sit arx Bûgum ad eam inuisendam ecclesiam à Gaspare missa vrbe Sacao, bona cum parèrum venia, quos puer pro expugnauerat, eò simul atque peruenit, ut scilicet Christianorum grege videretur, non modò comam funderit, quod in Iapone valde inusitatum est, verum omni delicatiore cultu ornatuque abdicato, de comendo seculo publicè disputare instituerit. Idem in parètibz reuocatus, Icoxiuram, ut inde Sacaium regaret, à Cosmo perductus est. quem aiunt ex itinere in be Firando apud uxorem Antonij viri principis ancillas, cùm se per id tempus ad sacram confessionem rarent, de pœnitentia sanè opportunè verba fecisse. quod ille Christianæ Philosophiæ partem iam antea sepe tractatam callet egregiè. Huiusmodi pueri sunt, (mihi carissimi) quorum opera faces amoris diuini Deo spirante Iaponiorum cordibus iniectum ita speramus: que ob id ipsam apud nos delectam eorum manum Societatis nostræ præceptis atque institutis imbuimus. In Socios omnes nostros per Iesum Christum obsecro, precibus impetrent, ut me vitam ponere in ipsius obsequio ac famulatu concedat. ex Iapone, octauo Kal. Nouemb.

ALOISIVS FROES SOCIETATI IESV
INDIAM ET IN EVROPAM.

E Maximis nauigationis periculis summo Dei ac Domini nostri beneficio liberati, ex ora Sinarum in Iaponeses lumes in hunc Iaponis portum deuenimus, quem Icoxiuram appellant, obuiosque habuimus in littore Christianos incolas omnes tanta ex aduentu nostra voluptate ac lætitia gestientes, ut nos humeris ipsimet suis sublimi tollere atque asportare velle viderentur. quorum ducem circiter nos ad templū vsque deduxerunt. Cosmi verò Turiani gaudium fuit ita magnum, ut collacrymaretur, sancti se vixisse iam diceret, quoniam quidem operarios sibi subsidium missos à Domino in tanta negotiorum mole, tamque opportuno tempore cerneret. Ioannem autē Ferdinandum

ndum è magnis assiduisque laboribus ita consumptū
 neque confectum offendimus, vt animam agere panē
 retur. Etenim ad domesticas quidem & quotidianas
 imi occupationes, principū etiam virorum, & Christia-
 ū tum ex aliis regionibus tum ex hoc regno vel bapti-
 di vel salutandi causa ad eum veniensium, frequentia
 ue celebritas accedebat: Ioannes autem, post sacra mis-
 Cosmo peracta, totum ferè diem & sæpe noctem par-
 rudimentis Christianæ doctrinæ vulgo tradendis, par-
 etiam proceribus Bonzijs, qui ad baptismum accede-
 t, separatim instituendis ponebat. Mihi verò baptizan-
 onus impositum est: ac nono post nostrum aduentū die
 mūm sexaginta baptismō lustrati sunt, multiq̃ue dein-
 os, ex prima nobilitate, Bartholomei regis maximè hor-
 u ac persuasionibus incitati: quorum plerique catechis-
 am sua manu continuò describebāt, quo facilius memo-
 e commendarent, eundemq̃ue domesticis traderent. sin-
 lis autem, à baptismo, sanè quàm enixè ac studiose pe-
 ntibus, Crucis sigillum è collo gestandum, itēq̃ue Ro-
 rium precandi causa dabatur.

Firandi autem simul atque Sodales ex India aduenisse
 iditum est, Antonius & vxor ipsius Elisabetha misso con-
 stim nuptio Cosmum magnopere obsecrarunt, vt quo-
 iam tres è nostris in hoc portu sacerdotes essent, vnum ex
 ad Firandensem ceterasque eius tractus ecclesias inui-
 ndas omnino mitteret. quod si per litteras ab ipso nō im-
 cerassent, duos è filiis suis ab se legatum iri, qui id ipsum
 umistrati supplices peterent. Neque ita multo pōst ab vr-
 is Ximabaræ Tono, (honoris ac præfecturæ nomen id
 st) qua in vrbe C H R I S T I A N I eo tempore plus mille
 e quingenti numerabantur, nobilis vir cum mandatis ad
 undem Cosmum est missus, vt ab eo promissa exigeret.
 romiserat enim Cosmus, simul atque supplementum ex
 India aduenisset, missurum se qui Ximabaræ commora-
 retur. Eadem erant postulata Regis quoque Bungenis,
 qua in vrbe annum iam sacra missæ facta non fuerant. Ac
 Bungum quidem, quod eius Regis gratia ad rem C H R I-
 S T I A N A M iuuandam in primis est necessaria, Baptista
 proutis pōst diebus profectus amicissimeq̃ue ab ipso Rege
 acceptus est. Antonio autem Firandensi itēq̃ue Tono Xi-
 mabarano Cosmus respondit, simul atq̃ue per occupationes

60 Bar-
 bari &
 multi ex
 prima
 nobilita-
 te baptis-
 mo lu-
 strantur.

In vrbe
 Ximaba-
 ra Chri-
 stiani
 plus
 1500.

diceret, se ipsum ad illos esse venturum. Christiani verò, quæ insulas quique Firandum oppidum incolunt, ubi scire nos piaculares orbiculos seu grana benedicta es-
 dia itémque veronicas attulisse, multi cum vniuersa fam-
 lia, nique admodum pauperes, conductis mercede nauum,
 ad huc portum traiecere. interrogati curus rei causa, al-
 ius præterea, respondebant, nisi vnius petendæ vtro-
 cæ. nam qui orbiculum optabant, octo diebus antè, su-
 plicationes ad Deum habebant, quo facilius impetrare
 atque etiam, cum sibimet ipsi diffiderent, Lusitanis
 nos deprecatoribus utebantur: eaque dona quam sibi
 ta essent, ipsis etiam lacrymis testabantur. Iam verò
 Christiani Amangutio, quinquaginta aut sexaginta leu-
 rum itinere, alij facata, alij denique aliis è regionibus
 nos huc vsque confessionis causa contenderunt. quorum
 sapè religio caritasque est admirabilis. Per idem tempus
 Bartholomeus quoque Rex ad Cosmum inuisendum
 hæc loca se contulit: quem contipud aduimus, ei que-
 ritia dedimus rosarium ex equo marino itémque gram-
 benedictum vnum auro insertum. quæ ille quanti facit,
 vel ex eo ostendit, quod vtrunque statim è ceruice suspen-
 dit. cuius aduentus magna Lusitanorum quoque grati-
 tione (namque illum omnes admodum diligunt) con-
 bratus est. Regis autem ipsius animi submissio ac peni-
 tum sacro missæ interesset potissimum elucebat. En-
 nim cum in templum quotidie mare multo ante luce-
 niret, (maximam enim noctis partem serè Iaponi) pro-
 res vigilante) non modò sacerdotem ad statam horam
 que præstolabatur, sed etiam plebem infamam aduentum
 innoueri planè verabat, viaque paratò sibi honoris cau-
 sa stragulo ad considendum utebatur: prorsus, ut quid
 vnus è populo videretur esse. Sermones verò de rebus æ-
 nis ita auidè expecebat, ut sacro quandoque peracto, an-
 reclatum à pueris de more catechismum templo nequ-
 quam excederet. idémque ut quædam sacra missæ & Eucha-
 ristia mysteria probè cognosceret, acersitum ad se eiusque
 gratia nocte Ioannem Ferdinandum summam suam cum an-

*Admira-
 bilis mo-
 phystorū
 in Deum
 caritas.*

*Regis
 Bartho-
 lomei
 pietas
 ac animi
 submissio.*

dicisset, ad Cosmum salutarum accessit, cui id honoris e-
 am habebat, ut in ædium ingressu pugionem ceteraque
 ma deponeret. Paucis diebus in his locis moratus, ad sub-
 dium fratri suo germano Rimanorum Regi ferendum,
 vi bello erat implicitus, proficisci coactus est. & quoniam
 Stuevere Iaponii principes Manibus mortuorum decem-
 talia ferè sacra, non sine magna Bonziorum præda sagi-
 taque, persolvere: Bartholomeus rex patre suo per eos dies
 adoptiuo vita functo, re cum Cosmo communicata, pro-
 requiis illis, Bonziorumque conuiuiis, toridem dierum
 pulum sex pauperum milibus præbere constituit: partim
 re sibi ipsi, quoniam impio patri non poterat, diuinam gra-
 tiam conciliaret: partim etiam, ne post Christiana sacra
 suscepta, pristina benignitatis atque clementiæ oblitus es-
 se videretur. Idem, in rebus diuinis multo plura præstare
 quam polliceri solitus, simul atque Vmbra regiam urbem
 regressus est, demortui Regis imaginem, quam odoramētis
 suffire venerariq; solebat antea, igne comburi iussit: quod
 à Bonziis ingens piaculum est habitum. cumque ex itinere
 ad oppidum Muram se contulisset, ubi erat eo tempore
 uxor ipsius Regina: multis ei rationibus persuasit, ut vnâ
 cum omni famularum comitatu baptizari decerneret. quæ
 res eo mirabilior visa est, quod ea Regem ab eodem confi-
 lio antea reuocare tentauerat. Simul etiam Rex templum
 ibidem magnificè edificare constituit, Bonziis ad eam rem
 à cœnobio quodam adeque pulsus. quapropter etiam
 Aloisium præstanti virtute virtuti, regia urbis præfecti fra-
 trem, sibi que in primis familiaritatem, ad Cosmum cum man-
 datis misit. quibus rebus ira peremptori barbari, impellente
 dæmone, Regi ipsi insidias compararunt. Capita coniura-
 tionis fuere duodecim vii urbis administrationi præpositi.
 iâ ad rem occultandam, Regemque fallendum, CHRIS-
 TIANOS fieri velle se simulant. quos tamen Rex, quasi
 eorum scelus prælagiret, diu multumque ante baptismum
 probari iussit. Et quoniam Gotondonus spurius regis de-
 portui filius, Bartholomeo in legitimi filii locum ab Rege
 ac Regina adoptato, hæreditario iure regnoque priuatus
 fuerat, Gotondonum coniurari, cum alio quodam è proce-
 ribus facinoroso homine Feribo, in societatem consilii
 assumunt. omnes denique Bartholomeum hortantur, ve
 regni possessionem cum pœpa solemni aliquando capiat, &

*Rimano-
rum Rex.*

*Sex pau-
perum mi-
libus opu-
lū præbe-
re Rex.*

*Vmbra re-
gia urbis.*

*Regina,
ut cum.*

*confi fa-
milia ba-
ptizari
decernat,
persua-
detur.*

*Regi insi-
dia com-
parantur.*

simul Regine baptismum ac ceterorum. Cosmo acerbis
 quanta maxima possit cæremonia & civium gratulatione
 concelebrat. nãque eo ipso die statutum facinus perpetu-
 re decreuerant. Sed veriti mor ne ipsorum consilia parcerent,
 re aggredi antevenerunt. Aloisium regis internuntium
 tro citroque ad Cosmum rei Christianæ causa commensum
 Feribus in itinere adortus interimit, cuius in comitatu
 Cosmus esset, diuinitus factum est: præmissio quippe ad
 gem Alexandro, Aloisium subsequi deinde ipse decrevit.
 Eadem ipsa nocte 12 viri regis adibus ubique incendium
 inferunt, ex quo Rex cum præfecto urbis Aloisij fratre, pa-
 cisque præterea comitibus, in arcem proximam con-
 giens, haud ita multo post Romanorum Regis auxilium
 gnum propè uniuersum ingenti Christianorum gaudio
 cepit, militumque Cosmo nunciatum se Icoxiuram, cum pri-
 mum posset, ad ipsum inuisendum esse venturum. Inter
 Gorgodonum & Feribum aliisque rebelles variis locis
 Romanorum obsidebat, eorumque agros ita vastabat, ut
 hoc ipso portu incendia cererentur. multi etiam seditione
 Regis imperio, capite pledebantur, quam rem ad Chris-
 tianæ religionis propagationem magni momenti fore consi-
 mus. Sed paucis mihi perstringendū videtur, quanta rati-
 one Bartholomeus Rex sese ad Christum adiunxerit. Is cha-
 ro in primis genere natus, Gorgandono patre admodum bo-
 ne (qui viuit adhuc) acerrimo & Bonziorum fautore, & Chri-
 stianæ religionis inimico; ab Rege ut dicebamus adoptatus
 est, (quem arcta affinitate contingebat) populo magistra-
 tibusque approbantibus. Aliquot deinde post annis, Cos-
 mus cum Icoxiuram se consulisset, Rex ad eum saluta-
 dū ineunte quadragesima venit, quem antea nunquā vide-
 rat. Ad ipsum verò postridie Cosmus Lusitanis nonnullis
 comitantibus, qui in hoc portu hibernabant, honoris causa
 adiit, eumque in ædes nostras in posterū diem ad prandium
 inuitauit. A prandio Cosmus partim suo ipse sermone, par-
 tim Ioannis Ferdinandi, qui bene Iaponice nouit, opera,
 cum alia multa Regem de rebus diuinis edocuit, tum de a-
 nimorum æternitate, infirmitate; & errore illorum, qui nihil esse
 omnino præter materiam primam opinarentur. habita est hæc
 disputatio in sacello quodam optime ornatissimo, proposita
 MARIÆ virginis sacratissimæ imagine, cum filiolo Iesu,
 cuius ille tabulæ cum cæcæ aspectu mirificè gauderet.

*Seditio si-
 mulian-
 tur, & in
 regnum
 Rex ressi-
 tuitur.*

*Quarta
 tione Bar-
 tholome-
 Rex sese
 ad Chri-
 stum ad-
 iunxit.*

et stupebat in primis, quòd quaecumque se in partē ver-
 ex, defixos in ipsum oculos puer Iesus habere videretur.
 que ille quidem omnia quæ dicebantur clarè percepit.
 digressu autem Cosmus ventilabrum aureum Regi do-
 nit, cruce præfixum eum clavis tribus, & nomine I E S U
 ganter sanè descripto. quod ventilabrum Gaspar Vilela
 vrbe Meaco miserat. cuius argumenti litterarumq; no-
 te permotus Rex, ut ea omnia per otium cognosceret,
 Iesus ad nos cum magno comitatu se contulit, ceterisque
 atrio relictis, vno Aloisio secum adhibito, templum in-
 editur, ibique rursus de sacris fidei Christianæ dogmati-
 is, deque sanctissimi nominis Iesu crucisque mysteriis at-
 que virtutibus, Regis ipsius rogatu, Ioannes admodum fu-
 copioseque disseruit. è quibus multa Rex sua ipse manu
 commentarium retulit. ex eo die, aureæ crucis sigillo
 unctus, quod signum de Cosmi sententia gestabat assidue,
 identidem Iesu Christo commendans, crebrisque Cosmi
 hortationibus incitatus, denique nomē Christo Domi-
 nare constituit. Nocte igitur domum ad nos cum stu-
 miliaribus venit, piis de religionē sermonibus ad inse-
 quētem usque lucem aures præbet, quibus Cosmi iudiciò
 in sacris institutis, sacro baptismo ab eodē Iustratus est,
 anibus in modum precantis magna cū submissionis pie-
 tatisque significatione cōiunctis, comitum suorum ex præ-
 pria nobilitate cōsona circumdatus, qui pariter eius con-
 stantia monitisque adducti in eandem baptismi volun-
 tatem vehementer incubuerant. Xumitanda appellabatur
 pæga: ex eo tempore. Bartholomeus nouo nomine vocita-
 us est. Inde ad bellū discessit, Cosmum obtestans, ut pro
 sua suorumque salute ac felici vxoris partu Dominum pre-
 cetur. Porro in itinere Maristensis delubrum, quod Deū
 si militari præpositum Iaponii magno cultu ceremoniis
 reuerantur, iniecto igne consumpsit. eodemque loco
 ignum Crucis erexit, quod ipse & vniuersus ipsius comi-
 tatus supplices adorant. In castra verò simul, atque per-
 gentum est, misit qui toto regno Deorum sana combure-
 rent. Ex ipsis verò lucis materiam, cædram gratis ad naues
 arandas ac reficiendas Lusitanis attribuit. Quin etiam in
 castris, quicquid à bellicis occupationibus otii superest, id
 eum nocte dieque in militibus ad Christianam pietatem
 informandis infumit, quos paulatim ad nos, quo res minùs

*Maristensis
 delu-
 brū Rex
 igne con-
 sumit.*

*Insignia
Regis.*

inuidiosa apud ethnicos ac Bonzios sit, baptismi causa mittit. Eiusdem in bello insignia sunt nomina IESV et clavis tribus in humerali depictum, crux è collo dependens, granumque benedictum in balthreo. Denique rei Christianæ studio incensus est, ut neminem iura huius fines habitare patiatur, quin concionibus licet intersit, Christianos verò contra omnium, etiam patrum gaudoni iniurias ac vim tuetur egregiè. Et quoniam est splendore atque autoritate conspicuus, magnopere dixi, fore speramus rebus pacatis, ut Evangelium ipsorum ore Dominus longè latèque disseminet. Vos ego atque etiam oro, ut sacrosancta sacrificia vestra, pro suffragationes mihi deesse ne patiamini. Icoxiura, 28. Decemb. 1563.

ALOISIVS ALMEIDA SOCIETATIS
IESV IN INDIAM.

EXponam his litteris, fratres mihi carissimi, quæ ratione Romanum in regnum vrbeinque Ximabimuper inducta Christiana religio fuerit. Ac per quidem hic seu emporium Icoxiuræ, quod commutatum nomine Mariæ Virginis adiutricis vocatur, compluribus facata, Firando, Meaco, aliisque ex oppidis huc ad Christianæ doctrinæ causam conuigrantibus, ita frequenter habitari ceptum est, ut ecclesiam hanc regionis huiusmodi caput aliquando fore speremus. Bartholomeo et rege vnâ cum ipso flore nobilitatis haud ita pridem delinam numerum aggregato. Eius autem frater Bartholomei montis precibusque sapius excitatus, ut à Iaponi superstitionis erroribus ad rectam veritatis Evangelicam se traduci pateretur, à Cosmo magnopere petens, aliquem ad se instituendum in castra (bellum enim peremptus gerebat) omnino mitteret. Missus ego sum, benignè ab eo acceptus, nocturno tempore, quod à negotiis magis erat vacuum, de rebus diuinis ad Regem diu multumque dixi, quod ipsum deinde per alias occasiones alibi cum ipsius rogatu fecissem, iis sermonibus admodum delectatus permotusque Rex, certis de causis Christiana sacramenta in præsentia suscipere supersegit, sed duas mihi dedit epistolas, alteram ad Cosmum, cui postulatam per litteras

tras faciebat Evangelii toto suo regno libere promul-
 li, alteram ad iacolas oppidi maritimi Cocinoci, in qua
 scriptum, ut ad audiendum Evangelium ad me conue-
 nirent. ad quos me qui perduceret unum ex amicis ac fa-
 liaribus mihi comitem dedit: quo sanè breui perueni-
 is, hospitioque excepti ab urbis Præfecto, verbum Da-
 leminare instituimus. Nec sanè frustra. erenim baptiza-
 unt quinquaginta supra ducentos, in quibus fuit cum
 ore ac liberis ipse, ad quem diuerteramus, urbis præfe-
 is. Deinde cum in ædes regias in primis instructas loci
 iestate deterriti timidiùs incolæ ad nos & ipsi venirent,
 filios mitterent, veriti, ne ab iis ædium ornatus & cata-
 omara fœdarentur: ubi id animaduerti, egi cum Præfecto
 aliis quibus, populi docendi causa, comparandis. ille mi-
 sanè liberaliter omnium, quotquot essent in oppido, de-
 optionem. delectum est ædificium quoddam peram-
 um, sed magna ex parte dirutum, secus aream, quæ vobis
 ex templo ædificando attribuerat. Operæ centum ad rui-
 is instaurandas, ædémque sacram exstruendam, Præfecti
 operio ex censu civium exhibere, opus utrumque celeriter
 soluerunt. Tumverò liberius ad Christianæ doctrinæ ru-
 imenta sacræque conciones pueri senesque sese confer-
 e: è quibus deinceps non ita multo temporis spatio ven-
 um & septuaginta baptismo lustrati sunt. designatum est
 riam Christianis humandis prope ædem sacram cruce de-
 ira peramplum soli spatium, quod primum illati sunt in-
 antes duò tertium circiter annum agentes, quos Domi-
 nus pro salute harum gêrium deprecatores in cœlum ascen-
 dit. Secuta deinde est in Bartholomeum regem exiuratio,
 bellicique tumultus, quibus tamen oppidani commoti,
 itque a Bonziorum fautoribus potentibus viris ad Chri-
 stianam religionem deferendam sollicitati sunt, Cruce etiâ
 ipsa contumeliosè diffracta: ipsi tamen in fide fortiter per-
 stiterunt. quod egomet deinde ex eorum sermonibus cla-
 re perspeti, cum ad eum portum per id tempus navi acces-
 silem. cū enim, ab hostibus Christianæ religionis urbe oc-
 cupata, publico edicto nos intrmittere vetarentur, ad sta-
 tionem nostram sera admodum nocte parato navigio fre-
 quentes venerunt, se diligenter excusantes, quod nos
 excipere hospitio sibi per adversarios non liceret, pietatem
 tamen suam etque constantiam verbis testator huiusmodi
 Christiana

Præfectus
 urbis Co-
 cinoci cū
 250. bap-
 tizavit.

*Noophy-
sora con-
stantia.* Christiana religione deserta, quam porro sectabimur? i
difficultatibus nostris atque periculis ad quem confugi-
mus? an ad lignea siue lapidea simulachra, quæ hucusque
coluimus? quis insitam vniuersi Dei caritatem ex animis no-
stris eueller? Quibus ego verbis maiorem in modum in-
creatus, eosque vicissim, ut porui, consolatus, ad Cosmum
ceterosque socios Iocursum ex eo loco profectus sum, quod
se cum Christianis, ad hostium furorem vitandum, in co-
rariam receperant. verum sedatis iam maxima ex parte
multibus, & Bartholomeo, qui in arcem quandam ex-
cendio regie vrbis cum paucis vix viuis euaserat, in regni
restituto, metus hosce omnes iuuante Domino propensa
sublatum iri confidimus. sed de his hætenus.

*Regulum
Ximaba-
ranus.*

Venio ad res Ximabaranas: quam ego in urbem ab ipso
Tono seu Regulo accersitus, Cosmo iubente, me comitatus,
benignèque exceptus, & in optimo totius vrbis domicilio
sum collocatus. Postridie me Rex inuitat ad cenam. Ace-
na familiares suos atque domesticos in cenaculum com-
cat. Hic ego bene longam de Christiana religione dispu-
tionem instituo. illi verò multa ac varia me interrogant
quibus ego dum ad singula respondeo, noctis magna pars
abiit. Mane cum illuxisset, Tonus rogatu meo populum
omnibus Christianæ capessendæ religionis fecit publi-
cæ potestatem: ex eo tempore ter quotidie concionari cepi-
mus, matutinis primè vrbis, tum pomeridianis, postremo
vespertinis, tanta hominum vè confluente, ut non domus
solum, sed etiam via auditoribus oppleretur. Secundum hæc
rei Christianæ cursum more suo aduersarius non semel in-
pedire conatus est. Triavisiuntur Ximabaræ cœnobiaz Bo-
ziorum, qui cum aliis de causis plurimum possunt, cum quibus
principes ciuitatis amicitia contingunt. Eius ordinis bo-
norum fallacias atque superstitiones quod palam con-
gruunt, : populum quem ab ea secta ad Christum omni opor-
titudine traducimus, capitali nos ubique ferè odio prosequuntur.
Ximabaræ autem, summi atque ita propensam in nos popu-
li voluntatem intelligunt, inimicitias, quas antea interfecti
exercebant, communi metu suadente depositis: calumnias
fictisque criminibus nos oppugnare constituunt. Ad Toni
adeunt, mirantes cur in suis terris tam improbum genus
hominum versari patiatur. Anthropophagos esse nos, & quo-
sunque Christiana sacra inferamus, eodem continuo deb-

*Bōziōrū
calūnia
& sceleris*

excidiumque importare. Si nobis in vrbe habitatio de-
 er, Lusitanos ipsos illi imperium erepturos: Ad hæc, ple-
 em incitare conatur, partim vt nos ex vrbe pellendos vnà
 ce abs Tono deposcat, partim etiam vt nos publicè con-
 tibus maledictisque proscindat. Eam rem vbi parum pro-
 ducere animaduertunt, consilium etiam audacius capiunt.
 um ego in ædibus nostris de re Christiana ad populum
 aximè dissero, facta manu quidam è Bonziis de commu-
 i ceterorum sententia in eedes nostras irrumpit, positamq;
 i Crucem effringit. Sanè indigna visa res est, valdèq; om-
 es, sed hospes præcipuè noster, eo factò commoti. Itaque
 ihil propius factum est, quàm vt eum interficerent. Bonzii
 utem furore elati scelus scelere cumulant. Mos est neo-
 hytorum, susceptam à se Christianam religionem cruce in
 harta depicta, atque in ædium foribus collocata, publicè
 rofiteri. id illi sibi non modò apud Deum salutare, sed etià
 pud homines gloriosum existimant. Hæc omnia insignia
 Bonzii postridie, primoribus vrbis pro affinitate fauenti-
 bus, discerpere ac lacerare decernunt. Quod vbi Tonus
 esciuit, Christianis confestim totam rem iussit renuntiare,
 osque hortatus est, vt tumultus vitandi causa, eam initia-
 m æquo animo ferre ne grauarentur: se ipsum in Bon-
 ios vtique animaduersurum, sed tempore. Quorum amè-
 tia ac furor eo vsque processit, vt quicumque ad nos audien-
 dos venirent, eos vsu etiam fontis arceret in proximo siti,
 ad quem plurimi aquationis causa ventitabant. proflus vt
 nobis, eius molestiæ vitandæ causa, in aliam vrbis partem
 migrare necesse fuerit.

*Mos neo-
 phytorum.*

Iam verò illa quoque res accidit, non minùs euentu felix
 ac læta, quàm initio tristis ac turbulenta. Adolescentes duò
 ad nos audiendos rei nouitate inuitati ex oppidò finitimo
 venerant. dumque in ædibus nostris morantur, in familiari
 & iuuenili colloquio (vt sit) vnus eorum alterius procaci
 interrogatione lacessitus, stricto mucrone in socium præ-
 ceptis iracundia ferebatur: cum illum ex iis qui aderant Ia-
 ponii quidam (aderant autem ferè centum) vñ atreptum re-
 tinent, ei que de manibus sicam extorquent: quo ille facto
 ira iratus inde discessit, vt aut eam vlcisci iniuriam, aut
 mortem sibi met inferre, Japonico more, decerneret. Acces-
 sit ad extimulandum iuuenis animum, satis iam per se in-
 tiratum, patris quoque denuntiatio vehemens, ac suum in

conspectum veniret omnino, nisi prius ab ædium pen-
 pue domino, apud quem res illa contigerat, dolens per-
 exegisset sui. igitur adolescens, amicis affinisque con-
 vim comparat: quod ubi Ximabaram allatum est, Chris-
 nos omnes magnopere conturbauit, me verò pontifex
 verentem, ne si ad manus ventum esset, (quæ res nos
 multorum eade erat futura) tum verò Bōzii ciuibz
 cupiebant planè persuaderent, nos rixarum ac seditionum
 vbiq; terrarum autores esse perpetuos. Iamq; se, qu-
 quam in magno omnium incrore, oppidani ad la-
 (sic enim appellabatur) hospitis nostri defensionem in-
 xerant, aduentabātque armatum agmen aduersariorum,
 cū iuuenis ille dux agminis repentē præter omni-
 spem gentisque consuetudinem exterritus substitit, sui
 dignitati sue, satis parentis imperio factum existimans,
 vacuam nobilis cuiusdam viri domum ingressus in sub-
 bano positam, resistente nemine, pugionem inde vincto
 abstulisset, atq; ita (vt fecit) in patriā reuertisset. Id a
 Christianis vbi rescriptum est, tanta voluptate lætitiāque peti-
 sunt, vt ab ipso noctis crepusculo, quamquam eos domus
 dimittente me, nihilo minùs gratias Deo cuncti simul
 gentes, factumque inuicem gratulabundi narrantes, ad-
 sequentem lucem vsque perstitierint. Nec tamē inter hæc
 aliasque difficultates, & Bonziorum insectationes, Domini
 Deo fauente, cessatum est. nam præter quodidianas cō-
 nes & catechismum, baptismi celebres variis temporibus
 complures habitū sunt. Ac primū quinquaginta barbari
 nomē Domino dedere. deinde rursus circiter septuaginta
 tertio denique baptismo, candidati trecentum numerati
 sunt, è quibus baptizauimus duntaxat eos, quos satis pro-
 bē institutos Christianis præceptis inuenimus. ceteri, qui
 minùs adhuc idonei videbātur, in aliud tēpus reiecti. Chri-
 stianorū primitias libauit Dominus in hoc itē oppido, scilicet
 videlicet trimos aut quadrimos infantes: quorum qui pri-
 mus excessit è vita, Christianæ fidei veritatem illustri suū
 testimonio comprobauit. Cū enim iam ageret animam,
 sublatis ad sydera manibus, Tem iangate maio, id est, con-
 festim (inquit) in cælum migrabo. Cuius rei miraculo oco-
 phyri magnopere cōfirmati sunt. Ipse autē Regulus tamet-
 nec dum Christianus est, & certis de causis in aliud tempus
 Bonziorum scelus ac maleficia debitis vindicare supplicis

*Tota no-
 strā in a-
 gēdis Deo
 gratias
 persistit.
 Chris-
 tianis.
 Celebres
 alios
 baptis-
 mus*

ulit: suam tamen erga nos beneuolentiam, & Christianae religionis vel tuendae vel amplificandae studium, pluribus rebus ostendit. primum enim nobis honoris causa familiariter saepe conueniendis nomen nostrum apud Ximabanos in admiratione & in gratia posuit. deinde arcem a plebo aedificando optimam, materiamque suo sumptu uectâ, operasque ducentas nobis attribuit ad arcis ruinæ quondam solo, quæ arx quondam illa ipsa in area fuerat. templi uero ipsius apparatus & cultû familias septuaginta in ea uicinitate habitantes certum vectigal pendere fecit, exturbationis poena proposita, nisi in officio persistissent. Idem, quod Christiani ad templum estu maris accedentes egre admodum ueniebant, ingenti ponte ad ipsius tem-
 .ualuas usque; perducto, facile iis tutumque aditum præ-
 .xit. Auctus uero filiola, (quâ nos, quod clarissimo gene-
 .orta est, magno Christianæ rei adiumento futuram ali-
 .iando (speramus) eam nobis tradidit baptizandam, quod
 .cimus, & nomine Christiano Mariam appellauimus, ut
 .m uidelicet nomen ipsum ad omnem uirtutem ac sancti-
 .oniam inticaret.

*Resultat
 ga Chri-
 stianâ re-
 ligionem
 studium.*

Hæc ferè in oppidis Cocinoco & Ximabara gesta sunt: nam ego utramque ecclesiam per id tempus saepe reuisi, & teri Damianum alteri Paulum, comites ac familiares no-
 .ros, interim dum ego abessem præposui. Vos etiam atque
 .iam obsecro fratres, ut pro hac uniuersa Iaponica uinea
 .omino Deo nostro quàm diligentissimè supplicetis.
 .x portu Maris uirginis adiutricis, 3. Kal. Decem-
 .ris, 1563.

ALOISIIVS FRÆS SOCIETAS TI IESV IN INDIAM.

ANno proximo, Icoxiuæ uico ab hostibus concre-
 .mato & exciso, Cosmus Turrianus cum Aloisio Al-
 .meida & Iacobo Consaluo officii causa conquisitus
 .Christiano quodam nobili uico, Tacuxim oppidum Regis
 .lungenfis æger naui deductus est. Ego autem ab Antonio
 .firandensi uiro principe accersitus, Cosmi iussu Tacaxu-
 .nam condendi febris frigoribusque vexatus, quæ me qua-
 .uor menses malè habuerunt. Eodem uenit post mensem

*Tacuxim
 oppidum*

Ioan-

*De orandi causa
surgunt
Christiani.
Cereang-
ni colo-
ritu ima-
gines.*

Ioannes quoque Ferdinandus. Insulani sunt numero
centi circiter & quinquaginta, omnes Christiani, quor-
um quibus licet, aduenienti mihi nauigiolis obuiam proce-
deret ceteris in littore praestolantibus, quorum omnium qua-
sit pietas atque religio, ex eo facile iudicabis, quod
nocte ad Dominum deprecandum, Christiane passionis
cum reputandam, surgere e lectulo consueuerunt. Quo-
tiam primis tenebris multi cum se in preces fuderant,
mediam usque noctem in ea cogitatione suimet pen-
ti persistunt. Pyxidiculam ego cerearum agni coelestis
ginum, quas Romae summus Pontifex consecrauerat,
nostris attuleram ex India. id ubi rescivit Christiana
dam antus Facatenfis, multis precibus unam mihi
extorsit. Eius rei fama statim hoc toto tractu percre-
itaque ad me quotidie & Firando & aliis ex locis
veniebant virorum feminarumque plenissima, e rebus
illis amoris (sic enim appellant) aliquid a nobis efflag-
rium, negari non poterat. itaque totum eius cere con-
tionisque mysterium exponebat Ioannes, deinde in eos
distribuebatur. & sane ceram in particulas ita minutas
coacti sumus, ut Christianis mille quingentis ac tri-
sufficerent. quas pro suis quisque copiis vel argenteas
vel aenea, vel stannea, vel ex aurichalco includebant,
tera parte nomine I s v spinea corona circumdato, tri-
tera tribus ad imam crucem clavis incis. Templam
ipsum, quod Firando aliisque ex insulis confluentem
nos multitudinem non caperet, per eos dies amplific-
& sacrario atque aedificiis ad hyemem traducendam or-
tum est. opere absoluto, dum Iaponius quidam apud
ceram in candelarum usum ad ignem liquat, arida pol-
rum materia, e quibus parietes erant constructi, flammam
ita avidè arripuit, non modò ut hospitium nostrum, sed
que sacram, sed etiam quindecim ferè vicina Christiano-
recta comprehenderit atque consumpserit. quorum
mihi aequitas animi ac patientia visa est admirabilis, cum
incensis domibus domesticisque instrumento, in publicam
se coacti proripere, tempestate perfrigida, cum e coele-
densa nix caderet, unam cum conjugibus liberisque, qui
nonnullis eorum erant septeni octonive, nostram ta-
men vicem magis quam suam ipsorum dolerent. Ex
clade sacrorum apparatus Dei beneficio creptus est, &
aliquid

quid ē supellestili vestibusque, quas nos omnes egentibus Christianis ijs, quorum domus arserant, miseratione commoti diuissimus. Ioannis verò Ferdinandi commentarius, multis iam annis elaboratus, in quem ille sacras conones & catechismi explicationem Iaponico sermone ulebat, sanè quàm incommodè periit. Ego interea cum rotus decumberem, ex eo periculo me ad quendam Christianum recepi, ibique in summa egestate storea mihi pro agulo fuit, lignum pro ceruicali: eo statim magna utriusque sexus hominum ac puerorum turba confluit, incommoda nostra & calamitatem lacrymis prosequentiū: moros parentes lugere dixisses, atque, ut est gens ad omnem calamitatem ac misericordiam prona, quanquam in summis rei familiaris angustiis, alij ad me contegendum procijs vestimentis exuere sese; alij in cibum duas tresve coecas, alij virides cepas, alij denique silvestre allium afferre. Aliquot etiam Firandenses & Facatenses Christiani, qui eam insulam anno priore Icoxiura migrauerant, coacta obis cibaria septem octoue dies ē suis domibus misericordius incommodi nuncio Firandum vicināsque in insulas perlato, confestim ad nos subleuandos Christiani cum faris, paleis, funibus, arundinibus aduolarunt: quorum opera cum ædes nostræ, templumque, tum etiam incensa Christianorum tecta magno omnium gaudio ac voluptate effecta sunt.

*Christi
horum
caritas*

Sub idem tempus ecce noua calamitas. Aduectum ex India pretiosum ornatum sacrorum una cum aureo textili, & simul vitrea vasa donanda principibus, Firandum Cosinus, ut ibi videlicet ab incendiis tutiora essent, ad Christianum amicum custodienda transmiserat. Hic dum ludos quosdam profanos ipse cinerum die agunt barbari, unus ex ijs temere arreptum ignem in ædificium coniicit, qui vento adiuuante, adeo vehemens ac sauum excitauit incendium, ut bonam urbis partem cum ædibus Antonij dynastæ, & Christiani eius qui nostra seruabat, momento pæne temporis hauserit. quæ res magnam mihi præcipue, febri, tali anni tempore, laboranti, patientiæ materiam præbuit; quod in eas ego quoque sarcinas, Diui Thomæ partes, quæ appellantur, itemque nonnulla valetudinis aduersæ remedia, quibus admodum inops est hæc terra, coniecit. Inde, paucis interiectis diebus, vigilias agere sumus co-

ad latrocinium & hostium metu, quibus parum non timendi regnum infestum est: paratisque nauigiis, quibus aliò, si res ferret, auerteretur sacra vells & instrumentum, nos cum Christianis in editum locum munitumque recepimus. Sed bellumultus ille Deo fauente sublatu8 est. Et quoniam Iaponica linguæ ignoratio sem Christianam magnopere distinet, erepto ex assiduis occupationibus tempore, sciendum sibi frater noster Ferdinandus existimauit, ut & Iaponico sermone grammatica præcepta conscriberet. & duplex etiam Lexicon addidit: in altero Iaponicas voces, in altero Lusitanicas alphabeti ordine cum sua cuiusque significatione prætexens. Sexto vel septimo mense, haudumē idcirco intermissis concionibus, ceterisque muneribus, eam lucubrationem absoluit, in primis utique necessariam Iaponiis excolendis.

In feriis natalibus atque paschalibus incolarum sancta de oratio. Nocte natali sub vesperam ientaculo exemptos bitatiam in templo diuisimus. Ibi alternantibus choris ceteros ex veteri testamento locos, sacrasque prophetarum prædicationes temporis accommodatas versu Iaponico decantauit. Deinde solemnia missarum sacra peracta sunt. Dominica in palmis cum sacrum fieret, passione Domini per vices, ut sit, recitanda, tanta populi comploratio orta est, ut vix luter pronuntiandum nos mutuo exaudire possemus. Iam sexta feria, quæ proximè consecuta est, complures tum firando, tum ex finitimis pagis Christiani ad verberationem cum flagris ac tunicis confluxere, quod firandi cohuentus huiusmodi ab Rege prohibentur. nec sumentibus eo die procellis atque imbribus deterenti sunt, quo multus atriter sese cadentes, sanguinemque mitteret, per multos passus agmine composito incederent. quod ipsum separatim mulieres quoque Christi amore incensa fecerunt, idque summa cum religione & sanctimonia. Porro aquam sabbato sancto benedictam, magno studio ac de ad morbos pellendos partim apud se religiose assuandam sumpserunt, partim etiam firandum, ceteraque in insulas, atque oppida Christianis dono mittendam. Paschali verò die dominico ad summam gratulationem species tantum & populus magnifica defuit. cetera sanè egregium duntaxat pallium erat nobis, quo eodè pro vmbellæ supplicatione vsi sumus. sub ea gestabam ego sacratissimum

atq; Christi corpus in calice. lineatus præbat Ferdinādus co-
na rosea redimitus, & quanquā macie ita cōfectus, vt vi-
erere vestigiis possit videretur, valde tamē iucundē cane-
at. Dic nobis Maria, quid vidisti in via? Cui respōdebat ex
altera parte Iaponius quidā senex, trullā bacillo pulsans,
ec edim vlla in his locis organa musica sunt. Eo die cibū
pud nos cūcti sumpsere, quod festis ferme celebrioribus
actirāt, præsertim verò die visitationi Marię virginis sacro,
uē diē præcipuo cultu atq; honore exigunt Misericordię
odalitia, cōuiuij curatorib⁹ in qualibet ecclesia cōstitutis.

Ipsis hebdomadæ sacro sanctæ diebus Firandi res acci-
lit ad prouidentiam Domini iustitiāque declarandā ad-
nodum illustris. Princeps Bonziorum erat in vrbe quidam
iassimandaque nomine, regni totius huiusce tanquam Ar-
chiepiscopus, capitalis Christianæ religionis inimicus, cu-
tus scelere antea & cruce præcisa & Gaspar Vilela cum re-
liquis omnibus è Societate nostra Firando pulsi exclusiq;
fuerant, quam rem Antonius dynasta grauissimē tulerat,
res tamen vindicauerat, eo quòd Bonzius principum as-
sinatibus admodum potens esset. Is igitur ab eodem An-
tonio, qui regij exercitus Imperator vnā cum Rege eo tē-
pore militabat, per interpretem petiit fundum quandam
continendam prædiis delubrorum suorum. Id cum An-
tonius apertē negasset, accensus ira misit continuò Bon-
zium primū, qui Antonij villas, deinde sex circiter Chri-
stianorum Antonij populatum domos incenderent. E-
nimvero cum Antonius rei atrocitate commotus Regem
adit, Bonzij improbitatem diutius ait tolerari non posse
nisi in ipsum Rex animaduertat, sese confestim rei milita-
ris cura deposita, ad vlciscendam eam iniuriam profectu-
rum. cui Rex quanquam inuitus ac moriens, tamen quòd
Antonij viri nobilissimi, & secundū se opulentissimi
opera plurimum indigeret, respondit se totam rem i.
psius arbitrio planē permittere. Tum recordatus iniu-
riarum nostrarum postulauit Antonius, vt Bonzium eo
dignitatis gradu deiectum Firandensis regni finibus in-
perpetuū exterminaret: & ne qua spes reditus ei relinque-
retur, agros illius ac bona alijs possidenda assignaret. Quo
statim facto: & Christiani molesto grauique aduersario li-
berati, & Bonzii dedecus ingens ac dolor intus est.

Decem menses Tacaxumæ fuimus: quo temporis spa-

*Titula
90. annos
nata ad
Christū
perduci-
tur.*

350
EPISTOLÆ. LXXV. N.
tio vicinas insulas, quæ in Antonij ditione sunt, bis Fer-
nandus innisit. nec sanè frustra. nā & Christiani, ipsius ad-
uentu mirum in modum recreati, & barbari multi ad omni-
Christi perducti sunt. in ijs verula quædam annum æge-
circiter nonagesimum, mulier honorata, multisque ali-
tatibus pollens. Hæc æternæ beatitudinis gratia, multala-
ponis delubra superstitionis peregrinationibus circums-
tat, habebatque papyraceam tunicam, quæ descriptam &
midæ vitam continebat, quam illi cum aliis diplomatis
& indulgentiis (ecclesiasticos enim ritus dæmon effugit
Bonij pretio ingenti vendiderant, polliciti, si eo amictu
supremo die suo efferretur, omnibus noxis soluta, recta
beatas Amidæ sedes procul dubio peruenturam. & præ-
quendam eius propinquum Ioannes inuiserat, cuius domi
casu ipsa quoque tū aderat. Eam igitur Ioannes accer-
bet, si pauca de redemptore generis humani de quæ altera
vita cognoscere cupiat. audituram se respondit mulier. ve-
rū enim eoimvero falli, si quis idcirco se Christianam futuram
existimet. Sed ubi Dæmonis malitiam, fraudes Amidæ, cui
illa tantopere fideret, Evangelicam denique veritatē Io-
nes aperuit: ut Iaponica ingenia facilè rationibus cedunt,
eius orationem mulier ita approbauit, ut lacrymis oborti
baptismum continuò peteret. quid multa? Solemnes præ-
tiones edidicit, chartaceam illam tunicam, aliâque Bô-
rum scripta quæ diximus, ad Ioannem attulit comburen-
da, sibi posthac sacrum fore nihil aut religiosum affirmat,
præter nomen I x s v. ac deinde baptizata, tantam animi
pietatem atque ardorem ostendit, ut cum vniuersos Chri-
stianos, tum eos præsertim, qui eā antea non erant, ingre-
ti gaudio affecerit: quam metuebant prius, nunc autē me-
tu duplicatum in amorem conuerso, maximè diligunt: &
mirantur quæ prius vix præ imbecillitate corporis stare
posset, eam nunc quotidie templum petentem, Angelicæ
que salutationem trecenties recitantem, & singulis nocti-
bus bis orandi causa è cubili surgentem. Eadem postea ad
me Tacaxumam cum aliis Christianis naui contendit, ut
rei diuinæ interesset, & granum aliquod benedictum, &
cæræ, quam diximus, consecratæ particulam à nobis ex-
posceret.

His rebus aliisque peractis, quas ego breuitatis causa
prætereo, Ferdinandus ad me reuertit. Et quoniam Fina-
denſes

Res Christiani magno nostri desiderio tenebantur; mi-
 norem per Regem à Christiana religione, contrà quàm
 ratio simulauerat, alienum, in ea vrbe rem diuinam facere
 non licebat: supplicationibus habitis, & re cum Antonio
 communicata, omnino visum est faciendum, vt Ferdinan-
 dus saltem eò sese conferret, vbi ille dum fideles in officio
 continet, labantes in fide confirmat, barbarosque præceptis
 christianis instruit: interea naues Lusitanorū duæ in hanc
 partem à Sinis delatae, quarum magistri cum iniussu meo Fi-
 nadi portum inuehi nollent, Rex ratione lucri coactus
 eam alioqui, secus ac primis aduentus nostri in Iaponem
 nostris, simulauerat, & nobis & Christiano insensus est no-
 minis) se mihi per quendam è suis familiaribus excusauit,
 quod bellicis districtus negotiis nondum mihi salutē nu-
 tri iussisset, & simul magnopere petiit à me, vt Lusitanos
 his aditu ne prohiberem: se primo quoque tempore de
 ea quoque introductione cum nauarchis acturum. Illi
 itur, permittente me, descendunt, & promissa ab Rege se-
 cus exigunt, templum ære suo se exadificaturos recipiunt.
 ex tergiuersando rem extrahere, nosque iam apertè fru-
 strari, cum eo ipso tempore oneraria, cui à sancta cruce est
 nomen, aduenit. sanè opportunè. nam & sacerdotes è So-
 cietate tres, Melchiorum Ficaredu, Balthasarem Acofta,
 Ioannem Cabralium, summa cum animi nostri volup-
 tas ac lætitia nec opinantibus nobis aduenit: & occasionem
 primam præbuit Regis ab ea perfidia reuocandi. Hanc e-
 o nauem actuario quæsitam reperi in ipso cursu velis ad-
 uec inflatis, & Petro quidem Almeida Nauarcho pro ex-
 cellenti eius probitate, & in Societatem nostram obseruā-
 tia, facile persuasum est, vt vela submitteret statim, ibidē-
 que subsisteret: mercatores autem siue navigationis nau-
 ea radioque, siue alia quauis de causa, nullis rationibus
 se sententia deduci potuere. quominus scaphis oppidū pe-
 erent, & mercimonia exponerent. magno illis ea descēso
 tetit: namque à furibus igne apothecis eorum iniecto, ma-
 gna mercium parte vel flamma ventoque sæuiente cōsum-
 pta, vel etiam ab ipsis furibus inter eam trepidationē abla-
 ta, aureorum circiter duodecim millium damnum fecere.
 Interea Petrus Almeida, qui iactis anchoris, ab oppido sex
 millia passuum stabat, rogatu meo Regi apertè denuntiat,
 se nisi nobis restitutus nequaquā appulsurum. Rex autem
 dicrum

dierum aliquot mora interposita, ad extremum ~~inter-~~
 pe si rem diutius distulisset, magna rerum suarum ~~in-~~
 pauarchis alios portus peteret, nobis & urbem ~~in-~~
 & sacraedis exstiuenda potestatem fecit. Descendimus
 vobis ad litus die natali D. Bartholomei Apostoli, gen-
 latio ingens & a nautis Lusitanis significata est, & ab
 colis Christianis, cum se præter spem voris compotes
 viderent. Nos cum nauarchis & magno præterea com-
 equæ, em adiuvimus, eique gratias egimus. accepimus
 frigide, quod dedit accepimus, inde Antonio eiusque
 salutata, ad instaurationem templi continuo ~~an-~~
 adiecit, ex onerariis Lusitanorum tribus, pecunia
 dificationem corrogata, opus celestiter ad culmen per-
 ctum est. Itaque in eo templo natalem diem Mariæ
 egimus Balthasare sacrificante, & magno omni-
 dio concionante. Tanto autem studio a nobis de hac
 denti conimoratione multis de causis laboratum est. In-
 mùm quod ita mandavit Antonius Quadrius, deinceps
 Christiani incolæ summa virtute ac religione homines
 ferantur: tum ut iacta a nobis in animis puerorum, qui
 præstanti sunt indole, semina Christianæ doctrinæ
 bonam frugem nostra opera perducantur. postremo Li-
 tanorum etiam gratia, qui ad hoc emporium libenter
 comitant, ad merces distrahendas ac diuendendas oppor-
 tunissimum. Dum hæc ad Firandum geruntur, cognita
 est Columnæ Turrianæ Bungenis regis hortatu
 auxilio ad oppidum Kimanæ regni Cocinocum peruen-
 se, eamque ecclesiam, quam hostes affixerant, eiusdem
 gis ope ac beneficio restitutam. Eo Melchior Ficaredus
 mandatis ac litteris, quas afferebat ex India, ad Cosmam
 profectus est. Nec ita multo post Cosmus ad nos scripsit,
 ut ad se ego & Balthasar Acosta veniremus, Cabralio &
 Ferdinando Firandi relictis. quæ prima nauigandi facultas
 fuerit, proficiscemur. atque ego me, nisi per mea steterit pe-
 cata, Meacum ad Gasparem Vilelam missum ire confido.
 nā nostrorum hominū sublidium aliquod nō ipse modò, sed
 iam Meaceles vehemēter exoptat: quippe qui ad eū, sacro-
 rum causa, ex amoris vrbis amplissimæ partibus ægre ad-
 modu ventitant. Cuius profectò res gestæ satis declarant,
 nihil esse tā arduū atque difficile, quod nō animi robur ac per-
 seuerantia superet. Nā qui primis legationis sue reponbas
 coram

humilis, probris, lapidationibus nullo defensore appu-
s, diuque vexatus est, tantum constantia patientiaque
fecit, non modò ut populo, sed etiam ut principibus,
etque iam ipso æquo ac beneuolo utatur. In agro
acensi intra quadragessimum circiter lapidem ecclesias-
tem instituit, multis è prima nobilitate ad Christi cul-
ta adductis: magnum denique rei Christianæ studium in
gentibus excitavit. Verùm hæc & reliqua huius pro-
ciæ acta ex aliorum litteris fusiùs cognoscetis. Vos ego
res fratresque mihi carissimi per Deum obsecro, revo-
is in sacrificiis precibusque memoriam mei retineatis,
ando, Quarto Non. Octob. 1564.

FINIS.

Z 4

DE

DE REBUS
INDICIS EPI-
STOLÆ, IN EDITIO-
NE VENETA
PRÆTERMISSÆ.

EXCERPTA QVÆDAM E
CHRISTOPHORI ACOSTÆ
LITTERIS, AD PRÆPOSITVM GE-
neralem datis, 4. Non. Ian. 1569, Malaca, quę fuit
olim aurea Chersonesus.

IN hoc domicilio Malacensi, præter confes-
siones, catecheses, & alia ex instituto nostro
munera, pluribus etiam locis conciones ha-
bentur: præsertim verò Dominicis diebus ad
ethnicos sectæ cuiusdam, (Quintinos appel-
lant) quorū praua dogmata & opiniones ve-
publicè confutarentur, Cōcilium prouinciale decreuerat,
namque prouinciā nostris Episcopus demandandam existi-
nauit. Erit, ut speramus, operæ pretiū. Quæstiones etiā eæ,
quas vulgè casus conscientię nominant, clericis explicatæ
anè opportunè, magnæque auditorum tum approbatione
tum etiam profectu, qui vel è quotidianis eorum interro-
gationibus sub explicationem perspicere poterat.

Sacra ædes nostra ad tectum hoc anno perducta est, non
modò capax, sed etiam valde formosa, vel structuræ genero-
pso, vel loco: sita est enim in vr̄bis mediæ summo cliuo, vn-
le ingentia maris terrarumque spatia cernuntur. In eā ædi-
ficationem, & simul ad nos quoq; alēdos, eleemosynæ à piis
hominibus erogantur. Et quoniā hæc domus hospitium est
nostrorū omniū, qui ex India Malucum, Iaponem, & Sinas
perūt, exponam ea, quæ ad nos variis è regionibus nuper à
nostris allata sunt: quandoquidē incertū est, ipsorū litteræ
intne hoc anno ad vos peruenturæ. Ac de Malucis insulis
primū: è quibus cognitū est, Amboinēses neophytos (quos
Franciscus Xauerus & alii deinde Christianis præceptis
imbuerant) superioribus annis crudeliter admodum op-
pressos ac vexatos fuisse à natione Maurorum, quos vo-
cant lauos, in primis fera & immani, & Amboinensibus
præsertim vehementer infesta, Christianis permultis occi-
sis, quibusdam etiam a Christo vi metuque alienatis, toto
lenique eo tractu (sunt autem insulæ quamplurimę) per
im occupato. Verū Lusitani ex India illuc valida classe
profecti, lauqs inde expulerunt, principes scelerum & au-

Flores affectere supplicio, omnes eas insulas ereptas è misera
 seruitute, sublatis discordiis bellisque civilibus, quibus
 inter sese ad internecionem usque certabant, ad Lusitanæ
 Regis imperium adiungere. optimo loco & ad excurrendum
 in primis opportuno, arx cum propugnaculis excitata, im-
 positumque præsidium. Quæ res nostros etiam hortata est,
 ut amplificandæ Christianæ religionis causa ibidem sibi do-
 micilium collocandum putarent. itaque ob eam rem ille
 nonnulli è Societate nostra versantur. Post hæc, variis
 Maurorum ethnicorumq; provinciis legati Lusitanæ Præ-
 fectum adire, qui ad patrios ritus & ceremonias deferendos,
 Christiana suscipienda sacra, denique ad imperata faciendæ
 sese paratos offerrent, præclare secum agi, nō repudiarent,
 existimantes. Scribunt nostri præterea tantam esse multi-
 tudinem eorum, qui ad Christum conuersi iam sunt, ut ad
 eos erudiendos ac baptizandos, vel si alii triginta in ea lo-
 ca mittantur, exiguus operariorum numerus sit futurus, ut
 alias gentes interim taceam, quæ item baptismum efflagi-
 tant, in continenti habitantes, Papuas nomine, quæ regio
 in meridiem adeò extenditur, ut præternauigantes Castel-
 lani nunquam ad finem eius oræ peruenire potuerint. Pa-
 pui finitimi sunt alii populi, atque inter eos neophyti ali-
 quot, nostrorum paucitate quadriennium circiter magi-
 stro ac pastore planè destituti. Secundus verò hic sermo
 uentus, recensque victoria, magnam nobis spem afferbat
 fore ut in iis agris fides Christiana disseminetur magna ci-
 vilitate redituque animarum: easque nationes nec animi
 ardore nec pietate Iaponiis inferiores futuras. Regio est
 inter æstum frigusque temperata, nemoribus ac fontibus
 frequens, & si more nostro colatur, omnis frugum generis
 copiam pollicetur.

Ex ora Sinarum naues nondum appulsæ. anno quidem
 superiore cognitum est Christianam rem eodem esse loci,
 quo antea. nostri in Amaconis portu & emporio sibi se-
 dem locarunt, diuinum ad interiora provincie penetranda
 expectantes auxilium. Interea Lusitanis negotiationibus
 in spiritu adjuuandis insistunt. Melchior verò Carnensis
 Episcopus, pastoralis munere egregie fungitur: clericos tra-
 ctat humanissime: eosdem excipit sæpe conuiuiis, ut per
 eam occasionem spiritali quoque reficiat cibo. Itaque ma-
 gna est apud omnes in grætia, nec modò clericos, sed etiam
 laicos,

pos, quos ille amantissimis verbis & exemplis Christiana-
humilitatis instituit. Pecuniarias multas nec sæpe im-
nit, & domum suam exactas deferri non patitur. valeru-
narium est curandis leprosis (quorum magna est in iis si-
bus multitudo) ipsius opera & consilio constitutum, non
tuo utriusque cum corporum tum etiam animorum bono,
multi quippe ea ratione conuertuntur ad Dominum) huius
ego valetudinario Melchior eiusmodi pecuniam attribuit
etiam.

Ex Iapone hoc anno litteras nondum accepimus: si fue-
rit allata, nuncientur ad vos.

Hæc mihi in præsentia, quæ scriberem, occurrebāt. Re-
liquum est, ut Malaccensem hanc domum atque familiam,
acro sanctis tuis, Pater optime, sacrificiis precibusque co-
liligentius adiuues, quo maius illi periculum impedit. ru-
mor est enim, Accursum Regem (si populi sunt in iula ma-
gnæ Taprobana, quam hodie Sumatiam vocant) ad obli-
tationem huius vitæ comparare sese, certè perniciosā Mala. cō-
sibus agitare consilia. Malaca, 4. Non. Decembris, 1569.

EX ALOISII GOVEANI LITTERIS, DATIS

Constantiæ à collegio Salvatoris, 18. Calend. Feb. 1569.

VERBS hæc, in qua commoramur laborantes in vinea
Domini, & in Comorinentem quoque, tractū subinde
excurrentes, jacet ad montis cuiusdā radices, passuū
à mari novē circiter millia. Salubre cælum, aquæ optimæ,
annona plurima, gens verò ad pacis æquæ ac belli munia
solers: Christiana sacra multi suscipiunt, qui iam susceperē,
tum frequenti sacramentorū usu, tum etiam animi cādore
atque munditia, & in ceteros, benignitate & officiis, egregiū
probitatis ac veræ fidei specimen præbent.

Mauris ethnicisq; oram hanc non exigua quandoque clas-
se infestantibus, armati resistunt sanè fortiter, præstantque
magnam in catholica fide constantiam

In neophytis est egregia pietate mulier. ad eā cum ethni-
ci quidam adiissent, petētes nescio quid patrio delubro of-
ferendum, id postulatum usque eo mulier tulit indignè, ut
scopis arreptis (quod genus iniuriæ apud eos in primis
cōtumeliosum est, atque idcirco a magistratibus etiam se-
cretè admodum vindicatur) ita tenaciter, ut extorqueri nō
posset,

possent, vultu verbisque; malè acceptos abs se reiecerit, qui etiam postridie, qui dies erat sabbati, præcipua seminarum pietate cultusque concelebrari solitus, cum plebs iam in quæ convenisset in templum: elata voce mulier eadem, vixit ut omnis exaudiret: Ego, inquit, in simulacri cultum rogeta nescio quid, negavi scilicet. quod si quem posthac in genere peccare cognovero, me omnino eius nomen adhaerere, (sic enim sacerdotem nostrum appellat) cum primifuerit, delaturam esse profiteor. qua denuntiatione compunctæ nonnullæ, aliquo eiusmodi obstrictæ piaculo, ad officium sponte rediere.

In extrema ora castellum est insigni quodam ethnico delubro clarum in primis ac celebre, Christiani etiam aliqui ibi versantur. & quoniam ea natio piscatu maxime vitam tolerat, cum duobus iam mensibus inopia piscium graviter laborarent, duos ex nostris, qui tum aderant, rogauere Christiani, ut supplicationibus publicis Deum propitiare negotarentur. supplicationes habitæ cum apparatu ac ceremoniis: à templo nostro ad crucem usque, non longe posita, agmè Christianorum processit, magna cum religione, quorundam verè etiam lacrymis. Deinde nostri ad aliud pagum rei Christianæ causa profecti, nuntium accepere, paulo post supplicationes peractas ingentem repente vim piscium magna cum neophytorum gratulatione extitisse.

In hac ora maritima tres & viginti sunt pagi, sanctæ frequenter, & quidem, exceptis quatuor, omnes Christianis templis ornati. Suus autem cuique templo ædiuus præest, qui patria lingua Canaquapolem vocant, propter nostrorum hominum penuriam, ex ipso neophytorum numero lectum à probitate & Christianæ disciplinæ peritia. Horum est, præter templi custodiam, Christianis etiam præceptis plebem imbuere, discordias tollere, in templum neophytos conuocare, obseruare quis desit, qui ve se malè gesserit, omnia delicta ad Patrem deferre, cum venerit, ut ipse deinde prodeli modo remedium adhibeat. Obseruantia verò neophytorum in nostros homines mira, mirum obsequium.

Graues etiam inimicitie nostrorum opera suauis; multæ depositæ, & constituta pax non solum inter priuatos & consanguineos, & ipsos quoque populos; verum etiam Regem inter ac Regni procetes aliquot. Quæque hac ratione imminetia sæpe seditionis tumultusque sublata pericula,

ita cum Christianorum tum verò ethnicorum approbatione, ut multi principes viri sese iam nunc defensores atque utrores Evangelii præbeant, qui nuper acerrimi Christianæ religionis aduersarii fuerant. Regis verò ipsius, quam adhuc ethnici, eximia erga nos humanitas ac benevolentia cernitur: audit nos perlibenter, templum Christianæ ædificauit egregium, quin etiam in eam incubuerat vocitatem, ut Maurorum sanum, quamquam inuitis ac reuerentibus ipsis, euerteret. Sed ne qua turba ac rixa otiretur, ipso nostrorum suasu res in aliud tempus dilata.

Dum hæc pararem scribere, ecce tibi ab Rege Trauancununtius: etiam atque etiam rogans, ut Regem ipsum à nostris aliquis adeat: esse quæ ille nobiscum agere vehemens velit. Delubrum est leucis ab hoc oppido quatuor, quod ex Trauancoris tum ad gratulationes quasdam ac solempnia sese contulerat. eò igitur à nostris nonnulli profecti, benignissimè ab eodem excepti sunt: actum de templis Christiano ritu ac religione toto ipsius regno extruendis, inque potestatem Rex patentibus litteris seu diplomate cit amplissimam: deinde omnibus illis qui ad Christum accederent, immunitates ac priuilegia multa proposuit: se atque nostris liberaliter detulit: eosdem orauit, ut sibi Lusitanorum, qui versantur in India, conciliarent amicitiam tantam permanfuram, quamdiu sol exstabit ac luna, professus ostem se hostium nostrorum fore perpetuum. ad ea nostri iam ita respondissent, ut Regi gratias agerent, & opportunè etiam alia quædam adderent, domum reuersi sunt. Quocirca breui, ut speramus, magna cum diuini nominis gloria ipsum illud regnum ad ecclesiam catholicam aggregabitur, eritque necesse, ut Indica omnia nostræ Societatis collegia cultores atque operas in vnicam hanc magnam ac variolosam pro sua quæque parte contribuât. Laudetur etiam etque etiam Dominus: idemque nobis multum de suo sancto Spiritu largiatur. Amen.

EX EMANVELIS IESSERIAE LITTERIS AD

Propositum Generalem datis Goa, 4. nonas Ianuarii, 1569.

AESTATE superiore cum à Sinis redirem, Cocini primam, deinde Goæ sum factus ceterior, auere te, Pater optime, de illarum gentium moribus ac natura cognoscere,

oere, de quo spe eiusdem per Euangelium adiuuanda praecia. Quocircaversatus ibi annos aliquot deesse nolui, minus ubi per litteras quid haberem in eo genere, tū, quidve sentire, exponerem. Sinarū regio & partes huius, & omnium, quae quide in hac plaga explorantur, apudis & habitatoribus est celeberrima. Incolae sunt ingens valde bono & acuto, praestantiores animi, quam ceteri viribus, in reipublicae administratione & civili praestant admodū excellūt: hac apud eos cura studiumque praecipuum superstitionibus & idolis minime dediti sunt. vnum huius regem: hic verò supra quam credi possit omnes ob id praemiorum ac poenarum distributio plane admittit atque, ut natura sunt perspicaces, animaduerti nonnullorum sacrosancta fidei nostrae decreta vehementer praestant in vrbe Cantone sui aliquoties: aperte profitebantur, per regem regisve ministros liceret, sacra susceperunt. Atque (ut ego quidem existimo) si quando Chinesis praconibus aditus in ea loca patuerit, plus apud Sinas huius quam apud alias nationes vel diuturno labore proficiat. primum ob gentis ipsius naturam atque indolem gregiam, deinde quod secuta toto regno pax est atque tranquillitas. Quinimo & in amore & in honore nostrum habere, quidam etiam ad meliorem frugem reductionem perarant: iidemque aiebant, si quibus vnquam adueniret ius regionis interiora penetrare licuisset, eos vtrique ad nos & societate nostra futuros. Itaque licet perpetuum animarum inimicus opponat omni conatu sese, & res negotium hoc difficultate non vacet, tamen ita despectum non est, ut nonnulli, re nōdum omnino tentata explorata, putarunt.

Etenim Franciscus Pons & ego, quo tempore in Sinam cum Regis Lusitaniae Legato profecti eramus, in manu habebamus, ut ne prouinciā ingrederemur, ante regis legationem absolutam; sed enim tota res acta sic est, ut mirum videri debeat nos deinde introductos nō esse. qui si duo focii aliquam eius linguae & consuetudinis nostrae peritiam, foris magnōque animo rem aggrediantur, ipse per se (quemadmodum in Meaci vrbis ingressu apud Japonenses factum est) Deo adiuuante fore confido (idque nobis amabant. Sinarum) non modò ut non arceantur, sed etiam audiosè intromittantur ab incolis. Qua Lusitani morantur

tas iam excitatę complures. Christianorum incolarum
 numerus sex circiter millium, partim Lusitanorum qui
 caturam exercent, partim etiam Sinarum qui sese pau-
 m ad Christum adiungunt, ibidem duo iam templa vi-
 ur: Lusitanorum alterum sacerdotibus instructum se-
 ribus: alterum Societatis nostrę, huic ædes coniunctę
 , Patris Prouincialis iussu ad nostrorum habitationem
 uctę, vt simul & rei Christianę in eo portu dent operā,
 egritate vitę exemplōque illius regni quasi fores pul-
 pergant. Eadem ædes opportunum quoque præbent
 tris hospitium, qui saponem petentes ex itinere illuc di-
 unt: quorum nonnulli nouem decēve interdum mē-
 ibi subsistunt, dum vel cursum expectant, vel aliqua in
 taponicos necessaria comparant. Variis præterea ex
 nicorum regionibus confluunt eodem Christiani, qui-
 in spiritu laborātibz repestiuē succutitur. Et quoniā
 nulla est in eo emporio religiosa familia, nostri tantis
 nq; salutaribus occupationibus distineatur, vt nō videā
 bus in locis possit eorum esse commoratio fructuosior.
 as ob causas, ac præsertim introitus obtinēdi gratia, sic
 uidem statuo (nisi si tibi videatur secus) è re Christiana
 urum, vt mandes atque præcipias, non modò vt nostri
 goad eius fieri poterit) nequaquam ab incepto desistant,
 eriam omni conatu insistant sacrosanctum Euangeliū
 nitus in eam prouinciā inferre: siquidē à Deo magna spe-
 nda sunt. Ipse pro sua clementia in anima spirituque tuo
 nper inhabitet. Ego me precibus tuis ac sacrificiis valde
 mmendo. Goā, 4. nonas Ianuarias, 1569.

NICOLAI NVNNIS EPISTOLA, B C A
 stro Lernate data, 4 Idus Febr. 1569.

DE regionibus hisce Maluci, & Amboini, anno supe-
 riore, plura cognouisse vos arbitror, quibus in regio-
 nibus Dei beneficio Christiana res cursum deinceps
 a prosperū tenuit, omnes vt hi populi & insulę sacrū E-
 ngelium efflagitent. & sanē hæc Domini vinea, omnium,
 uz Societati nostrę commissę sunt, in primis videtur co-
 nda: fructum enim operę pollicetur vberissimum. Quare
 i spem viuimus fore propediem, vt impiam Mahometis
 etiam in hisce partibus diuina bonitas prorsus extinguat
 ac de-

ac deleat. quocirca obsecrate fratres carissimi Domini
ut numerum operatorum augere dignetur.

Cōmōratio nostra adhuc est maxime in oppidis *Sancti*
q; Iernatis, Bactionis, Mauri, & Selebū: nec sanē frustra
quidem hæ nationes (adiuuante cōatus nostros & mō
striā Domino) tum ad sacra salutis æternæ mysteria, oam
que probitatem valde propensæ, tum etiam in Patres, q
bus ad earum conuersionem Dominus vritur instrumē
bene animatæ cernuntur.

Mauricam Diœcesim tueniūt hoc tempore Patres
frater vnus. Iolanam verò Didacus Magaglianes obitu
gna cum vtilitate, exemplōque virtutis atque constantiæ
quippe qui valetudine cōflictatus aduersa, nunquā tamen
idcirco intermittit Christianam rem baptismis, cōfessio
bus, catechesibus, missarum sacrificiis, aliisq; id genus
mysteriis adiuuare.

Ex altera parte Nicolāus insulā tenet Morotai, de
que præcipuē in oppido celebri Sequita, quem ille cetero
que circa populos iisdem ea instituta nostræ Societatis
ficiis atque laboribus ad Christianam vitam informare
definit.

Iam verò in hisce insulis versatur seorsum Antonius
quoque Cōsaluus. is erat hoc tēpore in oppido Rau, Ch
stianæ religioni bonisq; moribus cō toto agro propaga
dis intentus, magnō utique patientiæ ac virtutis exempl
vël ob difficilem eius regionis naturam, vel etiam ob d
rēm capitis, quō laborat assiduē, nec tamē idcirco defici
suo munere perquā studiose & alacritē fungi. hanc Ma
ri terram magni calores atque æstus adēb insalubrem cō
ciunt: atque iis aliisque de causis, quas iam cognouisse
arbitror, itinera in primis sunt laboriosa & valetudine
hementer infesta. Verū enimvero in iis ipsis incommōis
atque difficultatibus mitificē consolatur leuātque nos De
minus, cūm reipsa euentuq; demonstrat, sudores nostros
operamq; nō frustra consumi. quippe gens hæc nuper adē
rudis ac barbara, ad sacratissimum Eucharistiæ mysterium
(quē ipsius Dei virt^{us} ac potestas est) idonea redditur, & mi
rābili quodā studio ac pietatē vltro sacramētum confesio
nis expōcit. in singulis ferme oppidis templa exstruere &
dominiis festisq; diebus ad catechismum cuncti conue
niunt, quæ res missæ implet vicē sacerdotum inopia.

Idem docendi, concionandi, ceterisque muneribus non magno quidem profectu dat operam in Bactionis re-
 Ferdinandus Aluarez, profanos ac superstitiosos eth-
 nicorum ritus cum Christiana religione ac disciplina co-
 nitans. ægrotauit hoc anno grauiter, & solus est. quocirca
 proximis in ea prouincia subit labores.

Bactionica gens Mauricam superat ingenij bonitate &
 uirine: quare facilius etiam capit sacrosancta fidei Chri-
 stianæ mysteria: non obscura uero argumenta dant omnes;
 orsus desertæ abiectæq; Mahometanæ prauitatis: ac Rex
 æsertim, qui vnâ cum popularibus suis acri se incensum
 idio demonstrat Christianæ fidei propagandæ.

Selebūm terra est admodum ampla, multas magnasque
 continet insulas, Reges habet complures Christianæ reli-
 gionis ita cupidos; ut nihil ad eorum conuersionem, præ-
 ter catechesim baptismumque deesse videatur. Solum ap-
 pamine ferax: incolæ corporis totius forma & proceritate
 inspicui, colore non tam atro quam rubido: minus quieti
 pacati; nunc quidem præ multitudine Dominorum: sed
 Christianæ disciplinæ ac uero Domino sese adiūxerint,
 conspiciant omnes atque consentient. Reges Christiani
 isti iam tres: quorum est omnium cura penes Petrum Mas-
 areniam, ex quo facile existimare possitis, quam vehemē-
 ter nobis subsidio opus sit. Atque ut clariùs etiam id ipsum
 intelligatis, nonnullas perstringam nationes, quæ à nobis
 euangelium expectunt. In iis numerantur Papuæ non absi-
 milis Castris seu Aethiopibus, in multa regna diuisi: distat
 hinc ampla eorum regio leucas circiter sexaginta, ad leu-
 cas ferè totidem cognita & explorata. Atque ego cum es-
 sem apud Regem Bactionis, vidi nonnullos ex iis Regi-
 bus, qui ad eum inuisendum pro amicitia uenerant, iis-
 demque baptismum petebant: sed non impetrare, quod
 nemo suppeteret ad eos Christianis præceptis erudiendos,
 & deinceps retinendos in fide.

Eadem sunt postulata Regis quoque Bengaij, quæ ten-
 ra in meridiem spectat. Rex uero Gorentalijs, cui regno ex
 altera parte sunt oppositi Selebēs, sextum iam annū in-
 terat idem exposcere; atque etiam nuperrimè certos homi-
 nes idcirco ad Lusitanum Præfectum legauit. Sed frustra;
 quod valde pauci sumus, & longè lateq; dispersi: misit qui-
 dem Præfectus amicitia causa, qui cum muneribus illū in-
 uise-

170 DE REBUS INDICIS
niserent, simulque animauit hominem, & hortatus est
Petro Mascarenio vteretur, qui tum in ora contraria
faretur. Regnum verò Gorentalij frequentissimum erat
dubium quin si Rex Christiana suscepit sacra, cetera
que sint suscepruri. Huic finitimus est Rex qui dicitur
tum, is latius etiam imperat. Alia multa regna gentium
consultò prætereo, ne augeam dolorem vestrum, como
morando tot animarum interitu: quos ego vel pro
tantum salute (si res exigit) vitam libenter positurus
non dubito.

E PETRI MASCARENIAE LITTERIS

Lernate datis pridie Non. Martij, 1569.

QVando apud Sebeles hoc anno versatus sum, nos
re fore existimaui, si ad vos, quæ sint ibi gestæ,
scriberem, vt cum tantam messis copiam in tanta
perariorum inopia cognoueritis, cuncti Domino supplicet
tis, vt i quamplurimos dignetur huc mittere.

Sionis Rex, quod iam audisse vos reor, cōuersus ad Chri-
stum est, & sacro baptismo initiatus in ora Manadi, quo
tēpore Didacus Magalianes ibi fuit. ea de causa intra
decim menses totum regnum ab eo defecit, vno duntaxat
oppido excepto, quod ille cum parente fratribusque con-
git, atque inde ad hoc Lernatis Castrum se contulit, opem
a Lusitanis implorans. Interea diuina adspirante clemen-
tia, populares eius ad sanitatem reuersi, Regem in patriam
reuocant imperata facturi. celox ad eum deportandum
Lusitanis instruitur, vnà discessimus ipso natali die Sancti
Bartholomei: proximo die dominico in ora Manadi sacra
missæ peregrimus. ibi cognitum est dimidiam tantum regni
partem ab Rege stare, ceteros in defectione persistere. Inde
ad Sionem urbem appulsi, iactis anchoris, oppidanos de
regis aduectu fecimus certiores. ij simulatque audiema
Lusitanorum naui delatum Regem, quamquam teneretur
cem aduersa factio, nihilominus Principes ad nauem
que accesserē sese dedentes, ac Regis pedes multis cum la-
crymis osculantes.

Substititamus ibi iam triduum, nec hostes ad pacifi-
nem adduci poterant. Quocirca Nauarchus, itēque Co-
saluus Vrtadus, cum sua cohorte descendunt ad hos arma-
ti ad.

adiunguntur trecenti ex iis qui Regi fauebant. Quare
et territi hostes arce deserta in montes receperunt sese. Ser-
cimber mensis tunc agebatur, iamque aderat dies præfi-
cæ Nauarcho, ut se cum reliqua Lusitanorum classe con-
ingeret. Quocirca solutis anchoris, natali die Mariæ Vir-
gis, ex eo loco peruenimus ad pagum miliarium circi-
ter trecentarum, quibus Consobrinus quidam regius im-
erat. ibi remansimus celoce abeunte ego & Rex cum Lusit-
anis duobus: nec mora templum excitatum est. in eo Re-
gis Patrem, qui ibidem erat, sacro baptismo abluiuius,
enerandum senem, ad Christianam fidem valde propen-
sum, & ingenio imprimis mitem ac docilem.

Septembri exeunte, cum neophytos Manadenses indi-
cere decreuissem, Rex ipse cum multis è suorum numero
ne prosequi statuit dum ornantur nauigia, è Sanguim in-
sula honestissimi quique viri ad me venerunt, rogantes ut
irem ad Regem suum Christianis iniciandum sacris: cuius
rei magnam ipsi quoque voluntatem ostenderunt, cum si-
gnis aliis tum verò coma extemplo rondenda, quam alunt
mulierum more valde promissam. quorum ego studiis opti-
mis obsequendum ratus, præferim quòd ea ratione ad in-
sulæ Sanguim totius (quæ sanè magna est) conuersionem
aditus patefieret, admodum laetos dimisi pollicitus me ad
eos esse venturum. ij simulac patriam attingere nomas ædes
nobis excipiendis extruere aggressi sunt. inde paucis inter-
iectis diebus Regis Cognatus, cuiusdam viri principis filio
comite, præclare instructo nauigio venit ad me deducendū.
parata iam erant Regis quoque Siens octo nauigia. Itaque
is etiam mihi cum sua cohorte se comitem præbuit.

Festo die sancti Francisci manè profecti vespere ad San-
guim accessimus: postridie Rex insulæ cum optimatibus
ingenti omnium gaudio nobis obuiam prodire.

Vrbs regia, & insulæ totius nobilissima, Calanga appel-
latur: còd sumus deducti, ac triduo post promulgauimus E-
uangelium: quo perattentè audito Rex & Regina primo-
resque respondent, meam sibi orationem vehementer pro-
bari: proinde magnopere velle se fieri Christianos. Mora-
tus igitur ibi sum quoad fuit necesse ad præcipuam sexus ve-
triusque nobilitatem sacro baptismo expiandam. quo il-
li suscepto redemptionis humanæ mysterio, dici vix po-
test quantum voluptatis & gaudij non solum animo

tepetint, sed etiam publicè ostenderint. Neque tametsi
ter hasce gratulationes vel Reges ipsi vel ceteri de
animarum seriò mecum agere & quærere destituerunt: nò
ut nostra domus in primis laxa dies noctesque an-
ribus esset referta.

Decretum est etiam còmmuni consilio, ut veneranda
eistrophæa statuerentur: eamque crucem sua ipsa
viri nobiles è ligno pulcherrimo fabricati sunt. O spec-
culum vestris oculis perquam iucundum fratres mihi ce-
simi, si vidissetis Regum illud par, Sionis & Sanguinis, Ce-
sti Domini crucè primùm sublatà in humeros, deinde
ceribus cætarum adiuuantibus, defixam & erectam
genibus cum vniuersa multitudine suppliciter adorantem.

Interea tempus aduenerat Cauripanos theophytos in-
fendit: ea res magno sanè mœrore Sanguinianos affecit, cui
ego ut potui leuavi, pollicitus me reuisurum ipsos in re-
tu. rogatus ab iisdem ut ante discessum, arcem exte-
templo describerem, pecuniam in id corrogatam præ-
futuram in tempore: æquatam & amœnam agri planities
illis ad mare assignaui, densis consistam arboribus, quæ
bore intra sex horas vniuersæ (& quidem Principum nu-
nibus) prorsus excisæ: tantus eos ardor animi, tantum
ui templi desiderium cæperat. Quinetiam Rex deuera in-
erate; cùm propter infirmitatem corporis exercere se-
ipse cædenda silua non posset, instabat tamen ac præ-
sedulus operi, cæterosque hortabatur. Regina verò iussu
nuntiari, se quoque cum feminis purgando solo herbisque
vellendis in eius laboris ac meriti partem esse venturam.
Ad extremum cùm non liceret mihi apud eos esse diutius,
ab Rege ipso & à nobilissimis quibusque honoris causa
nauem deducti conscendimus. Lusitanis duobus, qui me-
tum erant, singula donata mancipia. Regis præterea iussu
propinquus ipsius & alius item summo loco natus adole-
scens actuario nos prosequuti sunt.

Erat adhuc nobilissimum Sionis Rex, cuius in regnū si-
latque peruenimus, nauigia comparari imperauit, ut nos
in Cauripam comitaretur ipse cum magno Principum nu-
mero: itaque regno bellicis copiis prædiisque firmato, na-
uibus quinque profecti Kal. Nouembris, altero die Mana-
dum attigimus: ibi versati sumus ad dies decem: interea Ba-
tachini (sic enim appellantur hi populi) ad me detulerunt
hominum

ad inuicem esse plus centum millia, qui iam prædem audire
periculum expererent, simulque Regem Sionis rogarunt,
ea de re mecum ageret: sed ego cum cernerem eius ore
:ophytos esse permultos, nos autem ita paucos, ut nō nisi
ad eos adire possemus: excusauimus ut potui, præbuiq;
rem fore, viā patribus, qui ad Selebes erant commorandi
rursū venturi, baptizarentur: me verō non aliam ob causam
accessisse, nisi ut factos iam Christianos inuiscerem.

Inde eursum in Causipā intendimus, & ex itinere ad op-
idum quoddam Regis Bolonis maximè nobile nauis ap-
ulimus, ut relictum ibiā Didaco Magaliane adolescentē
exciperē, mecumq; perducerē. Rex Bolonis Manadi Regis
filius, Mahmoranus ille quidē, sed ad Christiana sacra
propensus, is aberat eo tēpore passum ferme ducenta mil-
ia. Mater autē ipsius ubi cognouit me porrū introisse, mi-
rit, qui me & cibariis & humanissimis verbis exciperet, sed
mihi nequaquā eo loco morandū existimaui. Itaque ado-
lescente, quem dicebam, in nauem accepto, Causipam de-
pique attrigimus, magna tum neophytorum tum etiā eth-
nicorum læticia, cuius non obscura dederē signa quādiu ibi
transimus. neque verō parum nos occupatos habuit gēris
eius religio ac pietas: ita ut nostrū hospitium celebraretur
assiduē vel a neophytis, quos in fide cōfirmabamus, vel ab
ethnics, qui salutaribus rudimentis ac præceptis imbue-
bantur, quos ego tamen baptizare nolui, quamquam id
ipsum efflagiantes, ob eas ipsas causas, quæ mihi apud Ba-
tachinos occurrerant, dixi aliquem ē patribus ad eos habi-
tandi causā venturum: atque hac ite iniecta digressi, inde
Sionem ineunte Ianuario mense tenuimus.

Consalvus Pereria Lusitaniz classis Præfectus Regi
Sionis receperat, se illi aduersum rebelles subsidio esse ven-
turum iamque Ianuarius erat in exitu, nec dum ille aderat.
in ea expectatione cōparuere duo nauigia, quibus Rex co-
mite meprodiit obuiam, ratus esse de classe Præfecti, sed à
Lusitano Mendornela, qui iis nauigiis vehebarur, cogni-
tum est, Lusitanicam classem vi tempestatis in Malucū ab-
reptam. Sanè molestus nobis fuit is nuncius. cognita mœ-
roris causa Mendornelas ipse Regi se suosq; milites libera-
liter detulit. ac diuino fauente numine ita se præclarè ges-
sit, ut paucis diebus duo cœperit oppida vel ipso loco, vel
propugnatoribus & armorum apparatu imprimis munita.

ea victoria sedati & compressi tumultus: vniuersa insula
sui Regis potestatem redacta: Selesbes Lusitanorum vni-
perterriti.

Regis huiusce fides ac bonitas præter æterna, quæ
speramus) manent. Illum in cælis præmia, felicem cum
hunc rerum exitum videtur in terris esse promissa: nos
ad id nos officiosè & amanter eum prosequutus, quacumque
nobis apud Selesbes contigit iter facere, nusquam à la-
nostro discedens. Itaque in eius gratiam magnus eius re-
bis est hominis habitus. nec solum in deducendis nobis of-
ficio fungebatur, sed etiam fidei Christianæ præconem
præbuit, exponens quantillam sibi frugiferam ac salu-
tem expertus esset. nobis verò apud eos populos proli-
probitate pioque animo gratias agebat rogantes: & cum
alia tum illa præcipuè prædicabat, se in exilij sui calamita-
te benignè à nobis exceptum ac sustentatum. denique
regni nostri beneficio reuerentem esse: quibus ille re-
animos hominum non mediocriter permovebat, nec apud
neophytos modo, sed etiam apud Lusitanos ipsos magis
nostri nomen ponebat in gratia.

Proaro igitur (vt dixi) regno, Rege salutato, Lætæ me-
uersus fui. mecumque regis filium duxi natu maximæ.
indolis egregiæ, nonum circiter agentem annum: quæ ipse
mihi tradidit Patens educandum apud nos.

EX LITTERIS SEBASTIANI FERDINANDI

ad Præpositum Generalem Secretariis IESV, datæ

Goæ mensis Nov. 1562.

In diebus Septembris, cum naues huc à Lusitania peruen-
issent, litteræ tuæ nobis redditæ sunt, e quibus magnam
animi voluptate accepimus: quæ per nostros homines à
Europa gerantur à Domino. & quoniam non ignorabam
vos hæc res Indicas libèter solere cognoscere: faciendū mihi
existimaui vt huius anni potissimū ad vos acta perscriberē.

Atque vt à nostro Collegio exordiar, sumus hoc tempo-
re octoginta & octo, præter eos qui in aliis neophytorum
ecclesiis tum in hac insula Goa, tum in Ciorano Sallensisq;
versantur. Gymnasia nostra grammaticos, plures in classis
diuisa, discipulos sexcensq; circiter continent. ij, diligenter cu-
ratur vt cum lucubrationibus & exercitationibus literariis,
studium

ad dium virtutis pietatisque coniungant. itaque singulis
 mensibus ex præscripto semel omnes, multi etiam sæpius,
 pro peccata sacerdotibus confitentur, & corpus Domini
 commununt qui ad mysteriū illud censentur idonei. Statis præ-
 terea diebus magna alacritate cōueniunt ad Christianæ fi-
 dei ac disciplinæ rudimenta publicè decantanda. denique
 ceteros etiam instruendos & conuertendos ad Dominū,
 rusticis præsertim & agricolas, (quantum eorum tenera ferti-
 litas) incumbunt.

Orphanorum Collegio, quorum est numerus 100 cir-
 citer & 20, fratres è nostris duo præpositi sunt: eosque ad
 omnem virtutē ac probitatem informare non desinunt. A-
 liquot in iis visuntur Brachmanum filii, quorum opera &
 comitatus in prouineis obeundis & in conuersione ethni-
 corum nostris iam nunc est admodum utilis. Catechume-
 nis, qui quidem sexus virilis sunt, præest frater vnus. femine
 separatim ac longius habitant, quarum est cura præce-
 mulierem ex Æthiopia, eius rei valde peritam, itaque suo
 munere tam scienter ac sedulò fungitur, vt in ipsius dili-
 gentia prudentiaque nostri magnopere conquiescant.
 porro datur opera etiam, atque etiam vt omnes ii cœcita-
 tem & errores, in quibus versabantur antea, quàm optimè
 recognoscant: idola ritusque patrios prorsus obliuiscantur,
 vbi Christianis præceptis instituti baptizatique sunt, quo
 sibi deinceps victum honestis artibus parent, variis opifi-
 ciis vitæque generibus destinatur. vtiq; dum laborat, inopia
 nemo deseritur, cum Mauris, Iudæis, Ioguibus (ii quasi re-
 ligiosi quidam sunt doctoresque ethnicorum) diuturniore
 Catechismo opus est, quippe quorum in animis mendacia
 & opinionēs prauæ, radices egerunt altiores: quarum ipsas
 etiam fibras, quoad eius fieri potest, nostri conātur euelle-
 re: atq; id ipsū industriæ ac studii in Christianos etiā confe-
 runt sacri Inquisitoris rogatu, si qui fortè à catholicæ fidei
 norma recesserint.

Concionum fructus idem qui solet testatur id populi
 concursus ac pietas: acerbissima verò nece Domini prædi-
 canda, magni etiam animorum motus & lacrymæ iam cō-
 fessionis & communionis quantus vulgo sit vñs, celebri-
 oribus præsertim festis anni diebus, vel ex eo perspicui poterit
 quòd Iubileo ex Europa nuper allato, præter alia vrbis tē-
 pla, in hoc tantum nostro ad sacram Eucharistiæ mensam

numerationi plus mille sexcenti conuiux sunt.

In audiendis confessionibus ægrotorum, iisdemque extremo vitæ certamine confirmandis sanè, quàm præcæponitur opera. namque ob id ipsum vrbe ferè tota nostra summis, mediis, infimis adhibentur, ac si quos repetens rei familiaris inopia, vel domestica solitudine vehementer laborantes, horum non solum animas curant, quantum in ipsis est, verum etiam corpora. Itaque & stipem illis a populo corrogant, & eorum cubicula ac domus ipsi merentur purgantque, & alia id genus obeunt ministeria. quorum exemplo ad eadem pietatis officia laici quoque non mediocriter incitantur. Itaque appulsis huc nuper è Lætania nauibus, cum nostri ad littus cum cibariis præfessent, excipiendis ægrotis, (quorum erat numerus amplius trecentorum) iisque ad valetudinarium deferendis, & sordibus, quas in itinere contraxerant, eluendis, è populo multo eo commoti spectaculo, depositis illico palliis, idem facere aggressi sunt. ipsa verò valetudinaria facilius adire, & solita humanitatis ac benignitatis officia præstare mos est.

In iis quæ ad conscientiam animique candorè pertinent, in rebus præsertim contrahendis, exercendisque commerciis, nostros consulunt multi. ac nuper quidam minimè obscurus vir apud certum hominem non modò septem aëreorum millia, de quibus erat controuersia, sed reliquam pecuniam suam deposuit vniuersam, professus palàm, si malè parita censerentur ea bona, se, cuiusque nostri audidissent, omnia redditurum. præterea nō leues tollunt sæpe discordiæ humanitatis & officii causa carcer inuisitur, & ex iis qui damnantur capite, complures ethnici conuertuntur ad Dominum, quorum ille tenebras ut boni quondam latronis eo tempore dissipat. quamobrem nostri huius linguae periti damnatos ad locum vsque patibuli prosequuntur magno utique ipsorum bono, quod superioribus diebus ethnici tres liquidò comprobarunt, qui cum alia multa deliquerant, tum Christianum quendam virum honoratum occiderant. horum duo in ipsis adhuc vinculis Christiana sacra susceperunt, tertius obstinato animo Evangelium respuebat, quippe cuius conuersionem in exitum vitæ Dominus reseruaret. Itaque cum in Salsetanum agrum ad supplicium cum reliquis duobus ducendus esset, ut ibi

penas homicidii penderent, vbi homicidium perpetrauerant: accersitur vnus è patribus, qui adhibito secū interprete, fratre quodam, cum multis rationibus ethnico suaderet, quoniam periret corpus, ne animam seruare negligeret; spondebat ille sibi non esse tanti. nec ramen idcirco par ab incepto desistere, quousque peruentum ad litus est, bi damnatis conscendendum erat in nauem, vt in Salsernas insulas inde traicerent. Hic ethnicus diuino afflatus umine conuertitur denique, & baptizatur magna cum pteactæ vitæ detestatione ac dolore. his rebus peractis ostri, quodd longius progredi per superiorum mandata non licebat, domum reuersi miseris illis valde mœrētibz, quod vbi Gox rescitum est, alios è nostris duos P. Visitationis confestim submisit eius lingvę gnaros: quorum obediēt, i studium & alacritatem Dominus multis incommodis & difficultatibus compensauit. Siquidem longum iter eueniens, caloribus maximis, ad mare perueniūt frustra: nauē quippe iam soluerant, nec vlla naus in ea statione supererat. Inde igitur, quamuis defatigati, ad quendam piscatorum vicum pergunt sanè longinquum. ibi celeriter comparato, & præclare instructo nauigio, turham, quæ præcesserat, vix tandem assequuntur. Tum verò noxi præ gaudio acrymas fundere, iisq; gratias agere verbis exquisitissimis, atque ita sub vesp̄am ad castrum Raciolum descensum est. Eius diei molestissimum æstus Solisque vehementiam. postridie matutinis imber excepit, isque densissimus, quororsus madidi ad locū supplicii leucas à Raciolo tres peruenierunt. Hic fontes, criminibus per sacram confessionem expiatis, ab vxore liberisque ejus, quem occiderant, & à reliqua circumfusa multitudine veniam peti genibus petunt: deinde imaginem crucifixi, quam attulerant postri, plena pietatis oratione complexi, huius miseræ vitæ curriculum absoluerunt, Ihs v̄m inuocantes identidem. vnus etiam in extremo spiritu conuersis ad populum dixit, se id ethi genus multis sceleribus esse promeritum, petere tum ab ipso, tum ab aliorum pagorū hominibus, qui abessent, vt sibi clementer ignoscerent: se quidem animo æquissimo esse, quoniam ad suum tenderet Deum. His audiendis non tenuit lacrymas populus: obitum etiam illorum litanis ac precibus prosecutus est, magna salutis eorum cōcepta spe, quod non dubia in eis contritionis & penitentia signa percipere-

perspexerant. Eadem ferme caritatis officia præstant nostri etiam iis, qui depravata religionis causa damnantur à sacerdotibus Inquisitoribus, nec eos à denunciata illis capitali sententia usque ad persolutum supplicium deserunt.

Ad hæc, dominicis diebus vespere decem è nostris ad catechismum exercendum in quinque paræciarum huius urbis templa se conferunt, quorū in singula conveniunt præter ceteram turbam pueri ducenti, trecenti, ac propè quadringenti, adedò studiosè & alacriter, ut libenti animo discendi causa lusus pueriles relinquunt. excitantur autè præmiis quibusdam, ut crucibus, imaginibus, & huiusmodi, rogantque nostros ut revertantur eò sapius; nam se non solū affuturos in tempore, sed etiam curaturos ut alii accedant. Cum res ita bellè procederet, visum est aliquando has quasi copias communis lætitiæ causa recensere, & in ædem nostram cogere. itaque dimissi aliquot è nostris per urbem, convocatos agmine composito pueros perduxere canentes, & virentibus ramis ornatos, ut nullus esset urbis vicus, qui non Christiani catechismi vocibus personaret: idque tanta populi approbatione, ut multi patresfamilias aliisque honesti viri enixè potèrent, liceret sibi illud innocentium agmen & comitari & adjuvare, idque à compluribus facturum. Convenere autem in templum nostrum pueri ingreditum ad tria millia: quorum aliqui vixdum è patria lingua quantum è Christiana doctrina didicerant: quæ res copuluris facienda est; quod eorum profectus & eruditio ad plurimorum aliorum cuiusvis generis hominum utilitatem ac salutem redundat.

Hoc eodem instituendi munere funguntur nostri etiam in plateis & compitis: & simul turpis aleæ lusus & improba remere iufandi consuetudo è plebe infima tollitur. Circueant etiam agri Goani vicos atque paræcias non parvo ferè cum animarum lucro, sed magno labore & corporis vexatione, quod longo intervallo ea loca inter se disjuncta sunt. In quodam ex iis pagis fuit Brachmanes adedò pertinax, atque ita in demonis potestate, ut cum & nostri sæpe & alii salutis eius cupidi ab opinione prauitate ad veritatē multis rationibus hominem traducere conarētur, ipse contumaciter omnes eluderet; tamq; vulgo pro desperato haberetur. Verū diuinitus factum est, ut cum die Dominico per Christianorū in fabrilis cuiusdam patetis opere contineret,

reuer, coëptis interueniret vauſ è noſtris. atque iſ primùm Chriſtianos obiurgare, quòd tali die operam darent præſertim ethnico: deinde, experiendi cauſa, culpam eius rei totam in Brachmanem vertere, crimen augere verbis, neceſſarè fruſtra: ſiquidem terrore quodam repëtino percuſſus ille reſpondit, ſe. ſuòſque omnino Chriſtianos fore. nec fidẽ ſeſellu. cum aliis ſeptèdecim Chriſtianus eſt factus, mutatus in alterum virum: noſtròſque iuſſit ſine cura eſſe. conatus omneſ adhibiturum ſe, vt è popularibus ſuis ſcemo non Chriſtiana ſacra ſuſciperet. Speramus promiſſa facturum diuino adſpirante numine, quod huiuſmodi actionibus de eſſe non ſolet.

In eadẽ ſancti Ioãnis Baptiſtæ, paſſibus ab vrbe Goa mille & quingentiſ, ſacro baptiſmate initiati hoc anno ferme ſeptuaginta, Brachmanes plerique, quorum operam ad aliorum conuerſionem ſperamus magnopere profuturam. alios eiũdem paræciæ vicos, tribus circiter paſſuum milli- bĩs à templo diſtantes, fratres duo circumeunt. horum alteri, catechiſmum dic quodam dominico de more exercen- ti; caſu ethnicuſ quidam interuenit, quem ſcilicet Domi- nũs ad ſacroſanctæ maris Eccleſiæ gremium. porducebat. huic vt vidit. frater, ad eum ſermone conuerſo cœpit agere de rebus ad ſalutem ipſius animæ pertinẽptibus: quos ille ſermones quum reſpueret, nec diuſius audire velle ſe oſten- deret, paruulus quidam ex iis qui ad rudimenta Chriſtiana conuenerant, annum agens circiter nonum aut decimum, offert ultro ſeſe, & mirabili quodam ſpiritus animique ardore ſuccenſus, ſuadere inſiſtit homini, vt Chriſtiana ſacra ſuſcipiat, multis rationibus ethnicoꝝ ſuperſtitionis menda- cia coarguere; denique ſublatis in celum manibus orare & obteſtari, vt ætænae ſaluti proſpiciat. ac frater quidem, vt cùm ethnico ageret ipſe, correptum brachio puerum bis terre ſemonit: ſed cùm pueri pietas nequaquam ſetret. diſiungi ſe ab eo colloquio, obtrudere ille ſubinde ſeſe, argumẽtis pro ſua parte pugnare: nec ita multo poſt Domi- nus, niſitrum paruuli fide innocentiaque placatus, ethni- cum ſuæ gratiæ ſtimulis ita excitare dignatus eſt, vt com- morata voluntate diceret velle ſe fieri Chriſtianum. Itaque conſeſſim à fratre deſonſus eſt: eomãmque pueri furca ſuſ- penſam, ingenti gaudio lapidibus petere. ac ſputis, in ſi- mulacra ſua Deoſque patrioſ ſexcenta proba iactare.

In eius vici neophytis magna quædam ad res diuinas propensio cernitur: petunt ut sibi liceat suo sumptu templum ædificare, quod nostri ad sacra missæ peragenda se cōferant: negari non poterit, quod & iustum est postulatam, & à cōmuni parœciæ templo absunt longius. ex ea plebe sexaginta ferme hoc anno baptizati, atque sunt etiam Catechumeni. Castrum est in hac insula mille & quingentis ab urbe passibus: in eo templum videtur sancto Iacobo sacrum, vicis aliis compluribus huic parœciæ contributis, & quia loco est opportuno & celebri, Mauri complures Domino lucrifunt: atque ad eam rē non medioctri est adiumento Præfectus ipse præsidii, qui rei Christianæ quā sit studiosus, vel superioribus diebus ostendit actione planè digna litteris. Erat ibi Brachmanes insignis, cuius ita æuentis oculos occæuerat dæmon, nullum ut salutaris lucis radium posset admittere. hunc nostri sapius aggressi, denique peruicerūt, ut Christianum fieri velle se diceret, ita tamen, ut bimestre spatium lumeret ad se præparandum. Interea oppugnat eū vehementius dæmon, cuiusque animum ita refrigerat, ut cum dies adesset, mutato iam penè cōsilio, rons differre ac reuigilesari inciperet. id ubi vident fratres, fidem promissi exigunt ipsi primum, tum etiam ad Præfectum, cui id ipsum promiserat, Brachmanem adducunt: quum pergere nihilominus petere, ut dies prorogaretur: obsecrat eum Præfectus, ut tādē ex iis tenebris animum inducat emergere, celeritate opus esse, præsertim in tali negotio. cū ille obstinatus in sententia perstaret, eō demiq; perducta res est, ut Præfectus permotus misericordia se ad hominis pedes abjiceret suppliciter, cum quo et sibi cōsuleret lacrymans precaretur: idē factum etiam à fratribus, quare et hinc non dubio pudore concepto, manus denique dare coactus est, sequēte quicquid quod vellent dixit esse facturum, tum verò Præfectus gratulabundus ruit in eius amplexū, cumq; morpretioso pallio purpureo & serico pileo exornat. hoc factum in eum benignitatis initio facto, quo non modò liberalis animi, sed etiam pii ac religiosi, egregium specimen præbuit: deinde hominem vna cū fratribus ceterisq; qui aderant domū vsq; deduxit. nouitate spectaculi oborta vtori ac domesticis lacrymæ, sed eos ipse Brachmanes obisparauit, nimirum alio quā antea spiritu, omnesque reddidit Catechumenos.

In eodem tractu alia res accidit memorabilis. Dum ea loca nostri circumeunt, offendunt pro foribus ethnici cuiusdam filioſam baptiſmi percupidam, eamque Chriſtianis præceptis imbuere incipiunt. Sentit hoc mater, ſtatimque furēs ad ianuam prouolat, vni è noſtris diabolico inſtinctu alapam primū impingit acriter, deinde pugnum faucibus incutit. vbi hæc flocci non facere præ puellæ ſalute noſtros videt, tum verò vehementius erardeſcens fuſtem arripit, ægrèque rabies eius multitudinis cōcurſu reprimitur. Verū tamen ea fuit fratris in ea iniuria patienter ferenda tranquillitas atq; ſubmiſſio, vt mulier poſtea placata, cum vniuerſa familia ſe ipſa quoque ad Chriſtum adjunxerit.

Puer quidam, tertium-decimum ferme natus annū, fratres eoſdem adiit baptiſmi cauſa: interrogatus cuias eſſet, reſpondit Maurum, ex pago quodam leucas circiter quinq; diſtante, ſeque à parentibus ob id vnum clam profugiſſe, vt ad Chriſtiana ſacra contenderet.

Huius ſancti Iacobi caſtro aliud eſt & natura loci & viatorum frequentia non abſimile. ædes eſt ibi ſancto Blaſio dicata, pueriq; numerantur ducenti ferè, tanta gratulatione aduentantes noſtros excipere ſoliti, vt paucis hiſce diebus, cū eos iter ad ſe habere cognouiſſent, iis cūcti virentibus ramis inſignes, & Chriſtianæ doctrine rudimenta canētes, obuiam longè proceſſerint. baptizati hoc anno ſunt à noſtris in eo caſtro ferme triginta.

Ad retinendos autem in fide neophytos, præter catecheſim, quæ ſedulò exercetur, curatur etiam, vt ſtatis diebus miſſæ adſint, omnēsque ſuo tempore peccata ritè confeſſario detegant. præterea ab ethnicorum conſuetudine, celebratibus, atque ſpectaculis ex decreto prouincialis Concilii prohibentur.

In Ciorano inſula ſancti Bartholomei parœcia eſt cōſtituta, cuius Apoſtoli feſto die natali baptizati ſunt hoc anno octo circiter & quadraginta aduenæ è finitimis Maturoſum regionibus, nam ipſa inſula tota iam Chriſtum Dominum proſſectur. Feſtus autem ille quem dixi dies, anniuerſaria celebritate ludicriſque peragitur, quo facilius & vera pietas neophytorū animis imprimatur, & patrii ritus ex eorum memoria deleantur. Itaque cū ſacras omnes & reliquias & imagines eximio quodā ſtudio ac veneratione proſequuntur, tum verò confeſſioni tantū tribuant, vt cū
primū

primum in morbum incidere, quanquam eminus & incommoda tempestate, exemplo patrem confitendi causa accersant; affirmantque pro certo, se hoc sacramentum corporibus suis longè quàm alia humana remedia salutaris experiri. aiunt etiam omnes, idque constanter, ante Christiana sacra suscepta terrificis dæmonum monstris aliisque spectris valde torqueri se solitos: sed ex quo religionem veram induerint, ipso nomine Issv, quod nomen illi magnopere venerantur: & signo crucis, quod in omnibus actionibus adhibent, quidvis triste ab se facessere. dicuntque nonnulli, eius nominis fiducia nullam rem se non aggressuros quamvis arduam atque difficilem. iam quanto studio teneantur ethnicos ad Christum Dominum perducendi, declarat eorum assidua atque importuna efflagitatio, ut liceat sibi ea de causa cum ethnicis agere: sed quod volunt non semper à nostris impetrant, scilicet ne studio elati in eo genere quandoque peccent. etenim paucis antè diebus neophyti aliquot cum alium reperissent in Maurorum finibus habitantem, non sine periculo susceptę religionis per eam consuetudinem deferendę, caritatis ardore succensi ultro ipsi captum vinctumque ad ædem nostram magno suo discrimine pettraxerunt.

Brachmanes quidam neophyti sunt, huius insulę primarii, Ganzares. horum cognatus quoddam odio Christianę religionis sponte exulatum in Mauros abierat, in eius bonorū possessionem Prorex hos quos dixi Ganzares miserat. Verum illi commodis suis omnibus atque pecuniis præ cognati salute neglectis, hominē hoc anno adierunt, nec antè destitire, quā ille Dei beneficio cum vxore, liberis ceteraque familia in patriā ad Christiana sacra traductus est. Alii duo cum item ad Mauros eo consilio sese contulissent, ut affinem quendam suum ex iis locis abducerent, atque ad Christi ecclesiam aggregarent, à barbaris capti & malè accepti sunt, quanquam vbi cognitum est eos esse Cioranios, deinde soluti dimissi que sunt: atque spes est ipsum quoque affinem propediem adfore.

Iam verò à patriis ritibus ac cæremoniis quā vehementer abhorreant, vel illa res indicat: aduenerat nuper ethnicus quidā, ut coccos aliquot emeret (frugis genus id est instar nucum) cuidam è simulacris de more libandos: id vbi sensere nonnulli eius propinqui, ultro ipsūmet hominem

visque

Vsq̃ue ad fluvium persecuti captum ad nostros vi pertraxere, sic statuentes apud animum suum, pro scelere atrocitate lenius agi cum illo non posse, quàm vt confestim laqueo suspensus è medio tolleretur. Nec solùm eiusmodi, sed etiam cetera flagitia maiorem in modum auersantur. Testis est adolescens quidam clari genere natus, qui superioribus diebus, parum pudicæ mulieris consuetudine implicatus cùm esset, id vbi affinis cognitum est, nulla nobilitatis eius habita ratione, & ipsum & feminam ex insulæ finibus exegere, negantes ferri vllò pacto posse, qui exemplo suo ceteros tantopere offenderent. Alia multa in hanc sententiam dicenda supererant: sed ex hisce de reliquis existimari facillè poterit.

In Salsetano agro huic insulæ propinquo templa quinque excitata, quorum primum & antiquissimum est in castro Raciolo, dedicatum Mariæ Virgini ad niues. In eo baptizati sunt hoc anno centum & quadraginta, præter eos quique Goam eiusdem rei gratia venire, quique hoc tempore catechumeni sunt. porro in illa parœcia Christiani in vniuersum numerantur amplius octingenti. Festo ipso niuium die, P. Prouincialis eò profectus, manè sacra missæ ritu pompæque solenni peregit, & concionatus est: sub vespere baptismate loti sunt quadraginta, ingenti gratulatione, magnoque sacrorum apparatu, sedulò incumbèntibus in eam re Præfecto ipso præsidii, œconomis, atq; consulibus, quorum vnum pro eximio Christianæ rei studio ethnici aded malè acerbeque oderunt, vt eum calumniis fictisque criminibus in capitis periculum vocare non dubitauerint, itaque in custodiam est traditus aliquando, & vexatus à magistratibus: verùm in eiusmodi ærumnis tantam ille semper alacritatem atque aded lætitiā præ se tulit, vt pro sacræ fidei propagatione maiores etiam labores & incommoda sibi ab Deo precari & expetere videretur. Rursus etiam ab iisdem Brachmanibus ferè & lapidibus appetitus, præclare secum actum existimauit, vel ob id ipsum, quod benignitate Domini factum est, vt quotquot eum oppugnaverunt, immutati deinceps ad Christum sese conuerterint.

In mediis illis finibus oppidum est celebre Margon, & in eo templum sancti Spiritus, quo plus mille Christiani conueniunt, qui Brachmanes Ganzares antea fuerant. gregem

regem hunc quinque ruerunt nostris, qui hoc anno ibi sacramento baptismi initiati sunt, ii summam efficiunt 134. hos alii sequuntur propediem. Ex eo loco dominicis omnibus festisque diebus confert se vnus è nostris ad sacra missæ facienda in ædem sancti Michaëlis, quæ Margone distat quinque circiter millia passuum; Christianosque numerat octingentos egregia omnes pietate atque constantia, licet ferè omnes diiuncti atque dispersi, quidam etiam bene longe à templo inter ethnicos habitent. baptizati sunt ibidem hoc anno 107. augebiturque neophytorum numerus, cum primùm deforbuerit ira dolorque vulgo conceptus ex disturbance delubrorum suorum. Et quoniam tanta est gentium immanitas, ut cum primùm quis Christianus est factus; eum vel propinquus & affines deserant quàmuis extrema laborantem inopia, valetudinarium ibi nostrorum cura constitutum est, quo magnà mortalium approbatione & excipiuntur & curantur ægroti, non modò Christiani, verum etiam ethnici, atque ea ratione multi Christo Domino iustificunt.

In eadem ecclesiâ conuersiones quædam hoc anno extiterè notabiles. Ex Maurica terra tres exacta iam ætate homines eò contendere ob id vnum ut Christo darent nomina. ægroti nonnulli Christiana religione in ipso morbo suscepta, contritionem præ se ferentes, è vita migrarunt. Iuuenis annos natus circiter quinque & viginti, cuius pater, vix imprimis honestus, cum vniuersa familia sese Christo Domino addixerat, parentis consilium deestatus, ad Idalcarnem Maurorum Regem se contulit, à quo amicè exceptus & in honore habitus est: verumtamen acceptis deinde à patre litteris ita permotus est, ut Christianæ religionis causâ omnia illa commoda sponte relinquere, & leucarum triginta iter emeriri non dubitauerit. liberaliter egit cum viroque Prorex, eorumque commodis admodum benignè consuluit.

In eodem tractu aliam ecclesiâ, cui à sancta cruce nomen est inditum, Christianorum circiter sexcentorum, nostri procurant, anniuersaria crucis adorandæ sacræ, quæ in diem quartum nonas Maii incidunt, cum cetera celebritate hoc anno peracta sunt, tunc etiam baptismo capitum 60, qui numerus & pro temporis spatio, (siquidem nuper eò lumen Euangelii illatum est) & pro multitudinem ac pertinaciam Brachmanum, qui ibidem sunt, nequaquam exigua est.

est putandus. Baptismo peracto, neophyti omnes agmine ramos arborum præferentes, cum præcentione tubarum & varia symphonia prodire ad crucem loco pulcherrimo designandam, ubi nostrorum opera sanum ethnicorum totius eius regionis opulentissimum euersum antea fuerat: ut qui locus dæmoni colendo tandiu paruisset, idem adorandæ cruci dæmonis victrici consecraretur. Postridie eodem ordine ac ritu aliam statuerunt in vico finitimo, impositam pilam, qua in summa prius confirum erat amaracum, quam Brachmanes hetham magna superstitione ac cæremoniis pro numine venerantur: atque ea sanè pila aded cõmoda præbuit cruci basim vel natura loci, vel ipsiusstrux forma ac figura, ut eã vnã ad rẽ excitata fuisse videretur.

Superioribus diebus baptizatus ibidem est puer, cuius conuersionem nostri diuturno labore quæsierant, spe matris etiam ea ratione ad Christum Dominum perducendæ, nobilis feminae & cum primario viro cõiunctæ: sed illa nihilominus obstinata palam profitebatur se parum laborare de filio, quod ubi ille cognouit, quanquam ætate admodum tenera, petiit ut liceret sibi matrem adire, conatibus suis Deum forsitan affuturum. magnum in eo studium atque ardor animi cernebatur. itaque ei negari non potuit, nec sanè puerum fefellit opinio. namque ita se in ea actione præclare gessit, ut mulier, marito relicto, filium secuta sit, iamque animi verè Christiani indicia dederit.

Alia Brachmanis Ganzaris viri principis filia catechumena est facta: quam tanto patens amore prosequabatur, ut nemo dubitaret, quin eam omnino imitaturus esset: sed ceteri Brachmanes opposuere illi sese, eumque perpulere, ut cum Præfecto expostularet & quereretur, filiam sibi per vim ablatam fuisse. deducunt igitur hominem centum ferè Brachmanes ad Præfectum, certa fiducia fore ut puella verbis suis calumniam comprobarer. Sed illa ubi eò peruenit, tota re ad arbitrium eius reiecta, & iussa quod sentiret libere expromere, palam respondit, vim sibi nullam prorsus adhibitam fuisse, dolere sibi quòd non citius Christum Dominum cognouisset: quare Brachmanes turpiter victi abiectique digressi sunt, ipsa baptismo expiata, & nouo nomine Lucia vocata est: speramus etiam suos aliosque ipsorum opera permultos idem esse facturos.

Ad eundem pagum accesserat logues, hoc est, quæ

monachus inter ethnicos, ex eorum genere qui cultu vitæque horrido sanctimoniam profitentur. ætate videbatur annorum quinque circiter & viginti, egrègia forma corporis, vultu modesto, minimè loquax: in hunc neophyti cū incidissent, pænè captivum ad nostros adducunt. Interrogatus à Patre, quoniam consilio vitam adeò asperam duceret, quémve tot laborum sibi fructum proponeret: respondit se antea vitæ peccata expiare, salutique prospicere: tum Patèr multis rationibus quanto in errore versaretur ostendit, qui sine conditoris sui cognitione se id assequi posse confideret, suæque disputatione ita permovit hominem, ut quasi nova quadam oborta luce responderit, quoniam ita placeret Deo, velle se fieri Christianum, simulque voluntatem suam factò sanè admirabili declaravit. vestibus erat indutus laceris & attritis, pendente ex humeris sarcina coniectis in eam quibusdam quasi reliquiis, quas religionis causa circumferebat, ænea scutella, poculo in cucurbitæ formam excavato utebatur: brachia & crura ferreis armillis; manuum digitos ac pedum ferreis item annulis habebat ornatos: fistulam è ceruice suspensam, corniculum versatorium manu gerebat, quibus adventum suum in oppida præsignificare erat solitus: nec deerat illi mortis meditandæ materia, passer extinctus non detracta pluma: barba & capillis erat abrasis: exigui tantùm circuli spatium comam in summo capitis vertice raram sed promissam & bene comptam cōsultò reliquerat. aures erant quatuor aut quinque locis perforatæ, lignis quibusdam insertis, tanquàm suæ professionis insignibus. Sed ubi cum Patre congressus est, magna & Christianorum & gentilium turba sectante, nouo spiritu instinctus processit in forum, ibique rogo excitato & accenso, omnia illa instrumenta, quibus illum deus non orauerat, in fascem colligata cōiecit in ignem: Brachianibus magno suo dolore inspectantibus, & tanta ac tam repentina mutatione stupentibus. nec his contentus loquens, ubi Christianis rudimentis institui est cæptus, veniam petit matris adeundæ, ut eam cum filiis tribus ad Christum ab impietate traduceret. conatui respondit euentus, namque profectus in patriam, quotquot quæsitum ierat, secum & nostros adduxit. Sunt autem adhuc catechumeni: nam, ut antè diximus, logium catechesis de industriis solet esse prolixior, sed baptizabuntur propediem.

In eodem vice quidam erat ab Euangelio ita alienus, ut latebras quæreretur assidue, ne Dei verbo aures dare cogere-
tur: is cum grauissimum in morbum diuinitus incidisset, morte iam imminente interrogatus à nostris vellétne fieri Christianus, & desperato iam corpore animam ab interitu vindicare: velle respondit, præclare enim, inquit, intelligo, Deum hoc morbo fugæ ac tergiversationis meæ poen-
nas à me repetere, atque ita culpam agnoscens ut baptiza-
retur efflagitauit illico antequam efflaret animam; atque ubi lotus est, crebris cum Deo colloquiis habitis, peccato-
rum veniam implorans; ea ipsa nocte migravit à corpore: verum de hac parœcia (ne sim longior) hæcenus; quæ Chris-
tianis hoc anno aucta est centum septuaginta tribus.

Sanctorum Philippi & Iacobi ecclesia Christianos con-
tinet quinquaginta supra octingentos maxima ex parte Brachmanes: eam quoque vineam colunt nostri sanè fru-
ctuosam, namque hi neophyti spectata probitate studio-
que sunt amplificandæ religionis Christianæ; atque ob id ipsum angustias pauperum suis facultatibus leuare nō de-
sunt. Sed ut ethnicis iis qui bonam frugem pollicentur adiuuandis libenter insunt, sic ab improborum ac perti-
nacium consuetudine longè refugunt. Ad numerum fidei-
lium adscripti hoc anno in eadem ecclesia sunt amplius centum & quinquaginta præter triginta; & eo plures, qui se ad hoc collegium ea de causa contulerant. baptis-
mus ibi inter ceteros habitus est caput simul octo & septua-
ginta, in iis cum alij insignes viri fuere permulti; tum verò maxime Brachmanes Ganzares tres. Apparantur autem a-
ctus hi publici quàm amplissime, quo facilius Indæ ritus impios ac superstitiones dediscant, quibus certatim ope-
rantur hæ gentes externis caeremoniis & gratulationibus; utpote veræ atque internæ pietatis prorsus expertes: to-
tâque religionem spectaculorum duntaxat ac pompa-
rum magnificentia ac specie metientes. Ad eum porrò; quem dixi, baptisum ingens concursus est factus partim incolarum, partim etiam Lusitanorum, qui ad eam e-
dem religionis causa peregre aduenerant. In ea turba neo-
phytus repertus est in tanta aliorum gratulatione solus effusus plorans. res non sine admiratione continuo defer-
tur ad patrem. is accedit ad hominem: quærit cur in publi-
ca lætitia vix ipse lugeat; tum ille: quid nunc, inquit, sum?

dam per gaudio lacrymas, cum videam ritè coli co m m u n è
omnium Dominum eo ipso in loco, vbi paucis antè diebus
eundem per summam impietatem neglectum & iniuria af-
fectum asperi toties, cum honores eius numini debiti, saxo
euidam hic posito tribuerentur, nomine Manganatio ob-
stupuit eo responso Pater, præsertim quod nihil tale ab illo
expectasset: quæ ex re percipi potest immensa conditoris
ac Domini nostri benignitas, qui charismata sua nō ad ho-
minum opinionem atque iudicium, sed alto quodā & arca-
no consilio diuidit. Erat in eadem parœcia mulier Christia-
na, cuius filius ab idolorum cultu & Brachmanum consue-
tutine diuelli non poterat. itaque pro eius conuersione vt
pro sancto quodam Augustino pia mater Monica lacrymās
precabatur assidue, cumque eorum iam quinquennium in
eius oppugnanda pertinacia frustra laborasset, graui deni-
que morbo mulier opprimitur. per eam occasionē ad euo-
candum matris nomine confessarium filius aduenit. Dies
erat niuiū miraculo sacer; eo ipso die, manè, sacrificio mis-
sæ pacto, ambo profecti sunt: cumque tali die pater frugem
aliquam virgini matri libare perciperet: cepit in itinere cū
adolescente agere de venturi seculi veritate deque huius vi-
tæ fallaciis, suadere & hortari vt saluti prospiceret matris
exemplo, quæ id tam vehementer optaret. quibus ille ser-
monibus, vt à Christi nomine maiorem in modum abhor-
rebat, initio minimè flecti visus est; veruntamen virgē de-
inceps multis rationibus patre, affuit cæptis eius omni-
potentis Domini bonitas, quæ adolescentis animo sancti spi-
ritus faces admoit sic, vt exutis impedimentis omnibus,
quibus implicatus à dæmone tenebatur, Christianum fie-
ri matrique obtemperare velle se dixerit: ad quam vbi per-
uentum est, tota re à confessario exposita, mulier tantū læ-
titiæ percepit ex ea tam repentina tamque felici immuta-
tione filij, vt statim se morbo leuari senserit. præbuit confi-
genti aures Pater, deinde ceteros Christianos adiit, prose-
quente officij gratique animi declarandi causa adolescen-
te catechumeno cum aliis cognatis, & eorum quidem eth-
nicis aliquot, qui ostendunt se quoque propediē id ipsum
esse facturos. Dominus noster eos in salutari consilio susce-
pto retineat. Huic alia ecclesia ac templum opportuno lo-
co instituitur: namque re ipsa compertum est, ad ethnico-
rum conuersionem & neophytorum profectum longè vi-
lissimam

issimam esse ædium sacrarum frequentiam, etenim hoc pacto & boni ab improbis commodius dignoscuntur, & vniuersi facilius adiuantur.

In hac insula Goa nostri ecclesiam quoque Sancti Ioannis Euangelistæ administrant. ea Christianis constat octingentis: qui vt ferè omnes admodum honesto loco sunt nati, & in principibus insulæ numerantur Christianis. actionibus tempus redimere student malè positum in idololatria. itaque egentibus benignè faciunt, præsertim cum annonæ laboratur inopia: quod cum hyeme proxima contigisset, conuentu habito primores oppidi cuiusdam ratione mittere subueniendi pauperibus, idque fecerunt. vbi verò tempus messis aduenit, aliquot oryxæ candidi (certæ mensuræ nomen id est) ex collatione in publicum redegerunt pauperibus diuidendos. quæ laus hominum eo maior est, quod idem ante conuersionem aliud nihil nisi tyrannidem, rapinas, & alia huiusmodi scelera meditari solebant.

In rebus iis, quæ ad sinceritatem fidei pertinent, nullus arni & sanguini relinquiritur locus. Senis cuiusdam filius ad Mauros se contulerat, huic parens pro litteris apertè lenuntiavit, si quid ab se postularèt, rediret in patriam, Christumque profiteretur: ita forè non solum vt animam xipio, sempiterno subtraheret, (quanquam id maxime spectari oporteret) sed etiam vt paternæ inter ipsos necessitudinis iura constarent: sin rem diutius distulisset, sibi certum esse exacta iam ætate, & ad exitum appropinquantem, illo hæredato patrimonium omne egètibz distribuere. quæ obla denuntiatiōe alij quoque, nec sanè frustra, cogitatoribz impietate deterrent. hoc anno in eadem ecclesia sacro aptismatis fonte renati sunt octo & triginta plerique populi: in iis tres è Botorum familia, qui apud ethnicos cononatorum exercent munus, magnoque in honore sunt. ante huius mensis exitum multos alios neophytorum affluum suorum opera sperabamus ad Christi gregem accessuros. Paucis autè diebus ad templum illud baptismi cause contulit grandis iam natu, minimeque contemnendus vir, tanta fide & notitia Dei, vt qui aderant mirarentur; etenim Catholicæ fidei capita exponenti Patri respondit ille, sanè vt videbatur ex animo, se cano iam esse capite, sic ignorare neminem præter vnum Deum ac Dominum, & Christum colendū atq; adorandū esse: eundemque sibi iadudū

hæretæ in pectore, ac proinde sese deslere lōgi iacturam tē-
poris in dāmonē propter summum scelus venerando con-
sumpti: & simul vim lacrymarum profudit contritionis ac
penitentiae testem, petens ut sacro baptismate lauaretur,
quod postea factum est. Denique ut ad alia transeā, nostris
hominibus illius ecclesiæ, neophyti pietate in Deū & offi-
cio satisfaciunt, nec eo quempiam ē Mauris accedere pa-
tiuntur, quin rem ad nostros continuo deferant, ut ad eius
conversionem aggrediantur. Anniversaria eius templi so-
lennia hoc anno cum ceteris ceremoniis, frequentia popu-
li, & sacra concione celebrata sunt, tum etiā baptismo cā-
didigētū viginti, quos alij octodecim paulo post sublecati
sunt, ut interim eos tacerā, qui ad hoc Goanū Collegiū mis-
si sunt, atque etiam nū superesse dicuntur ibidem catechu-
mēpi quinque & viginti.

Præter hosce baptismos in Goanis finibus habitos hoc
anno etiam in ipsa urbe Goa in ædibus nostri Collegij ba-
ptismi quatuor generales pera cti sunt non sine apparatu
magnifico, symphonia, supplicatione publica, concioni-
busque nostrorum, qui linguam Indicam callent præcla-
re, præsentē Prorex, proterea quod in candidatis erant
Brachmanes multi viri primarij.

Præcipue cōcelebratus est Epiphaniæ die festo, quod hoc
libamine gratius nullum insuper LESV fore putamus ba-
ptizati sunt octoginta, in iis Brachmanes medicus in pri-
mis huiusce urbis clarus; huius vltro se præbuit suscepto-
rem ipsemet Prorex, vniuersa Indica nobilitate honoris
causa prosequente.

Alter eadem ferè pompa in Maium mensem incidit. in-
genui abluti octo & quadraginta supra ducentos præter
multa Lusitanorum mancipia, in eo numero fuisse Brachi-
manes duodecim insignes viri cum sua quisque familia.

Tertius in tertiā dominicā diē Iunij mēsis dilatatus est an-
gelo custodi sacra. Ea celebritas ceteras tū gratulatione, tū
neophytorū numero ac nobilitate superauit; cuius rei non
minimā laudē fructumq; tulit Lusitanus incolā, qui cum in
suis hortis ethnicos haberet q̄ plures vehemēter in suis su-
perstitionibus obstinatos tantū ꝑberat, ut ad eos ad Christi
allicere conaretur, ut etiā de nostris hominibus id agētibz
quereretur quidd scilicet illis molestiā exhiberēt; verū is di-
uinitus deinde factū est, ut culpam suam agnosceret, multa
volun-

voluntate nostros in opere adiuuare sedulò exeperit, & ex
iis ad fidem traduxerit amplius quinquaginta, qui nostro-
rum opera Christianis deinde præceptionibus eruditi, vbi
dies baptismi adfuit, ab ipso Lusitano per mediam vr-
bem ad ædes nostras agmine composito ducti sunt, ramos
manibus proferentes, præcinentibus rubis, vt specimen
aliquod Proregi præberet nouarum frugum, quas in poma-
rio suo decerpserat. sub vespèram deinde sacro baptismate
iniriati sunt in vniuersum ducèti & sexaginta: in iis Brach-
manes Salsétani & Goani honesti homines circiter quin-
quaginta.

Postremus fuit capitarum centum & sexaginta, Octobri
mense, post diem vndecim millibus virginum sacrum, idq;
summa cum significatione lætitiæ. porro omnibus hisce ce-
lebritatibus interfuere Lusitani tres, qui in hac vrbe sibi
domicilium collocarunt, quorum vnum æconomum esse
Raciolensis ecclesiæ diximus antea. Atque ego sanè verbis
exequi nequeo, quam cupidi sint tres ii homines animarū
salutis: siquidem pro ea tam vehementer laborant, vt ab
Deo in terris videantur esse propositi quasi quoddam ex-
emplar & incitamentum multis in hoc genere negligentibus:
cū enim ea de causā calumniis falsisque criminibus
oppugnantur, interdum etiam truantur in carcerem: ita
libenter hasce vexationes omnes & incommoda excipiunt,
vt præclare appareat, quanto desiderio teneantur patiendi
pro Domino. Hac hyeme falsò accusati sunt, quod ethnici-
um quendā ad Christiana sacra vi compulissent, cūque
generalis auditor mendaciis oneratus, eos pro potestate
coercere imperasset, vnus ex iis fuga sibi cōsulere cū pos-
set, prorsus neglexit: quin etiam suadenti Rectori nostro vt
caueret, respondit ille, se pro conuersione ethnicorum nō
nōdō non formidare custodiam, sed etiam optare Christi
Domini gratia flagris cædi publicè, seque inter ipsa verbe-
ra mirabilem fructū ex verò lictoris præconisve capturum,
cū eius supplicii causam de more pronuntiaret atque is-
dem animi sensu subortis pœnè lacrymis, reputans quā
paruo studio teneantur homines hominum seruandorum
affirmabat, si cognosceret in Maurorum sinibus quam-
uis longissimè positum quempiam ethnicum ad Christia-
na sacra propèsum, neglecturum se non modò re ipsa iustis
is iacturam, sed etiam omnia capitis pericula, vt ad eū ab-

interitu reuocandum illucisque contēderet. præclarā sanē laudem, præsertim quod multo plures hac tempestate reperias, qui tam sancta studia retardare, quàm qn̄ adiuuare conentur. Et quoniam de horum hominum virtutem antea scripsimus, illud vnum adiungam; octauo quôque die confessionis & Eucharistiæ sacramentis in æde nostra & se muniant ipsi, & alios multos ad id ipsum incitant. nullus præterea baptismus est, aut Christianorum celebritas, quin inter sit; nec modò neophytis gratulantur, sed etiam in difficultatibus benignè subueniunt. optimam hanc eorum mentem tueatur Dominus.

Qui à nostris hoc anno ad mensem vsque Nouembrem baptizati sunt, eorum est summa (baptismis omnibus computatis) trium millium, & nouem supra ducentos, præter eos quique in priuatis ædibus ægrotantes, quique in custodiis publicis ac triremibus, alibique eodem æternæ salutis imperiti mysterio, in codice relati non sunt. exiguus numerus si superiores annos respicias, sin bellicos tumultus & incommoda reputes, quibus impeditur Euangelium, nequaquam exiguus: vberioris verò messis hac tempestate sedata, spes est: præsertim acriter incumbente in eam ipsam rem pro virili parte Prorege, qui neophytos officiosè cōplecti ac tueri, & ad ethnicorum conuersionem hortari non desinit: quin etiam ter quaterve complures ipse vestiuit. aureorum mille & quingentorum impensa: cuius pium hoc studium curamque amplificandæ Christianæ religionis Dominus augeat.

Hæc mihi in præsentia, venerāde Pater, in mentem veniebant, quæ de progressu Euangelii ad te scriberem. Reliquum est, vt precibus & sacrificiis tuis gratiam nobis vireſque implores a Domino, quo non solum partas retinere animas, sed alias etiam deinceps lucrari possimus. Goa, mense Nouembri, 1569.

EX LITTERIS MARTINI SYLVAE AD
Consaluum Aluarez, datis 6. Calend. Decembri, 1569, è
Castro Onoriz.

NOs, vt scis, ex isto portu discessimus ad 18. Cal. Decēbris. eo die ad Goanas insulas noctu peruenimus: ibi diem pænè totum morati nauigia præstolantes, quæ

quæ Gox remanserant; simulatque affuere nonnulla, statim solutis anchoris vespere tenuimus Amediuā. Amediuz dies quinque posuimus: deinde sacro Missæ peractō, cui Prorex cum vniuerso exercitu interfuit, valida Classe nauium 160 ad Onorem delati, castrum offendimus admirabili opere artificioque perfectum. Erāt in eo præsidio Lasquarini circiter septingenti artis sclopetariæ peritissimi: ii nostrorum signa conspicati, sese ad defensionem toto pectore compararunt: insequenti luce in descensione prælium haud leuè commissum est, ita tamen vt nostri superiores extiterint. Primus è pavi sese in litrus eiecit Prorex, tum ceteri subsecuti: atque eodem impetu Lusitani audaciùs ad mœnia vsque prouecti sunt, sed egregiè repulsi, duobus è suorum numero desideratis, iētis verò circiter 40, quorū aliquot è vulneribus postea mortui sunt: quod incommodum, acceptum non esset, si quorum oportuit consiliis monitisque paruissent. id ne rursus accideret, Proregis iussu ductis ritè munitionibus castrum oppugnari trifariam ceptum est sic, vt præfectus à certamine versus ad preces, redempta ad Proregem accesserit, vitam sibi ac militibus implorans. Facta deditiōe, armis & impedimentis relictis, in decussim compositis manibus, cum singulis vestimentis omnes dimissi. Oppugnationem triduo sustinuerant: tertio die, qui fuit festus Sanctæ Catharinæ, cessere. Nos castrum intrauimus: & in gratiarum actionem custos Franciscanus sacrificauit, ego Protegis iussu concionatus sum. Reficiuntur hoc tempore quæ per oppugnationem diruta sunt. statuitque Prorex manum militum hic in præsidio relinquere. Regat illum, pro sua clementia Dominus. Tu verò curabis vt piorum suffragationibus adiuuetur: id enim ille vehementer exoptat, mihiq; mandauit, vt id suo nomine abs te per litteras peterem.

Fugerat me de euentis meis quibusdam te facere certior. Bis pænè defunctus sum: semel vt, primùm exscensio facta est, dū aliquot militibus animos conor addere, & Crucifixi Domini signum ostento, namque in eos emissis repente artificiosi ignis olla, huc illuc magno impetu rotitans: cum à periculo sese cuncti proriperent inter eam trepidationem impulso prolapsoque mihi obrigit soli, ita tamē, vt ollæ caudā vestē dūtaxat discerpserit, corpus illesum Domino miserante reliquerit. Iterū ac tertio periculū adij-

ex tormentariis globis, ita præteruolantibus, ut mihi ventri-
cæ capitis propè abraderent. Quod ad reliqua attinet: Ego
& Sebastianus Conſalvus & corpore valemus, & mueræ
ſocietatis obimus adhuc Dei beneficio ſanè feliciter, ver-
ſamur autem ſefine in valetudinario cum ægrotis. Nobis
ad voluntatem ſuâ omnino exequendam Deus robur gra-
tiamque ſufficiat. Atque ob id ipſum tu nos Pater precibus
tuis & ſacrificiis adiungere ne deſine. Onore, 6. Calend. De-
cembris, Anno Domini, 1569.

EX LITTERIS HIERONIMI RVIZII, AD
Præpoſitum generalem datû Cocini, 28. Kal.
Februarii, 1570.

QVONTIAM ex iis litteris, quas ex Europa in remo-
tas regiones hæſce pro veſtra humanitate perfe-
rendas curaris, magnam animi voluptatem lati-
tiamque percipimus: ad rationem officii noſtri pertinere
ſum arbitratus, ut viciffim iſtuc, quæ hoc anno in Cocinæ
Collegio ſint geſta, perſcriberem.

Habentur in hoc Collegio publicæ ſcholæ Grammati-
ces duæ, ad quas ventitant diſcipuli ferme ducenti & ſexa-
ginta bene morati, iidemque tum in ſtudiis tum in ſacra-
mentorum uſu valde proficiunt. Doctrinæ Chriſtianæ præ-
cepta (quâquam multi admodum tenera ætate ſunt) cuncti
perdicere: complures verò etiam catechiſmum in dialogo
miſſum iſtinc: eundemque ipſi non ſine fructu diſſeminant.

Confeſſio & communio in æde noſtra ita frequens eſt,
celebrioribus feſtis, præfertim verò Mariæ Virginis, Cor-
pus Domini ſumant ſerè trecenti vel quadringenti. Idem
accidit etiam cû indulgentiæ promulgantur, quarum neo-
phyti perquâ acre deſiderium præ ſe ferût: & ſanè multum
ea ratione proficitur. Primo die dominico aduentus, publi-
cè propoſitum eſt ſubileum datum à ſummo Pontifice an-
no 1568 ad pacem & felicitatem Eccleſiæ Catholicæ ex-
poſcendam. Tanta fuit conſentientium vis, ut ſacerdotibus
noſtris octo à matutino tempore ad noctem uſque nullum
quieſcendi ſpatium daretur. itaque in hoc vno tēplo per eos
dies in iere ſacrû Euchariſtiæ comuniû circiter mille maxi-
ma ex parte neophyti, præterea tantû fraudatæ pecuniæ re-
ſtitutum, tot ſublata diſcordiæ, ita multa piè facta ſunt, ut

tae vpa de causa præclare positum à summo Pontifice hoc
iubilæi beneficiū esse videatur: quid si, cetera eiusmodi spe-
ctes, quæ in reliquo Christiano orbe plurima per eandem
occasionem gesta fuisse credenda sunt? Ad conciones tan-
tus est populæ concursus, ut suggestū ex æde in plateā inter-
dū proferte necesse sit: (ut interim eos taceant qui cætera
urbis templa frequentant) idque non sine magno animorū
motu lachrymisque, quod scriptum est aliàs.

Hiemauit hoc anno Cocini Didacus Meneses rei mari-
timæ pro Lusitanæ Regē præpositus. classis erat naviū tri-
ginta. propugnatores mille numerabātur. ac nobis magnā
ea res attulit voluptatē, quod in tanta hominū militarium
turba non modò quies, verū etiā Christiana disciplina mi-
rificè cōstitit: quippe horum militū, qui versantur in India,
mos est Sacram Confessionē frequenter obire: & cū Eccle-
siasticos & religiosos homines magnopere venerantur, tū
verò incipiunt præclarū sibi & honorificū ducere, acceptas
ab hominibus iniurias Deo donare liberaliter. Itaq; si quā-
do rixæ inter eos vel seditioes existant, nullo negotio cō-
primuntur. Hyeme exacta, priusquā classis abiret, à cōcio-
natoribus nostris caprū est agi cum classiariis de salute a-
nimarum sic, ut ex vniuerso numero, octingenti in æde no-
stra sese confessionis sacramento expiarent, quin etiam
multi publicis per urbem ac voluntariis panis admittā lue-
re piacula. Quid plura? pusillam Quadragesimam paucis il-
lis diebus habuimus. idque magna tum fidelium, tum infi-
delium approbatione cernentiū, hosce milites, si quid per
hyemē grauius deliquissent, sponte deinde ac libenter sup-
plicia subirent. Nec solū præfecti militesque, (ut diximus)
sed etiam turba naualis & ipsi quoque remiges peccata ri-
tè confessi sunt. Atque hac adhibita præparatione cuncti
admodum, tuti in Domino conscendere: & ad huius oræ
præsidium ex hoc portu profecti Deum habuere sanè pro-
pitium, siquidem allatum est, Maurorū naves ab iis capras
amplius 40. eisdemque facta aliquoties exscensione, ethni-
corum hostium castris circiter quinque millibus, non lau-
dem solū sed opima etiam spolia retulisse.

Redempti sunt hac hyeme aureis quingentis, nostrorum
opera corrogatis, Lusitani quinque, qui anno superiore, ca-
su nescio quo, in manus Malauarium Maurorum incide-
rant. ii cum ad Collegium hoc delatæ venissent Deo

Domino gratias acturi, lætissimos nobis nuntios attulere, ceteros Christianos qui adhuc redimendi supererant, quæquam multis vexatos incommodis & cruciatibus, firmos nihilominus in Catholica fide persistere. Adolescentulum, qui nostra gymnasia frequenter, alligatum ad arborem pedibus manibusque, conati erant Mauri intentis in eum arcibus & sagittis ad Christum deferendum impellere: quibus ille inter ipsos terrores animo forti magnoque responderat, se vita potius priuatum iri, quam fide: quocirca desperata re Mauri ab incæpto desisterunt, ita tamen ut cum deinceps qualibet quamuis leui de causa calcibus fustibusque malè mulerent. Alium tenera admodum ætate puerum pollicitationibus ac minis in fraudem induxerant, id ubi reliqui sensere captiui, consensu omnes ad eum puerum, seque ad eius pedes abijciunt flētes, ac præsertim vir quidam ex eo numero nobilis: quorum suauis ac monitis puer ita permotus est, ut obortis repente lacrymis, se vtrique deceptum fuisse responderit, sed moriturum potius quam à religione Catholica recessurum: atque hanc pietatem suam comprobauit præclarè: nam vtroque ipsemet se hostibus obtulit, apertè denunciāns sese Christianum esse: qua re indignati Mauri vinctum ad arboris truncum sagittis petere primum, deinde etiam iugulare aggressi, denique desiere, illius obstupefacti constantia. Nec tamen eundem exitum alii Christiani fortiti sunt: quos eximia fortitudine perseuerantes in Christi Domini cōfessione crudeliter interemptos esse cognouimus. O prædicandam Domini bonitatem, qui miseris hisce temporibus, in media barbaria, dereliquit sibi septem millia, quorum genua non sunt curuata ante Baal.

Venio ad huius anni messem. Octaua sancti Spiritus feria profecti ē nostris aliquot ad Palurtenſes neophytos, qui passuum hinc tribus circiter millibus oram maximam incolunt; obuios illos in itinere habuimus, amantissimèque accepti sumus hospitio cuiusdam ethnici ætate iam prouecta viri primarii: ibique de suscepta religione recte agenda sermo ad neophytos habitus primum, deinde prolata regis Cocinardi diploma, & recitata littera, quibus privilegia continentur ab eodem Rege proposita iis qui sese ad Christum adunxerint. quæ res multis noua, cunctis accidit iucundissima, hospiti nostro præsertim iudæis, quos antequam inde discessimus

sumus possititutus est, se Christianū fore cum suis: & quā-
 tam inimicus homo rem deinde impedire conatus est,
 seramus tamen illum promissa facturum. Post hæc variis
 ocis sanè quā opportune Catechismus est habitus: acce-
 debat illud etiam, vt à Catechismo nostri sese adhibitis in-
 terpretibus in ethnicorum cætus insererent Euangelium
 radicantes, adiuuantibus eos item in opere amicis atque
 discipulis, qui pro sua parte non desunt auditores ad verbū
 dei conuocare, atque ad Christianæ fidei veritatem allice-
 re. Itaque die qui fuit visitationi Mariæ Virginis sacer, pri-
 us huius anni baptismus ad hunc modum est peractus. A-
 quor primū diebus nostri Catechismo vacarunt: deinde
 bi dies adfuit baptismi, candidati omnes ad Christianum
 iterem conuenere, virum locupletem & honoratum, qui
 ū apud eos omnes parentis, tum verò apud nos socii atque
 diutioris egregii locum obtinet. Gasparem Ægidium no-
 mine: atque vbi maturum fuit, sub signis omnes agmine
 gradiere cum tibiæ tubarūque concentu, ramos pal-
 marum tenentes, indicium victoriæ eius, quam Dei benefi-
 cio de spiritalibus nequitiis deportauerant. Ad ædem sacrā
 propinquantibus processit obuiam clerus vnā cum vrbis
 præfecto & Episcopo, & magna ciuitatis parte, actus eius-
 nodi eximia pietate ac studio concelebrare solitæ. Episco-
 pus è cādidatis pauperrimum quemque delegit, quos par-
 tim titè susciperet, partim etiā manibus ipse suis ablueret.
 Præfecto etiam nonnulli suscepti sunt, idemque se in cæ-
 teros valde humanum atq; honorificum præbuit. id ipsum
 ceteris principibus factitatum. Baptizati autē sunt eo die
 quæ Domini nostri clementia ac benignitas est) viginti
 supra ducentos.

Inde rursus nostri in opus exiere, cumque festo die San-
 ctorum omnium præfectus ad ædes nostras baptizandum
 perduceret magistrum fabrum naualium regis Lusitaniz:
 per eam occasionem conuenere etiam ii, qui recentissimi
 nostrorum hortatu ad Christum sese cōuerterant. Itaq; re-
 uati sacro baptismate sunt eo die octoginta nō sine solem-
 ni cæremonia & cantibus.

Porro nos ex ea re fructum animi præcipuum capimus,
 quod alia nulla nisi æternæ salutis ratio hosce homines, vt
 Christum profiteantur, adducit. Itaq; nec vestes in Baptis-
 mo nouas, nec aliud omnino à nobis præter spiritalia expe-
 ctant

stant aut flagrant, nisi forè granum aliquod benedictum è ceruice gestandum: nec verò deinde per inconstantiam & leuitatem a Christo desciscunt: quinimo magno sibi decori esse nomen Christianum existimant, & ceteros ad veritatem studiosè conantur ab impiarum opinioum peruerſitate traducere: quò in genere nonnulla perstringam.

Quidam ex hisce neophytis, licèt à nonnullis veteribus Christianis non modò grauitèr offensus eſſet, verùm etiam oppressus atque vexatus, non tamen idcirco deſtitit, quinimò Christianam rem procuraret egregiè. Paucis igitur hisce diebus duos homines ad Deum verum à dæmonis cultu conuerſos ingenti gaudio perduxit ad nos. Puer Haires (hoc enim nomine appellatur certus ordo militarium hominum) vt baptizatus eſt ipſe, ethnicoſ adiuuare ſtatim aggreſſus eſt: triduòque alium Nairem ad nos adduxit, itemque paulo poſt Indos alios duos treſve, tanta cum animi lætitia, vt eadem in nos redundaret.

Mauræ cuidam erat filiulus, quam illa ſiue quòd à Christiana ſacra propenſum cerneret, ſiue alia neſcio qua de cauſa, vt erat immanis & fera mulier, captum deſodiuum ad fauces vſque, ingenti ſuperimpoſito lapide, vt lentiori cruciatu paulatim extingueretur. Verùm per commodè factum eſt, vt hiatus exiſteret quidam, ex quo prætereuntes viatores puer poſſet aſpicere. Accidit igitur vt illaciter haberent Chriſtiani aliquot: quos ille conſpiciatus, quanquam adhuc Luſitanicæ linguæ imperitus, è ſaxo vociferari, & duo illa verba, Chriſtum exopto, ſatis apertè pronuntiare: accurrunt illi ſtatim, & moto lapide puerum extrahunt. atque vnus ex iis ad gubernatorem illum adducit, alius ad nos rectà properat flagitans, vt eò mittatur aliquis, puerum velle fieri Chriſtianum. Itaque mater in cuſtodiam tradita: puer in ædes noſtras acceptus, ac deinde Baptizatus eſt.

Regius præfectus, quem in Chriſtiana re adiuuanda noſtri valde ſtudioſum experimur, vnà cum rectore noſtro adiit ad Cocini regem, alio quodam in oppido commorantem, vt per eum liceret ibidem tẽplum extruere neophytis Palurtenſibus inquilinus. Annuente rege, continuo præfectus ipſe miſit, qui materiã ædificandi cauſa

conuenerant: quin etiam domum, quam ibi possidebat, eius rei gratia dixit. In reditu verò ad vicinam insulã rectorem perduxit, ut cum eius insulæ regulo de Christiana religionē ageret, qui sanè regulus valde se facilem præbuit, dicitque sperare sibi Dei beneficio datũ iri, ut non nisi Christianus ex hac vita discederet. Vos cum quæso istic Domino supplices commendate.

Antequam classis ex hac statione discederet, decursus militares & varia simulacra præliorum exhibita, primũ à classariis, tum octauo post die à Lusitanis inquilinis, postremò etiã à neophytis Cocinensibus, à quibus diligenter est cautum, ne quis ethnicus (quod opulenti quidã ostentationis causa tentauerant) se in ipsorum agmen infereret. Ei decursioni honoris causa operam dẽdere tum Ciuitatis præfectus, tam etiã classis dux, & ceteri principes, ita ut in eo ludicro & aciem struerent, & ordines ipsimet ducerent. Neophytia autem duorum circiter millium numerum implebant, vario telorum genere, magna tamen ex parte sclopiis instructi, omnes verò egregio corporis ornatu, & quidẽ copiores (ut sunt pecuniosi & gloriæ cupidi) ita sumptuoso, ut proximè ad Lusitanos accederent. Estate inuenite instructis ære suo biremibus quinque, in expeditionẽ sine vlllo stipendio pro Lusitaniæ rege profecti sunt: iamque præclari de ipsorum virtute nuntii afferebantur. Cocini rex adhuc in sua cæcitate persistit. is cum per hyemem in morbum incidisset: non incommoda occasio visa est vrbis Episcopo, itemque Reçtori nostro conueniendi hominis, eumque salutaribus monitis adiuuandi. Ad eum igitur ambo profecti, in ipso regiæ vestibulo superstitiones & nefaria sacra permulta reperiunt, quibus barbari pro ipsius incolumitate operabantur: reglam verò ariolis brachmanibusque refectã, quibus ille aded deditus est, ut quamuis præclare tum intelligeret, quamobrẽ illuc Episcopus rectorq; se cõtulissent, nihil tamẽ idcirco de sua obstinatione remisit. Itaque aliud nihil eo itineris labore ab Episcopo & rectore perfectum est, nisi ut officium vterque præstaret, simul etiã ut cum dynastis quibusdam, qui ad regem socium ac patrum pro amicitia venerant, agerent de rebus diuinis, & ab iisdem impetrarent, ut impunè liceret in posterum in ipsorum ditione Euangelium promulgare.

Reguli duo huic oræ finitimi, iungenda cum Lusitanis amici-

amicitiæ percupidi, Christianæ doctrinæ magistros, adeo enixè petierant, ut è re communi rector noster esse omnino statueret, duos è nostris eò legari, qui eadem opera neophytos etiam illius regionis inuiderent, quos iam diu adierat nemo. Profecti igitur quemadmodum accepti sunt, cognoscetis ex eorum litteris ad rectorem scriptis in hanc sententiam. Excepti sumus ab hisce neophytis magna ipsorum læticia & gaudio: nec non ipsi ad quos tendebamus regum, multis rebus declarauerunt quàm sibi gratus esset noster aduentus. Quorum alter inuentus à nobis est ad sua illa placanda numina circum lapidem molarem festiùs cum digitorum crepitu cursitans, cum se priùs in stagno quodam religionis causa lauisset. Is ea ceremonia peracta, peramantèter egit nobiscum, confirmauitque promissa. Gaspar Ari-dius amicus noster, & huiusce comes itineris, valde huic hominibus notus est. huic ferme trecenti polliciti sunt, qui primus in templo, quod ibi exstruendum est, baptis-mus habebitur, in eo baptismo se nomina Christo daturus. Verùm ut Malanarica hæc gens ferè perfidiæ laborat infamia, pro ipsis magnopere orandus est Dominus, ut quod receperè persoluant.

In iis qui Cocini regem ægrotum officii causa inuiserat, rex Porcadæ fuit, quæ regio distat hinc leucas ferme viginti. Is deinde præfectum huiusce præsidii conuenit, præfectus verò confestim ad se rectorem nostrum accersit. Actum est ab utroque de re Christiana cum rege, qui pro eo quanti Lusitanorum amicitiam facit prolixè concessit, ut Christianam religionem in ipsius regnum inferre palam ac libere liceat: quin etiam priuilegia neophytis eadè quæ Cocini rex tribuit patenti diplomate: Ut nemini in posterum suscepta Christiana religio fraudi sit, nec idcirco quique omnino vel de re familiari, vel de iure testandi, vel de honore ac dignitate deperdat: ut iurisdictio Ecclesiastica sit prænes Episcopum: ut templa nostra noxiis nõ modò Christianis, verùm etiam ethnicis pro asylo sint: denique ut nemo Christianæ fidei nomine in periculum vocetur: & alia eiusmodi.

Ethnicus etiam quidam copiosus ac nobilis, quem fratres nostri & alii ipsius amici non semel à nefario demonis cultu abducere frustra contenderant. Is ipso, ni fallor, S. Iacobi die natali, nostris ea loca obeuntibus, & ex itinere salutantibus

tantibus hominem, gratulabundus obuiam prodit, dixitque sibi
 ea nocte quiescenti visam pulcherrima specie mulierem, summa-
 que oris & corporis dignitate, (quam ipsemet pro ea cōsuetudi-
 ne, quę illi cum Christianis est, beatam Virginem nominabat) eā-
 que ad se in hæc verba locutam esse: Hac iter habebit, cras man-
 ē Sacerdotibus Christianis vnus, tu quicquid ille iusserit facito,
 & quoniam vultis (inquit) me Christianum esse: en præsto sum
 cum vniuersa familia: itaque paulo post in hoc nostro Collegio
 baptizatus est.

Quod nullum adhuc esset Cocini domicilium excipiendis alē-
 disque catechumenis, nonnulli idcirco à Christi professione re-
 tardabantur. quamobrem Aegidius noster vltro id sibi met oneris
 depoposuit, catechumenos præsertim virilis sexus gratis alēdū
 apud se, dum ades ad eam rem publicę comparantur. Aegidii
 virtutem imitata vidua quædam honesta mulier, non modò alēn-
 dis, verū etiam instituendis feminis operam & impensam beni-
 gnè pollicita est. Nonnullam etiam pecunię summā ad id ipsum
 pii quidam homines contulere.

Proxima Circoncisionis Christi Domini nostri solemnia, &
 anniuersariam eius diei celebritatem auxit etiam baptismus infi-
 gnis capitum 160. quo in baptismo tum Episcopus tum vniuersus
 præfectus, qua solent pietate officioq; versati sunt, quæ hactenā
 essent Anni 1570 ineuntis exordia, quibus exitum speramus fore
 persimilem. Qui per nostros hoc anno Cocini ab impietate re-
 trocati & salutari baptismo loti sunt, si extremum hunc baptis-
 mum annumeres, quingentorum circiter (quæ Dei benignitas
 est) summam efficiunt. Quod reliquum est, te pater optime, &
 reliquos omnes, qui in isto sunt orbe socios obsecramus, vt nos
 Domino commendare ne desinatis in Christiana causa laboran-
 tes, tam remotis in regionibus tamque inter sese disunctis Co-
 cini, ex Collegio Matris Dei, 18. Kal. Feb. 1570.

F I N I S.

EPISTOLARVM

INDEX.

A <i>RIAE Sanctii.</i>	76.
<i>Balibasarü Gagi.</i>	93.
<i>Cangoximanorum Regis.</i>	88.
<i>Consalvi Fernandi.</i>	31.
<i>Cosmi Turriani.</i>	28.
<i>Eduardi Sylui.</i>	21.
<i>Francisci Capralis.</i>	179.
<i>Francisci Henrici.</i>	205.
<i>Francisci Xaverii.</i>	3.8.13.
<i>Gasparis Vilela.</i>	30.44.68.90.100.
<i>Joan. Baptiste Montani Ferrariensis.</i>	112.114.
<i>Joannis Fernandi.</i>	19.43.122.
<i>Laurentii Iaponii.</i>	47.
<i>Ludonici Almeida.</i>	34.79.108.124.130.
<i>Ludonici Froii</i>	102.113.149.157.161.166.183.191.195.
<i>Melchioris Nonni.</i>	41.
<i>Organtini Brixienfis.</i>	170.
<i>Pauli Iaponii.</i>	18.
<i>Petri Diazii.</i>	203.
<i>Regis Cangoximani.</i>	88.19.
<i>Societatis S. E. S. V. de Consalvi Sylueria obitu.</i>	62.
<i>Tagna Regis Firandi.</i>	21.

IN

IN EASDEM RERVM MEMO-

RABILIVM INDEX.

CENORVM classis

97.

Ædes elegantissimæ 139. 162.

Ægrotus pia precē sanatur 12.

Agni cœlestis cereas imagines, & alia id genus quātopere expectant Iaponii Christiani 116.

Ainan insula, & gentis mores 96. & seq.

Aloysii Lusitanicæ classis præfecti cædes 207.

Amagusæ acta per Franciscum Captalem & socios 179.

Amangurii cōversiones insignes 20. Vrbs vastatur 36.

Amida & Xaca Iaponiorum Dii 38. 149. & seq. 152. 163. 165. & seq.

Andree Fernādi Christiana fortitudo 173.

Ancillæ Iaponicę Christianę martyrium 3.

Antonius Caiadus Lusitanus 63. eius officia in Cōsaluum Syluerium 66. & seq.

Antonius Dionysius à Mahometanis capitur 178.

Aqua salita faucis remediū ubi 152.

Aquita vrbs ibidem.

Aquę lustralis seu benedictę miracula 52. 118.

Arix Sanctii acta 147. & seq.

Arx munitissima Hexandoni

proceris 82.

B.

B Althasaris Gagi res gestæ 31. & seq. Eiusdem paulgatio & pericula 176. Capitur à Mahometanis, ibid. Sceloporus in eum intētus flammam non concipit 176.

Baptismatis miracula 63.

Barptolemæi Regis laudes 104.

Conuersio ad Christū 107. Epulum insigne 105. Victoria de conjuratis 105. Baptismus 107. In militum catechismo sedulitas, in bello insignia, ibid. In Cosmum Turrianum reuerētia 130. & seq. Christiana humilitas 146. Victoriæ Crucis beneficio partæ 130. & sequent.

Bibliotheca versatilis 163. & seq.

Bonzii, seu Iaponiorum sacerdotes 152. Eorum calumniæ & odia in Christi famulos 36. 44. & seq. ritus & leges 149. & seq. Imposturæ 150. 152. Sagina & vindemiæ 154. & seq. Cœnobita 163. Conuersiones ad Christum 21. 22. 50.

Boum speciei dæmon à Iaponiis colitur 37.

Brachmanarū in Christi seruos humanitas 174. 176.

Būgi Rex Christianam rem enixè adiunat 40. 126. 146. 147.

Eiusdem ad Lusitanicæ Regem

munit

Impetratio 100.

Bungenium Neophytorum in
siderconstantia 45.

Bungenium Ecclesia omnium
in Iapone maxima 55.

Bungenium illustre pietatis ex-
plum 55. in Bungores patrū
gesta 23. 24 & seq.

C.

CACTAV impostor apud
Iaponios 92.

Ceremonie Ecclesiasticę quā
efficaces 78. 118.

Cangoxime acta per Almeidam
84. & seq.

Cangoximani Regis de patribus
iudicium 88. & seq.

Candidus & Cinereus colores
funesti 114.

Canon Amidæ filius, & eorum
effigies 159. & seq.

Catechismi utilitates 8.

Cegandonus Barptolemæi Re-
gis pater 106. 125.

Chia pulveris vsus in potu Ia-
poniorum 136.

Christiani facti in ditione Bar-
ptolemæi Regis 179. & seq.

Christianorum in patribus tuē-
dis ardor 53. & se. In pauperes
benignitas 91. Insigne piera-
is exemplum 104. de Mala-
baribus victoria 176. Fuga
miserabilis ab exusta Voço-
xiura 125.

Christiani cuiusdam precandi
ratio 131.

Christianorum quinque millia
facta Imori 124.

Cochinoci acta per Balchasarē
Lupium 179.

Coia frequens Bonziorum Cę-
nobii locus 151. (151)

Combédaxis insignis impostor
Cōcionatoris Christiani partes
& cautiones 11. & seq.

Conciones Bonziorum 156. 164
& sequent.

Confessarii partes & cautiones
10 & seq.

Confessionis & communionis
quā frequens vsus apud Ia-
ponios Christianos 5.

Coniuratio in Barptolemæum
Regem 105. & seq. in Cubum
Meacensem 167.

Constantini Catechiste Iaponū
laudes 199.

Consuetudinis quotidianę prę-
cepta 12. & seq.

Consalvi Syluerię expeditio 62.
& se. Nex propter Christū 67.

Corniculum quibusnā homini-
bus ē capite extuberat 150.

Cosmi Turriani acta 19. & se. 43
& seq. 77. & seq. 87. & seq. 107.
& seq. 125. 128. 130.

Crucis admirandę virtutes 6.
45. 52.

Cubi Meacensis edes elegantis-
simæ 162. Horti cultissimi
ibid. Cades à coniuratis 167.

D.

DAEMONVN imposturę a-
pud Iaponios 38. 150. &
seq. Horribili figura pingun-
tur 160.

Daiondonus cum Mioxindoo
in Cubum conspirat 167.

Damiani Iaponii laudes 86.

Darii Tacaiamę Fidani acta
184.

EPISTOLAS INDICAS.

Didacus Andradius una cum I. Funera Meacensium 149.
 gnatio Azebedio interficitur Fonus primum Christiano ritū
 204. peractum 26.

E.

G.

Eduardi Sylui laudes 128.
 & seq.
 Epistolæ Meacensium neophy-
 torum ad Bungenfes 55.
 Examen conscientie quā ac-
 curatè exercendum 8.
 Extremi virtus 25.

F.

Facata vrbs, & res in ea ge-
 stæ 30. 46. 56. 181. & seq.
 facatensium neophytorum pic-
 tas 46. & seq. duo sanati diui-
 nitus 56.
 facatensis præfectus patrū im-
 munitati cauet 83. vrbs incē-
 ditur 182.

lacus sanguis Academia nobilis va-
 statur a Nubunanga 201.
 firandi patrū acta & labores
 34. & seq. Christianorum af-
 dor 35. & seq.

francisci Xaverii labores & pa-
 tience 6. & seq. 49. animi ma-
 gnitudo ibid. Flagelli & libel-
 li neophytis ab eo relictī ad-
 miranda efficacia 81. eius-
 dem præceptiones de vinea
 Domini excolenda 7. & seq. in
 Japonem appulsus & itineris
 pericula 14. & seq. à Rege Xa-
 xumano honorificè excipitur
 16. & seq.

reneiamz monachorum euer-
 sio 193.

Funaii res gestæ 29. & seq.

fundī acta 181.

fundanus Dynasta ibid.

GAspar Vilela Cosmo Tur-
 riano comes adiungi-
 tur 30. & seq. eiusdē peregrini-
 natio Curamenfis 33. Meacē-
 sis 44. & seq. 47. & seq. 78. Sa-
 caiana 69. Ecclesiæ ab eodem
 institutæ 122. apud Meacen-
 sem Regem gratia 124.

Gordoni & aliorū cōiuratio in
 Barptolemaum Regem 105.

Grana benedicta & alia id genus
 quātopere à Christianis in Ia-
 ponia expectatur 104. & se. 116.

H.

Hectoris optimi viri nex 199.
 Hexandoni Dynastæ & v-
 xoris eius pietas 83. 85.

Hiu insula, & ibi patrū acta 132.

Horti cultissimi & amoenissimi
 163.

I.

Iacobi Sorie Calviniani pira-
 tæ crudelitas 203. & seq.

Ianambuxi Bonziorū secta 150.
 quā ratione cooptentur ibid.

Iaponiorum ingenia moresque
 6. & seq. 17. 62. 135. 156. 165. &
 seq. Errores 36. & seq. 92. In-
 fide constantia 35. 159. Varius
 anni cursus 157. quæstiones
 & curiositas 19. & seq.

Iaponios iuvandi initia à patrī-
 bus ratio 21. & seq.

Iaponem & Sinas Euāgelii cau-
 sa petentes, quomodo affe-
 ctos esse oporteat 171. 174.

Idolum Denichi 150.

- Ieruanorum secta epicureæ per-
 similis 138. Christianæ reli-
 gionis odium 138.
 Ignatii Azebedii & sociorum fe-
 lix exitus 203. & seq. 205.
 Indulgentias & alios Christia-
 nos ritus imitari videntur Bô-
 zii 169.
 Infaneis crimi à baptismo ani-
 mam agentis dictum admira-
 bile 112.
 Inhambanis rex vnà cum proce-
 ribus à Consaluo Sylueria ba-
 ptizatur 62.
 Ioannis Baptistæ Montani acta
 112. & seq.
 Ioannis Fernandi agendi ratio
 77. Labores 103. & seq. Lexi-
 con Iaponicè & Lusitanicè
 117.
 Ioannis Cadauillii Caluiniani
 piratæ immanitas 109.
 Ioannis Naëtrondoni Tambæ
 reguli Christiani laudes 197.
 Iobeleum ad felicem Concilii
 Tridentini euentum 166.
 Iquendæ regno Euangelium in-
 fertur 201.
 Iquenda Sangadonus Christia-
 norum parens: & in eum cõ-
 iuratio patefacta 200.
 Iquicuqui acta per Ludonicum
 Almeidam 58. & seq. Ite per
 eundem 59.
 L.
L Autentius Iaponius Imori
 quinque millia hominũ
 baptismo lustrat 23.
 Ludi & nefaria sacra Iaponiorũ
 72. & seq. 143.
 Ludouici Almeide peregrinatio-
 nes & acta 54. & sequ. 81. Vo-
 coxiuræ 108. & seq. Ximabaræ
 & Cochinosi 109. Meaci 127.
 & seq. 128. & seq.
 Ludouici Froii acta 102. & seq.
 115. & seq. Peregrinatio Mea-
 census 130. & seq.
 M.
M Agistratus in concionibus
 nunquam apertè con-
 stringendi 12. (h 174.
 Malabares piratæ patribus infæ-
 Manomotapæ Regi beatissima
 Virgo per quietem apparet 65
 idem baptismo expiatur cum
 trecentis proceribus, ibidem.
 Consentit in Consalui necem
 66. facti eum pœnitet 67.
 Manuum impositio apud Iapo-
 nios 170.
 Maristhenis delubrum Iaponie-
 rum 107.
 Martyrium Frãcisçi Lupii & so-
 ciorum duorum 171. & seq.
 Molucensium neophytorum
 174. Ancillæ Iaponiæ 53.
 Meacum totius Iaponis caput
 45. Ibidem acta Gasparis Vile-
 læ 47. 48. & se. eadem vrbs va-
 statur 91. à Rege recipitur, ibi-
 dem. Eius in Patres humani-
 tas 138. & seq.
 Meaci superioris excidium 191.
 Meacensium Christianorum pie-
 tas 91. 162. & seq.
 Medicus Sacaianus ad Societa-
 tem. adiungitur 145. Infus
 filio cedit omni patrimonio
 ibidem.
 Melchioris Nonni navigatio in
 Iaponem 41. & seq. in Indiam
 102.

renauigat 44.

Minguames Mosambican^o Manomotapæ regem in Consaluum incitat 66. Idem fuga sibi consulit 67.

Mioxindonus Cūbum ē medio tollit 168.

Mirozu impostor 151.

Miracula 27. & sc. 33. 36. & seq.

Molucis in insulis assidua partū discrimina 171. & seq.

Molucensiu Neophytorū in fide cōstātia & labores 172. & seq.

Monicæ virginis amor in cœlestē spōsum 134. & seq. 145. & sc.

N.

NARA vrbs 136.

Naræ arcis ædes elegantissimæ 140.

Neophytorum pietas 84. & seq. 121. 130. 131. & seq. 137. & seq.

Neophyti Ximabarani constanter in fide 148.

Neophyti Molucenses propter Christū interfecti 172. & seq.

Neugoriorum secta 92. & seq.

Nichioxines Varandoni & Euāgelii hostis 187. & seq.

Nubunanga rogata Varandoni patribus fauet 186. eiusdem ad Frenoiānam res contra Bonzios gesta 192.

Nubunaga inferiori Meaco parit propter Christianos 196.

Idem Iaponicarum sectarum hostis 201. & seq. Quosnam sibi adscribat titulos 202.

O Economī sublenādis ægrotis & pauperibus 78.

Organtini Brixienſis acta Sange 200. & seq.

P.

Paradisus Iaponiorum 164. & seq.

Passionis Domini recordatione quantopere afficiantur Neophyti 6. 35. & seq.

Paulus Iaponius Xauerii comes Cangoximæ domesticos conuertit ad Christum 16.

Pauli alterius Iaponii præstantis viri obitus 39.

Pileolus triquetra figura 153.

Puerulus enixē baptismū petit, parentes & propinquos ad Christum adducit 51.

Pueri cuiusdam Sacaiāni laudes egregiæ 88. & seq.

R Amiri & Alcaræ sociorum naufragium & mors 170.

Ratio agendi cum proximis 11. & seq.

Regina cœli Regi Manomotapæ per quietem assistit 65.

Reliquias amoris quasnam appellent Christiani 115.

Rex Amangutii interficitur 16.

Rex Cangoximæ, vide littera C.

Rex Firandi, vide littera F.

Rex Manomotapæ baptismo illustratur 65. In Consalū Sylueriz necem consentit 66. & seq. Facti cum pœnitet 67.

Rex Meaci, vide Meacum.

Rex Vocoxiuræ, vide littera V.

S.

Sacaium vrbs libera 90. & sequent.

Sanctij nobilis viri pietas 193.

Scribæ Mioxindoni officia in patres 169.

Scribæ Firandensis Regis item-

INDEX IN EPIST. INDICAS.

- que vxoris eius laudes** 79. & f. Typhonis venti vis 171.
Sebastianus Lupius ab heretico Tyrones in religione quomodo
 seruator 112. tractandi ac probandi 9.
Sectæ Iaponiorū 49. & se. 50. & f. V.
Sigillorum duo millia in tergo Aletudinarium à patribus
 Xacæ 160. institutum 33.
Sinas & Iaponem petentes quo- Vatādoni dynastia Catechume-
 modo animatos esse oporteat ni mirum Christianæ rei stu-
 171. 172. dium 184. & seq. in prælio cir-
Societatis Iesu domicilia apud cum uentus occiditur 191.
 Iaponios 38. **Vetulæ nonagenariæ mira con-**
Socii variè vexantur 36. & f. Eo- uersio 119.
 rū acta in Būgo 77. & f. Mea- **Vincentii pueruli sensus amoris**
 covrbe capta in exiliū abeūt in Christum 135.
 169. Eorū in ora Comorinēsi **Vo seu Daiiri** 91.
 pericula 172. & se. In eisdem **Vocoxiuranus rex Euangelium**
 officia Brachmanarum 174. efflagitat 85.
Stellio præses doctrinarū 160. **Vxor in fidei desertorem mari-**
 ius templum, ibid. T. tum egregiè consulit 182.
T **Acaxumani præcādi studio**
 mirè tenentur 57. & seq. X.
Taqueni scelera & exitialis exi-
 tus 194. **X** **Acæ signum colossū** 16.
Taqua Nōbo Firandi Rex 28. **Bibliotheca versatilis** 16.
Tectorij nitidissimi species 140. **Xamixinodoni & Quequidoni**
Templa inanum Deorum ma- iudicium conuersio 122 & seq.
 gnificētissima 140. 163. & seq. **Xichienſis dynastia Christi de-**
Templorū tria millia æstingen- sertor 182.
 ta ab vno Rege ædificata 193. **Ximabaræ plurimi facti Chri-**
Templum inferorum regi dica- stiani 111. & seq.
 tum, quale 164. **Xingnem Rex Cainochumi Bō-**
Tonus Amagusanus Caprali fa- ziorum defensor 202.
 uet 179. baptismo lustratur **Xuicaidoni conuersio & acta**
 180. & seq. 123.
Toni filii adoptiui pietas 181. **Xixienſium neophytorum pi-**
Tonus Ximabaranus petit Euā- tas 39.
 gelium 181. & seq. ad Christū
 aggregatur 148. ipſius pietas
 ibidem. Z.
Z **Acana salſamenti ge-**
 nus 158.

IGNATI
LOIOLÆ
VITA,
POSTREMO
RECOGNITA.

ANTVERPIÆ,
Ex Officina Martini Nutij, ad insigne
duarum Ciconiarum,
ANNO M. DC. V.

CLAVDIO A Q V A V I V Æ

PRÆPOSITO GENE-
RALI SOCIETATIS

I E S V.

Ioannes Petrus Maffei S. D.

*V*Æ parens & conditor nostra So-
cietatis Ignatius, auctore ac duce
Deo gessit in terris; ea profectò di-
gna sunt, in quibus commendandis
immortalitati, scriptorum omnium
certet industria. Id scilicet fuit caus-
e, cum in eo munere a'ii non sine pietatis & ingenii
iude versati sint, cur ego quoque, delatam olim ad
ve à Patre nostro Euerardo nonnullam huiusce pro-
vincia partem, neque ita grauati receperim; &
exceptam, si minù cum apparatu & copia, cer-
tè cum fide curaq;, Deo adiuvante confecerim. Nec
inè dubium, quin, qui talem mihi laborem iniunxe-
at, huic potissimum laboris eius & opera fructus ac
rima libamina deberentur. Nunc, quando, prius-
quam in vulgus exirent lucubrationes meæ, ad bea-
os ipsius Ignatii complexus, uti speramus, ille dece-
sit;

4
fit; ei nempe, qui in utriusque Prepositi locum &
curas nutu diuino successit, optimo iure dicenda fue-
runt. Ac tibi quidem, Pater humanissime & opti-
me, in præclarum illud exemplar dies noctesque in-
tuenti, minimè dubito quin opus hoc qualecunque
gratum acceptumq; futurum sit. Cateris ut perinde
iucundum ac fructuosum accadat, nimirum ab
IESV, tuis incensis officio & ca-
ritate precibus & sacrificiis,
impetrabis.

IGNA-

IGNATI VITAE LIBER PRIMVS.

Ortus eius, & educatio.

CAPITVL.

IN ea Hispaniæ regione, quæ ad Pyrenæum pertinet, ac vulgi sermone Guipuzcoa nominatur, in primis clara est Loioleia familia. Eius familiæ princeps Bertramus, Ognis & Loiolæ dominus, quæ loca sunt in finibus vrbis Aspeithiæ, in matrimonium ducta Marina Sone, æquæ clari generis femina, quinque suscepit ex ea filias, filios octo: quorum primogenitus natus fuit Ignatius is, quem Societas IESV parentem agnoscit; cuius de vita & moribus, quæ nobis fuerint comperita, in vnus Dei gratiam gloriamque litteris mandare decreuit. Hicce ergo parentibus natus Ignatius est anno post Virginis partum M.CD.XCI. regnantibus in Hispania Fernando & Isabella, cognomēto Catholicis. Ac de prima ipsius pueritia id vnum constat, haud ita seuera disciplina educatum à suis fuisse; atque ab ipsis incunabulis, vt in opulēta domo, profanos admodum hauisse spiritus: deinde litteris vixdum à limine salutatis, cum esset eximia & animi & corporis indole, continuò in Fernandæ regiam à patre missum, veteri Hispaniæ more, quo in regno principum liberi ea ferè conditione ac iure nascuntur, vt maximus ætate dumtaxat in patrimonio imperioque succedat; reliqui, siue ad acuendam gentis industriam, siue ad familiæ splendorem in vno capite retinendū, portiuncula quadam hæreditatis aspersi, quæ enuem in victum cultumque sit satis, vel studiis doctrinæ militiæve dant operam, vel aula regumque præsidio ad opes gloriæque nituntur. Hic ille cum honorarios inter ephebos aliquandiu apparuisset, aulicis imbutus moribus ad Antonium Manricum

sese contulit Naiarenſi ducē, ex iis, quos in Hiſpania magnates
 appellant; quo cū Loioleia gēti neceſſitudo vetus intercedebat.
 Atque apud hunc domi forſique in honore habitus, rei militaris
 tyrocinia poſuit: & quod iis ferme uſu venit, qui nondum celeſtes
 delicias deguſſarunt, id ipſum Ignatio contigit, ut ardenti laudis
 humanæ ſtudio & communis conſuetudinis impetu abreptus,
 cū eſſet in corporis ornatu elegantiffimus, equorumque & ar-
 morum uſu præcelleret; quod ſibi datum fuerat temporis ad ne-
 gotiationem ſalutis æternæ, id ille miſerabiliter, ut pleriq; mor-
 talium, partim in factionum rixarumque periculis, partim in a-
 matoria vſania, & cætera ſæculi vanitate cōſumeret. Verumta-
 men inter eiſmodi vitia, & cæcos extores, præclara quædam e-
 micabant bonæ ac religioſæ mentis indicia. Primū enim in tãta
 licentia militari, tamque corruptis hominū moribus, quamuis a-
 nimo cōſternatus eſſet interdum, & multis vndiq; cinctus angu-
 ſtiis; nulla tamē ipſius atrocior vnquā audita vox eſt, quales mul-
 tæ à nefariis hominibus in Deum ac Dei providentiam vulgò ia-
 ctantur. Nec ſolū ab omni verborū impietate ſemper abhorruit,
 ſed etiā ſacra omnia ſacrorumq; antiſtites naturæ perpetuo in-
 ſtinctu admodum religioſè reueritus eſt. Erat præterea intactus
 ab avaritiæ ſordibus, & à lucri cupiditate vehementer alienus
 quod cū alias, tum verò in expugnatione urbis Naiaræ, quæ in
 Cātabriz finibus eſt, perſpici potuit: quā iure belli cū dux mi-
 liti diripiendā dediſſet; Ignatius, quāvis ad ipſum victoriæ pars
 nō exigua pertineret; tamen nec præſentis prædæ dulcedine, nec
 exterorum exemplo adduci potuit, ut ſeſe alienę rei cōtactu pol-
 lueret: nō Chriſtiano ſolū, ſed etiam ingenuo homine id indi-
 gnum exiſtimans. Quæ ipſius altitudo animi in priuatis quoque
 diſſidiis ac ſimulatibus eminebat, ut ſi quando ex certamine di-
 gnitatis (ut fit) ad manus pugnantique veniſſet, ſi locus recōcilia-
 tionis daretur, illico vnā cū armis odiū omne deponeret, & cum
 inimicis in gratiā planè bona rediret fide. Neq; verò eidē in ma-
 gnis arduisq; negotiis capeſſendis alacritas, vel gerēdis cōſiliū &
 cautio deerat; quocirca inter quosdam Cātabriz populos graui
 orta ſeditione legatus ad eos a duce Naiarę, breui controuerſias
 omnes magno partis vtriuſque cōſenſu & approbatione diremit:
 ac licet iuuenis admodum eſſet ætate, in agendo tamē, tractan-
 diſque hominū ingeniis, iā tum ſenilis quædā in eo maturitas ap-
 parebat; proſus, ut negotiū nullū ferme ſuſceperit, q̃ nō adopta-
 tum exitū ſua lenitate ac virtute perduxerit: quāquā ob imperi-
 tiā rerū diuinarū, hæc tã egregia animi bona & quaſi talia non
 optimè

optimè collocabat interdum: ad hominum videlicet gratiam, ac in ipsius incrementa iis artibus vtens, quas ad vnius Dei honorè & gloriam omnino referri oportuerat.

CONVERSIO EIVS AD CHRISTVM.

CAPVT II.

EVN c maximè in modum adolescentia atque ipso ætatis flore consumpto, cum annum ageret iam nonum circiter & vigesimum, à miserabili errore certoque æternæ vitæ periculo in rectum salutis iter summo Dei beneficio reuocatus est. Tota autem conuersionis ratio fuit eiusmodi: Ardebat eo tempore Hispania intestini belli tumultibus; quam nactus occasione Franciscus Galliarum Rex, Navarræ Vasconum quæ Guipuzcoam attingit, Henrico Alibreto cognato suo recuperandæ, cuius pater ex eo regno Fernandi Catholici armis olim exactus fuerat, Andream Foxiũ, cognomento Asparotum, cū exercitu iussit in eas regiones imperum facere. qui celeritate vsus, cū aliquot loca improviso aduentu cepisset, cumq; nobilitas Hærici cupida ad Galum sese quotidie adiungeret; Naiaræ dux, qui Navarræ summum imperio præerat, eius rei fama commotus, in vltiorem Hispaniam ad auxilia contrahenda profectus est, Ignatio paucisque præterea Pompelone custodiæ causa relictis. Ac cæteri quidem appropinquante Gallorum exercitu, magnitudine pedestrium & equestrium copiarum exterriti, & simul diffisi oppidanorum animis, tempori cedere & urbem relinquere omnino decreuerant: Ignatius verò, multis verbis homines ab eo cōsilio reuocare conatus, vbi se nihil proficere hortando perspexit, ardentibus oculis detestatus ignauiam perfidiamque, spectantibus omnibus in arcem solus introiit, paratus illam cum aliquot in præsidio relictis omni ope tueri: quo virtutis exemplo permotus alius quidam Ignatii in studio bellicæ laudis æmulus, eandem aleam subiit: reliquis verò salus, quàm aut fides aut gloria fuit antiquior. Ventum deinde in consilium est à custodibus de summa rei: cumque in tanta propugnatorum paucitate contra tantas hostium copias negarent plerique locum obtineri posse diutius, ac seniorum præsertim sententiæ ad profectionem inclinarent; Ignatius, quo erat animi & corporis robore, quàm acerrimè sese rursus opposuit, remque lificiit. Interea Galli, resistente nemine, propius ad urbem accedunt, & magna ciuium voluntate admissi, castris ad arcem positis,

firis, præfectum præsidii ad colloquium euocant. Ille accepta-
 de cū tribus dumtaxit egreditur, in quibus erat Ignatius; qui cū
 ab hostibus proponi condiciones inquires vidisset, exaruit nimi-
 rum, easque conditiones tam acri ac vehementi oratione commi-
 litionibus dissuasit, vt ad extrema omnia perpetienda potius, quā
 arcem deserendam cunctos accenderit. Nec mora: Galli omisso
 colloquio acrius instare, tormentis mœnia quatere, atque dirue-
 re; vndique ascensum tentare: Hispani contra, Ignatii præsertim
 exemplo atque adhortationibus incitati, fortiter sese defendere,
 subeuntem hostem gladiis, telis, contis arcere; quoad Ignatio, an-
 te alios dimicanti, globi vi excussus è muro lapis læuam hand ita
 grauitè laxisit tibiam; globus verò ipse quamquam impetu refra-
 cto subsiliens, dextram adedò labefactauit atque confregit, vt è ve-
 stigio semianimis alienata mente corruerit. Tum verò debilitati
 animis cæteri, & deditio facta. Ignatium porrò stratū, vel ad col-
 ligendam clementiæ famam, vel etiam virtutem in hoste admira-
 ri, Galli benignè suscipiunt, & in urbem ex arce translātū, in pri-
 stino hospitio collocant, medicisque adhibitis, & rebus omnibus
 necessariis diligenter curant. Huic Gallorum benignitati, pro
 sua animi magnitudine, egregiè respondit Ignatius. quippe tan-
 tum aberat, vt eos odisset, a quibus in illam calamitatem vitæ;
 discrimen erat adductus, vt cū in lecto decūberet, singulos blā-
 dè comiterque compellans, omnia ferè sua in eos amoris causā
 diuiserit; atque hunc clypeo, illum pugione, alium thorace dona-
 rit. Interiectis deinde aliquot diebus, cū grauius laboraret, quā
 vt breui tempore sanari posse videretur; ad cæteram humanitatē
 illud etiam additum a Gallis, vt Ignatium lectica Loiolam vsque
 (neque enim longè aberat) deportādum curarent. qui peraman-
 ter à suis acceptus, cū ingrauescente in dies morbo periculosius
 ægotaret, accersiti confestim vndique medici, crure inspecto, se-
 tere pronuntiant, ossa illa, siue id prioris chirurgi vitio siue iri-
 deris agitatione contigerit, nequaquam esse bene locata: neque
 verò, nisi ea coagmentatione denuo resoluta frustisque suo loco
 repositis, posse villo modo fieri vt coalescant. Qua tam acerba de-
 punctione Ignatius minimè exterritus, nō modò statim æquo
 animo sese paratum ostendit ad omnia subeunda, sed etiam inter
 ipsam curationem, quamuis esset asperrima, nullum aliud indi-
 cium dedit doloris, nisi vt coactos in pugnum digiros valde con-
 stringeret. Ex eo die morbus maiorem in modum est auctus; cum-
 que iam Ignatius omnes ferè cibos haustusque stomacho fasti-
 diante respueret, aliaque in eo cernerentur lethalia signa; suorū
 admo-

admonitu sacris, quę ad expiandum animum pertinent, ritę procuratis, ipso B. Petri Apostoli per uigilio, cunctis mœrentibus, cōdeductus est, ut medici prorsus actum affirmarent, nisi ante mediā tam noctem vis morbi remitteret. Venerabatur iamdudū Ignatius præcipuo quodam cultu principē Apostolorum: quin etiam eius laudes militariter olim carmine Hispanico celebrauerat: cuius profectō pietatis fructum non exiguum tulit: siquidem illa ipsa decretoria nocte per quietem videre sibi uisus est eundem Apostolum, optatam sibi valetudinem diuinitus afferentem. nec sanē in irritum ea visio recidit: quippe continuō leuari doloribus, ciboque refici est captus. Iamque Dei beneficio periculum mortis euaserat, magnaque suorum gratulatione melius habebat in dies: cū repētē animaduertit os quoddam genu sub ipso fortius prominere: quod quoniam præter cetera incommoda impellimento etiam sibi videbat fore, quominus graphicę, quā foret ac uellet, ocreatus incederet, (ut erat idem & patientiæ militari, & urbanę munditię & elegantię apprime decitus) percontatus est medicos, possētne illo pacto deformitas tolli. qui cū respondissent posse utique, sed dolore omnium, quos ad eam diē euissset, maximo & acerbissimo, propterea quōd in eam sedem tagmenta iam firmiter coaluerant, non dubitauit Ignatius, ingenti omnium vel admiratione vel metu, concinnum ac decorū corporis habitum anteferre manifesto uitę discrimini: secarique le sentētia medicorum os iussit, clariore etiam, quā antea, fortitudinis ac patientiæ documento: quandoquidem in ea carnificina (quę quo lentior, eo fuit horribilior) non modō ligari tenēte se non est passus, verū etiam iis, qui aderant, pauore pro modum ex sanguibus, ab omni prorsus querimoniā gemituque ē ipse continuit. Post hæc, doloribus magna iam ex parte mitigatis, nondum tamen gressu recuperato, nec pedibus ad insistendū idoneis, interea dum iacentis corpus terrestres medici perscrutari conantur, eiusdem animi vulnera curare medicus cœlestis aggreditur. Cū enim affixus lectulo Ignatius, fallēdi temporis causa, prophanū quempiā librū poposcisset ex iis, quos antea peritiū lectitare cōsueuerat, diuino planē consilio factum est, nūlus ut ea tempore domi liber esset eiūsmodi: at verō longē meliores alii duo reperti sunt, Hispanico sermone concripti; quorum alterius, Vita Christi, alterius (quo selecta virtutum exempla coninebātur) Sanctorū flores, erat inscriptio. Ea uidelicet lectio sauris initiū attulit homini. Dum enim oblatos sibi libros uariis oculis quasi aliud agens delibat, sensim capi cœptus est pulchritudine

dine eorū, quę scripta reperiebat; atque aded̄ inter ipsā lectionē, ubi quidpiam insigne cognouerat, subsistere, secum ipse deliberans: Quid si præclarū hoc sancti Dominici facinus, quid si hoc sancti Francisci, Deo fretus aggrediar? Neque verò, cū hæc & alia sibi multa proponeret, res occurrebat vlla tam ardua, tamq̃ difficilis, quam non perficere sese posse generosa quadam alacritate consideret. Quæ cū apud se diutius agitasset, emergebant rursus rerum inanum voluntates, & sæcularia desideria: quorum sese nonnullis aded̄ manciparat, vt dum eorum vel adipiscendi rationem exquirat, vel potiundi spem animo cōcipit, plures interim horas per imprudentiam in ea cogitatione detixus hæretet. Iamque priora illa propemodum exciderāt, accensosque nuper igniculos pietatis, voluptatum illecebræ, & pernicioſa rerum fluxarum blandimenta restinuerant; cū periclitanti seruulo diuina bonitas opem celeriter afferebat, ex eorum videlicet recordatione, quæ legerat, meliorem ei mentem & consilia saniora submittens. atque in hac item commentatione tamdiu morabatur, donec interuentu cuiuspiam aliò mentem animumque conuerteret. Hac ille vicissitudine & quasi conflictu dies aliquot mirum in modum exagitatus, cū in eius pectore voluptas & virtus pænè ex æquo certarent; contrarias in partes magna sua perturbatione distrahebatur, incertus animi, hancine viam an illā, cū primū posset, insisteret. Veruntamen inter alternas fluctuantis animi propensiones illud intererat, quòd blandis illis rerum fluxarum imaginibus, quamdiu præſentes obuersabantur, tamdiu titillabatur Ignatii mens: abeūribus verò succedebat illico amarus quidam torpor, & ægritudo, & sibi met displicentis animi tardium. At contrā, præclari illi ad Christianam laudem impetus, cogitationesque de adæquanda vigilantia & sobrietate Sanctorum, de vitiis peregrinationibus, de victu cultuque in primis horrido & aspero; non modò cū aderant animum insolita quadam iucunditate mulcebant, sed in recessu quoque, tristitia subeunte nulla, securum hilaremque præstabant. Sed enim tantū hoc ille discrimen; sæculi tenebris occæcatus adhuc, hebesque ad subtiliora hominis interni iudicia, quasi ignotum quidpiam præteribat, quoad clariore demum oborta sibi luce, mentis acie accuratiùs in eam varietatem cœpit intendere; ac denique non sine admiratione quadam animaduertit, ab illis cogitationibus, vt erant inanes ipsæ, sic se ieiunum & aridum, ab his autem, velut à pabulo salutarì, lætum vegetumque discere: liquidoque perspexit, fucata & insidiosa voluptas quantum à vero & solido

solido gaudio & suauitate distaret. Atque hanc primam de intimis animi sensibus moribusque ratiocinationem habuisse fertur Ignatius: ad quam ubi maior deinde rerum diuinarum usus accessit, tantam in spirituum discretionem (quæ consummatæ sapientiæ virtus est) solertiam atque peritiam est consecutus, ut egregia etiam illius generis præcepta in eo libro, qui Exercitiorum appellatur, posteritati reliquerit. His ergo obseruationibus & assiduis librorum monitis è lethali animæ veterno excitatus, antea actæ vitæ peccata & infinitam in se Dei clementiam aliquando cepit agnoscere; nec solum de mutandis in posterum moribus, verum etiam de expiandis omni ratione delictis, placandoque numine, seridè cogitare. Atque in hanc deliberationem ingressus, denuo sese ad Christi domini Sanctorumque sectanda vestigia occulto quodam instinctu acriter sentiebat impelli, & eorum præcipuè, qui in se ipsi quam maximè duri ac seueri existissent; arcium quippe spiritualium & Christianæ philosophiæ rudis & ignarus adhuc, omnem ferè sanctitatis & officii perfectionem in asperitate vitæ & in voluntaria corporis afflictatione statuerat. quocirca iam tum agitabat animo, simul atque per valetudinem liceret, nudis pedibus Hierosolymā petere, ac frequenti verberatione longoque ieiunio tantas peccatorum pœnas ultro suscipere, quantas videlicet ab excelso magnoque animo, salutare odium sui, & ardens diuinæ gratiæ promerendæ studium exigebat. Iamque rectis euntem sensibus, & optima quæque experientem, longè vehementius incitauit diuina visio. Etenim nocte quadam vigilanti, angustissima specie ac beatissimo lumine fulgens, MARIA virgo vnà cum paruulo IESV non modò sese palam ostendit, verum etiam incredibili benignitate spectandam aliquamdiu præbuit: quo viso mirificè recreatus Ignatius, tantum repente odium fastidiumque concepit eorum, quæ apud cæcos mortales prima putantur, ac præsertim quæ cum inhonestâ voluptate coniuncta sunt, ut omnes rerum illarum quàm diuturno usu ac vetustate corroboratas imagines ex hominis memoria confestim aspectus ille deterferit. Accessit ad hæc illud quoque non leue Dei beneficium, quod ei in omnem deinde vitam proprium ac stabile mansit: ut quotiescunque sublatis in cælum oculis astra suspiceret, (quod sanè sæpe faciebat ac diu) mortalia cuncta illi repente sordescerent; & miro quodam æternæ patriæ desiderio raperetur.

MONTEM-SERRATVM RELIGIONIS CAUSA PROFICISCITVR.

CAPVT III.

INTEREA simul & animo & corpore conualescens, è lectulo surgere, & intra cubiculi fines paulatim crura explicare atque ingredi cœperat; nihilque longius ei videbatur, quam vt de cognatione sua & de domo patris exire, & præterita vitæ peccata quam acerrimè vindicare sibi liceret. Sed nondum erat ad iter faciendum idoneus, constituit n præclarissimas quasque Christi Domini Sanctiores gestas memoriæ causâ describere: atque ad id exquisiti cuiusdam nitoris & elegantix codice composu, quæ de virtutum exemplis præcipuè admirabatur, in eum in vario picturæ genere quam compositissimis & quâ clavis litteris ordine referebat. Atque huic operi dum insisit ius, quamquam sua de instituendo nouo genere vitæ conortium nulli aperuerat; hæc tamen tanta scribendi ac assiduitas, cōtemptus corporis, frugalitatis amor & paræ, sermo quotidianus non ad urbanitatem, vel ad ambiguitatem, vt antea, sed ad modestiam pietatemque compositus: hæc & alia non obscura immutati animi indicia, celeriter illis prodiderunt. In iis Martinus Garzia frater nato maxime mortuo iam pridem Bertramo in dominatu rei quæ administratione successerat, suspicatus id quod erat, Ig-
vel morbi vexatione vel eorum quæ legerat admonitionum, ac pertæsum vitæ prioris, nouum aliquid ac moliri, atque etiam fortasse nuntium rebus humanis velere, commotus animo vehementer, hominem seuocat, interrogationibus blandè pertentâs, ad extremum peres parentes per quæ fortunas omnes obrestatur & oblectat etiam atque etiam quid agat, quò progrediatur, nec consilii capiat, quod vel ipsi munitum & exploratum n & opes iter impediat, vel sempiternam Loioleisæ fecoris notam inurat. Ad quæ Ignatius breuiter, quod se nûm à fratre expediret, satis memorem fore sese respō- & simul, quoniam de recuperata propemodum eius val-
di Naiaræ ducem nuntii venerant, in oppido finitimo,

sui Nauarreto nomen est, eo tempore commorantem; veniam à
 fratre petiit ducis pro amicitia reuiscendi; ac peream causam, duo-
 bus dumtaxat assumptis famulis, eques in viam se dedit, ac breui
 Nauarretum peruenit incolumis. Ibi duce amicisq; ita salutaris,
 vt arcana consiliorum suorum quàm accuratissimè tegeret, simul
 etiam certa pecuniæ summa in vsus pios insumpta, Barcinonem
 petere, vt Hierosolymas inde contenderet, famulosque dimittere
 statuit, quo liberius remotis arbitris in suum sequi corpus, & de-
 bita vitæ licentiùs actæ supplicia à semetipso posset exigere. So-
 lus ergo per summam dissimulationem Nauarreto profectus, pri-
 mum omnium religionis causa celeberrimam Beatæ Virginis æ-
 dem adire decreuit, quæ in Monte-serrato à monachis Benedicti-
 nis incolitur, estq; Barcinonem è Navarra petentibus minimè
 deuia. Deinde reputans apud animum suum partim voluptates,
 quibus antea indulserat, partim etiam periculosum & graue bel-
 lum, quod sibi rursus à carnis illecebris atque ab inferioris ani-
 mæ viribus imminebat, omni ratione se contra domestici hostis
 insidias muniendum est arbitratus. Ergo non solum institutam,
 ex quo die Loiola discesserat, consuetudinem obfirmato retinuit
 animo, vt singulis noctibus pænæ nomine se acerrimè verberaret;
 sed etiam ratus nullum continentia præsidium posse firmiter in-
 ueniri, quàm Dei matris eiusdemque Virginis perpetuæ patroci-
 nium, recenti præsertim illius in se clementia ac benignitate in-
 nitatus; in eius maximè clientelam fidemque confugit, ac studio
 virtutis incensus, illico fecit vt eidem Virgini Beatissimæ sese ir-
 reuocabili voto castitatis obstringeret. Quod religiosi animi ob-
 equium & sacrificium pro sua infinita bonitate ratum & gratum
 Deus ipse videtur habuisse: quandoquidem, ipsa Virgine depre-
 cante videlicet, ex eo tempore ad extremum vsque diem Ignatius
 planè omni sensu libidinis caruit. Cæterùm quo faciliùs omnes
 intelligant, quàm sit periculosum & anceps, in Christianæ philo-
 sophiæ curriculo sine rectore ac magistro versari; non omitrà hoc
 oco quod ambulanti in feruore spiritus per eos ipsos dies Igna-
 tio contigit. Erant eo tempore in Hispaniæ finibus, Maurorum
 nuntia reliquæ: quos nefariæ superstitioni Mahometis addictos,
 temerandus Catholicus haud ita pridem è suo pepulerat regno.
 Ex ea igitur facie quidam insidens mulo, Ignatium fortè assecu-
 tus, eomi tem sese illi adiunxit; ac nonnulla primum (vt sit) de iti-
 nere sciscitantur, variis deinde sermonibus edo deuentum est, vt
 e singulari Mariæ virginitate differerent. quam cum nefarius
 ille ante partum quidem integram illibaramque fuisse fateretur,
 à partu

i verò nequaquam; contra Ignatius ab eiusmodi error
 cunque poterat rationibus hominem reuocare contende-
 it multam altercationem magis magisque obstinatus im-
 e, cum oblatam sibi veritatis lucem intueri noller, repente
 e rabie quadam subditis mulo calcaribus antecessit, seque
 ex Ignatii conspectu proripuit. Quo facto vehementius
 us Ignatius, parum abfuit quin citato gressu persequere-
 euntem, & pugione confoderet; facinus indignum ex-
 is non tam contemptum relictumque superbè se, quam
 ima castimonia & sanctitate Reginæ Angelorum ausum
 vilissimum caput ore polluto detrahere: cumque militari
 tum spiritu religionis officiique momenta perpenderet, se-
 uietati satisfactorum putabat, si tantas blasphemias pr-
 r inultas, neque ab impuro dæmonis mancipio pœnas
 antis linguæ reposceret. Verumtamen incitatum iam gene-
 ctoris impetum retardabat suspicio latentis in tam spe-
 cogitatione piaculi; metusque probabilis, ne per hanc ani-
 rrsionem, & cœleste numen, & eam ipsam, quam defendere
 atur, Virginem offenderet. Cum igitur multa secum a-
 t, motu corporis pariter atque animo varius; ad extre-
 anè quam præcipiti consilio statuit ad biuium vsque pro-
 vnde Maurum ex habito colloquio ad proximum pagum
 t diuertisse. in eo biuio laxatis omnino mulæ, qua vehe-
 habenis, ira de re tota interpretari, vt si bestia ipsa per
 ri vestigiis insisteret, nō dubitaret quin accēpta futura es-
 Majestati diuinæ: sin minùs, pro certo putaret, nequaquā
 officii Deum Beatamque Virginem postulare. Hac ille
 rocessit ad biuium: cumque pagus ille, quem diximus,
 iuerticulo passuum non amplius quadraginta, via facilis
 sa; planè diuinitus factum est, vt sponte sua iumentum
 re via Barcinonem versus iter attriperet. Atque hunc in
 gnatius in re tam graui, nullo pia ipsius studia regēte pe-
 lethalis noxæ crimē felicius effugit, quā sapientius. In-
 ssus ad vicum à Montserratō haud longè distantem, de
 rione Hierosolymitana, deq; asperiore vita quā primū
 irē sollicitus, viatorium ibi coēmit ornatum, sparteos
 alceos, talarem è sacco tunicam, funemq; pro baltheo,
 baculum, & in vsum aquæ cucurbitam. Quæ omnia,
 aupertatem non erubescere, & peruersam recti vere-
 eponere paulatim assuesceret; suspensa propalam ex
 id montem vsque lætus aduexit.

ACTA EIVS IN MONTE-SERRATO.

CAPVT IV.

QUò simulatque peruenit, templum ingressus, ac numine salutato, nihil antiquius habuit, quàm vt per sacram totius antea actæ vitæ confessionem contractas animi sordes elueret. qua confessione in primis fideliter atque accuratè de scripto peracta per triduum, summa deinde cum veneratione ad Sacramentum altaris accessit. Contulit etiam cum eodem patre, qui sibi confitenti aures dederat, omnia sua consilia cogitationesque de imitatione Sanctorum, quæ ad eam vsque diem prorsus nemini patefecerat. præterea, quicquid habuit pecuniæ, totum id in Christi Domini gratiam pauperibus benignè dimisit. Dein silentio noctis eius, cui dies festus Angelicæ salutationis illuxit, pretiosa vestimenta, quibus erat ornatus, quàm occultissimè potuit, pannoso cuidam ex infima plebe largitus, confessim oprato illo sacco sese alacer induit, ac fune præcinxit; dextro pedi, quòd ex reliquiis morbi singulis etiam tum noctibus intumesceret, calceum induxit è sparto; sinistrum vtrique nudum relinquere, & capite item nudo prorsus decreuit indecere. Sed quia non ignorabat plurimos pallio tenus esse philosophos, vetemque faciliùs multo mutari quàm mentem; omni ope sibi enitèdum existimauit, vt illa exterioris amictus insignia, ad intimos animi sensus occulta quadam affinitate pertingerent: Cumq; accepisset in more positum Iolim fuisse, vt nobiles equites, antequàm in ordines referrentur, in sacris ædibus noctem vnã armati exubarent, (quod in Hispania peruigilium armorum appellant) militarem illum ritum ad rudimenta Christianæ perfectionis in semetipso transferre constituit. Igitur gladio ac pugione, quibus antea mundo meruerat, è tholo suspensis, nouo instructus armorum genere, totam eam noctem peruigil ante aram sanctissimæ Virginis, modò stans, modò nixus genibus, præteritorum veniam remisit precari, diuino cultui deuouere sese, ac beatam præcipuè Dei matrem intenta supplicatione propitiare non destitit. Atque hunc in modum Christianæ militiæ nomen ex animo dedit. Ignatus annq post Christum natum M. D. XXII. quo ferme pso tempore, vt à multis non sine admiratione quidem animaduersum est, Martinus Luther infamis hæresiarcha, magnis in Germania morib⁹ excitatis, iussus à Carolo V. Imperatore adesse Vornatiæ, male pressum ad eam diem virus opinionum suarum effudit

it in illo conuentu palam, Sediſque Apoſtolicæ & Catholice nefarium atque impium bellum temulentus indixit; ut appareat, cum maximè ſuſciam illam contra omnia diuina iura legēsque ſactatas obarmaret. Satanæ; tum ex altera, præter alia militantis Eccleſiæ robora, nouum etiam ducem excitatum diuinæ providentiæ nutu, quem Chriſtus rator & ipſum, & ſectatores ipſius, obligatos religionis æternæ Sacramento, adactosque nominatim in verba Romaniſciſ, furori ac libidini hæreticæ prauitatis opponeret.

ARDORES EIVSDEM IN STUDIO

POENITENTIAE.

CAPVT V.

DE ACRA igitur vigilia, quemadmodum dicebamus, exacta, quo celebratam hominum famamque ſanctitatis vitaret Ignatius, nondum certa ætate, relicto monachis jumento, pedes ipſe, obuoluto etiam tum faſciis altero crure claudicās, per ſummum laborem a Monteferrato diſceſſit, & è vni paulo poſt deſcexit ad oppidum Barcinonenſis agri Miſum, (hoſie Manreſam vulgus appellat) nouem ferè milliſſuum à Monteferrato: vbi antequam longinquæ & perie peregrinationi Hieroſolymitanę ſeſe committeret, ſcuiſſerrii Barcinone per id tempus peſtilētia, deuio & obſcuro aliquandiu deliteſcere, & humilitatis Chriſtianæ, quæ ceterum eſt parens cuſtoſque virtutum, ſolida jácere fundamenta erat. Interea mendicus illè, quem Ignatius pridie ſuis vetiſ induerat, cum ex inſolito ornatu in furti ſuſpicionem t, illico a loci magiſtratibus comprehenditur, & diuinam amque fruſtra implorans fidem in vincla cōjicitur. Camer quaſtionem ea ſibi a viro quodam nobili clām donata indo affirmaret, notaſque corporis, ignarus nominis, conquiretur ex templo diligenter Ignatius. cum nuſquam et, mittitur ad eum inſequendum feſtinè viator; qui ægre ntē facile conſequutus, quaerit ex eo, num cui quidpiam eſerrato donauerit. Ad eam vocem, id quod erat, ſuſpicius, ſubſtitit; coactusque innocentis periculo, pauperi eſtimenta ſeſe pridie largitum eſſe conſeſſus eſt: cumque rro inſtaret, quis tu, aut cuias? nullum omnino ad ea verbum

verbum Ignatius reddidit. sed itinere capto petrexit tacitus, ca-
 lum infontis apud se miserans, ac semetipsum inculsans, qui ne
 benefacere quidem sine ipsius cui benefaceret damno, vel certe
 discrimine, didicisset. Vt igitur Minorem accersit, oppidum in-
 gressus quo dicebamus amictu, ad publicum infimę plebis hospi-
 tium precario se conulit; ibique sanctę paupertatis ac pœni-
 tentię studio inter egentes ac sordidos quam exsequemur vitam
 exorsus est. Victum ostiatim precibus infimis emendicare quoti-
 dianam hebdomadam, excepto die Dominico, ieiunare; in ip-
 so cibatu simplici pane contentus, atque vbi sitis vrgeret, aqua
 profluente; somni parcissimus humo nuda cubare, auctoque sup-
 plicio, singulis diebus ter sese flagellis quam acerrimę cedere. Ad-
 hæc, horas quotidie septenas genibus nixus in oratione vocali
 persistere; nam eius quę mentalis dicitur, vsum & consuetudinē
 adhuc ignorabat. Præterea sacrificio matutino; Vesperarum &
 Completorii officiis attentissima cura semper intererat; obibat
 etiam octavo quoque die sacra Confessionis & Eucharistię my-
 teria. Et quoniam superioribus annis (vt diximus) & humanę
 audis famęque appetentior, & munditiarum ornatusque fue-
 rat studiosior: vt vitium vtriusque diligentię pari neglectu repē-
 leret, natalium suorum generisquę splendorem, ne quis illi honos
 iaberetur, studiosę celare; & capillū, quem pro eius seculi more
 promissum impensius comere curareque consueuerat, relinque-
 re cepit impexum & squalidum: quin etiam ungues ipsos excre-
 scere per diurnam incuriam pati: atque in hoc tam aspero tam-
 que horrido vitę instituto, constanter id omne refugere, quod
 illam posset afflictę carni delectationem aut leuamen afferre. I-
 aque cum esset decoro vultu, & egregia totius corporis firmita-
 te; detractis paulatim viribus, omnis ille vigor acerrimi bellato-
 is & forma viridis iuuentę prorsus elanguit.

MOLESTIÆ SCRVPVLORVM, AC TEN- TATIONES. IVSDEM.

CAPVT VI.

EIVS MODI vitę cursum aliquandiu securus Ignatius ma-
 gno animi fructu sine vlla offensione tenuerat, nondum
 grauiora prælia & occultas dæmonū artes expertus, qui-
 us incauta mens hominum ad præclara tendentium, si præser-
 im suis viribus ipsi cōfident, facilē in fraudem inducitur; cum
 repente

repentè quædam illi obijcitur species, cuius, quamvis idẽ eundẽ
apparentis, formam & figuram satis explicare non posset, multis
distincta luminibus, & grato quodam splendore collucens, quod
spectrum diabolicum postea, vt dicemus, agnouit, iisdemque fe-
rè diebus cùm se illuic & squalore oblitum animaduerteteret, a-
trox illa cogitatio nec opinantem inuasit: Quæ, malum, ratio te,
miser, impulit, vt relicta patria, cognatis, amicisque potentibus,
pedore ac dira macie deformatus tristissimo & obsoletissimo ve-
stito, vel stipem in triuiis corrogares, vel inter infimas plebis mi-
nutæ quisquilias latèces inglorius? nõne intermissa militiæ ho-
noratæ stipendia, dulcissimosque æqualium conuictus, & pristi-
næ fortunæ cultum victumque, maiore cum tua tuisque sangui-
nis dignitate repereres? Hæc & alia id genus vbi animo vehemẽ-
ter obiecta; auctorem sensit Ignatius illico: & quãuis initio pau-
lisper ea recordatione commotus, tamen vt se collegit, illam ira
cõstantè ab se reiecit ac repulit, vt vltro etiam familiariùs, quã
antea, sese cœtibus atque colloquiis egentium & mendicorum
infereret; qua submissione victus princeps auctorque superbiz,
rursus Ignatio templum ingredienti ad officia diuina celebra-
nda, quibus mira cum attentione ac perseuerantia quotidie dabat
operam, vt diximus; incæpti operis molem ac difficultatem ita
repræsentauit, quasi eius ærumnas & incommoda miserans dice-
ret: Hem infelix Ignati, annis vtique septuaginta, quot ætas tua
recipit, in tantis tibi laboribus in tanta vitæ asperitate degendũ
est: quos tu præsertim vrgente senio tolerare qui poteris? Tũ ille
fortiter, nec sine contemptu: Quasi verò, inquit, mihi tu vel vnus
diei spatium præstare possis. Hæc duo prima post conuersionem
Ignatius de summa rerum cerramina subiit: quorũ vtroque tur-
piter superatus humani generis hostis, vbi se irruptione & aperta
vi nihil proficere intelligit, longè diuersa bellandi ratione, dolo
cuniculisque grassari constituit. Neque abnuuit Christus, pugna-
rum eiusmodi iustissimus arbiter: qui vt neminem supra id quod
potest oppugnari permittit, sic militibus suis, quos gratiæ diui-
næ præsidio & liberæ voluntatis arbitrio ad omnem virtutẽ ex-
ercet, ne parua semel victoria per otium torpeant, nouam in dies
gloriosi triumphi materiam deesse non patitur. Est igitur in dæ-
monis artibus, quas ad bonorum perniciem assiduè meditatur,
illa vel pessima; vt quos ita videt studio virtutis ac religionis ad-
dictos, vt inde terrestrium vel honorum spe vel commodorum &
voluptatum illecebris auelli non possint, hos per speciem ipsius
meretricii, quod adamarunt, ad immoderatam inedia & car-

his macerationem acrioribus incitamentis impellat, eosdemque præteritæ temporis piacula reputantes, ac cælestis iræ seruii metu percussos, in singula momenta miserò quodam angore sollicitet, id autem eo consilio, vt vel planè defecti viribus, per causam recuperandæ valetudinis paulatim ad socordiam atque ad ignauiam delabantur; vel assidua scrupulorum agitati molestia, dum se ipsi calumniari non desinunt, si minùs inertia, certè defatigatione ac lassitudine ab incepto desistant; cuius vtriusque cladis vtriam ne tam multa nobis quotidie exempla suppetere. Hæc igitur eadem fraus Ignatium quoque in discrimen adduxit. Obtinuerat ille, (quemadmodum dicebamus) ex quo sese ad Christum adiunxit, in summa vitæ austeritate perpetuam animi tranquillitatem atque lætitiā; quam ne ex quotidiana copiā videri duceret, neu suis ipse meritis per insolentiam adscriberet; ab iis, quas diximus, tentationibus cepit illi Pater cælestis vniuersam repente subtrahere, sic vt interdum, cū maximè gaudens exultaret in Domino, tunc subito nulla præcedente significatione, prorsus exui nudarique se omni gaudio & iucunditate sentiret: nec sã in precibus, neque in psalmis, neque in cæteris, quibus assueuerat, pietatis officiis vllam intueretur omnino delectationē aut requiē: idque cū ei frequenter accideret, attonitis rei nouitate, animo suspenso ac mirè sollicito, causas eius uolueratis & immutationis inquirere, ac dubitare apud se, rectēne confessionem in Monteferrato, quam diximus, peregisset? quidquāne omittisset, quod ad integram criminum accusationem attriheret? ac pròinde num idcirco fortasse Deum adhuc iratum experiretur? Quæ ille dum anxius agit, arreptā occasione diabolus perturbandi hominis, deq; suo statu deieclendi, hanc ipsam suspicionem atque formidinem institit illi vehementer etiam atque etiam incutere. Ex eo tempore tyro vanis agitari tetroribus, diis doctisq; fletibus iungere, nullam capere partem quietis. Itaque dum amissam recuperare conscientię pacem, & hærentem visceribus pestem omniratione conatur euellere, non satis habuit peccata vetera, quorū de confessione ambigebat, iterum iterumque apud sacerdotem exponere; sed etiam cuiusdam concionatoris monitū, qui Minorellæ per eos dies agebat, totius vitæ noxas, quorūcūq; reuocare in memoriā potuit, in libellum relatas, quod ad Montemferratū antea fecerat, quā accuratissimè rursus explicuit. Sed (quod sæpe contingit) quod sibi adlimento fore putabat, id erat ei contrarium maximè; si quidem ipsa commemoratione letum, quas aliquando obliuisci oportuerat, fiebat vt, etiā si quid

ipsa die mitigatum fuerat, recrudesceret. Nec iam tantummodo superiorum annorum delicta occupatum animum amarissima superstitione torquebant, sed etiam presentis temporis cura pauorque, ne iniuria Christo sua essent studia, neu Dominum suis omnibus dictis, factis, cogitatis offenderet. Quocirca multis iam rebus frustra tentatis, vnum dumtaxat occurrebat illi remedium, nec sanè spernendum; vt sacerdos pro potestate omnino sibi posthac eiusmodi suspicionibus ac recordationibus interdicere. Sed id ipsum cōsiliū ad eum deferre non audebat, peruersa videlicet ratiocinatione delusus, ac veritus ne sibi minus ea medicina prodesset, cuius auctor ipsemet extitisset. Inter has ergo curas, graui pressus mœstitia, cum ita iacēret, vt nulla iam res mitigare dolorem posse videretur; inuasit hominem atrox & seua cogitatio, vti ad luctus miseriaeque finiendas ē fenestra cubiculi (Dominicanorū hospitio tum fortè utebatur) semetipse precipitem daret. Quam ille cogitationem ope diuina cum acerrimè repulisset, subiit animum firmitas & constantia cuiusdam anachoretæ, quem in Patrum historia legerat, impetrandi gratia nescio quid, quod vehementer optaret, omni cibo tamdiu abstinuisse, quoad per eam abstinentiam, propitiato numine, voti compos existeret. & quamquam periculosa admodum ea ratio videbatur, metusque suberat, ne tam audaci incēpto Deum irritaret potius, quàm reconciliaret sibi; tamen tota re apud se diu multumque agitata, ne quid omnino intentatum relinqueret, illum ipsum rigorem persequerantis inediae sine vlla dubitatione experiri constituit, atque ita experiri, vt nihil interea de quotidiana precatione, verberibus, & cætera corporis materatione remitteret. Dies igitur vnus, duo, tres, quatuor, nec tamen aut linqui animo, aut molestia liberari. itaque ad septimum vsque diem obfirmata mente ieiunium extendit, extendissetque porro, ni sacerdos idem, cui sua non modò viria, sed etiam bona & intimos omnes animi recessus ac latebras diuino quodam instinctu nudas & apertas habebat, pro imperio veruisset eum longius progredi, minis insuper additis, ni paruisset, illum à sacra corporis Christi communione prohibendi. hac igitur tam seuera denuntiatione deterritus, cibum sumpsit Ignatius, & illo quidem ac postero die fuit illi quies: tertio verò eadem illa peccata rursus occurfare memoriae. quarum cogitationum initia dum admittit incautiùs, ac species (vt sit) speciem adducit; sensim in pristinos fluctus æstusque solitudinum reuolutus; cum ex vna parte prorsus instaurandum Confessionis mysterium iudicaret,

altera verò id sibi non modò non profuisse, verùm etiam no-
uisse antea cerneret; ex vehementi fluctuatione tam graue sa-
lum præsentis miseræ mentem eius inuasit, non quidem vt de
orte oppetenda, sed vt de abjicienda seueriore disciplina, & se-
ali commodis repetendis magno quodam impetu cogitauerit.
erùm in tantis tenebris ac procellis nutanti, & in magnum ad-
ncto periculum, per opportunè radius diuinæ bonitatis affulsit,
ius beneficio diabolica discussa caligine, totius tentationis ex-
rdia progressusque attentè considerans, liquidò comperit,
mnes illos conscientiaæ stimulos, vanasque suspiciones, à
salo spiritu fraudulenter immixtas; ac proinde sine vlla dubita-
ione constituit, præteritæ vitæ labes, quòd ad confessionem at-
ineret, perpetua obliuione cõterere. Atque in hunc modum, sin-
ulari Dei beneficio, non modò infelicem illam sui calumniandi
miseriam ac pœnam euasit ipse, verùm etiam alios curandi, qui
adem ægritudine laborarent, mirà à Patre luminum facultatem
t scientiam est consecutus.

IGNATII PROPECTVS IN SPIRITU.

CAPVT VII.

H I s e s igitur periculis perfunctus Ignatius, ac veluti a-
nulsus ab vbere; maiores quotidie efficiebat in solida vir-
tute processus: & quo acrior ac diuturnior probatio fue-
at, eo magis idoneus euasit ad noua omnipotentis Dei charis-
nata capienda: in quibus fuit illud eximium. Cùm enim religio-
is causa ædem Pauli Apostoli extra oppidum peteret, & in ipso
rinere ad Rubricarum amnem, qui Minorem interfluit, con-
lisset; nec opinanti repentè diuina quædam oborta lux est
anta, tamque mirifica, vt momento penè temporis nullo magi-
tro quam plurima clarè perspexerit non solùm de fidei Christia-
æ mysteriis, verùm etiam de aliis vel subtilissimis philosophorū
uæstionibus atque decretis: quasi nitidissimo quodam in spe-
ulo perspicuè cerneret ea, quæ post multam accuratamque le-
tionem, maximosque labores ac vigilias, vix demum solèt homi-
es intelligentia comprehendere: atq; in eo cælesti prorsus intui-
u, non sine summa animi voluptate, diutius acquieuit. Quo tâto
amque insigni accepto beneficio, cùm ad agendas Domino gra-
ias accessisset ad Crucem in propinquo defixam; oranti sese de-
uo in aëre spectrum illud objecit, de quo diximus antea, sed

rum virtus, ac potestas est Crucis). nequaquam pari
 vel pulchritudine; itaque quod suspicatus frigere
 et, tum denique clare perspexit esse demonium: eodem-
 le (æpius apparente, tantum abest ut moueretur, ut il-
 baculo per contemprium abigeret. Atque eius serè ge-
 id tempus planè diuinitus alia multa percepit. Quodam
 indicta publicæ supplicatione Minorissæ religiosam a-
 xuitur; & Ignatius interim beatissimæ Virginis psallit,
 gradibus templi Dominiciani; subitò in Deum ita rapta
 est, quasi per appolita quædã, & maxime illustratissi-
 mitatis ipsius numen augustissimum cerneret distinctū
 unum essentia. Quæ visione tanto gaudio est delibutus,
 in ipso mox agmine lacrymis & singultui crebriò tem-
 luerit, neque verò totum eum diem alia vlla de re, nisi
 simo illo fidei Christianæ mysterio, disputare: idque tam
 & exemplorum varietate & copia, ut cum cuncti obtupe-
 uip etiam per eos ipsos dies non dubitauit homo, iure
 opemodum ignarus, librum de Trinitate conscribere
 otuit stylo; usque ad eò celestes tygi, quos diximus, in
 oria atque intelligentia diuinas illas rerum altissima-
 ones impresserant. Ac licet antea quoque & monadem
 , & in monade triadem sanctissimè coleret, suasque &
 uiaæ communiter, & separatim singulis personis prece-
 ue perfolueret; ab hac tamen raptu longè studio
 euasit in eodem officio pietatis, eamque laudabili
 in ad extremum usque vitæ retinuit, licet ut præcipuam
 voluptatem, & proprio quodam sensu rerum cælestium
 quotiescunque sanctissimæ Trinitati sacra perageret,
 fuit hic fidei mirabilium visionum: siquidem rursus
 rationes arcanas, & mystica quædam exempla, oblatu-
 ri modus ipse, quem in huius vniuersitatis multitudine
 le rerum optiter tenuit: quas illustrationes atque do-
 mino vires naturales excedunt, sic postea negat
 ille verbis adumbrari, ac supra exprimi. Præterea cum
 lissæ in eodem templo, Dominicanæ intercesser, dum à
 e more hostia salutaris attollitur, apertissimè vidit il-
 specie Christum Deum eundem & hominè verissimè
 actum est etiam aliquando, (idque ipsimet, qui inter-
 i sunt) ut alienatus à sensibus, à Completorio Sab-
 rum usque proximi Sabbati Completorium in altis-
 n excessu perstiterit; quæ ipsa hora, multis adstanti-
 bus

bus qui rei totius euentu attentè expectabant, quasi è profundo somno excitatus, repentè sustulit oculos, Iesum perquam suauiter inuocans; atque intorim pii quidam homines, mortuum rati, utique rei ræ mandassent, nisi contemplati omnia diligentius, ac pertentato corpore, latentem in eo vitam ex tenui cordis palpiatione sensissent. Ad hæc, intento precationi, sese non semel tū Christus Dominus tum Virgo mater ostendit, quibus, & aliis id genus elementaræ diuinæ subsidij, in recta fide vsque adeo cōfirmatus est, vt etiam si nulla existissent Christianæ religionis monumenta vel testimonia, nequaquam tamen dubitasset, ex iis tantummodo quæ Deo sibi aperiante cognorat, mortem pro defensione catholice veritatis oppetere; & qui paulo antè vix vocalis nosset orationis vsum, paucis mensibus tantam rerum spiritualium peritiam ac tantam Dei familiaritatem est. passus; vt quidam, eius omnia vel dicta vel facta curiosè obseruantes, intrepida nocte supplicanrem animaduertorint (elegantè spiritu sarcinā corporis) quatuor circiter cubitis à terra sublimem: & quidem ex consortio sermonis Domini (quod de Moyse scriptum legimus) tota facie mirum in modum radiante,

DE STVDIO COLLATO AD PROXI-

MOS ADIUVANDOS.

CAPVT VIII.

QUÆ omnia, quamquam egregia atque expectanda par se, tamen eo pluris erant in ignatio scienda, quoniam magis erant cum aliorum fructu & utilitate conjuncta. Nam in cæteris ornamentis ac beneficiis, quæ in eū Deus plena manu congeffit, illud equidē vel præcipuū duxorim, quod in tanto perfectionis ardore non dedit illi spiritum solitudinis, animum vè vni sibi vacantem, sed Christianæ propagandæ fidei cupidissimū, ac mirè studiosum diuinæ gloriæ salutisque cōmunis. Quam igitur acta eius in Monteferrato (quamquam ea ipse occultissima voluerat esse) instituta, quæ vitæ aspectu, ac sanctimoniæ vicinis locis fama vulgaret, ac nobilitatē viri præcipuè, rumor (vt fit) etiam in maius attolleret; ingens hominum concursus ad eū fieri cæptus partim visendi gratia, partim etiam cōsulendi; quos ille vt omni conatu quàm acerrimè ad Christum adiungeret, ne uisqualior ille nimis & diutina illuuias ad se adeuntibus terrorem inuoleret; primum deponere sordes, & externum

poris habitum cepit aliqua ex parte componere: deinde cum intelligeret difficilem in primis & ancipitem esse curationem animum; quo cautius rectiusque in re tanta procederet, ope divina suppliciter etiam atque etiam implorata, suæ conuersionis originem ac seriem, variasque tentationum procellas ac tenebras, & subsequutam mox tranquillitatem ac lucem, quam accuratissimè secum expendens, demum ex iis quæ partim cælesti magistro dictante perceperat, partim etiam ipsemet experiendo cognorat, de fructuosa ratione meditandi orandi que præclaras observationes & saluberrima præcepta conscripsit; qui liber (ut antea dictum est) Exercitiorum spiritualium titulo, tempore procedente deinceps ab eodem auctus atque recognitus, & Romani Pontificis iudicio ac testimonio comprobatus, ita multos omnis ætatis atque ordinis homines, tum in eligendo genere vitæ, tum in componendis moribus, perturbationibusque sedandis, ac præsertim in retinenda constantia saluari, mirum in modum iuuat, iuuatque quotidie, ut iure optimo videatur hoc non in postremis numerandum esse remediis, quæ diuina bonitas hac hominum ætate vel ad corrigenda sæculi vitia, vel ad renouandam veterem Ecclesiæ disciplinam clementer adhibuit. His ergo meditationibus, quos ad bonam perfectæ virtutis frugem Ignatius reperiebat idoneos, parlatim & quasi per gradus cepit excolere: ceteros interim precibus monitisque, prout sese dabat occasio, à vitiorum sordiditate deterrens, atque ad studium æternæ beatitudinis incitans: idque eo libentius atque securius, quod communicandis iis, quæ à Domino acceperat, nihil interim sibi religionis ac spiritus deperire sentiret. Nec solum venientes ad se benigno excipiebat alloquio, sed etiam inuitatus interdum ab aliis ad prandium, minimè recusabat accedere; nimirum eo consilio, ut ex re & ex tempore sumpta occasione, qui se in Dei gratiam terrestri paucis cibo, eodem ipse vicissim spiritualibus epulis & opportuna quapiam adhortatione reficeret. Atque in hunc serè modum adiuuante Domino permultos ad arctam salutis semitam à via lata & spatiose traduxit.

E GRAVI MORBO PERI-

CLITATVA.

CAPVT IX.

SED in eiusmodi curam dum incumbit ardentius, nec tamen interea ferè quidquam de assiduitate precandi ac de quotidiana vita asperitate diminuit, morbum ex ingenti labore contraxit
adde

ad id periculosum & grauem, vt ſcruiente atrociter febris proximè ad mortem acceſſerit, quo tēpore & oppidi magiſtratus periculo viri permoti, publicè diuerſorium illi curarunt neceſſariis rebus inſtructum: & præter aliam amicorū turbam, honeſtæ matronæ, quæ vitandæ peſtilentiæ cauſa Barcinone ſeſe ed receperant, certatim ægrotanti aſſidēre, & nocturnas agere excubias, perinde quaſi in vnus vita ſalus omnium verteretur. Atque his populi officiis, ac pia ſedulitate bonorum, ereptus è præſenti vitæ discrimine, in id ipſum iterum ac terribi recidit ob eam cauſam, quòd nondum planè confirmatis viribus (blandimenta videlicet carnis & veteris hominis malitiā veritus) præpropere feſtinatione ad priſtinas occupationes corporis animique rediebat: quarum pondere oppreſſus, denique didicit ipſe, aliſque ſeinde præcipere ſolitus eſt, imbecilla valetudine minuenſes labores, curandumque tali tempore, vt quantum de conſueſcit exercitationibus infirmitas demat, tantum ad Dei gloriam & proximorum ædificationem æquitas animi & exemplum Chriſtiænæ fortitudinis addat. Verabat idem etiam corpus debito omno ciboque fraudari, multis eo tempore doctus experimenſis, vt moderata ſobrietate vegetatur animus, ſic immoderata vigilia vel inedia vires ad id frangi ac debilitari, vt mens earum miſterio deſtituta, vix munere ſuo fungi, aut ad contemplationē erum diuinarum poſſit exſurgere. Vexatus igitur, vt dicebamus, liuturna & periculosa ægrotatione, demum ita conualuit, vt ex reliquiis morbi dolore ſtomachi moleſtiſſimo ſubinde cruciaretur: quapropter calceos induere, & panni craſſioris tunica cinerea, & capitis tegumento contra ſæuitiam hyemis munire ſeſe iorum hominum benignitate præciſusque coactus eſt.

DE INANIS GLORIÆ VI-

TIO SUPRATO.

CAPVT X.

ACCESIT ad illa corporis ægrotantis incommoda, grauis etiam animi cruciatus, ab importuna quadam inanis gloriæ tentatione proſectus. Dum enim ingraueſcente morbo conſcientiam ſuam diligentius excutit, ſeque ad extremū comparat mortis agonem, ſubiit illi repente, ſe iuſtum eſſe, neque illo pacto ſibi de ſempiterna beatitudine dubitandum. Cui ſuaſioni dum reſiſtere vi ſumma conatur, intelligens vt quiſque ſibi

maximè placet, ita Deo maximè displicere, diuturnum & anxi
 intra sese certamen tanta tentatione meruque sustinuit, ut min
 modis quotidie torqueretur, maioremque ex offensionis diuini
 formidine, quam ex ipsa grassantis mortis vehementia, mereretur
 solitudinem caperet. Versabat, videlicet in omnes partes ho
 minis animum dæmon callidus, Christi permissu; & quem despe
 rationis jaculis paulo antè superare nequieverat, eundem re
 fus nimis confidentiæ ac vanitatis elatione supplantare & cer
 tere nitebatur. Sed contra eiusmodi cogitationes Ignatius, &
 in ipso (ut diximus) morbo, & recuperata postmodum valente
 ne, cum diutius dimicaret; partim agendis identidem Domini
 gratiis, partim naturæ humanæ fragilitatem apud se reputans;
 denique diuino præsidio detestabile hoc ingrati animi vitium
 debellauit, euulsitque radicitus, ut postea, quotiescunque his
 animarum aut Dei gloria postularer, sua non minus bona quam
 mala, sine vlla prorsus cenodoxie titillatione, palam & ingenuè
 exponeret.

DE PROFECTIONE HIERO-

SOLYMITANA.

CAPVT XI.

INTER hæc anni ferè spatio exacto, partim spiri
 tualium rerum scientia instructus, partim etiam
 artè quadam & consuetudine regendarum ani
 marum imbutus, cum nihil vulgare aut exiguum
 agitarer animo, sed egregia quædam & ardua in
 Dei gloriam ab ipso conuersionis initio concepisset; Hierosoly
 mam, quod iamdudum habebat in vultu, petere omnino con
 stituit, non tam ut Christi Domini sacratissima incunabula cer
 neret, (tamen si id ipsum vehementer optabat) quam ut in con
 uertendis ad Euangelii lucem infidelibus, qui ea tenent loca, vel
 operæ pretium faceret; vel certè martyrii palmam, cuius
 avidissimus erat, acquireret. Sed hoc suum de prædicando
 Euangelio consilium, vitandæ scilicet humanæ laudis causa,
 nemini prorsus aperiebat: peregrinationis verò propositum,
 cum necessariò amicis patefecisset, multi primum illi ei mul
 tis rationibus dissuadere, obtestari etiam & orare ne populum,
 ab se nuper è somno viciorum excitatum ad studia virtutis pic
 tatique, repente desereret, non se ipse, affectu præsertim
 valera-

stetudine, ituperi tam longinquo ac tam periculoso committeret. deinde cum nec precibus nec suasionibus eum de sententia demouere possent, instare saltem & virgere, ne in comitatus bixet; multa posse in tam remotis ignotisque sibi regionibus ac tanta rerum humanarum varietate contingere, quæ præsentem uisuspiam fidelis opem solatiumque requirerent. Omnino robabilia videbantur asserere, & humano iudicio rem astimantibus etiam necessaria: nec verò deestant homines impigri, perique linguarum, qui sese illi comites laboris ac periculorum libenter offerrent. Verùm Ignatius, quæ erat animi altitudine, in cælum semper intentus, atque a diuina providentia usquequaque tendere mirabiliter cupiens, amicis omnia sua in eum studia presentibus ita remisit, ut diceret, in præcipuis hominis Christiani virtutibus non modò fidem & charitatem esse, verùm etiam spem. ius porro comparandæ gratiæ certum sibi esse non modò finelatico, sed etiam sine comite æter id ingredi; quòd clarè perspicere, si, qualia multa possunt homini accidere, peregrinanti præteritum, sibi quidpiam euenisset, fieri non posse quin aliqua saltem ex parte comitis præsidio fideique confideret: proinde quiduid in eo spei locasset, id utique ex ea detractum iri fiducia, nam totam in uno Deo clementissimo parente ac rectore vellesse repositam.

NAVIGAT IN ITALIAM.

CAPIT. XII.

HA. C. igitur mente sub initium anni M. D. XXXII. magnè omnium dolore Minorella profectus venit, Barcinonem, ut in Italiam ex eo loco trajiceret. cumque per opportuna araram ibi diæm offendisset, egit cum nauarcho suppliciter, ut mendicū egentemque gratis admittere ac transportare ne graretur. cui paulum quidem ille se remissurum promisit; ea tamen conditione, ut nautici saltem panis, quod erat necessarium, cum inferret. Eo responso cum vehementer angetetur Ignatius, quòd, commeatus copiam, quamuis exiguam, cerneret in ore illius, quam sibi summam proposuerat, legibus aduersari; postulas anxiasque cogitationes totam rem denique permittere statuit arbitrio Sacerdotis, quem sibi paucis illis diebus Barcinone tum suæ conscientiæ iudicem tum interpretè diuinæ voluntatis elegerat. Ille re cognita, Ignatio respondit, æqua postulare nauar-

nauarchum: proinde non resistendum esse, nec verò timendum;
 ne si cibaria, cū vilia præsertim ac necessaria, sibi parauerit, quid-
 quam idcirco contra consilium perfectæ paupertatis admittat.
 Tum Ignatius quamquam soluto vixdum religione animo, tamē
 partim sacerdotis impulsu, partim etiam metu occasionis eius a-
 mittendæ; emendicata de more pecunia, panes in nauem impo-
 suit, & ne quid præterea secum inferret, paucos quī superfuerant
 nūmos reliquit in ipso littore: deinde solutis anchoris die quin-
 ta Caieram non minus periculosa quā celeri navigatione dela-
 tus, Romā pedibus iter intendit, ac prima nocte diuertit ad villā
 militibus refertā; quibus nefaria quædam ac turpia molienti-
 bus tanto animi ardore ac vociferatione se objecit, vt illi partim
 verborum pondere, partim constantiæ miraculo obstupescati, à
 flagitioso conatu destiterint. Inde laboribus maximis, cū sa-
 uiente per eos dies pestilentia luridus ipse ac macilentus tectis
 ferè atque oppidis arceretur, denique in urbem Romam haud ita
 acriter custoditam, lassitudine ac fame penè confectus, introiit
 ipso Dominico die Palmarum. cumque venerabundus religiosi-
 ssima quæque loca obiisset, Adriani VI. Pont. Max. pedes exoscu-
 latur. Mox patanti Venetias ire, vt in Palestinam inde transmit-
 teret; rursus Hispani amici nonnulli, qui Romæ eo ipso tempore
 versabantur, profectionem dissuadere cū aliis rationibus, tum
 præcipuè nauigationis longæ & infestæ periculis proponendis:
 quippe cū paulo antè, per summum nominis Christiani æquē
 damnum ac dedecus, Turca Rhodum insulam expugnasset, quo
 nuntio videlicet omnis Italia cohortuerat. Sed cū Ignatius ab
 instituta peregrinatione nullo terrore posset abduci; illud saltem
 hortari & orare institerunt, ne se daret in iter eiusmodi sine pecu-
 nia, tum in alios vsus necessaria, tum vtiq; ad nautum pro trā-
 missione soluendum. nam vt Venetias emendicato victu perue-
 nisset, quæ deinde ratio quæ spes homini externo & ignoto foret,
 in tam remotas regiones tractum nanciscendi gratuitum? Pro-
 inde rectè amiceque suadentibus ne resisteret, iuuariq; se in Chri-
 sti gratiam aliquo saltem viatico pateretur. Cū hæc & alia eius-
 modi asseuerantes patiter ac miserantes ingererent; sæpius eadē
 iterando, cunctantem ac tergiversantē denique perpulerunt, vt
 in ipso discessu aureos aliquot nummos acciperet. quo ille sub-
 sidio operatus verius quā instructus, non multum processerat
 viæ, cū rem totam attentè contemplans, seque ipse accusans
 grauitè, quòd de fiducia diuina humano metu se dejici, fixumq;
 paupertatis propositum oblato auro passus esset infringi; parum
 abfuit:

bſuit quin omnem pecuniam illico indignabundus abjiceret:
 id quia id prodigum ac Deo ingratum fore videbatur, decreuit
 certe in obuios pauperes paulatim inſumere. quod cū alacri-
 ter præſtitiffet, breui & nummis omnibus vacuus, & ſtimulis cō-
 ſcientiæ liber euasit. Pergentem porro Venetias, eadem quæ ſu-
 præ memorauimus incommoda & difficultates itinere pænè toto
 vexantur. Sæuebat etiam tum locis aliquot ſcæda lues atque con-
 tagio; diſpoſitiſque cuſtodes aditus oppidorum aſſiduè tuebātur.
 Ignatium verò ex ipſo corporis habitu vel in ſumma cœli tempe-
 rie metuiffes. Obſita erat ſqualore veſtis & horrida; color exſan-
 guis, cauum macie caput, conditi introſum oculi, & inanes fau-
 cium ſinus. quocirca fiebat, non ſolū vt exclusus à diuerſoriis
 omnibus pernoctare ſæpe cogeret in publico, ſed etiam vt pal-
 lore & macie peremptum, rigentemque, prætereuntes aliquando
 nonnulli ceu monſtrum quoddam aut triſte ſimulacrum horre-
 rent. Ipſe verò linguæ imperitus, ignarus itinerum, cū præ de-
 fatigatione ſæpe deficeret; ad Foſſam tamen Clodiam Deo adju-
 uante peruenit, quo ex emporio breuiſ & quōtidianus Venetias
 trajectus eſt. Ibi certior factus à viatoribus, obſeruari Venetiis
 omnia diligentiffimè, & è ſuſpectis præſertim regionibus venien-
 tes accēſſu prohiberi; flexit inde itinere terreſtri Patauium, quo-
 rundam conſilium ſecutus, qui idipſum periculi meruentes, faci-
 liorem ſibi ex ea vrbe Venetias trāſitum fore ſperabant: iidēque
 Ignatium adiunctum ſibi comitem, præ imbecillitate haud ita æ-
 quantem gradus, in campis circumpadanis repente deſtituunt,
 vnius ope Chriſti ſubnixum: qui ſanè pro ſua infinita clemētia la-
 boranti ſeruulo in tanta ſolitudine minimè defuit, ſed proxima
 nocte ſeſe illi, quemadmodum antea ſæpe fecerat, viſendum ob-
 tulit, recreatumque mirificè, intra ipſa Patauina mœnia primū,
 deinde Venetias, ſine vllō errore aut difficultate perduxit. nemo
 quippe ex Patauinis cuſtodibus ad portas, nemo ex Venetiis ex-
 ploratoribus ad inſulas frequentiores appropinquantem (cū
 nanim ingreſſi de more ſingulos vectores diligenter excuterent)
 Ignatium, nulla munitum valetudinis teſſera, ne appellauit qui-
 dem: mirantibus, cognita poſtmodum re, Clodianis deſertoribus
 illis; quibus per adulterata videlicet ſymbola introitus in urbem
 vtramque non ſine magna vel ſolicitudine vel contentione pa-
 tuerat. Venetiarum vrbis, in reſeſſu intimo ſinus Adriatici, ea
 regio ac ſitus eſt, vt leniter ſtagnantes ex alto aquæ illam ex omni
 parte circumluant. ea inclytæ vrbi & ad merces copiasque inue-
 hendas opportuna receptacula, & contra hoſtiles incurſus muni-
 menti

menta firmissima sunt. Ex iis porro æstuariis, maiores minoresque curipi totam urbem intercurrentes, variis mæandris ac flexibus ita distinguunt, ut, quot in partes pedibus, in totidem ferè mariaditus sit; egregio sanè vel artis vel naturæ miraculo. Inde vicoribus, insularum, ac pontium ingens numerus: ut qui diutius ibi versari non sunt, viarum locorumque modò varietate modò similitudine sæpe fallantur. Sed contra eiusmodi ambages certum pararumque remedium est maxima multitudo cymbarum, quæ usquequaque dispersæ, nominatim ad omnia & publica & priuata loca quælibet haud ita magna mercede trajiciant. Ignatius naui Patauina, ex qua per Medoacum flumen assidue cõmeant, in area Marciana sub noctem expositus, cum neque vias ad publica xenodochia nosset, nec portitori conducendo suppetèrent nummi; assuetus longo usui malè cubare, sub porticu Procuratoria, quam appellant, intendentibus iam se tenebris, vacuum opificis cuiusdam fulcrum elegit, in quo fessos artus utcumque reficeret. Tenet fama, litterisque multorum est memoriæ traditum, dum illè ibi noctem exigit, vicinum senatorem M. Antonium Truisanum (quæ ipsi multo deinde post eiusdem ciuitatis principem vidimus) cœlesti voce excitatum, increpitumque; quod in multa veste mollique strato decumberet ipse, cum interim Dei famulus peregrinus non longè à vestibulo illius ædium jaceret in publico pauper, & omni humana ope ac solatio destitutus. itaque ingenti metu & horrore perfusum prostratisse confestim, & quæsitum diligenter Ignatium excepisse perhonorificè. Sed ille postridie cum in amicum veterem Cantabrum incidisset, à lautiore hospitio sese ad eum familiariter transtulit.

NAVIGAT IN PALÆSTINAM.

CAPVT XIII.

IB I cum aliquamdiu moraretur, in omnem nauigandi occasionem intentus; ecce tibi nouæ amicorum pugna, (quos illi quis breui conciliabat cognita viri virtus atque modestia) cum variis terroribus ab instituta peregrinatione reuocare conanti; quibus ille, Deoque frater, ita resistebat, ut diceret, pro certo habere se, ut cætera cuncta deficerent, vel vnâ solummodo tabula quod cupiebat utique perueniturum. Nec eum fefellit bonitatis diuinæ fiducia. Cum enim eo anno formidine Turcarum, ut diximus, so-

ito minor esset in Iudæam peregrinatum numerus, & quotquot
 erant, simul omnes paulo antè soluisent; desperata iam à cæteris
 e, Ignatius repentè sit certior, nauem in Cyprum parari patricio
 Veneto, prætori eiusdem insulæ designato: cumque inde non ig-
 noraret breuem atque facilem esse trajectum in Palæstinam; nul-
 lo adhibito deprecatore, cum tamen multi nec aspernandi sup-
 peterent, ad Venetorum Ducem Andream Gritum adiit ipsomet,
 insigni non minùs humanitate quàm prudentia principè ac Deo
 fauente facilè ab eodem impetrauit, vt gratis in Cyprum vsquè
 deucheretur. Sed interea dum prætoria ornatur nauis, in febri
 Ignatius incidit, factum diuinitus est, probandæ scilicet eius con-
 stantiæ causa, vt quo die pharmacum hauserat; eo ipso nautæ si-
 gnum profectionis ediderint. qua re minimè conturbatus Igna-
 tius veniam petit ab hospite; qui pertinaciter ipsum etiam atque
 etiam retinere conatus, cum nihil omnino proficeret, consulitur
 medicus. ille verò sine cunctatione respondet, hominem ad in-
 keritum ruere. Attamen Ignatius nihilo magis immutatus, & cæ-
 lestis nimirum medici ductum sequutus, felici sanè cõsilio (quod
 tamen admirandum potius quàm imitandum aliis duxerim) flu-
 tuante etiam sum in stomacho potione conscendit; factumque
 est Dei beneficio, vt ora soluta, inter nauigandum, ex ipsa ma-
 ris agitatione tantam vim pestiferi ac vitii humoris euome-
 ret, vt morbo planè leuatum sese celeriter senserit. Recuperata
 valetudine institit suo more, quoscunque poterat factis di-
 ctisque ad virtutem & pietatem adhortari. cumque in eadem na-
 ui per summam impudentiam committi graua quædam flagitia
 comperisset, non dubitauit apertum dedecus detestari palam; &
 impuros illos homines tanta orationis acrimonia reprehendere,
 vt ii facta cum nautis conjuratione molestum sibi monitorem in
 deserta quadam insula exponere, atque ab suo conspectu & con-
 suetudine procul amouere decreuerint. quam rem odorati è ve-
 ctoribus quidā Hispani ad Ignatium pro amicitia detulere, sua-
 dentes etiam atque etiam, vt in loquendo cautior esset, sibiq; cõ-
 suleret. sed ille nihilominus turpiter peccantes oburgare perre-
 xit, diuinæ prouidentię ope subnixus: cuius beneficio factum est,
 vt ad insulam sceleri destinatam appropinquantes nautæ, aduer-
 so repentè vento reiecti, volentes nolentes Ignatium in Cyprum
 vsque peruexerint: vbi cum stare ad salinas peregrinam nauem,
 de qua supra diximus, audisset; illuc itinere terrestri se conuulsi;
 in eamque gratis admissus, nihilo plus viatici secum intulit,
 quàm in priore intulerat; Christo vno videlicet fratre qui tota illa
 nauis.

navigatione sese illi non semel ostendit; eumque magnopere confirmavit; ac denique incolumem ad portum Palæstinæ perduxit.

PALÆSTINÆ LOCÀ SANCTA

PERLUSTRAT.

CAPVW XIV.

INDA cum cætera peregrinorum turba progressa, ut ad conspectum sacratissimæ urbis est ventum, incredibilem ex ipso illius intuitu cepit animovolutatem; ac deinceps partim in comitatu, partim etiam solus, loca illa Christi Domini, MARIA virginis, & Apostolorum nobilitata vestigiis, eximio quodam animi fructu venerabundus haud semel obiit: modò inclyti quòdam templi reliquias, modò sepulchra Prophetarum intuens: hîc nascentis & vagientis; illic docentis, & miraculapergrantis filii Dei monimenta considerans. Vbi verò ad loca eiusdem acerbissimis pœnis insignia, & morientis in cruce sanguine consecrata, atque ad defuncti sepulchrum accederet; effusus in lacrymas, humo pia oscula imprimere, immortales agere Domino gratias, incredibili quadam spiritus dulcedine & suavitate compleri. Ad hæc, antiquum beatissimæ Virginis domicilium, itemque locum instituto primùm Eucharistiæ mysterio & sancti Spiritus aduentu memorandum, & alia eiusmodi quàm plurima, quæ per otium deinde reuiferet, à myrtagogo quàm accuratissimè addiscere. Erat Ignatio iamdiu deliberatum, ut diximus, in angustis illis Iudææ sedibus pedem figere, atque ad conuertendos ad Euangelii lucem infideles toto pectore incumbere; quòd non reperiret vel ubi sanctius in terris vitam degeret, vel in quo munere fructuosius operam collocaret. Neque, plurimis iam experimentis diuinæ bonitati confidere, & in diem paruoque viuere affectum, rerum, quæ ad corpus pertinet, habebat contra illa sollicitum. Id verò laborabat vnum, fragilitatis humanæ videlicet conscius, ne spiritui quotidie deficienti, & noxarum sordes aliquas contrahenti, opportuna sacræ pœnitentiæ ablutio & cœlestis panis alimèta decissent. Quam ad rem idoneum ratus ministerium fratrum è Franciscana familia, qui loca illa religiosa tuerentur, & peregrinis aduenientibus præstò solent esse, adit ille ad custodem cœnobii, ac litteras ei, quas ex Italia commendatitias attulerat, reddidit; & quod ad conuersionem infidelium attinet, nihil ei

suorum consiliorum impertit; voluntatem verò suam in eisdem
 sedibus commorandi habitandique demonstrat: rogat proinde,
 ut se fratres dumtaxat recto recipiant, sibi que Cōfessionis & Eu-
 charistiæ sacramenta ministrent: se, quæ ad victum cultumque
 spectent, nullo prorsus eorum incommodo curaturum. Custos,
 partim commédatione amicorum, partim postulati moderatio-
 ne permotus, bene sperare iubet Ignatium, ita tamen, ut rem in
 adventû Prouincialis Ministri differret, qui per eos dies in Beth-
 leem oppido versabatur; nec dubitauit Ignatius, quin æquè faci-
 lem Prouincialem esset habiturus, atque custode habuerat; ita-
 que cùm reditus iam peregrinorum instaret, litteras ad amicos
 in Occidentem scribere aggressus est, quibus eos de suo statu fa-
 ceret certiores. Cùm igitur maximè scriberet, quòd in posterum
 diem peregrinis erat indicta profectio; ecce tibi à custode nun-
 tius, adesse Prouincialem, & Ignatium accersere; ad què bonæ
 spei plenus cùm exemplo adisset, collaudat ille primò piâ ho-
 minis voluntatem; sed re apud se diligentius deliberata, videri si-
 bi ait satius, ut recedat; idq; cùm alias ob causas, tum verò quòd
 ante id tempus nonnulli eodem studio accensi, dum securius va-
 gantur, à Turcis excepti, vel misere periissent, vel certè in acerbe
 seruitutis calamitatem incidissent, quos deinde propter officium
 ac vicinitatem Franciscani fratres non sine magnò canobii de-
 trimento redimere cogeantur, proinde se in diem insequentem
 cum cæteris peregrinis ad iter accingeret. Ad quæ cùm ita re-
 spondisset Ignatius, ut sibi certū fixumque esse affirmaret, Hie-
 rosolymis omnino restare; simulque modestè significaret se; quâ-
 uis aliter sentiente Prouinciali, nequaquam, nisi aliqua oblata
 religione, a proposito recessurum: tum ille potestatem se à sum-
 mo Pontifice habere subiunxit sacris interdicens, si quis inuito
 se ibidem remanere conatus esset: iamque potestatis eius diplo-
 ma proferre paranti confestim Ignatius, ut omnia ecclesiastica
 iura & imperia valde reuereretur, nihil prolato opus esse respo-
 dit, credere se quæ diceret; & quoniam ita iuberet, dicto audien-
 tem fore. Dum igitur ad hospitium tendit mærens, ut se ad tedi-
 um compararet; acris illum incessit repente cupiditas montis O-
 liueti illius celeberrimi reuiscendi, quo in summo cernitur ad-
 huc Iasus Christi ascendentis in cælum expressa vestigia: ac ne
 quis forè in tantis temporis angustiis impedimento sibi esset, re-
 nemini parç facta, & (quod periculosius est) nullo propter inopiã
 Turca secum adhibito ex iis, qui mercede conducti peregrinis in
 ea regione præsidio sunt; solus ad montem excurret: cumque à

custodibus non admitteretur, cultellum è calamarìa theca detractum mercedis loco iis dedit, sacri montis cacumen subit alacer, & diuinorum pedum notas multa cū prece & ingentigaudio veneratus, ad Bethphage properauit: vbi dum singula tanosè perlustrat, subiit illius animum subitò, minùs diligenter in Oliueti fastigio sese animaduertisse, vtra ex cæli plaga dextrum vtra sinistrum esset Christi vestigium: qua dubitatione quasi quibusdam calcaribus iucitatus, illico ad montem recurrit, adnotauitque intentis oculis vel minutissima quæque sic, vt locus in posterum dubitationi non esset: vsque adedò inexplabile studium sacrosancta illa redemptionis humanæ monimenta & inenabula Christianæ religionis penitus etiam atque etiam cognoscendi recolendique mentē eius inuaserat. Interea, cū abesset diutius, nec in turba peregrinorum appareret, ad Franciscanos deferretur desiderari ex eo numero Ignatium. Franciscani suspicati id quod erat, ac veriti ne per eā solitudinem Ignatius in aliquod vitæ vel seruitutis discrimen incurreret, Armenium quendam in eo cœnobio ministrantem ad illum perquirēdum celeriter mittunt; qui descendenti ex Oliueto commodum Ignatio factus obuiam, fuste primū ac truci vultu acriter minitari, ac temeritatem asperè admodum increpare: deinde immis̃sa manu & brachio ferocius apprehensum, ad diuersorium trahere minimè sanè renitentem, quin etiam nouo cælestis gaudii rore perfusum, quodd inter eas contumelias Christum sibi præsentem, & vsque ad hospitium præeuntem, incredibili quodam genere consolationis aspiceret.

IN HISPANIAM REDIT.

CAPVT XV.

V T igitur postera dies illuxit, cū reliquo peregrinorum agmine Ignatius abiit præ desiderio tristior, & relictam prouinciā sine fine respiciens: nec tamen, quoniā præsentī necessitate victus inde recederet, de moriendo in posterum sibi quandoque reditu ac mansionē desperans. Cumq; primo traiectu Cyprum tenuisset incolumis, tres ibi onerarias in Italiam paratas offendit: quarum vna erāt Veneti mercatoris, maxima, & omnibus rebus instructa; altera minor, sed bene firma, Turcaram; tertia Christianorum, parua, & malè compacta. Acceteri peregrini, quodd tempus erat hybernū & obnoxium tempestatibus, pro se quisque tendere, ac certa mercede pacisci,

ut in primam rascenderent: cumque Ignatius propter egestatem
 à nauarcho repudiaretur, iidem illum enixe precari, ut hominem
 sibi notum, probū, atque adeò sanctū ne recusaret admittere;
 quibus illd non minùs amare quam ineptè faceret: Atqui san-
 cto nihil opus est (inquit) nauis; calcabit æquora multorum ex-
 emplo. neque vnquam exorari se passus est: sed magno ei sterit
 cauillus & contumacia. Cū enim Ignatius inde per contem-
 ptum exclusus, facilè obtinisset iisdem deprecatoribus, ut in illi-
 lam debilem gratis admitteretur: cumque simul omnia nauigia
 vento secundo soluissent; repente cooritur atrox adeò ac sæua
 tempestas, ut Turcica nauis in omnium conspectu miserandum
 in modum fluctibus hausta, nullo prorsus euadente periret; Ve-
 nera verd in scopulos illisa naufragium fecerit, saluis tamen ho-
 minibus: tertia tantū, qua uehebarur Ignatius, nimimè valida,
 uentis ac fluctibus diu multumque agitata, alterq denique men-
 se in Apuliam læcra ac valde fœsa peruenit: quo ex loco ipse de-
 inde Venecias petiit, tam longa & periculosa nauigatione mirè
 vexatus. Etenim studio paupertatis, quæ fuit illi semper omni-
 bus commodis & emolumentis antiquior, nudis trusibus hūe-
 me sæuiente conscēderat, femoralibus tantū & tela, concisaque
 ad humeros aploide, ac scissili tunica breviorē seminatūctus, cū
 è cælo densa caderet nix, ac tristi gelu cuncta in hortescerent;
 atque ad has cæli iniurias accedebant quotidiana vitæ disci-
 mina, vigilæque, & cætera maris incommoda: quibus ille pæ-
 ne confectus: cū Venecias peruenisset Ianuario mense anni
 M. D. XXIV. ab hospite Cantabro clementer acceptus, num-
 misque aliquot ad iter faciendum, atque ad faciendam stona-
 thuarum frigore langueentem panni quoddam frustū donatus,
 Ferrariam venit; ibi maximū vrbis templum ingressus, dum te-
 ligio se nomen adorat, mendicus quidam ex illis qui sacrarum æ-
 dium vestibula conterunt, precationi apprimè intentum intui-
 tus, confestim ad illum accedit, manūque ad stipem porrigit
 supplex: cui cū Ignatius ex ea quam habebat pecuniā nūmū-
 lum hilari vultu dedisset, atque is (ut sit) rem ad cæteros pauperes
 detulisset, alius aliusque deinceps ad Ignatium accurrere: quos
 ille cum se per Christū obsecrantes frustrari fas esset: & id dū dū dū dū dū
 à minoribus nummis ad maiores paulatim progressus, breui to-
 tam crumenam ita penitus exhaustit, ut sibi deinde vixitum filo
 ille capiendum ostium emendicare necesse fuerit: quā rem
 pauperes iidem motu contemti, & maxima quadam admiratione
 & coram; sanctula, quodam illico exolamant, quibus plausus

vocibusque nequaquam inflatus ipse, cum vno bonæ conscientie
 testimonio niteretur, Genuam inde sine ulla cunctatione profe-
 ctus est. Graue per id tempus inter Christianos Reges agebat bel-
 lum; & præcipua quæque Cisalpinae Galliae loca vel Hispaniis
 vel Gallicis præsidiiis tenebantur: cūque ob id ipsum valde infe-
 sta caedibus ac latrociniiis itinera esse constaret; admonitus à bo-
 nis quibusdam viris Ignatius est, ut per occultos tramites a via
 regia declinaret, ni cum ingenti vitæ periculo in manus militum
 vellet incidere. At ille, quem ardens odium sui & amor imitandæ
 Christi patientiæ intrepidum redderet, rectè nihilominus in-
 perrexit; neque ita multum viæ processerat, cum ad oppidum ac-
 ticio quod in stationes circūfidentium Hispanorum incurrit, qui
 tam periculoso ac suspicioso tempore exploratorē sine dubio ra-
 ti, comprehensum Ignatium, & in domunculam quandam sedu-
 ctum, blandè primū interrogant; deinde omni vestimento, &
 ipsis denique calceis ferociter exuunt, singulas partes proterè
 simul & curiosè pertractant, vumquid ad obsessos vel nuntii vel
 litterarum afferat, diligenter exquirunt; cum nihil eorum quæ
 putauerant, neque percunctando elicerent, neque perscrutando
 inuenirent; ita commoti: Atqui te Præfecto sistemus, inquirunt,
 & confessionem, quam pertinaciter suppressis, exprimemus: cum
 nihil requireret Ignatius, ac tantummodo peteret, ut sua se tunica
 rectum incedere paterentur; illi vero, ludibrii & ignominiae caus-
 sa, brachia tum per media castra vulgo inspectante atque irridente
 perducunt, quam ille tam insignè contumeliam excepit ac subiit
 alacer, cum alijs nominibus, tum præcipuè quoddam interea sibi spe-
 cies quædam est obiecta Christi Domini, cum à Pilato per mediā
 urbem ad Herodis tribunalia missus esset, ab eo per summam in-
 iuriam atque indignitatem spreto & illuso; & vniuerso irridente
 ac sibilante populo, per hominum ora semel iterum quæ tradu-
 cti: cuius opprobrii se quoque factum esse vtrumque participem,
 mirificè lætabatur: sed ubi ad Præfecti diuersorium appropin-
 quauit, repentino quodam timore perfusus, capit subito cogita-
 re apud se, quonam modo ipsum alloqueretur. Etenim Ignatius,
 quoddam olim in regia, sermonis flosculos & verborum elegantiam
 nimium studiosè captasset, ad eam vanitatem expiandam, con-
 sulto post conversionem instituerat rudi & agresti sermone cum
 ipsis quoque dynastis ac principibus agere; & quo magis vulgo
 contemneretur, omne liberalioris educationis & nobilitatis in-
 diciū studiosè exalare, tum igitur subiit illius animum, expedi-
 tius. tali tempore, quidpiam de suscepta seu tarditate seu resi-

citare deponere. Sed cum rem totam accuratius intuens, ab humano timore profectam animaduertisset, usque adeo in semetipsum animo concitatus est, ut nulla habita ratione periculi, non modo mutata consuetudine, ad orationis denocinia non descendere, sed nullum prorsus neque gestus neque verborum honorem habere Praefecto decreuerit. Quoties culpam fortasse temeritatis potius quam consilii videatur esse: sed utique seruorum Dei, praesertim in ipso seruare poenitentiae, facta uelidicta ad contritionem seipsum ac poenitentiam exigenda non sunt. Cum igitur eorundem illo staret, ut erat seminudus & squalidus, conspectu quidem caepit, oculos humi defigens, multa ac varia sciscitaret nullam omnino reddere vocem, tantum ad illam interrogationem: Esne speculator? non esse, respondit, idque ob eam causam, uel si nihil contradixisset, silentio ipso, quod aiunt, rem affirmasse, & merito quaesitorem in suam perniciem efferasse videretur. Tum ille insatium rarus Ignatium, acriter milites increpans, quod in conspectum suum, non bene cognita re, dementem adduxerint, & simul, Abigite hunc, inquit, liberumque dimittite, quae reprehensione magis magisque irritati, cum aduersus Ducem hiscere non auderent, sui doloris poenas ab innocente Ignatio reperiunt, nec modo iurgia & probra coratim ingerere, sed etiam impetu facto, pugnis, cubitis, calcibus hominis latora faciemque contundere, mirabiliter in ipso verborum dolore latantis, quod aliquid innoxio sibi ad Christi exemplum perpeti contigisset. Cumque verberando & conuitiando fessis denique destitissent, miseratus alius, quidam miles excepit exanimem, ac fouit, ciboque recreatum, insequenti luce eorum abire permisit. Sed antequam Genuam accederet, sursum in statua Gallorum incidit, verum euentu admodum dispari, siquidem Dux, ut cum in Guipuzcoa natum audiuit Vasco ipse eidem regioni finitimus, quasi popularem clementer agnouit, ac benigne tractata militibus iussu postridie dimisit incolumem. Inde cum Genuam peruenisset, Rhotericum Portandum ibi offendit Cantabrum, Hispanicis classi praepositum, in Fernandi quondam regia sibi notum, cuius beneficio de Barcinonem traiecit, nihilo pacatiori usus est mari, quam terra paulo ante usus fuerat. Etenim a piratis conspecta nauis, quae valida per eos dies classe infestum habebant mare Ligusticum, ingenti nautarum labore metuque manus insectantiam effugit.

BARCINONE AD STUDIA LITTERARUM

XVM AGGREDITVR.

LIBER V. CAPVT. XVI.

INTEREA Ignatium Hierosolymitana cōmorationē prohiberi, grauis eaquebat cura, quid ageret, quodnam potissimum vitæ genus eligeret, ac multa secum agitantē ventis illi dudum in mentem; cernenti aliquod ingredi marmore dissolutum, ut ibi, dum lapideam religionis disciplinam & verbum & exemplo conatur ad veritatem instituta recitare; & ceteris aliquas prodesset, & ipse interea quod necessarium fuit videret, ab his, qui resisterent, multa pro Christi nomine pateretur. & quædam modum maxime ad Dei gloriam pertinet, quæ huiusmodi vnam in omni actione spectare conuegeat; & quædamque prece & ieiunio explorat, numinis voluptatem; ac dum percipit, in eam nunquam mentem seie dimittere planè sibi impedit; ut sine cogitatione statueret, primum operam suam, qualis qualis esset, nequaquam intra vnius familiaris capellos includeret, deinde, quo latius potuerit utilitas ad fratres animorum, & similes conueniri ac propere idoneos aliquos ad legere socios, ac de uoluntates paciscere, ut sine hominum administratione, & sibi iuvantium communis posset ad facti Spiritus uocationem, doctrinæ quoque subsidium ac litterarum cognitionem adhibere, praeforēt quid ea commedatione faceret, etiam, repetenda atque obtinenda Hierosolymitamæ prouincis (cuius inscripta uidebat in pectore) facile se ab ecclesiasticis magistratibus aliquando impetraturum sperabat. Et quidem quod ad litterarum studia pertinet, cum nēdum intelligeret quā illa sibi totum hominem fere vindicerent, raras posse interim se animis quoque adjuuare tacere, Minorem ad gregem illum suum reuerti decreuerat, ubi & sparsa in hominum meritis pietatis virtutisque sermina ad bonam frugem perducere, & Cisterciensis cuiusdam monachi, spectatæ sanctitatis ac doctrinæ viri, tum consuetudine perfrui, tum inuestra erudiri magnopere cupiebat. Sed cum illum, contra quam putaret, demonstrum reperisset; Barcinonem sibi studiorum idoneam sedem putauit fore, propter eam maxime rarsam, quod cum paupertatem perpetuam colere, tribus ab domo sua & cognatis accipere decreuisset, ea urbe multos habebat spirituali necessitudine sibi coniunctos: in us Andebalem quendam petiit, ut locis ac reponibus illis, ludimagistrum; & Elisabetham Korellam primariam seminariorum, quorum

horum alter operam illi gratuitam in docendo, altera in quodidanos vsus quidquid opus esset benignè detulerat. Vt igitur Barcinonem reuertit, seque Ardebalo dedit in disciplinam, reuerascere in gratiam Christi matura iam ætate vir (quippe tertium circiter ac trigessimum agebat annum) & elementarius promodum fieri non erubuit. Cæterùm ad illa spinosa rudimenta grammaticæ capiendæ, ediscendæque verborum inflexiones & nominum, cum alia erant ei impedimento, tum illud præcipuè, quod animum ad rerum cælestium sensa concipiendæ longo iam vsu promptum & agilem, si amandi vocabulum vel alia quæpiam eiusmodi vox admonuisset eorum, quæ piè ac religiosè cogitare & commentari consueuerat; subito præne abstractus à sensibus, in contemplationem diuinæ caritatis ac sempiternæ beatitudinis tota mente raperetur. Ex quo fiebat, non solum ut nihil noui mandare memoriæ posset, sed etiam ut si quid antea impressum esset, id ipsum concursu nouarum & præstantiorum imaginum illico deleretur, quâ ipsam rem, quasi futura præfagiens, pro sua parte adiuuabat etiam vaser humani generis inimicus, eo maxime tempore crebra intelligentiæ lumina eidem offerens, & recondita patefaciens scripturæ sacræ mysteria. Quod ille cum cerneret, cumque adhibito sæpe conatu euagationem hanc frustra cohibere tentasset; pro ea discretione spirituum quâ diuturna exercitatione parauerat, facile sensit diaboli fraudem sese à litterarum studio reuocare conantis, ac, quo consilio Barcinonem sese contulerat, id ipsum labore ac diligentia consequi maiorem in modum exoptans, hanc inuit rationem eius abigendæ molestiæ. Templum erat beatæ Virginis, cui à Mari cognomen est, gymnasiique proximum; in id templum fuis ritè ad Deum eandemque Virginem precibus, Ardebalum pro amicitia accersit; rem illi totâ, ut erat, exponit; deinde se ad pedes abjicit homini, etiam atque etiam obrestans, ne ab incæpto desistat; se utique, modò sibi parvis & aquâ nõ desit, in proximû biennium & eo ampliùs, si opus fuerit, ad scholas frequentem esse venturum, seduloque daturû operam litteris; petere & rogare, ut ab se quotidie non minus quàm à cæteris pensum exigat; cessantem, quasi quemlibet vnum è grege puerorum, arbitrato suo & verbis & plagis accipiat. Miratus viri humilitatem ac probitatem Ardebalus, bonum animum iuuet habere, suamque illi operam denuo pollicetur. Atque hac ubi missione victus denique dæmò abcessit, & importunis illustrationibus Dei beneficio recedentibus, operæ pretiû Ignatius facere, & liberius in grâmaticæ cognitione cœpit excurrere. Interea discendi

admirabiliter audio, & omnia studiorum compendia petens,
 suaserè nonnulli, ad pietatem videlicet cum elegantia
 coniungendam, ut Erasmi Roterodami, qui ea tempe-
 stas auctor idoneus habebatur, Enchiridion militis Chri-
 stiani studiosè perlegeret; quod ille facere cum cœpisset, celeriter
 ea lectione spiritus feruorem in se quasi frigida superstitia
 igni: consultoque per preces Deo ira librum illum abiectum,
 que in manus postea sumpsit ipse, & multo post, Gene-
 ratum, omnia scriptoris illius opera in Societate Iesuy
 erit, nō quod singula hæretico veneno infecta putaret; &
 is fortè captus facetiis ac dicacitate viri, sensim, ut sit, &
 ruptis ad vitiosa descenderet. Nec tamen eo tempore igitur
 quamquam studio litterarum ad eò intentus, consueta
 officia & studium pœnitentiæ omisit, quin immo cum Bre-
 nem valentiorè, quàm inde abierat, stomacho reuertisset, &
 uidem ad saccum tediit, neque orationi ita multum tempe-
 buit; sed tamen vestitu admodum vili usus est, & calceos
 rationem vitandam ita perforauit, ut soleis paulatim magis
 que discerpis, hyeme iam sæuiente, nudis humi plantis in-
 stratque etiam subsecuius operis, erepro è scholasticis exer-
 citiis tempore, institit pia passim colloquia serere; plebe
 in doctrinâ Christianâ præceptis imbuerè; quosdam etiā
 libris exercitiis ad virtutem ac perfectionem informare.
 Inter ceterum admiratione permoti præ ceteris viri quatuor,
 Ignatii ductum atque institutum aggregarunt, (quibus ta-
 lio loco videbimus, in proposito constantia defuit) Cal-
 idam, qui auctore Ignatio peregrinationem Hierosoly-
 tanam nuper obierat; alterum Artiagâ cognomento appella-
 tus fuit è Gotholantiæ Protegis familia, nomine Caze-
 os ultimo loco Ioannes adolescens natione Gallus ac-
 tus ille sociis auctus; tamen si studiorum metam quamprimum
 ingere optabat, quo liberiùs omnem curam arque ope-
 minum salutè consumeret; tamen quod sibi nodum lar-
 maricæ fundamenta jecisse videbatur, nunquam ad-
 it, ut ab Ardébali disciplina discederet, (quauis ad super-
 vulgè idoneus haberetur) quoad insignis quidam
 doctor, cui sese excutiendum examinandumque tra-
 to periculo, ad reliquorum sententiam accessit. Cuius
 m & iudicium ne contemnere videretur, licet ipse si-
 è placeret, ad grauiora studia Complutum vni cum

EIVSDEM COMMORATIO
COMPLUTENSIS.

CAPVT XVII.

IBi cum ad publicum xenodochium suo more diuertisset: ar-
tium, ut appellant, curriculum inuit non admodum felici suc-
cessu: quippe qui eadem illa præpropæta festinatione incita-
tus, nullo pænè seruatō vel ordine vel discrimine disciplinæ, mul-
ta & varia vno eodemque tempore aggressus est; & in logicis ter-
minos, quos appellant, in physicis Albertum, in Theologia Ma-
gistrum sententiarum (qui maximè libri tum in Hispania tere-
bantur), euoluere, & plures quotidie in scholis audire cœpit in-
terpretes; quæ res in speciem utilis & compendiaria vel maxi-
mè ei in id ipsum, quod properabat, impedimento fuit. Etenim,
quod in rebus humanis ferè sit, cum auidè sequeretur omnia,
nihil propemodum assequebatur: & ipsa varietas ac multitudo
rerum tum intelligentiæ tenebras tum verò memoriæ pertur-
bationem & confusionem afferebat. Ad hæc illud etiam accede-
bat incommodi, quod in summa paupertate non solum ex emen-
dicato vivebat ipse cum suis, verum etiam aliorum inopiam ac
difficultates, conquisitis undique eleemosynis, magno labore &
corporis & animi subleuabat. Præterea, quod eius cursum vel
maximè retardauit in litteris, tanta cupiditate ardebat erran-
tes animas ad bonam mentem atque ad legem Euangelicam re-
uocandi, ut se, quamuis alieno tum tempore, continere non pos-
set, quo minùs & in scholasticorum circulis de vera virtute ac
pietate sermones injiceret, & in triuiss pueros plebemque fidei
Christianæ præceptionibus erudiret, & omnium ordinum homi-
nes passim ad cultum Dei studiumque religionis acri ac vehe-
menti oratione incitaret. Quibus adhortationibus cōmoti multi
tum ad sanitatem & officium redirent, & crebris altisque suspiriis
veram cordis contritionem ac pœnitentiam testarentur; ab im-
petritis quibusdam Ignatius in suspicionem & crimen veneficii
vocari est ceptus: quasi homines oratione sua cardiacos redderet.
Præterea cum insignes quædam in populo repentè morum ac vi-
tæ mutationes existerent, & major in dies hominum concursus
ad Ignatium fieret; breui rem ad sacros Inquisitores Toletū per-
tulit rumor. Gliscebant eo maximè tempore apud Germanos Lu-
theriana pestis, manabatque malum quotidie latius. Quin etiam

in Hispaniâ ipsa, insani conatus eorum qui sese illuminatos se-
bant, paulo antè magistratuum diligentia oppressi fuerant. Quo-
circa sacri Quæsitores in omne eiusmodi contagionis periculum
excubantes animo, atque ex hac hominum frequentia & inusu-
to agendi genere veriti ne quod nouum incendium existeret,
Complutum celeriter aduolant, in Ignatii doctrinam ac morem
diligenter æquè ac dissimulanter inquirunt. cum nihil neque
dictis neque in factis à recta fide alienum inuenirent, Ignatium
ne appellant quidem; tota re delegata Vicario Archiepiscopo,
Ioanni Figheroæ, qui deinde Regio consilio præfuit, Toletum
ad sua tribonalia reuertuntur. Neque ita multo post Vicarius ip-
se, magis vsurpandi iuris causa, quam quòd rem vlla animaduer-
sione dignam putaret, ad Ignatii diuersorium adit quietè, & par-
ca quædam ab eo percunctatus, ad extremum exponit, inquisi-
ti in ipso & sociorum vitam esse acriter, neque inuentum quidpi-
am vitiosum; proinde more suo animarum saluti operam darèt, cum
eo tamen, vt non vno eodemque omnes habitu incederent; ne u-
li tempore nouam aliquam sectam inducere viderentur. Nam
coloris lanea veste cuncti utebantur, iussit ille Ignatium & Arri-
gam nigro, Callistum & Cacerem rufò colore distinguì, adolescen-
tem Gallum nihil mutare. nec recusauit Ignatius, vt erat magi-
stratibus apprimè obediens. Interjecto deinde quattuor ferè mè-
sum spatio, cum nihil de instituta docendi ratione remitteret,
nec persuadere sibi Vicarius posset, homines idiotas, in his tracta-
dis quæ ad Christianæ fidei dogmata pertinent, nusquàm labi; rur-
sus in eos clam insitit quærere. sed cum nihilominus sana cuncta
reperisset, rem totam sine vllò iudicii tumultu suppressit. Nec ta-
men ita multo post Vicarius idem tertiam in Ignatium quæstio-
nem exercuit, quorundam calumniis ac suspitione compulsus.
Consuebat ad nouum doctorem audiendum, vt diximus, populi
turba promiscua, in iis feminæ duæ honesto loco natæ, grandæ
natu mater, & filia forma eleganti. hæ publicis Ignatii adhorta-
tionibus incitatæ, vt est sexus ad pietatem propensus, ad eò exar-
sere, vt cuncta Hispaniæ valetudinaria peragrarè, & in Christi
Domini gratiâ toto vitæ suæ tempore pauperibus ministrare de-
creuerint. Hoc animi propositum Ignatio cum aperuissent; dissua-
sit ille magnopere cū alias ob causas, tū ne cuius oculos animūq;
solicitaret aspectus adolescentulæ; non deesse Compluri paupe-
res, quos officii causa, si vellent, inuiserent; posse etiam operâ dare
sacro Eucharistiæ ferculo profecquendo, & alia id genus obire per-
multa, vtriusque sexui, alterius etiam ætati magis congruentia.

Quibus

aībus rationibus & simul auctoritate viri deterrita, cogitatam
 aīdem illæ deposuere provinciam; verūtamē cadem agitata spi-
 ritus vi, temperare sibi postea nequiverunt, quo minū incōsulto
 que incio prorsus Ignatio, pedibus ac mendicantium specie a-
 id genus peregrinationis longæ difficilisque susciperent. Gienn-
 um in Bærica est vrbs, quam nonnulli Mentefam Oteranorum
 lsō putarunt, sacro Sudario in primis visenda, in quo crucem si-
 met bajulantis expressa Christi Domini adoratur effigies. Ad
 Sudarium venerādum, pedibus, vt dictum est, paueis admodum
 onsciis profecta, duodecim ferme dierum itinere, cū in vrbe
 on apparet, admiratio primū assmum ac vicinorum orta:
 eīde vbi a familiaribus cognitū est peregrinātiū habitu petiis-
 : Giennium, variē pro suo quisque sentu rem interpretari. nōnul-
 probare factum, pleriq; reprehēdere quōd eo loco feminæ sine
 omiribus nullo apparatu se in iter periculosum dedissent. Do-
 ktor verō Cirolius, cuius in tutela erant mulieres, auctorem eius
 & filii suspicatus Ignatium, vehementer excanduit, facinus indi-
 gnū exclamans, hominē externū & ignotum in aliena patria suis
 oncionibus cuncta miscere, & ipsas matresfamilias a curā do-
 nesticarū rerū auotare, nobiles verō puellas in pudicitie disci-
 plin adducere. Atque his querimoniis Vicarium perpulit, vt Ig-
 natium in carcerem, misso repentē viatore, conjiceret. Erat æ-
 stiuū anni tempus, & satis laxa custodia, itaq; ad eum, totis iam
 illis finibus celebrē, vel spectandi vel audiendi causa plurimi ven-
 erant, quibus ille securitate mirabili tum Christianæ doctrinæ
 rudimēta, tū etiā, vbi res exigeret, spiritualium exercitationum
 præcepta more suo tradebat. Georgius quidē Nauerus, insignis
 ea tēpestate doctor, & magna apud Carolū Cæsarem gratia, cū
 ad eū visendū accessisset; animi magnitudinem & dicendi vim ad-
 miratus, vt primū ad suos domū reuertit. Hodierna die vidi Pau-
 lum (inquit) in vinculis. Iamq; septimumdecimū diem ibi trans-
 egerat non solū innoxius, verū etiam prorsus ignarus cuius
 criminis nomine accerferetur; cū eius interrogādi gratia (mul-
 ta quippe ad eum ab iniquis delata fuerant) Vicarius ipse cum
 scriba publico in carcerem venit. At primū (vt fit) variis quæstio-
 nibus versat in omnes partes Ignatii animum; dein sciscitatur ex
 eodem, obseruet ne Sabbata. cui ille: Vtique, in honorem beatæ
 Mariæ Virginis (inquit.) nā ceteroquin & Iudæos ritus igno-
 ro, & verō Iudæum patria mea fert nullum. Postremò, nostin, ait,
 mulieres quasdā duas matrem & filiam? Cū Ignatius annuisset,
 Numquid auctor illis fuisti (adjungit) peregrinandi Giennium?

Nihilverò minus, ait Ignatius: quinimmo credas mihi iuratum
 lim, eiusmodi concursationes & itinera in vniuersum vinct
 dissuasisse me: & si profecti sunt, me ignaro atq; adeo inuito p
 factas. Tum hilari vultu Vicarius, humeros Ignatii leniter p
 prehendens: Atqui ob id ipsum, inquit, in custodiam te scito f
 se cōiectum. His ita peractis, ac tota serie quæstionis per scribam
 in commentarijs relata, Vicarius abiit. Interea peregrinatione
 confecta, secundo & quadagesimo denique die mulieres reat
 untur, è quibus Ignatii innocentia clarè perspecta, venit in cæ
 cerem scriba, & Vicarii sententiã Ignatio recitat: qua prima
 iubebatur ipse cum sociis cæterorum scholasticorum habitum
 cedere, deinde quadriennii perfinebatur spatium sacræ Theolo
 giæ cognoscendæ, ante quod exactum spatium, de fidei Christia
 næ mysteriis ad populū verba ne facerent. Quibus auditis, quod
 ad habitum pertinet, nihil sanè recusabat Ignatius, dummodò
 id ipsum egeni sibi necessaria præberentur: illam verò temporis
 finitionem ægre admodum tulit, quòd ea re sibi viam ad proce
 randam animorum salutem obstrui cerneret. Itaque sine vlla de
 bitatione Salmanticam ad sua proseguenda studia migrare con
 stituit, cum sesquianum circiter Compluti moratus, inter eas ip
 sas difficultates & occupationes, non nihil tamen è logicis, phy
 sicisque, & ex ipsis Theologiæ fontibus degustasset. Sed interim,
 ad gloriam Dei, ne quid in doctrina moribusque suis resideret
 famiæ, Toletanum Archiepiscopum (cuius in diœcesi Complu
 tum est) sibi ex itinere adeundum, totamque ei rem gestam &
 omniem consiliorum suorum rationem explicandam existimauit.
 Is erat Alfonso Fonseca, morabaturque eo tempore Pintiz: à
 quo benignè acceptus, animatusq; ad cœpta strenuè promouenda,
 nec non instructus viatico, Salmanticam venit, quò comites
 iam antè præcesserant; quorum ille diuersorium ignorans, primū
 omnium sacram ædem ingreditur, vbi orantem conspicata pia
 quædam mulier, instinctu videlicet numinis, vltro ad eū accessit,
 & sciscitata nomen, ad socios iam sibi notos læta perduxit. Verū
 Ignatio ne Salmanticæ quidem quiete de se diutius licuit. Cum e
 nim quod supererat à studiis otii, in cohortandis ad virtutē ac pie
 tatē & priuatim & publicè nō modò plebeiis, verū etiā principi
 bus viris insumeret; neq; verò, adiuuante Domino, frustra operā
 collocaret; omnium in se oculos repentē conuertit, urbemq; to
 tam celeriter eius nominis fama peruasit. Erat omnino inuitata
 res, & ipsa nouitate valde mirabilis; laicos homines, & externa re
 nulla differentes à cæteris, (etenim cos Figheroa suo sumptu Cō
 plui

ati scholasticorum vestimentis ornarat) Apostolico ac pastora-
propemodum munere fungi palam, & sacerdotes ipsos ad par-
s suas ritè obeundas accendere. Et cum eiusmodi vitæ genus
Ide probarent, suspicerentque permulti; tum verò non decrant,
si totam rem secus interpreterentur, ac diligentius cautiusque
caminandam putarent. In iis Dominicani fratres. è diui Stepba-
præclaro cœnobio, quamquam eorum pro potestate non erat
usmodi quaestio, tamen, quo erant caritatis ardore, sat suum ra-
quod communem ad rem totius Ecclesiæ pertineret; Ignatium
oscere, spiritumque ipsius, & doctrinæ genus, & vitæ institutum
pendere omnino constituunt. Interim ignarus huiusce consilii
gnatius confessarium ex ipso cœnobio sibi delegerat. Is igitur
onfessarius aduenam iussu Vicarii (nam Prior seu cœnobiarcha
um aberat) in proximum Dominicum diem ad prandium inui-
at, nec renuenti, Fac (inquit) paratus accedas; quærenda ex te nō
auca. Ac nihilominus, vbi dies aduenit, sine cunctatione promiss-
a fecit Ignatius. Exceptus est cum vno è comitibus Callisto co-
niter. Sublatis deinde mensis, vtrumque Vicarius cum eodē con-
fessario & alio è fratribus in sacellum quoddam seducit, cōfident
omnes. Tum blando vultu Vicarius Ignatium intuens, gaudere se
idmodum inquit, ac valde probare, quòd ille cum sociis Aposto-
icum in morem peregrinando populos doceat, atque ad cultum
Dei ac studium pietatis impellat. verumtamen auere se nosse qui-
ous maximè litteris operam dederint. Cum id quod erat, Igna-
tius, minimè doctos fateretur esse: Quid igitur, inquit, expertes
doctrinæ, conciones de rebus diuinis habetis? Nos verò nequa-
quam concionamur, ait Ignatius; verùm de virtutis pulchritudi-
ne, de vitii sceleritate, cum occasio sese dat, familiariter & ex equo
loco differimus, atque homines ad odium peccatorum amorem-
que probitatis hortamur. Ad ea Vicarius: Sed vtique de virtutibus
vitiisque sine liberalium artium cognitione disputari nō potest,
vel à magistris & libris accepta, vel infusa diuinitus: vos verò ne-
que litteris neque doctoribus operam dedistis, vt ipsi fateamini:
restat igitur vt Spiritu sancto vobis hæc tradita sint. atqui hoc
ipsum est de Spiritu sancto, quod maximè quærimus. Tum Igna-
tius vt peti se vidit repentino dilemmate, cum aliquantulum sub-
stitisset: De his, inquit, hætenus. Cum nihilominus instaret ille,
ac Spiritus sancti verbo hominem vrgeret, oppressus Ignatius tã
perseueranti interrogatione, in eodem tamen gradu constantiæ
perstitit, seque nihil præterea responsurum affirmavit, nisi quibus
legitimè interrogandi jus esset. Quo loco Vicarius: Itane verò?
inquit.

inquit. Cum nouæ impostorum sectæ quotidie pullulent, & in-
 zorem ac fraudem ita multos inducant; vos in reddenda vobis
 doctrinæ ratione tergiuersamini? Atqui efficiam ut omnino mihi
 datis. Triduum deinde in sacros cœnobii fines derinentur, ac
 humanissimè tractantur à fratribus. Eo spatio exacto, ecce nunc
 Baccalaureo Frias, Vicario Salmanticensis Episcopi, notarius
 vos perducit in carcerem, includitque separato à reliqua reom-
 turba conclaui, mirum in modum squalido ac peruetusto, os-
 risque deterrimi; cuius rectum medium stipēs ligneus fove-
 bat, ac stipiti ferrea catena erat affixa dodrantium longior
 circiter nouem, bifida ad extremū serie, huic ergo catenz aliter
 vtrumque pede adstringunt, sic, ut nusquam alter sine altero
 ingredi aut loco penè mouere se posset. Igitur tota ea nocte, per
 mū corporis incōmodū nulla capta quiete, in hymnis & canticis
 perstitere. postridie ut per urbē vulgata res est, continuò boni
 complures cum stragulis, culcitrisque, & ciborū apparatu ad-
 runt, quorum benignitate recreatus Ignatius, ac paulo clementius
 haberi deinde in ea custodia cæptus est. Itaq; ut antè Complutem
 sic eo tempore cōcursus ingēs hominum ad eum fieri. ad quos
 le admirabili tranquillitate de contemptu rerum humanarū, &
 futuro extremo iudicio, deq; sempiternis præmiis atq; suppliciis
 differebat. In iis Frācisco Mendozæ (qui postea S. R. E. Cardinalis
 & Episcopus Burgenfis est mortuus) miseranti casum ipsius, &
 micæ ex eo quærenti, grauitè ne ferret custodiam & vincula: Tū-
 tūmne malum tibi videtur esse carcer? inquit Ignatius. atqui, si-
 to, vrbe Salmantica tota non ita multas esse cōpedes, manifestum
 quin ego plures Christi Domini causa vehementer exoptem. In-
 terea Baccalaureus Frias ad carcerem accedit, Ignatiū & Galbri-
 diuersos interrogat, ac variis percontationibus, quales haberi
 iudicibus solent, vtriusque sensus & animum diligenter explorat.
 Cum illi congruentia responderent, nec modò sibi, sed etiam in-
 ter se mirè constarent; denique librum Exercitiorum, de quo in-
 audierat, poscit: nec recusat Ignatius: quin etiam sibi præterea
 se tres in eadem vrbe socios aperit, editque diuersorii nomen, ac
 notas, quibus inueniri sine errore possint: neq; verò supersedit il-
 le minis lictoribus eos in carcerem tradere inferiorem; ac quod
 iis colloquium cum Ignatio neu qua communicatio consi-
 liorum esset. Post hæc, ablatum Exercitiorum librum & ipse
 met accuratè perlegit, & examinandum præterea tradidit tribus
 Theologiæ doctoribus: qui dum singula diligenter expendunt,
 accidit interea res ad innocentiam Ignatii & Sociorum decla-
 randam

idam non levis mōmenti. Cū enim ceteri, qui in vinculis
 nebantur, per negligentiam custodum effracto carcere om-
 nes repentē dilapsi essent; Ignatius comicēsq̃ soli in summa
 agendi licentia postridie ibidem inuenti sunt, & cunctis ad-
 irantibus, approbantibusq̃, confestim in amplam do-
 num & commodam inde magistratuum jussu traducti. Ci-
 atus præterea Ignatius ad Baccalaureum & reliquos libri sui
 ecognitores, cū & de Exercitiorum ratione & de præcipuis fi-
 ei Christianæ mysteriis multa ex eo quærentur, paucis ac
 leuissè præfatus, neque se vacasse admodum litteris; & quæ-
 umque sentiret, dicerētve, Ecclesiastico iudicio & censuræ
 uncta submittere; ad singulas quæstiones de sanctissima Tri-
 nitate, de Incarnatione Domini, de Sacramento Eucharistiæ,
 aliisque complures ita respondit, vt iudices ipsi pænè obstupe-
 rent. Præterea è iure canonico proponitur ei difficilis quidam
 modus, quem ipse, cū item responsa Doctorum se ignorare
 lixisset, illico soluit egregiè. Postremò jussus primum Decalogi
 præceptum, vti consueuerant ad populum, sic ibidem repentē ex-
 plicare; in eam sententiam vsque aded̃ variè & copiosè dixit, vt
 omnem illis præterea interrogandi cupiditatem exemerit. His
 rebus ita peractis, cū dies vinculorum esset secundus iam & vi-
 ressimus, vnà cum sociis euocatur ad iudicum sententiam audien-
 tiam. cuius erat summa, innoxios eos & ab omni hæretica labe
 tactos videri, ac pròinde posse arbitrato suo in adiuuandos ho-
 mines ac plebem erudiendam incumbere: tantū ne intra qua-
 triennium in Theologiæ studio exactum, quæ cogitatio lethali
 quæ veniali crimine teneretur (qui locus in toto pænè iure Ponti-
 ficio ac Theologia difficillimus est) auderent ipsi per se definire
 atque statuere: id autem propterea quòd in Exercitiorum libro
 signa quædam tradita viderant iudices ad peccata capitalia à ve-
 nialibus dignoscenda: quæ tamen, quòd nihil continerent à recta
 fide alienum, nominatim improbare nō audebāt. Recitata sentē-
 tia; cū honorificè tractatum ab se Ignatium putarent iudices;
 ille verò suis rebus è conscientia ap̃rime confidens, vehementer
 indoluit, ab iis quos veræ & Catholicæ fidei tutores ac præsides
 agnoscebat, nullo in suis neque dictis neque scriptis deprehenso
 vitio, tamen in re tanta tamque necessaria sibi silentium imponi,
 atque iter ad excolendos ac pro viribus adiuuandos homines im-
 pedi. Quæ ipsa res inclinatū iam antè animū eius impulit, vti sa-
 tius iudicaret ex hisce difficultatibus, quas in Hispania p̃ijci sibi
 subinde videbat, ad scholas Parisienses in Galliā vltro sese trāsferre:

vbi tū ob suam nouitatem & eius linguæ inscitiā sibi minùs interrim negotii putabat fore, tum propter illius academix celebritatem atque frequentiam non defuturos deinde, quos ad suum institutum atque ad Apostolica vestigia sectanda perliceret.

LUTETIAM PROFICISCITVR.

CAPVT XVIII.

ET quoniam ad iter ad eò longinquum & anceps non idem erat locis animus: atque etiam, vt maximè incolumes eo peruenissent, incertum erat, apud ignotas nationes quam copiam in studiis litterarum degendi essent habituri; commutato cum iis consilio statuit Ignatius antecedere solus ipse Lutetiam: & siquidem res facultatem habitura videretur, vt eos ibi alere posset, ipsos euocare per litteras; sin minùs, tota de re faceret certiores; vt quamquam diuersis locis, eadem tamen conjunctione animorum, emenso interim philosophiæ ac Theologiæ cumculo, intermissam ad tempus consuetudinem Deo volente deinde repeterent. Rebus igitur ita compositis, quāquam è præcipua Salmaticensi nobilitate multis ægre ferentibus, ac maiorem in modum renitentibus, vigesimo circiter diē quā è custodia exierat, in viam se dedit Ignatius, onustum libris assellum præ se agens ac Barcinonem deuenit. Hic verò, vt inter veteres amicos ac familiares, omni ope certandum illi fuit, vt se à lachrymis atque à complexu carorum auelleret, etiam atque etiam deprecantium ne patriam cum externa regione mutaret, neu se tali tempore manifestum vitæ periculum ultro demitteret. Vigebat adhuc bellum inter Hispanos Gallosque. & circa regni vtriusque præcipuè limites infesta latrociniiis loca, & recentes multorum caedes ad metum proponebantur. Sed ille nec terrore nec precibus de suscepto consilio demoueri se passus, certè illud recusare nō potuit, quominus tum ad sumptus itineris, tum ad necessaria Parisiis comparanda, nummorum aliquid partim in nuntiato, partim in nominibus ab Elisabetta Rosella & alijs quibusdam amicis acciperet. Quibus ille subsidiis ac præcipuè diuinæ bonitatis ope munitus, hyeme summa, pedibus, vt solebat, nullo duce vel comite inde profectus est sub initium anni M. D. XXVIII. cum quælanarium totum in itinere posuisset, Februario mensē Lutetiam sospes intronit: ibi quod ad studia pertinet, respiciens perexiguū præteritæ temporis fructum, rationibus suis accuratè sub-

ictis, ad Dei gloriam statuit in litteras toto pectore incumbere; cumque experiendo iam cognouisset, eam esse humanæ mens imbecillitatem, ut in plura vno eodemque tempore vix atque sufficit, damnata priore festinatione, in posterum, cōpensis omissis, regia via procedere, & studiorum suorum nouum initium ordiri decreuit. Igitur ad Montis acuti collegium ire uotidie, ibique inter procacium puerorum greges, maturata iam ætate vir, grammaticæ rudimenta repetere non dedignatus est. Imul etiam de statō precationis tempore, & vexatione corporuli, quo plus otij ac virium studio superesset, multū imminuit, & tamen, ut illa præcipue tria nunquam omiserit: primum, ut uotidie sacrificio Missæ religiose interesset; alterum, ut octauo quoque die post pœnitentiæ sacramentum cælesti pane sese reciceret; extremum, ut bis quotidie sua eius diei dicta, facta, cogitata quam diligentissimè recognosceret; conferensque hodiernū: um hesternō die, hebdomadam cum hebdomada, mensēque: um mense, suos in spiritu vel progressus vel regressus perquam accuratè exploraret atque perpenderet. Procuracionem quoque alienæ salutis, & institutam consuetudinem agendi cum proximis, transiit dum litteris ac præsertim philosophiæ vacaret, aliquid ex parte remisit, nunquam tamen omnino deposuit.

EXTREMÆ INOPIÆ INCOMMODA SUPPLAT.

CAPVT XIX.

IAM verò satis vsu ipso edoctus, quantum detrimentum studiis afferat mendicantia, & cura tolerandæ in singulos dies vitæ; & nihilominus optans Christi Domini & Apostolorum exemplo nihil prorsus in hoc sæculo possidere; piorum benignitate ac facultatibus totam rem ita moderari constituit, ut neque in diem, ut antea, precario victitaret, & nihil idcirco de voluntariæ paupertatis proposito meritoque perderet. Sed ea res primis vtrique mensibus minimè cessit illi ē sententia. Cū enim sese in Hispanorum aliquot contubernium contulisset, qui plurimi Parisiis ipso belli tempore versabantur, & exactam ē syngrapha Barcinonensi pecuniam cuidam ex eadem natione custodiendam dedisset, eam ille clā suos in vsus non optima fide conuertit; cumque postea reddendo nō esset, reliquis iam nūmis insumptis Ignatijs, & a locupletibus amicis, quorū ope adiuari posset, lō-

go intervallo disjunctus, tanta subito rerum omnium inopia oppressus est, ut ei cibum ostiatim querere quotidie, & in hospitalem sancti Iacobi domum, infirmis precibus exorato eius loci præfecto, demigrare necesse fuerit gravi sanè incommodo. Quippe Luteria Patiliorum, urbs in primis Europæ totius & magnitudine & celebritate visenda, trifariam est diuisa, partem unam, quam Sequana fluminis insulam efficit, regia vetere, foro, & tribunaliibus nobilem, vulgò Civitatem appellant; altera, quæ novam regiam continet, Oppidum dicitur; tertia pars, iam inde à Carolo Magnò dicata Musis, Vniuersitas nominatur; in hac, præter cæteram incolarum turbam, scholastici maximè inhabitant, ac numerantur ibi collegia permulta libero aditu, cum suis vnumquodque liberaliorem arrium discipulis & doctoribus, & præfecto collegii, quem Primarium vocant. Igitur ex ea vicinitas in sancti Iacobi hospitium, quod procul inde est in suburbio, extrema necessitate compulsus Ignatius, in tanto locorum intervallo, cum aliis afflictabatur incommodis; tum verò quòd cum antelucem in academia inciperent scholæ, nec nisi nocte desinerent, ipse illius hospitij legibus, nec manè ante solis ortum egredi poterat; & vespere ante occasum regredi cogebatur; sic ut iaret eundem & ressedendum; quamvis industrio ac vigilant discipulo, multum & de magistri dictatis & de tota scholarum exercitatione ~~reperderet~~ Currant detrimento cum in præsentia nulum aliud remedium occurreret, consilium cepit more scholasticorum egentium ea conditione locandi operam suam alicui ex academiæ Primariis, doctoribusve; ut quòd sibi à rebus domesticis otii superesset, id totum in scholastica disciplina studiisque doctrinæ consumeret. Sed magis magisque probante Deo constantiam & patientiam viri, conditionem eiusmodi, quavis magna adhibita diligentia, nactus est nullam. Itaque deiectus hac spe, cum id ærumnosæ vitæ genus aliquamdiu tolerasset; & quos in Hispania reliquerat socios, de statu rerum suarum per litteras monuisset, hortatus ut ibidem ex condito circulum studiorum absoluerent; rationem iniit multo comodiore, ut indictis vacationum feriis, in Belgium, atque interdum etiam in Angliam sive Britanniam, ad Hispanos negotiatores excurreret: quorum benignitas cum facile obtinisset annuam pecuniæ summam Luteriæ toto studiorum tempore certis pensionibus exigendam, commodius multo cepit in liberalium disciplinarum cognitione versari. Cumque octodecim fere menses Latinæ linguæ tribuisset in Môtis acuti collegio, in collegiū cui à sancta Barbara nomen

est, ad Philosophiæ studia transiit alacritate mirabili: ac primum occurrentes de quo rerum cælestium importunas imagines, quam eximia cum animi delectatione coniunctas, eadem spiritus constantia, qua superiores illas, iterum ab se reiecit ac repulsi; deinde magistris attentè audiendis, multa ac diligenti eorum quæ audierat cōmentatione, quotidianis denique gymnasii exercitationibus, triennio & mensibus sex (quod spatium temporis curriculo philosophiæ in academia illa tribuitur) ita profecit, ut honorifico magistri iudicio ac testimonio, (is erat Ioannes Pēna philosophus) post consueta certamina, ritu solempni, laurea cæterisque doctrinæ insignibus decoratus sit. Post hæc in cœnobij Dominicani gymnasio sacram Theologiam aggressus est, ingēti sanè labore & industria, cum præter cæteras lucubrationes, hyeme sæuente, quotidie manè ante lucem ad scholas, quæ illa circiter hora ibi habebantur, accederet; atque ex eo studio tantum Deo adiuuante percepit, quod satis esset ad fidei doctrinæque suæ rationem, sine suspitione vlla nouitatis, ex Parrū decretis atque auctoritate reddendam.

VARIE PROPTER CHRISTVM EXERCETVR.

CAPVT XX.

NEQVÆ verò, quamuis interim à plebis catechesi atque à publicis actionibus abstineret, idcirco tamen, quoad per scholas licitum est, ab adiungendis ad Christum hominibus animandisque ad studium veræ laudis & gloriæ destitit; quapropter multi nec infimæ sortis viri, priuatis ipsius colloquiis ac monitis incitati, partim castigato vetere luxu, Christianæ disciplinæ seueritatem induerunt; partim etiam solempni vōto varia religiosorum instituta professi sunt; partim denique, ingēti academix totius admiratione, in Christi gratiam pecunia egentibus distributa, pauperem vitam agere, atque adeò ad conculcandum penitus omnem sæculi fastum, & expianda superbix crimina, palàm per vicos & compita manum ad stipem ipsi porrigere, victumque palàm emendicare cœperunt; quos tamen amici, rem indignè ferentes, cum neque precibus neque minis à proposito reuocare valuissent, facta manu denique ab hospitali domo sancti Iacobi, quò sese cōrulerāt, vi armisq; in pristinum academix diuersorium ad sua prosequenda studia retraxerunt. Ignarius vero tantam eiusmodi rerum inuidiam subiit, ut præter cæteras in-

jurias & maledicta, falsis etiam criminationibus ad sacrum In-
quisitorem semel iterum delatus sit. Is erat ea tempestate Ma-
thæus Ori, ex Dominicana familia Theologiæ magister, rum e-
ruditione tum probitate conspicuus; qui accusatorum fraudem
comperta, Ignatium non absoluit modò, sed etiã miris ornatu
laudibus, ipsumque Exercitiorum librum, qui præcipuè in suspi-
cionem crimenque vocabatur, tantum abstulit ut dampnaret, ut
ibi etiam eiusdem exemplum Ignatii permissu desumpserit; præ-
terea absolutionis ac sententiæ formulam, publici scribæ chi-
ographo & signo munitam, quam contra iniquorum calumnias,
quandocunque opus esset, proferret, tametsi minus gratum
potentibus quibuidam viris fore videbat, Ignatio petenti concessit.
Neq; verò pro Christi nomine solum hac falsæ accusationis
procella defunctus Ignatius est; sed eorum ipsorum opera, quæ
illum deinde vel maximè dilexerunt, virgarum quoque publici
periculum adiit. Mos est Parisiis in scholasticos improbos ac
distosos, ad sancendam academiæ disciplinam, in hunc ferè me-
dum animadvertere: Dissimulato consilio, ad conditam dicam
aulam collegii Primarius magistriq; nodosa instructi virga con-
ueniunt, comprehensumque repente noxium, & in medio cor-
fessu nudatum, certo plagarum numero singuli afficiunt. Id sup-
plicii genus cum ad sensum corporis peracerbum est, tum verò
ad ignominiam ac dedecus longè turpissimum, de quæ ipsius loci
nomine aula vulgò appellatur. Hunc igitur cruciatum ac notam
maleficis constitutam, Ignatio insoni, quod condiscipulos se-
stis præcipuè diebus à schola ad oratorium & sacra mysteria Co-
fessionis Altarisque traduceret, vehementer iratus magister ipse
Joannes Penna parauerat, Iacobo Gouea Lusitano collegii Pri-
mario in suam sententiam facile adducto, quippe qui iam ante
priuatim erat infensus Ignatio, quod familiarem quendam suum,
Amatorem hominem, seuërioris vitæ præceptionibus imbuisset,
arque (ut pietatem ferè interpretantur homines) infatuasset ab-
ductum à curis inanibus, & iucundo conuictu amicorum, atque
à pristina consuetudine. Ut igitur dicta supplicio dies illuxit; ad-
uentans iam ad scholas ab amico fideli maturè moneatur Igna-
tius, ne intra collegii septa utique illo die inferat pedem; cõcit-
tos in eum esse omnium animos; pœnas aulæ daturum extemplo, nica-
ueat. Ad cuius rei nuntium ancipiti deliberatione distractus Igna-
tius, quod & pro Christi nomine verbera & contumelias perpe-
tuum hæc oprabat, & supplicii apud homines adeò turpis infam-
ia necuebat, ne complures è iuuentute, ipsius opera iam ad me-
liora

iora conuersos, nec dum in bono stabiles, à sua cōsuetudine atque auctoritate auocaret, iterque sibi ad alios etiam deinceps Christo lucrificandos abrumperet, totam rem ad ipsius Gouernatorem arbitrium iudiciumque rejicere statuit: quod ille re cognita depreuisset, id ex diuina maximè gloria & voluntate futurum; neque de eiusmodi sententia ullis amici denuntiationibus precibùsue remoueri se passus, quamquam horrendi pœnæ immineētis acerbicatem & renitenti carni vim fortiter intulit: ingressusque collegium, & rectà Gouernatorem petens nondum è cubiculo egressum, placido ac sereno vultu, & altam animi pacem ac securitatem indicat: Si meæ mihi (inquit) existimationis & incolumitatis, quàm diuinæ gloriæ salutisque animorū cura prior esset ac potior; nequaquam hodierno die pedē intra fines huiusce collegii posuissem; neque enim antequam huc venirem, ignarus eram Gouernatorem, quantum è vestra omnium indignatione dedecoris, quàm acerbissima tormenta me maneant. Sed quoniam nihil omnino mihi vel ad meritum optabilius vel ad veram dignitatem præclarior ducō, quàm Christi Domini causā, tam grauiā tāq; multa pro me perfuncti, vicissim probra, plagas, mortem denique perpeti; idcirco nimirum ad scholas accessi, & vltro memet in tantum & corporis & famæ discrimen obieci. Verum enim verò mihi non modò quid voris meis ac desiderio, sed etiam quid proximorum rationibus & sempiternæ salutis conducatur, caritatis lege considerandum est. Multos habeo adolēcentes Dei beneficio nuper è cœnoscagitorum emerſos, ac vix dum auulſos ab improborum pestilentis consortio; hos ego vereor, ne si me in tam honesto conuentu publicè vapulaſſe conſtiterit, à meo sermone congressuque, protinus auocet infamie metus; ac proinde, vt sunt flexibiles hominum voluntates, ad eadem illa saxa, quibus paulo antè adhæserant, ingenti dæmonum gaudio, & feruor ætatis, & prauæ consuetudinis æstus abripiat. Simul etiam (verum vt fatear) tui me Gouernatorisque mei Pennæ me miseret, qui Christianam pietatem ac fidem sacramento profelsi, cæterisque ad exemplū iustitiæ virtutisque præpositi; CHRIS T I famulum, CHRIS T I causam, agentem, ad cœ acerbè insectamini; & qui, quæ pœna lex affici iubet eos, qui scholasticos deprauare, magistris illudere, seditiones conflare voluerint; eadē dignū iudicatis eum, qui iunētutē à viriis, doctores à iurgiis, academiā à tumultibus vindicare conatur; quæ quoniam mecum ipse reputans, non levis momenti ducebā esse, quamquam cupidus inimicorū odii vel meo sanguine explendi, tamen pro nostra necessitudine deesse nolui,

“quominus eadem tibi quoque, integra etiamnum re, considera-
 “da proponerem. Mihi, ut dixi, pro Christi nomine vexari ac
 “queri optatissimum est; iamque si videtur, sponte ad patibulum
 “pergō; tu, Lutetia Parisiorum, à sanctæ Barbaræ collegio, in e-
 “modi causa tale documentum vel pietatis vel æquitatis dan-
 “expediat, pro tua sapientia ac religione constitue. Vixdum Iga-
 “rius dixerat; cum Gouea, vir & nō concitaretur aliunde, sacre-
 “mitis ingenio & tum instinctu diuino valde compunctus, illa
 “cæpta damnauit, ac maiorem in modum detestatus est, appre-
 “sumque amicissimè Ignatium deduxit in aulam, quod iam colle-
 “gæ cum reliqua turba parati conuenerant. Ibi silentio inter-
 “repentè contra omnium expectationem de Ignatii laudibus
 “rationem instituit; viri fortitudinem, innocentiam, caritatem
 “tollens; se ipsum & cæteros, qui innoxio periculo nō struxerant,
 “vehementer accusans; quam in sententiam cum multa dolens
 “grauiterque dixisset, ad extremum obortis lacrymis, ad Ignatium
 “genua procidit, precatusque delicti veniam, & apud cæteros
 “in admirationem gratiani que restituit, & ipse in omni deinde
 “ta Ignatium & socios præcipuo amore studioque complexus est.

DE SOCIIS AD IGNATIVM ADIUNCTIS.

CAPVT XXI.

HASCE igitur aliasque eiusmodi infestationes atque
 pericula Ignatius Christi causa contraxit, ac tamen idem
 plurimorum quoque sibi gratiam ac beneuolentiam o-
 ptimis artibus peperit. Fuit enim in illo, præter diuinitus infu-
 charismata, mirum etiam atque efficax ingenium & studium ad
 animos hominum demerendos. In principum amicitias oppor-
 tune in sinuare sese, easdemque obsequio & submissione tue-
 res facilitate ac suauitate morum allicere; inferioribus & ege-
 ribus auctoritate, opera, necnon è suis angustiis etiam pecunia
 præstare esse; morbo aliquo laborantes vel cum valetudinis & co-
 ragionis periculo adire, solarique amantissimè; eorum quibus
 cum viueret, agerere, vel difficultatem naturæ & arrogantiam
 percelli; vel ineptias ac stultitiam, quoad ira res ferret, exorbere
 dissimulatione mirabili; ad aliorum arbitrium ac voluntatē, qui-
 buscumque rebus honestè pollet, semper accommodare se ac de-
 cedere; omnibus denique in Christi gratiam omnia fieri: ubi peni-
 tus in hominum sensus ac voluntates irreperat, tum demu-
 cius

eiis ac beneuolentia comprehensos occupatosque, pro suo que-
 que capru, sensim & caute progrediens, Christianæ religionis &
 officii præceptionibus excolebat. Atque his ferme artibus, & si-
 mul sanctimonix ac frugalitatis exemplo, multos, vt diximus, a
 turpi ac flagitiosa vita non modò ad sobrietatem & continentiam,
 sed etiam ad contemptum rerum mortalium, atque ad salutaria
 consilia Christi conuertit. Complures præterea hæreticos, gras-
 sante iam tum peste Luteriana, tempestiuus disputationibus mo-
 nitisque conuictos, ad sacra Quæstionum tribunalia volentes ad-
 duxit, & cum sancta Romana Ecclesia in gratiam secreta abiu-
 ratione restituit. Iâ verò, quod ei vel in primis proposuim initio
 fuerat, vt aliquos ingenio doctrinaque præstantes ad suum
 institutum ac vitæ rationem aggregaret, in id ipsum per Theo-
 logiæ maximè tempus incubuit: adiunxitque sibi, Deo benè iu-
 uante, iuuenes nouem ex academia vniuersæ lectissimos, quorum
 primus fuit Petrus Faber Allobrox, pago Villareto Gebennensis
 diocesis humili natus loco, sed egregiè pius, quippe qui duode-
 cimo ætatis anno per summum sanctimonix studium virginitatē
 Deo voverat; idemq; ad litteras a vita pastoralis tractatus, tantum
 ingenio industriaque profecerat, vt eum in locis Aristotelis diffi-
 ciliores magister ipse Penna consuleret. Hunc igitur Ignatius
 & studiorum & contubernii communione sibi coniunctum, li-
 cèt socium gloriosi operis ipso initio destinasset, non tamen cō-
 tinuò illi rem aperuit, neque ad tantam perfectionem impellere
 confestim aggressus est; sed conscientiam excutere, & in se ipsum
 quotidie diligenter inquirere primum edocuit, deinde ad totius
 antè actæ vitæ noxas per sacrā Cōfessionē expiandas adduxit, po-
 stremò, cum iam philosophiæ curriculum exegisset, spiritualibus
 exercitationibus perpoliuit, adeo propensum ad penitentiam,
 tantoq; animi ardore succēsum, vt hyeme summa, cōcretū glaciē
 flumē sequanā plaustris impunè premētibus, in separata Iacobēi
 vici domuncula propositas meditationes, & quidem insidēs nivi,
 sub dio peregert, sexque ipsos dies omni prorsus cibo potuque
 abstinerit, in diem longius ytiq; protracturus, nisi eum, re a-
 nimaduersa, cōsultoq; suppliciter Deo, venisset Ignatius; & sanè
 respōdit operi fructus. Cū enim antea in eligēdo certo vitæ ge-
 nere, Faber mira animi sollicitudine variisq; scrupulorū mole-
 stis adeo torqueretur, vt præ nimio angore sese in aquas abdere
 solitudines, ibiq; radicibus herbarū victitare penè decerneret; ex
 hac spiritali exercitatione vocari se vnā cū Ignatio ad animorū
 iudicium non dubiè sentiens, tantā ipse pacem ac tranquillitatē

conscientiæ consequutus, ut ex vehementissima tanquam agitatione ac salo placidum tutumque portum se denique actum esse profiteretur. Ex eodem contubernio Franciscus quoque Xaverius nobilis Cantaber, idemque non vulgari eruditione, quippe qui laurea magistrali donatus Lutetia postmodum publicus Aristotelis interpretis extiterit; quamquam principio non studiosus Ignatii, ut eius pietatem (ut sit) etiam procaciter irideret; tamen viri tum patientia tum obsequiis ad eum delinquitur est, ut ad illius ductum abitrumque sese omnino contulerit. Huc & diuitiarum affluentia, & virundo ingenio, & viribus corporis præferocem, admirabili prudētia ac lenitate mansuefecit Ignatius, in eamque rerum humanarum despicientiam & caritatis ardorem paulatim adduxit, ut inter ipsa Exercitia spiritualia, tum ad carnis macerationem quattuor dies ieiunus omnino transierit; cum vero, quod inter iuenum greges desultor eximius, corporis agilitate sibi nimium placuisset; ad eius piaculum vanitatis, membris valido fune perstrictis, non sine acri sensu doloris dies aliquot in commenrandi grandique labore atque attentione perstiterit. Hic est Xaverius ille, qui non multo deinde post, Ioannis Lusitanæ regis rogatu, ex auctoritate Pontificis Romani missus in Orientem, plenus Apostolico spiritu, tota India maricincta summis laboribus ac periculis peragrata, in ultimas Iaponiorum terras Evangelii lumen primus intulit, atque ingenti infidelium numero ad CHRISTVM adiuncto; multis clarus miraculis, in ipso aditu Sinarum excessit à vita. Porro Xaverium & Fabrum imitati sunt Iacobus Lainez Seguntinus, qui deinde Societate nostræ proximis ab Ignatio præfuit, vir de Christiana republ. in primis optimè meritus; & Alfonso Salmeron Toletanus, Græcis & Latinis literis admodum eruditus: uterque confecto Compluri philosophiæ curriculo, Parisiosque partim Theologiæ causa partim etiam Ignatii noscendi gratia profecti, cuius de laudibus iam tum in Hispania, constanti hominum sermone, multa cognoverant. Accessit ad hos etiam Nicolaus Bobadilla Valentinus, doctus iuuenis, & philosophiam publice professus in oppido Hispaniæ Pintia: itemque præstanti indole Simon Rotergius Lusitanus; & post aliquanto Claudius Ialus Gebennensis, & Ioannes Codurius Ebredunensis, Pâschasiusque Broetus Ambianensis, Fabri præcipue (cuius iam erat nomen Parisiis celebre) monitis & exemplo permoti. Hi omnes, impulsu plane divino, cum alter alterius consiliis ignorarent, post exactissimam

totius vitæ confessionem spiritualibus exercitiis ab Ignatio perquam diligenter excultri, vehementi quadam spiritus motione sese non quidem in umbram ac solitudinem, sed in solem ac puluerem euocari ad prælia Domini prælianda senserunt. nec fuit è nouem ullus ferè, quin ad propitiandum celeste numen, eiusque voluntatem suppliciter exquirendam, præter cæteram abstinentiam & incommoda voluntaria, tridui, vt minimum, totius inediæ sponte pertulerit, nimis audaci fortasse consilio; nisi eos & multorum exèpla & feruor simul ætatis ac pietatis excuset. Hosce igitur socios Dei beneficio nactus Ignatius, (quorum tres erant superstites hæc scribe me, Salmeron, Roterigiùs, & Bobadilla) quod iam diu moliebatur & agitabat animo, re ipsa aggredi primo quoque tempore statuit; vt Hierosolymam Pontificis maximi permissu repeteret, gentesque finitimas Christiana quondam religione præstantes, deinde Mahometis nefaria superstitione decépras, vel à miserabili errore ad veritatem Euangelii reuocaret, vel certè (quod erat proximum) sanguinem ac vitam in causâ rãpia tamque gloriosa profunderet. Neque sanè difficile fuit, cæteros iam sponte currentes, & Dei amore incensos, in eandem sententiam & propositum adducere. & quia plerique Theologiæ studia nondum absoluerant, ne interim conceptus ardor animi refrigeraret, & simul vt ipsorum cõ gratus diuinæ maiestati obsequium esset, quo maiorem sibi met ipsi necessitatem seruitutis ac religionis imposuissent; implorato beatissimæ Virginis patrocinio, ac sancti Dionysii Arcopagitz, cuius in tutela Parisi sunt, in æde suburbana, quæ mons martyrum dicitur, sub Confessionis & Eucharistiæ mysteria sese voto obstrinxère singuli, emensis Theologiæ spatius continuè mortalibus rebus nuntium remittendi, atque in paupertate perpetua seruiendi gloriæ diuinæ salutique animorum: ac nominatim, ad constitutam diem Hierosolymam eo cõsilio nauigandi, vt in conuersionem infidelium toto pectore incumberent; palmamque martyrii studiosè captarèt. id consilium si qua re impediretur, anni circumactò spatio denique Romam adirent, suamque operam summo Pontifici Christi Vicario ad spirituale proximorum auxilium sine vlla vel præmiipactione vel temporum aut locorum exceptione deferrent. Id votum in eo templo vouère ingenti consensu & alacritate, anno post Christum natum M. D. XXXIV. decimo octauo Kal. Septembris, quod die Assumptionis Mariæ Virginis anniuersaria gratulatio celebratur. idemque votum eodem loco dieque pariter anno proximo ac tertio renouarunt, atque ea res tum ad con-

ionem ac vinculum animorum, tum ad confirmandam
 toto consilio mentes omnium, mirificè valuit. Incendita
 rea studium alter alterius omni genere officii & caritas
 ac moderator simul Ignatio, quem omnes ut patrem
 eum & vnicè diligebant, & valde reuerabantur. ac primi
 les modò apud hunc modò apud illud agitare cæterus; ibi
 ssima de rebus diuinis habere colloquia, & sese mutuò
 stianam laudem & decus hortari; deinde in studiorum
 tribus locisque obscurioribus adiuuare inter se; & lucubr
 is quisque suas, lumenque doctrinæ & ingenii, cum reser
 , in commune conferte: præterea inuicem sibi cunctis
 adesse certatim: denique à frequenti Sacramentorum vi
 iduitate precandi meditandique, nullo pacto recedere. cu
 ebis & varias dæmonum insidias tentationesque, contri
 o incepto reuocare, vicerunt: & breui tanta coalescere cōcor
 : quamquam è diuersis nec non insensis inter se oritur
 , gratia tamen superante naturam, intra eosdem alip
 atque adeò ex vno præp̄modum omnes vtero in lucem
 erentur.

LIBRI PRIMI FINIS.

IGNA

IGNATIÏ VITÆ LIBER SECUNDVS.

Aeger Hispaniam repetit.

CAPVT I.

NTEREA Ignatius graui morbo, partim è maximis laboribus vigiliisq; , partim etiam è Parisiensis. cœli grauitate contracto; vexatusque subinde stomachi iam pridem affecti doloribus acerbissimis; post multa remedia incassum adhibita, iubetur à medicis ad patrium solum & incunabula se referre; quod vnum ad inueteratas corporis ægrotudines certissimum perfugium vulgò arbitrantur. Nec recusauit ille, nō tam valetudinis ratione, vel desiderio suorum adductus, quā duabus aliis maximè causis: primum, vt quibus olim in regionibus, malo publico, iuuenilis licentiæ ac vanitatis ipsemet specimen extitisset, ibidem ad spiritualem ædificationem vicissim aliqua Christianæ humilitatis, atque modestiæ documēta præberet; popularesque suos & verbo & exemplo ad studium poenitentiae salutaris accenderet. deinde, vt, quoniam sociis aliquæ erant in Hispania rei familiaris triciæ; eas eodem itinere atque opera ipse expeditet; neque per eam causam illi vel auocarentur à studiis, vel regenti etiam rum vocatione, & expeditionis iam arduæ tamque laboriosæ consilio, patriæ dulcedinis ac domesticæ tentationis, qua nulla ferè periculosior est, aleam subire cogerentur. Simul etiam, è relictis olim in Hispania lociis, cogitabat, si quem in proposito constantem inueniret; secum in eandem expeditionem educere. Cæterum ne quid è suo discessu res Parisiensis caperet detrimenti, primum commilitones ad perseverantiam ac fidem paucis adhortatus, Petrum Fabrum, & annis & vocatione antiquissimum, illis præposuit; cui interim obtemperarent, quem pa-

rentis

sentis ducerent: loco deinde tempus certum edixit iisdem appo-
 bantibus, quo tempore cuncti, rebus omnibus præter viaticum
 & necessaria scripta ex voto abdicatis, nauigaturi Hierosolymam
 Italiam peterent, seque iam antegressum Venetias convenirent.
 Dicta profectio die est viii. Kal. Februarii, anno M. D. XXXVII
 ineunte, qua die Apostoli Pauli conversio beata recolitur. Huius
 constitutis, anno M. D. XXXV. per autumnum tempus ipse non
 ne lacrymis mutuique amoris magna significatione singulos
 digressu complexus, cum vellet de more pedibus quâquam ag-
 corpore proficisci, coëmpto à sociis equo uti coactus est: brevem
 partim ex ipsa vestigatione locorumque mutatione, partim etiam
 è studiorum intermissione morbo levatus, Pyrenæo superato Gu-
 puzcoam provinciam attingit. Eius de adventu propinqui festim
 præmoniti ab iis qui hominem ad Aquas Augustas, quam hodie
 Baionam appellant, in transitu agnorant; extemplo, quod regi-
 limes latrociniis infestus esset, armatos homines ad eum excipe-
 dum tuendumque dimiserant: atque hos primùm Ignatius in Gu-
 puzcoarum finibus, deinde etiam, quæ iam tum erat fama de sancti-
 tate viri, clericos omnes agmine composito ad oppidum Aspho-
 tiam honoris causa obvius habuit. cumque ab iis & ab ingenti
 præterea gratulantium turba deduceretur ad ædes paternas, ille,
 ut ostenderet quantopere ab eiusmodi fastu pompaque abhorreret,
 ut primum potuit, ex eo comitatu sese proripiens, ad publicam
 hospitalem domum divertit, victumque continuè emendicare co-
 nstitit: caput frementibus videlicet cognatis, eamque rem (ut se-
 rè depravata sunt Christianorum quoque iudicia, & pauci ex ani-
 mo crucem amplexantur) summi dedecoris atque ignominie lo-
 cosibi ducentibus. Deinde, quamquam inuitis iisdem, institit ple-
 bem Christianæ doctrinæ rudimentis imbueri, privatiisque col-
 loquiis eos qui ad se ventitabant, è peccatorum veterino exci-
 re; festis verò diebus etiam conciones habere tanta hominum fre-
 quentia, ut cum eos templa non caperent, in agrum prodire ne-
 cessariò cogeretur, vulgoque arbores audiendi causa conscende-
 rent. Et sanè operæ fructus egregius Dei beneficio constitit. Cõ-
 plures ad virtutem ac Dei cultum à vitæ pravitate cõversi, multa
 sublatæ discordiæ, & odia inueterata restincta, contra aleatorum
 lata publicè lex, pœnæque propositæ: institutum præterea, ut
 preces pro salute quotidie funderentur eorum omnium, quibus
 lethalis noxæ piaculo obstrictis, in singula momēta exitialis exi-
 tus immineret: itemque ut ex Ecclesiæ Romanæ consuetudine sa-
 lutationis Angelicæ signum daretur mane, meridie, & vespere.

At vero grania quædam vitia, quæ non in populum modò sed
 viam in sacerdotes irrepserant, magna ex parte correctæ. deniq;
 morbo incurabili affectis, & extrema pressis inopia, ne vel oppi-
 lo errarent, vel strati passim in compitis cælum miserabili questu
 complerent, publico sumptu consultum. Atque hæc leges mo-
 resq; custodiendi, ne (quod ferè fit) bene capta propediem ob-
 solescerent, curam & munus Loioleia familia, placata postmodù
 Ignatio, sibi desumpxit. qui cùm in co. xenodochio aliquândiu ita
 versatus esset, vt satis appareret ipsum exemplo Christi Domini
 laboribus & paupertatè multo magis, quàm otio & rerum ab-
 fluentia delectari; ad extremum quotidianis propinquorum pre-
 ci bus exoratus, ne cognationi aut nihil omnino dedisse, aut etiã
 inimicitias palàm denuntiassè videretur, in paternam domum ex
 hospitali se transtulit; ibiq; aliquot moratus dies, restituta do-
 mestica disciplina, cunctis ad officium ac pietatem animatis; va-
 lentior multo quàm Luretia discesserat, ad sociorum expedienda
 negotia proficisci constituit. Atque hîc nouum ecce tibi certamè
 Ignatium inter & cognatos exoritur; cùm ille pauperis habitu
 prorsus & pedes iter facere destinasset animo; illi contrà, quoniã
 quidem eum apud se diutius retinere non possent, certè non nisi
 bene comitatum & pecunia instructum abire permetterent. Ve-
 rum certaminis denique is fuit exitus, vt Ignatius ne frustra diu-
 tius tenderet, ad viæ modicum in speciem deduci se passus, breuì
 domum & famulos & cætera cuncta remiserit, pedibusq; porro
 pertexerit; Gallicano equo ministris valetudinarii iam antè reli-
 cto, quem illi deinde in Ignatii memoriam, veluti sacrum & im-
 munem ab opere, vagari in pascuis ad extremum vsque senium
 permisère. Ignatius igitur Nauarra primùm, deinde Castella per-
 agrata, mandatisq; recentium sociorum exhaustis, de veterum
 statu ac voluntate cognoscere nequaquam omisit: verùm illi par-
 tim expectationis ac moræ radio victi, partim etiam aspero vir-
 tutis itinere fatigati, in alia ferè omnia dudum abierant. Ioannes
 tantùm Gallus, ne de animi salute periclitaretur, monasticæ se
 addixerat vitæ. Callistus ab animorum cura ad pecuniæ lucrum
 studio repentè conuerso, in Indiam nauigauerat, vnde aliquantò
 post benenummatus ingenti omnium admiratione, qui eum an-
 tea norant, Salmanticam rediit. Cazares cùm Segoniam patriam
 petiisset, mollioris vitæ commodis & domesticorum consuetudi-
 ne delinitus, otio ac voluptati sese dediderat. Artiaga verò, curri-
 culum honoris & ambitionis ingressus, & è Commendatorio fa-
 ctus Episcopus, cùm aliquandiu in eo dignitatis gradu vixisset, ad
 extre-

extremum apertus, epota per imprudentiam veneni lagunculæ
(cùm duæ starent; altera salubris aquæ, altera sublimari, quod ap-
pellatur, medicamenti) miserabili genere leti defunctus est.

VENETIAS INGENTI LABORE CONTENDIT.

CAPVT II.

IGnatus ergo cùm in Italiam properaret, & hosce quos dñs
socios tam longè lateque dispersos in vnum redigendi atque
ad pristina reuocandi consilia spes nulla se ostenderet; occu-
ta Dei iudiciâ secum expendens, fuis pro ipsorum salute ad supe-
ros precibus, Valentiam venit, vbi videlicet nauem stare paratam
audierat. ibi dissuadentibus multis, ne se tali tempore mari com-
mitteret, quod præter cæteras difficultates etiam nobilis archi-
pirata Aenobarbus loca opportuna & littorum flexus valida ob-
sideret classe; nullis terroribus de sententia decessit Ignatius &
navis prædones quidem effugit, veruntamē fœdissima tempesta-
te coorta, clauo defracto, fusisque armamentis, cùm iam de
salute vectores nautæque omnino desperassent, lacera & quassa
ta fluctibus Genuensem portum ægerrimè tenuit. Atque hæc u-
ta maris incommoda non sanè leuius terrestris itineris discrimē
excepit. Cùm enim solus ignarusque regionum Ignatius per A-
pennini tramites Æmiliam peteret, viam ingressus initio spatio-
sam, sed in arctum deinde magis magisque coeuntē; stu-
dio procedendi sensim in eas penetrauit angustias, vnde se
se expedire humana ope vix posset. Primò igitur sollicitè vestigiâ
facere, deinde cùm neque progredi neque iam regredi rurum
esset, in exilitate salebrosa & horrenda crepidine, torrente ra-
pido minaciter superfluente, hæsit aliquantisper stupenti fi-
milis, vbi repenti se tot periculis cinctum animaduertit. Sed
ad extremum fidenter implorato diuino auxilio, quod vnum re-
liquum esse videbatur, humi procubuit; & genibus manibusque
reptando, quadrupedis instar, ac prominentia modò saxa modò
à saxis enata virgulta prensando, tandem euasit labore, quos ad
eam diem pertulisset, omnium maximo. Inde per immense
altitudinis inuias rupeꝝ ac solitudines diu errabundus, cùm ad
radices montium denique deuenisset, omnia rursus offendit
partim niuium tæbe partim etiam hybernis imbribus impedita.
Cumque nihilominus vrgeret progrediendi necessitas, via reter-
rima

ha (& est mollis & cretosus ager, ac semita per horum tempo-
 rum incuriam exiguo munimento, nec ullis, ut olim, strata
 pedibus) cum profundo ac tenaci limo diu multumque lucta-
 s, ad Bononiæ portas tandem aliquando peruenit. Atque hic,
 : quid deesset ad probandam æquitatem ac patientiam vi-
 , ad cæteras miseras illud etiam ludibrium accessit, ut in
 so vrbis introitu, è ponticulo in fossam, limo cœnoso mar-
 ne lubricante, decideret, emersusque luto deformatus ac
 adidus, ab iis qui tum aderant, non sine joco & facetiis (ut
 int procacia in alienis malis hominum ingenia) rideretur.
 Sed ille nimirum identidem exerceri se à Patre cœlesti pruden-
 ter intelligens, & in gratiarum actione persistens, sole siccatis
 tumque vestibus, lassitudine ac fame confectus, cum vrbis
 agnans parrem frustra emendicando perambulasset, in col-
 legium Hispanicæ nationis demum exceptus, ibique dies ali-
 quot elementæ est habitus. Inde cum itinere iam facili & cer-
 o Venetias peruenisset, exacta pecunia quam illi per trapezi-
 as eadem Elizabetha Rosella benignè curauerat; interea dum
 ocios è Gallia præstolatur, in varia pietatis operâ ex institu-
 o cœpit incumbere. Nec sanè frustra: siquidem complures
 omnium ordinum homines partim Christianæ doctrinæ præce-
 ptionibus imbuunt; partim ab impura & flagitiosa vita ad castum
 Dei timorem studiumque virtutis eodem Deo adiuvante con-
 vertit. Quibusdam etiam primariis viris, tum patritiis indidem
 tum externis; prava animi affectione ac vicio laborantibus,
 non sine copioso fructu, spiritualium exercitiorum expertæ vir-
 tutis medicinam adhibuit. In iis Didacum Guiam & Step-
 hanum germanos fratres è præcipua nobilitate Cantabriæ, sibi
 quondam Compluti familiariter notos, ac tum Hierosolymis
 redeuntes, earundem commentationum beneficio tantam ad
 rerum diuinarum intelligentiam & humanarum contemptum
 adduxit, ut omnibus diuitiis & honoribus abdicatis, CHRISTIANI
 consilia omnino sequi decreuerint. Atque hos imitatus est
 postmodum Baccalaureus Hozius, item Hispanus, Theologiæ
 peritus: qui cum ad easdem commentationes peragendas valde
 propensus esset, verumtamen ex quibusdam iniquorum sermoni-
 bus haberet suspectam Ignatii doctrinam ac dogmata, demum
 se Ignatio exercendum atque colendum ita commisit, ut
 multos in cubiculum, quod secessit, secum afferret libros,
 quibus Ignatii dicta scriptaque ad sanctorum patrum & con-
 ciliarum trutinam expenderet. Sed ubi appositas ab Ignatio
 epulas

epulas degustauit; tantum absuit, vt in his veneni deprehendit quidquam, vt etiam ardenti quodam rerum celestium amore flammatus, mortalibus commodis nuntium sponte remisit, quæ vltro ad Ignatii voluntatem & vitæ rationes adhererent. & Venera verò nobilitate in primis eo secessu ac meditatione profecit Petrus Cōtarenus Zachariæ filius, is qui multo pōst, magnæ cum integritate ac sanctimonie laude, Paphensem Episcopum administravit. Sed & aliorum ex Ignatii consuetudine in ipsa vitæ morumque mutatio est consecuta. Quæ quoniam nec ab obscuris hominibus & incēlis celeberrimæ ciuitatis fiebant, licet vt aliis locis antea, sic tum Venetiis Ignatii pietas in crimendiamque vocari cœpta, non ferente diabolo, tantam sibi præmè faucibus eripi: statimque vulgatum ab eiusdem emissariis, Ignatium prauitatis hæreticæ semel iterumque conuictum: Hispania elapsum è custodia, in Galliam profugisse; ac prout eius effigiem ab Hispanis Inquisitoribus ignominie causa publicè concrematam. eundem Parisiis nouas molientem res, infestemque perniciosæ doctrinæ labe scholasticos: vbi delatum suum nomen ad sacra tribunalia odoratus fuisset, fuga præuenictorum manus & consilia magistratuum. Quas criminatio Ignatius cum non modò in vulgus, iniquorum opera sparsas, verum etiam ad Legatum Apostolicum Hieronymum Verallum, qui deinde S. R. E. Cardinalis fuit, delatas inaudisset; non tam sua, quam de Sociorum existimatione sollicitus, vltro ad Legatum adiit, & acriter institit, vt eorum criminum questio exerceretur quod ita factum, & veritate comperta, honorificè à Legato absolutus, incumbente in eius causæ cognitionem Gaspare Decto legari affecit; qui ex eo tempore Ignatium vnicè dilexit, & sacratissimæ domui Lauretanæ deinde præpositus, in Societatem vniuersam plurima egregiæ voluntatis officia contulit.

VENETIAS AD IGNATIVM SOCIUM VENIUNT.

CAPVT III.

DVM hæc in Italia gerit Ignatius, intetum bello inter Christianos ingrauescente Reges, cum exercitu formidabili Cæsar per Insudrum & Allobrogum fines in Galliam irruerat. Ea fuit sociis Ignatii causa & protectionis mandanda, & itineris per Thuringiam, seu Lothoringiam, atque Germaniam,

aniam, sanè incommodo anni tempore facièdi. Igitur pecunia
 ebusque omnibus, præter viaticum & scripta, in Christi Domi-
 ni gratiam distributis, mense Nouèbri anno circiter post disces-
 sū Ignatii, suo quisque baculo innixi pedites viam capessunt,
 & quidem tanta cum alacritate ac fervore spiritus, ut ne à laco-
 ro quidē Laine, viribus nondum è recenti morbo recuperatis,
 extorqueri potuerit, quominus & pedibus ambularet ut reliqui,
 & inter ambulandum insuper inualida membra discruciarer his-
 pido in primis & horrenti cilicio. Vestitus erat omnium, ut pere-
 grinorum & pauperum, nequaquam elaboratus, & ad modesti-
 submissionemque compositus; pendebat è scapulis mantica ex
 corio, in qua sacra Biblia & breuiarium asseruabantur, & scri-
 pta, quæ diximus. Rosaria verò, ad catholicam fidem vel inter
 ipsos hæreticos profitendam, palam gestabant è collo suspensa.
 Hospitium ingressi, primū omnium, nullo adstantium respec-
 tu, nixi omnes genibus Deo gratias agebant; eundem in egres-
 su pariter sibi propitium precabantur. Sobria & frugalis erat
 mensa; oratio ac meditatio non solum in diuersoriis, verum et-
 iā in ipso itinere plurima; sacerdotibus, qui tres erant, sacrifican-
 tibus, cæteri quotidie cælesti reficiebātur pane, sermo nisi de re-
 bus diuinis aut necessariis ferè nullus; in decernendo, si quid in
 deliberationem incideret, mira concordia; in superandis viarū
 difficultatibus periculisque, summa constantia & æquitas animi.
 Autumnales pluias tota ferè Gallia pertulerunt; occurrere mox
 Alpes pæne obstructæ niuib; multa fuere subinde famis, frigor-
 is, defatigationis incōmoda subeunda: nihil se illis obiecit tam
 arduum aut tam extimescendū, quod eorū quemquā à concepta
 religione officioq; deduceret. Atque hac disciplinæ pacisq; cu-
 stodia, cum omnibus, per quorū fines transierant, populis bo-
 nus odor in Christo fuissent; cunctis nō catholicis modo, sed etiā
 hæreticis nouum ac religiosum agmē magnā cum approbatione
 mirantibus, ad tertium Idus Ianuarias anni MDCXXXVII, Vene-
 tias ingenti omniū gaudio & mutua gratulatione sospites ad I-
 gnatiū pervenerūt. Atque vbi paululū è longa contentione ac
 lassitudine quiescit caprum, statim Hierosolymitanæ provin-
 ciæ consilia renouantur; primū omnium, rati gratiora superis
 fore sua studia, si ad ea summū totius Ecclesiæ Pastoris auctoritas
 & consensus accederet, simul atque hyems remitteret, tunc vel
 maxime seua, Romam ire constituunt, & à Pontifice maximo ius-
 tum ad sacros ordines, stipulo voluntariæ paupertatis; tum ad
 mansionem Hierosolymitanam, & prædicationem Evangelii,

attingerent, apud mensarios pecunia omni deposita, & Romæ victum emendicantes, admirabile dedere spectaculum iis, qui coram Pontifice differentes illos audierant: & deinde quemadmodum venerant, sic Venetias prorsus egentes ac vacui reuertuntur.

SACRIS INITIATUR IGNATIVS: ET DE

REBUS AB EODEM ET SOCIIS IN

Venetia ditione gestis.

CAPVT IV.

POST hæc, diligenti adhibita præparatione, cum adriaticæ Legati Veralli pedes perpetuæ paupertatis & castitatis nuncupassent vota, diuini amoris igne succensî, mirâ te ac maiorem in modum approbante populo, sese denuo ad pristinos illos labores & assidua pauperum ministeria reuertunt. Deinde in exitu mēsis Iunii, diui Ioan. Baptiste die natali, Ignatius & reliqui laici per omnes ordinum gradus ad opitè sacerdotia Vincentio Negosantio Fanensi, Arbeni Episcopo, euecti sunt, tætrando modò ipsorum, sed etiâ ipsius Episcopi læticia & animi voluptate; ut sese inter eiusmodi caeremonias nihil usquam fuisse sensisse affirmaret. Interea Patribus neq; in eâ diem vlla fuerat in Palestinam transmittendi facultas; & eo ipso tempore, cū græce bellum ex fœdere Christianorum principum Venetos inter & Solymanum Turcam exarsisset, sublato repertè commercio, omnis non modò peregrinorum, sed etiam institutorū navigatio conquieuit; ut latis appareret, cæleste numen irarum gētib; iis, quæ creditum sibi regnū Dei per summum olim scelus negligentiamque amiserit; Apostolicam hunc deuorūque sibi manipulū in alias longè nationes atque provincias iusto iudicio destinasse: itaque propter eam quæ dixi causam, spe trajiciendi sublata, quāvis illi voti religione soluti videri propemodum poterant, tamen ne quis omnino scrupulus animis intideret, sinē anniverſariis, ut Patris antè decreuerant, prorsus exspectare, sequenter tum ad sacerdotii primicias diuinæ maiestati libandas cum diligenti cōparare; tum etiâ pōst multam precationem & abstinentiæ proximis operam ex instituto nauare conſtituunt. Id quæ liberis atque omnimodis forent, è tantæ rebus celebrare ac frequenter in finitima ciuitate diuina oppida aliò adque aliorū cepere festiui. Si forte (quod tamen in præsentia vir hominem potera) bello sedulo præter opinionem transiens parauit; & per quinque Venetias & illi simul accurrebat. Franciscus ergo Nauicus &

balatèròn ad mōrē Celsum (id vico nomen, ab vrbe Patavio mil-
 libus passuum, ferè quindecim) secessit: Ioannes Codurius, &
 Flozius, Tarvisium: Claudius Iaius, & Simon Roretigius Bassa-
 num, oppidum agri Patavini; Paschasius & Bobadilla; Veronam;
 Ignatius verò, Faber, & Iaius cum Vicetiam petissent, hanc vi-
 tæ rationē iniecerunt: Brat extra urbē domuncula ruinosa & deserta,
 nullis foribus, aut fenestrarum obicibus, vñto cuiuslibet peruisa, id
 sibi diuersosium, ne cui molestiam exhiberent, atque tabernacu-
 lo strepitū, remoti liberius vni Deo vacarent, memores insuper
 tabuli quod Regem ipsam Angolorum nostra causa nascentem
 olim exceperat, vñanimes delegerūt, quotidianis muneribus ita
 inter se distributis, vt vnus ad custodiam diuersorii & pacula
 victus ministeria remaneret, (qui ferme erat Ignatius, quod pro-
 pter simiam lactis, & marum copiam, grauiter ex oculis laboraret)
 reliqui duo urbem ingressi, cibum in singulos dies emedicarent:
 quod ab ea functione superesset otii, totum id omnes celestium
 rerum contemplationi tribuerent. In hoc vitæ genere cum qua-
 draginta iam dies non minori celestium donorum copia, & ani-
 morum voluptate, quàm corporum vexatione & carnis incom-
 modo, perstitissent, quanto nimirum spatio temporis Christum
 ipsum Dominum ac magistrum, antè quàm turbæ sese commi-
 taret, abstinuisset cibo & in eremo cum iebis laxitate meminer-
 ant, ad eas requisendos Tarvisi repente Codurus affuit, cuius
 accessu læti, cum spiritus vehementiam ex ea solitudine, assidui-
 tate precandi, ieiuniisque conceptam diutius cohibere non pos-
 sent, ad C H R I S T I gloriam ex umbra in arenam prodire, & que
 huiusmodi acciperant bona, cum proximis communicare consti-
 tuerunt. Nec mora: Vicetiam ingressi, descriptis inior se obberri-
 nis oppidi partibus, eadem omnes hora de rebus diuinitus ad po-
 pulum dicere incipiunt, nullo prorsus aut loci apparatu, aut pō-
 ra verborum. In triuiis plateisve, prout cuique locus obtigerat,
 lesumpto ex aliqua fortè officina scamno pro suggestu vñstian-
 ur; populum clara voce, & in gyram acto supra verticem pileo,
 ad concionem inquirabant; sermo, vt peregrinorum & hospitem,
 ex variis linguis ferè mistus, ac minimè proprius. Verumtamen
 erat orationis imperus, aded graves ac veræ sententiæ, tanta in
 omni gestu atque habitu pietas, denique is ardor in oculis emi-
 labat, vt peritissimus quisque rerum æstimator hos depum esse
 Christianos concionatores germanosque præcones. Euangelii
 iustitaret: multi etiam, qui rei nouitate illecti cum cæteris iunio
 ex iocum lasciuiaque ludibundi confluxerant, prudentissimis

corum præceptis & dicendi gravitate permoti, depõsita paulatim petulantia, longè alii atque accesserant dimissa concione recederent. Quodd si quis deinde seorsum ad Patres adiret, ventis & officii studiosior, hunc verò humanissimè acceptum, propius ingenio priuatis institutionibus ad omnem virtutem ac religionem informabant. Illud verò præcipuè rē adiunabat, quod neque inanes plausus, vt diximus, fucata oratione captarent, neque in eipsam concionem, aut vbi peroratum esset, quamquam in summa rerum omnium inopia, quidquam à circumfusa multitudine vel peterent ipsi, vel etiam vltro delatum acciperent, neque constare capere, paupere recto ciboque cõrentos, & ab omni avaritia & vanitate abhorrentes, non aures populi scalperet, sed vûlneribus omni ratione mederi; nec summo potius, quàm De proximorumque negotiũ agere. Atque hæc sanè dissimilis fuit cæterorum Patrum in sua cuiusque provincia probitas & industria; vt etiam aliqui ex magnis laboribus & incommodis erumnæ adierint vitæ discriminẽ. Neque ita multo potest, cum, vocati ab Ignatio vnde rebus communibus agerent, cuncti Viciniam conuenissent; tanta animorum inclinatio ac beneuolentia populi. Vicerim erga peregrinos apparuit, vt qua nuper in urbe, tribus duntaxat, cibarii panis, ac ferè mucidi, quotidiana vix cõcutione colligebatur, quod satis esset ad vitam ægerrimè tolerandam; in eadem, ipsis iam vndecim, ex voluntariis ciuium elemosynis omnia ad victũ cultumque necessaria largè ac benignè suppeterent. Ibi dem igitur primas diuinæ maiestati hostias immolauere noui sacerdotes, vno Ignatio excepto, quippe qui se comparandum ampliùs adhuc repositis sibi sumpserat, & Romæ postea sacrificandi fecit initium ad ipsum Præsepe & in cunabula Christi Domini, quæ in æde sacratissima beatæ Mariæ ad Niues religiosè coluntur.

IGNATIO ROMAM APPROPINQUANTI

CHRISTVS APPARET: ET VNDE SOCIETATI IESV NOMEN INDITUM FUERIT.

CAPVT V.

ET quoniam expeditioni transmarinæ præfinitũ anni spatium erat in exitu; & infestũ adhuc classibus mare, quid proinde agendũ esset, Patres inter se deliberãt: nec dubiũ fuit, quin, vti Letitij vouerãt, cuncti sese ad fidei Catholicæ propagationẽ, & mari-

marum auxilium, Sedis Apostolicæ cultui, & Romani Pontificis obsequio manciparent. Cuius officii procuratio (quoniam satis id esse videbatur) Ignatio & duobus primariis patribus Fabro & Laini mandata est, Romam adirent, & (quod bene verteret) CHRISTI Vicario hæc sociorum studia ac vóta quàm primùm exponerent. Interea reliqui, ne conceptus è diuturnâ meditatione & sacrificiis feruor ac spiritus euanesceret, non modò se ipsi diligentissimè custodire, sed etiâ præsidii diuini fiducia proximis omni ratione opitulari decernunt. ac præcipuis vrbibus inter se descriptis, præferrim in quibus litterarû studia florere & frequentissimâ iuuentutè versari cognouerant; Godurius Hoziusq; Pataniû, Roterigiûs & Iaius Ferrariam, Xauerius & Bobadilla Bononiâ, Paschalius & Salmeron Senas profecti, eadem ferme ratione quam paulo antè Vicetiz adhibitam diximus, & priuatim & publicè cû hominibus agere, eosq; è lethali flagitiorû veterino extirpare, atque ad contemptum rerû mortaliû & cogitationè futuri sæculi omni conatu atque artificio impellere atque adhortari ceperunt. Cumq; ipsa nouitate rei omnium in se oculos atque ora vertissent, paucis mensibus, Deo aspirante, non modò id effecère, quod maximè optabant, vt magni animorum motus & insignes ad Christum conuersiones existerent; sed etiam, quod minimè laborabant, vt ipsorum nomen ac fama Italiam ferè totam ingenti cum admurmuratione peruaderet. At Ignatius Romam duobus quos dixi comitibus rectà contendens, & ab eorum altero quotidie corpus CHRISTI religiose casteq; suscipiens; MARIA virginè potissimùm præside atque adiutrice, sese ad sacrum suo tempore faciendum, ac multa pro Christi nomine subeunda, dies noctesq; simul intèta quadam animi cura, simul inæstimabili spiritus dulcedine, & noua diuini luminis copia præparabat. Etenim ex quo primùm Hierosolymis rediens ad litterarum studia in Christi gratiam animum adiecerat, de rerum cælestium contemplatione, vt diximus, non sine magna difficultate remiserat multum, seque ipse Domini caritate, spirituali consolationi deliciisq; sponte subduxerat. Sed studiorum exacto curiculo, deinceps & Veneriis, & in Vicetino secessu, & in hoc de quo dicebamus itinere, tã crebra diuinitus lumina, tam liquidas animi voluptates, eadem scilicet Virgine fauente percepit, vt in antiquum statum illum Minorellanum (quem postea ob singularem & eximiam illius temporis in se Dei benignitatem religioso ioco primitiuam suam Ecclesiam appellare consueuerat) non solum ex integro, sed etiam cum fœnore sibi restitutus esse videretur.

cur. Sed præter cætera, quæ, quodd mortalem naturam exspectat, verbis exsequi difficillimum est; quo die Romam accessit, res contigit vel ad memoriam posteritatis insignis, vel ad confirmandum in proposito Ignatium cæterosque haud mediocriter cæcax. Etenim orandi causa non longè ab Vrbe templum ingressus, qualia passim imposita militati viæ cernuntur, statimque, ut sæpe solebat, abstracto à sensibus, atque alta quadam animi contemplatione defixo, clarissima in luce perspicie illi sese Deus pater ostendit, Iesu filio baiulanti crucem, & crudelissimis affecto supplicii, præsentem Ignatiū sociosque cōmendans; quos ille cū in fidem & patrociniū libentissimè recepisset, ad Ignatium placido & sereno vultu conuersus, hæc ipsa effari verba dignatus est: Ego ROMÆ PROPITIUS ERO. Quotanto tamque diuino solatio mirum in modum erectus & confirmatus Ignatius, ac locum deinde compellans: Quid nobis, ait, Romæ futurum sit, fratres, crucem ne an in rotam agi nos velit Deus, ignoro. vnum scio, quidquid eueniat, Iesum Christum nobis propitium fore. ac simul totius visionis ordinem exposuit. Quæ res non in præsentia tantum illos insolita quadam lætitia & voluptate perfudit, sed etiam in posterum contra omnes difficultates atque pericula magnè pèrè corroborauit ac muniit: atque idipsum vel in primis fuit causæ, cur Ignatius confirmatæ post modum Societati saluum potissimum se unum nomen indiderit. quam tamen deinde verbosè proque minimam vocare solitus est, quodd reliquis religiosorum familiis (quas item societates Iesu licet optimo iure appellat) cunctis omnino tum de splendore tum de antiquitate concedens

IGNATIVS ROMÆ CHRISTIANÆ REI DAT
OPERAM: IN CASINATI MONTE ANI-
mam Hozii cælum intrantem videt.

CAPVT VI.

IGVRA tam secunda numinis voluntate tamque liberali promisso mirum in modum læti, sic tamen vt non sine mysterio Christum Dominum crucifixi maximè habitu apparuisse apud se reputarent, cum gratiarum actione ac prece sanctam Urbem ingressi, nihil antiquius habuere, quam vt viatici nomine sibi numeratam anno priore pecuniam, quoniam quidem navigationis consilia in irritum cecidissent, prorsus ad nummum iisdem a quibus acceperant, redderent; quæ, utpote sacra, in alios pietati

usus & opera expendere. Deinde, quemadmodum antè cõ-
 uenerat, suam & reliquorum operam Pontifici maximo in Apo-
 stolicis præcipue functionibus, citra honoris titulos & dignitatis
 insignia, detulere. Neque asperratus est pia Patrum studia Chri-
 sti Vicarius; atque in præsentia; donec eiusmodi aliqua sese offer-
 ret occasio, iussu Faber & Laines in almo Sapienzæ Gymnasio fa-
 orat litteras profiteri. quo munere dum alter in bibliis explican-
 dis, alter in scholastica Theologia, ut appellant, pari cum crudi-
 tionis pietatis laude perfunguntur, atque etiam sæpe coram
 ipso Pontifice de grauibz rerum diuinarum quæstionibus dispu-
 tant; interim Ignatius proximorum saluti de more operam naua-
 bat cum aliis artibus, tum verò spiritualibus præsertim exercita-
 tionibus, quippe ad curandas perturbaciones admodum efficaci
 virtutisque iam pridem expertæ remedio; quibus illa per eos dies,
 præter cæteram turbam, insignes aliquot viros diligenter exco-
 luit. in his Gasparem Conrathenium Cardinalem, grauissimum Se-
 natorem, eundem quo temporibus illis (quod eius varia moni-
 menta præclare testantur) ingenii & doctrinæ facili principem.
 Is Ignatii prudentia & consuetudine usque adeò captus est, tan-
 tumque eius præceptis consiliisque profecit, ut qualem dudum
 optauerat animi regendi moderandique magistrum, denique se-
 se Dei beneficio nactum esse affirmaret. idemque tradita sibi Ex-
 ercitiis (quod exemplum apud hæredes hodieque asseruari perhi-
 beat) sua ipse manu perquam accuratè descripsit. Hunc imitatus
 Cæsaris procurator, (de quo supra dictum est) Petrus Ortizius
 Theologiæ doctor insignis, easdem exercitationes ad Christi Do-
 mini gloriam & suam salutem omnino experiri constituit. Id quo
 liberius simul & fructuosius faceret, procuratoris interim vica-
 ris delegata, cum paucis quotidianæ vitæ administris & Ignatio
 præceptore in montem Casinatem secessit, quo in monte anti-
 quissimum & nobilissimum cernitur sancti Benedicti cœnobium.
 bi, remotis arbitris, maxima diligentia dies ipsos quadraginta
 iæ meditationi ex Ignatii præscripto vacauit; idque tanto cum
 nimi fructu, tantaque accessione virtutis, ut quamquam Chri-
 stanam philosophiam multo antè professus, tamen se tum demum
 erè philosophari cepisse fateretur. ac parum abfuit, quin grãdis
 natu vir, & Imperatoris legatus, illico mortalibus rebus ab-
 etis magno animo sese ad laboriosum Ignatii vitæ genus adiun-
 eret. sed cum id neq; per ætatem liceret, neque per suscepta ne-
 ctia; certè quod proximum fuit, egregiè præstitit, ut & sancti-
 onis ac pietatis exemplo in posterum sui ordinis hominibus per-
 luceret,

luceret, & Societatem deinde nostram, quibuscumque posset, perquam studiose ornaret atque defenderet. Non omnia videtur hoc loco res memorabilis, quæ Ignatio in illa Cafæ commoratione diuinitus accidit. Dum enim pro salute Baccalarij Hozii, quem grauitè ægrotare cognorat, Domino supplicat, repente vidit in spiritu (quod ipsum ibidem D. Benedicto fens olim in obitu Germani Episcopi contigisse) animam socii huius clarissima radiantem deducētibz Angelis in sublime ferri, ipsa demum cæli beatissima regna conscendere. eidemque Ignatio, paulo post, dum ad rem diuinam accedit, in ipso Missæ incantu, Sanctis omnibus titè appellandis, lucidissimū celestium agens subito apparuit, sic, vt in iis Hozium eximio fulgore micant sine vlla dubitatione dignosceret. Quæ ex vtraque visione est gaudio delibutus, vt multos dies præ dulcedine lacrymis imperare nequiverit. Huic Hozio Patavium (vt diximus) proci nuper obtigerat, vbi dum in officio, singulari cum industria & versatur, ex ipsa rei nouitate suspectus, & coniectus in carcerem ab Antistite Patavino, moxque ab eodem dimissus perhonoratè fuerat. cumque acrius denuo in proximorum salutem incuberet, è magnis diurnis nocturnisque laboribus lethali morbo correptus, ex hac vita migrauerat, cum aliis miræ cuiusdā sanctimoniz relictis indiciis, tū verò quod qui ante obitum subniger fuisset, ac vultu deformior, in eiusdem demortui facie, tantus reponitor ac venustas apparuit, vt eo spectaculo Codurius cōsors pūiciæ animum exsaturare & præ lætitia fletum cohibere non posset. Huius igitur tam felici exitu maiorem in modum gaudens Ignatius, è Calinate Romam vnā cum Ortizio peracta commoratione regrediens, obuium habuit in itinere Franciscum Sura Hispanum, prælatæ indolis iuuenē, sibi antea non ignotum: cum è cuiusdam principis viri familia, pertæsus aulicæ vitæ, mutandi causa Neapolim peteret, vnq Ignatii cōgressu atque sermone (quæ hominis erat in dicēdo vis) à sæculi stipēdiis ad Christi vexilla facili negotio traduci se passus est: ac variis deinde locis, iusdē Ignatii missu, & Societati nostræ & rei Christianæ vniuersæ cōcionator egregius haud mediocriter profuit. Hoc igitur actus commilitone Romam Ignatius reuertit: ad quem deinceps aliquot etiam alii rebus gerendis idonei diuino impulsu paucis diebus adiuncti sunt.

OMAM PATRES VNIVERSI CONVENIUNT: VETEREM plebis erudiendæ morem & frequentem usum Confessionis & Eucharistiæ restituant.

CAPVT VII.

QVA dum ardens Christi amore diligenter agit Ignatius, interim Patres ceteri, sua quisque prouincia bene gesta, Romam (vti detreuerant) circa mediam Quadragesimam conuenire. Is fuit annus post Christum natum M. D. XXVIII. Tecto recepti sunt à Quirino Garzonio ciue Romano, ad villam Minimorum fratrum cœnobio proximam. Ibi in anima omnes egestate precario visitantes, communi cõsilio ad em Christianam pro viribus adiuuandam aggressi, permissaque instituta varia Urbis templa sortiri, concionibus primũ ciuitatem ad omne officium atque virtutem vehementer accendentes, inde etiam veteri Ecclesiæ instituto plebem puerosq; Christiana catechesi (quæ iamdiu obsoleuerat) vicarim erudire instituerunt. Ut licet piis eorum studiis dæmon omni conatu se opponeret, amen partim exemplo vitæ, partim assiduitate dicendi hortantique cū alia multa propediem assecuti sunt, tum verò præcipuè, ut sacræ Confessionis & Eucharistiæ frequens usus (quo nihil est humano generi salutarius) diaboli fraude iam pridem extinctus, magno vtique Christianæ Reipub. commodo in principe magistræque orbis terrarum Ecclesiæ renouisceret. ex quo deinde paulatim effectum est, iisdem scilicet adiutoribus, non solum vt in Italia, Gallia, Hispania, ceterisq; Catholicis Europæ regionibus, verum etiã vt in ipsa India, atque aded in vltimis terris, vbi paulo antè feræ dæmonum dapes & nefaria sacra vignerant, iam nunc, ingenti bonorũ gaudio, per pœnitentiæ Sacramentum frequenter elutis animi sordibus, diuina passim cõiunia celebrètur.

FALSI CRIMINIBVS CIRCVMVENITVR
IGNATIVS, ET ABSOLVITVR.

CAPVT VIII.

QVA nimirum satanas futura prælagiens, ipsiis rerum initiis per se suosque satellites obuiam ire non distulit. Augustinus quidam erat ex Eremitana familia concionator, prorsus indignus eo nomine atque ordine. Is Lutheris impii sectator occultus, per ambages identidè perniciosæ dogmata spergebat è pulpito: ac miris artib; auditores à recta in Deũ fide atq; à Rom. Põtificis auctoritate sensim abducere conabatur. Id autè eo fideliũs, qd per eos fortè dies Põtifex aberat, maximis de rebus.

rebus, quæ ad salutem Ecclesiæ pertinebant, in fines Galliarum
bonensis Nicæam usque profectus. Hanc rem odorari è Patri
quidam; ne ad perniciem animarum latius manaret; communi
consilio totam ipsi cognoscere atque inuestigare non dubitantes
adeunt concionatorem audiendum cum cætera multitudinem
et iterumque conueniunt; quæ ratio disputandi sit, quis con-
torius orationis diligenter attendant. neq; verò petros dogma-
tam, quæ per id tempus in controuersiam vocabantur, diaboli
ministri fecellit: actus, ac latens lupo sub onis pelle rapacitatem
quæ satis iam comperta acque explorata re, primum ex Euangelii
præceptis priuatim ad hominem adeunt; quid ad se delatæ, qui
auribus ipsimet suis deinde perceperint, iis potissimum vestire
ponunt, quibus non de populi modo salute sese, verum etiam
ipsius qui populum pestifera contagione inficeret, pro Christi-
ana caritate sollicitus esse demonstrarent: rogant, hortantur, de-
tortant, praua dogmata corrigat, ambigüe dicta, quæque ad or-
temptum sedis Apostolicæ & Ecclesiasticarum traditionum
rituum facile trahi possint, ad conciliorum decreta normamque
sinceræ fidei quamprimum interpreteretur: utique à deprauata
Romana ciuitate atque à perturbando ipso veritatis fonte in-
sterum abstinere. Ille (qui fastus hæreticorum est) homines
rum idiotas ex habitu ratus, eorum dicta primò eleuare & de-
dere; deinde ubi se variis vrgenti ac potiori argumentis & rationibus
vidit, versante animum simul ira mentisque, pauca præfatus
ad occultandam in præsentia improbitatem valentem; cum
nibus promissis Dei famulos ab se dimisit. Deinde ut se è vine
collegit; diabolicis actus finis, & anticorum opibus frems, quæ
ille sibi multos patientesque parauerat, ad institutam agendi
suetudinem pari scelere atque impudentia rediit. Quod ubi
scire Patres, in re tam atroci tamque periculosa nequaquam
tibus rati opus esse remediis; consilium cepere dignum hominibus
diuinæ gloriæ studiosis, dignum sacræ Theologiæ doctoribus, &
improbi concionatoris mendacia palam & ex superiore loco
suis ipsi concionibus refutarent. Id ergo cum facere instituerent,
bonis maiorem in modum approbantibus, cognita re Lethanus
vehementer excanduit; vocansque ad se confestim amicis-
biem doloremque suum impertit; etiam atque etiam obtestans,
ne tantam ac tam insignem injuriam inultam esse patere-
nt illi, & eadem laborantes opinionum infania & magistri ignominia
valde commoti, facta conspiratione, Ignatium & socios omni
dolo per fas ac nefas euertere, nec modo fama, sed etiam, si ip-
procedat,

cedat, vita spoliare constituunt. Primum igitur tota Vrbe si-
 criminibus dissipant, Ignatium sociosque omni scelerum ge-
 ne coopertos, tum in Hispania, tū in Gallia, quin etiam nuper
 nētiis, falsæ religionis & probri flagitiiq; damnatos; & elapsos
 iudicum manibus, ad corruptendam iuuentutem specie pietat-
 Romam se contulisset; quod bonis artibus nequeant, id, ar-
 is criminando accusandoque, per summam injuriam quærere,
 sibi apud imperitum vulgus famam sanctitatis eruditionisq; ne-
 ciliant. Cum, aures nacti secundas, hæc & alia id genus quàm
 posuissimè ad veritatis imaginē & per se ipsi & per emissarios
 ipse ferrent; tantam in inuidiam & odium breui seruos Dei
 duxerūt, ut eos multi iam quasi facinorosos ac fugitivos hor-
 rent, ipsorumque congressum & consuetudinem vulgò refuge-
 nt. Cūque iā res è sententia fuisset, læti successu aduersarii, præ-
 rea promissis ingentibus operant subornantque, qui iisdē ferè
 omnibus, quæ sparsa in vulgus fuerant, apud Urbis Præfectum
 iuvantes acceper. Has verò partes inextinguibili scelere sibi desūp-
 lichæel Hispanus quidam, qui iam antè Parisiis in Ignatiū de-
 peccatus, ac deinde singularibus ab eodem Ignatio lucrati fr-
 atis mirabiliter cupido, prouocatus officijs, egregiam viri benefi-
 centiā (ut ferè fit) minimè vulgari perfidia atq; impietate repēdit;
 itq; ut Ignatiū & socijs familiariter nouerat, cōfilijs quàm maxi-
 mè ad similitudinem veri criminibus, apud Præfectum sanè ma-
 gnā in suspicionē cunctos addoxit. Omnino res erat insigni insa-
 nia; nec modò in vrbe vulgi sermonibus terebatur, sed apud ex-
 tras quoq; nationes atq; prouincias aduersarij nuntijs ac li-
 gis percrebuerat, Ignatios cū suo capite, deniq; manifestorū
 celestū hæresiq; convictos teneri: videlicet, ut quas noxii varijs
 ocis effugissent pœnas, eas iusto Dei iudicio Romæ in celeberrimo
 totius orbis terræ theatro perfoluerent. Interea Ignatius to-
 tius machinationis nequaquā ignarus, fretusq; tū præclaro con-
 ficiæ testimonio, tū etiā Christi promissis, qui se illi Romæ pro-
/>
 mptum, ipse præerat foro, omnes inimicorum impetus totaq; belli
 rocellam inuictò animo sustinebat, Deūq; vnā cum socijs pro-
 duere summum salutare precabatur. Flidue. Iamque causæ dicende
 impus appropinquabat; cum hoc die in eius manus epistola, quā
 iudex Machæel, recentibus quibusdam Ignatii meritis delinquit,
 quippe stl ferrea peccata inter dū patiens & caritate flectitur,
 dominum nescio, quem summa cum Ignatii & sociorum laude
 perscrupserat. Ea videlicet epistola, delatoris causam jugulauit
 nāque rei iudicii adpenis dios, exato ad tribunal Ignatio, multa
 in eius

in eius videm. ac mores improbè mentiens est *Michael*. ad
eum Ignatius admodum sedatè respondisset, prolata ad eum
epistola ac recitata, insitit ab aduersario quærere, nunquid
rerum meminisset? num chirographum agnosceret? Tum illa
inopinata perensus, victusque conscientia, repente pallidus
ritubare, frigido sudore persuere. quod ubi animadvertit
factus (is erat *Benedictus Cõuersinus*, vir prudens, & in causis
agnoscendis apprimè versatus) confestim suspicatus coitionem
dolum, data opera *Michaëlem* diligenter interrogat; cùmque
obscuris vestigiis ad ipsa fraudis cubilia peruenisset, seuerum
Iunniæ vindictam sese præbuit: ac multis verbis increpitum
Iunniatorem (quamquam Ignatio pro ipsius periculo depre-
re) insuper multauit exilio. Post hæc Ignatius flagitare & re-
re, uti conspirationis nefariæ principes, quæ priuatim in ciui-
tutibusque instarent; eadem coram Præfecto palam ac legi-
mè exponerent, ut sibi diluendi crimina & se sociosque purgari
copia heret. Missio igitur viatore, vadimonium obire cogunt
illi, veretatores & callidi, & cùm in foro iudiciisque diu molen-
que versati, tum etiam recenti *Michaëlis* malo facti cautiores
ubi ad tribunal adfuerit, per summam dissimulationem se de
tio ac socijs & sentire quàm optimè, & ad eam diè sensisse rep-
dent: neque vllum esse crimen, quod ipsi quidem in eorum vi-
moribusque conjiciant. Atque hæc & alia eiusmodi coram ius-
tari nimirum fore, ut Ignatius præclarè secum actum existim-
quod imminens calumniæ periculum euasisset; tam elusim-
ferim accepta satisfactione proinde quiesceret. At ille melius
magna, quæ ad iuuandam Ecclesiam pertinerent, mente ac op-
tatione complexus; veritusque ne si quid suspicionis incom-
de, aut si qua dedecoris nota nascenti Societati adhæresceret, id
omnes in posterum ipsius conatus irritos redderet, vel certe
ignum robus gerendis impedimentum afferret, à Præfecto etiam
etiā postulare, ne sicut aduersariorū palinodia fidè haberet: cu-
quippe alia tū sermonibus tum per epistolas longè latèq; mis-
so, ac quæ tunc ad rēpū accommodata, iudicii metu perterriti
xerint. quæ nisi à magistratibus ritè cognita & quæ sita publi-
coarguantur, malo videlicet publico per summum nefas habi-
ram in Societate magnam infamiam: proinde iure se postulare,
ut in sua dicta vitamque omnem diligenter inquirat; se solique
ad causam usque cognitam in vinculis habeat, ac prout op-
sa cõpererit, ita pronuntiet. Hæc igitur, & alia id genus, Ignatius
Contra, aduersarii, veriti ne si questio perageretur, ingenti fa-
perit

periculo ac damno paterent ipsorum artes atque mendacia, per se
 uosque omni ope contendere ac niti, ut Præfectus ab instituta
 cognitione desisteret. Iamque, utpote qui plurimum opibus &
 gratia poterant; in suam sententiam non modò Præfectum, sed
 legatum etiam, qui Vrbi pro Põtifice summo cum imperio præ-
 erat, Cardinalem Neapolitanum adduxerant. quinetiam ex ip-
 sismet Ignatii sociis non deerant, qui, aduersariis iam à suscepta
 actione deterritis, & sponte cedentibus, non ultrà istandum, vi-
 andas lites, paci & quieti consulendum esse censerent. At verò
 Ignatius in posterum longè prospiciens, eòque iudicio non tam
 uam, quàm Christi Domini causam agi prudèter animaduertens;
 nullis neque minis neque promissis nec suasionibus de sententiâ de-
 luei se passus est. cumque omni ad eâ re conatu nõ semel adhi-
 bito, propter aduersariorum gratiâ atque potentiâ nihil planè pro-
 ficeret, nõ dubitauit, cõsulto per sacrificia precèsque Deo, ad ip-
 summet Põtificis maximi fidẽ optemque cõfugere, qui Nicæa per
 hos dies, adulta iam ætate, redierat, & in Tusculano secèssu vale-
 tudinis causa morabatur. Facili ergo ad principem aditu, quo die
 venit, admissus Ignatius, Latino sermone (quippe qui nondum
 satis Italicè nosset) eidem ex fide retulit, quo consilio à militari
 vita sese ad animorum auxilium atque ad litterarum studia trãs-
 tulisset: ac dum rem Christianam pro virili parte administrat,
 quoties, quot locis, quibusve nominibus accusatus & absolutus
 fuisset. Nuper etiam ab Hierosolymitana peregrinatione bello
 prohibita (quod Pontifex ipse non ignoraret) se, ceterosque
 eiusdem instituti laborisque socios, qui se vitamque suam ad
 Christianæ religionis amplificationem Sedi Apostolicæ manci-
 passent, cum maximè in vrbe Roma populũ docere insistunt, pa-
 ratique in omnẽ quamuis arduam atque longinquam expeditio-
 nem, eiusdem Pontificis reditum nutumque auidè præstolantur,
 circumuentos repentè iniquorum insidiis, & summam in inuidiã
 non modò in vrbe, sed etiam apud remotas nationes adductos,
 ne id quidem à magistratibus obtinere posse, ut iacta in suos mo-
 res vitamque crimina in cognitionem vocentur. Sibi quidem
 propriæ utilitatis & nominis rationem (quamuis ea per se negli-
 genda non sit) minus antiquam esse: sed quoniam eodem iudicio
 & ipsorum existimatio & animarum salus agatur, (omnium e-
 nim qui ad rem publicam accedant rationes, non veritate
 solũ, sed etiam fama niti) petere se & orare, ne grauetur pro-
 na sapientiæ ac potestate perficere, ut Præfectus Vrbi inchoa-
 ta questionem primo quoque tempore persolvat. Ne in Vrbe
 notius

totius æquitatis parente, contra paucorum factionem opes nullum inopiæ ac solitudinis præsidium fuisse videatur. Suble audita Pontifex bono esse animo iubet Ignatium; & collatum (quod antea fecerat) ipsius & sociorum industria & pietate, præfecto per codicillos imperat, iudicium utrique reddat Ignatium causam ritè cognoscat, feratque pro veritate sententiam. Eodem hoc loco adesse mihi animis velim eos, qui Deum res humanas negligentem circa cæli cardines otiosi non minùs iniquam quam impie fabulantur; ex iis quippe quæ consequura sunt, non sanus paternam cælestis numinis curam ac providentiã in his non clarè perspiciat. Cum enim tota aduersariorum actione maxime calumnia niteretur; Ignatium sociosque variis locis damnatos, ambustosque iudicii, flamma per dolum effugisse, & que longum & operosum esset, nemine præsertim necessarium eam rem impendia subeunte, ex tam remotis disunctisque provinciis rei gestæ seriem litteris consignatam testibusque firmam ex forèsi formula petere, planè diuinitus factum est, ut quot in Italia, Gallia, Hispania Ignatii iudices extitissent, festum ferendæ sententiæ tempus Romam ferè omnes alius aliâ causa conuenerint. Ioannes Figheroa, quondam Archiepiscopus Toletani Vicarius, is qui Compluti primùm de Ignatii summa capiteque cognorat, granibus de causis Neapolim à Cæsare missus, in reditu cõmodum Romæ substiterat. Venerat eodem cõgilio Parisiensis Inquisitor Mathæus Ori, Dominicanus, apud Ignatium, ut suprà dictum est, semel iterumque ab improbis iterat accusatus. Denique in tempore Gaspar etiam Doctus à Vercellis adfuit, qui habitæ in ea urbe in Ignatium quæstioni præerat. Hi omnes in iudicium adducti, aduersariorum communi detexere, cum summa testificatione virtutis ac pietatis Ignatii. Præterea litteræ ciuitatum, apud quas Italia tota Patres aliquandiu vixerant, per idem tempus allatæ, magnū pondus ad illustranda ipsorum merita & refellendas iniquorum calumnias attulerunt. Iam verò Hercules quoque, secundus hoc nomine Dux Ferratensium, qui Patribus familiariter vsus, iisdemque peccata ritu Christiano confessus, ex eorum etiam manibus corpus Domini sumpsit; libentissimè fecit non modò ut per epistolam, sed etiam ut per legatum, perspectæ ipsorum innocentie ac sanctitati debuit testimonium laudisque tribueret. Quibus rebus adductus Vrbis Præfectus, urgente præsertim Pontificis iussu, quamquam aduersariis omni studio contra nitentibus, denique sua sententia Ignatium & socios omni non modò culpa, sed etiam culpæ suspitione libera-

beruit verbis amplissimis, eiusque sententia, ad vindicandam
fontium famam, varias in prouincias testato descripta exem-
la dimissa; quibus ex rebus dici vix potest quantum Patribus v-
isque honoris & existimationis accesserit. Atque hac maximè ra-
one diu suppressa atque occultata veritas extulit aliquando se-
-, ac malitia superata, processit in medium: quæque machinamè-
diabolus ad regendam adhuc Societatem deformandam atque
sed præfocandam artificiosè parauerat, ea ipsa, moderante re-
umine, in eius maximè decus & incrementa cessere. At verò in-
diatorum longè dissimilis fuit exitus. Namque administer cõ-
celerata calumnia Michael, fraude patefacta (quemadmodum
icebamus) in exilium actus est; E ducibus verò (quos nominare
oc loco necesse non est) vnus paulo post iudicium graui corre-
tus morbo, semet acriter ac dolenter incusans, cum insigni fa-
inoris detestatione diem obiit; alter, cum deinde manifestis hæ-
reticarum opinionum indiciis teneretur, maturè sibi fuga con-
aluit, effugiemque suam pro se iudicibus cremandam reliquit;
tertius eodem nomine cõprehensus, & cognita causa perpetuo
ddictus carceri, ad extremum tandem mortè iam imminente
espuit; eidemque animam agent quidam è Societate ad vlti-
um vsque spiritum assedit, quæque illi tempori tribui solent,
ietatis & caritatis officia præstitit. Porro Lutherianus ille con-
ionator, qui totam conspirationem scelusque conflat, intra
atholicorum castra per fraudem aliquandiu versatus, cum reli-
ionis ac pudicitia simulationem vltra sustinere non posset, lar-
a deposita, palam fidei & continentia bellum indixit, atque ad
prata hæreticorum lustra popinalque se contulit.

GNATIVS ET CÆTERI PATRES DE CON- STITVENDA SOCIETATE DELIBERANT.

CAPVT IX.

HA c igitur falsæ accusationis procella Ignatius sociique
defuncti, primùm omnium (vt æquum erat) ingentes &
vniuersi communiter & singuli, priuatim egere diuinæ
clementia grãtias; deinde, partim quòd aliqui subinde ad Igna-
i institutu aggregabantur; partim etiã quòd inaudierant, ali-
uot è suo numero, varias in vrbes atque prouincias iã tũ rogatu
rincipum à summo Pontifice destinari, visum est faciendum, vti
stabiliscda quã maximè ad Dei gloriã salutemque animarum

Societate primo quoque tempore inter se consulerent; ad cui quippe diem, communi tantum officio ac pietate ducti, sine citis & propriis legibus ac magistratibus vixerant. Ergo precationibus, ieiuniis, & sacrificiis in eam rem quam accuratissime adhibitis, quotidianæ vitæ munera laboresque ita partiti sunt, & diurnâ temporâ Dei verbo, consuetisque functionibus; nocturnâ verò priuatis inter se colloquiis, & necessariæ consultationi haberent. Prima igitur nocte quaesitum est, vtrum Pontificis ingressi, prout se daret occasio, suam quisque sine aliorum consensu vel respectu rem agere; an potius, quâquam corporibus locisque disiuncti, animorum tamen conspiratione, & meritorem communionem, ut adhuc fuerant, sic in posterum coniuncti efficerent. Dictisque sine variatione sententiis, nullum fuit dubium, quin tam suavis tamquæ arcta societas, Dei prorsus munere et tam diuersis moribus linguisque coalita, omni conatu studioque retinenda foret, tum ne qua Spiritui sancto iniuria fieret, à quo diuinitus fuerant in eam consensum adducti; tum verò, ne concordia atque vnitatis bonum amitteretur, quo nihil est ad magnas atque arduas moliendas, & obstantia quæque pericula, valentius. Cum hæc & alia multa in eam sententiam ingenti alacritate & gaudio spirituali pro se quisque dixisset, magis peregrinis ad mutuam caritatem & beniuolentiam animis, cæterus ille dimittitur. Proximo deinde consensu de religione rebus est; placeret ne ad vota duo, Paupertatis Castitatisque suscepta, tertium perpetuæ item Obedientiæ adiungere, & in corpore eligere, qui cæteris ampla cum potestate præficeret. In rem, quod maioris momenti videbatur esse, diu proferri placuit, spatiumque seorsum singulis ad deliberandum dari, atque interim instauratis precationibus & sacrificiis, diuinæ sapientiæ lumen opemque diligenter exposci. Ut igitur eius consultationis dies aduenit, omnium in unum congruere sententiæ, quâdoquidem Christum Dominum ac magistrum sibi pro viribus imitandum cuncti susceperant, quoniam ille sese perfectum atque integrum holocaustum Deo parenti pro salute humani generis obtulisset, prorsus oportere ut ipsi quoque pro suo modulo Christi effunderent; ac quemadmodum singulorum corporis bona per voluntariam inopiam, corpus ipsum per castimoniam Deo immolatum esset; sic animus quoque ante cælestes aras per obedientiam spiritualis victima caderet, præsertim cum hoc sacrificio nullum diuinæ maiestati gratius aut suauius esse constaret. Ergo sine controuersia deligendum videri, cui omnes in terris tanquæ Christo

erent; cuius in verba iuraret; denique cuius sibi nutum ac voluntatem instar diuini cuiusdam oraculi ducerent. Hisce ita cō-
 titutis, deinceps, quæsitum de huius ipsius potestate, vtrum cerio-
 rum spatio definitam, an verò perpetuam esse oporteret. Per-
 petuam esse placuit omnibus, idque cum alias ob causas, quas
 hinc memorare hoc loco necesse nō est, tum verò vt negotia gra-
 uiora, quæ ad cōficiendum non modò plenæ libertatis, verum
 etiam longi ferè temporis indigent, leniter & ex animi sui sen-
 tentia posset ad exitum sine vlla trepidatione perducere. Additū
 est hæc, vt Societatis candidati, cum aliis experimentis, tum verò
 præcipuè spiritualibus exercitationibus, peregrinatione, & infi-
 nis publicis alicuius valetudinarij ministerijs probarentur. Item-
 que, vt qui Societatis instituta profiterentur, ii ad tria solempnia
 vota, quæ nobis cum aliis dicatis Deo familiis ferè communia
 sunt, quartum nominatim adjungeret; quascunque ad fidelium vel
 infidelium terras Christianæ rei causa Pontifici maximo ipsos
 mittere placuisset, eò sine vlla tergiversatione, atque a deo sine
 ulla nō modò mercede, sed ne viatici quidē petitione proficiscen-
 tia simul, concepta verborum formula sese obstringerent, pue-
 rili ætati per catechesim erudiendæ; quod eo remedio nullū fer-
 re efficacius foret ad inextinguendam fidē tuendam, ac prauæ reli-
 gionis prohibenda contagia. Hæc igitur & alia id genus nōnulla
 per eos dies ab Ignatio patribusque decreta sunt: eidemq; Igna-
 tio negotium datum, vt ea in summam redacta, Pontifici maxi-
 mo primū Apostolica auctoritate sancienda atque approbanda
 proponeret; deinde vt eadem ipse postea, per otium fusius expli-
 caret ordinaretque, & quàm accommodatissimas ad Societatis
 locutionem & spiritum leges canonicæque prescriberet.

PATRES IN VARIA LOCA PONTIFL

CIS IVSSV DISCEDUNT.

CAPVT X.

SVa hæc ferme decreta, Pontifex maximus aliquot opera-
 rios ab Ignatio in varias agri Ecclesiasticæ vineas postulauit.
 Id nostræ Societati fuit Apostolicæ peregrinationis exor-
 tum. Ennio Verulano, S. R. E. Cardinali per eos dies cū amplissima
 potestate legario Parmensis obuenerat. Huic, Pontificis iussu, lega-
 tionis comites & rerū spiritualiū administri duo, Petrus Faber
 & Jacobus Laines, ab Ignatio dati. Senas verò in Etruriâ Pascha-
 sus,

flus ad instaurantam sacri cuiusdam cenobii disciplinam ab eod
 Pontifice missus est. In Anartam seu Inartimem insulam. pro
 cationis gratia non levis momenti, Nicolaus Bohadilla: Brum
 in Cebodranos ditionis Veneræ, Claudius Iulius granibosini
 de causis abiri. Ac per id ipsum tempus etiam in extremas ter
 primam Societati paruit aditus. Brasiliam oram, & primum
 quidquid inter inaccessum olim Bonæ spei promontorium vo
 sisque Sinus interiacet maritimi tractus, Indæ & Gangi
 pto, Lusitan, armis classibus, ante annos aliquot ingens
 & libere, atque fortiter ac feliciter aperuerant; neque locum
 fuit homine tertium Lusitaniæ Regem, insigni virtute ac p
 virtuti, vlla in re agebat cura, quam ut barbaras illos nation
 & misera ditionum servitute ad vniuersi Dei noticiam cum
 que traduceret: atque ob id ipsum, quos in ea mitteret loca
 ciones Euangelii, & moribus & eruditione præstantes, totam
 pa impendit conquirebat. Eius rei conscius Iacobus Gouea,
 qui Parisiis in ipso virgatum periculo singularem Ignati
 virtutemque ingeni cum admiratione cognorat, proculdub
 statuit, illud & socios ad Indicam expeditionem fore quam
 committat illis, quoniam quidem ab Hierosolymæ acc
 bellis impediti, quædam modum audierat, in Italia substitis
 Neque tamen quidquam eius consilii ratus impetendum
 & gratæ quam ipsius Ignatii voluntati explorasset, pro amico
 ad illum scribit, quam libente Lusitaniæ Rege, quam spatio
 bonorum industria pietatique campus in India pateat. ubi
 dem, quando illum & socios ab Hierosolymitana curatio
 ceat bellum; sanctissimis ipsorum studiis provinciam in p
 aptam videri. Si conditio placeat, vtro semet apud Regem tot
 negotij fore interpretem pollicetur. Ad ea cum gratiarum actio
 rescripserat Ignatius, neque se neque locos esse iam sui iuris, qu
 pe qui summo Christi Veneratione semetipsi perpetuo nexu Ob
 tæ mancipassent; proinde agendum esse cum Romano Pont
 ce; quidquid ille iussisset, id vero sine mora faciuros. Quo ac
 pro responso Gouea, cum facile speraret a Pontifice impetr
 pbe, rem totam Regi suo per litteras aperit, ipsumque c
 epistola Ignatii ad eum mittit cum summis illius & socioru
 dis, etiam atque etiam suadens, ut eiusmodi viroru opera
 aliquid præstetur, huiusmodi præclaram occasionem elabi parum
 & apud, cum similem fortasse nullam se in posterum hab
 28. Hæc in casum adhibita horratio; quippe Rex & sua spont
 iam incitatus, & Gouea talis viri monitis & auctoritate perma

3. confectum Petro Mascarenia suo apud Pontificem maxime
 ratori, mandat mox in Lusitaniam redituro, det operam ut qua-
 rimos ex Ignatii disciplina secum deducat, Euangelii causa
 iterandos in Indiam, eaque de re cum Ignatio quam primum a-
 ct: si res cum illo minus procedat, omni conatu cum ipso Pon-
 tifice transigat, utique, ne sine tali comitatu reuertatur ad se. Hoc
 unum seucto mandato legatus accepto, sine ulla ratione repugnanti-
 onuenit, ac pauca praefatus (ut sit) concilianda beneuolentia,
 mandatum sui Regis exponit, Patreque minimum res in iustitiam
 em Indicam postulat. Ad quem ille submissa oratione, tam ho-
 norifico Regis de se iudicio gratias cum egressus, eade sermone qua-
 d Gouernam respondit: quo sibi ab se petatur, totum id est summi Pon-
 tificis voluntate imperioque pendere, qui tamen si quid ego scilicet
 iam quæris, (inquit Ignatius) unum aut alterum fortasse tibi co-
 nescit, plures vero nequaquam. At ille cum nihilominus in eo-
 lem postulato, persisteret. Deinde & hominum tentans, nullum
 speram collocari fructuosius posse, tum Ignatius, quasi fortis
 et sapiens familiari ac placido vultu. Deus, inquit, melior
 clarissime orator, quippe si eam exiguo numero, sex videri num-
 tarat in provinciam demas, quantum, quæso, reliquo terrarum
 arbi supererit? Neque tamen idcirco ille ab incæpto desistit, quod
 nam Ignatium flecti posse diffidat, ad ipsum adit Pontifex, nar-
 rat quid sibi ab Rege mandatum sit, suppliciter etiam utque etiam
 obsecrans, ne in eam honesta causa, tamque pia, frustratur. Re-
 gemque suum concepta, peropportuni subditi spe paratur. Hic
 Pontifex, quamquam latus ab urbe Roma potissimum, et par e-
 rat, peti sacri Euangelii nuntios, & insuper, tanto Regi tamque
 de Romana Ecclesia bene merito gratificari vehementer exor-
 ptans; tamen, ut in tali negotio, ne videlicet seruis Dei ad omne
 paratis obsequium aburi pro potestate videretur, (qua erat leni-
 tate ac sapientia vit) audito legato, rem ipsam proponit, de re-
 mero ad adiutrium reiecit Ignatii. Is proinde (sanctam) & ge-
 ferente Mascarenia, neque tamen aspernante quod datum est
 post multas in eam rem, fusas ad superos preces, quemadmodum
 antea significauerat, duos dumtaxat glorioso muneri destinans,
 Simonem Boterigium Lusitanum, & Nicolaum Bobadillam, qui
 cum idcirco Romam euocatus, grauius ischia de laboraret, ne-
 que legatus Regius maturo iam reditu expectaret, multus postea
 agro Bobadillæ, ubique vicem ceptam dolenti, Franchellus & a-
 nerius repente sufficitur. Erat omnino laboriosa proinde, &
 serique longinquum, & cum fere nulla in spe reatus, cum vero in

aperitum pane quotidie vitæ discrimen. Sed quæ alios ab eo
modi consilio retardassent, ea ipsa incitamenta fuere Patris,
cum se quisque tali sorte præ cæteris beatum existimaret. Ac si
non quidem parata in Lusitaniam nauis celeriter antecessit, &
deinde Regis Lusitanæ iussu procerumque rogatu, quamvis in-
tus, in eadem provincia substitit. Xauerus autem, vti delatum
eum est, confestim exsiluit gaudio, datoque sibi tempore viæ
satis esset ad laceram attritamque tunicam refarciendam, & li-
brandos fratres; cum legato postera die profectus est, im-
mensas agens Domino gratias, quod se denique voti compertus es-
sisset. Perpetuas quippe clades petentium ex ignorantia Dei,
in vltimis regionibus animarum, iam antè miserari, & misere-
rissimum inque magnitudinē crebris consueverat usurpare
monibus. Quin etiam per quietem non semel erat sibi vltus
Ethiopem in humeros sustulisse vique adeo ponderosum, vti
oneris magnitudine excitaretur e somno mirè defatigatus, et
bruique omnibus dolens; continuoque rem omnē Iacobo Lau-
patefaciebat eiusdem cubiculi socio. Hec igitur fuere nostris ho-
minibus Pontificæ missionis initia: Patresque in varia deinceps
loca profecti, maiorem in modū aucta Societate, institutisque
supplementi causa, tota ferme Europa collegiis dominabatur, et
eas Deo ducte atque adiutore gessere, quæ proprio & quidem
iusto volumine ipse per se ad enarrandum indigeat.

IGNATIUS PLEBI FAME PERICLI.

TANTI SVCCVRIT.

CAPVT XI.

NEQUE vero Ignatio & cæteris, qui remanserant Romæ,
negotium defuit. Erat annus à Virginis partu MDXX
VIII insignis annonæ caritate, ac per hyemem præcipit
fanta frugum inopia, vt passim iacentes in publico pauperes, si-
gore fameque confecti, miserandum in modum expiraret. Quo
spectaculo commotus Ignatius, tantæ calamitati sibi omni opesub-
ueniendū putauit. Iamque e Garzonii villa cum suis in Urbis fre-
quentiora loca migrauerat, laxiore sibi ab amicis domo conde-
cta ad circum Flaminium, in ea regione quæ sancti Angelii ad fa-
rum Piscarium hodie dicitur. In eius igitur domus amplæ ce-
natione igno stragulisque dispositis, & in pauperum alimēta ele-
mosynis vndiq; corrogatis in omnes partes dimisit, qui in id ho-
spitium,

pirium, ut quæque periclitatē extrema inopia inuenissent, vel
 ater manna, prout res ferret, vel gestatoria sella deneherent. Cū
 renuē curaretur, adhibitis etiam, ubi opus esset, adiutoribus ha-
 ulisque, breui numerus decumbētium: ad quadringentos ascen-
 dit. Hic verd, eodem Ignatio præfide ad duce, Patrum suarūq;
 esse caritas ac virtus exeruit. Diluculo quoridie linteati omnes
 d' imperia accipienda præfide aderant. Inde ad sua, quæque officia
 hincurrere sine vlla perturbatione vel tumultu; alii recens illatos
 pauperes clementer exuere, & calida eluris corporum sordibus
 in lectulo collocare; alii asideret agitantibus, eosdēque ami-
 issimis consolari verbis. hi cibos aut domi excoquere diligenter
 ut aliunde missos instructo, illi stercula inferre, & longa in-
 lia propemodum cunctis pretiosos liquores instillare. ha sub
 ia sternere, illi scopis parimente pargere; denique curarū om-
 nes munere suo ita fungi, ut pauperē redirent, in mēditūp
 is agnoscere se Regem regum & Dominum dominantium. neq;
 ierō corpora solum agentium, sed animi quoque cōstitū opes
 præbatur. Plurimi quippe rudes, Christianæ doctrinæ præceptis
 irobē instrui, multi a turpi quaestū fraudibūque deterri, ali
 pynd caput est, sacris omnes confessione spiritū, ac puer celestis
 quoq; intervallo refecti sunt. Deinde, ut aliqui cōsuetudine pueri
 sedentibus inuicem aliis, cum regumēq; ad frigus accedunt
 k certo pecuniæ subsidio mittebantur. Bares per Vapam quigat
 a; magnā populi beneuolentiā cōciliant Ignatio, atq; pædcati
 Christianæ humilitatis caritatisq; officia rursū dā pueris pæd
 mīscua turba, noctu verd, etiam viri principes vocitabant de tōd
 a fuit exempli vis, ut quidam, cūm presentes non supptis scissū
 ynummi, de ppsitis illic in vltis pauperum vestimentis, domum
 pmpudi reuerterent. Alii etiam sancta emulatione in eisdē, et
 usdē conditionis homines, quorum non de erat passim capiat
 ospitio susceptos benignē curarunt. Multi præterea præterea, in
 gloriosi operis perfectionem, Ignatio pecuniæ summam vltimā
 letulere non leuem. Qua in re Margaritæ Austriacæ Caroli V. fili
 æ, Octauio Farnesio nuptæ, Placētiorū & Parmēsū hodie dā
 i, pietas ac beneficentia vel in primis enituit. Atq; eius pecuniæ
 ū Ignatius intelligeret, se vel maxima eorū qui contulerant volū-
 atq; partē aliquam in suas & suorum necessitates erogare possit
 amen tanta fuit religione vir, ut ne obolum quidē vltimū exte-
 iorum pauperum commoda insumpserit, relatis in codicem ac-
 uatē nominibus, ut omnium prorsus ratio constaret. Atq; hunc
 maxime in modum labor ad exactam vsque hyemem secunda
 ciuitatis

eluxeritis adfirmatione perductus. ac veredemum incun-
frumenta partim ab his qui supprofferant, sponte prolata; par-
a magistratibus aliunde conuecta sunt. Ea re non mediocriter
annona laxauit; grauique perfuncta periculo plebs, Deo adju-
se, ad solitos quasus & opificia rediit.

CONFIRMATIO A PONTIFICE MAXI- MO SOCIETAS.

CAPIT. XII.

INseres, cum ad Ignatium studio religionis aliqui subinde
adhaerere, nequaquam inuenerit ille, quod ad Societatem
consuendam attrinobat, negotii paulo ante suscepti, qui-
quid in publicis occupationibus oneri datum est, in eam ipsam
diligentissime contulit: ac primam totius instituti formam
(sancta postea explicanda): ad certa capita distinde redegit
breuiter: deinde ad eius opportunitatem, quod Pontifex mi-
nus per totam anni seriem turbata negotiisq; Tribus esse receperat,
eius formulam auctoritate Apostolica sancientiam eidem Pro-
fessu optulit per Gasparum Contarenum Cardinalem
de quo supra dictum est, ob egregiam virtutem sapientiamque
Papa ipse primis acceptum, nostrique ordinis amantissimum, qui
illis ubi perlegit, confessum spiritus, inquit, Dei est hic, ac mun-
propterea in eam sententiam adiunxit, quare consideret rectum
huiusce manipuli arduum, tali tempore diuinitus excitatum, &
si quis Ecclesiae rebus non laet sum praesidio tum ornamenco so-
sum. Verum tamen, ut in tanta re ne minus consulte quidpiam
statuisse videretur, totum negotium delegauit tribus viris etiam
Collegio Cardinalium, apud quos minimum loci fore potuit
guatiz. In hoc fuit Bacchilemus Guidicionus Lucensis, videtur
si humanique iuris apprime peritus, idemque huiusmodi religio-
nem adeo non amicus; unde in ad certum numerum redigendis
liberum etiam conscripsisse dicitur. Is praedicta iam causa, col-
legas nequaquam propensos in Ignatium facile in suam senten-
tiam adduxit, certamque propemodum confectamque rem con-
silio & auctoritate sua praenedit. Quod ubi sensit Ignatius,
parum praesidii ratus in hominibus esse, ad opera diuinam de
more transiit, ac praeter ieiunia, supplicationes, ceteraque ad
aumen propriandum adhiberi solita, caelestes insuper hostias
tantum nomine per se, & per amicos immolante ad tria milia
qua

per prosecutione, intra finem anni vertentis, cum de fororū tum
 præcipue Guidicioni ita immutata voluntas est, ut eam de mul-
 titudine religionum prohibenda idem quod antea omnino sentit
 ret, huic tamen refragari se virā negaret posse, diuino videlicet
 monitū & occulta spiritus operatione vehementer instinctus, ita
 qui diū valde anxios habderat Patres, eorumq; de spem variis fru-
 strationibus propensam cetera raterat, idem rē cum ceteris col-
 legiis repente placatus ac faciens, rem vitro suscepit, commendas
 illique Pontifici, Tibure domo commoranti, qui libentissimo
 animo & Societatem ipsam & Societati inditum nomen rite sa-
 neque approbavit V. Non. Octobris, anno MDXLI. idque testifi-
 cū voluit esse publicis litteris eodem die locoque datis, cum eo
 cāmen, ut in vniuersam societate plures sexaginta numerarentur
 Et videlicet fuit nouellæ Societatis quædam quasi probatio. Si-
 cutidem triennio post, cum variis locis atq; prouinciis Deo a spi-
 rante constaret egregius opere fructus, ab eodem Pontifice li-
 tæ omnino sublatus est, liberūque Ignatio & successoribus re-
 fectum, cui libet petenti Societatem dare, quod item apparet de
 Pontificis dato pridie Idus Martii, anno M. D. XLII.

PRÆPOSITVS GENERALIS ORDE

PRÆPOSITVS GENERALIS ORDE

PRÆPOSITVS GENERALIS ORDE

IGressus post multas difficultates approbata denique Socie-
 tate, gratiæ primū (ut æquum erat) a Sædē caperis, quorum
 benignitate res bene feliciterq; verisset, deinde, quoniam
 in dies à Pontifice emissio Patribus imminere, de suo corpore Pon-
 tificis Generalem (sic enim qui cunctis præfesset appellaretur pla-
 cuerat) primo quoque tempore deligere visum est. Societatis au-
 tem status per id tempus erat eiusmodi, Franciscus Xauierius & Si-
 mon Robergius in Lusitaniam erant profecti. Petrus Fabrum
 Cæsaris legatus Ortrius ad Vormatiensē cōuentū Pontificis per-
 missu in Germaniā adduxerat. Iacobus Laines Patma, Claudius
 fatus Bruxie, Senis Paschasius agebant. In Brutios Nicolaus Ba-
 badilla discesserat. Cum Ignatio Romæ duo demerant, & Paeribus
 versabantur, Salmeron & Codurius: tyrones verō qui nomen
 dederant Societati, partim apud Ignatium erant, partim studio-
 rum causa ab eodem Parisios missi, necessaria ad bellum spiritua-
 le arma enire parabant. quidam etiam ad res domesticas compo-

istis ad instruatandam sacri cuiusdam cetero nobis disciplinam abest
 Pontifice missus est: in Anathem seu Inatimem insulam. post
 electionis gratia non seuis momeuti, Nicolaus Bohadilla: Brum
 in Chetburan nosditionis Venetæ, Claudius Iaius granibosita
 de causis abiri: Ac per id ipsum tempus etiam in extremas terra
 primam Societari paruit aditus. Brasiliam oram, & primum
 quidquid inter inactesum olim Bonæ spei promontorium ve
 nitique vinctis interiacet manitimi trabsus, Inde & Gangiapo
 rato, Lusitan, armatis classibus, ante annos aliquot ingenu
 su & libbre, æque fortiter ac fellester apertuerant; neque locum
 huc homine terram Lusitania Regem, insigni virtute ac pietate
 virtuti, vlla in his agebat cura, quam ut barbaras illos annos
 & misera danthorum servitute ad vnius veri Dei notitiam culm
 que traduceret: atque ob id ipsum, quos in ea mitteret loca per
 cones Evangelii, & moribus & eruditione præstantes, totam
 pa impendit conquirebat. Eius rei conscius Iacobus Gouea,
 qui Parisiis in ipso virgatum periculo singularem Ignatium
 virtutemque ingenu cum admiratione cognorat, proculdubio
 statuit, illud & socios ad Indicam expeditionem fore quam
 committenda illis, quoniam quidem ab Hierosolymæ ac
 bellis impediti, quemadmodum audierat, in Italia substitui.
 Neque tamen quidquam eius consilii ratus impertiendum
 est, atæquam ipse Ignatii voluntatem explorasset, pro amico
 ad ipsum scribit, quam libente Lusitania Rege; quam spatium
 Bonorum industria pietatique campus in India pateat. ubi
 dem, quando illum & socios ab Hierosolymæana curatione
 deat bellum; sanctissimis ipsorum studiis provinciam in p
 aptam videri. Si conditio placeat, vito semet apud Regem
 negotij fore interpretem pollicetur. Ad ea cum gratiarum actio
 rescripte Ignatius, neque se neque socios esse tam sui iuris, qu
 pe qui summo Christi fœderio semetipsi perpetuo nexu Obce
 ritæ mancipassent; proinde agendum esse cum Romano Pontif
 ce; quidquid ille iussisset; id verò sine mora faciuros. Quos
 pro responso Gouea, cum facile speraret a Pontifice impetr
 posse, semel totam Regi sibi per litteras aperit, ipsumque ex
 epistola Ignatii ad eum mittit cum summis illius & sociorum
 dibus, etiam arguere etiam suadens, ut eiusmodi virorum opera
 insigni præstetur, huius tam præclaræ occasionem elabi pariat
 & expulsi, cui similem fortasse militiam se in posterum habin
 pus, et ad incassum attributa hortatio; quippe Rex & sua sponte
 in indicatus; & Gouea talis mi monitis & auctoritate perso
 ra,

is, confectum Petro Mascarenia, suo apud Pontificem maxime
 oratori, mandat, mox in Lusitaniam redituro, de obsequiis, quibus
 plurimos ex Ignatii disciplina secum deducat, Euangelium, et
 puerulos in Indiam, eaque de re cum Ignatio quam primum
 agat: si res cum illo minus procedat, omni conatu cum ipso Pon-
 tifice transigat, utique, ne sine tali comitatu reuertatur ad se. Hoc
 iam seuero mandato legatus accepto, sine ulla dilatione Ignatium
 conuenit, ac pauca praefatus (ut hic) concilianda beneuolentia,
 mandatum sui Regis exponit, Patreque minimum sed in infami-
 tem Indiam postulat. Ad quem ille submissa oratione, tanti ho-
 norifico Regis de se iudicio gratias cum egressus, eade reme-
 ad Gouernam respondit: quod si ab se petatur, totum id summum Po-
 nificis voluntate, imperioque pendere, qui tamen si quid exo-
 iam, quæris, (inquit Ignatius) vnum alit akeri fortasse tibi co-
 esset, plures vero nequaquam. At ille cum nihilominus in eo-
 lem postulato, persisteret, Dei fidem & hominum testans, nusquam
 speram collocari fructuosius posse, tum Ignatius, quasi futurum
 ar, sagiens, familiari ac placido vultu, Deus, inquit, meliora
 clarissime orator, quippe si eam exiguo numero, sex vni duntaxat
 tarat in provinciam demas, quantum, quæso, reliquæ terrarum
 arbi supererit? Neque tamen idcirco ille ab incæpto desistit, quod
 nam Ignatium flecti posse distulit, ad ipsum adit Pontifex, nar-
 rat quid sibi ab Rege mandatum sit, suppliciter etiam atque etiam
 obsecrans, ne in tam honesta causa, tamque pia, frustra se Re-
 gemque suum concepta, peropportuni subditi spe pariat. Hic
 Pontifex, quamquam lætus ab urbe Roma potissimum, ut par e-
 rat, peti sacri Euangelii nuntios, & insuper, tanto Regi tamque
 de Romana Ecclesia bene merito gratificari vehementer exo-
 prans; tamen, ut in tali negotio, ne videlicet seruis Dei ad omne
 paratis obsequium abuti pro potestate videretur, (qua erat leni-
 tate ac sapientia vir) audito legato, rem ipsam proponit, Idcirco
 mero ad arbitrium reiecit Ignatii. Is proinde tandem Regem
 ferente Mascarenia, neque tamen aspernante quod datum est
 post multas in eam rem, suas ad superos preces, quem modum
 antea significauerat, duos duntaxat glorioso muneri destinatos,
 Simonem Roterigium Lusitanum, & Nicolaum Bobadillam, qui
 cum idcirco Romanus euocatus, grauius ischia de laboraret, ne-
 que legatus Regis maturo iam reditu expectasset, mortuus posset,
 agro Bobadilla, ubique vicem exoptam dolenti, Franciscus ex-
 uerius repente sufficitur. Erat omnino laboriosa proposita, &
 æque, longinquum, & cum ferè nulla in spe reditus, cum verò ita

aperitum pane quotidie vitæ discrimen. Sed quæ alios ab eo
modi consilio retardassent, ea ipsa incitamenta fuisse Patribus,
cum se quisque tali sorte præ cæteris beatum existimaret. Ac si
non quidem parata in Lusitaniam huius celeriter antecessit, &
deinde Regis Lusitanie iussu procerumque rogatu, quamvis in-
tus, in eadem provincia substituit. Xaverius autem, uti de larum
eum est, confestim exsiluit gaudio, datoque sibi tempore viæ quod
satis esset ad laceraam attritamque tunicam refarciendam, & si-
lurandos fratres; cum legato postera die profectus est, immer-
gales agens Domino gratias, quod se denique voti compertus esse
cisset. Perperuas quippe clades percutsum ex ignoratione Dei
in ultimis regionibus, animarum, iam antè miserari, & misere-
rissimum inde magnitudine crebris consueverat usurpare
monibus. Quin etiam per quietem non semel erat sibi vitæ
thiopem in humeros sustulisse vique aded ponderosum, viti-
pnetis magnitudine excitaretur e somno mirè defatigatus, et
brisque omnibus dolens: continuoque rem omnem Iacobo Lau-
patesaciebat eiusdem cubiculi socio. Hec igitur fuisse nostris ho-
minibus Pontificia missionis initia: Patresque in varia deinceps
loca profecti, maiorem in modum aucta Societate, institutisque
supplementi causa, tota ferme Europa collegiis domibusve, in
eas Deo ducti atque adiutore gessere, quæ proprio & quidem
iusto volumine ipse per se ad enarrandum indigeant.

IGNATIUS PLEBI FAME PERICLI-

TANTI SVCCVRIT.

CAPVT XI.

NEXE vero Ignatio & cæteris, qui remanserant Romæ,
negotium defuit. Erat annus à Virginis partu MDXXX
VIII insignis annonæ caritate, ac per hyemem præcipit
fanta frugum inopia, ut passim iacentes in publico pauperes, si-
gore fameque confecti, miserandum in modum expiraret. Quo
spectaculo commotus Ignatius, tantæ calamitati sibi omni ope sub-
ueniendū putauit, tamque e Garzonii villa cum suis in Urbis fre-
quentiora loca migrauerat, laxiore sibi ab amicis domo conde-
cta ad circum Flaminium, in ea regione quæ sancti Angeli ad fo-
rum Piscarium hodie dicitur. In eius igitur domus amplæ ce-
natione feno stragulisque dispositis, & in pauperum alimenta ele-
mosynis vndique corrogatis in omnes partes dimisit, qui in id ho-
spitium,

pârium, vaquęque periclitatęm extrema inopia inuenissent, vel
 aſer manns, prout res ferret, vel geſtatoria ſella deueherent. Cũ
 re nũ curaretur, adhibitis etiam, vbi opuſſet, adiutoribus ba-
 uiliſque, breui numerus decumbętium: ad quadringentos aſcen-
 ſit. Hic verò, eodem Ignatio præſide ad ducę. Paxum ſtatimque
 eſe caritas ac virtus exeruit. Diluculo quoridie linteati omnes
 id imperia accipienda præſtò aderant. Inde ad ſua, quiſque officia
 hiſcurrere ſine vlla perurbatione vel tumultu; alii recens illatos
 pauperes clementer exuere, & calida elutis corporum ſordibus
 in lectulo collocare; alii aſpiceręs gaudentibus, eoſdemque ami-
 ciſſimis conſolari verbis. hi cibos aut domi excoquere diligenter
 cur. aliunde miſſos inſtruere, illi ſecula inferre, & longa in-
 dia propemodum enectis pretioſos liquores inſillare. hi ſub
 ſia ſternere, illi ſcopis paumente pugnare; denique curarum om-
 nes munere ſuo ita fungi, vt paucare reſtarent, in tantis op-
 lis agnoſcere ſe Regem regum & Dominum dominantium. neque
 verò corpora ſolum agentium, ſed animi quoque eadęm operę
 curabatur. Plurimi quippe rudes, Chriſtiane doctrinę præceptis
 probe inſtituti, multi à turpi quaſque fraudibꝫque deterſi; adeo
 quęd caput eſt, ſacę omnes conſeſſione expiati, ac paucis celeſti
 longo intervallo reſecti ſunt. Deinde, vt aliqui conuulſi, pauci
 cedentibus inſicę malis, cum regnum eadę ad frigis arcedunt
 & certo pecunię ſubſidio mittebantur. Haec per Vſpam quęſ-
 ta; magnā populi beneuolęciā eodẽ Ignatio, atque ad eadẽ
 Chriſtianię humilitatis caritatiſque officiũ viſendā. ita tẽdę pro-
 miſcua turba, noctu verò etiam viri principes conſidebant. de tẽ-
 ta fuit exempli viſ, vt quidam, cũ præſentes non ſuppreſſiſſi
 hi nummi, depoſitis, illico in vſus pauperum veſtimētis, domum
 ſeminudi reuerterent. Alii etiam ſancta emulationis incitant; eadẽ
 auſdem conditionis homines, quorum non deerat paſſim copioſus
 hoſpitio ſuſceptos benignę curarunt. Multi præterea præterea, in
 glorioſi operis perfectionem, Ignatio pecunię ſummam viſam
 detulere non leuem. Qua in re Margareta Auſtriacę Caroli V. ſin-
 ci, pietas ac beneficentia vel in primis enituit. Atque eius pecunię
 cũ Ignatius intelligeret, ſe vel maxima eorũ qui conſulere volũ-
 tate, partē aliquam in ſuas & ſuorum neceſſitates erogare poſſe
 tamen tanta fuit religione vir, vt me obolum quidẽ nuſup. exter-
 norum pauperum commoda inſumpſerit; relatis in codicem ac-
 curatę nominibus, vt omnium proſus ratio conſtaret. Atque hunc
 maximę in modum labor ad exactam vſque hyemem ſecunda

138
elivictis adfirmatione perductus. ac vere de iurem inuenit,
frumenta partim ab his qui supprofferant, sponte prolata; partim
a magistratibus aliunde conuecta sunt. Ea re non mediocriter
annona laxavit; grauique perfuncta periculo plebs, Deo adju-
se, ad felices quasus & opificia rediit.

CONFIRMATIO A PONTIFICE MAXI

IN SOCIETAS.

2. SOCIETAS.

CAPITULUM XII.

123 SOCIETAS.

IN seruis, cum ad Ignarium studio religionis aliqui subinde
ad iungere, nequaquam inuenit ille, quod ad Societatem
conferendam accineret; negotii paulo ante suscepti; quod
quid in publicis occupationibus esse daturus est, in eam ipsam
diligentissime consulit. ac primum totius instituti formula
(cuius postea explicanda): ad certa capita distinde redegit
breuiter. deinde ad eas opportunitatem, quod Pontifex ma-
gnus per rationum series & turba negotiorum; Tibullus esse receperat,
eius formulam auctoritate apostolica sancientiam eidem Pō-
fifici suppliciter obtulit per Gasparum Contarenum Cardinalem.
de quo supra dictum est; oblegatam virtutem sapientiamque
Patriarcha primis acceptum; nostrique ordinis amicitiam omnia
illius ubi perlegit; confessum spiritus, inquit? Dei est hic, ac mea
propterea in eam sententiam adiunxit; quare consideret recte
huiusce manipuli artem, tali tempore diuinitus excitatum, &
sicutis Ecclesie rebus non leui impendio tam ora mentis
summo Verumtamen; ut in tanta uene minus consulte quidpiam
statuisse videretur, totum negotium delegauit tribus viris eodem
Collegio Cardinalium; apud quos minimum loci fore putat
gratiam in his fuit Bacisolemus Guidicionius Lucensis, vir di-
ni humanique iuris apprime peritus; idemque honorum religio-
num adeo non amicus; unde in ad certum numerum redigenda
liberum uerum conscripsisse dicitur. Is preiudicia iam causa, col-
legas nequaquam propensos in Ignarium facile in suam senten-
tiam adduxit; certamque propemodum confectamque rem con-
silio & auctoritate sua puer discusso. Quod ubi sensit Ignarius,
parum presidii ratus in hominibus esse; ad opera diuinam de
more confugit, ac preter ieiunia, supplicationes, ceteraque ad
aumen propriandum adhiberi solita, caelestes insuper hostias
tantam nomine per se & per amicos immolauit ad tria milia
qua

quā procreatione, intra sexmāni vertentis, edant de vobis: tum
 præcipue Gvidicioni ita immutata voluntas est, vt eon de mul-
 titudine religionum cohibenda idem quod antea omnino sen-
 ret, huc tamen refragari se ultra negare posse; alio videlicet
 monita & occulta spiritus operatione vehementer instinctus, ita
 qui diu valde anxios habuerat Patres, eorumque sponte variis fru-
 strationibus propemodum extirperat, idem vna cum cæteris col-
 legis repente placatus ac factus, rem vitro susceperat; Commendans
 utque Pontifici, Tibure deo commoranti, qui libentissimo a-
 bilis & Societatem ipsam & Societati inditum nomen sic san-
 ctæque approbavit V. Non. Octobris, anno MDXEL. idque testa-
 tum voluit esse publicis litteris eodem die itaque datis, cum eq-
 uamens, vt in vniuersam societate plures sexaginta numerarentur
 Et videlicet fuit nouella Societatis quædam quasi probatio. A-
 d hunc triennio post, cum iuris locis atque poëmatibus Deo aspi-
 tante constaret egregius opere fructus, ab eodem Pontifice laudis
 ille domino fabulatus est; liberumque Ignatio & successoribus co-
 fectum, cui liber petenti Societatem dare, quod item apparet de
 plomate dato pridie Idus Martii, anno MDCXIII.

PRÆPOSITVS GENERALIS ORBIS
GENATIVS quilibet Orbi
CAPVT XII Nova institutio Societatis

Igitur post multas difficultates approbata, denique Socie-
 tate, gratia primam (vt requirunt erat) hæc caperis; quorum
 benignitate res bene feliciterque vertisset, deinde proponam
 in dies à Pontifice emissio Patribus imminere, de hoc corpore Pro-
 positum Generalem (sic enim qui cunctis præfesset appellare pla-
 cuerat) primo quoque tempore deligere visum est Societatis au-
 tem status per id tempus erat eiusmodi, Franciscus Xaverius & Sa-
 mon Robergius in Lusitaniam erant profecti: Petrus Fabrum
 Caesaris legatus Ortrius ad Vormariensē cōuentū Pontificis per-
 missu in Germaniā adduxerat. Iacobus Laines Parma; Claudius
 Talus Britæ, Denis Paschasius agebant. In Bruriis Nicolaus Ba-
 badilla discefferat. Cum Ignatio Romæ duo demoraretur & Patribus
 versabantur, Salmeron & Codurius: tyrones verò qui nomen
 dederant Societati, partim apud Ignatium erant, partim studio-
 rum causa ab eodem Parisios missi, necessaria ad bellum spiritua-
 le arma enisere parabant, quidam etiam ad res domesticas compo-

mendar in Hispaniam profecti, & concionibus iam tum & collo-
 quiis, ingenti hominum approbatione, Societatis nomen longè
 lateque vulgauerant. Hoc Societatis statim, cum Præpositi eligē-
 di tempus adesset, Patres, qui quidem in Italia erant, per litteras
 submissi, quod rei Christianæ commodo facere possent, citant
 Præpositumque ad Urbem accedentes, sub ænitium Quadragesimæ
 anni MDXLII. conveniunt omnes, vno de improbo Bobadilla, quem
 in oppido Bisignino tum maxime res, gerentem abduci rursus ab
 opere Pontifex moluit. Is & cesoriqui longior abestant, sui quisque
 in scheda suffragium rite ob signatum, partim in discessu
 scripserat. Hæc, partim deinde miscere inclusam epistola, &
 primò tribus populi actio indicta, veritatem inter ipsos de Præ-
 positi electione colloquium est. Quibus connectis in vnam scho-
 dulis, ridoque insuper sententia præstatæ sepius denique de
 legitime electionis iuribusque suffragiis, Præpositus, de clamo-
 re Ignatius, nec in præter ipsum Ignatium discrepante; namque
 consulto, in eodem nominatum ex omnibus deligendo, ceteris
 quodammodo notasse videretur, in scheda scripserat, se ad eum
 accedere, iniquè plurima suffragia convenirent, vno se duma-
 zar excepto. Igitur explorata iam numinis voluntate, ad Ignati-
 venerandum Accedunt Patres, præter præcedi. nimirum longè
 quam imperadi cupidior, sequro vultu iubet eos abstinere, neque
 se munus viribus impar suis vlla ratione subiturum: multas
 serib disputat, cur alium potius quemlibet sibi sufficere debeat
 Sed videlicet quibus rebus putabat voluntates Patrum aliò pos-
 transferri, in ipse, et maxime, studia, et rursus in concedebant, quæ
 nimis ad conciliandos homines, et quæ valet, atque animi modum
 miniatque submissio, quo factum est, ut nihil eorum quæ ad
 minus detestandum Ignatius affererat, aliquandiu non modò
 abjunctum admitterent, sed ne ad aures quidem. Sed post multas
 denique altercationem egre Ignatius, tenuit, ut amplius in
 idem diem, obsecratione protracta, rursus in suffragium irent
 quod die eum idem prorsus omnium consensus existeret, neque
 „ locus tergiversationi videretur esse, tum Ignatius: Quandoque
 „ dem, vos in me potissimum eligendo perstatis, inquit, ego autem
 „ mea consensu infirmitatis, vestro iudicio salua religione, assen-
 „ ri neque; reliquum est, ut huiusce controversiæ arbitrum delig-
 „ mus eum, qui mihi à confessionibus est; quòque, ut scitis, vtor
 „ , nunc voluntatis interpretare. (is erat ante cõditam Societatem frater
 quidam Theodosius, ex ordine Minorum, cœnobii quod ad
 sancti Petri in Monte aureo, qui fuit olim Ianiculus, appellatur.)

Quod,

Quod, ne frustra diutius tenderent Patres, et facilius et honeste,
 te, quod minus dubitabant, quin ipsorum suffragio prerogari-
 am illi quodque sua sententia comprobaturus esset: neque eod-
 est sit opinio. Cum enim rem totam ad eum derolisset Ignatius,
 infirmitatem suam corporis animique commemorans, dein et-
 iam utque etiam obtestans, ut se tanto onere levatum vellent, ille
 cognita re tantum abfuit ut precibus Ignatii cederet, ut etiam
 oburgauerit hominem, quod, tam explorata divina voluntate,
 spiritui sancto diutius resistisset. & simul, ne dissimulationi esset
 locus, ultro ad ille Patres, ac de suo responso certiores fecit. Quo-
 bus rebus denique victus Ignatius, omni spe in vno Deo rei bene-
 gerenda reposita; dedit manus, quemque constituit x. Kal. Maii,
 pro die ad auxilium diuinum implorandum precipua septem Vr-
 bis templa simul omnes obirent. & in diui Pauli potissimum (quo-
 niam eius maximè Apostoli vestigia sequerentur) solemnem profes-
 sione sua religionis vota susciperent. Ut igitur ex dies adiuu-
 to templo ad sacellum beate Virginis, ubi iam Eucharistia custodi-
 hebatur, quod sacellum ad vimos gradus est: atque maritæ; de-
 ipsam celestis panis communionem, ipse primum qui sacrifica-
 bat Ignatius, tum ceteri singuli que voca clara voce descripto
 x. Apostolici diplomatis formula in quatuordecim deinde sumpto
 x. Ignatii manibus corpore Domini postgratum actione ob-
 actissima eius ardore locum regio se cum aduigile, ciseque tam ma-
 nitam, sed qua Petri & Pauli Apostolorum ossa nondit fuit, cu-
 stodiuntur; Beateque per gaudium, & suauissimè implerantes
 a recte, gratulatur domo superis, quod baptis additiorum, suam-
 p. Societatem atque vinculo colligant: deinde reliqua templa
 lati latius ac pietate circumcunt. Quibus rebus ingenti omni-
 bus sensu & conspiratione peractis, magistratum Ignatius in iurac-
 tionem omnium, ad constituendam domesticam disciplinam ad-
 ecit animum, quæ digna tali instituto, digna Christiana Philo-
 sophiæ professoribus haberetur, itaque ad ceteros prouocandos,
 etque ad faciendæ in tyronum animis veræ humilitatis funda-
 menta, in sordidis culinae ministeriis aliquandiu versatus est ipse,
 antea cum alacritate ac diligentia, quasi tunc primum, ad suam ipsius
 eruditionem, vitæ spiritualis curriculum esset ingressus, neque
 amen interea grauioribus negotiis decrat, temporibus ita distri-
 utis, ut quantum liceret, utrique muneri satisfaceret. Accedebat
 hæc summa paupertatis amor, summa in victu cultuque frugalitas:
 præterea in singulorum officiis exigendis exactisque
 uniendis admirabili mixta lenitate seueritas: in subleuandis vero
 omnium

omniū & animi & corporis necessitatibus, cura & vigilantiā
 quam paterna: cumque ad ea caritatis officia, prout res peti-
 bat, opportunas insuper adhortationes & publicē & priam
 adhibere, haud sane difficile fuit, in animos, recentissimo in
 Societatis spiritu sponte in eos officio ac religione, eos non
 tamque viuendirationem inducere, ut (si celestibus terra cū-
 parare fas est) intra illa tecta parietesque, angelorum in hominū
 corporibus quidam convictus videretur esse, nullae rum quo-
 monia, nullae detractiones, nulli susurri, quibus incommode
 spationes interuenirent, & disjungerentur animi; sed acerrima in
 cuiusque deprimendi submittendique certamen; in superiores
 iussis exdipiendis exsequendisque avaritas ingens, mirus in-
 municandū interpretandūque candor atque simplicitas, oculi
 ac sensuum in concitudo dia; studium peccationis ac solida re-
 tectis padens, quoque non his rebus necessarii & prouenit, admirabi-
 lis in magna nationum, & tam in ipgeniorum, varietate cōcordia
 itaque coniectū, ut sit, omni signi localis in ordinem morum, ut
 non ad nostros tantū, verū ad externos etiam, salutaris con-
 siliū manū atque uoluntas exiit. Adolescens quidā, egregijs uiribus
 & septentrionali plaga Rotam aduenorat, non mo-
 Luthericā tabe in seque ipse, uenit etiam mirē cupidus cui
 dogmā latēque uigilantē. Is cum ex occasione sese in hominū con-
 sultationem, uerbūque rehenatis elorisōrum uisitat: mox res suā
 in inuidiam uocatet primū, deinde abducis à sacerdotum
 uerentia metibus pectus dogmata festim insillare quotidie pe-
 geret; pectus illa re, iussu magistratum comprehēditur, qui
 & ipse par se, & sacre Theologiae magistris adhibitis, illum ab
 opinionum infamia renocare frustra conati essent; ne quid inco-
 sum uel inuenirent, etatem & ingenium miserati, prius quā is
 lege ageretur, acersito Ignatio rem totā exponunt, quoniam
 ipsorum neque adhortationes neque minae proficiant, habet
 aliquandū apud se; videat etiam atque etiā ut errantem oculū
 ad Ecclesiae causas aliqua ratione traducat. Ille clemēter acceptū
 harōnem domum adducit. neque verō sapientes iudices frustra
 spes est. Siquidem adolescens ab Ignatio locisque amicis
 habitus; eorū dictis, factis, & institutis accuratē obseruandis pa-
 latim affici atque immutari Dei beneficio est coepit, & quā
 antea respuerat medicinam, libentiū in dies accipere; ac demū per-
 seuerantibus Patrum officiis, & diligentissima curatione, eo per-
 cessit res, ut euulsis lethaliū dogmatū sibris, priorem pectus
 gemebundus agnosceret; nec antea saluari incepto desistit, quā
 uoluit.

plurimaria abjuratone detestatus errores, ingenti honorū cum admiratione, cum gaudio cum Ecclesia sancta in gratiam rediit. s deinde, quærentibus viris grauibz cur qui antea tot machinis oppugnatus pernicacissime restitisset, Ignatii deique & Patrum conspectio & consuetudine vinciri se passus esset, sine cunctatione respondit, se illorum non tam disputationibus argumentisque (licet in eo quoque genere valerent plurimū) quā spectatæ sanctitati virtutisque celsissis: quod ita apud se propè necessariò statuisset: à tam incorruptis moribus, tanta pace atque concordia, tam bonis operibus rectam in Deum fidem abesse, nullo modo posse. Quæ res documentū erit hominibus nostris, licet ad conuertendas ad Christū animas ingenii ac doctrinæ præsidia requirantur, tamen conspectu vitæ morūque innocentia plus multo quā litteris aut concertationibus profici. Alius quidam filius familias, desertis liberalibus studiis, ac repudiata omni disciplina, prorsus indomitus & effrenis, cum neque à parentibus jam neque à magistris regi vilo modo posset: Ignatio traditur, cuius lenitate, iteque cæterorum Patrum præceptis atque institutis accuratissimè excultus, posita paulatim ferocia petulantiaque, cupctis admirabilibus ita pudicos modestosque induit mores, ut vis minimum in illo vitium reprehenderes. Multi præterea omnium ætatum atq; ordinum, quos præceptis in omnem licentiam natura cupiditasque corruerat, Ignatii consuetudine exemplisque incitati, collegere sole, atque ad bonam frugem Deo adiuuante rediere.

GENERALIS IGNATIVS DENVOCATE.

CHRISTAE MVNERE FVNGITVR.

CAPVT XIV.

PER eos dies nomen Societati dederat è Pontificia familia Petrus Codatius Laudensis, vir honoratū, & opulento sacerdotio præditus. Is, diuino prorsus instinctu, diuitiis & commodis omnibus propter Christum abdicatis, Martine munus in Societate sibi vltro depoposcit, & egregiè præstitit; in alimenta Patrum (erat autem Vrbe tota notissimus, & apud Principes gratiosus) elemosynis vndique conuogandis. quæ res Ignatium & socios magna molestia liberauit; quippe quos in spiritualē promotorum laborem hominum studia intentos; tem potariæ cura pæsam diem valde impediarent. Eiusdem Petri opera templumque propriam Societas nacta est sanctæ. **MARIAS** à Strata,

non satis amplum illud quidem aut commodum, sed tamen celeberrimæ vrbis regione, & ad Societatis functiones in primis idonea: cuius loco, dum hæc scriberemus, Alexander Farnesius Cardinalis, Pauli III. Pontificis maximi nepos, ædem nomini IESV magnificentissimam regio sumptu exstruxerat. Ei templo deinde adjuncta domus est, quam hoc tempore patres incolunt, Philippi Archinti beneficio, Salassiorum Episcopi, qui tum Pontificis vices in diocesi Urbana gerebat, vniuersæ Societate vniuersa in primis optimè meriti. In eo igitur templo Ignatius, professionis lege, sex & quadraginta diebus Christus catechesi operam dedit è loco superiore, magna & assidue non modò plebis, verùm etiam præstantium virorum frequentia: proflus, vt quidam ex optimatibus palàm gloriarentur, beatosque se ferrent, quodd nullam omnino ex Ignatii concionibus omisissent. Agendi autem rationem sequebatur cuncti modi: Fidei præcepta, & mysteria cognitu necessaria, primis ad vulgi captum explanabat, iterabatque, vbi opus esset, eadem læpius: deinde opportunis digressionibus certos interim locos tractabat fusius, non tam ad ingenii, vel doctrinæ ostentationem, quàm ad pietatem excitandam, populumque permo- uendum accommodatos. Idque tam veris grauibulque sententis, tam ardenti vultu oculisque, vt diuini amoris ignem videntique spirare videretur, minimè facatæ eloquentiæ vir, nec singulas voces numerosque sollicitæ, sed ingenti animo, pro impetus rulerat, sua sensa prosequentis. Itaque perorationem eius non ineptus populi plausus aut stulta facundiæ cõmendatio sequebatur, sed alia suspiria gemitusque, & antea vitæ detestatio salutaris: vt vel defixis humi oculis, tristes ac subimet irati discederent, vel etiam illico sese ad sacerdotum pedes abjicerent confitendi causa, tanto cum fletu atque ingultibus, vt linguam soluere aut vocem in verba formare vix possent.

SOCIETAS AUGEATUR, DISTRIBVATUR.

IN PROVINCIA.

CAPVTV. XV.

INTER hæc Societas maiorem in modum crescere, suble-
risque Pontificis decreto cancellis, quos initio idem Põnifex
(vt dictum est) illi probandæ præfixerat, multi certatim ad
mili-

ilicium spiritualem Ignatio dare nomina. Cumque noui ordi-
 s fama bonūq; odor instituti operis manaret quoddielati-
 us, itres variis orbis terrar locis vehementer expetebantur. Itaque
 Romana domo, tamquam à metropoli, diffusissimas in re-
 giones, ciuitatum Regumque inuitatu, missæ coloniar; domusque
 collegia ingenti approbatione constituta: primum omnium
 Lusitania, atque adeo in ipsamet India, sumptu æq munificen-
 tia Regum Lusitaniar; cum aliorum pietate, in Hispania, Gallia
 Germania, Italia. sed cum alæ plæræque nationes auidè Socie-
 tatem amplectensunt, tum verò Sicilia & inuitauit perhonorificè,
 & permittit Põsificis maximi acceptam, in primis copiosè ac be-
 nignè tractauit; adnecento præsertim Ioanne Vega Hispano, (qui
 egnum illud pro Cæsare administrabat) præstanti non minùs re-
 gione quam prudentia viro; cuius, etiam antea, dum Romæ le-
 gatus Cæsaris ageret, plurima & maxima in Ignatium & socios
 gregiæ eiusdem beneuolentiæ documenta consisterant. Itaque
 iam sacre iam fusa Societate, non modò collegiis domibùsq; re-
 ctiores præficere, vt antea, sed etiã Provinciales præpositos, quos
 appellat, cum ampla potestate in singulas nationes describere
 coactus Ignatius est. Ac primum Lusitaniar; proposuit Simonem
 Roterigibm, deinde Hispaniar; Antoniũ Araozium Cantabrum,
 Italiar; Iacobum Lainem, Indiar; Franciscum Xanerium, Germa-
 niar; Petrum Capisum, Galliar; Paschasium Broetium, aliisque
 deinceps alios. Nam urbanam provinciam, nisi si quando gra-
 uiori valitudine premeretur, ad extremum vsq; ipse administra-
 uit. Inter ea de Societatis vniuersæ progressu, cura sollicitus, à sin-
 gulis Provincialibus per litteras pensum exigere; vniciq; man-
 dare diligentissimè quæ è re communi essent: Romæ verò, præter
 domesticæ disciplinæ curam, de qua dictum est, cæterasque fun-
 ctiones, multa & grauias quæ ad incrementum ac defensionem
 Catholicæ fidei pertinerent, partim cum summo Pontifice, Car-
 dialibus, Legatisque Principum coram, partim etiam cum ipsis
 Regibus atque Principibus per epistolas interpretes agere. Accedebat
 ad hæc, sollicitudo ingens atque indefessus labor in suble-
 uandis pauperum difficultatibus; orbium orbiumque educa-
 tiones ac pudicitia procuranda tuendæq; , & perditia mulierculis
 & turpi questu ad frugem & continentiam eraducendis.

VARIÆ IN IGNATIVUM TEMPESTA

TIS EXCITANTUR.

CAPIT. XVI.

QUOD PRÆTER illis rebus dum Christi causam agit interceptis, multorum, vixit; odia similitatesque contraxit. Innotuit quidam (cuius nomini parcitur) eo tempore pater & graciosus, cum abductam à se mulierculam, quam miseris peribat, & in male nuptam, ut appellant, cœnobio collocum ferre non posset: seniore in dies concepta rabie, quam libidinis amor incendebat, ita demum exarsit, ut penè fasere videretur primum, facta manu, fenestras cœnobii lapidibus petere, cubiles infestare, minati: deinde in Ignarium auctorem & foris in circulis catibusque omnia maledicta conferre, quia etiam ex cursu probris & contumeliis eosdē inceslere: denique ad coscuditus evertendos, improbiſſimas in ipsorum vitam calumnias spargere: quæ domos primum nobilium circumlatæ, celebratæ sermonibus (quos parum prona in deterius persuasio, partim sani illius artificium dolorque excitabant) ad Cardinales emineque ad ead ipsam Pontificum pervenerunt. Igitur vulgus, ut pluma & folio leuius, quos nuper samina cum approbatione spexerat, eosdem repente contemnere, & acerbior in dies exsecrari, & singulorum caput dira imprecatione deligere, prorsus ut iam non modò cum proximis agere, sed ne pedem quidem ianua rursù offerre possent. Principes verò, licet magna ex parte fletas criminationes putarent, tamen rati subesse profectò aliquid, quod tantæ invidiæ flammam foueret; vel immensum viscerè labefactata in Ignarium voluntate videbantur. At Ignarius, quamvis à sua suorumque consuetudine multos abduci non sibi rei Christianæ iactura gerere; tamen ratus irrigari hominibus rociā posse; primò rem dissimulare, atque adeo officiis circūprobitate cœtare: deinde ubi malum serpere quotidie latius, & ipsa patientia corroborari audaciam sensit; non tam prius ardore, quam rei publicæ detrimento perterritus, ad Summum Pontificem adit; ab eoque suppliciter impetrauit; ut criminum, quæ sibi suisque denuo objicerentur, acre iudicium exerceretur ab Archinto Vicario, & Francisco Michaëlio Urbis præfecto. Hi, citis omnibus ad quos criminum vel suspicio vel conscientia permebat, ac per diligētem inquisitionem calumniatoris fraude co-

ta, Ignatium & socios non modò absoluerunt lata sententia, etiam debitis laudibus & honore verborum extulerunt, in-
 pito valde aduersario, pœnâque proposita non leui, nisi à pe-
 antia maledictisq; desisteret; nam, ne grauius in eum ani-
 maderetur, Ignatio in primis deprecatore perfectû est; ita, q
 tea semper, tum quoq; Ignatii sanctitatem illustrauit homi-
 ni iniuria: & Deo duce virtus ac veritas, dum violatur, effulsit.
 dem ferè insidiis postmodum appetitus Ignatius est à sacerdo-
 quodam, qui cùm domum catechumenorum administraret,
 re non poterat in ea regenda familia maiorem à loci præditi-
 is Ignatii rationem haberi, quàm sui. Sed miser, Ignatio silen-
 ac pro eodem orante, breui perfidiæ pœnas dedit; atrocibus e-
 m antea vitæ sceleribus iusto Dei iudicio patefactis, quæ ad
 um vsque diem astutè suppresserat, sacerdotio spoliatus & per-
 etuo carceri addictus est.

REGIMEN FEMINARVM A SOCIETA- TE DEPELLIT IGNATIVS.

CAPVT XVIII.

IN TERRA Elisabetha Rosella Barcinonensis, quæ Ignatii
 primâ litterarum studia fouerat, Societatis I x s y coalitæ &
 confirmatæ fama commota, Romam ex Hispania contulit
 sese, partim vt Ignatium longo interuallo reuideret, partim et-
 iam vt vna cum quibusdam aliis piis feminis ad normam il-
 lius atque præscriptum ageret vitam. Atque Ignatius quidè so-
 spitem aduentum mulieri de se optimè meritis gratulatus est, &
 omnia officia deuotè, quæ saluo religionis instituto præstare pos-
 set: curam verò seminarum suscipere sese negauit posse, pluri-
 mis grauissimisque occupationibus impeditum. At illa nihilo-
 minus instare, sanctissima veteris amicitia iura testari, postulari
 æquitatem obtendere: denique vbi magis magisque obfirmatum
 vidit Ignatium, ad aulicas confugit artes: atque vt erat nobili-
 nata loco, per viros principes facile tenuit, vt Pontifex maximus
 Ignatio munus id ipsum, quod recusabat, iniungeret. Sed ea res
 magnum in Societatis commodum vertit, præter spem: ac no-
 stros non solum in præsens, verum etiam in posterum à tam pe-
 riculosa prouincia liberauit. Etenim Ignatius, Pontificis iussu
 ea procuratore suscepta, paucis diebus tantam difficultatem
 ac laborem sensit, dum querimonias mulierum audire, su-
 persti-

perditiones euellere, inanibus & curiosis quæstionibus respondere identidem cogitur; ut pænè plus ei negotii paucæ ferat, quàm Societas vniuersa faceretur. Itaque licèt Elisabethe, pæ eius in se promeritis, gratificari admodum cuperet; tamen repens apud se, quantum ex huiusmodi tricis detrimenti respectu ea pateretur, simul etiam cogitans fore, ut harum exemplo deinceps religiosæ mulieres virginësve idem à Societate posterum expeterent; nequaquam ignarus quàm periculosa & inspicionibus plena sit ea consuetudo, priuati officii ratione potius habere communi vtilitati, ac totum hoc genus administrandum à Societate prohibere omni ratione constituit. Igitur adhuc (quod in omnibus grauioribus causis faciebat) præparationem diligenti, imploratoque per iteratas preces & hostias cælesti subsidio, ad Pontificem accessit, verbisque supplicibus demonstrans, ex onere sibi nuper imposito, quàm exiguo cum fructu quantum laboris ac molestiæ pertulisset; ea ipsa re monitum, quàm alienum sit à Societatis instituto eiusmodi præfectura, petere se & optare ut non ab illis modò, sed ab omnibus in perpetuum feminarum collegiis gubernandis immunem Societatem esse iubeat; nõ & futuros aliorum ordinum idoneos homines, qui id munus habiter & cum fide obeant: sibi quidem & suis prouinciam videri nimè accommodatam. neque verò æquum esse, qui sese ad adiutum gentium auxilium, sine vlla regionum aut locorum exceptione, CHRISTI Vicario mancipauerint, eorum operam industriam, non sine graui communis rei damno, paucis regradis mulierculis implicari. Quibus rationibus ita permotus Pontifex, ut supplicanti omnia largè ac prolixè concesserit. Inque Societati ab eiusmodi munere vacatio in perpetuum data, eiusque vacationis auctoritas testata est trinis deinde litteris apostolicis, quæ tempore procedente magno vsui fuere nobis hominibus ad eius generis pericula & molestias abigendas.

HONORIBVS IN SOCIETATEM NOSTRAM IGNATIVS ADITVM OBSTRVIT.

CAPVT XVIII.

AT QVIA iis difficultatibus perfuncta Societas, prosperi Dei beneficio cursum tenere videbatur, cum noua rursus in eam coorta tempestas est, eo quidem grauior & periculorior, quo in speciem lenior blandiorque. In his, qui per Germaniam

in hac terra locis Domini vineam excolebant, Claudius Iaius;
 primus Patribus vnus, virtutem & sanctitatem suam cum genti
 iuerit videri Romanorum Regi Fernando ita probauerat, vt eo
 ex nullum prorsus ad curandas animas atque ad pastorale mu-
 nis aplorem existimaret. Is pro sua sapientia cum praeclare in-
 lligeret, regni causam cum causa religionis ita esse coniunctam,
 quantum de catholica religione detraheretur, tantum de ob-
 quo multitudinis & de imperii maiestate decederet; contra se-
 entem eo maxime tempore Lutherianam pestem, velut vnicū
 medium, quam optimos animarum pastores & Episcopos om-
 diligentia conquirebat. Igitur vita functo per eos dies Terge-
 stinorum Episcopo, quae ciuitas est Istrię, (cuius provincię, quā
 xilues, propter vicinitatem Germanię, imminabat) circumspe-
 is diligenter omnibus & personis & rebus, denique ecclesiam
 la Claudio Iaiō perspecta sibi virtutis & doctrinæ viro tradere
 & demandare constituit. Sanē, vt vulgō experantur huiusmodi
 cerdotia; minime timendum videbatur esse, ne delatum vltro
 tæferri honore Claudius repudiaret: siquidem Tergestina ca-
 hedra eū in primis eius regionis ampla & honorifica est, tū verō
 quod potissimum hodie quærī solet) vectigalibus haud sanē cō-
 mēendis instructa. Verum tamen Rex, ne quid inscio Claudio
 um Pontifici maximo ea de re transigeret; primū omnium lit-
 eras ad ipsū Claudium dat, Tridenti per id tēpus rei Christia-
 & causa commorantem, ac nihil cogitantem minū; quarum
 tæ sententia, Tergestinū gregē orbū spirituale custode, cir-
 umquaque frēmētibus lupis, in maximo versari discrimine; di-
 nam esse vigiliam caritate Iaii, studioq; hominum seruandorū
 tēret se, vt si a Pontifice maximo id ei muneris onerisve impona-
 ur, ne recuset subire; & populo vtilē & sibi gratā operā vehemē-
 er fore. Percussus inopinata re Iaius, primō cohorruit: non quo
 tēstāndū quid sibi oblatū putaret, sed quod Episcopus, qua cu-
 a gerit animarū, diuinam penē virtutē & omnibus numeris ab-
 solutā postulet sapiētia: qua gradus honoris est, (& quidē ad cōri-
 endam in officio multitudinē ferme cū splendore opibusq; cō-
 āctus) a spiritu humilitatis ac paupertatis, quem profiteretur So-
 ietas Iesu, vehemēter abhørreat. deinde, vt sese ex pauore colle-
 git, fusus in preces lacrymasq; etiā atque etiā obtestatus est Deū,
 t ab se tātū discriminē auerteret; neu se primū quasi ianitore spe-
 iosos titulos honorisve in Societate ad id tēpus intactam inue-
 ni fineret; tū rescripsit ad Regē, multis rationibus ei suadens, vt
 am honorifico iudicio decoraret alium digniorem; longē impa-

rem suam imbecillitatem esse oneri: ac demum ita conclusi-
 ssolam, vt. omissis ambagibus, quod petebatur, praeclisè negat.
 Quae res iam satis incensum studium Regis multo vehementius
 inflammavit, quod ita statueret, tantam in summa virtute &
 eruditione, modestiam nequaquam privatae vitae quassatione
 delitescere, sed in edicissimo fastigio, vt laceret omnibus, collo-
 cari oportere. Ergo cum ex litteris Claudij diffideret, vili aut pe-
 cibus aut promissis flecti eius animū posse; per Pontificē ipsam
 in consilio vltra Claudio, rem conficere statuit. Ad eum igitur
 quam accuratissime scripsit, quanto in periculo Tergestina ci-
 tas versaretur episcopo destituta: se quidem pro sua parte dili-
 genter circumspexisse, quem nominaret aptum ei muneri, nec illam
 inuenisse aptiorem Claudio laico, Societatis I. E. S. V. presbyterum
 cuius innocentiam doctrinaeque exquisitam plurimis rebus
 se expertus; sed frustra per litteras tentasse eius animum, in
 dio Christianae humilitatis ita defixum, & ab honorum inibi-
 bus admittendis usque adeo alienū, vt nisi pro potestate cogit,
 nulla sit spes laborantis illius ecclesiae tā opportuno praesidio sub-
 leuandae; proinde suppliciter se etiā atque etiā orare & obsecra-
 re vt Claudij pro imperio iubeat, delata sibi gubernacula munus
 sine tergiversatione recipere, quoniam vt quisque de se ipse
 nimē alta sentiat, ac proinde studiosē lateat, ita ecclesiastica
 functionibus & ipso episcopatu dignissimus sit. Haec igitur, &
 alia id genus multa, ad Pontificē, & simul Didaco Lassō manda-
 ratore suo, vt id ipsam & cum Pontifice, & cum quibus opus foret,
 quam diligentissime curret, prorsusque cōficiat. Eius rei fama
 per aulicos quosdā ad Ignatium pervenisset, primò haud ita sunt
 commotus est: nam & Claudij constantiae & Pontificis aequitatem
 ac sapientiae confidebat, & eiusmodi petitiones iam antè Socie-
 tatem, Deo adiutore, nō semel illuserat. Verumtamen vt quid esset
 rei clarius cerneret; cōtinuò Bernardinum Masseium (qui rone-
 rat Pontifici ab epistolis, ac postea in Cardinalium numerū co-
 optatus est) retro cōuenit, ac tota de re familiariter pro amicitia
 sciscitatur. Ille haud sanè gravatē ipsam epistolam Regis ostē-
 dit, ad Pontificē summis cum Claudij laudibus & vehementi cō-
 tentione perscriptam; qua lecta confestim Ignatius eadem de
 causa ad Regis oratorem Didacum Lassum adit; qui litterari-
 tem ad se propriè datas demonstrat, & quidem magna ex parte
 ipsius Regis chirographo, etiam atque etiam postulantis ma-
 dantiisque, der operam, vt Episcopus ab se in Claudium colla-
 ti primo quoque tempore auctor fiat Pontifex maximus, eiusque
 auctori-

Contrariis diploma rite cōfectum ad se transfertat. His cogni-
 tione Ignatius, ubi tam iniquo loco rem vidit esse, pertimuit; sed i-
 , ut iniquaquam animo caderet: ac licet se talibus aduersariis
 rogū imparem sciret esse, tamen fiducia numinis omni ope sibi
 intra mendum existimans; atque in præsenti Didaco suade-
 conatur, ut ab actione rationi Societatis tam aliena desistat il-
 o, & simul ab ea mente Regem aliquo pacto deducat; quibus
 urbis eum nihil proficeret, quin potius ab homine rideretur;
 utrum regressus quam intentissimas preces & sacrificia de mo-
 suis indixit: deinde nactus opportunitatē, faciliēque aditum,
 ubi sui demonstravit, quanto res ea damno esset futura & Societ-
 ati nostræ privatim, & Ecclesiæ vniuersæ communiter; nō quō
 ignitatis gradus ac tituli ipsi per se mali atque improbandi sunt,
 vix ad Ecclesiā regēdam & ordinum discrimina retinēda in-
 uctū diuinitus: sed quod & perfectos viros requirant, quales pau-
 i admodum omnibus sæculis exstiterint, & insuper ab huius mi-
 smæ Societatis instituto valde alieni esse videātur. Etenim qui-
 us artibus quōve spiritu excitata & constata sit, eodē profectū
 idēdum & cōseruandā esse: non amplitudinis & splendoris ni-
 hūm, sed humilitatis & parcimonix. Quod si aditus in Socie-
 tatē honoribus pateat; multū utique de vera caritate imminutū
 ti, quæ nihil omnino habet in vita propositum, nisi vnius gloriæ
 Desinam (ut sunt hominum ingenia) & cōplures fortasse ad hanc
 religionē accessuros opum cupiditate magis, quam diuini obse-
 quii studio: & qui nuper adscripti sint, magnitudine laboris &
 disciplinæ asperitate defatigatos, ut primum præsenti præmi-
 cōmodum affulserit, mutato repente cursu, nouæ spēs velificatu-
 ros: atque ut maximē in officio cuncti persistant; tamen nisi præ-
 senti iacturæ eatur obuiam, sine dubio Societati exitialem (quod
 Deus auerteret) exitū imminere. Id adeo vel inde faciliē perspicui
 posse; quod paucis illis annis, quattuor viris ex ea familia præci-
 puis totidem Episcopatus delati sint, quos nisi fortiter ab sese
 Patrum virtus & constantia reieccisset, videlicet alio deinceps at-
 que alio dilabente, breui miseram Societate ipsis luminibus ca-
 situtam fuisse. Atque hæc, quod privatim ad cōseruationem ip-
 sius religionis attineat. Iam, si cōmunē spectemus vtilitatē, ne-
 mini dubium esse, quārum ex ea re detrimenti res publica perce-
 ptura sit; nihil enim omnibus ætatibus æquē deplorandū fuisse,
 atque in rara messis copā tantā operarum inopiam: atque ex ea
 ipsa paucitate, qui vnicuique agro addicti sunt, longe
 minus vniq; perficere; quā quā pōtōlico stru soluti ac liberi om-

nes ecclesias pertingentur, ad eamque potissimum reipublice
 Christianae partē subleuandam accurrant, quam maiore laetitia
 re cognouerint. Præterea, ad faciendam populis fidem, & animos
 permouendos, nihil esse efficacius uiræ ac morum exemplo; utque
 adhuc Societate (absit verbo inuidia). Ecclesiarum non mediocriter
 profuisse, propterea quod minimè ab eis dictis facta dissensionem
 nunc autem, si ad id fastigium extollantur Patres, quomodo be-
 ri posse, ut apud multitudinem, insciam arcanorum, ambitionem
 hæc leuitatis crimen effugiant? qua porro fronte, quo uultu, quæ-
 re aucti ac decorati ipsi honorem insignibus, de imitatione Chri-
 sti, de fugienda gloria, de voluntario sui contempitu ac submis-
 sione uerba facturi sint? Hisce, aliisque causis Pontificem ma-
 ximum etiam atque etiam obsecrari atque obsecrare, ut quam so-
 cietatem primus auctoritate & benignitate sua confirmauit,
 ornauerit, auxerit, eandem ab omni suspitione in eammoda uelut
 se liberam, suaque in eam beneficia tam periculoso præferunt ri-
 pore tueatur. Audiit Ignatium Pontifex perbenigne, ut solebas
 sic tamen, ut integritatē hominis admiraretur potius, quam co-
 siliū approbaret. Itaque collaudata initio ipsius fide ac probi-
 tate, sensim flexit orationē, & contrasententiā Ignatii omnem
 multa disseruit, tum uerò ex ueteri oraculo: Cor, inquit, regna
 manu Dñi: quasi diceret, in Claudio eligendo tantam Fernan-
 di Regis contentionem planè diuinitus exstitisse; ac proinde clamo-
 rem esse numinis uoluntatem, quam ut obisti ultra oportere.
 Quæ cum Ignatius grauitè ac dolèter accipere uideretur, Põu-
 fex, qua erat lenitate, ne Dei famulum triste ac morientem ab se
 dimitteret, ad extremū iubet illū super ea re amplius consulat,
 precesque ad Dñm funderet; se quoque idē esse facturum, interea
 Didacus orator negotium urgebat acerrimè; itaque inestabat dies,
 quo die in Senatu de Tergestina ecclesia referendū erat; quæ re-
 gnatus cognita, confestim Cardinalium parē omnium domos,
 quarum erant multæ longis intervalis inter se disiunctæ, ingra-
 ti diurno & nocturno labore circumiit, singulis eadem illa terē
 proponens, quæ paulo antè Pontifici maximo. Sed uidelicet co-
 rū mentes iam antè occupauerat orator. Itaque mirè obfir-
 matos offendit in Claudii electione approbanda; partim quod
 tanti Regis uoluntati fauerent; partim etiam quod uigiles & ca-
 stodes Claudii maximè similes, tam formidoloso tempore, in Ec-
 clesiarum propugnaculis atque speculis ipsimet collocandos pot-
 rent. Hac quoque spe delectus Ignatius, unum reliquum uide-
 bat esse remedium, si Fernandum ipsum Regem a suscepto

consilio per litteras auocaret, quem pro ipsius pietate virtutēq;
 ra in se subſque animatum nouerat, vt minimē dubicaret, quin
 cognita re, salutem Societatis, Tergeſtinorum rationibus ante-
 putus eſſet. Sed ne illa quidam ratio habebat exitum: quippe
 inſequenti luce de Tergeſtina cathedra Senatus erat futurus,
 gnatus igitur exclusus anguſtiis temporis, numquā intermiſ-
 ſis ad Deum precibus, quali ad extremum in rebus humanis per-
 ſurgis ſeſe contulit ad Margaritam Auſtriacam Cæſaris filiam, de
 qua ſuprà dictum eſt, feminam per id maximē tempus grātia &
 opibus florentiſſimam. Hanc pro ſpiritali neceſſitudine, (erat e-
 nim illi à conſeſſionibus) edoctam quanto in periculo Societas
 eſſet, inſimis precibus obſecrat, vt Societatis cauſam in ſe reci-
 piat, & imminenti relationem auctoritate ſua interpoſita tam-
 diu differat, quoad Regē ipſe per epiſtolam alloquatur, & ab eo
 reſponſum accipiat. Fecit illa quod rogabatur, & illico datis ad
 Pontificem codicillis, oporitam dilationem impetravit. ea demum
 res aliquid laxamenti dedit. Ignatio: etenim ſpatium naſtus, ad
 Regē ſcripſit litteras, deprecationis & querimoniarum plenas; il-
 lum etiam atq; etiam per Chriſtum obſecrās, ne Societate nuper
 ad gloriā Dei tanto labore conſtatam ſine cauſa perditum irer,
 nō ita de ipsius maiestate regniſq; & ſe & ſocios eſſe meritos, vt ab
 eo nulla eorum exiſtimationis, ſame, ſalutis denique ratio habē-
 da eſſet. non deſore idoneos viros, qui rem Tergeſtinam capeſ-
 ſant, ſineret, modō ſui ordinis homines, qua cepiſſent paupertatis
 & humilitatis via, ad Chriſti gloriā & ſalutem animorum ſine
 offeſſione pergere. id ſi (vt ſperabat) permitteret, ſeſe & ſocios im-
 mortali beneficio Regi obſtriſtos fore, precēſq; pro ipsius maje-
 ſtate ſalutēq; nūquā intermiſſuros. Hiſce aliisq; id genus incēſis
 officiis religione rationibus precibusque minimē reſtitit Rex: &
 quāquam inuitus, ramen ſuis rationibus amicorū vtilitati poſt-
 habitis, quod vix fieri videbatur poſſe, per epiſtolam juſſit orato-
 rem ſuum ab inſtituta vel potiūs pænē cōſecta actione deſiſtere.
 Quę res vulgata, & Pontificem maximum facile in Ignatii ſentē-
 tiam adduxit, & Ignatium ipſum ac ſocios affecit ingenti lætitia.
 Itaque & in poſterum ſupplicationēs decreta, & in præſentia ſo-
 lemnis hymnus in gratiarū actionē publicē perſolutus eſt. Ac pa-
 ri deinde conſtantia ſeſe Ignatius idem oppoſuit, cū noſtris ho-
 minibus pingua ſacerdotia, quibuſdam verò Cardinalatus etiā
 deferretur, ac nominatim Franciſco Borgiæ Hiſpano dynaſta,
 qui ampliffimis in eo regno perfunctus honoribus, diuino inſtin-
 ctu poſt vxoris obitum rebus mortalibus valere juſſis, & ſponte
 depo-

dépósito Gandiensi Ducatu, magna hominum admiratione sociari se addixerat. Quamquam in Æthiopica legatione, et postmodum Lusitanæ Regis rogatu à summo Pontifice notis injecta est, cum ad eam functionem & ecclesiasticæ dignitatis insignia & honorum tituli necessariò quæterentur, imperantio potestate Vicario Dei relinqui non potuit. præsertim cum per rerum æstimatores argutè conicerent, novam hæc manum non ad opes & cōpias, verum ad labores & aperta vitæ pericula referari.

CONFIRMATUR A IVLIO III. SOCIETAS.

CAPVT XIX.

POST hæc, Paulus III. Pontifex maximus, senio cunctis confectus, è vita migravit, comitiâque nouo creando Pontifici in magna studiorum ac voluntatū varietate in alienis mensibus extracta sunt. Quo ipso tempore cum Vrbs, vt in diuturno interregno, annonæ difficultate vehementissimè laboraret, nostrisque numero in dies auctis, extrema fames adesse videretur; Ignatius cum aliorum tum præcipuè sacri Collegii Cardinalium eximiam in se suosque benignitatem expertus est. quæpe in summis occupationibus Patres augustos pia nostrorum hominum recordatio subiit: cōmuniq; consilio ad eorum noxiam subleuandam non levis pecuniæ summa ex ipso Concilio transmissa est: enixè in primis fauente atque adiuuante Rodolpho Pio Carpenfi, quem Ignatius iam antè sibi sociisque patronum ac protectorem, vt appellant, è summi Pontificis auctoritate delegerat. Ac rebus diu multâmq; agitatis, Pontifex denique declaratur Iulius eo nomine tertius, qui quòd in Synodo Tridentina Legatus Fabrum, Lainem, & Salmeronæ Theologos Apostolicos familiariter nouerat, multâque tum ex iis tum ex alijs de Societatis instituto didicerat; Ignatio supplicanti multa in Societatis incrementum ac rem admodum liberaliter tribuit; nec enim solum prioris Pontificis de ordine nostro iudicia & acta firma ratâque voluit esse; verum etiam eundem ordinem nouis insuper ipse testimoniis atque decretis ornauit. Cuius rei publica diplomata existant verbis amplissimis.

MAGISTRATV SESE ABDICARE
CONATVR IGNATIVS.

CAPVT XX.

HISCE rebus ita peractis, cum satis in praesentia communi rei consultum esse videretur, Ignatius qua erat humilitate, vigiliam suam alteri tradere, sequae Generalatum inno abdicare constituit. Igitur Patribus, quorumque communi rei commodum posuit, Romam euocatis, cum in consiliu conuenissent, ne, ut olim, sibi forte coram dicenti reclamaretur, per pistolam disertis verbis exposuit, se, qui vitia nosset sua, & initio quicum, atque aded coactum, Societatis gubernacula recepisse, & nunc grauiore etiam, valerudine aetateque, multo minus idoneum esse tanto muneri; proinde, pro Christi Domini sanguinem, iurare atque obtestari sese, ut sine vilo sui respectu, communi vilitati prospiciant, & quamprimum sibi sufficiant vitam & animo & corpore firmiorem, id quod liberius facias, inquit Ego in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, vnus Dei ac creatoris mei, depono Generalatum simpliciter & absolute, meque abdicabo hoc munere, priusque: & omnibus animae meae viribus obsecro, tum profectos omnes, tum si quos professi adhibere ad hanc deliberationem volent, ut huius meo iam iusto desisterio facerent, praestitue oblationem libenter admittant. Haec epistola recitata, magnus animorum motus est factus, cum partim viri modestiam ac submissione satis admirari non possent, partim etiam pro se quisque, metueret, ne quis alius fortassis Ignatii voluntati assentiretur. Verum ut ad suffragia ventum est, idem plane consensus omnium hoc retinendo exstitit, qui olim fuerat in eligendo: & enim per totum praecise negatum. Denique per internuntium iussu Ignatii alia omnia cogitare: etenim se quidlibet potius, quam alium gubernatore ipso viuere passuros. Atque haec communiter dimisso deinde cetero, priuatim singuli cum eodem excolare, quod ab incœpris desistere, quod vixdum constitutam Societatem, omniq; custodia egētem, quasi durus pater teneram adhuc filiam deferere cōparetur. Pergeret porro, & publicā re ordinaret, legesque perscriberet: Deum, cuius manus alligata non sit, in posterum quoque, sicut antea, pius ipsius conatibus adfuturum. Itaque Ignatius, quāquā inuitus, & religiosae quietis vitamque priuatae auidissimus, tamen ne minus dicto audiens videretur esse, Patrum auctoritati ac precibus denique, cessit, seque ad institutum opus legum scribendarum quā

diligentissimè retulit. Ac primum, vnius Dei gloria saluamque animorum sibi proposita, Societatem vniuersam, quo facilius administratio tota cõstaret, certas diuisit in classes: prouiditq, quantum ingenio & cogitatione assequi valeret, cum vt cæteris vitiis, tum verò vt ambitioni & avaritiæ, quæ duæ perniciosissimæ sunt mortalium pestes, omnino obstrueretur aditus: veræque humilitati & paupertati quàm maximus & maximè diuturnus habitus ab omnibus haberetur. Ad hæc, ratione præpositi Generalis cõcedi, necnon priuatam ac publicam disciplinã, quæque alia cõtibus hominum regendis vsui solent esse, præscripsit. Nec modò maiora, sed minora quoque ministeria curationisve, certis legibus & præceptis, quàm accuratissimè perfecturus est. Has deinde leges, quamquam longo tempore summaque cura elaboratas & conditas, non tamen continuo pertulit, sed per idoneos homines tota Societate promulgandas curauit, vt vsu ipso & magistratuum experientia probaretur, satis ne ad Societatis profectum atque ad Apostolicam instituti formulam conuenirent. neque antea eas suasque voluit esse, quàm in proximo conuentu Patrum tota re agitata & planè perspecta, legitimè sancirentur. iisdemq, Patribus deinceps addèdi, moderandi, immutandi, ac demedi, prout expedire videretur in Domino, plenus ac liberam potestatem reliquit.

SOCIETATI IN HISPANIA VALDE LABORANTI SVCCVRIT.

CAPVT XXI.

PER idem tempus Societas, videlicet ne lætiore Tunc successu incrementum cereret, vel ad otium ignauiamque delaberetur, vniuersa in Europæ regionibus diuino permissu vehementer excitebatur, idque partim ab inuidis & obrectatoribus, partim etiam ab iis, qui temporibus ita periculosis tam insolitam concionum frequentiam, tam assiduam Sacramentorum administrationem, & reliqua instituti nostri munera, genusque doctrinæ suspectum haberent. Quo in numero in aliis prouinciis alii, sed in Hispania vel acerrimus nostrorum insectator exstitit Ioannes Siliceus Archiepiscopus Toletanus. Is cum à cæteris Societatis nostræ ministeriis valde abhorreret, tum Exercitiorum spiritualium, quibus nostri eo tempore vel maximè in erudiendis hominibus utebantur, nomen ipsum pati non poterat. Compluti verò, in sua diocesi, piorum ciuium liberalitate Collegium Societatis Ihu sibi vix repente excitauit.

e cōsuetudine, quod Academia illa penè tota cōflueret, ita ægre fere-
 bat, ut de noctis à sua ditione pellendis toto animo dies noctesq;
 cogitaret: Sed cum in ipsos palam impetū facere vereretur, par-
 tim spoliata vitæ innocentia; partim etiā virorum principum
 gratia, & summi (quod caput est) Pontificis auctoritate subnixos;
 facundia suā solamina in populares suos, familiares nostros,
 perire contorquet. Ac primū, quod è suo clero complures no-
 bi a disciplina ac meditationibus imbutos esse cognouerat, edi-
 to minaci; iuris in Ecclesia Tolerana dicundi potestate priuat
 sacerdotes eos, qui è nostra formula spiritualibus exercitatiōni-
 bus operā dedissent; deinde, præfenti anathematis pœna proposi-
 ta, vti in Academia Complutensi omnino quemquam à nostris
 hominibus Ecclesiæ sacramenta suscipere. Quæ res, repote in-
 igni infamia, varios illico rumores hominum Hispania penè to-
 ta concipuit: cum alii nostrorum acta, mores, instituta descende-
 rent; alii contrā, non sine gravi aliqua certa que ratione tantum
 assensum ista de Societate statuisse disputarent. Nostris, quam-
 uis Doctrinæ & conscientie testimonio freti, ro tamen tam
 æstui, tamque inopinata perculsi, angebantur animo; neque
 tam ignominia sua, quam Ecclesiæ damno permonebātur, quod
 ex tanta hominum alienatione tantisque calumniis imminere.
 necessariò videbatur: Itaque cum obsecrationibus, & sacrificiis,
 & volūtaria corporum castigatione celeste numen de more pro-
 pitiassent; per communes amicos Archiepiscopum docent; nihil
 ab se vel contra Ecclesiæ rem vel contra ipsius Archiepiscopi di-
 gnitatem esse commissum, cur in rebus diuinis occupati, & nihil
 nisi Dei gloriam & proximorum salutem ex Apostolica auctori-
 tate quærentes, tantis iniuriis affici, præsertim in dicta causa, de-
 buerint. Si quid secus ab inimicis ad eum delatum sit, se ad pur-
 ganda crimina, atque ad omnem satisfactionem in Domino pa-
 ratos esse; tantum ab eo suppliciter petere, uti conceptam iram,
 ad causam vsque cognitā, pro suæ sapientia ac pietate sustineat.
 Cum ille nihil idcirco de acerbitate remitteret, satisque appare-
 ret, nostris omni inrodiū aliud in eius animo insedis, quam ut
 euelli aut mitigari vlla ratione posset; Ignatii voluntatem atque
 consilium per litteras quā primū exquirunt. Ille, circumspe-
 ctis rebus omnibus, Deumque per se suosque enixè precatus, ut
 ea res ad ipsius gloriam, salutemque animarum, bene ac feliciter
 eueniret; sine vlla dubitatione, si Archiepiscopus in incepto per-
 sistat, iubet nostros ad consilium Regium prouocare; litteras
 Apostolicas proferre: Societatis causam cum Christi causa con-
 iunctam

iunctam æquè moderate ac fortiter agere. ipse intererat, sacrificem adit supplex, Archiepiscopi factum exponit, summi universalis opem & auctoritatem implorat, sine ulla tamen querimonia vel exaggeratione verborum. Ac nostri quoque Hispania ex Ignatii præcepto rem ad consilium deferunt, Pontificia diplomata & iura Societatis legitima ostendunt, obtinere sibi aditum ad proximos adiuvandos exposcunt. Quæ nulla ipsorum culpa ab Archiepiscopo acta esse constaret, unde denique exitum habuit res; ut de Regii consilii decreto, & Pontificis obviigatione, Archiepiscopus edicta sua resciret, nostrisque omni molestia atque ignominia liberare cõdiceret. Quæ res lætitiâ bonis omnibus attulit eo maiorem, quo magis de nostra existimatione ac fama solliciti fuerant. Atque hæc multo post, Archiepiscopo vita functo, nostri a Toletanorum benignè iuvati & in eis ipsis ædibus publicè collocati sunt, cum idem Archiepiscopus paulo antè clericis quibusdam quibusdam, ut ab iis qui divinam providentiam ex verum humanarum rerum observant, non sine causa animadversum fuerit, omnesque Præsulis in Societatem impetus & conatus eo denique recideret, ut cum maximè nostros, opinionis errore deceptus, exvincti Hispania pulsos cuperet, tunc ipse in sua Tolitana metropoli domum illis exstrueret ornaretque. Eiusmodi fuit igitur Hispaniæ illius procellæ transitus. Ac pari felicitate in aliis quoque provinciis coorta in nos tempestates, Ignatii lenitate prudenter, sedatae sunt ac Dei beneficio ubique ferè Societas maiora dies incrementa capiebat.

DE IVLII III. OBITU, ET DE MARCELLI
II IN IGNATIVM NOSTROS QUE BEN-
neuolentia.

CAPVT XXII.

INTER hæc Iulius anno Pontificatus quinto demoritur; cui Marcellus Cervinus Politianus ingenti bonorum omnium gaudio susceptus est. quidquid enim erat spei de publicis rebus, id pænè totum eius Pontificatus annis vulgò desponderant. Ad hunc Ignatius pro veteri familiaritate cum adorandi & gratulandi causa venisset; arctè amplexatus hominem Pontifex, & suavissimè exosculatus, multa cum eo inambulans de fide Christianæ propagatione deque restituenda Ecclesiastica disciplina

Ad contrahendam ob id ipsum nonnullos ab eo petiit viros, quos
petat apud se consilii causa. Ceterum in primis dilexit Iaco-
bum Lainem & Marcium Olanum, quorum videlicet virtus
& virtutem ac sapientiam optimè nouerat. nam de Francisco
uicchio, cuius fama rebusque gestis valde permouebatur, iam an-
te exorauerat, ut illum omnino Romam ex India reuocaret quod
nisi viri videndi ruendi que in eius amplexum miro quodam
fiderio teneretur, quin etiam nostros, quotquot ea tempestate
peruenirent, ad se in palatium adduci iusserat: quod hasce
piolas respicere, & singulos coram quasi bonus Imperator mi-
ras velles inspicere. denique multis de nostra Societate verbis
et citroque habitis: Tu bellatores, inquit Pontifex, confice-
re vtemur. Cum ab eo congressu aliisque deinde colloquiis la-
tis admodum discessisset Ignatius, & optima spe Societatem im-
pelleret, huiusmodi læticia cunctis euauuit. siquidem Marcellus al-
tro & vicinior die quam Pontifex declaratus fuerat, febri extin-
ctus, ingenti omnium luctu Christianam rempublicam orbam ac
ebullientem reliquit.

IGNATII OBITU.

CAPVT XXIII.

SVCCESIT Marcellus Paulus eo nomine quartus, qui cum
propter nonnullas interpositas offensiones acerrimus no-
stri ordinis inimicus fore putaretur, hominum opinionem
longè sefellit. Nam & in Ignatium ipsum, cunctis admirantibus,
perhonorificam sese præbuit, & Societatem multis rebus decora-
uit auxitque: & nostrorum hominum opera maximis in rebus
Ecclesiæ plurimum usus est: & de fundando collegio seu acade-
mia, quam in Vrbe Ignatius magno reipublicæ Christianæ bono
instituerat, serid cogitauit. Hunc Pontificem inter & Philippum
Catholicum Regem exorto graui & periculoso bello, quod breui
deinde compositum est, cuncta misceri, compleri armatis Vrbs,
sympanorum ac tormentorum horrifico strepitu omnia perso-
nare, pacis artibus parum admodum loci esse. Quocirca Ignatius
perterritus temporum, & Societatis rebus utcumque compositis,
contemplandi studio secessit in villam, quam non longè ab a-
de sanctæ Balbinæ, ad Thermas Antonianas, in usum præcipuè
Romani Collegii, amicorum benignitate nuper extruxerat. Ibi,
vel sectorio noui operis malè acceptus, vel virgente iam senio, le-
thalem

thalem in febrem incidit; sic, ut cum eius inrima vrentur pectora, nullus in facie pallor, nulla in toto corpore signa morbi existerent. tantum insolita quædam lassitudo in membris ætate apparerebat. Itaque domum relatus, in lectulo collocatus, celsitimi confestim medici bono animo iubent nostros esse. At cum sibi ultimum diem instare sentiret, mirantibus cæteris, ut sit qui à summo Pontifice sibi decedenti salutarem expiationem & indulgentiam ritu catholico precaretur. deinde cum ad matutina noctem de more vigilasset, quin etiam nonnulla cum domo in rem Collegii transgesseret, sopori se dedit: itemque qui ad cubitum discessere, nihil admodum periculi suspicantes. At mane postridie duo ex fratribus, eius vitæ quoridianæ administrantibus, cubiculum visendi Patris causa introeunt; ad lectulum sensus sedunt; ac præter omnium opinionem vitali spiritu prædictum offendunt. Accurritur illico ad socios, alii ad medicos uolant: alii interea ad refocillandas vires (ut assolent) iusculum porrigunt: quibus ille cum nihil iam opus esse dixisset, letum terminis vocibus identidem appellans; placidissime efflatur animam hora post solis ortum prima, feria sexta, pridie Kal. gusti, anno post Christum natum M. D. LVI. Qui verò ad Pontificem pridie sub vespere fuerat destinatus, quod nihil amitteret, re in proximam lucem dilata, cum quod volebat, etiam impetrasset libente Pontifice, & verbis amicissimis letitiam prosequente: grauius deinde semet intusans; tempus non occurrir. Defuncti corpus tum inspicendi tum exarandi causa dissectum summam viri abstinenciam & sobrietatem liquidè comprobauit. siquidem & stomachus venterque prorsus inanēs, & præ siccitate diuturna nitre contractus apparuit: & cur ea ipsa de causa ita obdusatum aridumque, ut pene lapideum esset. Sanè Realdus Columbus, egregius ea tempestate sector, qui aperiendo interfuit, in hepatis venâ, quæ Porta dicitur, lapides tres sese inuenisse testatur in suo de Anatomia libro. ut pro miraculo non leui habitum sit, vitalibus admodum affectis, ac propensum exustis, hominem tam diu viuere potuisse, præsertim hunc semper eodemque vultu exsequente Præpositi Generalis officio & munera. Mortuus est autem anno ætatis quinto & sexagesimo, sex conuersionis ferme trigesimo-quinto; confirmatus verò Societatis sexto-decimo. quam ille tam exiguo temporis intervallo tam longè lateque propagaram reliquit; ut iam tum ab ipso constitutæ numerarentur provincie duodecim, & in iis iam nostrorum domicilia ferè ceptum. Vulgata eius morte, ingens

in festum hominum concursus visendi causa domum est factus, que hūmanus, hi pedes certatim exosculari: alia rosaria, quæ becantur, applicare corpori: multo etiam pisces vestiumve, quibus uti consueuerat, frustulum aliquot enixè rogare: quibus tamen modestiæ gratia, nihil à nostris est datum. Corus in eodem cubiculo, ubi expirauerat, biduo ferme seruatum, Sabbatho sub vesperam inclusum arce, post exsequias mira populi frequentia celebratas, in templo nostro ad dextrum latus aræ maximè humatum est. ac statim præsentem orem ex Ignatii patrocínio nostri sensere. Non enim, ut multi uerant, orba tali parente Societas moreretur se dedit, aut contempsit: quinimo steterè animis Patres; perque omnes ordines insolita quædam suauitas spiritus & mentium vigor, ad subeundos CHRISTI causa labores, & cæpta strenuè promouenda, peruasit.

LIBRI SECVNDI FINIS.

IGNATI

IGNATIUS

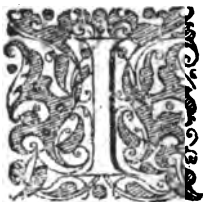
VITÆ LIBER

TERTIVS.

HACTENUS Ignatii toto vitæ cursu proposito, nunc
cipua quædam de ipsius factis, dictis, ac moribus, & quæ
quo magis in promptu sint, per species exsequamur. A
primùm de studio precandi meditandique, qua laude in ipso
Ignatius floruit:

DE ORANDI ASSIDVITATE, ET STVDIO PIETATIS.

CAPVT I.

INITIO conversionis, vt antè diximus
precandi contemplandique causa magis
sibi vim intulit, partim in rerum caduca
quibus assueuerat, vitanda recordari
partim etiam in scrupulorum molestis
igendis. Procedente deinde tempore, cum
magis in dies à contagione corporis, Deo
ad iutore, se abstraxisset, tantam eius gen-
ris facultatem adeptus est, non modò vt è cœli siderumque spec-
ctu, quo maximè capiebatur, sed etiam vt ex intwicu floris, ac
herbæ, aut leuissimæ cuiuslibet rei, confestim in Dei cogitationi
amoremque suauissimè raperetur. Idque nostris hominibus ex-
piebat esse familiarissimum, vt in singulis creatis rebus, quod
eius fieri posset, creatoris potentiam, sapientiam, bonitatemque
noscerent. Eòdem monebat, vt contra quotidianas dæmonum
insidias, ne circumuenti repente in fraudem inducerentur, vel in-
structo, quod aiunt, agmine semper incederent, vel certè dissi-
patis in varias curas & negotia vitibus animi tamquam recepti
canerent statis horis diei; & in semet ipsi descenderent, sæpeque
omnia dicta, facta, cogitata, coram Deo quam diligentissimè re-
pararet.

parons, adhibito etiam monitore, si opus esset, vel memorie
 etiam notitiæ causa: denique omnia probè contemplati, cõ-
 muni id vitium maxime pugnam capesserent, quo vitio se præcipuè
 geri & laborare sentirent; nec antè desisterent, quàm Deo du-
 bdebellatum esset. Sanè ipse, quamquam se habebat semper
 i potestate, & ad divi Bernardi præcepto, non se rebus tradere,
 & commodare consueverat; tamen, qua erat diligentia, in sin-
 gulas horas vitæ inquirebat in se: idque, propter diuturnam ex-
 citationem, nullo negotio, magisque ac magis in spiritu pro-
 cere augebatur, diem com die, ut supra diximus, hebdomadam
 am hebdomada confusions: qui cursus ad candorem animi ac
 perfectionem certissimus est; neque id solum, sed etiam, statis
 peridie temporibus, excepto ex summis occupationibus otio,
 contemplationi vacabat: quam ad rem aliquoties à domesticis
 iam observatus est, hoc maxime modo se comparans: Ut enim
 superiorum ascenderat iudicium patris, unde liber esset prospectus
 & sidera: stabat aliquantisper oculis in cælum defixis: tum pro-
 solutus in genua, totius huiusce pulchritudinis conditorem sup-
 pliciter adorabat, deinde propter imbecillitatem, humili scabel-
 o simili atque consedisset, continuò ex oculis vberes lacryma-
 rum simul, profluebant; idque nullo prorsus vel singultu vel stre-
 pitu. Atque in hunc ferè modum, æquè animo & corpore im-
 notus, excipiebat divini luminis radios, ac Patris cælesti mira-
 quadam spiritus dulcedine iungebatur. Neque verò ad beatæ
 iosephæ congressus tantummodo sub orationis horam compon-
 narille sese, verùm in perpetua quadam erat vigilia contra om-
 nes rerum mortalium illecebras, & otiosam mentis evagationē,
 nec minùs adjuvato animum ab omni laboreuebatur, quàm qui
 ætiosis ornatæ vestibibus via lapulenta coguntur incedere: inten-
 a erat custodia sensuum, quotidiana cuiuslibet omissionis cop-
 offio, legis recordatio beneficiorū Dei, in aliorū factis dictisque
 interpretandis nulla temeritas; denique summa observabat cura
 quidquid ad Christi gratiam vel tuendam vel augendam quo-
 quo modo pertinere intelligeret. Mortalium serum curas, ac
 recipuè quæ ad affines cognatosve pertinerent, omnino refu-
 git, illud Apostoli dictum reportans apud se: Nemo militans Deo
 implicatur negotiis secularibus. Erat ei proneptis ex fratre, vir-
 o, quæ deinde Ioanni Borghia nupsit; hodie Philippi Regis apud
 Iohannem Legato de hac in maiestatem collocanda cum ad eum
 ibinde referretur, tota illæ rem semper ad cognatos reiecit, nec
 deduci quovis potuit, ut vel minimam eius negotii partem
 attingeret.

attingeret. Oranti aliquando per hyemem clauso cubiculo-
 tas è Guipuzcoa litteras ianitor festinè reddidit; ratus gratiss-
 fore, quòd nimirum longo & locorum & temporum interu-
 afferentur; at ille fasciculum, vt erat ligatus, illico in ignem ab-
 fecit, re ipsa ianitorem admonēs, qui sese celesti militiæ admi-
 rit, huic esse mortalia negligenda. Peregrinis hominibus, con-
 tentionem ipso interprete (quòd multum apud principes auctorita-
 te valeret) in aula quærentibus, negabat sibi nisi cum summi le-
 gis aula rdm esse; ad eam si aditum optarent, daturum scopum,
 quantum laborè ac precibus assequi posset, vt essent in manu
 Regis amicis ac familiaribus; quo responso vulgato, missi mi-
 ti iam in eo genere molestiam illi exhibebant. Nihil maiorem
 menti aggrediebatur vmquam, nisi agentè consulto ac per-
 tiato Deo; nec vllum quæmuis leue religionis obibat officium,
 quin eius animi ardor ex toto corporis habitu, ac præsertim
 fronte atq; oculis, emicaret; ex quo faciliè existimari potest, qu-
 tem ille se in horaria precatatione psalmisq; & in sacrificio Mi-
 se præstiterit. Sanè, cuncti initio sacerdotii, in medio Laterani
 templo; Christi natalitia celebraret ad Aram sacris Apostolorum
 Petri, Pauli, & Andreæ reliquiis inelytam, tanta est repetitio
 ritus dulcedine delibutus, vt inter diuinam rem peragendam
 crymas tenere nulla vmquam ratione potuerit. Quo tam in-
 ro spectaculo commotus è circumfusa multitudo quidam
 rem longè secus interpretatus, Francisco deinde Stratz Igu-
 administro in aurem insurreptans; Facinorosum nempe virum,
 quit, sacerdotem istum tuum, & omnibus flagitiis cooperum,
 qui conscientia stimulis agitur, crimina sua toto pectore
 desseuerit. Visionum præterea existat libellus ac luminum, qu-
 illi ferme sacrificanti obuenère, quo maxime tempore Societatis
 ordinabat: quas visiones ipsemer pietatis & memoriz causa in
 phemeridem retulit. Eum libellum qui attentius legat, clare per-
 spiciat, qua præparatione, quo spiritu ad Sacramentum altari
 ac cedere consueuerit. Septem etiam Urbis templa, & religionis
 & Pontificum indulgentiis celeberrima, certis anni temporibus
 diligenter & castè vñebat pedes, & quidè per hyemè lacrimans,
 haud sine mantelo: nec vlla corporis lassitudine, aut carceris ex-
 emplo suo destitui, aut se tantorum bonorum cõmuniõne fru-
 dari patiebatur. Piacularia verò grana quæ dicuntur, & cuncti
 gni celestis effigies, pictasque Sanctorum icunculæ, statim
 nus, quæ ab impiis iridentur, ita studiosè tuebatur, & custodi-
 bebat, vt in eius serinio post mortem nihil seque aliud apparere

in Ecclesia catholica, ac nominatim pro Christianis Regibus
 et principibus, quotidie ardentem orabat: pro summo vero Po-
 plice numquam sine vberissimis lacrymis. Et quoniam de-
 nique lacrymarum incidit mentio; non omittenda videtur hoc loco res
 memorata digna. In ceteris ornamentis ac beneficiis, donum
 lacrymarum ignatus a Christo Domino acceperat, sic, ut
 in singulas preces illico fletus erumperet, qua consuetudine ed-
 lenique adductus est, ut propter acrimoniam humoris paulatim
 aesa luminis vi, aciem oculorum prae amiserit, hac ille iactura,
 quod ad ipsum prius ardebat, non sane mouebatur: quini-
 pro triumphabat se in obsequio Christi oculos perdere. Sed quo-
 niam id fieri sine magno communis rei detrimento non poterat;
 uorum praesertim accedente impulsu, precari Dominum insti-
 git, ut sibi liceret interdum a lacrymis temperare, nec frustra, si
 quidem ex eo tempore tantum in lacrymas ius & arbitrium ob-
 tenuit, ut earum quasi habenas, prout vellet, adduceret idem at-
 que remitteret. Quae res cuiuspiam fortasse veteris fidei extende-
 re videatur: sed nobis utique in tam recenti memoria mentienda
 causa non est.

QVOD EIVS FVERIT DE PERFE- CTIONE IUDICIUM.

CAPVT II.

Alicet precationisque adeo deditus esset, tamen eo stu-
 dio, se vel a publica re administranda, vel a caritatis ca-
 terarumque virtutum officiis minimè pariebatur abdu-
 ci, & quamquam certum unicuique spatium temporis quotidie
 necessarium esse dicebat ad se colligendum, vicesque diuinitus
 impraeceptas, tamen eos non ita laudabat, qui dulcedine solitu-
 dinis & diuinae familiaritatis illecti, in arenam descendere, & sua
 primum victa euellere, deinde etiam proximos adiuuare negligē-
 tes; quinimmo, pluribus doctus experimentis, aiebat, qui minus
 in eo genere sibi temperant, eorum plerosque (nisi periti cuiuspiam
 ductum sequantur, vel praecipuo Dei fulciantur auxilio) partim
 aemonum illusionibus obnoxios esse, partim etiam contumaces, &
 sibi placentes, & in sua sententia mirè obstinatos ac periculosos
 euadere: qua peste, nulla propemodum esset hominum coetibus ca-
 pitalior, itaque suorum ille profectum non tam ex continua precatio-
 ne, vel diuturno secessu, quam ex solida virtutis officiis, ac praesertim
 in mansuetudine atque animi equitate, spectabat. Cum & familiari-

bus nescio quis, fratrem præstanti religioni collaudans, ad ipsum cum admiratione dixisset: En hominem iugiter precantem vacantem: immo verò, mutata voce, en, inquit Ignatius, hominem subime acriter imperantem. Alium quempiam, quod machosior esset natura, & subinde in amara verba prorumpens, sese fratrum consuetudini alieno tempore subtrahentem, Ignatius blasphe compellans: Quin te, inquit, statutis horis in fratri consuetudinem das? cum ille iracundiam naturæ bilemque prætenderet, Næ tu vehementer erras, ait Ignatius: etenim hæc huiusmodi vitia non fugiendo, sed resistendo vincuntur. Denique licet pia precationis laude præcelleret ipse, ut dictum est, semper tamen spiritum, quem vocant mortificationis, spiritum speculationis antetulit; nam ut in eloquentiæ studio tam æquus & æquus ipse sit necessarius, longè plus tamen a sapientibus utriusque quam præceptioni tribuitur, sic in parandis virtutibus cum & commentatio & actio requirantur; multo plus tamen agendo & pugnando, quam speculando vel cogitando proficitur.

DE CARITATE IPSIVS IN DEVM.

.EERE

CAPIT. III.

CARITATE in Deum fuit, quanta pat est cum esse, & ipsius Dei gratia rebus humanis nuntium sponte remittit; neque solùm carere Dominum amabat, ut præ reliqua omnia nihil duceret, quæ virtutis huius præcipue pars: verum inerat in amore voluptas mira: proffus ut quantibet pressus curis, ac inolestis fatigatus, in vnus Dei recordatione, & quali amplexu, per summam delectationem acquiesceret. CHRISTVM verò Dominum ac liberatorem videns, sicut est, tanta flagrabat cupiditate, ut eam ipsam ob rem solius corporis vinculis vehementer in dies optaret. Itaque si quando grauiorem incidisset in morbum, cōcepta migrandi spe, abtraheretur illico a sensibus, non sine magno valetudinis detrimento, quocirca mentem a cōsuetudinibus rebus statim auocaret: iam atque etiam iubeatur a medicis; & quoniam acerbissima Christi mors pro salute humani generis obita Ignatio sæpe obuerfabatur, vicissim ille pro Christo per summos cruciatus quotidie cupiebat emori millies. Quoties verò ingesta in illius conuiua & ludibria reputaret apud se, non modò rei atrocitate permouebatur ut multi, sed etiam accendebatur generoso quodam imitandi studio; atque in semetipsum quasi tam fecerit

actorem acerime exardescibat: ac nisi eum cohibuisset existimatio ratio propter salutem aliorum, simulata demencia, ad lehem in se concitandam, nudus onustusque cornibus, aut alio modo corporis habitu, prodire non dubitasset in publicum, & instantes como vel stercore pueros, vocesque improbas, & sputa, homines alias insanæ multitudinis contumelias liberrime perbisset. Sed quoniã eiusmodi nulla se dabat occasio, certè quod erat proximum sedulo faciebat, vt immortalia Domini beneficia a se memoria coleret sempiterna, & in eiusdem vel indaganda voluntate, vel gloria querenda, suas omnes curas cogitationesque consumeret; cuius rei vel hoc latis magno argumento sit: In ipsam negotiorum molem perditas meretriculas tanto studio conabatur ab impuritate auocare, vt si qua ex iis resipisceret, & que intra pudicitie septa recipere vellet, grandis iam hatu vir, & prepositus Generalis, antecedere ipsemet, ac perductoris quomammodo munere fungi, Christi causa non erubesceret. In quodam admoneretur a quibusdam, frustra tempus ac laborem intui, quippe insapibiles esse eiusmodi feminas, ac licet in presentia penitentiam ostenderent, breui tamen ad ingenium redituras. Ego vero, inquit ille, cuiuslibet istarum, vnus dumtaxat hostis impedisse flagitia & iniurias in Deum, omnis operæ ac vigilantie pretium duxerim.

DE CARITATE IN PROXIMOS.

CAPVT IV.

EX hoc tam incenso in Deum amore, egregia nimirum illa caritas in homines redundabat, quos quoniã pretioso eiusdem sanguine redemptos, ac proinde carissimos illi sciebat esse, quidquid in Deum non poterat nullius egentem ei, omne id, ipsius gratia, in proximos conferbat. Vt primum & eccarorum ceno emerit, cõfestim ad ceteros ex eodem ceno xerahendos incubuit, atque ob id ipsum (vti supra dictum est) ingenu labore & incommodo literis operam dedit, & in Societate instituenda nihil spectauit aliud, nisi vt errantes animos ad eam salutis iter omni ratione reduceret. Barcinone, cum in grammaticæ studio versaretur, eodemque tempore, animum quoque salutem acerrime procuraret, virginum quoddam collegium, cuius nomen consulto reticeo, soluta admodum disciplina corruptisque moribus, ad veterem sanctimoniam ac sobrietatem omni studio renouare nitabatur, suadebatque illis præci-

pue frequentem usum sacrae Confessionis & Eucharistiae. Quam ad rem, temporibus illis insolitam, quo facilius eas adducere, praeire ipsemet illis palam decreuit, adhibito ad id Puialto sacerdote, quo ipse ad confessiones utebatur, spectatae virtutis ac beatitudinis viro. Igitur ex eius manu corpus Domini cum submissis sumpsisset, feminis ex oratio spectantibus; tam praeclaro exemplo & assiduis hortationibus incitatae, plerumque ad salutem poenitentiam officiumque traductae sunt. Quod nefarii quidam amatores ubi sensere, aditumque sibi ad operata flagitia magnus dies obsecrum videre, in extremam efferati rabiem, Ignatium & Puialtum ex insidiis adoriri constituent: ac die quodam exemplo redeuntem utrumque fustibus ira male acceperunt, ut Puialtus paulo post e vulnere dolore sit mortuus: Ignatius verum aliquot in lecto iacuerit; sed vix dum recepris viribus, nec minus nece nec suo malo perterritus, ad instituta caritatis officia rediit alacerrime; cumque eum vulgo monerent, ac per Deum obsecrarentur amici, ne denuo in capitis discrimen daret sese: Quam mihi operarius, inquit ille, quam pro Christo Domino meo proximis emori? Parisiis amicum a turpi cuiusdam feminae consuetudine frustra saepe reuocare conatus, cuius ille flagitii casum vicum subinde petebat, non longè ab urbe positum, denique gressus hominis & itinera dissimulanter explorans, detinuit eius consilium tale commentus est: Stagnum erat propter viam qua transeundum erat illi de imbres, sed maturè praecertens Ignotius, tempestate perfrigida sese nudus aquis collo tenuis immergit: ibique salutare amico retendit insidias; nam ut appropinquantem aspexit, Deum precatus ut ea res utriusque felicitaretur, horribili repente in aduersum intonuit voce: Quod, quam miserrime propeas? non intelligis in quanto versere periculo? nonne intentum in te diuinæ iustitiae gladium vides? Perge porro, perge nefariam istam explere libidinem. Ego me hinc tandem tua causa macerabo, quoad caelestes iras meo malo auertam ab te. At ille subita voce percussus, atque ad Ignatii aspectum veluti deprehensus, obstupuit: demitatusque caritatem viri, nec dubio pudore concepto, retrulit pedem, & in posterum Deo adiuvante sese ab illa pestifera familiaritate contrinuit. Alius quidam Ignatii alumnus, praestanti vir ingenio, magnos in virtute procellus effecerat, ac deinde (quae humana fragilitas est) labore confectus, daemone sollicitante, circumspiciebat fugam; quod ubi sensit Ignatius, variis ad eum retinendum hortationibus monitisque incallum adhibitis, eo denique descendit, ut pro discipulo fa-

paret totum triduum omni cibo potuque abstineret, precēque
 in lacrymis ad superos funderet; qua pēna, tamquam remedio,
 aguenti animo applicito, resipuit ille, suumque errorem ge-
 ebundus agnouit, ac deinde in suscepto genere vitæ cum laude
 existit. Parisiis, ut antea dictum est, deposita pecunia fraudatus
 contubernali, sic, ut ad sese alendum stipem emendicare deinde
 geretur magno studiorum detrimento, non modo iratus ami-
 cus non est, verum etiam insigni beneficio rependit injuriam. Cū
 autem fraudator ille postea Hispaniam reperens, graui morbo ex-
 inere implicitus, Rhotomagi substitisset, (quæ vrbis tridui ferme
 ex distat Lutetia) in grauescente valetudine paulatim ad omniū
 rerū inopiam est redactus, cumque ut ignotus in alieno solo spē
 ullam subsidii cerneret, licet præterita meminisset, ac præclārē
 bi esset conscius, quā malè de Ignatio meritis fuisset; tamen
 tantam opinionem de eximia viri bonitate conceperat, ut non
 ubi tueretur illum de suo casu per litteras facere certiorē, & a-
 quid opis ab eo suppliciter petere. Tum Ignatius, quasi hære-
 ritas aliqua sibi obueneret, sic alacer nulla interposita mora se
 a viam dat, Deum pro amici salute etiam atque etiā obsecrans:
 iuneriā, (quod lōge mirabilius est) ad propitiandum illi numen,
 ter illud totum pedibus, nullo prorsus cibo potuque, ingenti ce-
 eritate confecit. Urbem ingressus, conquisitum hominem ami-
 cissimè inquit, effectum semianimèque sedulo ministerio recrea-
 ris, atque ubi morbo leuatus est, litteras ei commendatissias ad a-
 micos in Hispaniā dedit, & mendicato ab se viatico instructum
 in nauem imposuit, cū ille simul pudore gaudioque confusus,
 dexterā Ignatii tenens, Deum superosque omnes inuocaret ad
 gratiam illi pro se referendam, satisque mirari non posset, senes-
 cente iā mundo, tantum caritatis exemplum in terris existere. Per
 dem studiorum tempus, tamen multum de spiritali functione
 emiserat, numquam tamen potuit se continere, quominus ere-
 ptum ex litterariis occupationibus quotidie tempus aliquod in
 proximorum salute consumeret. itaque & condiscipulos ad vir-
 tutem ac pietatem ex occasione incitabat: & ex collatitia pecu-
 nia multorum subleuabat inopiam, & ægrotos visendo recrean-
 doque humanissimè solabatur. In iis cū ad quemdam adiisset,
 graui & contagioso vlcere laborantem, & ministrandi causa, ut
 sit, decumbentem subinde atrectasset: in discessu merus Ignat-
 ius subiit, ne ex eo contactu dextera pestilentiam contraxisset:
 quæ suspicio cū sollicitaret hominem vehementius, cumque
 ab huiusmodi caritatis officio in posterum auocaret: ille cogni-

ta fraude confestim in semetipsum exiit: dexteramque inuidentidem inferens, intrepuit vitro: Qui de vna iussu tam maxime es, quid vniuerso corpori facies? Atque hac fortitudine & presentem depulit merum, & ad eadem porro exsequenda pietatis opera sese vegetum atque hilarem præstitit. Atque hac agrotos adiuuandi consuetudinem non modò priuatis, vbiunque terrarum fuit, verum etiam Societati præpositus diligentissime tenuit. Nam è nostris ut quisque in morbum inciderat, cuiuslibet esset ordinis, & exemplo acciri medicum imperabat, ac nihil prorsus omitti eorum, quæ is præscripsisset, oppignens etiam diuenditisque; si opus esset, lancibus, stragulisque, & cetera suppellectili. Sanè, cum ex laicis aduocatoribus quidam suauissimè tractaretur febris: ad eumque resuscilandum delicatiori cibo opus esset, quidquid nummularum domi erat, denarios tres eam vanam rem infumum iussit. ac resistenti paulisper obsonatori, nihilque præterea pecuniæ ad ceteros alendos superesse dicebat: Arce nos quidem, inquit ille, valeamus: arido pane contenti esse poterimus. atque ita languenti contemptum obsonum est. Ipse vero decumbentes intusibat subinde ipsemet, confirmans ut quemque verbis planè diuinis atque celestibus, dabatque curam, ut omni deposita sollicitudine, superioribus esse curæ scilicetque salutē, sine vlla dubitatione sentirent. Homines vel de seipso priuati, vel de Societate communiter bene meritos diligentissime coluit, nullumque in eos neque viuos neque mortuos graui memoris animi officium prætermisit. quippe non modò propriam salutē Dominū per se suosque precabatur assidue: sed cum viuerent, sæpe domum veniebat salutandi causa, eosque ad se, quanquam alieno tempore, accipiebat in primis hilariter: deoque Societatis progressu, ac rebus præfatis Indicis, quæ ipsa longinquitas habet delectationē, pergebat amicissimè hoc certiores: atque etiam, cum opus esset, quibus rebus poterat, benignè adiuuabat. Hieronymo quidē Arzio, Hispano doctore, (quicū erat ei magna necessitudo) non modò grauius agrotanti frequens adfuit ipsemet, sed etiam fidelibus famulis destinato, probos & industrios è Societate viros ministrandi gratia submisit. Andreas Lipomanus patritius Venetus, quem Trinitatis Prior appellabant, vir non pietate minùs quam genere nobilis, Collegio nostrorum hominū constituendū Parauit, opimum sacerdotium eiusdem vrbis addixerat, dimidia tantū partē vtiq; aliam sibi quoad viueret reseruata. At verò Ignatius, ne se vinci patere: viro officio, patētib; litteris eum vitro perpetuum sacerdoti

Administratore declaravit, neque è vestigialibus attigit quidquā, nisi quod ab ipso Priore, quotannis ad paucos è nostris alendos ex elemosynam præberetur, quin etiam eius fratris filio pensionem decrevit annuam aureorum ad quadringentos : quam tamē ionus ille Prior nequaquam admisit, ac ceteros item, quorum beneficiis provocatus esset, eximio quodam studio & observantia prosequutus est.

MANSVETUDO EIVSDEM ET COMITAS.

CAPVT V.

AB omni fastu & moribus imperiosis vehementer abhorret. vestigiū in eo cōtumaciæ cerneres nullum, & quod difficillimum est, lenitatem ita cum gravitate miscet, ut neque facilitas de auctoritate neque severitas quidquam de civitate detraheret. Parisiis per iocum invitatus à nobili quodā, esset ne tradiculis ludere, (quibus in oblonga mensa per angulum fornicem eburnea pila trajectur) Ego verò ludam, inquit gnaticus. At enim qua sponsione, subjicit ille, qui pecunia carcat? sū Ignatius: Hac sponsione, respondit, ut certo vique dierū numero tibi deferatur verū tamē, arbitrato tuo, si viceris tu; me, si superior ipse discessero. Cū ea conditio placuisset : Age sanē, non certamen descenditur, cumque nihil minūs cesseret Ignatius, litinivus factum est, ut in singulos omnino traiectus, victor evaderet: subinde exclamante adversario, se merito plecti, qui Ignatium provocasset : seque divinum iudicium prorsus agnoscere. Peracto deinde certamine, victum victor ab inanibus curis & occupationibus in aliquot dies abductum, è sponsione, spiritualibus exercitationibus diligenter excoluit : serpentemque situ angelicis animum ipsius ad salutarem Dei merum æternæque vitæ cogitationem excitavit. Venetiis Patavium pedibus cū iret aberet, domestica eaque admodum attrita lacerna ob inopiam adagus, Iacobo Laine comite, pecunarius quidam puer, qui à via ubi ibngē armenta pascebat, conspectis emibus peregrinis, ad os repente propius adolam habitusque fortasse novitate perhorus, defixis procaciter in Ignatium oculis, cachinnos tollens, eidemque licentiùs tæpit illudere. cumque Ignatius vultu facido substitisset, conversus ad eum comes : Quin, ait, accersas gradem parer, teque istius pueri perulantia subtrahis? nimio verò, inquit ille, cor puerum oblata sibi præter spem hac iura oblatione fraudemus? Itaque consulto etiam diurnus

hæsit in iisdem vestigiis, ac se curiosè intuebatur ridendūque affatim proteruo adolescentulo præbuit: plus nimirum eius qualicumque sui contemptu ac ludibrio hauriens voluptatis, quàm alii ex vulgi plausu faustaque acclamatione percipiunt. Atque hæc mansuetudinis tenorem diligenter in omni vita seruauit: ac si constaret, annis ipsis triginta, quibus Christum sequutus est, neminem prorsus ab eo fuisse non modò contumeliosè tractatum, sed ne appellatum quidem acerbius. Si quid præciperet, roganti ex propior quàm iubenti. Alloquendi verò eius causa nihil erat necesse tempus opportunum, aut molles captare aditus: qualibet adiuisset hora, siue corpore meliùs haberet siue deterius, propositis æquè atque aduersis in rebus & accipiebat benignè, & patienter ad finem vsque siue interpellatione audiebat: ac nullū quamuis infimæ sortis hominem stare coram se, medium apertis capis patiebatur esse, nec modò ex destinato congressu, verum etiam ex occurssu fortuito; fratres ita lætis intuebatur oculis, ut vel & hoc, infirmam animo in omnes beneuolentiam satis ostenderet. Amicos præterea, tum domesticos, tum externos, interdum ad prandium aut cenam, siue, ut appellabat ipse, ad pænitentiam inuitabat; nec repudiabat si quis vltro se offerret: quin etiam inseruientes cenæ vel in ipso iam exitu nihilominus iubebat accumbere, & frustula panis ipse carpendo, & simulanda appetent, conuiuium consultò extrahebat, quoad nouissimus quisque fuit rubore aut sollicitudine per otium absolueret. Si quis ab eo quippiam sibi aliusve peteret; vel dabat hilarè, verbis etiam, quodauerunt, munus exornans; vel si abnueret, causas afferebat eiusmodi, ut ille sese contemptum nullo modo existimare posset. ac tanta ipsius erat in eo genere vel efficacia vel suauitas, ut quia dum legati à quopiam venerant, cum id quod volebant, minime impetrassent, Ignatii rationibus interdum ita victi pacèque discederent, ut vltro ipsi mutata ratione apud eos, à quibus missi fuerant, ipsius causam pertrinaçissimè tuerentur.

GRAVITAS EIVSDEM, ET IN CVSTODIA DISCIPLINÆ SEVERITAS.

CAPVT VI.

AB hac porrò comitate, quemadmodum austeritas, scetia leuitas omnis aberat & ineptia. Ita enim cōpositus fuit moribus, ut neque manum neque oculum membrumve aliquod sine causa & ratione moueret; & in istam, inersis, accuba-

pectatione, sessione, decorum teneret. iam in loquendo suis
 adeo considerans & parens, ut nullum plane verbum nisi consu-
 to ac meditato proferret. neque figuris vel amplificationibus u-
 rebatur, sed rei gestæ seriem & rationum momenta sine fūco ex-
 ponebat, quæ simplicitate plus valebat in persuadendo, quàm a-
 lii calamitatis & lenociniis. De se ipso, de quæ suis rebus, nisi ne-
 cessitas cogeret, vel Dei gloria postularet, nihil dicebat umquam;
 ab aliorum verò factis dictisve exquirendis, nisi ad suam curam
 spectarent, omnino abstinebat. Consueverat etiam eos repre-
 hendere, qui de soluta Ecclesiæ disciplina de quæ emendandis
 Principum moribus temere disputarent: quam tentationem se
 fugasse dicebat consideratione extremi iudicii, & eorum quæ
 tali tempore à semetipso propriè exigenda forent. quæ si pro se
 quisque reputaret, haud ita facillè homines in aliorum vitam in-
 quisituros. Denique tanta inerat in eius sermone promissio, tardi-
 tasque longo usu parata, ut cùm biliosus ac præservidus esset natu-
 ra, pituitosus ob id ipsum ac lentus haberetur à medicis. Atque hæ
 mores, cū admirabili vitæ sanctitate cōiuncti, incredibile est, quā-
 tum illi cōsiliarent venerationis. nam ut quisque intimus erat. I-
 gnatio, ita suspiciebat eum maximè. Ludovicum quidem Con-
 salium Lusitanū, qui domus Romanæ minister aliquandiu vixit,
 magno eorum usu, magis prudentia virum, dicere solitum acce-
 pit: antequam cum Ignatio coram egisset, præclare sese uti-
 que de illo existimare solitum, qui tali Societati præficeret, at verò,
 postquam ipso familiariter usus est, Societatem magnificere ce-
 nisse, quā Deus tali præside ac moderatore donasset. Iacobus ve-
 rò Laines, qui proxim⁹ ab illo Societatis gubernacula tenuit, ce-
 terique Patres, quamvis humanissimè cum illis Ignatius ageret,
 amen eximiam viri virtutem ita reverebantur, ut bene morat⁹
 vel parenti liberos, vel magistrō discipulos, ad stare diceret. Quod
 i quādo, (quod tam en petrarō fiebat) rei necessitate coactus, vul-
 um induceret severiorem, & aliquem increparet asperius, tanta
 erat vis pondusque verborum, ut coptā ne hīscere quidem au-
 deret quisquam. id quæ præsertim in causa viri cuiusdam insignis
 apparuit, qui omni turbulenti⁹ esset, quàm ut eum diutius ferri
 potteret; cum quæ eius animum. Ignatius blandis monitis præ-
 ceptisque nequicquam sanare tentasset, ad extremum oratione
 onversa, divinam testatus iusticiam, ac cœlestis iræ minas intē-
 nis, tantum ardorem spiritus præ se tulit, ipsi ut parietes tecta-
 que non dubio motu nutare & concipi viderentur. quo terrore
 et cuncti qui aderant, illico procubantes, Dei pacē precibus ac votis
 expos.

exposcere. ipse verò qui accusabatur, exanimis ad pedes Ignatii se confestim abiecit, ac supplex confusa voce, culpa veniam petiit, seque posthac in officio fore pollicitus est. Continēbatur enim in disciplina cum ceteros omnes, cum eos maximè, qui in singulari eruditione vel generis nobilitate præstarent; quippe quorum dicta facta ad exemplum in omnes partes valeant plurimum. Orium verò, ut omnium victorum fomitem ac seminam, in primis oderat; itaque duos trêve rei familiaris adjuutores, cum ad januam alieno tempore confabulantes e superiore loco aspexisset, illico iussit acorum lapidum in proximo situm in summam aditum contignationem sine cunctatione transferre. collē tertio post mense cum ibidem iterum oriantes animadvertisset, illam ipsam lapidum congeriem ut in eundem locum referret, unde alportauerant, imperavit: amicè in super admonens, ubi in Dei famulatu periculosius esse delicta. Cum quendam in iudicio sibi munere valde remissum atque oscitantem inuenisset, quaesivit ex eo, cui nam in tali ministerio daret operam, Deum an hominibus; cum ille se Deo utique deservire dixisset: Plectem igitur, inquit Ignatius; nam in rebus humanis minis accensum versanti iure forsitan ignoveris quispiam; at immortalī Deo ministrari negligenter, id verò nullo pacto ferendum est. Spectaculi publici, quamvis alioqui heitis, vel etiam sacris, adesse solus non ita facillè permittebas. quòd si qui, facta potestate, se ad eos conferrent; eos etiam atque etiam iubebat, sine villo arroganti seu levitatis indicio modestiam ac submissionem tenere; ceteris omnibus, & infimum semper locum (nisi aliter a circumstantibus cogrentur) eligere. Cum è Romano ab se nuper instituto Collegio adulescentes quosdam solutius in publico ambulantes vidisset; castigandos curavit palam, hortandòsque gravi oratione, ut quem haberent insitum animis pudorem ac verecundiam, cum externo item corporis habitu præ se ferret: & quoniam Apostolo teste spectaculum facti essent omnibus, cauere etiam atque etiam, ne supervacanea locutione, curioso oculo rem obtritu, aliòve incondito gestu, morumve corporis, quemquam offenderent; præsertim cum eo de genere equo, multa cum precatione lacrymisque, conscripta pulcherrima ipso præcepta paulo antè edidisset. Nihil noui moris in Sœcleratem induci se incipio est passus: principisq; vigilanter & acriter obstitit: quippe qui exempli nimis nosset, & rerum meremētra fallentia. Quosdam, qui ad vineam iniussu leferant pila, laicum etiam sapientem manus locutem, haud impudē abire permisit, seduciosos verò, & alienam laudem abire statim, & recum

et rerum nostrarum cupidos, non diu tulit: sed omnia expetitur, ut ad reuocandam dubiam indolem; & pejore loco positam facere viderentur; si patum proficeret, ad extremum e Societate uellebat: neque per ea tempora carcerem compedisse in Societatis mores induci permittit, negans, qui uinculis constringendi orent, eosdem esse ad nostrum institutum idoneos, itaque custodia loco januarum ostentare consueuerat. acciditque aliquando, ut iussa de causa complures adolescentes ex auctoritate una dimiserit, atque huiusmodi fere (quod silentio periret eundem non est) Societate pulsi homines exitalem sortiti sunt, satisque constat, alios inter symphoniam lasciuæ saltantes repente occidisse, alios contracta rixa interfectos, alios denique alio miserabilis lethi genere perisse. In ponendo autem id sequebatur imprimis, ut uox responderet animaduersioni, & in suo quisque vitiis plecteretur, ut superuacanea uerba silentio, ignatius labore, honoris cupiditatem ignominia duceret; ac ferme animaduersionum ignatius genus erat illud circulum humi describere, ex quo noxi ne iniussu excederent: colloquiis doctorum hominum nominatim interdiceret; verberationes ad præfixum temporis spatium imponere, & alia iusmodi. Noxas autem leniores & quotidianas intelligo, cuiusmodi in homines etiam studiosos perfectionis cadunt: nam grauius ignatius minime tolerasset. Solebat etiam fontibus, ad humilem mensam in triclinio accumbentibus, obfurgatorem inducere, infamæ plerumque conditionis hominem; sed ingeniosum & acrem, qui cum cæcis audientibus vitiis reorum in ore paret, caprobaræque religionis annos: & negligens iam idemque carceris carptim nec opinantes repente perstringeret, mirum modum odandæ superbiz causa, mentis quoque pigriz rebus excitanda. Sed qui deliquerant, priusquam ex consuetudine punirendus, quam lenissimè operam dabat; ut suam ipsi culpam agnoscerent, atque uero sibi met multam irrogarent: hæc tamè si gratius uideretur, confessione contentus, ita moderabatur; ut multam sibi de acerbitate minueret.

BINEDEM ANIMI SVBMISSIO, ET QUID NAM

IN OIDE VERTUTE OBEDIENTIAE PENSERIT.

EXPLICIT LIBER TERTIUS. CAPVT VII.

NON PARAT: suo quidem iudicio, quemquam probe inter-
 ligere, quam uelèmenter in se quisque diuinæ bonitatis o-
 perationem impedit: quantu uelèntius beneficia & dona per so-
 cordiam

cordiam ignaviamque corrumpat. quo crimine se fecerat
in primis, atque ita de suis demisse & humiliter sentiebat, ut
se mortalium omnium infimum & opis divinæ maximè opor-
tem putaret: sibi quoque ceteros omnes ad virtutem pietatemque
& exemplo & incitamento faceret ut esse. Privata vero vita qua-
to desiderio teneretur, & initio declaravit in recusando ma-
stratu; & deinde, cum ut redigeretur in ordinem, aliisque illi
succederet, omni ope contendit. quod tamen consequi
non est; tamen obedientiæ studium, quibusconque rebus potest,
semper ostendit. Romano quidem Pontifici, cuius in vultu
præcipuo Sacramento iuraverat, ita erat præstō, ut ad ip-
sum tantum sese paratum exhiberet. confecta iam ætate, vultu boni
adminiculo, pedibus quocunque opus esset: peregrinari
posse, vel etiam navigium ascendere plane exarmatum, &
que, eodem Pontifice iubente, mari rēisque sine ulla dubitatione
committere. Quem ipsius animum vir quidam primatius
haud satis probaret, & in eiusmodi re consilium prudentiæ
requireret, prudentiam quidem, non obedientis, verum imper-
tis esse, respondit Ignatius. Et sane cum in Societate nostra vir-
tem hanc ceteris omnibus anteferreret; tum nihil huic laudem
contrarium dicebat esse, quam in superiorum iussis & consiliis
examinando moram, vel potius arrogantiam. negabatque ob-
dientis nomine dignum haberi, oportere, qui legitimo superius
non cum voluntate iudicium quoque submitteret. Id enim
magnum esse Deo gratissimum holocaustum, cum omnes animi vi-
res, ac præsertim intelligentia & mēs, quæ summū in homine ob-
sistent locum, in obsequium Christi coguntur. qui verò in iudicio
dissentientes, actu exteriori dūtaxat, iussu præpositi eorum exco-
rentur, hos inter vilissima mancipia: vel pecudes potius aucto-
ritas aiebat. Exstat eius epistola ad socios Lusitanos in hac sen-
tentiam scripta; (quæ nihil ego quidē in eo genere vidisse sciam)
quam qui accurate perlegerit, facile intelliget, quā in ius leges
eius tantum huic vni mentis & rationis obsequio tribuendū pe-
tarit. Quin etiam in sermone quotidiano sepiissime usurpare con-
suevit, qui ad superioris iussu, voluntatis propositionem tollēdo,
nō etiā iudicii confessionē ac commodarent; eos altero tū-
pede intra religionis septa versari. Neque verò eiusmodi præcepta
verbis tantū explicabat illi, sed, quāvis ei res & persona con-
cederet, etiam factis, Medico quidem, quoties egrotaret, in
dicto audientem præbebat, ut eius monita pro quævis dante,
ac quodammodo prædiciam pariter exaudiret, & omnia sua
omni

utram & solitudinem in eundem projecisse videretur. Cū sto-
 macho grauissimè laboraret aliquando, ex nimio videlicet hepa-
 tis calore, vt suprà diximus, adhibitus medicus, quo domus eo tē-
 pore utebatur adolecente nec peritissimo, frigida corporis con-
 tusioni causam illico tribuit. nec mora, quidquid excogitare
 totius ad corpus & præcordia calefacienda, præscripsit. ac primū
 fenestras foresque cubiculi, ne quid afflaret aurē, obserari diligē-
 ter iussit; deinde languentem multa sub veste continere sese; por-
 tando quàm calidissimo cibatu & exiguo mero, sed quàm auster-
 issimo sefici. quæ omnia Ignatius licet sibi, non lenibus argu-
 mentis, minimè accomodata sentiret, ac medicum ipsum nec
 iteratissimum neque exercitatissimum sciret esse; tamen ne cū
 extremo quidem vitæ periculo contra eius edicta nihil vquam
 effatus est. Ætas erat summa: calores vt in vrbe maximi: ingenti
 bromatum pondere premebatur Ignatius: manabat ē membris
 omnibus tanta sudoris copia, vt culcitæ ac vestes maderent; ac
 nihilominus ex præcepto se intra calida fomenta cohibebat. ar-
 grotus, ardebat sibi, nihil omnino poscebat: discruciabatur dolo-
 ribus acerbissimis, nullam eadebatur vocem, inquebatur animo in-
 terdum, neque tamen significabat; denique peruersa curatione
 ed adductus est, vt cū vltimum sibi discrimen adesse intelligeret,
 Societatis administratione Patribus delegata, aditu cubiculi do-
 mesticos prohiberet omnes, vno excepto valetudinarii curatores
 atque id demum exstiter signum, desperata iam valetudine, se ad
 vitæ exitum comparantis. Itaque Patres in re tam subita consilio
 habito, cū non deessent, qui medici præsertim junioris placita
 reprehenderent, Alexandrum Petropium, ætate prouecta virum,
 & medicæ artis laude præstantem, extemplo acciri iubent. Is vt
 inspexit Ignatium, genusque & ordinem adhibitæ medicinæ co-
 gnouit, per summam indignationem vociferatur, hominem ca-
 lore necatum esse: pandi confestim fenestras & ostia, leuari stra-
 gulis lectum, frigida haustus affatim dari æstuantī imperat: quæ
 res prioris medici inscitiam planè coarguit; siquidem refrigerato
 hepate, ventriculi tormina quieuerē, & obedientiæ meritis Pater
 uictus, pristinam insuper valetudinem breui recepit. Rursus, cū
 ieiunia cineralia seu Quadragesimam quamuis affecto corpus-
 culo perseveranter nihilominus obseruasset; ipsa denique feria
 quartæ sanctioris hebdomadæ febris correptus est, nec dubitauit
 id ē Alexandr, quin totum id ex imbecillitate nimia proneniret;
 quocirca pulli gallinacei esum ad vespēram illi præscripsit, abiit-
 que admodum incertus animi, vtū Ignatius tali cōpore iussa
 facturus

facturus esset. redit deinde postridie, quæritque sollicitus, ut
 refecit pullo. cum annuisset Ignatius: Fatebor, inquit Alexan-
 ingenue id quod res est. Complures non custodita solemnitas
 nentia nihilominus hoc triduo in morbum incidere. quæ-
 go cum accersitus, carniū cibarum indixerim, vix ægreque
 nis impetraui ut obtemperaret; propterea quod per hos dies
 nibus vñci nimis graue piaculum ducerent: tu contra, per
 iam pñe curriculo, ad ipsas metas meo monitu nō recubare
 sistere; hoc ego, Pater, satis mirari non possum. Ad ea Ignatius
 serena fronte, quæ animi tranquillitatem indicaret: Atqui
 diendum est, inquit. nec plura in eam sententiam effarus es
 responso mirifice delectatus Alexander, & sanctitatem viri
 magisque suspiciens, totā rei gestæ seriè ipsemet mihi de-
 raut. Atque ad sapientem hanc sanctamque stultitiam cœca, ut
 appellabat, obedientiæ; suos, ut essent ad subita ac seria
 ptiores; interdum fictis etiam in rebus erudiebat. Sacer-
 quidam, edito iam signo, paratus ad sacrificium, & cal-
 tenens, cū è vestiario pedem efferret, per nuntium ab Ignatio
 totā rē è ptopinquo obseruabat, repente iubetur, sacro depo-
 ornatu, palliū sumere prodeūdi causa. Paruit ille sine tergite-
 tione, ac palliatus Patri confectim apparuit. Tum Ignatius
 rit ex hominē; sit ne ægre passus, in procinctu iam ad immo-
 subito se iuberi sacra deponere vestimenta, remque diuinis
 mittere. Cum ille se ne tantulum quidem esse commorū
 maret: Atqui me, scito (inquit Ignatius) non quo te in pte-
 opus habeam, sed periclitandi tui obsequii gratia id fecisse de-
 iustitia: & sic habetis; plus te sacrificiū deferendo esse merita
 quā si id ipsū, ut destinaueras, illico peregisses: nā & si altaris
 sterium tantū apud Deum est, quanti profectū est: tamen, vñ-
 prum legimus, melior est obedientia, quā victimæ. Quam
 etiam, cum maxime confessionem nobilis cuiusdam exciperet,
 consulto vocari ad se iussit. cum ille se peracto mysterio mori
 futurum dixisset: accersit eum deuotus at ipse nihilominus cō-
 tentis rogatu hæsit paululum. ac venienti demum Ignatius: In-
 me verò iterum, inquit, euocandus es: Et grauioribus verbis ac-
 pit hominē: non quo illius tum quidem opera egeret: sed obit-
 uantiam & agilitatem experiri voluerat. Sic enim aiebat: cap-
 se, quem admodum ceteræ Deo dicituræ familiæ, ex instituto
 paupertatem, alie silentium, alie psalmodiam, alie denique
 præcipui similes tolerent: sic in Societate nihil haberi prius
 potius a latrare amocque parendi: & maxime propriū in-
 adire.

corum hominum esse Obedientiam; quippe quæ, dicit Gre-
go teste, virtus una ceteras omnes animo virtutes inferat, in-
que custodiat. Hiscæ ergo artibus, & huiusmodi, subinde a-
nimos exercere consuevit: ut ad quamlibet Præfecti vocem aut
significationem parati, vel inchoatum apicem in scribendo re-
uerent: id quæ expeditos, ubi opus esset, illico sisterent.

PAUPER TAS EIVS ET CASTIMONIA.

CAPVT VIII.

VOLUNTARIAM paupertatem (quàm illa religionis
murum appellabat) ad extremum usque constantissimè
coluit; nec modò ipse proprium habuit nihil, sed ne alios
videm, quantum genere nobiles, ac deliciis olim assuetos, quidi-
am habere permisit. quin etiam quæquam à professa domo
ind Germanicum Romanumve Collegium nisi admodum ra-
re & iusta de causa prohibuit velle; quo nimirum, si opus esset,
rare verius posset, nihil omnino ad ipsam domum ex Collegio
sui fructibus peruenisse. Pauperem autem spiritu cum sibi pen-
de aiebat videri, qui erga ea quibus uteretur, sic esset affectus
nimo, ut instar statuae cuiusdam videretur esse, quæ nullo pa-
to resistit recusare, quominus omni quævis pretioso amictu &
ornatu confestim exuatur. Castitatis verò laudem Dei beneficio
atram adeptus est, ut ex quo die sese in beatæ Virginis fidem ac
atrocinium contulit voto: nullam, ut initio dictum est, deinde,
vanis præferuidus natura, carnis tyrannidem senserit. Porro
& Societate nobilissimam hanc virtutem tanto studio custodi-
olebat, ut nihil omnino neque in dictis neque in factis lasciu-
ut petulans appareret: ac quoad fieri posset, nostri cælestem vi-
am in terris agerent, ab omni corporis contagione secundi.
Quia etiam in scholis Terentiū explicari, (ni perpurgatus esset)
quamquam optimum Latinitatis auctorem & Romanæ comæ-
iæ principem, vetuit nominatim, quòd eum videlicet parum
erecundum ac parum pudicum arbitraretur. Noluit igitur ea
lectione puèrorum animos imbui, ne plus moribus noceret,

quàm prodesset ingeniis; ex quo facilè existimari

potest, in cæteris rebus quàm acer

& vigilans custos pudici-
tæ fuerit.

ÆQVITAS ANIMI, ET CONSTAN- TIA SEVEDM.

CAPVT IX.

ADVERSUS ea quæ videntur acerba, & contra omnes
rietates quæ in vita versantur, animo fuit semper ita
sensit, ut nunquam vel à statu naturæ, vel à religiosi
tate discederet. Romæ cum apud nobiles quosdam, vi-
lebat, de rebus diuinis familiariter ageret, instituto iam ser-
uone, trepidus ab domo nuntius ei repente in aurem insulserat, &
etores in domesticam supellectilem à creditoribus immisos, &
stamiscere & reuertere, vix ab eis impetratum sustineret, tunc
dum ipse tota dase ceterior fieret. His auditis Ignatius: Ber-
bet, inquit, & inchoatam disputationem admirabili tranqui-
eate animi absoluit. Quærentibus dein amicis quid subire
accidisset, Noster, inquit, œconomus, ad necessariam edificar-
netuare alieno contracto, in præsentia soluendo non est; in-
cientis moræ creditores ad auferenda pignora ministerium
rente miserunt, ii perturbare dicuntur omnia; sed me res nō
net, nam strata si abstulerint, humi pro nostra paupertate co-
bimus, unum vereor, ne inter tumultum, commentarii de religio-
ne pereant, magna cura, & labore confecti; hos ego sanè res
saluos, cetera negligo. Tum ii qui aderant, Patris patientiam
mirari, facinus indignum exclamant, domum nostram aduol-
ptadesque pro Ignatio facti, satellitum proteruitatē magni
bitio prohibent, neque ea res cuiquam amicorū fraudi fuit: qui
idem autem ducentis ab Hispano doctore, cuius modò memi-
imus, Hieronymo Arzio, & quidem quid accidisset ignaro, post
ra die submissis, nullo ipsorum incommodo res alienum est
soluitis. Suscepta negotia in finem vsque perseueranter vigila-
neque verò, quos sibi socios expeditionum assumpserat, torpe-
pariebatur. Vbi necessarium iter vel quid aliud grauioris me-
ment, destinasset in diem certam, præsertim si postulare occu-
sio, nulla vi tēpestatis aut alia quauis difficultate deterrebat,
quominus ad constitutum tempus cogitata perficeret. In ad-
dis principibus viris, quod ille necessariò & sæpe faciebat, con-
ctas aulae molestias, & indignitatem, & aulicorum contumaciam
deliciasque vorabat alacritate mirabili; acciditque aliquando, ut
aditu exclusus, commodam admissionem horas ipsas quatuordecim
cum ieiunus obsederit. Si quid, re bene perspecta, consiliarius etiam

libris, decrevisset, haud ita facile se ab eo deduci poterat. Ecclesiasticam disciplinam pro sua parte adiuvandam statuere, ne quis ex aliis ordinibus, quamvis eruditione, aut eloquio, aut alia qualibet laude clarus, in Societatem admitteretur inquam si quis per imprudentiam irreperat, qui vel diu unum alienis castris fuisset, contra nitentibus interdum advenire pro- quis, amicisque gravioribus, remittebat ad pristina signa, vel si nūc pareres, certe è Societate pellebat: ne ceteri nimirum or- des de nobis conqueri possent, aut Societas quasi quoddā per- gium desertoribus esse putaretur. Neque minorem animi for- tadinem praestitit in iis tuendis, quos, probato ipsorum spiritu- rocatione, in Societatem adscripsisset; quorum constantia cū- rentibus (ut sit) per amplissimos etiam viros acerrimè inter- oppugnetur. Ignatius, ubi opus fuit, corā summo ipso Pō- ice, suorum causam contra opes & gratiam, divino fretus au- io, sine vlla dubitatione metūve, non solum defendit, sed etiā- tinuit. Itaque principes etiam viros Iulius III. Pontifex maxi- us festinè admonerat, ne cum Ignatio contenderent; utique nī- llens è certamine victi discedere. Cū lege scivisset ne quis è- stris vel exsequiarum, vel sacrificii, vel cuiuspiam omnino mi- sterii nomine pecuniam aut eleemosynam vllam acciperet, ne- ion cogeret: eam ipse legem diligenter sancteque in omni vita- ruavit: neque commisit vquam, ut fidem suam, in rebus prae- ritim sacris, temere obligaret: vel (quod vitandum est maximè) ecie pietatis quæstum facere videretur; quo in genere illud in- ne memorant: Graviter ægrotabat ætate iam decursa idem- ieronymus Arzius; ad hunc, visendi causa (fuit enim in colen- s amicis diligentissimus) cū venisset Ignatius, hominem- re benigno & spiritali alloquio recreare conatus esset: ille de- cura vita sollicitus, aureos ducentos ad piacularia sacra pro se- cienda sudario inuolutos institit Ignatio obtrudere; quos cū- firmato animo reiecesset Pater, quod diceret se alieno pericu- doctum, ab huiusmodi conventis iam pridem abstinere, neque- us oneris velle suscipere, quā quantum præstare cū fide pos- t: admiratus ille sanctimoniam & integritatem viri, eam ipsam- mmam paulo post ad eundem sine vlla conditione transmisit. um Ignatius sponte complures hostias ad expianda amici pec- ra decrevit: neque in officii & caritatis certamine vinci se ab- ico passus est. Pacem & concordiam (quoad officium & Dei glo- i pateretur) non modò cū suis, verū etiam cū alienis omni cura- idioq; retinuit semper; & cavuit ne, aut per se aut per suos, facto

dictōve quēminquā offenderet. Cū Martinus Olanus, quē-
 legio Romano annos aliquot magna cum laude præsue-
 rent vir ingēniō doctrinaque, theses aliquot de more propo-
 set, in quibus erat caput de Immaculato, ut appellant, Concep-
 tū beatæ Virginis; licet ea de re Ignatius pro sua egregia in Deū
 & Virginem pietate minimē dubitaret, tamen ne Fratres Domi-
 nicanī, qui ad disperationē inuitabantur, id argute ferrent, seque
 nominatim pronocari putarent, (contrariā enim sententiam a-
 ctore D. Thomā tuerentur eorum plerique) eam thesē induci-
 lique omīssio imperavit. Anno Christi nati M. D. LIII. cū so-
 cietas in Hispania, D. s. o. adiuvante, maiorem in modum exer-
 ceret; gravia in nostros crimina repente confecta ab iniquis, & ex-
 ercitiōrū spiritalium præcipuē liber in suspicionem aposto-
 ctos Inquisitores magno apparatū artificioque vocatus est; cu-
 nuntio Romam allato, multi auctores Ignatio scēre, ut scilicet
 que omni ope tueretur; accusatorum calumnias & improbia
 in tantō præsertim suæ existimationis ac famæ periculo tur-
 gueret. At ille, conscientie testimonio ac Dei bonitate submō
 nihil extimuit, remque totam sine vilo tumultu magistratū
 cognoscendam reliquit, quorū opera & veritas brevi pariter
 nibus, & ex eo tempore Societas in iisdem provinciis feliciter
 in dies habuit progressus. Nec minor anno insequente in notā
 qui in Gallia versabantur, procella defecuit. Siquidem gravis
 aliquot illustribus Theologiæ doctoribus decreto propo-
 que ad eō lacerata ac tantam in invidiā adducta Societas est,
 eam nō modō profanum vulgus, verū etiam concionatorū
 pī quotidianis probis & convitiis ē superiore loco profan-
 tent. Et decreto criminibusque scripto refutandis cū se ab ipso
 ē nō stris Ignatio paratos offerrent; ac res indigna minimē
 toleranda cunctis videretur esse; verbis ex Evangelio defuit
 Ignatius: Pacē, inquit do vobis: pacē meam relinquo vobis: quā
 certamen cum adversariis vilo pacto suscipi est passus, quod
 ceter; proculdubio fore, ut ipsa dies & nostrorum innocentia
 tis probaret, & inimicorū cogitationes & consilia frangeret: il-
 q̄ nō ita multo pōst Dei beneficio est factum: nam & accusator
 tota breui consensuit, & iphs criminationibus illustrata Societas
 radices in iis regionibus egit altiores. Admirabilem verō sobri-
 tatem, vel potius animi altitudinem, Romæ ostendit Pater in-
 cerb. illimis vicini cuiusdam iniuriis perferendis; namque is, ut
 nostros in proximam sibi domū immigrasse cognovit; cum Ignatium
 sociisque, ut alii multi, sine causa pessimē odisset; nam

le latatus est, quod vendendi suas ædes, quippe nostris valde
 fortunæ, & conficiendæ pecuniæ præclaram sibi occasionem
 atam putaret. Ergo, ut peregrinum ad condiciones quamlibet
 quas cogeret, variis artibus patientiam hominis exercere cō-
 nit: ac primum in atrii cuiusdam interjacentis, quod finibus
 tris contineri constabat, possessionem impudenter inuasit
 que tamen Ignatius eam rem iudicio persecutus est. In id atriū
 inde papones & alia demisit altitia; quæ obuersis in eam par-
 te cubiculis nostris molestissimò clangore diu noctuq; obstre-
 rent: nequaquam exposulauit Ignatius; eidem, triclinii parie-
 m eam partem luminis caussa perforare volenti, per summam
 ne tumejiam restitit ille: nihilominus quieuit Pater, atque ob
 ipsum cæco aliquot annos triclinio est vsus. Cū hæc maxi-
 e ageret vicinus, vltro Ignatium ac socios tota Vrbe insti-
 minari, bipedumque nequissimos & cupidissimos dicere, qui
 alieno solo, non contenti malè parta ingenti pecuniâ, domi-
 usque per falsam religionē occupatis, possessiones in dies con-
 nuare, seque ipsum patriis ædibus pænè per vim exturbare cō-
 nderent. Quæ res cū delatæ ad Ignatium essent, non modò
 dato animo tulit, ut cætera, sed etiam ex eo die Dominum de-
 ecati pro aduersario caput ardentius. Denique cū ille diu-
 rna importunitate nostros ad quamlibet iniquum pretiū per-
 uixisset, & piorum subsidis domus tandem esset cōempta, ita ex
 a migravit, ut, quasi mox æquanda solo esset, sic omnia inde fer-
 amenta, fores, fenestrarum obices, atque ad eò elaborati lapidis
 uidquid potuit, secum asportauerit; neque tamen grauius ea de
 e questus Ignatius est, neque tali homini, aut vlli omnino mor-
 alium, vilo vñquam nomine litè intendit. Neque verò ab ho-
 minibus tantum, sed etiam ab ipsis pænè temporibus, inuictum
 nimum præstitit; Siquidem nulla vñquam vel domestica ino-
 uia vel publica annonæ caritate adduci potuit, ut cōtra Christi
 onsilium de crastina sollicitus esset; aut, qui nomē Societati pro-
 icerentur, modò ad institutum idonei forent, eos, quamquā in-
 genti pressus familia, repudiaret. Atque hoc eo magis homines
 mirabantur, quod illo ipso tempore viri locupletes ac principes,
 opia merna, multos è domesticis cōuictoribus non sine rubore
 dimitterent. Itaque cū ex Ignatio quidā è familiaribus pro a-
 micitiâ sciscitaretur, quid ita alii diuites & pecuniosi in tantis
 annonæ difficultatibus familiā sumptusque minuerent, contrā
 ipse nullis vestigalibus, nullo certo reditu fultus, eandem auge-
 ret. Non satis attendis, inquit ille, quæ sit vis ac natura virtutis.

illius, quam in Theologicis virtutibus secundam Apostolus
 merat; cui, certis & exploratis in rebus, locus esse qui porci-
 enim, ut idem ait, quæ videtur, non est spes; nam quod quæ
 quid sperat? Neque verò timendū esse, ne qui aves cæli pascit
 agri lilia splendidissimo vestit ornatu, quæ neque serunt, neque
 neque in horrea cōgregant; idē suis operariis, in Ecclesiæ
 pullo stipēdio laborantibus, necessaria ad exigendā vitā ali-
 deesse patiatur. Quod ille videlicet cum iam inde ab ipsa cir-
 cūfione multis documentis præclare didicisset; tum vero pœ-
 cepta Societatis gubernacula magis magisque experiebatur
 dies; quo in genere, ne sim longior, nonnulla subnectam: Cui
 sumptus quotidianos aliquando esset opus præsentī pecunie
 que ad nescio quid cōmendum Ioan. Cruceus rei domus
 curator exisset, incerta etiam tum luce quidam ei repente
 lum auro plenum obtulit, ac nihil effatus, illico sese è compo-
 proripuit. Ioannes verò, quia erat simplicitate, ut auri speciem
 dit, illusionem ac præstigias diaboli suspicatus, in proximam
 beatæ Mariæ supra Mineruam sese recipiens, diuinam opor-
 pliciter implorauit; domum deinde regressus, pecuniā in
 & forma & materia probam repperit; Deique clementiā ac
 gnitatem admirans, in ea quæ destinauerat, sine cuiusquam
 no vel molestia insumpsit. Idem, cum in magnis rei familiaris
 gustiis Deo superisque in Laterano supplicasset; in reditu ad
 Iossum theatrum illi subito vir quidam ignotus aureos
 in manum dedit, ac statim apparere desuit. Quare Ioannes
 lætitia quā horrore perfulsus, pecuniam domum attulit. Iu-
 tius verò gratias quidem egit Domino, sed talibus iam pœ-
 suctus, nihil rei nouitate commotus est. Rursus nostris pec-
 niæ inopia laborantibus, quidam è Patribus dum nescio qui
 exquirat in arcula tomento scrutisque vilissimis plena; nihil
 nus opinanti venit in manus chartaceū involucre aureis re-
 tum ita nitidis atque micantibus, ac si tum primū ex officio
 prodirent: quo tam insperato subsidio præsentī egestati per-
 fortunè subuentum est. Quodam die sub vespere, cum dom-
 panes, vinum, ligna penitus defecissent; postridie mane, præter
 omniū expectationē, à nobili matrona vehes lignis onusta
 mittitur; ea ligna dū in cella vinaria, ut sit, cōdit ianitor; iam
 domus patentē reliquit imprudēs: recordatus deinde, cum ad oc-
 eludē dum accurrisset, repente modios aliquot frumenti & vi-
 cados in ipso vestibulo reperit: neque adhibita quantavis dili-
 tia umquam rescire potuit, quis ea dona misisset. Hæc igitur &
 alia

huiusmodi subinde accidebant, quæ politico supercilio rem g-
manti, stulticia cuiuspiam fortasse videantur, sed certe & pater-
ni in famulos; Dei providentiam satis declarant; & Ignatii fe-
licitatem atque fiduciam ab omni stultitiæ vel vementi in-
mia vindicant.

EIVSDEM RATIO GVBERNANDI

CAPVT X.

IN consilio capiendo, & rebus gerendis, cum Deum semper,
ut dictum est, accurata supplicatione consulere, cum vero
(quod mirum fortasse cuiuspiam videatur) non pietatis gustu,
sed rationis ductum præcipue sequebatur: ut non rationis spiri-
tus dulcedo præiret, sed dulcedinem ratio. Hoc enim aiebat vno
maximè belluis homines antecellere, quod hi, ratione vrantur;
illæ nequaquam. Idem ad exsequenda consilia, quoad fas esset,
omnes artes & humana præsidia sic adhibebat, quasi omnem spẽ
in iis repositam haberet; rursus ita Deum orabat, & ex eo pende-
re vno, ac si nihil omnino in rebus humanis opis aut perfuncti
collocaret; atque hoc pacto (quod longè optimum ac perfectis-
simum est) prudentiam cum pietate iungebat; ipsaque negotia,
tanquam onera paribus examinata ponderibus, quamvis diffi-
cili ac lubrico itinere, ad optatos plerumque exitus perducebat.
Ad consultandum autem illud observabat in primis, ut in qua-
que re semper eius rei peritissimos adhiberet; qua communica-
tione ac lenitate nimirum assequebatur, ut & rationes iniret o-
ptimas, neque in arte sua se quisquam ab eo vel præteritum, vel
contemptum, iure conqueri posset. Ac cæteris etiam in rebus
videbat etiam atque etiam, ut vniuscuiusque dignitatis, ætatis,
ac meriti ratio haberetur. Petronius erat Pisauensis, qui ante a-
liquot annos mortuus est, egregia pietate & virtute presbyter; is,
cum tres minores natu germanos fratres ad Societatem suis ad-
hortationibus perduxisset; cum semper Ignatius adolescentulis
loco parentis ac præsidis voluit esse: neque de iis gravius quid-
quam, nisi ex illius auctoritate ac sententia, statui passus est. Ad
officia vel negotia, quæ per se obire non posset, cum viris princi-
pibus transigenda, viros eligebat, rerum usu ac dicendi copia præ-
ditos; atque iis ita vel scripto vel verbis madata dabat, ut liberum
iis omnino relinqueret, cum in rem præsentem venissent,
suo ipsorum arbitratu cuncta ex re & ex tempore moderari.

Idemque sub vesperam ad se redeuntū cuiuspiam ex his, cum rati-
 ficat rationem ab eo reposceret, primum omnium: Salutem (ait) et
 ex animi tui sententia: quæ liberalitas hominis & ipsi causæ pre-
 derat multum, & suorum illi mixtè deuinciebat animos: & coacti
 ad exequenda negotia perquam alacres promptosque reddebat.
 Anno post Christum natum MDLIII. cum ad res in Lusitaniam
 componendas Michaëlem Turryanum legaret, haud ita pridem
 in Societatem admissum, licet ei varias præceptiones ac monita
 ediderit configata litteris; tamen cum probè nosset fidem
 prudentiâ viri, non modò permisit, ut, cum in prouinciam per-
 uenisset, suo arbitratu cõsilia rebus aptaret; sed etiâ permultas de-
 dit folia puræ, suo munita chirographo, quibus i. e. prout opus
 esset, quidquid videretur, inscriberet; ac deinde obsignatas episto-
 las, cuiuscumque expediret, ipsius nomine redderet. atque hæc
 consuetudinè laxè cum procuratoribus ac nuntiis agendi semper
 magno cum emolumento retinuit. Quin etiâ præfectis inferiori-
 bus minimè malignè suum cuique ius ac potestatem imperit ob-
 suenerat: cauebatque diligenter, ne, quæ per eos agenda forma
 usurparet ipse; vel ea re quidquā omnino apud subiectos de illius
 auctoritate vel existimatione minueret. Verumtamen iis iuba-
 bat habere, ut easdè adduceret quoties vellent; nec non mor-
 um instituta moresque & administrandi genus dissimulanti
 inquireret. Hæc est epistola ipsius ad Præpositum prouincie Li-
 tætanæ, in hanc sententiâ scripta; cuius mihi partem hoc loco
 inserere visum est: Neque verò Prouincialis aut Generalis Præpo-
 situs officium est, inquit, minuta quæque, ac temporaria præferre,
 in administrando sectari: sed cum ad personæ dignitatem hono-
 rarius, tū ad tranquillitatem animi tutius est, ea præfectis inferiori-
 bus delegare, & rei confectæ rationem ab eis deinde reperere. E-
 quidem in meo fungendo munere id ipsū sequor: atque huius
 consilii maiorem in dies fructum capio, quippe cum & labore & so-
 licitudine leuari me magnopere sentiam. ac tibi quoque valde sum
 auctor, ut, curas & cogitationes tuas deligas in commodis & sa-
 lute potissimum vniuersæ prouinciæ: & in rebus quidem singulis oc-
 cupandis ac disponendis, cum opus est, & ipse vertere, & hominum
 tuo iudicio peritorum sententiâ exquiras; ceterum ab iisdem rebus per
 te curandis transgrediisque ut plurimum abstineas, sed instar extelli
 cuiusdam motoris, orbem tibi subiectos æquabiliter & cum gra-
 uitate cingere pergas: à quibus deinde, ut à proximis causis, propria
 cuiusque effecta proueniant: quod si feceris, & plura, & magis
 tuo muneri conuenientia, sine tumultu ac trepidatione confere-

5. Præterea illud est in hac ratione commodi, quod si quid in
 tendo peccetur, eius peccari præstat in tuis administris, quam in
 te, residere culpam: ac multo magis decet, quidquid ipsi deliquit
 erit, corrigi abs te, quam si tu erraueris, (quod perfacile est lingu
 a curiosius persequentis) te ab inferioribus emendari. Quod testi
 monium est, nobis Dominus IESVS CHRISTVS ad ipsius voluntatem
 & clarè intelligendam & ritè exsequendam pro sua benignitate
 lumen ac vires impertiat. Romæ xi. Kalend. Ianuarias M D L II.
 Hanc igitur Societatis gubernandæ regulam instinctu planè di
 vino tenebat Ignatius, eamque in omnes partes plurimùm aiebat
 valere. Primum, quod inferiores præfecti, quo plus credi sibi, &
 quo liberalius tractari se vident, eo libentius, ne videlicet huma
 nitate vincantur, vltro ipsi cum superiore communicent deinde,
 quod multo acrius ac studiosius versentur in opere: nam ut quis
 que maximè suum habet negotium, ita summam in eius procu
 ratione vigilantiam præstat. accedit, ut maior sit in dispiciendo
 ac statuendo claritas, maius auxilium Dei; quippe sicut in rebus
 communibus cum vniuersali præposito numen cæleste præcipuo
 favore conspirat, sic idem propriis cuiusque præfecti muneribus
 suo quodam ac peculiari munere assistit. quorum si facultas &
 auctoritas à superioribus nimis arctè circūscribatur, & quæ per
 hosce tractanda sunt illi suscipiant; primum ipsa dissidentia o
 diofa est, & ut in alienis quodammodo rebus, continuo languet
 sit industria. deinde per eam cupiditatem & ambitionem, pecu
 liaris ille, de quo dictum est, diuinæ gratiæ quasi concursus a
 mittitur, præterea, cum ad rem bene gerendam & facultas &
 scientia necessariò requirantur; scientia plerumque inest ei, qui
 rem ipsam ex officio tractat, habetque subiectam oculis; huic si
 adiungetur ius, & superior ipse, causa non æquè bene cognita, rei
 transigendæ se immisceat: ingenti prorsus malo potestas à cogni
 tione seiungitur: atque hinc nimirum in omni cœtu suspiciones,
 discordiæ, rixæ, cum rectores & curatores non contenti suo mo
 nere, alter in alterius partes inuadunt: perque summam confu
 sionem tollitur discrimen officiorum, & ordo ille, quo nihil est
 in hac rerum vniuersitate præstantius. Ad hæc ubi is, qui destina
 tus est quodpiam, certis alligatur præceptis, rarum est ut quidquā
 de sententia possit efficere. magna enim consilii pars est in tempo
 re, & nouis quotidie casibus interdum ipsa negotiorum species
 immutatur: quibus in rebus dum religione occupatus animus
 hæret, dum fluctuat apud se, dum cogitur ad absentes referre: im
 petum irreparabili sæpe damno videlicet, occasionis præteruolat
 I 5

opportunitas. Quæ cum præclare Ignatius nosset, cum *his*
 iutoribus procuratoribusve, nisi si res aliter postularet, ea quæ
 dixi facilitate utebatur. Itaque & in magnis & arduis plerumque
 actionibus voto respondebat euentus, & tanta erat ipso regum
 concordia, is ordinum consensus, ut societas tota vno eodemque
 spiritu ductuque agi videretur. Benevolentiam & caritatem suam
 erga se non solum affabilitate, mansuetudine, ceterisque
 virtutibus, verum etiam industria quadam alebat: cauebatque
 diligentissime, ne quid admitteret, cui eorum quispiam ab ipso
 se minus vel diligi vel probari putaret; quod in creando primo
 Generali Præposito seruauit, ut dictum est; ac deinde retinuit
 sufficiens sibi, cum ægrotaret, Vicario Generali: nec non me
 ligendis, qui Marcello Pontifici maximo, ut item supra dictum
 est, Pontificis ipsius iussu, in Palatio adstiterent: quæ nomina
 zionem ad ipsorum Patrum consilium reiecit; ne certos ipse
 pellendo, ceteros ad eiusmodi munere minus idoneos iudicari
 videretur. Præterea, si quid pro imperio asperius exsequendum
 esset, eius inuidiam ad inferiores administratos rejicere solitus,
 ipsis videlicet non inuitis; communemque parentem pie ac re
 giosè tuentibus. Qui hominibus cum potestate præsent, hos in
 aliæ fraudes & mala circumstant, tum illud in primis, de quo so
 lus Bernardus ad Eugenium: Est item vitium, inquit, cuius
 immunem sentis, inter omnes qui cathedras ascenderunt, scilicet
 bis me iudice solitarius, quia veraciter singulariterque lenissimus
 supra te, iuxta Prophetam: Facilitas credulitatis hæc est, cum
 callidissimæ vulpeculæ, magnorum neminem comperi satis
 uisse versutias. Ab hoc igitur scopulo, sicut à cæteris, magnopere
 Ignatius declinabat: quippe satis ad omnem animaduersionem
 ipsa varietate suorum temporum eruditus; ac de lætioribus ita vni
 autem præbere consueuerat, ut semper altera reo reseruaret
 senti. Quin etiam accusatoris ipsius, inter dicendum, gestus, oc
 los, vultusque omnes attentè observabat: crebrisque ac minimis
 interrogationibus, veritatis eliciendæ gratia, fatigabat hominem
 totam deinde rem, si opus esset, per se & per idoneos viros omni
 bus vestigiis indagabat leniter ac sine tumultu: cauebatque non
 modo ne quemquam damnaret indicta causâ, verum etiam
 ne quid omnino præiudicari ad causæ cognitionem afferret. Il
 lud etiam, in rebus præsertim grauioribus, observabat interdum, ut
 accusatorē iuberet sua manu scribere, quæ deferret: primum quod
 hominum naturam pronam esse ad maledicendum intelligens,
 & stylum quàm linguam longè facilius contineri: tum etiam,

ut si quod mendacium, ut sit, tempore procedente, exstiteret, id ipso delatoris chirographo teneri & coargui posset. atque hoc temperamento fiebat, ut neque si quid gravius accidisset, ignoraret Ignatius, neque innocentes per calumniam aut per factionem circumveniri vel opprimi sineret. Idem omnes ac publicas partes vigilanter curabat, neque committebat (in quo graviter à magistratibus ferè peccatur) ut dum unam amplecteretur, desereret alteram. Verùm tamen præcipua quadam fuit, observatione in hominibus ad Societatem adscribendis, quam ille rem tanti momenti ducebat esse, ut cum alioquin è custodia corporis evolare quàm primum optaret, hanc unam ob causam in aliquot annos propagari sibi vitæ spatia cuperet; quoad nimirum tyrocinii formula ac disciplina ad Societatis usum & institutum probè constituta foret. Tyrones autem ille non à naturali quadam bonitate, vel potius tarditate; sed à vigore magis ingenii, & rerum gerendarum adiumentis, legebat: negabatque, qui ad populi negotia factus non esset, eundem esse ad ministeria Societatis idoneum. Quod si quis bardum quempià eo nomine oberuderet, quod ipsum utique è sæculi naufragio diceret evasurum; nihilominus recusabat Ignatius, neminem affirmans è Societate l. x. s. v. dicendum esse, qui ad suam unius, non etiam ad aliorum salutem, & acriter & scienter posset incumbere. Quos autem ad probationem admiserat, eorum spiritum dabat operam ut quàm plurimis experimentis cognosceret penitus: neque illos tantum ad suavem quendam sensum pietatis (quo imperiti omnia metiuntur) sed ad veras ac solidas virtutes erudiebat: ac præsertim (quod sæpe iam diximus) ut ad nullius rei quamvis ceteroqui laudabilia amorem tamquam ad scopulum adhererent, sed ab omni alia cupiditate vel etiam propensione soluti ac liberi, ex voto tantum superiorum nutu ac voluntate penderent: neque assuescerent abditos eorum sensus exquirere, vel imperitia sciscitari, vel quem, quibusve de causis, inde aut supra ceteros tollerēt, aut etiam infra suo arbitrio deprimerent; sed illis omne iudicium & consilium à superis datum, sibi simplicitatis & obsequii gloriam esse relicta putarent: essentque proinde ad omnia quamvis ardua & absurda & subita paratissimi. Omnes omnium querimonias perbene audiebat, ac solabatur verbis humanissimis, atque etiam diligenter curabat, ut salva religionis disciplina, & Præfectorum dignitate, unicuique satisfaceret. Neque verò minori vigilantia & severitate Præfectos ipsos quàm reliquos omnes in officio continere, quin etiam tanto plura maioraque ab illis, quàm ab his, exigere solitus

solitus est, quanto superiores inferioribus, gradus & virtus insignibus, antecellunt. Idem, in respondendo agendoque, simplicitatem ita cum cunctatione coniunxit, ut satis apparet, aliam alteri non modo impedimento non esse, verum etiam ornatu et arque praefidio. Suspensa, vel ambigua, vel obscura verba, propter de industria incertumque sermonem; uti barbaris aut, & subdola mendacii tegumenta, fideique ac societatis humanae perniciem, semper est detestatus; ac suo monstravit exemplo veritatis cultor eximius, quantum inter prudentiam & calliditatem interfit.

EIVSDEM RATIO PROXIMOS AD IUVANDI,

CAPVT XL

Magna fuit solertia in sollicitandis mortalibus, & id bene servitute ad Christi Domini obsequium tradendis, ac quibus attribus demon ad animarum perniciem vitur, easdem ipse (quoad liceret, ac fas esset) ad hominum libertatem ac beneficium transferobat. Voluntates ac naturas eorum quibuscum ageret, festinè odorari; ambiciosius splendida, aut vilia, voluptuosius iucunda proponere; & suo, quod aiebat, homini vel elca quomque piscari. Iam in congressu, maxime Principum, id observabat in primis, ut sermonis initia illis daret, extremam servaret sibi: cauebatque ne de rebus etiam divinis ineptè vel ad satietatem ac fastidium ageret. Tristem verò & horridam sapientiam (utique postquam in lucem hominum prodiret) semper vitavit: cumque philosophiae nomen ipsum intelligeret, etiam si modestè tractetur, tamen satis odiosum esse per se; nihil in habitu suo, vel in genere vitae, rarū aut notabile conspici voluit; ac semper se, quibus rebus honestè ac religiosè poruit, ad communem consuetudinem accommodavit; neque commisit, ut quod ipse non faceret, id in aliis reprehendere putaretur: prorsus ut, eius mores prima fronte vel eminus intuenti, unus aliquis è populo videretur esse: verum quo propius illum inspiceres, quo diutius ac familiarius vterere: eo magis præstantiam virtutisque viri, utquam odorem ex affricu, sentires. atque id ipsum est causa, cur nostris nullam in vestitu ornatuque religionis iniunxerit notam: sed quo facilius in hominum cunctas & consuetudinem irreperit, ac tempore suo colloquis unumquemque adiuvaret, ubicumque gentium

rationem verläsentur, quam modestissimo eiegantis habitu iustitiam incedens neque vltim dare signum animi a sensu communi vel a humanitate abhorrentis. Idem valde vituperabas moderatos animarum eos, qui vel vna eademque via, ac ferme quam ipsi sufficiens, viros etiam ad studium virtutis conarentur adducere; vel, demitrat si quis ad pietatem esset sua sponte propensus, cum audent regendumque suscipere: sed ipsi animarum vel sanos & barbaros homines non dubitabat aggredi, sic, ut a singulis quod dabatur acciperet: & quoad consilia Christi prouidendum non posset, certe ad præcepta sensum allicere nitentur: atque ut bonas agnoscere non tantum rectas & fructuosas arbores; sed etiam deprauatas neque ita fertiles colit: easque vel ad minuentis erigit, vel circumcidendo castigat, vel sub aliena latentibus umbra calum aperit, vel telluris visio laborantibus mutat locum: sic ille, res sum difficultate nequaquam exueritus, dispiciebat in primis quod ingentium qua ratione tractandum esset; iisdemque sæpe morbis pro varietate nature, non diuersas modò, sed etiam contrarias inter se medicinas adhibere consueuerat. Quod si quem, omnia expertus, tamen è ceno peccatorum extrahere nequiuisset; non ideo contraherebat animum, vel se angori dabat, quasi oleum & opus perdidisset: sed conscientia & officii fructu contentus, acquiescebat in alio Providentiæ diuinæ consilio. Despirauit discretione, (quam ille scientiam habuit maximam) deque moderandis affectibus, multa præcepit egregiè: quæ quoniam exstant scripta, (quemadmodum initio diximus) nihil est quod à nobis hoc loco ingeratur.

VITA EIVS QVOTIDIANA ET DO- MESTICA.

CAPVT XII.

SOCIETATI Præpositus, denexa iam ætate, viuendi priuatim hanc ferme normam tenebat. Manè, ut primum euigilasset, certum tempus dabat precatiori & contemplationi bonorum celestium: deinde, si sacrificandum illi esset, (quod munus, propter summam animi attentionem, & corporis imbecillitatem, sæpe intermittere cogebatur) sacro, sub vesperam pridie, ad Urbis consuetudinem ordinato, & accuratè præcognito, rem diuinam faciebat: quæ recitanda forent, vel in priuato sacello, nemine præter administrum adstante, contra more Hispanicam

nitentem elata propinquitas vocis, usque adeo Ecclesie Rector
 situs omnes & exceptiones adamauerat. A psallendo quamquam
 inuicis abstinerebat, quod ei proprium timor lacrymarum, & frequen-
 tem cessationem, quia corpus mire affligebatur, eiusmodi officio san-
 ctus Pontifex, nominatim interdixerat. A sacro, si cuius negotii
 causa prodigendum esset, comica vno prodibat: si minores, adui-
 tendis audiendisque vel domesticis vel externis operam dabat,
 serena parique semper, ut diximus, fronte: minimè suspensibilis
 le quidem aut timidus; attamen apprime circumspectus ac pre-
 uidus; ut illi non facile quisquam posset imponere. Actiones et-
 iam omnes à diui Basilii præcepto condiebat sacre precationis
 sale: seque ipsum, ut dictum est, excutiebat subinde, ne quid labi-
 ex quotidiano mortalium rerum usu contraheret. A prandio, post
 gratiarum actionem, remissionis causa, de rebus hand ita sanctis
 molestissimè sermones habebat inuendos: qui tamen, ut plurimum,
 ad agendi & gubernandi scientiam facerent. Inde vel actibus pu-
 blicis, vel subscriptioni lectionique epistolarum, tempus dabat
 ac multa etiam, prout res exigeret, sua manu exarabat ipse, cum
 si hora suppererat, suprum acta recognoscebat. à cena verò in-
 sequentis diei negotia disponebat, accessitisque administris vel
 procuratoribus, sua cuique separatim dabat mandata; deinde ei
 eo, quem sibi à secretis elegerat, per otium agebatur. demisso, à
 multam noctem solus inambulabat innixus baculo, maiorem in
 modum attentius medicansque apud se: postremò, quod supererat
 temporis, necessarie tribuebat quies: id erat spatium horarum
 circiter quattuor. Cubiculo usus est perangusto ac, tenebricoso
 cuius formam nec successores quidem adhuc religionis, ut postea,
 causa mutarunt: cibi potusque fuit adeò parcus, ut gustatū in-
 ditus perdidisse videretur: nisi si quando pauculis velleceretur co-
 staneis, quibus patrio more puer olim assueuerat. nulli vnquam
 ferculo, quamuis fameliqus ac ieiunus, arripit: nullum edulii vel
 condimenti genus cuiquam indixit: nihil vnumquam inter edendi
 est questus: licet per adiutorum inscitiam iacuriāve cibariam
 le cocta conditaque: vinum etiam fugiens aut acidum præbere-
 tur. nihil denique sibi propriè apponi voluit vnumquam: & grauit
 administrum aliquando punit, quod vix racemum vni sibi præ-
 ter ceteros attulisset. quæ sanè peritus rerum æstimator hand in
 leuia duxerit, si hominis vel ætatem ipsam, cui multa dantur,
 vel infirmitatem valetudinis plura imperantē, vel denique sum-
 mam inter suos potestatem & licentiam, ut ita dicam, suo arbi-
 tratu viuendi, consideret. Munditias in victu cultuque diligit
 sed faci-

ad faciles, & nequaquam exquisitas; cuiusmodi & viatorem & Christi famulum desentiplacuitque ei semper, ad alliciēdos præsertim homines, ut dictum est, non incompra frugalitas. Ac de Ilatio quidem (quod me non fugit) alia id genus multa, narratur: verum singula persequi necesse non est, tantum ad viri mores virtutemque intelligendam. hæc pauca libauimus.

PIETATIS OPERA PVBLICE PER EVM

INSTITUTA

CAPVT XIII.

INTRA ipsam Societatis administrationem, cui potissimum inscriuebat, non exiguam partem curarum aliis quoque rebus impertiit, atque us maxime, quæ ad salutem & commodum populi, atque ad splendorem ac dignitatem sanctæ Romanæ Ecclesiæ pertinerent. De curandis ægrotis, & pœnitentiæ sacramēto, Innocentii tertii Papæ lex est: Aegrotos, nisi peccata ritè confessos, à prima inspectione medici, nève adeunto, nève curatio. Ea lex cum ipsa desuetudine propemodum antiquata esset, perfecit Ignatius ut salutaris illa consuetudo longo intervallo renovaretur, visendi tamen spatio in alteram vsque vicem extracto; qua moderatione videlicet, simul & publicæ existimationi, & singulorum animis corporibusque consultum est. Mulierculas à maritis cum pudicitia capitisve periculo dissidentes, matronarum ditioribus in officio continendas ac sustentandas diuidere consueuerat: sed cum cresceret numerus, ne cui grauior esset impensa, locum hisdem recipiendis alendisque publicè parare constituit; suumque consilium impertiit primoribus ciuitatis. quibus rem ita probantibus, ut nemo tamen se profiteri vellet tam gloriosi operis principem, hanc rationem Ignatius inuit rei ad exitum perducendæ: Ex area templi nostri Petrus Codarius procurator lapides ingentes effoderat, cuiusmodi multi ruinis veteribus continentur. hos igitur lapides in magna rei familiaris inopia vendi, & summam ex iis confici auroreum centum Ignatius imperauit: eam pecuniam cum ad opus inchoandum primus in medio posuisset, tantum reliquis ardorem iniecit, (insita mortalibus natura propter sequendi quæ inchoare piguit) ut ex voluntaria collatione institutum sit cœnobium, quo eius generis feminae sese reciperent, ibique securè tamdiu delitescerēt, quoad compositis controuersis in gratiam cum maritis redirent: atque

idcirco cœnobium (vt supra diximus) Malè nuptiarum vs-
 pellarum est. Ad eius autem loci custodiam atque adminis-
 trationem Ignatius priorum hominum sodalitatem adhibuit, præ-
 sanè confisio. Etenim in communem vtilitatem intentus, ut
 domitaret munere simpliciter teneretur, vt quodque opus
 nerat, confestim eius operis procuratione certis atque
 hominibus demandata, ipse animum & cogitationem
 deinceps atque alia transferebat. Parthenonem etiam sacro-
 tharinz, cui à Funariis vel à Rosa cognomen est, Ignatius
 instituit. quo in Parthenone puellæ forma eleganti, quarum
 dicidia periclitaretur ob angustias rei familiaris, magna præ-
 rum diligentia conquistæ, interdum etiam pro potestate,
 erigat, è complexu parentum abreptæ, hodie ad centum & qu-
 quaginta sub claustris, & sanctimonialium feminatum
 na, magno labore & impensa educantur; eademque, simul
 maturum est, vel perpetuæ religioni & castitati sponte se ex-
 erant; vel idoneis vitis dantur nuptui, dote à loci præsidibus
 soluta. Non minus laudabile quod sequitur. Cùm plurimib
 interdum indolis pueri & puellæ, vt in Vrbe plena peregrin-
 aduenis, destituti vel orbi parentibus, miserandum in mo-
 per plateas & cœpita seminudi & egentes errarent; vtriusq;
 & commodis & saluti, eodem Ignatio suadente, prouisum
 taque ex eo tempore duabus in ædibus, hoc est sanctæ Mariæ
 Aquiro, & sanctorum quattuor Coronatorum, masculi scilicet
 ac femina; & gratis aluntur, & rudimentis Christianæ fidei
 partim litteris partim etiam necessariis ad vsum rei publicæ
 bus atque opificiis imbuuntur. Vtriusque autem sexus est hæc
 pestate numerus caput amplius ducentorum; quorum illi præ-
 ter domesticas exercitationes, ad funera quoque prosequenda
 lentes & candidati procedunt; hæc, vbi adoleuerint, vel marita-
 tur, vel in sacratarum virginum collegia sese conferunt. Quia
 tiam, quod olim in patria sua perfecerat, id ipsum Romæ
 que molitus est: vt vlcerosi ac mendici per compita misere quin-
 tantes, vnum in lacum coacti, publica impensa ex censu & colla-
 tionibus alerentur. eamque rem ingenti ciuitatis approbatione
 ad exitum perduxisset, ni pauci potentes nescio quo spiritu
 puls. huic tam præclaræ actioni obstitissent. Ad hæc, è quiscunq;
 Hebræorum si cuiusquam Euangelii lumen affulserat, hunc ho-
 tio confestim acceptum Ignatius pro sua tenuitate liberaliter
 benignè tractabat, quoad Christianis præceptionibus eruditus
 baptismatis fonte renasceretur. neque à procurandis acophro-

pom modis, antè destitit, quàm ex auctoritate summi Ponti-
 fices paratæ sunt, quas Catechumenorum appellant: quibus
 libus hodie masculos seorsum ac feminas, cùm aliorum tum
 ipuè Gregorii XII Pontificis maximi munificentia, largè
 entæ, atque etiam (quod expressius caritatis argumetum
 baptizati ex eo loco non antè mittuntur, quàm aut littera-
 præsidio, quas interim edocentur, aut artis cuiuspiâ, neces-
 a sibi in reliquam vitam adiumenta parauerint. quo pietatis
 cio multi ex eadem secta permoti, magno bonorum gaudio,
 : quotannis ad Christum adiungunt. Illud verò optimu, quod
 Catholicæ fidei reliquias in Septentrionali plaga fouendas
 gendasque, auctore atque adiutore in primis Ioanne Morono
 rdinali amplissimo, Seminarium clericorum in Vrbe condi-
 , dato negotio nostris hominibus, qui conquistos bonæ in-
 lis adolescentes Romam ex iisdem regionibus mitterent. at-
 e id Seminarium, siue collegium Germanicum, vt appellant,
 erbissimis deinde tempestatibus, ingenti labore ac perseue-
 ntia tutatus Ignatius est; præstantissimis è tota Societate do-
 oribus ad eam iuuentutem & litteris & moribus instruendam
 lhibitis. quod opus & Ecclesiæ Romanæ ornamento & Germa-
 iæ magno adiumento & fuisse & esse hodie vel maximè constat,
 òm in eius pænè collapsi, instaurationem & amplificationem i-
 em Gregorius XIII. pro sua præcipua in eas nationes clemen-
 ia & voluntate vehementer incubuit. Nec Germanicæ modò,
 ed cæterarum quoque gentium pueros & adolescentes Ignatius,
 piis ac liberalibus disciplinis imbuendos, (quam vnam ex-
 editissimam emendandi generis humani rationem ducebat es-
 e) per se suosque admonitu planè diuino suscepit: atque ob id
 psum gymnasia, quibus æquè infimi ac summi gratis erudiren-
 ur, non Romæ solùm, sed etiam toto pænè terrarum orbe con-
 stituit, summa adhibita cura, vt ne quid professores nostri,
 quâvis acutum & plausibile, afferrent peregrini vel
 noui dogmatis, nedum ab orthodoxa fide ab-
 horreris, verùm in singulis quæstionibus
 celeberrima quæque & probatiss-
 sima doctorum placita se-
 querentur.

PRÆTER ea quæ superioribus libris Ignatio diuina
 accidisse retulimus, nō pauca de eodem admirabilia re-
 dicantur; quorum aliqua nobis hoc loco exponere
 est. Recenti conuersione, Hierosolymam petens, dum Barcinonæ
 transmissionem expectat, interea diuinam rem, sacras con-
 ciones, & alia religionis officia quàm accuratissimè obire non de-
 bit. Accidit autem aliquando, vt cum in templo verbum Dei
 audiret; conspicata hominem femina princeps, peregrini huius
 feci plebis immistum, videre sibi visa sit eius caput ac faciem
 imio quodam fulgore splendentem, idque tanta sua cum
 voluptate, vt quamquam inuita ac repugnans modestiz
 tamen ab eo aspectu oculos nulla ratione posset auertere. Igitur
 concione dimissa, nihil ei fuit antiquius, quàm vt mariti per-
 su peregrinum per idoneos homines oppidò conquisitum
 spatio acciperet; quidomum ingressus, percunctantibus illis,
 aut cuias esset; peregrinari se Hierosolymam dixit, neque de-
 pso verbum vltra addidit: verum enim vero sermonem de re
 diuinis instituēs, omnes, qui aderant, celesti quodam solatio
 titiaque perfudit. Qua re vehementiùs etiam permoti, opera
 dedēre, vt nobilis quidam vir, ipsorum propinquus, in Italiam
 iecturus, vnā cum Ignatio conscenderet. rati, nauigium vici-
 tali vectore perire non posse; neque eos fefellit opinio: siquidem
 alia naus, cum eodem ferè tempore vela fecisset, nō longè à por-
 tu vi tempestatis absorpta est; at verò qua Ignatius vebat, ce-
 lerrimo cursu Caietam incolumis tenuit; post reuersionē vero,
 dum Barcinone, vt initio dictum est, Grammaticæ rudimentis o-
 petam dat, res accidit ad viri sanctitatem illustrandam haud
 vni momenti. In parœcia beatæ MARIÆ, cui à Mari cognomi-
 est, ad plateam Lullianā, Lyssani duo fratres de patrimonio di-
 tius litigauerant. Ac denique à iudicibus lata sententia, is qui
 caussa ceciderat, præ nimio dolore ad vltimam desperationem
 redactus, impulsu dæmonis è cubiculi trabe laqueo se suspendit.
 ea re cognita vicini ad tetrum illud spectaculum confluunt, mi-
 rantes hominis facinus, miserantes insaniam. Id simul atque
 Ignatius audiuit, confestim aduolat, pendentem ex infelici
 loco restem præcidit, hominem vel cadaver potius collocari iubet.

Lectulo; deinde seorsum nixus genibus pro salute ipsius Deum
 care non sine lacrymis institit. Res mira; deprecante Ignatio,
 noctis qui aderant in lectulum obuersis, & expectatione suspē-
 s; miser ille repente sustulit oculos, vocisque vltum eatenus dun-
 taxat recepit, quoad vocatō celeriter in id sacerdoti peccata ritē
 confessus, ac demum expiatus, animā ē Tattari faucibus ereptā
 Domino reddidit; cuius rei fama totam vrbein finesq; illos ma-
 gnam cum omnium admiratione peruasit; & supersunt hodie, qui
 meminere: a quibus ego id ipsum Barcinone diligenter quæsi-
 ti. Ac multo post; Romæ, constituta iam Societate, aliud nō mi-
 nus mirum Ignatio contigit. Cum Alexando Perronio, cultus an-
 tē meminimus, & medico & philosopho insigni, magnum vsum
 amicitiamque contraxerat. Ad eum ægrotū aliquando vicissim
 ipse visendi causa cūm adiiisset, quamquam alieno tum tempo-
 re, tamen pro familiaritate a domesticis introductus, oclusis fe-
 nestris in lectulo quiescentem inuenit: & ex tenebris ratus homi-
 nem sopori sese dedisse; suspensio vestigio tacitus adrepens, pului-
 no sensim assedit; ac nihilominus Alexander ē somno excitatus,
 & repente Felicitatem vxorem inclamans: Quis nouus hic splē-
 dor, quæ tanta, inquit, lux cubiculum cōplet? At illa simpliciter,
 id quod erat, vnum Ignatium introisse respondit. Tum Alexan-
 der, homo grauis & prudens, non dubio argumentū viri sanctita-
 tem interpretatus, ex eo die Ignatiū, tamquam humano fastigio
 celsiorem, magis magisque suspexit: totamque deinde rem ipse
 mihi aliisq; serio exposuit. Parisiis, Michaël quidam Hispanus,
 quem Romæ deinde falsæ criminationis ministrū in Patres fuisse
 diximus, impatienter ferens patronū suum Franciscum Xauē-
 rium ē medio honorum cursu ad studium humilitatis Christianæ
 traductum fuisse, ira percitus, Ignatiū, vtpote, eius rei auctorem,
 interficere omnino constituit: cumque in hospitium ipsius vltro
 inuasisset, strictoq; iā gladio scalas furibundus ascēderet, diuina
 repente voce perterritus: Quō tendis infelix: retulit gradū, totā-
 que rē cōscientia victus postmodū ipse confessus est. Anno a vir-
 ginis partu M. D. L. V. Rodulphi Pii Cardinalis opera, Societatis
 collegium ad Lauretanam rēdē institutum est; acciditque, vt do-
 mus nostris ad habitādū attributa, lemurū terroribus & fauno-
 rū ludibriis admodum esset infesta; cumque, noctu præsertim,
 modò hi modò illi, detractis ē cubiculi stragulis, vel insolito quo-
 dā cachinno excitati per cæcas tenebras trepidarent; ad eam pe-
 stem auertendam multa nequicquam experti; denique per e-
 pistolam ad sacrificia & preces Ignatii, tamquam ad sacram

anchoram communi consensu confugiunt. Illere cognita, M
 artère precatus, rescripsit sociis, bono essent animo, Divino
 sidio freri, (quod in tali te fecerat ipse non semel) demonum
 riculamenta nihili ducerent. Mirum dictu, recitatis litteris, u
 nes confestim ea molestia spectrisque non modò in præsentia,
 rum etiam in posterum liberati sunt. Cùm Ignatii defuncti
 pus exequiarum causa iaceret in feretro, Bernardina quædam
 mana, filiam strumis iamdiu laborantem, quam arte nullu
 dici sanare valuerant, ad osculandas mortui manus admo
 vehementer optabat, certam ex eo contactu, filiz valetudin
 sibi pollicita: sed cùm præ turba, impetu sæpe capto, puellum
 quam ad feretrum accedere potuisset, denique mater, quæ
 quam filiz caritas valentiorum audacioremque reddebat, ne
 antè destitit, quàm ex Ignatii vestimentis frustulum adepta
 frustulum virginis collo simul atque alligatū, velut præsentia
 minis ope, morbus evanuit: cuius miraculi rumor cunctis, n
 est, admirantibus longè lateque manavit. Ac ne prophetiz
 dem insigni dono caruisse putandus Ignatius est, siquidem
 qua partim abdita aperuit, partim longè à cōspectu remota m
 stravit, partim etiam multo pōst futura sine vllō errore præd
 In iis Barcinone Ignatium maximè coluere, ac præcipuum cro
 ius consuetudine & monitis fructum vtilitatemque cepere, u
 dua quædam fuit nomine Agnes, è Paschala familia, hæc cū
 cetera caritate Ignatium adiuvit, eiusque sustentavit inopiam
 rum Parisios proficiscentem ad vsque templum S. Andreæ m
 millia ab vrbe passuum officii causa prosecuta est vna cum Ioa
 ne filio, optima spe summæ virtutis ac pietatis adolescēto. Hic
 in digressu cū oscularetur Ignatius, ei que præcepta in reliqui
 vitam paterna daret: Cur, inquit ille, cū alii abs te exulci, m
 que monitis incitati, vel CHRISTI consilia sint sequuri, vel cert
 in virtute magnos progressus effecerint, me vnum, parens opi
 me, rudem informemque destituis? quid misero mihi te absente
 futurum est? Atqui bono animo esto, fili, respondit Ignatius, ne
 quaquam tibi decrit exercendæ patientiæ deque Dī obne me
 rendi materies. namque vbi adoleueris, vxorem duces, multisque
 incommodis afflictaberis, quæ te solui deliciis & in auxilio diu
 no implorando torpere minimè patientur. Neque absuit dicto
 fides; siquidem post aliquot annos ille contracto matrimonio
 multos suscepit liberos; cumque haud ita diues esset, debitorum
 fraude, quibus non exiguam pecuniæ summam crediderat, re
 miliaris naufragium fecit, hodieque confecta iā ætate senex sep

Williamque suam quotidianis laboribus agre sustērat. Eius de-
 Agnetis mortem, Barcinone sanctissimē obitam, Romæ Dei
 nitu præsens Ignatius, vt litterę Antonii Araozii, qui moriē-
 edux affuerat, nihil ei super illa re noui postmodū attulerint.
 idam haud ita pridem in Societate versatus, cum ex impositi-
 munere tanta molestia afficeretur, vt somnū capere vix pos-
 , ac de repetendo sæculo cogitaret; Ignatius rem diuinitus o-
 ratus, adolescentem nocte intempesta ē lectulo vocari ad se
 ffit, alioqui fratrum necessitatibus mixum in modum parcere
 lizus. Is cum animo valde perturbato venisset, ficta persona
 e fuit ex eodē Ignatius, si quis hac vel illa tentatione sollicita-
 tur, quidnam ei cōsiliū daturus esset? ac per eam sermocinatio-
 nem omnes illi obstupefcenti sensum eius animi recessus ac late-
 bras patefecit simul, & perturbationes admirabili dexteritate
 adauit; eodemque charitatis officio erga alios quoque multos
 mari perspicacitate perfunctus est, qui cum suis morbos propter
 in scitiam aperire non possent, vltro iis ipsemet antea medicinam
 & genus aggrudinis & causas detegebat. Vicetia, Fabro & Lai-
 comitibus, dum ex voto finem anni vertentis exspectat, ceteri-
 , item Patribus ob id ipsum Venera ditione dispersis, repente
 offertur, Simonem Roterigium, Bassani, grauissima febris corre-
 ptum, in extremo versari vitæ discrimine; quo nuntio perculsus
 Ignatius, licet ipse quoque febricula teneretur, tamē illico sur-
 git, ac Iacobi Laini, qui grauius laborabat, cura piis hominibus
 demandata, sequente Fabro se pedes in viam dat, eodemque die
 passuum octodecim ferē millia confecit ea quidem celeritate, vt
 præcedentem vix Faber consequi posset. Cumque ex itinere, de
 Simone sollicitus, orandi causa paullulum ē semita diuertisset,
 supplicatione peracta, sensit auditas preces: atque ad Fabrum re-
 diens, pro certo affirmavit, Simonē ē morbo euasurum; ad quem
 vt venit, arctē complexus hominē, læta omnia sperare & certam
 sanitatē expectare iussit. Nec sanē frustra: quandoquidem Simon
 paulo pōst, contra omnium opinionem, pristinae valitudini red-
 ditus est: atque id beneficium hodieque secundum Deum Ignatius
 se se acceptum referre testatur. Haud longē à Bassani omnibus
 loco edito rēplū cernitur beati Martyris Viri, ex quo in sub-
 lectam conuallem despectus est cum cætero cultu visendam, tum
 crebris aquarum ē Medoaco amne deriuationibus. Id rēplū eo tē-
 pore tuebatur solitarius quidā, Antonius nomine, vir doctrina-
 rum expertus & idiora quidem ille, verum tamen seuerus & grauis,
 & ipso totius corporis atque oris habitu venerabilis; ac pro-

nienſem elata pronuntians voce, ſiſque adeo Eccleſiæ Romanæ ſtrus omnes & ceſſationias adamauit. A pſallendo quauquā inuicus abſtinebat, quod ſi propæt tim lacrymarum, & frequen-
tem ceſſationem, quæ corpus mirè affligebatur, cuiſmodi officio ſum-
mus Pontifex, nominatim interdixit. A ſacro, ſeruius negoti-
cauſa prodendum eſſet, ſomice vno prodibat: ſi minas, admit-
tendis audiendis que vel domeſticis vel externis operam dabat,
ſerena parique ſemper, vt diximus, fronte minimè ſuſpenſus il-
le quidem aut timidus, attamen apprime circumſpectus ac pre-
uidus; vt illi non facile quiſquam poſſet imponere. Actiones ac-
tum omnes à diui Baſilii præcepto condibat tacite præcautionis
ſale: ſequē ipſum, vt dictum eſt, excutiebat ſubinde, ne quid labi-
ez quotidiano mortalium rerum, uſu contraheret. A prandio, poſt
gratiarum actionem, remiſſionis cauſa, de rebus hand ita ſcitis
moſtiſſis ſermones habebat inuendos qui tamen, vt plurimum,
ad agendi & gubernandi ſcientiam facerent. Inde vel actibus pu-
blicis, vel ſubſcriptioni lectionique epistolarum, tempus dabat,
ac multa etiam, prout res exigeret, ſua manu exarabat ipſe, cum,
ſi hora ſuppererat, ſuprum acta recognoſcebat. à cena, verò in-
ſequentis diei negotia diſponebat, accenſiſque adminiſtris vel
procuratoribus, ſua cuique ſeparatim dabat mandata, deinde cū
eo, quem ſibi à ſecretis elegerat, per otium agebatur. domiſſo, ad
multam noctem ſolus inambulabat innixus baculo, maiorem in
modum acriter meditantſque apud ſe: poſtremò, quod ſupererat
temporis, neceſſariæ tribuebat quieti: id erat ſpatium horarum
circiter quattuor. Cubiculo uſus eſt per anguſto ac, tenebriſco-
lū cuius formam nec ſucceſſores quidem adhuc religionis, vt puto,
cauſa mutarunt; cibi poſuiſque fuit adeo parcus, vt gultiu ſua-
ditus perdiditſe videretur: niſi ſi quando pauculis veſceretur ca-
ſtaneis, quibus patrio more puer olim aſſueuerat. nulli vnquam
ferculo, quamuis fameliſus ac ieiuus, arſit: nullum edulii vel
condimenti genus cuiquam indixit: nihil vnquam inter edendū
eſt queſtus: licet per adiutorum inſcitiam iucuriā ue cibaria me-
lè cocta conditaque: vinum etiam fugiens aut acidum præbere-
tur. nihil deniq; ſibi propriè apponi voluit vnquam: & grauit-
adminiſtrum aliquando punit, quod vix racemum vni ſibi præ-
ter cæteros attuliſſet. quæ ſanè peritus rerum æſtimator hand ita
ſeuia duxerit, ſi hominis vel ætatem ipſam, cui multa dantur,
vel infirmitatem valetudinis plura imperantē, vel denique ſum-
mam inter ſuos poteſtatem & licentiam, vt ita dicam, ſuo arbi-
tratu viuendi, conſideret. Munditias in victu cultuque dilexit
ſed faci-

sed faciles, & nequaquam exquisitas; cuiusmodi & viatorem & Christi famulum deservit; placuitque ei semper, ad alliciendos præsertim homines, ut dictum est, non incompta frugalitas. Ac de Ignatio quidem (quod me non fugit) alia id genus multa narratur: verum singula persequi necesse non est, tantum ad viri mores virtutemque intelligendam hæc pauca libauimus.

PIETATIS OPERA PVBLICE PER EVM

INSTITUTA

CAPVT XIII.

INTER ipsam Societatis administrationem, cui potissimum inserviebat, non exiguam partem curarum aliis quoque rebus impertivit, atque iis maximè, quæ ad salutem & commodum populi, atque ad splendorem ac dignitatem sanctæ Romanæ Ecclesiæ pertinerent. De curandis ægrotis, & pœnitentiæ sacramento, Innocentii tertii Papæ lex est: Aegrotos, nisi peccata ritè confessos, à prima inspectione medici, nève adeunto, nève curato. Ea lex cum ipsa desuetudine propemodum antiquata esset, perfecit Ignatius ut salutaris illa consuetudo longo intervallo renovaretur, visendi tamen spatio in alteram vsque vicem extractos: quæ moderatione videlicet, simul & publicæ existimationi, & singulorum animis corporibusque consultum est. Mulierculas à maritis cum pudicitie capitisve periculo dissidentes, matronis ditioribus in officio continendas ac sustentandas diuidere consueverat: sed cum cresceret numerus, ne cui grauior esset impensa, locum lisdem recipiendis alendisque publicè parare constituit; suumque consilium impertivit primoribus ciuitatis, quibus rem ita probantibus, ut nemo tamen se profiteri vellet tam gloriosi operis principem, hanc rationem Ignatius inlit rei ad exitum perducendæ: Ex area templi nostri Petrus Codatius procurator lapides ingentes effoderat, cuiusmodi multi ruinis veteribus continentur. hos igitur lapides in magna rei familiaris inopia vendi, & summam ex iis confici aureorum centum Ignatius imperavit: eam pecuniam cum ad opus inchoandum primus in medio posuisset, tantum reliquis ardorem iniecit, (insita mortalibus natura propere sequendi quæ inchoare piguit) ut ex voluntaria collatione institutum sit cœnobium, quo eius generis feminae sese reciperent, ibique securè tamdiu delitescerent, quoad compositis controuersis in gratiam cum maritis redirent: atque

idcirco cœnobium (ut supra diximus) Malè nuptiarum vulgò appellatum est. Ad eius autem loci custodiam atque administrationem Ignatius pròrum hominum sodalitatem adhibuit, prudens sanè consilio. Extentim in communem utilitatem intentus, ne vno domitaret munere implicitus teneretur, ut quodque opus absolnerat, confestim eius operis procuratione certis atque idoneis hominibus demandata, ipse animum & cogitationem ad alia deinceps atque alia transferebat. Parthenonem etiam sanctæ Catharinæ, cui à Funariis vel à Rosa cognomen est, Ignatius idem instituit. quo in Parthenone puellæ forma eleganti, quarum pudicitia periclitaretur ob angustias rei familiaris, magna præsectorum diligentia conquisita, interdum etiam pro potestate, si res exigat, è complexu parentum abrepta, hodie ad centum & quinquaginta sub claustris, & sanctimonialium feminatum disciplina, magno labore & impensa educantur; eademque, simul atque maturum est, vel perpetuæ religioni & castitati sponte se consecrant; vel idoneis viris dantur nuptui, dote à loci præsidibus persoluta. Non minus laudabile quod sequitur. Cum plurimibos interdum indolis pueri & puellæ, ut in Vrbe plena peregrinis & aduenis, destituti vel orbi parentibus, miserandum in modum per plateas & cœpta seminudi & egentes errarent; vtriusque sexus & commodis & saluti, eodem Ignatio suadente, prouisum est. Itaque ex eo tempore duabus in ædibus, hoc est sanctæ Mariæ in Aquiro, & sanctorum quattuor Coronatorum, masculi scorsim ac feminae, & gratis aluntur, & rudimentis Christianæ fidei, ac partim litteris partim etiam necessariis ad vsum rei publicæ artibus atque opificiis imbuuntur. Vtriusque autem sexus est hac repestare numerus capitum amplius ducentorum; quorum illi præter domesticas exercitationes, ad funera quoque prosequenda psallentes & candidati procedunt; hæc, ubi adoleuerint, vel maritantur, vel in sacratarum virginum collegia sese conferunt. Quia etiam, quod olim in patria sua perfecerat, id ipsum Romæ quoque molitus est: ut vlcerosi ac mendici per compita misere quiritantes, vnum in locum coacti, publica impensa ex censu & collationibus alerentur. eamque rem ingenti ciuitatis approbatione ad exitum perduxisset, ni pauci potentes nescio quo spiritu impulsii huic tam præclaræ actioni obstitissent. Ad hæc, è quisquiliis Hebræorum si cuiquam Evangelii lumen affulserat, hunc hospitio confestim acceptum Ignatius pro sua tenuitate liberaliter ac benignè tractabat, quoad Christianis præceptionibus eruditus baptisimatis fonte renasceretur. neque à procurandis neophyto-

rum commodis, antè destitit, quàm ex auctoritate summi Pontificis ædes paratæ sunt, quas Catechumenorum appellabāt: quibus in ædibus hodie masculos, seorsum ac feminas, cùm aliorum tum præcipuè Gregorii XIII. Pontificis maximi munificentia, largè sustentat. atque etiam (quod expressius caritatis argumentum est) baptizati ex eo loco non antè mittuntur, quàm aut litterarum præsidio, quas interim edocentur, aut artis cuiuspiã, necessaria sibi in reliquam vitam adiumenta paraverint. quo pietatis officio multi ex eadem secta permoti, magno bonorum gaudio, sese quotannis ad Christum adiungunt. Illud verò optimū, quod ad Catholicæ fidei reliquias in Septentrionali plaga fovendas augendasque, auctore atque adiutore in primis Ioanne Morono Cardinali amplissimo, Seminarium clericorum in Vrbe condidit, dato negotio nostris hominibus, qui conquistos bonæ indolis adolescentes Romam ex iisdem regionibus mitterent. atque id Seminarium, siue collegium Germanicum, ut appellant, acerbissimis deinde tempestatibus, ingenti labore ac persecrantia curatus Ignatius est; præstantissimis è tota Societate doctoribus ad eam iuventutem & litteris & moribus instituendam adhibitis. quod opus & Ecclesiæ Romanæ ornamēto & Germaniæ magno adiumento & fuisse & esse hodie vel maximè constat, cùm in eius pænè collapsi iustaurationem & amplificationem idem Gregorius XIII. pro sua præcipua in eas nationes clementia & voluntate vehementer incubuit. Nec Germanicæ modò, sed cæterarum quoque gentium pueros & adolescentes Ignatius, piis ac liberalibus disciplinis imbuendos, (quam vnam expeditissimam emendandi generis humani rationem ducebat esse) per se suosque admonitu planè diuino suscepit: atque ob id ipsum gymnasia, quibus æquè infimi ac summi gratis erudirentur, non Romæ solùm, sed etiam toto pænè terrarum orbe constituit, summa adhibita cura, ut ne quid professores nostri, quâvis acutum & plausibile, afferrent peregrini vel noui dogmatis, nedum ab orthodoxa fide abhorreris, verùm in singulis quæstionibus celeberrima quæque & probatissima doctorum placita sequerentur.

QVÆDAM DE IGNATIO MIRÆ

CAPVT XIV.

PRÆTER ea quæ superioribus libris Ignatio diuinitus accidisse retulimus, nō pauca de eodem admirabilia prædicantur; quorum aliqua nobis hoc loco exponere visum est. Recenti conuersione, Hierosolymam petens, dum Barcinonæ transmissionem expectat, interea diuinam rem, sacras conciones, & alia religionis officia quàm accuratissimè obire non destitit. Accidit autem aliquando, vt cū in templo verbum Dei audiret; conspicata hominem femina princeps, peregrini habitus fœci plebis immistum, videre sibi visa sit eius caput ac faciem eximio quodam fulgore splendentem, idque tanta sua cum animi voluptate, vt quamquam inuita ac repugnans modestiæ causâ, tamen ab eo aspectu oculos nulla ratione posset auertere. Igitur concione dimissa, nihil ei fuit antiquius, quàm vt mariti permisso peregrinum per idoneos homines oppidò conquestum hospitio acciperet; quidomum ingressus, percunctantibus illis, quis aut cuius esset; peregrinari se Hierosolymam dixit, neque de seipso verbum vltrâ addidit: verumenim vero sermonem de rebus diuinis instituēs, omnes, qui aderant, cœlesti quodam solatio letitiaque perfudit. Qua re vehementiùs etiam permoti, operam dedēte, vt nobilis quidam vir, ipsorum propinquus, in Italiā traiecturus, vnâ cum Ignatio conscenderet. rati, nauigium vique tali vectore perire non posse; neque eos fefellit opinio: siquidem alia naus, cū eodem ferè tempore vela fecisset, nō longè à portu vi tempestatis absorpta est; at verò qua Ignatius vehabatur, cœlestissimo cūrsu Caietam incolumis tenuit; post reuersionē verò, dum Barcinonæ, vt initio dictum est, Grammaticæ rudimentis operam dat, res accidit ad viri sanctitatem illustrandam haud leuis momenti. In parœcia beatæ MARIÆ, cui à Mari cognomē est, ad plateam Lullianā, Lyssani duo fratres de patrimonio diutius litigauerant. Ac denique à iudicibus lata sententia, is qui causâ ceciderat, præ nimio dolore ad vltimam desperationem redactus, impulsu dæmonis è cubiculi trabe hæqueo se suspendit: ea re cognita vicini ad terrum illud spectaculum confluunt, mirantes hominis facinus, miserantes insaniam. Id simulatque Ignatius audiuit, confestim aduolat, pendentem ex infelici rigillo restem præcidit, hominem vel cadauer potius collocari iubet

In lectulo; deinde seorsum nixus genibus pro salute ipsius Deum orare non sine lacrymis institit. Res mira; deprecante Ignatio, cunctis qui aderant in lectulum obuersis, & expectatione suspensis; miser ille repente sustulit oculos, vocisque vsum eatenus duntaxat recepit, quoad vocato celeriter in id sacerdoti peccata ritè confessus, ac demum expiatus, animā ē Taktari faucibus ereptā Domino reddidit; cuius rei fama totam vrbein finesq; illos magna cum omnium admiratione peruasit; & supersunt hodie, qui meminerint: a quibus ego id ipsum Barcinone diligenter quæsiui. Ac multo post, Romæ, constituta iam Societate, aliud nō minus mirum Ignatio contigit. Cum Alexandro Perronio, cultus antè meminimus, & medico & philosopho insigni, magnum vsum amicitiamque contraxerat. Ad eum ægrotū aliquando vicissim ipse visendi causa cum adisset, quamquam alieno tum tempore, tamen pro familiaritate à domesticis introductus, occlusis fenestris in lectulo quiescentem inuenit: & ex tenebris ratus hominem sopori sese dedisse; suspensio vestigio tacitus adrepens, puluino sensim affedit; ac nihilominus Alexander ē somno excitatus, & repente Felicitatem uxorem inclamans: Quis nouus hic splendor, quæ tanta, inquit, lux cubiculum cōplet? At illa simpliciter, id quod erat, vnum Ignatiū introisse respondit. Tum Alexander, homo grauis & prudens, non dubio argumentū viri sanctitatem interpretatus, ex eo die Ignatiū, tamquam humano fastigio celsiorem, magis magisque suspexit: totamque deinde rem ipse mihi aliisq; seritō exposuit. Parisiis, Michael quidam Hispanus, quem Romæ deinde falsæ criminationis ministrū in Patres fuisse diximus, impatienter ferens patronū suū Franciscum Xauertium ē medio honorum cursu ad studium humilitatis Christianæ traductum fuisse, ira percirus, Ignatiū, vt pote eius rei auctorem, interficere omnino constituit: cumque in hospitium ipsius vltro inuasisset, strictoq; iā gladio scalas furibundus ascēderet, diuina repente voce perterritus: Quid tendis infelix: retulit gradū, totaque re cōscientia victus postmodū ipse confessus est. Anno à virginis partu M.D.LIV. Rodulphi Pii Cardinalis opera, Societatis collegium ad Lauretanam eadē institutum est; acciditque, vt domus nostris ad habitādū attributa, lemurū terroribus & faunorū ludibriis admodum esset infesta; cumque, noctu præsertim, modò hi modò illi, detractis ē cubiculi stragulis, vel insolito quodā cachinno excitari per cæcas tenebras trepidarent; ad eam pestem auertendam multa nequicquam experti; denique per epistolam ad sacrificia & preces Ignatii, tamquam ad sacram

anchoram communi consensu confugiunt. Ille recognita, Des
 artère precatus, rescripsit sociis, bono essent animo, Divino præ
 sidio freti, (quod in tali re fecerat ipse non semel) demonum
 triculamenta nihili ducerent. Mirum dictu, recitaris litteris, om
 nes confestim ea molestia spectrisque non modò in præsens, ve
 rùm etiam in posterum liberati sunt. Cùm Ignatii defuncti cor
 pus exequiarum causa iaceret in feretro, Bernardina quædã Ro
 mana, filiam strumis iamdiu laborantem, quam arte nulla me
 dici sanare valuerant, ad osculandas mortui manus admove
 vehementer optabat, certam ex eo contactu, filix valetudinem
 sibi pollicita: sed cùm præ turba, imperu sæpe capto, puella num
 quam ad feretrum accedere potuisset, denique mater, quippe
 quam filix caritas valentiorum audacioremque reddebat, non
 antè destitit, quàm ex Ignatii vestimentis frustulum adepta est, id
 frustulum virginis collo simul atque alligatũ, velut præsentis
 aminis ope, morbus evanuit: cuius miraculi rumor cunctis, ut pat
 est, admirantibus longè lateque manavit. Ac ne prophetiz qui
 dem insigni dono caruisse putandus Ignatius est, siquidem ali
 qua partim abdita aperuit, partim longè à cõspectu remota mō
 stravit, partim etiam multo pōst futura sine vilo errore prædixit.
 In iis Barcinone Ignatium maxime coluere, ac præcipuum ex
 eius consuetudine & monitis fructum vtilitatemque cepere, vi
 dua quædam fuit nomine Agnes, è Paschala familia. hæc cùm
 cætera caritate Ignatium adiuuit, eiusque sustentavit inopiam,
 tum Parisios proficiscentem ad vsque templum S. Andreæ tri
 millia ab vrbe passuum officii causa prosecuta est vnà cum Ioan
 ne filio, optima spe summæ virtutis ac pietatis adolescētulo. Hūc
 in digressu cùm oscularetur Ignatius, ei que præcepta in reliquã
 vitam paterna daret: Cur, inquit ille, cùm alii abs te exculci, tuis
 que monitis incitati, vel CHRISTI consilia sint sequuri, vel certe
 in virtute magnos progressus effecerint, me vnum, parens opti
 me, rudem informemque destituis? quid misero mihi te absente
 futurum est? Atqui bono animo esto, fili, respondit Ignatius, ne
 quaquam tibi deerit exercendæ patientiæ de que D s o bene me
 rendi materies. namque vbi adoleueris, vxorem duces, multisque
 incommodis afflictaberis, quæ te solui deliciis & in auxilio diui
 no implorando torpere minimè patientur. Neque absuit dicto
 fides; siquidem post aliquot annos ille contracto matrimonio
 multos suscepit liberos; cumque haud ita diues esset, debitorum
 fraude, quibus non exiguam pecuniæ summam crediderat, rei fa
 miliaris naufragium fecit, hodieque confecta iã ætate senex sep

Familiamque suam quotidianis laboribus ægre sustērat. Eius deinde Agneris mortem, Barcinone sanctissimè obitam, Romæ Dei monitu præsens Ignatius, ut litteræ Antonii Araozii, qui moriēti viduæ affuerat, nihil ei super illa re noui postmodū attulerint. Quidam haud ita pridem in Societate versatus, cum ex impositio-
 ſibi munere tanta molestia afficeretur, ut somnū capere vix posset, ac de repetendo sæculo cogitaret; Ignatius rem diuinitus odoratus, adolescentem nocte intempesta è lectulo vocari ad se iussit, alioqui fratrum necessitatibus mitum in modum parcere solitus. Is cum animo valde perturbato venisset, ficta persona quæsiuit ex eodē Ignatius, si quis hac vel illa tentatione sollicitaretur, quidnam ei cōsiliū daturus esset; ac per eam sermocinationem omnes illi obstupescenti sensim eius animi recessus ac latebras patefecit. Simul, & perturbationes admirabili dexteritate sedauit; eodemque charitatis officio erga alios quoque multos pari perspicacitate perfunctus est, qui cum suos morbos propter inscitiam aperire non possent, vltro iis ipsemet antea medicinam & genus ægritudinis & causas detegebat. Vicetiz, Fabro & Lainæ comitibus, dum ex voto finem anni vertentis expectat, cæteris item Patribus ob id ipsum Venera ditione dispersis, repente offertur, Simonem Roterigium, Bassani, grauissima febris correptum, in extremo versari vitæ discrimine; quo nuntio percussus Ignatius, licet ipse quoque febricula teneretur, tamē illico surgit, ac Iacobi Lainis, qui grauius laborabat, cura piis hominibus demandata, sequente Fabro se pedes in viam dat, eodemque die passuum octodecim ferè millia confecit ea quidem celeritate, ut præcedentem vix Faber consequi posset. Cumque ex itinere, de Simone sollicitus, orandi causa paullulum è semita diuertisset, supplicatione peracta, sensit auditas preces; atque ad Fabrum rediens, pro certo affirmavit, Simonē è morbo euasurum; ad quem ut venit, arctè complexus hominē, læta omnia sperare & certam sanitatē expectare iussit. Nec sanè frustra: quandoquidem Simon paulo post, contra omnium opinionem, pristinae valetudini redditus est: atque id beneficium hodieque secundum Deum Ignatio sese acceptum referre testatur. Haud longè à Bassanij mœnibus loco edito, templū cernitur beati Martyris Viti, ex quo in sublectam conuallem despectus est cum cætero cultu visendam, tum crebris aquarum è Medoaco amne derivationibus. Id templū eo tēpore ruebatur solitarius quidā, Antonius nomine, vir doctrinarum expertus & idiota quidem ille, verum tamen seuerus & grauis, & ipso totius corporis atque oris habitu venerabilis; ac pro-

inde apud illas gentes magna virtutis & sanctitatis opinione. In Ignatium nihil insigne præ se ferentem, elato supercilio (ut ipse postea fatebatur) continere apud se cepit, ac parui facere, quod intentius aliquando supplicanti demonstrare dignatus est Dominus, qui vir & quantus esset Ignatius, quamque multorum adiumento & saluti diuina providentia destinatus; ex quo sua illi temeritatem dolenter accusans, Ignatium studiosè deinceps colere atque observare instituit. Per eisdem fortè dies quidam ex Ignatii sociis, partim anachoretæ consuetudine partim etiam ipsius loci amenitate captus, ita cogitare cepit apud se; Hec, Ignati comites, vexatis tanto labore, tanta rerum omnium difficultate corporibus, de animorum insuper salute periclitamur: raro, quæ exulimus domo, mentem spiritumque referimus: nimium puloris sordiumque campestri hoc opere exercitatione colligimus; ac cæteris quidem maior forsitan gratiæ diuinæ fiducia, plus viri fuerit ad obuia quæque superanda: mihi verò meæ infirmitati præclarè conscio nonne conducatur, procul negotiis cum multibusque cælestem in terris vitam unā cum hoc sancto eremico cultu transigere? & abiectis multiplicibus curis vni Deo vacare? Hæc apud se identidem reputanti occurrebant ex altera parte Ignatii caritas, dulcedo sociorum, cepta communia, datæ dexteræ, & deferendi nefas. Eiusmodi cogitationum æstibus cum aliquādu fluctuasset; denique consultandi causa ad anachoretam ipsam adire constituit; sed nequaquam cessit illi res è sententia; qui vixdum extra oppidū exulerat pedē, cum ei vni spectrū esset obiectum, armatus vir, trucibus oculis, stricto gladio minitans. Extremum primò ea species hominē: deinceps impetu capto cum nihilominus pergeret; iratus ille ac furēns in obuium irruere visus. Tum verò peregrinus haud dubie terga dat, ac sine respectu in oppidū auolat, mirantibus incolis quod tam effusè fugientē aspicerent, nemine persequente. At ille à præcipiti cursu non antè destitit, quam in ipsius Ignatii diversorium sese cum insana trepidatione coniecit. Cui renidens Pater (totam quippe rē Deo reuelante cognorat) Siccine titubas? inquit: Modicæ fidei, quare dubitasti? Qua ille interrogatione, & in præsentia valde cōpunctus, & in posterū, ne ab instituto deficeret, magnopere confirmatus est. Cū Ioan. Codurius, è primis Patribus vnus, è gravi morbo in ultimū vitæ periculum esset adductus: ad rē diuinā pro socii salute faciendam Ignatius ad sancti Petri in Monte aureo petiit: cuius & loci & Apostoli, ut supra diximus, præcipua quadā religione renotatur; cum ad medium ferè peruenisset pontem Ianiculensem,

Qui Sixti pons hodie dicitur; sublatis intentisq; repente in celū
 oculis, reslit pedē attonito similis; ac deinde cōuersus ad comi-
 tem (is erat Baptista Viola Parmensis; ex quo hæc ipsa cognoui)
 Domum rediit. inquit: Codurius noster migravit corpore. Creditus est Ignatius ex illo stupore, & siderum intuitu, &
 repentina reuersione, ex olim Hozii, sic tum Codurii animā vi-
 disse celum intransitē: liget iussis fortasse de causis de hoc cela-
 uerit, quod iustas item ob causas de illo non retinuerat; nā & id
 ipsum alius aspexisse ferebatur, & ex horarum ratione cōpertum
 est, eo ipso temporis momento, Codurium exspirasse: & alioqui
 non fuit, cur amicissimi viri cognito excessu domum extemplo
 reuerteretur, vel ad placulare sacrum eius causa de more facien-
 dū rectā pergere omitteret. Id autē accidit anno post Virginis
 partum M. D. XLI. quarto Kalend. Septembr. Eodem serō loco
 deinde quiddam aliud accidit non absimile. Cum Stephanus Ba-
 roëlius Nouocomensis, quī viuit adhuc, periculoso morbo im-
 plicatus teneretur, & cunctis de illius vita sollicitis, Ignatius pro
 viri valetudine in eadem illa quam diximus de sancti Petri in
 Monte auro perlitasset; in reditu comitē lato vultu, compellās
 (is fuit Petrus Ribadeneria Toletanus, qui hæc ipsa mādauit, li-
 teris) non moriturum ex eo quidem morbo. Stephanum constā-
 ter asseuerauit; nec vana fuit prædictio: siquidem haud ita multo
 post ægrotus non sine magnā omnium admiratione conualuit.
 Cum Patavii nostris ad gymnasium, & reliqua Societatis mune-
 ra, sanctæ Mariæ Magdalenz templum & eius templi vestigalia
 tribuisset Andreas Lipomanus egregia pietate vir, cuius mētio-
 nem antea fecimus; de adeunda loci possessione græue certamen
 à nobilissimis viris iniectū est. Veneris tū Laines & Salmerō So-
 cietatis causam agebant; ii ad rō perficiendam omni cogatu ne-
 quicquam adhibito, cum aduersariorum potentia valde preme-
 rentur, ac pænē ab incepto desistere decreuissent, postremo
 (quod vnum reliquum videbatur esse perfugium) per litteras
 totam rem Ignatio commendant. Ille, cum quinta circiter fe-
 ria litteras accepisset, postridie (qui dies erat natalis Deiparæ;
 Virginis) re diuina peracta, respondit CHRISTI causam
 ne defererent; eodē adiunante, voti compotes fore, nec vana
 fuere promissa: quippe, re in Senatu diu multumque agitata,
 denique possessio nostris adiudicata est cunctis ferme suffragiis;
 atque à peritis rerum æstimatoribus non leue miraculum est ha-
 bitum, in eiusmodi ciuitate, à duobus ignotis & peregrinis ho-
 minibus, clarissimorum ciuiū opes & gratiam superatam fuisse.

Paulo I. Pontifice maximo, cum inter bellicosos, tumultum quidam princeps, qui nuper est mortuus, Collegii Germanicæ telam ac patrocinium, oneris & impendii gravitate defatigatus, abjicere cogitaret, idemque auctor esset Ignatio, ut, ne in reus desperata ac panē collapsa diutius operam & oleum perderet, sanè fortiter Ignatius illi respondit: Faceret ipse quod velle: si quidem, quoad viveret, eam procuratorem numquam efficeretur, neque verò dubitare se, quin tam præclare inchoatum opus diuina providentia conseruatura esset; ac darura aliquando Pastorem, qui non modò necessariis, verum etiam copiosis victum cultumque vestigalibus id Collegium instrueret. Per eundem fere tempora vir quidam pecuniosus, templi nostri miseris angustias, ædem nobis ædificare voluit laxiorem; sed cum in descriptionem quandam suam sequeretur, cum dignitate quædam illam, & elegantia, verumtamen ad religionis nostræ vsus parum idoneam, Ignatius piam viri voluntatem utrique accepit, eoque, ut debuisti, gratias rem verò ipsam animo fidenti reiecit, quod si compertum esse diceret, non defuturum olim, qui templum nostris muneribus accommodatum extrueret. Quarum duarum præfensionum alteram Gregorii XII. Pontificis maximi summa, ut dictum est, pietas atque benignitas, alteram Alexandria Barbesij Cardinalis amplissimi eximia religio & regia planè magnificentia comprobauit. Alia item de Ignatio miranda narratur quæ quia mihi, haud satis explorata sunt, necesse non habui describere, præsertim quod clarorum hominum sanctitas non di signis atque miraculis, quàm caritate in Deum & vitæ innocentia coniectur.

IN IGNATII VITAM CAPITULUM INDEX.

LIBRI PRIMI.

O RTVS Ignatii & educatio. Cap. I.	5.
Conuersio eius ad Christum. Cap. II.	7.
Ad Montē ferratū religionis causa proficiscitur. Cap. III.	10.
Actu eius in Monteferrato. Cap. IV.	15.
Ardores eiusdem in studio pœnitentiæ. Cap. V.	16.
Molestia scrupulorum & orientationum eiusdem. Cap. VI.	17.
Ignatium profectus in spiritum. Cap. VII.	21.
De studio collato ad proximos adiuuandos. Cap. VIII.	23.

INDEX IN IGNAT. LOIOLÆ VITAM.

Transi morbo periclitatur. Cap. IX.	24.
De humanis gloria visio superato. Cap. X.	25.
De professione Hierosolymitana. Cap. XI.	26.
Ignatius in Italiam. Cap. XII.	27.
Ignatius in Palestinam. Cap. XIII.	28.
Palestina loca sancta perlassrat. Cap. XIV.	32.
In Hispaniam redit. Cap. XV.	34.
Barcinone ad studia litterarum aggreditur. Cap. XVI.	38.
Eiusdem commoratio Complutensis. Cap. XVII.	42.
Lactetiam proficiscitur. Cap. XVIII.	42.
Extrema inopia incommoda superat. Cap. XIX.	49.
David propter CHRISTVM exercetur. Cap. XX.	51.
De sociis ad Ignatium adiunctis. Cap. XXI.	54.

LIBRI SECUNDI

A GER Hispaniam repetit. Cap. I.	59.
Venetias ingenti labore contendit. Cap. II.	62.
Venetias ad Ignatium socii veniunt. Cap. III.	64.
Socii in iudicium Ignatius: & de rebus ab eo dem & sociis in Veneta ditione gestis. Cap. IV.	68.
Ignatius Romam appropinquans CHRISTVS apparuit: & unde socii etiam ESUS nomen inditum fuerit. Cap. V.	70.
Ignatius Romæ Christiana rei dat operam: in Casinati pæste animam Horatium intrantem videt. Cap. VI.	72.
Romæ Patres universi conveniunt: veterem plebē erudienda morum & frequentem usum Confessionis & Eucharistie restituant. Cap. VII.	75.
Falsis criminibus circumvenitur Ignatius, & absolvitur. Cap. VIII.	75.
Ignatius & ceteri Patres de constituenda Societate deliberant. Cap. IX.	81.
Patres in varia loca Pontificis iussu discedunt. Cap. X.	82.
Ignatius plebi fame periclitanti succurrit. Cap. XI.	86.
Confirmatur à Pontifice maximo Societas. Cap. XII.	88.
Prepositus Generalis creatur Ignatius. Cap. XIII.	89.
Generalis Ignatius denno Catechista munere fungitur. Cap. XIV.	93.
Societas augetur, distribuuntur provincie. Cap. XV.	94.
Varia in Ignatium tempestates excitantur. Cap. XVI.	96.
Regimen seminarum à Societate depellit Ignatius. Cap. XVII.	97.
Honoribus in Societate nostrā Ignatius aditus obstruit. Cap. XVIII.	98.
Confirmatur à Iulio III. Societas. Cap. XIX.	104.
Magistratu sese abdicare conatur Ignatius. Cap. XX.	105.
Societati in Hispania valde laboranti succurrit. Cap. XXI.	106.
De Iulio III. obitu, & de Marcello II. in Ignatium nostrum, benivolentia. Cap. XXII.	108.

INDEX IN

Ignatij obitus. Cap. XXIII.

129

L I B R I T E R T I I.

D ivorandi assiduitate, & studio pietatis. <i>Cap. I.</i>	112.
Quod eius fuerit de perfectione iudicium. <i>Cap. II.</i>	115.
De caritate ipsius in Deum. <i>Cap. III.</i>	116.
De caritate in proximos. <i>Cap. IV.</i>	117.
Mansuetudo eiusdem & comitas. <i>Cap. V.</i>	121.
Gravitas eiusdem, & in custodia disciplina severitas. <i>Cap. VI.</i>	122.
Eiusdē animi submissio, & quid de Virtute obedientia sēserit. <i>Cap. VII.</i>	125.
Paupertas eius & castimonia. <i>Cap. VIII.</i>	129.
Aequitas animi, & constantia eiusdem. <i>Cap. IX.</i>	134.
Eiusdem ratio gubernandi. <i>Cap. X.</i>	135.
Eiusdem ratio proximos adiuuandi. <i>Cap. XI.</i>	142.
Vita eius quotidiana & domestica. <i>Cap. XII.</i>	141.
Pietatis opera publicè per eum instituta. <i>Cap. XIII.</i>	143.
Quaedam de Ignatio mira. <i>Cap. XIV.</i>	146.
Eiusdem forma, & statura corporis. <i>Cap. XV.</i>	153.

IN EANDEM RERVM ME- MORABILIVM INDEX.

A d dicare sese magistratu con- naturus Ignatij. 105	Alfonfus Fonseca, Toletanus Archiepiscopus. 44.
Abstinētia & so- brietas eiusdem 17. 19.	Alfonfus Salmeron Toletanus. Ignatii socius. 56. ad mōrem Celsum secedit. 69.
s qua observatio- ræbere consueue- a. 138.	Ambitio & avaritia, duæ perni- ciosissimæ mortaliū pestes. 105
Pont. Max. 28.	Andreas Foxius, cognomento Asparotus. 7.
rātorum lex. 143.	Andreas Gritus, Venetorum Dux. 31.
Archipirata. 62.	Andreas Lipomanus, vir picta- te & genere nobilis. 120. 151.
cærea effigies. 114.	Animorū curatio difficilis. 24.
rdin. Farnesii pie- tificentia. 94. 152.	Antonius Araozius Hispaniæ præponitur. 95. eius litteræ. 149.
ronius medicæ ar- tistantissimus. 147.	Digitized by Google

IGNAT. LOIOLE VITAM.

Apostolorum limina & præcipua religionis templa nostri Romæ obeunt.	67.	Carcerem in Societatem induci nunquam permisit Ignatius.	123.
Arbensis Episc. Ignatium ad sacerdotium euehit.	68.	Caritas Ignatii in Deum.	116.
Ardebalus Ignatii præceptor.	39.	in proximos.	117.
Artiaga se ad Ignatii institutū aggregat.	40. eius mors.	Castitatis laude insignis Ignatius.	122.
B. Aiona, olim Aqua Augustæ	60.	Castitatis virtutem in Societate magno studio custodiri voluit Ignatius.	129.
Baptista Viola Parmen.	151.	Catechesi Christianæ operam dat Ignatius.	94.
Barcinone studia litterarum Ignatius aggreditur.	38 117.	Catechumenorum ædes, curante Ignatio, paratæ.	145.
Barptolemaus Guidicionius Card.	88.	Cæzeres Segonicensis Ignatii socius.	40.
Bassanum, oppidum agri Patavini.	69.	in patriam reuertitur.	61.
Bellum inter Gallos & Hispanos.	7.	Christus tentationum iustissimus arbiter.	18.
inter Venetos & Turcas.	68.	Christi patientiæ studiosus Ignatius.	36.
inter Paulum IV. & Regem Philippum.	109.	Circus Flaminius Romæ.	86.
Benedictus Conuersinus, vrbis Romanæ gubernator.	78.	Claudius Iaius Gebennensis Ignatii socius.	46.
Bernardina quædam Romana filiam admotam Ignatii defuncti feretro sanat.	148.	Bassanū secedit.	69.
Bernardinus Maffei Card.	100.	Brixiam abit.	84.
Bertramus Loiola Bisnaniæ oppidum.	90.	Tergestinorum Episcopatū rejicit.	99. & seq.
Bononiam Ignatius peruenit.	65.	Collegium Montis acuti Parisiis.	49.
Bononiam veniunt Xauerus & Robadilla.	71.	Collegium S. Barbaræ Parisiæ.	50.
Brixiam mittitur Claudius Iaius.	84.	Collegium Hispanicæ nationis Bononiæ.	63.
Callistus se ad Ignatii ductum aggregat.	40.	Collegium Germanicum Romæ.	145. 152.
		Collegium Lauretanum.	147.
		Compluri artium curriculum init Ignatius.	41.
		Concionantur Patanii Codurius Hoziusq., Ferrarius Rotrigius & Iaius, Bononiæ Xau.	

Xaverius & Bobadilla, Senis Paschasius & Salpemon 71. Vicetiz Ignatius, Faber, & Laines. 69. Concordia nihil valentius ad res arduas movendas. 82. Confessio totius antea actæ vitæ Ignatii 13, iterum iterumque ab eodem reperitur. 12. quo- tidianæ cuiuslibet omisso- nis. 112. Confessio generalis P. Fabri. 55. & aliorum sociorum Ignati- i. 57. Confessionis frequens usus ab Ignatio & sociis Romæ resti- tutus. 75. commendatur ab Ignatio Bascinoma. 113. Crucē pauci ex animo ample- xantur. 60.	fæsi tradere debent. 82. Dominicani fratres Salvati- cæ Ignatii doctrinam expē- dunt. 44. Domus professor egestati Romæ mirabiliter subveniat. 130. 134. E. Ecclesia primitivæ Ignati- i quæ. 71 Ecclesiæ Rom. princeps mag- straque orbis terrarum. 74 Eleemosyna Ignatii in paupe- res. 35 Eleemosynis undique conqui- sitis alios subleuat Ignatius. 141. Elisabetha Rosella Ignatium vultu benigne alit. 99. pec- unia eundem iuvat. 63. Romi

D.

Damon Ignatium ab in- pro teubere conatur. 18. Ignatio difficultates re- presentat ibid. & fr. Ignatiū a litterarum studio remoue- re nititur. 39. Detractiones & falsi animos disjungunt. 92. Didacus Guiz Castaber. 63. Didacus Lassus Ferdinandi Re- gis orator. 100. Dignitatis gradus perfectos vi- ros requirunt 101. a Societa- tis instituto valde alieni ibi. Discretio spirituum, consum- matæ sapientiæ virtus. 11. Doctrinæ Christianæ præceptis plebem inauit Ignatius. 40. 60. 63. 75. 87. Doctrinam Christianam pro-	Emendicat victū Ignatius Ci- pluti. 41. Guipuzcoa. 60. & focii Romæ. 62. 75. Erasmi libros abjicit Ignatius & in Societate legi vetat. 40. Eucharistiam octauo quoque die sumit Ignatius. 49. idem quotidie. 71. Eucharistiæ frequens vsus Ro- mæ ab Ignatio & sociis re- stitutus. 75. commendatur ab Ignatio Barcinone. 11. Examen cōscientiæ bis quoti- die habetur ab Ignatio. 49. item in singulas horas. 17. 142. Examen conscientiæ P. Fabii 55. Exemplo vitæ ac morum nihil efficit

IGNATI. LOIOLÆ VITAM.

efficacius ad animos permo-
uendos. 102.

Exercitiorum spiritualium li-
ber ab Ignatio conscriptus.
11. à Rom. Pontifice compro-
batus. 24. Salmanticæ exa-
minatur. 46. à sacro Inquisi-
tore Parisiis receptus. 52. ite
in Hispania. 132.

Exercitiis spiritualibus perpo-
litur Faber. 55. Xauerus. 56.
& alii socii Ignatii. 57. item
multi Venetiis. 63. & seq. Ro-
mæ. 73. Nouitii probandi.
83.

F.

Feminarum regimen à So-
cietate depellitur. 97.

Feminarum consuetudo peri-
culosa. 98.

Ferdinandus Rex Rom. 99.

Ferrariam venit Ignatius. 35.
Roterigius & Iaius. 71.

Fiduciæ diuinæ innixus Igna-
tius. 27. 29. 39. 62.

ad Fossam Clodiam Ignatius
peruenit. 29.

Franciscanæ familiæ fratres
Hierosolymis. 32. & seq.

Franciscus Borgia Gandiensis
dux Societati se addicit. 103.

Franciscus Mendoza. 46.

Franciscus Michaëlius, vrbis
præfectus. 96.

Franciscus Strata Ignatio se ad-
iungit. 74. 114.

Franciscus Xauerus Cantaber
Ignatii socius. 56. 66. pri-
mus in Iaponiorum terras

Euangelium intulit. 56. Bo-
noniam proficiscitur. 71. ad

montem Celsum secedit.
69. in Lusitaniam vendit. 89.
in Indiam mittitur. 85. Indiæ
Prouincialis. 93. in Sinarum
aditu obit. 56.

Francisci Xauerij per somnum
visio. 86.

Frias, Vicarius Salmanticensis
Episcopi. 46.

G.

Gaspar Contareus Card.
73. 88.

Gaspar Doctus pro Ignatio &
sociis. 80.

Genuam proficiscitur Igna-
tius. 36.

Georgius Nauerus, insignis
doctor. 43.

Germanicum Collegium in vr-
be institutum. 145.

Giennium vrbs Bæticæ. 43.

Grammaticæ rudimenta discit
Ignatius. 39. eadem Parisiis
repetit. 49.

Grana piacularia. 114.

Greg. XIII. Pont. Max. 149. 152.

Guipuzcoa prouincia. 562.

H.

Hæreticorum fastus. 76.

Hæretici ab Ignatio cum
Rom. Eccl. in gratiam resti-
tuti. 55.

Hercules II. Dux Ferrar. Igna-
tii & sociorum innocentiam
testimonium tribuit. 80.

Hieronymo Arzio ægrotanti
frequens adest Ignatius. 120.

Hieronymi Arzii liberalitas.
130. 131.

Hieronymus Verallus Legatus
Apostolicus Venetiis. 64.

Hicro-

INDEX IN

Hierosolymitana profectio ab
Ignatio decernitur. 26. &
Paulo II. impetratur. 67.
Hierosolymam venit Ignatius.
 32.

Honoribus in Societatem adi-
tus obstruitur. 98.

Hortatur homines Ignatius ad
odium peccatorum, amorē-
que probitatis. 45. 60.

Hospitium S. Iacobi Parisiis. 50.
ad Hospitalem domum di-
vertit Ignatius. 41. 60.

Hozius Hispanus Venetiis I-
gnatio iungitur. 63. Tarui-
 num secedit. 69. Patavium
 proficiscitur 71. eius mortui
 animam celos penetrantem
 videt Ignatius. 74.

Humilitas Christiana virtutū
parens. 16.

Humilitatis spiritū proficitur
Societas. 99.

I.

Iacobus Gouea Lusitanus:
 52. 84.

Iacobus Lainea Ignatii socius:
 56. Romæ sacras litteras pro-
 fitetur 74. cum Petro Fabro
 Parmam contendit. 83. Ita-
 liæ provincialis. 95.

Ieiunium P. Fabri 55. F. Xaverii
 56. & aliorum Ignatii socio-
 rum. 57.

Iesv nomen vnde Societati
inditum. 72

Ignatius etiam ante conuersio-
nem ab omni impietate at-
que auaritia alienus. 6. in
 Pompelonēsi obsidione vul-
 neratus 8. grauitex agrotat.

24. urbanæ munditiæ appi-
 me deditus. 9. lectione libro-
 rū spiritualium conuersus
 9. ad Montemferratum pro-
 ficiscitur. 12. singulis nocti-
 bus se acerrimè verberat 13.
 singulis diebus ter sese flagel-
 lis cædit 17. Mariæ virginis se
 voto castitatis obstringit. 19.
 in Maurum quendam immi-
 tus. ibid. & seq. de peregrina-
 tione Hierosolymitana soli-
 citus. 14. 26. quo anno mi-
 tiz Christianæ nomen dede-
 rit. 15. excessu quodā raptus.
 22. magnam rerum spiritus-
 liū peritiā nactus. 23. curi-
 terdū ab aliis ad prædiciū i-
 uitatus accederet. 24. inas-
 gloriam superat. 25. à diuina
 providentia pendens. 27. in
 Italiam nauigat. 27. Ier-
 mam ingreditur. 28. Adriam
 VI. pedes exosculatur. ibid.
 Venetias ire parat. 29. à co-
 mitibus destitutus. ibid. Ve-
 neriās perductus. ibi. nauigat
 in Palestinā. 30. Palestinæ lo-
 ca S. perlustrat. 32. in Hispaniā
 redit. 34. ab Hispanis mi-
 litibus cōtumelia affectus. 36.
 & se. artiū curriculū inire Cō-
 pluti. 41. in carcerē eijcitur
 43. 46. Salmanticæ examina-
 tur 45. extremam inopiam
 superat 49. Philosophiæ sta-
 dia aggreditur Parisiis. 50. sa-
 cram Theologiam amplecti-
 tur. 51. variè Christum exer-
 cetur ibid. & seq. ad sacram
 Inquisitorem Parisiis defer-
 tur

ter 12. ab eodem Inquisitore
absoluitur ibid. virgarum pe-
riculo liberatus 53. multos à
turpi vita conuertit 55. æger
Hispaniam repetit 59. Vene-
rias contendit 62. sacris ini-
tiatur. 68. plebi Romæ peri-
clitanti succūrit. 86. & seq.
in culinæ ministeriis versa-
tur 91. Generalatu se abdicare
conatur 9. prophetiæ dō-
no præditus. 148.

Ignatii ortus & educatio. 5.
acta in Monteferrato 13.
Minorellæ. 17. in Gui-
puzcoa 60. Venetiis. 63.
Viceriæ. 69. Romæ. 72.
& sequent. animi altitu-
do 39. submissio 125. & seq.
æquitas 42. & seq. ardor in
studio penitentia 16. ca-
ritas in Deū 116. in proximos
153. & seq. castimonia 132.
& seq. cautio in negotiis ge-
rendis. 6. constantia 150. cō-
uersio ad Christum 7. & seq.
Confessarius Dominicanus
Salmanticæ 45. alter ex ordi-
ne Minorum Romæ 90. cle-
mentia & lenitas 91. fiducia
in Deo 62. forma & statura
153. grauitas & in custodia
disciplinæ seueritas 122. & f.
gubernandi ratio 135. man-
suetudo & comitas 121. ma-
turitas ac dexteritas in tra-
standis hominum ingeniis 6.
Opera. liber Exercitiorum
31. libellus de rebus CHRISTI
& sanctorum præclare gestis
32. liber de Trinitate 22. epi-

stola ad socios Lusitanos de
Obedientia 126. epistola ad
Præpositum provinciae Lusi-
taniæ 136. commentarii de
religione 130. carmina Hi-
spanica de B. Petri laudibus 9.
Scripta de spirituum discre-
tione, & de moderandis affe-
ctibus 141. paupertas 129.
persecutio Lutetiæ 52. Romæ
76. & seq. pietatis studium.
112. profectus in spiritu 21. &
seq. ratio proximos adiuan-
di 140. scrupuli 17. & seque.
sermo de contemptu rerum
humanarum 46. studium ad
proximos iuuandos 23. 45.
44. 55. virtutes 91. & seq. vita
quotidiana & domestica 141.
& seq.

Ignatio nocte vigilanti Mariæ
virgo vnā cum paruulo Iesu
sele palam ostendit 11. ei-
dem Romam appropinquan-
ti Christus apparet. 72.

Ignatium socii omnes vt pa-
rentem diligunt ac reueren-
tur. 58.

Inanis gloriæ vitium superat I-
gnatius. 25.

Indica expeditio nostrorū stu-
diis apta. 84.

Innocentii I II. Papæ lex de cu-
randis ægrotis. 143.

Ioannes Borgia Philippi Regis
legatus. 113.

Ioannes Codurius Ignatii so-
cius 56. Patanium proficisci-
tur 71. Taruissum secedit 69.
gravi morbo laborat 150.

Ioannes Crucius, rei domesti-

INDEX IN

- ex curator 134. Mariæ virginis patrocinium 39. 57.
 Ioannes Figheroa Vicarius Archiepiscopi Tolet. 42. 80. Mariæ virginis ad Nives, ad Romæ. 72.
 Ioannes Gallus Ignatii socius 40. monasticæ se vitæ addicit 61. in Mariæ virginis honore fabricata obseruat Ignatius 43.
 Ioannes Moronus Card. 145. Martinus Garzia Ignatii socius. 12.
 Ioannes III. Lusitanæ Rex. 56. Martinus Luther hæresiarum 84. 15.
 Ioannis Tertiæ Lusitanæ Regis curæ. 84. Martinus Olavius excellens vir ingenio. 109. 132.
 Ioannes Penna Ignatii in philosophia præceptor 51. Mattheus Ori, Dominicus 52.
 Ioannes Siliceus Toleranus Archiepiscopus, nostrorum infectator. 106. Medicis valde dicto obediens Ignatius. 126. & seq.
 Ioannes Vega Hispanus. 95. Mendicitas maximum aliorum detrimentum studiis. 43.
 Iulius III. Pont. Max. Societate confirmat 104. ci⁹ mors. 108.
 L.
 L. Oiolarum familia. 5. Meretriculas ab impuritatem uocat Ignatius. 117.
 Ludic tridiculis Ignatius. 121. Michaël quidam Hispanus 147.
 Ludouicus Consalius domus Romanæ minister. 123. Michaël Hispanus Romæ nostris accusat. 77. & seq. idem exilio multatur. 78. 81.
 Lusitani Brasiliam & Indicam oram aperiunt. 84. Michaël Turrianus in Lusitaniam destinatur. 136.
 Lutetiam proficiscitur Ignatius. 48. Minorella oppidum, hodie Martesæ. 16.
 Lutetiæ Parisiorum descriptio. 52. Mira de Ignatio. 146. & seq.
 M.
 Magnates in Hispania qui vocentur. 6. Missæ sacrificium Ignatii socii Vicetiæ primum faciunt. 70.
 Malè nuptiarum cœnobium ab Ignatio institutum. 144. Ignatius autem postea Romæ. ibid. 144.
 Marcelli II. Pont. electio atque obitus. 108. & seq. Missionis Pontificiæ exordium nostris. 83.
 Margarita Austriaca, Octauii Farnesii vxor. 87 103. Modestiam scholasticis nostris commendat Ignatius. 124.
 Maria Virgo Ignatio noctu apparet. 11. Monserratus. 14. & seq.
 Mons aureus Romæ. 151. Mons

- Ignas Calues.** 73. Obedientię pręclarum exemplum. 128.
Ignas Celsus, vicus agri Paravini. 69. Olivetus mons. 33. & seq.
Ignas Martyrum extra Lucetiam. 67. Orationi multam temporis imbuir Ignatius. 38.
Montis acuti Collegium Parisiis. 49. Orandi assiduitas in Ignatio. 112. & seq.
Mores novos in Societate inductionem est passus Ignatius. Orum, ut omnium vitiarum fomix, detestatur Ignatius. 144.

- Mortificationis spiritus** speculationis spiritui antefertur. 116.
Mulieris sexus ad pietatem propensus. 42.

N.

- Negligentem** in quodam ministerio quendam arguit Ignatius. 114.
Neophytorum ædes Romę. 145.
Nicolaus Bebadilla Palentinus Ignatii socius. 56. Veronam proficiscitur. 69. Anariam insulam petit. 84. in Brutios discedit. 89. in Indiam destinatus impediatur ischiade. 85.
Novitii Societatis quibus exercitationibus probandi. 83.
Novitios quosnam legere soleret Ignatius. 139.

O.

- Obedientię** apprime magistratibus Ignatius. 42. summo Pontifici. 126.
Obedientię sacrificio nullum Deo suavius est. 82.
Obedientię nexu nostri Christi Vicario mancipati. 84.
Obedientię virtutem ceteris omnibus antefert Ignatius. 114.

P.

- Palastina** loca sancta perlostrat. 32.
Parisii in D. Dionysii Arcopagitę tutela sunt. 57.
Parthenonem S. Catharinę a Senariis instituit Ignatius. 144.
Paschasius Broetus, Ignatii socius. 56. Veronam tendit. 69. Senas. 83. Gallię provincialis. 95.
Patauium ingreditur Ignatius. 29.
Pauli III. Pont. Max. laudes. 67.
Paulus IV. Pont. Max. 109. 132.
in D. Pauli æde, extra urbem, nostri soleni professione sue religionis vota suscipiunt. 91.
Paupertas voluntaria religionis murus est. 129.
Paupertatis spiritum proficitur Societas. 99.
Paupertatis amor summus in Ignatio. 91.
Peregrinatione probandi novitii. 83.
Peregrinationis initium Societati. 81.
Perfectionis studium. 114.
Peruigilium armorum quid. 16.
 L. Petri.

- P**etrus Pifaurchensis, et nam in patrimonio sacra-
manos fratres ad Sberitate dant.
peditur. 193.
- P**etrus Apostolus Ignatio fam- **Q** uariorum sacra tribu-
tatem affert. 9. nalia. 56.
- P**etrus Cabilus Germanie Pro- **Q** uimoniam suorum perben-
vincialis. 95. gne audit Ignatius. 56.
- P**etrus Codarius Landensis no- **Q** uiridus Garzonius Renal-
mendat Societati. 93. Procu- gnatum & socios regio aci-
rator domus professus Romę. 75.
- P**etrus Contarehus nobilis **R** **A**venne quid accidit cui-
nerus. 64. dam ex Ignatii locis 67.
- P**etrus Faber Allobrox Ignatio **R** ealdus Columbus egregius A-
primus sequitur. 55. alius locis **R** ealdus Columbus egregius A-
prapromitur ab Ignatio. 59. **R** ealdus Columbus egregius A-
Theologiam Romę profite **R** ealdus Columbus egregius A-
tur. 73. in Germaniam duci- **R** ealdus Columbus egregius A-
tur. 89. **R** ealdus Columbus egregius A-
Romę urbs, totius aquitatis p-
rens.
- P**etrus Faber & Laines, rerum **R** ealdus Columbus egregius A-
Spiritualium administrari, En **R** ealdus Columbus egregius A-
nio Verulano Card. dat. 83. **R** ealdus Columbus egregius A-
28.74.
- P**etrus Mascarenias, Regis Lus- **R** ealdus Columbus egregius A-
tapia orator. 85. **R** ealdus Columbus egregius A-
Romę Patres uniuersu con-
munt. 75.
- P**etrus Ortizius, Caesaris Lega- **R** ealdus Columbus egregius A-
tus, Ignatiu & socios ad Pon- **R** ealdus Columbus egregius A-
tificem maximum introdu- **R** ealdus Columbus egregius A-
cit. 67. **R** ealdus Columbus egregius A-
Petrus Fabrum in **R** ealdus Columbus egregius A-
Germaniam ducit. 89. exer- **R** ealdus Columbus egregius A-
tutus, 75.
- P**etrus spiritualibus ab Ignatio **S** **A**lmantricam ad sua prof-
eruditur. 73. **S** **A**lmantricam ad sua prof-
quęda migrat Ignatius. 44.
- P**etrus Ribadeneria Toletanus. **S** **A**lmantricam in carcerem cess-
citur. 46.
- P**hilippus Archintus, Salassio- **S** **A**lmantricam in carcerem cess-
rum Episcopus. 94.96. **S** **A**lmantricam in carcerem cess-
Scrupulorum molestiis agit-
tur. 17.
- P**etrus opera publicę per I- **S** **A**lmantricam in carcerem cess-
gnatum instituta. 142. **S** **A**lmantricam in carcerem cess-
be conditum. 145.
- P**etrus Romano suam opera **S** **A**lmantricam in carcerem cess-
detert Ignatius. 71. **S** **A**lmantricam in carcerem cess-
Seas proficiscuntur Pascha-
sus & Salmore. 71.
- P**etrus Generalis creatur 96. **S** **A**lmantricam in carcerem cess-
Septem Urbis templa Ignatius
&